

Б. Грінченко
—
Словник
Української мови

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Зібрала редакція журналу „Киевская Старина“

Упорядкував з додатком власного матеріалу
БОРИС ГРІНЧЕНКО

3-є ВИДАННЯ, ВИПРАВЛЕНЕ й ДОПОВНЕНО,
ЗА РЕДАКЦІЄЮ

Акад. СЕРГІЯ ЄФРЕМОВА та АНДРІЯ НІКОВСЬКОГО

Том І-й
А—Г

Г О Р Н О
КИЇВ—1927

ВСТУПНЕ СЛОВО.

Передмова Б. Д. Грінченка та історія його словника ак. С. Єфремова *) показують, яка велика праця заклалася на цей словник, і свідчать нам ще сьогодні, що історія української лексикографії органічно зв'язана власне з цим словником,—історія, що й по сей день не відійшла до архивних порохів і кладе свій помітний знак на наші теперішні лексикографічні праці та заходи. Починаючи з 60-х років, бачимо близьку участь в словниковій роботі великих та пошанованих імен, людей, що двома способами складали лексику української мови: чи то були письменники, як Шевченко, Свидницький, Ганна Барвінок, Панько Куліш, що свідомо працювали для складання словника української мови, а разом з тим — і цього більше — самими творами своїми складали, творили кодекс і канон української літературної мови, чи були це наші вчені, як Костомаров, Чубинський, Лисенко, Михальчук, Житецький, Науменко, Русов, що розкопували глибокі поклади народньої мови та шукали її загальних законів, відголосу історичного процесу й діалектологічного зв'язку, єдності мовної, які відчували й доводили науково єдність етнічну та історичну й соціальну,—їхня, тих наших працюючих попередників праця, розгорнута на широку руч, дала щедру датку й на полі лексикографічному і тим позначила на довгі роки наперед і словникову роботу потомних поколінь. В наслідку маємо те, що тепер ніяка словникова робота не може початися й обійтися без того, що ми називаємо словником Б. Грінченка. Річ очевидна, що Академічна Комісія Словника Живої Української Мови, приступаючи до свого Російсько-Українського словника, мусіла була весь словник Б. Грінченка виписати на картки і потім поробити все навідворот, себ-то українсько-російські паралелі обернути на російсько-українські, щоб дістати тим способом основну масу слів і прикладів для свого словника. Таким чином, можна гадати, що Грінченків матеріал складає величезну пайку в Російсько-Українському Академічному Словникові. Авторів цих рядків, працюючи над однотомовим українсько-російським словником, довелося переглянути весь словник Грінченка і його реєстр узяти за основний для себе і аж тоді взятися за перероблювання його з тлумачного на паралельний, практичний, та доповнювати новішим та сучасним матеріалом. Наші термінологічні словники так само вибірають основний і найпевніший матеріал у Грінченка, про що їхні складачі здебільшого й кажуть (Словник хемічної термінології О. Курилової, геологічної термінології ак. П. Тутківського, правничої термінології під ред. ак. А. Кримського). І коли ми ще якийсь час триматимемо

*) Див. т. II цього видання.

одно з найкультурніших гасел нашого часу що-до творення доладної української літературної мови, коли теперішній рух до чистої, поправної, свіжої мови культурного народу заховає свою силу й надалі, то недалечко тоді червоне яечко й для великого українського тлумачного словника, себ-то словника українсько-українського з основним реєстром, з поясненнями й прикладами кругом українськими. І тоді, річ ясна, знов-же словник Б. Грінченка буде вихідною базою, що на ній побудується складання українського тлумачного словника. Тим часом справа стоїть инакше, бо инакше складалася історія українського народу, инакше ніж у інших народів покладалися в нас початки нашої культурної праці, в тім і словникової. Перше, про що з цього приводу слід сказати, це те, що небагата на сили й засоби наша наукова громада не може з успіхом і швидко задовольняти наших потреб і вимог життя народу, що з такою енергією відбуває процеси свого соціального й культурного відродження. Зокрема жадоба вчитися своєї мови тільки підготовується тими синицями в жменю, практичними невеликими словниками, поки виготуються на широкий розмах початі словники авторитетних наукових організацій. Але й тут життя не поховало й не забуло давно випроданого словника Б. Грінченка: протягом одного року з Берліну прибувають дві партії цього самого словника, фотографичним способом зменшеного до мікроскопічного шрифту, і здобувають собі покупця й користувача,—раз, що велика потреба в словникові, друге, що матеріял цього словника ще й досі не застарів, не архаїзувався, а живе живою традицією в мові наших письменників та близький і рідний нашому селянству, бо українська літературна мова ніколи не відривалася далеко від народньої основи так, як, наприклад, мова літературна російська. Аж тільки тепер, коли українській мові виставляють свої вимоги держава, урядовий апарат, канцелярське листування, професійні й технічні групи, наука й школа, наша мова разом із пишним квантитативним розростом може зазнати тяжкого збездоровля, відірвання на порожні, зрештою, високості рутини й ілюзорної технічної вдосконаленості, і доведеться знов кидатися по гожу воду народнього джерела від посушливих змагань наших уніфікаторів, термінологів та схоластів. Друге, що цікавить нас в попередніх виясненнях до нового видання Словника Б. Грінченка, як уже казано, лежить у фактах української історії і кладе перманентну ознаку на всю нашу працю над словником і наперед визначає методологію нашої роботи. Справа в тому, що ще первісний матеріял для словника складався під знаком українського тлумачного словника, і російська мова в перекладах мала значіння не паралельної иншої мови, а була просто помічною мовою для пояснення, тлумачення слова, подання синоніму слова, як могла бути такою й українська чи латинська, що й бачимо в матеріялах для словника. Для багатьох людей з тодішньої інтелігенції російська мова була не менше близька, ніж українська література, і український словник, чи словник української мови міг мати всю свою праву частину, себ-то частину пояснень, складену російською мовою, до-речи сказавши, всуміш із пояснень і прямих перекладів, що розумілися і трактувалися в тій психології як синоніми також рідної мови. Отже цей вихідний момент, культурне спільне життя обох наро-

дів, національна лінія тогочасної інтелігенції та, можливо, й неспроможність через цензурні обставини видати український тлумачний словник чистого типу,—все це склалося на те, щоб «Словник Української Мови» виглядав як українсько-російський. Це факт, що його одміняти була-б тепер марна справа, і на це мають відкриті очі редактори цього нового видання Словника. Російська мова і тепер добре відома на Україні, наш словник дає менше термінів, а здебільшого пояснення слів, а ілюстраційні приклади це єсть найцінніше в словникові і рішають справу, бо вони найконкретніше й органічно подають і зміст і вживання слова.

Отже поки справа прийде до українського тлумачного словника чистого типу, а практичні паралельні словники українсько-російські та російсько-українські тільки почасти задовольняють вимогам культурно підрослого українського громадянства, що хоче мати багатший лексичний вибір з живого матеріалу, доводиться все ще обертатися до словника Б. Грінченка і користуватися з усього багатства нашої мови та її живо й натурально поданого здобутку для культурних потреб поодиноких осіб та організованих груп нашого громадянства. Редактори цього видання, що його треба писати за третє, бо друге—берлінське (фототипичне), дістали пропозицію від видавництва «Горно» виготувати доповнений словник Б. Грінченка з тим, щоб додатки складали приблизно 10% проти основного матеріалу та щоб основний Грінченків матеріал, як і характер його оброблення, зостався незачеплений. Потреба нового матеріалу диктується, очевидно, новими завданнями і характером нашого життя та чималими змінами в матеріальному набуткові нашої літературної мови. Таким чином доводиться вяснити користувачеві з цього видання погляд редакторів на словник Б. Грінченка—себ-то на вихідну базу їхньої роботи, ті цілі, що вони собі поставили приступаючи до роботи, методи їхньої праці і, нарешті, обсяг і характер того нового матеріалу, що вони подають.

1. Критика Словника Б. Грінченка, як фахова, так і життєва сучасна, закидає часто цьому Словникові перш за все велику силу *діялектизмів*, себ-то перевантаження Словника словами місцевого вжитку і значіння, що ніколи не виходили із меж даної дрібної української говірки і не можуть ніколи претендувати на літературну кар'єру. Цей закид, власне, як завис був свого часу в повітрі, так і по сей день зостався мало обгрунтованим. На ці розміри Словника діялектизмів дано як-раз у добрій пропорції, і коли могло здаватися, що взяте з Шухевича «Гуцульщини» слово «гармасарь» чи «бисаги» властиве тільки малій діялектичній гірській українській одиниці, то фактична перевірка в редакторів цього видання дає потвердження що-до багато ширшої території, захопленої даними словами,—так, наприклад, слово «гармасарь» дають записи з Хотинщини, а слово «бисаги» подибуємо в письменників з галицького Покутя. Тому лишається недоторканою вся заведена до Словника маса діялектизмів та й буде вона там стояти аж до далеких часів повного вяснення лексичного багажу всіх українських говірок. А тим часом редакція цього видання вважає, що й те число діялектичних потверджень, що їй траплялося в процесі роботи, лишає за всіма заведеними Б. Грінченком до Словника місцевими словами й висловами їхне певне й законне місце.

Другий закид словникові Б. Грінченка той, що він мало розроблений, що він надто нотаційний, надто фактичний і тому неповний, наприклад, у подаванні доконаних чи недоконаних форм дієслова, а також вивідних префіксованих граматичних категорій. Справді, з цього боку словник В. Даля являє собою зовсім повну аж до неприродности картину: коли єсть *ходить*—*хаживать*, то при *потеть* Даль дасть в аналогії й *пачивать*, а коли єсть *потить* (дійсн. сп.—кого; коня, напр.), то Даль подасть: «Можно сказать и *пачивать*»; коли жива мова давала Далеві слово *сыкать*, *сыкнуть* (шикать, закричать цыц), то з префіксом «по» він дасть увесь ряд видів дієслова, не оглядаючись на потвердження в живій мові; отже: *посыкать*, *посыкивать*, *посыкать*, *посыкнуть*, і вивідні категорії—*посычка*, *посык*, *посыка* для дії або стану від значіння цього дієслова, а тим часом жива мова для *посычки* дає значіння інше, а власне—удар. Таким чином, словник Даля містить в собі величезну силу вивідних теоретично можливих слів, але фактами, живим свідоцтвом не потверджених. Отже за прикладом Даля і Б. Грінченка міг би на основі означених функцій частини слова, префікса й суфікса, розробляти свого словника таким способом, що маючи слово *хитати*, *хитнути*, з цілим правом розмістити в словникові *вихитувати*, *вихитати* *вихитнути*, *відхитувати*, *відхитати*, *відхитнути*, *дохитувати*, *дохитати*, *дохитнути*, *захитувати*, *захитати*, *захитнути*, *нахитувати*, *нахитати*, *нахитнути*, *надхитувати*, *надхитати*, *надхитнути*, *перехитувати*, *перехитати*, *перехитнути*, *підхитувати*, *підхитати*, *підхитнути*, *похитувати*, *похитати*, *похитнути*, *при...*, *про...*, *роз...*, *с...*, *повихитувати*, *повідхитувати*, *позахитувати*, *понахитувати*, *понадхитувати*, *поперехитувати*, *попід...*, *попохитати*, *пороз...*, *посх...*, до цього всі страдальні на ся, далі повиводити причасникові форми *вихитуваний*, *вихитаний*, *вихитнутий*, *відхитуваний*, *відхитаний* і т. д., і т. д. віддієслівні речівники—*вихитування*, *відхитування*, *захитування*, *захитання*, *розхитування*, *розхитання*, *вихит*, *відхит*, *дохит*, *захит* і т. д. Річ ясна, що тоді словник Грінченка був-би ще с-так великий, як досі, і йому не смілося-б нічого закинути що-до «неможливих» слів. В нього бачимо інше: він подає, наприклад, дієслово *вистромити* тоді, коли в нього єсть ілюстраційний чи, краще сказати, виправдальний приклад з народніх уст чи з літературного джерела, і може не подати зовсім звичайної для кожного з нас тепер форми недоконаної *вистромляти*, коли в нього доказового прикладу нема; знов же таки, маючи приклад, Грінченко подає, припустім, те саме *вистромляти* і може не подати тотожної форми, інакше суфіксованої,—*вистромлювати*. Це пояснюється тим, що Грінченко стояв пильно на позиції нотування фактичного стану тодішньої нашої мови і базувався на своєму доказовому чи ілюстраційному матеріалі. Нечасті в нього вивідні форми страдального стану без прикладів диктуються зовсім ясною як день природністю цих форм. Отже маємо в Грінченка тільки *висотатися*—два значіння і один приклад; тим часом уже тепер для кожного ясно, що й без жадних потверджень можна сказати *висотувати*, *висотати* (нитки), *висотуватися* і додати нові значіння з таких фраз нашої живої мови: «Жили висотала з себе» в Коцюбинського чи в Стефаника—«Прийшов додому геть *висотаний*», а також—«Це не робота, а *висотування* нервів». Очевидно, при потребі можна з даного чи

тільки випадком фіксованого слова утворити нове, аби лиш було додержано всіх правил словотворення в даній мові, тому й приймаємо за законні й природні переклади в академічному Російсько-Українському Словникові до *отматывать, отмотать—відсотувати відсотати* і до *перематывать, перемотать—пересотувати, пересотати* і при них—*попересотувати, посотати* (все) і всі форми до них страдального стану,—при цьому ніхто за приклади чи доказові фрази не питається. А проте логика та чуття мови не дозволить нікому таким способом доводити систему *ad absurdum*, себ-то автоматично поприкладати всі префікси до *сотати* і таким легким чином нафабрикувати, наштампувати нових слів,—тому при російських *подматывать* і *обматывать* ми не знаходимо в Академічному Словникові ніяких *підсотувати* чи *обсотувати*... хоч разом із тим ніхто мені не заборонить сказати: «Павук обсотує муху».

Коли з одного боку чути закиди Б. Грінченкові, що він намістив надто багато діалектичного матеріялу, то в рецензії на присуд Костомарівської премії О. Шахматова читаємо й ту увагу, що Грінченко не використав галицької української народньої і літературної мови. Цей закид двічі несправедливий. Перш за все умови видачі Костомарівської премії були такі, щоб використано було мову українського письменства й друкованих видань не пізніше від 70-х років XIX століття виданих, друге—щоб було представлено тільки говірки України Наддніпрянської, Російської,—отже з формальних причин закид рецензента Рос. Академії Наук був безпідставний. А проте Б. Грінченко таки порушив умови конкурсу, але так, що ми можемо йому тільки дякувати, бо на ділі він дав місце у своєму словникові і українським західнім, галицьким говіркам і лексичному матеріялові з років багато пізніших від 70-х, а власне вибір з літературних джерел сягає й початку 900-х років, при чому нема сумніву, що зобов'язання вибирати письменників, що почали літературну діяльність до 70-го року, напр., з Данила Мордовця творів, а ні трохи не гарантувало від напливу слів нової формації; те саме можна сказати й про народні джерела, підкресливши до-речи, що народня мова може давати й матеріял глибоко-архаїчний, і матеріял найсвіжішого творення: дати й часові розмежування—річ дуже непевна що-до мови народа бо мова завжди твориться органічним процесом розвитку і сама по собі не має ні ясно окреслених діалектичних меж, ні явно означених переділів у часі. Редактори цього видання мали добру нагоду на праці над словником Грінченка пересвідчитися, що вузькі діалектизми часто дістають і нове потвердження літературне і ширшу діалектичну локацію. Що-ж до галицької літературної мови, то означений в умовах конкурсу період мав на собі ще тяжкі прикмети галицького «язычия» та сили полонізмів, від чого Галичина почала систематично визволятися тільки пізніше.

Ще знати один закид Б. Грінченкові, що його словник не може служити авторитетним провідником, підручником нормальної літературної мови, що в йому дається стільки фонетичних варіантів одного слова, що недосвідчена людина не знатиме, котре ж із них основне, правильне, літературне, годяще до нормального вжитку. Як уже казано, Грінченків словник нотує фактичний стан нашої мови,—власне стан літературної й народньої мови головним чином

до 70-х років минулого століття, з доданням нових після тої дати набутків, ідучи по скількох продукційних лініях, себ-то по письменниках та етнографічних матеріялах пізнішого часу. Б. Грінченко не мав на думці давати типову норму української мови і справді цього й не робив, бо словники такого типу ніколи й не спроможні це зробити: коли-б із словника Даля чи російського Академічного та повикидати всі слова українські, білоруські, а потім специфічно північно-великоруські чи сибірські,—який маленький вийшов би цей словник. Адже в творах російських письменників часто трапляються українські слова (напр., у Гоголя, Лескова, Короленка), і їм читач шукатиме пояснення і словник його йому дасть, поміняючи замороку всяких націоналістичних претенсій, щоб, мовляли, наших слів не сміли до свого словника забирати. Грінченко-ж зовсім справедливо розробляв свій словник як певний матеріял, що мало не з фотографічною вірністю має задокументувати факт існування живої української мови у всіх її відмінах, варіантах, проявах та виглядах. До-речи сказати, що, нотуючи матеріяльний стан української мови з 1798 року, з дати першого видання «Енеїди» Котляревського, цей словник обминає силу вживаних і пізніше книжних, церковних та правничих слів і висловів, обмежуючи себе в умовних рямках словника живої мови. Такий погляд редакційного видання словника Б. Грінченка на характер і значіння його словника тільки потверджує рацію умови з видавництвом, що весь матеріял і розроблення в цьому словнику як були, щоб так і zostалися недоторкані, покладаючи за це відповідальність перш за все на саму нашу мову, на всіх численних складачів матеріялу та на самого Грінченка, і від такого погляду залежали й методологія та напрямок праці редакторів.

2. Маючи висловлені вище погляди на Словник Б. Грінченка, редактори організували свою працю таким способом, щоб не порушити загального характеру й вигляду цього словника, маючи глибоке переконання, що й культурний український громадянин оцінить нашу пошану до того, на чому лежить знак великих і давніх зусиль наших попередників, на чому також спочиває і признана й освячена часом традиція, і тому наша редакційна робота матиме такий характер:

а) Всі додатки редакції, не порушуючи основного Грінченкового тексту, виділяються особливим знаком, зірочкою (*), чи тоді коли заводиться в реєстр нове слово, чи дається новий чим-небудь цікавий приклад, фразеологічний зворот, нова діалектична дата чи локація. Виключаються з цього тільки поправки чи додатки що-до форм деклінації (у Грінченка—*гад, ду, ми ставимо—гад, да*), додавані недоконані чи доконані форми дієслова, природні для теперішнього стану нашої мови чи добуті і вставлені в текст пропуски, що траплялися були під час друкування словника Грінченка,—це все йде без зірочки. Коли редакція не погоджується з тим перекладом слова на російське, що Грінченко дає хибно, неточно або-ж неповно, тоді під зіркою ставиться пропонуване від редакції значіння, але після прикладу й дати Грінченкових (див. сл. *Виноколо*).

б) Коли в Грінченка єсть приклад, а нема дати, єсть якась неясність, що може справити непорозуміння, єсть щось явно опущене або-що, редакція

звіряє це місце з рукописом словника Грінченка і з картками і відбудовує відповідне місце належним способом. Єсть у словнику скільки прірв у реєстрі, те, що повипадало в друкові,—робиться перевірка з оригіналом і запале місце вирівнюється за рукописом Грінченка. Для цих додатків зірки нема.

в) Правопис Б. Грінченка лишається той самий, що єсть у нього, без особливих спроб його модернізувати. Робиться так з тої причини, що наше видання не єсть ні підручник, ні офіційна книга, урядовим інституціям приписана,—це систематизована збірка лексичних даних української живої мови, тому і ніяких завдань нормалізації нашого правопису не мав сам Грінченко, не мають цього і редактори цього видання. Коли Грінченко в передмові й згадує за правопис, то тільки про загальні основи фонетичного чи кулішівського правопису проти правопису «ярижного», що його в-супереч природі нашої мови накидала нам офіційна Росія. Але не міг Грінченко допуститися, щоб словник живої української мови, маючи в головних українських говірках та у всіх класиків української мови фонему *збірати*, подавав її у вигляді *збирати*, щоб родовий відмінок (від *молодь*) *молоді*, власне тільки так йому самому відомий, фіксований в більшості говірок та закріплений літературною традицією, виглядав як *молоди*, але зате трохи не єдине в живих говірках *соли* (від *сіль*) та ще *тіни*, через те, що за правило пішов з нього тип деклінації *молоді*, щоб подавалося в формі *солі*,—дається просто та форма, що існує в літературній мові чи фіксована в матеріялах,—так власне й чинить і редакція цього видання, через що що-до правопису треба наперед визнати його за сорокате, що відбиває найперше живу вимову, потім фактичний матеріял джерел, а також і сучасний правописний розгардіяш. Це все-таки краще, ніж затятися на якомусь одному варіанті сучасних правописів і з приходом нового орфографічного «каліфа на годину» знати, що під пишними й послідовними формами правописного монументу поховані живі звучання нашої мови. Проте, скільки можна, редакція переводить принцип правописної безпартійности, себ-то: лишаючи на старому місці слово *збірати* і весь матеріял і його розроблення, дає в своєму місті також і *збирати* з посиланням на матеріял при *збірати*, чи *тривога* з посиланням на *тривога*, чи *гриміти* з посиланням на *гриміти*.

г) Так само редакція відмовляється від титулу й функції нормалізаторів нашої мови при розробленню синонімів. *Посол, депутат, заступник, представник*—кожне може дістати в словнику кожного разу, може, й однакове пояснення, коли буде відповідний ілюстраційний матеріял, тим часом, як тенденція нормалізації вимагала би покласти одно з них за основне, а при інших дати тільки посилання на основне слово. Те саме стосується й наголосу та інших ознак слова, що просилися-б на визначення переважного вживання,—редакція, виключаючи зовсім ясних випадків вульгаризмів чи тісніших діалектизмів (*гадвab*—*єдвab*), стоятиме все-таки на принципі трактування словника як матеріяла для літературної мови й покладання на природній шлях розвитку мовного.

д) Що розвиток нашої діалектології та глибше вивчення народньої мови потверджують давно висловлену думку про лінгвістичну єдність українських

говірок, що навіть малі пошукування в літературі за лексичним матеріалом дають той позитивний здобуток, що кваліфікація лексичних провінціалізмів повинна бути дуже обережна, що нарешті на своєму досвіді редакція цього видання переконалася, що толерантно трактований пісенний чи з живої мови взятий лексичний матеріал раз-у-раз дістає повне потвердження на широких просторищах українського етнографічного розселення, то й тепер редакція не тільки лишає з цілою свідомістю послідовного вчинку всі діалектизми в Грінченка, але ще й додає чимало нового матеріалу з власних спостережень обох редакторів, з батьківщини одного й другого, з місць, де вони довгий час пробували чи робили записи й спостереження, з довголітніх стосунків на літературному й громадському ґрунті з людьми з мало не всіх закутків України, далі з відомостей від ближчих співробітників цього видання про їхні говірки, далі з матеріалів Етнографічної Комісії при Українській Академії Наук, з великої на 5000 карток збірки власних записів академіка А. Ю. Кримського, ведених систематично коло 30-ти років на Звинагородщині та де-що з галицьких письменників на діалектах. Навіть уявити собі не можна, який грандіозний образ багатства й суцільности нашої мови дало-б нам як широке використання всіх друкованих матеріалів, етнографічних та літературних, так також планове вивчення й нотування всіх українських говірок. Саме місце дане редакторам на додатки не дозволяє навіть і думати про якесь близьке до повного виконання такої праці, але й їхній досвід на цій спробі раз-у-раз дає цікаві лексичні збіги, як, напр., *бексати* у Черемшини з Галицького Покутя й *бексання* в Кримського з Звинагородщини, чи *зґарда* в Шухевича з Гуцульщини, вона-ж таки в Черемшини з Покутя і в записях Ніковського з Хотинщини. Отже всякий, що був у руках редакторів, діалектичний матеріал заводиться до словника в надії й певності, що це дасть кращу підставу до вибору лексичного й до справжньої нормалізації української літературної мови, ніж кабінетні випотини під пильну потребу з малого й бідного особистого набутку.

е) Що-до слів новоутворених та вивідних форм, причасників, дієприслівників то що, то в Грінченка їх без виправдальних прикладів власне немає: він каже в своїй передмові, що слова вивідні, та, наприклад, недоконані форми дієслова були також у нього в картках, отже були здобуті теж із якихось документальних джерел, а проте через щось не було вписано тих речень, де вони траплялися, — інакше сказати: Грінченко неоправданих слів не заводив у реєстр свого словника. Редакція цього видання в тих випадках, коли доконана чи недоконана форма дієслова, коли віддієслівні речівники, дієприкметник то що, являються зовсім натуральними для сучасної літературної мови чи являють собою нове значіння чи стверділу до значіння речівника форму, їх все-таки наводить у реєстрі, одначе, не маючи на похваті авторитетного ілюстраційного джерела, інколи подає їх без виправдального прикладу. За формальне виправдання редакції здебільшого служать словники, видані за останній час, термінологічні та загальні практичні, і це на тій простій підставі, що нові словники звідкілясь та брали свій матеріал, з якихось літературних чи живих джерел, і нехай де-що до них потрапило штучного чи неща-

сливо сотвореного,—редакція ставилася до цього зовсім критично і користувалася ними для виповнення реєстру, для того, щоб користувач міг знайти в словникові якесь потрібне йому слово і загальне пояснення до нього. Найбільше це стосується чистих термінів, слів технічного, канцелярського вжитку та, сказав би, газетного типу, слова-ж із живої мови, побутового характеру чи загальні допускаються в міру наявності доказового при них прикладу. Окрім того, із термінологічних словників бралися нотовані в них слова загального характеру, та ті терміни, що мають і загальний ужиток в письменстві чи побуті, також очевидно в тих випадках, коли не було під рукою кращого джерела. Як бачимо, тут редакція де-що відходить від Грінченкового принципу, що, не вважаючи на дозволене умовами конкурсу користування з усіх словників, відкинув цілу групу новіших чи неавторитетних словників, тим часом, як редакція цього видання мусіла новіші словники взяти собі за помічне джерело, не маючи спроможности повести систематичне визбирування із глибших мовних джерел. Зокрема з словника А. Ніковського взято всі вміщені там оригінальні проти словника Б. Грінченка фразеологічні звороти, а також звернуто увагу на дані в його керування при дієсловах.

є) Нарешті, мова про використання літературних джерел для нового видання словника Б. Грінченка. Найщасливішим придбанням для себе редакція вважає збірку записів акад. А. Кримського, ведених на Звинагородщині, себ-то на батьківщині Т. Шевченка, себ-то в околиці, що найглибшим чином залягла в основу нашої літературної мови і скількома нападами в мові пізніших письменників (Нечуя-Левицького, Кримського) додавала нові багатства з своїх невисихаючих джерел, зміцнюючи своє право на честь зватися основою нашої літературної мови. Збірка ак. А. Кримського показує в ряді цікавих нових значінь до відомих уже слів, в тонких деталях вислову, у фразеологічній грі з старим мовним матеріалом, як треба пильно й уважно студіювати всяку дрібницю кожного хоч би й часто вже використаного діалекту і як багато ще можна здобувати корисного для практичного культурного і літературного вжитку живого елемента. Те саме можна сміливо казати й про всіх використаних свого часу для словника Б. Грінченка письменників, класиків нашої мови. Їх неповно визбірано, в них покинуто величезну силу слів, годящих просто-таки на законне місце в номенклатурі українського словника, а окрім того, вибрано неповно що-до значінь слів, фразеології та керування. На-вдалу розкривши Марка Вовчка, читаємо: «Час збігав». Дивимось до Грінченка—єсть це слово, це значіння і цей самий приклад взято. Значить, тут уже ходила рука і паслося око колишнього дослідника. Але читаємо далі: «Туга якось потроху втихла, та на все розглялася». У Грінченка дано такі значіння: *розлучься; раскинуться, расположиться, простереться; раздаться на обе стороны; раздаться, разнестись*, але нема того, що виходить із даного прикладу: *распространиться*. Далі: «*Пішлися* тоді Катрі отті ранки довгі та вечорі ще довші». В Грінченка дано *пiтися, безл. (безособово)* і два приклади: *підеться на смерть, на горе пішлося*, тим часом наша фраза дає право на особове і з іншим керуванням уживання: *що пішлося кому*, значить можна сказати і *мені на горе пішлося і горе мені пішлося*. Знов далі: ...«ті дні, ніяк *неперебутні*, що все сидиш та

думаєш: яке лихо твоє, і як прийшло на тебе, і як не покине тебе ніколи». У Грінченка єсть тільки *перебутний*—*преходящий*, без дати відки взято одначе, на цій підставі не можна казати, що *неперебутний* у Марка Вовчка означає *непреходящий*, бо тут підійде краще *неизбывный* і наголос ліпше покласти на останній склад: *неперебутній*. Шість тільки рядків, уже колись читаних для словника, а одначе вони знов вимагають пильного перегляду. Те саме з Квіткою, з Свидницьким, що з нього головний редактор III-го тому академічного Російсько-українського словника раз-у-раз витягав силу фразеологічних цікавих і оригінальних зворотів; те саме навіть з Шевченком і Нечусм-Левицьким. Ясно, що для великого тлумачного українського словника довелось-б ще раз, але наскрізь, систематично і з новими вимогами переглянути твори наших класиків мови і аж тоді приступати до складання повного словника, будши певним, що весь класичний матеріал детально визібраний. Це тим більше потрібно, що єдність української мови в класичних її творах та в народних говірках potwierджується ще її тепер етнографічними матеріалами, і самий загальний перегляд етнографічних записів із різних і далеких від себе околиць України показує, що процес лексичного, синтаксичного та фразеологічного об'єднання українських говірок зробив великий поступ з часів XVIII століття, і ми тепер маємо однотиповий склад на більшій частині території України пісень, казок, загадок, прислів'їв, примовок і фразеологічних штампів, сполучених виразно з класичним набутком нашої літературної мови, що тільки підсилює вимогу вивчати мову наших класиків, бо вони, а не ми, сучасні письменники, стоять у реальному звязку з сучасною народною мовою. Тому редакція, пошукуючи додатків до цього видання словника Грінченка, зверталася часто до письменників старшого покоління, потім до тих, кого твори не були використані для словника, і до новіших, хто близько стоїть до народної основи та має простий і ясний стиль. Белетристи найновішої формації менше брали увагу редакції з тої причини, що в них тяжко знати впливи російської мови, головним чином в конструкції фрази та в принципах словотворення, і можна в сучасного белетриста не знайти ні одного різкого русизма, а зате подостатком новотворів, зроблених у кістку й мастку російського копила. Так само, хоча тепер по де-яких українських часописах провадиться дуже уважна праця над мовою, редакція що-до фразеологічних зворотів та керування дієслів поставилася з де-якою резервою, гадаючи, що скрупульозне дотримання де-яких висловів (типу—*за його думкою*) дає зрештою штучно підчищену народню мову. А одначе як-раз фразеологічний штамп та керування слів, як найбільше уживаний в мові матеріал, і надають мові народа його питомих закрас, і тенденція наших часописів, лекторських установ, сучасних словників виявити й підкреслити ці елементи мови, заохочує й редакцію цього видання звернути особливу увагу на керування та фразеологію, додаючи її там, де нема в Грінченка, або піддаючи такі приклади, що ясніше виказували-б живе й сполучене вживання слова.

Таким чином виходить, що для редакції можливо в процесі роботи вдається й до старших класиків української літературної мови, а також, і то головним чином, позначити собі скільки типових пізніших письменників, як

Кониський, Леся Українка, Коцюбинський, Тесленко, Васильченко, і з них черпати той новий матеріал, що його забракло в Грінченка чи просто не було в його нотовано. Особливу увагу редакція звернула на групу галицьких письменників і брала лексичний та фразеологічний матеріал з Франка, Бордуляка, Богдана Лепкого, Василя Стефаника, Марка Черемшини. Думається, що цих письменників досить для добору найтипівшого, що дає з боку мови галицький літературний терен та що це дасть нам чимало цінного лексичного матеріалу. Питання, що стає в зв'язку з цим, про вплив «галичанщини», колись таке живе й гостре в нашій пресі, тепер на Україні Наддніпрянській перепадає. Давніше справа стояла так, що через суто галицькі вислови читач української книжки міг опинитися в неприємних клопотах від крутих слів і словечок і кинутися українського читання. Тепер, коли єсть українська школа, українські інституції, багатіша преса та сила словників, галицький літературний мовний набуток слід не тільки не відкидати, але й привітати та пускати на загальний вжиток, як матеріал вироблений, дуже часто влучний та закрашений європейськими впливами.

З таких принципіальних позицій виходить редакція цього видання і дивиться на свою роботу як на провізоричну, тимчасову допомогу українському читачеві, цінителеві українського живого слова та охочому вчитися живої української мови. Словник Б. Грінченка був і єсть і в цій новій редакції буде головним чином загальною збіркою, збірницею лексичного українського матеріалу, виправданого прикладами з народньої творчости та українського письменства,—і це,—ці блискучі окришини живої мови,—являється найбільше цінною його складовою частиною, що не тільки ілюструє чи потверджує, але й тлумачить та визначає зміст, значіння і вживання слова *).

А. Ніковський.

*) Спис джерел, через те що вони мінятимуться в процесі роботи, редакція подасть у кінці V тома.

ПРЕДИСЛОВИЕ.

Начало украинской лексикографии¹⁾ должно быть отнесено к 1596 г., когда «дидаскал» Лаврентий Зизаний Тустановский издал в Вильне книжку под заглавием «Наука ку читаню, и розуменю писма словенского: ту тыж о святой Тройци, и о рѣчловеченіи Господни». В этой азбуке, на стр. 1—34 второй нумерации, помещен «Лексис Сирѣчь Реченія Вѣкратцѣ събранны. И из словенского языка, на простый Рускій Діалектъ Истолкованы. Л. Z.»²⁾.

В этом небольшом словарики автор поясняет несколько более тысячи церковнославянских слов словами тогдашнего книжного языка малороссов, в состав которого входило множество народных украинских слов, присутствующих и в пояснениях Л. Зизания.

Гораздо большее значение имеет появившийся в 1627 г. в Киеве «Лѣѣикон славеноросскій и именъ Тлѣкованіе. Тщаніемъ, вѣдѣніемъ и иждивеніемъ малѣйшаго въ Іеромонасѣхъ Памвы Берынды Протосвѣтла Θрону Іероусалимского». Это большая книга в четвертку, где словарь занимает 475 столбцов. Іеромонах Памва Берында начал свой словарь по совету Федора Балабана, в доме которого он жил, и продолжал его, занявшись впоследствии исправлением и печатанием книг во Львове и Киеве, где он и умер (1632) в должности архитипографа Киево-Печерской лавры. Видя, что «широкій и великославный языкъ славенскій... трудности... словъ до вырозумѣня темныхъ многи въ собѣ маеть», Берында задался целью облегчить чтение славянских книг и составил «въ поощреніе искуснѣйшимъ и въ пользу спудеємъ» свой словарь, поясняя «славенскія» слова тогдашней книжной речью малорусских писателей. Речь эта, в объяснениях П. Берынды, включает в себе слова, свойственные славянскому и всем русским наречиям, затем слова польские и, наконец, огромное количество народного украинского материала. Этот материал и представляет в словаре наибольшую ценность, заставляющую относиться снисходительно к таким недостаткам словаря, как его наивная этимология (напр., «рука, ижъ рушается названа») и некоторый грамматический беспорядок, который допускал лексикограф, отступая во многих случаях объяснений от грамматической формы объясняемого слова (напр., *тутно* переведено: *грум, перун*). При составлении словаря П. Берында пользовался словарики Л. Зизания, а также сочинениями Максима Святогорца, Мануила Ритора и иных. Несмотря на то, что автор, как то видно из его предисловия, встретил «много разорителей и хульниковъ» своего труда, словарь его удовлетворял имевшуюся потребность в таких книгах, и потому, «яко есть потребный и пожитечный многимъ», вновь был издан игуменом Кутеинского монастыря Іоилем Трусевичем с братиею в 1653 г., появившись из типографии того же монастыря³⁾.

¹⁾ Историческая часть этого предисловия представляет извлечение из исследования автора под заглавием «Огляд української лексикографії» (Записки Наук. Тов. ім. Шевченка, т. LXVI).

²⁾ Описание книги у Каратаева: «Описание слав.-русских книг», I, 271—272. «Лексис» перепечатан И. Сахаровым в 1849 г., во 2-м томе его «Сказаний русскаго народа» (стр. 121—134).

³⁾ Словарь Берынды также перепечатан во 2-м томе «Сказаний» Сахарова и весьма неисправно.

Третий известный нам словарь—«Синонима славеноросская»—остался в рукописи и опубликован лишь в 1888 г. П. И. Житецким в «Киевской Старине». Рукопись найдена была в библиотеке Киево-Печерской лавры; она заключает в себе 185 листков и, повидимому, представляет черновую работу, предназначенную не для печати, а для личного употребления. Ссылка на «Лексиконъ» Берынды указывает, что автор «Синонимы славеноросской» пользовался словарем этого последнего и составил свой словарь не ранее 1627 г., а П. И. Житецкий, «судя по употреблению буквы у, а также џ вместо ж и по решительному преобладанию и над ы», полагает, что рукопись словаря относится ко второй половине XVII в. ¹⁾

Этот словарь имеет уже иной характер: в нем слова книжной малорусской речи пояснены славянскими словами. Несмотря на некоторые неудачные лексические приемы, словарь представляет значительный научный интерес, как материал для характеристики тогдашнего книжного украинского языка. Шагом вперед было и то обстоятельство, что здесь на первом плане стоял уже не «широкий и великославный славенский» язык, объясняемый языком простым, а самый этот простой язык признавался достойным объяснения славянскою церковною речью.

Однако, дальнейшее развитие лексикографической работы в том направлении, какое она приняла в перечисленных словарях, совершенно затем обрывается, и в XVIII в. мы не встречаем ни одной подобной работы, что, конечно, в достаточной степени объясняется тем изменившимся направлением малорусской письменности в XVIII в., которое вообще прервало дальнейшее развитие старого украинского книжного языка, после чего возрождение украинской литературы оказалось возможным лишь на почве вполне народного языка. Первое крупное явление этого возрождения—«Энеида» Котляревского—дает нам образец и украинского словаря, но словаря уже не книжной, а живой народной речи. К первому изданию пародии Котляревского (1798) приложено было на 23 страницах «Собраніе Малороссійскихъ словъ содержащихся въ «Энеидѣ» и сверхъ того еще весьма многихъ иныхъ, издревле вошедшихъ въ малороссійское нарѣчіе съ другихъ языковъ или и коренныхъ Россійскихъ, но не употребительныхъ». Здесь соответствующими русскими словами кратко переведено около тысячи украинских слов.

Подобный же характер имеет и «Краткій малороссійскій словарь», включенный в «Граматику малороссійскаго нарѣчія» Павловского (1818), заключающий в себе 1130 слов; но к нему приложено также и объяснение некоторых «фраз, пословиц и приговорок».

В обоих этих случаях словари украинского народного языка не играют еще самостоятельной роли, являясь дополнением, необходимым для других сочинений ²⁾. Правда, вскоре после этого был один опыт украинского словаря: «Собраніе словъ малороссійскаго наречія» Ивана Войцеховича. Напечатан он в книге «Сочиненія в прозѣ и стихахъ, Труды Общества любителей россійской словесности при императорскомъ московскомъ университетѣ», ч. III, Москва, 1823 (стр. 284—326). Автор, по его словам в предисловии, хотел «представить... полиѣйшій и, если смѣю сказать, исправнѣйшій малороссійскій словарь». Но в словаре его всего около тысячи слов при многих ошибках в объяснениях, напр.: *затирка*—лапша, *лиштвы*—

¹⁾ «Киевская Старина», 1888, VIII, приложение 4.

²⁾ Подобного рода словарики, игравшие служебную роль при книгах иного содержания, появлялись и впоследствии; но мы не будем на них останавливаться; отметим лишь, что наиболее обширный из них—объяснение слов, прилагавшееся к каждой книжке «Основы» (1861—1862); меньшие словарики были при следующих книгах: «Опытъ собранія старинныхъ малороссійскихъ пѣсенъ» Цертелева (1819), «Думки и пѣсни» А. Могилы (1839), «Piesni ludu Ruskiego w Galicyi» Паули (1840), «Чорна рада» Кулиша (1857), «Ужинок» М. Г[атука] (1857), «Повістки» М. Вовчка (1861), «Чумацкія народныя пѣсни» Рудченко (1874), «Повісті» О. Федьковича (Киев, 1876), «В поті чола» Франка (Льв., 1890) и пр. По старому книжному языку следует отметить «Объясненіе невразумительныхъ словъ встрѣчающихся въ лѣтописи Самовидца и въ приложеніяхъ къ ней», составленное г. О. Левицким и приложенное к киевскому изданию Самовидца 1878 г.

отвороты у платья, люлька—детская колыбель, пасока—уха, песик—висок и пр. Много слов автор исказил, напр.: *гай-домака* с пояснением, что слово происходит от *гай* и *дом*; *гассать* (гасити!), *заевый* (зайвий!), *зайдики* (зайдки!), *ковора* (ковдра!), *куква* (кухва!) и пр. Очевидно, для самостоятельного украинского словаря не было еще собрано материалов. В дальнейшем развитии украинской лексикографии мы видим как накопление этих материалов, так и все улучшающиеся попытки составления словаря, который охватил бы, по возможности, весь состав языка. И подлежащая нашему дальнейшему рассмотрению литература естественно распадается на два отдела: а) материалы для словаря, б) опыты словаря. Рассмотрим каждый из этих отделов особо.

Насколько нам известно, наиболее ранней работой по собиранию материалов народного языка является статья «Слова и выражения Остерскаго уѣзда», напечатанная в 1851, 1853 и 1854 г.г. в «Черниговских Губернских Ведомостях», представлявших в пятидесятые и шестидесятые годы XIX в. орган, в котором помещалось множество материала по языку, этнографии и истории Украины. Автор записал народные слова, показавшиеся ему интересными, и расположил их в алфавитном порядке, удержав при начертании звуков местную фонетику; объясняя слова по-русски, автор приводит множество примеров из народных песен, рассказов и пр. Статья обрывается на букве *о* и, повидимому, осталась незаконченной¹⁾.

Подобного рода собрания, хотя большей частью и менее значительные, продолжают появляться и впоследствии. Так, в «Основе»: «Мѣста жительства и мѣстныя названія русиновъ въ настоящее время» (1861, I), «О дѣтскомъ языкѣ» (со словариком—1861, VIII), «Чабанський словарь» Кухаренка (1862, V), слова из Бирючинского у. (1862, VIII) и пр.²⁾ Затем в первом томе «Записок Юго-Западного Отдела Р. Географического Общества» помещен «Опытъ словаря народныхъ названій растеній» А. С. Роговича и «Списокъ растеній» Ф. К. Волкова, которые дают украинские переводы почти для тысячи латинских названий³⁾. Наконец, в VII т. известных «Трудов» Чубинского появились (1877) собранные по особой программе диалектологические материалы, на основании которых К. П. Михальчуком написана его важная работа о наречиях, поднаречиях и говорах украинского языка.

Начиная затем с 80-х годов ряд материалов дает журнал «Киевская Старина»—между прочим много названий предметов народного быта (в различных статьях), номенклатура рабочих волов г. Венгржиновского (1898, VII), словарь специального языка лирников (г. Боржковского, 1889, IX) и шерстобитов (г. Николайчика, 1890, IV)⁴⁾; здесь также напечатана работа проф. Н. Ф. Сумцова «Культурныя переживанія» (1889—1890), в которой сделано много важных объяснений отдельных слов, как равно и в четырех выпусках работы А. А. Потебни «Къ исторіи звуковъ русскаго языка» (Варш. 1876, 1880, 1881, 1883). Некоторые диалектологические материалы разбросаны были в «Русском Филологическом Вестнике»: г. Халанского из Харьковской и Курской губ. (1882, VII), Желеховского из Седлецкой губ. (1884, XI), Белявского из Глухова (1903, т. L), Ветухова из Старобельского у. Очень ценны «Слова, записанные в ...Екатеринос. губ.» и помещенные И. И. Манжурою в его «Сказках» (Харьк. 1890), а также «Опыт толкового словаря народной технической терминологии по Полтавской губ.» г. В. Василенка (Харьк., 1902).

В Галиции также происходило собирание лексических материалов. Наиболее выдающееся место занимают здесь труды г. Ив. Верхратского, издавшего целый

¹⁾ См. №№ 44, 48 и 51—1851 г., №№ 6, 9, 27 и 34—1853 г. и № 8—1854 г. «Черниг. Губ. Вед.».

²⁾ Нам не пришлось видеть, что представляет из себя «Słownikzek prowincjonalizmów Podolskich», изданный в Кракове в 1870 г.

³⁾ Должно еще упомянуть о ботаническом словаре Н. Анненкова (новое изд. 1878 г.), заключающем, среди названий на разных языках, также и много украинских названий.

⁴⁾ Словарь языка нищих см. еще во 2-м выпуске «Трудов Черниговской губернской архивной комиссии», в статье г. Тиханова «Черниговские старцы».

ряд записанных от народа слов вообще и несколько словариков диалектов: «Початки до уложєня номенклатури и терминологіі природописної, народнєї» (Л., 1864—1879), «Знадоби до словаря южноруского» (Льв., 1877); затем словарики при каждой из следующих его работ: «Говор замішанців» («Записки наукового товариства ім. Шевченка», т. III, 1894), «Про говор долівський» (ib., т.т. XXXV—XXXVI, 1900), «Знадоби для пізнаня угорськоруских говорів» (ib., т.т. XXX, 1899 и XI.V, 1902), «Про говор галицьких лемків» (Льв. 1902). Недостатками этих важных работ являются: некоторая неясность объяснений и отсутствие ударений. Более мелкие собрания слов разбросаны во многих галицких изданиях: М. Новицкого (календ. «Львовянин» на 1861 г.), Л. Кобринського («Вечерниці», 1863, № 4), И. Огоновского («Правда», 1879, № 1—2), Николаевича («Зоря», 1893, № 24), Макарушки («Записки наук. тов. ім. Шевченка», V, 1895); специальные словари языка нищих в статьях К. Вакторина («Дідівська [жебрацька] мова», «Зоря», 1886, стр. 237) и проф. К. Студинского «Лірники» (ib., 1894, с № 14-го). Наконец, должно отметить обширный труд г. В. Шухевича «Гуцульщина» (1899—1904), который хотя и не дает словаря¹⁾, но представляет очень богатый лексический материал, особенно по части технических терминов. По языку угорских украинцев следует отметить: «Мадярськѣ слова у руськомъ языкѣ» Л. Чопея (в венгерском филологическом журнале «Nyelvtudományi Közlemények», т. XVI, 1881).

Рядом с этими сборниками слов и выражений живого народного языка появлялись и материалы для словаря старой книжной и письменной речи. Материалы эти встречаются, как части других словарей, таких, напр., как «Словарь древняго актового языка сѣверо-западнаго края и царства польскаго» И. Горбачевского (1874), «Алфавитный указатель старинных слов, извлеченных из актов, относящихся к истории западной России» И. Носовича, «Материалы для словаря древнерусского языка» Срезневского (с 1890) и пр.; затем должно отметить «Справочный слогарь юридических терминов древнего актового языка юго-западной России» И. Новицкого («Киевские Университетские Известия», 1871, VIII, 1872, III) и маленький «Словарь малорусской старины» В. Я. Ломиковского, составленный еще в 1808 г., но изданный А. М. Лазаревским в «Киевской Старине» лишь в 1894 г.,—в нем объяснены слова, относящиеся к обычаям, воинской и гражданской службе, чинам и должностям.

На границе между материалами для словаря и словарями всего языка стоят опыты специальных словарей научных или технических терминов. Хотя при составлении их употреблялись и чисто народные слова и выражения, но сюда вошло и множество слов не только образованных различными писателями и приобретших уже, в большей или меньшей степени, право гражданства в литературном языке, но также и слов, составленных самими авторами словарей. Мелкие опыты таких работ мы найдем еще в «Основе»: «Заметка о русинской терминологии» М. Левченка (О. 1861, VII, 183) и «По поводу заметки г. Левченка» П. Ефименка (О. 1862, VIII, 45),—в обоих дается ряд научных и других терминов, как народных, так и вновь составленных. Затем в Галиции этим занимался упоминавшийся уже нами г. Верхратский—см. третий выпуск его «Початків» (1869), а также «Списъ важнѣйшихъ выразовъ з руской ботаничнон терминологіѣ и номенклатуры зъ оглядомъ на шкѣльную науку въ высшихъ клясахъ гїмназіѣ» (Льв., 1892). В 1849 г. австрийское правительство созвало комиссию для составления славянской юридической терминологии, и украинской секцией этой комис. (Я Головацкий, Г. Шашкевич, Ю. Вислобоцкий) в 1851 г. издана была книга «Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs... Deutsch-ruthenische Separatausgabe» (Wien, XIII+294 стр.). Впоследствии терминология эта оказалась устаревшею, и в 1893 г. «Наукове товариство ім. Шевченка» издало «Нїмецько-руський словарь висловів правничих і адміністраційних», составленный г. К. Левицким. Этот том в 528 стр. пред-

¹⁾ Впрочем, словарь обещан автором для последней, пятой, части сочинений, но она еще не появилась.

ставляет из себя алфавитный список немецких терминов, которые г. Левицкий переводит то чисто народными словами, то искусственно созданными или заимствованными из других славянских языков. К сожалению, и г. Верхратский, и г. Левицкий не отмечают, что собственно взято или из народного языка, а что внесено из других источников, многие слова составлены самими авторами словарей и, кроме того, многим чисто народным выражениям придано иное значение (см. предисловие г. Верхратского к III-му выпуску его «Початків»); благодаря этим особенностям, терминологические опыты обоих авторов носят слишком личный характер, исключающий возможность пользоваться их работами для словаря украинского языка.

Обратимся теперь к опытам словарей, имевших целью не какой-либо отдел языка, а весь язык в целости.

Самой ранней работой является здесь «Словарь малорусского нарѣчія», составленный А. Афанасьевым-Чужбинским, который начало издавать, в 1855 г., II-е Отделение Академии Наук. За исключением небольшого количества старых слов, все слова взяты из живого народного языка и объяснения их на русском языке в общем всрны; иногда приводятся примеры, по большей части составленные самим автором словаря. К сожалению, работа остановилась на букве З¹⁾.

В 1861 г. Н. Закревским был издан в Москве «Словарь малороссійскихъ идіомовъ» (как 3-я книга его «Старосвѣтскаго бандуристы»). Составитель пользовался как старой литературой, начиная от словаря Беринды, так и авторами XIX в., а также сборниками народных произведений,—всего в его списке указано 62 источника. Из них он выбрал 11.127 слов, причем «въ составъ словаря вошли только тѣ украинскія (малороссійскія) слова, кои отличны отъ русскихъ и составляютъ идіомы» (Введение, 253). К объяснениям на русском языке дано много примеров, часто с отметкой автора, но без указания заглавия цитируемого сочинения. Главным образом потому, что Закревский с 1829 г. жил вне родины и успел несколько забыть язык, многое в словаре объяснено неправильно; кроме того, были внесены в словарь неуклюжие слова, составленные автором «Ужинка», и пр. Благодаря этому словарь встретил резкую критику г. Ефименко²⁾.

В следующем, 1861 г. появился в Киеве «Опыт южнорусского словаря. Труд К. Шейковского. В четырех томах. Том первый: А—З. Выпуск первый: А—Б». Несмотря на это обещающее заглавие, словарь и закончился на первом выпуске, заключавшем в себе 1087 слов. Быть может, отчасти была причиной этого очень неблагоприятная критика³⁾, вызванная как совершенно неуместными в предисловии к ученому труду нападениями автора словаря на не нравившихся ему писателей (напр., с крайней резкостью на Кулиша), так и крупными недостатками работы: неудобным правописанием, увеличением недостаточного количества объясняемых слов при помощи включения в словарь всех известных автору фамилий и названий самых незначительных населенных пунктов (сел, хуторов и пр.); иногда слишком краткими, а иногда слишком растянутыми объяснениями (до поварских рецептов включительно); излишеством в примерах, доходящим до того, что, напр., при фамилии *Андибер* автор приводит всю думу об этом лице, занявшую около 9 столбцов словаря, и т. п.

Следующими по времени словарями были изданные в Галиции начало словаря М. Петрушевича и словарь О. Партицкого. Первая работа, вышедшая в Коломые в 1865 г., озаглавлена: «М. Петрушевича словарь рускій. Издавъ Ф. Бѣлоусъ. Выпускъ первый». Второе заглавие такое: «Корнесловіе руского языка, основаное на историческомъ тлѣ церковно-кирилійскаго древнаго языка, съ толкомъ греческимъ, латыньскимъ и нѣмецкимъ, в пользу языко-испытателямъ и учащейся молодежи». Как видно из этого, автор желал дать словарь не народного языка, а той

¹⁾ Перепечатан в IX т. «Собрания сочинений» А. С. Аф-Чужбинского, Спб. 1892.

²⁾ Основа, 1862, X, 27.

³⁾ Основа, 1862, III, 57; V, 52; VII, 68.

искусственной книжной смеси, среди которой только изредка попадаются народные слова и в то же время много слов, не существующих ни в каком языке: безпошибочный, безпрокій, величествіе, вельможедержавіе и пр. Словарь не пошел дальше первого выпуска (А—Видно) на 74 страницах.

После этого во Львове издан был в 1867 г. «Німецько-руський словарь черезъ О. Партицкого, учителя руского языка и литературы. Deutsch Ruthenisches Handwörterbuch». Он в двух томах, где самый словарь занимает 804 страницы, каждая в два столбца. История его такова: в 1862 г. ученики львовской духовной семинарии, под руководством Ю. Лавровского, составили вчерне словарь, затем Партицкий дополнил его материалом из имевшихся в его распоряжении словарей и книг, а также из рукописных сборников народных слов, особенно из большого собрания свящ. Скоморовского. Списка своих источников Партицкий не дает и нигде не указывает, откуда им взято то или другое слово. В предисловии помещена краткая грамматика украинского языка. Объясняются немецкие слова кратко по-украински, но преимущественно словами из тогдашнего литературного языка галичан, благодаря чему в словаре можно встретить ряд искусственных и неудачных слов из так-называемого в Галиции «язычія», напр.: *Gegenwall*—противвалъ, *Gegenzeuge*—противсвѣдокъ, *Griff*—возьмене, *Mannssucht*—парубочнѣсть, *Zweigespräch*—дворозговоръ, *Schinder*—возьмитель и пр., и пр. Кроме обилия подобного материала, словарь засорен также многими полонизмами, церковно-славянизмами и пр., а элементы народного языка играют в нем второстепенную роль. Ударения не отмечаются.

В 1873 г. издана в Одессе «Словниця української (або Югової-Руської) мови, праця Фортуната Піскунова». Эта тощая книжка, в которой словарь занимает 138 двухстолбцовых страниц разгонистой печати, начинается безграмотным предисловием, не имеющим ничего общего с наукою; затем следует украинская азбука, в которой буквы переставлены по образцу латинского алфавита (а, б, ц, ч, д и пр.), а за ней уже словарь, состоящий из случайно откуда-то надерганных слов, дополненных множеством слов, сочиненных или самим составителем, или кем-то другим, а также безпричинными заимствованиями из других языков,—все это без всякого указания источников, с неверными объяснениями, опечатками и пр. Несмотря на очевидную негодность этого безграмотного изделия, оно не только разошлось, но даже появилось, в 1882 г., вторым изданием под громким заглавием: «Словарь живого народнаго, письменнаго и актываго языка русскихъ южанъ Россійской и Австро-Венгерской имперіи». Автор, по его словам, дополнил словарь до 15 тысяч слов; кроме того он силился придать ему научный вид указанием на источники, которыми он пользовался. Однако критикой (г. Шейковского в «Русском Филологическом Вестнике» 1884 г.) было доказано, что дополнения Пискунов сделал, списав их со словаря Закревского, не пользуясь указанными им источниками.

Совершенно иной характер имеет появившийся в 1874 году в Киеве «Опытъ русско-украинскаго словаря» Михаила Левченко. Словарь сделан без претензий на научность и не велик: в нем всего 188 страниц в два столбца; но он составлен знатоком языка, давшим материал высокого качества. Источниками служили: собственный сборник слов, записанных от народа; такие-же слова, сообщенные А. К. Павловым, также хорошо знавшим народный язык; словарь Закревского, «Труды» Чубинского, сочинения Котляревского, Левицкого-Нечуя, летописи Величка и Самовидца и пр. Несмотря на то, что автор только в редких случаях указывает печатный источник (да и то лишь краткой отметкой фамилии автора) и нет возможности всегда определить, откуда взято слово, знание составителем языка ясно из каждого объяснения, выбор слов, попавших в словарь, сделан с очевидной добросовестностью, и поэтому словарь внушает к себе доверие, несмотря даже на то, что составитель взял несколько слов из «Словниці» Пискунова—тем более, что все эти слова он точно обозначил.

Необходимо пояснить одну особенность этого словаря, в котором русские

слова объясняются украинскими. Он предназначался для украинцев, знавших русский язык и потому не нуждавшихся в украинских объяснениях того небольшого количества русских слов, какое дано было Левченком; словарь этот предназначался для изучения не русского, а украинского языка: при помощи своих познаний в русском языке можно было находить ответы на вопросы—как должно выражаться по-украински в тех или других случаях. С этой точки зрения недостатком словаря Левченка должно считаться не то, что он к русским словам поместил украинские примеры вместо русских, а то, что этих примеров дано было слишком мало. Но все-же, несмотря на свою неполноту, словарь Левченка долгое время был единственным хорошим пособием для изучения украинской лексики и, по справедливому выражению профессора А. Е. Крымского, «відслужив велику службу українцям»¹⁾.

Соблюдая хронологическую последовательность, мы должны будем сейчас говорить о словаре, который появился без связи с перечисленными выше работами (за исключением, впрочем, словаря Партицкого) и притом в уголке, который и до сих пор остается почти вне влияния украинской литературы в России и Австрии,—это «Русько-Мадярский словарь», составленный г. Ласловом Чопеем и появившийся в 1883 году в Будапеште с обозначением: «Мадярска корольска академия наукъ присудила сѣй работѣ на конкурзѣ премию Фекейшгазия». В предисловии автор указывает состав своего словаря²⁾: «1) Змагавъ емь ся кòлько лемь можь много руськихъ слòвъ зòбрати; 2) брати слова изъ церкòвного языка, котрѣ щоденное уживаня мають». Источниками служили: известный сборник песен Головацкого, «Vergleichende Grammatik der slav. Sprachen» Миклошича, грамматики Лучкая и Осадцы, «Studien» Огоновского, «Малорусскія нар. преданія и рассказы» Драгоманова, словарь Партицкого, местные школьные книги и собственные материалы по народному языку, а «слова церкòвно-славянского языка»,—говорит автор,—«черпавъ емь изъ обрядовыхъ книгъ што майчаство хоснують ся; сякѣ суть: Евангелие, Апостолъ и Псалтыря». После этих объяснений в предисловии следует глава: «Руський языкъ е самостоятельный, и не може ся держати нарѣчиемъ российского», что доказывается собственными соображениями автора и многими цитатами и ссылками на сочинения различных авторов³⁾. Затем следуют краткие сведения о наречиях украинского языка, краткая грамматика его и, в заключение, указывается цель словаря: «Сесь словарь... має задачивъ *полегшити нашымъ руснакамъ* научити ся *помадлярски*. Руський нарòдъ любить свою веру, но любить и Мадярску краину и мадярòвъ, и дуже ся радує тому, кедь и його сыны знають помадлярски». Самый словарь занимает 440 страничек петита, в два столбца, малого формата (в 32°). «Слова руськѣ» кратко поясняются мадьярскими, примеров и указаний источников при словах нет. Много слов чисто книжных, набранных, очевидно, из того «мудрено зложеного языка», которым пишут угорские книжники «руснаки» и по сравнению с которым г. Л. Чопей считает (предисл. XLIV) свой язык более чистым «русским», что, конечно, и справедливо.

В 1884 и 1886 г.г. появились два выпуска нового словаря г. Шейковского: «Опыт южно-русского словаря. Труд К. В. Шейковского. Том V. Т—Ю». Из предисловия составителя мы узнаем, что его 28-летний труд по составлению украинского словаря был уничтожен в 1878 г. во время пожара в Мензелинске, а ныне предлагаемая часть «есть только воспроизведение части прежнего труда по сохранившимся воспоминаниям», причем так как автор последней частью словаря за-

¹⁾ Зоря, 1896, стр. 358.

²⁾ Цитаты дают понятие как о языке, так и о правописании составителя; заметим лишь, что $\acute{o} = \acute{o} = i$, а $\acute{b} = i$; слово *руський* здесь, как и у галичан, украинский.

³⁾ Г. Чопей ссылается на Миклошича, А. Шлейхера, Малиновского, Костомарова, Ад. Богорича, П. Лавровского, В. Даля, А. Н. Пыпина, М. Максимовича, А. Потебню, П. И. Житецкого; ему известны украинские писатели и ученые: Котляревский, Квитка, М. Вовчок, Кулиш, Шевченко, О. Огоновский, М. Осадца, О. Партицкий, Устиянович, Лучкай, Духнович

нимался в более позднее время, то в его памяти она более удержалась, почему он и публикует именно ее. Указанные обстоятельства, конечно, не могли не отразиться на достоинствах словаря г. Шейковского. Несмотря на то, что в списке сочинений, которыми пользовался составитель, находится семьдесят один номер, все-же огромное большинство слов осталось без указания источника, а множество слов производных выведено, очевидно, самим составителем; если в первом своем опыте 1861 г. г. Шейковский грешил излишней обширностью примеров, то здесь, наоборот, в силу обстоятельств, примеры почти отсутствуют; кроме того, составитель сохранил в словаре фамильные прозвания, а также названия самых мельчайших местностей, что лишь отягощает словарь, тем более, что выбор здесь был совершенно случайный. Несмотря на отмеченные недостатки, словарь этот, стоящий в научном отношении несравненно выше первого опыта г. Шейковского, все-же полезен; к сожалению, он остановился на слове *хлівець*.

Наконец, появился более обширный и доведенный до конца словарь, начавший выходить выпусками еще в 1882 г. и в 1886 г. появившийся во Львове в двух больших томах, заключающих 1117 страниц в два столбца, под заглавием: «Малоруско-німецкий словарь. Уложили Євгеній Желеховский і Софрон Недільский, ц. к. професори гімназі в Станіславі». Из краткого предисловия г. Недильского мы узнаем, что первый том (А—О) закончил и издал один Желеховский, а для второго собрал и отчасти обработал материал, но умер в 1885 г., а труд его закончил г. Недильский. При предисловии помещен список сотрудников (очевидно, доставлявших материал) из 92 лиц, между которыми находятся имена некоторых известных украинских писателей. В списке источников из 132-х номеров находим: сочинения большинства выдающихся украинских авторов XIX в.; несколько украинских журналов, издания народных произведений Головацкого, Драгоманова, Кольберга, Кулиша, Лукашевича, Метлинского, Номиса, Рудченка, Чубинского и др.; словари Закревского, Левченка, Пискунова, Шейковского; кроме того, различными сотрудниками доставлялись слова, записанные непосредственно от народа. Критика источников отсутствует, благодаря чему в словарь попали всякие слова, встречающиеся в украинских книгах, со включением как тех польских или русских слов, которые употреблялись авторами по незнанию украинского языка, так и различных неудачных неологизмов, составленных единичным автором и в литературе не употребляющихся. Поэтому совершенно справедлив отзыв П. И. Житецкого о словаре Желеховского: «Это—простой перечень малорусских слов, составленный без всякой критики источников»¹⁾. Встречаются при словах указания источников, но вообще слова не датированы; фразеология бедна, примеров нет. Украинские слова кратко объясняются по-немецки, объяснения по большей части верны, ошибки встречаются преимущественно при объяснении слов, употребляемых исключительно в российской Украине и потому галицким авторам из живой речи неизвестных. При всем том словарь Желеховского явился в свое время весьма ценным приобретением украинской лексикографии, так как в первый раз свел в алфавит и объяснил очень большое количество слов и в этом отношении до сих пор не имел себе равного; кроме того, он и в настоящее время является единственным пособием, при помощи которого европейский читатель может познакомиться с украинским языком и литературой. Для Галиции и Буковины словарь имел значение еще в одном отношении: приняв фонетическое правописание, впервые систематизированное Кулишем (в «Записках о Южной Руси» 1856 г.) и усовершенствованное последующими украинскими писателями, Желеховский несколько применил его (в ущерб фонетичности) к галицким навыкам, и в таком виде оно, с малыми изменениями, вошло теперь в литературные и научные издания галичан и буковинцев, а также в их учебные заведения²⁾.

¹⁾ «Киевск. Старина», 1888, V, 176.

²⁾ Ради полноты обзора упомянем еще, что в 1882 г. в книге А. Старчевского «La Russie poliglote» (Спб.) между диалогами на языках разных народов России

В 1893 году начал появляться и в 1898 г. закончен во Львове печатанием четырехтомный «Словарь росийсько-український», составленный М. Уманцем и А. Спілкою, т.-е. М. Ф. Комаровым с сотрудниками¹⁾. Работая для киевского словаря (речь идет о предлагаемом словаре), г. Комаров сделал из его материалов выборку для себя, эти материалы были дополнены словами из других источников, а также словами народными. Список источников довольно обширен; в него входят несколько книг старой литературы (Величко, Самовидец, Статут великого княжества литовского и пр.); затем много сочинений различных авторов XIX в., все главные издания фольклорных материалов, а также словари: Афанасьева-Чужбинского, ботанический Анненкова, словарь XVII в., изданный П. И. Житецким, словари Желеховского, Закревского, Партицкого, Пискунова, Шейковского; для русской части взят был сперва новый «Словарь русского языка, составленный II-м отделением И. Академии Наук» (Спб., с 1891 г.), а затем старое издание академического словаря 1867—1869 г.г. Слова русского словаря автор переводит украинскими, опуская: а) иностранные слова, вошедшие в оба языка, б) слова общие обоим языкам. В предисловии к словарю говорится, что словарь имеет целью облегчить украинцам чтение произведений русской литературы; но при рассмотрении самого словаря оказывается, что цель его та-же, что и словаря Левченка: дать пособие лицам, владеющим русским языком, но плохо знающим украинский. В этом убеждает совершенное отсутствие примеров из русского языка (как должно было-бы быть, если-бы объяснялся этот последний) и наоборот—богатство украинских примеров.

Недостатки словаря были своевременно указаны критикой: исключение из русской части слов иностранных и слов, общих обоим языкам, благодаря чему являлась возможность предположить, что все пропущенные слова имеются в такой же форме и в украинском языке, между тем в действительности этого нет, так как составителями опускались и многие иные слова, в украинском языке не существующие (напр., банщица, вменяемый, восторженный и пр.); неточность и неполнога многих переводов; отсутствие во многих случаях перевода русской фразеологии; смешение слов однозначных и слов со сходным значением; введение, как украинских слов, многих испорченных русских, употребляющихся в городском жаргоне, и пр.²⁾. К этому следует прибавить, что составители словаря нигде не датируют ни слов, ни примеров к ним, ограничиваясь лишь отметкой автора или и еще более общими указаниями, напр.: *н. к.*—народная сказка, да и то сделано далеко не во всех случаях.

Несмотря на отмеченные недостатки, словарь дал богатый лексический материал со множеством примеров употребления слов и, при некотором критическом отношении к нему, может приносить и приносит большую пользу изучающим украинский язык.

Почти одновременно с словарем г. Уманца (1897—1899) появился в Киеве двухтомный «Русско-малороссийский словарь» г. Е. Тимченко³⁾. В кратком предисловии указан способ составления словаря: «В мою задачу,—говорит г. Тимченко,—не входило дать полный русско-малорусский словарь, почему в предполагаемом словаре помещены только слова общеупотребительного русского литературного языка, подробности же научной терминологии, выражения областные и архаические опущены; предложенные пояснения малорусскими синонимами некоторых русских слов, по недостатку бывшего в моем распоряжении малорусского лекси-

приведен и украинско-французский словарик и при нем «Phrases les plus usitées»; а в 1889 г. во II-м томе справочной книжки А. Старчевского «Наши соседи» (Спб.) между словарями западных славян помещен также «русинский».

¹⁾ Псевдоним раскрыт в статье проф. А. Е. Крымского «Михайло Комар» («Зоря», 1896, стр. 258); там же и подробности составления словаря.

²⁾ См. Записки наук. товариства ім. Шевченка, VIII (1895), 55.

³⁾ Г. Тимченко выпустил еще раньше брошюру в 19 стр., заключающую в себе первый выпуск «Русско-украинского словаря» на буквы А—Б (Киев, 1892).

ческого материала, не всегда исчерпывают все их значения по-малорусски; по той-же причине и русская фразеология с малорусскими пояснениями также далека от желаемой полноты... При пояснении русских слов малорусскими синонимами я отдавал преимущество общенародному малорусскому лексическому материалу, избегая, по возможности, малоизвестных провинциализмов, причем не считал себя в праве выбросить нескольких, может быть, рискованных неологизмов, но пока имеющих право гражданства в малорусской литературе и не замененных иными, более удачными выражениями; ...при некоторых менее известных малорусских словах и выражениях, поясняющих русские, приведена ссылка на источники». В списке источников находится 30 сочинений и рукопись М. Левченка со словами, записанными в Радомысльском уезде Киевской губ. Примеров ни русских, ни украинских нет.

Наконец, в 1904 г. в Черновцах (Буковина) вышел «Руско-німецкий словарь» г. Омеляна Поповича. Собственно словаря в нем 318 стр. в два столбца. В нем дается краткий немецкий перевод включенных в словарь украинских слов, без всяких примеров и фразеологии, причем обозначено «nicht bloss die Bedeutung, sondern auch die Declination und Konjugation der in dasselbe aufgenommenen Wörter». Источников не указано; словарь, очевидно, является учебным пособием.

Такова была, в главнейших чертах, история развития украинской лексикографии до настоящего времени. Перехожу теперь к истории предлагаемой новой работы.

В первой книге «Основы» за 1861 год (стр. 333) напечатана заметка «Об издании украинского словаря», подписанная П. Кулишем. В ней последний заявляет о своем намерении приступить в феврале того-же года к печатанию украинского словаря, просит о присылке новых материалов и сообщает имена лиц, оказывающих ему в этой работе содействие; таковыми были: А. М. Барвинок (г-жа Кулиш), В. М. Белозерский, Н. И. Костомаров, А. В. Маркович, Н. Д. Мизко, М. Т. Номис, А. А. Пестржецкий, Т. Г. Шевченко, М. Г. Щербак и др.

Вслед за этим, во 2-й книге «Основы» того-же года, появилось следующее письмо Кулиша: «Прочитав в 9 № *Киевского Телеграфа* письмо г. Шейковского о приготавливаемом им для печати Южнорусском словаре, содержащем в себе 35000 слов, я приостановился с печатанием Словаря, о котором было объявлено в 1-й книжке *Основы*. Может быть Словарь г. Шейковского сделает мой труд излишним; если же этого не случится, то, без сомнения, он будет важным для меня вспоможением при окончательной обработке моего словаря. Во всяком случае, от души радуюсь предприятию г. Шейковского и дружески приветствую его на новом для нас обоих поприще» (стр. 263).

Хотя г. Шейковский ограничился лишь одним, и притом неудачным, выпуском словаря, Кулиш не возобновил, повидимому, оставленной им работы. Материал же, собранный им, был перевезен в Харьков, где увеличен новыми выписками, а затем в 1864 г. передан в Киев кружку местных литераторов и ученых, предполагавших составить украинский словарь¹⁾. Из присланного материала большую часть пришлось отбросить (это, конечно, не относится к прекрасным материалам Кулиша) и заняться собиранием новых материалов. С этого времени и началась работа над словарем в Киеве, то затихавшая, то снова возобновлявшаяся, иногда по совсем новому плану. Главным образом она состояла в том, что из этнографических сборников и сочинений авторов выписывались на карточки слова с примерами к ним и затем им давался перевод. Эта работа производилась под руководством П. И. Житецкого. К добытым таким образом материалам присоединялись слова, запи-

¹⁾ Нижеследующее изложение истории словарной работы с 1864 до 1902 г. сделано по сообщению редакции журнала «Киевская Старина». Списки участвовавших в работе лиц составлены отчасти также и по отметкам на карточках. В виду того, что сообщения стоявших у дела лиц сделаны по воспоминаниям, в списках могут оказаться неизбежные пропуски.

санные прямо из уст народа и полученные от сельских жителей: учителей, священников, землевладельцев и пр.; затем материал этот располагался по алфавиту.

Записанные от народа слова доставили в разное время следующие лица (в скобках обозначена местность, к которой относятся материалы): *В. Л. Беренштам* (Черноморья), *Н. М. Белозерский* (Борзен. у.), *П. С. Ефименко* (Харьк. г.), *Г. А. Залюбовский* (Новомосковский у., Лебединск. у., Павлоградск. у.), *П. А. Кулиш* (Борзенск. у.), *М. М. Левченко* (Радомысльск. у.), *Н. В. Лисенко* (Кременчугск. у., Подольск. г.), *М. Ф. Лободовский* (Лебединск., Каневский, Черкасск., Каменецк., Новград-Волинск., Павлоградск. уу., Донская Область, Терская область), *И. И. Манжура* (Харьковск. и Екатериносл. г.г.), *А. В. Маркович* (Черниг. г.), *П. Д. Мартынович* (Лохвицк. у.), *К. П. Михальчук* (Бердич. и Житомирск. у.у.), *А. К. Павлов* (Харьковская и Киевская г.г.), *А. А. Русов* (Нежинск. у., Херсонск. г.), *А. П. Свидницкий* (Подольск. и Полтавск. г.г.), *М. Ф. Семеренко* (Черкасск. у.), *г. Ткаченко* (Киевск. у.), *г. Эрастов* (Черноморья).

Особенно много и притом ценного материала было доставлено известным этнографом *Г. А. Залюбовским*, богатые записи которого выделяются своей обстоятельностью, *М. Ф. Лободовским* и *А. К. Павловым*. Весь этот материал в конце 70-х годов решено было кружком лиц, интересовавшихся выпуском в свет украинского словаря, перебрать для того, чтобы составить словарь в более скромном виде, как называли его тогда «украинский Рейф». Началась эта кружковая работа не по методу составления научного словаря, а просто делалось так: из обширного материала карточек словарных выбирались на собрании словарников те слова, которые признавались достоверными, тут же устанавливался перевод их и иногда давался пример, чаще всего взятый по памяти, а то и просто из головы. Все это тут же писалось на карточки и передавалось нескольким лицам для составления черновой редакции в алфавитном порядке на листах. Эту черновую редакцию вели: *Ир. Ал. Житецкий*, *А. И. Лоначевский-Петруняка*, *В. П. Науменко* и *А. А. Русов*. В таком виде проработан был весь словарь и закончен был в конце 80-х годов. Кроме сейчас поименованных лиц, в работе одновременно принимали участие: *А. А. Андриевский*, *А. Д. Антепович*, *В. Б. Антонович*, *В. Л. Беренштам*, *А. Т. Белоусов*, *Ф. К. Волков*, *М. П. Драгоманов*, *М. О. Дунина*, *А. А. Житецкая*, *М. Ф. Комаров*, *А. Я. Конисский*, *О. П. Косач*, *И. С. Левицкий*, *Н. В. Лисенко*, *К. П. Михальчук*, *Ф. Г. Мищенко*, *Ф. Т. Панченко*, *И. Я. Рудченко*, *С. Ф. Русова*, *М. П. Старицкий*, *Е. К. Трегубов*, *В. И. Торский*, *П. П. Чубинский* и др.

Пока в таком виде словарь доводился до конца, *В. П. Науменко* принял на себя редактирование его в чистом виде, причем опыт показал, что в прежней системе редактирования оставить его нельзя, а необходимо придать словарю более научную обоснованность, обставивши каждое слово примерами из авторитетного источника, для чего опять потребовалось обратиться к словарным карточкам. Первые опыты обработки нескольких букв были представлены редакции «Киевской Старины», которой словарь теперь уже принадлежал на праве полной собственности и которая систему обработки одобрила. Но так как *В. П. Науменко*, имея работу по редактированию журнала «Киевская Старина», не мог продолжать начатой обработки словаря, то решено было поручить дальнейшую сводку материалов для первоначальной редакции *Е. К. Тимченку*, который и закончил эту работу, приведя весь словарь в алфавитный порядок (в тетрадах), причем приблизительно $\frac{9}{10}$ -м слов даны были объяснения с присоединением в большинстве случаев примеров, взятых из книг или записанных непосредственно от народа; при примерах, в большинстве случаев, отмечался автор (без указания сочинения) или местность записи.

Редакция журнала «Киевская Старина» предполагала издать этот словарь в виде приложения к журналу, о чем и было объявлено печатно, и в 1897 году при журнале разосланы были первые листы словаря на А—Б, кончая словом *борозка*, под редакцией *В. П. Науменка*. Но так как вскоре выяснилось, что словарь может

быть представлен в Академию Наук на соискание премии Н. И. Костомарова, но печатание его приостановилось.

14 февраля 1902 г. весь материал для окончательной обработки передан был редакцией «Киевской Старины» составителю настоящего предисловия, причем еще заранее предрешено было, чтобы материал старого книжного языка был выделен в особый алфавит и помещен в виде приложения к словарю живого языка. В виду краткости оставшегося до представления в Академию Наук времени эту часть труда пришлось отделить для особого лица и впоследствии для этого приглашен был *Е. К. Тимченко*,—исполненная им работа при представлении Словаря в Академию Наук была помещена в конце настоящего словаря с особым предисловием. Нам же была принята на себя работа по словарю живого народного и литературного (начиная с Котляревского) языка.

Переданный нам материал состоит: а) из карточек, на которые были занесены слова: 1) записанные от народа, 2) выписанные из различных книг, изданных с 1798 г. (год появления «Энеиды» Котляревского) по 1870 г. включительно, а также из некоторых позднейших изданий¹⁾, 3) не обозначенные никаким источником; б) тетради, в которые был сведен в алфавит находившийся на карточках материал, давший 49.000 слов.

Так как раньше предполагалось печатать словарь при «Киевской Старине», то, в виду цензурных ограничений, принято было правописание, требовавшееся в то время цензурой для всех издаваемых в России украинских книг; но правописание это препятствует правильному начертанию звуков языка, обезображивает внешний вид изображенных слов частым употреблением *ы* и, кроме того, противоречит изданным Академией Наук правилам о присуждении премий Н. И. Костомарова,—поэтому было принято то правописание, которое употреблено в украинских параллелях в «Словаре русского языка, составленном Вторым Отделением Императорской Академии Наук» и в то же время употребляется и в научных и других изданиях «Наукового Товариства ім. Шевченка» во Львове. В виду этого, конечно, пришлось поставить слова в новом алфавитном порядке.

Переданный нам материал подвергнут был переработке по всем буквам и во всех отношениях: в выборе слов, объяснениях, выборе и проверке текста примеров, простановке ссылок и пр., и пр. Затем нами предложено было редакции «Киевской Старины» дополнить этот материал новыми словами. Лично произвести выборку слов из книг редактор словаря не мог, так как все его время уходило на обработку материала; для выписки новых материалов необходимо было приглашение иных лиц, что, как связанное с известными затратами, зависело, конечно, не от редактора. Так как такие лица приглашены не были, то редактору просто предоставлено было право сделать, не выходя из известных границ (о них ниже), дополнения из тех материалов, которые уже имелись готовые в момент из'явления на это согласия редакцией «Киевской Старины». Материалы эти собраны были нами следующим образом.

Во-первых, рядом сочувствовавших работе лиц сообщен был нам рукописный материал, состоявший из записей слов и выражений, добытых непосредственно от народа. Такие материалы доставлены были следующими лицами (в скобках обозначена местность, к которой относятся материалы): *А. П. Грищенко* доставил 408 карточек (Кролевец. у.); *П. В. Данилов*—296 карт. (Нежин. у.); *В. ... Дорошенко*—1000 карточек (Лохвицк. и другие уезды Полт. г. и Гуцульщина) и, кроме того, 1600 карточек имен людей (Лохвицк. у. и из книг), всего 2600 карт., *П. И. Жи-*

¹⁾ А именно: «Нар. песни Галицк. и Угор. Руси» Головацкого (1878), «Труды» Чубинского (части томов I, III, IV и том V-й), четвероевангелие венского издания (1871), «Повісті Івана Нечуя» (Льв. 1872), «Повісті Ів. Левицького» (К. 1874), две книжки «Розмов» Иванова-Комарова (1874—1875), «Марко проклятий» Стороженка (1879) и «Порісті» О. Федьковича (К. 1876).

тецкий передал материалы для украинской грамматики, собранные Г. Я. Стрижевским, а также и другие рукописи, заключающие в себе лексические материалы (Г. А. Залюбовского и др.); К. В. Квитка—170 карт. (Киев. г.); И. С. Левицкий—свои рукописные тетради и заметки, из которых извлечено было много слов, записанных в Киевск. г.; В. Н. Леонтович—151 карт. (Лубенск. у.); А. Л. Майдачевский—1205 карточек, записанных покойным Г. А. Залюбовским (преимущ. Ново-моск. у.); С. ... Маслов—520 карт. (Черниг. и Полтавск. г.); Г. Я. Стрижевский—тетради своих записей, из которых извлечено было значительное количество слов (Таврич. г. и др.); Д. П. Теремец—43 названия частей водяной мельницы (м. Седнев, Черн. у.); Д. И. Эварницкий—1515 карточ. (преимущ. Харьковск., Полтавск. и Екатериносл. гг.); В. А. Яблоновский—924 карточки (Херсонск. г., Хотинск. и Богодух. уу.). Кроме того, по несколько десятков слов доставлено г.г. С. Викулом, А. Ф. Калитой и А. Кривицким. Наконец, у нас лично имелось записанных нами и г-жею М. Н. Гринченко от народа в Змиевском, Сумском, Богодуховском, Харьковском, Константиноградском, Пирятинском, Славяносербском, Черниговском, Киевском и Васильковском у.у. 1570 слов.

Всего же—10481 карточка, не считая многих слов, извлеченных из рукописей И. С. Левицкого, Г. Я. Стрижевского и др.

Во-вторых, предпринята была выборка слов из книг.

Редакцией «Киевской Старины» поставлено было неперенным условием, чтобы пользование печатными изданиями ограничено было выборкой материала *лишь* из следующих книг: а) из собраний украинских этнографических материалов, когда бы то ни было изданных, а также из тех земских и других изданий, в которых встречаются материалы по народной терминологии; б) из напечатанного на украинском языке с Котляревского и по 1870 г. включительно; в) из работ украинских писателей XIX в., начавших свою деятельность не позже 1870 г., хотя бы работы эти появились и позже означенного времени; г) из украинских словарей; д) из сборников слов, записанных от народа и опубликованных в печати. Программа эта имела характер чисто ограничительный: она указывала редактору пределы, за которые он не имел права выходить, но совсем не требовала, чтобы он использовал этот материал в указанных границах весь. Такого требования даже и нельзя было поставить при помянутых условиях работы.

Не выходя из рамок этих ограничений, нами и г-жею М. Н. Гринченко произведена была выборка слов с примерами из книг на карточки.

Из переданных редакцией «Киевской Старины» материалов видно было, что некоторые книги, изданные до 1870 года, были или совсем не использованы, или использованы не вполне. В виду краткости времени приходилось делать выбор: важнейшие из книг, не использованных совсем или использованных недостаточно, были прочитаны вновь; на остальное у редактора и его главного сотрудника по собиранию материалов уже не хватило времени...

То-же самое повторилось и с этнографическими сборниками. В списке источников отсутствуют, напр., сборники г.г. Булгаковского, Бобровского, Янчука, Бессарабы и др. Но редактору представлялась дилемма: что признать более необходимым для полноты словаря: помянутые работы или-же «Малорусские народные предания и рассказы» Драгоманова, «Исторические песни малорусского народа» Антоновича и Драгоманова, «Записки Юго-Западного Отдела Р. Географического общества», «Народные обряды и песни Лубенского у.» Милорадовича, «Гуцульщину» Шухевича, «Сказки» Манжуры, «Етнографічний збірник», «Матеріяли до укр.-р. етнології» и проч.? Высокая ценность этих работ, без пользования которыми прямо-таки немыслим сколько-нибудь порядочный украинский словарь, безусловно ставила прочтение их на первый план, отодвигая все иные на второй в расчете на то время, которое, быть может, останется в запасе после использования главных сборников. А между тем времени и рабочих сил было так мало, что осталось неис-

пользованным многое даже из поставленного на первом плане,—например, некоторые томы «Етнографічного збірника»... ¹⁾

Эта выборка дала 50650 карточек. Кроме того, по нашим отметкам, около 4000 карточек выписано было разными лицами, более всего (более трех тысяч) А. П. Дудю-Дудзинским; всего-же выписано из книг 54700 карточек. Прибавляя к этому добытое непосредственно от народа, получим 65181 карточку и, сверх того, опять-таки материал из рукописей г.г. Левицкого и Стрижевского.

Кроме того, мы пользовались, без выписки на карточки, словариками Верхратского (угорским, лемковским, «Знадобами», «Початками»), Манжуры (в «Сказках»), Рудченка (при «Чумацк. песнях»), ботаническими словарями Анненкова, Роговича и Волкова (в I томе «Записок Юго-Западного Отдела Географ. Общества»), а также, в указанной ниже мере, и более обширными словарями языка. Весь этот материал дал очень большое количество примеров и новых значений к уже имевшимся в алфавите словам, доставил возможность объяснить необъясненные еще слова и исправить ошибки в сделанных уже объяснениях, сильно пополнил фразеологию, а также дал не менее 18500 новых слов и позволил, таким образом, увеличить объем словаря почти в два раза. В настоящее время словарь заключает в себе около 68000 слов, не считая материалов старого книжного языка, которых собрано г. Тимченко тысяч двенадцать—тринадцать слов.

Что касается пользования источниками, список которых приложен ниже, то мы на первом плане всегда ставили материал, добытый из этнографических сборников, как материал народный и, благодаря обилию опубликованных записей, доступный проверке многими случаями употребления слова, а потому наиболее достоверный и, кроме того, могущий быть обставленным наиболее полными комментариями. За ним следуют слова, записанные непосредственно от народа (изданные или в рукописи): при внимательном и опытном записывателе такой материал очень ценен, хотя, конечно, не может быть поставлен наравне с словами из этнографических сборников, так как, за немногими исключениями, такая запись дает нам лишь один случай употребления слова, не могущий быть проверенным и дополненным другими случаями; кроме того, всегда возможно, что записыватель уловил не основное значение слова и даже, может быть, значение, так сказать, мимолетное, приноровленное лишь к данному случаю, что так часто бывает в беглой живой разговорной речи. Хорошо, если другой материал дает возможность проверить такую запись; но если она одинока, а единственный при этом способ проверки на месте записи возможен, конечно, лишь как редкое исключение, тогда составитель словаря всегда рискует включить в свою работу слово с значением неточным, слишком частным, не говоря уже о прямых ошибках. Все это в значительной мере понижает стоимость этого материала, заставляет быть с ним очень осторожным. Но какая бы степень осторожности ни была применена к делу, риск ошибки все-же не может быть устранен ²⁾.

В виду только-что высказанных соображений сочинения лучших писателей могут быть поставлены ничуть не ниже этого последнего рода материалов, а относительно возможности проверки и полноты комментирования даже и выше. Лучшими же для нашей работы писателями мы считаем тех, которые, более или менее мастерски владея словом, в то-же время черпали свой словесный материал непосредственно из народной речи. К таким мы относим более старых писателей: Котляревского, Гулака-Артемовского, Квитку, Макаровского, Шевченка, М. Вовчка, Г. Барвинок, Симонова и затем П. Кулиша, особенно в его произведениях пятидесятых и

¹⁾ Конечно, в списке источников находится несколько книг, пользование которыми можно было бы отнести даже и на третий план; но выписки из них уже имелись готовыми, оставалось только применить их к делу без затраты труда на добывание их.

²⁾ Считаю нужным предупредить, что слова тайных языков нищих, шерстобитов и пр. в наш словарь не включены.

шестидесятих годов, часто очень удачно соединявших чисто народный материал с материалами старого книжного языка. Конечно, чистота лексики у этих писателей далеко не одинакова,—известно, напр., что Котляревский часто употреблял великоруссизмы и пр.,—но при некотором критическом отношении это обстоятельство не может иметь особенно большого значения.

Раньше составленными словарями мы старались пользоваться с осторожностью, несмотря на всю соблазнительность мысли легко пополнить свою работу множеством слов путем простого переноса их из одного словаря в другой. Из словарей Желеховского и Шейковского, по причинам, которые понятны после сделанных нами выше замечаний об этих словарях, мы брали только те слова, в существовании и правильном объяснении которых были более или менее уверены, а в то же время не находили их в карточках. При этом редактор, конечно, сознавал, что выставленный здесь критерий слишком субъективен, чтобы быть вполне научным. Конечно, следовало бы поступить иначе. Принимая во внимание, что некоторые составители словарей (Партицкий, Пискунов, Верхратский, К. Левицкий) сами составляли слова для перевода тех или иных слов объясняемого языка, и слова эти в литературу не вошли, но зато их включили в свои словари авторы некоторых других словарей (напр., Желеховский); что некоторые авторы (напр., автор «Ужинка») также занимались составлением подобных слов, никем из писателей не принятых и даже ими самими впоследствии оставленных, и слова эти попадали в некоторые словари (Закревский, Желиховский); что составители словарей вносили в них иногда явные великоруссизмы или полонизмы, употребленные украинскими писателями по ошибке или по недостаточному знанию языка,—принимая все это во внимание, составитель словаря должен был бы поступить таким образом: обследовать каждое слово *каждого* словаря без исключения, определить его источник и затем распорядиться словами в зависимости от полученных результатов. Слова явно чужие и не приобретшие прав гражданства в украинском языке лучше всего было бы оставить в стороне; слова народного или литературного украинского языка подлежали бы внесению в словарь; что же касается слов выдуманных и не пошедших далее одного автора или какого-либо словаря, то, если даже и прийти к выводу о необходимости внесения их в словарь, необходимо было каждое такое слово сопровождать соответствующим замечанием о его происхождении, чтобы оно не могло быть принято за слово, явившееся результатом органического роста языка. Такой путь предстоял составителю словаря, и путь этот был бы им пройден, если бы составитель имел в своем распоряжении для работы не два с половиною года, а хотя бы пять лет. При отсутствии же этого последнего условия ему оставалось одно: принять ту программу, какую он принял,—тем более, что даже для выполнения только ее у него не хватило в конце-концов времени...

С охотой брали мы слова у Афанасьева-Чужбинского и без всяких колебаний из словаря Левченка; у Закревского взято лишь несколько слов; словарем г. Уманца мы воспользовались лишь для нескольких примеров или ссылок к словам, уже бывшим в словаре старой редакции; словари Партицкого, Пискунова, Поповича, Тимченка, Чопея оставлены нами в стороне; не пользовались мы также опытами словарей научных и технических терминов (тг. Верхратского, Левицкого и др.)—по причинам, изложенным выше в своем месте, не желая вводить в свой словарь неологизмы, которые, в большинстве случаев, быть может, не пойдут далее словаря, для которого выдуманы.

При пользовании всеми помянутыми источниками составитель поставил себе правилом датировать значение каждого слова точною документальною ссылкой. Такого рода система дает возможность всегда проверить как точность перевода, так и приводимой цитаты, причем пользующийся словарем может глубже и шире проникнуть в значение слова и способы его употребления, обратившись к первоисточникам; собранный таким образом и проверенный материал навсегда остается прочной основой для научного словаря. В виду этого в своих собственных добав-

лениях мы не вписали ни одного слова, не сопроводив его точной ссылкой с указанием автора, сочинения, тома и страницы¹⁾ или же местности, где было записано от народа слово. Подобными же данными мы снабдили и все те слова в словаре старой редакции, для которых оказался соответствующий материал. К сожалению, очень большое количество старых карточек заполнено было без указания дат и даже сочинений, из которых выписано слово, — вот почему в словаре старой редакции осталось некоторое количество слов совсем не датированных; зная о существовании этих слов в языке и вместе с тем не располагая временем для подыскания к ним дат и примеров, мы не сочли себя в праве исключить их из нашей работы, надеясь, что современем и этот пробел будет пополнен²⁾.

При некоторых словах и примерах стоит обозначение уезда или губернии. Это значит, что слово или фраза записаны непосредственно от народа в отмеченной местности; но отнюдь не указывает на территориальное распространение слова. Для определения этого последнего обстоятельства мы не располагали ни данными, ни временем для добывания их и потому и не ставили себе этого задачей. Оттого и при словах, взятых из сборников народных произведений, не стоит указания местности, к которой относится слово. Впрочем, в списке наших источников мы при некоторых сборниках (где было возможно) сделали отметки местностей, благодаря чему, обратившись с стоящей у слова датой к нашему примечанию при заглавии источника, возможно определить местность, где добыто слово. Некоторые же сочинения уже в самом своем заглавии носят указания на местность (Милорадович, Шухевич).

Сказанное уже до некоторой степени определяет *состав предлагаемого словаря*; он включает в себе:

а) Слова народного языка—как собственные, так и заимствованные, но издавна принятые всем народом или частью его; сюда относятся слова из обращавшихся или обращающихся среди народа поэтических произведений, хотя-бы некоторые из этих слов и вышли в настоящее время из народного употребления. Относительно слов из местных наречий и говоров, вошедших также в словарь, должны заметить следующее. Приняв для словаря фонетику, употребляемую в украинской литературе начиная с Котляревского, а именно фонетику так-называемого собственно-украинского наречия, мы все слова помещали именно в этой фонетической форме, но в тех случаях, когда слово известно было нам только в одной местной фонетической форме, мы его в таком виде и вносили в словарь; что-же касается *примеров* из народной речи, то они давались всегда в той форме, в какой были записаны. Благодаря этим правилам, у нас в алфавите нет, напр., слов с покутским *г* вместо *д* (*гівчина*). В некоторых, однако, случаях приходилось делать исключения, а именно там, где вариант с местной фонетической формой являлся распространенным в литературной речи, или-же в тех случаях, когда известная фонетическая вариация, отсутствуя в данной местности вообще, оставила однако свой след в одном—двух каких-либо словах с их производными, причем эти слова только в такой форме в данной местности и употребляются; так, напр., не помещая в словарь всех слов, в которых (как, напр., у гуцулов) *т* заменяется *к* (кегло=тягло, Шух. I. 255), мы внесли в него слова *кісний, кісто* (рядом с *тісний, тісто*), употребляющиеся во многих местностях Подольской, Волынской и Харьковской губ., где замены *т* звуком *к* в иных случаях не наблюдается. Само собою разумеется, что под вышеизложенные правила не подходят вариации одного и того-же слова, встречающиеся иногда рядом на пространстве с одной и той же фонетикой,—все такие слова включены в словарь. Наконец, при словах, употребление которых представлялось нам, на основании имевшихся материалов, ограниченным, напр., одной пословицей или загадкой, мы делали об этом отметку.

¹⁾ Конечно, указание томов и страниц не было сделано для таких словарей, как Желеховского или Шейковского, как излишнее в данном случае.

²⁾ См. еще примечание к списку имен людей.

б) Слова, взятые из сочинений авторов. В большинстве случаев это те же народные слова, но только в имевшихся у нас материалах не оказалось для них источника из народной литературы; затем—это слова, перешедшие из старого книжного языка в новый, часто с приспособлением к современной, принятой в литературе, фонетике; далее—слова, заимствованные из других литературных языков для выражения понятий научных некоторых отвлеченных и вообще понятий новейшей культурной жизни, и, наконец, слова, выработавшиеся в литературном языке для обозначения тех же понятий. Относительно заимствованных слов необходимо следующее пояснение. Мы вообще избегали включения их в словарь, но когда случалось находить, что в языке выработалось уже какое-либо выражение на основе заимствованного корня (см., напр., слово *етнографувати*), тогда мы, приводя его, присоединяли к нему и все те слова этого корня, которые употребляются в литературном языке. Иногда помещались также слова, особо употребительные и к которым в то же время был пример. Конечно, выбор слов при этих способах был довольно произвольный, но мы оправдывали себя несколько тем, что такая же произвольность в выборе так-называемых «иностранных слов» замечается и в словах иных языков; к тому же вообще количество таких слов в нашем словаре сравнительно невелико. Относительно же слов, выработанных самим литературным языком, мы держались того взгляда, что внесению в словарь подлежат лишь такие из них, которые более или менее приобрели уже право гражданства в литературном языке; во всяком случае, при словах, встреченных нами только у одного автора, мы делали об этом отметку. Таким же образом поступали мы и с теми словами из фальсифицированных псевдо-народных дум и песен, которые (слова) были нам известны только по этим последним произведениям.

В частности относительно состава словаря, распределения в нем материала и метода изложения необходимо сделать еще следующие замечания.

1) Из географических названий в словарь включены лишь названия наций, частей земли, государств, стран и более значительных украинских городов и некоторых других местностей, а также встреченные производные от этих слов.

2) Уменьшительные и увеличительные имена существительные указывались нами обыкновенно при основных, причем если уменьшительное (или увеличительное) в алфавитном порядке следует непосредственно за основным, то оно, как и все, непосредственно следующие за ним и друг за другом уменьшительные (или увелич.), отдельно в алфавит не выставляется, в противном же случае, для более удобного нахождения, уменьшительное (или увелич.) ставится на надлежащем месте с ссылкой на основное; если же уменьшительное (или увеличительное) имело еще свое собственное значение, тогда оно лишь указывалось при основном, а подробно объяснялось особо на своем месте. При этом, следуя раньше изложенному правилу о местных фонетических вариациях, мы не отмечали нигде уменьшительных на *ейка* и *ейко* (*ручейка*, *лишейко*), так как *ейка*, *ейко*, всегда = *енька*, *енько* (*рученька*, *лишенько*). Что касается уменьшительных прилагательных и наречий, то в алфавит вносились только те из них, которые представляли или особенности в значении, или отклонения от правил образования; в противном случае они только отмечались при основных. Таким же точно образом поступали мы и с сравнительной и превосходной степенями прилагательных и наречий.

3) Из причастий помещены в алфавит только те, которые употребляются как имена прилагательные или приобрели особенности в значении, или же отклоняются от правил образования.

4) Совершенные и несовершенные виды глаголов мы объясняли вместе при несовершенной форме, а от совершенной делали ссылку, если по алфавитному порядку она не следовала непосредственно за несовершенной; исключения были допущены для глаголов, которые, переходя в совершенный вид, принимали префикс и потому относились к другой букве. Во многих местностях Харьковской, Херсонской и Екатеринославской губерний существует смягчение звуков *ш* и *дж* в 1-м

лице ед. ч. наст. вр. и пред *увати*: *носю, ходю, викосювати*; но так как в литературе более принята несмягчаемая форма, то мы и ограничились лишь указанием этой особенности здесь, не внося ее в словарь

5) В виду того, что технических народных терминов собрано еще довольно мало и собранное к тому же разбросано в различных изданиях, часто имеющих совершенно не филологическое назначение, мы приложили особое старание, чтобы собрать этого материала как можно больше. Из печатных источников самый богатый материал доставила «Гуцульщина» г. Шухевича, затем упомянутый выше словарь г. Василенко, статья г. Браунера о рыболовстве и статьи гг. Вовка, Гнатюка и Могильченка в «Материалах до укр.-р. етнології», а также VII-й том «Трудов» Чубинского. Кроме того, нам удалось добыть описания водяной мельницы (гг. Грищенко и Теремца), а также записи Залюбовского и г. Стрижевского; наконец, мы располагали собственными записями по ткачеству и шерстобитству. При объяснении названий частей машин и снарядов мы в большинстве случаев поступали так: давали названия и описания частей снаряда при его собственном названии, а затем уже делали ссылки на это полное описание; такой способ, не представляя затруднений для отыскания слова, значительно сокращал место и упрощал дело; в некоторых случаях, для ясности описания, приложены рисунки.

6) Префикс *у*, как известно, переходит в украинском языке в некоторых случаях в *в* и снова принимает свой полный звук (см. об этом в самом словаре при предлоге *у*): *він уліз, вона влізла*; мы все слова, начинающиеся этим префиксом, поместили на *у*—без различия, был-ли у нас пример с *в* или с *у*, а в *в* сделаны в соответствующих местах ссылки.

7) Префиксы *од* и *від* также чередуются в украинском языке в одном и том же слове, в зависимости от предыдущего звука (после гласного—*від*); все слова, начинающиеся этими префиксами, нами помещены на *від*, а в букве *о*, в соответствующих местах, также сделаны ссылки.

8) В виду того, что звук *ф* у большинства украинского народа выговаривается как *хв* (перед гласной, кроме *у*) или *х* (перед согласной и перед *у*), мы, составляя словарь на букву *ф*, поместили в него лишь те слова, для которых в наших материалах не нашлось дубликата с *хв* или *х*¹⁾; все же слова, которые встречены только с *хв* и *х* или, рядом с этими звуками, также и с *ф*, помещены нами на букву *х*, примеры-же к ним, конечно, были оставлены с тем из этих звуков, с каким были встречены. Если какое-либо слово с звуками *хв*, *х* имело одно значение, а с зв. *ф*—другое, тогда оно, с соответствующими значениями, помещалось и на *ф*, и на *х* с взаимными ссылками одного на другое. Незначительные и немногие отступления от этих правил обусловлены желанием предоставить более удобств в пользовании словарем и понятны без объяснений.

9) В украинском языке глаголы и некоторые имена имеют часто впереди приставочное *і* (по фонетическим причинам, а равно вследствие смешения в языке префиксов *із* и *з* (*с*), отпадающее сейчас-же, как только прошла в нем нужда (*він іспік, іг-вав, іззів, вона спекла, рвала, ззіла*)—все формы с таким начальным *і*, конечно, отсутствуют в словаре,—их следует искать там, где они имеют место без этого *і*, и мы облегчили отыскивание общими ссылками в соответствующих местах. В иных случаях, также по фонетическим причинам, *і* в начале слова заменяется звуком *й*: *хотіли його ймити, вона ймовірна, очиці, що йграли як зірочки* (Квитка),—такие слова, наоборот, следует искать под буквой *і* (Впрочем, и в этом случае есть ссылки).

10) Составленный нами список крестных имен (он отсутствовал в старой редакции словаря) не включен в общий алфавит как по примеру других словарей, так и

¹⁾ При этом принята была во внимание оговорка Номиса в предисловии к его сборнику пословиц, что он *ф* везде, где оно у него встречалось, заменял звуком *хв*.

потому, что народная форма имен дает богатый материал для вопроса об изменении чужих звуков в украинском языке и удобнее этот материал иметь вместе. Словарик этот составлен нами по такой-же системе, как и весь словарь, причем мы особенно старались отметить все уменьшительные и ласкательные имена, так как количество их несомненно указывает на степень распространенности данного имени. Пользующийся словариком, наверное, заметит, что многие имена, по форме уменьшительные, поставлены нами как основные,—этим мы хотели отметить, что и среди народа они употребляются именно как основные, а не уменьшительные (*Грицько, Харько, Химка*).

Способ обработки отдельного слова был таков. Мы давали ударение об'ясняемого слова везде, где оно было нам известно, но пришлось сделать довольно много исключений преимущественно для слов из словариков г. Верхратского, систематически не проставившего в них ударений. Если на слове обозначено несколько ударений, это значит, что слово употребляется с каждым из этих ударений отдельно. Об'ясняемым словам давалось грамматическое определение (см. список сокращений). При существительных отмечался родительный падеж ед. ч., а при глаголах 1 и 2 лица настоящ. вр. ед. ч. Исключение составляют глаголы с префиксом *по*, приставленным к несовершенному виду, обозначающие действие, произведенное несколькими предметами одним за другим: *хлопці похрипли, люде поперекакували через рівчак*; при таких глаголах, чтобы отметить их, поставлены 1 и 2 лица во множ. ч., хотя должно не упускать из виду, что, употребленные с собирательным подлежащим или безлично, они имеют и един. число: *челядь цілісіньку ніч колядує, аж похрипне* (0.1862. IV. 87). *Похрипло їх багато після того співу. Народ поперекакував через рівчак*, и пр.

При об'яснении слов мы старались подыскать наиболее близкий русский синоним или несколько таковых; если же соответствующего не могли найти или он казался нам недостаточным,—мы прибегали к описательному способу; при этом старались исчерпать все известные нам значения слова, подтверждая везде, где имели к тому возможность, свой перевод примерами, обнаруживающими как значение слов, так и способы их употребления, причем примерам из народных произведений отдавалось преимущество; к сожалению, материал, которым мы располагали, не всегда давал нам возможность удовлетворить нашим собственным в данном случае требованиям¹⁾. Недостаточностью материала об'ясняется и то обстоятельство, что, несмотря на все наши старания о возможно полной украинской фразеологии, многое осталось невключенным в словарь.

Сомнительные переводы отмечены знаком вопроса. Слова, значение которых нам было неизвестно, оставлены без перевода, но с примером или, по крайней мере, с точной ссылкой на источник.

Заканчивая свои пояснения, считаем приятным долгом выразить нашу глубокую благодарность *П. И. Житецкому* и *К. П. Михальчуку* за их постоянную, во все время работы, помощь, выразившуюся как в ценных научных советах, так и в просмотрах работы и указаниях на ее погрешности, а *К. П. Михальчуку* еще и за добавления многих слов, сделанные во время просмотра рукописи.

Приносим благодарность также всем поименованным раньше лицам, безкорыстно принесшим свой труд на пользу словаря, доставив нам свои записи из уст народа или выписав для нас на карточки слова из книг и рукописей, а также гг. *Вл. Гнатюку, Е. Х. Чикаленко* и *Вл. Шухевичу* за пояснение многих слов, значение которых без этого могло бы остаться нам неизвестным.

В заключение позволим себе сказать, что мы не считаем предлагаемый словарь ни исчерпывающим богатства украинского языка, ни доведенным до такой степени

¹⁾ Слова в примерах, взятые в () и напечатанные прямым шрифтом, вставлены редактором с целью придания примеру большей ясности.

совершенства, которая могла-бы удовлетворять хотя нас самих, и находим себе оправдание лишь в том, что краткость времени, в которое необходимо было сделать всю работу, была в этом случае препятствием, которого не могло побороть самое крайнее напряжение сил работающего. Мы считаем свой труд первой ступенью по пути создания научного украинского словаря и, сознавая многие его недостатки, все-же решаемся выпустить его в свет, чтобы дать точку опоры дальнейшей работе в том-же направлении.

Б. Гринченко.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ,

которыми пользовались при составлении словаря.

АД. = Исторические песни малорусского народа с объяснениями Вл. Антоновича и М. Драгоманова. Томы I и II (1-й вып.). К. 1874, 1875.

Аль. = Вовкулака, Українське повірье, розказ в стихах Стефана Александрова (Южный Русский Сборникъ А. Метлинскаго). X. 1848. Автор—священник Изюмского уезда, Харьковской губ. и писал языком своего села с примесью русских выражений.

Анн. = Ботанический словарь... Составил Н. Анненков. Новое испр., пополн. и расшир. издание. Спб. 1878.

АФ. = Словарь малорусского наречия. Собрание сочинений А. С. Афанасьева (Чужбинского). Под ред. П. В. Быкова. Том IX. Спб. 1892.

Бал. = Українські пісні. Видані коштом О. С. Балліної. Спб. 1863.

Башт. = Украинство на литературных поэмах з Московщиною. Написав И. Баштовый. Л. 1891.

Бор. = Байки й прибаютки Левка Боровиковського. К. 1852.

Браун. = А. Браунер. Заметки о рыболовстве на р. Днестре и Днестровском лимане в пределах Одесского у. Оттиск из «Сборника Херсонского Земства».

Вас. = В. И. Василенко. Этнографические материалы, собранные по Полтавской губ. Опыт толкового словаря народной технической терминологии по Полтавской губ. Отдел I-й, II-й и III-й. Кустарные промыслы, сельское хозяйство и земледелие, народные поговорки и изречения (В т. 13-м «Сборника Харьковского Историко-Филолог. Общества». X. 1902).

Вх. Зн. = Знадоби до словаря южнорусского. Написав Иван Верхратский. I. Л. 1877. Был только первый выпуск. Слова преимущественно из Галиции и немного из Буковины и Угор. Руси.

Вх. Лем. = «Словарець», приложенный к книге И. Верхратского «Про говор галицких лемків». Л. 1902.

Вх. Пч. = Початки до уложєня номенклатури и терминологіі природописної, народніє... Написав Иван Верхратський. I и II. Л. 1864, 1869.

Вх. Уг. = «Словарець», приложенный к статье И. Верхратского «Знадоби для пізнання угорскоруских говорів» (Записки Наукового Товариства імені Шевченка, т. XLV, 1902).

Г. Барв. = Ганна Барвинок (О. М. Кулишева). Оповідання з народних уст. З портретом авторки й з передмовою Б. Гришченка. К. 1902. Слова выписаны только из одних рассказов Г. Б.

Гліб. = Байки Леонида Глибова. К. 1904.

Гн. = Галицько-руські народні легенди. Зібрав Володимир Гнатюк. Тт. I и II. Л. 1902 (XII и XIII том «Етнографічного збірника» «Наук. Товар. ім. Шевч.»).

Гол. = Народные песни галицкой и угорской Руси, собранные Я. Ф. Головацким... Изд. Императорского О-ва Истории и Древн. Российских. М. 1878. В четырех книгах, которые обозначаются в словаре римскими цифрами.

Гол. Од. = О народной одежде и убранстве Русинов или Русских в Галичине и северо-восточной Венгрии. Я. Ф. Головацкого. Спб. 1877.

Греб. = Сочинения Е. П. Гребенки. Том пятый. Спб. 1862. Стр. 315—409. Малороссийский отдел.

Грин. = Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях... Б. Д. Гринченко. Ч. 1895, 1896, 1899. Три тома.

Дещо. = Де-що про світ Божій. Виданне четверте... К. 1882.

Драг. = Малорусские народные предания и рассказы. Свод Михаила Драгоманова. Изд. Ю. З. Отдела И. Р. Геогр. О-ва. К. 1876.

ЕЗ. = Етнографічний збірник видає Етнографічна комісія Научного Товариства імени Шевченка. Т. V. виданий під редакцією Д-ра Івана Франка. Льв., 1898 (Иные томы этого издания см. **Гн.** и **Фр.**). Местности записей: стр. 1—24 преимуществ. Кубанск. область, отчасти Воронежск. губ., 24—40—Галиция, 42—72—Гуцульщина, 73—75—Тернопольск. у. в Галиции, 77—98—Стрыйский у. в Галиции, 99—105—Залуче над Збручем в Галиции, 106—110—Жидачевск. у. в Галиции, 111—116—Галиция, 117—120—из записей Бодянского, 121—140—Галиция, 141—159—Буковина и Галиция, 161—233—Галиция.

Єв. (**Єв. Мт.,—Мр.,—Л.,—І.**) = Святе письмо нового завіту... Переклали вкупі П. А. Куліш и д-р И. П. Пулюй. Л. 1880. Римские цифры обозначают главы, арабские—стихи. Некоторые цитаты сделаны по венскому (1871) изданию четвероевангелия и не сравнены с изданием 1880 г.

Еф. = Сборник малороссийских заклинаний. Составил П. Ефименко. Изд. И. О-ва Ист. и Древн. Росс. М. 1874.

Желех. = Малорусско-німецкий словарь. Уложили Е. Желеховский и С. Недільский. Л. 1886. Два тома.

Закр. = Старосвітській бандуриста. Книга третія. Словарь Малоросійских ідіомов. Составил Николай Закревский. М. 1861.—Несколько цитат из песен с отметкою страниц взято нами из первой книги «Стар. бандуристы».

ЗОЮР. = Записки о южной Руси. Издал П. Кулиш. Спб. 1856—1857. Два тома.

ЗЮЗО. = Записки Юго-западного Отдела Императорского Русского Географического Общества. К. 1874—1875. Два тома.

Ив. = Игры крестьянских детей в Купянском уезде. Собрал П. Иванов (С предисл. проф. Н. Ф. Сумцова). Х. 1889.

ІГ. = Збірник творів Іеремії Галки. [Н. И. Костомарова]. Од. 1875.

К. Бай. = П. А. Кулиш. Байда, князь Вишневецкий. Драма. Спб. 1885.

К. Гр. Кв. = Григорій Квітка (Основ яненко) и ёго повісті. Слово на новий виходъ Квітчинихъ повістей (П. Куліша). Спб. 1858.

К. Грам. = Граматка. Спб. 1857 [Куліша].

К. Дз. = Куліш Олелькович Панько. Дзьвін. Староруські думи й сьпіви. Ж. 1893.

К. Досв. = Досвітки. Думи и поеми П. А. Куліша. Спб. 1862.

К. ДС. = Дівоче серце. Идилія П. А. Куліша. К. 1876.

К. Іов. = Іов. Переспів Павла Ратая [П. Куліша]. Л. 1869.

К. Кр. = П. А. Куліш. Крашанка русинам и полякам на великдень 1882 року видана типом другим з додатком посліслов'я. Л. 1882.

К. МБ. = П. А. Куліш. Маруся Богуславка. Поема (Літературно-Науковий Вістник, 1899, кн. X, XI, XII; 1901, кн. II и III). — В ссылках римские цифры—номера журнала, арабские—страницы.

К. МХ. = П. А. Куліш. Магомет и Хадиза. Поема. Л. 1883.

К. Оп. = П. О. Кулишъ, Оповідання. Зъ переднимъ словомъ М. Чернявського. Багмутъ 1900.

К. ПС. = Кулишъ О. П. Драмована трылогія, Частына друга. Петро Сагайдачний. Х. 1900.

К. Псал. = Псалтирь або книга хвали Божої. Переспів український Павла Ратая [П. Куліша]. Л. 1871.

К. Хм. = Хмельніщина. Историчне оповідання П. Куліша. Спб. 1861.

К. ХП. = П. А. Куліш. Хуторна поезія. Л. 1882.

К. ЦН. = Кулішъ П. О. Драмована трылогія. Царь Налывай. Староруська драма. Х. 1900.

К. ЧР. = Чорна рада, хроніка 1663 року. Написавъ П. Куліш. Спб. 1857.

Кв. = Сочинения Квитки (выписки из разных изданий, которые не были обозначены в старых карточках).

Кв. П. = Сочинения Г. Ф. Квитки. Малороссійскія позести, разск. Грицьком Основьяненкомъ. Подъ ред. А. А. Потебни. Х. 1887. Два тома (На это издание сделано лишь некоторое количество ссылок).

Kolb. = Rokucie. Obraz etnograficzny, skreslit Oskar Kolberg. I. K. 1882.

Ком. П. = Нова збирка народнихъ малоруськихъ приказокъ, прислів'ївъ, по-мовокъ и замовлянь. Впорядкувавъ М. Комаровъ. Од. 1890.

Ком. Р. I. = Розмова про небо та землю А. Иванова. З де-якими одмінами й додатками. Переклав на українську мову М. Комаров. К. 1874.

Ком. Р. II. = Розмова про земні сили А. Иванова. З де-якими додатками та одмінами. Переклав на українську мову М. Комаров. К. 1875.

Кон. Ар. = Арихметика або щотниця. Для українськихъ шкілъ. Написавъ О. Конисський. Спб. 1863.

Кост. Ч. = Н. И. Костомаров. Черниговка. Быль второй половины XVII века. Спб. 1890.

Котл. Ен. = Виргиліева Эпеида, на малороссійский языкъ переложенная И. Котляревскимъ. Х. 184. Римские цифры—части, арабские—страницы.

Котл. Н. П., Котл. МЧ., Котл. Од. = «Наталка Полтавка», «Москаль чарівник», и «Ода до кн. Куракина» Котляревского по изданию: «И. П. Котляревский. Полное собраніе сочиненій на малороссійскомъ языкѣ...» подъ редакціей И. С. Левицкого. К. и Од. 1890.

Коцип. = Пісні, думки і шумки руського народу на Подолі, Волині і Україні. А. Коціпінський. Перша соття. К. (1862?).

КС. = Киевская Старина. Ежемесячный исторический журнал. К. С 1882 года. (Слова выписаны лишь из первых двух годов журнала и из отдельных статей последующих годов).

Кух. = Сочинения Я. Кухаренка: «Черноморскій побит», «Пластуни», «Вівці і чабани в Черноморіі» в журнале «Основа».

Лавр. = Пісні українського люду. Пісні про кохання. Видав Д. Лавренко. К. 1864.

Лв. = Львовянинъ. Приручный и господарскій мѣсяцесловъ на рокъ звычайный 1861 (на стр. 96—102 список галицких народных названий растений).

Левиц. I. = Повісті Івана Нечуя [І. Левицького]: Том. I. Л. 1872.

Левицк. К. К. = Перші київські князі Олег, Игорь, Святослав і св. Володимир і ёго потомки. І. Левицький. К. 1876.

Левиц. Кож. = На Кожумякахъ. Мищанська комедія на 5 дій. Друге виправляне видання. Івана Левицького. К. 1877.

Левиц. КС. = Повісти Ів. Левицького. Том I. Кайдашева сямя. Повість. К. 1887.

Левиц. МБ. = Маруся Богуславка. Оперета на 4 діи. Друге видання. Івана Левицького. К. 1887.

Левиц. ПЙо. = Іванъ Левицький. Повісти й оповідання. Том I. Спб. 1899.

Левиц. Пов. = Повісті Івана Левицького. К. 1874.

Левиц. Св. = Світогляд українского народа. Ескіз української міфології. Написав Іван Левицький. Л. 1876.

Левч. = Опыт русско-украинского словаря. Составил Михаил Левченко. К. 1874.

Лис. = Збірникъ українськихъ пісень. Зібравъ й у ноти завівъ М. Лисенко. К. Шість випусков.

Лукаш. = Малороссийские и червонорусские народные думы и песни [собранные П. Лукашевичем]. Спб. 1836.

Люб. = Письма Антонія Любичь Могильницького (Библиотека «Зорѣ»). Л. 1885.

Макс. (1834). = Украинские народные песни, изданные Михаилом Максимовичем. Часть первая. М. 1834.

Макс. (1849). = Сборник украинских песен, издаваемый Михаилом Максимовичем. Часть первая. К. 1849.

Маркев. = Обычай, поверья, кухня и напитки малороссиян. Извлечено из нынешнего народного быта и составлено Николаем Маркевичем... К. 1860.

МВ. I. = Повістки (народні оповідання) Марка Вовчка. Другимъ виданнямъ Спб. 1861.

МВ. II. = Народні оповідання Марка Вовчка. Томъ другий. Спб. 1862.

МВ. III. = Оповідання Марка Вовчка. Спб. 1865.

МВ. (0.1862. I) = «Від себе не втечеш», рассказ М. Вовчка в I-й кн. Основы за 1862 год.

МВ. (0.1862. III). = «Институтка», рассказ М. Вовчка в III-й кн. «Основы» за 1862 год.

МВ. (К. С.)... = «Чортова пригода», сказка М. Вовчка в X-й книге «Киевской Старины» за 1902 год.

Мет. = Народные южнорусские песни. Издание Амвросия Метлинского. К. 1854.

Мик. = Народні назви предметів дотичачих млина водяного—Якова Миколаевича. (Зоря, 1893, № 24, стр. 480—481).—Слова из северной части Каменецкого у. в Галиции.

Мил. = В. П. Милорадович. Народные обряды и песни Лубенского уезда, Полтавской губ., записанные в 1888—1895 г. (X-й т. «Сборника Харьк. Ист.-фил. О-ва», 1897).

Мил. М. = Народная медицина в Лубенском уезде, Полтавской губ. В. П. Милорадовича. Оттиск из журнала «Киевская Старина». К. 1902.

Мил. Св. = Свадебные песни в Лубенском уезде, Полтавской губ. Собрал В. М[илорадович]. Издание редакции журнала «Киевская Старина». К. 1890.

Мир. Пов. = Повія. Романъ въ трехъ частинахъ I. Мирного. Чч. I і II (Рада, альманах, две части, К. 1883, 1884).—Римские цифры—части альманаха, арабские—страницы.

Мир. ХРВ. = Хиба ревуть воли, як ясла повні? Роман з народнього життья П. Мирного та І. Білика. Ж. 1880.

Мкр. Г. = Гарасько, або талан и в неволи. Повість в стьхах Мих. Макаровського («Южный Русскій Сборникъ», изданіе А. Метлинскаго, X. 1848).

Мкр. Н. = Наталя або дви доли разомъ. Поэма Мих. Макаровського. (Ю. Р. Сборникъ, изд. А. Метлинскаго, X. 1848).

Млак. = Данило Млака. (Изидор Воробкевич). Над Прутом. Збірник поезий. Л. 1901.

Мл. л. сб. = Малорусский литературный сборник. Издал Д. Мордовцев. Саратов. 1859.

Мнж. = Сказки, пословицы и т. п., записанные в Екатеринославской и Харьковской губ. И. И. Манжурою (Второй выпуск II тома «Сборника Харьков. Ист.-фил. О-ва»). Харьк. 1890.

Мог. = Думки и пѣсни та шче де-шчо Амвросія Могили. X. 1839.

Морд. К. = Даныло Мордовець. Козаки и море. Поема. Спб. 1897.

Морд. Оп. = Д. Л. Мордовець. Оповідання. Спб. 1885.

Морд. П. = За крзшанку-писанка П. Ол. Кулішеві. Написавъ Данило Сліпченко Мордовець. Спб. 1882.

Морд. Пл. = Палій, воскреситель правобережной Украины. Историчне оповідання. Напысав Даныло Мордовець. Спб. 1902.

МУЕ. = Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові. Матеріяли до українсько-руської етнології. Видання етнографічної комісії за редакцією Хв. Вовка. Л. 1899, 1900. т. т. I и III (иные томы см. *Шух*). Места записей: т. I, стр. 33—52—Добруджа, 53—67—Черниговщина, 68—78—Галиция, 79—95—Черниговщина, 96—110—Галиция, 111—156—Гадяцкий у., 157—168—записи Максимовича. Т. III, стр. 12—26—Галиция, 27—32—Каменец. у. в Галиции, 33—60—Старомиській у. в Галиции, 70—173—Черниговщина.

Ном. = Українські приказки, прислів'я и таке инше. Збірники О. В. Маркович и других. Спорудив М. Номис. Спб. 1864.

О. = Основа, южнорусский литературно-ученый вѣстникъ. Спб. 1861—1862.

Ogon. = Studien auf dem Gebiete der Ruthenischen Sprache von Dr. Emil Ogopowski. Lemb. 1880.

Оп., Опат. = Оповідання з святого писання. Зложив свящ. Ст. Опатович. Вип. перший... Друге вид. К. 1875.

Павл. = Грамматика малороссійскаго нарѣчія... Сочин. Ал. Павловский. Спб. 1818.

Pauli. = Pieśni ludu ruskiego w Galicyi zebrat Pauli Ign Zegota. Л. 1839, 1840. Два тома.

Поп. = Черноморские козаки в их гражданском и военном быту... [Ив. Попки]. Спб. 1858.

Пот. = А. А. Потеня. К истории звуков русского языка. Варш. 1876—1883. 4 вып.

Пр., Правда. = Правда. Письмо наукове и литературне. Л. 1867, 1868.

Р. Дн. = Русалка Днѣстровая. Будимъ, 1837.

Рк. Макс. = Рукопись Максимовича—записи народных песен.

Рк. Левиц. = Рукопись Левицкого—записи народных слов, рассказов и пр., сделанные И. С. Левицким в Киевской губ.

Рудан. = Твори Степана Руданського. Том. I. Видання М. Комара. Л. 1895.

Рудч. Ск. = Народные южнорусские сказки. Издал. И. Рудченко. 2 вып. К. 1869—1870.

Рудч. Чп. = Чумацкие народные песни. И. Я. Рудченка. К. 1874.

Св. Л. = Анатолий Свидницький. Люборацьки. Семейна хроника. К. 1901.

Св. П. = Святе письмо або вся Библия старого и нового завіту. Русько-українською мовою переложена. Л. 1869.—Перевод П. Кулиша. Здесь не вся Библия, а только первых пять книг.

Сим. = Рассказы М. Т. Симонова (Номиса). Издание «Киевской Старины». К. 1900.

Слов. Д. Эварн. = Слова из рукописного собрания. Д. И. Эварницкого.

Сніп. = Сніп, українській новорочникъ. Зкрутивъ Александръ Корсунъ. Ржкъ первій. Х. 1841.

Стор. = Українські оповідання Олекси Стороженка. Спб. 1863. 2 тома.

Стоп. МПр. = Марко Проклятий. Поэма на малороссійскомъ языкѣ изъ преданій и повѣрій запорожской старины. А. П. Стороженка. Од. 1879.

СХО. = Сборник Харьковского Историко-филологического Общества. Харьк. С 1891 г., начиная с т. III-го. (Иные томы см. *Мил., Мнж.*).

Федьк. I, II, III. = Поэзии Юсифа Федьковича. Часть первая. Л. 1862. Поэзии Юрия Городенчука Федьковича. Выпуск второй. Коломия. 1867. То-же, вып. III-й.

Федьк. Пов. = Повісті Осипа Федьковича. З переднім словом про галицько-руське письменство Мих. Драгоманова. К. 1876.

Фр. (Желех). = Слова, записанные от народа г. Ив. Франком и помещенные в словаре Желеховского.

Фр. Пр. = Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко. Вип. 1. (А—Відати) [т. X-й «етнографічн. збірника» Наук. т-ва ім. Шевченка]. Л. 1901.

Хата. = Хата. 1860. Издавъ П. А. Куліш. Спб.

ХС. = Харьковский сборник. Литературно-научное приложение к «Харьковскому Календарю». Вып. I—VII. Харьк. 1887—1893.

Чг. = Малорусские бытовые песни. Очерки из жизни провинциального захолустья. Павла Чугуевца. Х. 1889.

Чр. = Песни из черниговской губ., напечатанные в книжке: «Черниговская памятка. Карманная справочная книжка на 189^о, год». Черн. 1896.

Чуб. = Труды этнографическо-статистической экспедиции в западно-русский край, снаряженной И. Р. Географическим Обществом. Юго-западный отдел. «Материалы и исследования, собранные д. чл. П. П. Чубинским». Спб. 1872—1878. Семь томов.

Шевч. = Кобзарь Тараса Шевченка. (Типомъ четвертимъ). Коштомъ Д. Е. Кожанчикова. Спб. 1867.

Шевч. II. = Т. Г. Шевченко. Кобзарь з додатком споминок про Шевченка Костомарова і Микѣшина. У Празі, 1876.

Шейк. = Опыт южнорусского словаря. Труд К. Шейковского. В четырех томах. Том первый: А—З. Выпуск первый. А—Б. К. 1861.

Шейк. = Опыт южно-русского словаря. Труд К. В. Шейковского. Том V. Т—Ю. Выпуск 1 и 2-й. Т—Х. Москва, 1884—1886.

Шух. = Гуцульщина. Написав Проф. Володимир Шухевич. 2 части. Л. 1899, 1901. [Томы II и IV «Матеріялів до укр.-р. етнологіі» Наук. т-ва ім. Шевч.].

Щог. В. = Я. Щоголевъ. Ворскло. Лірна поезія. Х. 1883.

Щог. Сл. = Я. Щоголевъ. Слобожанщина. Лірна поезія. Х. 1898

Кроме того, при взятых случайно из нескольких книг словах проставлены соответствующие заглавия (*Срезневский*, *Запорожская старина*, *Гринченко*, *Из уст народа* и пр.).

Для русской части словаря мы пользовались следующими пособиями:

Словарь русского языка, составленный вторым отделением Императорской Академии наук. Спб. С 1891.

Словарь церковно-славянского и русского языка, составленный вторым отделением Императорской Академии Наук. Второе издание. Спб. 1867—1869. Четыре тома.

Толковый словарь живого великорусского языка В. И. Даля. Изд. О-ва любителей Росс. Сл. М. 1863—1866. Четыре тома.

СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ.

- Безл. — глагол безличный.
Бердич. у. — Бердичевский уезд.
Богод. у. — Богодуховский уезд.
Борз. у. — Борзенский уезд.
Брацл. у. — Брацлавский уезд.
Васильк. у. — Васильковский уезд.
Галиц. — Галиция.
Гл. — глагол.
Гуцул. — Гуцульщина.
Донск. об. — Донская область.
Екат., Екатер. у. или г. — Екатеринославский уезд или Екатеринославская губерния.
Ж. — имя существительное женского рода.
Житом. у. — Житомирский уезд.
Зміев. у. — Змиевский уезд.
Зоол. — название зоологическое.
Камен. у. — Каменецкий уезд.
Канев. у. — Каневский уезд.
Киевск. у.,—г.—Киевский уезд,—губерния.
Конст. у., Константиногр. у. — Константиноградский уезд.
Кременч. у. — Кременчугский уезд.
Кролев. у. — Кролевецкий уезд.
Ласк. — выражение ласкательное.
Лебед. у. — Лебединский уезд.
Лохв. у. — Лохвицкий уезд.
Лубен. у. — Лубенский уезд.
М. — имя существительное мужского рода.
Меж. — междометие.
Мирг. у. — Миргородский уезд.
Миусск. окр. — Миусский округ.
Мн. — множественное число.
Могил. у. — Могилевский уезд Подольской губернии.
Мест. — местоимение.
Нар. — наречие.
Насек. — насекомое.
Нескл. — имя несклоняемое.
Н. Вол. у. — Новград-Волынский уезд.
Новомоск. у. — Новомосковский уезд.
Н. П., Нп. — народная песня.
Нежин у. — Нежинский уезд.
Об. — имя существительное общего рода.
О. в., Одн. в. — однократный вид.
Одесс. у. — Одесский уезд.
Павлогр. у. — Павлоградский уезд.
Переясл. у. — Переяславский уезд.
Пирят у. — Пирятинский уезд.
Подольск. г. — Подольская губерния.
Полт. г. — Полтавская губерния.
Посл. — народная пословица.
Пт. — птица.
Пред. — предлог.
Радом. у. — Радомышльский уезд.
Раст. — растение.
С. — имя существительное среднего рода.
С. в., сов. в. — совершенный вид.
Сз. — союз.
Славян. у. — Славяносербский уезд.
См. — смотри.
Соб. — имя собирательное.
Сум. у., Сумск. у. — Сумской уезд.
Таврич. г. — Таврическая губерния.
Терск. обл. — Терская область.
Ув. — имя увеличительное.
Угор. — Угорщина.

Ум. — имя уменьшительное.

Харьк., Харьк. у., Харьк. г. — Харьков-
ский уезд, Харьковская губерния.

Херс. у., Херс. г. — Херсонский уезд, Хер-
сонская губерния.

Хот., Хотин. у. — Хотинский уезд.

Черк. у. — Черкасский уезд.

Черниг. у.,—г.—Черниговский уезд,—гу-
берния.

Черном. — Кубанская область.

Чис. — имя числительное.

При именах прилагательных отметкой, дающей грамматическое определение слову, считаются буквы *а, е* или *я, є*, которые обозначают окончания женского и среднего рода.

А.

А, сз. 1) А, же, но, напротив. *На гору йду—не бичую, а з гори йду—не гальмую.* Балл. 1. *Нехай думка, як той ворон, літає та криче, а серденько соловейком щебече та плаче.* Шевч. 5. *Бог те знає, а не ми грішні.* Ном. № 30. *А не. *Разве не, да разве не. А не казав я? А треба було йти.* Крим. *А втім. Впрочем, а впрочем. *А втім, робіть, як знаєте.* Крим. 2) Да. *Течуть річки, а все кровавії.* Н. п. *Я любив тебе, я кохав тебе а як батько дитину.* Н. п. В начале предложения часто означает—да и. *А жаль же мені та тії тополі, що на чистому полі.* Н. п. 3) В начале предложений вопросительных и предложений, служащих ответом на них, употребляется для усиления речи. *А чи його звіри з'їли, а чи він втопився? Н. п. А був же ти в його вчора?—А був? *Разве, да разве? Ідїть туди! А можна? Крим.* 4) А-ні, А-ні жé! Даже не, ни, ничего. *На синьому небі а-ні хмариночки.* Левиц. I, 15. *Нікому-ж про це а-ні жé!* 5) А-ні—а-ні. Ни-ни. *А-ні встати, а-ні сісти. А-ні до його заговорити, а-ні його спитати.* М. В. [О. 1862. III. 73.] *Не защебече тобі соловейко, не зацвітуть тобі вишневі сади, не зазеленіє, а-ні м'яточка, а-ні руточка.* Г. Барв. 125. 6) В соединении с междометиями для обращения к животным выражают желание удалить их, прогнать: **А бир!** на овец; **а базь!** на ягнят; **а гуш!** **а киш!** на кур. Каменецк. у.; **а дзус!** **а ката!** на кошек; **а кур!** на индеек. Kolb. I, 66. 7) А-то. См. **Атó.** 8) А-чхи! См. **Ачхї.** *9) Галиц. літературн.: и. *Яка ж напр. гармонія інтересів може існувати межі лихварем а його жертвою..., або межі шляхетним плантатором а його*

новим підданім. В. Навроцький. *Міщанин Мальований а професор Сикорський.* Кониськ.

А! меж. А, ах! А, яке лихо! Впрочем, чаще употребляется ой!

А-а и **а-а́сі**, меж. Детск.: испражняться. *Ходім а-а́сі!*

А-а-а, меж. Колыбельный припев: бай-бай! *А-а-а, люлі! Налетіли гулі, стали думати-гадати, як дитину годувати.* Н. кол. п.

А́акати, каю, еш, гл. Говорить, выговаривая «о» как «а», по-великорусски. *Нехай а́акають вельможні з москалями, як цвенькали та пшикали з ляхами.* К. Дз. 34.

А́акуватий, а, е. Употребляющий великорусскую акающую речь. *Аакувата Русь.* К. Дз. 100.

Аба́зь! См. союз **А 6.** Шейк.

Аба́хта, ти, ж. Гауптвахта, караульня. *Біжать до мене з абахти два москалі.* Стор. 105.

Абе́тка, ки, ж. Азбука. *Українська абетка.* Вистачиу Микола Гацук. М. 1861. Ум. **Абе́точка.**

Абе́тний, а, е. Азбучный, элементарный. Шейк.

Абе́точка, ки, ж. Ум. от абе́тка.

Абі́ и **абі́-б**, сз. 1) Дабы, чтобы, лишь-бы. *Я гроші дам, аби він зробив. Аби люде, а піп буде. Посл. Аби день до вечора. Лишь-бы день прошел. Я то зроблю, аби б було, як ви кажете. Абі́-м, абі́-х.* Чтобы, пусть. *Аби-м так здоров був! Аби-х так жила!* (Божба). Ogon. 157, 7. Вх. Зн. 1. 2) **Абі́-де**. Где бы то ни было, где-нибудь, где попало. *Та я аби-де захропу.* 3) **Абі́-коли**. Когда-нибудь, когда-бы то ни было. *В Лубенщині... на дощ викидають помело і кочерги і викидають не тільки*

весною, а і аби-коли. Ном. с. 282, № 576. 4) **Абї-куди**. Куданьбудь, куданьби то ни було, кудань попало. Неси сміття аби-куди! 5) **Абї-то**. Лишь-бы, как-нибудь, так себе, шутя. Він усе робить аби-то. 6) **Абї-хто**. Ктаньбудь, которий-нибудь, всякий. Та це і аби-хто зробіть. Побить, то й аби-хто знайдеться,—от инше діло пожалувать. Ном. № 4072. 7) **Абї-чий**. Чей-нибудь, чей-бы то ни було. Оттак чини, як я чиню, люби дочку аби-чию: хоч попову, хоч дякову, хоч хорошу мужикову. Шевч. 183. 8) **Абї-що**. Чтаньбудь, кое-что, что-бы то ни було. Та будеш там робити аби-що,—от, аби не гуляти. Нехай тобі аби-що! А чтоб тебе! Ном. № 3257. Иногда употребляется как существительное в значении: малозначительная вещь, негодная вещь, человек, не заслуживающий внимания, уважения. Дав таке аби-що,—тільки на смітник викинути! От, якесь аби-що! а величається мов яка цяця! 9) **Абї-як**. Как-нибудь, как попало. Одружись! Чому ні? — А тому ні, каже Гриць, що любої пари не знайшов, а побратись аби-як не гоже. МВ. I. 64. Ти все робиш тільки аби-як. 10) **Абї-який**. Какой-нибудь, какой попало. Вельможна панська персона явилася перед Плутона не як аби-який харлак. Котл. Ен. VI. 44. 11) С отрицанием эти выражения принимают значение чего-то важного, не заурядного, напр.: Це чоловік не аби-який, т. е. не из заурядных. Це зовсім не аби-що, щоб про його так казати. Мірошник мав хороший млин. В хазяйстві не-аби що він. Гліб. 82. 12) **Абї-лишень, абї-лиш**. Лишь-бы, чтобы только. Аби-лиш гроші—все буде. Хот.

Абїр! См. союз А б.

Абїщиця, ці, ж. Пустяки, мелочь. Це така абищиця, що не варт і казати. Уман. III. 222.

Аблегат, та, м. Депутат (Галиц.). Голов. III. 261.

Абó, сз. 1) Или. Нехай це зробіть він, або хто инший. Не так пани, як підпанки, або: поки сонце зійде, то роса очі виїсть. Шевч. 154. 2) Разве, нешто. Або я знаю? Або ж і не жаль? Драг. 143. 3) **Абó—абó.** Или—или, либо—либо.

Або пан, або пропав. Посл. Або тобі, або мені та на світі не жити, або нашому розлушнику головою наложити. Чуб. III. 140. 4) **Абó-що.** Что-ли. Ходи вже, або-що! Пораюсь там коло печі, або-що, а він: «Чого це так довго, Парасю?» МВ. II. 22. 5) **Або щó?** Разве что? А почему? Не йди до корчми!—Або що? от і піду!

Абомóвня, ні, ж. Отголосок, эхо. Ударить плова з громами, від яких розходиться по всіх горах абомовня—відгомін. Шух. I. 212.

Абрюкати, каю, еш, гл. = Аврүкати. Шейк.

Абрюку, меж., виражающее голубиное воркование. Шейк.

***Абстинéнт, та, м.** Воздержник, воздержный человек. Сл. Нік.

***Абстинéнтка, и, ж.** Воздержница.

***Абстинéнція, ції, ж.** Воздержание. Сл. Нік.

Абшіт, ту, м. Отставка. Абшит дістав. Фр. Пр. 1.

Абшитóваний, а, е. Отставной, уволенный. Він уже від того абшитований. Фр. Пр. 1.

Абшитувати, тую, еш, гл. Давать отставку, увольнять.

Авá, авї, ж. Род рыболовной сети двойной. причем одна сеть с бóльшими очками; сеть ставят на некоторое время в воду, в ней запутывается рыба. МУЕ. I. 47 [Добруджа].

***Авантүра, ри, ж.** Авантюра. Сл. Дубр.

***Авантүрник, ка, м.** Авантюрист. Сл. Нік.

***Авантурнічий, а, е.** Авантюристский, приключенческий. Сл. Нік.

Авдітор, ра, м. 1) Ученик, назначенный для выслушивания уроков товарищей. Левиц. I. 152. 2) Авдитор. У Чернівцях в кам'яниці, в широкій кімнаті, сидять штири офіцери у білих кабатах—сивий майор напереді, за столом авдитор. Федьк. III. 146.

Авдіторія, рії, ж. Аудитория. К. Кр. 37. Студенти перестали ходити на його лекції, а щоб авдіторія не була зовсім порожня, вони ходили по черзі, по п'ять душ. Левиц. Пов. 52.

Авдіторство, ва, с. Пребывание авдітором (в 1-м знач.).

Авдіторський, а, е. Приналежачий, свойственный авдітор'у.

Авдіторувати, рую, еш, гл. Заниматься выслушиванием уроков товарищей.

Авдотька, ки, ж. Вид рыбы: *gobius barbatula*. Шейк.

***Авела, ли, м.** Увалень. Сл. Нік.

Авжеж, нар. 1) Да, конечно, разумеется. *Чи ти був там? — Авжеж!* 2) Ведь. *Авжеж ти знаєш про це!* 3) Ироническое: как-раз! *Дай табакки! — Авжеж!*

Аврүкання, ня, с. Воркование.

Аврүкати, каю, еш, гл. О голубях: ворковать. Желех.

Аврүшник, ка, м. Барашек-ягненок, годный в будущем на **авряка́** (см.). *Ловкий аврюшник — хай росте.* Мнж. 175.

Авряк, ка́, м. Баран, оставляемый на плод. Екатериносл. г. *Бач, який кучерявий баранчик, — треба на авряки кинути.* Мнж. 175.

Австрі́лія, лі́ї, ж. Австралия. Желех.

Австрі́альський, а, е. Австралийский. Желех.

Австрі́я, рі́ї и Австрі́я, рі́ї, ж. Австрия. Желех.

Австрі́як (и австрі́як), ка, австрі́яка, ки, м. Австриец. *Ото австріяка живе. — Де ж він тут узвся? — Зайшов відкілясь.* Сл. Славяносерб. у.

Австрі́ят, та, м. = **Австрі́як.** ЗОЮР. II. 40.

Австрі́яцький и австрі́яцький, а, е. Австрийский.

Австрі́ячка и австрі́ячка, ки, ж. Австрийка.

Авте́нтічний, а, е. Достоверный, подлинный. *Що більш довідуватимемось про неї (старовину українську) з аутентичних джерел, то все виразніш стоять вона перед очима нашого духа.* К. Досв. [изд. 1876], 3.

Автобіо́графія, фі́ї, ж. Автобиография. *Не пишу я своєї автобіографії, а ні своїх мемуарів.* К. Х. II. 41.

Авто́граф, фа, м. Автограф. *В автографі моему не знайшлось фалшованої приписки.* К. Х. II. 31.

Авто-да-фе́, с. несклоняемое. Автодафе, сожжение инквизицией еретика.

Без ножа і авто-да-фе людей закували та й мордують. Шевч. 410.

***Автоматі́чний, а, е.** Автоматический.

***Автопа́нцер, ра, м.** Броневи́к.

А́втор, ра, м. Автор. *Обидва автори брали собі спільні виспиви поетичні, що, скажемо так, витали тоді на повітрі і були власністю кожного.* К. Юв. Перем. Х.

А́вторка, ки, ж. Женщина-автор. Желех.

А́вторство, ва, с. Авторство. Желех.

А́вторський, а, е. Авторский. Желех.

Авү́! меж. для выражения воя собаки, волка. Шейк.

Авү́л, ла, м. Аул. *Тогді біжить (татарва) у свої авули, миттю орду скликає.* К. Укр. 23.

Авү́рр! меж., выражающее ворчание собаки. *Прийшовши вона (лисичка) взяла ту торбу з сучкою, підкине її догори дручком..., до тая сучка: «авүрр!»* Рудч. Ск. I. 16.

***Авус, у, муж.** Конец, «аминь». *«Тепер комендант розіслав селом патрулі до всіх газдів, що москалів виглядають, та й написав на картах, кого мають узяти і кому мають зробити авус...»* Черемш.

I. Ага́, меж. А! Вот как! А что! *Ага, попались.* Рудч. Ск. I. 119.

II. Ага́, нар. 1) = Эге. *А казав же він? — Ага!* Шейк. 2) Ироническ.: как-раз! *Зробив же він своє діло? — Ага!*

Ага-га́, меж. 1) Выражает удивление. *Ага-га, яка тут глибочінь!* Шейк. 2) А, вот что! — *Та се не мати йому дала, а сестра. — Ага-га! Ага-га! Це коли повний місяць буває, чи що б то?* Ком. I. 47.

Ага́кало, ла, с. и м. Только и отвечающий утвердительно: **ага́.** *От цей ще мені агакало!* или: *От це ще мені агакало!*

Ага́кання, ня, с. Постоянный ответ утвердительным: **ага́.**

Ага́кати, каю, еш, гл. Произносит **ага́.** Желех. *Чого ти все тільки агакаєш? казав би до діла!*

Ага́рський и ага́рянський, а, е. Турецкий, магометанский. *А по Чорному морю супротивна хвиля встає, судна*

козацькі на три часті розбиває. Одну часть взяло—в землю агарську занесло. АД. I. 186. В вар.: В агарянську землю заносило. Іб. 190. Синє море не втопило, а в турецьку землю агарянську без кормил прибило. Шевч. 255.

Агарянин, на, м. Магометанин, турок. Кулиш.

Агарянка, ки, ж. Магометанка, турчанка.

'Агел, ла, м. Сатана, диавол. Жиди як агели закричали: «Ай-вій!» Рудч. Ск. II 129.

Агел, лу, м. Круглая небольшая загородка, составленная из отдельных стенок плетня и кольев,—для помещения части овец. [Кубанск.]. О. 1862, V. Кух. 36.

Агет, та, м. Мот, мошенник. Чуб. VII. 574.

Агі, агій, агі (на тебе)! меж., выражающее порицание. Желех. *Агі на тя, пропав бис!* Фр. Пр. 1.

Агікати, каю, еш, гл. Кричать агі. Желех.

***Агії!** межд. Тьфу! Фу-ты! «Агії, гадаю собі, яке мале, а яке спритішне». Черемш.

Агов! Агось! меж. Означает призыв и отклик: Ау! го, го! Эй! Послушай! Агоу, старий!—Агоу!—Чи Семену пак буде годів з 20?—Ато ж. Морд. О. 1861. 20.

'Агрис, су, м. = Агрис. Драг. 71. См. Агрес.

Агү! меж. 1) = **Агов.** 2) Уже, вот, как вот. *Агу, нашій Марусі трошки легше стало.* Кв. I. 45. *Агу, їй стало більше волі.* Кв. I. 207. 3) Прочь! киш! (на гусей). *Чи то не гуси, то пани! Дивися—в ирій полетіли... Агу! гиля! до сатани!..* Шевч. 520. 4) Подражание воркованию голубей. *Каже голубка: «Агу! а ту забув, а другу здумав. Агу, а ту забув, а другу здумав!»* Рудч. Ск. II. 125.

***Агурданя!** межд. Крик баранам: прочь, направо! Хот.

Агүш! меж. См. союз **А 6.** **Агүш на банта, агүш на сідало**—крик на проходящих публичных женщин. Каме-нец. у. Ном. № 8839.

Ага, агі, м. Старшина, начальник (у

турок, татар и пр.). «Хлоп'ята!»—обізвавсь ага, отаман сивий. К. МХ. 23.

Агент, та, м. Агент. *Агенти нас подурили.* ЕЗ. V. 239. *Зачали агенти тут фалшиво писати, взяли в Галичині народ бунтувати.* ЕЗ. V. 73.

'Агрес, агрис, са, агрист, та, агрус, су, м. Крыжовник. *Rhamnus grossularia.* ЗЮЗО. I. 133. *Агрис уже достиг.* Шейк. *Нарви агрусу.*

Агрүсівка, ки, ж. Наливка из крыжовника. Ум. **Агрүсівочка.** *Агрүсівочко, нема над тебе наливки!*

Агрүсовий, а, е. Крыжовниковый. *Агрүсовий куш.*

Агү! Агүсі! меж. Ласкательное обращение к маленьким, преимущественно грудным детям. *Агу, Івасю, агу, не плач!*

***Агүкати, каю, каеш, гл.** Обращаться к грудным детям с ласкательным агү. Сл. Яворн.

Ад, аду, м. = Пекло. *Пойде Ирод сам по аду Луциперу на пораду.* Чуб. III. 359.

Адамашка, ки, ж. = Адамашок.

Адамашковий, а, е. Сделанный из адамашка, шелковый, адамашковый. Желех.

Адамашок, шка, м. Адамашка, сорт шелковой материи. *Дівчино моя, за твою ласку скажу тебе малювати на адамашку.* Гол. I. 318.

Адамів, мова, ве. Принадлежащий Адаму. **Адамова голова.** 1) Рисунок человеческого черепа под изображением креста—в поминальных *граматках*, на крестах, на дверях (в рисунке к празднику Богоявления и пр.). 2) Род паука. 3) Род мотылька: *Sphinx caput mortuum.* 4) Раст. *Eryngium campestre* L. ЗЮЗО. I. 122. **Адамове ребро,** раст.: а) *Thysellinum palustre.* ЗЮЗО. I. 138. б) *Valeriana dubia.* ЗЮЗО. I. 165. **Адамові вівці.** 1) Верблюды. 2) Степной мираж. **Адамові слізкі.** Водка. *Чарочку-другу Адамових слізок, як казав було отець сном.* Шевч. 297. ***Адамова борода.** Трава,—носится как талисман. Сл. Яворн.

'Адде. 1) нар. Тут, здесь. Желех. 2) меж. *Смотри! Вот! Ogon.* 217.

Аде! меж. Сюда! Желех.

Адес, су, м. Одесса (город). Ном. № 749.

Адже, адже ж, нар. 1) Вєдь. А одаси душу?—пита чорт.—«Тю, дурний!.. Адже як я дам тобі душу, то тоді мені не тільки грошей, а й нічого не треба. Рудч. Ск. II. 21. Адже ти бачила! Шевч. 317. 2) Да, конечно. Чи ти підеш туди?—Адже ж!

'Адзимка, ки, ж. Род хлеба из неквашенного теста. Галиц. Вх. Зн. 1.

Адзус! 1) См. союз А 6. 2) = Дзуски.

Адзуски! = Дзуски!

Аді, адіт, адітетко, адітко (сокращ. из а диві, а дивіт). Смотри! смотрите! Желех.

Адреса, си, ж. Адрес. Желех. *На адресу. По адресу. Подати адресу. Сообщить адрес.

Адресувати, сую, еш, гл. Адресовать. Желех.

Адтуй, нар. = Звідти. Адтуй гора, адтуй друга, антам долиночка,—межи тима двома гори моя любаночка. Гол. II. 455.

Адузь! меж. Крик на голубей, чтобы прогнать их. Шейк.

Адукат, адукант, та, м. Адвокат. Желех. Адукат, то такий пан, що помагає брехати. Фр. Пр. 2. Не оббірайси мені за адуката. Фр. Пр. 2.

А-е, а-ек, нар. Так. Галиц. Вх. Зн. 1.

Аёр, аёр, ру, м. = Гав'яр. Мил. 35. ЗЮЗО. I. 109. Кролевец. у.

Аж, сз. 1) Так-что даже, ажно, даже. Дурний, аж крутиться. Посл. А прокинувся мій пустунчик — і гуком його в хаті, аж сохи движуть. МВ. II. 10. Далекий шлях, панибрати, знаю його, знаю, аж на серці похолоне, як його згадаю. Шевч. Еней від неї одступався, поки зайшов через поріг, а далі аж не оглядався, з двора в собачу ристь побіг. Котл. Ен. I. 34. Аж чудно далєбі мені! Гліб. 71. Грає кобзарь, виспівує, аж лихо сміється. Шевч. 51. 2) Перед словами, обозначающими количество, указывает на значительность последнего и переводится словом «целых»: Аж три дні морочився з цією роботою, т. е. целых три дня возился с этой работой. Коли чують: шось гуркотить,—

аж то гайдамаки, аж дванадцять. Рудч. Ск. II. 181. Аж три пари на радощах кумів назбірали. Шевч. 103. 3) Перед словами, показывающими место или время, употребляется обыкновенно с предюгами: до, за, на и пр. в значении «самый», указывая на достижение отдаленного или крайнего предела. Аж до моря Запорожці степ широкий крили. Шевч. 124. Аж на вершечок зліз на грушу. Аж під пія заліз, шукаючи. Ой приїхав Гамалія аж у ту Скутару. Шевч. 61. Полинь, полинь, голубонько, аж в Київ зо мною. Мет. 41. Вип'єш,—біжи яко мога, що б там ні кричало, не оглянься, поки станеш аж там, де прощалась. Шевч. 16. Аж до вечора сидів у його,—вже смерком вернувся додому. 4) Аж покі. До тех пор пока. Пробуйте в господі, аж поки вийдете звідтіля. Ев. Мр. VI. 10. 5) Аж-агось, аж ось, аж ось де, аж осьдечки, аж от, аж от де! Вот, вот где; как вот. Мнж. 175. Де мішок?—«Аж ось». Аж осьдечки опинився, ганявшись за конем. Тільки що випрягають коней, аж ось іде лейстровий городський козак Головка. ЗОЮР. I. 256. Аж ось прилітає змії. Рудч. Ск. I. 132. Аж ось настає голод. Рудч. Ск. II. 35. Аж от перестрїва його на дорозі становий. Рудч. Ск. II. 161. 6) Аж ось колі, аж от колі. Вот когда. Аж ось коли довідався, а то все не знав. 7) Аж он, аж ондечки. Вон там. Аж ондечки він живе на тому краю села. 8) Как вот уже, как вдруг. Лечу, дивлюся, аж світає, край неба палає. Шевч. 218. Дивлюсь, аж наші йдуть. Як послала мене мати в степ пшениці жати, аж там чумак воли пасе, став зо мною жартувати. Мет. 21. Дивляться, аж там приковані три зміїхи. Рудч. Ск. II. 72. Тільки що поблагословивсь їсти, аж та стрїла так і встромилась у печеню. ЗОЮР. I. Аж гульк! Как вдруг. Аж гульк—з Дніпра повиринали малії діти, сміючись. Шевч. 28. 9) Ан; а между тем. Я думав так, аж воно инакше. 10) Аж-аж-аж! Показывает усиленное действие, желание. Сидів, сидів (голодний вовк), так їсти аж-аж-аж!.. Рудч. Ск. I. 3. «Грійте окропу,—я миться буду!» Мати нагрїла такого гарячого,

що аж-аж-аж! Грин. I. 43. *11) Глядь! Він прокинувся—аж нема волів. Крим.

Аже—**Адже**. Аже ти не забув, Трохиме... О. 1861. V. Ніс, 66. Аже ж і в тебе, тривай, була мати: не вовчиця тебе на світ породила. К. ЧР. 246.

Ажень, сз.=**Аж**. Вх. Зн. 1.

Аз, **ázá**, м. Названіє букви а, аз. Казав мені бакаляр промовити: «аз, аз!» А як же я не вимовив, він по пиці: раз-раз! Крикнув же він удруге: «А ну кажи: «Буки!» Ой ще ж бо я не вимовив,—попав в його руки. Закр. I. 122. **'Азі**. Букви. Як напише, моя мати, великії ази, аж поки я розібрала,—лагала три рази. Чуб. V. 118. **Азі** писати. Учитись писать азбуку по прописи. Ум. **'Азик**. **'Азика** узяти. Получити отметку об отсутствии в классе. Шейк.

Азбу́ка, ки, ж. Азбука. І азбуку по кунштिकाх заходилась вчити. Шевч. 328. Приложися до азбуки, будут повні кишені і руки. Фр. Пр. 3.

Азбуковий, а, е. Азбучный. Шейк.

'Азик, ка, м. Ум. от аз.

'Азия, зиї и **'Азія**, зиї, ж. Азия. В татарських піснях середньої Азії... Левиц. Правда, 1867, стр. 532.

Азіят и **азіят**, та, м. 1) Азиат. 2) Варвар, жестокий человек. Харьк. г.

Азіятка и **азіятка**, ки, м. 1) Азиатка. 2) Варварка, жестокая женщина. Харьк. г.

Азіятство и **азіятство**, **азіятство** и **азіятство**, ва, с. 1) Азиатские народы. Варягоруська аристократія втерля територію, котру осягла була правом оборони від хижого азияцтва. К. XII. 115. 2) Варварство, жестокость, *азіятские нравы.

Азіятський и **азіятський**, **азіятський** и **азіятський**. 1) Азиатский. К. Кр. 28. Замчано кобзаря на край світу між азияцьку дичу. К. XII. 130. 2) Варварський, жестокий.

***Азотівий**, а, е. Азотный. Сл. Дубр.

Аїр. См. **Аєр**.

І. Ай! меж. Ай, ах! — выражение испуга, боли. **Ай-ай-ай!** закричу, їй же то богу закричу! Шевч. 306. Употребляется также для выражения похвалы. Я заслужив був собі лошака такого гарного, що й ай, а він наслав вовків, а вони їй ззіли. Рудч. Ск. I. 94.

ІІ. Ай! сз. Да, но. Не любив бим дівчиноньку, ай хороша врода! Гол. IV. 459.

Айбо, сз.=**Альбо** [Угор.]. Ogon. 159.

Айва́, ви́, ж. Айва, *Cidonia vulgaris* (фрукт). ЗЮЗО. I. 120.

Ай-вєй! меж. Восклицание для насмешки над испугавшимся евреем

Айві́вка, ки, ж. Наливка из айвы. Котл.

Ай-ві́й, меж. = **Ай-вей**. Жиди як агили закричали: «Ай-ві́й, чоловіче!» Рудч. Ск. II. 29.

'Айкало, ла, м.=**Аяйкало**.

'Айкати, каю, еш, гл. = **Аяйкати**. Желех.

'Айно, нар. Да, так (Галиц. и Угор.). Ogon. 158. Вх. Зн. 1.

Акаде́мик, ка, м. 1) Академик, член академии. 2) Студент академии, университета. Желех.

Академі́чний, а, е. Академический. Желех.

***Академі́цький**, а, е. Принадлежащий академику.

Акаде́мія, мії, ж. Академия. Наші дуки великим коштом громадським академії да школи споряжали. Хата. VII.

'Акання, ня, с. Частое повторение меж. а.

'Акати, каю, еш, гл. Часто повторять меж. а.

Ака́хвист и **ака́хтист**, та, м. Акафист. По три акахвисти на день читаеш, а по чоловіку глимаеш. Ном. № 859. Аж перехрестилась Ганна, дякуючи богів, і дала собі зарок найняти акахтист і обмінати свічку. Левиц. I. 66. Акафисти наймав. Чуб. II. 393.

Ака́ція, ції, ж. Раст. Акация, *Acacia*. ЕЗ. V. 246. Тільки де-не-де стоїть довгошия вишня, безлиста акація попід кращими хатками. Левиц. I. 91. **Жовта ака́ція**. *Caragana arborescens* L. ЗЮЗО. I. 115. **Біла ака́ція**. *Robinia Pseudo-acacia* L. ЗЮЗО. I. 134.

Акварелі́ст, та, м. Акварелист. Тут треба маляра акварелиста. Шевч. О. 1862. III. 4.

Акваре́льний, а, е. Акварельный. Мені тепер дуже і дуже треба одну акварельну краску, називається вона сепія. Шевч. О. 1862. III. 4.

***Аквареля**, лі, ж. Акварель. Сл. Нік.

Акець! меж. Крик на телят. Шейк.

Аksamit, ту, м. = **Оksamit**. Через улицю перезва нам дороженьку перейшла; а все в золоті, в аксамиті і в червоних чоботях. Мет. 236.

Аksamitka, ки, ж. = **Оksamitka**.

Аksamitний, аксамитовий, а, е. = **Оksamitний**. Чорна шовкова сукня, пообшивана чорними аксамитовими стрічками. Левиц. I. 429.

Акт, ту, м. 1) = **Дія** (в драматическом сочиненні). О. 1862. III. 52. 2) Акт, документ. В наших церковних і монастирських архивах усякі дієписні... акти. О. 1862. VII. 62, 63.

Актор и **актор**, ра, м. Актер. Ввійшов Яким зовсім так, як от виступають актори на сцену з-за декорацій. Левиц. I. 478. Один актор грав дуже погано... в партері почали сміятись. Левиц. Пов. 139.

Акторка и **акторка**, ки, ж. Актриса. Желех. Чи не була вона в акторках в театрі? Левиц. I. 465.

Акторський и **акторський**, а, е. Актерский. Желех.

Акурат, нар. Точно, как-раз. Буде акурат, як ти казав. Желех.

Акуратний, а, е. Аккуратный. Желех.

Акуратність, ности, ж. Точность, аккуратность. Желех.

Акуратнісько, нар. Точнехонько. Желех.

Акуратно, нар. Аккуратно.

***Акцизник**, ка, м. 1) Акцизный чиновник. 2) Бранное слово—пьяница. Сл. Явор.

Але, сз. и меж. 1) Но, однако, впрочем. Не родить рілля, але божа воля. Ном. № 28. Єсть і бідніші од нас, а живуть же...—Запевне, що живуть; але яка жизнь їх? Котл. НП. 370. Хотіла спати, але не спала. Шевч. 558. Нема нічого без але. Ном. 2447. 2) **Але ж**, **але ж бо**. Ведь, ведь; однако уже. *Алеж і ти того не зробиш! Ой але ж бо козак Нечай на тоє не дбає, та й з кумою із любою мед-вино кружає.* Лукаш. 119. 3) Употребл. в значенні: Толкуй! рассказывай! Ну, вот! *Відкіля се ти тут узявся?—Але, відкіля! Адже ти і*

зроду тут не бувши та прийшов, а я й часто тут буваю. Кв. II. 291. *«Мабуть підсудок?»—Ні!—«Так лев?»—Ні!—«Так мішок з дукатами?»—Ні, ні!—«Так папорті цвіток?»—Але-ж!—Греб.* 373. 4) Неужели? Однако! *А по чім груші?—По гривні.—Але!* 5) **Але-але!** **Але-ж!** Как бы не так! *дожидайся! І мені ж даси меду, як піддереж?—Але-але! «Годі вилежуватись, їди молотити!»—Але-ж!* *6) **Але-то**. Решительно, абсолютно. *Без мене ніхто, але-то ніхто... не міг би під час зими виглянути з хати.* Фр. Іст. кожуха.

Алёмбик, ка, ж. = **Лёмбик**.

Алилүйкати, каю, еш, гл. Петь «аллилуя». Желех.

Алилүйко, ка, м. Насмешливое прозвание духовного лица (Галиц.). Желех.

Алилүйя! с. Аллилуя. Кат лютує, а ксьондз скаженим язиком кричить: *Те Deum аллилуя!* Шевч. 367.

Алірник, ка, м. Любящий пользоваться чужим, алырщик. *Та вони (попи) всі алірники.* Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.

Алмаз, зу, м. Алмаз, бриллиант. *Алмазом добрим, дорогим сіяють очі молодії.* Шевч. 428.

Алтіця, ці, ж. Ластовка, вставка под мышками гуцульской рубахи. Шух. I. 153.

Аль, сз. = **Але** I. Огон. 209.

Альбо, сз. Или, либо. *Либонь моїх братіків на світі немає: альбо їх порувано, альбо їх постреляно.* АД. 116.

Алькір, ру, м. Отделенная перегородкой от большой **світлиці** комнатка, служащая спальней и детской. Чуб. VII. 382. Ум. **Алькірик**. *Ми сидимо в світлиці, а він і притаївсь у алькирику.*

Альт, та, м. Альт (голос). Желех.

Альтана, ни и **альтанка**, ки, ж. Беседка садовая. Левиц. I. 494.

Альтемба́с, су, м. Род парчи. *Срібним альтемба́сом стін не обіб'ю у труні.* Щог. Вор. 58.

Альтовий, а, е. Альтовый. *Її альтовий дзвінкий голос.* Левиц. Пов. 218.

Алю! меж. = **Аля!** Вх. Уг. 250.

Алюрний, а, е. Аккуратный, опрятный. *А таки не алюрна дівчина!* Змиевск. у.

***Алюрність, ности, ж.** Опрытність. Сл. Дубр.

Аля! меж. Крик на свиней, чтобы отогнуть их. *Аля! аля! аля ж, кажу! Вона ніби не чує. Що там вона рие свинячою мордою?* Маркев. 61.

***Алябастер, тра, м.** Алебастр. Сл. Дубр.

Аляр, ру, м. Крик, шум. *В хоромах аляр і огні.* Щог. В. 146.

***Алярм, у, м.** Тревога. *Тоді село бачило в церкві воєнний алярм, бо командант у церкві голосно командерував і роздавав прикази.* Черемш.

Амбър, ру и амбърь, ря, м. Амбар, отдельно от жилого помещения стоящая кладовая. Стор. Оп. 145. Шух. I. 106.

Амбїтний и амбїтний, а, е. Честолюбивый, тщеславный. Желех.

Амбїція и амбїція, ції, м. Амбиция, тщеславие. Желех.

Амбон, на и ну, м., и амбона, ни, ж. Амвон. *Поучали з церковної амбони рідних братів чужою мовою.* К, XII. 122.

Амбросити, рошу, сиш, гл. Праздновать день св. Амвросия. Встречается только в анекдоте о ленивой жене, отговаривавшейся от работы праздниками, за что она была побита с таким поучением: *«Було не савити, не варварити, ні амбросити, але куделю було кудносити».* Ном. № 4007.

Амєрика, ки, ж. Америка. Ком. I. 54. *В Америці, коли правда тому, що пишуть, і вчені люде, і пани не цураються роботи.* Левиц. I. 166.

Американець, нця, м. Американец. *Американець Франклін первий показав, що грім буває од громовини.* Ком. II. 66.

Американка, ки, ж. 1) Американка. 2) Порода картофеля. МУЕ. I. 101.

Американський, а, е. Американский. *Висіли гирлянди з ліян... американських.* Левиц. I. 508.

Амінь и амінь, нар. 1) Аминь. Чуб. III. 26. 2) Употребляется как существительное м. р. в значении: конец, смерть. Фр. Пр. 4. *Амінь тобі буде.* Ном. № 3650. *Мовчи, а то тут тобі й амінь!* Шевч. 300. ***Зробїти кому амінь.** Предать смерти, умерт-

вить. *От я зроблю тобі тут амінь.* Липов. у. Ефр.

***Амон(і)як, кú, м.** Аммиак. Сл. Дубр.

***Амон(і)яковий, а, е.** Аммиачный. Сл. Дубр.

***Амор, ра, м.** 1) Амур. 2) В орнаменте—амурчик. *Печі кафлеві... з усякими квітками та аморами.* Лепкий.

Амуниця, ції и амуниця, ці, ж.—**Муниця.** *Зчав він [москаль] забивати цвяшки, де він ружжо повісить, де амуницю.* Чуб. I. 219. *Як амуницю спорядили і насушили сухарів.* Котл. Ен. IV. 58.

Амфора, ри, ж. Амфора, род греческого и римского кувшина. *Жерці і ліктори стоять круг Капитолія—і хором співають гимн і курять дим з кадил і амфор.* Шевч. 607.

***Аналіза, зи, ж.** Анализ. Сл. Дубр.

***Аналізувати, зúю, еш. гл.** Анализировать. Сл. Дубр.

***Анальфабєт, та, м.** 1) Неграмотный. 2) Безграмотный, невежда. Сл. Нік.

***Анальфабетїзм, му, м.** 1) Неграмотность. 2) Безграмотность, невежество. Сл. Нік.

Аналої, лою, м. Налой. Ум. **Аналоїчик.** Грин. III. 516.

Анахтема, ми. 1) ж. Анафемствование. *Сьогодні в церкві анахтему співали.* 2) об. Проклятый, отверженный человек, анафема. Употребляется как бранное слово. У Котл. также **анахтем, ма:** *Анахтем вічний Турн пропав.* Котл. Ен. V. 39.

Анахтемський, а, е. Анафемский, проклятый. Употребл. как бранное слово. *Що нам на світі робить з тими анахтемськими ляхами та козаками.* Стор. Мпр. 43.

Анація, ції, ж. Затруднительное положение, беда. *Попавсь небїжчик в анацію.* Греб. 322.

Ангел, ангол, ла и ангель, ля, *анголь, ля, м.—**Янгол.** Рудч. Ск. I. 24. *Був би ангел, коби не роги.* Фр. Пр. 4. *Над тим дитям три анголи диxали.* Чуб. III. 326. Ум. **Ангелочок.** *Да над домом ангелочки літали, Ісуса Христа в ризи сповивали.* Чуб. III. 323.

'Ангельський и ангольський, а, е.—'Янгольський. Хори ангельські а все зближають, преславному гласу пісні співають. Чуб. III. 355.

Ангеля и анголя, ляти, с.—Янголя. Ум. Анге(о)лятко. Желех. Анге(о)ляточко.

Ангелян, на, м.—Англець. Закр.

Ангелянець, нця, м.—Англець. Закр.

Ангелянка, ки, ж. Англичанка.

Ангелянський, а, е. Английский. В каптанах ангелянського сукна дорогого. О. 1862. II. 56.

Англець, лійця, м. Англичанин. Желех.

Англійський, а, е = Ангелянський. Желех.

'Англія, ліі, ж. Англия. То було в Англії. Гн. I. 47.

Андарак, ка, м. Род юбки у полеских женщин из полосатой шерстяной материи. Чуб. VII. 429.

'Анде, андека=(он де), нар. Вон, вон там (Угор.). Огон. 217.

Андрієць, йця, м. Раст. Delphinium Ajacis. Вх. Пч. II. 31.

Андріак, ка, м. Опиум. Щоб дитина заснула, треба їй дати андріак у молоці—воно темне та неначе маком пахне; беруть його у аптеці. Киев.

Ані! сз. См. союз А.

Аніж, сз. Нежели, чем. Лучча рілля дання, аніж тая пізня. Н. п.

Анкер(ь) и анкір, ру (рю), м.—Алькір. Де ж ти будеш спала?—В анкерю, в рірю. Гол. I. 126.

Ано и Ано-лем, сз. Но, только, но только. Тогди не било неба ні землі, ано-лем било синое море. Гол. II. 5.

Антаба, би, ж. Рукоять, рукоятка, ручка. Ум. Антабка.

Антабка, ки, ж. 1) Ум. от Антаба. Вх. Зн. 1. См. еще Шкафа. МУЕ. I. 72. 2) Железная скоба для скрепы. Звенигород. у.

Антак, нар. Так. Угор.

Антал, лу, м. Боченок в 60 бутылок. Закр.

Анталюз, за, м. Серебряная монета, получившая, путем особых приемов владельца ее, чудесную силу возвращаться к хозяину (в нар. поверьях). Чуб. III. 23. См. Инклюз.

Антам, нар. Вон там. Гол. III. 455.

Антимінс, са, м. Антиминс. Узав людський антиминс із церкви та й привіз до преосвященного. ЗОЮР. I. 263.

Антипка, ки, ж. Раст.: вишня душистая, Prunus mahaleb L. ЗЮЗО. I. 132. Анн., 276.

Антипко, ка, м. Чорт, которому дверью отбито пятки, отчего он хромает. Вх. Зн. I. Драг. 52. Антипко (хованець) викльовується з курячого зноска. ЕЗ. V. 210. Якого антипка кричиш? Фр. Пр. 7.

Антипковий, а, е. Сделанный из антипки, принадлежащий ей. Желех.

Антипцьо, ця, м.—Антипко. Вх. Зн. 1.

Антонівка, ки, ж. Род яблони и яблук: восковое яблоко.

Ану! меж. Ну-ка; ну-лишь, попробуй! Ану лиш, годі тобі лежати! Ану вдарь! Ану ще слово скажи, то так і вилетиш із хати! Харьк. Ану-ну! Попробуй только!

Анциболот, та, анциболотник, ка и анцибол, ла, м. Болотный чорт. Употребляется как бранное слово. О. 1862. V. 80.

Анциболотський, а, е. Чертовский. А щоб ви показалися анциболотські [жаби]! Грин. II. 333.

Анцихрист, та, м. Антихрист. Употребляется как бранное слово. При кінці світа покажесь анцихрист. Гн. II. 79. Анцихрист то знає! Чорт его знает! Фр. Пр. 7.

Анцияш, ша, м.—Анцихрист. Бодай ты анцияш побія! Вх. Уг. 245.

*Апарат, та, м., чаще во мн. апарати, тів. Церковная утварь, облачение. Барзо веле... апаратів церковних, лихтарів і інших річей побрала. Ор. Лев.

*Апаратник, ка, м. Аппаратчик. Сл. Дубр.

Апелювання, ня, с. Апелляция, апеллирование.

Апелювати, люю, еш, гл. Апеллировать. Стор.

Апостол, ла, м. 1) Апостол, один из двенадцати учеников Христовых. Учеників назвав апостолами. Ев. Л. VI. 13. І походились апостоли до Ісуса. Ев. Мр. VI. 30. Подибує він раз

янгола, ци апостола. Гн. II. 69. 2) Учитель, провозвестник истины. *І день іде, і ніч іде, і, голову схопивши в руки, дивуєшся, чому не йде апостол правди і науки.* Шевч. 659. 3) Книга деяний и посланий св. апостолов. *То було по великих празниках народ приходив до Дороша, неначе до церкви, от він і читав їм Євангелію, Апостола і Псалтирь.* Стор. 57.

Апостолува́ння, ня, с. Апостольство, перебування апостолом. *Коли иншим я не апостол, то все ж вам: ви бо печать апостолування мого в Господі.* I Посл. св. ап. Павла до Коринф. IX. 2.

Апóстольство, ва, с. 1) Апостольство. *Апостольство любви до ближнього доходило в ній до ентузіазму.* К. XII. 8. 2) Соб. Апостолы. *Вельми часто посилав листи до українського апостольства.* К. XII. 10.

Апóстольський, а, е. Апостольский. *А на апостольськiм престолі чернець годований сидить.* Шевч.

Апроба́ція, ції, ж. Проба, одобрение. *Я привезу вам дров на апробацію.* От крест. из с. Голубич Черниг. у. Б. Г.

Апте́ка и апті́ка, ки, ж. Аптека. Желех.

Апте́(і)карка, ж. Аптекарьша. Желех.

Апте́(і)карство, ва, с. Аптекарьское искусство, фармация. Желех.

Апте́(і)карський, а, е. Аптекарьский. Желех.

Апте́(і)карь, ря, м. Аптекарь. *Не здуриш аптекаря купервасом.* Ком. II. № 833.

Апте(и)карюва́ння, ня, с. Занятие аптекарским искусством.

Апте(и)карюва́ти, ріюю, еш, гл. Заниматься аптекарским искусством, быть аптекарем.

Ара́б, ба и ара́бин, на, м. Араб. АД. I. 134. *Зробивсь він (Магомет) першим чоловіком між арабами.* К. МХ. 5. *Ой бо вже я їду полем та все лісом зелененьким, та з турчином молоденьким, чи з турчином, арабином, чи з невірним татариним.* Чуб. V. 948.

Ара́бець, бця, м. = Ара́б. Встречено только у Щоголева в приложении

к коню: *Кінь арабець, кінь огняний.* Щог. Сл. 141.

Ара́бин, на, м. См. Ара́б.

Ара́бія, бії, ж. Аравия. Желех.

Ара́бка, ки, ж. Арабская женщина. Желех.

Ара́бський, а, е. Арабский. *Картина була невимовно ефектна й чаруюча, неначе взята з арабських казок «Тисячі й одної ночі».* Левиц. Пов. 139. *Гаруна Аль-Рашида він праправнук, премудрого арабського калифа.* К. Бай. 74.

Ара́бщина, ни, ж. Арабские язык и литература, также вообще что-либо арабское. Так, к заглавию одного из своих стихотворений Кулиш прибавляет: *Взором арабщини, т. е. подражание арабскому.* К. Дз. 230.

***Ара́к, ка, м.** Ром. Сл. Дубр.

Ара́нда, ди, ж. и пр. См. Ора́нда и пр.

Ара́п, па и ара́пин, на, м. 1) Аравитянин, араб. Желех. 2) Негр. 3) Человек со смуглым цветом лица. 4) Грязный, запачканный человек.

Арапі́й, пія, ж. = **Гара́пник.** *Стала баба чаряпкаться на дерево, а він її арапієм.* Грин. II. 231.

Ара́пський, а, е. 1) Арабский. 2) Негритянский.

Ара́ші, шів, м. мн. Дышло воловье у двухколесной арбы. Кубан. О. 1862. Кух. V. 36. См. II. Арі́ш.

Аргáт и аргáт, та, м. 1) Работник, наемник. Пот. III. 15. 2) Рабочий на запорожских рыбных ловлях, большею частью бездомный бродяга. Рудч. Ч. II. 245, отчего—3) Бездомный бродяга. Желех.

Аргóнія, аргóнія, нії, ж. = **Жоржіна.** Киев. у.

***Аргумéнт, ту, м.** Аргумент. *Майстер в браку сильнішого аргументу вхопив здоровий бляшаний друшляк і так делікатно насадив його цюці Кошицькій на голову.* Франко.

Ардáль, лі, ж. Трансильвания. Федьк. Поез. I. Слово от изд. XV.

Ардáн, ну, м. = **Ордáнь 2.** МУЕ. III. 39.

Аре́на, ни, ж. Арена, поприще, место для состязания. *Арена звірем заревла, а син твій гордо на арену, пса-*

лом співаючи, ступив. Шевч. 613. В переносном смысле — место, поприще деятельности. *Виступає... горопаха русин на арену публіцистики і як же, ви думаєте, він почувається посеред широкій вольній арені слова?* К. Кр. 35.

Арэнда, ди, ж. и др. = **Орэнда** и др. Фр. Пр. 8.

Арешт, ту, м. 1) Арест. *В холодній під арештом сиділо іще кілька жидків злодіїв і конокрадів.* Левиц. I. 320. *На арешт го засудили.* Фр. Пр. 8. 2) Помещение для арестованных, арестантская, тюрьма. *До арешту го посадили.* Фр. П. 8. *Арешт, то дім плачу.* Фр. Пр. 8. **Арешти собов витирати.** Быть в тюрьме, под арестом. Фр. Пр. 8.

Арештант та, м. Арестант. *Над бідним арештантом кождей сі збиткує.* Фр. Пр. 9.

Арештантка, ки, ж. Арестантка. Желех.

Арештантська. Место заключения, арестантская.

Арештантський, а, е. Арестантский.

Арештовувати, вую, еш, сов. в. арештувати, тую, еш, гл. 1) Арестовывать, арестовать. 2) Забастовать (в карточной игре). Шейк. 3) В думе «про Самійла Кішку» употреблено в значеннях: вооружать и приготавливать к стрельбе: *Ой із города Трапезонта виступала галера... гарматами арештована.* АД. I. 208. *Тоді козаки собі добре дбали: сім штук гармат собі арештували, ясуу воздавали.* АД. I. 217.

Арештування, ня, с. Арестование.

Арештувати. См. **Арештовувати.**

Аритметичний, а, е. Арифметический. Слов. Дубр.

Арихметика, ки, ж. Арифметика. *Арихметикою або шотницею зветься така наука, що навчає без помилок щитати (лічити).* Кон. Ар. 1. Ум. **Арихметичка.** *Арихметичка трудна мені здалася.* Г. Барв. 403.

I. Аріш! меж. Окрик на овец. Мнж. 175.

II. Аріш, ша, м. Дышло воловье в арбе. Екатеринос. Мнж. 175. См. **Араші.**

'Арідник, ка, м. Чорт. Шух. I 36. **'Арідник го знає!** Чорт его знает.

Фр. П. 9. *2) Злой дух. Коцюб. «Тіні заб. предків».

Аркан, ну, м. 1) Род гуцульского танца мужчин. Желех. **Аркан танцювати.** Фр. П. 9. 2) Аркан. *Сказав та й зашморгнув на шиї він аркан.* Г. Арт. О. 1861. III. 84. *Еней і сам так розходився, як на аркані жеребець.* Котл. Ен. *Аби-сте мні арканом тігли, то не під.* Фр. Пр. 9.

'Аркуш, ша, м. Лист бумаги, жести. *Куплю паперу аркуш і зроблю маленьку книжечку.* Шевч. 376. Ум. **'Аркушик.**

Аркушевий и аркушовий, а, е. Листовой. Желех. **Аркушеве вікно.** *Окно со стеклами? Ой гляну я, гляну в аркушеве вікно.* Чуб. V. 616. *Що у мене двори коштовні, що у мене вікна аркушові.* Чуб. V. 1021.

Армата, ти, ж. 1) = **Гармата.** Закр. 2) Артиллерия. *Рятуйте, браття! Військова армата і золото, що ми наплінрували, по пристанях у турка-супостата, з гетьманськими клейнодами пропали.* К. Бай. 91.

Арматний, а, е. 1) = **Гарматний.** 2) Артиллерийский.

Армаш, ша, м. = **Гармаш.**

Армен, на, м. = **Вірмен.** Чуб. I. 179.

Арменський, а, е. = **Вірменський.** Шевч. 309.

Арнаутка, ки, ж. Сорт пшеницы: арнаутка, белотурка. 3030. I. 139.

'Арніка, ки, ж. Раст.: баранник горный, *Arnica montana.* Шух. I. 21.

***Артезі́йський и артезі́янський, а, е.** Артезианский. -ка **криниця.** Артезианский колодець. Сл. Нік.

Артикул, ла, м. Статья, устав, артикул. *Да отамане батьку, ми знаєм артикули.* Лукаш. 30. **Артикули в статуті.** Котл. НП. 343. **Артикули гнути.** Крючоктворствовать. Шейк.

Артист, та, м. 1) Артист, художник. 2) Актер. *Публика тобі живому квітки кидала як солону, а вмер, артистнебораче, то й байдуже* (Из эпитафии Соленика). О. 1861. II. 176.

Артистка, ки, ж. 1) Артистка, художница. Желех. 2) Актриса.

Артистичний, а, е. Артистический, художественный. Желех. *Як її (Книгу Іова) написано, не була вона книгою*

канонишньою, та й навпослі довго вважали її, здається, за твір артистишний і мирський. К. Іов. Передм. XV.

Артиш, ша, м. Раст.: козачий можевельник; артыш, арца; *Juniperus sabina*.

Артіль, лі, ж. Артель. Рудч. Ск. II. 172. Рудч. ЧП. 32.

Артільний, а, е. Артельный.

***Артільник, ка, м.** Артельщик. Сл. Нік.

Артус, са, м. Артос. Желех.

Архангол, ла, м. Архангел. *Бачить же бог, бачить творець, що мир погибає, архангола Гавриїла в Назарет посилає.* Шевч. 290.

Архангольський, а, е. Архангельський.

Архва, ви, ж. Арфа.

Архв'янка, ки, ж. Арфистка.

Архів, ва, м. и архіва, ви, ж. Архив. *В наших церковних і монастирських архівах усякі дієписні... акти.* О. 1862. VII. 62, 63.

Архівний, а, е. Архивный.

Архикнязь, зя, м. Эрцгерцог (Галиц.). Желех.

Архимандрит, та и архимандрита, ти, м. Архимандрит. *З монастира святого у золоті, аж сяє, сам архимандрит вихожає.* Шевч. 233. *Ось ходімо лиш до архимандрити, до нашого порадики.* К. ЧР. 131.

Архимандріцтво, ва, с. Место, должность или звание архимандрита. К. МБ. II. 121.

Архимандрічий, а, е. Архимандритський. *Ввійшов архимандрит. На його грудях заблицав архимандричий хрест.* Левиц. Пов. 317. *Архимандрича ряска.* Морд. II. 32.

Архімник, ка, м. Шарлатан, плут. *Та й остогиділи мені оці трикляті дурисвіти, чи то пак—архимники, що знай нашого брата дурять та під монастир підводять.* Харьков.

Архімниця, ці, ж. Шарлатанка. Харьков.

Архімницький, а, е. Шарлатанський, плутовской.

Архирей, рея, м. Архиерей.

Архирейський, а, е. Архиерейський.

Архистратіг, га, м. Архистратиг. *Не плачте, братія: за нас і душі пра-*

ведних, і сила архистратига Михаїла. Шевч. 161.

***Архитект, та, м.** Архитектор.

Архитектурний, а, е. Архитектурный. *Архитектурні дива собі будуйте.* К. (О. 1861. II. 23).

Арці. Архи. Прибавляється к некоторым словам для усиления значения, напр.: **арцибіскуп**—католический архиепископ, **арцирабин**—главный раввин; иногда и ради насмешки, напр.: **арцидурень**.

Арчик, ка *и арчак, ка, м. Седло. Морд.

Аршін, на, м. 1) Аршин. *У нас на спідницю вісім аршин набірається.* Васильк. у. 2) В Полт. губ. при измерении земли—погонная сажень по ширине десятины, а в некоторых местностях Миргор. и Хорольск. уу. в десятине считают 20 аршін, следовательно, аршин=120 кв. саж. Вас. 145. 3) **Стати, піти під аршін.** Быть взятым в солдаты. *Ой у вдови один син, та й той пішов під аршин.* Н. п.

Аршінний, а, е. Аршинный, длиною в 1 аршин. Вас. 145.

Аршінник, ка, м. Мышьяк. Шейк. *Аршиннику—отрути випив і пропав на місці.* Драг. 204. *Якого ті аршіннику дам? Нечого мне тебе дать (Бранное выражение).* Фр. Пр. 9.

Ар'я! меж. Крик для отогнания овец или свиней. Шейк. *Молодиця спершу одгомила (свиней)... криком: «аря, гладкі, аря!»* Мир. ХРВ. 9.

***Ар'я! межд.** Крик овцам (бежать вперед). Хот.

Ар'ян, на, м. Кислое козье молоко. Кубан. О. 1862. Кух. V. 36.

Ар'яниця, ці, ж. Боченок для кислого козьего молока. 1862. Кух. V. 36.

Аса! и аса-ля! меж. Крик для отогнания свиней. Шейк.

Асавула, ли, м.—Осавула.

***Асекураційний, а, е.** Страховой. Сл. Нік.

***Асекурація, ціі, ж.** Страхование, страховка. Сл. Нік.

***Асекурувати, рую, руюш, гл.** Страховать. Сл. Нік.

Асесор, ра, м. Становой пристав (Правобер.). *Повернувся я з Сибіру,—*

нема ж мені долі... Асесори і справники за мною вганяють. Грин. III. 618.

Асесорський, а, е. Свойственный, принадлежащий становому приставу.

Асесорувати, рую, еш, гл. Занимать должность станового пристава.

Асистенція, ції, ж. Свита. Прибув зо всею своєю асистенцією.

Ассафет, ту, м. Ассафетида (*Asa foetida*), затвердевший млечный сок корня *Ferula Scorodosma Benth.* et Hook u *Ferula Northex Boiss.* Під ніс їй (хворій) кляли ассафету і теплу на пуп сервету. Котл. Ен. IV. 45.

Астроном, ма, м. Астроном. Ном. № 6540. Один був астроном і небо добре знав і зорі так лічив, як той вівчар отару. К. Дз. 141.

Астрономічний, а, е. Астрономический. К. Іов. Передм. V.

Астрономія, мії, ж. Астрономия. Шевч. (О. 1862. VI. 23). Наука про зорі зветься астрономія. Ком. I. 58.

Астряб, ба, м. = Яструб. Вх. Пч. II. 8.

***Асфальтарня, ні, ж.** Асфальтовая фабрика. Сл. Нік.

***Асфальтник, ка, м.** Асфальтщик. Сл. Нік.

***Асфальтувати, тую, еш, гл.** Асфальтировать. Сл. Нік.

Ат! меж. для выражения нетерпения, неудовольствия: ах, оставь! Перестань! Та ну бо розкажи!—Ат, одчепись!

***Атак, ку, м.** Припадок. **Атак серцевий.** Сердечный припадок. Фр.

Атака, ки, ж. Атака, нападение.

Атакувувати, вую, еш, сов. в. атакувати, кую, еш, гл. Атаковать, атаковать, нападать. Нас і кошового і всю славу Січ атакував. Скальковск.

Атаман, на, м. и др. = **Отаман** и др.

Атась! меж. См. Тась.

Атерінка, ки, ж. Род рыбы, красноперка. Новорос.

I. Ато́, сз. 1) А, но, а не то, а между тем. Ой, не жаль би мені воза, коли б дівка була гожа; ато руда і погана—мені воза поламала. Н. п. Якби сама,—ще б нічого, ато й стара мати, що родила на світ божий, мусить погирати. Шевч. 65. 2) Кроме того, еще. Його два

сину, ато взяв п'ять хлопців сиріт. Кв. II. 20.

II. Ато́ и ато́ж, нар. 1) Как же, разумеется. Чи ходив ти в поле?—Ато! «Бачив ти його?»—Атож ні? 2) Отрицательно: как-раз! нет!

***Атмосферовий, а, е.** Атмосферный. Сл. Дубр.

Атрамент, ту, м. Чернила. Желех. Папір, атрамент, перо. Гн. I. 195.

Атраментовий, а, е. Чернильный.

Аула, ли, ж. Шумная толпа, собрание. Там коло волости така аула. Мнж. 175.

'Афини, фин, ж. мн. Раст.: черника *Vaccinium myrtillus* (ягоды). Шух. I. 20.

'Афинник, ка, м. Куст, стебли черники, само растение, *Vaccinium myrtillus*. Гуцул.

Афизяк, ка, м. Наливка на чернике. Гуцул.

Афинянка, ки, ж. Суп из черники. Гуцул.

'Африка, ки, ж. Африка.

Африканський, а, е. Африканский. Левиц. I. 508.

Ах! меж. Ах! А вона не хоче, бо я не багатий,—ах, я нещасний,—що ж маю діяти? Коцип. I. 5.

'Ахати, хаю, еш, сов. в. ахнути, ну, неш, гл. Ахать, ахнуть. Гости ахали, дивувались, хвалили книжки. Левиц. I. 483. І багата, і хороша, хто погляне—ахне. Чуб. V. 37.

Ахі! меж. = **Кахі.** Щось кашлянуло: «Ахи, чорнявий, озирнись бо, лукавий!» Грин. II. 276.

'Ахкати, каю, еш, гл. = 'Ахати. Желех.

'Ахнути, ну, неш, гл. Ахнуть. Як устала царівна, так і ахнула, що немає перстіня. Грин. I. 77.

Аціба́! меж. Крик, чтобы отогнать свиней, собак. Шейк.

Ацю́! меж. = **Аса́!** Шейк.

Аця́! аця́! меж. Крик, чтобы созвать свиней. Звенигор. у.

Ач! меж., сокращенное из бач! Ишь. вишь. Ач який гарний!

Ачей, нар. Авось, может быть. Струни мої, струни золотії, заграйте мні стиха, ачей козак нетяжище поза-

буде лиха. ЗОЮР. I. 316. Вийди, вийди, дівчинько, вранці по водицю, ачей же я надивлюся на плахту-дрібницю. Н. п.

Ачú, меж.—**Ацю.**

Ачхí! меж. Чих! (Подражание чиханию). *Хоч табаки понюхаю!—...Нюхнув та—ачхи!* Рудч. Ск. I. 4.

Ая, нар. (Сокращенное а як же). Да, как же, разумеется. Гуцул.

Аяй, меж. Ай! Желех.

Аяйкало, ла, м. 1) Произносящий: **аяй,** стонущий. Желех. 2) Трус, мнительный человек. Желех. *Він таке (такий) аяйкало.*

Аяйкання, ня, с. Вскрикивание: ай-ай.

Аяйкати, каю, еш, гл. Кричать ай-ай.

***Аяя(й),** меж., выражающее сожаление. *Аяя! Як тобі не стидно!* Сл Явор.

Б.

I. 'Б. См. Би.

II. 'Б. См. Об.

Ба! меж. как сокращ.: **бач.** 1) Вишь, видишь, смотри-ка. *Ба який!* Морд. Он ба де він ходе, а тут його шукають! Харьк. Чи ти ба, яка моторна,—вже й зробила. 2) Вот, а вот. Став дохтором і пішов угору. Ба вже його й до панів стали прикликати, ба вже він і кочом став їздити, ба вже й сам став паном. Шейк. Б. П. II. 67. *Ан. Ти не знаєш цього.—Ба знаю. Крим. 3) Употребляется чаще в конце речи в форме: **та ба!** **що ба!** *Пішов би, та ба!* Пошел-бы, так вот видишь! (Предполагается, что есть какое-то препятствие). *І не счуєшся, як і оставсь сам собі на світі: хоть і з людьми, і проміж людей, та ба!* усе тобі не такі приятелі, яких поховав. Кв. I. 1. Тяжко серденьку, як здума, та ба! не сховався. Шевч. Череваниха й боялась, щоб лукавий не підкусив паливод (запорожців) на яку пакость. Аж ось стали наздоганять своїх. Запорожці бачать тогді, що ба! да й зникли з очей. К. ЧР. 96. 4) В начале отрицательного ответа служит усилением в значении: да, да нет, вот-же. *Знаєш це?—Ба ні!* *Питається у хлопчика: «Що, титаря вбили?» — Ба ні, дядьку; батько казав, що його спалили.* Шевч. 175. *Питається його: «А що, нічого не вилазило?» А він каже: Ба ні! лізла гадюка.* Рудч. Ск. I. 146. *А не зробиш цього!—Ба зроблю!* 5) Как союз, употребляется в значении: даже, мало того, да и. *Родився на Підгір'ї, ба і ріс в Підгір'ї.* Федьк. Поез. I. 31. 6) **Тим бо й ба!** В том-то и дело! *Він хтів би коняку купити, та тим бо й ба!—грошей нема.* 7) **Ба-ле, ба-ле-ба!** (из ба але). Смотри-ка! вот удиви-

тельная вещь! Вх. Лем. 389. *8) Мол. *Забалакалися: ба сеє, ба теє.* Херс. *Все їй недогода: ба те, ба се не так.* Херс.

Ба́ба, би, ж. 1) Женщина, баба (несколько пренебрежительно). *Де баб сім, там торг зовсім.* Ном. № 9805. *В баби язык—як лопатень.* Ном. № 9082. *Господи, благослови стару бабу на постоли, а молоду на кожанці.* Ном. № 8663. 2) Старуха. *Сто баб—сто немочей.* Посл. *Возрадуються дітки маленькі і баби старенькі.* Чуб. III. 410. *Як був собі дід та баба, та була у їх курочка.* Рудч. Ск. I. 19. *Нехай він знає, як лаяти старих бабів.* Алв. 87. Общепринятые формы сельской вежливости требуют каждую старуху называть **ба́бою**, но это обязательно только для лиц, которые летами гораздо моложе старухи, к которой обращаются. Чуб. VII. 355. 3) Бабка, бабушка, мать отца или матери. 4) Повивальная бабка, акушерка; чаще с эпитетом: **ба́ба-сповитуха**, **ба́ба-пупорізка**, ***ба́ба-бранка**. Сл. Дубр. 5) Нищая. *Баба в торбу візьме* (пугают детей). Ном. № 9272. 6) Знахарка. *Порядились між собою, казали (до хворої) бабу привести. Прийшла старенька бабуся, аж біла; роспиталась, подивилась, та й похитала головою: «Дитино моя нещаслива!» каже,—«твій вік уже недовгий».* МВ. I. 77. *Як бог поможе, то й баба поможе.* Ном. № 8415. *Сто баб—сто лік.* Ном. № 8420. 7) **Ба́ба-яга́.** См. **Яга́.** 8) **Ді́ка ба́ба**—Літавиця. *Літавиця називається також перелестниця або дика баба.* Гн. II. 5. 9) **Кі́ці (ку́ці, ку́ца, ці́ці)-ба́ба.** Игра в жмурки вообще, а в частности тот из играющих, который, с завязанными гла-

зами, должен ловить других. КС. 1887. VI. 481. 10) **Тісна́ ба́ба, кісна́ ба́ба.** Преимущественно детская игра, в которой сидящие на краях скамьи начинают теснить внутри сидящих к середине ее, т. е. те оказываются как бы в тисках. КС. 1887. VI. 480. 11) **Ба́бу перевозити.** Детская игра: бросают камешки или черепки так, чтобы они пошли по воде рикошетом; сколько камень или черепок сделал скачков, столько бросавший **переві́з баб.** КС. 1887. VI. 479. 12) Каменный истукан, находимый в степи, большею частью на курганах. КС. 1890. VII. 68. 13) Истукан, слепленный из снега. **Качати бабу з снігу.** Шейк. 14) Высокий конусообразный сугроб, бугор снега. **Вулиці забиті, заметені; по дворах, врівень з хатами, стоять страшенні снігові баби,—і тільки вітер куйовдить їх гострі голови.** Мир. Пов. I. 212. 15) Колода, чурбан с рукоятями для вбивания свай или утрамбовки земли. **Тягнуть оце залізу бабу, щоб убивать палі.** ЗОЮР. I. 75. 16) Пучек сена, который кладется под стол на сочельник. ЕЗ. V. 91. 17) В **крóснах** то-же, что **су́ка** в **варста́ті.** См. **Наві́й.** МУЕ. III. 25. 18) Большой шарообразный комок горшечной глины, образованный для перевозки глины с места добывания в мастерскую горшечника. Шух. I. 260. 19) Род кушанья, испеченного из кукурузного теста, солонины, масла, яиц и пр. Шух. I. 144. Kolb. I. 52. 20) **Ба́ба-шарпа́ніна.** Род постной **ба́би** (см. 19) из пшеничного теста, рыбы, конопляного масла и пр. Маркв. 151. 21) Род пасхи. МУЕ. I. 108. **Хазяїновита хазя́йка** (напече)... **пасок і всякої всячини: пани і панійки, папушники там, баби, пундики.** Сим. 205. 22) Птица пеликан, *Pelecanus crispus.* Шейк. С измен. удар.: **Баба́.** Одес. у. 23) = **Со́я,** *Corvus glandarius.* 24) = **Бабе́ць.** Вх. Пч. II. 19. 25) Род грибов: *agaricus procerus.* Морд. 26) Род больших груш. Шейк. 27) **Мн. Ба́бі.** Созвездие Плеяд. Шейк. Ум. **Ба́бка** (см.), **ба́бонька, ба́бойка** (галиц.), **ба́бочка, бабу́ня, бабу́нечка, бабу́ся, бабу́сенька, бабу́сечка, ба́бця.** За исключением **ба́бки** и **ба́бочки,** все остальные

употребляются преимущественно: в знач. 3-м как ласкательные имена, даваемые внуками бабушке, также когда говорят вообще старухе (знач. 2) с симпатией к ней; в 4—6 значениях употребляются главным образом как слова обращения. **Добре вам, бабуню, було тут жити.** МВ. (О. 1862. III. 36). **Чи вже ж отсе, бабуню, Чаплі?—спитала Маруся у однієї старої баби.** Левич. Пов. 371. **Одна буде та й за кумочку, друга буде за бабунечку.** Грин. III. 487. **Взяла зілля, поклонилась: Спасибі, бабусю!** Шевч. 16. **Прибігла мати, чоловік і ще кілька бабусь.** Стор. МПр. 59. **Принесіть мені, бабусю, вишневу квіточку... принесіть, бабусенько!** МВ. I. 78. **Як поїхав королевич до бабусеньки: «Бабусенько, голубонько, одгадай сей сон!»** Чуб. V. 767. **Ой бабусю-бабусечко, що будеш робити? Як приїде дід із лісу—буде бабку бити.** Чуб. V. 1131. **Ба́бка** и **ба́бочка** употребляются по отношению как к молодым, так и старым женщинам; последнее—ласкательное. Ув. **Ба́бега, ба́бісько, ба́бище.**

***Баба́й, ая,** м. Домовой. Херс. Нік.

Баба́йка, ки, ж. Большое, прикрепленное к лодке весло. МУЕ. I. 35, 39. **На баба́йку!** На весла!

Баба́к, ка́, м. 1) Байбак, сурок. **Питав лисицю кум бабак.** Гліб. **Баба́к сві́снув.** Началась весна (По нар. поверью 1 марта **Б.** просыпается и свистит,—это первый признак весны). Чуб. III. 9. 2) Переносно: лентяй, лежебока. **Хто б сподівавсь, що Турн—бабак.** Котл. Ен. 3) Меховая тесьма, опушка, которой обшивается крестьянская шуба. Чуб. VII. 432. **Кожух білих смуків під тяжиною і бабаком обложений.** Кв. I. 132. Ум. **Бабачо́к.**

Бабакóвий, а, е. Принадлежащий, относящийся к сурку: сурковый.

Баба́на, ни, ж. Старая овца, негодная для случки. Херс.

Бабару́нка, ки, ж.—**Бабру́на.** Вх. Уг. 225.

Баба́х! меж. Звукоподражание выстрелу, удару, падению. **Бабах у воду!** Шейк.

Баба́хати, хаю, еш и **баба́хкати,**

каю, еш, одн. баба́хнути, ну, неш, гл. 1) Стрелять. *Десь далеко хтось бабахав.* 2) Только одн. Упасть, шлепнуться. *Так і бабахнув у воду.*

Бабача́, ча́ти и **бабаченя́, ня́ти**, ср. Детеныш сурка. Шейк.

Бабачи́ще, ща, м. Ув. от баба́к.

Бабачо́к, чка́, м. Ум. от баба́к.

Бабéга, ги, ж. Бабище. Ув. от ба́ба. Константиногр. у.

***Бабéра, ри**, ж. Бабища, бабéха. Херс.

Бабéць, бця́, м. Рыба *Cottus*, бычек, головач. Вх. Пч. II. 19. См. **Голова́ч, ба́ба** 24.

Бабéшки, шок и **шків**, ж. мн. Внутренности животного, потроха. *Я ниньки варила вареники з свинячими бабешками.* Шейк.

Бабізна, ни, ж. Наследство от бабки. *Ця хата ще моя бабизна.*

Ба́бин, на, не. 1) Принадлежащий ба́бі, бабин. *Танцювали миші по бабиній хаті.* Чуб. V. 515. 2) **Ба́бине літо**. Бабье лето. Теплые дни осенью, когда летает паутина, которую тоже называют ба́бине літо. 3) **Ба́бин пес**. Зоол. *Phalaena saja*, медведица. Вх. Лем. 425.

Ба́бінець, нця, м. Отделение в церкви, в котором стоят женщины,—обыкновенно первое после входного. Шух. I. 115. *В церкві було повнісінько. В правім притворі стояли чоловіки та парубки, в лівім діди, на середині—малі хлопці, а в бабинці—молодиці та дівчата.* Левиц. I. 13.

Ба́бінка, ки, ж. Ум. от ба́ба 1? Встречено в след. однокуплетной песне: *Ой нікого так не люблю, як свою бабинку, та даю їй сіна їсти в сінюх за драбинку.* Гол. IV. 496.

Ба́бінський, а, е = **Ба́бський 1**. *Розум дитинячий переважив бабинський розум.* Гн. II. 229.

Ба́бісько, ка, с. Ув. от ба́ба.

Ба́бити, блю, биш, гл. Быть повивальной бабкой, принимать детей. *Свекруха моя в його сина бабила.* Рудч. Ск. I. 77.

Ба́битися, блюся, бишся, гл. Уподобляться женщине, бабиться, изнеживаться.

Ба́биць, ця, м. Раст. *Alissum insanum*. Лв. 96.

Ба́биця, ці, ж. 1) Баба, старуха. *Усім хлопцям по дівчині, мені бабицю стару.* Грин. III. 646. 2) Раст. *Alyssum campestre*. Желех. 3) Также и во мн. **Ба́биці**. Боль, колики в животе. ЕЗ. V. 42. Киевлянин. 1867. №№ 82 и 83. Детская болезнь. КС. 1893. VII. 80. (Відма) *що пропасницю, студінь і горячку зелом відмиє—на ліси відмовит, бабиці люті пшоном відварит.* Люб. 59.

Ба́бич, ча, м. 1) = **Ба́бій**. 2) Самец стрекозы. Шейк.

Ба́бішник, ка, м. Раст. *Berteroa incana*. ЗЮЗО. I. 114.

Ба́бище, ж. Ув. от ба́ба.

Ба́бівщина, ни, ж. = **Ба́бізна**. Волчанск. у.

Ба́бій, бія, м. 1) Любитель женского пола, волокита, ловелас. 2) Неженка, уподобляющийся женщине. Желех. 3) = **Бабéць**. Вх. Пч. II. 19.

Ба́бінка, ки, ж. Узкая разноцветная тесьма для обшивки теплых платков, передников и т. п. Звенигородск. у.

Ба́біти, бію, еш, гл. 1) Делаться женоподобным, бабиться, изнеживаться. См. **Ба́битися**. Желех. 2) Набрякать, отекасть. Мнж. 175. 3) Сморщиваться от долгого пребывания в воде (о человеческом теле). *Руки бабіють, як довго в воді бовтаєшся.* Богод. у. Славян. у.

Ба́бка, ки, ж. Ум. от ба́ба. 1) Употребляется как ум. от ба́ба 2. *Старій бабці добре і в шапці.* Ном. № 8673. *Сидить бабка на печі, в головку ся скрепче.* Чуб. V. 1130. 2) = **Ба́ба 3**. *Промовила бабка до... свого внука.* Гн. I. 182. 3) = **Ба́ба 4**. 4) = **Ба́ба 6**. *До ста бабок піди,—сто немочей скажуть.* Посл. 5) Бабка, игральная кость из ступни животного. Шейк. 6) Игральный камешек при игре в ба́бкі,—то же, что **крéймах**. Шейк. 7) Застежка, проводочная петля на одежде, которой застегивают за га́плік. Шейк. 8) Маленькая наковальня, на которой отбивают косу. Шейк. Состоит из железной ба́бки и деревянного обрубка, ба́бчера, в который вставлена металлическая часть. Шух. I. 169. В Константиногр. у. различается ба́бка от ковалéньки (см.): в первой металлическая часть имеет сбoku вид ромба, во второй — треугольника Б. Г. 9) В заговоре: соринка, по-

павшая в глаз: подняв за ресницы веко, говорят: *Виплинь, бабко, дам тобі ябко.* *Ном. № 8408.* 10) Камешек, комок чего-либо, пускаемый по воде рикошетом. **Бабкі пускати, перевозити.** См. **Бабу перевозити.** Шейк. 11) Род кушанья, испеченного из муки, картофеля, пшена с яйцами и пр. Шейк. Маркев. 150. **Картопляна, пшоняна бабка.** 12) Зоол. Стрекоза. *У лузі маківка весною зацвіла, промез других квіток як жаром червоніла; до єї раз-у-раз літа бджола, бабок, метеликів над нею грає сила.* Греб. 370. 13) Зоол. Рыба: а) *Aspro.* ЕЗ. V. 171; б) = **Бабéць.** Вх. Пч. 19; в) *Gobius.* Шух. I. 24. 14) Род гриба: *Boletus scaber.* ЗЮЗО. I. 114. *Agaricus procerus.* *Гайку, гайку! дай нам гриба й бабку!* *Ном. № 340.* 15) Раст.: а) Подорожник, *Plantago major.* Вх. Пч. I. 12; б) во мн. ч. Цветок *Nuphar luteum.* ЗЮЗО. I. 129; в) *Salvia dumetorum.* ЗЮЗО. I. 135; г) *Salvia pratensis.* ЗЮЗО. I. 135; д) *Centaurea mollis.* Лв. 97; е) — **смердяча.** *Scrophularia nodosa.* Лв. 101.

Бабкуватий, а, е. 1) Старообразный, морщинистый. *Він став зовсім бабкуватий.* Н.-Волын. у. 2) **Бабкувата.** Немного занимающаяся знахарством. *Вона ніколи помогала людям од хвороби—бабкувата, значить, була.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Ба́блятися, ляюся, ешся, гл. Копаться руками в чем-либо жидком, мягком, напр., в тесте; пачкаться. *Ба́бляється з діжею од самого ранку, неначе дитина пічки копає.* Левиц. КС. 111. См. **Ба́братися.**

Бабнік, ка, м. 1) Сосуд, в котором пекут бабі. См. **Ба́ба 21.** 2) = **Ба́бинець.** Подольск. г. Шейк. 3) *Деревянный упор для ба́бки для отбивания косы. Хот. См. **Бабча́р.**

Бабоду́р, ра, м. Волокита, ловелас. Левч. 14. См. **Ба́бій 1.**

Ба́бойка, ки, ж. Ум. от **Ба́ба.**

Баболо́б, ба, м. = **Ба́бій 1.** КС. 1883. XI. 502.

Бабони́ти, нію, ніш, гл. Ворожить. Вх. Уг. 225.

Ба́бонька, ки, ж. Ум. от **ба́ба.**

Бабо́та, ти, ж. соб. Ба́бье. Волч. у.

Ба́бочка, ки, ж. Ум. от **ба́ба.** *Куколка (у мотыльков). *Уже з осельні поробилися бабочки. Це так бува:—з осельні—бабочка, з бабочки—метелик.*

Ба́брання, ня, с. Занятие грязной работой, пачкотня. *Остогидло мені оце бабрання коло хати.*

Ба́брати, раю, еш, гл. Пачкать, марать. Вх. Лем. 389. *Не бабрай руками!*

Ба́братися, раюся, ешся, гл. Копаться в нечистоте, заниматься грязной работой. *І чого ти бабраєшся там коло багна?* См. **Ба́блятися.**

Бабрі́ська, ки, ж. Насек. = **Сонечко,** *Coccinella.* Вх. Пч. II. 26.

Ба́брош, ша, м. Пачкун. Угорщ.

Бабру́ля, лі, ж. Неопрятная женщина. Вх. Лем. 389.

Бабру́н, на, м. = **Бабрі́ська.** Вх. Пч. II. 26.

Бабру́на, ни, бабру́нька, ки, ж. = **Бабрі́ська.** ЕЗ. V. 18, 171. Вх. Пч. II. 26. Ум. **Бабру́ночка.** ЕЗ. V. 171.

Ба́бство, ва, с. соб. Ба́бье. См. **Ба́бо́та.** *Тут уже баби як попали мене в свої лапи... Коли б не божий чоловік, то довелось би з нудьги пропасти між плаксивим бабством.* К. ЧР. 238.

Ба́бський, а, е. 1) Ба́бий, ба́бский. *Це ба́бське діло.* 2) **Ба́бські забубо́ни.** Различные приметы, обычаи и пр., соблюдаемые женщинами в их хозяйственных и др. делах. *Ном. № 253* и след. 3) **Ба́бське літо** = **Ба́бине літо.** 4) **Ба́бські про́води.** Понедельник Фоминой недели, когда поминают усопших одне бабы. Чуб. III. 29. 5) **Ба́бські свята.** Народные праздники, празднуемые исключительно женщинами. О. 1861. XI. Св. 59. *6) **Ба́бський прázник.** Краснобай, пустомеля, мужчина, пользующийся успехом у женщин. Пир. у.

Бабува́ти, бу́ю, еш, гл. = **Ба́бити.** *Бабувала у його жінки.* Рудч. Ск. II. 92.

Бабу́нечка, ки, ж. Ум. от **бабу́ня.**

Бабу́ня, ні, ж. Ум. и ласк. от **ба́ба.** Бабушка. Чуб. II. 313. Ум. **Бабу́нечка.**

***Бабу́ра, ри, ж.** Копер. Сл. Дубр.

Бабу́сенька, бабу́сечка, ки, ж. Ум. от **бабу́ся.**

Бабу́син, на, не. Принадлежащий старушке, бабушке. *Як побіжить королевич до бабусина двора.* Чуб.

Бабу́ся, сі, ж. Ум. от ба́ба. Бабушка. Ум. Бабу́сенька, бабу́сечка.

Бабуха́тий, а, е. Пузатый, брюхастый. Вх. Лем. 389.

Бабча́р, ра́, м. Деревянный обрубок, в который вставляется маленькая наковальня для отбивания кос. См. Ба́бка 8. Желех. Шух. I. 169.

Ба́бчин, на, не. Принадлежащий ба́бці, относящийся к ней. Желех.

Бабчу́к, ка́, м. Раст. *Amgdalus nappa* L. ЗЮЗО. I. 111.

Баб'ю́к, ка́, м. = Бабе́ць. Вх. Пч. II. 19.

Ба́б'ячий, а, е. 1) Принадлежащий, свойственный бабе. *Баб'ячі звичаї.* 2) **По ба́б'ячий, по ба́б'ячому.** *Він чисто по баб'ячий тупця по хаті.* Левиц. I. 478.

Ба́ва, ви, ж. Встречено только уменьш. от этого слова: ба́войка. Употреблено в значении: гостеприимная хозяйка, задерживающая гостей: *Ой буде ж нам ся, буде: забавили нас люде, забавила нас бавойка—Ганнусина матіночка при п'яній горілоїці, при любій розмовоїші.* Pauli, I. 84.

***Бави́льце, ця, ср.** Игрушка, забава. Сл. Нік.

Ба́вина, ни, м. = Ба́вовна. КС. 1883. XI. 50. Мнж. 175.

Ба́вити, влю, виш, гл. 1) Забавлять, развлекать, *няньчить. *Сивий дід коло хатиночки, і бавить хороше та кучеряве своє маленькеє внуца.* Шевч. 424. 2) Удерживать, задерживать. *Не бавте нас, не бавте, хутко виправляйте.* О. 1862. IV. 27. 3) = Ба́витися 2. *Три тижні бавила я в дорозі.* Каменец. у. *Де ти бавиш, біловусе, де ти, ясний світе?* Федьк. Поез. I. 25.

Ба́витися, влюся, вишся, гл. 1) Забавляться, играть, развлекаться. *Щодня, що-вечора з нею бавились.* МВ. II. 33. *А в чім теє дитя?—У сріблі та в золоті...—Чим воно ся бавить?—Золотим яблучком.* Чуб. III. 39. 2) Мешкать, медлить, тратить время. *Ой їдь, милий, та не бався, бо ти мені сподобався.* Чуб. V. 12. *Не бався тут, іди швидче!—Поспіємо ще з козами на торг!* Шевч. 306. *Іди ж хутчій, не бався.* О. 1861. III. Г.—Арт. 84. *Не бавмося, та ходімо швидче додому.* Канев. у.

Баві́ння, ня, с. Медленность, мешканье. Левч. 69. См. Ба́влення.

I. Ба́вка, ки, ж. Развлечение. Желех.

II. Ба́вка, ки, ж. Сухая ложбина (Галиц.). Желех. Русло высохшей реки. Вх. Зн. 1. См. Ба́лка.

Ба́влення, ня, с. 1) Забава, развлечение. 2) Промедление, мешканье. *Яке там бавлення, як постояв з чоловіком хвилин зо дві.* Черк. у.

Ба́вна, ни, ж. = Ба́вовна. Желех.

***Бавна́рня, ні, ж.** Ватная фабрика. Сл. Дубр.

Ба́вний, а, е. 1) Требующий много времени. Желех. 2) Медлительный. Желех.

Ба́вниця, ці, ж. Красные шерстяные нитки, красный гарус. Kolb. I. 38.

Ба́вно, нар. Медленно, медлительно.

***Ба́внопрядний, а, е.** Бумагопрядильный. Сл. Дубр.

***Бавнопрядня, ні, ж.** Бумагопрядильная фабрика. Сл. Дубр.

Бавня́ний, а, е. Хлопчатобумажный; ватный, ваточный.

Ба́вовна, ни, ж. Хлопчатая бумага, вата. *Рани мої смертельні промивав, м'якенькою бавовною закладав.* АД. I. 250.

Ба́вовник, ка, м. Раст. хлопчатник, *Gossypium herbaceum* L. Желех.

Бавовня́ний, а, е = Бавня́ний.

***Ба́вовня́ник, ка, м.** Хлопчатник. Сл. Дубр.

Бавовня́нка, ки, ж. Хлопчатобумажная ткань. Желех.

Ба́войка, ки, ж. См. Ба́ва.

Ба́волна, ни, ж., бавольня́ний, а, е = Ба́вовна, бавовня́ний.

Ба́вуна, ни, ж., бавуня́ний, а, е = Ба́вовна, бавовня́ний. Шейк.

Багаме́л, лу, м. Шутливое название палки, посоха. Мнж. 175.

Бага́т, та, те. Кр. форма от Бага́тий. *Мужик багат,—йому ж добро.* Ном. № 1372. *Дівчино ж моя, колись тебе любив я, а тепера багат став, любить тебе перестав.* Грин. III. 254.

Бага́т-вечі́р, чора, м. Канун Рождества. *Убогий на багат-вечі́р поніс вечерю до багатого.* Грин. II. 83.

Бага́тенний, а, е. Очень богатый. Желех.

Багатенький, а, е. Ум. от багáтий. Довольно богатый. Був собі один чоловік багатенький, мав собі корів доволі. Рудч. Ск. II. 167. Ой коли б ти, дівчинонько, трошки багатенька, то взяв би тебе до себе, до свого батенька. Чуб. V. 115.

Багатенько и багáтечко, нар. Ум. от багáто. Довольно много.

Багáти, бáжу, жиш, гл.—Бажáти. Желех.

Багáтий, а, е. 1) Богатый, обладающий богатством. Багатому чорт діти колише, а вбогий і няньки не знайде. Ном. № 1420. Дурень багатий, так і слово його в-лад! Ном. № 1428. Тяжко-важко нам убогим багатих любити. Мет. 64. Скачи, враже, як пан каже: на те він багатий. Шевч. 10. **Багáтий на щó.** Богатый чем, имеющий много чего. Він багатий на воли; шість пар має.—Нащо йому доля? Треба закопати: він і так багатий...—Багатий на лати та на дрібні сльози—бодай не втчарать. Шевч. 134. Либонь же ти на розум не багатий. АД. I. 170. **Багáтий на слóво.** Словоохотливый. Настя така багата на слово, що я не мала часу ніколи й промовити до бабусі. Г. Барв. 224. 2) Богатый, ценный. Як виїхав Ревуха на коні гуляти, перевісив через плече сагайдак багатий. КС. 1892. III. 377. 3) **Багáтий вéчiр,**—та кутя—**Багáт-вечiр.** Чуб. III. 262. ХС. I. 79. Ум. Багатенький.

Багатиня, нi, м. Богач. Чуб. II. 399. Він такий багатиня, що не зна, куди гроші ховати. Константиногр. у. Та він більш од тебе надавав,—дарма, що бідний, а ти багатиня. Богод. у.

Багатирéвий, а, е. Полн. фор.==Багатирiв.

Багатирiв, рéва, ве. Принадлежащий богачу. Бажав годуватись окрушинами, що падали з стола багатиревого. Ев. Л. XVI. 21. **Багатирéва.** Жена богача. Умер багатирь... Багатирева перебралась ув одну хату. Рудч. Ск. II. 148.

Багатiрство, ва, с. Богатство. Нехай йому з його багатирством! Мир. Пов. I. 158.

Багатiрський, а, е. 1)—Багатирiв. Г. Барв. 189. 2) Богатырский. Та згинь!

не хочу покаляти честь багатирськую свою. Котл. Ен. 321.

Багатiрь, рiя, м. 1) Богач. Такий багатирь, що не знає що то нема. Ном. № 1343. Багатирь був, а жив, як убогі люде живуть. МВ. II. 21. Багатирь був! Що було в його поля, худоби, що всякого добра! МВ. I. 35. Умре багатирь, то йде за ним увесь мир, а вмре харпак—тільки піп та дяк. Посл. 2) Богатырь. Були вони багатирі: велику силу мали. Чуб. II. 130. Портрети всіх багатирів: як Александр цареві Пору давав із військом добру хльору... Котл. Еч.

Багатiрька, ки, ж. Богачка. Моя дівка—багатирька: в буддень ходить в сріблi, в злотi, в свято ходить в оксамитi. Чуб.

Багатiтися, чúся, тiшся, гл. Обогащаться. К. XII. 46. Коли б еси над тим перебрехом знялась, котрим письменство в нас що-року багатиться. К. Дз. 90.

***Багатiй, iя, м.** Богач. О, то багатий: учасок поля та волів аж три парі ходить,—його в жменю не вбгаєш. Звениг. у. Зібрались самi багатiй. Липов. у. Ефр.

Багатiйшати и багатiшати, шаю, еш, гл.—Багатiти.

Багатiння, ня, с. Обогащение

Багатiти, тiю, еш, гл. Богатеть, обогащаться. Як задумав Харько, задумав Захарченко, задумав багатiти. Чуб. V. 1048.

Багáто, нар. 1) Богато. Старша дочка їх дуже багато живе. Богодух. у. 2) Много. Де багато господинь, там хата неметена. Посл. Багато в його грошей. Багато книжок попрочитував. Він же вийшовши, почав проповідувати багáто. Ев. Мр. I. 45. Нам сього вина треба багáто. Чуб. III. 402. В селi довго говорили дечого багáто. Шевч. 115. Не багáто Луговський гетьманував: пiвтора года булаву держав. АД. II. 124. 3) Очень сильно. Вона багáто скидається на його. Кролев. у. Ой, вона багáто гордує. Нп. Ум. **Багатéнько.** *4) Гораздо. Він багáто бiльший за мене. Сл. Нік.

Багатоли́стий, а, е. Густолиственный. Тропiчнi лiси з багатолистими деревами. Щог. Сл. 5.

Багáтство, ва, с. Богатство. *Бідність, багатство—єсть то божа воля.* Мет. 71. *Нащо мені багатство, нащо мені гроші?* Чуб. V. 117.

Багáття, тя, с. 1) Огонь. *Крешить, дядьку, багаття! Велів багаття розводити... казав турянський флот спалить.* Котл. Ен. V. 33. 2) Горящие угли. 3) Костер. *Наймит розпалив багаття, повісив на вагани казанок і почав варити куліш.* Левиц. Пов. 109.

***Багáттячко, ка, с.** Небольшой костер, костерчик. *Холодно в куріні, то я наклав багаттячка тай грюся.* Крим.

Багáтшати, шаю, еш, гл. = Багáтїти.

Багáтший, а, е. Сравн. ст. от багáтий, то же, что и Багáтїший. *Не по правді, молодий козаچه, зо мною живеш: до багатшої, та до паганшої щовечора йдеш.* Чуб. V. 396.

Багáтшити, шу, шиш, гл. Обогащать. *Багатого скрізь багатшуть.* Грин. I. 232.

Багáтющий, а, е. Чрезвычайно богатый, богатейший. *Один по одному спішать (убогі), щоб з багатющими поспать.* Щог. В. 134.

Багáцтво, ва, с. = Багáтство. *Журба світу сього і омана багацтва і інші жадоби входять і глушать слово.* Ев. Мр. IV. 69. *Пошли ж, боже, нашим молодим щастя і багацтва.* Шевч. 290. *Багацтво дочасне, а лихо довічне.* Ном. № 1450.

Багáцький, а, е. 1) Принадлежащий богачу, *богаческий. *Панське та багацьке нігде не пропаде і тільки сіромацьке—хто йде, то скубне.* Посл. Багацький син. Федьк. Поез. II. 70. *Багацькая дівчинонька шмат коралів має.* Грин. III. 530. *2) Богатый, обильный, щедрый. *Сподівався багацької крижми.* Черемш. *Справив багацьке весілле.* Черемш.

Багáцько, нар. = 1) Багато. *У бога багацько, то й нам дасть.* Ном. № 57. *По світу як іще побіга (Еней),—чїїхсь багацько виляє сліз.* Котл. Ен. I. 8. *Не лякайся нас, пане, не багацько нас стане: тридцятєро й троє.* Чуб. III. 244. *2) Гораздо. *Я ж багацько менча проти неї.* *3) Очень. *Не багацько я тим хлібом заївся.* Крим.

Багáч, ча́, м. Богач. *Прийшов багач, прийшов дукач та в порога став, із нашої голотоньки сміяться почав.* Рудч. Чп. 107. *Багач великий, Данило Гурч. Він таки з козаків був, та жив собі паном, мав свій хутір і степи й поле.* МВ. I. 151.

Багачів, че́ва, ве. Принадлежащий богачу. *Прийшов до їх багачів син.* Чуб. V. 1016.

Багáчка, ки, ж. Богачка. *Засватав я вбогу дівку,—хай багачка плаче, бо багачка, вража дочка, не хоче робити.* Чуб. V. 113. *Сину, мій, сину, каже,—не бери тїї багачки: буде вона дуже гордувати.* МВ. I. 122.

Багачня́, ні, м. = Багачиня́. Пирят. у. Сл. Д. Эварн.

Багáччати, ччаю, еш, гл. = Багáтшати.

Багáччий, а, е = Багáтший. *Зробився ще багаччим од брата.* Чуб. I. 217. *Багачча од північної українська природа.* Левиц. Пов. 5.

Багва́, ві, ж. Болотистая низменность, топь. Киев.

Багда́ль (лю? м.). Сафьян из козловой кожи. Вас. 158.

***Багла́й, ая́ и баглі́й, ія́, м.** Лентяй, бездельник. Сл. Яворн.

Багла́ї, їв, м. мн. Лень. Употребл. в выраж.: *Баглаї напали—лень одолела.* Ном. № 10939. То же: *Баглаї вкинулись.* *Баглаї вкинулись, та й робити не хочеться.* Волч. у. *Баглаї бити.* Быть праздным, ничего не делать, бить баклуши. Ном. № 10940. К. ЧР. 191.

***Баглі́вий, а, е.** Ленивый, нерадивый. Сл. Нік.

Багні́стий, а, е. Болотистый, топкий, тинистый, илистый.

Багні́сто, нар. Болотисто, топко, грязно. *Тут дуже багністо,—не можна проїхати.* Полт.

Багні́сько, ка, с. Ув. от багно́.

Багні́ти, ню́, ніш, гл. Грязнить, пачкать. *У цьому ставку мити,—тільки шмаття багнити.*

Багні́тися, ню́ся, нішся, гл. Загрязняться, пачкаться.

Багні́ця, ці, ж. Раст. Salix caprea. Вх. Лем. 389.

Багні́ще, ща, с. Болото, болоти-

стое место. У долині, мов у ямі, на багнищі город мріє. Шевч. II. 20.

Багніт, ту, м. Штык. Подольск. г.

Багніти, нію, еш, гл. Делаться болотистым, тинистым, топким.

Багнітка, ки, ж. Серезка дерева. Вх. Пч. II. 37.

Багнітувати, тую, еш, гл. = Багніти. Киев.

Багно, на, с. 1) Болото, топь, глубокая грязь. Як їхав, то й попав у саме багно, кобила загрузла по саме стегно. Грин. III. 644. Кобила ізблудила і попала у багно і застряла по стегно. Чуб. III. 426. Загруз у болоті і ніяк з багна і очеретяного коріння не виплутається. Стор. II. 69. В крові так, мов в багні, бродив. Котл. Ен. VI. 72. 2) Грязь. Умийтеся, образ божий багном не скверніте. Шевч. 3) Раст. *Ledum palustre*. Вх. Пч. II. 32. ЗЮЗО. I. 126. См. **Багонник**. Ув. **Багніще, багнісько**.

Багновіця, ці, ж. 1) Болотное, топкое место. Туди й тягтиме холодний вітер з боліт та багновиць. Дещо. 2) Мн. Раст. *Oxycossus*. Шух. I. 22.

Багнути, ну, неш, гл. Сильно желать, хотеть. Мій син багне йти до школи так, що ну! Каменецк. у.

Багно́к, ка, м. Род гриба из породы *Boletus*. Радом. у.

Багно́ка, ки, ж. = Багно́. Так лаяти болото почала: «Отце поганая багнока!» Греб. 369.

Багня, няти, с. = Багнітка. Вх. Лем. 389.

Багнявий, багняний, а, е = Багністий. Желех.

***Багняк, кú, м.** Торф. Киев. г. О. Пчілка.

Баговіння и баговіння, ня, с. Род водорослей. І рибалка впливає, несе на сорочку баговіння зеленого. Шевч. Витягли повний волок баговіння, карасів, линів, раків і жаб. Левиц. Пов. 109. V. Вх. Пч. II. 30: *Conferva rivularis*.

Багонка, ки, ж. Лужа. См. «Гной—душа в господарстве» (1848), стр. 57 (Желех).

Багонник, ка, м. Раст. *Ledum palustre*. Вх. Пч. II. 32.

Багор, гра, м. 1) Пурпурный цвет. Далі, далі, онде небо багром рум'яніє.

Федьк. I. 26. *Багрец. Сл. Нік. 2) Косяк, часть составного обода колеса. Вх. Зн. I.

Багрець, ця, м. Яркий багровый цвет. МВ. III. 81.

Багрівий, багрій, а, е. Темнокрасный. Желех.

Багріна, ни, ж. Болото, богатое родниками место. Желех.

***Багриніць, нця, м.** Порфир, порфирит. Тутк.

Багриніти, нію, еш, гл. Окрашиваться в багровый, пурпурный цвет. Млак. (Желех).

Багрити, рю, риш, гл. 1) Окрашивать в багровый цвет. 2) Делать косяки в колесах. Угорщ.

Багрій, рія, м. Название серо-бурого вола. Шейк.

Багріти, рію, еш, гл. Багроветь.

Багро́, ра, с. = Багор 2. Угорщ.

Багро́вий, а, е. Багровый, яркокрасный. *Рожа моя повна червона, багорова*. Чуб. III. 432. *Зелене винце... багрове пивце*. Гол. IV. 545. Ум. **Багровенький**. Чуб. III. 314.

Багру́ля, лі, ж. Порода ранних пурпурно-красных слив. Желех.

Багря, рі, ж. Название буро-красной коровы. Желех.

Багряний, а, е. = Багро́вий.

Багряніця, ці, ж. Царская пурпурная мантия, багряница. *Собі багряницю пошив жилами твердими*. Шевч. *Вони одягли його в багряницю*. Ев. Мр. XV. 17.

Багті, бажу́, жи́ш, гл. = Бага́ти. Желех.

Багу́л, ла, м. Тюк. *Отсюди положіть два багули*. Шейк.

Багу́н, на, А. Раст. *Ledum Palustre* L. ЗЮЗО. I. 126. См. **Багно́**. То же значение: **Душістий багу́н**. ЗЮЗО. I. 126.

Багчі, бажу́, жи́ш, гл. = **Багті** = **Бага́ти**. Желех.

Бага, ги, ж. Гарь из чубука. Вх. Зн. I. Вх. Уг. 252. См. **Мочка 2**.

Багари, мн. Широкий кожаный пояс. Желех.

***Багета, ти, ж.** Багет. Сл. Дубр.

***Багетник, ка, м.** Багетчик. Сл. Дубр.

***Багетовий, а, е.** Багетный. Сл. Дубр.

*Багнёт, та, м. Штык. Сл. Нік.

Бадва́к, ка́, м. То же, что лёмко, но выговаривающий л вместо в, напр.: я бил, я гварил (из местности около венгерской границы). Вх. Лем. 389.

Бадéня, ні, ж. = Бака́й. Вх. Зн. Лем. 389.

Бади́ліна, ни, ж. Стебель, трость, былинка. Ном. № 8120. Мил. М. 26. (Соловейко) сидить на дерезині, співає, аж бадиліна під ним гоїдається. Левиц. І. 118. Ум. Бади́лінка. Ув. Бади́ліяка.

Бади́лля и баді́лля, ля, с. соб. Стебли, былинки, ботва. Грин. II. 86. От вони викопали картоплю, а йому оставили саме бадилля. Рудч. Ск. I. 52. Ум. Бади́ллячко.

*Бади́ллястий, а, е. Стебlistый. Е. Чик.

Бади́ліяка, ки, ж. Ув. от бади́ліна.

Ба́діка, ки, м. Название старшого по летам мужнины, брата и пр. Желех. Ум. Ба́дічка, ба́дічко.

*Ба́длитися, яюся, ешся, гл. Заниматься грязной работой. Сл. Дубр.

Бадо́ня, ні, баду́ня, ні, ж. = Бадéня. Вх. Лем. 389. Ум. Баду́нька.

Ба́дьо, дя, м. Батя. Этим именем называют также в некоторых местах всякого старшого по летам мужнину. Ба-дю! возьми́ мене на віз! Шейк.

Ба́дьор, ру, м. Бойкость, проворство.

*Ба́дьорий, а, е. Бодрый, живой, энергичный. Сл. Нік.

Ба́дьорістий, а, е. Бойкий, лихой, молодецкий. Чуб. I. 230. Г. Барв. 44. Сам був такий бадьористий: козаки... казали проміж себе—орел! Стор. М. Пр. 149.

Ба́дьорісто, нар. Бойко, лихо.

Ба́дьорітисся, рю́ся, рішся, гл. Бодриться, молодиться, молодецествовать. Левиц. Пов. 34. А диво цариця, мов та чапля між птахами, скаче, бадьоритисся. Шевч.

Ба́дьорний, а, е. = Ба́дьорістий. Ум. Ба́дьорне́нький.

Ба́дьорно, нар. = Ба́дьорісто. Ум. Ба́дьорне́нько.

Ба́дя (ді, м.?). Ленивый вол. КС. 1898. VII. 46.

Ба́евий, а, е. Сделанный из ба́ї (см.

Ба́я). Приходила і ся сюди в черво́ній юпочці ба́евій. Котл. Ен. I. 19.

Ба́ечка, ки, ж. Ум. от ба́йка.

Бажа́ний, а, е. Желанный, жданный. Шейк.

Бажа́ння, ня, с. Желание. Бажа́ння досягти до того, про що ма́рила. Левиц. I. 300.

*Бажа́нт, та, м. Фазан. Сл. Дубр.

Бажа́ти, жа́ю, еш, гл. Сильно желать, хотеть. Котл. Ен. II. 10. Хіба ж душа моя з лопуцька і не жаба того, що й людська? Ном. № 1588. Проти мене чо́го жабаеш. Ев. Мр. XV. 22. Хо-рїтимеш, бо́літимеш, смерти жаба-ти-меш. Мет. 107.

Бажа́тисся, жа́ється, гл. безл. Хотеться. Все йому жабається до́лі. Вже сталося, як йому жа́алося. Левиц. Пов. 41.

Бажа́ти, жу́, жи́ш, гл. Жажда́ть, сильно желать. Желех. В Чорногорі Ро-ман лежить, студено́ї води жа́ит. Гол. I. 159.

Бажа́тисся, жи́тисся, гл. безл. Хотеться. Най ся то́бі не жа́ить печеного рака. Ном. Най то́бі ся того не жа́ить, чо́го ся дома не держить. Ном. № 2686.

*Ба́жний, а, е. 1) Жа́дный, па́дкий. 2) Любопы́тный. 3) Стра́стный. Сл. Дубр.

База́ла, лі, об., *база́лій, ія́, м. Мямля, неповоротливый. Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

База́лу́чча, ча, с. соб. Разный хлам. Аф. 291. Там лежало старе залізо, мо-тузки і усяке базалучча.

База́р, ру, м. = База́рь.

База́ринка, ки, ж. Подарок, взятка. Мкр. Г. 19. Ти базаринку любиш бра-ти, а лю́дям в нужді помагати не дуже, бачу, поспішивсь. Котл. Ен. II. 31. Ти думаєш, та сука тебе любить? База-ринки твої любить; завернися, бо тя згубить. Федьк. Ум. База́рино́чка.

База́ри́сько, ка, с. = База́ри́ще. Желех.

База́ри́ще, ща, с. Место, где соби-рается базар. Як пішов діди́ще та на ба-за́рище. Чуб. V. 842.

База́рковий, а, е. Базарный, рыноч-ный. Рядо́вина́ база́ркова. См. Рядо-вина́ I. Вас. 168.

База́рний, а, е. 1) Базарный, торго-

рый, рыночный. *Завтра день базарний.* Мир. Пов. II. 55. 2) Как существ. Торговый надзиратель. Шейк. *Сьогодні базарний приходив.* Мир. Пов. II. 54.

Базарувати, рую, еш, гл. = **Базарювати.**

Базарь, рю и базар, ру, м. 1) Базар, рынок. *Утоптала стежечку через яр, через гогу, серденько, на базар: продавала бублики козакам.* Шевч. 2) Базарный день. *У базар то й чоловіка попадеш, бо в базар людей найбільше.* МВ. I. 115.

***Базарювання, ня, с.** 1) Сделка (на рынке). *Покупила корівчину за сімдесят карбованців. Ой, буде ж мені од чоловіка за таке базарювання!* Крим. 2) Пребывание на базаре.

Базарювати, рую, еш, гл. Быть на базаре с тем, чтобы торговать, покупать или продавать что-нибудь. *Чи ви добре сьогодні базарювали?* Полт.

***Базграніна, ни, ж.** Бумагомарание, пачкотня.

***Базграти, аю, еш, гл.** Пачкать, писать неразборчиво. *Набазграв тут такого, що й не вчитаєш.* Липов. у.

Базі, зів, м. мн. Разговор, рассказы. *Пора й за роботу, а у його все базі та базі.* Екатеринос.

Базіка, ки и базікало, ла, об. Болтун, балагур. *І чого цей (ця) базіка все язиком меле? Оце ще мені базікало!*

Базікання, ня, с. Болтовня. *Та ти не тільки говори, а й руками роби. А то дла нема, а саме базікання.* Харьк. г.

Базікати, каю, еш, гл. Болтать, балагурить, калякать. Котл. Ен. III. 50. *Годі не знать, що базікають! Шевч. Проміж себе дещо базікають, мов вода на лотоках шумить.* Кв.

Базічка, ки, ж. 1) Ум. от бязя. 2) = **Багнітка.** Вх. Уг. 226.

Базнік, ка, м. Раст.: а) собачья бузина, *Sambucus Ebulus L.* Шейк. Вх. Пч. II. 36. б) — **ярий.** *Syringa vulgaris.* Вх. Пч. I. 13.

Базувати, зую, еш, гл. 1) Играть на контрабасе. МУЕ. III. 57. *2) Базировать. Сл. Нік.

Базувір, ра, м. = **Бузувір.** Шейк. *Недовірки, базувіри.* Черниг. у.

Базь-базь! меж. Призыв для ягнят. Шейк.

Базька, ки, ж. 1) Детск. ягненок. Шейк. 2) = **Багнітка.** Шейк. Вх. Пч. II. 37.

Базьочки, чок, ж. мн. Раст. *Plantago major.* Вх. Пч. I. 12.

Базя, зі, ж. Детск. овца, ягненок. О. 1862. IX. 118. Ум. **Базька, базічка.**

Бай, бая, м. Сказочник. *Був собі бай, зніс копу яй: всім по яйцеві, тобі зносок.* Если к кому пристают с просьбой рассказывать сказки, то он этой поговоркой желает отделаться. Шейк.

Байбак, ка, м. = **Бабак.** Вх. Пч. II. 5.

Байбарá, рі, ж. Длинный кнут у пастухов. Екатеринос. Левч. 58.

Байбарак, ка, м. 1) Верхняя одежда у гуцулов: род суконного полукафтаныя. Шух. I. 126. Гол. Од. 68. 2) Род крытой женской шубки, крытого овчинного тулупа. Канев. у. Борз. у. *Заробила в мене грошенят на байбарак.* Г. Барв. 251.

*3) Женский костюм с высокой талией и открытым воротом. Сл. Нік.

Байбарзо (т. е. ба і барзо, — подобно байдуже). И очень. Встречено в выраж.: *Він мя має за байбарзо,* т. е. он мной пренебрегает. Фр. Пр. 19.

Байбаріс, су, м. Раст. барбарис. Константиногр. у.

Байбарісовий, а, е. Барбарисовый.

Байда, ди, об. 1) Гуляка, беспечный человек. **Байди біти.** Бить баклуши. 2) ж. Прозвище неуклюжей женщины. Ном. № 13618. 3) Ж. Краюха, ломоть хлеба. *Байда хліба.* Фр. Пр. 19.

Байдак, ка, м. 1) Род большого речного судна. Рудч. Ск. II. 28. *А нуте, хлоп'ята, на байдаки! Море грає — ходім погуляти.* Шевч. *Великий тяжко був по жар, — човни і байдаки палали.* Котл. Ев. II. 29. 2) Мн. **Байдакі.** «Селезні, сбившиися в стаи тогда, когда матки водят выводки». Мнж. 176. 3) **Байдакі гоніти** (Бел.-Нос.) и **байдакі біти** (Левиц.) = **Байдики біти.** Ум. **Байдачок.** Ув. **Байдачіще.**

Байдара, ри, ж. Род судна. *Посунули по синій хвилі, поміж кугою в Сир-Дар'ю байдару та баркас чималий.* Шевч. (1883). 298.

***Байдарка, ки, ж.** Лодка с одним веслом двулопастным.

Байдати, даю, еш, гл. Болтать вздор, говорить чепуху. Вх. Уг. 226.

Байдачіще, ша, м. Ув. от **байда́к**.
Байда́чний, а, е. Приналежаний, свойственный **байдаку́**.

Байда́чник, ка, м. Рабочий на **байдаку́**.

Байдачо́к, чка́, м. Ум. от **байда́к**.

Байде́! Сокращ. **байдуже́**. *Байде нам се!* КПС. 11. *Да хоч чужа хата—гірка хата,—я байде.* Г. Барв. 433.

Ба́йдиги, диг, ж. мн. В выраж. **Ба́йдиги плесті́**. Говорить вздор. Желех.

Ба́йдики, ків, мн. Баклуши; употребл. только в форме **ба́йдики біти** — бить баклуши, баклушничать. *Ном. № 10872. Тобі б тільки лежати та байдики бити.* Левиц. I. 423

Байдикува́ння, ня, с. Ничегонедлание, баклушничанье. *І не докучило тобі байдикування? Не змогла б я отако байдикуючи день-у-день без роботи жити.* Харьк. г.

Байдикува́ти, кую, еш, гл. Ничего не делать, баклушничать. АД. I. 152. *Він нічого не рубив, тільки байдикував.* Волян. г. *Байдикують собі дома при батьку; звісно, ні косить, ні жать не підуть.* Драг. 146.

Байдра́к, ка́, м. = **Будя́к**. *Carduus*. Вх. Пч. II. 30.

Ба́йдуже́, нар. Безразлично, нужды нет, и горя мало, все равно. *Недоля жартує над старою головою, а йому байдуже.* Шевч. *Байдуже паски, аби поросся!* *Ном. № 7280. Умер батько—байдуже, вмерла мати—байдуже, умер милий чорнобривий,—та й стало жаль дуже.* Н. п. Ум. **Ба́йдужки**, **байдужечки**. А мені про те й байдужечки. Кролев. у. *Товкачиси радість: Бог дав си на..., а Товкачеві й байдужки.* Морд. Оп. 1. ***Байдуже́ собі**. Ничего себе, сносный. *Хатка в його—байдуже собі, рзкішненька.* Крим.

Байдужен, жна, не. Кратк. форма от **байдужний**. *Ніхто мене не жде і парубок мій байдужен.* Г. Барв. 337.

Байдужечки, нар. Ум. от **ба́йдуже́**.

Байдужий, а, е. Безразличный, равнодушный, индифферентный. *Погляд її очей був недбалий... байдужий.* Левиц. Пов. 297. **Бачить моє серце, що Мотря тобі не байдужа.* Лепкий.

Байдужість, жости, ж. Безразличие, индифферентизм, равнодушие. Ле-

виц. I. 330. *Потрібно великої праці, щоб зв'язати те, що порвала наша недбайливість та стидка українська байдужість.* Левиц. Пов. 279. *Байдужість про закони природи.* К. XII. 122.

***Байдужніти**, нію, ніеш, гл. Становиться равнодушным. Сл. Нік.

Байдужки, нар. Ум. от **ба́йдуже́**.

Байдужливий, а, е. = **Байдужий**. К. Кр. 35.

Байдужливо, нар. = **Байдужно**. *Байдужливо прийняла вдова вмову дурневу, — не виявляла вона ніколи ні радощів, ні смутку.* Г. Барв. 307. *Вона й привіталася, і снідання подала, і щось промовила, і про щось поспитала, і глянула, і подякувала, та усе наче недбайливо, якось байдужливо.* МВ. II. 105.

Байдужний, а, е. = **Байдужий**. К. Кр. 17. Г. Барв. 20.

Байдужно, нар. Равнодушно, безразлично, индифферентно. *Дивиться байдужно з високости.* К. ЦН. 291. *Роспитувала я селян про неї, але мені одказувано байдужно, мов про аби що.* Г. Барв. 373.

Ба́йдур, ра, м. Волокита, ловелас? *«Де ж їх будеш прала, Галенько єдина?» — На тихім Дунаю, козаче-гультаю!» — «Де будеш сушила, Галенько єдина?» — На єдвабном снуре, козаче-байдуре.* Гол. II. 722, 723.

Ба́йка, ки, ж. 1) Басня. *«Кажі казки!» — Не вмію. — «Кажі байки!» — Не смію. — «Кажі сякої-такої небилиці!»* Чуб. I. 214. *Не все те правда, що байка каже.* Чуб. I. 232. *Байки Л. Глібова. Як пан лягає спати, то він йому каже байки.* Рудч. Ск. I. 191. 2) Безделица, шутка, пустяки. *Лайка — байка, а битва—молитва.* *Ном. № 3807. Байка плавати, але як би казали нурка дати.* Фр. Пр. 19. 3) = **Ба́я**. *На дівочках плаття—все клин та китайка та зелена байка.* Чуб. III. 38. Ум. **Ба́ечка**. *Я вигадав, лежачи на печі, для вас сюю баєчку, паничі.* Гліб.

Байка́рь, ря́, м. Баснописец. Желех.

Байкі́й, а́, е́. Говорливый, словоохотливый. Левч. 27.

***Байкі́вниця**, ці́, ж. Сборник басен. Сл. Нік.

Байковий, а, е—Баевий. У байковій юпці вона мені все на думці. Чуб. V. 405.

Байло, ла, с.? Как бранное слово: Позирни, байло! К. ПС. 57.

Байлова, ви, ж. Выносное дышло в плужной запряжке. Черк. у.

Байловка, ки, ж. 1) = Байлова. Анан. у. 2) Шест, посредством которого поднимают якорь на дуб, большую днепровскую лодку. Мнж. 180.

Байлога, ги, ж. = Байлова. Херс.

Байлувати, люю, еш, гл. Припрягать вторую пару волов и встаскивать воз на гору. Рудч. Чп. 245. *Ой на гору, гору будем байлувати.* Рудч. Чп. 113.

Баймуд, да, м. Дурак, остолоп, болван. Желех.

Байовий, а, е—Баевий. Чуб. VII. 430. *Зелена байова керсетка.* Мир. ХРВ. 9.

Байор, ра, м.—Крайка. Kolb., I. 45.

Байорисько, ка, с. Ув. от байоро.

Байорка, ки, ж. 1) Снурок цветной. Шух. I. 122. 2) Каждая из четырех обвитых канителью струн торбана. КС. 1892. III. 383, 384.

Байоро, ра, с.—Баюра I. Вх. Лем. 389. Ув. Байорисько. Вх. Лем. 389.

Байорок, рка, м. 1) Золотая проводочная нить. Желех. 2) = Байорка 2. Желех.

Байрак, ка, м. 1) Лесок в овраге; буерак. *Такі були здоровенні та глибокі байраки, що боже світе!* Грин. II. 169. *Ой не шуми, луже, зелений байраче!* Мет. 92. *До зеленої неділі в байраках білили сніги.* Шевч. 2) Мундштук при уздечке. Сідло черкеське з пітником, уздечка новісінька з байраком. Из песни, приведенной в «Истор. Новой Сечи» Скальковского. Ум. Байрачок, байраченько.

Байрака, ки, ж. = Байрак I. *Не з-за горн, з-за байраки, відтіля ідуть гайдамаки.* Мет. Форма эта, вероятно, явилась только для рифмы.

Байраченько, ка, с. Ум. от байрак.

Байрачний, а, е. Принадлежащий, относящийся к байраку I, буерачный, овражистый.

Байрачок, чка, м. Ум. от байрак.

Байсаміна, ни, ж. Род растения. О. 1861. XI. Св. 29.

Байстер, стра, м.—Байстриок. Аф. 292.

Байстриок, ка, м. Внебрачный, побочный сын. Котл. Ен. IV. 67. *Не байстриюкові гріх, а батькові.* Посл. Ум. Байстриючок. Ув. Байстриючище.

Байстриюченя, няти, с.—Байстрия.

Байстриючка, ки, ж. Внебрачная, побочная дочь.

Байстриючок, чка, м. Ум. от Байстриок.

Байстрия, ряти, с. Внебрачное дитя. *Салдатка йде, байстрия несе.* Кв. 3 *байстриям шкандибає.* Шевч.

Байтала, ли, об. Неуклюжий человек, дубина. Вх. Зн. 1.

Байтало, ла, с. Неработающий человек, без дела болтающийся, шляющийся. Черк. у.

Байталуватий, а, е. 1) Неловкий, неуклюжий. Вх. Зн. 1. 2) Неработающий, ленивый. Черк. у.

Байцарка, ки, ж. Часть ткацкого станка. См. Начиння 3. Константиногр. у.

Байчар, ра, м. Болтун, сплетник. Вх. Лем. 389.

Бак, сз.—Пак. Кв.

Бакаїстий, а, е. 1) О реке или пруде: обилующий ямами. *Не ходи туди, бо там дно дуже бакаїсте.* Екатериносл. 2) Ухабистый, выбоистый. *Там шлях дуже бакаїстий.* Киев. у. См. Бакаюватий.

Бакай, кая, м. 1) Глубокая яма в реке, пруде. Сим. 145. Екатериносл. 2) Грязный, наполненный водою ухаб на дороге, выбоина, ложбина, посредине которой лужа. Константиногр. у. Мнж. 176. Киев. у. *Поїхали вони раз колодки возити... та і загрузились у бакаї.* Мнж. 9. См. Баюра, банджюр.

*Бакаї, їв, м. Солёные озерца. Коб. у. Сл. Тутк.

Бакалійний, а, е. Бакалейный. Мкр. Н. 31.

Бакалійник, ка, м. Торговец бакалейными товарами.

Бакалійниця, ці, ж. Торговка бакалейными товарами.

Бакалія, лії, ж. 1) Бакалейные товары. *Щоб де було свій крам складати та всякую бакалію ховати, він у дворі комору збудував.* Гліб. 2) Мелкий то-

вар (галантерейный, игольный, ножевой и пр.), которым торгуют в-разнос щетинники. Вас. 190.

Бакáль, ля́, м. Озеро. *Бакаль (озеро) такий, що ніт його переплисти, ніт його переїхати.* Чуб. II. 256.

Бакаля́р, ра, м. 1) Ученик, школяр. *Єзуїти цькували народ шляхтою і своїми бакалярами.* Стор. I. 249. 2) Учитель детей. Шейк. 3) Дьячок. Чуб. I. 231.

Бакаля́рство, ва, с. 1) Должность учителя детей. Желех. 2) *Соб.:* а) Учителя детей, б) школяры.

Бакаля́рський, а, е. Принадлежащий, свойственный **бакаля́ру.**

Бакáн, ну, м. Род красной краски. Шейк.

Ба́кати, каю, еш, гл. Говорить: ба. О. 1862. I. 73.

Бакаюва́тий, а, е—**Бакаїстий.** *Бакаювата дорога.* Черк. у.

***Бака́я, каї, ж.** Балка, овраг. Сл. Тутк.

I. Ба́ки, ків, м. мн. Употреб. в выражениях: 1) **Забива́ти, забі́ти ба́ки**—сбивать, сбить с толку, одурачить, обморочить. Фр. Пр. 20. Драг. 171. *Забили мені баки.* Ном. № 2088. 2) **Ви́банчити ба́ки**—вытаращить глаза. Білецк.-Нос. 3) **Ба́ки сві́тити.** Подольщаться к кому, показывать кому приятный вид. Фр. Пр. 20.

***II. Ба́ки, ків, м. мн.** Бакенбарды. Сл. Нік.

I. Ба́кір и ба́кірь. Употр. в выражении: **На ба́кір**—на бекрень. *Не йди, доню, за такого, що на бакир шапка.* Чуб. V. 1092. *Хто на бакир шапку носить,—господарь не буде.* Грин. III. 209. **Ми з собов на ба́кир стоїмо́.** Мы между собой в ссоре. Фр. Пр. 21. **Пишло́ ми на ба́кир.** Потерпел убытки, пришел в убыток. обезсилел. Фр. Пр. 21.

II. Ба́кір, ру, м. Котел, преимущественно медный. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Бакла́г, га, м. и бакла́га, ги, ж. — **Бокла́г.** Вас. 145. *Бери баклаг і барилу.* Чуб. V. 1094. Ум. **Баклажо́к, бакла́жка.**

Баклажа́н, на, м. Раст. *Solanum lycopersicum*, баклажан, помидор. ЗЮЗО. I. 127.

Бакла́жка, ки, ж. Ум. от бакла́га.

Баклажо́к, жка́, м. 1) Ум. от бакла́г. 2) Род писанки. КС. 1891. VI. 379.

Бакло́, ла́, с.—**Бакла́г.** *Як із річки, із ковбані води принести: відра не було, бакла не случилось.* КС. 1883. II. 288.

Бакомпа́рт, та, м. Бакенбарда. Вх. Уг. 226.

Баку́н, на́, м. *Nicotina rustica* L. ЗЮЗО. I. 129. Очень крепкий курительный табак, простой табак. *Спасибі за тютюн, бо се турецький, не бакун.* Ком. II. № 424. Ум. **Бакуне́ць, баку́нчик.** Ув. **Бакуні́ще, бакуня́ка, бакуні́сько.**

Бакуно́вий, а, е. Относящийся, свойственный **бакуну́.**

Баку́нт, ту, м. Томпак. Шух. I. 277.

Бакунто́вий, а, е. Томпаковый. Шух. I. 275, 277.

Баку́нчик, ка, м. Ум. от баку́н.

Бакуня́ка, ки, м. Ув. от баку́н.

Бакуня́р, ра, м. Контрабандист, переносящий табак. Желех. См. **Баку́н.**

Бакханáлія, лі́, ж. Вакханалія. *Я зустрів на улиці весілля, що ходили з добриднями; все те було дуже вже на підпитку; хто в скоки, хто в боки,—нестеменна бакханалія.* Ном. № 11734.

Бакхі́чний, а, е. Вакхический. Левци. I. 520.

Бакша́, ші́, ж.—**Башта́н.** *Сама піде бакшу полоти.* Кв. *Оцей дощик добрий на бакші.* Богод. у.

Бал, лу, м. Бал. Рудч. Ск. I. 9. Ум. **Бало́к.** *Бувають у нас і балки, то в господу закликають музику.* О. 1862. IV. 90.

Ба́ла, ли, м. Дубина, пентюх. Желех.

Балаба́ечка, ки, ж. Ум. от балаба́йка.

Балаба́йка, ки, ж. Балалайка. Рудч. Ск. I. 18. Мкр. Н. 16. *Грати у балабайку* Ум. **Балаба́ечка.**

Балаба́н, на, м. 1) Род хлебного печенья. *Подай лиш отам з запічка балабани гарячі, тетерю та підімо хоч трохи.* О. 1861. XI. Кух. 27. 2) Род растения. ЕЗ. V. 246. 3) Птица: разно-

видность сокола. У Вх. Пч. II. 19: *Gen-tilis (Falco nobilis)*.

Балаба́нка, ки, ж. Очень крупный сорт картофеля. Богод. у.

Балаба́нський, а, е. ? Ус балабанський, чуприна черкеська. Ном. № 8589.

Балабій. Употребляется пастухами овец в призыве для козлов. *Отара на тирлі або в роспаш; виходить личман вперед, кличе цапів так: гей цо! балабій! цо, цо! балабій! цо!*—Цапи, де б не були, ідуть до личмана, вівці за цапами. О. 1862. V. Кух. 35.

Балабо́лька, ки, ж. Бубенчик. Шейк.

Балабо́н, на, м. Бубенчик, погремушка. Подольск. г. *У нашої попаді балабони на заді; не багато—тільки п'ять, куди іде—брязкотять.* Н. п. Ум. **Балабо́нчик.** Г. Барв. 513.

Балабо́нити, ню, ниш, гл. Звонить, бренчать (напр., бубенчиками, погремушкой).

Балабо́нка, ки, ж. Род растения с клубнями на корне, похожими на картофель (употребл. для настойки). Херс.

Балабо́нчик, ка, м. Ум. от балабо́н.

***Балабо́шити, шу, шиш, гл.** Болтать, говорить. *Та це діти у нас так балабошать, а чи воно такечки,— хто ж його зна.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Балабу́ла, ли, ж. ? Чуб. III. 105.

Балабу́рка, ки, ж. = **Карто́пля.** *Далі ж єї балабурук нелуплених їсти.* Гол. I. 199. См. **Барабо́ля.**

Балабу́х, ха, м. 1) Небольшая булочка, испеченная или сваренная в воде. Употребляется в пищу, а также для гадания под праздник Андрея Первозванного. 2) Ком, комок. Шейк. **Балабу́х глини.** Ум. **Балабу́шок.**

Балабу́ха, хи, ж. 1) = **Балабу́х 1.** Шейк. 2) Шишка. *Під плечем така балабуха.* Змиев. у. Ум. **Балабу́шка, балабу́шечка.** Чуб. III. 258. О. 1862. IV. 13.

Балабу́шка, ки, ж. 1) Ум. от **Балабу́ха.** Маркев. 22. 2) Комок помета. *Нехай він пом'янется на кінську балабушку.* Ном. № 8363.

Балабу́шок, шка, м. Ум. от **Балабу́х.**

Балагу́ла, ли, ж. 1) Крытая дорожная повозка, на которой ездят евреи. Левиц. I. 504. 2) Еврей-извозчик на таком экипаже. 3) В юго-западн. крае: народник из польских помещиков 1830—50 гг., член особого народнического общества в то время.

Балагу́льський, а, е. Относящийся к **балагу́ле.** *Балагульський віз.* Грин. I. 55.

Балагува́ти, гу́ю, еш, гл. Жить в праздности. Вх. Уг. 226.

Бала́й. Употребл. в выраж.: **Гала́й-бала́й.** См. **Гала́й 3.**

Балака́йло, ла, м. Болтун, говорун, пустомеля. Желех. ***Балагур.** Крим.

***Балакани́на, ни, ж.** Болтовня, пустые разговоры. *За тією балаканиною вони нічого не зробили.* Крим.

Балака́нка, ки, ж. Болтовня. Желех.

Балака́ння, ня, с. Разговор, каляканье. *Нам не треба балакання, не треба слів, а треба діла.* Левиц. Пов. 162.

Балака́ти, каю, еш, гл. 1) Беседовать, калякать, разговаривать. *Звичайно за слівцем балакали по слову.* Греб. *За рученьки біленькі взявшись, балакали то сьак, то так.* Котл. Ен. I. 18. **Бала́ка таке́—не сво́е.** Говорит вздор. Змиев. у.

Балака́тися, гл. Употреб. безлично: **балакається, балакалось.** Говорится, говорилось. *Чого ж ви мовчите?—Та якось не балакається.*

Бала́ки, ла́к, ж. мн. Разговоры. ЗОЮР. I. 277. *Другий підходе з такою розмовою до короля, як і першині... Третій підходе до короля з тими ж самими балаками.* Чуб. III, 46.

Балаклі́вий, а, е. Разговорчивый, говорливый, словоохотливый. Чуб. I. 231. *Веселий, ручий молодик, письменний, смілий, балакливий.* Мкр. Г. 7. *Панночка така весела, балаклива.* МВ. (О. 1862. III. 48). Ум. **Балаклі́венький.** *Така в вас балакливенька оця дівчина.* Черниг. г.

Балаклі́й, лі́я, м. Говорун, болтун. Черниг.

Балакня́, ні́, ж. Разговоры, болтов-

ня. Це буде на два годи балакні. Біля корчми така балакня. Миус. окр.

Балакуватий, а, е = Балаклівий. Вони обидва однаково балакуваті. Новомоск. у.

Балакун, на, м. Говорун, болтун. К Дз. 96.

***Балакуха, хи, ж.** Болтунья, любящая поговорить. Сл. Яворн.

Балакучий, а, е = Балаклівий. Там така приязна та балакуча жінка. Кобел. у. Аби були слухачі, а наш Круглий оповідач дуже балакучий. Ком. II. 68.

Балам! балам! меж. Подражание ударам колокола. Шейк. *Также и **Балам-бам.**

Баламкати, каю, еш, гл. Протяжно звонить в один колокол. Шейк.

Баламут, та, м. 1) Возмутитель, нарушитель душевного покоя, обольститель. Чуб. V. 398. *Баламуте всього світа, баламутиш мої літа: як приїдеш, мене любиш; як поїдеш, то й забудеш.* Нп. 2) Знахарь. Чуб. III. 193. 3) Рыба: макрель, *Scombres scombrus*. Черном. Вх. Пч. II. 21.

Баламута, ти, 1) М.—Баламут 1. Шейк. 2) **Ж.** Затруднение, замешательство. Угор.

Баламутити, чу, тиш, гл. 1) Мутить, возмущать, то же, что и **каламутити.** 2) Смущать, нарушать покой. Чуб. V. 106. *Нишпорить усюди по Україні да баламутить голови посольству.* К ЧР. 107.

Баламутка, ки, ж. 1) Нарушительница покоя, обольстительница. Чуб. V. 405. *Масляница баламутка: обіщала масла й сиру, та не хутко.* Ном. № 526. 2) Неурядица, нестроение; спор. *Ні, за ту землю баламутки не було.* Черниг. 3) Водка, в которой вымочен табак. Желех.

Баламутний, а, е. 1) Мутный, нечистый (о жидкостях), то же, что и **каламутний.** 2) Непокойный, тревожащий.

Баламутно, над. 1) Тревожно, неспокойно. 2) Несправедливо. *Декуди говорять: скривився, як середа на п'ятницю,—але то вже баламутно, бо середа не має чого кривитися на п'ятницю, бо обі однаково пісні.* ЕЗ. V. 209.

Баламутство, ва, с. Возмущение, смущение; обман. *Іх обман, іх крити золотом і баламутством правду.* К. ДЗ. 37.

Балан, на, м. Белый вол. КС. 1898. VII. 41.

Баланда, ді, об. 1) Медлительный, неповоротливый, неловкий человек. Желех. 2) Вздорный болтун. Желех.

Баландати, даю, еш, гл. Качать туда и сюда. Желех.

Баландіти, джу, діш, гл. Болтать, говорить пустяки. Желех.

Балахрестити, шу, стиш, гл. Шалить, шутить, балагурить. Угор.

Балачка, ки, ж. Разговор, беседа; болтовня.

***Балаш, ша, м.** 1) Железная руда (глинистая). Сл. Тутк. 2) Песковатая руда. Сл. Дубр.

Балбѐра и балбіра, ри, ж. Род рыболовного снаряда: ряд крючков на веревке, с поплавками. Черном.

Балбѐрка, ки, ж. Поплавок в рыболовных сетях. Ум. **Балбѐрочка.** Черном.

Балбѐрний и балбѐрочний, а, е. Употребл. в выраж.: **балбѐрна** или **балбѐрочна** снасть = **Балбѐра.** Черном.

Балбѐрочка, ки, ж. Ум. от **балбѐрка.**

Балбѐрочний. См. **Балбѐрний.**

Балда, ді, ж. 1) Большой топор. Вх. Зн. 1. 2) Неуклюжая, неповоротливая женщина. Ном. № 13951. 3) В загадке: **далда-балда**—свинья.

***Балдикати, каю, каеш, гл.** Болтать вздор. *Роби, а не балдикай.* Крим.

Балега, ги, ж.—**Бѐлега.** Вх. Зн. 2.

Балець, льця, м. 1) Головное покрывало, головной платок женщины (во время свадебного обряда?). Желех. *Балець, матінко, балець, на сім мір та й на палець; що буде завивати, то буде споминати: «то невісточка дала, бодай щастє мала».* Гол. IV. 321. 2) Род свадебного хлеба. Гол. IV. 369, 395.

Бали, лів, м. мн. Разговоры, рассказы. *Тільки і балів на селі, що про мене безщасну.* О. 1862. VII. 42. *Росклався з своїми балами—і до вечора тебе не переслухаєш.* Полт. *Всі ж не з балами стояли, всі були по ділу тут,*

Котл. Од. 490. **Це вже бали!** Дудки! *Це вже бали, щоб я йому дала.* Харьк. у. *Ні, це вже бали!* Грин. I. 240.

Балик (ка́), м. Балык. МУЕ. I. 48 (Добруджа).

Балище, ша, с. Степной овраг, узкая и длинная долина. *По тих степах, по горах Дніпрових, по балищах і лугах низових живе його слава од віку до віку.* К. Досв. 4. *Везуть у балище на водопійло.* К. МБ. X. 17. См. **Балка**.

Балия, лії, ж. Род низкой и широкой кадки для мойки белья. Шейк. Черниг. у. *У нас нема балиї, ми в ночвах сорочки оджимаєм.* Киев. у. Ум. **Балийка**.

Балка, ки, ж. Степной овраг. *Вовки по тернах, по балках жовту кість жвакували.* Дума. *Вийшов в поле геть од шляху, у балку спустився.* Шевч. Ум. **Балочка**.

Балмус, су, м. Густая жидкость. *Балмусом звать, як що небудь дуже густе, що б то не було.* Драг. 191.

Балок, лка́, м. Ум. от бал.

***Балощі, ів, м.** Баловство. Киевск. г.

Балта, ти, ж. 1) Топор. Вх. Зн. 1. См. **Балда**. 2) Жидкая грязь. Шух. I. 81.

Балтіна, ни, ж.—**Балта** 1. Желех.

Балу́. Употребл. в выражениях: **балу́-балу́, галу́-балу́, тару́ та балу́**—болтать. *Галу-балу, а свині в ріпі.* Ном. *Я тут балу-балу, а тісто біжить по столу.* Фр. Пр. 21.

Балування, ня, с. Препровождение времени в балах, пиршество. Чуб. III. 5.

Балувати, люю, еш, гл. 1) Проводить время в балах, пировать. Мил. Св. 61. О. 1861. X. 38. МУЕ. III. 161. 2)—**чим.** Заниматься чем, быть опытным в чем. Вх. Уг. 226. *Він тим балує. Хто чим балує, від того й гине.* Фр. Пр. 21.

Балу́х, ха, м.—**Балу́ша.** Вх. Лем. 389.

Балухатий, а, е—**Банькатий.**

Балу́хи, хів, мн. 1) Выпученные глаза. 2) Заячьи глаза. Вх. Пч. II. 6.

Балу́ша, ші, ж. Пирушка, препровождение времени в гостях. *При балуші, як дагде весіля або кстини, приходять на мисель розмаїти співанки.* Вх. Лем. 389.

Балхва́, ві, ж. Цветная полоска в ткани. Волян. губ.

Балца́нка, ки, ж. Банка или бутль, оплетенная лозой. Мнж. 176. См. **Бальза́нка**.

Баль, лю, м.—**Бал.** **Отто́ буде крутий баль!** Вот будет драка! Фр. Пр. 21. **Справлю я ті баль!** Буду бить так, что подпрыгивать будеш. Фр. Пр. 21.

Бальвувати, вую, еш, гл. Сцеплять, связывать одно с другим. Лубен. у.

Бальза́нка, ки, ж. Жестянка с горлышком и носком для хранения жидкостей, напр., керосина. Славяносер. у. См. **Балца́нка**. Ум. **Бальза́ночка**.

Бальо, ля, с. Детск. 1) Баранок. Шейк. 2)—**Гости́нець.** Желех.

Бальо́вій, а, е. Бальный. Левиц. I. 451.

Бальо́га, ги, ж. Левша. Угор.

Бальо́к, лька, м. Балка. Шейк.

Балюва́ння, ня, с.—**Балува́ння.**

Балювати, люю, еш, гл.—**Балува́ти** I. Рудан. I. 64, 92. *А ти гуляєш, а ти балюєш за чужі нечесні гроші.* Левиц. I. 529. *Зізвав багато царевичів і почали балювати.* Чуб. II. 217.

Балю́ра, ри, ж.—**Баю́ра.** Сим. 32. *Через балюру стрибатиме.* Г. Барв. 453. *Ямка в земляном полу, на печном шестке, в печи. О, яка в долівці балюра,—треба замазати.* Константиногр. у. *Чому таки ти печі не вимажеш? Самі балюри, ніде й горщика поставити.*

Балю́кати, каю, еш, гл.—**Бала́кати.** *Чую, балюкає з кимсь.* О. 1862. VII. 38.

Балю́ки, ля́к, ж. мн. 1)—**Бала́ки.** О. 1862. VII. 35. 2) **Балю́ки підпуска́ти.** Обманывать. Гатц.

Балю́ндра́си, сів, м. мн. Разглагольствования, розказни, турусы на колесах. Котл. Ен. I. 20. К. ЧР. 137. *Балюндра́си розпускає, буцім-то він усе знає.* Нп. *Хазяйка кишки порве од її балюндра́сів.* Кв. **Балю́ндра́си то́чити.** Балагурить, болтать.

Балю́ндра́сити, шу, сиш, гл. Болтать, балагурить, рассказывать смешное. *Та як стануть балюндра́сити, то й мертвий би розреготався.* Стор. I. 133.

Балю́ндра́сник, ка, м. Балагур. *Що за балюндра́сник отсей пруднус!—каже сміючись Сомко.—Мабуть у вас у Січі тільки й роботи, що потішать один одного вигадками.* К. ЧР. 128.

Ба́ляс, су, м. Шум. Шейк.

Баляси, сів, м. мн. 1) = Перила. Шейк. 2) = **Баляндра́си.** *Точила всякій баляси.* Котл. Ен.

Баля́сник, ка, м. Балагур, болтун. Ком. II. 37.

Баля́сниця, ці, ж. Балагурка, болтунья.

Балясува́ти, сую, еш, гл. Шуметь. Шейк. Болтать, балагурить? *Побігла до полюбовника да там з веселости і давай балясувати да хвалиться, що вже чоловіка нема на світі.* Рудч. Ск. I. 172.

Бам-бам! *меж.* Подражание звуку колокола. О. 1861. XI. Св. 37. Подражание звуку струнного инструмента. *На цимбали бам-бам!* Гол. IV. 448. См. **Балам.**

Бамба́ра и бамбе́ра, ри, ж. Ягода. Вх. Лем. 389. Ум. **Бамба́рка, бамбе́рка.**

Бамбиля́ти, ляю, еш, гл. Слабо звонить. Желех.

Бамбу́ла, ли, м. Неповоротливый, неуклюжий человек, животное; неповоротливый вол. КС. 1898. VII. 46. *Неотеса, увалень. *Бісова та бамбула—не підбижиш!* Канев. у. Ефр.

Бамбу́лька, ки, ж. Круглая ягода (на ботве картофеля). Вх. Уг. 226.

Ба́мбух, ха, м. Желудок. Вх. Лем. 389; желудок коровы. Вх. Уг. 226.

Ба́мкати, каю, еш, гл. = **Бала́мкати.** Шейк.

Баналю́ки, люк, ж. мн. = **Банелю́ки.** Фр. Пр. 21.

Ба́нда, ди, ж. 1) Гурьба, ватага, группа. Драг. 271. *Пішли цілою бандою.* Шейк. 2) Капелла. *Цісарь... сказав їм зробити великий баль, банда їм грала.* Гн. I. 161.

Банда́ж, жа, м. 1) Черная лента, употребляемая для повязки башмаков. Шейк. 2) Бинт. Шейк. *3) **Бандаж.** Сл. Дубр.

Бандажо́ваний, а, е. О башмаках: подвязанный лентами. *Бандажовані черевки.* Шейк.

Бандажува́ти, жу́ю, еш, гл. 1) Подвязывать башмаки лентами (см. **Банда́ж**). 2) Бинтовать, налагать повязку. Шейк.

Банда́зка, ки, ж. = **Банда́ж.** Галиц.

Бандазко́ваний, а, е = **Бандажова́ний.** Галиц.

Банджо́р, ра, м. = **Бакáй I.** Вх. Уг. 226. См. **Баю́ра.**

Бандз, дзу, м. = **Карто́пля.** Вх. Пч. I. 13.

Ба́ндина, ни, ж. Большая компания. Васильк. у.

Ба́ндур, ра, м. Содержатель публичного дома. Желех.

Банду́ра, ри, ж. 1) Музыкальный инструмент вроде гитары. Части: **ру́чка** — гриф; **спідня́к** — выпуклый овал; **верхня́к** — вибрирующая поверхность, дека; **голосни́к** — отверстие в деке; **пристру́нник** — планка на окружности овала, к которой прикреплены струны; **коби́лка** — порог, через который перекинута струна. Струн от 12 до 30 и более; шесть больших струн наз. **бунті́**, первые три, басы — **кишко́ві**, 4-я — **дротова́**, 5-я — **прійма**, 6-я — **те́рція**; шесть коротких струн назыв. **пристру́нки.** КС. 1882. VIII. 281—282. 2) = **Карто́пля.** Вх. Лем. 389. **Банду́ри душéні.** Растертый картофель. Вх. Лем. 412. Ум. **Банду́рка, банду́ронька, банду́рочка.** *Ой там козак похочає, у бандурку виграває.* Мет. 73.

Ба́ндури, дур, ж. мн. Внутренности, преимущ. животного. Мнж. 36. *Знайшов там десь задріпане теля, облупив його, бандури випустив.* Мнж. 13. *Гляди, щоб він не випустив тобі бандур.* Черном.

Банду́рка, ки, ж. 1) Ум. от **банду́ра.** 2) = **Карто́пля.** Вх. Пч. II. 36.

Банду́рний, а, е. Принадлежащий, относящийся к бандуре. *Бандурна струна.* К. Іов. 65.

Банду́рник, ка, м. 1) Мастер, делающий бандуры. 2) = **Бандури́ст.** *Дума «про смерть козака бандурника».* Мет. 443.

Банду́ронька, банду́рочка, ки, ж. Ум. от **банду́ра.**

Бандурува́тий, а, е. Неповоротливый, неуклюжий. *Був (хлопень)... нестїливий, бандуруватий.* Св. Л. 244.

Бандурча́ник, ка, м. Род лепешки из растертого картофеля. Вх. Уг. 226.

Бандурча́нка, ки, ж. Стебли и листья, ботва картофеля. Вх. Лем. 389.

Бандурчина, ни, ж. = Бандурчанка. Вх. Уг. 226.

Бандурша, ші, ж. Содержательница публичного дома.

Бандурянка, ки, ж. = Бандурчанка. Вх. Лем. 389.

Бандурята, рят, с. мн. Картофель. Вх. Уг. 226.

Бандюра, ри, ж. = **Бакай 1.** = **Баюра 1.** Вх. Уг. 226. См. **Банджюр.**

Банелюки, люк, ж. мн. Употр. в выражении: **Банелюки плесті**—молоть вздор, городить чепуху. Ном. № 13029. *Що ти мені банелюки плетеш?* Фр. Пр. 21.

Банник, ка, м. Род ватрушки. Вх. Уг. 226.

Баніта, ті, м. Изгнанник. *Король мене банитою вигнанцем оголосив по Польщі і Вкраїні.* К. Бай. 69.

Банити, ню, ниш, гл. 1) Мыть, вымывать, выполаскивать. *Була в березі, діжку банила.* Лубен. у. *Стала вона банити ложечки.* Мнж. 32. *Приходе до річки попова дочка тарілок банити.* Мнж. 6. *Банити рибу.* МУЕ. I. 49 (Добруджа). 2) Полоскать. *У горлі боліло, так лікарь давав чимсь банити.* Харьк. у. *3) **Банити сорочки.** Стирать белье. *Васильк. у. Неч.-Лев.* 4) Бить (человека). *Сусід Кіхоть із жінкою моєю... гм! гм! не вам кажучи, гані... а свою банить що-дня.* Г. Барв. 334.

Банитися, нюся, нишся, гл. Мыться, вымываться.

Банітувати, тую, еш, гл. 1) Шельмовать, бранить последними словами. 2) Мучить. Лубен. у. 3) — **розумом** = **Баламутити 2.** Желех.

Банка, ки, ж. Гульден. Вх. Зн. 1. **Велика банка.** Десять гульденов. Шух. I. 85. Ум. **Баночка.**

Банкас, са, м. Железный с насечкой на верхнем конце шпень, вставляемый в одну из дыр столярного станка для того, чтобы удерживать им доску, когда ее строгают столяр. Слов. Д. Эварн.

Банкет, ту, м. и пр. = **Бенкет** и пр.

***Банківка, ки, ж.** Банковский билет. Сл. Дубр.

Банкрут, та, м. Банкрот. Желех.

Банкрутство, ва, с. Банкротство. Желех.

Банкрутувати, тую, еш, гл. Банкротиться. Желех.

***Банний, а, е.** Купольный. Сл. Дубр.

Банність, ности, ж. Печаль, грусть; тоска. Желех. *Доки ми ся та й любили—втіхи та радости, а як ми ся залишили—жалю та банности.* Гол.

Банно, нар. Грустно, тоскливо, жаль чего. Гол. III. 215. Чуб. V. 280. *Ні за чим мені так не банно, як за моєю кресанею.* Федьк.

***Банок и банк, нку, м.** Банк. Сл. Дубр.

Баночка, ки, ж. 1) Ум. от **банка.** 2) То же, что и **банка 1**,—1 гульден в тех местностях, где **велика банка** = 10 гульд. Шух. I. 85.

Банта, ти, ж. 1) Поперечное бревно между стропилами, перекладина. Kolb. I. 55. *Кури сплять на бантах.* Подольск. г. О животных: **Піті на банти**—издохнуть. **Кінь пійшов на банта**, т.-е. содранный с коня шкура повешена на **бантах.** Ном. № 14023. 2) **Мн. Банти** = **Вергуні.** Сим. 192.

Бантина, ни, ж. = **Банта 1.** *Стріха держить на кроквах, зв'язаних знизу бантинами.* МУЕ. I. 88 (Черниг.). *Брус поперечный. Ком.

Бантіня, ня, с. = **Банта 1.** Шух. I. 91.

Бантувати, тую, еш, гл. 1) Безпокоить; толкать. Вх. Зн. 1. 2) Уничтожать. Вх. Лем. 389.

***Банування, ня, ср.** Грусть, тоска, печаль. Сл. Дубр.

Банувати, ную, еш, гл. 1) Тужить, жалеть. ЕЗ. V. 97. *Не дуже за ним банували і швидко забули про него.* ЕЗ. V. 194. *Не бануй, мамко, за мнов, не беру вшитко з собов.* Гол. IV. 406. *Ци не будеш, моя рибко, за мнов банувати?* Гол. III. 116. 2) **Банувати на очі**—болеть глазами. Брацл. у.

Бануш, ша, м. 1) Суп говяжий. Шух. I. 215. 2) Кушанье: кукурузная мука, смешанная со сметаной и сваренная. Шух. I. 140.

Бануша, ші, ж. = **Яешня.** ЕЗ. V. 43.

Банька, ки, ж. 1) Ум. от **баня 1.** *А на нашій церковці що за банька хороша!* 2) Шар. *Місяць має вид опуклий, се б то як банька.* Дещо. 3) Стекланный шар для глажения (вместо утюга).

См. **Гáло**. 4) Глиняный или стеклянный узкогорлый сосуд. Киев. *Банька на олій*. Шух. I. 264, 270. 5) Пузырь водяной. *Чоловік на світі, як банька на воді*. Ном. № 8260. 6) Белок глаза. Константиногр. у. Хрусталик глаза (у вола). Рудч. Чп. 254. 7) *Мн. Банькі*. Выпученные глаза. Греб. 373. *Чого ви, братця, так баньки повитріщали?* Греб. *Баньки вивалив, мов баран*. О. 1861. XI. Кух. 34. *Коли б мені не засліпило так тею горілкою баньок, то може б я і втрапив додому*. Грин. II. 179. *8) Глазища, буркала, зенки. *Чого це ти баньки вилюпив?* Звениг. у. Ефр.

Банька́тий, а, е. 1) Имеющий глаза на выкате, пучеглазый. Стор. МПр. 156. См. **Балуха́тий**. *2) Глазастый. *Оце яка дівка баньката*. Звениг. у. Ефр.

Банька́ч, ча́, м. Человек, имеющий глаза на-выкате, почеглазый. Шейк.

***Банькува́тий, а, е**. = **Банька́тий**. *І так він мені своїми банькуватими очима діймає*. Кониск.

***Банюва́тий, а, е**. Куполообразный. Сл. Тутк.

Баню́р, ра, м. 1) = **Баню́ра** = **Баю́ра** I. Вх. Лем. 390. 2) Глубоко размытое место в речном берегу. Вх. Уг. 238.

Баню́ра, ри, ж. = **Баю́ра** I. Вх. Лем. 390.

Ба́ня, ні, ж. 1) Купол на церкви, вообще на строении. Сим. 17. *На самому шпилечку стоїть, як лялечка, біля церковця і неначе хитається, сяючи золотим хрестом і банями*. Мир. Пов. I. 166. *Ой не видно його дому, тільки видно баню*. Мет. 6. 2) Солеварня, солеварный завод. Шух. I. 16. *Ой чумаче, де ти йдеш?.. на баню по кримку йду*. Гол. I. 177. 3) Минеральный целебный источник. Вх. Лем. 390. *4) Баня. В субботу пішов до бані. Крим. Ум. **Ба́нька**.

Баня́к, ка́, м. Чугунный котел, металлический горшок. Волын. г. *Баняк розбився і вода вилялася*. Гн. II. 92.

Бар, ру, м. Мокрое место между холмами. Вх. Зн. I.

Бараба́н, ну, м. Барабан. ЗОЮР. I. 114. Чуб. I. 219; V. 151. *В барабани вибивають*. Драг. 198.

Бараба́нити, ню, ниш, гл. Барабанить.

Бараба́нський, а, е. Принадлежащий, относящийся к барабану. Употребл., кажется, только как брань в выражении: **Шку́ра бараба́нська**—потаскуха, публичная женщина и вообще скверная женщина.

Бараба́нчик, ка, м. Барабанщик. *Ой іде, іде барабанчик, путкувками креше*. Гол. I. 309.

Барабо́лінник, ка, м. Пирог с картофелем. МУЕ. I. 102.

Барабо́ління, ня, с. *соб.* Стебли картофеля. Правобереж.

Барабо́лисько, ка, с. Место, где рос картофель. Вн. Зн. 1.

Барабо́ля, лі, ж. = **Карто́пля**. Вх. Пч. I. 13. ЗЮЗО. I. 137. *Наварила бараболі*. Чуб. V. 3. Ум. **Барабо́лька**. Грин. III. 517.

Барабо́сити, шу, сиш, гл. 1) Болтать, балагурить, калякать. Лохв. у. 2) Бить ладонями по спине в игре в яркі. Ив. 34.

Ба́ран, на́, м. 1) Баран, самец овцы. Вас. 197. Чуб. I, 129. *Овечку стрижуть, а баран дріжить*. Посл. 2) Название вола с загнутыми назад рогами. КС. 1898. VII. 44. 3) Род игры в мяч. КС. 1887. VI. 462. 4) Седьмая фигура при игре в мяч, называемой **сті́нка**. КС. 1887. VI. 462. 5) Цилиндр в вороте, барабан, на который наматывается канат. Лубен. у. МУЕ I. 45. 6) Пенистая волна, вздымающаяся в узком месте реки. Вх. Пч. II. 25. 7) Кудреватые гребни наметенного снега. *Вітер рве й перекидає сніг через оселю; а не димарі повикручувало такі кудлаті барани...* Мир. Пов. I. 113. Ум. **Бара́нець, бара́нчик**. Ув. **Бара́нище**. ***Бара́н-буц**. Детская игра. Шутливо приговаривают к детям, подражая **барану́**, ударяющему лбом.

Бара́нець, нця́, м. 1) Ум. от **ба́ран**. Небольшой баран. Рудч. Ск. II. 129. Вас. 197. *Понесла на посвяченіе паску, баранця печеного*. Кв. *Чи всі вівці покотилися, чи баранці породилися?* Чуб. III. 454. 2) Колодка, на которую навивается веревка в плотницком инструменте, называемом **шнур**. Черниг. 3) Железная палочка у удил, застегивающаяся в колечко от уздечки. Миуск. у. 4) Бекас. Полт. Вх. Пч. II. 14. См. **Вівча́рик** 3, **барано́к**, **бара́нчик**. 5)

Раст. *Lycorodium complanatum* L. ЗЮЗО. I. 127. *6) Блок. *А оце кружальце придається на баранець для відер.* Крим. 7) *Мн. Баранці.* Легкие тучи, перистые облака, пенные волны.

Баранина, ни, ж. Баранина. *Приніс Хвесько додому баранину та й кинув її на долівці, а собаки донюхались та й ззіли.* Стор. I. 27. *Наварила борщу з бараниною.* Черниг. у. Ум. **Баранинка.** *От вам стегно баранинки.* Стор. I. 27.

Бараниця, ці, ж. Овчина для укутывания ног зимою в дороге. Киев. г. (Лободов.).

Баранище, ща, м. Ув. от **баран.**

Баранка, ки, ж. = **Вівця?** *Чужі жінки баранки, Мелашка ведмедка* (из заговора). Мил. М. 40.

Баранковий, а, е. Барашковий. Шейк.

Баранник, ка, м. Пастух баранов. О. 1862. V. Кух. 36.

Баранія, ня, с. Грязь, налипающая на спицах колеса. *Бараннем колесся взялось, і повні маточини наперло грязі.* Борз. у.

Баранок, нка, м. Бекас, *Gallinago gallinula.* Вх. Уг. 226. См. **Баранець 4.**

Баранта, ти, ж. Стадо овец. Черном.

Баранча, ча́ти, с. Барашек. Сим. 209.

Баранчик, ка, м. 1) Ум. от **баран.** *Пасуться три баранчики.* Рудч. Ск. I. 8. 2) Бекас. Полт. 3) Хвостик арбуза. *Узяв кавуна, держачи його за баранчика.* Ком. I. 33. 4) Одно из колес в плуге без обода. 5) При игре в **ланкі:** каждый из стоящих на крайних ямках двух мальчиков, катающих мяч. Ив. 34. 6) Часть уздечки. См. **Гнүзда.** 7) *Мн. Баранчики.* Раст. первоцвет, *Primula officinalis.* Ум. **Баранчикок.**

Баранчук, ка́, м. = **Баранець 1.** Желех. В некоторых песнях употребляется как припев: *Гол, чук, баранчук, а на бові дудка! Кедь би мені не мильонька, не був би я тутка.* Гол. IV. 512.

Бараня, ця́ти, с. = **Баранча.** Шейк. Ум. **Бараня́тко, бараня́точко.**

Бараняр, ра́, м. 1) Торговец баранами. Желех. 2) Вор, крадущий баранов. Желех.

Бараня́тко, бараня́точко, ка, с. Ум. от **бараня.**

Баранячий, а, е. 1) Бараний. *Баранячий смух.* 2) **Баранячий прázник.** День 26-го ноября (в этот день совершается случка баранов с овцами). Новомоск. у.

Барасу́лі, су́ль, ж. мн. Большие стеклянные желтые бусы. Шейк.

Барашкува́ти, кю́ю, еш, гл. Болтать, растабаривать. Вх. Зн. 1.

Барбачія, чї́, ж. Пт. *Galerita cristata,* хохлатый жаворонок. Вх. Лем. 390.

Барбо́льки, льок, ж. мн. Раст.: а) *Fisaria ranunculoides.* Вх. Пч. II. 31; б) *Scrofularia nodosa.* Вх. Пч. II. 36.

Барбо́ля, лі́, ж. = **Барабо́ля.** Вх. Пч. II. 36.

Барбо́с, са, м. Кличка собаки. *За хатою коло воріт забрехав барбос наче на вовка.* Левиц. I. 30.

Барбо́сів, сова, ве. Принадлежащий, свойственный барбосу. *Ганна побачила через тин барбосову морду з роззявленим ротом, з вишкиреними зубами, з лютими очида.* Левиц. I. 31.

Барбу́ля, лі́, ж. Порода рыбы: *mullus barbatus.* Вх. Пч. II. 20.

Барбу́н, на́, м. = **Барбу́ля.** Вх. Пч. II. 20.

Ба́рва, ви, ж. 1) Краска, цвет. Гол. II. 520. *Стіни були помальовані ясно-жовтою барвою.* Левиц. Пов. 19. 2) Ворса на сукне. НВолын. у. 3) *Форменная одежда.* *Козацьку барву прибірає, зброю наряжає.* Гол. I. 10. *Ливрея Слуги в барвах позлотистих гуляють по ринку.* К. Досв. 21.

Барві́стий, а, е. Цветной, разноцветный, цветистый. *Дорогі, пишно барвисті шати.* К. МБ. XI. 162. *Барвисті маки.* К. Дз. 79.

Барві́сто, нар. Цветно, разноцветно, цветисто. *Рай земний, едем барвісто-пишний.* К. Бай. 22.

Ба́рвити, влю, виш, гл. 1) Окрашивать, красить. Желех. 2) Наводить ворсу. Шейк.

Барві́н, ну, м. = **Барві́нок.** *Барвін процвітає.* Млак. 90. То же: **барві́н-листо́к.** *Ходжу, блуджу по-над лози, а в тих лозах барвін-листок, — шипну, вирву, вінець сплету.* Чуб. III. 37.

Барві́нець, нця́, м. = **Барві́нок.** *Під кудерним деревцем, під зелененьким*

барвінцем. Нп. Пішла в городець, рвала барвінець. Чуб. III. 301. **Вінець-барвінець.** Венок из барвінку. Грин. III. 524.

Барвініна, ни, ж. Одно растение барвінок, один стебель барвінка. Иногда просто барвінок. Перва зеліна — любисточок, друга зеліна—барвініна, третя зеліна—василечок. Нп.

Барвінковий, а, е. Принадлежащий, относящийся к барвінку, сделанный из него. Вінок барвінковий. Гол. Од. 50.

Барвінок, нку, м. 1) Раст.: могилиница, гроб-трава, *Vinca minor* L. Анн. 380, ЗЮЗО. I. 141. *Ой не стелися, хрещатий барвінку, та по крутії горі!* Нп. Обычные эпитеты: **барвінок зелений, хрещатий, кряччастий.** Как ласкательное название для любимого мужчины: *Ой ти, козаче, зелений барвінку, приїди до мене хоть у неділку.* Мет. 43. Употребляемый на свадьбе в **світільчній шаблі барвінок** означает душевную склонность, приязнь. МУЕ. III. 94. **Барвінок рвати**—означает часто идти на любовное свидание. Мар. л. сб. 288. *Пусти ж мене, мати, барвіночку рвати, а вже ж наші вороженьки полягали спати.* Мет. 288. **Ночувати в барвінку.** Переночевать с милым. 2) Раст.: а)—**дікий.** *Lysimachia nummularia*. Лв. 100. б)—**степовий.** *Vinca herbacea* Waldst et Kit. ЗЮЗО. I. 141. 3) Род орнамента на писанке. МУЕ. I. 200. Ум. **Барвінонько, барвіночок, барвінчик, барвінчикок.** *Дівчиннонько, сіра утко, чи сватати хутко? — Козаченьку, барвіночку, хоть і в неділочку.* Мет. 8. *Та приїди до мене, хрещатий барвінчику!* Нп.

Барвний, а, е. Цветной. Желех.

***Барвник, ка, м.** Красящее вещество. Сл. Дубр.

***Барвність, ности, ж.** Цветность. Сл. Дубр.

Барв'як, ка, м.—**Байра́к?** *Ой їхав козак в зелений барв'як, став коня попасати.* Гайсин. у.

Баргамота, ти, ж. Род груш: бергамот.

Барда, ді, ж. 1) Краюха хлеба. Шейк. 2) Топор особой формы. В Хотин. у. и гуцулов: род плотницкого топора сшироким лезвием. Шух. I. 87.

Казала йому хату ставити без барди і сокири. Чуб. V. 819. *А кедрина не калина, я сам її тесав, що зарубав яснов бардов, як в серденько тям.* Федьк. III. 168. Ум. **Бардичка, бардочка.** *Як затну бардичку до бука.* Федьк. I. 97.

Бардадім, ма, м. Крупной комплекции человек, верзило.

Бардаш, ша, м. Большой топор. Каменец. у. Вх. Зн. 2.

Бардз, бардзо, нар.—**Барз.** Грин. III. 32.

Бардіга, ги, ж. Большая краюха хлеба. Шейк.

Бардіна, ни, ж.—**Барда́ 2.** *Сам не знаю, чи полицю тесати, чи до дівчини на всю ніч махати. Закину я вражу бардину, сам до дівчини на всю ніч двину.* Чуб. V. 172. Ум. **Бардінка, бардіночка.**

Бардичка, ки, ж. Ум. от барда́.

Бардочка, ки, ж. Ум. от барда́.

Барже, нар. Сравн. ст. от **барзо.** Вх. Лем. 390.

Барз, барзе, барзо, нар. Очень. *Вода барз нечиста.* Гол. IV. 522. *І старшу сестру барзе зневажав.* О. 1862. VIII. 23. *Та ще у неділю, барзо ранопораненьку, не сива зозуля закувала.* Дума. *А в мене шапка барзо дорога.* Чуб. V. 161.

Барзій (барзий?), барза. Черный козел, черная овца, но грудь у которой белая. О. 1862. V. Кух. 36.

Барзки, нар.—**Барзо.** Вх. Лем. 390.

Барзо, нар. См. **Барз.**

Бари, мн. нескл. Рассказы, болтовня. Употребл. в выраж.: **Тари та бари.** *Тари та бари, завтра Варвари.* Н. м. № 19335.

Барівка, ки, ж.—**Барілка.** Вх. Лем. 390. Ум. **Барівочка.**

Баривчіна, ни, ж.—**Барильчіна.** МУЕ. I. 100.

Барілечко, ка, с. Ум. от **баріло.**

Барілка, ки, ж. Боченок. Гн. II. 36. *Везе нам горілки чотирі барилки.* Чуб. III. 382. *Носив... барилку тисовую з обрим вишняком.* Млак. 84. Ум. **Барілочка.** *Дайте нам горівочки з нової барілочки.* Грин. III. 50.

Барілко, ка, с. Ум. от **баріло.**

Баріло, ла, с. Боченок. Вас. 145. Ном. № 8007. *Вина з Царіграду відер*

трос у барилі. Шевч. 116. Ум. **Барілко**, **барілечко**, **барілочко**, **барільце**. Котл. Ен. IV. 20. *Набрала повнісіньке барильце (вина) додому.* Рудч. Ск. II. 57. Ув. **Бариліяка**.

Барілочка, ки, ж. Ум. от **барілка**.

Барілочко, ка, с. Ум. от **баріло**.

Барилькуватий, а, е. О человеке: толстый, пузатый. Желех.

Барильний, а, е. Принадлежащий боченку, боченочный. *Барильний обрuch.*

Барільце, ця, с. 1) Ум. от **баріло**. 2) *Мн.* **Барільця**. Род растения. О. 1862. IV. 72.

Барильчина, ни, ж. = **Баріло**. Гн. II. 36. *Ой піду я в комірчину та загляну в барильчину.* Чуб. V. 1094.

Бариліяка, ки, ж. Ув. от **баріло**.

Баріти, рю, риш, гл. Замедлять, задерживать. *Ой одчиняй, не бари, бо кусають комарі.* Нп. *Ой нуте, робіть, себе не баріть!* Чуб. III. 231.

Барітися, рюся, ришся, гл. Медлить, мешкать. *Неси, доню, не барися.* Чуб. V. 69.

Баріш, шу́, м. Прибыль, выгода, барыш. *Як уродиться, без баришу не обходиться, і як умре, то все піп дере.* Посл. Ум. **Баришок**. *І Турн получить з баришком.* Котл. Ен.

Баришівне, ного, с. Плата за факторство, маклерство. Вх. Зн. 2. Фр. Пр. 23.

Баришівник, ка, м. Посредник при покупке, фактор, маклер. Шух. I. 85. Фр. Пр. 23.

Баришник, ка, м. 1) Торговец лошадыми. 2) Торгаш, барышник.

Баришництво, ва, с. Барышничество, торгашество.

Баришницький, а, е. Принадлежащий, свойственный барышнику, барышнический.

Баришок, шку́, м. Ум. от **баріш**.

Баришування, ня, с. Торгашество, барышничанье.

Баришувати, шу́ю, еш, гл. Торговать, барышничать. *Він баришував: купував скот, випасував, продає.* Грин. II. 257.

Барівка, ки, ж. = **Барілка**. Вх. Зн. 2.

Баріння, ня, с. Замедление, остановка. *За вашим барінням, то й не впораємось сьогодні помолотити.* Полтав.

Барка, ки, ж. Плоскодонное речное судно для грузов: барка. *За ним Ази-лас плив на барці.* Котл. Ен. VI. 17.

Баркан, на́, м. Досчатый забор, то же, что и **паркán**. Грин. II. 180. *Золотий сад і золотим барканом обгорожений.* Рудч. Ск. II. 94. *З одного боку двора коло баркана росли рядом тополі.* Левиц. Пов. 21. Ум. **Барканчик**. Ув. **Барканіще**.

Баркас, су, м. Баркас, наибольшее гребное судно. *Посунули по синій хвилі поміж кугою в Сир-Дар'ю байдару та баркас чималий.* Шевч. (1883). 298. Ум. **Баркаси́к**. *Справив баркаси́к і давай у морі рибалчити.* Мнж. 40.

Барки, ків, м. мн. 1) Плечи. 2) **Взя́ти за барки**. Взять за грудь (во время драки).

Баркіцнути, ну, неш, гл. = **Беркіцнути**.

Барліг, логу́, м. 1) Логовище, логово (медвежье). *Упала у ведмедачий барліг.* Грин. I. 181. 2) Логово свиное, также подстилка в свином хлеву. Чуб. VII. 395. *Заглянув в хлів,—там поросяттам нема нічого барлогу.* Алв. 70. 3) Грязная лужа; грязь. Котл. Ен. III. 14. *Валяється як свиня в барлозі.* Ном. № 11344. *Гнав свиню; та в барліг, а він за нею, та спіткнувсь, упав і викачавсь в барлозі.* Мнж. 129.

Барлій, лія́, м. Раст. = **Барля́н** = **Біждерев**. Вх. Пч. I. 8.

Барло́житися, жу́ся, жі́шся, гл. Валяться в грязи. *Барложиться, як свиня в солоді.* Ном. № 12267. *До колодязя погано й доступиться: не висихає ніколи, а свині й барложаться.* Богод. у.

***Барля́н**, на́, м. = **Біждерев**.

Барма, ми, ж. Мундир, ливрея. Гол. I. 150. См. **Барва**. 2) Накипь, пенка при варке меду, варенья и пр. Киев. *Як з вишень варення вариш, так барми багато.* Харьк. г. 3) Глина с примесью железной руды. Ум. **Барміця**, **бармічка**. Черк. у.

Бармувати, му́ю, еш, гл. Собирать накипь, пенку. Канев. у. См. **Барма**.

Бармува́тися, му́юся, ешся, гл.— під кого. Подделываться под кого, подражать кому. *Наші пластуни одягаються в черкеську одержу і, під їх бармуючись, запускають бороди хто хоче.* О. 1862. II. 65. *Пластун в плавні держить похід тії звірини, під котру бармується.* О. 1862. II. 63.

Барна́, нї, м. Темносерый вол. Фр. Пр. 23. Темно-красно-бурый вол. Вх. Лем. 390.

Барна́вий, а, е. Бурый. Куропатва барнава. Вх. Лем. 390.

Барна́к, ка́, м. Загнутый конец гирліги, ее деревянный крюк. О. 1862. V. Кух. 36. Мнж. 176.

Барна́стий; а, е = Барня́стий. Желех.

Барні́к, ка́, м. Род птицы. Вх. Лем. 390.

Барно́ха, хи, ж. Корова темносерой масти. Желех.

Барну́ля, лі, ж. Корова краснобурой масти. Вх. Лем. 390.

Барня́вий, а, е = Барна́вий. Вх. Лем. 390.

Барня́стий, а, е. Бурый, коричневый, каштановый. *Барнясти ма волоси.* Вх. Лем. 390.

Ба́рок, рку, м. Поперечная палка для привязывания постромок к запряжке; валец.

Ба́ртка, ки, ж. Верхняя часть топірця, имеющая форму топора. Части ее: **обух** и **плас** с **вістря́м.** Шух. I. 289.

Бару́ля, лі, ж. Берлога. *Вовк старий в барулі здох.* Бор. 21.

Барха́н, ну, м. Бумазея.

Бархано́вий, а, е. Бумазейный. Шейк.

***Бархоті́нний, а, е.** 1) Бархатный. 2) Бархатистый. *Подув вохкий вітець бархотинний.* Васильченко.

***Барчі́стий, а, е.** Плечистый. Сл. Дубр.

Барша́н, ну, м.—Оксами́т. Вх. Уг. 227.

Барша́новий, а, е—Оксами́товий. Вх. Лем. 390. *Змий барша́нова.* Гадюка обыкновенная, *Pelias berus.* Вх. Лем. 390.

Ба́с, са́, м. 1) Бас. *Еней зарюмав басом сам.* Котл. Ен. *Співати баса́.* Петь

басом. *Він у церкві баса співає.* Харьк. г. **Говоріти баса́.** Говорить басом. Св. Л. 130, 279. 2) Музыкальный инструмент: контрабас, виолончель. *Да винесла три скрипочки, а четвертий бас.* Чуб. V. 1117. *На улиці скрипка й бас, пусти, мамо, хоть на час.* Нп. 3) **На бас бра́ти кого́.** Поднимать на смех кого. Фр. Пр. 23. 4) **Ба́сом диві́тися, погляда́ти.** Неприязненно смотреть, посматривать. Фр. Пр. 23. *Я на тії бараболі басом поглядаю, на полиці варениці очима приймаю.* Чуб. V. 653. Ум. **Ба́сик, басо́к.** *Дівчата співають і він басика тягне.* Киев. Ув. **Басі́сько, басіще, басю́ка, басю́ра.** *От у Семена басюра: як ревне, так аж шибки бряжчать.* Харьк.

Басаврі́нок, нку, м. = **Басарі́нок** 1. О. 1862. V. 109.

Басама́н, ну, м. 1) Полоска, напр., в материи. **Ху́стка в басама́ни.** Полосатый платок. Шейк. *Спідниця в басама́ни.* Вх. Зн. 2. 2) Полоса на теле от удара. *Прийди, прийди, щось ті дам, через плечі басама́н.* Шейк. 3) Галун, позумент. Шух. I. 122, 275.

Басама́нити, ню, ниш, гл. Делать полосы (ударяя). Желех.

Басама́ння, ня, с. Домашняя утварь, рухлядь. *Чи ти вже повиносив горшки, кочерги—усе басама́ння, щоб мазати хату?* Могил. Подол.

***Басама́тий, а, е.** Полосатый. Сл. Тутк.

Басамо́нка, басаму́нка, ки, ж. = **Кра́йка.** Вх. Лем. 390.

Басаму́га, ги, ж.—**Басама́н** 2. *Басамуги по мені поробив.* НВолын. у.

Баса́н, ну, м. Обшивка около платья. *Поняв собі дівку туркеню-чужоземку, у зеленій сукні з білими басанами.* Лукаш. 45.

Басану́нка, ки, ж.—**Басамо́нка.** Вх. Лем. 390.

Басанунча́, ча́ти, с. Маленькая **кра́йка.** Вх. Лем. 390.

Баса́нь, ні, ж. Крытая галерея вокруг церкви. ЗЮЗО. II. 143. См. **Опаса́ння** 2.

Басара́бець, бця́, м. Бессарабец. *Ой писали басарабці та до наших хлопців листи: «ой ідіть, полтавці, та до нас риби їсти».* Грин. III. 563.

Басара́бія, бі́ї, ж. 1) Бессарабия. Три парубки пішли на Басарабію зароблять. Рудч. Ск. I. 198. 2) **Іти на Басара́бію**, кроме прямого значения: быть бродягой, находится в бегах. Шейк.

Басара́бський, а, е. Бессарабский. Левиц. Пов. 217.

Басари́мок, мку, м.—**Басари́нок I.** Дітям усього понавозив—усяких басаримків. Рудч. Ск. II. 143.

Басари́нка, ки, ж. и **басари́нок, нку, м.** 1)—**Базари́нка**, Чуб. I. 231. 2) Прибавка к плате. «Запродайте мені свою землю».—Та я вже запродав.—«Та я вже басаринку карбованця наділю». Хорольск. у. 3) Отработок, помощь работою, доставляемая половинщиками. Борз. у. Є тут з наших заможна козачка, оре восьмериками. Багацько в неї косарів, женців становиться, басаринок одробляють. Г. Барв.

Басару́нок, нку, м. Сено или трава, которое дают корове в то время, когда ее доят. Шух. I. 170. 188, 193.

***Басе́тник, ка, м.** Виолончелист. Сл. Дубр.

***Басе́тня, ні** и **басе́тля, лі, ж.** Виолончель. Сл. Дубр.

Ба́си, сів, мн.—**Басамáни.** Баси по мені поробив. НВолын. у.

Ба́сик, ка, м. Ум. от бас.

Баси́ста, ти, м. Играющий на контрабасе. Казав басиста, що бачив цимбалиста. Ком. II. № 782.

Баси́стий, того, м.—**Баси́ста.** «А добрі горобці в молоці!»—Чи ти ж їв?—«Ба ні! казав басистий, що бачив цимбалистий через дірочку, як жиди Іли». Ном. № 7809.

Баси́сько, ка, м. Ув. от бас.

Баси́ти, шу́, сіш, гл. Издавать звук баса, басить.

Баси́ще, ща, м. Ув. от бас.

Баскалі́читися, чуся, чишся, гл. Артачиться, сопротивляться. Не баскаличивсь би та йшов. Котл. Ен. III. 31. Не баскаличся, бери те, що дають; може персердяться, дадуть і більше. Уман. у.

Баски́й, а́, е́. Резвый, ретивый, рьяный. Поїхала в своїм ридвані баскими конями як звір. Котл. Ен. II. 39.

Басо́вий, а, е. 1) Басовой. Басова нота. Левиц. I. 435. 2) Контрабасный.

Басова струна. 3) **Басо́ве ўхо.** Род орнамента в писанке, напоминающего конец грифа в контрабасе. МУЕ. I. 194.

Басо́к, скá, м. 1) Ум. от бас. **Очеретяний басо́к?** Високий таранкуватий паламарь, насупившись, гув очеретяного баска. Мир. Пов. II. 60. 2) Басовая струна. Нижнее до (в кобзе, торбане). КС. 1892. III. 383.

Басо́ля, лі, ж. Виолончель. Тепер мені не до соли, коли грають на басолі. Тепер мені не до того. Чуб. II. 678.

Бастру́к, ка́, м.—**Байстру́к.**

Бастру́я, ря́ти, с.—**Байстру́я.**

Басува́ння, ня, с. Действие того, кто басує.

Басува́ти, сую, еш, гл. 1) О лошади: резвиться, подыматься на дыбы, скакать, идти в галоп. Кінь басує... от-от річку, от-от перескочить. Шевч. 2)—**Мурча́ти.** Кіт басує. Вх. Лем. 390. 3)—**кому́.** Поддакивать кому, подольщаться к кому. Фр. Пр. 23. *4) Петь басом, петь басовую партию. Пирят. у.

***Басува́тий, а, е.** Резвый, живой. Сл. Нік.

Басурма́н, на, м. и пр.—**Бусурма́н** и пр. Мет. 77.

Ба́ська, ки, ж. Название овцы. Колб. I. 65. См. **Ба́зька I.**

Басю́ка, ки, м. Ув. от бас. А басюка на увесь двір,—мов той бугай гуде у болоті. Стор. II. 29.

Басю́ра, ри, м. Ув. от бас.

Батале́в, ва и **батале́й, ле́я, м.** Мутовка в маслобойне. Вх. Зн. 37.

Баталі́йон, ну, м. Батальон. Три баталійони війська. Гн. I. 54.

Баталі́я, лі́ї, ж. Сражение, битва. ЗОЮР. I. 123. Климовський... служив в полку пана Кочубея на баталії з шведами. Котл. НП. 398. Треба було цару йти на баталію. Чуб. II. 215.

Ба́теньків, кова, ве. Принадлежащий отцу, батюшке. Чуб. II. 18. Первий же двір—свекорків, другий же двір—батеньків. Маркев. 139.

Ба́тенько, ба́течко, ка, м. Ум. от ба́тько. Батюшка. Чуб. III. 290. Рудч. Ск. II. 183. Його батечко питає: що ти, синочку, гадаєш? Чуб. III. 203. Да нема роду ріднішого над батечка. Чуб. V. 439. Употребляется как слово обращения к старшему человеку. Ба́течку

мій!—выражение удивления: боже мой! батюшка мой! *Яких то цвітів там не було! батечку мій, та й годі!* Кв. Часто во мн. ч. **Батечки!** Батюшки! А *худоби-худоби, так батечки! свій хутір, лісок, винничка, млинок.* Кв.

Батівня, ні, ж.—**Батова́ 1.** (Хан) з батівнею *втіка проклятий.* К. (Правда, 1868, 320).

Батіг, тога́, м. 1) Кнут, плеть. *Хвисьнув батогом по конях сухих, як тріска.* Левиц. Пов. 98. 2) Рычаг в ступе для толчення пшена, на который надавливают ногой. Черк. у. 3) Раст. *Scorzonera rosca.* Лв. 101. 4) *Мн. Батогі.* а) Стелющиеся стебли, усы у огурцов, дынь. *Кавуни дуже далеко погнали батогі.* Золотон. у. б) Раст. *Chondrilla juncea* L. ЗЮЗО. I. 116. 5) **Петрові батогі.** Раст. а) *Cichorium Intybus* L. Анн. 98. Мил. М. 38. б) *Cichorium officinale.* Мил. М. 93. Ум. **Батіжок.** Ув. **Батожище.**

Батіжок, жка́, м. 1) Ум. от батіг. 2) **Батіжкі св. Івана**—**Петрові батогі.** Вх. Пч. I. 9.

Батіночко, ка, м.—**Батенько.** *Батіночку рідненький, матіночко, моя голубочко! рятуйте!* Кв.

Батова́, ві, ж. 1) Запорожский обоз вьючных лошадей. 2) Отряд, партия. *Аж онде яка батова од шинку йде.* Канев. у. 3) Несколько пар волов цугом. Черк. у.

Батовій, а, е. Вьючный. *Науочить усяким добром батових коней.* Вас. 210.

Батожжя, жя́, с. соб. Кнуты, плети. *Було ні за що батожжям одшкварить.* Рудч. Ск. II. 204. *Діжа, діжа! треба тобі віхтя та ножа, а хазяйці батожжа!* Грин. I. 77.

Батожи́льно, на, с.—**Пужално.** Желех.

Батожи́стий, а, е. О стелющемся, вьющемся растении: с длинными стеблями. *Батожи́ста квасоля.* Рк. Левиц.

Батожи́сько, ка, с.—**Батожи́льно.** Вх. Лем. 390.

Батожи́ти, жу, жиш, гл. Бить кнутом.

Батожи́ще, ща, с. Ув. от батіг.

Батонько, ка, м.—**Батенько.** В дат. пад. употрбл. иногда форма женск.

склон. **батоньці.** *Дайте, слуги, то батонці знати.* Чуб. I. 174.

Батошкі, мн. Раст. *Scabiosa arvensis.* Лв. 101. См. **Більмачок.**

Батува́ти, тую, еш, гл. 1) Связывать поводьями лошадей. Аф. 2) Резать большими кусками. *Сідайте, дружечки!.. а ти, старосто, їм батуй.* Кв. *3) Кромсать. *Мало не півхліба собі батуй.* Звен. у. Ефр.

Бату́га, ги, ж.—**Батю́га**—**Бату́ра.** Аф. 295.

Бату́ньо, ня, м. Ум. от **батько.**

Бату́ра, ри, ж. Большой кнут, кнутище, плеть. *Звелів кучерові стьобнути цигана батурою.* Чуб. II. 583. *Убивав ти мене та й батурою, називав ти мене волоцюгою.* Нп.

Бату́ринка, ки, ж. Род верхней женской одежды (по батуринскому образцу). О. 1862. VIII. 33. *Юпки батуринки з Чернігова перейшли у Конотіп.* О. 1862. VIII. 34.

Батурме́н, на, м.—**Бату́ра.** Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Бату́сьо, ся, м. Ум. от **батько.**

Батькі́в, кова, ве. Отцовский, отчий. *Батькові́ роскошеньки поминулися.* Мет. 139. **Батькі́в син.** Порядочный сын порядочного отца, любимчик отца.

Батькі́вський, а, е.—**Батькі́в.** *Приблудився к батькі́вському двору.* Чуб. I. 174. **Батькі́вські.** Ноги. Говорят в насмешку: *Приїхав батькі́вськими (кінми), т. е. теми, которые получил от отца—ногами. Батько приїхав тройкою коней і бричка.—Хиба батькі́вськими?—сміється дядько.* Грин. I. 115.

Батькі́вщина, ни, ж. 1) Наследство от отца. *Попропивав усю батькі́вщину.* Кв. **Нам батькі́вщини не діліти.** Нам не из-за чего ссориться. Ном. № 3313. 2) Родовое имущество. Переносно: наследие от предков. ЗОЮР. I. 80. *Гине слава, батькі́вщина.* Шевч. *3) Отечество, родина. Ефр.

Батько, ка, м. 1) Отец. *Єсть у мене батько і рідная мати.* Мет. 94. *Я любив тебе, я кохав тебе а як батько дитину.* Мет. 12. **Батько-ма́ти.** Родители. *Жила я в батька-матері.* МВ. II. 33. *Не при батькові-матері зросла, живу у чужій сем'ї.* МВ. II. 105. *2) *Мн. Батькі́, ків.* Родители. *Як помер її чоловік, вона*

знов повернулася до своїх батьків. Крим. Головатий батько. Отец на свадьбе. Маркев. 101, 108. Грин. III. 451, 454. Вечернійшній батько. Хозяин хаты, в которой бывають вечерніці. Грин. I. 285. Брехали тво́го ба́тька до́чки (сині́). Ты вреш. По ба́тькові. По отчеству. Уман. у. В ба́тька ла́яти. Бранить, задевая бранью отца, напр.: *біс твоєму ба́тькові!* 3) Употребл. как почтительное приветствие пожилому человеку. *Добре єси, мій кобзарю, добре, ба́тьку, робиш.* Шевч. Ум. Ба́тьо, ба́ту́сь, ба́ту́ньо, ба́ту́сьо, ба́тенько, ба́течко, ба́тонько.

Ба́тькува́ти, ку́ю, єш, гл. 1) Бранить, задевать бранью отца. *Вона як подивилась, давай його ба́тькувати: «Ти, каже, сякий-такий сину!..»* Рудч. Ск. II. 7. 2) Быть отцом. Мил. 210. Быть посаженным отцом. 3) Быть начальником: действовать в качестве отца. *Ба́тьку козацький, славний лицаре! Доки тобі тута пустувати? Час пора йти на Вкраїну ба́тькувати...* ЗОЮР. I. 320.

Ба́тюга, ги, ж.—Ба́ту́ра. Св. Л. 51. *Що впраде нитку,—то то на калитку. Що впраде другу,—то то на батюгу.* Шейк.

Ба́тюшечка, ки, м. Ум. от ба́тюшка.

Ба́тюшка, ки, м. Священник, батюшка. Ум. Ба́тюшечка.

Ба́тюшин, на, не. Священничий, батюшкин. *Батюшин двір.* Левиц. I. 446.

Ба́тя, ті, м. Ум. и ласк. от ба́тько. Батя, батюшка. *Гей Богдане Хмельницький, батю наш. Зінов Богдане чигиринський.* Дума.

Ба́у́с, са, м.—Ус. Вх. Лем. 390.

Бау́са́тий, а, е.—Уса́тий. Вх. Лем. 390.

Бах! меж. Звукоподражание паде-нию, выстрелу. *Летів птах, на воду бах.* Ном., стр. 292, № 63.

Ба́хати, хаю, єш, гл.—Баба́хати.

Бахма́т, та, м. Верховой конь (боевой?). К. Бай. 20. *Сідайте на свої бахмати довгогриві і їдьте назирцем за Магометом.* К. МХ. 23.

Бахма́тий, а, е. Мешковатый, отдувающийся (об одежде). Уман. у.

Бахму́тка, ки, ж. Поваренная соль, добывающаяся в копях Бахмутского уезда. Маркев. 162. *Пиріг завдовжки із аршин і соли кримки і бахмутки.* Котл. Ен. IV. 27.

Ба́хнути, ну, неш, гл. Одр. в. от ба́хати. *Зараз з пицтоля вола і бахне.* Мнж. 133.

Ба́хта, ти, ж.—Ба́шта. *Як поїхав та пан Нечаєнко та од бахти до бахти.* Мет. 404.

Бахтарма́, мі, ж. Изнанка кожи.

Бахта́ти, та́ю, єш, гл. Буйно рости. Подольск. г.

Ба́хур, ра и ба́хурь, ря, м. 1) Волокита, ловелас, развратник. Котл. Ен. I. 36. *Квартал був цілий волоцюг, моргух, мандрьох, ярижниць, п'яниць і бахурів на цілий плуг.* Котл. Ен. 2) —Бай-стрію́к. Шух. I. 32. 3) Мальчуган, ребенок. Желех. 4) Еврейский ребенок. *Ти не будеш, я не буду, а хто ж буде пити? А хто ж буде на жидівські бахурі робити?* Грин. III. 205.

Ба́хурка, ки, ж. Развратница.

Бахурня́, ні, ж. соб. Дети, детвора, ребятишки. *Бахурня его в школах.* Гн. II. 28.

Бахурува́ти, ру́ю, єш, гл. Прелюбодействовать. *З другими бахурують, свої ж жінки нехай горюють.* Котл. Ен. II. 28.

Бахурува́тий, а, е. Охотник до чужих жен, ловелас. Черк. у.

Бахурча́, ча́ти, с.—Ба́хур, 2, 3.

Ба́хурь. См. Ба́хур.

Бахусува́тий, а, е. Имеющий следы пьянства. *На виразнім хоть і бахусуватім виду його зажеврїла обида.* К. Хп. 24.

*Ба́ц, ца́, м. Старший овечий пастух. *Питає бац із середини.* Франко.

Ба́цькати, каю, єш, гл. Толкать, тыкать. Желех.

Ба́цькати́ся, каю́ся, єшся, гл. Сталкиваться рогами. *Бацкают ся барани.* Вх. Уг. 227.

Ба́цьку́н, на, м. Прозвище белорусса. Ном. № 743.

Ба́цьнути, ну, неш, гл. Ударить, упасть с шумом. *Бацне астрябік на воробля.* Вх. Уг. 227.

*Ба́ч! межд. Вишь! Смотри! Сл. Нік.

*Ба́чення, ня, ср. Зрение. Сл. Дубр.

Ба́чити, чу, чиш, гл. 1) Видеть. За дрібними слізюньками світонька не бачу. Метл. 21. Бач! Вишь, вот. Бач, який добрий! Ми всі, як бач, народ хрещений. Котл. Ен. I. 16. 2) Думать, полагать. Угор.

Ба́читися, чуся, чишся, гл. Видеться, зустрічатися. Бо вже ж мені та з милим не бачитися. Чуб. **Ба́читися**, сокр. **ба́ця**. Кажеться, кажись, как видно. От мерщій і одвернуться одно од другого і, бачитися, й не дивляться. Кв. Ой, бачитися, не журуся, в тугу не вдаюся, а як вийду за ворота,—од вітру валюся. Чуб. V. 211. *Пам'ятали, бачитися, стару пословицю. Лепкий. Світ, бачця, широкий, та нема де прихилитись в світі одиноким. Шевч. 75.

Бачко́, ка́, м. Імя собаки. Дві собаки: чуйко і бачко. Чуб. II. 154.

Ба́чний, а, е. Предусмотрительный. Догадався бачний дяк,—вікном утікає. Гол. III. 476. См. **Оба́чний**.

Ба́чність, ности, ж. Предусмотрительность. До права треба мати два мішки: один грошей, а другий бачности. Ном. № 11446. **Ма́ти на ба́чності.** Іметь в виду. **Ма́тися на ба́чності.** Быть на-стороже, быть осторожным. См. **Оба́чність**.

Ба́чно, нар. Предусмотрительно.

Бачу́чий, а, е. Зоркий, имеющий острое зрение. Лисиця—то бачуча вража! одразу побачить, де сидиш. Канев. у. Набріхано про дівку, що вона підсліпа, а вона дуже бачуча. Грин. I. 126. **Бачучі очі.** Константиногр. у.

Бачу́щий, а, е = **Бачу́чий.** Дай, боже, щоб дитина була бачуща, видюща і пам'ятуща, зірка і швидка. Мил. 27.

Ба́ця. См. **Ба́читися**.

I. Баша́, ші, м. 1) Паша. Баша турецький басурманський, недовірок християнський. Дума. Ум. **Баше́нько.** Ой, миленька, миленька, відсунься від башенька. АД. I. 164. 2) Опьяняющий напиток из молотого проса. Лебед. у. *Буза.

II. Баша́, ша́ти, с. Сын паша, молодой паша. По Чорному морю молоде паня, турецьке баша, галярою гуляє... І до дівки Санджаківни прибувало. КС. 1882. Хп. 505.

Баше́нько, ка, м. Ум. от баша́ I.

Башмарма́к, ка, м. Род трезубых с плоскими зубьями граблей, которыми при молотье отделяется солома от зерна. Мнж. 176.

Ба́шта, ти, ж. 1) Башня. Лукаш. 110. Змурував високу башту. Грин. I. 128. Михайлик—лицарь був, да як зійшов на башту, да пустив з лука стрілу. ЗОЮР. I. 3. 2) Старая толстая ель. Шух. I. 177. Ум. **Ба́штонька, ба́шточка.**

Башта́н, на, м. 1) Бакша. Як уродив же той баштан! То кавуняччя оттакс, а дині оттакі!.. Рудч. Ск. II. 9. 2) Род игры. О. 1861. XI Св. 37. Ум. **Башта́нчик.**

Башта́нище, ща, с. Поле, бывшее под бакшей.

Башта́нний, а, е. 1) Принадлежащий, относящийся к бакше. 2) **Башта́нний дід.** а) = **Башта́нник** 2. б) Чучело на бакше для отпугивания птиц.

Башта́нник, ка, м. 1) Хозяин бакши. Рудч. Ск. II. 11. Старший брат пішов служити до молодого заможного хазяїна баштанника. МВ. III. 103. 2) Сторож при бакше. 3) **Башта́нник.** Бор из старых, толстых елей. Шух. I. 177. См. **Ба́шта** 2.

Башта́нниця, ці, ж. 1) Хозяйка бакши. 2) Работница при бакше.

Башта́новий, а, е. = **Башта́нний.**

Башта́нчик, ка, м. Ум. от башта́н.

Башто́вій, а, е. 1) Башенный. Аф. 295. **Баштова гармата.** 2) Употребл. как сущ.: сторож на башне.

Ба́штонька, ба́шточка, ки, ж. Ум. от ба́шта.

Баю́ра, ри, ж. 1) Большая, глубокая лужа. Там у лісі такі баюри, що й маточини покрива. Аф. Іде школяр на сухе, мужик у баюрі. Рудан. I. 113. Перевези мене, чоловіче, без баюру. О. 1862. IX. 35. 2) Ямка в земляном полу. В хаті... усюди баюри під ногами,—уже й не зазнать, коли долівку мазано. Г. Барв. 31. Ув. **Баю́рище.**

Баю́ристий, а, е. О дороге: обильный лужами, грязный. **Баюриста дорога.**

Баю́рище, ща. Ув. от баю́ра.

Баю́с, са, м. = **Бау́с.** Вх. Лем. 390.

Баюса́тий, а, е. = **Бауса́тий.** Вх. Лем. 390.

Бая, баї, ж. Род сукна. *Я зробив собі плащ з баї.* Шейк.

Баяння, ня, с. 1) Рассказывание (сказки). 2) Ворожба, шарлатанство. Угор.

Баяти, баю, еш, гл. 1) Рассказывать. Фр. Пр. 26. *Казали б казку, баяли б байку до самого світу.* Рудч. Ск. 2) Ворожить суеверным способом, шарлатанить. Угор.

Бгаїниця, ці, ж. Женщина, делающая из теста свадебные хлебы. МУЕ. I. 116. (Полт.). См. **Бгати.**

Бгальня, ні, ж. Две вбитые в землю колоды для выгибания санных полозьев. Сумск. у.

Бганій, а, е. Сложенный, свернутый. **Бганій ніж.** Складной нож. Шух. I. 120, 291. **Бганій замок.** Деревянный замок в дверях, отпираемый деревянным складным ключом—**бганим ключем.** Шух. I. 94.

Бганка, ки, ж. Складка. *Треба перекачати рушник, а то довго лежав згорнутий та он які бганки поробились.* Пирят. у.

Бгати, бгаю, еш, гл. 1) Складывать, свертывать, вить. *Ой не бгай гніздечка при дорозі.* Нп. 2) Втискивать, впихивать, комкать. *Смирний, хоч у вухо бгай.* Посл. *То свитинку куплю за її гроші, то запаску, то те, то се, та все в скриню і бгаю.* Г. Барв. 292. 3) Делать из теста пироги, **коровай** и пр. *Да чи мені да воду брати, а чи мені коровай бгати.* Лукаш. 98. *Бгайте, коровай, молодиці!* Мил. Св. 24. **Бгати пироги.** Г. Барв. 156. 4)—**ковбкі.** Разбирать, сортировать срубленные стволы дерев. Шух. I. 180.

Бгатися, бгаюся, ешся, гл. 1) Складываться, свертываться. 2) Скорчиваться, с'езживаться. *Хома в куточку бгавсь.* Бор. 26.

Бгачкій, а, е. Гибкий. Желех.

Бджілка, ки, ж. Ум. от **бджола́.**

Бджілонька, бджілочка, ки, ж. Ум. от **бджола́.**

***Бджільніцтво, ва, с.** Пчеловодство, пчеловождение. Сл. Нік.

Бджола́, лі, ж. 1) Пчела. Употребл. также в знач.: пчѣлы. *Настане було літєчко святе: старий коло бджоли, стара з дочкою в господі.* О. 1861. VIII.

17. 2) *Мн.* Род игры. Ив. 48. Ум. **Бджілка, бджілонька, бджілочка.** *Люде до церкви йдуть, як бджілки гудуть.* Чуб. V, 469.

Бджоленія, нят, с. мн. Ласк. Пчелы. *У нас і бджоленят тих трішечки.* Кременч. у.

Бджолиний и бджоляній, а, е. Пчелиный. Аф. 296.

Бджоловє, во́го, прил. в знач. сущ. Подать с улья (в прежнее время).

Бджоляній. См. **Бджолиний.**

Бджолянік, ка́, м. Погреб, где зимой держат ульи с пчелами, омшаник. Сим. 139.

Бджолянкува́ти, кую́, еш, гл. Заниматься пчеловодством. Харьк.

Бджолята, ля́т, с. мн.—**Бджоленія́та.** *Два млини, три плуги добрі і бджолята має.* Мкр. Н. 32.

Бе́, меж. 1) Детск. Выражает гадливость. *Не руш того, бо то бе!* Как существительное: все нехорошее. О. 1862. IX. 118. 2) Подражание крику овцы. 3) **Ні бе, ні ме.** Ничего не понимает. *Що хоч кажи йому, а він ні бе, ні ме.*

Бе! базю-бе! меж. Призыв для овец. Вх. Лем. 390.

Бєбєвхнути, ну, неш, гл.—**Бєбєхнути.** *Кінь бєбєвхнув в пропасть.* Гн. II. 26.

Бєбєсі, меж. Детск. Упасть, повалиться.

Бєбєх! меж. Звукоподражание падению или удару по чему-нибудь мягкому. *От-от догнав... І бєбєх в могилу.* Шевч.

Бєбєхи, хів, м. мн. 1) Перина, подушки (преимущественно о еврейских). *Жидівські бєбєхи.* 2) Внутренности. *А сто дідьків у твої бєбєхи та печінки!* (Брань). **Бєбєхи відбіти, надсадіти.** Отбить бока. *Сюди на кулаки лиш ближче,—я бєбєхів вам надсажу.* Котл. Ен. II. 15. 3) Удары. *А Хома знай його бєбєхами годує.* Кв.

Бєбєхнути, ну, неш, гл. 1) Бросить сильно (о массивном). *Як бєбєхнув його об землю!* 2) Ударить. *Ти, кає, бив, середнього, а я ще крайнього! та уп'ять таки цигана як бєбєхне!* Драг. 127. 3) Упасть, броситься с шумом (о массивном) *Мнж.* 113. *Погасив світло та*

й бебехнув на ліжку. Кв. Попада і бебехнула з горіща. Мнж. 77. 3) Выстрелить. Драг. 201. Як напне стрілець тетівку, як бебехне—устрелив. Рудч. Ск. II. 83.

Бєбєхнутися, нуся, нешся, гл. Упасть, шлепнуться. Він як бебехнеться об поміст, так і брязнув, і задзвенів. Стор. I. 66.

Бєбр'яний, а, е. Бобровый. Рукав бєбр'яний омочу в ріці Каялі. Шевч. (Подражание подлиннику Слов. о Полк. Игор., где стоит: «омочу бєбр'ян рукав в Каяле реце»).

Бєбуля, лі, ж. Толстая синяя бумага, в которую заворачивают сахар. Мил. М. 99. См. Бібула.

Бєв! меж. Подражание протяжному удару колокола.

Бєвзень, зня, м. = Бєвзь. Бєвзні! нікчемники! пеньки головаті!—закричить. Мир. ХРВ. 87.

Бєвзь, зя, м. Олух, болван, простофиля. Який бо ти бєвзь! Шевч.

Бєвка, ки, ж. 1) Пойло для скота, собак, болтушка из муки, разведенной в воде. Шейк. 2) Колонна? См. Бєлька. Ой піду я до церковці та стану за бєвку; позираю раз на попа, а тричі на Євку. Гол. IV. 493.

Бєвкання, ня, с. Звон в один колокол (раздельный). Харьк.

Бєвкати, каю, еш, гл. 1) Звонитъ раздельно в один колокол. Ходім до церкви, бо вже почали бєвкати. 2) Пороть дичь, говорить чепуху. Чорт зна, що ти бєвкаєш.

Бєвкнути, ну, неш, гл. одн. в. от бєвкати. Пійду, по його душенці бєвкну хоч раз. Маркев. 56. Первий дзвін до сповіді бєвкнув. Мнж. 105.

Бєвхати, хаю, еш, гл. Ударять глухо. Вх. Лем. 390.

Бєвхнути, ну, неш, гл.—Бєбєвхнути. Він її тоді тією паляницею як бєвхне по плечах. Драг. 173.

***Бєгєкати, каю, гл.** Блєять. Сл. Дубр.

Бєгов'ятий, а, е. Ворчливый, сварливый, грубый. Вх. Зн. 2.

Бєга, ги, ж. Клевец, род кирки для тесания камней. Вх. Зн. 3. Желех.

Бєгар, ра, м. Палка. Вх. Зн. 3. Ум. Бєгарик. Шух. I. 100. См. Бїгарь.

Бєгарник, ка, бєгарош, ша, м. Бродяга. Желех.

Бєгас, са, м. Беспутник, негодник. Желех.

Бєгєря, рі, ж. 1) Большая пастушья палка. Киев. См. Бїгарь. 2) Бранное: говорится о высоких ростом, но глупых. Кременч. у.

Бєгєчати, чаю, еш, гл. Петъ козлиным голосом. Желех.

Бєгоніти, ню, ніш, гл. Мычать, блєять. Желех.

Бєдзвін и бєдзмін, на, м. Безмен. Кременчуг. у. Канев. у.

Бєдр'ак, ка, м. Личинка майского жука. Вх. Лем. 390.

Бєдр'атий, а, е. Широкобедрый, с развитыми бедрами. Рудч. Чп. 255. Ідуть воли дорогою та все бєдратії. Мет. 455.

Бєдрик, ка, м. 1) Значение непонятно употребл. в щєдрівці: Щєдрик-бєдрик! дайте вареник. Чуб. III. 477. См. в том же значении вєдрик. 2) Дай бже й на бєдрик! Дай бог и в будущем. Сквир. у. 3) Насек.—Сєнєчко, Sossipella. См. Бєздрик.

Бєдрінець, нця, м. Раст. а) Pimpinella Saxifraga. ЗЮЗО. I. 131. Вх. Пч. I. 12; б) Peucedanum Cervaria cusson. ЗЮЗО. I. 131. Гнав пінную на курдимон, любисток, пижмо і бєдрінець. Мкр. Г. 69.

Бєдрó, рá, с. 1) Бедро. Посаджу тя за бедрами, обв'яжу тя тороками. Гол. I. 120. 2) Іхати на бєдра вєрхи. Вдвоєм ехать верхом на одной лошади. Подольск. г.

Бє-е! меж. Подражание крику овцы, козы. Чуб. III. 84.

Бєз, зу, м. Сирень. Як гарно заєвв без. Шейк.

Бєз, пред. 1) Без. Як рибі без води, так черню без монастиря. Ном. № 206. Без нічого. Ни с чем. Так і зосталась без нічого. 2) Чрез. Кіт вискочив без вікно. Волян. г. Ведут мене без село. Гол. I. 143. Ой втікала Бондарівна без вишневі сади. Гол. По причине, благодаря, из-за. Ой вронила я віночок без свій дурний розумочок. Чуб. V. 335. Без дощ орати не можна. Каменец. у. В продолжение, в течение. Без два рочка го чекала. Гол. I. 83

Без літо моя дочка була у наймах. Каменець. у. *Без трóшки. Без малого, почти, без немого. До Спаса од Петра шість тижнів без трошки. Крим.

Безбарвий, а, е. 1) Безцветный. 2) Не имеющий ворсы (о сукне). Волин. губ.

Безбатченко, ка, м. Внебрачный сын. К. Досв. 160. *А ти гріх мій спокутуєш в людях сиротою, безбатченком.* Шевч.

Безбач, нар. Без цели, как попало, в беспорядке, в разброд.

Безберегий, безберегний, а, е. Безбрежный. *Він десь блукав... на безбережнім морі.* Левиц. I. 198.

Безбеш, нар.—**Безбач.** *Череди пішла безбеш.* Мнж. 176.

***Безбилóвий, а, е.** Бесстебельный. Сл. Нік.

Безбитниця, ці, ж. Употребл. в іранном выражении: *Щоб тебе безбитниця побила!*

Безбідний, а, е. Безбедный.

Безбідно, нар. Безбедно.

Безбілетний, а, е. Беспаспортный. *А писарь маленький... по четвертні з бурлак взище, бо всі безбілетні.* Чуб. V. 1012.

***Безбілля, ля, с.** Безболье, безболезненность. Сл. Дубр.

***Безбільний, а, е.** Безболезненный. Сл. Нік.

Безбожний, а, е. Безбожный, жестокий, злой, не боящийся бога. *Безбожні басурмани набігали.* Дума. *Безбожні ушкали налетіли.* Дума. *Ірода безбожного не виділи.* Чуб. III. 342.

Безбожник, ка, м. Безбожник, не признающий бога. К. Псал. 59.

Безбожницький, а, е. Принадлежащий, свойственный безбожнику. *І стали робом їх безбожницьким ходити: служили ідолам...* К. Псал. 246.

Безбожництво, ва, с. = **Безбожність.** *То я ваших гріхів на свій пай не беру й не приймаю: через ваше безбожництво славу лицарську теряю.* К. МБ. XII. 277.

Безбожниця, ці, ж. Безбожница. МВ. II. 142.

Безбожність, ности, ж. 1) Безбожие. 2) Жестокость, злость, немилосердие. *Війна в кровавих ризах тут, за*

нею рани, смерть... безбожність... Котл. Ен.

Безбожно, нар. Безбожно, жестоко.

Безбокий, а, е. Не имеющий бока. *Пройди лишень, Іване, по хаті—чи не кривий да не горбатий, чи не сліпий да не безбокий.* Чуб. IV. 60.

Безболісний, а, е. Безжалостный, нечувствительный. *Там такий безболісний чоловік, що йому до чужого лиха байдуже.*

***Безболісність, ности, ж.** Безболезненность. Сл. Нік.

Безбородий, а, е. Безбородый.

Безбородько, ка, м. Человек не имеющий бороды.

***Безборонний, а, е.** Беззащитный, незащищенный. *Розбурхане море вогню кипіло, ревло... і йшло сердитими хвилями на чорні безборонні плавні.* Коцюбинск.

***Безборонно, нар.** 1) Безпрепятственно. 2) Беззащитно. Сл. Нік.

Безбойззя, зя, с. Бесстрашие, отвага, безбоязненность.

Безбойзний, а, е. Бесстрашный, отважный, безбоязненный.

Безбойзно, нар. Бесстрашно, безбоязненно.

Безбулавний, а, е. Не имеющий, лишенный булавы. *Якого,—кажуть,—чорта чекатимем, поки нас візьмуть шаблюю з безбулавним нашим гетьманом.* К. ЧР. 345.

***Безважний, а, е.** Невесомый. Сл. Дубр.

Безвартний, а, е. Не имеющий ценности. Желех.

Безвартність, ности, ж. Отсутствие ценности. Желех.

Безверхий, а, е. 1) Не имеющий вершины. 2) Не имеющий крыши. *Тяжко матір покидати у безверхий хаті.* Шевч. 3) О здании: не имеющий трубы. Аф. *4) Без царя в голове (о человеке). Сл. Нік. 5) Не имеющий начальства над собою, анархический. *Козак безверхий упаде, розтрощить трон, порве порфиру.* Шевч.

Безвершки, ків, м. мн. Раст. Veronica Chamædrys L. ЗЮЗО. I. 141.

Безвесельний, а, е. Лишенный весел. *Безвесельні галери.* К. МХ. 15.

Безвіводно, нар. Постоянно, беспрерывно. У нашого кравця безвиводно робота є. Волч. у.

***Безвіглядний**, а, е. Безвыходный. Сл. Дубр.

***Безвіглядність**, ности. Безвыходность. Сл. Дубр.

Безвини, вин, ж. мн. Дикие, незаселенные места. Каменец. у.

Безвінний, а, е. Невинный, неповинный. К. Псал. 21. *Не несе бог нікого, хто б свідителем був моєї безвинної смерті.* Кв. *Погибає безвинна людина.* Грин. I. 68.

Безвінність, ности, ж. Невинность, невинность, неповинность. Левиц. I. 541.

Безвінно, нар. Без вины, неповинно. *Безвинно гнали мене дуки.* К. Псал. 286. *Кр'єв християнську безвинно проливав.* АД. I. 179.

Безвіходно, нар. Не выходя, безвыходно. *Там я безвиходно й сидів.* Кв.

Безвіддя, дя, с. Безводие, недостаток воды. *Бо як тяжко на безвідді риби пробувати, так тяжко на чужині безвідному проживати.* Нп. *Припало на безвідді, на безхліб'ї пропадати.* АД. I. 118.

Безвідний, а, е. Безводный. *Хиба росте папірус уз болото і рогоза в безвідній суші?* К. Юв. 18. *Побило мене в полі три недолі: перва доля безхлібна, друга доля безвідна.* АД. I. 111.

***Безвідсотковий**, а, е. Беспроцентный. Сл. Нік.

Безвідхідний, а, е. Безотлучный.

Безвідхідно, нар. Безотлучно.

Безвік, ку, м. Вечность. Употребл. в форме: **на безвік**—на вечные времена. *Пішов десь на безвік.*

Безвікий, а, е. О сосуде: без крышки. *Безвіка бодня.*

Безвілля, ля, с. Угнетение, неимение свободы. *Се пряме безвілля.* Ном. № 1330.

Безвільний, а, е. Угнетенный, лишенный свободы.

Безвільно, нар. Не имея свободы. *Безвільно їй було і за ворота вийти.*

Безвір'я, р'я, с. Безверие. *Віра і безвір'я.* Щог. В. 109.

Безвісти, нар. Неизвестно где. *Про-*

пав чоловік безвісти. Олень безвісти пропав. Щог. Сл. 67.

Безвістний, а, е. Безвестный, неизвестный, неведомый. Мир. Пов. I. 153.

Безвістно, нар. Безвестно, неведомо. *Десь дівся безвістно.* Волч. у.

Безвість, ти, ж. 1) Неизвестность. 2) Неизвестные места, неведомые места. *Смерте, смерте! іди на ліси, іди на безвість, іди на море.* Чуб. III. 180. *Забіг у безвісти.* Фр. Пр. 37. *Щезни, бідо, в безвісти.* Фр. Пр. 51. *Знай: пропаде безвістями вся журба.* Млак. 55. *Сила й воля, правда й сила в безвістях пропали.* Млак. 121.

Безвітря, ря, с. Безветрие, затишье, штиль. Ком. I. 41. *Настало безвітря: млини не мелють—і борошні немає.* Полт.

***Безвіч**, нар. Слепо. Сл. Нік.

Безвічний, а, е. Вековечный, безконечный. *Твої сестри—зорі безвічні по-під небом попливуть, засяють.* Шевч.

Безвічно, нар. Вековечно.

Безвладний, а, е. 1) Безсильный, слабый, немощный. Желех. *2) Безвластный. Сл. Нік.

Безвладність, ности, ж. 1) Безсилie, слабость, немощность. Желех. *2) Безвластие. Сл. Нік.

***Безвладно**, нар. Безсильно, безвольно. *Опустила безвладно руки...* Коцюб.

***Безвоглий**, а, е. Безвлажный. Сл. Дубр.

***Безв'одник**, ка, м. Ангидрит. Сл. Нік.

Безв'одній, я, е. Безводный. *Нужу світом в киргизькім безводнім і безлюднім степу.* Шевч. (О. 1862. X. 5).

Безволосий, а, е. Безволосый.

***Безвстідний**, а, е. Бесстыдный. Коцюб.

Безвтішний, а, е. Лишенный привлекательности, неспособный дать удовольствие. *Що нове,—то заклопоче тільки спершу; а що старе, то вже таке старе буде, таке знайоме та безвтішне.* МВ. II. 197.

Безв'усий, а, е. Безусый, не имеющий усов.

Безв'ухий, а, е. 1) Не имеющий одного уха или обоих. *Чого це ваша со-*

бака безвуха? Полт. 2) О посуде, иголке: не имеющий ушка. *Безвухий горщик. Безвуха голка.*

Безгласний, а, е. Безгласый. *Був німий я і безгласний.* К. Псал. 10.

Безглуздий, а, е. Безтолковый, безмозглый, бессмысленный. *Левиц. I. 257. Безглуздий як синиця.* Посл.

Безглуздити, дію, еш, гл. Глупеть, дуреть. *Що-разу він усе безглуздіє.*

***Безглуздо, нар.** Глупо, бестолково, бессмысленно. *Виннич.*

Безглуздя, дя, с. Бестолковость, глупость, непонятливость. *Напало на його таке безглуздя, що нічого не вторгає.* Полт.

Безгодівля, лі, ж. Бескормица. *Харьк.*

Безголовий, а, е. 1) Не имеющий головы. 2) Безумный, бессмысленный. *Мовчати б вам, то й то б уже був розум: здавалось би, що й ви не безголови.* К. Іов. 28.

Безголов'я, в'я, с. 1) Бедствие, несчастье, горе, гибель. *Безголов'я та короткий вік на тебе.* Ном. № 3704. *Нам на здоров'я, а тобі на безголов'я.* Ном. № 3703. *Нехай він лютує... Поки безголов'я ворон прокричить.* Шевч. 2) Иногда в виде шутки называют шапку **безголов'ям:** *Десь тут було мое безголов'я.* Шейк. Ум. **Безголов'ячко.** МВ. (О. 1862. III. 42).

Безголосий, а, е. 1) Не имеющий голоса, безголосый. О. 1862. V. 26. *Де там йому співати—він зовсім безголосий.* 2) Безгласный.

Безгоміння, ня, с. Безмолвие. *На місяцеві спокон-віку безвітря, безгоміння.* Ком. I. 41.

Безгривий, а, е. Не имеющий гривы, безгривый.

Безгрішний, а, е. 1) Безгрешный. *Левиц. I. 540.* 2) Не имеющий денег, безденежный. *Ми зовсім безгрішні: ні гріхів, ні грошей не маємо.* Лубен. у.

Безгрішнтя, штя, с. 1) Безгрешие, безгрешность. 2) Безденежье. *Чуб. I. 232. Безгрішнтя прокляте.* Шевч. (О. 1861. X. 46).

Безгрошів'я, в'я, с. Безденежье.

Безгубий, а, е. Не имеющий губ.

Безгубий, а, е. 1) Бесхвостый (о

птицах). 2) **Хата безгуба.** Хата без сеней. *Мирг. у.*

***Безгучний, а, е.** Беззвучный. *Сл. Нік.*

Безгучний, а, е. 1) Не имеющий усадебной земли. 2) Безземельный.

Безгрунтовний, а, е. Безпочвенный, неосновательный.

Безгрунтовно, нар. Безпочвенно, неосновательно.

Безденний, а, е. О посуде: не имеющий дна, бездонный. *Безденний горщик; безденна миска.* Канев. у.

Бездзвінний, а, е. Не имеющий колоколов. *Андрієвська церква в Києві бездзвінна.* 2) Без колокольного звона. *Рання служба по деяких місцях буває бездзвінна.*

Бездзвінно, нар. Без звона колоколов. *Його поховано бездзвінно.*

Бездиханний, а, е. Бездыханный. *Кругом тебе простягнулась трупом бездыханим помарнілая пустиня.* Шевч.

I. Безділля, ля, с. 1) Безделие, праздность. 2) Лентяй, лентяйка. *Грин. III. 61. Доню ж моя, доню, да яке ти ледащо... да яке ти безділля!* Чуб. V. 905. *Не смійся, ти, ледащо, не смійся ти, безділля.* Мил. 74. 3) Мелкие пустячные вещи, пустяки, безделица. *Мкр. Н. 4. Оснівочку пропила, клубки на похмілля,—нехай тее не лежить у скрині безділля.* Н. п. *Убрав бабу в усяке безділля.* Грин. III. 342. *Всяке зілля безділля.* Мил. М. 63.

II. Безділля, ля, с. Бездолие, несчастье (от слова **доля**). *Як твоя, доню, доля, то накупить чоловік і поля, а як безділля, то продасть і подвір'я.* Ном. № 1661. *Ой піду ж я по подвіррю та заплачу по безділлю.* Балл. 12.

I. Бездільний, а, е. Ленивый. *Я думала: дожду доньки собі помочниці; я тебе дождала єдную, да й ту бездільную.* Чуб. V. 1202.

II. Бездільний, а, е. Несчастный, бездольный. *Ой зійду я на гіроньку та гляну по поділлю, що усім людям хороше живеться, тільки я молод бездільний.* Чуб. V. 1016.

Бездільник, ка, м. Лентяй; бездеятельный. *Желех.*

Бездільність, ности, ж. Бездеятельность. *Желех.*

Бездітний, а, е. Бездетный. Ном. № 1620. *Плач, Україно, бездітна вдовице.* Шевч. *Тітка була бездітна.* МВ. (О. 1862. III. 48).

Бездітник, ка, м. Бездетный человек. Вх. Зн. 2.

Бездітниця, ці, ж. Бездетная женщина. Вх. Зн. 2. К. Бай. 15.

Бездітність, ности, ж. Бездетность. Желех.

Бездіяльний, а, е. Бездеятельный. Башт. 159.

***Бездовідний, а, е.** Голословный, бездоказательный. Сл. Дубр.

Бездоганий, а, е. Безупречный. Желех.

Бездоганність, ности, ж. Безупречность. Желех.

Бездоганно, нар. Безупречно.

***Бездокірний, а, е.** Безукоризненный, совершенный. Сл. Дубр.

***Бездоладний, а, е.** 1) Нестройный. 2) Нецелесообразный, бесцельный. 3) Бессмысленный, бестолковый. Сл. Нік.

Бездолець, льця, м. Несчастный человек. Желех.

Бездолля, ля, с.—II. **Безділля.** *Усім людям хороше живеться, а я плачу по безділлі.* Чуб. V. 525.

Бездольний, а, е.—II. **Бездільний.** *Ой вийди, вийди, дівчино бездольная!* Чуб. V. 696. **Бездольна година.** Бедствие, несчастье. *Бували колись страшні злигодні, бездольні години.* Макс.

Бездольник, ка, м. Несчастный, безталанный человек.

Бездольниця, ці, ж. Несчастливая, безталанная женщина. Ум. **Бездольничка.** *Моя дочка—безталанночка і бездольничка.* Чуб. V. 753.

Бездольність, ности, ж.—**Безділля** 4. Желех.

Бездомок, мка, м. Бобыль, неприятный человек.

Бездонний, а, е.—**Безодній.** *Над Летою бездонною та каламутною.* Шевч. *Утопила в бездонну криницю.* Чуб.

Бездоріжжя, бездорожжя, жя, с. Отсутствие дороги, бездорожье, распутица. (Беглецу в степи)—одно безпиття, друге без'їжжя, третє — безлорожж'я. АД. I 335. *Пішов та й устілки*

погубив у грязі — таке бездоріжжя. Черк. у.

Бездрик, ка, м. Насек.—**Сонечко.** *Coccinella septempunctata.* Вх. Пч. I. 5. См. **Бедрик.**

Бездров'я, в'я, с. Отсутствие, недостаток дров. Змиев. у. В Харьк. у. **бездровня, с.**

***Бездротовий, а, е.** Безпроводочный. Сл. Дубр.

Бездухий, а, е. 1) Не имеющий запаха. 2) Малодушный.

Бездушний, а, е. Неодушевленный, бездыханный, безжизненный. Чуб. II. 245. *Я ж мов дерево бездушне, моз глухий не чую.* К. Псал. 93. *І Ремула по лобу хвись! Хвастун бездушний повалився.* Котл. Ен.

Беземстний, а, е. Не мстящий, не мстительный. *Славим бога беземстного, що народився для нас многих.* Чуб. III. 374.

Безецний, а, е. 1) Бесстыжий, бессовестный. *Ото вже безецна дівка,—нікого не стидається.* Брацл. у. 2) Похабный. *Безецні пісні. — Як побачите, що вона дуже безецна... то не давайте дрюкувать.* Шевч. («Украина», 1907, II. 145).

Безецник, ка, м. Безстыдник. *А ти, безецнику, не стидаєшся й дівчат.* Брацлавск. у.

Безецність, ности, ж. Бесстыдство.

Безечно, нар. Бесстыдно.

Безжалісливий и безжалісний, а, е. Безжалостный, неосстрадательный, не имеющий сожаления.

Безживний, а, е. Безжизненный, мертвый. *Краса безживна.* Щог. В. 64.

Безживність, ности, ж. Безжизненность. Желех.

Безжурний, а, е. Беспечальный, веселый.

Безжурно, нар. Беспечально, весело. *Весело мені жилось, безжурно.* Г. Барв. 526. *Цікаво їй було, з чого так безжурно, так весело молотники сміялися.* Г. Барв. 308.

Беззаконний, а, е. Беззаконный. Чуб. I. 85. *Укажу я беззаконним твої праведні путі.* К. Псал. 16.

Беззаконник, ка, м. Беззаконник, преступник. *Зараз же бумагу посилає,*

щоб беззаконника такого то схопить.
Гліб.

Беззако́нно, нар. Беззаконно.

Беззако́ння, ня, с.—**Беззако́нство**.
І рождає беззаконня на громадське
безголов'я. К. Псал. 13.

Беззако́нство, ва, с. Беззаконие.
Держишся ти старого беззаконства, ти
думаєш, як думали поганці. К. Іов. 49.

Безза́хистний, а, е. Безприютный.
Беззахистні люде, що з голоду мруть.
Мир. ХРВ. 348.

Беззащі́тний, а, е. Беззащитный.
Дай пригно́ченому радість, беззащит-
ному одраду. К. Псал. 171.

Беззбро́йний, а, е. Безоружный.
Желех.

Безздоров́ний, а, е. Болезненный,
хилый, не имеющий здоров'я, бессиль-
ный. Таке безталанне та безздоровне.
Чигир. у. Вона така безздоровна: ніякої
роботи важкої не може робити. Ко-
зелец. у.

Безздоров́я, в'я, с. Отсутствие
здоровья, бессилие, хилость. Оттак то,
—каже (втікач з Азова)... в чистому
сте́пу одно безхліб'я, а друге безвіддя,
а третє безздоров'я. КС. 1882. XII.
502.

Безземель́ний, а, е. Безземельный.
Шевч. (О. 1862. VI. 19).

Безземель́ник, ка, м. Человек, не
имеющий земли. Г. Барв. 448, 455.

***Беззмісто́вний**, а, е. Бессодержа-
тельный. Сл. Нік.

Беззу́бий, а, е. Беззубый, не имею-
щий зубов. Ном. № 6667. Сіда, ряба,
беззуба, коса, розхристана, простово-
лоса. Котл. Ен.

Безі́менка, ки, ж. Доска толщиной
меньше вершка, но толще шалевки.

Без'їжжя, жя, с. Отсутствие пищи,
голод. Одно безпиття, друге без'їжжя.
АД. I. 335.

Безка́рний, а, е. Безнаказанный.
Безкарні боги. О. 1861. I. 94.

Безка́рність, ности, ж. Безнака-
занность. Желех.

Безка́рно, нар. Безнаказанно.

***Безкві́тковий**, а, е. Безцветковый,
тайнобрачный. Сл. Нік.

Безкебе́тний, а, е. Неспособный,
неумелый. Він зовсім безкебетний чо-
ловік. Киев. у.

Безкебе́ття, тя, с. Неспособность.

***Безке́да**, ди, ж. Обрыв. Сл. Тутк.

Безкле́пкий, а, е. Бестолковый,
придурковатый. Він якийсь безклеп-
кий,—казано, десятої клепки в голові
нема.

Безкло́потний, а, е. Не имеющий
забот, неозабоченный, беззаботный.

Безклопо́ття, тя, с. Отсутствие за-
бот, хлопот. Несподівана розкіш, без-
клопоття і спокій заколихали її як
малу дитину. Левиц. I. 227.

Безклу́бий, а, е. Имеющий слабо
развитые или поврежденные бедра.
Безклубий віл.

Безко́лірний, а, е. Бесцветный.

Безконе́чне, нар. Бесконечно.

Безконе́чний и **безконе́шний**, а, е.
Бесконечный. І немає злomu по всій
землі безконечній веселого дому. Шевч.
Безконе́шна пісанка = **Безконе́ч-
ник** 2. Сим. 233.

Безконе́чник и **безконе́шник**, ка,
м. 1) Род узора на писанке—спираль.
2) Писанка с таким узором. КС. 1891.
VI. 370. 3) **Писати безконе́чником**.
а) Разрисовывать писанку узором в
виде спирали. б) Писать бесконечно.
Коли б я була письменна, я б до тебе
безконечником листи писала, що дня
посилала. МВ. I. 50.

Безконе́чниця и **безконе́шниця**,
ці, ж. 1)—**Безконе́чник** 2. 2) Сказка,
бесконечно повторяемая через соеди-
нение конца ее с началом.

Безкорова́йний, а, е. 1) О свадьбе:
без соблюдения свадебных обрядов.
2) О лице: вступивший в брак без сва-
дебных обрядов. 3) О детях: зачатый
до брака. Ном. № 8832.

Безкоровайчу́к, ка, м.—**Безкоро-
ва́йний** 3. Ном. № 8832.

Безко́сий, а, е. Не имеющий кос.
Шейк. **Безкоса** дівка.

Безко́стий, а, е. Не имеющий ко-
стей, безкостный. Чуб. I. 314. **Гово-
рить** язик безкостий та договориться
до одного кінця. Ном. № 1123. **Бугай**
безкостий перепливе Дунай **безмостий**
(Заг. п'явка).

Безкра́й, я, е. Беспредельный, без-
граничный. Згадаю те лихо, степи ті
безкраї. Шевч. І тепер мені так і сниться
широкий степ безкрай. МВ. I. 61.

Безкрайний, а, е = **Безкрайїй**. *Степ безкрайний топне в млі.* Щог. В. 151.

Безкрайність, ности, ж. Беспредельность, безграничность. Желех.

Безкрилий, а, е. Не имеющий крыльев, бескрылый.

Безкритичний, а, е. Не проверенный критикой, лишенный критики. К. Кр. 34.

Безкритичність, ности, ж. Отсутствии критики. К. Кр. 13.

Безлад, ду, м. = **Безладдя.** *Природа не змогла з недугою боротись, із безладом духовним і тілесним.* К. МХ. X. 39.

Безладдя, дя, с. Беспорядок, разлад, несогласие, неурядица, анархия. К. ЧР. 9. *У нас безладдя було таке що й боже! Лебед. у. У товаристві лад, — усяк тому радіє; дурне безладдя лихо діє.* Гліб. 4.

Безладний, а, е и **безладній, я, е.** Беспорядочный; не имеющий порядка, анархический.

Безладно, нар. Беспорядочно, в беспорядке.

Безлапий, а, е. Не имеющий лап. Шейк. 216.

Безлістий, а, е. Не имеющий листьев, безлистный. *Садок вже безлістий.* МВ. II. 134. *Безлиста акація.* Левиц. I. 91.

Безлістявий, а, е = **Безлістий.** *Бузина безлістява.* Харьк.

Безлічний, а, е. Бесстыжий, неприличный. Шейк.

Безлічник, ка, м. Бесстыдник. Шейк.

Безлік, ку, м. = **II. Безліч.** *Безлік водяних тварин.* Щог. Сл. 91. *Безліки пташок.* Щог. Сл. 67.

Безлісий, а, е. Безлесный. *Безліса сторона.* Золотон. у.

Безлісся, ся, с. Безлесная страна, безлесье. *А тут починається вже скрізь безлісся.* Золотон. у.

Безлітний, а, е, безлітній, я, е. 1) Вечный. Чуб. III. 11. 2) Неизвестной давности, очень старый. *Безлітний дід.*

I. Безліч, нар. Множество, без счету. *Ось море в тебе широко-просторе, там безліч гаду, безліч риботвору.* К. Псал. 237.

II. Безліч, ці, ж. Множество, бес-

численное множество. *Літа його—безліченна безліч.* К. Іов. 81. *От і лічи таку безліч!* Ком. I. 50. *Як нам назвати ту безліч усяких мук, що в нас приймали мученики й мучениці за своє рідне слово?* К. Хп. 126.

Безлічно, нар. В бесчисленном множестве. *Велике він і несказанне творить, він безлічно дива свої являє.* К. Іов. 12.

Безлу́ський, а, е. Не имеющий чешуи. *Безлуска риба в'юн.* Киев.

Безлю́ддя, дя, с. Безлюдие, отсутствие людей. *Ном. № 9798. На безлюдді й Хома чоловік.* *Посл. Покинь її хоть на старість, хоть на чужім полі на безлюдді.* Шевч.

Безлю́день, дня, м. = **Безлю́дько.**

Безлю́дний, а, е. Безлюдный. К. Досв. 103. *В степу безлюднім.* Шевч.

Безлю́дник, ка, м. Отшельник. К. МХ. 17.

Безлю́дніти, нію, еш, гл. Делаться безлюдным. Желех.

Безлю́дно, нар. Безлюдно.

Безлю́дувати, дую, еш, гл. Быть безлюдным. *Верхній город після хмельнищини безлюдував.* К. ЧР. 63.

Безлю́дько, ка, м. Нелодим. *Ото безлюдько! не хоче з людьми ні випити, ні ззісти.* НВолын. у.

Безма́ль, нар. Без малого, почти. *Безмаль не двадцять.* Шейк.

Безма́стий, а, е. Бесцветный (о лошадах). *Ця коняка від старости стала якась безмаста.*

Безма́тень, тня, м. Рой пчел без матки. Полт.

Безма́терній, я, е. Лишенный матери, сирота без матери. *І не одну безматірню дитину від болести лихої рятувала, збирала сирот в затишну хатину.* К. Бай. 138.

Безма́тній, я, е. Не имеющий матки. *З тії пасіки мало добра: вуліки все безматні.* Лохв. у.

Безма́ток, тка, м. = **Безма́тень.**

Безме́жний, а, е. Безграничный, беспредельный. Желех.

Безме́жність, ности, ж. Безграничность, беспредельность. Желех.

***Безмі́сний, а, е.** 1) Бессмысленный, безумный. 2) Бесчувственный. Сл. Дубр.

***Безмітний**, а, е. Беспощинный. Сл. Нік.

Безмін, на, м. Безмен. *Безмін да терези*. К. ЧР. 71. Ум. **Безмінчик**. Ув. **Безмініще**, **безмініяка**.

Безмір, ру, м. = **Безмір'я**. Желех.

Безмірний, а, е. Безмерный, неизмеримый, беспредельный. Стор. М. Пр. 166. *Небо безкрає та безмірне*. Ком. I. 20. *Безмірна далечінь*. Ком. I. 51.

Безмірно, нар. Безмерно, неизмеримо, беспредельно.

Безмір'я, р'я, с. Неизмеримость, беспредельность, безграничность. Щог. В. 109. *У блакитному безмір'ї сонце плине і палає*. Щог. В. 40.

Безмісячний, а, е. Безлунный. *Безмісячна ніч*.

Безмлив'я, в'я, с. Время безработицы на мельнице. *Як безмлив'я хиба, тоді нишком од пана змелем людського*. Черниг. *Оце в нас безмлив'я: вітру немає*. Пирят. у.

Безмовий, а, е. Немой. *Син його, недоросток безмовий*. К. ПС. 61.

Безмовний, а, е. Немой, безмолвный; молчаливый. *Воли... безмовні*. К. Дз. 193. *Нічого не мовить, як мрець безмовний*. Г. Барв. 535. *Шле на перед робить своїх безмовних*. К. МБ. XII. 269. *Вона показалася зовсім не такою тихою і безмовною, якою вона вдавала себе*. Левиц. I. 294.

Безмовно, нар. Молча. *Безмовно сиділи*. МВ. III. 32.

Безмозкий, а, е. 1) Не имеющий мозга. *Безкосте, безмозке усе море виплаває* (Заг. п'явка). Ном. № 98, стр. 293. 2) Безмозглый, глупый. *Плюгаш безмозкий* (брань). МВ. (КС. 1902. X. 152).

Безна, ни, ж. Запущенное поле, дурное неудобное место. Ковел. у. Отсюда: **забезнити поле** — запустить ниву.

Безнадійний, а, е. Безнадежный. *Безнадійна неволя*. К. Кр. 31.

Безнадійність, ности, ж. Безнадежность.

Безнадійно, нар. Безнадежно. Ком. I. 54.

Безнадія, дії, ж. = **Безнадійність**. Св. Л. 128. *В очах безнадія світиться*. Св. Л. 215.

***Безнаміру**, нар. Ненамеренно, нечаяно. Сл. Дубр.

Безнапáсний, а, е. Не знающий горя, напасти, счастливый. *Як то слухати легкі речі безнапáсного щасниці при своїй лихій годині*. МВ. II. 135.

Безнапáсно, нар. Не зная горя, счастливо.

***Безнасі́нний**, а, е. Бессеменный. Сл. Нік.

***Безнаслідковий**, а, е. Безрезультатный. Сл. Нік.

Безнащáдний, а, е. Не имеющий потомства, беспотомный. См. **Нащáдок**.

Безневінний, а, е. Невинный, неповинный, невиноватый. *Безневінних б'ють*. Мир. ХРВ. 202. *На мене молоду, безневінную неслава*. Чуб. V. 279.

Безневінність, ности, ж. Невинность, неповинность, невиновность. *Хто вже був у бувальцях, то зараз і зробив так, не вповаючи на безневінність свою*. МВ. II. 191.

Безневінно, нар. Невинно, без вины. Мир. ХРВ. 278. *Близьких сусідів хліба й соли безневінно збавляв*. АД. I. 187. В следующей песне наречие это употреблено, кажется, в значении: «не без вины, не невинно», как и должно быть, судя по составу слова: *Стали отцеву й ньеньчину молитву забувати, тоді їх став господь безневінно карати*.

Безнемірний, а, е. Безмерный. Миргород. у. Слов. Д. Эварн.

Безнемірно, нар. Безмерно. *Він безнемірно пив*. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Безно́гий, а, е. 1) Безногий, не имеющий одной или обеих ног. Чуб. V. 65. 2) О лошадях: слабый на ноги. *Безногий кінь*.

Безно́сий, а, е. Не имеющий носа, безносый. *Де багато баб, там дитя безносе*. Ном. № 6667.

Безно́сько, ка, м. Человек, не имеющий носа.

Безоборóнний, а, е. Беззащитный. К. МБ. XII. 266. *Обороняв сиріт безоборóнних*. К. Іов. 61.

Безоборóнність, ности, ж. Беззащитность. Желех.

***Безоглядний, а, е.** 1) Бешабашный, рискованный. Сл. Нік. 2) Беспрекословный. *Безоглядний послух.* Крим.

Безодголосний, а, е. Беззвучный.

Безодголосно, нар. Беззвучно. *Я ледві дочула: безодголосно такечки вона гомонила.* МВ. II. 199.

Безодмовний, а, е. Безответный.

Безодмовність, ности, ж. Безответность. *Усе хлопчик приймав мовчки. Здається, то тая безодмовність дражила хазяїна ще більш.* МВ. III. 80.

***Безодний, я, е.** Бездонный. Сл. Тутк.

***Безодня, ні, ж.** Бездна, пропасть. *Тільки й усього його товариства тут, у глибокій безодні.* Франко.

Безодрадісний, а, е. Безотрадный. *Христя мовчала, слухаючи безодрадісне материне зітхання.* Мир. Пов. I. 121.

Безокий, а, е. Безглазый. *Безокая фортуна.* Котл. Ен.

Безосновний, а, е. Необоснованный. Галиц.

Безостий, а, е. О колосьях: безостей, безусов. *Безоста пшениця.*

Безосяжний, а, е. Необ'ятный (от глагола сягати).

Безощадний, а, е. Беспощадный. К. Бай. 81. *Безощадна, вівік ненаситна орда.* К. Дз. 81.

Безощадність, ности, ж. Беспощадность. К. МБ. II. 118.

Безощадно, нар. Не щадя живота, нещадно. *Замолоду безоощадно пив горілку.* Харьк.

Безпáлок, лка, м. Черниг. и **безпáлько, ка, м.** Шейк. Человек, не имеющий одного или нескольких пальцев; безпальный. АФ.

Безпáльчий, а, е. Беспальный. АФ. 297.

***Безпам'ятко, ка, м.** Беспамятный человек. Сл. Яворн.

Безпам'ятний, а, е. 1) Имеющий слабую память, беспамятный, забывчивый. Шейк. 2) Находящийся в беспамятстве. *Гаркуша висажує у вікно безпам'ятну сотничиху і сам счеца.* Стор. II. 241.

Безпам'яття, тя, с. Беспамятство, забывчивость. *На його, як коли, безпам'яття находить.* Черниг.

Безпам'ятко, ка, м. Человек, имеющий слабую память, забывчивый. Полт.

Безпáрий, а, е. 1) Не имеющий пары, беспарный. *Безпáрий віл.* 2) Неженатый.

***Безпартійний, а, е.** Беспартийный.

Безпáшпортний, а, е. Беспаспортный. Грин. III. 569.

Безпéка, ки, ж. 1) Безопасность. 2) **Для безпéки.** Для порчности. Шух. I. 277.

Безпереводний, а, е. Неистошмый, неиссякаемый; постоянный. Лебед. у.

Безпереводно, нар. Неистошимо, постоянно. *У жида гроші безпереводно бувають. У тій пуші безпереводно вовки є.* Волч. у. См. **Безвиводно.**

Безперемінно, нар. Непременно. *Уночі безперемінно буду.* О. 1862. VII, 43.

Безперéсталь, нар. = **Безперéстанку.** *Косили безпересталь сім день.* Мнж. 83.

Безперéстанку, безперéстанно, безперéстану, безперéстанці и **безперéстань, нар.** Непрерывно, непрерывно, постоянно. *Панни безперестанку реготались.* Левиц. I. 286. *Щось вило там безперестанно.* Котл. Ен. III. 20. *Обоє плакали безперестанно.* Кв. *Ходив по хаті, безперестану човгаючи.* Левиц. Пов. 6. *Горять свічі безперестанці.* Нп. *Вода лилась безперестань.* Ком. II. 75.

Бéзпереч, нар. Беспрестанно, постоянно. *Блискавка безпереч усю ніч.* Волч. у. *Я безпереч сижу дома.* Лебед. у. 2) Беспрекословно. Галиц.

Безперéчний, а, е. Бесспорный, несомненный. Галиц.

Безперéчність, ности, ж. Бесспорность, несомненность. Желех.

Безперéчно, нар. Бесспорно, несомненно.

Безпéрий, а, е. Не имеющий перьев, неоперившийся. *Коли б тільки який гаспид не приніс того горобця безперого.* Шевч. *Та деколи яструб на камінь сідає, щоб гадину діткам безперим піймать.* Морд. К. 18.

Безпéчати, чаю, еш, гл. = **Убезпéчати.**

Безпéчен, чна, не. Кратк. форма от **безпéчний**. *Безпечен про небезпеку бував.* К. Байк. 99.

Безпéчити, чу, чиш, гл. Обеспечивать, гарантировать.

Безпéчне, безпéчно, нар. Безопасно. *Алкане-паша, Трапезонське княжа! безпечно гуляй.* АД. I. 212. *Там собі безпечно дев'ятого дня спочивок мали.* АД. I. 117.

Безпéчний, а, е. 1) Безопасный. *Безпечна дорога.* 2) Верный, несомненный. *Як прийдеш звечора—вечеронька безпечная, як прийдеш опівночі—розмовонька сердечная.* Чуб. V. 86. *3) Обеспеченный, запасшийся. *Дорога далека: наїжся на цілий день та й будеш безпечний.* Звениг. у. Ефр.

Безпéчність, ности, ж. Безопасность. К. Юв. 11. *В безпечності не сподівались ні од кого ніяка зла.* Котл. Ен.

Безпéчно. См. **Безпéчне.**

Безпéшний, а, е, безпéшність, безпéшно—безпéчний, безпéчність, безпéчно. КС. 1882. XI. 494. *Пішов собі безпешно додому.* Рудч. Ск. I. 4.

Безписьмéнщина, ни, ж. Безграмотность. К. (О. 1862. I. 58).

Безпíття, тя, с. Отсутствие воды. *Одно—безпíття, друге—без'їжжя.* АД. I. 335.

Безпідста́вний, а, е. Неосновательный; бездоказательный. Желех.

Безплат́ний, а, е, безплатні́й, я, е. Бесплатный. *Левиц. Пов. 135. Недільна безплатна школа.* Конис. (О. 1861. I. 321).

Безплемі́нний, а, е. Безродный, без племени, беспотомственный. *Хведір безрідний, безплемінний.* АД. I. 249.

***Безплід́ний, а, е.** Бесплодный. Сл. Тутк.

***Безпові́тровий и безпові́тряний, а, е.** Безвоздушный. Сл. Дубр.

Безподо́бний, а, е—Неподо́бний. *Матір лає безподобними словами.* Мил. М. 45.

Безпомо́чний и безпомо́шний, а, е. Беспомощный. *Се вдови відні безпомочні.* Котл. Ен. *Ви ж нам безпомощним защита.* Кв. *Мати журиться, що сама безпомощна застається дома.* Мир. Пов. II. 43.

***Безпора́дний, а, е.** Безвыходный, беспомощный. Сл. Нік.

***Безпора́дність, ности.** Безвыходность, беспомощность. Сл. Нік.

Безпоса́жна, прил. ж. Без приданого.—дівка. Бесприданница.

Безпосере́дний, а, е. Непосредственный. Желех.

Безпосере́дність, ности, ж. Непосредственность. Желех.

Безпотре́бний, а, е. Ненужный, излишний.

Безпотре́бно, нар. Без надобности. *НВолын. у. Нікчемно й безпотребно порубавши свій ліс.* О. 1862. III. 35.

Безпо́ясниця, ці, ж. Писанка с поперечной линией вокруг. КС. 1891. VI. 346.

Безпра́вний, а, е. Беззаконный. *Ном. № 8283.*

Безпра́вно, нар. Беззаконно.

Безпра́вство, ва, с. Беззаконие, бесправие. *(Запорожці) відбивалися від ляха і його безправства.* Млак. 122.

Безпре́мінний, а, е. Непременный.

Безпре́мінно, нар. Непременно. *Хтось безпремінно буде в гості.* Чуб. I. 58.

***Безпри́кладний, а, е.** Беспримерный. Сл. Дубр.

Безприпо́рий, а, е. О воле: не имеющий возвышения в конце шеи, на которое упирается ярмо. См. **Припі́р.** *Безприпорий віл.* Волч. у.

Безприто́мний, а, е. Бесчувственный. *З вечора до самого ранку під коморою безпритомний лежав... Не пив би горілки!* МВ. (КС. 1902. X. 144).

Безприту́льний, а, е. Бесприютный. *Шейк. Аф. 297.*

Безприхі́льний, а, е. Бесприютный. одинокий. *За батька був убогим, безприхильним.* К. Юв. 62.

Безприча́льний, а, е. Бесприютный, одинокий. *Оттак живу я сама безпричальна—ні роду, ні чоловіка.* Павлогр. у.

Безприча́сний, а, е. Безучастный, холодный. *На дух, мару вона походила з своїм поглядом безпричасним.* МВ. II. 199.

Безпробу́дний, а, е. Непробудный. *Опочивав сном тихим, безпробудним.* К. Юв. 8.

Безпросвітний, а, е, безпросвітний, я, е. Непроглядний, беспросветний. Усе небо блакитнее покрила темнота, безпросвітня, нерозумна давня дрімота. *Костом. **Безпросвітна ділья**—безотрадна жизнь.

Безпупий, а, е. Не имеющий пупка. Де багато баб, там дитя безпупе. У семи нянек дитя без глаза. Посл.

Безпутний, а, е и безпутний, я, е. Беспутный, непорядочный. І так люде зовуть уже безпутною.

Безпутство, ва, с. Беспутство. Напротив його безпутства поставив тут людей трудящих. К. Гр. Кв. 29.

Безпуття, тя, с. Бездорожье, беспутица. Шейк.

Безп'ятий, а, е. 1) Не имеющий пяток, беспягый. Панич маленький в курточці, безп'ятий. Чуб. I. 19. 2) Употребл. как сущ. чорт.

Безп'ятко, ка, м. Чорт.

Безрадісний, а, е. Безотрадный.

Безрахубний, а, е. Нерасчетливый. Так гроші й кида безрахубний. Константиногр. у. Порубав старий віз, а тепер новий поганиш — безрахубний. Константиногр. у.

Безребрий, а, е. Не имеющий ребер. Шейк. *Безкосте, безребре, хоч яке море перепливе* (Заг. п'явка). Ном., стр. 293, № 98.

Безриб'я, б'я, с. Недостаток рыбы, безрыбье. На безриб'ї і рак риба. Ном. № 9799.

Безрідний, а, е. Безродный. АД. I. 249. *Вийди до мене, дівчино ти безрідная*. Мет. 80. *Тяжко на чужині безрідному проживати*. Макс.

Безрідник, ка, м. Безродный человек. Сирота безхатник і безрідник. Г. Барв. 243.

Безрік, нар. Употребл. в выраж. **на-безрік** — бессрочно, прониически: никогда. **Віддасть на-безрік**, т. е. никогда. Ном. № 10634. *Хиба на-безрік діждемо цього*. Волян. г.

Безробітний, я, е. Нерабочий (о времени). *Безробітний час*. Левиц. I. 286.

Безробіття, тя, с. Безработица. Желех.

Безрога, ги, ж. Свинья. Подольск. г. Галиц.

Безрогий, а, е. Безрогий. Рудч. Чп. 255. *Мали тато дві кози, та обидві безрогі*. Чуб. V. 1156.

Безрода, ди, об. Безродный человек. *Був він безрода та й пристав до нас доглядати двору*. О. 1862. VIII. 15.

Безрозумний, а, е. Безумный, лишенный разума. *П'яний і безрозумний*. ЗОЮР. II. 297, 298. *Вгамується безрозумне завзяття*. К. ЦН. 206. *І безрозумна темнота до Дніпра прожогом лине*. К. МБ. III. 243.

Безротий, а, е. Безротый. Аф.

Безрукавка, ки, ж. Род женской одежды без рукавов. Подольск. г.

Безрукий, а, е. Не имеющий руки или рук. К. Досв. 16. *То старець убогий, він безрукий, безногий*. Чуб. V. 671.

***Безрухий, а, е.** Недвижимый. Сл. Дубр.

Безсед, да, м.—**Бескед.** В темних пущах і безседах на горі високій. Мкр. Н. 27.

Безсердечний, а, е. Бессердечный, жестокосердый. *Людські п'явки безсердечні*. К. Досв. 213.

Безсердечність, ности, ж. Бессердечие, жестокосердие. К. Кр. 17.

Безсердий, а, е.—**Безсердечний.** *Безсерді злюки*. К. ПС. 61.

Безсердний, а, е—**Безсердий**—**Безсердечний.** *О, дайте під сі пазурі султана, кривавого безсердного тирана*. К. МБ. III. 260.

Безсілий, а, е. Бессильный. МВ. (О. 1862. I. 85).

Безсіліти, лію, еш, гл. Слабеть, теряют силу.

Безсілка, ки, ж. Бессильная женщина. Ум. **Безсілочка.** *Чи то ж не диво, що така безсілочка прогнала й настрахала ведмедя страшного?* МВ. III. 144.

Безсілля, ля, с. Бессилие, отсутствие сил. *Дай мені моє безсілля і мизерність зрозуміти*. К. Псал. 95.

***Безсіло, нар.** Бессильно. Виннич.

Безсілок, лка, м. Бессильный человек. Г. Барв. 173. *Тепер люде маленькі й безсілки*. Г. Барв. 423. *Безсілок і потужний слухав*. К. ПС. 26.

Безсілочка, ки, ж. Ум. от **безсілка**.

Безсільний, а, е = **Безсілий**. *Дужий безсільного давить*. Котл. НП. **Вода́ безсільна**. Сказочная вода, отнимающая силу у пьющего ее. *Як він з ким небудь б'ється, то сам п'є силу воду, а другому дає безсилу*. Чуб. II. 208. **Камень безсільний** играет ту же роль: если его лизнуть, сила пропадает. Чуб. II. 209, 210.

Безсоромник, ка, м. Постник. Котоп. у.

Безсла́вний, а, е. Бесславный, обеславленный. *Безславному тяжко сей світ покидати*. Шевч.

Безсла́вно, нар. Бесславно.

Безслі́дний, а, е. Бесследный. *Безслі́дний вітер в полі*. К. Псал. 180.

Безслі́дно, нар. Бесследно. Конис. (О. 1861. I. 321). *І безслі́дно, мов та мрія, навіки пропали*. Млак. 92.

Безслі́зний, а, е. Без слез, бесслезный. *Сорочку тулила вона до лица, до сухих безслі́зних очей*. Левиц. I. 37.

Безсме́ртки, ток, ж. мн. Раст. а) *Xeranthemum radiatum* Lam. ЗЮЗО. I. 142. б) *Xeranthemum inapertum* Walld. ЗЮЗО. I. 142.

Безсме́ртний, а, е. Бессмертный. *І хочь єдиную сльозину в очах безсме́ртних покажи*. Шевч. *Безсме́ртної землі нема*. Ном. № 8283.

Безсме́ртник, ка, м. Раст.: бессмертник, *Helvchrisum arenarium*. Дс. Анн. 163. Вх. Пч. II. 32.

Безсме́ртність, ности, ж. Бессмертие. *До ясных бессмертности осель*. К. Дз. 52.

Безсо́нний, а, е. Бессонный. *Безсонна ніч*. Левиц. Пов. 260.

Безсо́нниця, ці, ж., безсо́ння, ня, с. Шейк. Бессонница. *Пришла я до вас з крикливицями і безсонницями*. Чуб. I. 141.

Безсоромі́тний, а, е. Бесстыдный, бесстыжий.

Безсоромі́тно, нар. Бесстыдно. *Безсоромі́тно лайливий*. О. 1862. VIII. 23.

Безсоромі́ний, а, е. Бесстыдный. Щог. В. 19.

Безсоромі́ність, ности, ж. Бесстыдство. Желех.

Безсоромно, нар. Бесстыдно.

***Безстатéчний, а, е.** Неблагодарный, непорядочный. Сл. Дубр.

Безстатéчно, нар. Неблагодарно, непорядочно. *А чоловік завжди грішить та й безстатéчно*. КС. 1883. II. 470.

Безсті́дний, а, е = **Безсоромі́ний**. *Які справді безсті́дні оці городські козаки*. Шевч. 305.

Безсті́дник, ка, м. Бесстыдник.

Безсті́дни́ця, ці, ж. Бесстыдница. Левиц. I. 309.

Безсторо́нний, а, е. Беспристрастный, непартийный. Желех.

Безсторо́нність, ности, ж. Беспристрастие. Желех.

Безстра́шний, а, е. Бесстрашный. *Такий безстрашний, що стілко вже він не воював, ніколи страху не знав*. Мнж. 60.

Безсу́д, ду, м. = **Безсу́ддя**. *Столітній безсу́д і тяжке насильство*. К. Дз. 51.

Безсу́ддя, дя, с. Отсутствие законности, беззаконие. К.

Безсу́дний, а, е. Беззаконный. К. ЦН. 291. *Поганого, безсу́дного, безбожного Ірода*. Чуб. III. 384.

Безсу́дни́ця, ці, ж. Беззаконница? К. Дз. 98.

Безсу́дно, нар. Без суда; беззаконно. *В темниці сконає безсу́дно*. К. Дз. 51.

Безсу́млінний, а, е. Бессовестный. Св. Л. 248. НВолын. у.

Безсу́млінник, ка, м. Бессовестный человек. НВолын. у.

Безсу́млінність, ности, ж. Бессовестность. Желех.

Безсу́млінно, нар. Бессовестно.

Безсу́мний, а, е. Беспечальный, беззаботный. *Пригадали й дівочі безсу́мні часи*. МВ. II. 179. *Усякий би пізнав по його безсу́мному погляду, що не ввірився ще йому світ*. Стор. М. Пр. 3.

***Безсу́мні́вий, а, е.** Несомненный. Сл. Нік.

***Безсу́мні́вно, нар.** Несомненно. Сл. Нік.

Безсу́мно, нар. Беспечально, весело. *Не хотілось кидать їм, таким безсу́мно молодим, те, що любилося на землі*. Щог. Сл. 90.

Безсу́перéчний, а, е. Бесспорный.

Безсу́перéчно, нар. Бесспорно.

Безсча́стя, тя, с. и пр. = **Безща́стя**.

Безталанний, а, е. Несчастный, безталанный. *А ти, моя Україно, безталанна вдово.* Шевч. *Мої безталанні діточки.* Стор. I. 20. *Коли мене уродила безталанна мати.* Чуб. V. 186.

Безталанник, ка, м. Несчастный человек, горемыка, неудачник.

Безталанниця, ці, ж. Несчастливая женщина, горемыка. *Доню одинице та й безталаннице!* Чуб. V. 744. Ум. **Безталанничка, безталанночка.** *Моя дочка безталанничка і бездолничка.* Чуб. V. 753. *А вона, безталанночка, поклонилась.* МВ. I. 71. *То ж ваша дочка безталанночка, що без долі вродилась, без щастя зросла.* Чуб. V. 752.

Безталання, ня, с. Несчастье, горькая судьба. Рудч. Чп. 220. Котл. НП. 393. *І талан і безталання—все, каже, від бога.* Шевч. *Усім людям щасце, доля,—мені ж безталанне.* Мет. 306. Ум. **Безталаннячко.** МВ. II. 122.

***Безтерміновий, ва, ве.** Бессрочный. Сл. Нік.

Безтільний, а, е. Бесплотный. *Вона здавалась ніжним безтільним духом.* Левиц. I. 332.

***Безтолківщина, ни, ж.** Нелепость. *Плеще якусь безтолковщину.* Крим.

Безтолочний, а, е. О земле: не бывающий под паром, не идущий в толоку. Черниг.

Безтравця, ці, ж. Недостаток травы.

Безтравний, а, е. Лишенный травы. *Степ безтравний і безводний.*

***Безтурботний, а, е.** Беззаботный. Коцюб.

***Безтямений, а, е.** Бессмысленный. **Безтямєнна лайка.** Бессмысленная ругань. *...отся безтямєнна лайка, котрою лаються москалі без ніякої причини, прямо «для развлечения».* Лепкий.

***Безтямкий, а, е.** Несообразительный, непонятный, безтолковый. Ефр.

Безтямний, а, е. 1) Бессмысленный. Желех. 2) Несообразительный, непонятливый.

Безтямність, ности, ж. 1) Бессмысленность. Желех. 2) Несообразительность, непонятливость.

Безубітно, нар. Черезчур, чрезвычайно, чрезмерно. Мнж. 176. *Іла, безубітно Іла, як із голодного села пани*

узяли мене в город. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Безува́жний, а, е. Невнимательный.

Безува́жно, нар. Невнимательно.

Безувір, ра, м. 1) Неверный, басурман. К. ЦН. 271. 2) Злой, бессердечный человек. См. **Бузувір.**

Безувірів, рова, ве. Принадлежащий **безувір'у.** См. **Бузувірів.**

Безувірка, ки, ж. 1) Неверная, басурманка. 2) Злая, бессердечная женщина. См. **Бузувірка.**

Безувірний, а, е. 1) Неверный, басурманский. *Оддав його в ярмо поганцям безувірним.* К. Псал. 247. 2) Злой, бессердечный. См. **Бузувірний.**

Безувірство, ва, с. 1) Неправовѣрие, нехристианская вера, преимущ. мусульманство. *Гидке, поганське, темне безувірство.* К. ЦН. 296. 2) Жестокость, бессердечие.

Безувірський, а, е = Безувірний. *Я дав їм займища на землях безувірських.* К. Псал. 242.

Безугавний, а, е. Безостановочный, неугомонный.

Безугавно, нар. Безостановочно, безотдыха. *Тут безугавно день і ніч вода біжить.* Харьк.

Безум, му, м. Безумие. К. МХ. 41.

Безуман, на, м. Безумец, глупый. *Туман танечок виводе... Не ставай край тумана, бо той туман—безуман: білі ручки полама, перстенечки позніма.* Александров. у. Нп.

Безумірний, а, е. Чрезмерный. Мнж. 176.

Безумірно, нар. Чрезмерно. Мнж. 176.

Безуміти, мію, еш, гл. Безуметь, сходить с ума.

Безумний, а, е. Неразумный, глупый, безумный. *Дурна тая, безумная дівонька, що полюбила п'яниченьку старого.* Чуб. V. 599.

Безумниця, ці, ж. Женщина неразумная, глупая, безумная. В песнях как эпитет слову **улиця** (Место увеселений молодежи). *Ой ти, улице, ти, безумнице, що по тобі ходити?* Грин. III. 175.

Безумно, нар. Неразумно, глупо, безумно.

Безумовний, а, е. Безусловный.

Безумовно, нар. Безусловно. Желех.

Безумство, ва, с. Неразумие, глупость, безумие. *Не покараю я вас за безумство ваше.* К. Іов. 95.

Безупінний, а, е. Безостановочный, непрерывный.

***Безупінність**, ности. Безостановочность. Сл. Нік.

Безупінно, нар. Безостановочно, непрерывно.

***Безуряддя**, дя, ср. Безвластие, безначалие. Сл. Нік.

***Безурядний**, а, е. Безначальственный. Сл. Нік.

Безус, са, м. Человек, у которого нет усов.

Безусий, а, е = **Безвусий**. Аф. 298.

Безустановичне и **безустановично**, нар. Беспрепятственно, постоянно. *Він так безустановично робить. Безустановично дома сидить.* Черк. у.

Безустановичний, а, е. Беспрепятственный, постоянный. Вас. 205.

Безух, ха, м. 1) Человек, не имеющий уха или ушей. 2) Собака, у которой обрезаны уши. Канев. у.

Безухий, а, е = **Безвухий**. Левиц. I. 244.

Безушча, ча́ти, с. Горшочек с оторванным ухом. Вх. Зн. 30.

***Безформний**, а, е. Бесформенный.

Безхатник, ка, м. Бездомный человек, бобыль. *Сирота безхатник і безрідник.* Г. Барв. 243.

Безхатній, я, е. Бездомный. *Розлетілось по Україні безхатнеє птаство,— затрусилось по будинках вельможнеє панство.* К. Досв. 14.

Безхатко, ка, м. = **Безхатник**. Харьк. г. Слов. Д. Эварн.

Безхвостий, а, е. Бесхвостый. Рудч. Ск. I. 6. *Сама ти стара, сорока безхвоста.* Шевч.

***Безхвостиковий**, а, е. Бесчерешковый. Сл. Дубр.

Безхитрий, а, е. Бесхитростный, наивный.

Безхлібний, а, е. Бесхлебный. *Серед степів безвідних і безхлібних.* К. Іов. 63. *Побило мене в полі три недолі: перва доля—безхлібна, друга доля—безвідна.* АД. I. 111.

Безхліб'я, б'я, с. Недостаток в хлебе, бесхлебье. *Одно—безвіддя, друге—*

безхліб'я. АД. I. 117. *Припало на безвідді, на безхліб'ї погирати.* АД. I. 118. Ум. **Безхліб'ячко**.

Безхмарний, а, е. Безоблачный. *Блищать над ними небеса безхмарні.* К. XII. 95.

Безхмарно, нар. Безоблачно.

Безцін, ну, м. = **Безцінь**. Чаше с пред.: за **безцін**. Желех. *Хоть продаси часом для потреби і останній хлібець, да за безцін.* О. 1852. IV. 105.

Безцінний, а, е. Не имеющий ценности. Желех.

Безцінь, ні, ж. Бесценок. Употребл. чаще всего с предл. за: за **безцінь**—за бесценок. *За безцінь по'ддає міщанам здобич.* К. П. 103. *Овечата, свині, корови—все за безцінь пішло.* Мир. Пов. I. 111.

Безчасу, нар. Преждевременно, несвоевременно. *Безчасу вмерли діти.* НВолын. у. *Вона безчасу дитину привела.* НВолын. у.

***Безчельник**, ка, м. Бесстыдник, негодяй, мерзавец. Сл. Дубр.

Безчеревий, а, е. Безбрюхий. *За горою кам'яною безчерева сучка бреше* (Загадка: **терниця**). Грин. I. 250.

Безчерезний, а, е. Не очередной, не соблюдающий очереди. *Стій ти, безчерезна!* Лохв. у.

Безчєсний, а, е. Бесчестный. К. Кр. 22.

Безчєстити, шу, стиш, гл. Бесчестить, бранить. *Одна другу безчєстять, ганять.* Котл. Ен.

Безчєсть, ти, ж. Бесчестье, посрамление. *Я не хочу такої безчєсті.* НВол. у.

Безчєстя, тя, с. Бесчестье, посрамление. К. Бай. 114. *Лучче чєсть, ніж безчєстя.* Ном. № 4445. *Нехай вона заплатить за безчєстя.* Кв. *Селу безчєстя не роблять.* Котл. Ум. **Безчєстячко**.

Безчїсна, прил. ж. = **мерєжка**. Такая **мерєжка**, в которой нет **чїсниць**, т. е. все нитки утка выдернуты. Лебед. у. (Залобовск.).

***Безчїльний**, а, е. Бессовестный, бесстыдный. Сл. Нік.

Безчувєнний, а, е. Лишившийся чувств. *Настя безчувєнна теж лежить.* Кв.

Безчуття, *тя*, с. Бесчувствие, бессознательность. К. ПС. 55.

Безшабелний, *а, е*. Не имеющий сабли. *Треба цим безшабелним гевалам збить трохи пихи*. К. ЧР. 226.

***Безшелесний**, *а, е*. Бесшумный. Сл. Нік.

***Безшелесно**, *нар.* Бесшумно. *Спіраюся на мур і годинами стежу, як безшелесно бродять тіні з місця на місце*. Коцюб.

Безшлюбний, *а, е*. Безбрачный.

Безштанько, *ка, м.* 1) Малолеток, мальчишка, не носящий еще штанов. *Ой вийдіть, безштаньки, співають веснянки, а ви, у штанях, співайте з нами*. Грин. III. 58. 2) Бедняк, не имеющий штанов. *Я, грабя Потоцький, коррний гетьман... і в мене є голка, щоб—часом резірветься—зашить, а ти ланець, безштанько, і в тебе нема? Стор.* I. 185.

Безщадний, *а, е*. Беспощадный.

Безщадно, *нар.* Беспощадно. *Безщадно кров рутульську ллють*. Котл. Ен.

Безщасний, *а, е*. Несчастный, обездоленный, не имеющий удачи. *Така твоя доленька безщасна*. Нп. У три ряди бідних безщасних невольників посажено. АД. I. 90.

Безщасниця, *ці, ж.* Несчастливая женщина, обездоленная, неудачница. Грин. III. 559. *Ой десь наша безщасниця на чужій стороні*. Чуб. V. 473.

Безщастя, *тя, с.* Несчастье. МВ. I. 44. *Ой подумайте, мислі, по моїм безщастю*. Лукаш. 82.

Безя, *зі, ж.* = Буз. Переясл. у.

Без'язікий, *а, е*. 1) Не имеющий языка. *Без'язика коняка*. Рудан. I. 60. 2) Немой, бессловесный. *І всі у ряд поставали, наче без'язикі*. Шевч. *Дружки без'язикі*. КС. 1883. II. 392. *Шезченко, вийшовши дивом якимся із тії темноти притоптаної, похилої, без'язикої*. К. (О. 1861. IV. 30).

Без'язічник, *ка, м.* Раст. *Ophioglossum vulgatum* L., плодоносная вая. ЗЮЗО. I. 130. См. **Язічник**.

Бейбас, *са, м.* = Бельбас. *Умієте загадувати, а розгадати так не вмивались*. *Та й куди вам, таким бейбасам*. Кост. (О. 1862. VI. 52).

Бейдак, *ка, м.* Глупец, болван. Вх. Лем. 391. См. **Бейла**.

Бейдуля, *лі, ж.* Дура, глупая женщина. Вх. Лем. 391.

Бейкання, *ня, с.* Крик на зверя: «а бий!» с целью прогнать его. Желех. См. **Тюкання**.

Бейкати, *каю, еш, гл.* Кричать на зверя. См. **Тюкати**. Вх. Зн. II.

Бейкатися, *каюся, ешся, гл.* = **Бекатися**. Змиев. у. *Сиділа б ти лучче дома, чого його по грязі бейкатися*. Богод. у.

Бейла, *ли* и ***бейло**, *а, м.* Дурачина, остолоп, болван. Бердич. у.

Бєка, *ки, ж.* Детск. Гадость. См. **Бєку, бєцяти**.

Бєкання, *ня, с.* Блеяние.

Бєкас, *са, м.* Бекас. Вх. Пч. II. 14. Ум. **Бєка́сик**.

Бєкати, *каю, еш, гл.* 1) Кричать по-овечьи, по-козьи, блеять. *Ціла отара овець та кіз, ягнят, козенят мекала та бекала*. Левиц. I. 126. 2) О детях: реветь.

Бєкатися, *каюся, ешся, гл.* 1) Тащиться, с трудом идти. *Верстов десять ішли—бекались, бекались*. Змиев. у. 2) Таскаться. *Скільки не бекається, бач, у чужих селах,—а п'яний не буде*. Змиев. у.

Бекет, *та, м.* Военный пикет, стража. *Округи табора жадних бекетів*. К. ЧР. 308. *Скрізь по сей бік стояла на бекетах стража польська*. ЗОЮР. I. 263.

Бекеша, *ші, ж.* Род верхней одежды: крытая сукном овчинная шуба с талией. Гол. Ол. 17, 51. *Поздирали з неї дороги коралі і бекешу*. Рудч. Ск. I. 209. *Ходив... у плисових чорних штанях і в голубій бекеші*. О. 1861. X. 33. Ум. **Бекешка, бекешечка**.

Бекешка, *ки, ж.* 1) Ум. от бекеша. 2) Глыба земли. Ромен. у.

***Бєкмес**, *су, м.* Арбузный мед. Сл. Дубр.

***Бєксання**, *ня, с.* Плач ребенка. *Хлоп'я прокинулось і взяло скимляти та заводити свої бексання*. Крим.

***Бєксати**, *саю, еш, гл.* Кричать, орать. *Копил бексає на все горло... Черемш*.

Бєку (*неск.?*) Детск. Гадость, дермо, грязь. Вх. Лем. 391. См. **Бєка**.

Бѣлбас, са, м. = Бѣльбас.

Белебѣнити, ню, ниш, гл. Болтать, баять, *балабонить. *Баби белебеняють, що реп'яшки від зубів би то помагають.* Черниг.

Бѣлебень, беня и бня, м. 1) Возвышенное и открытое место. Употребляется чаще в выраж.: *на бѣлебні—на юру. Хата стоїть на белебні. Тут заверюха б'є, а наші чумаки стали валкою на белебні.* Екатериносл. *Розумна голова: на белебні затишку хоче.* Ком. Пр. № 409. 2) Глубокое место в воде. Угор.

Бѣлега, ги, ж. Экскремент коровы. Вх. Зн. 2. Также во мн. ч. бѣлѣги. Шух. I. 24.

Белѣй, лѣя, м. 1) Личинка майского жука. Вх. Лем. 291. См. **Бедрак.** 2) Пентюх; болван. Вх. Лем. 391

Белелюга, ги, ж. Сукровица. Желех.

Белендіти, джү, діш, гл. = **Баландіти.** Вх. Зн. 2.

Бѣлечка, ки, ж. Овца. *Ой овечки, ой бѣлечки.* Шух. I. 198.

Бѣльбас, са, м. Балбес, здоровань, неуклюжий человек. *Здоровий бѣльбас, а такий дурний.*

Бѣльбахи, бѣльбехи и бѣльбухи, хів, м. мн. Внутренности. *Так йому бѣльбахи повідбивають.* Кв. См. **Тѣльбухи.**

Бѣлька, ки, ж. 1) Балка, колонна. 2) *Напівсь як бѣлька.* Пьян, как стелька.

Бѣлькнути, ну, неш, гл. одн. в. от **бѣлькотати.** Сболтнуть, сказать что-либо необдуманно. *Язык бѣлькне та в кут, а спину виставлять—б'ють.* Ном. № 1122.

Бѣлькот, ту, м. Болтовня, лепет. Аф.

Бѣлькотання, ня, с. Болтание, лепетание, бормотание.

Бѣлькотати, чү, чеш, гл. Лепетать, невнятно говорить, бормотать. *Язык... бѣлькотав.* Ен. V. 58. *Показує ручкою і бѣлькоче: мамо... Бозя! Кв. «Тату!» бѣлькотали—«тату, тату! ми не ляхи».* Шевч.

Бѣлькотіння, ня, с. = **Бѣлькотання.**

Бѣлькотіти, чү, тиш, гл. = **Бѣлькотати.** *Засідатель обмахується та бѣлькотить.* Стор. I. 236.

Бѣлькотнїя, нї, ж. Болтовня, лепет.

Бѣлькотун, на, м. Лепетун, болтун.

Бѣлькотуха, хи, ж. Болтунья.

Бѣльок, лька, м. = **Бѣлька.** Волян.

Бѣляха, хи, ж. Сорт плáхти. Черниг. у.

Бѣмба, би, м. Остолоп, болван. Вх. Уг. 227.

Бѣмбух, ха, м. = **Бáмбух.** Вх. Лем. 391.

Бѣмкати, каю, еш, гл. 1) = **Бáмкати.** 2) *Метаться в разные стороны.* Вх. Зн. 2.

Бѣмул, ла, м. Дурак, болван. *Ото з тебе бѣмул!* Ном. № 6273.

Бендзь, *бенц(ь), меж. выражающее падение—бух! *Милий їде з дороги, а я йому бендзь у ноги.* Грин. III. 326.

Бендіюга, гі, ж. 1) **Бендіюга** = **Ломáка** = **Дрюк.** *Як схопилась буря, так я бендіюгу виламав їа давай скоріше хату вкривати.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Бревно, посредством которого ветряная мельница поворачивается. Харьк. (Залюбовск.). 3) Каждая из жердей, которые кладут на воз для укладки на них снопов: две вдоль, а две поперек. Харьк. у. 4) *Мн. Бендюги.* Род простой повозки, ломовые роспуски. Шейк.

Бендіюжина, ни, ж. 1) = **Бендіюга 1—3.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Проститутка, развратница. Волян. г. Слов. Д. Эварн.

Бендіюжний, а, е. 1) Относящийся к роспускам. 2) Скверный, нечестный. *Ходить як бендіюжна.* Ходит как безчестная, распутная женщина. Шейк.

Бендіюжник, ка, м. 1) Ломовик, ломовой извозчик. Херс. *2) Грубиян. Херс. Нік.

Бендіюх, ха, м. 1) Брюхо. Угор. 2) *Мн. Бендюхї* = **Колішнїя.** Шух. I. 165.

Бенебѣря, рі, ж. = **Бенѣря.** *Куди тебе бенебѣря несе?* Золотонош. у. Слов. Д. Эварн.

***Бѣнево, ва, с.** Водная площадь на реке, незамерзающая и непересыхающая. *Плесо серед річки, воно ніколи не пересихає і тільки у великі морози замерзає.* Катер. А. Вержб.

Бенѣря, рі, ж.? Неясное слово,—повидимому, какая-то болезнь. Не чума ли? Сравн. **бендѣрська чума**; быть-может, **бенѣря** испорченное **бендѣря?**

Бенеря його принесла́ (Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.) аналогично выражению: **холера його принесла́! Куди тебе бенеря несе?** Ном. № 14235. **Б'є його бенеря забрати в мене ту десятину.** Лубен. у. См. **Бенебэря.**

***Бензіна, ни, ж.** Бензин. Сл. Дубр.

***Бензиновий, а, е.** Бензиновый. — **двигу́н.** Бензиновый двигатель. Сл. Дарм.

***Бензиногін, го́ну, м.** Бензинопровод. Сл. Дубр.

***Бензьоокий, а, е.** Косоглазый. **Бреше вона, бензьоока паскуда!** Дм. Марк.

Бéнкéт, бéнькéт, ту, м. 1) Пир, пиршество, банкет. Рудч. Ск. II. 102. Шевч. 8. **Одно одного на здоров'я питає, одно одного на бенкет зазиває.** Нп. **На хліб, на сіль, я бенкет зазивали.** Нп. **Що день бeнькeти, мов весілля.** Котл. Ен. I. 24. 2) Соб. Пирующие. **В корчму іде—вигукує, додому йде,—бенкет веде.** Грин. III. 381. Ум. **Бенкеток.** К. Дз. 118.

Бенкетарь, бeнькeтaрь, ря́, м. Гуляка, любитель пиров. **Пани поробились ломонтарями, бенкетарями.** К. Гр. Кв. 10.

Бенкeтний, бeнькeтний, а, е. Относящийся к пиру, банкетный. К. ЧР. 373. **Запросила гостей до себе: і гостей, і дітей, і близьких приятелів на бенкетний день.** Pauli. II. 103. ***Бенкeтна за́ля.** Зал для пиршеств. **В бенкетну залю саме увійшло 12 хлопців.** Лепкий.

Бенкеток, тка́, м. Ум. от **бенкeт.**

Бенкетува́ння, бeнькeтува́ння, ня, с. Пирование.

Бенкетува́ти, бeнькeтува́ти, тую́, еш, гл. Пировать, гулять, *пиршествовать. **Де наші панують? Де панують, бенкетують?** Шевч. **Оттак Еней жив у Дідони... пустився все бенкетувать.** Котл. Ен. I. 25.

Бентéг, га́, м. Послушник. **Доволі вибув послушником бентегом! З бентега вийшов не один козак... ще в ченці не постригсь, не зрікся миру, — пі́йду проллю за християнство крив.** К. ПС. 69.

Бентéжити, жу, жиш, гл. 1) Смуцать, обескураживать, сбивать с толку. 2) Тревожить, волновать. **По світах свою силу показувать, людей дивувать**

та людський спокій бентежить. Грин. I. 193. **І нас новий бентежить Наливай.** К. ПС. 31. 3) Ругать, срамить, бесчестить; покрывать срамом, бесчестьем. **Я гетьманом двадцять літ... і я—тепер нікчемний дід — коверзував би ще про зраду? Глянь, що не вимудрує зло? На що мені бентежить славу?** Греб. 329

***Бентéжний, а, е.** Волнующий, беспокоящий, тревожащий. «Рідн. Край», 1910, ч. 4, 31.

Бeндюга́, гі, ж. и пр. = Бендюга́.

Бéнькéт, ту, м. и пр. См. **Бéнкéт** и пр.

I. Бер, ру, м. То же, что и **кля́дка.** Вх. Зн. 2. Небольшой мостик из бревен, шириной в два бревна. Шух. I. 80.

II. Бер! меж.=Бирь. Вх. Зн. 2.

Бербени́ця, ці, ж. Боченок (чаще всего для сыра и др. молочных продуктов). Шух. I. 250, 251. ЕЗ. V. 63. **Прописьте молодичю за паленки бербеницю.** Гол. IV. 441. **Сім бербениць сиду.** О. 1862. IV. 13. **Лежать в бербеницях червінці без числа.** Млак. 82.

Бербівка, ки, ж. Род деревянного сосуда. Угор.

Бéрва, ви, ж. 1) Перекладина, мостик. Желех. 2) Ветка? **Лежали берви бервінкові, благослови, боже, і ти, божая мати, деревце убирати.** Гол. II. 99 (Свад. песня).

Бервенó, на́, с. Бревно, колода. Лохвицк. у. **У людей бачиш запороху в оці, а в себе і бервена не бачиш.** Чуб. I. 273.

Бервeння, ня, с. соб. Бревна; стволы и сучья дерев, наносимые водой. Вх. Зн. 2.

Бервенча́стий, а, е. Срубленный из бревен, бревенчатый.

Бéрвина, ни, ж. В ткацком станке для ковров: поперечная связь (их две: вверху и внизу) стоек, играющая роль навоя. Вас. 171.

Бервіно́вий, а, е. Относящийся к барвинку, барвинковый. **Ой лежать берви бервінкові.** Гол. IV. 437.

Бервіно́к, нку, м. = Барвіно́к. ЕЗ. V. 96.

***Бергамóта, ти, ж.=Баргамóта.**

Бéрда, ди, ж. Стража. Желех.

Бéрдечко, ка, с. Ум. от **бéрдо.**

Бердінка, ки, ж. Маленький топор. Побіг я до мельника, позичив бердинки, прорубав дуло. Чуб. I. 215.

Бердів'я, в'я, с. соб. Берда? Свята пречиста заклала каміня, бердів'я. МУЕ. III. 53.

Бёрдник, ка, м. Мастер, делающий бёрда. Ситник берднику не товариш. Ном. № 1026.

Бёрдо, да, с. 1) Бердо, ткацкий снаряд: род гребня в рамке, сквозь зубья которого проходят нити основы. МУЕ. III. 24. Вх. Уг. 247. Части: горизонтальные планки рамки—лістви, зубья—троща, промежутки между зубьями—комірки. Шух. I. 256. То же, что и блят. 2) Пропасть. Вх. Зн. 2. Ум. **Бёрдечко.** Тобі, мати, нити й бердечко, мені давай полотенечко. Мет. 212.

Бердо! меж. Крик сельских сторожей ночью, в роде: слушай! Шейк.

Бердов, ви, бердова, ви, ж.—**Бёрда.** Желех.

Бердулёць, льця, м. Раст. Rhododendron. Вх. Пч. II. 35.

***Бервело, ла, с.** Бревно. Сл. Дубр.

Бёрег, га, м.; во мн. ч. берега и берегі. 1) Берег. Ой пійду я, пійду не берегом—лугом. Мет. 94. Богу молись, а до берега гребись. Посл. На березі Ганна роздяглася. Шевч. **Берегами.** По берегам. Берегами глибокий пісок. Св. Л. 94. 2) Край, борт. Глибока миска з крутими берегами. Конот. у. 3) Кайма. Принесу хвартух дорогий — золоті береги. Лукаш. 144. 4) Обрез в книге. Книжка з золотими берегами. 5) **Пустітися бёрега**—отдаться на произвол судьбы. Аф. 6) **Держатися бёрега** означает в прямом значении плыть подле берега, а в переносном — быть осторожным. Аф. 7) **Бёрега дати**—положить предел, конец. Треба тобі берега дати. бо щось дуже вже розпустився. Харьк. Ум. **Бережок, бережечок, береженько.** На бережку у ставка. Нп. Ой у тихого Дунаю, у крутого бережку. Чуб. Тиха вода береженьки зносить. Чуб. V. 344.

Берегівка, ки, ж. Пт. стриж. Hirundo riparia. Вх. Уг. 227.

Береговий, а, е. 1) Береговой. Береговий вітер, т. е. дующий с берега. 2) Прибрежный. Хиба у нас береговий

огород, що і досі б мокро було. Лебед. у. 3) Употребл. как суц. в значении—береговой надзиратель. Ходім до берегового—він нас розсудить. Киев.

***Береговина, ни, ж.** Побережье, прибрежье. Сл. Тутк.

Береговісько, ка и береговіще, ща, с. Прибрежье.

Берегою. Творит. пад. от бёрег. Форма эта встречается в песне: *Пливе віночок краєм Дунаєм, а вона за нею* (вм. за ним) *все берегою.* Чуб. III. 304.

Берегті, жу́, жеш, гл. Беречь, хранить. Береженого і бог береже. Посл.

Берегтіся, жу́ся, жешся, гл. Беречься, остерегаться. *Бережіться, хлопці!* Кв. Тільки одної слави бережися. Чуб. V. 474.

Берегулька, ки, ж. Ум. от берегу́ля.

Берегу́ля, лі, ж.—**Берегівка.** Hirundo riparia. Вх. Пч. II. 12. Ум. **Берегу́лька.**

Бережак, ка и бережан, на, м. Прибрежный житель.

***Бережений, а, е.** Осторожный, осмотрительный, остерегающийся. *Береженого й бог береже.*

Береженько, ка, бережечок, чка, м. Ум. от бёрег.

Бережіна, ни, ж. Прибрежье, побережье. *Берегом, берегом, бережиною ой хто ж то приходив вечориною?* Чуб. V. 92.

Бережіна, ні, ж. Береговая трава, береговое сено. *Підем бережину поскидаємо.* Харьк. у.

Бережістий, а, е. С высокими берегами. *Оберне й степ сухий в озера бережисті.* К. Псал. 251.

Бережіти, жу́, жеш, гл.—**Берегті.** *Хто будеть на світі правду бережити, тому шлеть бог з неба довго в світі прожити.* КС. 1884. I. 48.

Бережіння, ня, с. Бережливость, охраннысть. *Бережіння лучче ворожіння.* Посл.

Бережкі, ків, м. мн. Металлическая обделка краев у ножевого черенка. НВолын. у.

Бережкій, а, е. Осторожный, берегущийся. *Бережкий чоловік не пійма-*

ється в лісі. Мнус. окр. Дика вутка бережка. Волч. у.

Бережний, а, е = **Бережкий**. Ум. **Бережнёнький**.

Бережний, а, е. Прибрежный. *Бережні піски; бережні буряки*. Чигир. у.

Бережність, ности, ж. Осторожность. Бел.-Нос.

Бережно, нар. Бережно, осторожно. Ум. **Бережнёнько**.

Бережняк, ка, м. 1) Ветки и куски дерева, валяючіся на березу реки, выброшенні водою. 2) Заросль на березу реки.

Бережок, жка, м. Ум. от **берег**.

Береза, зи, ж. 1) Берёза, *Betula alba* L. ЗЮЗО. I. 114. *Під білою березою козаченька вбито*. Мет. 102. 2) *Парень* (у девушек—девушка), избираемый распорядителем во время **вечерниць**, пенія **колядок** и пр., запевало, заправитель хора. КС. 1887. VIII. 772. Г. Барв. 120. МУЕ. III. 58. *А хто, хлопці, буде в нас за березу?* Херс. *Настя береза завела, а за нею всі*. Г. Барв. 221. Ум. **Березка, берізка, березочка, березонька, берізочка, берізонька**.

Березень, зня, м = **Березиль**. 22-го березня 1838 року я глянув із неволі на світ божий. Шевч. (О. 1862. VI. 15).

Березина, ни, ж. 1) Березовое дерево. Грин. III. 499. *Осичино, березино! чом не гориш, тільки куришся?* Чуб. V. 548. 2) Березовая ветка, розга. *У три березини потягали*. Нп. 3) Березовый лес. Шейк. *А в березині грибів, грибів! —Кувала мі зазучка в густій березині*. Шух. I. 201. Ум. **Березінка**.

Березівка, ки, ж. Настойка водки на молодых березовых листочках или почках (употребл. при лечении ран). Маркев. 171. Чуб. VII. 447.

Березиль, зіля, м. Месяц март. О. 1862. III, заглавный лист.

Березиць, зня, м = **Березиль**. Гн. II. 211.

Березка, ки, ж. 1) = **Берізка**. *Очерет, повитий березкою*. О. 1862. VIII. 16. 2) — **болотяна**. *Betulhumilis* Schrank. ЗЮЗО. I. 114.

***Березневатий, а, е**. Поросший березой. *Колись росла по боках річки береза, через те вона й березневата*. Херс.

Березнік, ка, м. Березовый лес, роща. *А тут йому з березника на зустріч шкандибає рижка кобила*. Кв. Ум. **Березничок**. *Бігла теличка з березничка*. Чуб. III. 479. *Іздили ми по горах і по ярах, і по дубничках, і по березничках*. Грин. III. 543.

Березниця, ці, ж = **Березнік**. *Бігла телиця та з березниці*. Х. Сб. VII. 444.

Березняк, ка, м = **Березнік**. *Йде березняком дівчина*. Щог. Сл. 105. Ум. **Березнячок**. Чуб. III. 429. *Стоїть він в гарному частенькому березнячку*. Драг. 119.

Березовий, а, е. 1) Березовый. *На тобі листя березовеє*. Чуб. V. 589. *Поплавці з березової кори білили розками по лозах*. Левиц. I. 98. 2) Как эпитет при некоторых суц. означает: розги. *Хведько не вчивсь і скуштував березової кашки*. Г. Арт. (О. 1861. III. 109). *Дати березової каші*. Фр. Пр. 26. *Березовим пером виписувати*. *Березової дам припарки*. Котл. Ен. *Уже не їсть березової каші*. Уже вышел из школьных лет. Фр. Пр. 26.

Березозіл, зола и березозіль, золя, м = **Березиль**. Бел.-Нос.

Березонька, березочка, ки, ж. Ум. от **береза**.

Березка, ки, ж. Раст. *Pyrus torminalis* Ehrh. ЗЮЗО. I. 133.

Березмок, мка, м = **Оберезмок**. Бел.-Нос.

Бересклён, ну и бересклёт, ту, м. Раст. *Evonimus verruscous* Scop. ЗЮЗО. I. 123.

Берест, та, м. 1) Берест, *Ulmus campestris* L. ЗЮЗО. I. 140. 2) — **білий** = **Береза**, *Betula alba*. Вх. Лем. 392. 3) Верхняя кора березы, годная для гонки дегтя. *Березовий берест*. НВолын. у. Ум. **Бересток, берестонько, бересточок**. *Проїхав козак лугом березом, прив'язав коня до берестонька*. Мет. Ув. **Берестіще, берестяка**.

Берестіна, ни, ж. Берестовое дерево. *Дрючки держали з берестини*. Котл. Ен. *На берестині ворон крюка*. Щол. Сл. 59. Ум. **Берестінка**.

Берестіще, ща, м. Ув. от **берест**.

Берестнік, ка, м. Берестовый лес, берестовая роща. Аф. Ум. **Берестничок**.

Берестняк, ка́, м.—**Берестнік.** Аф. Ум. **Берестнячок.**

Берестовий, а, е. Принадлежачий или относящийся к бересту; сделанный из береста. *Шохва гарна, берестова.* Харьк.

Бересток, тка́, берестонько, ка, бересточок, чка, м. Ум. от **берест.**

Берестюк, ка́, м.—**Берест.** *Там виріс берестюк крилатий.* Грин. I. 118.

Берестяка, ки, м. Ув. от **берест.**

Берестянка, ки, ж. 1) Коробка из березовой коры. 2) Гриб, растущий на берестовых пеньках. *Галушки з берестянками.* Канев. у.

Беречі, жу́, жеш, гл.—**Берегти́.**

Бержулочка, ки, ж. Встречено в песне (Чуб. V. 1088, № 232) с испорченным текстом; если не искажение, то—название коровы?

Берівка, ки, ж.—**Барівка**—**Барілка.** Шух. I. 307. Гн. II. 175. Ум. **Берівочка.** Шух. I. 250, 251.

Беріг, рега, м. и пр.—**Берег** и пр. *Пливе дараба, а керманич на беріг поглядає.* Млак. 4. *Прибрежная роща, луг; прибрежная полоса. *А де мати? Пішла в беріг.* Крим. ***Беріг-навісень.** Нависший, крутой берег. Сл. Тутк.

Берізка, ки, ж. 1) Ум. от **береза.** 2) Раст. а) Выюнок. *Convolvulus arvensis* L. Вх. Пч. II. 30. б) *Cuscuta epilinum.* Вх. Пч. II. 31.

Берізонька, ки, ж. Ум. от **береза.**

Беркій, а́, е́. 1) Липкий, клейкий. *Після дощу кал рідкий, то він не беркій, не чіпляється за колеса.* Волч. у. 2)—**до роботи.** С энергией работающий, ретивый, рьяный в работе. *Я таки була берка до роботи.* Г. Барв. 359. *Берка і здібна дівчина до всього.* Г. Барв. 384. *3) Впитывающий в себя. Сл. Дубр.

Беркіць! меж. Для означения момента падения: *кувырк! шлеп! Беркиць у яр!* Рудч. Ск. I. 2. *Беркиць обидва під лаву.* Мнж. 92.

Беркицьнути, ну, неш, гл. Кувыркнуть, повалить, бросить, шлепнуть, опрокинуть, повалить кого. Шейк. *Так і беркицьнув його на землю.*

Беркицьнутися, нуся, нешся, гл. Шлепнуться, кувыркнуться.

Беркút, та, м. Беркут. *Agnila fulva.*

***Бёрлик, ка, м.** Маленькая шапочка. Сл. Дубр.

Берлін, на, м. Карета. *Іде шляхом до Київа берлин шестернею.* Шевч. *Так розжився, що було берлином їздить.* *Будка з вікнами і коні в простяж.* ЗОЮР. I. 266.

Берліна, ни, ж. Речное судно: берлина, барка (по Днепру). О. 1861. XI. 109. Ум. **Берлінка.** *Кілька дубів і берлинок з кавунами бичувалося по Дніпру.* Левиц. Пов. 273.

Берліг, логá, м.—**Барліг.** *На тім то берлозі свиноти іди постройть Албуград.* Котл. Ен.

Берло, ла, с. Скипетр. *Падишах своїй цариці берло довіряє.* К. МБ. XII. 274.

Берулька, ки, ж.—**Ягня́.** Вх. Пч. II. 6.

Беручий, а, е—**Беркій 2.** *У нас діти беручі до письменства.* Харьк. *З його був би добрий маляр, бо воно хлоп'я до всього беруче.* Шевч. (КС. 1883. II. 404).

Беручкій, а́, е́. 1)—**Беркій 2.** 2) Липкий, цепкий, вязкий.

Берфела, ли, ж. и **берфелó, ла́, с.** Часть **верклюга́.** Вх. Зн. 2. См. **Верклюг.** Шух. I. 109, 186.

Берца, ци, ж. 1) = **Бер** = **Кладка.** *На тій пропасті був перехід через малу беруцу.* 2) **Берци.** Часть плуга (какая?). ЕЗ. V. 58.

Берце́, ця́, с. 1)—**Берца 1**—**Бер**—**Кладка.** Желех. 2) = **Орчик.** Вх. Лем. 391.

Бесаг, га, м. Чаще во мн. ч. **бесаги.** 1) Мешок. *То бесаги мельникові стояли з пшеницев.* Гол. III. 225. 2)—**Сакві́,** дорожный двойной мешок. Kolb. I. 69. КС. 1891. VI. 380. Шух. I. 77. *Парубки кладуть калачі в бесаги.* Федьк. 3) Писанка с изображением **бесагів.** КС. 1881. VI. 380.

Беседа, ди, ж. 1) Разговор, беседа, речь. *Іде між нами своя весела беседа.* Г. Барв. *А у беседі частісінько і піп не знав, що против його говорити.* Кв. 2) Пир, пирушка. *Чи у беседі була, медгорілку пила?* Балл. 11. 3) Общество гостей. *Там у покоях сидить царська чесна беседа.* Рудч. Ск. Ум. **Беседонь-**

ка. *Веселая беседонька, де мій милий п'є.* Чуб. V. 805.

I. Бесѣдка, ки, ж. Лавка для гребцов в большой днепровской лодке, называемой дуб. Мнж. 179.

***II. Бѣсѣдка и бѣсідка, ки, ж.** Беседка. *Мишок з грушами поклав у бесѣдці. Заніс стільця до бесідки.* Крим.

Бесѣдонька, ки, ж. Ум. от бѣседа.

Бесѣдувати, дую, еш, гл. Беседовать, разговаривать. *А хлопець знає, що дома піп бесѣдує.* Рудч. Ск. I. 170. *І пийте, і їжте, і бесѣдуйте.* Чуб. V. 149.

Бесермѣн, на, м. и пр. = Бусурмѣн и пр.

Бесекур, ра, м. Род растения. Вх. Зн. 2.

Бѣсі, меж. Детск. = Бебѣсі.

Бѣсіда, ди, ж. 1) = Бѣседа. *Бесіди багато, а розуму мало.* Фр. Пр. 27. *Ой чия ж то бесіда тут вечеряє весела.* Х. Сб. VII. 425. *2) Речь. *Не гніви бога, дурна тітко! Така бесіда тільки гріх на душу стягає.* Борд.

Бѣсідливий, а, е. Разговорчивый, словоохотливый. Желех.

Бесідувати, дую, еш, гл. 1) = Бесѣдувати. *Турок до них бесідує.* Гн. I. 63. 2) Говорить, произносить. *Маштер бесідує 24 разів «Отче наш».* МУЕ. III. 55.

Бесіжнік, ка, м. Раст. а) *Paris quadrifolia.* Желех. б) — **огорідний.** *Malva.* Вх. Зн. 2.

Бѣсіт [ту?], м. Раст. *Epilobium angustifolium.* Лв. 98.

Бѣскед, ду, м., бескѣда, ди, ж. Крутизна, обрыв, непроходимый овраг. *Бережно провів проміж рівчаків і бескѣдів.* Стор. II. 194. *З високої скелі в глибокий бескѣд.* Стор. М. Пр. 40.

Бескѣдина, ни, ж. Крутой горный обрыв. Желех.

Бѣскѣт, ту, м. = Бѣскед. *Довго крутилась, ходила по бескетях та по ярках.* О. 1862. IV. 88.

Бескѣття, тя, с. соб. Обрыв, обрывы, овраги. *Он дивіться, яке бескеття ліворуч від дороги.* Пирят. у.

Бѣскид, ду, м. 1) Гора. Желех. 2) Также во мн. **Бескіди.** Часть Карпат от Яблонки до источников р. Стрия на северном и р. Латорицы на южном склоне. Гол. I. Геогр. оч. 558.

Бескідський, а, е. Относящийся к бескідам. Желех.

Бескідувати, дую, еш, гл. Пасти скот на горах в бескідах. Желех.

Бѣстія, тії, ж. Бранное: скот, бестия. *Завзята бѣстія.* Шевч. Ув. **Бѣстіяка.** Сим. 214.

Бѣстіянський, а, е. Собачий, скотский. *Ах він бѣстіянський син.* КС. 1883. VII. 501.

Бѣсур, ра, м. = Бусурмѣн. *Тривай, бесуре! я тебе відучу до чужих дівок залиятися.* О. 1861. XI. Кух. 16.

Бѣсурів, рова, ве. 1) = Бусурмѣнський. 2) Вражий, чортов. *Бесурів син.*

Бесурмѣн и бесурмѣн, на, м. = Бусурмѣн.

Бусурмѣнський и бесурмѣнський, а, е = Бусурмѣнський. К. ЧР. 23. *Віра бесурманська.* АД. I. 334.

Бесурмлянин, на, м. = Бусурмѣн. *Злі бесурмляне з міста рушали.* КС. 1884. I. 47.

Бесурмлянський, а, е = Бусурмѣнський. КС. 1882. VIII. 275.

Бетѣга, ги, ж. 1) Болезнь. Вх. Зн. 2. 2) об. Ни к чему негодный человек. Вх. Лем. 391.

Бетегота, ти, об. = Бетѣга 2. Вх. Лем. 391.

Бетѣжний, а, е. Больной. Вх. Зн. 2.

Бѣтлах и бѣтлих, ха, м. Мусор, крупный сор. *Мале сміття я і сам винесу, а цього бетлиха хіба возом вивезти.* Могил. Подол.

Бетоніка, ки, ж. Раст. *Betonica officinalis.* Вх. Пч. II. 29.

***Бетонник, ка, м.** Бетонщик. Сл. Дубр.

Бѣфѣль, ля, м. Приказ. *А вахмайстер попереду бѣфѣль їм видає.* Гол. I. 145.

Бех! меж. 1) Бух! (о падении). 2) Бац! (о выстреле). ЗОЮР. I. 284.

Бех, ха, м. 1) Раст. *Cicuta virosa* L. ЗЮЗО. I. 116. 2) В заклинаниях употребл., как болезнь, родственная с бешіхою. *Богородице діво! прошу тебе вишептати і вимовити бех і бешиху.* Чуб. I. 115.

Бѣхати, хаю, еш, одн. в. бѣхнути, ну, неш, гл. Делать что-нибудь с шумом: стучать, падать, бить, стукнуть,

упасть, ударить. *Кого по пиці бехає, кого у груди тасує.* Кв. Так і бехнув з горища. Мнж. 113.

Бéхатися, хаюся, ешся, сов. в. бéхнутися, нуся, нешся, гл. Падать, упасть с шумом, грохнуться. *Як би не вона, бехнулась би перед усіма.* Г. Барв. 398.

Бéцман, на́, м. Неповоротливый человек, увалень, дубина, балбес. *Який бецман, а нічого не вгоден робить.* Аф.

Бéцманка, ки, ж. р. от бéцман.

Бець, ця, м. Род большого хлеба? *Беця їм спечу.* Мнж. 98.

Бецьком, нар. — посну́ти. Крепко заснуть. Желех.

Бéцяти, цяю, еш, гл. Детск. испражняться. Вх. Лем. 391.

Бéчка, ки, ж. = **Тóрок 2.** МУЕ. III, 25.

Бешéги, шéг, ж. мн. Заразительные болезнетворные вещества. *Заніс бешегги до нашого села.* Вх. Зн. 3.

Бешéзнік, ка, м. Раст. *Paris quadrifolia.* Шух. I, 20, 46, 22.

Беші́ха, хи, ж. Болезнь: рожа, рожистое воспаление. Чуб. I, 116. X. Сб. VII, 416. Мил. М. 95. Ув. **Беші́шище.** Мил. М. 96.

Беші́шник, ка, м. 1) Раст. *Chenopodium hybridum* L. ЗЮЗО. I, 116. Мил. М. 96, 11. 2) = **Беші́ха.** Драг. 27, № 11, статья 4.

Бéшкет, ту, м. 1) Скандал, безчестье, посрамление. *Се ще йому стиднійш буде, що при людях такий бешкет йому зробили.* Кв. 2) Шум, смятение. Шейк.

Бешкéт, ту, м. = **Бéскéт.** *Київ усе по бешкетах та по кручах.* Змиев. у.

Бешкéтний, а, е. Скандальный, скандалезный.

Бешмéт, та, м. Особый род верхней одежды, бешмет; кафтан, носимый у од черкесскою. Стор. II, 18. ЕЗ. V, 6 (Черном.).

Бéшпет, ту, м. = **Бéшкет.** *Цю ніч вони мені бешпет зробили, усі копи побіли.* Сумск. у.

Бешпéтити, чу, тиш, гл. Пачкать, гадить. *Мухи бешпетять стіни.*

Бéштання, ня, с. Брань, нагоняй, *разнос. *Досить мені вже того беш-*

тання,—краше мовчи вже. Липов. у. Ефр.

Бéштати, таю, еш, гл. Бранить, срамить, давать нагоняй. *Я його вже добре бештав.* Шейк. *Бештає за гріхи вдівця молодого.* Рудан. I, 158.

Бéщад, да, м. = **Бéскид 2.** Вх. Уг. 227.

Бжді́рка, ки, ж. Рыба *Phonixus rivularis.* Вх. Пч. II, 20.

Бжів, ва, м. = **Чміль.** Вх. Пч. I, 5.

Бжі́лка, ки, ж. = **Бджі́лка.**

Бжолá, лі, ж., бжолянік, ка, м. и пр. = **Бджолá, бджолянік** и пр.

Бжоляникува́ти, кую, еш, гл. = **Пасішникува́ти.** Волч. у. (Лободовск.).

***Бжоля́р, ра́, м.** Пчеловод. Немол.

Бжук, ка́, м. Навозный жук, *Scarabaeus stercorarius.* Вх. Пч. II, 27.

Бжун, на́, м. = **Бжук.** Желех

Бжуні́ти, ню́, ніш, гл. Жужжать. Желех.

Бзді́кати, каю, еш, гл. = **Бзді́ти.**

Бзді́кнути и **бздикону́ти, ну, не́ш, гл.** Одн. в. от **бзді́кати.**

Бздила́, лі, ж. Жук вонючка, *Blaps.* Мнж. 176.

Бзді́ни, бздин, ж. мн. 1) Газы в желудке. 2) = **Бздюха́ 1?** *Рветься як бздини.* Шейк.

Бзді́ти, бздю, бздиш, одн. в. бзді́ти, ну́, не́ш, гл. Бздеть, испускать. испустить ветры. Ном. № 12577. *Дід перднув, баба бзднула—і хата потонула.* Нар. сказка. *Не бзди гостро, бо уріжешся.* Посл. Канев. у.

Бздо, да, с. Газы в желудке, ветры.

Бздун, на́, м. Часто испускающий ветры (см. **Бздо**); говорят преимущественно о стариках. *Старий бздун.* Ув. **Бздуня́ка.** *Оце ще бздуняка: начхурів і дихати не можна.* Кременч. у.

Бздюха́, хі, ж. 1) Род гриба: дождевик, *Lycoperdon Bovista* L. 2) Насекомое: вонючка. Ум. **Бзді́шка.**

***Бзик, ку, м.** 1) Строка, дрок. 2) О человеке: норов, пунктик, мания. Сл. Нік.

Бзинá, ні, ж. = **Бузинá.** Желех. Шух. I, 18. ЕЗ. V, 89.

Бзинóвий, а, е = **Бузинóвий.** ЕЗ. V, 89.

Бзичáти, чу́, чіш, гл. = **Дзичáти.** Вх. Лем. 391.

Бзік, ка, м.—Бузина. Вх. Лем. 391.

Бзюк, ку, м. Раст. *Sambucus Ebulus* L. ЗЮЗО. I. 135.

Би, сокращ. б. 1) Частица, прибавляемая к слову для выражения условности: бы, б. *Я ж би тую Україну кругом облітала.* Нп. *Дурним би назвали, од себе прргнали.* Шевч. *Як би він не лях, то не звав би ся Стасем.* Литин. у. **Би б.** Был бы. *Не рад би б ти моєму братіку, як би в гості прийшов?* Рудч. Ск. I. 85. **Би-м.** Выражается условность в 1-м лице. *Від чорта би-м ся відхрестив, а від тебе ні відхрещусь, ні відмолюсь.* Ном. № 2806. *Дала би-м білу ручку, та нема кому.* Чуб. V. 1. *Ой рада би-м, мій синьку, листок написать.* Федьк. I. 37. Также точно для 2-го лица ед. ч. —**би-сь.** *Не волів би-сь, милий синку, йти з ягнятком на толоку.* Федьк. Для 1-го лица мн. ч. **би-сьмо;** для 2-го лица мн. ч. **би-сьте.** 2) Сз. Дабы, чтобы. *І над ним і коло него хрестик божий пише, би уроки, би злі духи там не приступали.* Федьк. I. 3.

Бибáк, ка́, м. Веред. Угорщ.

Бібка, ки, ж. Шишка овечьих экскрементов. Мил. М. 25. См. **Бібка.**

Библі́йний, а, е—**Біблі́йний.**

Библіоте́ка, ки, ж.—**Бібліоте́ка.** *Скрізь як у дзвін дзвонять,—говорять за школи і бібліотеки.* О. 1861. X. 150. *Які все чудні книжки в бібліотеці мого батька.* Левиц. Пов. 128.

Бига́рь, ря́, м.—**Бегáр.** Угор.

Бігасе́нь, сня, м. Дубина, болван, олух. Желех.

Бигі́ збивáти—**Ба́йдики бі́ти.** Желех.

Бідзатися, дзаюся, ешся и бідзкатися, каюся, ешся, гл.—**Гéдзатися.** Желех.

Бідзень, дзня, м.—**Гéдзень.** Желех.

Бідзькавка, 'ки, ж. Насек. а) *Oestrus*, овод. Вх. Зн. 3. б) *Hippobosca equina*. Вх. Зн. 3.

Бидлі́на ни, ж. Единич.: скотина, одна штука скота. См. **Товари́на, товаря́ка.**

Бідло, ла, с. 1) Рогатый скот. *Май—бидлу дай, а сам на піч утікай.* Ном. № 447. *В тій оборі повно бидла.* Чуб. II. 232. 2) Бранное: скот, скотина. *Ах*

ти, бидло погане! 3) **Пада́ль.** Ув. **Бидлюга́, бидлю́ка, бидля́ка, бидля́тина.**

Бидля́, ля́ти, с. Одна молодая скотина, одна скотина. Чуб. III. 374.

Бидля́к, ка́, м. Бранное: скот, скотина.

Бидля́ка, ки и бидля́тина, ни, ж. Ув. от **бідло.**

Бидля́чий, а, е. Скотский.

Бидля́чка, ки, ж. Экскремент рогатой скотины. Вх. Лем. 391.

Бизі́вний, а, е. Верный, надежный, несомненный. Угор.

Бизі́вно, нар. Несомненно, наверно. Вх. Зн. 3.

Бизува́ти, зу́ю, еш, гл.—**Бізува́ти.** Вх. Зн. 3.

Бійстрик, ка, м. Быстрое течение в реке. Киев.

Бик, ка́, м. 1) Бык (молодой, кастрированный). *До чого бик навик, того і волом схоче.* Фр. Пр. 27. *Міняй бики на воли, аби дома не були.* Чуб. I. 272. 2) — **ди́кий**—**Оле́нь.** Вх. Пч. II. 6.

3) Насек. *Lucanus cervus*, жук олень. Вх. Пч. II. 27. 4) Прочный треножник, с помощью которого поднимают мельничный камень. Чигир. у. 5) Род неподвижных кандалов. КС. 1882. VIII. 263.

*6) Бык, устой (под мостом). «Техн. Вісті». 1926 р. *7) Лежак, дымовой ход на чердаке. 8) Род детской игры. Ив. 47. Ум. **Бичо́к, биче́чок.** Ув. **Бичи́сько, бичи́ще.**

Біле́нь, льня, м.—**Бич 2.** Шух. I. 166.

Биле́т, та, м. 1) Билет. 2) Паспорт.

3) Отпускной солдатский билет. *По дорозі йшов молодий москаль додому по билету.* Левиц. I. 1. 4) Двадцятипятирублевая ассигнация. *А що за цю коровку?*—**Билет.** Золотон. у.

Білець, льця, м.—**Білень**—**Бич 2.** Kolb. I. 64.

Били́на, ни, ж. Стебель полевого злака, травка, былина. *Ой у полі билина, її вітер колише.* Мет. 78. *Сам зостався на чужині, як билина в полі.* Мет. 11. Ум. **Били́нка, билино́нька, билино́чка.**

Били́сько, ка, с. Место, заросшее травой, стеблями растений. *Приїдь, приїдь, Кострубоньку! Стану з тобов*

до шлюбоньку на травнику-билиську і в подертім сірачиську. Pauli, I. 22.

Билиця, ці, ж. 1) Биль, былое. Бо се не казка, а билиця, або бувальщина, сказать. Шевч. 2) = **Билина**. Інших біла палицов, мене с біла билицов. Гол. I. 211.

Білка, ки, ж. 1) Род игры в мяч. Полтав. 2) Ствол дерева толщиной в руку. Павлогр. у.

Білля, ля, с. соб. Былие. Ой, Васильку, сиди в биллю, а я в черемшині. Pauli, II. 189.

І. Біло, ла, с. 1) Доска, употребляемая вместо колокола в монастырях; то же, что **клепало**. Я йому як у біло б'ю: женись та женись,—так ні та й годі. Лебсд. у. Говорили, як у біло били, а йому й не в догадки. 2) Крылья или отводы в санях, предназначенные для того, чтобы сани не опрокидывались. Сумск. у. Ум. **Бильце**.

ІІ. Біло, ла, с. 1) Стебель растения (конопли), стержень кукурузы. Шух. I. 147. *Торік добрі були кукурузи: на їднім билі по два стрюки було*. Каме-нец. у. 2) Часть друлівникá (см.). Шух. I. 277. 3) Верхние боковые перекладины, соединяющие передок и задок воза. Черниг. Ум. **Бильцэ**.

***Біловій**, а, е. Стеблевый. Сл. Дубр.

Білька, ки, ж. Стебель картофеля. Вх. Уг. 227.

Бильнік, кá, м. 1) Черешки в листе. *Поїла проклята кузявка капусту,—тільки бильнік один стирчить*. Черниг. 2) Раст. чернобыльник, *Artemisia vulgaris*. *Небом накрите, а билником огорожене*. Волянск.

Бильцэ, ця, с. 1) Ум. от **біло**. 2) Рама у лоськи. Чуб. VII. 386. *Шовкові вервечки, золоті бильця, срібні колокольця, мальована колисочка*. Мет. *Кохала цілу ніч і бильця з рук не пускала*. Черк. у. 3) Часть ткацкого инструмента, называемого **блят** (см.). Константиногр. у. 4) Часть **витушки** (см.). Вас. 202. 5) Палочка в улье, к которой пчелы прикрепляют восчину. Шух. I. 111. 6) Часть лозовой корзины: «продольный брусок сверху и внизу корзины». Вас. 147. 7) Одна из частей ворот. Шух. I. 87. 8) Брус в бороне, в котором укреплены зубья. *Треба було роз-*

бірати двоє бильців у бороні. Чуб. II. 561. 9) Обруч в рыболовном снаряде, называемом **хвátка**. Браун. 14. 10) Часть крыши **оборóга** (см. **оборóг.**). 11)—половинка стропил. Вх. Зн. 42.

Бильчák, кá, м. Бревно из цельного дерева, деревянный брус.

Били́нка, ки, ж. = **Бандурчánка**. Вх. Лем. 391.

Би-м. См. **Би**.

***Бімбас**, са, м. Верзила. *Не сором тобі бити малих дітей? Вони ще маленькі, нічого не розуміють, а ти бимбас*. Крим.

Бінда, ди, ж. Лента. Гол. Од. 26. Чуб. VII. 423. О. 1861. XI. Св. 29. *Дай же мені, моя мати, ще й червону бинду*. Грин. III. 385. **У біндах ходіти**. Быть девушкой. Шейк. Ум. **Біндочка**. Чуб. III. 210.

Бинджук, кá, м. Лентяй, лебежок. Желех.

Биндóвий, а, е. Ленточный.

Биндоóкий, а, е = **Блиндоóкий**.

Біндочка, ки, ж. 1) Ум. от **бінда**. 2) Косоплетка. Гол. Од. 50.

Биндочкóвий, а, е. Относящийся к ленточке. *Биндочковий кісник*. О. 1861. XI. 28, 29.

***Биндióг**, гá, м. Ломовые роспуски. Херс. Нік.

Биндюгі, гів, м. мн. = **Бендюгі**.

Биндюк, ка, ***биндюг**, гá, м. = **Чміль**. Вх. Пч. II. 26. ***Шершень**. Sl. jez. р.

Биндю́читися, чуся, чишся, гл. = **Бундю́читися**.

Бі́ненька, ки, **бі́нечка**, ки, ж. Ум. от **бі́ня**.

Бинч, чá, м. Трутень. Вх. Лем. 391.

Бинча́ти, чу́, чиш, гл. = **Дзича́ти**. *Хрущ бинчит*. Вх. Лем. 391.

Бинь-бинь! меж. Призыв для коров. Шейк.

Бі́нька, ки, ж. Ум. от **бі́ня**.

Бі́нькати, каю, еш, гл. = **Бинча́ти** = **Бзича́ти**. *Бинькала бчїлка на цвіту*. Гол. IV. 349.

І. Бі́ньо, ня = **Бі́ня**. Желех.

ІІ. Бі́ньо, ня, м. Плакса. Желех.

Бі́ньця, ці, м. Ум. от **бі́ня**.

Бі́ня, ні, ж. Детск. название быка, коровы. О. 1862. IX. 118. Ум. **Бі́нька**, **бі́ньця**, **бі́ненька**, **бі́нечка**. *Плаче ко-*

до биків: «бинейки мої, бинейки!» Гн. II. 162. См. **Біця**.

Бир! **бирр!** меж. Крик, которым гонят овец. Колб. I. 65. Шух. I. 210.

Бірва, ви, ж.—**Брова**. Желех.

Біренька, біречка, ки, ж. Ум. от **біря**.

Бірів, рова, м. Сельский староста, сельский судья. Угор. *От бирова утікайте*. Гол. III. 237.

Бірка и бірька, ки, ж. 1) Овца. 2) Шкура овечья, мерлушка. Гол. Од. 17. 3) **Шапка-бірка**. Шапка из овчины. *А ще на козаку бідному нетязі шапка-бирка, зверху дірка*. Мет. 377. 4) Палочка, на которой нарезавают счет чего-нибудь, бирка; то же, что **карбіж**. КС. 1893. V. 277. 5)—**Багнітка**. Вх. Лем. 391. 6) Сосновая шишка. Харьк. у., Борз. у. 7) Род детской игры. ЕЗ. V. 135. 8) Животное: стоног, тысяченог. Вх. Лем. 391.

Биркастий, а, е. О шерсти овец: в мелких завитках. *Вівці биркасти*. Вх. Лем. 391.

Біркати, каю, еш, гл. Созывать овец. *Вівчарь вівці наганяє, на ягнята биркат*. Гол. III. 394.

Биркувати, кую, еш, гл. Отмечать, делать пометки, нарезки. См. **Бірка 4**.

Бирнак, ка, м. Палка с крючком, которою ловят овец.

Бировіти, влю, віш, гл. Быть сельским судьей. Угор.

Бірочка, ки, ж. Ум. от **біря**.

Бірса, си, ж. 1) Сильный ветер, ураган, буря, порыв ветра. *Як набіжить бирса, то й млин повалить*. Киев. 2) Эпилепсия, падачая болезнь. Канев. у.

Бирсуватися, суюся, ешся, гл. Артачиться, беситься. *Спершу кінь бирсується, а далі оговтається*. Черк. у.

Бирувати, рую, еш, гл. Мочь, быть в силе. Угор.

Бірфи, бирф, ж. мн. Ступеньки в передвижной лестнице. То же, что и **шаблі**. Вх. Зн. 3.

Бирь-бирь! меж. Призыв для овец. **Бірька**. См. **Бірка**.

Біря, рі, ж. Детск. овца. О. 1861. VIII. 8. *Як піду я яром по долині свої бірї гукати*. Чуб. Ум. **Біренька, біречка, бірочка**.

Бисаг, га, м.—**Бесаг**.

Біскуп, па, м. Римско-католический епископ, бискуп. К. ЧР. 10.

Бискуплянин, на, м. Крестьянин, живущий на известных обязательствах на землях епископства. К. ПС. 110.

Бискупство, ва, с. Епископство.

Біскупський, а, е. Епископский, бискупский.

Біскупщина, ни, ж. Епископские владения.

Бістрень, ня, м. Поток, быстрый ручей. *Брати мої невірні, як той бистрень, то джуркотить на провесні в долині*. К. Юв. 14.

Бістрий, а, е. 1) Скорый, быстрый, стремительный. *Перебреду бистру річку*. Мет. 83. *Підмила корінь бистра вода*. Нп. 2) Проворный. *Повибігали якісь панночки куці та бистрії як сороки*. МВ. I. 112. *І бистрим бігом все колише, ьначе в гніві сам Зевес*. Котл. Ен. 3) **Бістрий на очі**. Быстроглазый, шустрый. *Була у нас жінка,—знаєте, все бісики пускала—така собі бистра на очі*. Волч. у. *Дивиться бистрим оком*. Внимательно смотрит. МВ. II. 107. 4) **Бістрий на розум**. Сметливый, сообразительный. *5) Резвый. *На бистрого коня сідає*. Херс. Нік. Ум. **Бистрєнький, бистрєсенький**.

Бистрина, ні и бистриня, ні, ж. Быстрина, быстрое, стремительное течение воды. *Люблять прать на самій бистрині*. К. (ЗОЮР. II. 205). *Один з плотів, збившись з бистрини, трапив між каміння*. Стор. II. 122.

Бистрити, рю, ріш, гл. Быстро, стремительно течь. *Вода бистрить*. Радом. у.

Бістриця, ці, ж. 1) Быстрый и шумный поток. Желех. 2) Название многих рек. Желех. 3) Порода длинных слив. Вх. Лем. 391.

Бістрінь, ні, ж.—**Бистрина**. *Як же повідь настала, наперла бистринь на будинок той*. Ев. Л. VI. 48.

Бістро, нар. Скоро, проворно. **Бістро очіма стриже**. Бойко смотрит. Шейк. Ум. **Бистрєнько, бистрєсенько**.

Бистровідний, а, е. Стремительно текущий. *Потоки бистровідні*. К. Псал. 32.

***Бистроокій, а, е.** Зоркий. *Він бистроокій, од його не приховаєшся.* Крим.

***Бистроплинний, а, е.** Быстротечный. *Хіба життя не бистроплинний сон?* Коцюб.

Бистрощокий, а, е. ? Чого прийшов, бистрощокий? Грин. III. 680.

Бистря, рі, ж.—**Бистрина.** Червона хустка пішла бистрею, довга коса роспустилась по воді. МВ. I. 158.

Бистряк, ка, м. Накожный сап. Волын. г.

Бистрянка, ки, ж. 1) Раст. *Alburnus baldneri.* Шейк. 2) Быстрая и глубокая речка. Ум. **Бистряночка.** Течуть річки бистряночки, що й не перескочу. Чуб. V. 577.

Би-сь. См. Би.

Бит, та, м. Драка. *Такий меж їми був бит, що обидва на місті зістались.* Черном.

Бітва, ви, ж. Битва, бой. *Ой не нахоть, Литва, буде з нами битва.* Мет. 215. *Лайки—байки, битва—молитва.* Нэм. № 3807.

Бительня, ні, ж. Станок для трепання конопли. Левиц. I. 2.

Битець, тця, м. 1) Каменоломщик. Миус. окр. *2) Боец. *А подайте мені битця ще з того кінця!* Сл. Яворн.

Біти, б'ю, б'еш, гл. 1) Бить, наносить удары. *Дурного і в церкві б'ють.* Посл. *За що мене, мужу, б'еш, за які вчинки?* Нп. *Орлом сизокрилим літає, ширяє, аж небо блакитне широкими б'є.* Шейч. *Не по чім і б'є, як не по голові.* В том-то и беда, в том-то и дело. Ном. № 7367. 2) О лошадях: лягать. *Кобила б'є.* 3) Вколачивать. *Бити палі.* 4) О воде, волне и пр. Бить стремительно, литься, течь. *Вода так і б'є.* *Ой не ходи коло води, буде хвиля бити.* Мет. 70. *Піна била з рота.* Стор. М. Пр. 19. 5) О часах, колоколе и пр. Звонить, бить. *В усі дзвони б'ють.* Грин. III. 275. *У дзвони дзвонять, в гармати б'ють.* О. 1862. II. 59. 6) Разбивать, бить. *Бити вікна.* *На мою невісточку не настачишся горшків та мисок: так б'є, хоч що тижня нові купуй.* Харьк. 7)—**на кого.** Нападуть, наступать на кого (во время войны). *І хоче ворогом на тебе бити.* К. ЦН 172. *Прийшов чужоземець татарин*

і ото вже на Вишгород б'є. Ад. I. 50. 8) О ветре, метели: веять, нести. *Б'є вітер на чистому.* Новомоск. у. *На Миколи перестало бити, за те ушкварив мороз.* Мир. Пов. I. 113. *Завірюха б'є.* Грин. II. 97. 9) Корчить в эпилепсии. *Бодай тебе било до землі, аби з ті дух вибило* (Проклятие—пожелание смерти от эпилепсии). Фр. Пр. 31. 10) **Олію біти.** Выжимать постное масло. 11) **Біти третяка.** Танцовать. *Під дудку била третяка.* Котл. Ен. 12) **Байдики біти.** Ничего не делать, бить баклуши. Ком. II. 17. 13) **Біти на забій.** Бить на смерть. *Б'є жінку на забій.* НВолын. у. 14) **Покло́ни біти.** Бить поклоны. *Прийшли в каплицю перед Феба, Еней поклони бити став.* Котл. Ен. 15) — **вóвну, пóвсті.** Перебивать шерсть, делать войлоки. ЗОЮР. I. 48. Сим. 197. 16)—**телегра́м.** Посылать телеграмму. Лохв. у. 17)—**ші́ла.** Род игры у парней. О. 1861. XI. Св. 31. 18)—**чоло́м.** См. **чоло́.** 19) **Бодай ты на сон біло!** *Чтоб ты не мог заснуть.* Фр. Пр. 29. ***Біти до віконниць.** Бить, стучать в ставни. *Дош грубими каплями бив до віконниць.* Лейкий. ***Біти телегра́му.** Посылать телеграмму. Сл. Нік. ***Шутливо: Біти в дріт.** Посылать по телеграфу. Сл. Нік. ***Біти на гвалт.** Бить, подымать тревогу.

Бітний, а, е. 1) Битый. *Каже дитина, що бита, та не каже за що.* Посл. **Бітний ходиш.** *Вот-вот будеш побит.* *Битий ходиш, — от-от-от полюб'ють.* Ном. № 3610. **Я в тім не бітний.** *Я этому не учен, я этого не знаю.* Фр. Пр. 35. 2) О дороге: торный, укатанный. ***Бітний шлях.** Большая, торная дорога. *Ой як вийдеш на битий шлях, слізоньками вмиться.* Нп. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела діток при битій дорозі.* Нп. 3) Печатный. *Я розбіраю тільки бите письмо, а скорописі не вмю.* Павлогр. у. (Залюбовск.). 4) О монете и металле: чеканенный, кованный. **Битий таляри.** Гол. I. 19. *Пря боці шабля у Дамашку бита.* Федьк. I. 132. *Без битої голої копійки.* Котл. 5) **Біта підло́га.** Пол из бревен. Шух. I. 174. *6) **Біта голова́.** Тертый калач, бывалый человек. *Ну та й він бита голова—його не одурите.* Крим. *7) **Бітний на го́лову—**

башковатый. Сл. Нік. Ум. **Бітенький**. Чуб. V. 943.

Бітисся, б'юся, б'єшся, гл. 1) Биться, драться, сражаться. *Бийтесь, не вляйте, настав тепер то січі час*. Котл. Ен. VI. 24. *Господарю Волоський, чи будеш зо мною битися*. Нп. *Бийте, поки б'ється*. Шевч. 2) Битися, трепетать. *Ти не знаєш, моя мати, за ким серце б'ється*. Мет. 50. *Жила б'ється*. Плаче. *плаче та ридає, як рибонька б'ється*. Нп. *Сокіл... і давай перед нею битися, наче підбитий*. Мнж. 4. 3) Битися обс что. *Будеш плакати, в землю битись, долю проклинати*. О. 1862. II. 82. 4) Стараться, битися. Грин. II. 88. *Б'ється, як риба об лід*. Посл. *Настя ночі не поспить, усюди старається, б'ється, достає*. Стор. 5) Бить, ударять. *Ходить дівка по бележку та все в груди б'ється*. Мет. 19. 6) О кобыле: иметь случку. Угор. 7) **Бітисся навбітки**. Особый род игры яйцами на светлый праздник: бить одно яйцо об другое, и чье разобьется, тот и считается проигравшим. 8) **Бітисся об заклад**. Держать пари, битися об заклад. 9) **Бітисся луною**. Отдаваться эхом. *Стукотіння од коліс билосся луною в обидва боки того яру*. Левиц. Пов. 272. *10) Стремиться куда-нибудь. *У нас дуже б'ються в приими, бо своєї землі мало*. Крим. *11) **Опуюкою бітисся**. Горевать сильно, тужить. *Опуюкою б'ється бідная мати, сина виражаючи*. Звен. у. Ефр.

Бітка, ки, ж. 1) = **Ба́бка** 5. 2) Разбитое яйцо (см. **Бітисся навбітки**). *У мене є з двадцять біток*. Черк. у. 3) Драка, битье. Гн. I. 65. Вх. Лем. 392. *На ярмарку счинилась межи людьми бітка*. Бердич. у. 4) Удар в игре **лátка**. Ив. 47. 5) Шило, которое отыскивают друг у друга играющие в игру **шіла біти**. О. 1861. XI. Св. 31. 6) То же, что и **тёрница**, но с более широкой целью для **мéчика**. Вас. 200.

Битливий, а, е. Драчливый. Мнж. 176. *Такий битливий,—зараз кулаком*. Константиногр. у. *Чоловік битливий буде*. Славянос. у. 2) Бодливый. *Така корова маленька, а битлива*. Черк. у. *Битлива корова наша*. Канев у. 3) Сильно ударяющий. *Град битливий*. Миус. окр.

Бітниця, ці, ж. = **Бетельня**. Кобел. у. Киев. у.

Биття́, тя́, с. Битье; драка *Маханя за биття не рахується*. Ном. № 3884. *Як би знайшовся такий чоловік, щоб не биттям, а поважним словом зробив з неї роботу людину*. Стор. I. 10.

Біцінька, ки, ж. Ум. от **біця**.

Биць-биць! меж. для призыва телят.

Біцька, ки, ж. Ум. от **біця**.

Біцю-біцю! меж. = **биць-биць!**

Биці́оня, ні, ж. Ум. от **біця**.

Біця, ці, ж. Детск. корова, теленок и вообще рогатый скот. О. 1861. VIII. 8. *Зійшли біці на кінці*. Хозяйство пришло в упадок. Фр. Пр. 27. Ум. **Біцька, біцінька, биці́оня**. См. **Біня**.

Бич, ча́, м. 1) Палка. КС. 1883. IV. 773. *Не біжить собака від калача, але від бича*. Чуб. I. 279. *Добрий бич запарив*. Мнж. 105. 2) Било, короткая часть цепа, которою молотят. *Киі запорожські—палічка не дуже довгі, неначе бичі у ціпів*. Стор. II. 193. 3) Часть сукновального песта, при помощи которой он поднимается. Мик. 481. Ум. **Бічик**.

Бича́, ча́ти, с. Бычок. Чаше во мн. ч. **бичата**. *Іде чоловік бичатьми маленькими*. Гн. I. 96.

Бича́к, ка́, м. Нож с небольшим черенком. Угор.

Биче́чок, чка, м. Ум. от **бичо́к**. *У тебе дві корови телилося, два бичечки родилося*. Чуб. *Запряжи бичечки*. Грин. II. 69.

Бічий, а, е. Бычий. Вас. 163.

Бічик, ка, м. Ум. от **бич**.

Бичи́ка, ни, ж. 1) От **бик**. Говядина. Константиногр. у. 2) От **бич** I. Палка. Рудч. ЧП. 233.

Бичи́сько, ка, м. Ув. от **бик**.

Бичи́тисся, чу́ся, чишся, гл. О корове: иметь случку. *Гарно бичитися, та погано телитися*. Ком. II. № 446

Бичи́ще, ща, м. Ув. от **бик**.

Бичи́вка, ки, ж. Веревка, бечевка. О. 1862. IX. 61. Ум. **Бичи́вочка**.

Бичи́вник, ка́, м. В дышловом возу: жердь, служащая для припряжки третьей лошади. *Кінь на бичівнику*. Вх. Зн. 3. Ум. **Бичи́вничо́к**.

Бічка, ки, ж. = **Багнітка**. Вх. Пч II. 37.

Бичні́я, ні́, ж. 1) Стадо волон. 2) Загон для волон. *Звелів з бичні волів пригнати.* Котл. Ен. III. 22.

Бичова́, ві́, ж. Припрягивание добавочных лошадей или волон. Шейк.

Бичові́й, а́, е́. Припряженный в добавление. См. **Бичува́ти 1.**

Бичо́к, чка́, м. 1) Ум. от бик. **Бичо́к-третячо́к.** Вол трехлеток. Чуб. III. 346. 2) Рыба: а) = **Бабе́ць.** Вх. Пч. II. 19. б) *Gobius.* Браун. 27. ***Бичо́к-кнут.** *Gobius batrachio.* Херс. Б. Юрківський. ***Бичо́к-цігган.** Черный бычок. **Бичо́к-коваль.** Лягушкоголовый бычок. Херс. Нік. 3) Печной боров? *Хата в його з рундучком і піч не з бовдуром, а так, як у панів, з бичком.* Г. Барв. 424. 4) Мера водки, равная $\frac{1}{2}$ четверти. Радом. у. 5) Мера лучины: два кубических аршина. Радом. у. 6) = **Сі́чик 2.** 7) Род танца. Алв. 32. *8) Окурок. *Курити—аж за душу тягне; може де хоч бичка знайду.* Уман. Ефр. *9) Гряда разбросанных по дну реки камней. Сл. Яворн.

Бичува́ння, ня, с. Отглагольное сущ. от **бичува́ти.**

Бичува́ти, чу́ю, еш, гл. 1) Припрягать к одной паре лошадей или волон еще одну или несколько вперед, когда тяжело везти. Ком. II. № 114. *На гору йду—не бичую, а з гору йду—не гальмую.* Мет. 460. 2) О судах: тащить на бечеве. Киев.

Бичува́тися, чу́юся, ешся, гл. 1) = **Бичува́ти 1.** *Ми раз-у-раз бичуємось, їдучи на цю гору.* Подольск. г. 2) Быть тащиму на бечеве, идти на бечеве. *Кілько берлинок і дубів з кавунами бичувалося по Дніпру.* Левіц. Пов. 273.

Бичу́сь, бичу́ш, бичу́шка. Клички быка.

Биша́к, ка́, м. Сорт крупных астраханских сельдей. Харьк. Мнж. 176.

Бишва́, ві́, ж. В кожевенном производстве: кадка, род ушата, в котором уши вытянуты высоко вверх, а на прорезе сквозь них палке вешается вымоченная кожа. Вх. Зн. 3.

Биші́ха, хи, ж. и пр. = **Беші́ха** и пр.

Бі́шки! меж. Окрик на телят. Мнж. 176.

Бія́к, ка́, м. = **Бич 2.** ***Біяк мені геть чисто побився.** *Тра йти в ліс, чи*

не надибаю де дубка доброго на біяка. Звен. у. Ефр.

Бі, сокращ. **Біг,** употребл. в сложных словах: **помага́й-бі.** *Помогай бог!* **Спасі́-бі!** *Спасибо!* **Да́сть - бі!** *Бог даст.* **Дале-бі!** **Про́-бі!**

Бі́б, бо́бу, м. 1) Раст. Боб, *Vicia faba* L. Чуб. V. 1157. 2) **Да́ти бо́бу.** *Задать, поколотить.* *Як дам тобі бобу, то й крикнеш «пробу!»* [вместо «пробі»]. Ном. № 3633. **Взяв до́брого бо́бу.** *Был сильно побит.* Чуб. II. 524. **Дав йому́ бо́бу залізного ззі́сти.** *Застрелил? Задал непосильную задачу?* Ном. № 4186 Ум. **Бі́бик, бо́бик, бобо́к, бо́бичок.** Ув. **Бобі́ще.** ЕЗ. V. 149.

Бі́бка, ки, ж. 1) Помет в шариках: овечий, заячий, козий. Мнж. 176. См. **Бі́бка.** 2) Шарик маленький. Ум. **Бі́бочка.**

Бі́блиця, ці, бі́бля, лі, ж. Род рыбы. Киев. Ум. **Бі́бличка.**

***Бі́блї́ний, а, е.** Библейский.

***Бі́бліоте́ка, ки,** ж. Библиотека.

Бі́бні́к, ка́, м. Трилистник.

Бі́бо́к, бка́, м. = **Бі́бка.** Черк. у.

Бі́бр, бобра́, м. Бобр. Желех.

Бі́бу́ла, ли, ж. Оберточная бумага. См. **Бebúля.**

***Бі́буля́р, ру,** м. Пресс-бувар. Сл. Дубр.

Бі́буля́стий, а, е. Похожий на **бі́бу́лу.** Желех.

Бі́б'яшо́к, шка, и. 1) = **Бі́бка 1.** 2) Древесная почка. Чигир. у.

Бі́впу́шок, шка, м. Раст. *Tussilago farfara.* Вх. Лем. 392.

І. Біг и бог, бо́га, м. 1) Бог. *Чоловік стріляє, а біг кулі носить.* Ном. № 83. *Біг богом, а люде людьми.* Посл. *Як ось знечев'я вбіг Меркурій засапавшися до богів.* Котл. Ен. II. 20. *Жив у лісі такий бог лісовий.* Грин. I. 44. *В се врем'я в рай боги зібрались к Зевесу в гості на обід.* Котл. Ен. II. 19. 2) Икона, образ. Чуб. VII. 384. *Поцілувала на божнику бога.* Г. Барв. 239. *Батько й мати беруть богів, хрестять богани молодих і оддають їм у руки.* *Молода оддає свого бога молодому.* Грин. III. 440. 3) **Старі́й бог.** ? *Вона іде, іде,—мов старій бог з двору сходить... Вже до воріт, за двір...—говориться о важ-*

ности ухода уходящего лица. Сим. 228.

4) **Скляний бог.** Водка, штоф с водкой. Тоді то її зазналася я із снм скляним богом. О. 1862. VII. 42. Прихлявся до скляного бога, привчався горілочку вживати. Мир. ХРВ. 203.

5) **Біг-ма́, біг-ма́є.** Нет, не имеется. Діточок у їх біг-ма. Шевч. А іще на козаку нетязі шапка-бирка, зверху дїрка, хутро голе, околиці біг-має. ЗОЮР. I.

6) **Біг-ме́.** Ей-богу; право. Біг-ме на шотах не училась. Котл. Ен. IV. 19. Біг-ме, я не брав твоєї сокири. Каменец. у.

7) **Біг дав.** Есть, имеется. Галиц. 8) **Богу робіти.** Иносказ.—сидеть в тюрме. Повесть «Мамай» Скальк. 9) **Знати бо́гу.** Знать молитвы. О. 1862. IV. 9.

10) **Бог відь.** Бог весть. Ото скільки очима скинеш, бог відь колишні степи. Конот. у.

11) **Своім бо́гом зробіти, піти́.** По-своему сделать. Св. Л. 287. См. **Зробіти.** З сього часу пішла своїм богом коло всього. Св. Л. 114.

12) **Ніяким бо́гом не допрóсишся.** Никак не упрóсишь. Ніяким богом не допрóсишся було, щоб хоть в двір до тебе заглянули. Сим. 222.

13) **За малим бо́гом.** Едва. За малим богом слави її чести козацької братерським боем не занастили. К. ЦН. 221. За малим богом Криму... не опанував. К. ЦН. 219.

14) **За невінного бо́га (побіто, взято).** Ни за что (побит, арестован и пр.). Мнж. 163.

15) **Спасе́ть же біг тебе!** Выражение благодарности. Котл. Ен. II. 29.

16) **Колі вже те у бо́га і діялось!** Бог знает, когда это и было. Сим. 223.

17) **У бо́га.** Восклицание в досале, если чего-нибудь не находишь. Де ті ключі у бога! Сквир. у. *18) Бог знает (где, когда). Де в бога заєць, де в чорта батько Катер. А Вержб. *19) **На бо́га!** Ради бога.

20) См. **Бі.** Ум. **Бо́гонько, бо́гочко, біженько, біжечко, божок.** Ей, богочку, таточку, дай погоду! Фр. Пр. 77. Ішов божок дорогою, зострів дівку із водою: «Ой дай, дівко, води пити, смажні уста закропити!»—Не дам, старцю, води пити, бо вода єсть нечиста... «Ой ти, дівко, сама нечиста, а вода єсть завжди чиста». Стала дівка, ізлякалась, перед богом заховалась. Млр. Л. Сб. 237.

II. Біг, гу, м. Бег. I бистрим бігом

все колише, иначе в гніві сам Зевес Котл. Ен. *У бігу́. На бегу... Княдаючи баранкові шапки і ловлячи їх у бігу кінцями довгих списів... Лепкий.

Біга́, гі, ж. 1) Бег, побежка. Екатеринос. у. 2) **Біго́ю.** Рысью. Кінь біжить бігою. Канев. у.

Бігавка, ки, ж. Понос.

Бігані́на, ни, ж. Беготня, суматоха. Левиц. I. 318. Наробив справник біганіни. Каменец. у.

Бігання, ня, с. Бегание. I піднявсь був... гомін, бігання, крик, галас. Кв.

Біга́рь, ря, м. Палка. Візьму бігарь на плечі—вся моя худоба. Гол. IV. 513. См. **Біга́рь.**

Бігати, гаю, еш, гл. 1) Бегать. Бігає по луці. В повел. накл. употребл. иногда біга́й вм. біжі́. Бігай, коню, бігай, коню, бо вже вечеріє. Мет. 98. Употребл. оно также тавтологически: Ой бігайте-біжіть шляхом да наженіте Касю з ляхом. Чуб. V. 908. Бігай, хлопче! Бігаймо у великій гай! Бігаймо, кажу! МВ. II. 112. *Употр. в смысле—поторопись. Бігай-но, дитинко, та принеси мені сокиру з повітки. Звениг. у. Ефр. 2) О коровах: случаться. Угор.

Бігатися, гл. О животных: быть в периоде случки, случаться. Шух. I. 211.

*Бігі́, гів, мн. Бега, ристания.

*Бігкі́й, а, е́. Ходкий. Сл. Яворн.

Бігли́й, а, е. Бегущий. Біглому една дорога, а погонцеві десять. Фр. Пр. 37.

Бігма́тися, маюся, ешся, гл. Божиться. Фр. Пр. 36. Та не бімайся, бо гріх. Шейк.

Бігнути, ну, неш, гл.—Бігти. Драг. 267. Бігнуть, пливуть човенцями. АД. I. 246.

Біго́висько, ка, с. Ристалище. Шейк.

Біго́м, нар. Бегом, скоро. Та біжи мені бігом, щоб одна нога тут, а друга там. Ном. № 11020.

Біготá, ті, ж. Название конки в сказке. Мнж. 122.

Бігти, біжу́, жіш, гл. 1) Бежать. Гріх по дорозі біг та до нас плиг. Ном. № 96. Туди ж бігла да дівчинонька. Мет. 87. Ворон коню, біжи швидче! Мет. 74. Біг так, що сам себе не чув—изо всех сил бежал. Котл. Ен. III. 21. 2) Быстро ехать, плыть на судне. Щось біжить з дзвоником. О. 1862. V. 78.

Човном біжить по під берегом. Харьк.—вѣрхи. Ехать верхом.—з копита, у чвал. Ехать, бежать галопом. НВолын. у.—в клус. Бежать рысью. 3) О воде, жидкостях и времени: течь. Біжить річка-млинівочка, камені руйнує. Pauli. Молоко біжить. Борщ біжить. Час біжить. Літа мої біжать як скороходець. 4)—з блѣску. Бежать со света. Як розходила старя моя,—батю мій, хоч з блеску біжи! Харьк. *5)—світ за очі. Бежать куда глаза глядят. Пир. у. Чик

Бігун, на, м. 1) Бегун, быстро бегущий, скороход. Олінь лісний — бігун бистрий, а людей боїться. Гол. I. 376. 2) Ось, на которой ходит дверь. ворота и пр.: верея. КС. 1893. VII. 78. Чуб. VII. 383. Kolb. I. 60. Двері спали з бігуна. Шейк. 3) Верхний двигающийся жернов в мельнице. Вас. 183. 4) Полос. Найтепліше на землі по-під рівноденником, а найхолодніше коло бігунів. Дещо. 5) Извилистый узор, зигзаг. Волын. г.; Слavyносерб. у. 6) Род колбасы. Желех. 7) Лен. Вх. Уг. 227. Ум. Бігунець, бігунчик.

Бігунець, нця, м. 1) Ум. от бігун. 2) Дитя, уже начинающее бегать. Ростуть вони не по дням і не по часам, а ростуть по минутам: уже такі бігунці гарні. Рудч. Ск. I. 116. 3) Род выпивки. Слavyносерб. у. Ум. Бігунчик.

Бігунка, ки, ж. 1) = Бігавка. Чогось бігунка напала. Киев. у. 2) Трехлетняя телка, вошедшая в период половой зрелости. 3) Пуля малого калибра. Вх. Уг. 227.

Бігункі, ків, м. мн. 1) Беговые дрожки. 2) ? Чуб. VII. 396.

Бігунці, ців, м. мн. = Бігункі 1.

Бігунчик, ка, м. 1) Ум. от бігунець. 2) Мн. В загадке: сани. Бігунчики біжать, ревунчики (=воли) дєвуть. сухе дерево (труну) несуть. Чуб. I. 313.

Бігунха, хи, ж. = Бігавка.

Бігунчий, а, е. 1) О воде: текущий, проточный. Грин. II. 284. Тут водиця бігунчая—трохи покупайся. Грин. III. 340. *2) О лошади: с резвым ходом. Панські коні бігучі... Пир. у. Чик.

Бігунча, ки, ж. = Бігавка.

Бігцем, нар. Бегом. А він бігцем, бігцем з кіньми. Каменец. у.

Бігці, нар. = Бігцем. В бігці бічи. Быстро бежать. Желех.

Бігчи, бічи, біжу, жіш, гл. = Бігти. Желех.

Бігарь, ря, м. = Бігарь = Бигарь. Гн. I. 89.

Бігос, су, м. Кушанье: жареная капуста с колбасой, салом. Шейк.

Біда, ді, ж. 1) Беда, несчастье, горе. Від біди поли вріж та тікай. Посл. I грім біди не б'є. Посл. Він є на біді. Он в беде. Фр. Пр. 44. Тягті біду за хвіст. Бедовать. бедствовать; жить с горем и нуждою. На біду зійті. Обеднеть, впасть в несчастье. Фр. Пр. 48. Біду бідувати. Переживать беду. Уже ж мені та докучило сю біду бідувати. Чуб. V. 938. Од біді пхajúчи. Пополам с бедой. Фр. Пр. 42. 2) Бес, бесовская сила, нечто страшное. Була у царя донька, біда ту доньку вкрала. Гн. II. 58. Забіліло ніби кіт. Він, мавши нагайку добру, підїхав: як вдарить, то щоби кіт, то перервав би його, а то біда стала так висока, як верства, давай скакати на нього. Драг. 47. 3) Плохой, недостойный уважения человек. Фр. Пр. 46. Строптивый, злой, ленивый человек. Біду свари, біду ганьби і бий і на біду весь ліс виломи, то біда все бідов. Фр. Пр. 43. 4) Тележка о двух колесах. Ум. Білка, бідонька, білочка. Ой не плач же, любко любя, та не бідукуй, бідко. Шух. I. 199. Ой коли б тобі да так як мені бідонька за бідою. Нп.

Бідага, ги, об. = Бідаха.

Бідак, ка, м. Бедняк. Була на всю губу господинею, що й бідакові у неї єсть заробіток. Г. Барв. 308.

Бідака, ки, об. = Бідаха.

Бідаха, хи, об. Бедняга, бедняжка, горемыка. Г. Барв. 76. I гостя (цапа) в тришия в кошару мусять гнать. Пришлось бідасі пропадать. Греб. Ум. Бідашка, бідашечка. Шух. I. 198. ЕЗ. V. 145.

Бідацький, а, е = Бідашний. Желех.

Бідацьтво, ва, с. Бедность. Довше моє бідацьтво, ніж його багацьтво. Фр. Пр. 52.

* Бідачійсько, ка, м. = Бідак.

Бідашечка, бідашка, ки, ж. Ум. от бідаха.

Біда́шний, а, е—Бідола́шний. Трава сніжечком біленьким припала, бідашний степ став сумувать. Греб. 387.

Бідвиннячко, ка, с.? Ходім до него колядувати. Чим же він нам дасть? Бідвиннячко на насіннячко. Чуб. III. 421.

Бідіти, дж́у, діш, гл. Бедствовать. Гн. II. 188. Дрібні діти мати та отак бідити... а господи милосердний! Камен. у. Бідив дід, як баба жива була, та й тепереньки бідить. Каменец. у. Нарід дуже з голоду бідив. Гн. II. 189.

Бідка, ки, ж. 1) Ум. от біда́. 2) Тележка о двух колесах. Запріг бідку. Грин. II. 331.

Бідкання, ня, с. 1) Бедствование. Як побачиш мою муку, моє бідкання щоденне. К. Псал. 69. Як де заведуться злидні, то отам не переводиться бідкання, аж поки злидні сами не перейдуть куди инде. Чуб. II. 398. 2) Жалобы на судьбу, горевание. Хведор узявся обома руками за голову і замість бідкання дрібно і весело зареготався. Левц. I. 179. Чи чує він наше бідкання за ним, чи баче наші сльози? Мир. Пов. I. 123

Бідкатися, каюся, ешся, гл. 1) Бедствовать, горевать. Нехай, коли досі бідкались, нехай до старості у роскоші поживе. Кв. Бідкається тепер з волами в таку лиху годину. Черк. у. Клопочуся, бідкаюся з ночі до ночі, ніколи гаразд і діточками втішатись. МВ. II. 7. Ніколи чужим лихом бідкатись. МВ. I. 47. 2)—**чим.** Нуждаться в чем. Козаки бідкаються пасовищами. К. Бай. 41. 3) Жаловаться на судьбу. Чого вони все бідкаються? хиба вже справді їм так погано? Полт. Ой, лихо з вами та й годі! бідкалась пані Макуха, важко зітхаючи. Левц. Пов. 171.

Білко́, ка́, м. Пт. Accentor alpinus. Вх. Уг. 227.

***Бідкува́ння, ня, с.** 1) Прозябаніе, горькая жизнь. 2) = **Бідкання.**

Бідкува́ти, кую́, еш, гл. Печалуваться о ком, о чем. А той щедрий та розкішний все храми мурує, та отечество так любить, так за ним бідкує. Шевч. II. 12. Ой не плач же, любко любба, та не бідкуй, бідко. Шух. I. 199.

Бідкува́тися, кую́ся, ешся, гл. =

Бідкатися. А я так бідкуюся—чи вже вони поїхали, чи й досі ні. Пирят. у.

Бідний, а, е. 1) Бедный, неимущий. Роди, боже, на всякого долю—бідного і багатого. Чуб. III. 229. 2) Несчастливый, горемычный, бедный. Бідна моя головонька, доленька несчасна. Мет. Помер отець-ненька—я журюся: до кого ж я, бідна, пригорнуся? Чуб. V. 50. Ум. **Бідненький, біднєсенський.** Жив тоді бідненький чоловік із жінкою. Грин. I. 71.

Бідник, ка, м.—Біда́к. Вх. Уг. 227.

Бідніти, ніо́, ніш, гл. Делать бедным. Біднили нас постоями. К. Досв. 115.

Біднітися, ню́ся, нішся, гл. Прикидываться бедным. Та вони зовсім не такі! вони тільки бідняться, а в їх грошей до чорта! Полт.

Бідніця, ці, ж. 1) Бедная, бедствующая, бедняжка, несчастная. Шейк. 2) Пустячная вещь? малое количество? ничтожество? Устану я у п'ятницю, помотаю сю бідницю: сюди, туди помахнула та нічого не вмотнула. Грин. III. 494. **Із мішачу бідніцю.** Очень мало. Ном. № 7696.

Біднівство́, ва́, с. Бедная семья, бедное хозяйство. З біднівства (приймак) пристав. Фр. Пр. 55.

Біднійшати, шаю́, еш, гл. Беднеть, делаться беднее, приходит в нищету. Землі менчає і люде біднійшають, бо ні з чого потягти. Черниг.

Біднісінький, а, е. Совершенно бедный.

Бідність, ности, ж. Бедность, убожество, нищета.

Бідніти, нію́, еш, гл.—Біднійшати.

Біднішати, шаю́, еш, гл. = Біднійшати.

Бідно, нар. Бедно, убого. Ум. **Бідненько, біднєсенко.** Жив чоловік бідненько. Грин. II. 163.

Бідно́та, ти, ж. 1) Бедность, убожество. 2) Соб. Бедные люди, бедняки. Там живе усе така біднота, що страх і дивиться.

Бідночія, чї́, ж.—Бідно́та. Желех.

Бідня́, ня́ти, с. Бедняжка. Там онде блудить сплакана дитина, без тата, мамми бідна сиротина; нічо не їло, душечка му мліє, і хоче в хату бідня повер-

нути. Федьк. I. 21. А я тебе, любко, люблю, за ручку поведу. Веду відне за рученьку, відне не веде сі. Шух. I. 202. Іде відне в полонинку. Шух. I. 201. **Бідняга**. Бедные люди. Вх. Уг. 227.

Бідняга, ги, об. Бедняга. *Пропа в вік сей Маг, бідняга, порхне душа на другий бік.* Котл. Ен. Ум. **Бідняжка, бідняжечка.** Боровсь з своїм, сердега, горем, слізьми, бідняжка, обливавсь. Котл. Ен.

Бідняк, ка, м. Бедняк, неимущий человек. А потім бачиш: той бідняк, хто його знає коли й як, землі накупить, хазяйнує. Гліб.

Бідняка, ки, об.—**Бідняга.** Кричить бідняка: нічого сам не зробить. Рудч. Ск. I. 144. Так і видно, що бідняка зареників хоче. Рудан. (КС 1882 VI. 557). Серця не раньте дівчині бідняці. Рудан. I. 36. Ум. **Біднячка.** Іде качка і малесенькі каченята веде. Маленькі біднячки поприставали. Чуб. II. 302.

Бідняство, ва, с.—**Бідність**—**Біднівство**. Дома він кинув таке бідняство, а застав—уже ї всьо. Гн. II. 174

Біднячка, ки, об. 1) Ум. от бідняка. *2) Бедняжка. *Біднячка коза! Як побили її!* Крим.

Бідолага, ги, об.—**Бідолаха.** Драг. 212. Грин. II. 169. *Побила його бідолагу.* Чуб. I. 254.

Бідолажний, а, е—**Бідолашний.** Стор. М. Пр. 39.

Бідолайчик, ка, м. Бедняжка. Встречено в песне как эпитет зайца: *Ой ти, зайчику бідолайчику.* О. 1861. XI. Св. 46.

Бідолак, ка, м.—**Бідолах.** Вх. Зн. 3.

Бідолака, ки, об.—**Бідолаха.** *Маятись йому одинокому бідолаці.* МВ. II. 143.

Бідолах, ха, м. н бідолаха, хи, об. Бедняга, бедняжка, горемыка. *Прийде який небудь бідолах.* МВ. II. 32. *Трохи одпочити позволяю бідолахам.* Шевч. *Він бідолаха і біжить у ліс.* ЗОЮР. II. 35. Ум. **Бідолашка, бідолашечка.** *Сумують обидві бідолашечки.* Г. Барв. 455 *Як вона тут, бідолашка, повертається?* Мир. ХРВ. 55.

Бідолашний, а, е. Горемычний, бедный, несчастный.

Бідонька, ки, ж. Ум. от бідá.

Бідорака, ки и бідораха, хи, об.—**Бідолаха.**

Бідота, ти, ж. 1)—**Біднота 1.** *Коли кого вбачав я без одежі, на холоді та на дощі в бідоті.* К. Іов. 67. 2)—**Біднота 2.** Сим. 235.

Бідочка, ки, ж. Ум. от бідá.

Бідування, ня, с. Бедствование. *Не гайся до мене озватись під час тяжкого бідування.* К. Псал. 230.

Бідувати, дую, еш, гл. Бедствовать, терпеть несчастье. *П'є п'яниця неділю... п'є п'яниця другу, а я бідна бідую.* Чуб. V. 585. *Лучче мені жінку мати, як самому бідувати.* Чуб.

Бідуля, лі, об.? *Уже мене обрехали біленькі бідулі.* Гол. III. 388.

Бідяга, ги, об.—**Бідолаха.** Черк. у **Бієць, бійця, м.** Боец, борец. *Дивитись на бійців хватались.* Котл. Ен.

Біжак, ка, м. Степная узенькая тропинка. Новомоск. у.

Біжачий, а, е—**Бігучий.** *Голосочок був у неї наче струмочок прудко біжачий.* МВ.

Бижба, бі, ж. Божба. Кв. (Желех).

Біждерев, ва, м. **Біждерево, ва, с.** Раст. *Artemisia campestris.* Вх. Пч. I. 8. Ум. **Біждеревочок.** Шейк.

Біжка, нар. Бегом. *Біжка добіг би, не то що ходю.* Змнев. у.

Біжний, а, е. **Біжний кінець невода.** Та сторона невода, которую забрасывають, заводять. Черном.

Біжнийк, ка, м. Полочка для икон. Константиногр. у.

Біжниця, ці, ж. 1)—**Божниця. 2)** Храм. *Соломон біжницю ставив.* Гн. I. 51.

***Біжучий, а, е.** Текущий. Сл. Дубр.

***Біжчик, ка, м.** Уменьш. от бог, божок *Місяцю-біжчику, виглянь мало.* Васильч.

Біз, бозу, м.—**Буз.** Владим. у. Волын. г.

Бізувати, зую, еш, гл. 1) Ручаться, утверждать. Желех. 2) Быть в состоянии. *Багато їх маєш, мабуть,—та не бізуєш годувати.* Федьк. 3)—**дарáбою.** Управлять плотом. Желех.

Бізуватися, зуюся, ешся, гл. Братсья за что. Вх. Зн. 3. *Не пайшли нікого, хто би ся бізував відмолодити царівчу.* Гн. I. 107.

Бізу́н, на́, м. 1) Нагайка, аранник. К нему прибігає бізуном го затинає. Гол. I. 7. **Го́лий, як бізу́н.** Совершенно голый. Ном. № 1524. 2) Плотовщик; рулевой. Желех.

Бізце́м, нар. = **Бігце́м.** Каменец. у.

Бізьде́рево, ва, с. = **Бузьде́рево.** Вх. Пч. I. 10.

Бій, бо́ю, м. 1) Бой, битва. *Хто не має зброї, най не йде в бої.* Ном. № 4208. **Бо́єм увійти́.** Вооруженной силой войти. У Київ мусив боєм увійти. К. ПС. 133. 2) Битье, побои. *Бою більш не буде, а за велику провинчість під арешт сажатимуть.* О. 1862. V. 108. *Жінка од бою вмерла.* Харьк. г. 3) Убой (скота). *Та мовчки як іти на плаху, мов у різницях віл на бій.* Греб. 4) Боязнь, страх. **Ма́є бо́я.** Боится. Фр. Пр. 114. *5) Лом, битое стекло. Сл. Нік.

Бійзько, нар. = **Бійно.** Серце у чене як не вискочить, і бійзько, і якоесь весело. О. 1862. VII. 41.

Бійка, ки, ж. Драка. *Лайка—не бійка: в боку не болить.* Посл.

Бійкува́тий, а, е. Драчливий. Нежин. у.

Бійно, нар. = **Бо́язко.** Шух. I. 81. *Бійно було, бо я спізнав, що то пекло.* Гн. II. 72.

Бійство, ва, с. = **Бійка.** П'янство, бійство завелось таке, що й боже! Лебед. у.

Бік, бо́ку, м. 1) Бок, часть тела. *Узявсь під боки та й думає, що пан Посл. Тому козакові, що шабелька при бокові.* Чуб. 2) Бок, сторона предмета, напр., сундука, лодки и пр. Вас. 150, 151; сторона. *І по сей бік гора, і по той бік гора.* Мет. 34. **Ми того чоловіка на свій бік наведемо.* 3) Берэг, сторона реки, озера. *Ой плавали утєнята по тім боці ставу.* Мет. 83. *Ти по гім боці, я по сім боці.—передайся до мене.* Нп. *По тім боці—моя доля, по сім боці—горе.* Шевч. 4) **Вилáзити бо́ком.** Даром не проходить. *Вилізуть тобі боком оці гроші.* Полт. См. **Бо́ком.** 5) **У бо́ці, у бо́ку́ бу́ти, зоста́тися.** а) Остаться в стороне, непричастным. *Семен зостається у боці, а Іван одвічай за все.* Змиев. у. б) Сойти на второй план. *Що за город Ніжен,—вже й гарний! а ввійшли у Козелець,—так і в бо-*

ку, а як у Київ, так і поютів. Г. Барв. 37. 6) **На дру́гий бік (відужав, попра́вився).** Еще хуже (заболел, сделал). Фр. Пр. 56. 7) **І ні в той бік.** Все равно, безразлично. Галиц. 8) **Бокáми ро́бити.** Тяжело дышать. Фр. Пр. 55. 9) **З бо́ку го заїхав.** Хиростью поддел. Фр. Пр. 55. Ум. **Бочо́к, бо́ченько, бо́чечок.** *На бочейках мат кований пояс.* АД. I. 43. *Сіделечко в головочки, стремєночки у бочечки.* АД. I. 138.

Біла́вий, а, е = **Біля́вий.** Галиц.

Біла́вка, ки, ж. 1) = **Біля́вка.** 2) Раст. *Bellis perennis.* Вх. Пч. II. 29. Ум. **Біла́вочка.** *А зложмосі, пане брате, та зложмосі, зложмо, та до одної білавочки на зальоти ходьмо.* Pauli.

Біла́н, на́, м. 1) Блондин. *Білан який з тебе, хлопче.* Змиев. у. 2) Название белого вола, собаки и пр. 3) Белый хлеб? *А ну лишім. люде добрі, горілочку пити, бо будемо в Бовцатулі білагн кочіти.* Гол. III. 224. Ум. **Біла́нчик.**

Біларáпський, а, е. Употребл. в думе для обозначения какой-то, вероятно, фантастической земли: *(Буря) судна козацькі-молодецькі на три часті розбиває: перву часть ухопило—у біларáпську землю занесло.* АД. I. 177.

Білас, са, м. Раст. *Valerius edulis.* Вх. Лем. 392.

Біла́стий, а, е. Беловагий, белесоватый. Черк. у.

Біла́ш, ша́, м. Белый хлеб (у нищих). *Чорниш у комиш, білаш у кармаш.* Ном. № 4643.

Білений, а, е. 1) Выбеленный. *І сурове полотно, і білене.* Чуб. II. 449. 2) Луженый. *Білена посуда.* Херс. у.

Білений, ка, м. Выбеленная юбка. Желех.

Біле́нце, ця, с. Холст, полотно. Галиц. *Ох я там на річці біленце білила, ох там же я, мати, віночок згубила.* Гол. I.

***Біле́ньке, ого, с.** Чаще во мн.—**Біле́нькі.** Яйцо, яйца куриные. Употребляется из вежливости, так как слово «яйце» считается иногда неприличным. *Оце принесла вам біленьких десяточок: споживайте на здоров'ячко.* Звен. у. Ефр.

Біле́нький, біле́сенський, а, е. 1) Ум. от **білий.** 2) **Біле́нька неділя.** Страст-

ная неделя. *Похвала похвалиться, а вербна поставиться, а біленька й побілить.* Ном. № 424. 3) **Біленька нѣврощ.** Раст. степная полынь, *Artemisia pontica*.

Білет, та, м.—**Билет.** 1) *Білет* продаватимуться... у театрі. О. 1862. III. 73. 2) О. 1862. IX. 111. 4) *Схотів розмінять білет.* О. 1861. X. 146.

Білочка, ки, ж. Ум. от **І. Біль.**

Білізна, ни, ж. 1) Белье. *Прийшов він до річки, покидав з себе білізну.* Чуб. II. 401. 2) Рыба, *Aspius garax.* (Agas). Браун. 28. *Шереспер. *Спіймав усього одну білізну, а то хоч би тобі поплавець ворухнувся.* Звен. у. Ефр.

Білізнина, ни, ж.—**Білізна І.** Вх. Уг. 227.

Білий, а, е. 1) Белый. *Червона калинонька, білеє деревце.* Мет. 64. *Під білою березою козаченька вбито.* Мет. 102. *Причарувала біле личенько.* Мет. 84. 2) Чистый. *Я матері догожу,—постіль білу постелю.* Нп. *Взяв білу сорочку.* Драг. 4. 3) **Білий світ.** Мир божий, белый свет. *Хведір умер, сама осталась на білому світі.* **Нудіти білим світом.** Томиться, тосковать. *Не співає; як сирота білим світом нудить.* Шевч. 4) **Білий день.** Полный рассвет. *Прокнувся я, аж дивлюсь—білий день на дворі.* 5) **Білий тиждень.** Страстная неделя. Чуб. III. 13. Маркев. 4. 6) **Біла челядь.** Женский пол. *Коли турки воювали, білу челядь забирали.* Гол. I. 49. *Ні в чім буде між білу челядь піти погуляти.* Ад. I. 109. 7) **Біла рядовина.** См. **Рядовина І.** Вас. 168. 8) **По білому співати.** Петь по-церковному. *Як би вони (шалопути) по білому співали, то й нічого,—я пізнав би, що співають.* Новомоск. у. 9) **Біла білява.** В загадке: береза. *Біла білява перед богом стояла.* Ном. 10) **Біла.** О монете: десятикрейцеровая монета. Галиц. Ум. **Біленький, білєсенький.**

Білик, ка, м. 1) Стальной двуручный резец для очистки кож. Сумск. у. 2) Самец белки.

Білілечко, ка, с. Ум. от **біліло.**

Біліло, ла, с. 1) Белая краска, все, чем можно белить, убелять. *Та й купили білила... дідам борода білити.* Грин. III 95. *Дівкам чорнило, парубкам*

білило. Ад. I. 39. 2)—**І. Біль і ?** *Ой десь же ти, дівчинонько, з китаєчки звита, що ти мене задержала з вечора до світа. «Ой з китайки, не з китайки, з білого білила».* Мет. 45. Ум. **Білілечко.** Чуб. IV. 70.

Біліна, ні, ж. Белизна. *Чорний вуаль затуляв її білий лоб і прибильшав біліну її лица.* Левци. I. 272.

Біліти, лю, лиш, гл. 1) Белить; окрашивать в белый цвет. *У суботу білю хату.* МВ. **Шіти-біліти — завтра Великдень.** Посл. Значит то же, что русское: коли на охоту ехати, тогда собак кормить. **Біліти шкіру.** При выделке кожи: натирать мелом. Шух. I. 254. 2) О полотне: делать белым, белить (на солнце). *Я вас пряла, ночей не досипала, білила вас в зеленім лузі.* Левци. I. *На тихім Дунаї під крутим берегом там господня ризи білила.* Чуб. **Біль біліти.** См. **І. Біль.** 3) Убелять (умывая). *Дівка Катерина личенько білила.* Чуб. V. 574. 4) Лудить. Херс.

Білітися, люся, лишся, гл. 1) Белиться. *На траві біліться три шматки полотна.* 2) Убеляться (умываясь). *Встала дівчина раненько, білилася біленько.* Чуб. V. 1082.

Біліця, ці, ж. 1)—**Білка.** Вх. Пч. II. 7. Вх. Зн. 43. 2) Непостриженная монахиня (в противоположность **черніці**). **А Маринна в сукні білій, неначе білиця, богу молиться.* Шевч. 3) Белое просо. 4) Раст. *Thlaspi arvense.* Вх. Пч. II. 36. 5)—**Оклій, Aspidus lucidus.** Вх. Пч. II. 18. См. **Білюга.** 6) Меловая почва. Желех. Ум. **Білічка.**

Білічка, ки, ж. 1) Ум. от **біліця.** 2) Имя белой собаки. Вх. Зн. 68.

***Біління, ня, с.** Обелка, побелка. пробелка (процесс). Сл. Дубр.

Білісінський, а, е. Совершенно белый. *Стара Хомишинна хата притулилась позад новісінської білісінської хатки.* Левци. I. 22.

Білісінко, нар. Совершенно бело.

Білість, лости, ж. Белизна. Желех.

Біліти, лю, еш, гл. Белеть. белеться. *Лечу, лечу, а вітер віє, передо мною сніг біліє.* Шевч. *На синові явір зеленіє, на невісточці береза біліє.* Чуб. V. 712

Білітиса, ліюся, ешся, гл.—Біліти. Уже в того Іванечка і своя хатка кінець села біліється. Федьк.

Білка, ки, ж. 1) Белка. 2) Раст. *Lupinus caeruleus* Des. ЗЮЗО. I. 125. Ум. Білочка.

Білка́тий, а, е. Имеющий большие белки в глазах. Шейк.

Білко́, ка́, м. Кличка собак белой масти. Грин. I. 33.

***Білко́вий, а, е.** Белковый. Сл. Дубр.

***Білковина́, ні, ж.** Белковое вещество. Сл. Дубр.

Білля, ля, с. 1) Белила. *На тобі, дівчино, талаяра на білля, а сто злотих на мило.* Подольск. г. 2) Белье? *Иди, бабо, уберися, візьми своє білля,—хочу тебе повести хоч раз на весілля.* Грин. III. 340. См. Набілля.

Біло, нар. Бело. Катря біло збіла. МВ. III. 122. Ум. Біле́нько, біле́сенько. Умилася біло-біленько. Чуб. V. 704.

***Біло мальо́ваний.** Покрашенный белой краской. *Келії були склеплені, невеличкі. біло мальовані без усяких прикрас.* Лепкий.

Білобо́кий, а, е. С белыми боками. *Біг кінь білобокий через яр глибокий.* Грин. I. 248. Чаще всего служит эпитетом к слову сорока. *А сорока білобока на скрипочку грає.* Чуб. V. 1145. Ум. Білобокенький.

Білоборо́дий, а, е. С белой бородой, белобородый. Ум. Білобороденький.

Білобрі́вка, ки, ж. Имеющая русые брови.

Білобро́вий, а, е. С русыми бровями, белобровый. Ум. Білобровенький.

Біловерба, би, ж. Раст. *Salix alba* L. Вх. Зн. 3.

Білови́дий, а, е. Белолицый. Ум. Білови́денький. О. 1862. IV. 75.

Білови́нники, ків, м. мн. Род зимних яблук. Галиц.

Біловоло́сий, а, е. Беловолосый. Ум. Біловоло́сенький.

Біло́вус, са, м. 1) Человек с русыми усами. *Де ти бавиш, біловусе, де, мій ясний світе?* Федьк. I. 25. 2) Человек с седьми усами.

Білову́сий, а, е. С белыми, светлыми усами. Ум. Білову́сенький.

Білоголо́ва, вої, ж. Женщина. Сим. 5. См. Біла челядь.

Білоголо́вець, вця, м. Раст. *Bellis perennis*. Вх. Пч. 29. См. Біла́вка.

Білоголо́вий, а, е. С русой или седой головой. Ум. Білоголо́венький.

Білоголо́вка, ки, ж. О предмете (чаще о растении), имеющем белую головку. Ум. Білоголо́вочка. *Маківочки-білоголовочки, чи ви поспіли?* Шейк.

Білоголо́вник, ка, м. Раст. *Archileia millefolium* L. ЗЮЗО. I. 109.

Білогоро́док, дка, м. Упогребл. в загадке: хата. *Був на білогородку, та поїхав на чингородок* (Кот был в хате да забежал на печь). Ном. стр. 294. № 128.

Білогре́цький, а, е.? *В чистім полі при долині, при широкій доріженьці лежить козаченько молоденький білогрецький.* Мет. 448.

Білогри́вець, вця, м. 1) Конь с белой гривой. 2) Птица *Turdus torquatus*, дрозд ошейниковый. Вх. Пч. II. 15.

Білогри́вий, а, е. С белой, светлой гривой. Чр. 44. *Ой куїнь білогривій, козак чорнобривий.* Грин. III. 245. Ум. Білогри́венький.

Білогру́д, да, м. 1) Имеющий белую грудь. Желех. 2) Пт. а) *Sterna minuta*. Вх. Пч. II. 14. б) *Cinclus aquaticus*. Шух. I. 23. Ум. Білогру́дик. Вх. Зн. 3.

Білогру́дець, дця, м.—Білогру́д 2 а. Вх. Пч. II. 14. Ум. Білогру́дчик. Вх. Зн. 3.

Білогру́дий, а, е. Имеющий белую грудь, белогрудый. Шейк. Ум. Білогру́денький.

Білогру́дик, ка, м. Ум. от білогру́д.

Білогру́дчик, ка, м. Ум. от білогру́дець.

Білогу́бий, а, е. 1) С белыми губами. 2) Молодой (у которого молоко на губах). *Отой блазень? Білогубе щеня?* О. 1861. XI. Кух. 20.

Білогу́зка, ки, ж. *Saxicola oenanthe*. Зх. Лем. 392.

Білозе́рець, рця, м.—Білозірець. *На синім морі, на білому камені, там сидить ясен сокіл білозерець.* АД. I. 190.

Білозі́р, зора, м. 1) Красавец, милый? *Мій білозір на поріг, я йому на талірку періг.* Лебед. у. 2) Эпитет месяца *Місяцю-білозору, зайди за комору.* Грин. III. 242.

Білозірець, рця, м. Эпитет сокола? Порода сокола? Там сидить ясен сокіл-білозірець. АД. I. 194.

Білозірка, ки, ж. 1) Красавица, милая. 2) Один из видов крымской соли. Сумск. у. Ум. **Білозірочка.** Моя панночко, моя дівочко, моя непорочная білозірочко. Мет. 122. Как эпитет перепелки: Тут була перепілочка... тут була білозірочка. Чуб. III. 64.

Білозор, ра, білозорець, рця, м. 1) = **Білозір, білозірець.** АД. I. 190. Козаченьку-білозору, говори зо мною! Грин. III. 296. 2) Только **білозор.** Раст. Parnassia palustris L. ЗЮЗО. I. 130.

Білозорий, а, е. Имеющий светлые глаза. Білозорий кінь. Шейк. Ум. **Білозорецький.**

Білозубий, а, е. С белыми зубами.

Білок, лка, м. 1) Белок глазной. Чого ти білки витрищив? Ном. № 6600. 2) Белок яичный. Шейк. Ум. **Білочок.**

Білокопитий, а, е. С белыми копытами, белокопытый. Кінь білокопитий. Гн. I. 164. Ум. **Білокопитенький.**

***Білокорий, а, е.** С белой корою, имеющий белую кору. Берези білокорт.

Білокост, ту, м. Материя красная с черным. Константиногр. у.

Білокрилець, лья, м. = **Луц.** Вх. Пч. II. 10.

Білокрилий, а, е. С белыми крыльями. «Чи не бачили голубки поміж голубами?» — Хоч бачили, не бачили, — не знаєм яка. — «Сама сиза, білокрила, личко як кашна». Чуб. V. 173. Лебеди білокрилі. К. Досв. 41. Ум. **Білокриленький.** Грин. III. 542.

Білолиций, а, е. 1) С белым лицом, белолыцый. Білолиця, кароока і станом висока. Шевч. 2) Употребл. как эпитет к слову месяц, заменяя его. Світить білолиций на всю Україну. Шевч. Ум. **Білолиценький.**

Білоніг, нога, м. Раст. Herniaria glabra. Вх. Пч. II. 32.

Білоніжка, ки, ж. С белыми ногами, белоножка (чаще о лошади). Шейк.

Білоногий, а, е. Белоногий. Ум. **Білоногенький.**

Білоок, ка, м. Рыба. Abramis Sapa. Вх. Пч. II. 18.

Білоплечий, а, е. С белыми плечами. Желех.

Білоріз, за, м. Встречено в заговоре как эпитет камня: В окіян-море під білоріз-камінь ключі закидаю. КС. 1883. VII. 586.

Білоріпа, пи, ж. Раст. Brassica para L. Вх. Зн. 59.

Білорогий, а, е. С белыми рогами. Ганялись наші батьки по Низових степах за білорогими сугаками. К. ЧР. 213.

Білорукий, а, е. Белорукий. Себе самих і білоруких городян хлібом годуємо. К. (О. 1861. 1. 311).

Білорум'яний, а, е. Белый и румяный. Личко білорум'яне. Мир. ХРВ. 8.

Білоручечка, ки, об. Ум. от **білоручка.**

Білоручка, ки, об. Малоработящий человек или малоработящая женщина; белоручка. Шейк. Ум. **Білоручечка.**

Білослива, ви, ж. Порода слив — с белыми ягодами. Желех. Шух. I. 109.

***Білотá, ті, ж.** Белизна. Сл. Яворн.

Білотарчик, ка, м.? Герой песни, поющей в игре того же имени. Біло, білотарчику, поплинь, поплинь по Дунайчику и т. д. Гол. IV. 156. У Чуб. игра с той же песней называется **Володарь.** Чуб. III. 39.

Білотурка, ки, ж. Род яровой пшеницы.

Білоусий и пр. = **Біловусий** и пр.

Білохатий, а, е. С белыми хатами. Оглав білохатий. Шевч. 492.

Білохвостий, а, е. С белым хвостом **Білофоста.** Название овцы. Колб. I. 65.

Білочка, ки, ж. Ум. от **білка.**

Білочник, ка, м. Раст. Potentilla anserina. Вх. Пч. II. 34.

Білошка, ки, ж. 1) Порода белых круглых слив. Вх. Лем. 392. 2) Шутливо: кофе с молоком. Засолодити вам білошку? Вх. Зн. 3.

***Білошкурый, а, е.** Белокожий. Сл. Дубр.

Білтók, тка, м. Белок яйца. Вх. Лем. 392.

Білування, ня, с. 1) Снятие кожи с убитого животного. См. **Білувати.** 2) В свадебн. песнях: покрывало (**намітка**) для новобрачной. Біле білування, вічне покривання. Мет. 207. 3) Досчатый забор. Черниг. у.

Білувати, лую, еш, гл. 1) Снимать кожу с убитого животного. *Наймит козла... білував.* Рудч. Ск. II. 150. *Зарівав чоловік ягня, тільки що зібравсь білувати.* Мнж. 134. 2) Белить (стену). *Ми ще хати не білували, тільки посіркували.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Білуватий, а, е. Беловатый. *Снігову хмару можна зараз примітити, бо вона білувата.* Дещо. *На небі ходять круглі білуваті хмари.* Грин. II. 21.

Білуватися, луюся, ешся, гл. Принаряжаться, прихорашиваться. *Вийду в чорному—скажуть: лінується; вийду в білому—скажуть: білується, за своїм милим ні кришки не журиться.* Чуб. V. 862.

Білуга, ги, ж. Белуга, *Asipenser Huso.* Рудч. Ск. II. 172. Ум. **Білужка.** Ув. **Білужище.**

Білужий, а, е. Белужий.

Білужина, ни, ж. Белужье мясо, белужина.

Білуха, хи, ж. Белолицая, белая как снег женщина, блондинка. Шейк. Ум. **Білушка.**

Білченя, няти. с. Детеныш белки. Черк. у.

Білш и пр.—**Більш** и пр.

I. Біль, білі или **белі** (зват. п. **біле** и **беле**), ж. 1) Белые нитки для шитья. Чуб. VII. 574. *Під вербою над водою Катерина біль білила, із своєю біллю говорила: «ой беле моя, тонка беле!»* Нп. *Стоять намети як біль біленькі.* Чуб. III. 275. *Шне вона шовкомбіллю свому милому на неділю.* Нп. *Всю ніч не спала, біль сукала.* Мет. 313. *Я з тебе, біле, плахту витчу.* Мил. 84. 3) Часть дерева, следующая непосредственно за корой. НВолын. у. 4) Белизна. *Полюбій менé в чорні, а вже в білі почубить і абі хто.* Ном. № 2317. *Полюбите нас чорненькими, а беленькими нас всякий полюбит.* 5) Сало. Вх. Лем. 392. Ум. **Білечка.** *Забери собі біль-білечку.* Чуб. III. 470.

II. Біль, лю, м. Белая краска, белило. *Ой у полі коршма дильом дильована, дильом дольована, більом більована.* Нп. (Бердич. у.).

III. Біль, болю, м. Боль, страдание. *Чужий біль нікому не болять.* Ном. № 2344.

Більма́к, ка́, м. Имеющий бельмо на глазу. Шейк.

Більма́ч, ча́, м.—**Більма́к.** Желех.

Більмачо́к, чка́, м.—**Батошкі.** Лв. 101.

Більмо́, ма́, с. Бельмо. *Більмо окові нічого не шкодить, але не бачить.* Ном. *Більмо із ока зганяти.* Мил. М. 35. *А більмом би ти очі зайшли!* (Брань). Фр. Пр. 56. **Бодай тобі більма на очі!* (Брань). Крим.

Більмові́й, а, е. С бельмом. *Більмове око.* ЕЗ. V. 156.

Більові́й, а́, е́. Из белых ниток *Це більова лиштва, а не заплочна.* Черниг. у.

Більчо́к, чка́, м.—**Білтóк.** Вх. Уг. 227.

Більш, нар.—**Більше.** *Більш копи лиха не буде.* Посл. **Більш-менш.** Более или менее. *Пекарні в панотців тісні, то на кожну більш-менш велику оказію вже страву готовлять на дворі.* Св. Л. 202.

Більшати, шаю, еш, гл. 1) Делаться большим, увеличиваться. *Град все більшає, падаючи крізь хмари.* Дещо. *Виростають у тебе щодня крила, більшають, ширшають.* К. ДС. 27. 2) Подрастать. *Діти більшають—більшають і клоноги.* Дети подрастают—увеличиваются и хлопоты.

Більше, сравн. ст. от нар. **багато.** Больше. *Більше бог має, як роздав.* Ном. № 58. **Більше того (що).* Преимущественно. *Ходили до нас і пани, а більше того що жиди. Трохи вчився, а більше того що так книжки читав.* Крим. Ум. **Більшенько.**

***Більшенький.** 1) Ум. от **Більший.** 2) Побільше (прилагат.). *Більшенький шматочок.* Гліб. 3) Постарше (прил.). *Цей малий хлопець, а той більшенький.* Херс. Нік.

Більший, а, е. Сравн. ст. от прил. **великий.** 1) Большой. *Мабудь господь так світ создав, що менший там не втне, де більший геть то зможе.* Греб. 381. *Він (дощ) ще більший піде.* Чуб. III. 107. ***Більший проти ко́го, чо́го.** Большой в сравнении с кем, чем. 2) Старший. *Більший брат; більша сестра.* Шейк. ***3) Порядком** большой, значительный. *Дістав більшу суму гро-*

шей—може починати справу. Хот. Нік. Ум. Більшенький.

Більшіна, ні, ж. 1) Величина. Бел. Нсс. 2) = Більшість.

Більшити, шу, шиш, гл. Увеличивать.

Більшість, шости, ж. Большинство. *Більшість була на моїй стороні.*

Білюга, ги, ж. = **Оклій, Aspius lucidus.** Вх. Пч. II. 18. См. **Білиця 5.**

Білюх, х́а, м. Насек. *Pieris.* Вх. Пч. I. 7.

Білющий, а, е. Очень белый. *Дівчата все в білющих сорочках та в квітках.* Св. Л. 192.

Біля, нар. Подле, возле, около. *Ліг біля моря одпочить.* Шевч. *Будем ми старих людей біля його держати, будуть вони його научати.* Дума.

***Білявець, вця, м.** = **Білявий.** Сл. Яворн.

Білявий, а, е. Белокурый, блондин. Рудч. ЧП. 214. *Чорнявую з душі люблю, з білявою женихаюся.* Нп. Ум. **Білявенький.** *Своїм лрчком та білявеньким все підманює.* КС. 1883. I. 217.

Білявина, ни, ж. = **Білявка.** *Через тоту білявину дома не ночую.* Гол. IV. 463.

Білявиця, ці, ж. = **Білявина.** Гол. IV. 508. *Та де ж моя білявиця, що і не видаю.* Pauli. II. 187.

Білявіти, вію, еш, гл. Становиться белолицым, белокурым.

Білявка, ки, ж. Белолицая, белокурая, блондинка. Гол. II. 432. *Ой не піду до білявки, не піду.* Pauli. II. 189. Ум. **Білявонька, білявочка.**

Білявша, ші, ж. Насек. *Libellula,* стрекоза. Вх. Пч. I. 6.

Біляк, ка́, м. 1) Белый по масти, одетый в белое. *На ставі пишно лебедь плив, а гуси сірії край його поринали.— «Хиба отцей біляк вас з глузду звів?»— один гусак загомонів.* Греб. 362. 2) Род грибов. *Як загадав боровик... ой тим білякам да на войну йти.* Чуб. V. 1183. 3) Беляк-заяц. Шейк. 4) Род черешен. Уман. у. 5) Встречено только в думе «Про Самійла Кішку»: *(Паювали) златосинії киндяки на козаки, златоглави—на отамани, турецькую білую габу—на козаки на біляки.* АД. I. 219. Значение неясно. Аф. (310) переводит:

«козаки, не вступившие еще в товариство, т. е. не посвященные в звание лицаря славного войска запорожского»; Шейк. (65): «козаки, ходившие в белой одежде». Кулиш понимает это слово в смысле простой, рядовой козак. *«Лейстровик чи охочий?—Лейстровий, месці-пане.— Біляк, чи отаман?»— 3 отамання.* К. ЦН. 310. 6) Горшок без глазури из белой глины. Вх. Лем. 392.

Білянка, ки, ж. 1) Белизна лица (в противоположность **веснянка** — веснушка). По народному поверью, имеющей веснушки на лице должен весною, увидев ласточку, сказать: *«Ластівко, ластівко! на тобі веснянки, дай мені білянки!»* Ном. № 226. Чуб. I. 59. 2) Раст. *Agaricus subdulcis* Bull. ЗЮЗО. I. 110 3) Порода белых слив. Вх. Уг. 227.

Біляний, а, е. О полотне: беленый (холст). *Це сирове полотно, а то біляне.* НВолын. у.

Біляр, ра́, м. Белильщик. *І стала одежа його осяйна, вельми біла, мов сніг, якої біляр на землі не може вбілити.* Ев. Мр. IX. 3.

***Білярка, ки, ж.** Белильщина. Сл. Яворн.

***Білярня, ні, ж.** 1) Пробелочная. 2) Отбельная фабрика. Сл. Дубр.

Білястий, а, е. Беловатый, белеющий.

Білячий, а, е. Беличий. *Білячий хвостик.* О. 1862. VIII. 33.

Бім-бім! меж. Звукоподражание детской забаве, когда дети пальцем прикасаются к нижней губе.

Бімбувати, бую, еш, гл. (См. **Бім-бім!**). 1) Ничего не делать, праздно время проводить. *Бімбує, як жид у шабаш!* Посл. Липов. у. 2) Гордиться, чваниться. *Бімбує, як Берко в колоді.* Ном. 3) Говорить под нос. Шейк.

I. Бір, бору, м. Сосновый лес, бор. АД. I. 83. *Закотилось сонечко за зелений бір, ми підемо вечеряти у багатий двір.* Нп. Ум. **Бірок, борочок.** Чуб. V. 484. Ув. **Боріще, боря́ка.**

II. Бір, біру и бору, м. Сбор, налог. *Небагато я вже мала доплочувать громадського біру: вісім левів ше й скільки там.* Федьк.

Біржа, жі, ж. 1) Биржа, место стоянки городских извозчиков. 2) Городские извозчицы дрожки, сани. *Ми приїхали біржею.* Полт.

Біржак, біржанік, біржовік, ка, м. Биржевой извозчик. *Багацько народу зібралось; біржаники стоять і музика грає так що ну!* Кв.

Бірмак, ка, м. Трезубые вилы. Херс.

Бірнік, ка, м. Мелкий сосновый лес, сосновая роща. Змиєв. у.

Бірок, рка, м. Ум. от бір: сосновый лесок. *В бору, в бору, в бірку та й буде мій миленький комірку.* Чуб. III. 146.

Бірувати, рую, еш, гл. Мочь, быть в состоянии. Вх. Лем. 392. **Доки люлька смакує, доти сила бірує.* Черемш. «Верх.»

Бірше, нар.=Більше. *Ти три тисячі народу бірше від мене маєш.* Гн. I. 59..

Біс, біса, м. 1) Бес, диавол. *Чорт чорний, а біс рябенький.* Ном. № 193. 2) **До біса; до сто-біса.** Пропать, множество. *От їх до сто-біса!* Шевч. 3) **З-біса.** Очень, сильно. Ставится при прил. для обозначения усиленной степени качества. *Моторні ж з-біса.* Стор. МПр. 45. *З-біса швидка!* Бел.-Нос. *О, хитра з-біса!* Котл. 4) **К бісу!** К чорту, прочь, долой! *Оттуди їм і дорога к бісу! К бісу це сміття!* Золотон. у. 5) **Бісом дивітися.** Сердито смотреть, косо поглядывать. Фр. Пр. 57. *Вже море так йому огидло, що бісом на його дививсь.* Котл. Ен. 6) **Одін біс!** Все равно, безразлично, однаково плохо и то, и другое. Фр. Пр. 58. 7) **Біс твоєму батькові или матері!** Бранное пожелание. 8) **На біса; якого біса.** Зачем; на кой чорт. *Якого біса ти тут по-під тином валяєшся?* Полт. *На біса ти це зробив?* Полт. 9) **Біса з'їсти.** Ничего не получить. Бел.-Нос. 10) **Біса вхопити.** Ошибиться. Бел.-Нос. 11) **Йому сам біс діти колише.** Ему все удастся. Бел.-Нос. 12) **Хай тобі біс!** Бранное пожелание. 13) **Біс батька зна!** Чорт знает. *Мабуть біс батька зна, який череп на дяковій голові.* Левиц. Пов. 348. 14) **Біс-ма, біс-має.** Нет, не имеется. *Оступися, в тебе хисту біс-ма.* Чуб. V. 176. 15) **Біс-дерево.** Раст.

Datura stramonium. Шейк. Вх. Пч. II. 31. *16) **Бісової віри.** Окаянный. *Ну, й бісової віри в нас люди! Прийшла ота бісової віри дівка.* Крим. Ум. **Бісик.** Ув. **Бісяка.**

Бісдерево, за, с. См. Біс.

Бісеня, няти, с. 1) Бесенок. *Дід розказував, що бісенята, поки ще молоді, то зелені, як осітняг.* Стор. I. 111. 2) Бранное: чертенок, бесенок.

Бісик, ка, м. 1) Ум. от біс. 2) **Бісики пускати.** Строить глазки, ухаживать; строить куры; рассыпаться мелким бесом. Ном. № 8797. *Полюбиться її він мосці і буде бісики пускати.* Котл. Ен. I. 14. *З парубками вже не та: зуби до їх скалить, бісики пуска.* Стор. I. 53. *Послала йому бісика очима.* Мир. ХРВ. 63.

Бісіний, а, е. Бесовский. Аф.

Бісів, сова, ве. 1) Бесовский, бесов, дьявольский. Чаще всего употребл. как бранный эпитет: **бісів син, бісів батько, бісові діти, бісова худоба, бісова тіснота** и пр. *Не йди туди, бісів сину, де голота п'є.* Чуб. V. 1016. 2) **Бісове ребро.** Раст. *Valeriana officinalis* L. ЗЮЗО. I. 140.

Бісіянський, а, е = Бісовський. Как бранное слово встречено в народн. рассказе: *Ну, та й утяла ж бісіянська віра! так гуля й набігла.* Грин. II. 207.

Біскуп, па, м. и пр.=**Біскуп** и пр.

Бісма, нар. См. Біс.

Бісний, а, е = Біснуватий. Фр. Пр. 59.

Бісновістий, а, е. Бесноватый. Ека-териносл.

Біснуватий, а, е. 1) Сумасшедший, бесноватый. Ном. № 6426. 2) Употреб. как эпитет в значении переносном: сумасшедший. *Вже ж і Січ їх біснувата жидовою поросла.* Шевч. *Ой, дівчино, люблю тебе, не їж хліба—візьму тебе... Ой, козаче біснуватий, нехай не їсть твоя мати.* Чуб. V. 482. *Осадив назад біснуватих коней.* Левиц. I. Ум. **Біснуватенький.**

Біснуватися, нуюся, ешся, гл. Беситься, бесноваться, сумасшествовать. Бел.-Нос.

Бісовський, а, е. 1) Дьявольський, бесовский. *Сила бісовська і та одсту-*

паєть. Чуб. I. 164. 2) Употребл. как эпитет бранный: **Бісовська ма́ти, бісовська дочка́.** Як побачив я твою бісовську гагару, то вона мені здалась страшніш од самісенного чорта. Стор. II. 76.

Бісовщина, ни, ж. Чертовщина. З тою бісовщиною: з ворожками, та з знахарками не водись. Кв.

Бісо́та, ти, ж. Власть нечистой силы; волшебство, колдовство. Бел.-Нос.

Бісу́рка, ки, ж. 1) Бранное: чертовка, злая женщина. Подольск. г. 2) м. Пренебрежительно: бес. *Його зараз узяв за бороду... той бісурка.* Рудч. Ск. I. 116.

Бісурма́н, на, м. и пр. = **Бусурма́н** и пр. *Буде ж слава козаченькам, бісурманам—горе.*

Бісурма́нець, нця, м. = **Бісурма́н.** *На розсвіті, на за-ранці, іще спали бісурманці.* Песня.

Біся́ка, ки, м. Ув. от **біс.**

Біхреса, си (м.?). Род беса, живущего в лесу и похожего на мужика в красной шапке. Вх. Лем. 392.

Бічечок. См. **Бічо́к.**

Бічи, біжу́, жіш, гл. = **Бігти.** *Не можу бічи.* Фр. Пр. 37.

Бічко, ка (с.?) = **Клюса́к.** Вх. Зн. 26.

Бічний, а́, е́. Боковой. Желех.

***Бічнийця, ці, ж.** Боксовая поверхность. Сл. Тутк.

Бічо́к, бічечок, чка́, м. Ум. от **бік.** Мнж. 28. *А я піду на той бічок, де дівчина моя мила.* Чуб.

Бію́чий, а, е. Бьющийся. **Бію́ча жі́ла.** Артерия.

Бія́к, ка́, м. 1) Большой молот, служащий для пробивания мельничных камней, для раскалывания дерева и пр. *Біяком дуби в лісі то-що б'ють.* Черк. у. 2) = **Бія́к.** *Ой біяк черешневий, капія залізна; як мя попер мужик ціпом, аж мі шкура злізла.* Чуб. V. 1081. Ум. **Біячо́к.** Ув. **Біячі́сько.**

Біяти, бію, еш, гл. = **Бі́ти.** *Ой про що він її біяв, з якої причини?* Гол. I. 197.

Блава́т, ту, м. 1) Голубая шелковая материя. К. ЧР. 423. *Має вона сукні, має і блавати.* АД. II. 60. 2) = **Воло́шки,** *Centaurea Cyanus.* Вх. Пч. I. 9.

Блава́тас, су, м. = **Блава́т I.** *В блаватасах да саєтах будемо ходити.* К. Дз. 122. *Ой де ж твої, Нечаєнку, сукні блаватаси?* АД. II. 79.

Блава́тний, а, е. 1) Шелковый. *2) Голубоватый. *Воно таке блаватне та гладеньке сукно.* Сл. Яворн.

Блава́тус, су, м. = **Блава́тас.** К. МХ. 15.

Блава́чити, чу, чиш, гл. Сидеть праздно, лениться. Желех.

Благáний, а, е. Желанный, просимый.

Благáння, ня, с. Мольба, моление. *Господеві моя дяка, що почув моє благання.* К. Псал. 63.

Благáти, га́ю, еш, гл. Просить, молить, умолять. *Пані-матку до свого дому благає.* Мет. 350. *Коли зле гадаєш, чом же бога благаєш.* Ном. № 87. **Благáти на по́міч.** Просить помощи.

Благáтися, га́ється, гл. безл. Умоляться, проситься. **Благáється, благáлося.** Просится, просилось. *Скільки благалось благословення.* МВ. II. 181.

Благáч, ча́, м. Проситель, молител. **Благáщий, а, е.** Умоляющий. *Не завважив і не чув слова її благащого.* МВ. II. 117.

Благíй, а́, е́. 1) Благой, блаженный. *Отець Андрій... устав та: «Боже благий, боже мій милостивий!» каже.* МВ. I. 133. 2) Плохой. *Коли хліб благий, то його не жнуть, а косять.* Радом. у. 3) Ветхий. *Благенькі сорочечки, драпочки.* 4) Немощный, слабый. Ум. **Благéнький, благóнький, благéсенський.** *Віз у його благенький.* Драг. 118.

Бла́го, га, с. Благо, добро (заимствовано из церк. языка и в нар. речи не употребляется). *Заспіваю господеві за всі його блага.* К. Псал. 7.

Благові́рний, а, е. Благоверный. *Прийди, слуго благові́рний.* Чуб. I. 177.

Благові́сний, а, е. 1) Благовещенский. *Із благовісного теляти добра не ждати.* Ном. № 420. 2) Полуумный, сумасшедший. *Благовісний, мов у петрівку теля.* Ном. № 13795.

Благові́сник, ка, м. 1) Благовеститель. Чуб. III. 12. 2) = **Благові́щення.** *Благовісник старший від Великодня.* Фр. Пр. 59. То же значение и в записях *Залюбовск., а в ХСб. I. 74—*

праздник: собор архангела Гавриила 26 марта.

Благовіст, ту, м. Благовест. Левиц. I. 378.

Благовістити, шу, стиш, гл. 1) Благовещать. *Та йдучи в Рим благовістити, зайшов у гай води напитись.* Шевч. 2) Благовестить. Ком. Пр. № 484. *Уже тату, до церкви благовістять.* Грин. I. 47. *Чи вже благовістили до церкви?* Стор. I. 223. 3) Разносить, разглашать. *Уже Мелашка бігає по хатах, мабуть якусь новину благовістить.*

Благовіщення, ня, с. Благовещение (праздник 25 марта). ХСб. I. 74. *На Благовіщення й птиця гнізда не в'є.* Ном. № 418.

Благовіщний, а, е. Благовещенский. *На благовіщнім тижні вдовин плуг.* Ном. № 419.

Благодар, ря, м. Благодетель. Вх. Лем. 392. См. **Добродій**.

Благодатний, а, е, **благодатній**, я, е. Благодатный. *Прийшла молодиця на той хутір благодатний у найми проситься.* Шевч. *Життя тобі наше було... таке ж то любе, таке ж то благодатне.* МВ. (О. 1862. III. 76).

Благодатно, нар. Благодатно.

Благодать, ті, ж. 1) Благодать. *Усюди божа благодать і в серці, і в хаті.* Шевч. 2) **Бóжа благодать**. Раст. *Gratiola officinalis* L. ЗЮЗО. I. 124.

***Благонадійний**, а, е. Благонадежный. Сл. Тутк.

***Благонадійність**, ности, ж. Благонадежность. Сл. Нік.

Благоподобно, нар. Надлежащим образом, как следует, благолепно. *Треба тільки мені вивірити на свої очі, що темний сліпець благоподобно службу божу одправляє.* МВ. I. 16.

Благополучний, а, е. Благополучный, здоровый. *Була звечора благополучна, а вночі і занедужала.* Лебед. у.

Благополучно, нар. Благополучно. Стор. I. 5.

Благородний, а, е. 1) Из привилегированных сословий. *Благородні — хліба голодні.* Ном. № 953. *Благородна, як свиня огородна.* Ном. № 958. 2) Благородный. *Болота засипав благородними кістками.* Шевч.

Благородність, ности, ж. Благородство. Желех.

Благословенний, а, е. Благословенный; благословленный. *Онопріє, святий, благословенний.* Чуб. *Курка вся благословенна їсти, тільки ноги не благословенні, бо вона гребе усяку нечисть.* Мнж. 155.

Благословення, ня, с. 1) Благословение. *Добрий піп, добре й благословення.* Ном. № 7108. 2) Славословие, восхваление. Ум. **Благословеннячко**. *Молода Гапочка у свого батенька благословеннячка просе.* ХСб. VII. 427.

Благословенство, ва, с. = **Благословення** I. *Хто йде, під благословенство підійде.* Св. Л. 10.

Благословіти, ся. См. **Благословляти**, ся.

Благословляти, ляю, еш, сов. в. **Благословіти**, влю́, віш, гл. 1) Благословлять, благословить, давать, дать благословение. Чуб. I. 70. *Владика благословляє нас на рушення.* Стор. МПр. 51. *Благослови ж мене, та мій батеньку, на сім посаді сісти.* Нп. 2) Славословить, восхвалять, величать. *І господа благословляла за долю добрую твою.* Шевч. *Благословив бога.* Єв. Л. II. 28.

Благословлятися, ляюся, ешся, сов. в. **Благословітися**, влю́ся, вішся, гл. 1) Получать, получить благословение. *Благословила Марусенька у свого татка на посад сісти.* Нп.—**до ко́го, у ко́го**. *Получать благословение от ко́го. (На весіллі) посланці тричі благословляться до старости.* О. 1862. IV. 16. *Йди до попа благословиться.* АД. II. 21. *Вона благословиться у батька й у матері.* Грин. III. 428. 2) **На світ благослови́лося**. *Рассвело. Ось нічка утікла, мов стало розсвітать, мов почало на світ благословляти.* Греб.

Благостинний, а, е. Милостивый, добрый. *Ти послав йому назустріч слово благостинне.* К. Псал. 47.

Благості́ня, ні, ж. Доброта, милость, благоденствие. *Слава ж тобі, чернче, твоїй благостині.* Чуб. V. 1167. *До кого мені схватись, де шукати благостині?* К. Псал. 11.

Бла́гость, ти, ж. Благость, доброта. *Великі скарби своєї благости розсипав*

бог у своєму красному мирові. К. Гр. Кв. 22.

Благочестівий, а, е. 1) Православний. Графиня благочестива була і не ходила в успенську церкву до уніята. Скоро потім настало благочестіє, успенська церква на самий перед стала благочестивою. КС. 1884. VIII. 724. Стали гонительства і на попів благочестивих. ЗОЮР. I. 138. 2) Благочестивий, религиозный. А людей благочестивих добре поважає. К. Псал. 8.

Благочестя, тя, с. Православие. ЗОЮР. I. 69. КС. 1884. I. 166. От у Тройці благочестіє, а в нас унія. ЗОЮР. I. 262.

Благочинний, ного, м. Благочинный. Моліться, братія, моліться,—так благочинний начина. Шевч. Коли б нашій попаді та попова борода,—давно б благочинним була. Ком. Пр. № 899.

Благочинник, ка, м. = Благочинний. Шейк. Пришов указ від благочинника. Св. Л. 8.

Благуватий, а, е. Малоумный. Благувата трохи. Вас. 209.

Благузнити, ню, ниш, гл. Поговаривать, болтать. Благузнять люде, що у Київ царь приїде. Канев. у.

Благунка, ки, ж.? Встречено в заговоре. Коровки благунки спали собі у своїго газди в кошарах. ЕЗ. V. 62.

Благущий, а, е. Умоляющий.

Блаженний, а, е. Блаженный. Блаженний муж на лукаву не вступає раду. Шевч.

Блаженство, ва, с. Блаженство, счастье. Св. Л. 22. Не доймаємо віри ніякому блаженству на землі. К. Гр. Кв. 23.

Блажитися, жуся, жішся, гл. Соглашаться. Оттой блажиться їхать, а ці то не хотятъ.

Блажчий, а, е. Сравн. ст. от блажий. Кость блажчий за Григора. Каменец. у.

Блазен, зна, м. = Блазень. Ном. № 1327.

Блазенство, ва, с. Шутовство, дурачество. Ном. № 8108. Йому все блазенство в голові. Гордуєш хирного ума блазенством. К. Дз. 21.

Блазенський, а, е. Шутовской, дураческий. К. Дз. 175.

Блазень, зня, м. 1) Молокосос; дурак, дурачина, глупец, олух. І морду на плече схиливши, як блазень цмокавсь та лизавсь. Котл. Ен. VI. 35. Чи не сором такому блазневі горілку пити? Блазень який, ще й він тут цвірінька. Черк. у. 2) Шут. Ум. Блазник. Вх. Лем. 392.

Блазеня, няти, с. Избалованный ребенок. Ум. Блазенятко.

Блазник, ка, м. Ум. от блазень.

Блазнити, ню, ниш, гл. Соблазнять, вводити в соблазн. Коли блазнить тебе рука твоя,—відотни її. Ев. Мр IX. 43.

Блазнитися, нюся, нишся, гл. 1) Ребячиться, шалить. 2) Соблазняться. Як настане горе, зараз блазняться. Ев. Мр. IV. 17.

***Блазнування, ня, ср.** Гаерство. дурачество. Сл. Дубр.

Блазнувати, ную, еш, гл. Дурачиться. Желех.

Блазніюк, ка, м. = Блазень.

Блазніюха, хи, блазніючка, ки, ж. Небольшая девочка, молокососка; дуручка.

Блазня, няти, с. = Блазеня.

Блакит, ту, м. = Блакить 2. А зорі на небі з блакиту виринають. К. Дз. 145. Блакит на небі був такий, що й написати його не можна. Щог. Сл. 69.

Блакитний, а, е. Голубой; лазурный. Котл. Ен. III. 14. У нас червоні (стьонжки), а тут—дивись—усе блакитні. К. ЧР. 334. Орлом сизокрилим літає, ширяє, аж небо блакитне широкими б'є. Шевч.

Блакитніти, нюю, еш, гл. Голубеть. Жита колосіють, волошки блакитніють. Г. Барв. 352. Небо блакитніє. О. 1862. IX. 112.

Блакить, ті, ж. 1) Голубой цвет. 2) Синева, лазурь.

Блам, му, м. Мех. Гол. Од. 28. Треба було Орисі футро справити—ще й не справити, а верх набрати, бо блам був готовий з Масіного футра. Св. Л. 183. См. Шлям.

Бламанка, ки, ж. = Ласоці. Аби думки не мучили, а без бламанки (без ласоців) засну. Ком. Пр. № 545.

Бланений, а, е. Опушенный бараш-

ком. *На нему сардак чорний бланений.* Федьк.

Бл́аня, ні, ж. Мех. Галиц. *Бо мое серце, браття, сардаком ся крило, під бланев ся ховало, під ременем крило.* Федьк. I. 32.

Бланя́р, ра́, м. = Скляр. Вх. Лем. 392.

Блатна́рь, ря́, м. Гвоздь. *Так го (Христа) тяшко ростігали на крест і блатнар'ями прибивали.* Гн. I. 65.

Блеві́т, ту, м. = Блават 2. Вх. Пч. I. 9.

Блеву́знити, ню, ниш, гл. = Блягу́зкати. *Що на рот налізе блевузнить.* Ном. № 13047.

Блезно́, на́, с. Из'ян в ткани от неправильности при тканье. *Полотно таке, що блезно на блезні, самі блезна.* Черк. у.

Блейвас, су, м. Свинцовые белила, белила. *Бо щоки терли манією, а блейвасом і ніс, і лоб.* Котл. Ен. III. 49.

Блейвасо́вий, а, е. Белильний.

Блекі́тець, тця, м. Раст. *Euphorbia esula.* Лв. 98.

Бле́кіт, коту, м. Раст. а) Цикута, бешеница, *Cicuta.* Угор. б) *Conium maculatum.* Вх. Пч. I. 9.

Бле́клий, а, е. Поблекший, увядший.

Бле́кнути, ну, неш, гл. Блекнуть, увядать.

Бле́кот, ту, м. Раст. *Hyosciamus niger* L, белена. Васильк. у. ЗЮЗО. I. 125. *Од зубів блекотом підкудують.* Грин. II. 317.

Блекота́, ті, ж. Раст. а) *Conium maculatum.* Шейк. б) = **Бле́кот**. ЗЮЗО. I. 125.

Блекота́ти, чу́, чеш, гл. 1) = **Белькота́ти**. 2) Клокотать. *Беру воду з переводу, а вода блекоче.* Гол. I. 176.

Блекоти́ця, ці, ж. = **Бле́кот**. Вх. Пч. II. 32.

Блекото́ра, ри, **блекото́ря**, рі, ж. 1) Дойная матка с сосуном. Вас. 198. 2) Ягненок, родившийся весною. Лохв. у.

Бле́ндати, даю, еш, гл. = **Пле́нтати**. *Ледво блендали ногами.* Гн. II. 27.

Блеск, ку, м. = **Блиск**. Драг. 263. *Шоб ти блеску світа божого не бачив.*

Киев. у. *Пішов з блёску світа.* Исчез. Ном. № 11041.

Блескі́тка, ки, ж. = **Бліскі́тка**. Блестка.

Блескоті́ти, чу́, тіш, гл. = **Блиско́тіти**. *Сверкать, блестеть.* *Блескотючи кругом очима, обзирає козацький стрій.* Греб.

Блесну́ти, ну́, не́ш, гл. — **Блисну́ти**. *Блеснули мечами, як сонце з хмари.* Чуб. III. 291.

Блехува́ти, ху́ю, еш, гл. = **Блихува́ти** 2. *Та Штолюка молодого в кайдани блехують.* Гол. III. 60.

Блешня́, ні, ж. Род удочки для крупной рыбы; крючок у этой удочки прикреплен к небольшой металлической рыбке. Вас. 186.

Блещі́, щі́в, м. = **Блешня́**. Лебед. у.

Бле́яти, бле́ю, іш, гл. 1) Блеять. *Реве маржина, блеють вівці.* Шух. I. 197. 2) Баять, говорить, болтать. *Блеяй, блеяй, пане Свириде, зобачим, що з того вийде.* Ном. № 13026. *А народ блее та й блее, що москаль замовив дощ.* Черниг. г.

Блі́гий, а, е = **Блі́гомий**. *А тепер плентайся до Гудзя!.. Блігий, бач, світ!* Мир. Пов. I. 116.

Бліго́м, **бліго́мий**, а, е. Близкий. **Бліго́мий світ!** Близкий свет! Ном. № 11424. *Блігомий світ, щоб туди йти.*

***Блі́жити**, жу, жиш, гл. Приближать.

***Блі́житися**, жуся, жишся, гл. Приближаться. *Аз, буки, їжиця — до заду вказка ближиться.* Херс. Нік.

Блі́жній, я, е. Ближний, близкий. *Своім ближнім зла не коїть.* Стор. *Люби ближнього твого.* Ев. Мр. XII 31. *Ближні приятелі.* МВ. II. 95.

Блі́жчати, чаю, еш, гл. Приближаться, делаться ближе.

Блі́жче, нар. Сравн. ст. от **блі́зько**. Ближе. Ум. **Блі́жченько**. *Сядьте ближченько, мамо.* МВ.

Блі́жчий, а, е. Сравн. ст. от **блі́зький**. *Душа твоя стане через те ближча до бога.* Кв. Ум. **Блі́жченький**.

Близ, зу, м. Близость. Употребл. только в выражениях: **Коло бі́зу**. **Вблизі**. *Коло близу пошукав коня.* Лебед. у. **Приступіти до бі́зу**. При-

близиться, подойти ближе. *Приступи, царенку, до близу, уклонись царівні до низу.* Чуб. III. 159.

Близенний, а, е = **Блігómий**.

Блізень, зня, м. Близкое расстояние.

Близенький, близесенький, а, е. Ум. от **блізький**. Чуб. III. 120.

Близенько, близесенько, нар. Ум. от **блізько**. *Приступи близенько.* Чуб. III. 45.

Близець, зця, м. = **Близнюк 1.** *Она мава блисьці (два хвощі).* Гн. I. 122.

Близи́ня, ні, ж. Близость. *Яка то близиня, як од села до села верстов сорок.* Екатеринос. г.

Блізити, жу, зиш, гл. Приближать. *Все, здається, близило мене до щастя.* Котл. НП. 393.

Блізитися, жуся, зишся, гл. Приближаться. Вх. Зн. 3. *Здавалося, неначе близився до покійника.* Стор. II. 143.

Блізі́сінський, а, е. Совершенно близкий, близехонький.

Блізі́сінсько, нар. Совершенно близко, близехонько.

***Блі́зкість, кости, ж.** Близость. *Така близкість до народу подає мені гадку покористуватися нею.* Коцюб.

Блізна, ни, ж. Рана, рубец от раны. Желех.

Близніти, ню, ніш, гл. Рожать близнецов. *Два годи близнила, а на третій змилила.* Черк. у.

Близніця, ці, ж. Близнец женского пола. *Виросли, мов дві близниці, ніжні й хороші.* Млак. 105.

***Блі́зній, я, е.** Близкий. *Таки близніща сорочка, як свита (прислів'я).* Крим.

Близно́, на́, с. = **Блезно́.** Черк. у.

Близнува́тий, а, е. Покрытый рубцами. Желех.

Близню́к, ка́, м. 1) Близнец. 2) *Мн.* = **Близня́та.** 3) Вол, очень похожий на того, с которым он в паре. КС. 1898. VII. 46. 4) *Мн.* а) Двойчанки, два соединенные вместе одной ручкой горшка. КС. 1882. IX. 459, 461. б) Две деревянные посуды, тоже таким образом соединенные. Шух. I. 251. Ум. **Близнючо́к.**

Близня́, ня́ти, с. 1) Ребенок близ-

нец. 2) *Мн.* **Близня́та.** Двойни. *Дівка не повинна їсти усього близнята — яблука там чи що, бо буде вагоніть усе близнятами.* Ном. № 286. 3) *Мн.* = **Близнюк 4.** а. Kollb. I. 51. Ум. **Близня́тко, близня́точко.** ЗОЮР. I. 34.

Блізо́мий, а, е = **Блігómий.** *Близомий світ!* Ном. № 11424.

Бли́зці, ців, м. мн. То же, что и **близня́та**, дети-двойни; также два горшка вместе (См. **Близня́ 3**). Вх. Лем. 392.

Блі́зче, блі́зчий = **Блі́жче, блі́жчий.**

Блі́зчитися, чуся, чишся, гл. Становиться ближе.

Блі́зькій, а, е. 1) Близкий. *Сусіди близькії, вороги тяжкії.* Мет. 92. *Бли́зький родич.* Грин. III. 531. Ум. **Близе́нький, близе́сенький.**

Блі́зькість, кости, ж. Близость. Желех.

Блі́зько, нар. 1) Близко. *Бли́зько—сли́зько, далеко—легко.* Посл. **Ні блі́зько!** И не подходи! *Вони ну благи пана, а він—ні блі́зько!* О. 1862. I. 61. 2) Употребл. как предл. с родит. пад.: *возле, подле, *около.* Чуб. III. 291. *Росла калина блі́зько озера.* Чуб. V. 148. *3) *Около, приблизительно.* *Має блі́зько двадцяти років.* Хот. Нік. *Блі́зько трьох років.* Сл. Нік. Ум. **Близе́нько, близе́сенько.**

Блик, меж. = **Блим.** *Передо мною усе щось блик та блик! коли я придивляюсь, аж то гроші горять.* Шейк.

Блі́кання, ня, с. 1) = **Блі́мання 1.** 2) — **очі́ма** = **Блі́мання 2.**

Блі́кати, каю, еш, гл. = **Блі́мати 1.** *Головешка ота довго буде бликати.* НВолын. у. 2) = **Блі́мати 2.** *Так бликає на мене очима.* О. 1862. V. 32. *Чого ти своїми більмами так бликаєш?* Канев. у.

Бликотóря, рі, ж. Дойная коза. О. 1862. V. Кух. 36. См. **Блекотóра.**

Блі́кнути, ну, неш, гл. Одн. в. от **блі́кати** = **Блі́мнути.** *Бликнув очима на мене скоса та й пішов.* Черк. у. *Бликнув на жінку і одвернувся до стіни.* Мир. Пов. II. 77.

Блим, меж., выражающее мерцание, появление и исчезновение света, мигание, сверкание глазами.

Блімавка, ки, ж. Блуждающий огонь. Желех.

Блімання, ня, с. 1) Мерцание, мелькание, то вспыхивание, то погасание (об огне). 2)—**очіма.** Бросание взгляда, мигание глазами, хлопание глазами.

Блімати, маю, еш, гл. 1) Слабо, тускло светить, мерцать, то вспыхивать, то потухать. *Каганець блимав у запічку.* Берд. у. 2) Мигать глазами, хлопать глазами, бросать взгляды. *Тільки очима блима.* О. 1862. I. 36.

Блімнути, ну, неш, гл. Одн. в. от **блімати.**

Блиндá, ді, ж. Сильная накожная сыпь. Вх. Зн. 3.

Бліндáрь, ря, м. 1) Вол, косящий ногами. КС. 1898. VII. 46. 2) Нищий. Желех. *3) Скиталец. *Блиндарю ти сліпий.* Звен. у. Ефр.

Блинéць, нця, м.—**Млинéць.** Рудч. Ск. I. 35.

Блиск, ку, м. 1) Свет. *А вже пізно, всі полягали, ніде й блиску не побачиш.* Киев. у. 2) Блеск. *Панна... в золотім колосю, така—аж блиск од неї б'є.* Драг. 268. *Блиск їх саяв так, що очі засліплялись.* Щог. Сл. 70.

Бліска, ки, ж. Трясогузка, *Motacilla ripivaga.* Вх. Уг. 227.

Блискáвeць, вця, м. Насек. Светляк, *Lampiris noctiluca.* *Блискавці літають.* Вх. Лем. 392.

Блискáвий, а, е. Блестящий, сверкающий. *Як замахнувся блискавою шаблею,—тільки кров тепла зчервонила сиву хвилю Дніпрову.* МВ. I. 158.

Блискавіця, ці, ж. 1) Зарница. 2)—**Бліскавка I.** Ном. № 336. *Грім, блискавиця, вихор...* ЗОЮР. II. 40. *Блиснули шаблями як блискавиця.* АД. I. 23.

Блискавічний, а, е. 1) Молнииний, подобный молнии. *Блискавичне сяєво.* К. Хп. 129. *2) Молниеносный. Сл. Нік.

Бліскавка, ки, ж. 1) Молния. Ном. № 336. Мет. 452. *Тая буря не унімала, а все злійш громом по небу тарахтала да блискавкою між хмарами блискала.* Макс. 2)—**Блісканка.** Вх. Пч. II. 13. 3) Рыба *Abramis (Blicca) argyroleuca,* а также вообще каждая рыба, выбра-

сывающаяся часто на поверхность воды. Вх. Пч. II. 18. 4) Серебряная монета в 10 крейцеров. Вх. Зн. 3. 5) *Мн.* Блестящие бусы серебряного и золотого цвета. Гол. Од. 71.

Блискавконóгий, а, е. О лошадях: с ногами, быстрыми как молния, быстроногий. К. МХ. 16.

Бліскавчин, на, не. Принадлежащий молнии. Встречено в заговоре против **переполоху:** *Він єсть батьків і материн, і тітчин, і дядьків, і дівчачий, і стрітаний, вітряний і громовий, і блискавчин.* Мил. М. 48.

Бліскалка, ки, ж. Раст. *Nuphar luteum.* Вх. Уг. 227.

Блісканка, ки, ж. Птица: *Motacilla.* Вх. Пч. II. 12.

Бліскання, ня, с. Сверкание.

Бліскати, каю, еш, гл. 1) Сверкать. *Ніч темна, темна, тільки блискавка блискає.* МВ. I. 141. *І дощ не йде, і хмар нема, тільки блискає.* Грин. III. 308. *Йдуть (косарі) мовчки, тільки коси блискають.* Греб. 401. 2) Бить задом, лягать. *Та бий її, нехай не блискає бісова худоба.* Канев. у.

Бліскітка, ки, ж. Блестка.

Блисковій, а, е. 1)—**Бліскавчин?** *Переполохи... блискові (заговор).* Мил. М. 50. *2) Блестящий. *Гудзі блисковії аж вилисовані.* Н. п.

Блисконúти, ну, неш, гл. Сверкнуть сильно. *Грім як грякне, а блискавка як блисконе!* Полт. *Як здвигне старій брови, стисне уста тонкі та блисконе оком своїм чорним—ми вже з паніматкою ледві дишемо.* МВ. II. 76.

Блискотіти, чу, тиш и ***блискотáти, чу, чеш, гл.** Блестеть, сверкать, *поблескивать. *Річка ледві блискоче.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Блискотлівий, а, е. Сверкающий, блестящий. Желех.

Блискúчий, а, е. Блестящий. К. Досв. 26. *Очі поночі блищать блискучі.* МВ. II. 176.

Бліснути, ну, неш, гл. 1) Блеснуть, сверкнуть. *Блиснем шаблями, як сонце в хмарі.* Чуб. III. 277. *Блисне булавою—море закипить.* Шевч. *Танцюючи, блиснула оком на Антося,—ще й так любенько.* Св. Л. 205. **Лиш бліснув та й уже го нема.** На миг пока-

зался и уж нет его. Фр. Пр. 60. 2) Упасть. *І дівка блиснула в подушки зовсім, мовляють, як мерцвя.* Греб. 343. *Як упала, то так і блиснула на цілу хату.* Ном.

Блись! меж., виражающее блеск, сверкание. *Ось розгулялося і сонце з хмари блись!* Греб. 376. *Вона сердешна туди, сюди, блись, блись очимами.* Греб. 403.

Бліхавити, влю, виш, гл. Тратить попусту время. Желех.

***Бліща, щі, ж.** Блестка. Сл. Дубр.

Бліщавка, ки, ж. *Rhoxinus rivularis.* Вх. Уг. 227.

Блищак, ка, м. Светляк, *Lampyris noctiluca.* Вх. Пч. II. 27. (Шейк.).

Блищати, щу, щіш, гл. Блестеть. *Що не вітроньки шумлять, ні водоньки блищать.* Чуб. V. 852. *—до чо́го. Блестеть на чем. *Блищала (лиса голова) мов церковна баня до сонця.* Борд. 63.

Блищатися, щуся, щішся, гл. Светить, блестеть. Чуб. V. 39. *Того рубля (срібного) положив на верха, щоби блищався.* Чуб. II. 558. *Ой у полі криниченька, в ні вода блищиться.* Рудч. Чп. 88.

Блищачий, а, е = Блискучий. О. 1861. XI. Св. 28, 29. *Сю ніч у сні бачив я на небі хрест золотий ніби та блищачий.* Каменец. у.

Бліщик, ка, м. Блестка. Балт. у.

***Блищинка, ки, ж.** Блестка. Сл. Тутк.

***Блідавий, а, е.** Бледноватый. Сл. Яворн.

Блідий, а́, е́. Бледный. МВ. II. 12, 25. *Біда, в кого жінка бліда, а в кого як калина, то й то лиха година.* Посл. Канев. у. Ум. **Бліденький, бліденький.**

Блідість, дості, ж. Бледность. Желех.

Блідний, а е = Блідий.

***Блідни́ця, ці, ж.** Бледная немочь. Сл. Яворн.

Бліднути, ну, неш, гл. Бледнеть. *Батько наче не добачав, як мати блідла, як Катря плакала.* МВ. II. 110. *Зося то червоніла, то блідла.* Левич. I. 304.

Блідолиций, а, е. Бледнолицый. Желех.

Блідота, ти, ж. Бледнота, бледность.

Блідуватий, а, е. Бледноватый. Левич. Кс. 5. *Листя дрібчате, як на ясеніві, тільки блідуватише.* Константиногр. у.

Бліх, ха, м. 1) Беление (полотно и пр.). Вх. Лем. 392. 2) Белильня. Желех. *Мали сад заводить за старим бліхом.* КС. 1884. VIII. 723.

Бліхарь, ря, м. Белильщик (полотно). Вх. Лем. 392.

Бліховня, ні, ж. = Бліх 2. Желех.

Бліхування, ня, с. Беление (полотно и пр.). Желех.

Бліхувати, хую, еш, гл. 1) Бельить (лен, полотно). 2) Заковувать в кандалы. *Але Штолу молодого в кайдани бліхують.* ЕЗ. V. 230.

Блішити, шу, шиш, гл. = Бліхувати 1. Вх. Лем. 392.

Блішка, ки, ж. Ум. от блоха́.

Бліяти, лію, еш, гл. = Блейти. *Там геть за лісом череда десь бліє.* Федьк. I. 18.

Блонія, ці, ж. Круп (болезнь). Галиц.

Бло́ня, ні, ж. Часть поля. Желех.

Бло́ска, ки, ж. = Блощи́ця. Желех.

Блоха́, хі, ж. 1) Блоха, *Pulex irritans.* *Блоха кусає, а за що—не знає.* Ном. № 3118. 2) Род детской игры. Ив. 54. Чуб. IV. 40. 3) —консисто́рська. Консистерский чиновник. Св. Л. 134.

***Блоха́стий, а, е = Блохи́вий.**

***Блохва́, ві и блошва́, ві, ж. соб.** Блохи. Сл. Яворн.

***Блохи́вий и блохлі́вий, а, е.** Блошистый, обильный блохами. *Блохивий цуцик.* Крим.

Блоховнік, ка, м. Раст. *Mentha Pulegium* L. ЗЮЗО. I. 128.

Блоховодни́ця, ці, ж. Имеющая на себе много блох (преимущественно о кошке, собаке). Лохв. у.

Блоша́нка, ки, ж. Ночная рубашка.

***Блоши́вий, а, е = Блохи́вий.**

Блошня́, ні, ж. соб. Блохи.

Блощинник, ка, м. Раст. *Ledum palustre.* Лв. 99. См. Блощи́чник.

Блощи́ця, ці, ж. Клоп. *Ладона сплющив, як блощицю.* Котл. Ен. VI. 27. Ум. **Блощи́чка.**

Блощи́чий, а, е. Принадлежащий, свойственный клопу. Сим. 130.

Блощїчка, ки, ж. Ум. от блощїця.

Блощїчник, ка, м. = Блощїнник.
Лв. 99.

Блуд, ду, м. 1) Блуждание. **Блудом ходїти.** Блуждать; не знать, куда ийти, что делать. *Тра, щоб у селї були такі, котрі перед ведуть, а без їх блудом люде ходять.* Каменец. у. *Черемш. «Село вигибає». **У блуд піти.** Пойти блуждать. *А третяя дочка у блуд пошла, приблудилася да й у луг темний.* Чуб. V. 913. 2) Нечистая сила, сбивающая с дороги. *Як кого нападе блуд, нехай згадає, в який день було Рїздво, візьме землі з-під ніг і посипле собі на голову.* Ном. № 284. *Як на чоловіка блуд нападе, то серед села дороги не найде.* Фр. Пр. 61. **Блуд мі сі вчепив.** Фр. Пр. 61. **Чи ті блуд напав?** Ты с ума сошел? Фр. Пр. 61. 3) Род детской игры. Ив. 27, 4) Блуд, прелободение. *А вслїд летить янголь його, а його ввіщає, на грїх, на блуд, на розбойство не допускає.* Грин. III. 141. *5) Галицк.: Ошибка, промах. *6) Заблуждение.

Блудець, дя, м. Заблудившийся. Kolb. I. 107. *А в лісі, лісі, лісі недоборї блудило блудцїв сімсот молодцїв.* Чуб. III. 419.

Блудїти, джү, диш, гл. 1) Блуждать; сбиваться с пути. *Не ходи, не блуди понад берегами.* Мет. 17. *Ляше, он блудиш!—Єднаково їздити.* Ном. № 875. *Ми блудили цілий ліс.* Харьк. у. 2) Заблуждаться, ошибаться. *Ой блудиш, зле судиш, ляшеньку любий, тримаю, ховаю для тебе шлюби.* Чуб. V. 137. 3)—**словами.** Говорить, не сознавая что; бредить. *Ой ти, дївчинонько, ти словами блудиш, ти сама знаєш, кого вірно любиш.* Мет. 78. *Як блудить словами хворий, то знак тому, що вмре.* Каменец. у.

Блудїтися, джүся, дишся, гл. = **Блудїти I.** *Ой я в лісі не блудилася і у полі не пізналася.* Бал. 12.

Блудний, а, е. 1) Заблудший, блудный. *Блудна вівця.* Фр. Пр. 62. *Верчися, дївко блудна, додому.* Чуб. V. 394. 2) *Ошибочный. **Блудна дорога.** Не та дорога, какой нужно. **Блудними дорогами пішов.** Сбился с пути (нравственно). Фр. Пр. 62. *3) Блуждаю-

щий. Сл. Нік. ***Блудний огник.** Блуждающий огонек. Сл. Тутк.

Блудник, ка, м. Блудник. Желех.

Блудниця, ці, ж. Блудница. *Вона була всесвітня блудниця з малих літ.* Драг. 132.

Блудство, ва, с. Блуд, блудодеяние. *Тогди вони зробили грїх, блудство.* Гн. II. 218. *Грішили, горівкою п'янчили, блудство провадили.* Гн. II. 72.

Блудяга, ги, об. Бродяга. *От волоцюга, блудяга.* Мир. ХРВ. 18. *Як же ти без пашпорґа ходиш? Ти блудяга якийсь.* Рудч. Ск. II. 161. *Пішла в блудяги.* Рудч. Ск. I. 175.

Блудяжка, ки, ж. Потаскушка. *Честь тоді святилася дуже, накриток карали, коси різали блудяжкам, в погрїб запірали.* Мкр. Н. 35.

Блудящий, а, е. 1) = **Блудний I.** *Блудящий син.* Грин. III. 141. *2) Блуждающий. *Блудящими очима водив по хаті.* Т. Борд. 116.

***Блукальний, а, е** = **Блудний.** *Блукальна комета.*

Блуканїна, ни, ж. Блуждание, постоянное блуждание; скитальничество.

Блуканка, ки, ж. = **Блукання.** Желех.

Блукання, ня, с. 1) Блуждание. 2) Скитальничество. *Ти злічив моє блукання, як обходив я запеклих.* К. Псал. 129.

Блукати, ся, каю, ся, еш, ся, гл. Блуждать, скитаться, ходить без цели. Рудч. Чп. 236.

Блүква, ви, ж. Место для пастьбы, выгон. Мнж. 176.

Блүчка, ки, ж. = **Волїчка.** Желех.

Блювак, ка, м. Род ядовитого гриба. Вх. Лем. 392.

Блювака, ки, об. Страдающий рвотой.

Блюваки, ва́к, ж. мн. Блевотина.

Блювання, ня, с. Блевание, рвота.

Блювати, блюю, еш, гл. Блевать, рвать. *Багацтво він чуже пожер і звергне, бо повелить йому господь блювати.* К. Іов. 44.

Блювачка, ки, ж. = **Блювання.** Желех.

Блювота, ти, блювотїна, ни, ж. = **Блюваки.**

Блюдо, да, с. = **Күбка.** Вх. Зн. 30.

Блю́зник, ка м. Богохульник, кощун. Балт. у.

Блюзніти, ню́, ніш, гл. Богохульствовать, кощунствовать.

***Блюзнір, ра́, м.**—Блю́зник.

***Блюзнірка, ки, м.** Богохульница.

Блюзні́рство, ва, с. Кощунство, богохульство. Левч. 61.

Блюзні́рський, а, е. Кощунский, богохульный.

Блюзню́ти, ну́, не́ш, гл. 1) Брызнуть. *Як го взяла межі очі, аж кров вся блюзнула.* Гол. III. 20. 2) Сболтнуть. *Отой вже як блюзне, то но всі очі повитріщають на нього.* Брацл. у. 3) **Блюзню́в му в о́чі.** Сказал нечто дерзкое, оскорбительное. Фр. Пр. 63.

Блюхаві́на, ни, ж. То же, что и слота́, ненастная, дождливая погода. Вх. Уг. 228.

Бля, пред. 1)—**Для.** 2)—**Біля.** *Світилка... стоїть бля порога.* Грин. III. 544.

Бля́вкати, каю, еш, гл. Говорить вздор. См. **Бля́кати.**

Бля́вкнути, ну, не́ш, гл. Одн. в. от **бля́вкати.** Сболтнуть. К. ЧР. 313. *От Іванець і собі до гурту... да щось і блявкнув з простоти.* К. ЧР. 28.

***Бляга́, гі́, ж.** Блѣф, вздор. пускание пыли в глаза.

***Бляге́р, ра, м.** Фразер, болтун. *А по-за нашим особистим почуттям ніякої красоти нема, хоч хай собі ті німецькі блягери кричать і на головах стають.* Франко.

Блягу́зкати, каю, еш, гл. Молоть вздор, болтать.

Блягу́зниця, ці, ж. Женский половой орган. Павлоград. у.

Бля́кати, каю, еш, гл. Болтать, врать, сплетничать. Мнж. 176. См. **Бля́вкати.**

***Бля́клий, а, е.** Блѣклий.

Бля́кнути, ну, не́ш, гл.—**Бля́кнути.** *Паростки маньголії блякнули і жовкли.* Щог. Сл. 6.

Блякува́ти, кую́, еш, гл. Линять.

Бляск, ку, м. Блеск, сияние. *Ясний місяць заглянув в віконця... пішов бляск по всій хаті.* Левиц. I. 8.

Блят, ту, м. 1) Пластинка (металлическая); доска деревянная для писа-

ния на ней масляными красками. *Приснився мені сон, щоб змалювать три іконі... Купить дерева та повезти до столярів, щоб поробили бляти, а мій брат... помалює.* Драг. 137. 2) То же, что и **бердо́ 1**, ткацкий снаряд, вставляемый в ляду, сквозь который проходят нити основы. Вас. 152, 166, 176. Kolb. I. 68. Части: две горизонтальные планки рамки—**більця**, зубья—**трóстки.** Константиногр. у. Б. Г. В Галиции зубья называются—**сказівкі**, щели между ними—**комірки́.** МУЕ. III. 18. 3) Составная часть внутреннего колеса мельницы—часть обода (4—6 таких частей составляют полный обод), в который вставляются кулаки. Черниг. у. Мик. 480. Ум. **Бля́тик.**

Бля́ха, хи, ж. 1) Металлическая пластинка, металл в листах. Шух. I. 277. *Труну збудували, срібними бляхами обкували.* Грин. III. 666. *Всі покриті срібнов бляхов.* Федьк. I. 26. 2) Жесть. В том же значении: **біла бля́ха.** *Дах, критий білою бляхою.* Св. Л. 25. *На кожнім (піддашку) хрест, білою бляхою обкований.* Св. Л. 25. 3) Кровельное железо. Левиц. ПЙО. I. 476. 4) Род четырехугольной сковороды из листового железа, противень. Владим. у., Черниг. у. *Печеню... вкладають на бляху, вливають трóшки води, щоб не припалася і печуть.* МУЕ. I. 106. *Пражать горох на блясі.* МУЕ. I. 99. 5) Бляха, знак (у сотского и пр.). *На грудях з бляхою лядунка.* Котл. Ен.

*6) Металлич. пряжка. Херс. Нік. Ум. **Бля́шка, бля́шечка.** *Соцький... з мідною бляшкою на свиті.* О. 1862. IX. 63.

Бляха́рня, ні, ж. Жестяной завод.

Бляха́рство, ва, с. Ремесло жестяника. Желех.

Бляха́рський, а, е. Принадлежащий, свойственный жестянику. Желех.

Бляха́рь, ря́, м. 1) Жестяник, жестяных дел мастер. 2) Кровельщик. Могилев. г.

Бляхі́вка, ки, ж. Жестянка емкостью в один литр. Шух. I. 101.

Бляхма́н, на, м. Туман перед глазами. **Бляхма́на пускати, бляхма́ном очі занести кому́.** Одурачить, обмануть кого, пустить кому пыль в глаза. Желех.

Бляхувати, хую, еш, гл. 1) Покривати жестью. 2) Украсити металлическими пластинками. *Вузечки були не прості, а циганські, бляховані.* Екатиносл. у. 3) У Котляревського употреблено в значенні: чеканити, выковувати из металла. *Вокруг же щита на заламах найлуччі лицарські діла були бляховані в персонах.* Котл. Ен. V. 27.

Бляшаний, а, е. 1) Жестяной. 2) О крыше: железный. *Палати... з бляшаною покрівлею.* Мир. ХРВ. 103.

Бляшанка, ки, ж. 1) Жестянка. 2) Мера для водки: осьмушка. Брацл. у. *Випив пів бляшанки.* Рудан. I. 68. *Випий, Іване, бляшанку, а за дві заплати.* Фр. Пр. 180. Ум. **Бляшаночка.**

***Бляшанковий, а, е.** Жестяночный. Сл. Дубр.

Бляшечка, ки, ж. Ум. от бляха.

Бляшка, ки, ж. 1) Ум. от бляха. 2) Головной убор невесты. Колб. I. 43.

Бо, сз. 1) Потому что, ибо, *так как. *Не завдавай серцю жалю, бо я в чужім краю.* Нп. 2) Же. *Чи ж бо я на світі одна?* Нп. *Годі бо! Та йди бо швидче!* Кв. **Та ну-те бо? Да что вы?* Сл. Нік. *3) Да и, вель. *Він бо й був у нас першим.* Сл. Нік.

***Бобак, ка=Бабак, ка.**

Бабалька, ки, ж. Клецка, род галюшки. Вх. Лем. 393.

Бобальчакі, ків, м. мн.=Бобалька. Вх. Лем. 393.

Бобачик, ка, м. Раст. *Gallium verum.* Лв. 98.

Бобёр, бра, м. 1) Бобр. *Castor fiber.* Грин. III. 135. *Чорні бобри на шубойку.* Чуб. III. 474. 2) Род детской игры. Чуб. IV. 40. Ив. 60. Ум. **Бобрик, бобричок.**

Бобик, ка, м. 1) Ум. от биб. 2) Раст. *Medicago Sativa.* МУЕ. I. 99.

Бобина, ни, ж. Одно зерно боба. Ум. **Бобінка, бобіночка.**

Бобирець, рця, бобірчик, ка, м. Ум. от бобірь.

Бобірь, ря, м. Рыба: *Aserina rossica* Pall, ерш. Шейк. Вх. Пч. II. 18. Ум. **Бобирець, бобірчик.**

Бобіще, ша, м. Ув. от биб. ЕЗ. V. 149.

Бобівнік, ка, м. Раст. а) *Trifolium fibrinum*, бобовник, вахта. б) *Butomus umbellatus.* Лв. 97.

Бобковець, вця, м. Раст. Лавр. Желех.

Бобковий, а, е. Лавровый. Желех. *Бобкове листя.* МУЕ. I. 109.

Бобовий, а, е. Бобовый. *Ой бо мої кучерики як бобові струки.* Чуб. V. 36.

Бобовіння, ня, с., бобовиця, ці, ж. Стебли бобов. Ум. **Бобовіннячко.**

Бобовник, ка, м. Раст. *Menyanthes trifoliata* L. ЗЮЗО. I. 128.

Бобовх, меж.=Шубовсть. *Бобовх у воду.*

Бобов'янка, ки, ж.=Бобовіння. Вх. Лем. 393.

Бобок, бка, м. Ум. от биб.

Боборунка, ки, ж.=Бобрунка. Вх. Уг. 228.

Бобрик, ка, м. 1) Ум. от бобёр. 2) Род медной пуговицы: такие пуговицы гуцулы изготовляют сами, употребляя их для украшения кожаных поясов, кож. сумок и пр. Шух. I. 126, 127, 278.

***Бобриця, ці, ж.** Самка бобра. *Ой укривайся, зятю, куницями да бобрицями да хорошими соболицями.* Нп.

Бобричок, чка, м. Ум. от бобёр.

Бобро, бра, м.=Бобёр I. Харьк. у. **Бобровий, а, е.** Бобровый. *Мій кожух новий, ковнір бобровий.* Нп. *Боброва шапка.* Чуб. III. 294.

Бобровік, ка, м.=Бобровник.

Бобровник, ка, м. Охотник на бобров, бобровый промышленник.

Бобрунця, ці, ж. Насек.=Сонечко. *Coccinella* Вх. Пч. II. 26.

Бобрунка, ки, ж.=Бобрунця. Вх. Лем. 393.

Боб'ястий, а, е. О смушках: с крупными слабыми завитками. Вас. 198.

Бов! меж. Подражание удару колокола. *Бов, бов по московській брехні.* Ном. № 848.

Бованіти, нію, еш, гл. Виднеться вдали. *На небі чистому ген хмара бованіє.* Греб. 367.

Бованячити, чу, чиш, гл.=Бованіти. *Дивлюсь—щось бованячить під селом.*

Бовван, на, м. Идол, кумир, истукан.

***Бовваніти**, нію, еш, *гл.*—**Бованіти**.

Бовв́анський, а, е. Идольский.

***Бов́гар**, ра, м. Волопас, воловый пастух. Черемш. «Село вигибає»

Бовга́р, ра, м. Болгарин. К. МБ. XI. 154.

Бовга́рка, ки, ж. 1) Загон для скота, то же, что и **загоро́да**. Шух. I. 186. *2) Болгареска (танец). **Бовга́рки гуля́ти**. Танцювать болгарский танец. Херс. Нік.

Бовга́рь, ря, м. Пастух рогатого скота у гуцулов. Шух. I. 189.

Бовду́р, ра, м. 1) Дымовая труба. Чуб. VII. 380. *Деревянный (плетеный из лозы), обмазанный глиной, четырехугольный дымоход, поднимающийся от пола **сіней** сквозь потолок и кровлю наружу. По пути принимает в себя отверстие (дымоход) из печки—**каглу́**. У основания имеет плотно закрывающуюся дверь, в которую входят, а потом поднимаются, чтобы **заткну́ти каглу́**, по **шабля́х**, идущих до самого верха. На верхних подвешивается продукт, предназначенный для копчения. **Піч до бовду́ра** в отличие от **Піч до в'ю́шки**, **лежа́ка**. Пир. у., с. Кононівка. *Повна хата (відьом) набіралась. Вийняли вони із печі черепок чогось та й стали мазать ним під руками. Помаже оце під руками та й полетить у бовдур.* Грин. I. 60. Темним стовбом дим пішов з його бовду́ра. 2) Густой клуб дыма, густая туча. Фр. Пр. 63. 3) Шест, жердь у рыболовов. 4) Болван, чурбан, неотеса. Фр. Пр. 63. **Стирчи́ть мов бовду́р**. Стоит как болван. Ум. **Бовдуре́ць**, **бовдурчик**.

Бовдуритися, рюся, ришся, *гл.* Возвышаться, торчать как дымовая труба (см. **Бовдур**). *Понижче села... стирчить над Стриєм висока скала. Стрімкою стіною бовдуритися вона над самим закрутом ріки.* Франко.

Бовкало, ла, с. 1) Язык у колокола. 2) Глупый болтун.

Бовкання, ня, с. Отрывистый звон в колокол.

Бовкати, каю, еш, *гл.* 1) Звонить отрывисто; ударять (в колокол). *Бовкає дзвін у неділю.* О. 1861. X. 148. *Чуємо, що бовка дзвін, та не знаємо,*

де він. Ном. № 13827. 2) Говорить необдуманно. *Нехай хоч жінки ледачі посоромляться, а то ще й при йому инший таке пробовкне, щоб їх лиха година бовкала.* Г. Барв. 152.

Бовкнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. от **бовкати**. *Тільки бовкне в дзвін, Ганна поперед усіх вже і в церкві.* Левиц. I. 43.

Бовкун, на, м. 1) Вол, запряженный в одиночку. Чуб. VII. 407. Ном. № 1555. Котл. Ен. IV. 10. *Іде чоловік бовкуном.* ЗОЮР. II. 31. *Ні за що й вола другого купить: бач, бовкуном іде.* Козел. у. 2) Большой сноп камышу. Лубен у. 3) **Танцюва́ти бовкуно́м**. Танцювать одному. О. 1861. X. 61. Ум. **Бовкуне́ць**. Чуб. II. 543, **бовкунчик**.

Бовкунчик, ка, м. 1) Ум. от **бовкун**. 2) Привеска у серьги.

Бовкунча́, чя́ти, с. Маленький **бовкун** (см.).

Бовт, та́, м. 1) Бот, ботало, снаряд, которым вспугивают рыбу: длинный шест, на конце которого прикреплен полый внутри конус со срезанным верхом,—от удара в воду этим конусом получается сильный звук. Иногда вместо конуса просто утолщение на конце шеста. Браун. 13. Вх. Пч. II. 26. Фр. Пр. 63. Ном. № 7633. *Закинув рибалка сітку... і почали бовтами полохати рибу.* Левиц. I. 108. *Вдарю бовтом раз і вдруге, сонну рибу сполохну.* Щог. В. 91. 2) Палка, лопатка для мешания растворенной извести (у каменщиков) или жидкости для дубления кожи (у кожевников). Волч. у. *3) Дурак, олух. Франко. «В поті чола».

Бовтати, таю, еш, *гл.* 1) Взбалтывать. *2) Вспугивать рыбу, барахтаться в воде. 3) Болтать нивесть что. Франко. «В поті чола».

Бовтатися, таюся, ешся, *гл.* Плескаться. *Кільки пак років, як ви, діду, бавтаєтесь отут за рибою?* Левиц. ПИО. I. 480. *Вода бовталась в криниці.* Левиц. Пов. 374. *Бовтається у воді.*

Бовта́ч, ча́, м. = **Бовт** 1. Вх. Пч. II. 26.

***Бовтень**, тня, м.—**Бовту́н**.

Бовтиця, ці, ж. 1) Подвеска к серге. *Ковтки з бовтицями.* Гол. Ол. 60. 2) Кисть на снурке для украшения гу-

цувської шляпи или верхньої одяжки. Гол. Од. 69, 46. 3) Металлическая цепочка, украшающая кожаний пояс гуцула. Шух. I. 127. 4) Медный кружок, род пуговицы, употребляемый (во множестве) для украшения гуцульских кожаных сумок, ремней, сбруи и пр. Шух. I. 279, 293.

Бовтнути, ну, неш, гл. 1) Бултыхнуть, упасть в воду. Левиц. I. 195. *Бовтнув, як дурень у воду. Посл. Воля так і бовтнула в гарячу смолу. ЗОЮР. I. 308. Бовтнуло би тобов у безодню!* (Брань). Фр. Пр. 63. 2) Болтнуть. *Язиком бовтне та не доведе, а по спині є.* Ном. № 1122. *От і бовтнув чорзнати що!* НВолын. у.

Бовтун, на, м. 1) Испорченное яйцо. НВолын. у. *2) Любящий болтаться в воде. Сл. Яворн.

Бовть! меж. 1) Бултых! *Бовть у воду!* Чуб. II. 443. 2) Звукоподр. плеску воды.

Бовтюк *и бовтяк, ка, м. = **Бовтун.** Ум. **Бовтючок.**

Бог, га, м. 1) см. **Біг, бога.** ***Любіти, як бога.** Обожать. Крим. ***Старий бог.** Бог-отец. *Намалював і старого бога і... богородицю.* Крим. 2) Река Южный Буг. Левч. 187. *Ой за Богом, за рікою, при турецькій границі, там стояли пікинери.* О. 1862. VIII. 28. (Нп). *...*До самого Богу, по тую Бендерську дорогу.* Нп.

Богад, ду, м. В свадебном обряде то же, что и **посад**, место для новобрачных. Чуб. IV. 143.

Богарадити, джу, диш, гл. Помогать материально, благодетельствовать, *помогать из милости. Сл. Нік. *Я цих людей ніколи не богарадив.* Екатериносл. г.

Богатий, а, е, прил., богатіти, тію, еш, гл. и пр. = **Багатий, багатіти** и пр.

Богдай, сз. Дай бог! *Богдай ніхто такого не дждав.* МВ. I. 73. См. **Бодай.**

Богданка, ки, ж. Данная богом. *Доню моя люба, моя богданко! коли ж ми тебе у хрест введемо?* Сумск. у.

Богилá, лі, ж. = **Бугилá.** *І твій барвінок хрещатий заріс богилою.* Шевч.

Богинин, на, не. Принадлежащий богине. К. МБ. II. 137.

Богиня, ні, ж. 1) Богиня. *Юнона, як богиня, знала, що Турну прийдеться пропасть.* Котл. Ен. 2) Употребляется как название обожжаемой. *Не розстану, бо тя люблю серцем і душею, буду тобі віком служив, тільки будь моєю. Ой як би ся прийшло з тобою розстати, богине, буду жити в густім лісі і в темній пустині.* Чуб. V. 250.

Богів, гова, ве. Божеский, богу принадлежащий. Мнж. 76. Чуб. III. 106. Чуб. V. 1125. **Богів шлях.** Млечный путь. Черном. **Богова коро́ва.** Жук, олень, *Lucanus cervus.* Вх. Пч. II. 27.

Богмітися, мліюся, мишся, гл. = **Божитися.** Вх. Лем. 393.

Богобійний, а, е. Богобоязливый.

Богобійність, ности, ж. Богобоязливость.

Богобійно, нар. Богобоязненно.

Богобоязливий, богобоязний, а, е = **Богобійний.** Г. Барв. 457. *А той тихий та тверезий, богобоязливий.* Шевч. *Правдива душа, навіки чесна і богобоязна.* Стор. II. 75.

Богобоязливо, богобоязно, нар. = **Богобійно.**

Богобоящий, а, е = **Богобійний.** *Які люде стали не богобоящі: у великий піст п'ють.* Лебед. у. *Буде зверху хороше убрання, а душа буде негарна, не богобояща.* О. 1862. VIII. 29.

Боговгóдниця, ці, ж. Богоугодница, богу угождающая. *Яра пчільонька—боговгóдниця.* Грин. III. 38.

***Богоговійний, а, е.** Богобоязненный, благочестивый. *Як-би то всі люди були такі богоговійні, як дядько Федюсь, тоді було-б на світі инакше.* Т. Борд. 68.

Богодавець, вця, м. Данный богом (в сказке). *Родився він, охрестили його і дали йому ім'я Іван Богодавець.* Бог дав, і Богодавцем назвали його. Чуб. II. 239.

Богодухновéнный, а, е. Боговдохновенный. *Псалми... богодухновенний Давид оставив нам у Псалтирі.* К. Гр. 20.

Богознева́га, ги, ж. Кошунство, богохульство. *Коли б тінь бога, наш падишах, почув таку богозневагу, то повелів би тут же перед нами язик проклятому джавуру вирв'ать.* К. Драмов. Трил. Байда. 143.

***Богозневажливий, а, е.** Кошун-
ственный. Міяков. «Архив. літерат.». Журн. «Наше Минувле» р. 1919.

Боголюбець, бця, м. Боголюбец.

Боголюбний, а, е. Боголюбивый.

Боголюбно, нар. Боголюбиво. Чуб. I. 176.

Богомаз, за, м. 1) Иконописец. *А в тій слободі щонайлуччі богомази.* Кв. 2) Плохой живописец, маляр. *Послав гінця до богомаза, щоб малювання накупить.* Котл. Ен.

Богомазів, зова, ве. Относящийся к иконописцу, к плохому живописцу, принадлежащий ему.

Богома́ти, богома́тір, тері, ж. Бог-
исматерь. Чуб. I. 165.

Богомілець, льця, м. Богомолец.

Богомілка, ки, ж. Богомолка.

Богомілля, ля, с. 1) Богомолье. К. Кр. 12. 2) **Жидівське богомілля.** Все предметы, употребляемые евреями при молитве.

Богомільний, а, е. Набожный, бого-
мольный. Грин. I. 49. *Був собі чернець і такий богомільний.* Рудч. Ск. II. 200.

Богомільниця, ці, ж. Молельня, мо-
литвенный дом. *А як то був жид Ян-
кель, то він коло школи похожає, та по школі плаче-ридає: «Школо наша, богомільнице!»* АД. II. 28.

***Богонатхненний, а, е.** Боговдохно-
венный. *Богонатхненна наука.* Крим.

Богонена́видник, ка, м. Ненавидя-
щий бога. К. (Желех.).

Богоносець, сця, м. Носящий бога. В загадке—осел, везший Христа. *Ро-
дився, не хрестився, а до смерті не мо-
лився і був богоносець.* Ном. стр. 293. № 118.

Богонько, ка, м. Ум. от біг, бог.

Богоприятний, а, е. Любезный бо-
гу, угодный богу. *Моя квіточко, моя зо-
ринко богоугодна, богоприятна* (Из молитвы нищих). ЕЗ. V. 242.

***Богорівний, а, е.** Богоравный. *Оди-
сеї богорівний.* Байда-Ніщ.

Богородицький, а, е. Богородич-
ный. **Богородицька трава́.** Раст. *Thy-
mus Serpyllum L.* ЗЮЗО. I. 138.

Богородиця, ці, ж. 1) Богородица. *Народився із Марії дівиці, із святої богородиці.* Чуб. III. 325. 2) Молитва к богородице: *богородице діво. Говори,*

*Грицю, Богородицю, а я буду Оче-
наш,—буде легше для нас.* Ном. № 12961. **Кўца богородиця.** Короткая молитва. 3) Второй день: а) Рождества Христова, б) Пасхи. ХСб. I. 75. 4) Капюшон в плаще, свите, бурке. Чуб. VII. 419. Гол. Од. 9, 45. КС. 1893. V. 279. *Ти б накрив голову богородицею, а то дощ хляє як з решета.*

Богородичний, а, е—**Богородицький, Богородичний чєпчик.** Раст. *Thymus Serpyllum L.* ЗЮЗО. I. 138. **Богородична коса́.** Раст. *Astragalus Cicer L.* ЗЮЗО. I. 113.

Богорожник, ка, м. Раст. *Pugus torminalis Ehrh.* ЗЮЗО. I. 133.

Богослів'я, в'я, с. 1) Богословие. 2) Последний класс духовной семинарии. Сим. 175.

Богослов, ва, м. 1) Богослов. *Бого-
слов, та не однослов.* Ном. 2) Воспи-
танник последних двух классов духов-
ной семинарии. Сим. 175. *Один хви-
лозоф чи й богослов казав промову над
якимсь помершим паном.* Грин. I. 230.

Богословити, влю, виш, гл. Вести
речь о боге.

Богословський, а, е. 1) Богослов-
ский. К. Кр. 8. 2) Относящийся к по-
следним двум классам духовной семи-
нарии. *Богословський клас.* Левиц. I. 153.

Богоугодний, а, е. Богоугодный. К. Кр. 8. ЕЗ. V. 242.

Богочко, ка, м. Ум. от біг, бог.

Богувати, гую, ещ, гл. Быть богом. *Шейк. Чуб. I. 235. Гол. II. 225. Ой
боже наш, боже, а ми твої люде, над
ким будеш богувать, як нас тут не буде.* Грин. II. 302.

Богумілля, ля, с.—**Богомілля.** Ум. **Богуміллячко.** *Пішла лисичка-сестрич-
ка на богуміллячко.* Мнж. 3.

***Богумільний, а, е**—**Богоміль-
ний.** *Вона богумільна від сестри.* Крим.

Богун, на́, м. 1) Горизонтальная жердь, перекладина, на которой развешивают сушить рыбу. Азовск. море (Стрижевск.). 2) Желудок, первый желудок жвачных животных, rumen. Желех. *3) **Богун-зілля.** Душистая лесная трава. Сл. Яворн..

Бодай, сз. 1) Дай бог, о, если бы,—
то же, что и **богдай.** *Бодай тебе, мій*

миленький, ворота прибили! Нп. Бодай тебе грець зламав! Ном. 2) Бодай тебе, бодай вас! Употребляется в виде добродушного неодобрения, порицания. Бодай тебе: який ти дурний! Ном. А бодай вас, та цур же вам. Шевч. 3) Бодай не казати. Лучше бы не говорить. *4) Хотя, хоть, хотя бы. Ще доки не впала у село чутка, що його Штефана вбила куля, тоді він бодай перед людьми напростовувався. Черемш. 5) Едва-ли. Хроничні зарази хороби бодай чи не гірші від гострих. М. Лев.

Бодак, ка́, м. Раст. *Cirsium palustre*. Вх. Пч. I. 9. Ум **Бодачок**.

Бодачок, чка́, м. 1) Ум. от **бодак**. 2) Раст. *Cirsium ranunculicum*. Лв. 97.

Бодванка, ки, ж. Продолговатый шаплик (см.). Вх. Уг. 228.

Боденька, ки, ж. Ум. от **бодня**.

Боденьча́, ча́ти, с. Посуда, в которой пахтают масло. Вх. Лем. 393.

Бодлак, ка́, м. = **Будяк**? Казав, що-м сі у бодлак уколов. Гн. II. 4. Ой то в гору, то в долину, то в бодлаки, то в кропиву. Гол. II. 182.

Бодла́чка, ча, с. Соб. от **бодлак**. Ой, Василю, сиди у бодлачу. Pauli. II. 188.

Бодляк, ка́, м. = **Бодлак**. По терню і бодляках накололи собі ноги доволі. Гн. I. 169.

Боднарь, ря, м. и пр. = **Бондарь** и пр. Шух. I. 249. *Хот. Нік.

Бодня, ні, ж. Кадка или род улья с крышкой и замком. Мет. 213. Шух. I. 106. Чуб. VII. 383, 388. Рисунок: Шух. I. 250. Ум. **Боденька**. Впала боденька з гори. Ном. № 70, стр. 292.

***Бодрак, ка́, м.** О человеке: бодрый, молодец. Я з чоловіком в хаті спимо, а мої бодраки в сінях на колоді. Крим.

Бодренно, нар. Бодро. Як хто стоїть бодренно, а як хто ласий на сон, то і дріма. Павлогр. у.

Бодрий, а, е. Бодрый. Котл.

Бодрити, рію, ріш, гл. Выпрямляются, бодриться. Чом бо ви, паничу, не бодрите собі?.. а то увесь у сотулу. Харьк. г.

Бодритися, ріюся, рішся, гл. = **Бодрити**. Котл. Кв.

Бодро, нар. Бодро. Кв.

Бодрок, ка́, м. Имя собаки. Вх. Лем. 393.

Бодяга, ги, ж. Речная губка (водоросль), *Spongia fluviatilis* L. ЗЮЗО. I. 137.

Бодяк, ка́, м. Раст.: а) = **Будяк**. Бодяки замісь ячменю родять. К. Юв. 69. 2) *Onoporda acanthium*. Шух. I. 21. Ум. **Бодячок**.

Бодян, ну́, м. Раст. *Amisum stellatum*. Або горілочку пили... настояную на бодян. Котл. Ен. III. 63.

Бодянівка, ки, ж. Водка, настояная на бодяні. Сим. 143.

Бодячий, а, е. Бодливый. **Бодячий бик**. Вх. Лем. 393.

Бодячок, чка́, м. 1) Ум. от **бодяк**. 2) — **польовий**. Раст. *Fungium planum*. Лв. 98.

***Боеспроможний, а, е.** Боеспособный. Пр. Пр.

Боець, бійця́ и бойця́, м. 1) Боец. Там стрільці-бойці вдарили козу. Грин. III. 54. Оддалеку він чує бій кривавий і крик бойців, і голос отамання. К. Юв. 90. *2) Оди́нец (камень в реке). Сл. Дубр.

Божатися, жаюся, ешся, гл. = ***Пожалитися**. Божайся, боже! Волянь.

Божба́, бі́, ж. = **Божіння**. Я ж тобі і без божби вірю. Кв.

Бождеревок, вка́, м. Раст. *Hypericum perforatum*. Лв. 99.

***Божевілець, льця, м.** = **Божевільник**.

Божевілля, ля, с. Сумасшествие.

Божевільний, а, е. Сумасшедший, помешанный. Котл. Ен. II. 28. Чуб. III. 133. Та одчепись, божевільний! Шевч. 494.

Божевільник, ка, м. Сумасшедший человек, безумец. Желех.

Божевільно, нар. Безумно, как сумасшедший. Божевільно встромила очі у сірі шибки. Мир. Пов. I. 123.

Божевільня, ні, ж. Больница или дом для умалишенных. Шейк.

Божеволіти, лію, еш, гл. Сходит с ума. Єв. I. X. 20.

Боженькатися, каюся, ешся, гл. = **Божітися**. Желех.

Боженько, ка, м. Детск. бог. Боженьку мій милий, дай їм хоч по шматочку хліба! Стор. I. 18.

Божество́вий, а, е. Божественний. *Усю утренью божественную вислухає.* Чуб. V. 848.

Божество, ва́, с. Божество. К. МХ. 10. *Ольга тепер здавалась йому божеством.* Левиц. Пов. 284.

Бо́жечко, ка, м. = **Бо́женько.** Вх. Уг. 228.

Боже́чок, чка, м. Крестик натільний. Мил. М. 60.

Божі́дерев, ва, м.—**ді́кий**—**Бі́жде-рев.** Вх. Пч. I. 8.

Бо́жий, а, е. 1) Божій, божеский. *Божа воля, божа й сила.* Ном. *Усе божее, тільки гріхи наші.* Ном. № 9. 2)—**дім.** Церковь. Г. Барв. 424. *Завтра Головосіка—треба йти до божого дому.* Харьк. г. 3) **Бо́жа ма́ти.** Богоматерь. 4) **Бо́жий дар.** Причастие. *До божого дару з чортівими ногами.* Ном. № 136. 5) **Бо́же де́рево**—**Бі́жде́рево.** 6) **Бо́жа по́стіль.** Смертний одр. *Скоро мати старая, лежачи на божій постелі, сина вздріла, на своє лице хрест собі положила.* Дума. 7) **Бо́жа пта́шка.** Пчела. Ном. № 409. 8) **Бо́жа роса́.** Молоко. О. 1862. IV. 89. *За божую росу не беруть грошей.* Борз. у. 9) **Бо́жа рúчка.** Раст. *Primula officinalis* L. ЗЮЗО. I. 132. 10) **На бо́жій до́розі.** При смерті. *У три дні занедужала, а вже й на божій дорозі.* Кв. 11) **Бо́жу хвалу́ за хвіст тягті́.** Звонить в колокола (насмешл.). 12) **На бо́же да́ти.** Дать на службу церковную, на молебн. Фр. Пр. 100. *Тра занести до церкви на боже Миколаю. Дала на боже карбованця.* НВолын. у. 13) **Іді́ ж ти в бо́жу путь.** Иди с богом. Мет. 15. 14) **Свя́тій та бо́жий.** Говориться о человеке, прикинувшись кротким и добродетельным. Левиц. Пов. 314. *15) **Пусті́ти у бо́жу путь.** Отправити на тот свет. Хот. Нік.

***Божі́стий, а, е.** Божеский, божественний. Франко. «В поті чола».

Божі́тис́я, жу́ся, жи́шся, гл. Божиться. *А я ж тобі божилася, що люблю як душу.* Мет. 62. *Ти божився, присягався: не покину я тебе.* Мет. 15.

Божі́ця, ці, ж.—**Богі́ня.** Шейк. *Каже одуд до бога: «Зроби, боже, так, щоб я став богом, а моя одудиця стала божицею».* Рк. Левиц.

Божи́ще, ща, с. Идол. К. МХ. 13. *Велик господь, велик і хвален, страшніший над усі божища; бо всі боги—німі статуї, господь же сотворив вселенну.* К. Псал. 221.

Божі́ння, ня, с. Божба. Борз. у. *Божіння тобі нічого не pomoже.* НВолын. у.

Бо́жка, ки, ж.—1) **Божі́ння.** Шух. I. 41. *2) **Боженька.** *Божка його знає.* Черемш. «Верх.».

Божка́рь, ря́, м. Ханжа, святоша (Галиц.). Желех.

***Бо́жкати, каю, еш, гл.** Поминать часто бога. *Жінка... тільки божкала.* Гр. Григоренко.

Божкода́йло, ла, м. = **Божка́рь** (Галиц.). Желех.

Божкоро́діти, джу, диш, гл. Фокусничать. (Галиц.). Желех.

Божкува́ти, кую́, еш, гл. Постить. Желех.

Божні́к, ка́, м.—**Бі́жні́к.** Чуб. VII. 384. *Божник із шитим рушником округи.* К. ЧР. 38. 2) **Рушні́к-божні́к.** Полотенце для украшения икон. Вас. 168. 3) **Продавець икон.** *А в нас тоді саме божник ночував, отой, що ікони возить продавати, і плахти, й полотно і рушники—усячину.* Пирят. у. Ум. **Божничо́к.** Рудч. Ск. II. 27.

Божні́ця, ці, ж. 1) = **Божні́к.** Мил. 170. 2) **Храм, церковь.** *Піп каже: «Ідімо до божниці», а п'яниця каже: «Ідімо до коршмиці».* Ном. № 11728. *Чаще: иноверческий храм. «Підем до костьола».—А не до церкви?—поспитала Маса.—«Так і видно, що хамка!.. Щоб ти мені і бровою не моргнула в ту сторону, де хамська божниця стоїть».* Св. Л. 86. *Як ішва ф суботу до божниці, до сватині, то й Савамон хотів з ньов піти.* Гн. I. 41. Ум. **Божні́чка.**

Божничо́к, чка́, м. Ум. от божні́к.

Бо́жо, нар. 1) По-божьему. 2) О душевном состоянии: хорошо, приятно, сладостно. *Так тихо, божо на душі.* Сим. 235.

Божо́к, жка́, м. 1) Ум. от **біг, бог.** Фр. Пр. 101. 2) Идол, кумир. 3) Род детской игры. Ив. 4)—**сві́нний.** Свиной желудок. Вх. Зн. 3. См. **Богу́я 2.**

Боз, бзу, м. 1) = **Бузи́на.** Вх. Пч. II. 36. *Під бзом сидить нечистий.* ЕЗ. V.

246. Від бзу болить голова. ЕЗ. V. 246.
2) = Буз, бузók.

Бóзінька, ки, м. Ум. от бóзя.

Бóзкий, а, е. Божеский. Да везуть царя до господа, да везуть царя—бозке тіло. Мал. л. сб. 347.

Бо-зна=Біг зна. Бог знает. Завелися, як той казав: багатий за багатство, а убогий—бо-зна й за віщо вже. Ном. № 3515. **Бо-зна-колішній.** Очень давний. Хліб черствий, бо-зна-колішній. Рк. Левиц. **Бо-зна що.** а) Бог весть, что. б) Пустяки. Не говоріть бо-зна чого. Левиц. Пов. 289.

Бозу́лка, ки, ж. Ум. от бозу́ля.

Бозу́ля, лі, ж. Шишка (на теле), желвак, то же, что и гу́ля. Вх. Лем. 393. Ум. Бозу́лька.

Бозю́сьо, ся, м. = Бóзя. Детское ласкательное от бог. О, бозюсю! Вх. Лем. 393.

Бóзя, зі, м. 1) Бог (детск.). О. 1861. VIII. 8. 2) Бóзя калачі везе́. Так говорят детям, когда гром гремит. То же значение: бóзя свáриться. Ном. № 564. 3) Піті́ до бóзі. Пойти в церковь. Черк. у. Ум. Бóзінька.

Бóїсько, ка, с. = Тік (у стодóлі). Kolb. I. 59. Вх. Лем. 393.

Бóїти, бóю, іш, гл. О молоке: кипеть. Про молоко не можна казати, що воно кипить, лише бóїть. Шух. I. 214.

Бóїще, ща, с. 1) Битва, бой. Хоч і не одіб'єшся вже, так бóїщем навтішаєшся. МВ. II. 81. Івась кидає свої бóїща та руйнування. Мир. ХРВ. 84. 2) Место битвы. Пішли ся брати (= битися) на олов'яне бóїще. Драг. 262. Или здесь просто = тік? См. Бóїсько.

***Бой, бóю, м.** 1) Страх, боязнь. На-страхали його, то він од бою і додому не приходив. Розпустився, проти батька бою не має. Крим. 2) Межд. Гей. Сл. Нік. 3) = Бій. Сл. Нік.

Бóїе? меж. Да? в самом деле? Вх. Зн. 3.

Бóйка, ки, ж. Украинка-галичанка, жительница Бóйківщини. Желех.

Бóйкатися, каюся, ешся, гл. = Бóятися. Вх. Уг. 228.

Бóйкий, а, е. Хороший. Чуб. VII. 574. Славяносерб. у. Іж кашку,— вона бойка. Змиев. у. Бойка дівчина. Змиевск. у.

Бойкіня, ні, ж. = Бóйка. Желех.

Бойківський, а, е. К бóйку относящийся, ему принадлежащий. Желех.

Бойківщина, ни, ж. Место жительства бойков — погорье Стрыйского и Самборского уездов в Галиции. Гол. I Вступл. 712.

I. Бóйко, нар. Хорошо. Змиев. у. Славяносерб. у.

II. Бóйко, ка, м. Горец-украинец из Галиции, житель погорья Стрыйского и Самборского уездов. Гол. I. Вступл. 712. Дала мене мати за бойка, за бойка, буде мені ще за бойком голова гладойка. Pauli, II. 108.

***Бойкó, кá, м.** Забияка. Сл. Яворн.

Бóйло, ла, с. Битье, *побои. Матчино бойло не болить. Грин. I. 238.

Бóйний, а, е. О заряде: боевой. ЗОЮР. I. 70. Бойний патрон.

Бойніця, ці, ж. Бойница. К. Бай. 71.

Бóйня, ні, ж. Драка. Дивись, яка онде бойня. Киев. г.

Бойовій, а, е. Боевой; военный. Хто на вози бойові, хто на коні уповає. К. Псал. 46. Ми стоїмо на бойовому праві. К. ПС. 101.

Бойовісько, ка, с. = Бойовіще. Федьк. I. 134.

Бойовіще, ща, с. Поле битвы. К. ЧР. 173.

***Бойовній, а, е.** Свойственный бойцу. Сл. Дубр.

Бойовнічий, а, е. Свойственный бойцу. Шейк.

Бойський, а, е = Бойківський. Желех.

Бойчáк, кá, м.? Да якийсь бойчак заглив кизяк, вліпив кизяком, аж гудзь під оком. Грин. III. 54.

Бойчіха, хи, ж. Жена бóйка. Желех.

Бойчúк, кá, м. Молодой бóйко. Желех.

Бóка, нар. = Бóком. Стоїть коло лавки бока. Г. Барв. 512. Курчатка чепурненькі, що цілий день греблись в горді по грядках і бока в ямочці лежали коло неньки. К. Дз. 146.

Бокáнь, ня, м. Полнобокий, бокастый. Желех.

Бокаса́, нар. Боком, бочком. На дйби спиниться та гривою мотає, то піде бокаса, то б'ється і кусає. Греб. 382.

Бокáта, ти, ж. = Букáта. Желех. Ум. **Бокáтка.**

Бокáтий, а, е. Бокастый. *Бокатий горщик.* Волч. у. *Стіг бокатий.* Волч. у.

Боківні́, ні́, ж. 1) Судак короче девяти вершков. 2) 500 штук уложенной вместе рыбы. Желех. 3) **Утáти боківні́.** Упасть на бок.

Бóкла, ли, ж. = **Бóклаг.** Ново-московск. у.

Бóклаг, га, м., боклáга, ги, ж. Плоский боченок. *Ном. № 3004.* Шух. I. 251. *Потяг Охрім з двома боклагами до криниці.* Кв. Ум. **Боклажók.**

Боклажók, жкá, м. 1) Ум. от бóклаг. 2) Головастик. Вх. Пч. II. 17. 3) Порода яблок. Вх. Зн. 4.

Бóклак, ка, м. = **Колáч** 3. Kolb. I. 48, 70.

Боклáтий, а, е. Пузатый, брюхастый. Желех.

Бóкло, ла, с. = **Бóклаг.** Брацл. у.

Боковій, á, é. 1) Боковой. *Бокові двері.* Левиц. I. 231. **Боковій в́гер.** Ветер, дующий в бок судна. Мнж. 148. 2) Сторонний. *З бокових мирського збору беруть більш, бо вони жадної повинности не одбувають.* НВолын. у. 3) — **кíнь.** Пристяжная лошадь 4) — **ва́ сестра́.** Шутливое название жены, а чаще — жены невенчанной, которая выдается за сестру. Фр. Пр. 103.

Бокові́на, ни, ж. 1) Одна сторона предмета. 2) Полевая доска у плуга. Херс. Ум. **Бокові́нка.**

Бокозі́йник, ка, м. = **Зизоóкий.** Шух. I. 33.

Бóком, нар. Боком. **Бóком ті то вйлі́зе.** Сильно за это поплатишься. Фр. Пр. 55. **Бóком сі дёржит від мене.** Сторониться меня. Фр. Пр. 55.

Бокóр, ра, м. Плот. Угор.

Бокорва́н, на, м. Карбункул, огневик. Угор.

Бокре́йда, ди, ж. Букет искусственных цветов, или павлинье перо, даримые невестой и дружками жениху и шаферам. Гол. IV. 400. 368.

Бокува́ти, кую́, еш, гл. 1) Сидеть боком. *Не бокуй, Марусенко, не бокуй: сядь собі прямесенько.* Pauli. I. 101. 2) Сторониться, обходить стороной. *Бокує чогось від мене.* Фр. Пр. 103.

Боку́ри, мн. Кожаный пояс. Желех. См. **Буку́рія.**

Бóкша, ші, м. Корова такого же цвета, как и **бокші́й.** Желех.

Бокші́стий, а, е. О масти: с белыми пятнами на боках. Желех.

Бокші́й, шія́, м. Вол черный или серый с белыми боками или белый с черными или серыми боками. Желех.

Бола́, лі́, ж. Тяжелая болезнь, эпидемическая болезнь. Желех. *Бола по людях ходе якась; з боли люди мруть.* Каменец. у. *Черемш. «Село вигибає».

Болбо́т, та, м. Болтун. Левиц. I. 257.

Болботáти, чу́, чеш, гл. 1) Болгать, *балабонить. Вх. Зн. 4. 2) Неотчетливо говорить. Вх. Зн. 4.

Болботлі́вий, а, е. 1) Болтливый. Вх. Зн. 4. 2) Неотчетливо говорящий. Вх. Зн. 4.

Болга́р, ра, м. Болгарин. Желех. См. **Бовга́р.** Ув. **Болга́рище.** Левиц. Пов. 143.

Болга́рка, ки, ж. 1) Болгарка. 2) Род шапки. *Пришию квіточку ік зеленому барвіночку, ік шапці болгарці.* МУЕ. III. 98. См. **Бовга́рка.**

Болга́рський, а, е. Болгарский. Желех. *Що у тім болгарськім краю за Дунаєм май чувати.* Федьк. I. 122.

Болга́рщина, ни, ж. Болгария. Желех.

Болді́га, ги, ж. Каменная глыба. Миус. окр.

Бо́ле, нар. Хорошо. *Боле, що я зарані пішов, а то замело б снігом до рогу.* Каменец. у.

Бо́лезний, бо́лесний, а, е = **Бо́лісний.** *Плач... болезний.* МВ. I. 100. *Не болезне, то и не любезне* (Мачиха говорит о пасынке или падчерице). Фр. Пр. 103. *До матері сі пречистої, до святої сі матері болезної помолю.* ЕЗ. V. 108.

Бо́лезність, ности, ж. Болезнь. Драг. 29.

Бо́лезно, бо́лесно, нар. = **Бо́лісно.** *І росло ж воно трудно та болезно, — усе нездужає та квилить.* МВ. II. 48.

Бо́лещ, щі́, ж. Болезнь; переносно: скорбь, огорчения. *Ви, любощі, ви, немощі, хуже тої ви болещі: од болещі*

зілля маю, од любощей уміраю. Чуб. V. 58. Чаше во мн. ч.: **бóлещі**. Все у їх вкупі: *болещі і радощі*. МВ. II. 172.

Боліголов, ва, м. Раст. а) = **Буги-ла́**; б) *Conium maculatum*. L. ЗЮЗО. I. 119.

***Бóлі, ів.** Родовые потуги. А тая кричить: *ой, ой, болі беруть, давайте мені баби*. Крим.

Болібрюх, ха, м. Пт. *Emberiza milliaria*, подорожник. Вх. Пч. II. 10.

Бóлізний и бóлісний, а, е. 1) Болезненный, мучительный. Був собі якийсь малий пудракуватий та болізний. Мир. ХРВ. 53. 2) Скорбный, горестный. Я тут, — почувся її тихий болізний голос. Мир. Пов. II. 77.

Бóлізно, бóлісно, нар. 1) Болезненно, мучительно. 2) Скорбно, горестно. Біла-біла, як крейда, позирала на всіх палкими очима та болізно всміхалася. Мир. Пов. II. 69.

Бóлізько, нар. = **Бóлізно**. Не знають, що серденько моє мені каже; а в йому так тобі і болізько, і любо. Г. Барв. 68.

Бóлісний, бóлісно. См. **Бóлізний, бóлізно**.

Бóлість, ти, ж. 1) Болезнь. Чуб. V. 1203. Очисть мене від всього злого: *болісти і слабости*. Чуб. I. 43. **Бога** благала, од всякої болісти помагала. Мил. М. 7. — **чóрна**. Эпилепсия. Грин. II. 35. 2) Боль, огорчение, печаль, скорбь.

Боліти, лію, еш, гл. 1) Болеть. *Хорітимеш, болітимеш, смерти бажатимеш*. Мет. 107. *Щось дуже мене ноги болять*. Св. Л. 320. *Тя болит головонька*. АД. I. 134. *Татка очі болять*. Св. Л. 100. 2) — **серцем**. Скорбеть, печалиться. Доки буду моїм серцем день і ніч боліти. К. Псал. Один веде за рученьку, другий за рукав, третій стоїть, *серце болить, — любив, та не взяв*. Лукаш. 80. *3) Печалить, огорчать, задевать. *Навіть і гірке слово вмів так... усміхом придобрити, що воно нікого не боліло*. Лепкий

Болітцє, ця, с. Ум. от болото.

Бóлко, нар. = **Бóлько**. *Болять очі болко*. Волч. у.

Болóна, ни, ж. 1) Плева, оболочка, перепонка. Желех. 2) Оконное стекло.

3) Ворота? калитка? *Да прибіжи, коню, додому, да ударь копитом в болону*. Нп. Ум. **Болóнка, болóночка**. *Ой як гляне у його болоночку, аж усі ляхи в місті*. АД. II. 91. См. **Оболóна**.

Болонкáрь, ря, м. = **Скляр**.

***Болонкувáтий, а, е.** Тонкокожий. Сл. Нік.

Болóння, ня, с. = **Оболóнь**. Гн. II. 68. *Пасуть вівці по дубрівці, кози по болоню*. Гол. II. 453. Ум. **Болóннячко, болóняченько**. *В чистейкім полю, в болонічейку*. Гол. II. 58.

Болóночка, ки, ж. Ум. от болóна.

***Балóнчастий и балóнчатий, а, е.** Перепончастый. Сл. Нік.

Болóтавка, ки, ж. = **Блісканка**. Вх. Пч. II. 12.

Болóтечко, ка, с. Ум. от болóто.

Болотій, á, é. Болотистый. *Та й Ворскла не дуже гарно тече: є місця болотії*. Лебед. у.

Болоті́на, ни, ж. Высохшее болото. Лебед. у.

Болоті́сько, ка, с. = **Болоті́ще**.

Болоті́ще, ща, с. Место, где было болото. Черк. у.

Болóтний, а, е. Болотный, болотистый. *Болотня вода не погожа. Дещо — соловейко*. Шутливо: *лягушка*. Волч. у.

***Болóтник, ка, м.** = **Болотянік**.

Болотні́на, ни, ж. Торф. Пишеться в книжках ще й про те, як розводити ліс і доглядати його, щоб хутко ріс, та чим можна палити у печах замість дров, як от кам'яний вуголь або болотнина є. Дещо (вид. 4-те), 10.

***Болотні́нний, а, е.** Торфяной. Сл. Дубр.

***Болотні́нник, ка, м.** Торфяник. Сл. Дубр.

Болотні́вка, ки, ж. Болотная трава. Змиев. у.

Болотні́ний, а, е = **Болотяний**. *Води калужі болотнянії*. АД. II. 39.

Болóто, та, с. 1) Болото. *Насміялась верша болоту, аж і сама в болоті*. Ном. 2) Грязь. *Не ходи туди, де ликом зав'язано і болотом замазано*. Рудч. Ск. I. 111. 3) **Збив го на болото**. Избил его до безпамятства. Фр. Пр. 105. Ум. **Болітцє, болóтечко**. *Доріж-*

ку проложив аж до того болітця, що коло мостка. Драг. 222.

Болотю́га, ги, ж. Ув. от **болото́**.

Болотя́ний, а, е. 1) Болотный. Сидять... жаби на маленьких болотяних острівцях. Левиц. I. 91. Хоть болотяною водою промочу горло, коли нема кринишної. Чуб. II. 138. 2) Болотистый, грязный. **Калюжі болотяніі.**

Болотя́ник, ка, м. Чорт, живущий в болоте. Чуб. I. 193.

Болотя́нка, ки, ж. Стрекоза с темносиними крильями. Мнж. 176.

Болотя́нок, нка, м. Раст. *Caltha palustris*, курослеп болотный. Константиногр. у.

Бо́льба, би, ж. Полба. Мнж. 176.

Бо́лько, нар. Больно. *Болить болько моя головонька.* Чуб. V. 442.

Бо́люс, са, м. Катюшок, шарик. *Болюс воску.* Борз. у. *Болюс хліба.* Борз. у. Слов. Д. Эварн.

Болю́х, ха, м. Болезнь? *Ти болюх болющий* (из заговора от испуга). Мил. М. 48. Ув. **Болюши́ще.** Мил. М. 11.

Болю́чий, а, е. 1) Болящий. *Яку велику і болючу ношу у серці рану.* К. Псал. 210. *2) Болезненный. **Болю́ча справа́, болю́че пита́ння.** Больной вопрос. Сл. Нік.

Болю́щий, а, е—**Болю́чий** 1. Чуб. I. 122. *Болить воно (серце) рівно, однаково бодем болющим.* МВ. (О. 1862. I. 81). *Болюх болющий.* Мил. М. 48. *Болющі зуби.* Г. Барв. 35.

Бо́ля, лі, ж. Детск. Картофель. О. 1862. IX. 118.

Боля́к, ка, м.—**Боля́чка** 2. МУЕ. III. 55. *Болік як кулак.* Фр. Пр. 106. *Обметало го боліками.* Фр. Пр. 106.

Боля́ти (ляю, еш? лю, лиш?), гл.—**Болі́ти.** Встречено в заговоре: *Сояшниці вітрові... тут вам не стояти і не боляти.* Мил. М. 82.

Боля́че, нар. Больно. *І тут боляче, і там гаряче* (о безвыходном положении). Фр. Пр. 106.

Боля́чечка, ки, ж. Ум. от **боля́чка**.

Боля́чий, а, е—**Болю́чий**. Левиц. I. 4.

Боля́чище, щі, ж. Ув. от **боля́чка**.

Боля́чка, ки, ж. 1) Нарыв, чирей, язва. Чуб. V. 1179. *А сто крот болячок в твої печінки.* Ном. Енеєві так як

болячці, або лихій осінній трясці годила пані всякий день. Котл. Ен. I. 24. 2) Переносно: язва. *Найвірніший друг народу той, хто не боїться правди і сміло розкриває його болячки.* О. 1862. IX. 29. 3)—**на серці.** Сердечная боль, горе. *Може в його є яка болячка на серці.* Г. Барв. 273. 4)—**на дубі.** Раст. *Loranthus europaeus* L., омела. Вх. Пч. II. 33. Ум. **Боля́чечка.** Ув. **Боля́чище.** Мил. М. 97.

Боля́чкувати́й, а, е. Покрытый нарывами, чирьями.

Боля́щий, а, е. Больной, болеющий. *Боляща стогнала.* Мир. Пов. II. 99. *Катерина з болящої і очей не зводить.* Шевч. 115.

Бом! меж., выражающее удар колокола. *Бом, бом, бом!.. на службу божу дзвонять.* Грин. II. 112.

Бо-м. Сложное слово: **бо** и окончание 1-го лица ед. ч. от глагола **бу́ти**: **єсьм.** Галиц. *Спочивайте, милі братя, бо вам добре спочивати; але я—о ні! ніколи, бо-м в кайданах, бо-м в неволі.* Федьк.

Бома́га, ги, ж.—**Бума́га.** Ум. **Бома́жка.** Вас. 190.

Бо́мба, би, ж. 1) Бомба, ядро. *Ой летить бомба з московського поля та посеред Січі впала.* ЗОЮР. II. 256. 2) Детск. церковь. Вх. Лем. 393.

***Бомбардува́ти, ду́ю, еш, гл.** 1) Бомбардировать. 2) Осаждать, не давать покоя. Сл. Дубр.

Бомба́рь, ря, м. Насек. *Melolontha vulgaris*, майский жук. Вх. Пч. II. 27.

Бомбо́вка, ки, ж. Ягоды на ботве картофеля. Вх. Лем. 393.

Бомбува́ти, бу́ю, еш, гл. Бомбардировать. Шейк.

Бомбу́лька, ки, ж. 1)—**Бомбо́вка.** Вх. Уг. 228. 2) Часть одежды (Какая)? Вх. Уг. 225.

Бо́мкати, каю, еш, гл. 1) Болтать, рассказывать не очень правдоподобное. *Щось там люде бомкают.* Фр. Пр. 107. *2) Звонить в один колокол. Звениг. у. Ефр.

Бо́мок, мка, м. 1) Слепень бычачий, *Tabanus bovinus*. Вх. Пч. I. 7. 2) **Бо́мки бі́ти, стріля́ти.** Брать глину или грязь на палочку и бросать ее вверх: в переносном значении: ничего не де-

лать, баклушничать. Шейк. *Ниньки святої Домки: хто не хоче робити, той стріляє бомки.* Ком. II. № 1067. **Бомка** люде пустіли за вас. Распустили о вас слух. Фр. Пр. 107. **Що ти ми пуцьобеш бомки?** Зачем ты врешь, обманываешь? Фр. Пр. 107.

Бондаренко, ка, м. Сын бочара.

Бондаренчиха, хи, ж. Жена сына бочара.

Бондарець, рця, м. Ум. от бондарь.

Бондарик, ка, м. Ум. от бондарь.

Бондарисько, ка, м. Ув. от бондарь.

Бондариха, хи, ж.—**Бондарка.**

Бондаріще, ща, м. Ув. от бондарь.

Бондарівна, ни, ж. Дочь бочара. Ном. № 8443. Чуб. 428.

Бондарка, ки, ж. Жена бочара. А старая да бондарка в шинку загуляла. Грин. III. 615.

Бондарня, ні, ж. Бочарня, мастерская бочара.

Бондарство, ва, с. Бочарное ремесло.

Бондарський, а, е. Бочарский.

Бондарча, чати, бондарченя, няти, с. Ребенок бочара. Ум. **Бондарченятко, бондарчатко.**

Бондарчук, ка, м. Подмастерий бочара.

Бондарь, ря, м. Бочар. *Покинь, покинь, старий бондарь, по дочці плакати, покинь відер, набивати—будеш папувати.* Чуб. V. 428. Ум. **Бондарець, бондарик.** *На дворі погребець, на погребці бондарець: «ой бондаре, бондаріку,—набий мені бочку».* Чуб. V. 1174. Ув. **Бондарисько, бондаріще, бондарюга.**

Бондарювання, ня, с. Занятие бочарством.

Бондарювати, рюю, еш, гл. Заниматься бочарством.

Бондарюга, ги, м. Ув. от бондарь. Левиц. «Голодному и оп. м'ясо», 26.

Боднаря, ряти, с.—**Бондарча.**

Бонтожок, жка, м. Часть одежды (какая?). *А на моїй дівчині жовті черевички і чорний бонтожок.* Чуб. IV. 534.

Бонюх, ха, м. Навозный жук. Фр. Пр. 107.

Боняк, ка, м. Раст. *Tagetes patula.* Вх. Пч. II. 36.

Бор, ру, м. Раст. а) *Setaria viridis* Beauv. ЗЮЗО. I. 136. б)—**зілля.** *Licorodium complanatum* L. ЗЮЗО. I. 127.

Бора, ри, борва, ви, ж.—**Борвій.** *Величні й моря береги, коли їх борви не колишуть.* Щог. Сл. 5.

Борвій, вія, м. Сильный ветер, буря, ураган. *Такий сильний та шкодливий вітер називають бурею, а ще инакше борвієм (ураганом).* Дещо (4-те вид.), 91.

Борг, гу, м. Кредит, долг. *Борг умер, зачекай не жие: хто не має грошей, най не п'є.* Ном. № 10615. **Боргом.** В долг. *Боргом мені жид дасть тютюну.* Каменец. у. **На борг брати**—**Набір брати.** *Бо вже на борг хлоп не хочет горілоньку брати.* Гол. III. 212.

Борговій, а, е. Взятый в долг, *долговой. Сл. Нік. *У мене борговий один віл був,—тільки недавно виплатив.* Славянос. у. Ум. **Борговенький.** *Як задумав Харько, задумав Захарченко, задумав багатіти, зібрав Харько воликів борговеньких.* Чуб. V. 1048.

Боргувати, гую, еш, гл. 1) ***кому.** Сл. Нік. *Давать в долг; кредитовать.* К. ЦН. 219. *Як станеш усім боргувати, то прийдеться без сорочки ходити.* Ном. № 10617. *Сидить багач та й дивує, що убогому жид боргує.* Чуб. V. 1094. 2) ***що в кого.** Сл. Нік. *Брать в долг. Пішов чумак до жидівки боргувати мед, горівку.* Грин. III. 575.

Бордюг, га и бордюх, ха, м. 1) Кожа, снятая целою с козы (или теленка), выделанная, завязанная в тех местах, где были ноги и хвост, а в том месте, где была голова, стягиваемая ремешком,—служит как мешок. *Бордюх повний муки.* Шух. I. 84. Вх. Зн. 4. См. **Бурдюг.** *Облупив (козу) бордюгом і дав їму шкуру.* Гн. II. 222. ***Харч візьме у скірянний бордюг.** Черемш. «Верх.» 2)—**Кендюх.** 3) Мочевой пузырь у животных. Каменец. у.

Борець, рця, м. 1) Борец, ратоборец. *Ходіте биться чи бореться! бо я*

борець. Шевч. 2) *Leonitum Narellus* L. ЗЮЗО. I. 109.

Борецький, а, е. Приналежачий борцю. Ми борецького роду. Г. Барв. 420.

Боржій, нар. Скорее. Коби боржій трава росла. Гол. IV. 494. Давай мені боржій коня. К. ЧР. 352. Він п'ятаг боржій на базар. Федьк.

Борзій, а, е. Быстрый, скорый. Та як же ти найшов мені ба такій лік борзій. Гол. II. 470. ***Борзій кінь.** Резвий конь. Ум. **Борзенький.**

***Борзина, ні, ж.** Быстрина. Сл. Тутк.

Борзіти, жу́, зи́ш, гл. Торопить. Бел.-Нос.

Борзітися, жу́ся, зи́ся, гл. Торопиться. Не борзися, з повагом. Бел.-Нос.

Борзо, нар. Скоро, быстро. Донька не стерпіла, борзо прилетіла. Гол. I. 195. Не так то борзо діялося, як кажеся. Гн. II. 29. Борзо йди,—біду найдеш, помалу йди,—біда тебе найде. Фр. Пр. 107. ***Розвивайся, лозо, борзо.** Франко. Ум. **Борзенько.** Гн. II. 91. Ой підемо до вінчаня борзенько. Гол. IV. 300.

Борівітер, тра, м. Пустельга, *Falco tinunculus*. Вх. Пч. II. 10.

Борікати, 1) каю, еш, гл. Рыть рогами. Сам бик землю борикає і на себе кидає. Фр. Пр. 28. Киртиця борикат землю. Вх. Лем. 393 2) **чу, чеш, гл.** Мычать. Ходить волик понад Дунай, сумненько бориче. Лукаш. 140.

Боріг, ро́га, м.—**Оборіг.** В тебе воли як стодоли, а корови як бороги. Гол. IV. 552.

Борідка, ки, ж. 1) Ум. от борода́. Левиц. Пов. 179. Його бривоньки—так, як шнурочок, його борідка—золотенькая. Чуб. III. 208. Здурів скажений цап, ріжки назад загнувши, замакав, заскакав. Греб. 362. 2) Нижня или задня часть лезвья топора. Сим. 24. Шух. I. 175. 3) Щетка на ноге лошади. В пісок ногами по борідки врився (кінь). К. МХ. 24 4)—**Бородиця** 4. Гол. Од. 36. 5) — **царська.** Раст. *Mirabilis jalapa* L. Анн. 217. Од причілка цвів куц панської рожі, цвіли всякі квітки—й гвоздики, й чорнобривці, й цар-

ська борідка, й кручені паничі. Левиц. V. 23. *6) Бородка на конце ключа. Сл. Яворн.

Борідонька, борідочка, ки, ж. Ум. от борода́.

Борікати, каю, еш, гл. Бодать. *Борикає рогами.* О. 1861. I. 94.

Борікати́ся, каю́ся, ешся, гл. 1) Бороться. Лучче з медведем борікати́ся, ніж з паном рахувати́ся. Ном. № 1207. *2) Возиться. Але Дмитрові вже остогидло борікати́ся із здри́вими чобітьми. Стефаник.

Борінка, ки, ж. Ум. от борона́.

Борінний, а, е. Относящийся к бороне. **Залізо борінне.** Железо, употребляемое для зубьев бороны. Вас. 198.

Борінник, ка, м. Работник при бороне. НВольн. у.

Боркання, ня, с. 1) Подрезывание крыльев (у птиц). 2) Усмирение, прибирание к рукам кого.

Боркати, каю, еш, гл. 1) Подрезывать крылья (птицам). 2) Смирять кого, прибирать к рукам.

Борко́нь, ня, Раст. *Melilotus officinalis*. Лв. 100.

Боркотати, кочу́, чеш, гл. = **Буркотати.**

Боркоту́н, на́, м.—**Буркоту́н.**

***Боркут, та, м.** Кислый источник. Сл. Тутк.

Борла́к, ка́, м. Адамово яблуко, *lagunx*. Вх. Зн. 4.

Борла́нка, ки, ж. = **Борла́к.** Вх. Зн. 4.

Бормотати, чу́, чеш, гл. и пр. = **Бурмотати** и пр.

Бормотіти, чу́, ті́ш, гл. О евреях: то же, что и джерготати. Жиди бормотіли. Рудан. I. 56.

Борня́, ні, ж. Борьба. Левч. 6.

Боровій, а, е. Боровой. Ой сосно, сосно борова. Грин. III. 473. Боровая ягода вельми солодка, а луговая калина вельми горка. Чуб. V. 484. 2) ? Стану, гляну у долиноньку, а в долині все трава борова. Грин. III. 389. Житечко цвіте боровим цвіетом. Грин. III. 13.

Борові́к, ка́, м. 1) Житель бора. 2) Раст.: а) Белый гриб, *Boletus edulis*. ЗЮЗО. I. 114. Як загадав боровик, на всі гриби полковник. Чуб. V. 1183. б)

Daphne sneorum L. ЗЮЗО. I. 121.
в) *Chimaphila umbellata* Nutt. Анн.
95. г) *Pyrola minor* L. ЗЮЗО. I. 133.
Ум. Боровичок.

Боровина, ни, ж. = **Бір.** *Ой бором,
бором, боровиною, ой хто ж то їде ве-
чориною?* Чуб. IV. 596.

Боровиця, ці, ж. 1) Черника, *vaccini-
um myrtillus*. 2) = **Боровина.** Чуб.
IV. 389.

Боровичний, а, е. Черничный.

Боровичок, чка, м. Ум. от **боро-
вйк.**

***Боровіновий, а, е.** Грязевой.
*Війт вислав свою жену на купелі боро-
вінові.* Черемш. «Верх.»

Боровиця, ці, ж. = **Боровиця.** Вх.
Уг. 228.

Борода, ді, ж. 1) Борода. *Ой не
піду за старого—бородою коле.* Чуб. V.
490. **Задёр боро́ду.** Грубо: умер. Фр.
Пр. 109. 2) Подбородок, нижняя че-
люсть. 3) **Ля́дська борода́.** Трава, ко-
торую не может захватить коса. 4)
Спа́сова борода́. Куст ржи, оставляе-
мый на ниве в конце жатвы. 5) **Боро-
да́ лісова́.** Раст. *Usnea barbata*.
ЗЮЗО. I. 140. 6)—**чо́ртова, Vince-
toxicum officinale** L. Moench. ЗЮЗО.
I. 141. Ум. **Борі́дка, борі́донька, бо-
рі́дочка.** Мил. 106.

Боро́давка, ки, ж. 1) Бородавка.
Ніс... з чорною бородавкою на кінці.
Мир. Пов. II. 46. 2) След отпавшего
листа на стебле. Шух. I. 19. Ум. **Боро́-
давочка.**

Бородавкя́ня, ні, ж. = **Ро́павка.**
Желех.

Боро́давник, ка, м. Раст.: а) *Cle-
matis Vitalba* L. ЗЮЗО. I. 119. б) *Psilonema calycinum*. ЗЮЗО. I. 133. в) *Scleranthus annuus*. Вх. Пч. I. 12.

Боро́давочка, ки, ж. Ум. от **боро́-
давка.**

Борода́й, да́я, м. = **Борода́нь.** Вх.
Зн. 4.

Борода́нь, ня, м. Бородач. Миус.
окр.

Борода́тий, а, е. 1) Бородатый.
*Максим старий борода́тий вийшов з
хати.* Чуб. III. 342. 2)—**та трава́.** Раст.
Andropogon ischaemum L. ЗЮЗО.
I. 111.

Боро́диця, ці, ж. То же, что и
богороди́ця,—капюшон, пришитый к
верхней одежде. Гол. Од. 36.

Борозди́ти, джу́, діш, гл.—**кому
що.** Делать кому на-перекор, мешать
кому. Фр. Пр. 109.

Борозе́нный, а, е.—**віл.** Бык, во
время пахания ходящий с правой
стороны, т. е. по борозде. Ном.
№ 10015. *Купити, бач, треба до п'ятої
пари борозенного та дійну корову з
телям.* Кв.

Борозе́нька, ки, ж. Ум. от **бо-
розна́.**

Боро́зка, ки, ж. Ум. от **борозна́.**

Борозна́, ні, ж. Борозда. Чуб. V.
341. *Старий віл борозни не псує.* Посл.
Ум. **Борозе́нька.** Грин. III. 660, **бороз-
но́нька, боро́зка.** *А я жита не жала, в
борознонці лежала.* Гол. I. 311. *Ти бу-
деш, молода дівчино, жито зажинати,
я буду у борозках лежати.* Мет. 365.

Боро́зний, а, е = **Борозе́нный.** КС.
1898. VII. 44. *Запріг хлопець п'ять во-
лів,—нема шостого колішенного, бо-
розного.* Рудч. Ск. I. 182.

Борозні́стий, а, е. Делающий боль-
шую борозду (о плуге). Черк. у.

Борознува́ти, ну́ю, еш, гл. Боро-
новать. *Сем синов оре, сем борознує.*
Чуб. V. 821.

Борозні́юк, ка, м. = **Борозня́к.** Же-
лех.

Борозня́к, ка, м. Личинка майского
жука. Вх. Пч. I. 7.

Боро́ло, ла, с. Расселина в скале,
ущелье. Вх. Зн. 20.

Боро́на, ни, ж. Защита.

Борона́, ні, ж. 1) Борона. Части ее:
деревянные **валкі́**, в которые вставле-
ны зубья; каждый **вало́к** обоими кон-
цами укреплен в двух **глицях**. Чуб. VII.
401. Части гуцульской бороны: *Борона
має два довші крайні і два коротші се-
редуші хребетники; впоперек хребет-
ників переходить шість тонших ести-
ків; там, де естики перехрещуються з
хребетниками, задовбані через них
обох залізни чопі́.* Шух. I. 165. **Під
боро́ну сіяти.** Сеять по жнивью без
вспашки, заделывая только бороной.
Вас. 196. **Боро́ну затіга́ти за ким.**
Подольщаться к кому. Фр. Пр. 109. Ум.
Борі́нка, борі́ночка.

Боронення, ня, с. 1) Защита. 2) Запрещение. 3) Обработка бороною.

Боронець, нця, м. Защитник.

***Бороніло, ла, с.** Защитник, охрнитель. *У мене є добре боронило.* Сл. Яворн.

Бороніти, ню, ниш, гл. 1) Оборонять, защищать; хранить. К. ЧР. 358. *В морі не втопила, од смерті боронила.* Макс. (1849). 51. *Предки наші славні боронили волю.* К. Досв. 27. *Нехай мене бог боронить від лихої напасти.* Ном. № 152. ***Боронь, боже!** Боже, упаси. Шутливо: Не дай бог, в значенні: дал бы бог, вот если бы. *Правда, дівчино, чоботи кращі, як оранка, та ще як-би, боронь, боже, червоні!* Неч.-Лев. «Бурлачка». 2) Запрещать. *Оженися, сину, я не бороню, та не бери вдови, бо я не велю.* Чуб. V. 880. *Ой прошу вас, гості милі, не бороньте того.* Грин. III. 648. 3) Бороновать. *Оре плугом, кіньми боронить.* Чуб. V. 199.

Боронітися, ніюся, нишся, гл. Защищаться. *Узявся я і буду боронитись, бо всякий день творив я божу правду.* К. Іов. 57.

Бороння, ня, с. Борьба. «*Давай боротись!*»... — *К нечистому з боронням!—важко дишучи, каже запорожець.* К. ЧР. 168.

***Боронування, ня, с.** Боронование. Сл. Нік.

Боронувати, ную, еш, гл. = **Бороніти** 3. *Старими жидами орав, а жидівками боронував.* АД. II. 28.

Бороскв́а, ві, ж. Абрикос. Угор.

Боростатися, таюся, ешся, гл. Возиться в грязи, силиться выбратися из грязи. *Загдуз бідолага, боростається собі в грязі.* О. 1861. XI. 2.

Боротати, таю, еш, гл. 1) Очищать от шелухи (просо). 2) Тормошить? Сбивать с толку? *Вы мене заборотаете, як от будете хапати та з одного, та з другого боку! Вас багато, а я один,—де ж мені вас усіх поділити?—Та ви сами себе боротаете.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Бороти, рю, реш, гл. Бороть, одолевать. *О боже мій несконченний! дивитися горе, що тепера на сім світі віра віру бере.* Нп.

Боротися, рюся, решся, гл. Бороться. *Боровсь з своїм сердега горем.* Котл. Ен.

Бороття́, тя, с. Борьба. *З бороття руки повибивав.*

Боротьба́, бі, ж. Борьба. К. Кр. 31. *Боротьба з злими духами.* Левиц. Пов. 22. *Бувши в смертній боротьбі, молився.* Єв. Л. XXII. 44.

Борочок, чка, м. Ум. от бір.

Борошенний, а, е. Мучной. Левч. 72. *Борошенна комора.*

Борошенце, ця, с. Ум. от борошно.

Борошніти, ню, ниш, гл. Обсыпать мукой, запачкать мукой.

Борошнітися, нюся, нишся, гл. Пачкаться в муку.

Борошно, на, с. 1) Лука. *Де борошно, там і порошно.* Ном. № 9875. 2) Окисленный свинец в виде порошка. Вас. 183. Ум. **Борошенце.** Чуб. II. 98. Драг. 192. *Назмітай у засіці борошенця та спечи мені колобок.* Рудч. Ск. II. 2.

Борошняний, а, е = **Борошенний.**

Борс, су = **Борть?** *А мої сини у чистому полі, борси борсають, рої збирають.* Грин. III. 9.

Борсання, ня, с. Метание в разные стороны.

Борса́ти, саю, еш, гл. ? См. **Борс.**

Борсатися, саюся, ешся, гл. Метаться в разные стороны, возиться, барахтаться. *Пручався, борсався, дріжав.* Мкр. Г. 21. *Зашелестіло жито, заколихалося, немов, у йому щось борсалося, билось.* Мир. ХРВ. 6.

Борсук, ка, м. Барсук.

Борсу́ків, кова, ве = **Борсучий.** *Борсукове сало.* ЕЗ. V. 171.

Борсучий, а, е. Барсучий. *Собаки мабуть натрапили на барсучий слід.* Стор. МПр. 112.

***Борсучка, ки, ж.** Самка барсука.

Борсюк, ка, м. = **Борсук.** Вх. Пч. II. 6.

Борт, та, м. = **Борть.** Вх. Зн. 4.

Борта́вий, а, е. О дереве: трухлый в середине. Шух. I. 88. 178.

Борта́к, ка́, м. Болван, пентюх, остолоп. Вх. Лем. 393.

Бортник, ка, м. Бортник, пчеловод. *Ледаякого бортника і мед ледачим пахне.* Ном. № 7160.

***Бортникувати**, кую, еш, гл. Заниматься пчеловодством в бортях. Сл. Яворн.

Бортняк, ка́, м. Эпитет медведя. Широко ступав він, неначе ведмідь-бортняк. Стор. М. Пр. 109.

Борту́ля, лі, ж. Глупая женщина. Вх. Лем. 394.

Борть, тя, м. Борть, улей в дереве. Чуб. III. 392.

Бортяній, а́, е́. Имеющий борть (о дереве). К. (Желех.).

Бортянік, ка́, м. = **Бортник**.

***Бору́лька**, ки = **Буру́лька**. *Борульками вкриті довгі вуса*. Лепк. «Мотря».

Бору́х, ха, м. 1) Еврейское имя Борух. 2) **Бору́хи справляти, відмовляти, співа́ти**. Молиться (о евреях) Рудан. I. 47. *Жид бору́хи відмовляє*. Ном. № 12157.

Борушкати́ся, каю́ся, ешся, гл. Барахтаться, бороться. Сичі... *борушкаються вдвох, а опісля й покотуються аж додолу*. Грин. I. 255. *Підуть борушкаться по вгороду*. Верхнеднепр. у.

Борше, нар. = **Боржій**. *Хто борше насипле, той борше змеле*. Ном. № 7194.

Борше́вка, ки, ж. Раст. *Conium maculatum*. Шух. I. 21.

Борщ, щу́, м. 1) Борщ. *Наша пані чорнобрыва, борщу-каші наварила*. Чуб. III. 247. 2) Квас из бураков, из которого готовят борщ. О. 1862. IV. 32. МУЕ. I. 100. 3) Раст. а) *Chaerophyllum aromaticum*. ЗЮЗО. I. б) *Heracleum sibiricum* L. ЗЮЗО. I. 124. См. **Борщівнік**. Ум. **Борщі́к**, **борщичок**. *Ой косо ж моя русява, не рік же я тебе кохала, в черво́нім борщику вмивала*. Грин. III. 509. Ув. **Борщі́сько**, **борщі́ще**. *Отам, каже, борщі́сько стоїть вранішній під опічком*. Чуб. II. 383.

Борщеві́й, а, е. Относящийся к борщу.

Борщі́к, ку, **борщичок**, чку, м. Ум. от борщ.

Борщівні́й, а́, е́. 1) = **Борщеві́й**. 2) Любитель борща. *Який бо ти борщівні́й*.

Борщівні́к, ка́, м. 1) Раст. а) *Anthriscus sylvestris* Hoffm. ЗЮЗО. I. 111. б) *Heracleum sibiricum* L. Анн.

165. См. **Борщ**. 2) Горшок, в котором варят борщ. 3) Любитель борща. Ум. **Борщівнічо́к**.

Борщівні́ця, ці, ж. 1) Торговка, продающая борщ. 2) Любительница борща. Ум. **Борщівні́чка**.

Борщівні́чити, чу, чиш, гл. Торговать борщем.

Борщівні́чка, ки, м. Ум. от борщівні́ця.

Борщівнічо́к, чка́, м. Ум. от борщівні́к.

Борщові́й, а, е = **Борщеві́й**.

Борщувати, щу́ю, еш, гл. Есть борщ. *Будем борщувати, коли дали борщ*. Змиев. у.

Борюка́тися, каю́ся, ешся, гл. = **Боріка́тися**. *Годі вам борюкатися, схаменіться*. Полт.

Босака́, нар. Босиком. *Як ось летить школяр один — невеличкий, обдертий і босака*. Св. Л. 139. **Босака́ вчі́стити, вті́яти**. Побежать босиком. Ум. **Босачка́**.

***Босва́**, ві́, соб. = **Босота**. Херс.

Босе́м. Употребл. в тавтологическом выражении: **Босе́м босісі́нький**. Совершенно босой. *Там такий: голем голісі́нький, босем босісі́нький*. Харьк.

Босі́й, а, е. 1) Босой, необутый. *Пан в чоботях, а босі́ сліди знати*. Ном. № 1183. 2) Неподкованный, неокованный. *Босі́ коні*. Фр. Пр. 112. *Босі́ колеса*. Каменец. у. *Босі́й віз*. Фр. Пр. 112. *Гармати да ковані вози в поход риштує, а босими возами загороде тіснину в нетрах*. К. ЦН. 242. 3) О собаке: темной шерсти с белыми лапами. Вх. Зн. 68. Мнж. 85. О быке: с белыми копытами. КС. 1898. VII. 42. 4) **Чолові́к з босою губо́ю**. Человек без усов. Ейск. ***Боса голова́**. а) Бритая голова. Сл. Нік. в) Непокрытая голова. *Ото дурень, з босою головою на мороз вискакує*. Пир. у. Ум. **Босе́нький, босе́сенький**. *Ніжки босе́нькі мерзнуть*. Морд. Пл. 91.

Босі́ни, сі́н, ж. мн. 1) Еврейский праздник: Судный день, когда евреи ходят только в чулках. Шейк. *Жидівські босини*. 2) Траур у евреев, когда они, после похорон, восемь дней должны быть босыми. ЕЗ. V. 200. 3) **Бо-**

сіни справляти. Шутливо: быть без обуви, ходить босиком. Ном. № 11234.

Босісінський, а, е. Совершенно босой. Там такий голем голісінський, босем босісінський. Харьк.

Босіти, сію, еш, гл. Делаться босым.

Боска, ки, ж. Проститутка. Полт.

Боско, ка, м. Собака с белыми ногами (до колен). Боско через увесь вік босий бігає. Ном. № 11231.

Босо, нар. Босыми ногами. Чуб. IV. 225. Ходить босо. ЕЗ. V. 179. Ум. **Босенько.** Бігай босенько,—тепед тепло. Полт.

***Босовіло, ла, м.** = **Босяк.** Розплющую очі, аж коло мене босовило стоїть. Тесл.

Босоніж, нар. Босыми ногами, босиком. Бігли босоніж дівчата. К. Чр. 41.

Босоніжка, ки, ж. Босоножка. Білявенька, русявенька босоніжка, Михайлова маленька сестричка Мелася. МВ. III. 135.

Босоніч, нар. = **Босоніж.** Позичка босоніч ходить. Ном. № 10618.

Босонігий, а, е. Босоногий. Боги, богині і півбоги, простоволосі, босоногі. Котл. Ен.

Босорка, ки, ж. 1) = **Босорканиа.** Желех. 2) Лягушка, жаба. Вх. Уг. 228.

Босорканиа, ні, ж. 1) Ведьма, колдунья. Гн. II. 182, 252. 2) = **Ропавка.** Желех.

Босоркун, на, м. Упирь. Желех.

***Босота, ти, соб.** Босяки. Сл. Нік.

Бості, боду, деш, гл. Бодать. Угор. Бик боде. Вх. Лем. 394.

Босувати, сую, еш, гл. Ходить босиком. Що се ти босуєш? Лохв. у.

***Босявка, ки, м.** = **Босяк.** Черк.

Босяжник, ка, м. Род растения. Вх. Уг. 228.

Босяк, ка, м. Босяк, оборванец, безприютный пролетарий. Сам став за босяка на поденну. Грин. II. 258. У якономії усяка наволоч і босяки бувають. Г. Барв. 511.

Босятник, ка, м. Род растения. Желех.

***Босячити, чу, чиш, гл.** Быть босяком, шататься, бродяжничать. Сл. Яворн.

***Босячка, ки, ж.** Оборванка, бродяга, безприютная.

***Босячній, ні, ж.** См. **Босота.**

Бот, та, м. Сапог с коротким голенищем. Боти сап'янові несе, на його козацькі ноги надіє. ЗОЮР. I. 207. Та на козаку боти, та на козаку нові та німецької роботи. Грин. III. 286. Ум. **Ботик.**

Ботвіна, ни, ж. Свекловичные листья. Ой через тин да в манастир стежечка в ботвину. Нп. Нарвала ботвини свині. Черниг. у.

Ботей, тею, м. 1) = **Отара.** Шух. I. 195, 198. Цілий ботей овець іде за двома вівчарами. Шух. I. 210. *2) Овечий пастух. Йди покажи... аби мій косар знав, як ручки брати, аби мій ботей знав, куди овечки пускати. Черемш.

Ботелів, ва, м. Мутовка для пахтанья масла; состоит из ручки (**дёрживно**), на конце которой прикреплены накрест две пары брусочков (**кріла**), сквозь концы которых проходит два кольца, свитые из тонкого корня **смереки (роскрутці)**. Шух. I. 214, 141, 106.

Боти, ми. (ед. ч. бота?). Дубовые доски для лодок. Браун. 19.

Ботик, ка, м. 1) Ум. от бот. 2) Башмак, ботинок. **Ботики з очіма.** Башмаки с металлическими пистонами для снурков. Вас. 162.

Боток, тка, м. Ботинок, полусапожек. На тім паняті (дівчині) рудая сукня, на ножейках ма'т шнуровані бітки. АД. I. 43.

Ботюк, ка, м. Ствол дерева, предназначенный для распилки на доски. Желех. Вх. Зн. 4. Ялиця стогне й шелестить... «Мене підтяли й ботюка до трачки покотили». Млак. 108.

Ботя, ті, ж. Кокора в середине лодки, полуобод, поперечный выгнутый деревянный брусок, к которому снаружи пришиваются доски. Вас. 151. Мнж. 179.

Бохало, ла и пр. = **Бухало и пр.**

Бохон, на, бохунець, нця, м. и пр. = **Бухан, буханець.** Хліба бохунець. Рудан. I. 67.

Боціон, боціян, на, м. Аист, Ciconia.

Бочалка, ки, ж. Небольшой боченок. Де там барилко, то таки ціла бочалка: відер з п'ять або й більш трохи туди влізе. Брацл. у.

Бочанець, нця, бочанин, на, м. (мн. бочане). Житель противоположного берега реки.

Бочастий, а, е. Толстобокий. *Сиви воли поздыхають і бочасті корови.* Гол. I. 314.

Боченько, ка, м. Ум. от бік.

Бочечка, ки, ж. Ум. от бочка.

Бочечок, чка, м. Ум. от бік.

Бочистий, а, е = **Бочастий.** Коципинский. I. 23.

Бочіти, чу, чіш, гл. 1) Сбочивать, ехать в сторону. Шейк. 2) Смотреть в сторону.

Бочітися, чуся, чішся, гл. Косо, неприязненно смотреть, сердиться. Вх. Зн. 18. *Бочит сі на мене, як бим му маму зарізав.* Фр. Пр. 112.

Бочіще, ща, с. Ув. от бік. *Дурне мужичище взялось у бочище.* Грин. III. 327.

***Бочівка, ки, ж.** Бочка. *З брички зсунувся, як бочівка грубенький.* Черемш. «Верх.»

Бочій, чія, м. = **Бокшій.** Желех.

Бочка, ки, ж. 1) Бочка. Шух. I. 250. *Горілочки бочка.* Чуб. III. 243. 2) Род детской игры. Ив. 46. Ум. **Бочечка.** Чуб. III. 456.

Бочковій, а, е. Бочечный. *Бочкова олія.* Полт. г.

Бочкорі (рів? м.), мн. Род кожаной обуви, то же, что и **Постоли.** Гол. Од. 82. Вх. Уг. 226.

Бочкуватий, а, е. Бочкообразный.

Бочкур, ра, м. = **Очкур.** Колб. I. 35.

Бочок, чка, м. 1) Ум. от бік. 2) *Мн.* **Бочки.** Стенки лагунки (для дегтя). Рудч. Чп. 250.

Бочонок, нка, м. = **Баріло.**

Бочуля, лі, ж. 1) Толстобрюхая корова. Желех. 2) Корова с белыми боками. Желех. Ум. **Бочулочка.** *Да прийду ж я, гою, на твою обору, ой займу ж я бочулочку до свого дому.* Чуб. V. 1088.

***Боштан, на, м.** Тыква. Хот. Нік.

Боюн, на, м. Трус. К. ПС. 66.

Боягуз, за, м. = **Боюн.** Св. Л. 219. *Ой ти, боягузе! своєї тини боїшся.* Фр. Пр. 113.

Боязкий и боязький, а, е. Боязливый, робкий. *Замучена молодиця, пе-*

чаловита, боязка. МВ. I. 49. Ум. **Боязкенький.**

Боязко и боязько, нар. 1) Страшно. *Собаки не боязко, та дзвяги його.* Ном. № 7253. *Боязько мені, бо тоді вони мене всі покинули.* Г. Барв. 352. 2) Боязливо, робко. *Усі боязко дивились на Зіньку.* Стор. М. Пр. 58. Ум. **Боязкенько, боязькенько.**

Боязливий, боязний, а, е = **Боязкий.** К. МХ. 17.

Боязливо, боязно, нар. = **Боязко.** *Так мені чогось сумно й боязно, аж моє серце мре.* МВ. I. 17. *І сторож боязно кричить, щоб злого пана не збудить.* Шевч.

***Боязність, ости, ж.** Боязнь, боязливость. Винн. «Раб краси».

Боязький, боязько. См. **Боязкий, боязко.**

***Бояка, ка, м.** Боец. Стар. Поезії. 440.

Боярий, а, е = **Боярський.** *Уже коні на стану гогочуть, буяре до коней не хочуть, буярої чести не знають.* Грин. III. 550.

Боярин, на, м. 1) Боярин. 2) Шафер (на свадьбе). МУЕ. I. 123. 3) Раст. *Aster Amellus L.* Вх. Пч. II. 29. Ум. **Бояронько, боярочко.** Чуб. V. 939. *Не смутіться та боярочки, що короткі та подарочки.* Мил. Св. 39.

Бояринування, ня, с. Шаферство.

Бояринувати, ную, еш, гл. Быть шафером.

Бояронько, боярочко, ка, м. Ум. от боярин.

Боярство, ва, с. Боярство, бояре. Греб. 328.

Боярський, а, е. 1) Боярский. 2) Шаферский. *Бере старший боярин боярські шапки і несе їх у хату.* МУЕ. I. 123.

Боярчик, ка, м. = **Боярин 2.** *Буває два або й три боярчики, бо часом іде й третій, що зветься «писарь», що записує квартиру для молодого. На другий день, у неділю, як ідуть до шлюбу, він буває хорунжим.* О. 1862. IV. 17.

Боясть, ти, ж. Боязнь. Левч. 6.

Боятися, боюся, ішся, гл. Боятся. *Вовка боятися, то і в ліс не йти.* Ном. № 4231. *Не бійсь слави, не бійсь слави, не бійсь поговору.* Мет. 105. *Ідіть, души,*

та й бояйтеся (вм. бійтеся). Грин. III. 147.

Бра=**Бра́те**. Сокращ. зват. пад. от брат. Дивись, бра, перший раз на своїм віку бачу... що в полі виорують лина. Рудч. Ск. I. 165.

Бра́вий, а, е. Хороший, красивый. Жив там веселий бравий чоловік. МВ. (О. 1862. I. 93). Пугаченьку бравий, наша доля рівна: в тебе нема жінки, в мене чоловіка. Балл. 94. Ум. **Браве́нький, браве́сенький**. Писарець маленький, на личку бравенький. Нп.

Бра́во, нар. Хорошо, красиво. Казав москаль «право», та й збрехав браво. Посл. Ум. **Браве́нько, браве́сенько**.

Бра́га, ги, ж. 1) Брага, род напитка (из просяного солода). Маркев. 170. Чуб. VII. 447. Лемішку і куліш глтали і брагу кухликом тягли. Котл. Ен. I. 11. І кубками пили слив'янку, мед, пиво, брагу, сирівець, горілку просту і калганку. Котл. Ен. I. 19. 2) Брага, спущенний затор,—им кормят скот. Пили, як брагу поросята, горілку так вони тягли. Котл. Ен. II. 15. Ум. **Бра́жка**. АД. II. 33, **бра́жечка**. А що їли? — Кашку. А що пили?—Бражку. Чуб. III. 106. Браго ж моя, бражечко медовая, з ким я тебе пить буду, молодая? Чуб. V. 51.

Браговáр, ра, м. Заторный чан. Шейк.

Бра́жечка, бра́жка, ки, ж. 1) Ум. от бра́га.

***Бражка, ки, ж.** Сусю. Сл. Нік. Киевск. о.

Бражні́й, а, е. Откормленный брагой. Бражна корова. НВолын. у.

Бра́жник, ка, м. 1) Чан для браги. 2) Продавец браги.

Бра́жниця, ці, ж. 1) Продавщица браги. *2) Шинок с продажей браги. Сл. Яворн.

Бражúха, хи, ж.=**Бра́га**. Насіяла гречухи, наробила бражухи. Чуб. V. 1136.

Бразилія, лії, ж. Род цветка. См. **Бразо́ля**. По під гору високою русте бразилія. Гол. II. 734.

Бразолі́йний, а, е. Имеющий цвет синего сандала или окрашенный синим сандалом. Крашанки бразолі́йні. Сим. 283.

Бразолі́йник, ка, м. Горшок, в котом варят сандал.

Бразо́лія, лії, ж. Темносиний сандал, древесина дерева *Caesalpinia brasiliensis*. МУЕ. I. 175.

Бразо́ля, лі, ж. Род цветка. См. **Бразилія**. Дівчата... в квітках і широченних стрічках, наче ті бразолі, маки та лелії. К. ДС. 24.

Брай, бра́я, м. Инструмент, котрым бьют брiндзу при ее приготуванні: толстый буковый кол, с одного конца цилиндрический, а с другого четырехгранный, с зарубками на гранях. Шух. I. 214.

Брак, ку, м. 1) Брак, негодное. Сам брак ми (=мі) лишили. Фр. Пр. 116. 2) Недостаток, неимение. Купив би всього, та брак грошей.

Бра́кнути, не, гл. безл. Недоставать. Бракне копійки.

***Брако́вий, а, е.** Негодный, бракованный. Оці всі миски бракові, через те вони й дешевші, ніж оці. Сл. Яворн.

Бракувати, кúю, еш, гл. 1) Пренебрегать, отбрасывать. Єдєн бракує, другий пакує. Фр. Пр. 116. 2) Безл. Недоставать. Коли у тебе бракує того насіння, позич його. Стор. МПр. 24. Чого вам бракує, то си докупіт. Фр. Пр. 116. ***Лицарського духа нам не бракує**. Лепкий.

Бра́льниця, ці, ж.=**Бра́ля**. Желех.

Бра́ля, лі, ж. Работница, собирающая, дергающая коноплю. Желех.

Брам, му, м. Узкие полоски смушек, меха для обшивки краев тулупов, шуб. Харьк. г.

Бра́ма, ми, ж. 1) Ворота. Мет. 407. А в нашiм двору гірше як в неволі, вийди за браму, наплачя доволі. Чуб. V. 344. Вашу дівчину мов за золоту браму зачинено: і в вічі її не побачиш. МВ. I. 71. 2) «Опушка из сафьяна, плиса (вольвета) или смушка». Вас. 155. См. **Брам**. Ум. **Бра́мка, бра́мочка**. Чуб. V. 896.

Бра́мний, а, е. 1) Относящийся к воротам. 2) Как суц. Привратник. Желех.

***Бра́мник, ка, м.** Привратник.

Бра́мурний, а, е.—**ка́мінь**. Азотная окись кобальта. Вас. 182.

***Бра́н, ну, м.** Плен. Сл. Дубр.

Брандзя, зі, ж.—Бур'ян. Вх. Лем. 394.

Брандүші, шів, м. мн. Раст. род подснежников. *Crocus reticulatus* L. ЗЮЗО. I. 120.

Брандүшки, шок, ж. мн. Раст. а) — Брандүші. ЗЮЗО. I. 120. б) — білі. *Ornithogalum umbellatum* L. ЗЮЗО. I. 130.

Бранець, нця, м. 1) Пленник, военнопленный. 2) Рекрут. Желех. *Бранець на стойці*. Федьк. III. 45. 3) Нанятый человек для выдергивания конопли; чаще во мн. ч. **Бранці**. Волч. у.

***Бранжа, жі, ж.** Начальство (встатину виборное). Сл. Дубр.

Бранка, ки, ж. 1) Пленница. *Дівка бранка, Маруся попівна Богуславка*. ЗОЮР. I. 210. 2) Набор (рекрутов). *Я пішов до бранки, та не здавсі*. Шух. I. 317. *Стережіться, парубочки, бо либонь бранка буде*. Гол. I. 139. 3) Род рыбы: *Barbus fluviatilis*. Вх. Лем. 394. *4) **Баба-бранка**. Повитуха. *Не може-ж дитина вродитися без баби-бранки*. Крим. Ум. **Браночка**.

Брання, ня, с. 1) Бранье, действие берущего. *Браньом не збіднієш*. Фр. Пр. 116. *Солодше бранє, як даване*. Фр. Пр. 116. 2) Выдергивание, вырывание льна (при уборке). *З ким мені льон брати?.. а з свекорком брання—тільки воркотання*. Гринч. III. 82.

Браночка, ки, ж. Ум. от бранка.

Брань, ні, ж. Известно только из анекдота о ленивой женщине. *«Шо ти, жінко, робиш, шо роботи твоєї не видно?»—Та шо роблю? я,—каже,—чоловіче, брань беру.—А він то й дума: «шо ж то таке: брань беру?» Поліз на горище, сидить, дожидає, поки вона буде брань брати. Вона встала, напругла ороху, прослала ряднину, насипала туди ороху; взяла, лягла черевом на землю і бере ротом орох той, їсть... Грин. II. 163.*

Брат, та, м. 1) Брат. *Нема... ні брата, ні сестри*. Чуб. V. 18. *У ляхів—пани, на Москві—реб'ята, а у нас—брати*. Ном. № 796. Употребл. как слово обращения к мужчине-приятелю. *Товаришу, рідний брате, виклич мені дівча з хати*. Мет. 69. 2) —у перших. Двоюродный брат. 3) —у дрүгих. Троюродный брат. 4) —

чоповий. Собутыльник. Млак. 85. 5) **Старший брат**. В цехе: начальник над подмастерьями. Козел. у. 6) **Молодший брат**. В цехе: лицо, служащее для посылок. Козел. у. Ум. **Братець, братік, братічок, братко, браток, браточок, братонько, братечко, братуньо, братусь, братусик**. *Ой приїхав братець до сестриці в гості*. Чуб. V. 764. В живой разговорной речи употребляется преимущественно во мн. ч.: **братці, братця**. *Хваліте, крикнув, братця, бога*. Котл. Ен. Очень любимо в употреблении нежно-ласкательное **братік, братічок**. Особенно любят употребление его женщины как по отношению к брату, так и ко всякому любимому молодому мужчине, также при просьбах и пр. *Тиміш зібрав парубків: «Братіки мої, товариші милі, допоможіть мені!»* МВ. I. 132. *Посію я рожу, покладу сторожу: братіка рідного*. Чуб. III. 207. *Мій батечку, мій братіку, хоч ти не цурайся!* Шевч. 86. *Се ж мій братічок ріднесенький*. МВ. I. 30. *Братічок помре, — я й загину*. Чуб. V. 439. *Тепер мій братко із вуїїська приїхав*. Чуб. III. 316. *Братоньку милий, прибудь до мене*. Чуб. V. 469. 7) **Брат і сестра**. Раст. *Melampyrum nemorosum* L. Вх. Пч. I. 11. 8) **Брат-сестриця**. Раст. *Melampyrum arvense* L. Шух. I. 21. 9) **Три брати**. Раст. а) *Euphrasia lutea* L. Шейк. б) *Trifolium medium* L. Шейк.

Братан, на, м.—Братанич. Желех.

Братанець, нця, м. — Братанич. Желех.

Братаниця, ці, ж.—Братанка. Желех.

Братанич, ча, м. Племянник (сын брата). Чуб. VI. 292. НВолын. у. Каменец. у. Опат. 24. Ум. **Братанчик**.

Братаничка, ки, ж. — Братанка. НВолын. у.

***Братанка, ки, ж.** Племянница (дочь брата).

Братання, ня, с. Братанье.

Брататися, таюся, ешся, гл. Брататься, дружитья, входит в дружбу. *При добрій годині й чужі братаються, при лихій годині й свої цураються*. О. 1861. IV. 94. Нп. *Батько мій не братався з панами*. Лебед. у. *Того ж бать-*

ка, такі ж діти,—жити б та брататься. Шевч.

Браташня, шя, с. соб. Братцы. Употребл. преимуществ. как слово обращения. *Якої ж вам, браташся, заспівати?* К. Бай. 121.

***Братва, ві, ж. соб.** Братия.

Братерній, я, е = Братерський. *Пийте братернюю кров.* Костом. (О. 1861. III. 31).

Братерство, ва, с. 1) Братство, братское родство. 2) Братство, братское дружество. Шевч. 211. *Розбить те гермонське братерство ляхів з козаками.* Стор. МПр. 44. 3) **Соб.** Брат и его жена.

Братерськи, нар. Братски, по-братски. Котл. Ен.

Братерський, а, е. Братский. *Братерська наша воля.* Шевч. 368. **По-братерськи.** По-братски. *Жили чесно, по-братерськи.* Стор. МПр. 40.

Братець, тця, м. Ум. от брат.

Братецьки, нар. = Братерськи. *Вони братецьки мов жили.* Греб. 325.

Брати, беру́, ре́ш, гл. 1) Брать, принимать. *Бере коня за поводи.* Мет. 31. *Ой не хочу, дівко, я од тебе плати брати.* Мет. 101. **Берé як не своїми рука́ми.** О ленивом, вялом работнике или неловком. Фр. Пр. 118. 2) Брать, набирать. *Вийшла мати води брати.* Мет. 72. **Берé як віл на ро́ги.** Набирает на себя непосильно много работы, обязанностей. Фр. Пр. 118. 3) Собира́ть. *Дівчата брали гриби в лісі.* 4) Рвать, дергать. *Ой там за яром брала дівка льон, та забула пов'язати.* Нп. *Вмер він уже тоді, як плосконі брали.* Грин. I. 33. **Брати зу́би.** Рвать зубы. Вх. Лем. 394. 5) Получать (вознаграждение, плату). *Нанявся до пана, бере по п'ять рублів на місяць.* Харьк. 6) — **(дівчину).** Жениться. *Не веліла мати вдовиної дочки брати.* Мет. 81. 7) Заимствовать, занимать, брать в долг. *Планиди ці... беруть свій світ від сонця.* Децко. *Бере гроші на відробіток.* **Берé на зелений овéс.** Берет в долг в счет сомнительных будущих благ. Фр. Пр. 118. 8) Об инструменте, орудии: хорошо действовать, брать. *Коса тільки шелесть! шелесть! під самий корінець бере.* О. 1861. IV. 34. *Мушкетом бере, аж серце в'яне, а*

лях од страху вмірає. АД. II. 40. *Його ніяка ні куля, ні шабля не бере.* Грин. I. 184. 9) — **басá.** Петь басом. 10) — **вліво, лівóруч.** Поворачивать влево, держать левее. 11) — **го́род.** Брать город (на войне). *Тоді ж ото і Очаків брали.* Шевч. 12) — **диті́ну.** Принимать (об акушерке). *Баба Оксана у мене усіх дітей брала.* Черниг. *Оце баба, що брала мого Йвана.* Лебед. у. 13) — **заві́чку.** См. **Заві́чка.** 14) — **контра́кт.** Заключать условие, контракт. *Ніхто з богом контракту не брав.* Ном. № 36. 15) — **ланцюга́ми.** Заковувать. *Ланцюгами за попереk втрое буду тебе брати.* АД. I. 212. 16) — **за ліб, лоб.** Брать за чуб, за вихор. Грин. III. 565. *Сіх дуків-срібляників за ліб, наче волів, із-за стола вивождайте.* ЗОЮР. I. 209. 17) — **мі́рку.** Снимать мерку. 18) — **на му́ки.** Пытать. *Як його взяли, на муки брали.* Чуб. III. 349. 19) — **на се́бе.** Надевать. АД. I. 7. *Що неділі бере білу сорочку.* 20) — **на спі́ток.** Испытывать. 21) — **на спóвідь.** Исповедывать. 22) — **на ум.** Понимать, замечать. *Нам скаже на глум, а ми беремо на ум.* ЗОЮР. I. 13. 23) — **о́чі.** Привлекать, притягивать, останавливать внимание. *Та й сорочка ж: аж на себе очі бере.* Кобел. у. *Його хата сяла тільки рушниками... та хорошою, як божий рай, дочкою, що всім брала очі красотою.* К. МБ. X. 3. 24) — **під гла́ву.** Угождать, подчиняться. *За віщо ж її нам під главу брать? Вона ж таки менша, а мій чоловік старший.* Новомоск. у. 25) — **під но́ги ко́го.** Первоначально: топтать, а переносно: одолевать. *Бери вороги під ноги.* Фр. Пр. 118. 26) — **розлу́ку.** Разлучаться, расставаться. *Треба брати з миленьким розлуку.* Грин. III. 302. 27) — **шлю́б.** Венчаться. *В неділю уже іде до церкви брати шлюб.* Грин. III. 515. *Шлюб брала, шлюб шлюбувала перед попом і перед дяком з Юрком козаком.* Нп. 28) **Берé ко́го що.** а) Ему хочется чего. *Щоб його не брала ні їжа, ні робота, ні до инчої охота.* Грин. II. 323. *Пусти на улицю, бо й плач бере.* Мил. 87. б) **Дріжаки́ бру́ть.** Дрожит кто. *А мене тільки дріжаки беруть, наче у лихо-манці.* О. 1862. X. 12. **Жаль берé.**

Становиться жаль. Сум, журба́ берé. Становиться грустно. Уро́ки... колючка́ми бра́ли. От сглаза сделались колики. Мнж. 152. *Бра́ти до ува́ги. Принимать во внимание. Сл. Нік. *Бра́ти участь. Участвовать. Сл. Нік. *За́видки беру́ть. Становиться завидно. Сл. Нік. Прич. Бра́ний и бра́тий. Де вона брана? В неньки в коморі. АД. I. 7. У їх невістка молода, торік брата. Г. Барв. 51.

Браті́м, ма, м.—Побраті́м. Да брати ж мої, братими, горілки нап'ються. Чуб. V. 1019.

Браті́мство, ва, с. = Побраті́мство.

Браті́на, ни, м.—Брату́ха. О. 1862. VIII. 25.

Бра́тися, беру́ся, ре́шся, гл.
1) Браться; приниматься. На Гліба-Бориса до хліба берися. Ном. № 451. Вийшов козак із сіней, за серце береться. Мет. 90. Хмари беруться із землі, а більше із води. Чуб. I. 24. Тобі живётся—і на скіпку берётся. Тебе всем удача, Г. Барв. 312. 2) Идти, направляться, всходити, взбираться, взлезать. Як приїду в город, то все берусь ночувати в кума. Змиев. у. Раденька вже, як хто навстріч мені береться. МВ. I. 14. Що мені робити? Чи додому, чи до тестя братись. Г. Барв. 211. Хтось за ворітьми почав кашляти, і стало чути, як щось, або старе, або недуже, береться в башті по сходах до віконця. К. Чр. 5. Дід, зігнувшись з холоду, береться на піч. Г. Барв. 160. Недалечко слива була рясна. Дивлюсь, щось береться на неї і трусить. Г. Барв. 361. 3) Набираться. Ой я в бору воду беру,—вода не береться. Мет. 50. 4) Собираться, готовиться. Стріляй швидче, бо вже беруться летіть качки. НВольн. у. Мати посідила, береться йти. Драг. 10. Посідила я в них та й додому берусь. МВ. II. 24. 5) Приближаться (о времени), подходить, доходить. До сорока год вже мені береться. Змиев. у. Вже до двох тисяч років береться, як вони її (правду) затуманюють. К. (О. 1861. II. 229). Бралоя вже до півночі. Мир. Пов. II. 55. Уже й пуд обіди береться. Чуб. II. 346. 6) Битися, драться. Пішли ся брати на олов'яне боїще; як

тот утяв Покотигорошком,—по кістки; Покотигорошок проклятим як вдарив,—по коліна. Драг. 262. 7)—в но́ги. Убегать, бежать. Береся в ноги і втіче. Вх. Лем. 394. 8)—до чо́го. а) Браться, приниматься за что, делать какое-либо дело. До книжки він береться охочо. К. (О. 1861. I. 310). До французької мови і до музики добре й я бралась, до танців тож. МВ. (О. 1862. III. 36). В том же значенні без предлога. Воно гарненьке, не аби яке, і граматики береться. Г. Барв. 482. б) Липнуть, приставать к чему. Болото береться до коліс. Хотин. у. 9)—з ким. Вступити в брак. Нащо мені женитися? нащо мені братись? Шевч. Любилися; кохалися, чому не береся? Чуб. V. 97. Коли син женився козацький, доня замуж бралась,—той в жупан, а ся у кунтуш любо одягалась. Мкр. Н. 34. 10)—за ко́го. Приниматься за кого. Нікого й соромитись: нас двоє; що дня вже за мене береться. Г. Барв. 273. 11)—чим. Превращаться во что. Вгорі дуже холодно, як у нас зимою, через що пара та, що йде од землі з теплим воздухом... береться маленькими бульбашками. Децо (4-те вид.), 99. *Бра́тися па́рою. Испаряться. Сл. Тутк. 12)—на си́лу. Чувствовать себя в силах. Ой коню мій, коню вороний! чи берешся на силу? Млр. л. сб. 13) Берётся сва́рка. Происходит ссора. Між челядю бересі сварка найбільше із за курей та любасів. Шух. I. 35. 14) Не берётся сон. Не хочеться спати. Хата біла, постіль мила, а сон не береться: чорні брови, біле личко на думці снується. Грин. III. 220. 15) Мороз берётся. Морозит. Береться світом мороз. Константиногр. у. *16) — на що. Готовиться, приготавливаться. Дереться — на нове береться. Умань. Ефр.

Браті́телі, лів, мн. Двоюродные братья и сестры.

Браті́ха, хи, ж.—Братова́. НВольн. у.

*Браті́ця, ці, ж.—Братова́ I. Братице, біжімо хутчій до двора. Л. Укр.

Браті́ща, тищ, м. мн. Соб. Грубо-ласкательно: братья, братцы. Що ж,

братища, — кажуть інші, — рушаймо панським добром ділитись. К. Чр. 352.

Братів, това, ве. Братов, принадлежащий брату. Змелють у братовім млинні. Рудч. Ск. II. 12. Ой заплачуть братики по братовій голові: що братова голова в чужім краї полягла. Рудч. Чп. 170.

Братівство, ва, с. соб. Братья. Желех.

Братієчко, ка, м. Ум. от братій.

Братій, тій, м.—Брат. Желех. Ум. Братієчко. Желех.

Братік, ка, м. 1) Ум. от брат. 2) Мн. Раст.: а) Melampyrum nemorosum L. Борз. у. Лв. 100. б) Viola tricolor L. ЗЮЗО. I. 141.

Братічок, чка, м. Ум. от брат.

Братія, тії, ж. Братія. Ігумену діло, а братії зась. Ном. № 1004.

Братка, ки, ж. 1) Взятка (в карточ. игре). По віщо ти зняв?—По туза.—Ну, ото й гаразд: є вже братка. Лубен. у. 2) Мн. Раст. Иван-да-Марья, Viola tricolor. Чуб. I. 82. Литин. у., Канев. у.

Браткі, ків, м., мн. 1) Щипцы для углей. *2) Раст. Иван-да-Марья. Сл. Тимченка. *3) Раст. Анютины глазки. Сл. Яворн.

Братко, ка, м. 1) Ум. от брат. Грин. III. 307. ЗОЮР. I. 72. Да накажу своєму милому хоть рідним братком. Грин. III. 166. Мн. ч. Браткі и браткове. Промовив до всіх монархів: «Мої братя (браткове), я би м хотів стару віру зоставити, а иншу прияти». Гн. I. 183. 2) Мн. Браткі. а) Род хлебного печенья? Чого то з сього святого хліба не зробиш? Усячину: діда, братки... каленика. О. 1861. Кух. XI. 27. б) Раст.—Братік 2. Борз. у.

Братній, я, е. Братній, братнин. З думки мені не йде братня біда. МВ. В братніх (чоботах) не бував, бо без пришов і халяв. Чуб. V. 1126.

I. Братова, вої, ж. Жена брата. «Діверю мій, пожалуй мене, як твій брат буде бити мене!»—Братова моя, того не вчиню, як мій брат буде бити, я й двері зачиню. Чуб. V. 1096.

II. Братова, ві, ж. соб. Дружная компания. Братова зібралась та її гуляють. Черк у. Братовою зібралися собі та й гуляють. Черк. у.

Братовбивство, ва, с. Братоубийство.

Братовбийця, ці, об. Братоубийца.

Братовбивчий, а, е. Братоубийственный.

Братовізна, ни, ж. Наследство после брата.

***Братогубець, бця, м.** Братогубец, братоубийца. Черн. Сл. Яворн.

Браток, тка, м. 1) Ум. от брат. 2)—лісовий. Раст. Viola sylvestris Lam. ЗЮЗО. I. 141.

Братолібний, а, е. Братолюбивый. Братолюбний подвиг. К. (О. 1862. III. 23).

Братолібність, ности, ж. Братолюбие, любовь к ближнему. У братолюбності треба жити. Миус. окр.

Братолібно, нар. Братолюбиво. Людям треба жити братолюбно. Миус. окр.

Братоліб'я, б'я, с. Братолюбие.

Братонько, ка, м. Ум. от брат.

Браточок, чка, м. Ум. от брат.

Братство, ва, с. 1) Братство. Добре братство краще за багатство. Посл. 2) Духовное общество, церковное братство. О. 1862. IX. 47. Тут ще пішов і братчиків Кирик загодити, щоб братчики ізвелили на братство дзвонити. ЗОЮР. II. 90.

Братський, а, е. Братский.

Браття, тя, с., соб. Братья. К. Псал. 77. Браття любе, браття миле! АД. I. 114.

Братуга, ги, м.—Братуха. О. 1862. IV. 74.

Братунин, братусин, на, не. Принадлежащий братцу.

Братунок, нка, м.—Братанич. Вх. Лем. 394.

Братуньо, ня, братусь, ся, м. Ласк. от брат. Іж, братуню, покіль сестра перед очима. О. 1862. VIII. 17.

Братуха, хи, м. Увелич. и ласкат. от брат. Був їй братуха в других. О. 1862. II. 59. Не псуй шкури, мій братухо! Чуб. V. 1173.

Братчик, ка, м. 1) Брат. Братчику мій любий, вечеряй ти з нами. Федьк. I. 13. Було там багато нашого братчика. 2) Член братства (церковного и пр.). Чуб. III. 28. О. 1861. XI. Св. 68. О. 1862. IX. 47. 3) Член Січі. Понахо-

дило таки чимало братчиків-січовиків. Стор. МПр. 60. 4) *Мн.* Раст. *Melampyrum nemorosum*. Вх. Пч. II. 33. См. **Бра́тик**, **братко́**, **брат**. 5) **Бра́тчик і сестри́чка**. Раст. *Viola tricolor*. Вх. Пч. II. 37.

***Бра́тщина**, **ни**, **ж.** Церковное братство. Вольнь.

Бра́ха, **хи**, **об.** Берущий, берушая. *Будеш даха, будеш і браха*. Черниг. у.

Браца́р, **ра́**, **м.** Обшлаг рукава сорочки. Шух. I. 153, 160, 161.

Бра́цтво, **ва**, **с.**—**Бра́тство**.

Бра́цький, **а**, **е**—**Бра́тський**.

Бра́чка, **ки**, **ж.** 1) Ухват. Козел. у. 2) Требование на продукт, покупание. *Добре торгуєте грушами? — Кий біс! Така брачка, що вдруге вже не привеземо,—купують мало*. Верхнеднепр. у. (Залобовск.).

Брачкий, **а́**, **е́**. Любящий братъ, взятчик. *У нас піп брачкий, за хрестини править по п'ять карбованців*. Валков. у.

Бре и **брей**, **меж.** Припев в песнях, без особого значения, заимствованный из сербского языка и встречающийся вместе с таким же восклицанием **мо́ре**. *Ходить турчин по риночку. Гей, море бре! АД. I. 275. Ходить сербин по базарі. Брей море, брей! Та торгує дівчиноньку. Брей море, брей! АД. I. 279.*

Бреверія, **ріі**, **м.** Спор, ссора. Вх. Лем. 394. **Робіти бреверію**—**Збива́ти б́учу**. Вх. Лем. 394.

Бре́вало, **ла**, **с.** Обжора. Подольск. г.

Бре́вкання, **ня**, **с.** Жранье.

Бре́вкати, **каю**, **еш**, **гл.** Жрать. Желех.

Бревко́, **ка́**, **м.**—**Бре́вало**. Подольск. г.

Бревтій, **тія**, **м.**—**Бре́вало**.

Бре́день, **дня**, **м.** Короткая рыболовная сеть от 3 до 6 саж. длиною. Браун. 39.

Бреде́ць, **дця́**, **м.** Тот, кто бродит или ходит в брод. *Наші хлопці стрельці-бредці*. Грин. III. 102.

Бредзеля́, **ліі**, **ж.**—**Бразо́лія**. МУЕ. III. 43.

Бредня́, **ні**, **ж.** Бредни, враки, вздор. *Усе бредня, що люде кажуть*. Ном. № 5323.

Бредуле́ць, **льця́**, **м.** Раст. *Ledum palustre* L., багульник. Вх. Зн. 4.

Брез, **пред.** 1)—**Через**. *Ішов єм brez сїни*. Гол. III. 407. 2) Без. Вх. Лем. 394.

Брезеля́, **ліі**, **ж.**—**Бразо́лія**. МУЕ. I. 175.

Брезкий и **брезький**, **а**, **е**—**Бре́зклий** I. Мнж. 176.

Бре́зклий, **а**, **е**. 1) Обрюзгший. 2) О дереве: сырой. Шух. I. 88.

Бре́зкнути, **ну**, **неш**, **гл.** Брюзгнуть.

Бре́зкулька, **ки**, **ж.** Бубенчик, привешиваемый к ушам лошадей. *Коли чує, торохтить щось ззаду з дзвониками да з брезкульками*. Рудч. Ск. I. 74.

Брезуле́ць, **льця́**, **м.**—**Бредуле́ць**. Вх. Зн. 4.

Брейца́ра, **ри**, **ж.** «Железное кольцо, которым прикреплен к герліге барна́к». Мнж. 176.

Брекеке́кати, **каю**, **еш**, **гл.** Квакать (о лягушках). Харьк. у. Александров. у. Словн. Д. Эварн.

***Брелёць**, **ля́**, **м.**—**Бредёць**. Вольнь.

***Бре́ндати**, **даю**, **еш**, **гл.** Ничего не делать, шататься без дела. Сл. Яворн.

Бренду́ша, **ші**, **ж.** Раст. *Stocus sativus*. Шух. I. 21. См. **Бринду́ша**.

Бре́нті, **ню́**, **ніш**, **гл.**—**Брині́ти**. Гол. III. 313.

***Бренлі́вий**, **а**, **е**. Журчащий. Сл. Дубр.

Бре́нчка, **ки**, **ж.** Раст. *Rhinantus crista galli*. Вх. Уг. 228.

Брень, **меж.**—**Бринь**.

Бре́нькання, **ня**, **с.**—**Бри́нькання**. Левиц. I. 267.

Бре́нькати, **каю**, **еш**, **гл.** 1)—**Бри́нькати**. Рудч. Ск. I. 18. 2) — **Бре́хню завдава́ти**. Св. Л. 288.

Бре́нькач, **ча**, **м.** 1) Плохой музыкант. 2) — **Бри́нькач**. Ум. **Бре́нькачик**.

Бре́нькіт, **коту**, **м.**—**Бри́нькання**. Желех.

Бре́нькнути, **ну**, **неш**, **гл.** Одн. в. от **бре́нькати**. Ном. № 9766.

Бре́нькоті́ти, **кочу**, **тіш**, **гл.** — **Бри́нькоті́ти**. *Веретено бренькотіло*. ЕЗ. V. 38.

Бре́ньча́ти, **чу́**, **чіш**, **гл.** — **Бри́ньча́ти**. Левиц. Пов. 49.

Брескі́нка, **ки**, **ж.** Ум. от **брескі́ня**. **Брескіно́вий**, **а**, **е**. Абрикосовый.

Цвітуть сади брескинові та виноград має. Вінок. 114.

Брескіня, ні, ж. Абрикос, *Passica vulgaris*. Гол. II. 701. Ум. **Брескінка**.

Бресті, **бреду**, **деш**, гл. 1) Переходить в брод. *Брести тобі дві річечки, а третій Дунай*. Мил. 135. *Ой коли ж ти мене любиш, бреди через воду*. Мет. 84. *Царівна пішла якомсь на річку купатись, та бривши у воду й не перехрестилась*. Рудч. Ск. II. 29. 2) Брести, медлено йти. *Чужі жінки з базару йдуть, моєї немає. А ось переогодом, бреде огородом*. Чуб. V. 664.

Брестіся, **дється**, гл. безл. Взбрехать. *Що на яву бредеться, то і во сні верзеться*. Ном. № 11348.

Бретв'анник, ка, м. Раст. *Trollius europaeus*. Лв. 102.

Бретналь, ля, м. 1) Кровельный гвоздь. Подольск. г. 2) Костыль железный, гвоздь.

Бреус, са, м. Человек большого роста и неуклюжий, неповоротливый. Чуб. VII. 575.

I. Брех, ху, м. Лай. *Тот пес має великий брех*. Вх. Лем. 394.

II. Брех! меж. от гл. **брехати**. *Брех стара на покуті*. Ном. № 6932.

Бреха, хи, об. Лгун, лгунья. *А брехо, брехо!*—говорят сказавшему неправду. Фр. Пр. 121.

Брехака, ки, об. 1) = **Брехун**, **брехуха**. 2) Эпитет собаки. *Собака злющий на ланцюзі, брехака невгавуший*. К. Дз. 51. Ум. **Брехачка**.

Брехало, ла, м. Врун.

Брехання, ня, с. 1) Лганье. 2) = **Гавкання**.

Брехати, **шү**, **шеш**, гл. 1) Лгать, врать. *Брешеш, дівчино, неправда твоя*. Чуб. V. 81. Иногда во 2 л. ед. ч. наст. вр.: **брехаеш**: *Брешеш, дівчино, брехаеш: що-вечора на улицу махаеш*. Мил. 104. **В живі очі бреше**. Бесстыдно врет в глаза. *В живі очі тобі бреше, як шовком шиє—хоч би моргнув вражий син*. МВ. (КС. 1902. X. 142). *Бреше, аж не постережеться*. Ном. № 6947. *Бреше на всі заставки*. Посл. **Щільно бреше**. Хорошо, складно врет. 2) = **Гавкати**. *Собака бреше,—вітер несе*. Ном.

Брехач, ча, м. = **Брехун**. Стор. МПр.

170. *Во Студенім добрі люде, лиш брехачів много*. Гол. II. 418.

Брехачка, ки. 1) Об. Лгун, лгунья, лгунья. *А всі дівки як панянки, лиш одна брехачка*. Гол. IV. 445. *Старая собачка панська брехачка*. Котл. Ен. VI. 16. 2) Ж. Раст. *Bellis perennis*. Вх. Пч. II. 29.

Брехенька, ки, ж. 1) Ум. от **брехня**. 2) Побасенка, небылица. *Хто вміє красти, той вміє і брехеньку скласти*. Ном. № 6814.

Брехіт, хоту, м. Лай. Желех. См. I. **Брех**.

Брехливий, а, е. 1) Лживый. *Здається, був ти не брехливий, таким тебе зна наша Січ*. Котл. Ен. VI. 53. 2) Любящий лаять. *Брехливу собаку дальше чути*. Ном. № 6818.

Брехливість, вости, ж. Лживость. Желех.

Брехліво, нар. Лживо.

***Брехло**, а, м. = **Брехало**.

Брехля, лі, ж. = **Брехуха**. Желех.

Брехнути, нү, **неш**, гл. Одн. в. от **брехати**. 1) Соврать. *Можна і брехнути*. Котл. НП. 358. 2) = **Гавкнути**. *Телята ревнули, собаки брехнули*. ХС. II. 195.

Брехня, ні, ж. Ложь, вранье. *Брехнею світ пройдеши, а назад не вернешся*. Ном. № 6804. **Брехню точіти**. Врать. **Брехню завдавати**. Обвинять во лжи. *Не завдавай мені брехні, бо я зроду не брехала*. Харьк.

Брехтя, ті, ж. = **Брехуха**. *Там така брехтя! З неї всі брехні виходять*. Харьк.

Брехун, на, м. Лгун. *Брехун бреше, а дурень віри йми*. Ном. № 6405. *Брехун на всі заставки*. Ном. № 6951. **В брехуні пошітися**. Сделаться лгуном. О. 1862. X. 32. Ум. **Брехунчик**. Ув. **Брехуняка**. Драг. 167.

Брехунець, нця, м. 1) Ум. от **брехун**. 2) Адвокат (насмешливо). *Брехунець в судах забреше*. Щог. V. 54.

Брехунівка, ки, ж. Имя вымышленной деревни, в которой будто бы живут одни вруны. Поэтому: *А ви часом не з Брехунівки?* — значит: а вы не лжете?

Брехунка, ки, ж. 1) = **Брехуха**. Желех 2) Пучок волос и углубление на

задней части шеи. Подольск. г. *3) Гадалка, ворожея. *Ти, каже небіжчик, якась брехунка, то дай мені розв'язок на сон.* Стеф. Ум. **Брехуночка.**

Брехунчик, ка, м. Ум. от **брехун.**

Брехуняка, ки, м. Ув. от **брехун.**

Брехуха, хи, ж. Лгунья. Котл. Ен. IV. 33. *Жаль мені на дівчину, на ту сучу брехуху.* Нп. Ум. **Брехушка.**

Брешко, ка, м. 1) Лгунишка. Желех. 2) Лающая собака.

Брид, ду и да, м. 1) Род. п.—ду. Гадость, мерзость. 2) Род. п.—да. Гадкий, безобразный человек. *Да не давай сти́ду-бри́ду цілувати свого виду.* Чуб. V. 540.

Брида́к, ка́, брида́ль, ля́, брида́с, са́, м. Безобразный человек. Вх. Лем. 394. См. **Брид 2, бриді́й.**

Бриде́нька, ки, ж. Ум. от **бридн́я.**

***Бридець, дя́, м.**—**Брида́к.** Сл. Яворн.

Бри́дити, джу, диш, гл. 1) Внушать отвращение, отвращать. 2) = **Бри́дитися.** *Чого ти став такий вередливий? усім бридиш.* Подольск. г. *Чи ти бридиш, куме?* МВ. (КС. 1902. X. 145).

Бри́дитися, джуся, дишся, гл. Ерезгать, чувствовать отвращение, гнушаться. *Бри́диться, як кіт салом.* Ном. № 5010. *Убогими не гордились, сиротами не бридились.* Драг. 169. *Тим сі бриджу, що коло бридкого сиджу.* Фр. Пр. 125.

Бриді́й, дія́, м.—**Брид 2.** *Та я за цим бридієм усі (пісні) позабувала.* О. 1862. VI. 31.

Бри́дкий, а́, є́. 1) Мерзкий, гадкий. 2) Безобразный, некрасивый. Чуб. V. 421; I. 235. *Ой до старого, ой до бридкого серденько не пристане.* Мет. 67.

Бри́дкість, кости, ж. 1) Мерзость, гнусность. 2) Безобразие. дурнота.

Бри́дко, нар. 1) Мерзко, гадко. Ном. № 2014. 2) Безобразно.

Бри́дливий, а, е. Брезгливый. Левч. 6.

***Бри́длівість, вости, ж.** Брезгливість. Сл. Яворн.

Бри́дно, нар. Противно, гадко. *Бри́дно тверезому межі п'яними сидіти.* Каменец. у.

Бри́днути, ну, неш, гл. Становиться безобразнее, дурнеть.

Бри́дн́я, ні, ж.—**Бредн́я.** *Не що дня бри́дн́я.* Ном. № 5330. Ум. **Бриде́нька.** *Кургикали все пісеньок: козацьких, гарних запорозьких, а які знали, то московських вигадували бри́дн́ьок.* Котл. Ен. III. 6.

Бри́ду́ля, лі, ж. Безобразная женщина. Вх. Лем. 394.

Бри́дь, ді, ж.—**Брид 1.** *Там така бри́дь, що й плюнути не варто.* Фр. Пр. 126.

Бри́дя, ді, ж.—**Бри́дь.** Вх. Уг. 228.

Бри́жа, жі, ж. 1) преимущ. во мн. ч. **Бри́жі.** Сборки в одежде, напр., у ворота и на рукавах рубахи. Гол. Од. 20. *У нашої баби золоті бри́жі.* Чуб. III. 429. *Ой на молодій Теклі високі бри́жі.* Гол. I. 52. **Бри́жа набі́га.** Образується складка. **За бри́жі схо́піти, держати́.** Схватить, держать сзади за шею. *Ай!—скрикнув Антосьо. Та не зміг і оглянуться, чия то рука так цупко схопила його за бри́жі.* Св. Л. 140. *Все держить його за бри́жі, аж йому в'язи затерпли.* Св. Л. 172. 2) Мн. Складки на голенище сапога. Вас. 161. 3) Морщина. *На виду у неї чимало бри́жів, але ще бадьорна.* 4) Оборочки возле тонких кишок, Mesenterium. 5) Зыбь (на воде). 6) Гудок у бумажного змея. О. 1862. VII. 75. Ум. **Бри́жка, бри́жечка, мн. бри́женя́та, бри́женя́тка.** *Захотіла дідча мати начепуритися, поставила-сь бри́женя́та,—ні притулитися.* Гол. I. 252.

Бри́жати́й, а, е. О сапоге: со складками на голенищах. *Чоботи бри́жати́.* Вас. 161.

Бри́женя́та, ня́т, бри́женя́тка, ток, с, мн. Ум. от **бри́жі.**

Бри́жечка, ки, ж. Ум. от **бри́жа.**

Бри́жик, ка, м. 1) Морщина, морщинка. *У старшої дочки почали вже в куточках коло очей складатись ледві примітні бри́жики.* Мир. ХРВ. 109. 2) Неровність в верхній часті свеклы после отпавших сухих листьев. Черк. у.

Бри́житися, жуся, жишся, гл. Морщиться, образовать складки. Борз. у.

Бри́жі. См. **Бри́жа.**

Бри́жка, ки, ж. Ум. от **бри́жа.**

Бри́жна́стий, а, е. 1) Отороченный оборкой. 2) Морщинистый.

Бри́жувати, жу́ю, еш, гл. Украшати сбороками, складками. Вх. Лем. 394.

Брижува́тий, а, е—**Брижна́стий.**

Бри́зка, ки, ж. Брызга. Вода кипіла під кладкою, кидаючи бризками мені під ноги. Левиц. I. 397. Бри́зка, кину́та на жарину, заскварчить і зникне. Мир. ХРВ. 266.

Бри́зкалка, ки, ж. То, чем брызгають, *пультверизатор.

Бри́зкання, ня, с. Брызганье.

Бри́зкати, каю, еш, гл. Брызгать. Дощик бризкав. Чуб. III. 218.

Бри́зкатися, каюся, ешся, гл. Брызгаться.

Бри́зкіна, ни, ж.—**Бри́зка.** Мнж. 176.

Бри́злелі́на, ни, ж. Evonimus verucosus Scop. ЗЮЗО. I. 123. См. **Бруслі́на.**

Бри́знути, ну, неш, гл. Одн. в. от **бри́зкати.** 1) Брызнуть. *Навіть дощ ніколи не бризне на цей великий пісок.* Дещо. 2) Упасть (в воду). *Розхитавшись, бризнув в воду.* Котл. Ен. II. 42. 3) Ударить. *Бризула невістку по зубах.* 4) **Бри́знув му в живі очі.** Сказал ему резко правду, сказал дерзость. Фр. Пр. 126.

Бри́знутися, нуся, нешся, гл. Одн. в. от **бри́зкатися.** 1) Брызнуть. 2) Броситься, упасть. *Так і бризнулася Івга губернаторові в ноги.* Кв.

Бри́зь! меж. 1) Выражает брызганье. 2) Трах! *Я ударив коня, а він бризь об землю.* НВолын. у.

Бри́зястий, а, е. Черный с белыми полосами. *Бризяста корова.* Вх. Лем. 394.

Брик! меж., выраж. лягание, толчок ногой. *Ой чук-брик з рогом бик.* Нп.

Бри́ка, ки, ж. Фура. *Приїздить напакована брика збіжем, мукою, солинною.* Гн. II. 26. *Золоті брики посправляв—то для тії краківни-війтівни.* Чуб. V. 1085.

Бри́кайло, ла, м. Имеющий привычку лягаться.

Бри́кане́ць, нця́, м. Лошадиный прыжок. Шейк.

Бри́кання, ня, с. 1) Лягание. 2) Сопротивление, барахтанье против кого.

***Бри́ка́р, ря́, м.** Ломовой извозчик. Сл. Дубр.

Бри́кати(ся), каю(ся), еш(ся), гл. 1) Лягаться. *Знай, кобило, де брикати.*

Ном. I все кобилок поганяє, що оглобельна аж брикає. Котл. Ен. I. 28. *Старій кобилі не брикаться, сивій бабі не цілуваться.* Ном. № 8888. 2) Артачиться; капризничать, зазнаваться. *Пархоме! в щасті не брикай: як більш нема, то й так нехай.* Посл.

Бри́клі́вий, а, е. 1) Лягающий. 2) Своенравный, капризный. *Та, кажуть, дівка не бриклива, але од старости сварлива.* Котл. Ен. V. 63. Ум. **Бри́клі́венький.**

Бри́клі́вість, вости, ж. Своенравность.

Бри́кнүти, ну́, неш, гл. Одн. в. от **бри́кати.** 1) Лягнуть. *Кобила брикнула ногою.* 2) Упасть, кувыркнуться.

Бри́кси (брикс?), ж. Женский праздник 29 июня. Чуб. III. 223.

Бри́ку́, меж.—**Брик.** Встречено в соедин. с словом **стри́ку́:** *А кізочка стрику-брику.* Рудч. Ск. I. 50.

Бри́кун, на́, м. 1) Резвая лошадь. 2) Шалун, резвый мальчик. Левч. 178. 3) Своенравный человек. Ум. **Бри́куне́ць, бри́кунчик.**

Бри́ку́ха, хи, ж. 1) Шалунья, резвушка. Левч. 178. 2) Своенравная.

Бри́ку́чий, а, е—**Бри́клі́вий.** 1) *Кобила... брикуча.* Кс. 1882. X. 18. 2) *Се біс, а не дівка! бач, яка брикуча.* О. 1861. XI. Кух. 20.

Бри́ла, ли, ж. Глыба, большой кусок. Гн. I. 120. *Брила снігу, соли, льоду. О, се мабуть дуже сухо було, як горав; які брили повивертав: тут ні ралом, ні бороною нічого не вдієш.* Липов. у. Ум. **Бри́лка, бри́лочка.**

Бри́ле́ць, льця́, бри́лик, ка, бри́личок, чка, м. Ум. от **бриль.**

Бри́лів'є, в'я́, с. соб. Крупные камни. Желех.

Бри́лка, ки, ж. Ум. от **бри́ла.**

Бри́лка́стий, а, е. В комках, крупнозернистый. Вх. Лем. 394.

Бри́лочка, ки, ж. Ум. от **бри́ла.**

Бри́ль, ля́, м. Шляпа. Чуб. VII. 413. *Старий сидів в сорочці білій, в брилі, на призьпі.* Шевч. *На голову бриль наложив.* Котл. Ен. I. 27. **Про́стий бриль.** Соломенная шляпа, сшитая из гладкой, не зубчатой соломенной тесьмы. Чуб. VII. 413. Ум. **Бри́лик, бри́личок, бри́ле́ць.**

Бріндза, дзи, **бріндзя**, дзі, ж. 1) Солений овечий сыр. 2) **Бріндзю біти**. а) Делать овечий сыр (**бріндзю**). Вх. Зн. 4. б) Перебиваться кое-как со дня на день. *Бий бриндзю в діраву діжу*. Ном. 12798.

Бріндзити, джу, дзиш, гл. Делать **бріндзю**. Вх. Зн. 4. См. **Бріндза**.

Бріндзя. См. **Бріндза**.

Бриндзянік, ка́, м. Лепешка с **бріндзою**. Вх. Уч. 228.

Бриндзянка, ки, ж. Небольшая **бербенія** для хранения **бріндзи**. Шух. I. 214, 206.

Бриндува́тися, дуюся, ешся, гл. Наряжаться, одеваться. *«Ой почекайте ино годиноньку малую,—нехай я ся в крамну сорочечку вбриндую!»* — *Ой мала ж ти час-годиноньку ся бриндувати*. Гол. II. 143.

Бринду́ша, ши́, ж. Раст. *Sarcococcus*. Желех. *Росте дрібна густа бриндуша*. Шух. I. 215. См. **Бренду́ша**.

Бриндюшкі, шок, ж. мн. Раст. *Sarcococcus banatus*. Шух. I. 20.

Бриніти и **бреніти**, ніо́, ниш, гл. 1) Звучать, звенеть, дребезжать, издавать звук,—преимущественно о струне и о подобных струнному звуках. *Струна бренить. Пісня стихла, тільки одна луна її бренила ше*. Мир. ХРВ. 6. *Полотно міцне, аж бринить*. Черк. у. *Аж губа бринить, та страшно казати*. Губи так бринять од холоду. Ном. № 652. *Щоб чобітки не рипіли, щоб підківки не бренили*. Грин. III. 170. *Так так грали музики і гуляли святі, аж шиби бренили*. Гн. II. 69. 2) Жужжать. *Ярї пчілоньки, не бринить рано*. Гол. III. 30. *Бо му комарь в ухо бренить*. Чуб. V. 1087. 3) Журчать струясь. *З криничовини вода бринить*. НВолын. у. *А в Перейму річки біжать, бігли ж вони, аж бриніли*. Чуб. III. 220. 4) Цвеств. красоваться. *Ой зацвіла маковочка, зачала бриніти*. Чуб. V. 53. *Бринять всюди паняночки, як королів цвіт*. О. 1862. X. 12. 5) Блестеть переливаясь. *Капками роса бренить та миготить*. Св. Л. 295. 6) 1-е и 2-е л.: **бриніє**, еш, гл. Делаться, быть едва заметным. *Орел під хмарою тільки бриніє*. 7) **Сніг бриніє**. Мелкий, едва заметный снег моросит. Нежин. у. 8) **В** голові йому́ вже до́бре бриніть. У

него уже порядочно шумит в голове. МВ. (КС. 1902. X. 146).

Бринта́лик, ка, м. Ум. от **бринта́ль**.

Бринта́ло, ла, с.—**Бретна́ль**. Желех.

Бринта́ль, ля́, м.—**Бретна́ль**.

Бринчо́к, чка́, м. Звонок, бубенчик. Вх. Уг. 228.

Бринь! меж., выражающее звук струны. *Бринь бандура та й замовкне*. К. Досв.

***Брінькало**, ла, с. Всякий музыкальный инструмент, на котором можно **брінькати**. Сл. Яворн.

Брінькання, ня, с. 1) Звуки струнного инструмента. 2) Плохая игра на струнном инструменте. *3) Тренивание.

Брінькати, каю, еш, гл. 1) Наигрывать на струнном инструменте. 2) Плохо играть, брэнчать. 3) Дергать за струну.

Бринька́ч, ча́, м. Звонкая монета. *Де бринькачі (гроші), там і слухачі*. Фр. Пр. 126. См. **Побря́зкач**.

Брінькнути, ну, неш, гл. Оdn. в. от **брінькати**. *Хоч одна струна по людській на рідній бандурі бринькнула*. К. (Хата, 2).

Бринькотіти, чу́, чеш, гл.—**Брінькати**.

Бриньча́ти, чу́, чіш, гл. Брэнчать. *Бандура горлиці бринчала*. Котл. Ен.

Бринявий, а, е. О срубленной пихте: перестоявшийся, начавший уже краснеть. Шух. I. 88.

***Брісти**, ду́, деш—**Бресті**. *Як Юрї Шикманюк брив Черемош*. Франко. *Якби не любила, то я-б не ходила,—я до твого сина бистру річку брила*. Нп. *Коні не годні Дністер брести*. Хот. Нік.

Брись, ся, м. Имя собаки. Колб. I. 65.

Брисько́, ка, м. Имя собаки. Вх. Лем. 394.

Бріта, ти, ж. Полотнище. Шейк.

Брита́н, на́, м. Бульдог, порода больших собак. Левч. 151. О. 1861. XI. 133.

Брита́нський, а, е. Британский, английский. Левиц. Пов. 125. О. 1861. XI. 105. Шевч. 606. *Сей лист найдений був в землі британській*. Драг. 168.

Брітва, ви, ж. Бритва. *Голий, як бубон, а гострий, як брѣтва*. Ном. № 1523. *Хто потопає, той ся брѣтви хапає*. Утопающий хватается за соломинку. Чуб. I. 263. Ум. **Брѣтвочка**, **брѣтовка**.

Бритв'аль, ля, м. У горшечников: тигель, горшок для плавки олова. Канев. у.

Бритвати, ваю, еш, гл. = Брити = Голіти. Вх. Зн. 4.

Бритвочка, ки, ж. Ум. от бритва.

Бритв'яний, а, е. Бритвенный. Гол. II. 95.

Брити, брию, еш, гл. = Голіти.

***Бритий, а, е.** Бритый. **Брите** молоко. Снятое молоко. Херс. Нік.

Бритовка, ки, ж. Ум. от бритва.

Бритовница, ці, ж. Бритвенница.

***Брить, ти, ж.** Острие, лезвие. Сл. Тутк.

Бриця, ці, ж. Раст. *Setaria glauca* Beauv. ЗЮЗО. I. 136. *Бриця в пашні помішниця.* Ном. № 10136. *Торох, торох, сію горох, а вродиться бриця.* Нп.

Брич, ча, м. 1) Бритва. Вх. Зн. 4. **Ще я тебе щерб'атим брич'ем виголю.** Будешь ты еще меня знать, я тебе еще задам. Фр. Пр. 127.

Бричка, ки, ж. Бричка. Чуб. I. 106. Грин. III. 653. *Ото бісової віри бричка, — ніяк не вилізу, така висока.* Грин. II. 57.

***Бришка, ки, ж.** О женщине: капризная, своевольная. Неч.-Левец. Зап. книжка.

Бришкання, ня, с. Заносчивость, чванство.

Бришкати, каю, еш, гл. Заноситься, чваниться, важничать, фуфыряться. *Та ти не бришкой так! визвірився Грицько.* Мир. Пов. II. 118. *Нікуди вже бришкати, усе пропив, що було.* Аф. *Тоді вже ніколи було гуляти та бришкати.* Федьк.

Брівка, брівонька, ки, ж. Ум. от бров'а.

Брід, броду, м. 1) Брод. *Не спитавшись броду, не лізь у воду.* Посл. 2) Ручей. *Розлилися води на чотирі броди.* Чуб. III. 142. Ум. **Брідок, брідочок.** *Отам у мене за хатою тече брідочок.* Лебед. у.

Бріднявий, а, е. Грязноватый. *Чи близький день, чи далекий, дорога бріднява.* Вінок, 94.

Брідок, дка, м. 1) Ум. от брід. 2) — курячий. Род вышиванья.

Брідочок, чка, м. Ум. от брід.

Брїх (ха?), м. = Живіт. Вх. Лем. 394.

Брїх'атий, а, е = Пуз'атий. Вх. Лем. 394.

Брїх'ач, ча, м. = Черевань. Вх. Лем. 394.

Брїч, броч'а, м. Раст. *Genista tinctoria*. Вх. Пч. I. 10.

Бров'а, ві, ж. 1) Бровь. *Не так очі, як ті брови, любі, милі до розмови.* Мет. 10. **Брови на шнур'очку.** Узенькие, ровные, красивые брови. 2) Мясистый нарост над глазом тетерева. Шух. I. 238. 3) Кличка вола с черными бровями. КС. 1898. VII. 42. Ум. **Брївка, брївонька, брївочка, бровен'я, бровен'ятко, бровен'ятчко.** *Брївками моргає.* Г. Арт. (О. 1861. III. 109). *В мене чароньки — чорні брївоньки, в мене принада — сама молода.* Нп.

Бров'ань, ня, м. Имеющий большие брови.

Бров'ар, ра, м. = Бров'арь. Рудч. Чп. 245.

Бровар'ія, рїї, ж. Ссора, драка, шум. *Щоб не було бровар'її, то я за чуба хлопців.* НВолын. у.

Бров'арний, а, е. Пивоварный.

Бров'арник, ка, м. 1) Пивовар. 2) Рабочий на пивоваренном заводе. *Еї винники, броварники! годі вам по запічках валяться, по броварнях пиво пити, по винницях горілок курити.* Мет. 414.

***Бров'арництво, ва, ср.** Пивоварение, пивоваренная промышленность. Сл. Нік.

Бров'арница, ці, бров'арня, ні, ж. Пивоварня. *Міждо винниці, міждо броварниці пробігає.* Мет. 414. *Годі вам у винницях горілок курити, по броварнях пив варити.* Лукаш. 37.

Бров'арство, ва, с. Пивоварство.

Бров'арський, а, е. Пивоварский.

Бров'арь, ря, м. = Бров'арница. *До броваря дрова таскати.* Котл. Ен. IV. 10. *2) Пивовар.

Броварювати, рїю, еш, гл. Пивоварничать.

Бров'атий, а, е. Имеющий большие брови. Морд. Пл. 124.

Бровен'я, няти, бровен'ятко, ка, бровен'ятчко, ка, с. Ум. от бров'а.

Бровина, ни, ж. = **Брова́ 1.** Писав два дні й дві години, поки списав дві бровині. Грин. III. 243.

Брови́ця, ці, ж. Бровь, бровка. І очиці, і бровиці. КС. 1884. VI. 357.

Брови́ще, ща, с. Ув. от **брова́.** Левиц. I. 441.

Бровко́, ка́, м. Кличка собаки с большими бровями. Kolb. I. 65. *Побачила, що ось лежав у бур'яні бровко муругий.* Котл. Ен. III. 38. *Отари стережуть бровки кудлаті, гавкущі, злющі.* К. МБ. II. 119.

***Броді́ло, ла, с.** Фермент, вещество, служащее причиной брожения в органических телах. Сл. Дубр.

Броді́сько, ка, м. = **Брі́д 1.** Вх. Лем. 394.

Броді́ти, джу́, диш, гл. 1) Бродить. *Смутен, смутен наш отаман по табору бродить.* Чуб. V. 1052. *Да й зірочка по хмарочці як бродить, так бродить.* Чуб. III. 179. 2) Идти в воде. *Бродила по річці.* Мил. 21. *Оттак я вигадав: не бродячи качку піймав.* Ном. № 1648. 3) Ловить рыбу бреднем. *З шастям по гриби ходить, з шастям в рибу бродить.* Ном. № 1670.

***Бро́дом, нар.** Вброд. Сл. Нік.

Бро́їти, бро́ю, їш, гл. Куралесить, проказничать.

Бро́їтися, ї́ться, гл. безл. Мерещиться. *Це тобі броїться.* Шейк.

Бро́ндза, дзи, ж. Бронза. *І майстрові дали кувать із бронзи кесаря.* Шевч. 608.

Бро́ндзовий, а, е. Бронзовый. Шевч. 608.

***Бронзува́льний, а, е.** Бронзирова́льний. Сл. Дубр.

Бро́ня, ні, ж. Оружие, броня. Стор. М. Пр. 4. *Хто тебе наділив конем і бронєю? Стор. I. 75. Вивели йому коня в броні.* Чуб. III. 296. **До броні!** К оружию!

Бро́слива, ви, ж. Перспк. Шух. I. 109.

Бросна́тий, а, е. О дереве: имеющий много почек. *Броснате дерево.* Черк. у.

Брост, ту, м. = **Брость.** *Обтичуть всіляким бростом.* Федьк.

Бро́статися, таюся, ешся, гл. Пу-

скать отпрыски, распускаться. *выбрасывать почки.* Шейк.

Брості́на, ни, ж. Древесная почка.

Брості́тися, щу́ся, сти́шся, гл. = **Бро́статися.**

Бросто́к, тка́, м. Отпрыск, отросток. К. (Желех). Ум. **Бросто́чок.**

Бро́стур, ра, м. Род растения. Вх. Лем. 394.

Бро́сть, ти, ж. 1) Почка на дереве, цветочная почка на дереве. *До тебе верну, як вбересь у брость-листок дїб-брова.* Млак. 58. *На тій яблоньці, що в ярку, та й брость є.* Полт. *Пожену на брость пасти воли. Як було походять по брості воли, то такі гарні.* Черк. у. 2) Зеленя на дереве, ветви. *Мостила мости з зеленої брости.* Чуб. V. 509.

Бро́стя, тя, с. Соб. от **брость.** Желех.

Бро́чник, ка, м. Раст. *Gallium mollugo.* Лв. 98.

Броякі́, ків, м. Название порогов на Днестре и Буге.

Бруві́на, ни, ж. Шептала. Ум. **Бруві́нка.**

Бруві́нячий, а, е. Из шепталы.

Бруд, ду, м. 1) Грязь. нечистота. *Як би знала, мій миленький, що я твоя буду, випрала би-м сороченьку з чорного бруду.* Чуб. V. 332. 2) Околоплодная жидкость у роженицы, вытекающая перед появлением младенца. *Попереду бруд одійде, тоді дитина родиться.* Черк. у. У Мил. 21: послеродовое очищение. 3) Гной из нарыва, раны. *Оце палець як обривало, так скільки з його бруду попойшло.* Черниг. 4) Поросль волос у бреюшегося человека. *Який у тебе бруд великий поріс.* Полт. г.

Бру́дити, джу, диш, гл. Грязнить, пачкать; загрязнять. *Не брудь криниці, бо схочеш водиці.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Брудні́й, а́, е́. Грязный. *Дай, братіку, мені хусточку: вона брудна, я піду та виперу тобі.* Рудч. Ск. I. 121. Ум. **Брудне́нький.**

Брудні́ти, нію, еш, гл. Грязниться, становиться грязным.

Бру́дно, нар. Грязно. Ум. **Брудне́нько.**

Брузумент, ту, м. Позумент. О. 1862. VIII. 19. *Одяг червоний жупан з вильотами, що пообшивані брузумен-тами.* Стор. I. 219.

Брук, ку, м.—**Буро́к**. Желех.

***Брукáр**, ря, м. Мостовщик. Сл. Дубр.

Бру́кати, каю, еш, гл. Ворковать. Шейк. *Голубка... брукає.* Pauli. II. 115.

Бру́ква, ви, ж. Раст. Брюква, Brassica oleracea. Вх. Пч. II. 29. Шух. I. 142. *Ідять брукву, а лушпайки кидають.* Чуб. II. 250. Ум. **Бру́ківка**, бру́квичка.

Бру́ку! меж., виражающее воркование голубя. *Глянь, як голубка в парі брукає: бруку - бруку, бруку - бруку, бруку-ку!* Pauli, II. 115.

Брукува́ти, кую, еш, гл. Мостить камнем (улицу). Желех.

Бруна́т, ту, м. Смуглый, темный, каштановый цвет.

Бруна́тний, а, е. Смуглый, темный.

Брунді́шка, ки, ж. Раст. *Bulbosodium ruthenicum.* Анн. 72.

Брунду́к, ка, м. Веревка от кормы судна на берег к колу. Азовск. море (Стрижевск.).

Бруне́лька, ки, ж. *Bunella vulgaris* Benth. ЗЮЗО. I. 115.

Бруне́т, та, м. Брюнет. *Два дончики й молоді й да обидва брунети.* Чуб. V. 922.

Бру́нечка, ки, ж. Ум. от бру́нька.

Бру́нитися, нюся, нишся, гл. Пускати почки. *Дерево бруниться.* Кролев. у.

Бруні́ти, ню, ниш, гл.—**Брині́ти** 2.—**Брунча́ти**. Пчола брунит, хрущі брунят. Вх. Уг. 228.

Брунча́ти, чу́, чи́ш, гл.—**Дзича́ти**. Пчола брунчить. Вх. Лем. 391.

Брунь! меж.—**Бринь**. *Зачепив бруньку за пакілець та брунь, брунь, смика її.* Мнж. 109.

Бру́нька, ки, ж. 1) Древесная почка (лиственная). Мнж. 176. *На весні береза бруньки наганяє.* Чуб. I. 130. *Погна́ти ві́вці на брунькі.* Выгнать овец пастись в лес, когда еще нет листьев на деревьях. Харьк. г. 2) Смычок у шерстобита для битья шерсти. Мнж. 176. *Знайшов шапувала, ходе той з*

своею брунькою. Мнж. 109. Ум. **Бру́нечка**.

Бру́нькати, каю, еш, гл.—**Бринькати** 3. *Шапувал давай брунькати.* Мнж. 109.

Брунькува́ти, кую, еш, гл. С'едать древесные почки. *Ві́вці у лісі брунькують, як трави нема.* Харьк. г.

***Брунькува́тий**, а, е. Почковидный. Сл. Нік.

Брус, са, м. 1) Кусок, отрезок в форме параллелепипеда. *Брус мила.* 2) Оселок, брусок. Шух. I. 169. 3) Четырехугольное бревно. МУЕ. III. 29. Ум. **Брусóк**, бру́сик. Ув. **Брусі́ще**, бру́сяка.

Бруселі́на, ни, ж. Раст. *Evonymus europaeus* L. ЗЮЗО. I. 123. См. **Бруслі́на**.

Брусі́ни, син, ж. мн. Вода из-под точильного камня. Угор.

Брусі́ти, шу, сиш, гл. Точить камнем. Угор.

Брусі́ще, ща, м. Ув. от брус.

Брускві́на, ни, ж. Раст. *Persica vulgaris*. Шейк. Ум. **Брускві́нка**.

Бру́сла, ли, ж. Род длинной кофты без рукавов. Борз. у. См. **Бру́сля**.

Бруслéвина, бруслéнина, ни, ж. Раст. *Evonymus verrucosus* Scop. ЗЮЗО. I. 123.

Бру́слик, ка, м. Род жилета. Гол. Од. 75, 76.

Бруслі́на, ни, ж. 1) Раст. а) *Evonymus europaeus*. Вх. Пч. II. 31. б) *Evonymus verrucosus*. Анн. 142. *Сам було виріже нам удлища довгі та гнучкі із бруслини.* Морд. Оп. 31. См. **Бруселі́на**. 2) Вода из-под точила. См. **Бруслі́ни**. 3) Окалина, шлак.

Бруслі́нний, а, е. Относящийся к бруслине.

Бру́сля, лі, ж. Короткий тулупчик без рукавов. Вх. Зн. 4. См. **Бру́сла**.

***Брусна́тий**, а, е. Толстый, грубый. Сл. Дубр.

Брусні́на, ни, ж.—**Бруслені́на**. Вас. 161.

Брусні́ця, ці, ж. Раст. *Vaccinium Vitis Idaea* L. ЗЮЗО. I. 140.

Брусóваний, а, е. 1) О дереве: обтесанный на четыре грани. Шух. I. 88. 2) Сделанный из четырехгранных бревен. *Брусована хата.* Шух. I. 89.

Брусóк, скá, м. 1) Ум. от брус. В 1-м и 2-м знач. употребляется чаще, чем брус. *Мила брусóк.* Чуб. V. 667. *Достав Панас сокиру та брусóк.* Гліб. 2) Часть полудрабка: каждая из двух горизонтальных жердей, соединенных шаблями. Рудч. Чп. 250.

Бру́ссия, ся, с. Соб. от брус.

Брусувáти, сýю, еш, гл. 1) Есть что-либо не жидкое. *Сідайте, дружечки, мої голубочки, та без сороба брусуйте, а ти, старосто, їм батуй!* Кв. 2) «Размягчать и разминать кожу при посредстве бруса из точильного камня» (у кожевников). Вас. 157. *3) Бить. *Ох, моя ненько, і як же вони його брусували!* Сл. Яворн.

Бруся́ка, ки, м. Ув. от брус.

Бруся́чка, ча, с. Соб. увел. от бру́ссия.

***Брутáльный, а, е.** Грубый. **Брутáльне повóдження.** Грубое обхождение. Сл. Нік.

***Брутáльність, ности.** Грубость. Сл. Нік.

Брухáтий, а, е. Брюхатый.

Бру́хо, ха, с. Брюхо. *Бодай тобі, мухо, розсілося брухо.* Чуб. III. 247.

Бруховéщина, ни, ж. Время гетманства Брюховецкого. К. Хмельн. 6.

***Брухт, ту, м.** Лом железа. Сл. Дубр.

Брушля́к, кá, м.—**Бру́сла и Бру́сля.** Вх. Лем. 394. Ум. **Брушлячо́к.**

Бру́штин, на, м. 1)—**Буршті́н.** 2) Мн. Железные обручи на колесах возле спиц, чтобы не раскололась колодка. У мастеров они употребляются, когда спицы забивают в колодку. Канев. у.

Бру́я, бру́ї, ж. 1) Быстрое течение в реке. *Виїхав човном на річку, саме на брую.* Кременч. у. 2) Сквозняк. *Воли заслабли, бо їх поставили в теплій кошарі саме на бруї.* Кременч. у.

Брю́хати(ся), хаю(ся), еш(ся), гл. 1) Шлепаться, ударять об воду. 2) Плескаться в воде. *Пірнає, брюхається, хлюпається.* Левиц. I. 63. 3) Идти по воде или по жидкой грязи. *Так і брюхав по воді.* Харьк. у. *Пішов... брюхаться осокою та очеретами.* Сим. 199.

Брю́хнути, ну, неш, гл. Одн. в. от брю́хати. 1) Упасть, шлепнуться. Так

і брюхнув у воду. Черк. у. *Об землю брюхнув, засовав ногами і пропав.* Ез. V. 17. 2) Швырнуть, бросить, ударив сбо что. *Брюхнув оберемок об землю.* Сим. 200.

Бряжча́ти, чу́, чи́ш, гл.—**Бряжча́ти.**

Бряжк, ку, м.—**Бря́зкіт.**

Бря́зкало, ла, с. 1) Побрякушка, погремушка. Левиц. Пов. 156. 2) = **Бі́ло 1?** Ударивши (при церкви сторож) в брязкало. Мир. Пов. I. 162. 3) Тот, кто брякает, бряцает, бренчит.

Бря́зкальце, ця, с.—**Бря́зкало 1.** *Скрізь будуть брязкальця дзвінки.* Котл. Ен. V. 19.

Бря́зкання, ня, с. Бряцание. Левиц. Пов. 156.

Бря́зкати, каю, еш, гл. Бряцать, звенеть, звякать. *Кайдани брязкають.* Шевч. *А Ігнашко до дівчини підківками брязка.* Нп.

Бря́зкач, ча́, м. Звонкая монета.

Бря́зкіти, кит, ж. мн. Бренчалки, погремушки. Встречено только в фальсифицированной думе о походе князя-язычника в христианскую землю. У дудки грали і в брязкити бряжчали. ЗОЮР. I. 178.

Бря́зкілка, ки, ж.—**Бря́зкальце.** Желех.

Бря́зкіт, коту, м. Звук от металлических вещей, звон, бряцание, бренчание. *Наробив брязкоту, а він і прокинувся.* НВольн. у.

Бря́зкітка, ки, ж.—**Бря́зкальце.** Ум. **Бря́зкіточка.**

Бря́зкотáло, ла, с.—**Бря́зкало.** Желех.

Бря́зкоті́ння, ня, с.—**Бря́зкіт.** Желех.

Бря́зкоті́ти, чу, тиш, гл.—**Бряжча́ти.** Ком. II. 53. *А він собі як став грошима брязкотіти.* Я брязкотів кайданами важкими. К. XII. 51.

Бря́зкотня́, ні, ж. Бряцание, звон.

Бря́зку́н, на́, м.—**Бря́зкало 2.** *К дяволу кармазинів!—загукала громада.—Вони тільки вміють бряжчати шаблями, а тоді де були ці брязуни, як безбожний Радивил загукотав із гармат?* К. Чр. 68.

Бря́зку́тка, ки, ж.—**Бря́зкало?** В песне ум. брязку́точка является соб-

ственно вместо слова *нагаєчка*. *Тришатиме руса коса в мене під ногою, брязчатиме брязкуточка услід за тобою*. Чуб. III. 112.

Брязку́чий, а, е. Бряцающий, звенящий. Левиц. Пов. 310.

Брязнути, ну, неш, гл. Одн. в. от **брязкати**. 1) Зазвенеть, звякнуть. *Брязнули ключі од комори йдучи*. Нп. *Здорова була, дівчинонько! — як на струні брязнуло обік мене*. МВ. (О. 1862. III. 54). *Брязнув гаманом на стіл*. Г. Барв. 211. *Ось і у всі дзвони брязнули*. Г. Барв. 158. 2) Упасть, ударяясь о землю. *Горщик як брязне об піл*. Г. Барв. 225. *Мати зробилась як крейда біла, так і брязнула об землю*. Г. Барв. 402—403. *На яку коняку не покладе руку, вона з усіх чотирьох і брязне*. Мнж. 22. 3) Ударить. *Брязнула невістку по зубах*. НВолын. у.

Брязо́к, зка́, м. Употребл. в выраж.: *На брязку́ — вот-вот, сейчас*. Мнж. 168.

Брязча́ти, чу́, чи́ш, гл. Бряцать, звенеть. Чуб. III. 35, 112. *Козак, мамцю, гуляє, брязчать в його гроші*. Нп. *Коли б у шинкарки, то б брязчали чарки*. Чуб. V. 831. *Сам до мене босий чеше, щоб підківки не брязчали*. Мет. 27.

Брязь! меж., выраж. звук металла или стекла. *Перстень брязь!* Чуб. II. 94. *Стук, брязь в віконечко: вийди, вийди, коханочко!* Чуб. V. 207. *Звяк. *А шибки в вікнах «брязь-брязь!» — мало не виляють*. Крим.

***Бряк, ку, м.** Бряцание. *Ключі мабудь під стіл упали, бо я бряк чула*. Крим.

Бря́к(ну)ти, ну, неш, гл. Разбухать.

Бря́ма, ми, ж. = Бря́ма. Вийшло (військо), брями облягло та й взялось воювати. Чуб. 162.

Брямча́ти, мчу́, чи́ш, гл. = Брязча́ти. Вх. Лем. 394.

Бря́чка, ки, ж. Пряжка. Вх. Лем. 481.

Бу́ба, би, ж. Детск. 1) Зерно гороху, бобов (размякшее). О. 1861. VIII. 8. 2) Ягода. О. 1862. IX. 118. 3) = **Бу́блик**. О. 1861. VIII. 8. *Бийте kota в зуби, щоб не просив буби*. Мил. 44. 4) Ра-

на, нарыв, следы удара. Вх. Зн. 4. *Не йди туди, бубу зробиш*. Шейк. *Чи собою в пень, чи собою в дуба, а все собі буба*. Ном. № 8023. **Бу́бу зроби́ти.** Ударить, причинить боль. Фр. Пр. 127.

Бубарчу́к, ка, м. = Байстри́юк. Желех.

Буба́рь, ря, м. = Бубарчу́к. Желех.

Буба́чка, ки, ж. Нарыв. Вх. Зн. 4. См. **Бу́ба 4**.

***Бу́бенець, ця, м.?** Встречается в «Играх крест. детей», собр. Ивановым. Сбор. Хар. Ист.-филолог. о-ва, т. II, стр. 62.

***Бу́бка, ки, ж.** Ягода (чаще всего с твердой кожурой, косточковый плод. *Оця маленька слива, що коло старої, то виросла не з корня, а з бубки*. Крим.

Бубле́йни́ця, ці, бубле́шниця, ці, ж. Пекущая бублики и торгующая ими. Котл. Ен. VI. 14. *Піднялись на місто йти бублейниці, палянишниці*. Кв. *Була у нас на селі бублейниця*. МВ. II. 195.

Бу́блик, ка, м. Бублик, баранок. Чуб. VII. 445. *Чудний як бублик: кругом об'їси, а в середині нема нічого*. Ном. № 7827. Ум. **Бу́бличок**.

Бу́бликів, кова, ве = Бу́блишний. Драг. 173.

Бу́бли́ця, ці, ж. Род рыбы. *Leuciscus rutilus L.* Шейк.

Бу́бличок, чка, м. Ум. от **бу́блик**.

Бу́блишний, а, е. Бубличный, бараночный. Рудч. Ск. I. 188.

Бу́блишниця, ці, ж. = Бубле́йниця.

Бублі́й, лія, бублі́йник, ка, м. Пекущий и торгующий бубликами.

Бублі́йниця, ці, ж. = Бубле́йниця.

Бу́бляхи, хів, м. Семянные плоды картофеля. НВолын. у.

Бу́бна, ни, ж. = Гу́ля. Черном.

Бубна́рити, рю, риш, гл. = Бубні́ти 1. *Цей бубнарь (на весіллі) гарно бубнарить*. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Бубна́рь, ря, м. Музыкант на бубне. См. **Бубна́рити**. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Бу́бник, ка, м. Ум. от **бу́бон**.

Бубні́ло, ла, с. Барабан (шутливо?). *Одкрила барабан і вимазала у середині кістом. Уже у труби заграли салдатам іти в поход. Салдат і каже:*

«Прощай, бабушка! не погнівайся, що я тобі мички перелив». — Не погнівайся, — каже баба, що я тобі бубнило набила. Грин. II. 200.

Бубніти, ню, ніш, гл. 1) О бубне: издавать звук; играть на бубне. *Бубни бубнять.* Рудч. Ск. II. 5. *Бубон бубнить, скрипка грає.* Ком. II. № 529. 2) Разглашать, разносить. *Грицько вгору іде, шумить, бубнить, куди йде, що в великім щастю.* Pauli, II, 104.

Бубній, нія, м. 1) Играющий на бубне. 2) Без умолку болтающий.

Бубніти, ню, еш, гл. Разбухать, взбухать. *Бубніє пашня, як на дворі мокро.* НВолын. у.

Бубнувати, ную, еш, гл. = Бубніти. Угор.

Бубнявий, а, е. Разбухший.

***Бубнявіння, ня, ср.** Набухание, разбухание. Сл. Нік.

Бубнявіти, вію, еш, гл. Бухнуть, разбухать.

Бубонник, ка, м. Раст. *Rhinanthus major* Ehrh. ЗЮЗО. I. 134.

Бубон, бна, м. Бубен. Чуб. III. 268; VII. 450. *Славні бубни за горами. а зблизька шкуратяні.* Ном. № 2623. *Голій як бубон.* Ном. № 1523. *Що дня божого діточки її як бубон збиті.* МВ. I. 45. 2) Род барабана. *Гей бийте в бубни, довбиші, на гвалт.* К. ПС. 15. Ум. **Бубник.** *Качається, як бубник голеньке.* Ном. № 9234.

Бубона, ні, ж. Название сковороды в загадке: *Прийшла кума до куми: дай, кумо, бубони — спекти собі ляпуни.* ХС. III. 62.

Бубоніць, нця, м. Бубенчик. *Вкотив у двір сивими кіньми, побрязкуючи... бубонцями.* МВ. (О. 1862. III. 67). Ум. **Бубончик.** Чуб. II. 348.

Бубоніти, ню, ніш, гл. Говорить невнятно, бормотать; лепетать. *Тихо бубонів святу молитву.* Левиц. I. 127. *Дітвора бубонить, регочеться.* МВ. I. 9.

Бубончик, ка, м. Ум. от бубоніць.

Буботати, бочу, чеш, гл. Ворчать. *Медвідь бубоче.* Вх. Зн. 34.

***Бубочка, ки, ж.** Ум. от бубка. Ягодка. *Шпорішок а ні бубочки.* Подзюбали до бубочки. Крим.

Бубусі, гл. Детск.: падать, упасть.

Бубух! меж. = Бебех! Преимущ. детское. О. 1861. VIII. 8. *Коли ж зміюка бубух! аж земля затряслась.* ЗЮОР. II. 30.

Бубухнути, ну, неш, гл. = Бебехнути.

***Бувá, безл.** См. Бúти 17.

***Бувáйло, ла, м.** = Бувáлець. Сл. Яворн.

Бувáлець, льця, м. Бывалый, опытный человек. **Бувáти у бувáльцях.** Много испытать, изведать, видать виды. Ном. № 5775. *Батькові доставалося на своєму віку бувати у бувáльцях.* Стор. II. 131.

Бувáлий, а, е. 1) Бывалый, опытный. Чуб. I. 236. *Не питай старого, а питай бувáлого.* Ном. № 5784. *2) Бывавший, привыкший. *Він межи панами не бувáлий.* Черемш. «Верх.»

Бувáличі, чів, м. мн. Фантастическая местность, в которой случаются с человеком различные приключения. испытания. Фр. Пр. 128. *Бував він у Бувáличах.* Ном. № 5775.

Бувáло, ла, с. В сказке то же, что и жлукто. Мнж. 176. *У мене єсть бувáло... — Яке бувáло? — питають. — Жлукто, — хіба ж ви не знаєте?* Грин. I. 284.

Бувáльщина, ни, ж. Былое. былъ. *Бо се не казка, а билиця, або бувáльщина сказати.* Шевч. *Моє діло — бувáльщину згадувати.* Г. Барв. 19.

Бувáн, на, м. = Боввáн. НВолын. у.

Бувáнєць, нця, м. Болван для растягивания шипок. Лебед. у.

Бувáніти, ню, еш, гл. = Бовáніти. Темно, нічого не видно, тільки збоку садочок і хлівець бувáніють. Сим. 224.

Бувáти, ваю, еш, гл. Бывают. *Ой бував я в тім садку..* Чуб. III. 49. *Бувáло, із Марґином у дурня грають.* **Бувáв і на коні, і під конєм.** Всего переиспытал. Г. Арт. (О. 1861. III. 100). **Бувáй, бувáйте здорові.** Будь, будьте здоровы, прощай, прощайте. *Бувáйте здорові, мої чорноброві! Бувá, бувáе.* 1) Бывает, случается. *Як вода, бува, греблю порвавши, біжить і гуде.* 2) Чего доброго. *Чи ти, бува, не здурів?* 3) В случае. *Як, бува, питають про мене, скажи, що жив і здоров.* Аф. 18.

Бугаєць, йця, м. Ум. от бугáй.

Бугаїв, ёва, ве. Приналежачий племенному быку.—**ве молоко.** См. **Мо-локо.**

Бугай, гай, м. 1) Племенной бык. Вас. 197. ***Громадський, обчеський бугай.** Племенной бык, принадлежачий всему селению. Пирят. у. 2) Пт. выпь. *Ardea stellaris.* Вх. Пч. II. 8. *А бугай бугу! гне чайку в дугу.* Макс. *Бугай гуде в болоті.* Греб. 400. *Кахне крижня або прогуде бугай.* О. 1862. VIII. 16. 3) Волчок (игрушка). Шейк. 4) Сильный и здоровый человек. 5) Название одного из ударов палкой в игре **віл.** Ив. 22. 6)—**скажéний.** Род детской игры. Ив. 47. 7) *Мн.* Род фасолі. МУЕ. I. 98. Ум. **Бугаець.** Вас. 197, ХС. III. 62, **бугайок.** Ном. № 7283, **бугайчик.** Ув. **Бугаяка.**

Бугайкуватий, а, е. 1) О воле: похожий по внешнему виду на племенного быка. *Бугайкуватий віл.* Мнж. 192. 2) О человеке: развратный, ловелас. *Та це бугайкуватий панич.* Лубен. у.

Бугайок, йка, бугайчик, ка, м. Ум. от **бугай.**

Бугало, ла, с. ? Встречено в любовном заклинании. *Не лети ж ти, огнений бугало, ліса палить, землі сушить, а трави в'ялить! Полети ж ти, огнений бугало, до козака у двір..., учепися ти йому за серце..., щоб він мене не запив, не заїв, із іншими не загуляв, усе мене на помислях мав.* Чуб. I. 92, 93.

Бугаш, ша, м. Запустельный лес. Галлш. Желех.

Бугаювати, гаюю, еш, гл. Вести себя как племенной бык (о не вполне оскотенном быке). *Це бичок нутряк,—бач, з одним, а друге в отрунку, буває й у пахві, то як не вирізати оте друге, то й бугаюватиме й у роботу не годитиметься.* Волч. у.

Бугаяка, ки, м. Ув. от **бугай.**

Бугаячий, а, е. Свойственный, принадлежащий племенному быку.

Бугила, лі, ж. Раст. *Anthriscus sylvestris.* Анн. 39. *Вирізав ту бугилу і зробив з неї дудку.* Рудч. Ск. I. 157.

Буглав, ва, м. Раст. *Conium maculatum.* ЗЮЗО. I. 119. Вх. Пч. II. 30.

Бугор, гра, м. Бугор. *Тепер там порівняно, а перш бугри були.* Драг. 85. Ум. **Бугорок.** Мир. Пов. II. 45.

Бугу! меж., выражающ. крик выпя. *І бугай: бугу! гне з лози дугу.* Лу-каш. 85.

Буга, ги, м.—**Бугай 1.** Вх. Пч. II. 5.

Буда, ди, ж. 1) Будка, шалаш. Чуб. III. 377. *Із запаски напну буду.* Нп. 2) Верх фургона. 3) Поташный завод. Ум. **Будка, будочка.**

Будак, ка, м. Раст. *Centaurea scabiosa.* Вх. Пч. I. 9.

Будара, ри, ж. 1) Фургон, крытая повозка. *Тепер несеться як крилами в бударі й два вози за ним.* Мкр. Г. 55. *2)—**Байдара.** Сл. Яворн.

Бударажити, жу, жиш, гл. Снаряжать (судна). Встречено только в фальсифицированной думе: *Швидче човни бударажити та у християнську землю одпливати.* ЗОЮР. I. 178.

Буддень, дня, м. Будень, рабочий день. *...мені не вілен світ ні в буддень, ні в свято.* Чуб. V. 628. **Про буддень.** Для будня, в будень. *Ця спідниця вже нехай про буддень буде.* Харьк. г. *Вона тії сережки про буддень зносила.* Чуб. III. 131.

Буде, нар. Довольно, достаточно. *Буде з мене, поки живу, і мертвого слова.* Шевч.

***Буденка, ки, ж.** Будничная рубаха. Хот. Нік.

Буденний, а, е. Будничный. Мир. ХРВ. 25. *У буденний день п'еш, гуляєш.* Чуб. V. 525. *Шапка одна буденна, друга празникова.* Кв.

***Буденщина, ни, ж.** Будничность, обыденность. *Хай буде, що буде, аби тільки не буденщина.* Пахар. «Пожовкле листя», 63.

***Будень, дня, м.**—**Буддень.** На будні. В будній день. *А ви приходьте не в неділю, а на будні—ну, в вівторок.* Крим.

Будженіна, ни, будженіця, ці, ж.—**Бужаніна 1.** Вх. Зн. 4. Шух. I. 37.

Будз, дза, м. 1) Высушенный творог. Шух. I. 214. *2) Сладкий овечий сыр. Франко. «В поті чола».

Будзина, ні, ж.—**Бузина.** Уман. у. **Будзьок, дзька, м.** Кусок, ломтик. Угор.

Будзя, зі, ж. Мясо. Вх. Лем. 395.

***Будило, ла, с.** Будильник. Сл. Дубр.

Будимі́р, ра, м. Будящий мир. Встречено лиш в загадке, где обозначает петуха. *Ном., заг. № 125.*

Будинко́вий, а, е. Относящийся к строению, зданию. *Вапна будинкова. К. ПС. 40.*

Буди́нок, нку, м. Здание, строение, дом. *Мет. 527. Котл. Ен. I. 30. В городі вистроєний великий будинок. Котл. НП. 395. А в його будинок був самий чисто скляний, увесь із кришталю. ЗОЮР. II. 33. Ум. Будіночок.*

Буді́ти, джу́, диш, гл. 1) Будить, пробуждать. *Не буди дитяти, дитиночка буде спати. Макс. 2) Бороновать перед посевом вспаханную плугом землю. Вас. 196. 3) Коптить. Вх. Зн. 4.*

Буді́тися, джу́ся, дишся, гл. Пробуждаться, просыпаться. *Ой пив же я та й напився, пішов спати, не будився. Нп.*

Буди́ще, ща, с. Место, где был поташный завод. Желех.

***Будіве́льний, а, е.** 1) Строевой. 2) Строительный. *Сл. Нік.—матері́ял.* Строительный материал. *Сл. Тутк.*

I. Буді́вля, лі, ж. Строение, постройка, здание. *Шкода йому об хату обпратись: не видержить, впаде його будівля. К. Іов. 18.*

II. Буді́вля, ля́, с. Строение, постройка. *Любо оком глянуть на сю церкву! Здалека здається, що вона на воздуху стоїть—так вище хатів, і будівля якесь легесеньке. Св. Л. 25.*

Буді́вник, ка́, м.—Буді́вничий.

Буді́вництво, ва, с. Строительство, архитектура.

Буді́вничий, чо́го, м. Строитель, архитектор. *К. МБ. XII. 268. Котрий син казав, жеби були з дуба будинки, то був буді́вничий. Гн. II. 149. Занедбали буді́вничі простий камінь у будівл. К. Псал. 270.*

Будка, ки, ж. 1) Ум. от *буда*. 2) Кладовая. *Екатериносл. у. Як закинем удку в чужу будку, то дивись—коли не кожух, так свиту так і витягнем. Чуб. II. 678. 3) Навес на столбах над гончарным горном, досчатая крыша которого раскрывается во время топки в горне. Вас. 180. 4) Простой экипаж с верхом. *Ой ідуть вози на перевози, а попереду будка. Мет. 55. Богиня сіла**

в просту будку, на передку сів Купидон; кобила їх везе кривая... *Котл. Ен. V. 34. 5) Костный остов спины птицы. Лохв. у. *6) Абажур, колпак над лампой. *На столі лампа горіла в голубії будці. Тесл.**

Будні́й, а, е.—Буде́нний. *Будного дня нема коли йти по горіхи. Каме-нец. у.*

Будні́к, ка, м. 1) Работник на поташном заводе. *2) Будочник. *Сл. Дубр. Ум. Будничок.*

Будні́ків, ко́ва, ве. Принадлежащий работнику на поташном заводе.

Будні́ченя́, ня́ти, с. Дитя работника на поташном заводе.

Будні́чка, ки, ж. Жена работника на поташном заводе.

Будні́ти, ню́, ніш, гл.—Дудні́ти. *Будуть вози будніти, підківочки звеніти. Гол. Слухає—хтось буднить. А то злодії ішли. Чуб. II. 634 (Не ошибка-ли вм. дудніти?).*

Будова́, ви, ж. 1) Строение, здание. *Тільки став доїздити до тієї будови, де живуть сестри, знов линув дощ. Стор. I. 72. Ярмаркові будови. О. 1861. IX. 180. *2) Структура. Сл. Тутк. *3) Стройка, процес построения. *Будова дерев'яного мосту на Сяні тривала 4 місяці. «Тех. Вісти» 1926 р., ч. 3—4.**

Будовні́к, ка́, м. и пр.—Буді́вні́к и пр.

Будова́ця, ці, м.—Буді́вні́к. *Е, він тут на всю губерню будоваця, такого тут і нема, як він. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.*

Будочка, ки, ж. Ум. от *буда*.

Будра, ри, ж. Раст. *Glechoma hederacea* L. ЗЮЗО. I. 124. См. **Росхі́дник.**

Будува́ння, ня, с. 1) Построение, созидание, сооружение. 2) Постройка, постройка, строение. *Ох, не видко ж того села, тільки будування. Грин. III. 209. Ум. Будува́ннячко.*

Будува́ти, ду́ю, еш, гл. 1) Строить, сооружать, созидать. *Дерево везено, церков будовано. Чуб. III. 131. Для кого ж ти, мила, сей двір будувала? Чуб. V. 167. Згода дім будує, а незгода руйнує. Ном. № 3280. Труну́ будува́ти. Делать гроб. 2) Основывать. *Розмовляють, розказують: як Січ будували...* Шевч. 125.*

Будуватися, дуюся, ешся, гл. Строиться, сооружаться, созидаться.

Будучина, ні, ж. Грядущее, будущность. Левиц. Пов. 13.

Будущий, а, е. Будущий. *Скарай мене, боже, в сей вік і в будущий.* Лебед. у.

Будущина, ні, ж. = Будучина. К. Кр. 17. К. XII. 9. *Думає..., лякаючись сама своєї будущини.* Г. Барв. 166.

Будчаний, а, е. Принадлежащий будці. *Дивлюсь—будчани двері одчинені.* Екатериносл. у.

Будчик, ка, м. Сторож железнодорожный, живущий по линии в будке. *Мені будчик дав дорогу, бо пропуст був незапертий, знятий,—я і з'їхав на дорогу, а тут машина біжить.* Александров. у. (Залюбовск.).

Будчина, ни, ж. = Будка 2—4. *Пішли в будчину, подивились у засічку, аж там пляшка, що вкрадено.* Ново-моск. у.

Будько, ка, м. Тот, который обещает, говоря: *буде* или *буду*? *(Скорее: нечто неизбежное, долженствующее случиться непременно). *Поки хвалько нахвалиться, будько набудеться.* Ном. № 5680. См. **Набуватися 3.**

Будь-лі. См. **Бути.**

Будяк, ка, м. 1) Раст. Чертополох, волчец. Вас. 199. *Не веди мя в будяки, бо я поколюся.* Чуб. V. 122. 2) — **жовтоцвітний.** а) *Senecio vernalis* Waldsh et Kit. ЗЮЗО. I. 166. б) *Verbascum lychnitis* L. ЗЮЗО. I. 166. Ум. **Будячок.** Чуб. V. 1035. **будяченько.** *На городі будяк родит... Роди, роди, будяченьку.* Грин. III. 688. Ув. **Будячіще.**

Будячина, ни, ж. = Будяк.

Будячіще, ща, м. Ув. от будяк.

***Будячіння, ня, с. соб.** = Будяк. *Між будячінням була втоптана стежечка.* Крим.

Будячок, чка, м. Ум. от будяк.

Будяччя, чя, с. Соб. от будяк.

Буен, йна, не. Краткая форма от **буйний.** *Ой віє вітер, буен повіває.* Грин. III. 243.

Бужанина, ни, ж. 1) Копченое свиное мясо. 2) Особым образом приготовленный и изжаренный свиной окорок. Маркев. 150. Ум. **Бужанинка.**

Буждеревен (ну?), м. Раст. *Tamarix germanica.* Лв. 102.

Буждигарня, ні, ж. Старая, разваливающаяся хата. Шух. I. 112.

***Бужений, на, не.** Вяленый, копченый, сушеный. Сл. Яворн.

Бужениця, ці, ж. = **Бужанина 1.** Шух. I. 141, 106.

Бужина, ни, ж. = **Бужанина.**

Буз, зу, м. Раст. *Siringa vulgaris*, сирень. *Посинів, як буз.* Ном. № 13153. Ум. **Бузок.**

Буза, зі, ж. 1) Татарский напиток из проса. 2) Нечистота в немытой овечьей шерсти. *У вовні бузи багато.* Лебед. у. 3) Осадок в жидкостях. *4) Жаргонное: ерунда, несостоятельное дело.

Буддерево, ва, с. = **Буз.** Полт.

***Буддиган, на, м.** Булава железная. Сл. Яворн.

Буддигарня, ні, ж. = **Буцегарня.**

Бузина, ні, ж. Раст. а) *Buzina*. *Sambucus nigra* L. Вх. Пч. I. 12. ЗЮЗО. I. 135. *На в-городі бузина коренистая.* Чуб. V. 9. б) — **ялова.** *Sambucus ebulus* L. ЗЮЗО. I. 135. в) — **червона.** *Sambucus racemosa* L. ЗЮЗО. I. 135. Ум. **Бузинка.**

Бузинина, ни, ж. Один стебель бузины. Ум. **Бузининка.** *Виросла бузининка, та така гарна, правенька.* Мнж. 58.

Бузинка, ки, ж. Ум. от бузина.

Бузинник, ка, м. Кисель из бузиновых ягод. Лебед. у. Ум. **Бузинничок.**

Бузиновий, а, е. Бузинный. *Бузиновий кисіль.* Чуб. VII. 442. *Житньої соломахи бузиновим молоком запивати.* АД. II. 38.

Бузівок, вка, м. Годовалый теленок. Вас. 197.

Бузів'я, в'яти, с. = **Бузівок.** *Побігли з двору бузів'ята.* Павлогр. у.

Бузімок, мка, м. = **Бузівок.** Левиц. I. 185.

Бузковий, а, е. Сиреневый. *Квіточка бузкова.* МВ. (О. 1862. I. 75).

Бузлук, ка, м. Род подковы, полвязываемой на подошву, чтобы не скользить на льду. Поп. 95.

Бузний, а, е. Сорный, с сором. *Бузне зерно.* Лубен. у. **Бузна сіль.** Мутная соль, собираемая на мелкой воде.

Бузнік, ка́, м. Бузиновая заросль. В бузнику чорт живе. Ном. № 316. Ум. Бузничок.

Бузнічний, а, е. Относящийся к бузнику. *Добри-вечір тобі, царю бузничний (у бузині сидить би то царь).* Чуб. I. 95.

Бузничок, чка́, м. Ум. от бузнік.

***Бузнúти, ну́, неш, гл.** Одн. в. от бузувати. Ударить. Сл. Яворн.

Бузовка, ки, ж. Потасовка? У нас тут за це бунт: не кладуть податі, а вони правлять, то така бузовка—до бою доходить. ЕЗ. V. 12.

Бузов'я́, я́ти, с.—Бузув'я́. Ум. Бузов'ятко.

Бузо́к, зку́, м. Ум. от буз. Во многих местностях употребляется вместо буз. Воркувала горлиця у садку, у куточку тихенькому на бузку. Гліб. Ум. Бузо́чок.

Бузува́ти, зу́ю, еш, гл. 1) Наказывать, бить. Желех. 2) Журить, бранить, делать выговор. Желех.

***Бузува́тися, зу́юся, ешся, гл.** Спорить, ссориться. Сл. Яворн.

Бузуві́р, ра, м.—Безуві́р.

Бузуві́рів, рова, ве—Безуві́рів. Як то ми одно думали про бідних дівчаток та про бузувірових москалів. Кв. (О. 1861. VII. 6).

Бузуві́рка, ки, ж.—Безуві́рка. У, як би я піймала отту бузувірку, я б їй голову одтяла, щоб не кидала матері. Кв.

Бузуві́рний, а, е—Безуві́рний. Чи ж воно таки подобеньство старій людині та лопати у піст скоромне? Сказано, бузувірні люде. Харьк. у.

Бузув'я́, я́ти, с.—Бу́зівок. Ум. Бузув'ятко.

Бузу́н, на́, м. Низший сорт соли (с примесью грязи). Радом у.

Бузьде́рево, ва, с.—Дивде́рево. Вх. Пч. I. 10.

Бузькі́в, ко́ва, ве. 1) Приналежачий аисту. Бузькове гніздо. 2)—огень. Раст. *Lycnis flos euculi.* Вх. Пч. II. 33.

Бузько́, ка́, м. 1) Аистъ, *Ciconia alba.* Вх. Пч. I. 16. *Тішиться, як би го бузько носом ськав.* Ном. № 12676. 2) Род орнамента на писанке. МУЕ. I. 205.

Бузьо́к, зька́, м.—Бузько́ I. Вх. Пч. I. 16. Ум. Бузьо́чок.

Бузьо́чок, чка, м. 1) Ум. от бузьо́к. 2) *Мн.* Раст. *Erodium cicutarium.* Вх. Пч. I. 10.

Бу́зя, зі, ж. Детск. 1) Уста, рот, ротик, лицо. О. 1862. IX. 118. *Да́ти бузі.* Поцеловать. *Ти, дівчино хороша, дай же бузі без гроша.* Гол. II. 212. 2) Ласк. от бузина́. *Прийде він до теї бузини, б'є макогоном по їй і приказує: «Добри-вечір тобі, бузю, ти мій вірний друже!»* (Из заговора). Грин. II. 325.

Бу́йй, я, е. Буйный. *Стоїть, як буїй тур, вкопавши ноги в землю.* К. ЧР. 166. *Голови ви буїй.* Котл.

Буй, буя́, м. В выраж.: на буї. На открытом месте, доступном ветрам. *Її хата стоїть на буї.* Черниг.

Бу́йвіл, вола, м. Буйвол. Греб. 359. *Да з'їхалось да три воли, да три воли, три буйволи.* Чуб. III. 355. *Іхав москаль буйволами.* Драг. 2. Ум. Бу́йволик. Ув. Буйволя́ка.

Бу́йволиця, ці, ж. Самка буйвола.

Бу́йволів, лова, ве. Приналежачий буйволу.

Буйволя́, ля́ти, с. Буйволенок. Вх. Пч. II. 5.

Буйволя́ка, ки, м. Ув. от бу́йвіл.

Буйко́, ка́, м. Имя собаки в сказке. *З косток бичка вирує чуйко і буйко, да такі здорові да гладкі собаки.* Чуб. II. 143.

Буймі́стрія, рі́й, ж.—Бурмі́стро́ва? *Ніхто не вгадає, хто в нас коровай біає: чи з села селяночка, чи з міста мішаночка, чи з Ки́ва буймістрія.* Грин. III. 472.

Бу́йний, а, е. 1) Крупный. *Бачте, яка буйна (картопля)! Г. Барв. 428. Ці скіпки дрібні—беріть оці буйніші.* Радом. у. *Ученик нехай читає тільки буйну печать.* К. Гр. 15. *Буйний дощ.* 2) Рослий (о растениях). *Уродило жито високе, буйне.* Чуб. III. 399. *Шумить буйна нива.* Рудч. Чп. 104. *Буйна трава поросла.* 3) О почве: жирный. *Буйна земля.* Хотин. у. 4) Сильный, буйный. *Коло, коло Дунаю дівчина гуляє, на буйную филечку спільна поглядає.* Мет. 77. *Із-за гори буйний вітер віє.* Мет. 27. 5) Буйный. *Загадаються орлики хижі... по буйних товаришах козаках.* Песн. Ум. Буй-

ненькій, буйнєсенський. Аж де взявся буйненький вітрець. Чуб. III. 301.

Буйність, ности, ж. 1) Изобилие, плодородие. 2) Невоздержность, неумеренность. *Молодість—буйність, а буйність—дурність.* Ном. № 8717.

Буйно, нар. Крупно, сильно, буйно. *Сад ріс собі на волі дико і буйно.* Левиц. Пов. 191. *Що буйні вітри буйно повівають.* Чуб. V. 570. *Буйно конем по вулиці проїзжав.* АД. I. 189.

Буйгур, ра, м.—**Тур,** Bos urus. Вх. Пч. II. 5.

Бук, ка, м. 1) Бук, Fagus silvestris. *Коби ми ся тот бук розвив та й берези білі.* Гол. *Ночує Ганна під синім небом, під зеленими буками.* Левиц. I. 62. 2) Переносно: палка, розга. *Наука не йде на бука.* Ном. № 6024. *Як не даси з прозьби, то даси з принуки, а чого прозьба не докаже, то докажуть буки.* Ном. № 1059. *Буком того, хто не боронить свого.* Фр. Пр. 129. ***Дати бұка.** Угостить палкой, дубиной.

Букарт, та, м.—**Байстріок.** Фр. Пр. 129.

***Бұкарці, ців, м.** Плуг многолемешный Пуккерта. Херс. Нік.

Бұкарь, ря, м.—**Пұкарь.** Херс.

Букат, та, м. Кусок. Шух. I. 106. *Втяла букат сира.* Шух. I. 199.

Буката, ти, ж.—**Букат.** В том же значенні и ум. **букатка.** *Прийде нам сі без букатки хліба пропадати.* ЕЗ. V. 29. *Черемш. «Село вигибає». *Slowp. jez. pol.

Бұква, ви, ж. 1)—**Бұквиця.** 2) Буква.

Бұквиця, ці, ж. Раст. а) Betonica officinalis L. ЗЮЗО. I. 114. Мил. М. 23. б)—**бұла.** Primula officinalis L. ЗЮЗО. I. 132. Ум. **Бұквичка.**

Бұквичний, а, е. Приготовленный из бұквиці.

Бұки, нескл. Славян. название буквы Б. *Аз—били мене раз; буки—набралися муки.* Ном. № 6068.

Бұки-барабан-башта. Чепуха, чушь, нелепица. *Та се так, не во гнів сказати,—буки-барабан-башта, шануючи бога й вас.* Котл. НП. 399.

Букивчак, ка, м. Зяблик. Fringilla coelebs. Вх. Уг. 228.

Буківка, ки, ж. Род гриба. Вх. Лем. 395.

Бұков (ви, ж.?). Буковый жолудь. Вх. Уг. 228.

Буковєнний, бұковий, а, е. Буковый. ЕЗ. V. 229. *Ліс буковий.* Шух. I. 177. *На водах, на Іорданських, пливе листок буковєнний.* Чуб. III. 459. *Скажи зробити буковую труну.* Чуб. V. 631.

Бұковіна, ни, ж. 1) Буковое дерево. Гол. I. 106. *Як упаде жовтий листок з тої буковини.* Нп. 2) Буковый лес. Шух. I. 177. 3) Страна: Буковина. Ум. к 1 и 2 знач.: **буковінка, буковіночка, буковінонька.** *А в лісі, в лісі в буковинойці, там же мі кукала сива зазулейка... Вистинала би я ліс буковину...* Гол. II. 77.

Буковінець, нця, м. Житель Буковини. Желех. Ум. **Буковінчик.** Желех.

Буковінка, ки, ж. 1) Ум. от **бұковіна 1, 2.** Шух. I. 177. *Буковинка сі розвила.* Шух. I. 197. 2) Жительница Буковини. Ум. **Буковіночка, буковінонька.**

Буковінський, а, е. Относящийся к Буковине, буковинский, Федьк. I. 51.

Буковінчик, ка, м. Ум. от **буковінець.**

Букодїрка, ки, ж.—**Букивчак.** Вх. Уг. 228.

Букодїрча, чати, с. Птенец зяблика. Вх. Уг. 228.

Букурїя, ки, ж. См. **Букурїя.**

Букурїя, рїї, ж. и в том же значенні ум. **Букурїяка.** Узкий ремень, узкий, кожаный пояс для подвязывания у мужчин штанов, у женщин юбки. Шух. I. 120, 123, 127, 132.

Бұкша, ші, ж. Втулка в колесе (деревянная или железная). Kolb. I. 66. *Букшу на те, щоб не розмелювалось колесо.* Канев. у.

Бұкшпан, ну, м. Самшит, букс, Buxus sempervirens.

Букшпановий, а, е. Буксовый.

Булава, ві, ж. 1) Булава, знак гетманского достоинства. *Оттогді то козаки добре дбали, бунчук, булаву положили, Єврася Хмельниченка на гетьманство настановили.* Дума. *До булави треба голови.* Посл. 2)—**Кийок.** *Палка с шишкой у пастухов рогатого скота. Грин. III. 667. *Мужик прийшов до вовка: лусь, лусь кийком. А лисичка...*

каже вовкові: «Крути-верти, вовчику, головою, щоб не поцілив сучий син булавою». Рудч. Ск. I. 21. Ум. Була́вка. Ном. № 3944, Була́вочка. Чуб. V. 1086.

Була́ний, а, е. Буланий. Сідлай коня вороного, а під себе ще буланого. Чуб. V. 41. Ум. Була́ненький. АД. II. 45.

Була́т, ту, м. 1) Булат, узорчатая сталь. 2) Булатная сабля. Посік же тебе булат вражий. Стор. II. 267.

Була́тний, а, е. Булатный. АД. II. 99. Шаблі булатні. АД. I. 214.

Була́товий, а, е—Була́тний. Палаш... булатовий. Драг. 264.

***Булді́га, ги, ж.** 1) Пустой ствол растений. 2) Пустая обглоданная кость. Сл. Яворн.

Булді́мка, ки, ж., булді́мок, мка, м. Род старинного ружья. Наклали повні гамазеї... булдимок, флінт і яничарок. Котл. Ен. IV. 56. За плечима мотався булдимок. Стор. МПР. 3.

Булéга, ги, ж. Ув. от бу́лка. Голова була голена, тільки оселедець спереду (його через те й прозвали булегою, що в його голова була так, як булка, обголена). О. 1861. X. 33, 34.

Булі́га, ги, ж. Раст. *Conium maculatum* L. Прил. у.

Булі́голова, ви, ж. Раст. а) — Бо́ліголов. б) *Chaerophyllum bulbosum* L. ЗЮЗО. I. 167.

Бу́лий, а, е. Бывший. На булих товаришок, сільських дівчат і з під лоба не поглянула, наче ніколи вони й не здибалися з собою. Св. Л. 90.

Бу́лінька, ки, ж. Ум. от бу́ля.

Бу́лка, ки, ж. 1) Булка, белый хлеб. Чуб. V. 192; VII. 445. Що ж ти напик булок? Чуб. II. 185. Шкода собаці булки: не ззість, тільки покаляє. Ном. № 7593. 2) Отдельный хлеб. Булка хліба. Волян. г. 3) Деревянный шар, употребляющийся в игре того-же имени. КС. 1887. VI. 474. Сим. 178, 6 (шар гоняют палками по льду). Учора я дививсь, як хлопці гуляли на толоці... то в дучку булку загаяли. Греб. 395. Ум. Бу́лочка. Чуб. V. 488. Булочка хліба лежить. Чуб. II. 8.

Буль-буль! меж., виражающее звук при вытекании жидкости из бутылки. Ном. № 13132.

Бу́льба, би, ж. 1) Водяной, мыльный пузырь. 2) Земляная груша, *Helianthus tuberosus* L. Анн. 163. 3) — Карто́пля. Вх. Пч. I. 13. ЗЮЗО. I. 137. Ум. Бу́льбочка.

***Бульба́к, ка́, м.** Клубень. Коли картопля жене в стовбур, то бульбаків не буде. Крим.

Бульба́н, на́, м. Картофелина. Вдавився бульбаном. ЕЗ. V. 128.

***Бу́льбах, ху, м.** Водяной пузырь. Піти під бу́льбахи. Утонуть. Іди під бульбахи. Крим.

Бу́льбашка, ки, ж. 1) Водяной или мыльный пузырь. Чуб. II. 566. А на дворі дощик іде, аж бульбашки дмуться. Грин. III. 391. 2) Пустой шарик. У термометрі... скляна дудочка з бульбашкою на кінці. Ком. II. 78. 3) Цветочная почка. Сквир. у.

Бу́льбашний, а, е. Покрытый пузырьками, пенящийся. Коряк жемчужно-бульбашної вип'є. К. Бай. 9.

Бульбе́га, ги, ж. — Карто́пля — Бу́льба З. Вх. Пч. II. 36.

Бу́льбисько, ка, с. Поле, с которого снят картофель. Желех.

Бу́льбиця, ці, ж. — Карто́пля. Фр. Пр. 129.

Бульбу́ки, мн. Род растения. Вх. Уг. 4. Ум. Бу́льбучки.

Бульбу́лькання, ня, с. — Бу́лькання. О. 1862. VII. 72.

Бульбу́лькати, каю, еш, гл. — Бу́лькати. О. 1862. VII. 72.

Бульбу́'яник, ка, м. Бабочка: мертвая голова, *Acherontia Atropos*. Вх. Пч. I. 5.

Бу́льва, ви, ж. Луковица. Додають цибулі (гички або бульви). МУЕ. I. 97.

Бульві́нка, ки, ж. Луковка. Желех.

Бульк! меж. Звук при падении в воду. Мнж. 132. А жидівське військо в воду бульк! Грин. II. 223.

Бу́лька, ки, ж. — Бу́льбашка I. Бульки, котрі позбігали з кип'ятку і захолили, із їх і стали гори, а меж ними долини. Чуб. I. 39. Аж бульки на воді стають. Фр. Пр. 129.

***Булькані́, нів, м., мн.** Глаза на выкате. Сл. Яворн.

Бу́лькання, ня, с. Булькание.

Бу́лькати, каю, еш, гл. Булькать, издавать звук «буль-буль» при выте-

канин, кипенни (жидкості). Драг. 48. Пиво вщолоча та все булька: буль-буль-буль. Грин. I. 206.

Булькати́й, а, е—**Банькати́й**. Диякон...; витріщивши булькати́ очі, пер, наче з бочки, товстого баса. Мир. Пов. II. 60.

Бу́лькіт, коту, м. Клокотание.

Бу́лькнути, ну, неш, гл. Одн. в. от **бу́лькати**. Тільки булькнув пан у воду та бульбашки позскакували наверх води. Чуб. II. 566.

Булькотати́, кочу́, чеш, булькоті́ти, кочу́, тіш, гл. 1) Клокотать. Кров джюрить, булькотить з спини. Ном. № 8173. 2) Булькать. Доти баба булькотала, поки на дно не попала. Грин. III. 341. Стала тиковку топити, а та набірається води та булькотить. Мнж. 2. 3) Об индюке: кричать. Пуляк булькоче. Вх. Уг. 229.

Булькотне́ча, ці, ж. Переливание с шумом: бурчание. Булькотнеча у животі така піднялась.

Бульо́н, на, м. Род картофеля. МУЕ. I. 101.

Бульча́ти, чу́, чи́ш, гл.—**Булькота́ти**. Гол. III. 259.

Бу́ля, лі, ж. 1) Детск. Булка. 2) = **Картопля**. МУЕ. III. 56. Копали булі. МУЕ. III. 40. Ум. **Бу́лінька**.

Буля́нка, ки, ж.—**Бу́льбисько**. Гн. II. 107.

Бум-бум! меж., виражающее звук басовой трубы, бубна, барабана и т. п. О. 1862. VII. 74.

Бума́га, ги, ж. 1) = **Папі́р**. 2) Паспорт; документ. *Іде до пані́, щоб бумагу їй дала; а пані: Не хочу я, не дам тобі бума́ги і їхати не пушу.* МВ. У волость аж три бума́зі прийшло: кажуть, якісь начальники їхатимуть. Лубен. у. Ум. **Бума́жка, бума́жечка**.

Бума́жний, а, е—**Папі́ровий**.

Бумба́к, ка́, м. Жук. Угор.

Бу́мкати, каю, еш, гл. Извлекають басовые, густые звуки (на струнном инструменте).

Бу́нда, ди ж. 1) Верхняя одежда—род суконного пальто. Гол. Од. 80, 83. *2) Теплая куртка. Черемш. «Село вигибає».

Бундз, дза, м. 1) Молодой овечий творог. Шейк. Большой кусок овечьего

сыру. Вх. Зн. 12. См. Будз. 2) Коротко остриженный мальчик. Желех. 3) Узел (на веревке, нитке и пр.). Вх. Лем. 395. Ум. **Бу́ндзик**.

Бу́ндзик, ка, м. Ум. от бундз. Во 2-м значении употребляется как прозвище для рекрутов, которых сильно стригли в прежнее время. *Відобрали го до бундзиків.* Фр. Пр. 129.

Бундю́читися, чуся, чи́шся, гл. Важничать, хорохориться, петушиться, чваниться. *Твоя Маруся усе щось бундю́читься.* О. 1861. XI. Кух. 28.

***Бундю́чливий, ва, ве** = **Бундю́чний**. Н.-Лев.

Бундю́чний, а, е. 1) Надутый, высокомерный, чванный. *Не приступиш, таке бундю́чне.* Ном. № 2470. 2) Пышный, шумный. *Бундю́чне весілля було.* НВолын. у.

Бундю́чно, нар. Высокомерно, чванно. *Пішов з ківнат бундю́чно-грізною ходю.* Котл. Ен. IV. 52.

Бундя́читися, чуся, чи́шся, гл.—**Бундю́читися**. *Возний,—так і бундя́читься, що помазався паном.* Котл. НП. 387.

Бундя́чний, а, е—**Бундю́чний**. *Таке бундя́чне весілля уджигне.* Котл. НП. 377.

Буні́ти, ню́, ніш, гл.—**Бруні́ти**. Желех.

Бу́нкош, ша, м.—**Келе́ф**. Гол. Од. 80.

І. Бунт, ту, м. 1) Связка, пук (ниток, шелку, табаку и пр. 2) *Мн.* Шість больших струн на бандуре. КС. 1882. VII. 282. Ум. **Бу́нтик, бу́нтичок**.

ІІ. Бунт, ту, м. Бунт, возмущение, мятеж. **Бунт зривати.** Бунтоваться. *Звели нам під москаля тікати, або звели нам з ляхами великий бунт зривати.* АД. II. 114.

***Бунта́р, ря́, м.** Бунтовщик, мятежник, возмутитель. Сл. Нік.

Бунтико́вий, а, е. Связанный в пуки. **Бу́нтичок, чка, м.** Ум. от бунт І.

Бунті́вний, а́, е́ = **Бунто́влівий**. Желех.

Бунті́вник и бунтовні́к, ка́, м. Бунтовщик. К. ЧР. 411. *Лихі бунті́вники, перевертні щоденні.* К. Псал. 177.

Бунті́вниця, ці, ж. Бунтовщи́ца, мятежни́ца.

Бунто́вли́вий, а, е. Склонный к бунтам, мятежам, мятежный. *Ваші предки бунтовливі.* К. Псал. 220. *Бунтовливі піддані.* Мир. ХРВ. 159.

Бунтовни́цтво, ва, с. Мятежность, бунтовство. К. XII. 32.

Бунтовни́чий, а, е. Мятежнический, принадлежащий, свойственный мятежнику. *Тугі шиї бунтовничі нахилив під мене.* К. Псал. 42.

Бунтува́ння, ня, с. Возмущение, непокорность, мятеж. *Переказ... про Мертве море, що ніби під його водами сидять велетні за бунтування проти бога.* К. Іов. 56.

Бунтува́ти, ту́ю, еш, гл. 1) Бунтовать, бунтоваться. *Не бунтуйте проти його, тяжко-важко покарає.* К. Псал. 146. 2) Бунтовать, возмущать. *Бунтує народ.* Єв. Л. XXIII. 5.

Бунтува́тися, ту́юся, ешся, гл. Бунтоваться, возмущаться. *Чого се так бунтуються народи?* К. Псал. 2.

Бунча́ти, чу́, чи́ш, гл. = **Брунча́ти.** Вх. Уг. 229.

Бунчу́жний, ного, м. Носитель гетманского бунчука. *Бунчужний військовий.* К. ПС. 5.

Бунчу́к, ка́, м. 1) Один из знаков гетманского достоинства: древко с металлическим яблоком на конце, под которым свешивался лошадиный хвост. *Козаки добре зробили: бунчук, булаву положили, Єврася Хмельниченка на гетьманство настановили.* Мет. 398. **Бунчуко́м, бунчука́ сто́яти.** Стоять вертикально? *Ого, напрутив! так бунчуком (бунчука) і стоїть.* Ном. № 13958.

Бунчуковéнко, ка, м. Сын бунчукового товариша. Желех.

Бунчуко́вий, а, е. 1) Относящийся к бунчуку. 2) — **товари́ш.** Почетное звание, которым сначала украинские гетманы награждали сыновей генеральной старшини и полковников, а позже, с половины XVIII в., это звание стали получать, при выходе в отставку, полковники и чины полковой старшини. **Б. товари́ші** сопровождали гетмана в походе, находясь під його́ бунчуко́м, Иногда сокращенно, без существительного: *Бувають військові, значкові, і сотники, і бунчукові.* Котл. Ен. III. 67.

Бу́нька, ки, ж. Глиняный сосуд, род кувшина с узким горлышком. Прил. у.

Буня́к, ка́, м. = **Джмі́ль.** Желех.

Бура́, рі́, ж. Бурление воды. *Тепер вода тихо йде коло коміння, бо мала, а як весною вода велика, то бура б'є тут.* Екатериносл. у.

Бура́вий, а, е. Буроватый. Вх. Лем. 395.

***Бура́й, ая́, м.** Сильный ураган. Сл. Яворн.

Бура́к, ка́, м. и пр. См. **Буря́к** и пр.

Бура́стий, а, е = **Бура́вий.** *Бурастий кінь.* Вх. Уг. 329.

Бурачі́нка, ки, ж. Род кушанья. *З листя буракового роб'ять бурачинку.* МУЕ. I. 100.

Бурачкі́, ків, м. мн. Раст. *Cuscuta epilinum.* Вх. Пч. II. 31.

Бура́чник, ка, м. Раст. *Borrago officinalis* L. ЗЮЗО. I. 114.

Бурбуля́нка, ки, ж. Картофельный суп. Желех.

Бурда́, ді́, ж. 1) = **Зді́рок.** Вас. 157.

2) Род игры у мальчиков: а) попадают камешками в поставленную стоймя каменную плиту или кусок доски; выигрывает — **дає бурду́** — сваливший плиту или доску. Шейк. *Задам я тобі бурду́! Задам я тебе трезвону! Шейк.*

Бурде́й, де́я, м. 1) Землянка. Каменец. у. 2) Курная изба. Шух. I. 96, 111. 3) Публичный дом. Желех. Ум. **Бурде́йчик.**

Бурді́й, ді́я, м. = **Бурде́й 1.** *Ге! так се хата! Так і єсть, хата, коли хатою можна звати бурді́й, що тільки дах над землею, навіть вікон не видно.* Св. Л. 27.

Бурдю́г, га, бурдю́к, ка́, м. = **Бордю́г 1.** Чуб. V. 1086. О. 1862. X. 44. Вх. Зн. 4. *Іхав чоловік рябими волами та найшов бурдюг з пирогами.* Нп. *Ніхто не наливає нового вина в старі бурдюки.* Єв. Мр. II. 22. **Бурдюкі́ бі́ти.** Шалить. Ум. **Бурдюжо́к.** Вх. Зн. 4.

***Буреві́й, вію, м.** Бурелом, ураган. Сл. Нік.

Буре́ки, ків, м. мн. Род пресных пирожков. О. 1862. V. Кух. 36. **Варе́ники** с жировыми вытопками, сваренные в жире. Мнж. 176.

Бу́рий, а, е. 1) Бурый, серый. *Бурій як вовк.* Фр. Пр. 130. 2) О головном

уборе: в складках, в сборках. Вх. Уг. 225. 3) Сердитый, рассерженный. Фр. Пр. 130.

Буритель, ля м. Нарушитель.

Бурити, рю, риш, гл. 1) Разрушать, ниспровергать, разорять. 2) Сильно лить, литься. *Бурить як з барила.* 3) Волновать, возмущать. 4) Рыть. *Киртиця бурит землю.* Вх. Лем. 395.

Буритися, рюся, ришся, гл. 1) Возмущаться, волноваться. 2) Безл. Собираться буре. *Хмариться, буриться,— дощ буде...* Pauli. I. 120.

Бурішечка, ки, ж. Ум. от бурішка.

Бурішка, ки, ж. = **Картюпля.** Вх. Зн. 64. Шух. I. 164. *Дві річі бог для бідних сотворив: буришку та вербу.* Фр. Пр. 130. Ум. **Бурішечка.** Шух. I. 203.

Бурівнік, ка, м. Раст. *Centaurea scabiosa.* Шух. I. 21.

Буріння, ня, с. Разрушение.

Буріти, рю, еш, гл. Становиться бурим, буреть. *Де-де буріє останнє просо і пізня гречка спіє.* О. 1861. XI. 100. *Погляну я у віконце, калина буріє.* Чуб. V. 649.

Бурка, ки, ж. 1) Бурка. КС. 1882. XII. 592. ЗОЮР. I. 302. *То ти, бурко, козака заморозила? — Я до його й не доторкалася.* Ком. II. № 159. 2) Род башлыка у опанчі. Гол. Од. 18. 3) = **Картюпля.** Фр. Пр. 130. 4) = **Буря.** Вх. Уг. 229. Ум. **Бурочка.**

Буркало, ла, об. Ворчун, ворчунья.

Буркання, ня, с. Ворчание.

Буркати, каю, еш, гл. 1) Ворчатъ. 2) Будить.

***Бурківка, ки, ж.** 1) Мостовая. 2) Соб. Бульжник. Сл. Нік.

Буркіт, коту, м. 1) Воркование. 2) Шум. *Иноді тут як в казані кипить, клекоче: і співи йдуть, і сварки, і так крик та буркіт.* Св. Л. 217. 3) Ворчанье.

Буркітник, ка, м. Воркующий (эпитет голубя). *А на зорі б усіх збудили голубки, озвавшись до самиць, буркітники раненькі.* К. Дз. 40.

Буркниця, ці, ж. Бревно вдоль крыши, к которому прикреплены своими верхними концами каждая пара стропил. Шух. I. 91.

Буркнути, ну, неш, гл. Одн. в. от буркати I. *І муха говоруха об мені не буркне.* Ном. № 4056.

Буркований, а, е. Вымощенный камнем, шоссированный. *У Києві завше сухо, бо вулиці бурковані як поміст.* Канев. у. *Дорога... буркована.* Чуб. II. 182. Гн. II. 196.

Бурковіна, ни, ж. Раст. *Melilotus offic.* *Ой стелеться мені широкий лист та бурковіна.* Мет. 82.

Бурківка, ки, ж. Мостовая; шоссе. Одесск. у.

Буркотати, чу, чеш, буркотіти, чу, тіш, гл. 1) Ворковать. *Ой голубочок гуде, а голубка буркоче.* Мет. 78. 2) Рокотать, шуметь. *Хвилі розходяться перед байдаком, а ззаду знов буркочучи зливаються.* К. ЧР. 310. 3) Ворчатъ. *Буркотів собі під ніс, лаючи козаків.* Стор. М. ПР. 104. *Оце тобі, стара бабо, щоб не буркотіла.* Грин. III. 313.

Буркотливий, а, е. 1) Воркующий. *Чи бачили сивую голубку? Сиза буркотлива.* Чуб. V. 24. *2) Ворчливый. Коцюб. «В путах шайтана», т. 3, ст. 8.

Буркотун, на, м. 1) Воркующий (эпитет голубя). См. **Буркун.** 2) Ворчун. См. **Буркун.** Ум. **Буркотунець.**

Буркування, ня, с. 1) Мощение камнем. 2) Воркованье.

Буркувати, кую, еш, гл. 1) Мостить (камнем). *Зробив... бурковану дорогу.* Гн. II. 196. 2) Ворковать. *На калині зо-зуля, вона не кує—буркує.* Чуб. V. 690.

Буркунку! меж., выражающее воркование голубя. Чуб. II. 93. *Він літає, буркотає, собі пароньки шукає. Як буркуку, так буркуку!* Мет. 261.

Буркун, на, м. 1) Воркующий (эпитет голубя). См. **Буркотун.** *Голуб-голубочок, сивий буркуночок.* Чуб. V. 102. 2) Ворчун. *У запічку буркун бурчить.* Нп. См. **Буркотун.** 3) Раст. а) *Melilotus coerulea.* Руд. Чп. 245. *То же: буркун сіній.* ЗЮЗО. I. 166. б) — **жовтий.** *M. officinalis.* Мил. М. 87. в) — **білий.** *M. alba.* Мил. М. 38. *В огороді буркун-зілля по тичині в'ється.* Чуб. V. 1029. Ум. **Буркунець, буркунчик, буркунонько, буркуночок.** Грин. III. 348, 688.

Буркунець, нця, м. 1) Ум. от буркун. 2) Порода сельдя: бешанка.

Буркунина, ни, ж. Стебель буркуна. *На вгороді буркунина.* Мил. 101.

Буркунóчок, чка, буркúnчик, ка, м. Ум. от буркún.

Буркúт, та, м. Бьющий ключ, источник кислой минеральной воды. Шух. I. 16, 17.

Буркутáти, чý, чеш, гл. = Буркутáти. Мил. 209.

Буркутóвий, а, е = Буркúтський. Желех.

Буркúтський, а, е. Принадлежащий источнику кислой минеральной воды. Вода буркутська. Шух. I. 17.

Бурлáк, кá, бурлáка, ки, м. 1) Бобыль, бездомный человек, работник вдали от родины. Рудч. Ск. I. 206. *Бурлак сам горить як свічка: як до роботи, як до охоти.* Ном. № 10684. *Нема в світі так нікому, як бурлаці молодому, що бурлака робить, заробляє, аж піт очі заливає, а хазяїн його лає.* Нп. 2) Холостяк. *Любої пари не знайшов, а побратись аби як не гоже... Так довіку бурлакою її зоставсь наш Гриць.* МВ. I. 64. *Козаче, бурлаче, що тебе зсушило?* Нп. Ум. **Бурлáченько.** Чуб. V. 639. **Бурлáчок.** КС. 1882. XI. 231.

Бурлакувáння, ня, с. 1) Жизнь бобыля, вечного батрака. 2) Холостая жизнь.

Бурлакувáти, кúю, еш, гл. 1) Быть бобылем, батраком, бродяжничать. 2) Вести холостую жизнь. МВ. II. 142. *Та йди додому хазяйнуї із жінкою, а я вже буду бурлакувать.* Рудч. Ск. I. 207.

Бурлáха, хи, ж.? Світилка-шпилька у стіні, а сваха-бурлаха у хліві. Чуб. IV. 357.

Бурлáцтво, ва, с. 1) Соб. от бурлáка. *Понаходило бурлацтва й гайдамак.* Стор. МПр. 75. 2) = Бурлакувáння. Чуб. V. 524. Рудч. Чп. 220. *Ой хвортуно, хвортувино, послужи нам, як служила: служила в бурлацтві, служила в козацтві, послужи ще й у чумацтві.* Рудч. Чп. 219.

Бурлáцький, а, е. Принадлежащий бурлаці, к нему относящийся, свойственный ему. *Молодий бурлацький син.* Рудч. Чп. 115. *Ніхто не заплаче по білому тілу по бурлацькому.* Рудч. Чп. 153. **Бурлáцьке сóнце.** Луна, — шутливое название, данное потому, что бурлáкам часто приходится хо-

дить ночью, скрываясь. **Бурлáцький отче-на́ш.** Шутливая молитва, в которой просят избавления от разных бед жизни бурлáк. О. 1861. X. Св. 50.

Бурлáченько, ка, м. Ум. от бурлáк.

Бурлáчити, чу, чиш, гл. = Бурлакувáти I. Рудч. Чп. 11.

Бурлáчина, ни, м. = Бурлáк. *Ой да прийшли бідну бурлачину у некрути брати.* Чуб. V. 1026.

Бурлáчка, ки, ж. Бездомная женщина, батрачка. Левиц. ПЙО. I. 165.

***Бурлáчнїя, ні, ж., соб.** Бурлаки. Сл. Яворн.

Бурлáчок, чкá, м. Ум. от бурлáк.

Бурлívий, а, е. Бурливый, бурный. *Сказав: о жизнь! бурливе море, хто цілий на тобі оставсь?* Котл.

Бурлї-голова, ви, м. Беспокойный человек, забияка. *Як прийде оця бисова бурли-голова додому,—так усе й піде перевертом по хаті.* Екатеринославск. г.

Бурлїти, лю́, ліш, гл. Бурлить. *Чути — щось гуде, клекоче, бурлить страшніше самого грому.* Кв.

Бурлїй, лія, м. Крикун, возмутитель. *Зараз деякі бурлїї схаменулись, подумали про свою голову.* К. ЧР. 311.

Бурло́, ла́, м. Ругань, ропот. Мнж. 176. **Збїти бурло́.** Поднять сварливый шум. Мнж. 176. **Бурлá бїти.** Бездельничать. *Що день тобі у бога бурла б'є та каламуте.* Павлогр. у.

***Бурлувáтися, лу́юся, ешся, гл.** Бурлить. *Вода у Дніпрі бурлується.* Сл. Яворн.

Бурма́к, кá, м. Ворчун, брюзга. Вх. Зн. 4.

Бурміло, ла́, об. 1) = Бурма́к. Вх. Зн. 4. 2) Прозвание медведя.

Бурмістер, стра, м. Бургомистр. К. ЧР. 225.

Бурмістерський, а, е. Принадлежащий, свойственный бургомистру.

Бурмістрéнко, ка, м. Сын бургомистра.

Бурмістрівна, ни, ж. Дочь бургомистра.

Бурмістрóва, вої, ж. Жена бургомистра.

Бурмиструвати, рую, еш, гл. Отправлять должность бургомистра.

Бурмі́й, мія, м.—**Бурма́к.** Вх. Зн. 4.

Бурмо́ситися, шуся, сишся, гл. Дуться, показывать недовольство. Желех.

Бурмота́ти, чу́, чеш, гл. Бормотать, ворчать. *Почав щось сам собі бурмотати, наче з просоння.* Мир. Пов. I. 172.

***Бурна́к, ку, м.** Мель, образуемая наносами с прибрежных гор. Сл. Дубр.

Бу́рний, а, е. Бурный. *Бурні води.* К. Іов. 60. *Тиха вода людей топить, а бурна тільки лякає.* О. 1862. VI. 41.

***Бурну́с, са, м.** Бурнус. *В їх на плечах бурнуси, що одкидуються на голову.* Крим.

Бу́рок, рку, м. Мостовая, вымощенная улица или дорога. Гн. II. 196. **На бурку́ жити.** Жить на-авось. Ном. № 10320. **Сидіти на бурку́.** Быть без места. Подольск. г. *Хвалити бога, коли трапиться добре місце, а як же сидіти-ме на бурку.* Левиц. I. 208. *Був старий священник у Покрови. Висвятившись десь, не пристав на унію; от же не правив, на бурку сидів у Покрови, аж поки знов не настало благочестіє.* КС. 1884. VIII. 724.

Буро́ха, хи, ж. Завирушка бурая, *Assentor modularis.* Вх. Уг. 229.

Бу́рочка, ки, ж. Ум. от **бу́рка.** Употребл. и вместо **бу́рка** З. Вх. Пч. II. 36.

Бу́рса, си, ж. 1) Низшее духовное училище. *бурса.* 2) Стадо, куча (животных). *Бурса гусей.* Каменец. у. *Від Різдва до Водохрища вовки бурсами бігають, лютують.* Подольск. г. 3) Толпа, гурьба, группа, партия. *Бурса йде якихсь харцизяк.* О. 1861. XI. 8. *Чимала бурса косарів пішла,—чи не на Дін.* Полт. *Аж он одна бурса ходе по житах, а ото друга—жита оглядають.* Канев. у. *За панів було як повтікають хлопці од некруцтва у ліс та зберуться у бурсу, то вже ж їх тоді ніхто не візьме.* Каменец. у.

Бурса́к, ка́, м. Бурсак. Стор. I. 41. Фр. Пр. 130. Ум. **Бурсачо́к.** Ув. **Бурсачі́ще.**

Бурса́цтво, ва, с., соб. Бурсаки.

А із брацтва те бурсацтво мовчки виглядає. Шевч.

Бурса́цький, а, е. Бурсацкий.

***Бурсачва́, ві, ж., соб.**—**Бурсачня́.**

Бурсачі́на, ни, м.—**Бурса́к.**

Бурсачі́ще, ща, м. Ув. от **бурса́к.**

Бурсачня́, ні, ж., соб. Бурсаки. Св. Л. 219.

Бурсачо́к, чка́, м. Ум. от **бурса́к.**

Бурсува́тися, суюся, ешся, гл. Барахтаться, в борьбе возиться. *Вони почали бурсуватись—то в шутку, а то вже і навспрашки.* Новомоск. у.

Бурт, ту, м. 1) Паз, желобок в столбах для закладывания досок. Подольск. г., Лебед. у. 2)—**Бу́ртниця.** Мик. 481.

Бу́рта, ти, ж. 1) Груда, куча (продолговатая). *Цілі бурти огірків лежать.* Сумск. у. 2) Насыпь, холм, бугор. Рудч. Ск. I. 29. *Із трупів бурти насилає.* Котл. *Біжить вона (вода) з крутих бурт у глибокі долини.* Мир. Пов. II. 41. *Очі бігають з ниви на ниву... з яру на зелені бурти.* Мир. Пов. II. 84. *Розривають бурти снігу та вибірають задубілих (людей).* Мир. Пов. I. 118. 3) Насыпь, из которой добывают селитру. Лебед. у. 4) Цепь козцов. Лубен. у. 5)—**Бу́рса** З. Сим. 193. 6) В игре в **бу́лку** наз. **бу́ртою**, если кто из играющих прибьет шар к берегу. *Я на тебе вже нагнав десять бурт.* Рк. Левиц.

Бурті́сь! меж., выражающее быстрое падение. *Дядина заходилась лягати спати, і я вже розібралась, аж щось буртісь у город, буртісь, а послі ліса трісь!* Г. Барв. 79.

Бурті́ти, рчу́, тіш, гл. Сверлить, буравить. Мкр. Н. 27.

Бурті́ль, ля́, м. Сверток. *Одна жінка вкрала буртіль краму.* Киев. у.

Бу́ртниця, ці, ж. В мельнице: перила, ограждающие возвышение, на котором находятся жернова. Мик. 481.

***Буртува́ння, ня, ср.** Припазовка (процесс). Сл. Дубр.

Буртува́ти, ту́ю, еш, гл. Пазовать. Подольск. г.

Бурува́ти, рую, еш, гл. Бурлить. *Де по весні вода бурує, там буде яма.* Миуск. окр. *Переносно о человеке: бурлить, бушевать.* *Прийде та ще й*

бурує, а що знайде в коморі—у шинок забере. Г. Барв. 292.

Бурúлечка, ки, ж. Ум. от бурúлька.

Бурúлька, ки, ж. 1) Точеная головка у палки. 2) Ледяная сосулька. *Из льоду бурульки, що знай кругом брязчали (у вовка), уже зовсім пообпадали.* Греб. 386. 3) Трубка? В ніс втеревив (чорт) дві бурульки, з бурульок, мов з кухви, б'ють під стелю через рульки джерела сивухи. Г. Арт. (О. 1861. III. 103). 4) **Москóвська бурúлька.** Кукиш. Ном. № 3265. Ум. **Бурúлечка.**

Бурún, на́, м. 1) Вал (в море, реке). *Як розгуляється погода та проти вітру як пожене буруни, то дуб грає по бурунах то вгору, то вниз, як віз по балках.* ЗОЮР. I. 146. 2) Сугроб. *Ти ба, буруни які понамітало.* Лохв. у.

Бурундúк, ка́, м. Раст. *Medicago falcata* L. Шейк. Вх. Пч. II. 33.

Бурúнька, ки, ж. Трубка курительная. *У глибокій кишені люлька бурунька.* Мет. 444.

Бурх! меж., виражающее порыв ветра, удар волны, бросание предмета в воду.

Бурха́йло, ла, м. Порывистый ветер, шторм.

Бурха́ння, ня, с. Порывы ветра, бушевание.

Бурха́ти, хаю, еш, гл. 1) Порывисто дуть (о ветре), сильно волноваться (о воде), бушевать. *Великі хвилі піднялись і вітри зачали бурхати.* Котл. Ен. II. 6. *Море... реве да бурхає.* К. ЧР. 308. 2) Бросать, швырять. *Високі хвилі закипіли, суденце стали вверх бурхать.* Мкр. Г. 5. *Там Дем'ян копа, тільки голову вже видно з ями, бурха землю.* Сим. 224. 3) Вырываться, вылетать (о воде, дыме и пр.). *Загорівся господь гнівом, з низдер дим бурхає.* К. Псал. 36.

***Бурхатися, хаюся, ешся, гл.** Барахтаться, биться. *Курка бурхається, він її не пускає.* Крим.

Бурхивця, ці, ж. Часть мельницы: доска над мучником, в которой укреплен лоточок. Черниг. у.

Бурхлі́вий, а, е. Бурный, бушующий, стремительный. *Де взялася бурх-*

ливая хвиля, од бережка човничок одбила. Чр. 42.

Бурхну́ти, ну́, не́ш, гл. Одн. в. от бурха́ти. 1) Порывисто дунуть. 2) Полить, налить через верх. 3) Хлынуть. *Бурхнуло з неба мов із бочки.* Котл. Ен. II. 33. 4) Швырнуть. *В Дунай зілля бурхнула.* Чуб. V. 833. 5) Ринуться среди волн вперед (о судне). *Хтось човен на море пустив, бурхнув він по хвилі.* Греб. 374.

Бурхну́тися, ну́ся, не́шся, гл. Броситься. *Бурхнувсь у воду, щоб втопиться.* Стор. МПр. 40.

Бурхоті́ти, чу́, чеш, гл. Бушевать. *Хвилі бурхотіли, розливаючись по долині.* Стор. МПр. 50.

***Бурці, ців, м. мн.** Бакенбарды, баки. *Диви, які бурці викохав—неначе пан!* Звен. у. Ефр.

Бурча́к, ка́, м. 1) Журчащий ручей. 2) Струя проточной воды, текущей с шумом. *Дзюркотання весняного струмочка-бурчака.* Г. Барв. 308. Ум. **Бурчачо́к.** Ном. № 13663.

Бурча́ло, ла, с. Насек. Муха жужжалка, *Musca vomitoria*. Вх. Пч. I. 7.

Бурча́ти, чу́, чи́ш, гл. 1) Ворчать, брюзжать. *Хто має багацько, той бурчить; а хто не має, той мовчить.* Ном. № 1593. *Утихомирься, не бурчи.* Котл. Ен. III. 37. 2) Журчать (о ручье, потоке). 3) Урчать. *Бурчить у животі.*

Бурчачо́к, чка́, м. Ум. от бурча́к.

Бурчі́муха, ха, ж. Овод, *Oestrus*. Вх. Пч. I. 7.

Буршті́н, ну, м. Янтарь. Желех.

Буршти́новий, а, е. Янтарный.

Бурьові́й, а, е. Относящийся к бурю. ЕЗ. V. 52.

Бу́ря, рі, ж. Буря. *Чорне море віпербуря колихає.* Чуб. V. 935. *Схопилась велика вітряна буря.* Єв. Мр. IV. 37.

Бу́ряк, ка́, м. 1) Свекла, *Beta vulgaris*. ЗЮЗО. I. 114. **На дога́д буряків, щоб дали́ капúсти.** Говорит об одном, а намекает на другое. Ном. 2) Кушанье из изжаренной свеклы. Маркев. 151. 3) Носящий бурку? Сомнительное слово, встреченное лишь в фальсифицированной думе «Татарский поход Серпяги», напечатанной впервые Срезневским: *Усіх татар-буряків розбивали й пліндрували.* Запор. Стар.

1. 85—86. Ум. Бурячóк, бурячéчок.
 *Буряківніцтво, ва, ср. Свекловодство. Сл. Дубр.
 Буряківний, а, е. 1) Свекловичний. Зелениють... поля буряковим листом. Лвиц. I. 24. 2) Темно-красний. Бурякова краска. Кв.
 Буряківіння, ня, с. Листья свеклы.
 Бур'ян, ну, м. Сорная трава. Чуб. V. 670. Лежав у бур'яні бровко муругий. Котл. Ен. III. 38. Дунай засихав, зіллям заростав, зіллям-бур'яном, усяким квітом. Нп. Ум. Бур'янець, бур'яничик. Чуб. V. 1034. Ув. Бур'янюка.
 Бур'янік, ка, м. Порода небольшого чернуборого медведея, обитающего в бур'янах и кустарниках. Вх. Пч. II. 7.
 Бур'яніна, ни, ж. Стебель сорной травы. Рудч. Ск. I. 208. На городі бур'янина. Грин. III. 656. Ум. Бур'янінка.
 Бур'яніти, нію, еш, гл. Заростать сорной травой. Город бур'яніє. Богод. у.
 Бур'януватий, а, е. 1) Смешанный с сорными травами. Бур'янувате сіно. Константиногр. у. 2) Заросший сорными травами. Бур'януваті городища. К. XII. 130.
 Бур'януватіти, тію, еш, гл.=Бур'яніти.
 Бур'яничик, ка, м. Ум. от бур'ян.
 Бур'янюка, ки, м. Ув. от бур'ян.
 Бур'яти, ряю, еш, гл.=Бурити 1. Мусю верх хижі буряти. Вх. Уг. 229.
 Бурячіння, ня, с.=Буряківіння.
 Бурячківий, а, е=Буряківий.
 Бурячник, ка, м. Свекловичная плантация. Сумск. у.
 Бурячóк, чка́, м. 1) Ум. от бур'як. е) Мн. Раст. Polygonum orientale L. ЗЮЗО. I. 132.
 Бурячча, ча, с. Соб. от бур'як.
 Бусель, сля, м. Аист. Ном. № 13807. Вх. Пч. I. 16. Ум. Буселько.
 Бусень, сня, м.=Бусель. Ном. № 324.
 *Бусик, ка, м.=Бусель.
 Бусі. Детск.: падать, упасть, упадешь. О. 1861. VIII. 8.
 Бусленя́, ня́ти, с. Детеныш аиста. Ум. Бусленя́тко, бусленя́точко.
 Бусліний, буслічий, а, е. Относящийся к аисту.

Бусол, сла, м.=Бусель. Драг. 8.
 Бусурканы́, ні, ж.=Босорканы́. МУЕ. III. 45.
 Бусурман и бусурмен, на, м. Басурман, магометанин, иноверец. Ой панночко-шаблюко, панночко наша! з бусурманом зустрівалася, та й не двічі цілувалася. Чуб. V. 935. Кримці та нагайці, безбожні бусурмени. АД. I. 114.
 Бусурманець и бусурмонець, нця, м.=Бусурман. К. ЦН. 226.
 Бусурманити и бусурменити, ню, ниш, гл. Басурманить.
 Бусурманитися и бусурменитися, нюся, нишся, гл. Басурманиться.
 Бусурманський и бусурменський, а, е. Басурманский. Весь мир християнський і бусурманський. Чуб. III. 412. Баша турецький бусурманський. Чуб. V. 933. Из землі турецької да з віри бусурменської. АД. I. 113.
 Бусурманщина и бусурменщина, ни, ж. Коли ж ми тії бусурманщини лякалися? Дума.
 Бусурмен и пр. См. Бусурман и проч.
 Бусь! меж.=Бух.
 Бусько́, ка́, м. 1)=Бусель. 2) Мн. Буські. Раст. Erodium cicutarium L. I. 122.
 Бусьок, ська, м.=Бусько́. Фр. Пр. 128.
 Бусьчіха, хи, ж. Самка аиста. Був собі бусьок і бусьчіха, увили собі гнізденце. Фр. Пр. 128.
 Бут, та, м. 1) Молодой зеленый лук. 2) Сапог. Як будемо мастеровать, скажемо сі бути ковать золотими підківками. Pauli. II. 157. 3) Щебен. Желех. 4) Фундамент? Хотіли хоча б бут забути на осінь—нехай устоюється, так не прийдеться. Новомоск. у. (Залобовск.). См. Бутіти. 5) Мн. Буті. Род игры у мальчиков. Желех. Ум. Бутик.
 *І. Бута, ти, ж. Большая бочка (винокурная). Сл. Дубр.
 II. Бута́, ті́, ж. Гордость, высокомерие, спесь. Бута хоче прута. Фр. Пр. 130.
 *Бутарка, ки, ж. Каток (конный или паровой). Сл. Нік.

Бута́ти, та́ю, еш, гл. Гордиться, спесивитися, фордыбачить. *Бутає як теля на мотузку.* Фр. Пр. 131. *Коби не бутав, то би ноги не злавав.* Фр. Пр. 131.

***Бутві́на, ни, ж.** Зелень. *Молода майська бутвина блищала на сонці як зелене море.* Н.-Левицьк. «Бурлачка».

Бутві́ння, ня, с. Зелень, которую кладут в борщ: петрушка, лук, укроп и пр. Св. Л. 5.

Буте́й, те́я, м.—**Боте́й.** *Вівці ж мої, вівці, великий бутею, хто вас буде пасти, як я ся оженю?* Гол. III. 196.

Бу́тель, тля, м. 1) — **Пля́шка.** Вх. Лем. 395. 2) — **Сулія.**

Буте́лька, ки, ж.—**Пля́шка.** Стор. МПр. 72. Ум. **Буте́льочка.**

Бутелько́вий, а, е. Бутылочный.

Бу́ти, есьм, еси́, есть и е, есьмо́, есте́, суть, прош.: був, була́, було́, гл. 1) Быть, существовать. *Ти еси син мій.* Єв. Мт. I. 11. *Ідь, кобило, хоть есь три дні не їла.* Ном. № 9989. *Дурень ісь, Гриню.* Ном. № 8563 *Єсть карії очі—як зіроньки сяють.* Шевч. 133. *Не есть ти мені сестра, а есть ти мені ворог.* Рудч. Ск. I. 124. *Не есть то нас, братця, яничарські кулі в полі постріляли, есть то нас отцевські й матчині сльози... побивали.* Мет. 439. *Єсть у тебе гроші? Єсть де сісти, та нікому їсти.* Ном. № 741. *Не є кому та донести до милого вісти.* Гол. III. 391. *Було б не рубати зеленого дуба, було б не сватати, коли я не люба.* Нп. *Як би знала, що покине,—була б не любила.* Шевч. *Станемо якось бути на світі,—хоч не жити, дак бути.* Г. Барв. 395. *Було, та загуло. Був, та нема.* 2) — **за.** Быть чем, в качестве чего. *Бути за свідка.* 3) — **в боці.** Быть в стороне. Змиев. у. См. ниже: **бу́ти в боці.** 4) — **в гніву́ з ким.** Быть в ссоре, сердиться. *Одже я буду в гніву з тим або з другим.* НВолын. у. 5) — **в квіту́.** Цвести. НВолын. у. 6) — **в оці.** Быть на глазах. *Тобі добре: ти в боці, а я що раз ув оці, то мені й докоряє, як що не так.* Волч. у. 7) — **за відомом.** Быть в известности. 8) — **з ким.** а) Быть с кем. *Я був там з братом.* б) Видеться и говорить с кем. *А вже були-сте з батюшкою, коли казав ховати буде?*

Каменец. у. 9) — **іден дух з ким.** Жить душа в душу с кем-нибудь. НВолын. у. 10) **Будь ласка, будь ласкав.** Пожалуйста. *Ви ж, будь ласкав добродію,... розпрягайте коній.* Рудч. Ск. II. 151. *11) **Будьте ласкаві.** Будьте добры, пожалуйста. Сл. Нік. 12) **Будь, будь-лі.** Нибудь (неопр. част.). *Та наклади будь-лі якою, аби вбив козирем.* Канев. у. *Будь-лі хто надіне свиту, то гарно й дивиться.* Канев. у. *Будь-лі де.* Желех. 13) **Будь-хто.** Кто-нибудь. Вх. Зн. 4. *14) **Будь-який.** Какой-бы ни был, безразлично какой. *Взяли його до себе: нехай буде в хаті будь-який робітник. Принеси сюди кілька будь-якого.* Крим. 15) **Здоров був, була!** Здравствуй! *Здорова була, дівчино моя!* Мет. 71. *16) **Будь-що-будь.** Как бы ни было. *17) **Будь-що́, що-бу́дь.** Что-нибудь. *18) **Бува́, безл.** а) Случается, случится. *Як ото вийдеш, бува, на поле, то так думки тебе й обсядуть.* б) Чего доброго, пожалуй. *Чи не сказивсь ти, бува, чоловіче добрий?* Звен. у. Ефр.

Бу́тик, ка, м. Ум. от бут.

Бу́тин, на, м. 1) Толстый ствол дерева, очищенный от коры. Вх. Зн. 5. 2) — **Бу́тина.** Вх. Зн. 5. *3) **Трамбовка.** Сл. Нік.

Бу́тина, ни, ж. Лесосек, лес, предназначенный к рубке. Шух. I. 37, 173. Вх. Зн. 67. *Черемш. «Село вишибає»

Бутина́рь, ря, м. Работник в бутині, дровосек. Желех.

Бутинник, ка, м. = **Бутина́рь.** Желех.

Бути́нок, нка, м. Полусапожек, ботинка. Желех. Ум. **Бути́ночок.**

Бути́риння, ня, с. Всякий хлам. Шейк.

Бути́рь, ря, м. 1) Котомка работника на рыбных заводах. Стрижевск. 2) Мелкая посуда и утварь в хозяйстве: горшки, ухваты и пр. Мнж. 176.

Буті́ти, чу́, ти́ш, гл. 1) Закладывать фундамент из камней. Желех. 2) Трамбовать. Полт. г.

Буті́вка, ки, ж. Тонкая палка в игре **бу́ти.** См. **Бут 5.**

Буті́ти, чу́, ти́ш, гл. 1) Реветь глухо, похоже на звук **бу,** мычать. *Бугай бутить.* Мнж. 176. *Худоба бутить,*

бо нероблена. Каменец. у. 2) Гудеть, глухо кричать. *Бач, як бутять* (співали парубки), аж сюди чутно. Харьк. у.

Буткóл, ла, м. Местное название украинца из Добруджи; живущие там украинцы—потомки ушедших в Турцию запорожцев и беглых крестьян из Галиции. О. 1861. I. 264.

Бутлик, ка, м. Бутылочка, пузырек. НВолын. у. Ум. **Бутличок.**

Бутля, лі, ж.—**Бутель.** Желех.

Бутлявий, а, е. Пустой, выгнивший в середине. *Бутлява вже верба.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Бутний, а, е. Спесивый, высокомерный. *На бутного найдесі ще бутнійший.* Фр. Пр. 134.

***Бутній, ня, е.** Присутствующий, находящийся. Сл. Яворн.

Бутність, ности, ж. 1) = **Бута́.** Желех. *2) Пребывание, присутствие, бытность. Сл. Яворн.

Бутніти, нію, еш, гл. Вздуваться. *Повінь все гірше бутніє.* Федьк. I. 91.

***Буториння, ня, с.** Хлам. Франко «В поті чола».

***Буторити, рю, риш, гл.** Столярничать, делать что-нибудь из дерева. Франко. «В поті чола».

Буття, тя, с. 1) Бытие, существование. Башт. 160. 2) Бытность, пребывание. *За мого буття там.*

Буту́к, ка́, м.—**Ботю́к.** Вх. Зн. 5.

Буту́м-буту́м-бас, меж., выражающее игру на виолончели. *Бутум-бутум-бас! А хто буде свині пас?* Нп.

Бутурлі́н, на́, м. В загадке: гребешок, изгоняющий насекомых. *Чорний бутурлин з гори свині потурлив.* Грин. I. 248.

Бутурма́, мі, ж. 1)—**Зді́рок.** Вас. 157. См. **Бурда́.** 2) Обрезки мездры, склеенные и спрессованные в листы,—употребляются для каблуков в простых сапогах. Вас. 162.

Бух! меж., выражающее падение. глухой удар или выстрел. О. 1862. IX. 118. *Бух в воду, ніби втопився.* Драг. 47. *Заридала Катерина та бух йому в ноги.* Шевч. *Сіли татко коло печі, мамка татка бух у плечі.* Чуб. V. 1156. *Коли це з лісу бух! бух! бух! Так і повалило три воли у валці.* Драг. 238.

Бухало, ла, м. Увалень, неуклюжий.

Буха́н, на́, м. 1)—**Бухане́ць.** Пшенишний бухан. Грин. II. 311. *Бухан хліба.* Рудч. Ск. II. 86. *2) Толчок, тумак, пинок. Сл. Нік. **Наїстись бухані́в.** Быть побитым. Ном. № 4963. Ум. **Буха́нчик.** *Буханчики пшенишні білі.* Котл. Ен. II. 19.

Бухане́ць, нця́, м. 1) Круглый пшеничный или гречневый хлеб. Маркев. 151. *Лучче в людей сухарці, ніж у мацухи буханці.* Нп. *Ідять дівки колачі, молодиці буханці, а парубки сухарці.* Чуб. III. 86. 2) Один хлеб. *Собака узяв з стола буханець хліба.* Рудч. Ск. I. 9. 3) Толчок, тумак. *Іноді було й буханця уліпить Чіпці в спину.* Мир. ХРВ. 26.

Буха́рка, ки, ж. Сорт дыни.

Бухати, хаю, еш, гл. 1) Бить, колотить. *Взяла мене бухати, мусів я ю слухати.* Гол. 2) Бросать. *Бабусю у яму бух! каже Оленка, показуючи кулачком, як будуть бухати бабусю у яму.* Мир. Пов. II. 116. 3) Стрелять, палить. *Бухають з гармат.*

Бухі́-бухі́! меж., выраж. кашель. *Ой ти старий бухи-бухи, я молода хихи-хихи!* Нп.

Бухі́кало, ла, об. Сильно кашляющий.

Бухі́кання, ня, с. Кашлянье, кашель.

Бухі́кати, каю, еш, гл. Кашлять. *Так закашляєшся, що ну! Бухикаєш та й бухикаєш.* Св. Л. 49.

Бухі́кнути, ну, неш, гл. Одн. в. от бухікати. Кашлянуть.

Бухі́нка, ки, ж.—**Бухане́ць.** О. 1861. XI. Кух. 36. *Понесли... гарячую м'яку бухинку.* Котл. Ен. II. 9. Ум. **Бухі́ночка.**

Бухі́кати, каю, еш, гл. 1) = **Бухі́кати.** *2) = **Бухати.**

Бухкоті́ти, кочу́, тіш, гл. О громе: греметь. Ів. Білик. Желех.

***Бухна́к, ка́, м.**—**Буха́н 2.** Франко. «В поті чола».

Бухну́ти, ну, неш, гл. Одн. в. от бухати. 1) Ударить. 2) Упасть, свалиться. *Він бухнув додолу.* Драг. 135. 3) Выстрелить. *Бухнула рушниця.* Рудан. I. 60. 4) Вспыхнуть. *То бухне, то згасне.* Вінок. 6.

Бухня, ні, ж. Маленькая хата из плохого материала, с незаконченной (с боковой стороны?) крышей. Гн. I. 81. Шух. I. 112.

Бухоний, а, е=Пухкий I. Хліб у їх такий гарний—бухоний. Черниг. у. У нас не спечуть таких млинців, як у вас: у вас он які бухоний, а в нас жилаві. Черниг. у.

Бухтіти, тїю, еш, гл. 1) Пылатъ, вспыхивать. Вогні бухтіють. Харьк. 2) Глухо звучать. Бубон бухтіє. Мир. ХРВ. 341.

I. Буц! меж., выражающее столкновение лбами. Баран-баран буц! Шейк.

II. Буц, ца́, м. 1) Насмешливое название, которое дают херсонские крестьяне захожему человеку из более северной Украины. Херс. Название жителя Подольск. губ., употребляемое крестьянами Черкасского у. (К. П. Михальчук). *2) Короткая, толстая лошадь. Нік. Херс.

Бұцати, цаю, еш, сов. в. бұцнути, ну, неш, гл. Бить, ударить лбом (о баране). I баран буцне, як зачепиш. Ном. № 3293.

Бұцатися, цаюся, ешся, сов. в. бұцнутися, нуся, нешся, гл. Ударяться, удариться, столкнуться лбами. Буцнулись так, що аж в обидвох гулі на лобах понабігали. Брацл. у.

Буцегарня, ні, ж. Арестантская. В буцегарню запруть. Стор. I. 143, 152.

Бұцик, ка, м. Род лепешки, жареной в масле. Шейк. Напече книшів, пиріжків, буциків. Г. Барв. 130.

Буцівка, ки, ж. 1) Сорт яблук. 2) Насмешливое название, которое жители Херсонск. губ. дают крестьянкам из более северной Украины.

Бұцим, нар. Будто, словно. ЗОЮР. I. 218. Засів, буцим в болоті чорт. Котл. Ен. I. 26. Буцим спить. Драг. 112.

***Бұцим-то.** Будто бы, как-будто бы, будто уж.

Бұцкати, каю, еш, гл. = Бұцати. Ходить як овечка, а буцкає як баран. Ном. № 3033.

***Бұцкати́й, а, е.** Толстощекий. Сл. Дубр.

***Бұцман, на=Бецман.**

***Бұцмати́й, а, е.** Толстый, одутловатый... Виразно малювалося на її не-

вродливім, буцматім та трохи піганистім лиці. Франко.

Бұцнути, ся, гл. См. Бұцати, ся.

Буць, ця, м. Неудавшийся хлеб. Спекла мама буця, що не їстиме ні куця, ні цюця. Посл.

Бұцьо, ця, с. Детск. Яблоко. О. 1862. IX. 118.

Бұча, чі, ж. Шум, крик, тревога. Чуб. II. 434. Зчинилась була буча не мала: поспільство свого козацтва рішались не хотіло. К. ЧР. 198. Збити бұчу. Поднять шум. За онучу збили бучу. Ном. № 3516.

Бучавий, а, е. Ссохшийся. Які бучаві чоботи! щоб було другого дня ви-мазати дьогтем, після дощу. Канев. у.

Бучавіти, вію, еш, гл. Твердеть, сохнутъ (о кожах), *густеть. Болото забучавило, то й їхати важко—і коліс не витягнеш. Липов. у. Ефр.

Бучак, ка́, м.=Бузьок. Вх. Пч. II. 9.

Бучина, ни, ж. Буковое дерево. Скажи зробити буковую труну.—Де ж тобі, мила, бучини узяти? Чуб. V. 631.

***Бучкувати, кую, куеш, гл.** Бить палкой. Бо як писар таке право видав, то хай моя також мене б'є. Руки складу навхрест, а вона хай бучкує. Стефаник.

Бучний, а́, е́. Роскошный, великолепный, богатый; шумный. Бучне весілля справили. МВ. I. 145. Бучні були свачини. НВолын. у. Бучний дощ. Дождь с большим ветром, бурей. НВолын. у. Ум. Бучненький.

Бучність, ности, ж. Пышность, великолепие.

Бұчно, нар. Роскошно, богато, шумно. Гучно, бучно, а в п'яти зімно. Ном. № 11197. Бучно з проводом ховали попівну. НВолынск. у. Ум. Бучненько.

Бучок, чка́, м. 1) Ум. от бук. Ой убили Миколайка під зеленим бучком. Гол. I. 229. 2) Буковая палка; вообще палка. Гол. Од. 60. У нашому селі чабан убив бучком вовка. Полт. у. Подай мені, жінко, бучка, тепер буду вчити братка. Макс. 3) Небольшой улей. (Черниг.). Левч. 168. Ум. Бучечок.

Бучулька, ки, ж. Ум. от бучуля.

Бучуля, лі, ж.=Бочуля. Плачте, діти, плачте, бучулі не бачте; плачте,

діти, ревне, чей орендар бучулю верне. Pauli. II. 85. Ум. Бучулька.

Буччя, чя, с. Соб. от бук. Стало їй ся, стало галузя кланяти, буччя і коріня і всяке створіня. Гол. II. 10.

Буша, ші, ж. Цилиндрический сосуд для соления рыбы. Черном.

***Бушарда, ди, ж.** Кантовка, молоток. Сл. Нік.

Бушки! Детск.—Бусі.

Бушля, лі, ж. 1) Самка аиста. Желех. 2) Цапля. Вх. Пч. II. 8.

Бушувати, шую, еш, гл. 1) Бушевать. Не буйніі вітри в темнім лузі бушували. Дума. 2) Оковувать (колеса). Бушовані колеса. *3) Буйствовать. Чого він у хаті бушує? Херс. Нік.

Буявіти, вію, еш, гл.—**Буяти 1.** Поза садком лани буявіють широкополі. МВ. (О. 1862. I. 96).

Буяк, ка, м. 1) —**Байрак.** Встречено только в одном месте,—не ошибка-ли? Ой не шуми, луже, зелений буяче. Мет. 92. 2) —**Бугай 1.** Вх. Пч. II. 5. Гонить буяка на ярмак. Гн. I. 96. 3) *Мн.* Раст. *Vaccinium uliginosum*. Радам. у.

Буян, на, м. Непослушный, упрямый вол. КС. 1898. VII. 46.

***Буяниця, ці, об.** Буян. П'яниця-буяниця. Харьк. г.

Буяння, ня, с. 1) Быстрый, пышный рост, *разрастание, расцвет. 2) Бушевание, буйство. Ев. Л. VIII. 24. Чуб. I. 31. *Розбишацьке буяння.* К. Кр. 36. *І гласу божого не чули за буянням.* К. Псал. 145. 3) Свободное, ничем нестесняемое движение, парение. *Буяння гордого ума.* К. ПС. 46.

Буяр, ра, м. Большая лодка.

***Буярин, на, м.**—**Боярин.** Катериносл. А. Вержб. Херс. Нік.

Буяти, яю, еш, гл. 1) Роскошно расти. *Така бузина скрізь як ліс, ніхто туди не ходить,—та буяє так, що продертись трудно.* Драг. 81. *Поле в них буяє бодяками.* К. МБ. XI. 152. *Гіллястий ясокір буяє.* МВ. II. 174. 2) Буйствовать, бушевать, *буянить. *Козаки блукають купами по місту да буяють, як тії бугаї в череді,—хочуть двори ламати да грабувати старшину.* К. ЧР. 322. *Тепер, славити бога, тихо стало, а то все вітри буяли.* Камен. у. **Ой ви вітри, ой ви буйні, ви всюди буяли.* Нп. 3) Парить, реять; жить и двигаться свободно. *Буяли в небо крилами орлиці.* Вінок. 228. *Риба в морґі в ріках буяла.* Чуб. I. 70.

***Бюро, ра и бюрко, ка, ср.** Письменный стол. Сл. Нік.

В.

В, пред. *1) **В**, во. Сл. Нік. 2) См. У.

Вáба, би, ж. 1) Приманка. Желех. *Ваби́к. Сл. Нік. 2) Прелесть, привлекательность. *А самому як кортіли і любощі й молодецькі ваби.* Г. Барв. 509.

Вабéць, бця́, м. Приманщик. *Голуб вабець усіх чужих голубів переманює.*

Вáбик, ка, м. Дудочка, употребляемая на охоте для приманивания дичи. Желех.

Вабі́ло, ла, с. = **Вáба** 1. Желех.

Вáбити, блю, биш, гл. Привлекать, манить; прельщать. *Бере очі, вабить серденько красою.* К. Досв. 68. *Сама (дівчина) невеличка, метка і жвава, з веселою на виду усмішкою, вона так і вабила до себе.* Мир. ХРВ. 6.

Вáбитися, блюся, бишся, гл. Быть привлекаемым, прельщаемым; льститься на что.

Вáбіння, ня, с. Приманивание.

Вабкі́й, á, é. Легко приманиваемый. Уманець. III. 172.

Вáрко, нар. Легко приманиваемо.

Ваблі́вий, а, е = **Вáбний** 2. Желех.

Ваблі́во, нар. Привлекательно, прелестно.

Вáбний, а, е. 1) Манящий, приманивающий. 2) Привлекательный, прелестный. Желех.

Вáбно, нар. Привлекательно, прелестно.

Вáва, ви, ж. Детск. ранка, боль. О. 1861. VIII. 8. Ум. **Вáвка**, **вáвонька**, **вáвочка**.

Вава-вúрр! межд. Подражание воркованию голубя. Желех.

Вáвка, ки, ж. Ум. от **вáва**.

Вáвкання, ня, с. Частые жалобы на боль. *А набридло вже мені твоє вавкання!*

Вáвкати, каю, еш, гл. Часто гово-

рять **вáвка**, жалуясь на боль. *Чого ти все вавкаєш? Аж набрид уже!*

Вáвонька и **вáвочка**, ки, ж. Ум. от **вáва**.

Вавці́р, ра, **вавча́р**, ра, м. Кличка старого кота. Желех. *Ой ти вавціру поганий!* (говорится переносно и о человеке, совершающем проказы, наносящем ущерб). Фр. Пр. 134.

Вага́, гі, ж. 1) Вес. *На хуру вагою кладуть.* Г. Барв. 324. *Ой десь мій брат у Криму продає сіль на вагу.* Рудч. Чп. **Ваго́ю да́ти.** Отпустить на вес. **Важко́ю ваго́ю.** С великим трудом. 2) Тяжесть, бремя, груз. *Хури йшли з вагою. Широко ступав Марко, здавалось, і ваги ніякої не було у його на плечах.* Стор. М. Пр. 25. *Ото ж на мене вагою сіло.* Ном. № 13275. *Усяка людина має свою вагу на світі.* К. (О. 1861. VI. 28).

Мов під вагою великого болю опускає голову.* Франко. 3) Весы. *Ой, хто б узяв та зважив моє горе! хто б на вагу зложив моє нещастя.* К. Іов. 4) Гиря. *Я бачив ув Одесі самограйну машину: ваги колеса повертають, а вона й грає, так само, як у дзигаркові.* Канев. у. 5) Вес, значение, сила. *Це для мене не має жадної ваги.* *Вагу́ маті́.** Иметь значение. Сл. Нік. 6) **Бу́ти у вазі́.** Быть беременной. *На третій годочок я стала у вазі: господь і мені дав.* Г. Барв. 97. 7) Колебание. *Гой ги, вороги! ми не маєм ваги!* Шевч. 57. *Ревуть, лютують вороги, козацтво преться без ваги—і покотились яничари.* Шевч. 59

***Вага́вий**, а, е. 1) Непостоянный, изменчивый. 2) Нерешительный. Сл. Дубр.

***Вага́дло**, ла, с. Маятник. Сл. Дубр.

Вагані́, нів, м. мн. 1) Продолговатая деревянная миса, род небольшого ко-

рытца для пици. Сим. 19. Всю страву в вагани вливали і роздавали всім ложки. Котл. Ен. II. 12. 2) = **Ночви**. Сів (дурень) у вагани та й плава. Мнж. 79. Ум. **Ваганкі**. Біля куреня уже стоять ваганки, повнісінькі галушок з салом. Греб. 401.

Ваганіці, ніць, ж. мн. = **Вагані**, если не ошибка вместо: **ногавіці?** Було собі три брати: шли собі широкою дорогою, найшли собі рукавиці, ваганиці й вроки... Стали поділятися: одному—рукавиці, другому—ваганиці, третьому—вроки (Заклин.). Чуб. I. 132.

Ваганкі. Ум. от вагані.

***Вагання, ня, ср.** 1) Колебание, качание. 2) Колебание, нерешительность. Сл. Нік.

***Вагар, ря, м.** Весовщик. Сл. Дубр.

Вагáтися, гаюся, ешся, гл. Колебаться, не решаться. От громада й присудила: комусь треба лізти у яму і подивитись, що там таке; всі вагаються. Рудч. Ск. II. 195.

Вагівніця, ці, ж. Весы. Усі на божій вагівниці легкі, нікчемні, як полова. К. Псал. 140.

Вагітна, прилаг., употр. только в ж. р. Беременная (о женщине). Рудч. Ск. I. 209.

***Вагітніти, нію, ніеш, гл.** Беременеть. Херс. Нік.

Ваговé, во́го, с. Весовой сбор. К. (Желех.).

Ваговій, а, е. 1) Продающийся на вес. Одібрав він миску слив вагових. Мкр. Н. 31. Сталась йому причина—вагова сіль прибила. Рудч. Чп. 169. Сіно вагове, 2) Весовой. 3) **Ваговій дрюк, дрючóк.** Шест для поднятия воза при подмазке колес. Чуб. VII. 404.

***Ваговік, ка, м.** Грузовик. Сл. Дубр.

Вагом, нар. На вес, по весу. Усім розказали, який то Тихон став скупий, що вже й хліб вагом дає. Кв. II. 19.

Вагón, ну, м. Вагон. Порядився з людьми на цілий вагон на чугунку возити овес. Г. Барв. 204.

***Вагоніти, нію, ніш, гл.** Тяготеть. Про ту лягу велику, що вагонить над Сходом і Заходом. Кул.

Вагоніти, нію, еш, гл. Беременеть. Дівка не повинна їсти усього близня-

та—яблука там, чи що, бо буде вагонить усе близнятами. Ном. № 286.

***Вагоновód, да и вагоновóда, ди, м.** Вагоновожатый. Пр. Пр.

Ваготá, ті, ж. 1) Тяжесть. Ваготу набірати. АД. I. 334. Звелів водам згромадитись на хмарах. І ваготи не чують, не порвуться. К. Іов. 56. 2) Берсменность. Сестра у ваготі ходить. Киев. г.

Ваготіння, ня, с. Тяготение. Ньютон назвав цю силу ваготінням. Ком. I. 57.

Ваготіти, тію, еш, гл. Тяготеть. Желех.

Вагувáтися, гуюся, ешся, гл. 1) = **Вагáтися.** Вх. Зн. 5. 2) Ссориться, спорить. Його силують, одвертають од неї, а він кислоокої Хвеськи, що батько йому велить любити й брати за себе, не хоче, і вони що-дня вагуються. Така звяга йде в дому. Г. Барв. 536. 3) Меряться силами? Їхало 12 братів на войну, тринадцята сестра... билися, вагувалися, сестра пристала, кров їти перестала (Заговор). Грин. II. 315.

Вагáш, ша, м. Дорога, которою ходять в полонинах овцы на пастбище. Шух. I. 210.

Ва́да, ди, ж. 1) Вред. Отим за оце і вади не буде. Канев. у. 2) Недостаток. Нема чоловіка без вади. Ном. № 2446.

Ваджувáтися, джуюся, ешся, гл.— до ко́го. Привязуваться, пристають к кому. Вх. Уг. 229.

Ва́дити, джу, диш, гл. 1) Вредить. Ледачому животові і пироги вадять. Ном. № 7159. Хліб на хліб не вадить. Ном. № 12028. Багацько не вадить. Ном. № 1366. Як не чує, то й не вадить. Ном. 2) Безл. Тошнить.

Ва́дитися, джуся, дишся, гл. Ссориться. Ой, мужу, та не вадьмося, та ходім до дому та порадьмося. Гол. III. 544.

Вадкий, á, é. 1) Вредный. 2) Тошний. Уман. IV. 120.

Ва́дко, нар. 1) Вредно. Левч. 16. 2) Тошно. Левч. 163. Ва́дко мені. Мне плохо, я нехорошо себя чувствую. Желех.

Вадлівий, а, е = **Вадкий.** Закр. Уман. I, 104; IV, 120.

Вадліво, нар. = **Ва́дко.** Уман. I. 104. **Важáк, ка, м.** Палочка, на которой

наматывають и завязывають петли при плетении сетей. Черномор.

Важель, ля, ж. В нижнем мельничном жернове: деревянное приспособление в середине его, которым можно, при помощи простого механизма, поднимать и опускать этот жернов. Мнж. 481. См. **Варжіль**.

Важений, а, е. 1) Взвешенный. 2) Выдаваемый по весу. *А щоб ніхто не дждав, щоб я важений хліб їла.* Кв. II. I. 152. *) Развесной. *Важений хліб.* Пр. Пр.

Важенний, а, е. Очень тяжелый. *Важенна палиця. Най одягнеться в сирітське гірке нарікання, підпережеться вдовицьким важенним зітханням.* К. Псал. 257.

Важення, ня, с. Взвешивание. Желех.

Важенький, а, е. Ум. от **важкій**. *Тяжеленок.

Важенько, нар. Ум. от **важко**. *Тяжеленько.

Важити, жу, жиш, гл. 1) Весить; иметь вес. *Він таки має вагу, важить.* Дещо. 2) Взвешивать. *Поламались терези, сіль важучи на вози.* Рудч. Чп. 171. 3) Иметь значение, вес, значить. *Знайду собі иншого... ти мені не важиш нічого.* Г. Барв. 397. *Що він на своєму господарстві важить? що він за чоловік?* Г. Барв. 271. 4) Иметь виды, метить; умышлять, покушаться. *Я двох люблю, я двох люблю,—на третього важу.* Грин. III. 70. *На віщо ж ти важиш: чи на мою ясеньку зброю, чи на мого коня вороного, чи на мене, козака молодого.* АД. I. 170. *Де я мірю, там я вцілю, де я важу,—там я вражу.* Гол. I. 2. *Хто на моє здоров'я важить, той (сам його) не має.* Ном. № 3823. *Він уже давно важив на нас: на новий рік мав хату запалити, а це от обікрав таки.* ***Важити на чіє життя**—покушаться на чью-нибудь жизнь, злоумышлять против чьего-нибудь существования. 5)—**чим.** Рисковать. *Не раз, не два через плоти лазив, не раз, не два здоров'ям важив.* Чуб. V. 79. 6)—**легко.** Придавать мало значения. не придавать особого значения. *Не годилось так легко важити тієї сили.* К. ЦН. 161.

Важитися, жуся, жишся, гл. 1) Ве-

ситься, взвешиваться. 2) Отваживаться, решаться. *Ніхто з них не важивсь озватись до його словами.* К. Іов. 7. *На дівчину дивитися не важусь.* К. Іов. 65. 3) Покушаться, умышлять. *Не бийтеся, не лайтеся, ви на мене не важтеся.* Нп. *А в дівчини чорні брівоньки, ти, козаченьку, не важся.* Нп. *4) Тут **важиться м'яя д'оля.** Тут решається моя судьба. Сл. Нік.

Важіння, ня, с. Взвешивание. *А бодай його з таким важінням, що тільки вгайка, а не робота!* Залобовск.

***Важінь, женя, м.** Рычаг мельничный. Сл. Нік.

Важка, ки, ж. 1) Снаряд, которым ткач придерживает **шінки**. Состоит из деревянного крюка и привязанной к нему веревочки с тяжестью на конце. МУЕ. III. 22. *2) Гирька (весовая).

Важкеленний, а, е. Веский, тяжелый. Левч. 24. См. **Важенний**.

Важкенький, а, е. Ум. от **важкій**. **Важкенько, нар.** Ум. от **важко**.

Важкі, ків, мн. 1) Весы небольшие. Угор. *2) Гирьки, разновес.

Важкій, а, е. Тяжелый. *Лучче ж тобі, брате, важкий камінь підняти, а ніж тобі, брате, з сиротою вік проважати.* Мет. 81. *До бога важкий шлях, а до пекла прямесенький.* Ном. № 201. *Я в тебе гуляла, важкого діла не знала.* Мет. 225. *Важкий день. Важкий віз. Важка година настала. Важкая туча налягає.* Макс. *Важкий дурень.* ***Важкій талан.** Тяжелая участь. *Важкий талан!.. Особливо тепер, коли таких двох ковалів появилася у світовій кузні, як Карло і Петро... Лепкий. Важкім духом дихати.* Злиться. *Дитя плаче, ти не поколишеш,—все на мене важким духом дишеш.* Макс. **Важка жінка.** Беременная женщина. Ум. **Важенький, важкенький.** *Баран важенький і орлу.* Греб. 381. *Маленьке, але важкеньке.* Ном. № 7329.

Важко, нар. Тяжело. *Будуть підпрятать, як де буде на волів важко.* Рудч. Ск. I. 180. *Не розливай, мати, води, бо важко носити.* Нп. *Тяжко-важко убогому багату любити.* Нп. *Тяжко-важко заспіває, як Січ руйнували.* Шевч. 8. *Коні уже важко йдуть.* Грин. II. 104. **Важко бреше.** Сильно врет.

Ум. **Важенько, важкенько**. А *ненька зачула, важенько здихнула*. Макс.

Важливий, а, е. 1) Тяжелый, веский. *Серце, що ворухиться од жалю гнівного та од туги важливої*. МВ. (О. 1862. I. 75). 2) Важный. Желех. *Те зїлля дуже важливе од порухи*. *3) Значительный, серьезный. *Важлива справа*. Ефр.

Важливо, нар. 1) Тяжело. 2) Важно. *3) Значительно, серьезно.

Важний, а, е. 1) Веский. *Червінець хочь маленький, але важненький*. Ном. № 1386. 2) Важный. *Він там важний, де маленькі вікна*. Ном. № 3043. 3) Очень хороший. *Поставив важну хату на дві половини*. Стор. I. 127. *Сьогодні важний задамо бенкет*. Стор. I. 219. Ум. **Важненький**.

Важниця, ці, ж. Важность, важная особа, дело. *А що він за (або: от яка, не велика) важниця*. Ном. № 5542.

Важниця, ці, ж. 1) Подставка, подставляемая под шест (**ваговий дрюк**) для поднятия воза, чтобы подмазать колеса. Рудч. Чп. 246. Чуб. VII. 404. *Стеле чумак собі постілоньку, зелену травцю, а в голови замість подушечки—кленчасту важницю*. Нп. 2) Торговые весы на базаре; весы. Рудч. Чп. 246. *О, зваж мене на праведній важниці*. К. Іов. 66.

Важність, ности, ж. 1) Вескость. 2) Важность. Желех.

***Важніти, нію, нієш, гл.** Тяжелеть. *Од спеки аж руки важніють*. Крим.

Важно, нар. 1) Веско. 2) Важно. 3) Хорошо, отлично.

Важнющий, а, е. Очень важный. *Мати і взяла собі в голову, що Антосьо важнюща персона, коли й Тимоха проти його нічирк*. Св. Л. 283.

Важня, ні, ж. Важня, помещение или место для весов на торговых площадях. Желех.

Важок, жкá, м. 1) Гирька в ватерпасе; тяжесть, привязываемая к концу веревки (напр., при опускании в воду и пр.); *2) гирька в разновесе.

Важучий, а, е. Очень тяжелый, тяжеловесный. *Та хай їм лиха година, оцим грошім! які ж бо вони важучі*. Лебед. у. *Мушкет важучий*. Щог. В. 98.

Важчати, чаю, еш, гл. Делаться тяжело, тяжелеть. Левч. 165.

Вайда, ди, ж. Раст. *Isatis tinctoria* L. ЗЮЗО. I. 125.

Вайкати, каю, еш, гл. Сетовать, жалобно кричать. Вх. Лем. 395.

Вайкіт, коту, м. Крик боли, тревоги, вообще беспорядочный крик, гам. *Вайкіт, як у жидівські школі*. Фр. Пр. 135.

Вайло, меж. Увы! горе! Желех.

Вайло, ла, с. Увалень, вахлак, медлительный, неповоротливый. *Вайло дурне!* (брань). МВ. (КС. 1902. X. 152). Ув. **Вайлюка**. Аф. 311.

Вайлом, нар. Во множестве, толпой. *По сіль або там по рибу не ходять по одному, а все вайлом*. Волч. у.

Вайлуватий, а, е. Неповоротливый, неловкий, угловатый. *І в кого цей хлопець удався такий вайлуватий? У нас у роду наче й не було таких*. Харьк.

Вайлюка, ки. Ув. от **вайло**.

Вак, ку, м. В игре в **вак і копець**—цель, в которую попадают палками играющие. Колб. I. 197.

Вакан, на, м. Участок земли в шесть десятин. Вас. 197.

Ваканець, нця, м. Неводелываемая, запасная земля. Уман. I. 282.

Ваканцьовий, а, е. 1) Вакантный. 2) Заштатный, отставной. *Ісправники все ваканцьові*. Котл. Ен. III. 28.

***Ваканцювати, цюю, цюєш, гл.** Быть свободным, пустовать. *Коло церкви ваканцює пляц землі таки добрий; там святять паски на Великдень*. Крим.

Вакарка, ки, ж. = **Загорода** (для скота). Шух. I. 186.

Вакарь, ря, м. Коровий пастух. Вх. Зн. 5.

***Вакатися, каюся, каєшся, гл.** Решаться, отваживаться. *Мой бре, ландшатурмаки!.. а над Прут не вакаете-си? Черемш. Відтогда Теклюся вже не вакаєся приходити до деді в гості. Черемш. «Село вигибає»*.

Вакация, ції, ж. Вакационное время; *каникулы. О. 1861. VIII. 89. Левиц. Пов. 96. *Уже ся вивчив і прийшов доміт на вакацію*. Драг. 407.

***Вакаціювати, цюю, еш, гл.** Проводить вакации, каникулярное время.

Вакаціюватися, цююся, ешся, гл. Житься во время вакаций. *Не вспів він*

розказати, як вакаціювалось. Св. Л. 220.

Вакелія, ліі, ж. Раст. *Polypogon foventarius*, губка огнивая. Вх. Лем. 395. Губка, трут. Угор. См. **Векелія**.

Вакерніпа, пи, ж. Коза, овца—белая с черными или рыжими пятнами около глаз.

Вакиристий, а, е. Овца или баран белый, но с черными обводами вокруг глаз. О. 1862. V. Кух. 36.

Вакса, си, ж. Вакса. Уман. I. 62.

Ваксовій, а, е. Тот, который чистится ваксой. Уман. I. 62. *Ваксові чоботи*.

Ваксувати, сую, еш, гл. Чистить ваксой. **Ваксований.** Вычищенный ваксой. *І остроги побіляні, і чоботи ваксовані.* Закр. 272.

Вакувати, кую, еш, гл. 1) Быть бездеятельным (вообще), находиться в бездействии. 2) Оставаться невозделанным (о поле). Радом., Ананьев. у. 3) Терять время, ничего не делать. *Чи ще ж тобі катерга турецька не ввірилася... Щоб ти назад завертався та дні вакував.* АД. I. 130.

Вал, лу, м. 1) Вал, насыпь. Драг. 85. *Вали поосідали і зрівнялись із землею.* Стор. II. 97. 2) Грубые толстые нитки из пакли. Вас. 201. *Валом пошитий, вітром підбитий. Ой, я свого чоловіка нарядила паном: сорочечка по коліна підв'язана валом.* Ном. № 12551. 3) Вал, цилиндр. *У млинні вал. Чорти зносять хмари до купи; як знесуть багацько, то качають в вали, от того дуже гуде на небі.* Чуб. 4) Кучка сена, в которую сгребается покіс. *Горну покіс за покосом у вали, а послі в копиці коплю.* Г. Барв. 429. Ум. **Валок**.

***Валасальниця, ці, ж.** Непоседа, потаскуха. *Бісова валасальниця!* Киев. г.

Валасання, ня, с. Шлянье.

Валасатися, саюся, ешся, гл. Шляться, таскаться, скитаться. *Мені нема ні зими, ні літа: я завжди в роботі. Поздоров боже мир—пропитає мене. А ти де валасалася?* ЗОЮР. I. 10. *Став валасатися по світах.* Сим. 203.

Валах, ха, м. 1) Выложенный баран. 2) Скопитель жеребцов. Шух. I. 211. Ум. **Валашок**. Вас. 197.

Валáхан, на, м. Скопец. Харьк.

Валашайник, ка, м. = **Валашал**. Желех.

Валашал, ла, м. Кастратор. Мнж. 176.

Валашання, ня, с. Охлаждение. оскотление.

Валашати, шаю, еш, гл. 1) Оскоплять, выхолощивать. *Чабани заходжують валашать ягнячі баранчики.* О. 1862. V. Кух. 33. 2) Обрезать концы ботвы арбузов, чтобы она разрослась в ширину. *Кавуни валашають.* Лебед. у.

Валашний, а, е. Оскопленный, выхолощенный. О. 1862. V. Кух. 39.

Валашок, шка, м. 1) Ум. от **валах**. 2) Ствол дерева, чистый от ветвей. *Гарна лоза була колись: такі славні та високі валашки та праві.—Що ж то воно значить: валашки? — Оці (указывая ствол вишни) без гілля, самі оці.* Залюбовск.

Валéжний, а, е. Имеющий значение, важность, солидный. *Це штука валежна.* Переясл. у.

Валець, льця, м. Вальс. *Танцюють польку або вальця.* Ком. I. 27.

***Валець, льця, м.** 1) Валик, валок. Сл. Дубр. 2) Цилиндр. Сл. Тутк.

Валénки, мн. Суконные красные штаны. Вх. Зн. 83.

Вáливо, ва, с. Корыто. Желех.

Валівочко, ка, с. Раст. *Trollius scigoraеus*. Вх. Пч. II. 36.

Валіло, ла, с. Род валяльни (при водяной мельнице) без пестов, где действует одна вола. Шух. I. 113.

Валіна, ни, ж. Нитка **валу** 2. *Як сито замучиться, то не треба його оббивать, бо до його прип'яті лихорадки валом: бува валину переб'еш, то й одпустиш їх.* Мнж. 154.

Валіти, лю, лиш, гл. 1) Валить, сваливать. *Своє на ніжки ставить, а чуже з ніг валить.* Ном. № 9639. 2) Идти вперед; двигаться массою. *Сліпому нема гори: куди попав, туди й вали.* Ном. № 4660. *Так валкою і валить.* 3)—вал. **Прясть вал** 2. *Нумо вал валити.* Маркев. 142.

Валітися, люся, лишся, гл. 1) Разваливаться, разрушаться. *Церкви схизматиків валються, попи голодні.* Стор. М. Пр. 92 2) Падать, валиться. *Вийду*

за ворота, від вітру валюся. Мет. 20.

*3) Быть в сукновальне, в валянии. Там валялося моє сукно. Сл. Яворн.

Валів, лова́, м.—**Валиво.** Натягни води до валова. Вх. Зн. 5. Ацю до валова. Фр. Пр. 135.

Валій, лія, м. Сукновал. ЗЮЗО. I. 286.

Валка, ки, ж. Обоз. Прийшов же син Гавриленко а до чумаків до валки. Рудч. Чп. 32. Кононенків чесний поїзд валкою несеться. Мкр. Н. 22. Ум. **Валочка.**

Валкій, а́, е́. О гончарной глине: тощая глина, требующая примеси более жирной глины. Вас. 177.

Валкувати, кую, еш, гл. Скатывать в вал (сено).

Валніця, ці, ж. 1) Перекладина, на которой лежат концы вала (в мельнице). Черниг. у. Мик. 480. *2) Подшипник. Сл. Дубр. Ум. **Валнічка.**

Валоб, ба, м. Род толстой доски. Шух. I. 188.

Валовій, а́, е́. 1) Сделанный из валу 2. Волоки шовкові удвоє жіноцькі щирі валові. АД. I. 168. 2) Относящийся к валу.

Валовіна, ни, ж. 1)—**Вал** 2. МУЕ. III. 19. 2) Ткань из валу 2. Могилев. у. Желех. 3) Пеньковые очески. Гол. Од. 40.

Валовітий, а, е—**Вайлуватий.** Вх. Зн. 5.

Валов'яний, а, е. Сделанный из валу 2. Желех. *Валов'яний клубок.* Драг. 44.

Валок, лка́, м. 1) Ум. от вал. 2) Часть граблей, на которой укреплены зубья. Шух. I. 166. 3) Брус бороны, в который вставлены зубья. Чуб. VII. 401. 4) Часть ткацкого снаряда **шнурів.** МУЕ. III. 21. 5) Часть **друлівника.** Шух. I. 277. 6) Часть **мотовила.** Шух. I. 150. 7)—**Вал** 4. *Ополудні гребли сіно і в валочки клали щільно.* Мет. 315. Ум. **Валочок.** 8)—**Качалка** 1. *Тісто розкачують валком.* МУЕ. I. 103.

Валочка, ки, ж. Ум. от валка.

Валочок, чка, м. Ум. от валок.

Валування, ня, с. Лай многих собак. Собаки де-где не спали. Як проходили хлопці темними вулицями,—позаду їх

піднімалося неприязне валування. Мир. ХРВ. 240.

Валувати, лую, еш, гл. 1) Сильно лаять. *Десь вовк у селі, бо так собаки валують.* Черк. у. *Чи чули ви, як сю ніч валували собаки?* КС. 1883. XII. 700. 2) О баранах: совокупляться с овцами. *Барани валують вівці, від чого ті стають кітні.* Шух. I. 210.

***Валуватися, луюся, ешся, гл.** Возиться, барахтаться. *Мушина дужий, як медвідь, бо, знаєте, і не боязливий. З ним валувалися зо три години по хаті: їх чотирі, а він один.* Стеф.

Валучня, ні и валуша, ші, ж.—**Валуша.** Чуб. VII. 34.

Вальбійка, ки, ж. Корыто. *Пайцата жрут з вальбійки.* Вх. Уг. 229.

***Валька, ки, ж.** Скотанный комок глины. Полт. Золотон. у.

Валькір, ру, м.—**Алькір.** Чуб. VII. 382.

Валькіровий, а, е. Относящийся к валькіру. *Став серед хати проти валькірових дверей.* Св. Л. 199.

***Вальківніця, ці, ж.** Каток, вал. Сл. Дубр.

Вальковий и валькований, а, е. О постройке: сделанный из глины, глинобитный. Желех.

Валькування, ня, с. 1) Выведение глиняной стены. 2) Обмазка стен глиной (**валька́ми**).

Валькувати, кую, еш, гл. 1) Делать из глины стены постройки. Каменец. у. 2) Обмазывать стены толстым слоем глины. Чуб. VII. 380. Сим. 129.

Валькуватися, куюся, ешся, гл. О постройке: быть обмазываемым глиной (**валька́ми**). *Е, ця хата ще раз валькуватиметься.* Залюбовск.

Валькувати, нар. О ходьбе: не твердо, шатаясь. *Цей уже ходе валькувати, а той, хоч йому сто чотирі годи, той ходе так, як молодий.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Вальний, а, е. 1) Хороший, красивый. *А Михасьо з Мариною там то вальна пара.* Грин. III. 650. 2) Сильный, обильный, во множестве имеющийся. *Такий вальний сніг на дорозі, що й не пройдеш.*

Вальбок, лка́, м. Комок мокрой глины, приготовленной для обмазки стен,

также для складывания стен глинобитных построек,—в последнем случае глина перемешана с соломой. Рудч. Ск. II. 28. Kolb. I. 55.

Вальс, са, м.==**Валець.** Краков'яка оддирають, вальса та мазура. Шевч. 138.

Валюга, ги, ж.==**Коріто.** Вх. Зн. 28.

Валюка, ки, об. Ленивец, лежебок. Харьк. у. О. 1862. IX. 66.

Валюх, ха, м. Пирог из картофеля и пшена. Ковел.

Валюш, ша, м. Вальдшнеп. *Іде під осінь бити зайця й валюша стрілець.* Щог. Сл. 67.

Валюша, ши, ж. Сукновальня. Стор. II. 116.

Валюшень, шня, м.==**Валюш.** Мнж. 177.

Валюшний, а, е. Сукновальний.

Валюшник, ка, м.==**Валюша.** НВолын. у.

Валюшня, ні, ж.==**Валюша.** Уман. IV. 94.

Валющий, а, е. 1) Валящий, ненужный. 2) Падающий, не могущий устоять на ногах. *Він п'яний, аж валющий.* Змиев. у.

Валява, ви, ж. Множество. Лубен. Александр. у. *Валява жидів іде з школи.* Залобовск. *Валявою йдуть люде.* Чер. у. *Снігу валява.* О. 1861. V. 71. *Такого валява риби.* Мнж. 176.

Валяка, ки, об.==**Валюка.** Ти такий грубиян і валяка. Г. Барв. 500.

Валяти, ляю, еш, гл. 1) Валить, сваливать, опрокидывать. *Чорт розсердився, налітає і хату валяє.* Рудч. Ск. II. 116. *Буйний вітер в полі повіває, бідного козака із ніг валяє.* АД. I. 2) Валять (сукно). 3) Бить, сбивать (с дерева). 4) Пачкаться. марать. *Помалу ступайте, пилу не збивайте, шмаття не валяйте.* Чуб. III. 34. 5)—**коне́й.** Выхолащивать лошадей. Шух. I. 211. 6) Испражняться. Мнж. 122.

Валятися, ляюся, ешся, гл. 1) Падать, валиться. *Пішла мати тиняючись, по під тином валяючись.* Макс. 2) Валяться. *Ой не дурно моїх братів китиці по шляху валяються.* АД. I. *Валяється, як свиня в барлозі.* Ном. № 11344. 2) Пачкаться. *Валятися у глину. Коло чого ходиш, тим і валяєшся.*

Валящий, а, е==**Валющий** I. Г. Барв. 439.

Ванбѣрець, рцю, м. Инбирь. *Настою вам, братці, горілку у пляшці із перцем, ванберцем...* Чуб. V. 473.

Вандá, ді, ж. Род арапника, длинной плети. *Окомани з батогами, саули з вандою.* Грин. III. 634. См. **Фандá** и **Хвайда́.**

Вáндри, рів, м. мн.==**Мáндри.** Желех. *На вандри сі пустив.* Фр. Пр. 135.

Вандрівець, вця, м.==**Мандрівець.** Желех.

Вандрівка, ки, ж.==**Мандрівка.** Фр. Пр. 136. *Ой заберу діти в торбó, піду на вандрівку.* Гол.

Вандрівний, а, е==**Мандрівний.** Желех. *Вандрівний чоловік: усе вандрує...* Фр. Пр. 136.

Вандрівник, ка, м.==**Мандрівець.** Желех. *Вандрівник,—завандрував в половник (насмешка над пойманным вором).* Фр. Пр. 136.

Вандрувати, рую, еш, гл.==**Мандрувати.** Желех. Фр. Пр. 136.

Вáник, ка, м. Род куртки. Екатериносл. у. (Залобовск.).

Вáнна, ни, ж. 1) Ванна. Чуб. II. 644. *Старий казав нанести води в ванну.* Чуб. II. 334. 2) Раст. *Verbascum nigrum.* Лв. 102.

***Ванта́га, ги, ж.** Груз. Н.-Лев.

Ванта́жити, жу, жиш, гл. Нагружать. Желех. *Не годиться поганенький візок тяжким залізям вантажити—не видержить.*

***Ванта́жник, ка, м.** Грузчик. Н.-Лев.

***Вантіо́х, ха, м.** Брюхо, живот. Сл. Дубр.

Ванькі́р, ра, м.==**Валькі́р.** Уман. у.

Вапéльник, ка, м. Приготовляющий известь. См. **Вапня́р.**

Вапéльня, ні, ж.==**Вапня́рка.**

Вáпенний, а, е==**Вапня́ний.**

Вапéнник, ка, м.==**Вапéльник.** О. 1861. I. Слов.

Вáпна, ни, ж. и вáпно, на, с. Известь. Вас. 169, 157.

Вапні́стий, а, е. Известковый, богатый известью. Желех.

Вапні́ти, пню, ніш, гл.==**Вапнува́ти.** Желех.

Вапні́ще, ша, с. Известковая копь **Вáпно.** См. **Вáпна.**

Вапнува́ння, ня, с. Штукатурка, побелка известью.

Вапнува́ти, ну́ю, еш, гл. Штукатурить, белить известью. Желех.

Вапня́к, ка́, м. Известняк. Уман. I. 294.

***Вапняко́вий**, а, е=**Вапня́ний**.

Вапня́ний, а, е. Известковый, из извести. Желех.

Вапня́р, ра, м. 1) Приготовляющий известь. 2) Возящий известь. Липовец. у. См. **Вапе́льник**.

Вапня́рка, ки, ж. Печь для выжигания извести. Желех.

Вапня́стий, а, е=**Вапни́стий**. Уман. I. 294.

Ва́порт, та, м. Испарение. *Як взяла я мертву за голову, то як пішов вапорт на мене, то я насилу донесла до доми.* Киев. г.

Вар, ру, м. 1) Кипяток. 2) Варка, количество для сварения в один прием. *Вареників буде тільки на один вар.* Борзен. у. 3)=**Узва́рь**. Шух. I. 144. МУЕ. I. 109. 4) Жижа из квашеной капусты. 5) Состав для смазки привитых деревьев. 6) Зной, духота. *Вертаються з панщини люде потомлені і варом сояшним і тяжкою працею.* МВ. (О 1862. III. 43). *7) Смесь смолы со свиным салом, приготовляемая сапожниками для дратвы. Сл. Яворн.

I. Ва́ра! меж. Не тронь! прочь! *Вара від мене!* Фр. Пр. 136. *«Ой вара, вара, нові новобранці: ой є в мене инші коханці».*—*Ой чомусь тоді не казала: «вара!» як єсь од нас подарунки брала.* Гол. II. 399.

II. Ва́ра, ри, ж. Варение. варка. Встречено в поговорке: *Тут ні вари, ні пари,*—не только ничего не варят, а и вода даже не греется, и потому и пар не идет. Фр. Пр. 136. **З то́го ні ва́ри, ні па́ри.** От этого нет никакой пользы. Фр. Пр. 6.

Вара́скати, каю, еш, гл. Переворачивать. *Вараскати сіно.*

Варако́ба, би, ж. Смута, мятеж; Угор. См. **Ворохі́бня**.

Ва́рвар, ра, м. Варвар. Левин. Пов. 316.

Варва́рити, рю, риш, гл. Праздновать день св. Варвары (4-го декабря).

Було не савити, не варварити та на сорочку сурганити. Ном. № 4007.

Варва́рки, рок, ж. мн. Род уставок. Колб. I. 49.

Ва́рварство, ва, с. Варварство. К. Бай. 134. К. Краш. 33.

Ва́рварський, а, е. Варварский. К. Краш. 30.

Ва́рга, ги, ж. 1) Также: **ва́рга**. Губа. Желех. 2) ? *Не пуйдем за варгу, заваруй 'ня, боже! пуйдем за млинаря, допомоз мі, боже!* Гол. III. 251.

Варга́н, на, м. Музыкальный инструмент, на котором играют губами. *На словах, як на варганах, а на ділі, як на балабайці.* Ном. № 2989.

Варга́тий и **варга́тий**, а, е. Губастый. Желех.

Варгу́ля, лі, ж. Шутливо в поговорке, употребляемой при выпивании: губа. *Честь богу хвала, а світі варгулі на офіру.* Фр. Пр. 137.

Варе́, меж. 1)=**Ва́ра**, Федьк. *2)=**Ве́ре**. *Мой хло, аді маляри знов цурікаються!*—*Варе?* Черемш.

Ва́рево, ва, с. 1) Вареная пища. *Марево не варево (не нагодує).* Ном. № 5245. 2) Квашенные огородные овощи, заготовленные для варения. Сим. 19. *Сами собі й обідати варять, хліб печуть, варево кладуть.* Г. Барв. 81. 3) Количество с'естного, необходимое для варения на раз. *Оцїх раків буде на варево.*

Варе́на, ної ж.=**Варену́ха**. Способ приготовления: МУЕ. III. 88. *У двір закликає та вареною частує, на весілля просить.* Шевч. 108.

Варені́й, а, е. Вареный. *Кидай печене й варене.* Ном. № 10054. *Який дідько печений, такий і варений.* Ном. № 7971.

Варе́ник, ка, м. Род вареного пирожка с творогом, ягодами, кислой капустой, маком, выжимками конопляного семени и пр. Чуб. VII. 442. *Плаває, як вареник у маслі.* Ном. № 1721. Ум. **Варе́ничок**.

Варені́ця, ці, ж. 1) Круглые или четырехугольные раскатанные кусочки теста, сваренные в воде; это часто те кусочки, которые были приготовлены для **вареників**, но остались за неимением начинки; варятся тогда вместе с **варе́-**

никами. Чуб. VII. 442. 2) Приплюснутая лепешка охристой глины.—в таком виде продаваемой. Вас. 182.

Вареничок, чка, м. Ум. от вареник.

Варену́ха, хи, ж. Водка, сваренная с медом, плодами и пряностями. Чуб. VII. 447. *Як випили варенухи, то й загули як мухи.* Ном. № 11635. *А послі танців варенухи по филижанці піднесли.* Котл. Ен. I. 20. Ум. **Варену́шка, варену́шечка.** МУЕ. III. 183.

Вареха, хи, ж. Разливная ложка. Желех. Ум. **Варешка.** Желех. *У його в руці була здорова вареха, котрою він своїх кухтиків на куховарське діло пильно наставляв... Лепкий.

Варжіль, желя, м. Деревянный цилиндр или треугольник в отверстии нижнего мельничного жернова,—сквозь него проходит железное веретено. Козелецк. у. См. **Важель.**

Варз'якати, каю, еш, гл.—**Верз'якати.**

Вариво, ва, с.—**Варево.**

Варівода, ди, об. Капризный человек, принуждающий делать что-либо совершенно ненужное и притом постоянно придирающийся. См. **Варіти во́ду.** *Не чоловік, а варивода.* Ком. II. № 692.

Варіло, ла, с. Варенне, варка. Встречено в пословице: *Саме варило бабу постарило,*—т. е. варенне, работа около печи старит женщину. Фр. Пр. 137.

Варіста піч. Кухонная печь. *Затопила піч варисту.* Мкр. Н. 20

Варіти, рію, риш, гл. 1) Варить; стряпать. *Жінко, вари лишень гречані галушки.* Рудч. Ск. I. 11.—*Дай мені вечеряти, моя ластівко!*—*Я ж не топила, я ж не варила.* Мет. 5. *Пиво варити зачинайте.* ЗОЮР. I. 223. 2) Беспрестанно уговаривать, читать науку. *Я в хаті челядку варила, варила, щоб ішла служити.* Кролевец. у. **Во́ду варіти.** Заставлять кого делать что-либо совершенно ненужное из-за одного лишь каприза, притом постоянно придираясь. *Вередливе, тільки воду варить.* Ном. № 2727. 3) **Кашу варіти.** Род игры. О. 1861. XI. Св. 31. *4) **Варом варить.** Стоит нестерпимый зной. *Звісно—літо,*

варом варить, дух займається. Кон. III. 29.

Варітисся, ріюся, ришся, гл. 1) Вариться. *Де на двох варитися,—третій поживиться.* Ном. № 10758. 2) Быть в нетерпении, быть не в состоянии спокойно выждать. *Розкажучу їм (синам) і про те, і про друге... Отже мій Андрійко хутко і заскучає; так він і варитися: очі собі тре і позіхає, і зітха.* «Пустіть уже, мамо!» просяться. МВ. II. 9.

Варішка, ки, ж.—**Вареха.** *Варишков меду не їдіт,*—т. е. лакомства нужно есть понемножку. Фр. Пр. 138. *Батько збирав лижкою, а діти їли варишкою.* Фр. Пр. 24.

Варівкій, а́, е́. 1) Нерешительный. Шух. I. 83. 2) Опасный, требующий осторожности, осмотрительный; сопряженный с риском. *Робота коло машини варівка,—роби і бійся.* НВолын. у. *Черемш. «Село вигибає».

Варівко́, нар. 1) Опасно. 2) Жутко; неловко. *Варівко на Гавріла орати.* Сквир. у. *Нам аж варівко слухати, що мати одного сина гане, а другого хвале.* Волч. у.

Варівній, а, е—**Варівкій.** Шух. I. 83. *То варівне місце.* Фр. Пр. 138.

Варівно́, нар.—**Варівко́.** *Варівно з ним (стережіться, бо то злодій або хоче вас бити).* Фр. Пр. 138.

Варійка, ки, ж. Маленький горшочек. Нежин. у.

Варійник, ка, м.—**Варі́нник.** Вх. Зн. 5.

Варі́нка, ки, ж.—**Варі́ння.** Сим. 184 **Варі́нник, ка, м.** Род кухонного горшка. Шух. I. 264.

Варі́ння, ня, с. Варка, варение. Уман. I. 64. *Яке ж воно буде варі́ння без дров?* Полт. г.

Варі́нча́, ча́ти, с. Небольшой горшок, достаточный для двух. Шух. I. 264.

Варі́янт, ту, м. Вариант. О. 1862. I. 49.

Варка, ки, ж. Рыбья голова. МУЕ. I. 48 (Добруджа).

Варкі́й, а́, е́. Удобоваримый. Уман. IV. 143.

Варко́, нар. 1) Жарко (о погоде). Лебед. у. 2) Вероятно, правдоподобно. Галиц. 3)—**Варівко́** 1. Шух. I. 83

Варко́сь, нар. = **Варко** 2. Вх. Зн. 5.
Вармія, мії, ж. Армия. Левч. *Наче міллон віська хто поставив коло мене, наче вармія.* Драг. 66.

Варна́к, ка́, м. Беглый каторжник (в Сибири). *Не на Україні, а далеко аж за Уралом, за Елеком старий недобиток-варнак мені розказував оттак.* Шевч. 585.

***Варні́ця**, ці, ж. Солеварня, солеваренный завод. Сл. Дубр.

Варня́, ні, ж. 1) Помещение для варки, кухня. Желех. *2) Варка. *У нас уже за три дні до Різдва почалась варня.* Сл. Яворн.

Варня́кати, каю, еш, **варня́чити**, чу, чиш, гл. Говорить невнятно; болтати. *Що на рот налізе — варнячить.* Ном. № 13047.

Варові́й, а́, е́. Относящийся к вару 1. Вас. 146.

Варо́вня, ні, ж. Сторожевая башня. Уман. I. 17.

Варста́т, ту, м. См. **Верста́т**.

Варт, **ва́ртий**, а, е. Стоящий; стоит. *Не варт і річі.* Ном. № 6551. *Не варт і печеної цибулі.* Ном. № 7605. *Пусти його, не варт він того.* Шевч. 319. *Рублів з п'ять варт.* Грин. II. 60. ***Варта** що. Чего стоить. *Один Дніпро, що варта.* Лепкий.

Варта, ти, ж. Стража, караул; время стояния на страже, на часах. *А варта заснула, пан приїхав—не чула.* Чуб. V. 64. *Перед палацом, де вона мешкала, стояла гострая варта* Чуб II. 77. *Всюди постановив варту, щоб ніхто вночі з табору не вештавсь.* К. ЧР. 312. *Приїде безщасна та варта, гра її одстояти.* Рудч. Чп. 87. *На ва́рті.* На часах. *Ходять по двору на ва́рті.* ЗОЮР. I. 248. Ум. **Ва́ртонька**.

Вартарка, ки и **вартарня**, ні, ж. Сторожка, будка для сторожа или часового. Желех. Вх. Зн. 5.

Вартати, таю, еш, гл. Стоить. *Звідуються го тоти, што може тот плуг вартати.* Гн. I. 41. *Він вартат пінязі.* Гн. I. 41.

Ва́ртий. См. **Варт**.

Вартівні́к, ка́, м. Сторож, караульный, часовой, конвойный. *Він був... економом в с. Л. і вечером пішов на тік подивитись, чи є вартівники.* Драг.

58. *То певне добрий пройдисвіт, що аж два вартівники з ним ідуть.* Каме-нец. у. Ум. **Вартівничо́к**, **вартівни-ченько**. Суть бо в мене два вартівни-ченьки, будуть вартувати мої кони-ченьки. Pauli. См. **Ва́ртник**, **вартові́й**, **вартові́к**, **вартовні́чий**.

Ва́ртість, гості, ж. Ценность, стоимость. Чуб. I. 236. *Казав вилляти золотий плуг... і питати... що той плуг варта.* Люди і пани то таксували о вартости злота. Гн. I. 44.

Ва́ртний, а, е. 1) Ценный. Рк. Левиц. Уман. IV. 192. 2) Достойный. *Цей чоловік вартний.* Рк. Левиц.

Ва́ртник, ка, м. = **Вартівні́к**. *Приїшов на другу варту,—пустив го вартник.* Гн. I. 193.

Ва́ртно, нар. Ценно.

Ва́рто, нар., употребл. как безл. гл. Стоит. *Не варто й турбуватись.* *Варто щось попоїсти.* Грин. I. 120.

Вартові́й, а́, е́. 1) Сторожевой, караульный. *Парк теж оточала вартова сторожа.* Стор. М. Пр. 73. 2) = **Вартівні́к**. ЗОЮР. I. 159. К. ЧР. 389.

Вартові́к, ка́, м. = **Вартівні́к**. Левч. 157.

Вартовні́чий, чого, м. = **Вартівні́к**. Желех.

Ва́ртонька, ки, ж. Ум. от **ва́рта**.

Вартува́ння, ня, с. Охранение, оберегание.

Вартува́ти, ту́ю, еш, гл. 1) Сторожить, караулить. *Я тебе буду вартувати тепер.* Чуб. 2) Стоить. *Вона (праця) дома ж таки втрое більше вартує.* О. 1862. IV. 104.

Варту́нок, нку, м. = **Ва́ртість**. Желех.

Варува́ти, ру́ю, еш, гл. Хранить, беречь, остерегать от чего. *Од огня варувала, од огня і од води, і од вшиткой пригоди.* Гол. IV. 388. *Черемш. «Село вигибає».

Варува́тися, ру́юся, ешся, гл. 1) Не решаться, стесняться. *Що, Парасю голубонько? що тобі доброго трапилось?—А вона все варується мені сказати, тільки гляне та счервоніє.* МВ. II. 20. *Як я тебе вірно люблю да зайняти боюся.—Займай, займай, козаченьку, да займай, не варуйся: я за славу сама стану, сама й виговорюся.* Грин. III.

276. *Сватай, сватай, козаченьку, сватай, не варуйся.* Мет. 329. 2) Остерегаться; беречься. *Котрий іде у старости, то най ся варує.* Гол. III. 215.

***Варувкий, а, е.** Стеснительный. Сл. Дубр.

Варудити, джу, диш, гл. Томить. *Коло серця варудить.* См. **Марудити.**

Варунок, нку, м. Боль живота, ветры. Мнж. 177. *Я хоч що їм, то мені ніякого варунку нема, не так, як буває иншим.* Константиногр. у.

***Варцаб, ба, м.** Подоконник. Франко. «В поті чола».

Варцаба, би, ж. = **Лутка 1.** Шух. I. 90.

Варш, ша, м. ? Ум. **Варшало́к, варшало́чок.** *Заснула кухарочка, треба їй варшалочка, треба їй варша дати, щоб дала вечерати.* Грин. III. 504.

Варьо́ха, хи, ж. = **Варену́ха.** *Ми вашої варьохи не пили.* Грин. III. 500.

***Варю́га, ги, ж.** Впадина, глубокая яма. Сл. Тутк.

Ва́ря, рі, ж. 1) Вареное. Угор. 2) Род кушанья: сладкие квашеные бураки, сливы и фасоль, сваренные каждое отдельно, смешивают в одно кушанье. Шух. I. 142.

Варя́г, га и варя́га, ги, м. Здоровяк. *У мене син такий варяг.* Ном. № 13944.

Варяні́ця, ці, ж. = **Варені́ця.**

Ва́рянкa, ки, ж. Род кушанья, сваренного из капусты, капустной жижи. Вх. Лем. 395. Вх. Уг. 229.

Васа́г, га́, м. Чумацкий воз. Св. Л. 187.

Васи́льо́к, лька, м. Раст. а) *Ocimum Basilicum.* Вх. Пч. I. 11. б) *Amarantus paniculatus L.* ЗЮЗО. I. 111. в) *Amarantus sanguinemus L.* ЗЮЗО. I. 166. г) *Salvia dumetorum Andrz.* ЗЮЗО. I. 135. д) — **польовий.** *Thymus asinos.* Лв. 102. *Без васильків і без руті спочивайте, діти.* Шевч. 204. *Нехай Марусі вільце в'ють з хрещатого барвінку, з запашного васильку, з червоної калини.* Нп. Ум. **Васильо́чок.** *А у садочку два васильочки.* Мет. 142.

Ва́ський, а, е. Ваш. Одоп. 72. *Ваські звичаї не такі, як наські.*

Ва́та, ти, ж. Род невода с мелкими

ячеями для небольшой рыбы. Вх. Пч. II. 21.

Вата́г, га́, м. 1) = **Ватажо́к.** *Виходило з зеленого гаю сорок чоловік розбою, попереду ватаг молоденький на воронім коню.* Рудч. Чп. 53. *Він за ватага в заброді разом був три годи.* Мкр. Н. 30. 2) Старший над пастухами. *Ватаг — найстарший в полонині (при пастьбе скота); він порядкує там усім: людьми, маржиною, молоком.* Шух. I. 189.

Вата́га, ги, ж. 1) Ватага, отряд, толпа; шайка. *Простяглася по діброві понад Дніпром козацька ватага.* Шевч. 170. *І наплодилось у тім болоті чортяк до врага,—не багацько їх—ціла ватага.* Рудч. Ск. I. 63. *Яка ж ватага розбішак!* Котл. Ен. 2) Стадо мелкого скота. *Ой я козак нетяга, в мене овець ватага.* Нп. *Віджени коров у череду, а овечок і телят у ватагу.* Чуб. II. 529. 3) Стая. *Вовків ціла ватага.* Грин. I. 163. *4) Старший рабочий, десятник, об'ездчик. Хот. Нік. Ум. **Вата́жка.**

Ватагува́ння, ня, с. Бытие ватаго́м.

Ватагува́ти, гу́ю, еш, гл. Быть ватаго́м. Шух. I. 218.

Вата́жжя, жя, с. соб. Предводители, атаманы, начальники. Желех. Ном. VI.

Вата́жити, жу, жиш, гл. Предводительствовать, начальствовать. Уман. III. 149.

Вата́житися, жуся, жишся, гл. Волочиться, ухаживать. *Молоде парубча, а за тією молодницею раз-у-раз ватажиться.*

Вата́жка, ки, ж. 1) Ум. от вата́га. 2) = **Вата́г 1.** Рудч. Чп. 101.

Вата́жко, ка, м. = **Ватажо́к.** ЗЮЮР. I. 132.

Ватажкува́ти, ку́ю, еш, гл. Быть предводителем, атаманом, старшим. Желех. См. **Вата́жити.**

Вата́жний, ного, м. = **Ватажо́к.** Желех.

Вата́жник, ка, м. Пастух овец. *Уже з села ватажники ватагу гнали.* Шевч. 517. *Ватажник пас віви.* Рудч. Ск. II. 50.

Ватажникува́ти, ку́ю, еш, гл. Быть овечьим пастухом.

Ватажок, жка́, м. Предводитель, атаман, начальник. *Позаходили в Московщину з Гунею і ще деякими ватажками.* Стор. М. Пр. 60. *Хто ватажком піде перед вами?* Шевч. 127.

Вáтерка, ки, ж. Ум. от **вáтра**.

Ваторнік, ка́, м. 1) В жилище пастухов в **полонінах**, называемом **ста́я**, жилое отделение, где спят и варят пищу пастухи. Шух. I. 186, 187. 2) Род пристройки при хате состоятельного гуцула, имеющего летом дома дойный скот, в которой приготавливают молочные продукты. Шух. I. 109.

Вáторопка, ки, ж. Затруднение. *Вáторопка через те була мірщикові, що того земля туди йде, а того туди.* Черниг. у.

Вáторопко, нар. Затруднительно, неудобно. *З волами вáторопко в оранку, як муха куса, а то їми краще орати, ніж кіньми.* Черниг. г.

Вáтра, ри, ж. 1) Очаг. Шух. I. 186. Огонь. **Живá вáтра.** Огонь, добытый при помощи трения друг о друга двух кусков дерева; добывается с известными обрядами **ватáгом в полоніні** и служит для разведения огня в жилище пастухов и для совершения различных обрядовых действий над скотом, охраняющих, по мнению пастухов, этот последний. Шух. I. 191. 2) Под печи, на котором печется хлеб. Вх. Лем. 395. Ум. **Вáтерка.** *Ой там на леваді вáтерка ся курить.* Гол. I. 290. *Чи би ви не дали мені вáтерки?* Гн. II. 241. *3) Костер. Черемш. «Село вигибає».

Ватрáк, ка́, м. Кухонный очаг на дворе. Желех.

Ватрáлька, ки, ж. Род кочерги, но не загнутой, а лишь расширенной и расплющенной на конце. Вх. Лем. 395.

Вáтрище, ша, с. = **Вáтра**. Желех.

Ватрíти, рію, еш, гл. Сгорать. Желех.

Вáтроль, ля, м. 1) Дубина, ухват. Угор. 2) Остолоп, дубина.

Ватувáти, тую, еш, гл. Иметь намерение, рассчитывать. *Я віз ватував купити.* Борз. у.

Ватуйка, ки, ж. 1) Годовалая коза. Шух. I. 211. 2) = **Вату́ля**.

Ватуйнік, ка́, м. соб. Овцы, козы, еще не ягнившиеся. Желех.

Ватуйча́, ча́ти, с. Козленок. Шух. I. 211.

Вату́ля, лі, ж. Овца, впервые имеющая ягненка. Вх. Пч. II. 6.

Вахлáй, лая́, м. Вахлак. *І так собі ніби нікчемний народ, вахлаї такі... ходять було схилившись.* ЗОЮР. I. 293.

***Вахля́р, ру́ и ра́, м.** Веер. *А він протягом місяця, замкнувшись в робітні, зробив чудовий вахляр, а на ньому була викладена барвистими дощечками ціла мука спасителя в сценах.* Франко.

Вахма́йстер, стра, м. Вахмистр. Гол. I. 145.

Ваць! вацю́! меж. для зова свиней. *Вацю, свині, до корита.* ХС. VII. 417.

Вацю́кати, каю, еш, одн. в. вацюкнати, ну, неш, гл. Звать, позвать свинью криком: **вацю́!** *Біжу, як те поросятко, як на його скаже: «паць! паць!» або вацюкне.* Г. Барв. 354.

Ваш, вáша, вáше, мест. Ваш, ваша, ваше. *Не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. II. 63. *Де ваша мати? Помози, боже, і нашим, і вашим.* Ном. № 3009. *Вибачайте, не вашій честі, дурний був.* Черниг. г.

Вáшенець, нця, м. Сторонник вашей партии.

Ваше́ський. См. **Ваше́цький**.

Вáшень, шеці́, ж. Ваша милость (титул). Котл. НП. 396. *Просили батько й мати і я вашеці прошу на ці чесні дари.* Ном. № 345.

Ваше́цький и ваше́ський, а, е. Уважаемый. *А я роду не такого, щоб любила ледачого; а я роду вашецького,—люблю сина отецького.* Грин. III. 289. Иногда употр. в ироническом смысле в значении: несколько гордый, спесивый. *Вашеський панич (що на вашець гне, гордовитенький).* Ном. № 2530.

Вб....., вв....., вг.... См. **Уб....., ув....., уг....**

Вд.... См. **Уд....**

Вдіве́ць, вця́, м., вдівонька и вдівочка, ки, ж. = **Удіве́ць, удівонька, удівочка.**

Вдова́, ві́, ж. = **Удова́.**

Вдове́нко, ка, м. = **Удове́нко.**

Вдове́ць, вця́, м. = **Удове́ць.**

Вдовіцький, а, е=Удовіцький.

Вдовін, на́, не́=Удовін.

Вдовіцький, а, е=Удовіцький.

Вдовіця, ці, ж.=Удовіця.

Вдовиченко, ка, м.=Удовиченко.

Вдовівна, ни, ж.=Удовівна.

Вдовіти, вію, еш, гл.=Удовіти.

Вдовкі, во́к, ж. мн.=Удовкі.

Вдовування, ня, с.=Удовування.

Вдовувати, ву́ю, еш, гл.=Удовувати.

Вé! меж. 1) Фи! гадость! 2) Подражание реву медведя. Драг. 6. См. **Вейкати**. 3) **Ве-ве!** Выражение удивления. Вх. Лем. 396.

Вевéкати, каю, еш, гл. Говорить нечленораздельно, невнятно (о немых и пр.). Лохв. у.

Веві́рка, веві́рка, ки, ж. Белка. Гол. III. 495.

***Вéврик**, ка, м.=**Веві́рка**. Сл. Нік.

Вегля́, пред. Сообразно, соответственно. Радом. у.

Веге́ря, рі, ж. Род танца. *Підтикавсь та й давай вегері скакати*. Кв. II. 89.

Ведмеденя́, ня́ти, с. Медвежонок. Рудч. Ск. II. 91. Ум. **Ведмеденя́тко**. Чуб. II. 155.

Ведме́дик, ка, м. 1) Ум. от **ведмі́дь**. Рудч. Ск. II. 3. 2) Насек. медведка, *grillotalpa vulgaris*. 3) Род хмельного напитка. 4) Наливное колесо в мельнице.

Ведме́дина, ни, ж. Медвежье мясо. Уман. II. 96.

Ведмеді́ха, хи, **ведмеді́ця**, ці, ж. Самка медведя. «*Дам,—каже ведмеді́ха,—тобі свого й покорму, дам ще ведмежого сина тобі на послугу, да тільки не губи мене з світу*». Рудч. Ск. I. 134.

Ведмедка, ки, ж. = **Ведмеді́ха**. *Чужі жінки баранки, Мелашка ведмедка: ведмежі лапи...* (Заговор). Мил. М. 40.

Ведме́дник, ка, м. Вожатий медведей. Аф. 312.

Ведмедча́, ча́ти, с. = **Ведмеденя́**. Рудч. Ск. I. 122.

Ведмедчу́к, ка́, м. 1) Медвежонок, молодой медведь. Рудч. Ск. I. 134. 2) Насек. жук-олень, *Lucanus cervus*. Вх. Пч. I. 6.

Ведме́дько, ка, м.=**Ведме́дик**.

Ведмедю́к, ка́, м. 1)=**Ведмедчу́к**. 2)=**Ведме́дик** ?.

Ведмедя́ка, ки, м. Большой медведь. Аф. 312.

Ведме́дячий, **ведме́жий**, а, е. Медвежий. Рудч. Ск. I. 134. Греб. 365. *Ведме́дячий барліг*. Грин. I. 181. **Ведме́же** у́хо. Раст. а) *Verbascum Thapsus*. ЗЮЗО. I. 140. б) *Salvia Aethiopsis* L. ЗЮЗО. I. 134.

Ведмежа́, жа́ти, с. Медвежонок. *Од свині не будуть ведмежата, а ті ж поросята*. Ном. № 13909. Ум. **Ведмежа́тко**. Мил. 19.

Ведме́жий. См. **Ведме́дячий**.

Ведмі́дь, ме́дя, м. Медведь. *Швидкий як ведмі́дь за перепелицями*. Ном. № 10997. *Не жируй з ведмедем, бо він тебе задавить*. Ном. № 1213. Ум. **Ведме́дик**.

Вéдрик, ка, м. Встречено в детской шедровке: *Щедрик-ведрик! дайте вареник!* Чуб. III. 477. См. **Бéдрик**.

Вéжа, жі, ж. 1) Башня. *Верх Бескида калинова там же стоїть вежа нова*. Гол. I. 141. 2) Тюрьма, заключение. *Вежу одсиджує*. 3) Святочная, на праздник Пасхи, игра: пять или шесть мужчин становятся вместе, берясь друг за друга руками, у них на плечах еще два или три, у тех еще один, и так ходят. См. **Дзвіні́ця**, **оборі́г**. Гол. I. Об'ясн. к изобр. 21.

Вежо́вий, а, е. Башенный. **Вежо́вий дім**. Тюрьма. Звенигородка. Рк. Левиц.

Везеру́нок, нка, м. Виньетка. *Зроблю маленьку книжечку; хрестами і везерунками з квітками кругом листочки обведу*. Шевч. 376.

Везті́, **везу́**, **зеш**, гл. Везти. *Не в тім сила, що кобила сива, а в тім, що не везе*. Ном. № 7221. **Везті́ москаля́**. Врать.

Везу́чий, а, е. О лошади: хорошо везущий. *Кобила хоч і шкапувата, та проте везуча*. Нежин. у.

***Везу́чість**, **чости**, ж. О лошади, грузовике: грузоподъемность. Сл. Дубр.

***Везю́чий**, а, е==**Везу́чий**. *А що вже кінь, так кінь: і баский, і веселий, і везючий*. Кон. II. 62.

Вейкати, каю, еш, гл. 1) Кричат: *вей!* (о евреях). 2) Реветь по-медвежь-

ему. Люде хотіли бога злякати та і сховались під місток. От тіки бог зійшов на місток, а вони: «Ве!»—«Вейкайте ж ви,—кае,—і до віку». Вони і побігли (ведмедями). Драг. 6.

Векати, каю, еш, гл. 1) Издавать звук: **ве**. Желех. 2) Выражать отвращение. 3) Рвать, иметь рвоту.

Векелія, лії, ж. Трут. Шух. I, 191. См. **Вакелія**.

Векнути, ну, неш, гл. Издать звук: **ве**. З усього маху стусонула Колісника між плечі, — той векнув. Мир. Пов. II, 69.

Вексель, ля, м. Вексель. Векселя не дав. Г. Барв. 318.

***Велєбно**, нар. Повелительно. Скавав йому велєбно. Олесь.

Вележірувати, руу, еш, гл. Роскошествовать, жить по-барски. Чуб. VII, 575.

***Велеліпний**, на, не. Велелепный, великолепный. Ночі йому минали за бенькетами по велеліпних віллах. Кон.

Велелюдний, а, е. Многолюдный. Да вознесут його в громаді велелюдній. К. Псал. 251.

Велелюдно, нар. Многолюдно.

***Велемовний**, а, е. Многоречивый. Сл. Нік.

Велемудрий, а, е. Весьма мудрый.

Велемудро, нар. Весьма мудро.

Велерічивий, а, е. Многоречивый. Язык отой велерічивий. Шевч. 625.

Велет, та, м. = **Велетень**. Уман. I, 68.

Велетєнський, а, е. Исполнинский, гигантский. Уман. I, 68.

Велетень, тня, м. Великан, исполин, гигант. Велетні то були високі, високі люде—от як дерева. КС. 1885. IX, 186. Велетню у світі недовго жити. Ном. № 5826. Велетень у громаді—як правда в пораді. Ном. № 5827.

Велетів, това, ве. Принадлежащий великану. Видів мальовану велетову ногу. Гн. II, 4.

Велій, а, е = **Велікий**. Свята твоя дорога, боже! хто велій, яко ти, на світі. К. Псал. 175.

Велік, ка, ке = **Велікий**. Великень, та дурень. Ном. № 6341.

Великанський, а, е. Огромный. Ба-

тенькові подарунок великанське сито. Гол. III, 465.

Велікдень, кодня, м. Светлое воскресенье. Не к різдву йде, а к великдню: уночі тріщить, а вдень плющить. Ном. № 518. **Рахманський велікдень**. По народн. поверьям, светлый праздник легендарных людей рахманов, которые празднуют его в тот день, когда доплывут к ним пущенные в страстные четверг или субботу скорлупы пасхальных яиц, а это бывает на преполовение. Ном. № 299. **Русалчин велікдень**. Четверг троїцких праздников, когда, по поверью, празднуют русалки. ХС. I, 76. ***Нівський нелікдень**, **мертвєцький велікдень**, см. под словом **Нівський**.

Велікий, а, е. 1) Большой; великий. Як світ великий, так різне на нім буває. Ном. № 397. Як у воді не без чорта, так у великого пана не без жита. ЗОЮР. I, 146. Великий дурень. Ном. **Велікого стоїти**. Много стоит; много значить. **Веліка дорога**. Дальняя дорога. Ой не їдь, синку, у велику дорогу. Нп. **Веліка голова**. Умная голова. Нема чого журитися: нехай той журиться, що велику голову має. Ном. **Велікий Луг**. Так называлась у запорожцев низменность по левой стороне Днепра, ниже о. Хортицы, от устья реки Мокрої Московки до первого впадения в Днепр р. Конки. покрытая огромным вековым лесом, болотной травой и высокими камышами. Эварн. Вольн. запор. казаков (2-е изд.). 124, 274. **Січ—мати, а Великий Луг—батько**. Ном. № 757. Ой повій, повії, вітре, через море та з Великого Лугу. Шевч. 56. **Велікий піст**. Великий пост. Ном. № 6410. **Велікий понеділок, вівторок** и пр. Страстной понедельник, вторник и т. д. Ном. № 11567. **Веліка Руїна**. Период в истории правобережной Украины между 1672 и 1678 г.г. **Велікий час**. Продолжительное время. **Не за велікий час**. В короткое время. **Велікого коліна, велікої руки**. Знатный, родовитый. Св. Л. 217. *—**літера**. Прописная буква. Сл. Нік. 2) Рослый, высокий, **Великий рости та розумний будь**. Ном. **Великий до неба, а дурний як треба**. Ном. № 6347. 3) На-

звання медведя у гуцулов. Шух. I. 22.

*3) Значительный. **Веліке цабе́.** О человеке: большая шишка. Сл. Нік.

Велікість, кости, ж. 1) Величина. *Виросло аж до великості справдешніх гір.* Левиц. ПЙО. I. 479. 2) Большое количество.

Веліко, нар. Очень; сильно; много. *На свого сина велико сердився.* ЗОЮР II. 49. *Інший велико знає, а в мене пам'яті не має. Велико розумна... велико здібна.* К. XII. 16. Ум. **Велічко.**

Великовоїн, на, м. Великий воитель. Рудч. Ск. II, 185.

Великовоїнний, а, е. Тот, кто великий воитель. *Іван великовоїнний за 'дним махом-побивахом сто душ побиває.* Рудч. Ск. II. 185.

Великовчєний, а, е. Многоученый. Левиц. Пов. 93.

Великогрішниця, ці, ж. Большая грешница. *Замолоду ся жінка великогрішниця була: дитину свою занастила.* Змиев. у.

Велікодєнь, дня, м. = Велікдєнь. *Завтра пресвітле Христове воскресєнє, дєнь-Велікодєнь.* АД. I. 234.

***Велікодний, а, е = Велікодній.** *Велікодними святками. Велікодна паска.* Крим.

Велікодній, я, е. Пасхальный. *Маруся у велікодню суботу сама вчинила паску.* Кв. I. 67. **Велікодні свята, святкі.** Светлый праздник, светлая неделя.

Велікодүшний, а, е. Великодушный. *О, Байдо, воїне велікодушний.* К. Бай. 20.

***Велікоземєлля, ля, с.** Многоземелье. Сл. Яворн.

***Велікоземєльний, а, е.** Многоземельный. Сл. Яворн.

Веліколітній, я, е. Многолетний. *Дерева веліколітні.* Шевч. 436.

***Веліколюдний, а, е = Велелюдний.**

Велікомовний, а, е. Многоречивый. *Не велікомовна була... усе мовчки.* МВ. II, 34.

Велікомовність, ности, ж. Многоречивость. Желех.

Велікоможний, а, е. Вельможный, знатный. *Простих і велікоможних смерть не минає.*

Велікомученик, ка, м. Великомученик. *Де ж ти, велікомучениче святий, пророче божий?* Шевч. 561.

Велікомучениця, ці, ж. Великомученица. Шевч. 439.

Велікородний, а, е. Высокородный. *Княгиня велікородна.* МВ. (О. 1862. III, 39).

Велікорозумний, а, е. Очень умный. *Ти вже в нас велікорозумний.* Левиц. КС. 27. Слм. 230.

Велікосвітній, я, е. Аристократический, принадлежащий к высшему свету. *Соромились розмовляти неку (українською мовою) серед людей велікосвітніх.* К. XII. 122.

Велікотерплячий, а, е. Многотерпеливый. *Бог велікотерплячий.* Васильк. у.

***Велит=Велет, та.**

Веліч, чи, ж. Громадина, громада. *Воли в його веліч. Веліч був покійний чумак. Ліс у мене стародавній, добрий: дуби—веліч усе.* Харьк. *Дівка така веліч.* Константиногр. у.

***Велічайко, ка, м.** Хвастун. Сл. Дубр.

***Велічальний, а, е.** Хвалебный. Сл. Яворн.

***Велічання, ня, с.** Чванство. Сл. Яворн.

Велічати, чаю, еш, гл. 1) Величать, называть, титуловать. *Тільки будуть мене, мати, на підпитку гречкосієм, домонтарем велічати.* Макс. *Один одного звикли добродіями велічати.* ЗОЮР. II. 201. 2) Почитать, относиться с уважением; чествовать. *Дурня багатого всі велічають.* Ном. № 1429. *Андрєю, не будьте свинею, коли вас люде велічають.* Ном. № 2837. *Десь я тобі та докучила, по твоєму двору ходячи, кіською маючи, твій двір велічаючи.* Макс.

Велічатися, чаюся, ешся, гл. 1) Важничать; чваниться. *Велічається як заяць хвостом.* Ном. № 2488. *Велічається мов попада на весіллі.* Ном. № 2491. 2) Возвеличиваться. *Веселися ж, моє серце, велічайся, моя славо!* К. Псал. 31.

Велічєзний, велічєнний, а, е. Огромный, большущий. Желех.

Велічєнький, а, е. Довольно большой. *Бур'янець і велічєнький, та ніхто його не думає полоти.* Кв

Величїнь, ні, ж. Величина; огромность. *Ми можемо вяснити величїнь сонця.* Дещо (4-те вид.). 26.

Велїчкий, а, е. Большой. Вх. Зн. 6.

Велїчко, нар. Ум. от **вєліко**. Нас не велїчко. Нас не много. Вх. Лем. 396.

Велїчний, а, е. 1) Почитаемый, находящийся в чести, достойный. *До попа їдемо, гостинці несемо житній, пшенишній—ми в попа велишній.* Мет. 25. *Який сей хлїб чесний та величний, щоб такї й ви були.* 2) Величественный. *Дїла твої святї, величїні, все сталося, як ти задумав.* К. Псал. 260.

Велїчність, ности, ж. 1) Значение, значительность, достоинство. *Козаки у хлїбі кохаються, ото як зїйдуться, то й пита один одного: а скїльки у тебе хлїба, бо він у чому иншому величності не покладає.* Могил. у. 2) Величественность.

Велїчно, нар. Величественно. *Одягнися красотою шаню велично.* К. Псал. 108. *Як у нас велично та пишно.* МВ. (О. 1862. III. 41). Ум. **Велїчненько**. *Бабуся, сидячи за столом тихенько і величненько, якусь думку собі думала.* МВ. (О. 1862. III. 58).

Величночєсний, а, е. Высокочестный, благородно честный. К. М. і Х. 39

Велїччя, чя, с. 1) Величие. *Ти своє величчя з неба на всю землю розпросторив.* К. Псал. 14. *Велике слово свїдує про величчя того народу, що зачав його в глибинї свого духа.* К. XII, 131. 2) Величание, почет, честь. *Марусю—калино, малино! нам на тебе дивитися мило, да на твоє біле обличчя, що зробила родоньку величчя.* МУЕ. III. 152 *Нарядила родоньку величчя, що звеличали три двори.* МУЕ. III. 152.

Велїння, ня, с. Веление, приказание. *Обносять злющі мене словом, а я храню твої велїння.* К. Псал. 277.

Велїти, лю, лиш, гл. Велеть, приказывать, приказать. *Оїї чому не приїшов. чому не приїхав, як я тобі, серденько, велїла?* Мет. 31. **Не велїти.** Не позволить, не велеть, запретить. *Менї мати не велить з тобою, серце, говорити.* Мет. 54. *Не велять ходити, дївчини любити.* Мет. 92. *Я не велю милому журитися.* Мет. 99.

Вельбїб, бобу, м. Род крупных бобов. Вх. Лем. 396.

Вельбўчитися, чуся, чишся, гл. Важничать, чваниться. Черниг.

Вельбўчний, а, е. Важный, знатный. *Я не вельбучний чоловік,—їм і рибу просту, і хлїб.* Черниг. у.

Вельгўгор, ра, м. Раст. Pisum marcosagrunt. Вх. Пч. II. 34.

Вельми, нар. Очень, весьма. *Дорогий шаг до сповїддя, а після сповїддя не вельми.* Ном. № 7775. *їшов козак на линїю і вельми надувся.* Ном. № 792. *Радуйся, Хвесе, кїт сало несе! радуйся вельми, бо вже перед дверми.* Ном. № 12680. *Я маю вельми дорогий крам.* Макс. *Вельми добре.* Киев. у.

Вельмий, а, е = Велїкий. *Боже єдиний, боже вельмий! Тепер увесь свїт на хабаровї стоїть.* Киев. у. *Святїй боже, святїй вельмий, змилуйся над нами.* Киев. у. *Дош їде, та не вельмий.* Васильк. у.

***Вельмиповажаний и вельмиповажний, а, е.** Многоуважаемый. Сл. Нік.

***Вельмишанўвний, а, е.** Высокопочтенный, высокочтимый. Сл. Нік

Вельмўжа, жі, м. Вельможа. Желех. **Вельмўжество, ва, с.** Знать. К. ЧР. 200.

Вельмўжний, а, е. Знатный, вельможный; могущественный. *Доля карає її вельможного її неможного.* Ном. № 1729. *Вельможна громада.* Шевч. 126. *Була колись шляхетчина, вельможная панї.* Шевч. 130. **Вельмўжний панє.** Милостивый государь (титул). *Вельможний пане, моя жїнка несповна розуму.* Рудч. Ск. I. 187.

Вельмўжність, ности, ж. Знатность. Желех.

Венбєрь, рю, м. = Имбєрь. *Несу перчику, венбєрю на свою лубу вечерю.* Грин. III. 539.

Венгєрка, ки, ж. Род слив, венгерская слива. Уман. IV. 39.

***Венгєрь, ря, м.** Венгерец - коробейник (Єще в недавнее время ходили по селам уроженцы Венгрии, украинцы и словаки, разнося галантерейный товар). *Там венгєрь приїшов та такого краму нанїс та як розїклав—аж очї бере.* Звен. у. Ефр.

Венгирь, ря, м. Гарь от трубки. Він дригез або венгир кладе за губу як циган. Екатериносл. у.

***Венецький, а, е.** Венецианский. Та незабаром зробиться весело. Венецький карнавал: Дженгісхан, Тамерлян, Сарданапаль! Лепкий.

Вентер, ря, м. = Ягір.

Вепер, пра, м. 1) Вепрь, дикий кабан. Унадився чорний вепер паровинку рити. Гол. IV. 506. 2) Кастрированный свиной самец. Вх. Пч. II. 7. Ум. **Веприк.** Гн. I. 130, **вепр'ок.** Гн. I. 129.

Веприна, ни, ж. 1) Мясо вепря. 2) Раст. Ribes grossularia. Вх. Пч. II. 35.

Вепр'ок, (ка? веприка?), м. Ум. от **вепер.** Гн. I. 129.

Вера, нар. Наверное. Еще хочь бись пила фіялковий корень, вера уж не будеш нашим дівкам ровень. Гол. IV. 435. Хочь би ти обшила хижечку докола, вера ти не найдеш ньонечка сокола. Гол. IV. 424.

Верба, бй, ж. Верба, ветла, Salix. Шумлять верби в кінці греблі, що я насадила. Мет. 113. Не стояла б до півночі з милим під вербою. Шевч. 12. Будь високий як верба, а багатий як земля. Посл. У його на вербі груші ростуть. Он врет, он говорит небылицы. Куді не підеш, то золоті верби ростуть. Везде испортишь дело. Рудч. Ск. II. 61. **Вербу носіти почав.** Зр пил. Грин. I. 233. 2) — **діка = Дереза.** Вх. Пч. I. 11. Ум. **Вербка, вербіця, вербічка, вербіченька, вербочка.**

***Вербель, (е) ля, м.** Вербовщик (рекрутов). А батько стоїть при ковадлі, взяв свій невеличкий спряточний молоток у руку і кільконацять разів ударив по ковадлі, швидко раз-за-разом, мов вербель на барабані. Франко.

Вербіна, ни, ж. 1) Одно вербовое дерево. КС. 1883. XI. 510. Не стій, вербино, розкидайся Мет. 159. 2) Вербовое дерево. Стіни з вільхи та вербини. Щог. Сл. 99. Ум. **Вербінка.** Мнж. 30.

Вербінець, нця, м. Лоза. Вх. Лем. 396.

Вербінка, ки, ж. 1) Ум. от **вербіна.** 2) Раст. Aster Amellus L. Вх. Пч. II. 29.

Вербіця, ці, ж. Ум. от **верба.**

Вербіч, ча, м. = Вербница. Чуб. I. 237. Прийшов вербич, два кожухи тербич. Ном. № 426.

Вербіченька, вербічка, ки, ж. Ум. от **верба.**

Вербів'я, см. Вербов'я.

Верблик, ка, м. Принадлежность уздечки, — задвижки, удерживающие с обеих сторон узды, вкладываемые в рот лошади (К. П. Михальчук). ◊

Верблю́д, да, м. Верблюд. Шевч. 437. Після нього і верблю́д не питиме. Драг. 379.

Верблю́дка, ки, ж. Раст. Epilobium tetragonum. Вх. Пч. I. 10.

***Верблю́жа, жа́ти, ср.** Верблюженок. Сл. Яворн.

Верблю́жий, а, е. Верблюжий. Іоан був одягнений у верблюжий волос. Єв. Мт. I. 6.

Верблю́жина, ни, ж. Верблюжье мясо.

Вербля́ниця, ці, ж. Время в самом начале весны, когда вербы цветут. *Вербляниця то ще не весна: і сніг припада, і крупи ідуть.* Вх. Зн. 6.

Вербний, а, е. Вербный. — **тіждень.** Вербная неделя. — **неділя.** Вербное воскресенье.

Вербні́к, ка́, м. Вербовая ро́ща. Кролевец. у.

Вербни́ця, ці, ж. 1) Вербная неделя. *Лрийде вербни́ця, назад земля вернеться.* Ном. № 426. 2) — **Вербля́ниця.** Желех.

Вербня́к, ка, м. = Вербні́к. Желех.

Вербо́вий, а, е. Ивовый. *Козячий кожух, вербові дрова, — біда готова.* Ном. № 8110.

Вербо́[ф]в'я, в'я, с. соб. Вербы. *Ой ти вербо, вербов'я, похилилося голля.* Грин. III. 429.

Вербо́ліз, ло́зу, м. Раст. Salix sarcocolla. ЗЮЗО. I. 134. *Вербо́ліз б'є до сліз.* Ном. № 13639.

Вербо́нька, вербо́чка, ки, ж. Ум. от **верба.**

Вербува́нець, нця, м. Завербовавшийся в войско. Вх. Лем. 396.

Вербува́ння, ня, с. Вербование.

Вербува́ти, бу́ю, еш, гл. Вербовать. *Ой цісарю, цісаричку, чому нас вербуеш?* ЕЗ. V. 143. *Ой як же нас вербу-*

вали, злоті гори дарували; а як же нас звербували, то в кайдани закували. Нп.

Вербу́нка, ки, ж. Вербовка. Пристань, пристань до вербунки, будеш їсти з маслом курки. Ном. № 12511.

Вербунко́вий, а, е. К вербованню относящийся. Желех.

Вербу́нок, нку, м. = **Вербу́нка.** Пристань, пристань до вербунку, будеш їсти з маслом курку, будеш їсти, будеш пити і в хорошому ходити. Нп.

Вербу́я, б'я, с. соб. Вербы. Куди не повернешся—золоте вербу́я росте. Ном. № 3136.

Вервечка, ки, ж. 1) Веревочка, на которой привешена люлька, колыбель (всех **вервечок** чотири). К.С. 1893. VII. 80. Шовковії вервечки, колисочка швабська, дитиночка панська. Мет. 4. 2) Ряд, толпа людей, животнох. А он Грицько малу вервечку за собою веде. Мир. Пов. I. 129. Вервечка курей. Мнж. 177.

Верг, гу, м. Слои. Вх. Зн. 6.

Вергання, ня, с. Бросание, швыряние. Г. Барв. 425.

Вергати, гаю, еш, сов. в. верг(ну)-ти, ну, неш, гл. 1) Бросать, бросить, швырять, швырнуть. Такі дуби верга, що по півтора обіймища. Рудч. Ск. II. 106. 2) **Вергнути очіма.** Взглянуть. Ой шила сорочку.—покоротила, вергла очима на побратима. Гол. II. 226.

Вергатися, гаюся, ешся, сов. в. верг(ну)тися, нуся, нешся, гл. Бросаться, броситься. Шух. I. 212. Як не вержеся усе те на мене, як не стане кусати, гризти. Гн. II. 64.

Верглик, ка, м. Инструмент для плетения лаптей. Мав., верглик той, що лапті плетуть. Чуб. II. 382.

Верг(ну)ти, ся. См. **Вергати, ся.**

Вергу́н, на́, м. Сладкое печение: хворост, хрусты. Сим. 192. Ум. **Вергунець, вергунчик.**

Вере, нар. В самом деле? неужели? Вх. Зн. 6.

Веребей, б'я, м. = **Горобець.** Чуб. II. 15. Ум. **Веребейко.** Верейко в стрісі. МУЕ. III. 126.

Веребу́чий, а, е = **Гороб'ячий.** Чуб. II. 16.

Верев'яний, а, е. Веревочный. Слов. Д. Эварн.

***Веред, ду, м.** Каприз (детский). *Веред-вереду, іди собі в череду, кого хоч напади—чи вола, чи корову, а чи дівку чорноброву...* Пирят. у., Кононівка.

Вереди, дів, мн. Капризы, прихоти.

Вередіти, джу́, діш, гл. Мешать, препятствовать, вредить. Угор.

Вередітися, джу́ся, дішся, гл. Чваниться. Як ся вередит богацький син: убрався як пан. Вх. Зн. 6.

Вередій, дія, м. Капризник, прихотливый, переборчивый. Уман. II, 8. *Вередувала б тебе лиха година! Чого тобі не стає ще? Ну, та й вередій же!* Харьк.

Вередійка, ки, ж. Капризница, прихотливая, переборчивая.

Вередлівий, а, е. Капризный, прихотливый. *Вередлива коза вовку користь.* Ном. № 2630. *Вередливе тілки воду варить.* Ном. № 2727.

Вередліво, нар. Капризно, прихотливо.

Вереднік, ка́, м. 1) = **Вередій.** 2) Раст. *Thlaspi arvense* L. ЗЮЗО. I 138.

Вередніця, ці, ж. = **Вередійка.** Не буде їй добра у світі, коли такою вередницею зостанеться. МВ. I. 26.

Вередо́вний, а, е = **Вередлівий.** *Ну, та й вередовна дитина.* Черниг. у.

Вереду, меж., обозначающее капризничанье. Встречено в скороговорке. *Вереду-вереду та пасла дівчина чреду.* Харьк.

Вередува́ння, ня, с. Капризы, прихоти, привередничанье. *Хома з того часу зарікся коней купувати та жінчине вередування сповняти.* Рудч. Ск. II. 174.

Вередува́ти, дую́, еш, гл. 1) Капризничать, прихотничать, перебирать, привередничать. *Тоді їм (запорожцям) таки й тісніше стало, бо вередувати почали.* ЗОЮР. I. 77. *Тепер ти вередуєш: будеш їсти печену редьку.* Ном. № 12228. 2) Перебирать (польск. *wertować*?). *Вередував дерево: чи більше сухого, чи більше зеленого.* Чуб.

Вереду́н, на́, м. = **Вередій.** Левч. 56. Ум. **Вередунець, вереду́нчик.** Аф. 313.

Вереду́ха, хи, ж. = **Вередійка.** Уман. II. 8. Ум. **Вереду́шка.** Аф. 313.

Верезати, жу, жиш, гл. Скрипеть. *Аби входовими дверима за едно не верезати, не рипати, кладуть...* Шух. I. 94.

Веремій, мій, м., веремія, мїї, ж.
1) Кутерма, суматоха, смятение. *Всі веремію підняли.* Котл. Ен. III. 8. *Не краще було й товаришам Гонти: і їх четвертували по городах і містечках, і їх голови, руки і ноги розвішували по перехрестях. Попався у сю веремію і наш дідуган Тарасович.* Стор. I. 252. *Пастухи в ту ніч, як народився Христос, вздріли й велику веремію на небі.* Старод. у. **Крутіти веремія, веремію.** а) Делать быстрые нападения, атаки, нападать то здесь, то там. *Потебн. III. 67. К. ЧР. 423. Ніхто краще його не ставав до бою, ніхто не крутив ляхам такого веремія.* К. ЧР. 13. *Крутять в полі веремія делібаші кіньми.* К. МБ. XI. 142. *Як зачав він веремія крутити: то шарпне, то сіпне, то кусне мене, аж гірко мені стало.* Канев. у. *б) Морочить голову. Сл. Нік. **Крутіти мізком веремію.** Измышлять, задумувать хитрости. *Потебня. III. 67. Я вже трохи й догадуюсь, яку він крутить мізком веремію.* Шереперя, купала на Йвана. 22. **Сказати веремію.** Сказать нечто. *Сказав би веремію, та здумав, що говію.* Ном. № 3583.

Вéрем'я, м'я, с. Хорошая погода. Шух. I, 81. 189. *По слоті верем'я.* Фр. Пр. 146. ***Крaсне вéрем'я.** Вёдро. Сл. Нік.

Верéнва, ви, ж. Ряд снопов в одоньях. Чуб. VII. 575.

Верéня, ні, ж. Маленькая верета. Kolb. I. 69. Ум. **Верéн(ь)ка.** *У нас не суть веренки, лем тоненькі плахотки.* Гол. IV. 407.

Вéрес, су, м. Раст. = **Вéріс.** Вх. Пч. I. 9.

Вéресень, сня, м. Сентябрь (месяц). Желех.

Вéреск, ку, м. Визг, крик. Левч. 62. *Вереск у хаті.* Фр. Пр. 146.

Вересклéп, пу, м. = **Бересклéт.** ЗЮЗО. I. 123.

Вересклівий, а, е. Крикливый. Желех. Левч. 62.

***Верескля, ляти, с.** Крикливое дитя. Звен. у. Ефр.

***Верéскнути, ну, неш, гл.** Заорать, крикнуть резко. Звен. у. Ефр.

Верескотня́, ні, верескотня́ва, ви, ж. = **Вéреск.**

Вереску́н, на́, м. Крикун. Уман. II. 48.

Вереску́ха, хи, ж. Крикунья, Уман. II. 48.

***Вéресневий, а, е.** Сентябрьский. Сл. Нік.

Верéснути, ну́, неш, гл. Крикнуть резко. *Півень на призьбі на все по-двір'я як вересне.* Драг. 76.

Верéта, ти, ж. 1) Дерюга. 2) Род шерстяных разноцветных ковриков, которыми застилают лавки, а иногда и стол. Чуб. VII. 387. Kolb. I. 58. *Дайте ж нам і постілку та й писані верети.* Гол. II. 111. *3) = **Рядно́.** Франко. «В поті ч.». 4) Множество, куча. *Верета горобців у просі.* Фр. Пр. 147. Ум. **Верéтка.**

Веретéнечко, ка, с. Ум. от **веретéно.**

Веретéнитися, нюся, нишся, гл. Вертеться как веретено.

Веретéнний, а, е. Относящийся к веретену. **Залізо веретéнне.** Стропильное железо, двухвершковой толщины. Вас. 199.

Веретéнниця, ці, ж. = **Вереті́льник.** Вх. Пч. II. 16.

Веретéно, на, с. 1) Веретено для прядения. Чуб. VII. 410. Вас. 201. *Позичила веретено, гребінь, днище, прийшла додому і давай пряди.* Рудч. Ск. I. 178. *На сорочку не напярала, веретін не було.* Г. Барв. 45. Названия частей веретена в Лебед. у.: острый конец — **шпинь**, утолщенная средняя часть — **пузце́**, зарубка после нея — **шійка**, конец — **п'ятка** (Залюбовск.). Гуцульские названия: острый конец — **спінь**, утолщенная средняя часть — **чéрево**, зарубка после нея — **затинка**, деревянный диск, надеваемый на конец, — **кóчальце**, конец — **гúска**. Шух. I. 148. 2) Веретено, стержень как часть различных снарядов и машин, напр., снаряда для прядения шерсти (назв. тупого конца: **гúзка**. Вас. 153) и различных ткацких снарядов: **ремісникá** (Шух. I. 257), **снувáлки** (МУЕ. III. 15), **чóвника** (Шух. I. 258), **шпúлера** (МУЕ. III. 14),

прядки; также как часть следующих машин: **жорен** (Шух. I. 146), **млина ручного** (Шух. I. 103), **водяного** и **вітряка** (Kolb. I. 61; Мик. 481), **круга гончарського** (Вас. 179; Шух. I. 360—362) и пр. Ум. **Веретé(i)нце**, **веретéнчко**.

Веретénце, **веретінце**, **ця**, с. 1) Ум. от **веретéно**. 2) Мн. Раст. *Equisetum arvense*. Вх. Лем. 396.

Верéтина, **ни**, ж. Нитки для тканья, **верéти**. МУЕ. III. 19.

Веретіння, **ня**, с. ? *Ні з того, ні з сього*—**веретиння**. Ном. № 7003.

Верéтище, **ща**, с. Рубище. *Все веретище Остапове держалось тільки латками*. Г. Барв. 22.

Веретільник, **ка**, м. 1) Змея медяница, *Anguis fragilis*. Вх. Пч. I. 16. 2) Ящерица. Вх. Лем. 396.

Веретільниця, **ці**, ж. 1) = **Веретільник**. Вх. Пч. I. 16. 2) Род рыбы. Шух. I. 24. 3) Злая женщина.

Веретінник, **ка**, м. 1) Часть **ручного млина**. Шух. I. 103. 2) Снаряд, употребляемый при сматывании ниток с веретена на **мотовіло**: на четырехугольной деревянной подставке—**лавиці** стоят вилки—**розсо́ха**, которые своим **хвостом** укреплены в подставке; на верхние концы **розсо́х** надета дощечка—**правіло**, имеющая, кроме двух отверстий для концов вилок, еще и третье посредине; веретено с напряденными на него нитками вставляется так, что тупой его конец упирается в место, где выходят вилки, а острый— в среднее отверстие—**правіло**; если тянуть за конец нитки, то веретено вращается и нитка разматывается. Шух. I. 149. *3) Веретенщик. Сл. Нік.

Веретінце. См. **Веретénце**.

Верéтка, **ки**, ж. Ум. от **верéта**.

Верéто, **та**, м. = **Пілка 3**. Вх. Пч. II. 21.

Верéття, **тя**, с. 1) Тряпье, хлам. 2) Круг снопов в стоге. Александров. у.

Верéтяний, **а**, е. Дерюжный; подобный дерюге. *У своїй веретяній свитині*. Г. Барв. 22.

Верéчі, **вёржу**, **жеш**, гл. Бросить, кинуть. Угор. *Воілась мя в болото веречи, ніж мя мали вояки стеречи*. Гол. I. 137.

Верещáка, **ки**, м. 1) Крикун, пискун. *2) Род кушанья. Клиновецька.

Верещáння, **ня**, с. Резкий крик, визг.

Верещáти, **щú**, **щійш**, гл. Резко, пронзительно кричать, визжать, пищать. *І кричить, верещить, против діла не мовчить*. Нп. *Жаба кричить, верещить, а кухарь на рожні до кухні її тащить*. Ном. № 1222.

Верéя, **ре́ї**, ж. Ось, на которой ходит дверь; столб, на который навешены ворота. КС. 1882. IV. 171. *Поставивши ворота з вереями*. К. Іов. 85.

Вержéт, **ту**, м. = **Лeverжéт**. *Накрутять оце вержет, аж стирчить, мов у квочка чубик*. Сим. 230.

Верзіця, **ці**, ж. Пустомеля. *Верзи, верзице, покуль верзеться*. Ном. № 13013.

Верзікати, **каю**, **еш**, гл. = **Верзіяти**.

Верзіння, **ня**, с. Болтовня, пустые разговоры. *А що як справді нападуть на нас розбійники?..—Не бійсь, моє серце: то усе верзіння*. МВ. III. 130.

Верзті, **зú**, **зéш**, гл. Говорить вздор, болтать, плести, пустомелить. *Великий крик всі підняли і всяку всячину верзли*. Котл. Ен. *Стара собако, де б молитися, верзеш тут погань*. Шевч. 159. *Іван Уласович і не слуха, що вона йому верзе*. Стор. I. 208.

Верзтіся, **зéться**, гл. безл. Грезиться. *Як снеться, то й верзеться*. Ном. № 11349. *Ой не спала я, все верзлась мені нічка темная*. Шевч. 295.

Верзувати, **зúю**, **еш**, гл. Издеваться. Испорч. **коверзувати**? Слово сомнительное; встречено только в одной песне, помещенной в соч В. Шульгина «Юго-западный край» (1864). *А там стали шкури дерти, як і спершу дерли,—цілий тиждень верзувати, як і верзували* (106).

Верзún, **на**, м. Кожаный лапоть. Стор. М. Пр. 4. *І так злиденно іскривився, що став похожим на верзун*. Котл. Ен. VI. 81.

Верзьякання, **ня**, с. Нескладная болтовня. *Уже йому докучило слухати п'яне верзьякання*. К. ЧР. 67.

Верзьякати, **каю**, **еш**, гл. Болтать, плести, молоть вздор. *Верзьякали вони таку дурницю*. Ком. I. 53.

Веризуб, ба, м. Рыба: веризуб, *Lenticiscus Friesii*. Браун. 28.

***Верисько, ка, м.** Болван. глупыш, чурбан. Сл. Дубр.

Верівчаний, а, е. Веревочный. Волч. у. (Лободовск.).

Верінка, ки, ж. = **Вереня.** Легають спати, а вкриваються сіраками чи якою верінкою. Шух. I. 216.

Веріс, су, м. Раст. Вереск, *Calluna vulgaris Salis*. ЗЮЗО. I. 115.

***Верітка, ки, ж.** = **Вереня.** Сл. Нік.

Верія, рії, ж. = **Верєя.** Желєх.

Верклюг, га, м. Снаряд для підвешивання котелка над огнем (в жилищах гуцульск. пастухов и пр.). **Стовп** — столб вращается, стоя у стены, в **каганці** нижним концом; вертикально к нему вделан в верхний его конец (так, что выходит подобие буквы Г) четырехгранный брусок дерева, наз. собственно **верклюгом**, вдоль которого двигается **берфела (кўжба)** — пластинка с крючком на конце: один конец **берфели** проходит в отверстие **верклюга** и поддерживается в нем **чопом** — колышком, входящим в отверстие **берфели**, а на крюке другого конца висит котелок; благодаря ряду отверстий для колышка вдоль **берфели**, ее можно поднимать и спускать, также двигать по прорезу **верклюга** и таким образом перемещать котелок. Шух. I. 186, 187, 109. См. **Вертлюг**.

Верлань, ня, м. Крикун. *Горлань, верлань, кулачник страшний*. Котл. Ен. V. 66.

Верлатий, а, е. Крикливый.

Верло, ла, с. Рычаг, к которому припрягают лошадей для приведения в действие привода.

Верміян, на, м. Армянин. Мнж. 155.

Вернець, нця, м. = **Бочкарь.** Угор.

Вернівода, ди, ж. 1) Водоворот. 2) м. Сказочный великан, по желанию движением своих усов, управляющий водою. *Вернівода з водою грається: на той бік усом поверне — там сухо робиться, то на той — там сухо робиться*. Чуб. II. 266.

Верніголова, ви, ж. Род детской игры.

Вернігора, ри, м. Сказочный герой,

переворачивающий горы. Мнж. 43. Драг. 256.

Вернідуб, ба, м. Сказочный герой, руками ломающий огромные дубы. Мнж. 43.

Верніна, ни, ж. = **Колотвиця.** Вх. Зн. 27.

Вернісонце, ця, с. Раст. *Lupinus caeruleus*. Харьк. у.

Вернути, ся. См. **Вертати, ся.**

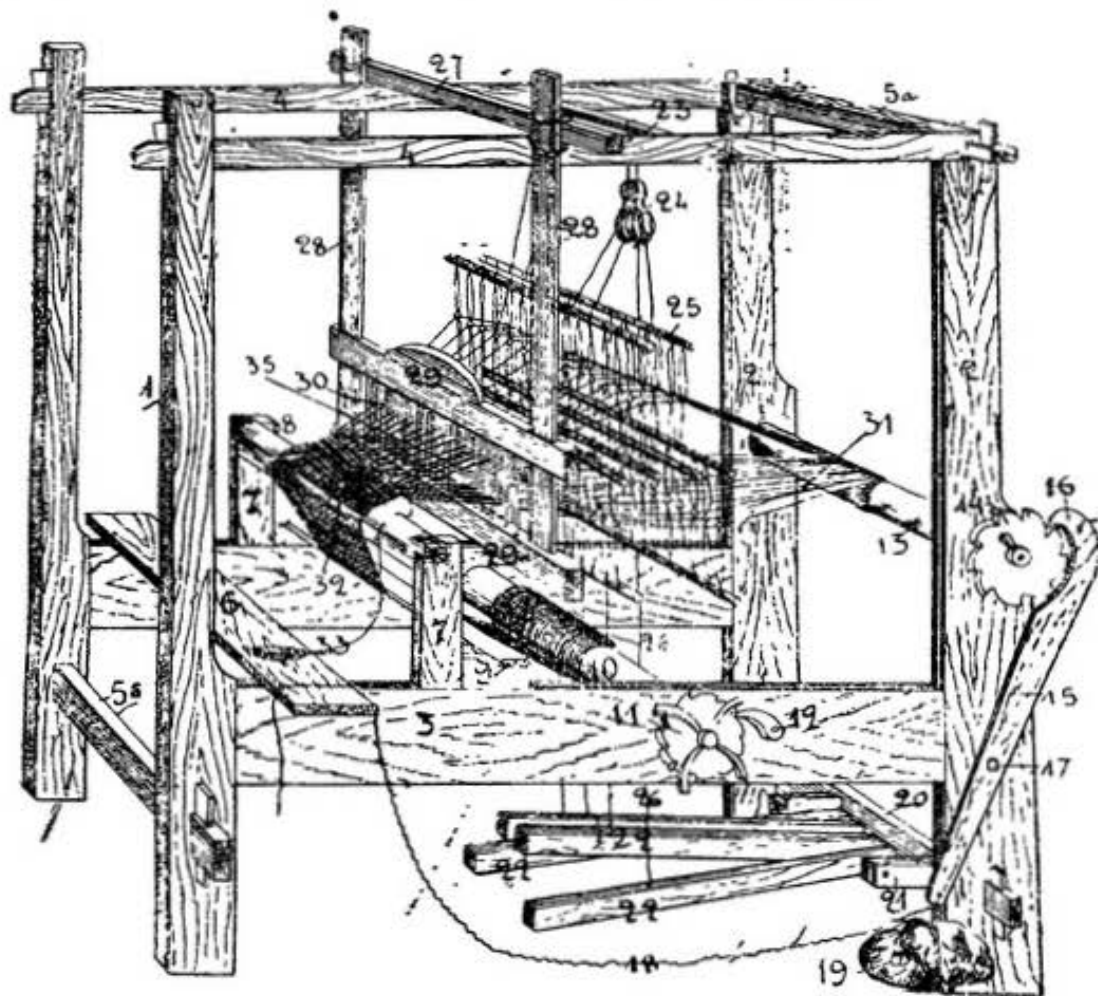
Версадло, ла, с. Астролябия. Мнж. 177. См. **Верцадло.**

Версовік, ка, м. Лошонок, родившийся поздней осенью. Вх. Пч. II. 6.

Верста, ті, ж. = **Верства.**

Верста́к, ка, м. Ровесник. Шух. I. 32.

Верста́т и варста́т, ту, м., варста́ть, ті, ж. 1) Также **кросна**. Ткацкий станок. Чуб. VII. 409. *Хто пряде, хто за верстаттю*. Г. Барв. 33. Части **верста́ту** видны из следующего рисунка гуцульских **кросен**: 1 и 1: **передні коники**; 2 и 2: **задні коники**; 3 и 3: **ставкі**; 4 и 4: **победрини**; 5 и 5: **поперечниці**; 6: **сідавка** = **сідєц**; 7 и 7: **льонки**; 8: **маголь**; 9: **штак**; 10: **спідній навій** = **воротило**; 11: **сучка з зубами**; 12: **песик**; 13: **верхній навій** = **воротило**; 14: **сучка, кєгло**; 16: **песик**; 17: **чип**; 18: **шнур**; 19: **камінь**; 20: **поперечниця**; 21: **вуха**; 22: **поножі**; 23: **скракнік**; 24: **скраклі з кільцями**; 25: **нічینیці**; 26: **мотузї**; 27: **стріла**; 28 и 28: **снизькі**; 29 и 29: **набівка** (= **ляда**), а в ній 30: **бєрдо**; 31: **основа**; 32: **полотно**; 33: **човник**; 34: **полотно, навїте на спідній навій**. Шух. I. 254—256. Иные названия тех же частей: а) 1. **коники**, 2. **слўпки**, 3. **статїви**. 4. **жєрдки**, 5а. **жєрдки**. 5б. **шайда**, 6. **сїдак**, 7. **льонтки**, 8. **магіль**, 9. **штак**, 10. **долїшній навій**, 11. **триб**, 12. **песик**, 13. **горїшній навій**, 14. **триб**, 15—16. **сўка**, 20. **шайда**, 21. **кочки**, 22. **підніжки**, надєтые на **сворїнь**, 25. **начїне**, 27. **жєрдка**, 28. **лядобїйці**, 29. **властїва ляда**, 30. **блят**, 31. **основа**, 32. **полотно**, 33. **човник**, 34. **полотно**. Восточн. Галиция. МУЕ. III. 16—20. б) 1. **Передні стояні (стоякі)**, 2. **задні стояні (стоякі)**, 3. **коні (застрімини)**, 4 и 5а. **жєртки (жєртки)**, 5б. **шайда (шайда)**, 6. **ла́вка**,

7. ломкі, ед. ч. лóмок (ло́но), 8. штак (магівни́ця), 9. штак, 10. спі́дній наві́й, 11. ко́лесо (трибо́к), 12. цу́га (жа́бка), 13. ве́рхній наві́й, 14. ко́лесо (ко́ло), 15—16. цу́га (дзу́га), 20. ша́йда (ша́йда), 21. (жа́бка), 22. підні́жки, надетые на шво́ринь (то-же), 23. се́редня же́ртка, 24. жа́бкі—их две (жидкі́), 25. на́чиння (на́чиння), 26. мотузо́чки, 27. же́рточка (же́ртка)—к не́й прив'язана ля́да своєю ро́спинкою,—в гуцульських кроснах же́рточка и ро́спинка, как видно из рисунка, сведены в одно, 28. хвості́, 29. са́ма ля́да (то-же), 30. бля́т (бля́т), 31. о́снова (то-же). Константиногр. у., записал Б. Гринченко; в скобках поставлены названия, указанные у Вас. 165—166.—См. еще отдельные описания бля́т, ля́да, наві́й, на́чиння. 2) Варста́т гонча́рський. См. Круг гонча́рський. Шух. I. 260. 3) Варста́т тра́цький. Подставки, на которые кладут дерево при распиливания его на доски. МУЕ. III. 30.

Верста́ти, та́ю, еш, гл.—доро́гу,

пу́ть. Держать пу́ть. По морю прости́й пу́ть верстають судна. К. Псал. 237. Коней на-взаходах день і ніч держали, до гетьмана Наливайка дорогу верста́ли. Макс. Зібралися повки його на мене, верстаючи далеку́ю доро́гу. К Іов. 41.

Верста́, ві́, ж. 1) Верста. Прибігають до царевого дому... верстов за п'ять. Рудч. Ск. I. 105. У доброго коня не довгі верстви. Ном. № 11385. 2) Верстово́й столб. З Береслава до Перекопу все мальовані верстви. Рудч. Чп. 155. Понаставляли тут верстів, що й розминуться трудно. Ном. № 6595. 3) Сло́й землі, снопов; ряд ветвей на дереве, находящихя на одной высоте. Мнж. 177. Шух. I. 175. *Ряд, пласт. Клади снопи у верству рівенько, то не розсунуться. Звен. у. Ефр. Треба ще положити одну верству, а тоді вже вершити стіг. Харьк. 4) Сло́й, класс, круг (общества), *сословіе. Це люде однієї верстви з вами. Левиц. 5) Возраст. Цей дід однієї зо мною верстви. Рк. Левиц. І з менчої верстви вчаться всі. Уманск. у.

Поколение. А це вже з молодшої верстви люде. Звен. у. Ефр.

Верства́к, ка́, м. Ровесник. Вх. Лем. 396.

***Верствува́ння, ня, с.** Напластованіє. Сл. Нік.

Верстові́й, а́, е́. Верстовой.—шлях. Столбовая дорога. На верстовім шляху в полі корчма під вербою. Шевч. 455.

Версть, ти, ж.—Верства́ 3—5. Вх. Зн. 6.

Верта́ння, ня, с. Возвращеніє. Ой то ж мені не гуляння,—за ворота та й вертання. Грин. III. 686.

Верта́ти, та́ю, еш, сов. в. верну́ти, ну́, неш, гл. 1) Возвращать, возвратить, вернуть. Щастя розум відбірає, а нещастя назад вертає. Ном. № 1715. Верни моє, візьми своє. Ном. № 273. Верни, верни, милий боже, моє дівування. Мет. 259. 2) Возвратиться. Я ждатиму, доки вони не вернуть з міста. Федьк. *Поїде і забариться, верне день перед приїздом гетьмана. Лепкий. 3) Поворачивать, заворачивать. Туди мою головоньку що вечора верне. Мил. 79. Гей, верни, Касяне, круто. Ном. № 11418. Куди не верни, наткнешся на тин. 4) Выворачивать, выворотить, воротить, с силой двигаться вперед. Де ся взялася да із моря синя хвиля: верне да верне всяку рибу ізо дна. Мет. 101. Правда зі дна моря верне. Ном. № 6689. Реве, стогне хуртовина, котить, верне полем. Шевч. 82. Як узяв скот вернути із того яйця: верне та й верне. Рудч. Ск. I. 144. *3 душі́ верне. Противно, отвратительно. Сл. Нік. 5) Сваливать, свалить, сбрасывать, сбросить. Пшенишне, гречишне—верни вмiсто. Ном. № 12167.

Верта́тися, та́юся, ешся, сов. в. верну́тися, ну́ся, нешся, гл. 1) Возвращаться, возвратиться, воротиться. Вернітєся, літа мої, хоч до мене в гості. Не вернемось, не вернемось, не знаєм до кого. Мет. 106. Щоб ти туди не дійшов і назад не вернувся. Ном. № 3676. 2) Вернеться світ ко́му. Голова у кого кружиться. Лежить наша Тетяна, вернеться їй світ. Г. Барв. 537.

Верте́п, пу, м. 1) Пещера. Благовістив в Назареті,—стала слава у вер-

тепі. Колядка. Шевч. 291. 1 слово правди і любови в степи, вертепи понесли Шевч. 2) Кукольный театр, театр ма-рионеток, на котором встарину представлялась рождественская мистерия, а также и сцены из народной жизни.

Верте́па, пи, ж. Пропасть, овраг, ущельє. Вх. Лем. 396.

Верте́пний, а, е. Стносящийся к верте́пу. Желєх. *Верте́пна дра́ма. Рождественское действо.

Верті́голов, ва, м., верті́голова, ви, об. Тот, кто имеет привычку крутить головой. Вх. Зн. 6.

Верті́гузка, ки, ж. 1) Трясогузка. Уман. IV. 127. 2) Вертлявая женщина.

Верти́порох, ха, м. Ветренник, вертопрах. Вх. Зн. 6.

***Верті́хвіст, хвоста, м.** Неискренний человек, человек и вашим, и нашим. Сл. Яворн.

Верті́ж, жа́, м. Место сверления. Угор.

Верті́й, тія́, м. 1) —Вереті́льник 1. Вх. Пч. II. 16. *2) Плут. То такий верті́й, що він хоч кого, то і закруте і запетлює.

Верті́ння, ня, с. 1) Вертеніє. 2) Сверленіє.

Верті́ти, чу́, тіш, гл. 1) Вертеть, крутить. Вертить хвостом. Ном. № 3004. До бога́ далеко, а пани вертять, як хотять. Ном. № 1237. У такому ділі як не верти, треба або чорта, або жінки. Шевч. 284. 2) Сверлить. У дощі вертіти дірку. Децо.

Верті́тися, чу́ся, тишся, гл. Вертеться, крутиться. Вертється, мов в'юн в ополонці. Ном. № 3124. Вертється, як муха в окропі. Ном. № 10068.

Верткі́й, а́, е́. Вертлявый, шустрый. Був там один, що його прозвали Малпою, швидкий та верткий, що й з під ступіря викрутиться. Св. Л. 131.

***Верткі́сть, кости, ж.** Живость, подвижность, бодрость. Сл. Дубр.

Вертлі́вий, а, е. Вертлявый. Ном. № 13618.

Вертлі́к, ка, м. Шарманка. Грає на вертліку. Вх. Лем. 397.

Вертлю́г, га́, м. Неподвижный винт, на котором что-нибудь вращается. См. Верклю́г.

Верту́н, на́, м. 1) Названіе хитрого вола. КС. 1898. VII. 46. *2) Голубь из породы делающих в воздухе мертвые петли. Пирят. у., Кононівка. *3) = **Верч, вёрчик 1.** *4) Непоседа.

Верту́нець, нця́, м. Летучая мышь? (Вночі) одні тільки вертунці часом літали перед його очима. Мир. ХРВ. 306.

***Верту́та, ти, ж.** Струдель. Херс. Переш.

Верть, меж., означающее поворот. Тоді вона верть, та за двері. Г. Барв. 182. Підійшли до його, а він тоді верть, та в другий бік, та й сховався. Павлоградск. у.

Вертьо́г, гу, м. Ухаб; яма в песке, выбитая ветром. Мнж. 177.

Вертьо́га, ги, ж. Род посуду. Ви́ла з одної вертьоги. Чуб. II. 407.

Вёртю, нар. В выражении **вёртю закру́твся** — завертелся; встречено только в одной песне. повидимому, фальсифицированной и напечатанной у Макс. (1834), 130: *А в Ланському розі явір похилився, ой татарин тяжко-важко вертю закрутвся.* АД. I. 144.

Вёртялка, ки, ж. Метательное оружие. Угор.

***Вертя́чка, ки, ж.** Вертячка (болезнь). Крутиться як віця, коли на неї нападе вертячка. Ваганов.

Верх, ху, м. 1) Верх. Козел сміливий—ізліз на самий верх. Рудч. Ск. Вода так через верх лється. Рудч. Ск. **З вёрху до спóду.** Сверху до низу.

На вёрсі. Сверху. Коровай накривають рантухом так, щоб різка з яблуками стреміла на вёрсі. Г. Барв. IV. 30. **Че́рез верх слухати.** Невнимательно слушать, пропускать мимо ушей. Як батько казав: «не важся за його йти», то я слухала його через верх. Г. Барв. 277.

2) Поверхность. **Верх землі.** 3) Крыша, покрывка (шубы). *Кожух... сіронімецький верх.* Сим. 227. 4) Верхняя часть, верхний край чего-либо. **Верхі.** В палке верхний конец, когда на ней м'ряються, чья очередь. Ив. 14.—**у неводі.** Верхний край невода. Вас. 186, Браун. 10. 5) Верхушка (дерева, горы, стога и пр.). Kolb. I. 63. *Ой у городі конопельки — верхи зелененькі.* Мет. 61. *А що буря верхи позривала.* Грин. III. 418. *На дуба зліз, на самий верше-*

чок. Чуб. 6) Крыша; глава церковная. *Стоїть церква без верха, у їй людей без числа.* Ном., стр. 296, № 196. *Стане церковця з трома верхами, з трома верхами, з трома хрестами.* О. 1861. XI. Св. 62. **Тво́я ха́та, а мій верх.** Обрядовые слова новобрачной, под'езжающей к хате мужа, выражающие пожелание властвовать в доме мужа. Мил. 123. 7) Дымовая труба, отверстие для выхода дыма из печи. *Мій верх і заткало.* Ном. № 2575. *Ти думаєш, дурню, я тебе кохаю, я такими дурнями верхи затикаю.* Нп. **Верхі трусіти.** Трубы чистить. Сим. 130. 8) **Верхіами=Вёрхи.** *А москалі їй назустріч, як один, верхами.* Шевч. 85. *Не їдь до мене трьома верхами, приїдь до мене трьома возами.* Грин. III, 266. 9) Верх, излишек. Вас. 191. *10) **З вёрхом.** С избытком, с избытком, слишком. *Одсипав я йому цілу мірку з вёрхом.* Звен. у. Ефр.

*11) **Верх столá.** а) Верхняя часть стола; в) почетная часть стола. *Пішли через саяю у верх стола, де сидів...* Лепкий. *12) Над, выше, сверху. *Верх дубових обкладів висіли дорогоцінні макати.* Лепкий. Ум. **Вершо́к, верше́чок.**

Вёрхи, нар. Верхом. *Наганяє його верхи на коні пан.* ЗОЮР. II. 47. *Климець сів верхи, пробіг скільки там.* Рудч. Ск. I. 69.

Вёрхівень, вня, м. Верховой, всадник. *Приїхали ті верхівні.* Драг. 305. *Учора два верхівні бігло за возом.* Лубен. у.

Вёрхівець, вця, м.= Верхові́нець. Шух. I. 77.

Вёрхівка, ки, ж. Верхушка (растения). Шух. I. 88. Ум. **Вёрхівочка.** *Маки, маки, маковочки, золоті верховочки.* Маркев. 75.

Вёрхів'я, в'я, с. 1) Вершина; верхушка дерева. *Бог узяв... рукою того дуба за верхів'я.* О. 1862. V. 83. 2) Волоса на голове, хохол. *Мужик попав коваля за верхів'я і давай йому метелиці давати.* Грин. I. 109. *3) Начало верховья (долины)=**Верші́на 2.** Сл. Нік.

Вёрхлю́к и вёрхля́к, ка́, м. Дикій поросенок. Вх. Пч. II. 7.

Вёрхні́на, ни, ж. Сливки. Вх. Зн. 6, 37. Ум. **Вёрхні́нка.**

Вёрхній, я, е. Верхний. А зуб як ви-скочить та в верхню гілку, та й за-стряв там. Рудч. Ск. I. 130. *Верхня ще-лепа.* Миус. окр.

Верхняк, ка, м. 1) Верхний жернов в мельнице. 2) Часть гончарного **кргуа** (см.). Вас. 179. Шух. I. 260—262. 3) Верхний слой скирды. 4) Дека в струнном музыкальном инструменте (кобзе, торбане). КС. 1882. VIII. 282; 1892. III. 382. 5) Металлическая крышка курительной трубки. *Чіпка одкрив верхняк, потяг люльку,—огонь осіяв сіни.* Мир. ХРВ. 306. 6) У гребенщиків: верхушка рога. Вас. 163.

Верхоблуд, да, м. = **Верблуд.**

Верховé, во́го, с. Подымная подать, взимаемая от труб. Кремен. у.

Верховéць, вця́, м. = **Вёрхівень.** Он по полю верхівцем літає. **Верховець по селу їздив, на буряки викликав.* Звен. у. Ефр.

Верховій, а́, е́. 1) Верховой. *Да сто коней верхових, а сімдесят возових.* Макс. 2) с. м. Верховой; всадник. *Послали верхового, щоб подав звістку. Дали проїхати верховим і ридванові.* К. ЧР. 74. 3) **Верховій вітер.** Северо-восточный ветер. О. 1862. V. Кух. 37. 4) **Верхові віла.** Вилы, которыми по-лают сено на высокие стоги и скирды. Грин. II. 86. 5) **Верховá хата.** Хата с соломенной крышей, в противоположность землянке. Херс. 6) — **хвіля.** *Гарасько ж на талан і диво якось до берега прибивсь. Чи з ломом він туди заплив, чи хвиля верхова прибила?* Мкр. Г. 7.

Верхові́к, ка, м. 1) Северный ветер. 2) Всадник, верховой. Миргор у. Слов. Д. Эварн. **Послали верховика до города, до аптеки.* Крим.

Верхові́на, ни, ж. 1) Вершина (дерева, горы). *Він на те дерево: заліз аж на саму верховину.* Рудч. Ск. I. 4. 2) **Могі́ла-верхові́на.** Курган на возвышенном месте, обыкновенно сторожевой пост. *Ой могило-верховина, чомусь рано не горіла.* Гол. I. 96. *3) **Верховье,** исток. Сл. Нік. Ум. **Верхові́нка.** Шух. I. 204.

Верхові́нець, нця, м. Горец. Гол.

Верхові́нний, а, е. Вершинный, относящийся к вершине. **Верхові́нна**

могі́ла = **Верхові́на-могі́ла.** *Горять могили верховинні в полі.* К. ЦН. 187.

Верхові́ття, тя, с. Верхние ветви деревьев. *Верховіття у тернів стинає, меншому брату приміту покидає.* Макс.

Верхово́д, да, м. 1) Вожак. *З коллегіума виходили всі люде, которі були верховодами українського панського товариства.* К. Гр. Кв. 7. 2) = **Верхово́дка.**

Верхово́да, ди, ж. = **Оклі́й,** *Aspius lucidus.* Вх. Пч. II. 18.

Верхово́дити, джу, диш, гл. Коман-довать, заправлять, начальствовать. *Коли я змії, а ти прозмій, так ти над нами будеш верховодить.* Рудч. Ск. II. 188. *А над усіма був найстарший мар-малка: він уже всіма верховодив.* Рудч. Ск. II. 204. *З громади кпили, хлопців били та верховодили в селі.* Шевч. 565

Верхово́диця, ці, ж. = **Верхово́да** = **Оклі́й.** Вх. Пч. II. 18.

Верхово́дка, ки, ж. 1) Рыба: а) *Ugania sorus.* б) *Alburnus lucidus.* Браун. 27. *2) Вода в верхнем слое земли. Сл. Яворн.

Верхово́дний, а, е. Желаящий властвовать. *Під римські верховодні мрії вовік чола свого не нагнемо.* К. ПС. 137.

Верхогля́дка, ки, ж. Поверхностная женщина. *Як почали вчашати якісь приятельки, верхоглядки та верхоумки, то й звели її ні на що.* МВ. I. 27.

***Верхогóр'я, я, с.** Вершина горы. Крим.

Верходу́б, ба, м. Раст. *Laserpitium latifolium.* Лв. 99.

***Верхолá, лі, ж.** = **Верхоля́к.**

Верхолáз, за, м. Любящий лазить по крышам, деревьям. Рк. Левиц.

Верхоля́к, ка, м. Лесной жаворонок, *Anthus arboreus.* Вх. Пч. II. 8.

Верхо́м, нар. = **Вёрхи.** *Не сідай верхом (на собаку).* Ном. № 13396

Верхопаса́ння, ня, с. В постройке: верхняя часть сруба. Шух. I. 116.

Верхостьо́б, бу, м. Особый способ вышивания.

Верхоу́мка, ки, ж. Уничающая, но поверхностная женщина. *Нацокотали тії верхоумки скосирні, а ти віри по-няла.* МВ. (О. 1862. III. 45). МВ. I. 27.

Верца́дло, ла, с. 1) Зеркало. *Дочка Лавися чепуруха в верцадло очі все п'яла.* Котл. Ен. IV. 27. 2) Компас. Кременч. у. 3) Астролябия. Мнж. 177.

Верч, ча, м. 1) Сверток, пучок. 2) Небольшая булочка с шишкой по середине. Ее дают **старості** на свадьбе, чтобы впустили в двор. Ум. **Вёрчик, вёрчичок.** *Що за той верчичок шпалер?* Харьк. у.

Вёрчик, ка, м. 1) Ум. от **верч.** *Христя скрутила вёрчик соломи.* Мир. Пов. I. 117. 2) Сплетенный бублик.

Вёрша, ші, ж. Рыболовный снаряд конусообразной формы, сплетенный из прутьев. *Раки, лізьте в вершу.* Ном. № 6897. *Роз'їхавсь як верша.* Стор. II. 27. *Насміялась верша болоту, коли оглянеться, аж і сама в болоті.* Ном. № 7999. См. **Стір з прутья.**

Верша́к, ка́, м. Верхушка дерева. верхняя часть дерева. *Смерека, якій утято замолоду вершак.* Шух. I. 185. Шух. I. 176.

Вёрше, нар. Выше. Харьк.

Вёршень, шня, м. = Вёрхівень. Стор. М. Пр. 120.

Верше́чок, чка, м. Ум. от **вершо́к.**

Верші́льні ві́ла. Вилы, которыми подают сено при вершении стога.

Верші́на, ни, ж. 1) Верховье реки. *Гей з устні Дніпра да до вершини сімсот річок і чотирі.* Макс. 2) Начало (оврага). *Де коні?—В вершині балки.* Стор. II. 258. 3) = **Вершо́к 2.**

Верші́ти, шу́, ші́ш, гл. 1) Завершать, заканчивать. *Вершіть у стозі, бо нема на возі.* Ном. 2) Насыпать чего-либо в сосуд выше краев.

Верші́тися, шу́ся, ші́шся, гл. Завершаться, оканчиваться наверху. *Мармурові комінки вершилися великокняжими гербами.* Стор. М. Пр. 74.

***Вёрші́дь, шоди, ж.** Овраг (кустистый). Сл. Тутк.

Верші́й, ші́я, м. Работник, заканчивающий верх стога. *Вершія немає на оцей стіг.* Волч. у.

Вёршка, ки, ж. Рыболовный снаряд из прутьев лозы,—род корзины, одна сторона которой открыта и бок в этом месте удлиннен и лежит горизонтально; конец его называется **припадь**, середина—**спадь**, сама корзина—**гогов-**

нік. Снаряд ставится на дно открытой стороной против узкого и быстрого течения, **гоговнік** накрывается плитой; гонимая рыба входит в корзину и не может оттуда выбиться благодаря силе течения. Шух. I. 227.

***Верші́кі, ків, мн.** Сливки (молочн.). Сл. Нік.

***Вершкóвий, а, е.** Сливочный. Сл. Нік.

***Вершкові́й, а, е.** Вершковый. Сл. Нік.

Вершля́г, га́, м. Молот. (Коваль) *і каже: Ну, я нагрію кліщі, а ти бери вершляг.* Мнж. 124. *Вершляг хоч шклянку розбиває, та штуку з криці вигинає.* Греб. 322.

Вершні́к, ка́, м. Верховой, всадник. Стор. II. 57. Аф. 315. См. **Вёрхівень.**

Вершню́к, ка́, м. = Верхоля́к. Вх. Пч. II. 8.

Вёршня, ні, ж. Поверхность.

Вершні́як, ка́, м. 1) Один из пильщиков досок, стоящий при работе сверху. Борз. у. 2) = **Верхні́як 1.** Черниг. у.

Вершо́к, шка́, м. 1) Ум. от **верх.** 2) Дно шапки с наружной стороны. 3) Верхняя часть **очі́пка.** КС. 1893. XII. 449. Вас. 191. 4) Та часть курительной трубки, в которую кладется табак. Шух. I. 276. 5) Исток реки. *Де річка Лива взяла свої вершечки.* 6) Вершок. *Лисина у шість вершків.* Ном. № 13942. 7) Сливки; сметана. *Зо всіх гладішок чисто було вершечки поз'їдаю, наче той кіт.* Г. Барв. 356. См. **Верхні́на.** Ум. **Верше́чок.**

Вершта́б, бу, м. У овчинников: снаряд в виде стоящего одного или двух параллельно поставленных шестов с перекладинами, употребляемый для навешивания овчины при ее обработке. Вас. 153. Сумск. у.

Веря́йка, ки, ж. Деревянный замок. Вх. Уг. 231.

Весéла, ло́ї, ж. = Весéлка. Вх. Зн. 6.

***Веселéнький, а, е.** 1) Веселенький. 2) Подгулявший, на-веселе. Сл. Нік.

Весéлечко, ка, с. Ум. от **весло́.**

Весéлий, а, е. 1) Веселый. *В погоду і смутний веселим буває.* Ном. № 602. *Будь... весела як весна.* Ном. № 4562. **Під весéлу руч.** В хорошем настроении. *Як от під веселу руч, то й пісень*

співаємо. Харьк. 2) Приятный, производящий хорошее впечатление. *Веселі здалека палати*. Шевч. **Веселої вдáчі*. Веселонравный. Сл. Нік. Ум. *Веселенький, веселесенький*.

Веселик, ка, м. Название журавля, которое нужно употреблять относительно их, когда они прилетают весной, вм. *журавель*, иначе будеш журитися весь год. Драг. 8.

Веселіти, лю, ліш, гл. 1) Веселить, увеселять. *Вона було ввесь двір веселить собою, як зорою*. МВ. I. 70. 2) Радовать. *І душу веселить одрадою благою*. К. Псал. 54. *Жити б, жить та славити бога і добро творити та божою красою людей веселити*. Шевч. 327.

Веселітися, люся, лішся, гл. 1) Веселиться. *Загубиш, то не смутись, — знайдеш, то не веселись*. Ном. № 5851. *Веселіться ж, люде добрі, гуляйте!* Шевч. 306. 2) Радоваться. *Я тобою, пташко, веселюся*. Шевч. 193.

Веселиця, ці, ж. = **Веселка 1.** *Ой знати, знати, хто господиня: в неї в світлиці, як в веселиці*. Гол. IV. 545. Ум. **Веселичка**. Вх. Зн. 6.

Веселісінський, а, е. Совершенно, очень веселый. Мил. 162.

Веселісінько, нар. Совершенно, очень весело. *Господи, як гарнісінько та веселісінько було*. О. 1862. IX. 111.

Веселість, лости, ж. Веселость, веселие. *Наробили там крику та сміху, радости та веселости*. МВ. I. 114. *Дай вам, боже, в стайниці радість, в хижі веселість*. Гол. II. 2.

Веселішати, шаю, еш, гл. Делаться веселее. Желех.

Веселка, ки, ж. 1) Радуга. Маркев. 16. 2)—**вонюча**. Раст. *Phallus imprudicus*. ЗЮЗО. I. 131. 3)—**чортова**. Раст. *Phallus caninus* L. ЗЮЗО. I. 131. Ум. **Веселонька, веселочка**. *Роскажи, як за горою сонечко сідає, як у Дніпра веселочка воду позичає*. Шевч. 324.

Веселковий, а, е. Радужный. Уман. III, 231.

Весело, нар. Весело. *Тоді чоловік весело співає, як п'ятериком поганяє*. Ном. № 1408. *Весело не засміється, не гляне*. МВ. II. 20. Ум. **Веселенько**. *Як мій милий біля мене, — гулять веселенько*. Нп.

Веселонька и веселочка, ки, ж. Ум. от **веселка**.

***Веселощі, щів, ж. мн.** Веселье, радость. Сл. Нік.

Веселувати, лую, еш, гл. Играть свадьбу, гулять на свадьбе. *Аж тиждень веселували, як Марка женили*. Александров. у. Слов. Д. Эварн.

***Веселун, на, м.** Весельчак. Сл. Дубр.

Веселуха, хи, ж. 1) Веселая женщина. 2) Шутливое название спиртного напитка. *Варенухи, веселухи довелось до зволу*. Мкр. Н. 38. 3) Лягушка. Вх. Пч. I. 16.

Весельце, ця, с. Ум. от **весло**.

Веселюх, ха, м. = **Веселуха 3.** Вх. Пч. I. 16.

Весівка, ки, ж. = **Веселка 1.** Вх. Зн. 6.

Весіленько, ка, с. Ум. от **весілля**.

Весілля, ля, с. Свадьба. *Дай, боже, знати, з ким весілля грати*. Ном. № 262. *Загоїться, поки весілля скоїться*. Посл. **Відбути, відгуляти весілля**. Сыграть, отпраздновать свадьбу. **Весіллям** называются и вообще все участники свадьбы: *весілля йде до молодой*. О. 1862. IV. 30. *—**справляти**. Устраивать (играть) свадьбу. Сл. Нік. Ум. **Весіленько, весіллячко**. ***Свадебка**. Сл. Нік. *Вінець сплете дівчинонька та на весіленько*. Млак. 93. *Яке ж твоє весіллячко смутне-невеселе*. Г. Барв. 208.

Весілчанин, на, м. Употр. более во мн. ч.: **весілчане**. Участники свадебных торжеств. К. ПС. 38.

Весільний, а, е. Свадебный, брачный. *Так мені вподобалась, як вовкові весільні пісні*. Ном. № 5019. *Весільна хустка*. Шевч. 318. *Чи можуть синове весільні постити?* Єв. Мр. II. 19. **Весільний дім, хата**. Дом невесты. Мет. МУЕ. III. 82. **Весільна корогва**. Красный флаг во время свадебных обрядов. О. 1862. IV. 27.

Весінний, а, е = **Весняний**. Гол.

Весло, ла, с. 1) Весло. *На човничку парубочок веслами грає*. Мет. 77. 2) Род лопатки, которой горшечник размягчает глину. Шух. I. 260, 261. 3) Коромысло. Шух. I. 97. Ум. **Весельце, веселечко**. *Бігнуть, пливуть чо-*

венцями, поблискують весельцями. Pauli.

***Весловій, а, е.** Гребной. Сл. Дубр.

Веслувати, лую, еш, гл. Грести веслом. Був човен серед моря, а він один на землі і бачив, як вони силкувались, веслуючи. Єв. Мр. VI. 47, 48.

***Веслун, на, м.**—**Весляр.**

Веслюга, ги, м. Большого роста человек. Рк. К. Ой взяли Попенка його вірні слуги, а Сотниченка з ратуші веслюги. Нп.

***Весляр, ра, м.** 1) Гребец. 2) Лодочник. Сл. Нік.

Вєсна, нї, ж. Весна. Встала й весна, чорну землю сонну розбудила, уквітчала її рястом, барвінком покрила. Шевч. 195. **Весно́ю, на весні.** Весной. *З мене не піт, як струмки на весну, ллявся. Лепкий. ***На трєтю вєсну пішло.** Пошел третий год. Сл. Нік.

Веснівка, ки, ж. 1) = **Веснянка.** 2) Пт. луговой жаворонок, *Alauda arvensis*. Вх. Пч. II. 8.

***Весніти, нїю, еш.** Быть как весна; расцветать. **Весніе, безл.** Наступает весна. Сл. Нік.

Веснування, ня, с. Встречено в форме **весно́ване.** Весенняя пастьба скота в **полонїнах.** Шух. I. 190.

Веснувати, ну́ю, еш, гл. Делать весенние работы; проводить весну. Желех. Дай, боже, веснувати! Фр. Пр. 152.

Весняний, а, є. Весенний. **Весняна** погода. Макс. Зійшло сонце веснянее—стало пригрівать. Рудч. Чп. 195.

Веснянка, ки, ж. 1) Весенняя песня. **Веснянки** поються исключительно ранней весной и исключительно молодежью. 2) Весенняя нимфа. **Весняночка-паняночка** десь у садочку шиє сорочку. Мет. 300. 3) *Ми.* Веснушки. **Ластівко, ластівко!** на тобі веснянки, дай мені білянки. Ном. № 266.

Веснянкуватий, а, е. Покрытый веснушками, веснушатый. Уман. I. 71.

Вєсті, веду́, дєш, гл. 1) Вести. **Взяла** коня за гнuzдечку, веде коня у стаdницю. Мет. 74. **Ти вів народ свій, як отару, жезлом Мойсея та Арона.** К. Псал. 2)—**гóлос.** Петь, тянуть голосом. **Лугом іду, голос веду—лу́же, розвивайся!** Мет. **Як же він високо веде.** 3)—**мо́ву.** Разговаривать, вести речь. **Вони**

тоді саме вели про його мову між собою. Рудч. Ск. II. 20. 4)—**нітку.** Выводить нитку. 5)—**перєд.** Предводительствовать, командовать; быть впереди, во главе. **Господарює Хвесиха, у всьому перед веде, а Хвесько слуха її й поважа.** Стор. I. 26. **На вечорницях... у колядці, ніхто як я перед вела.** Стор. I. 133. 6)—**порядок.** Распожаться. **Тобі, мати, порядок вести.** Мил. 160. 7)—**танóк.** См. **Танóк.** *8)—**дити́ну.** Рожать ребенка. **А породілля кричить на печі: ой, бабусю, рятуйте! Ой, як трудно вести дитину. Коли-б це привести, та й більше ніколи в світі не хочу.** Крим.

Вєстіся, веду́ся, дєшся, гл. 1) Быть ведомым, вестися. **Веди швидче коня!—Еге, веди! коли ж не ведеться!** 2) Быть в обычае. **У нас так не ведеться. На світі вже давно ведеться, що нижчий перед вищим гнеться.** Гліб. *3) Быть принятым, общепринятым. **Кожні двері тра пошалювати гарненько, так, як тепер ведеться.** Крим. 4) Размножаться, плодиться, родить (о растениях). **У нас гарно ведуться кури. У нашім ставку не ведуться карасі. Оця пшениця велася сім років, а на восьмий перевелася.** Лебед. у. 5) Везти, удаваться, счастливиться. **Коли не ведеться, то й курка не несеться.** Ном. № 1701. **Уже нам ся сього року любитки не веде.** Гол. IV. 508.

Вєсь, сю, м. Раст. *Phellandrium aquaticum*. Вх. Пч. I. 12. *Oenanthe phellandrium*. Лв. 100.

Вєтліна, ни, ж. Раст. *Salix vittelina*. Вх. Пч. I. 12.

Вєту́ля, лі, ж.—**Вату́йка.** Вх. Уг. 230.

***Вєту́шка, ки, ж.**—**Виту́шка.** Сл. Дубр.

Вєтхий, а, е. Ветхий. **В ветхе рям'є я одігся.** К. Псал. 82.

Вєх, м. 1)—**ху.** Раст. *Sium latifolium* L. Анн. 332. 2)—**ха.** Пономарь. **Лотоцький! не думай, що ти граф Потоцький, бо ти вєх села Бебєх.** Ном. № 5509.

Вєх́а, хі́, ж. См. **Віх́а.**

Вєць! меж. Призыв свиней, то же, что и **ваць.**

Вєчєрєнька, ки, ж. Ум. от **вєчєря.**

Вечеріти, ріє, гл. безл. Вечереть. Бігай, коню, бігай, коню, бо вже вечеріє. Мет. 98. **Вечір вечеріє**. Начинається вечер. А вже вечір вечеріє, вже сонечко зайшло. Грин. III. 129.

Вечерішний, а, е—**Вечірній**. Вечерішне молоко. Вх. Лем. 397.

Вечерніці, ць, ж. мн. 1) Вечерние собрания молодежи. Ей, стережися тих вечерниць, як мати тебе від вогню стерегла. Ном. № 12560. 2)—**душісті**. Раст. *Hesperis matronalis* L. ЗЮЗО. I. 125. Ум. **Вечернічки, вечерніченьки**.

Вечерніця, ці, ж. Вечерняя звезда, Венера. Вх. Лем. 397.

Вечерніченьки, ньок, ж. мн. Ум. от **вечерніці**.

***Вечернічий, ча, че. Вечерніча мати**. Хозяйка на **вечерніцях**. Черниг. г.

Вечернічити, чу, чиш, гл. Устраивать **вечерніці**, бывать на них. Вх. Зн. 6.

Вечернічки, чок, ж. мн. Ум. от **вечерніці**.

Вечерівий, а, е. Вечерній. Зійшла зоря **вечерова**. Чуб. I. 161.

Вечеря, рі, ж. Ужин. Надіявся дід на обід, та без вечері ліг спати. Ном. № 5638. **Вечерю вечеряти**. Есть ужин, ужинать. Ой годі, годі сивим конем гра-ти; ходи до мене **вечерю** **вечеряти**. Макс. **Вечерю** **посилати, носити**. В канун Різдва, после обрядового ужина, посылають **вечерю** (**кутію, сзварь** и пр.) родителям, кумам, крестному отцу или матери, священнику и пр.; носять ее обыкновенно дети, завязанную в платок или полотенце; те, кому ее приносять, лишь отведають ее и возвращають (для дальнейших посещений), подарив что-либо принесшему. О. 1861. XI. Св. 61. ***Пізня вечеря**. Поздно, поздний вечер (когда ужинають уже более богатые крестьяне). Ми приїхали як-раз у пізню **вечерю**. Крим. Ум. **Вечере(о)нька**. Нам **вечеронька** не мила: широкая **нивонька** втомила. Грин. III. 671.

Вечеряти, ряю, еш, гл. Ужинать. Трейчі на день попас маю: а **снідаю** її **обідаю**, **полудную** й **вечеряю**. Нп.

Вечір, че(о)ра, м. Вечер. Цень-цень,

аби день, аби вечір близько. Ном. № 10915. **Вечір зайшов**. Вечер начался. Рудч. Ск. **Над вечір**. Около вечера, под вечер. **Над вечір** **приїхав** **Кобза** у велику слободу. Стор. М. Пр. 57. **Що ввечора**. Каждый вечер. До дівчини з старостами що **вечора** **шлешся**. Мет. **У ввечері**. Вечером. **У ввечері пізно, ввечір пізно**. Поздно вечером. Драг. 56. **Одного ввечора**. Однажды вечером. **Рано й ввечір**. Утром и вечером. **Проти ввечора**. К вечеру. **Святий ввечір**. Канун Різдва. Сим. 174. **Дівич ввечір**. Девичник. **Згадала баба дівич ввечір**. Ном. № 13086. **Добрий-ввечір**. Добрый вечер. Приветствие. **Ік вечеру**. К вечеру. **Тиха, тиха надворі** **погода**, а ще **тихша** **ік вечеру** **буде**, як **мій милий** з **походу** **прибуде**. Пирят. у. Ум. **Вечір-рок, ввечірочок**. Зійшла зірка з-під **ввечірка**. Мил. 82. **Ой жаль мені ввечірочка**, що не був я **вчора**. Лис. II. № 20.

Ввечірки, рок, ж. мн.—**Вечерніці**. У діда дочка і в баби дочка. Так вони ходили на **ввечірки**. Рудч. Ск. II. 51. Грин. II. 174. III. 275.

Ввечірній, я, е. Вечерний. Ой зійди, зійди, ти, зіронько та **ввечірняя**. Мет. 80

Ввечірня, ні, ж. Вечерняя. Він за **ввечірні** **був** і в **каділо дув**. Ном. № 13184.

Ввечірок, рка, ввечірочок, чка, м. Ум. от **ввечір**.

Ввечоріна, ни, ж. 1)—**Ввечір**. Борз. у. **Хоч не вранці,—в ввечорині**. Мил. 195. 2)—**Ввечеря**. **Да спасибі, сину**, за **сю ввечорину**. Лукаш. 91. 3) **Мн.** **Совместный** **ужин** **невесты** **с друзками**, а **жениха** **с боярами** и со всей свитой—в субботу. ХС. VII. 427. Ум. **Ввечорінка**. **Коли б мені не тини та не перетинки**, **ходив би я до дівчини та що ввечоринки**. Мет.

***Ввечоріти, рію, еш, гл.** Вечереть. Сл. Нік. ***Ввечоріє, безл. гл.** Вечереет **Мій день ввечоріє**. Моя звезда угасає, закатывается. А я **знаю**, що **покинути мене хочеш**, бо **бачиш**, що **мій день ввечоріє** (Слова гетьмана Дорошенка). Лепкий. М. 58.

Ввечоряти, ряю, еш, гл.—**Ввечоріти**. Уже **вечор** **ввечоряє**. Мил. 71.

Вешняк, ка́, м. Водяная мельница, действующая только в половодье. Левч. 70.

Вéштання, ня, с. Хождение туда и сюда, шатание. Котл. Ен. V. 67.

Вéштатися, таюся, ешся, гл. Ходить везде, шататься, шляться. *Він усюди вештається та на кобзі грає.* Шевч. 7. *Обридло мені вештатися чо осоружному світу з нудьгою.* Стор. М. Пр. 40.

Вж... См. Уж...

Вз... См. Уз...

***Взідгузь, нар.** Вспять, назад. *Живок... по старинній привичці свого роду писав взідгузь.* Франко.

Ви, мест. Вы. *Як ви нам, так і ми вам.* Ном. № 7220.

Вібабити, блю, биш, гл. 1) Принять (детей о повитухе). *Я в тебе усіх дітей вибабила.* 2) Заработать акушерством.

Вібава, ви, ж. Уничтожение, истребление. Уман. I. 317.

Вібавити, ся. См. **Вибавляти, ся.**

Вибавління, ня, с. = **Вібава.** Левч. 55.

Вибавляти, ляю, еш, сов. в. вибавити, влю, виш, гл. 1) Избавлять, избавить, спасать, спасти. *Ти мене вибавив од смерті, а я тебе.* Рудч. Ск. I. 72. 2) Выводить, вывести, уничтожать, уничтожить. *Вибав плямки. Кропива заклонулась у вишняку, так треба вибавити.* Ном. № 1313. *Він вибавляв кукіль з жита.* Борз. у. *Як вітрець повіє, росоньку висушить, а з мого серденька жалю не вибавить.* Грин. III. 408.

Вибавлятися, ляюся, ешся, сов. в. вибавитися, влюся, вишся, гл. 1) Избавляться, избавиться, спастись, спастись. 2) Выводиться, вывестись, уничтожаться, уничтожиться.

***Вибáгливий, а, е.** 1) Изобретательный, забавный, веселый. 2) Требовательный, взыскательный. 3) Изысканный, утонченный. Сл. Нік. *—**смак.** **Требовательный, утонченный вкус.**

Вібайкуватися, куюся, ешся, гл. Выплыть из воды. *Плив бистрою рікою, захльоскувавсь, тонув, вибайкувавсь і знов-знов-знов, поки аж на березі став.* МВ. III. 50.

Вібалакати, каю, еш, гл. Добиться

чего разговором, беседой. *Та що! Будем балакати, може що й вибалакаємо.*

Вібалакатися, каюся, ешся, гл. Наговориться, сказав все, что хотел, *выговориться, высказаться. *Та не перепиняй, — хай уже вибалакається.* Харьк.

Вібалок, лку, м. Отроги оврага, степной балки.

***Вібалушувати, шую, еш, сов. в. вибалушити, шу, шиш.** Таращить. вытаращить (глаза). Сл. Нік.

Вібандилити, лю, лиш, гл.—**кишкі.** Выпотрошить, вынуть кишки.

Вібандурити, рю, риш, гл. Выпотрошить. О. 1862. II. 63.

Вібанити, ню, ниш, гл. Вымыть теплой водой (посуду, утварь). *Вивернули вони той шаплик, вибанили.* Мнж. 138.

Вібанітувати, тую, еш, гл. Выбранить. *Вибанітував на всі боки.* Ном. № 3804.

Вібатожити, жу, жиш, гл. Отстегать кнутом.

Вібатькувати, кую, еш, гл. Выругать в отца. *Суча дочка, коли не вибатькую.* Ном. № 3604.

Вибачати, чаю, еш, сов. в. вибачити, чу, чиш, гл. Извинять, извинить. *Подорожньому і бог вибачає.* Ном. № 11374. *—**кому́, що, на чому́.** Сл. Нік. *Іжте, умочайте, на друге вибачайте.* Ном. № 12022. *Хто дурневі вибачить, має сто днів відпусту.* Ном. № 6212. **Вибачайте на сім слові.** Извините за выражение, с позволения сказать.

Вибачення, ня, с. Извинение. Левиц. I. 335.

Вібачити. См. **Вибачати.**

***Вібáчливий, а, е** = **Вибáчний.**

Вібáчний, а, е. Извиняющий, прощающий. **Будьте вибáчні.** Извините, простите. Вх. Лем. 397.

Вібаяти, баю, еш, гл. Выболтать, рассказать. *Що бають, то вибають.* Ном. № 7810.

Вібевкати, каю, еш, гл. Проболтаться.

Вібейкатися, каюся, ешся, гл. Выбраться из грязи, болота.

Вібекати, каю, еш, гл. Вылокать. *Собака вибекала миску води.*

Вібель, бля, м. Круглое бревно. См. **Вібляк**, **віблій**.

***Виб(и)рати**, раю, еш, сов. в. **вібрати**, беру, береш—**Вибірати**. *Ми сьогодні картоплю вибе(и)раємо*. Крим.

Вібештати, таю, еш и **вібештувати**, тую, еш, гл. Выбранить. *Вибештував, буде з його*. Ном. № 3804.

Вибіванка, ки, ж.—**Вібійка**. Желех.

Вибивати, ваю, еш, сов. в. **вібити**, б'ю, еш, гл. 1) Выбивать, выбить, вышибать, вышибить. *Клин клином вибивають*. Ном. № 5848. *Чого стоїш, моя доненько, чому не йдеш та додомоньку? Чи травиця ноги спутала, або роса очі вибила?* Мет. 289. **Вибивати очі**. Колоть глаза. *Зараз і почне їй очі хлопцями вибивати*. Мир. Пов. I. 119. *Ой годі, мати, сим очі вибивати*. Мет. 265. 2) Выбивать, выбить, изрывать, изрыть. *Копитами землю вибиває*. Рудч. Ск. II. 112. 3) Выбивать, выбить, побить. *Господи милостивий, вибиймо її (пшеницю) градом*. Грин. II. 147. *Де не взявся вітер—вибив те просо*. Рудч. Ск. II. 136. 4) Выколачивать, выколотить. *Вибий же добре килима дубцем*. 5) Выжимать, выжать, выдавить. *Нехай б'ють,—олії не виб'ють*. Ном. № 3913. 6) Вытеснять, вытеснить. *Б'ються (шаблями). Наливайко вибиває Жовковського з хати*. К. ЦН. 245.—**у потилицю**. Выгонять, выгнать, вытолкать в шею. *Иди, каже, брате, та й більше не приходи, бо як прийдеш, то в потилицю виб'ю*. Рудч. Ск. II. 135. *Козака не тягу за чуб брала, в потилицю з хати вибивала*. ЗОЮР. I. 202. 7) Только сов. в. Побить, поколотить. *Батько його вибив добре*. Рудч. Ск. II. 107. *Нагаєм вибив*. ЗОЮР. I. 161. 8) Избивать, избить. *Вибивали народ тисячами*. Стор. I. 181. 9) Оттискивать, оттиснуть, вытиснуть, отпечатывать, отпечатать. *Оце ви напишите, а другому дасте, щоб вибив книжку?* (Залюбовск.). *10) Чеканить. **Вібитий**. Чеканный. 11) Выбивать, выбить, набить (выбойку). (Полотно) *виб'є—спідницю пошиє, юпку... У вибійчаному й у свято ходила*. Мир. ХРВ. 25. 12) Только несов. в. Выбивать, бить, стучать, хлопать. *Барабани вибивали*. Рудч. Чп. 91. *Танцюють,*

кричать, у долоні вибивають. Грин. I. 184. 13) **Вибивати тропакá**. Откалывать трепака. Стор. М. Пр. 52. 14) О перепеле: петь. *Перепел вибива*. Мнж. 172. 15)—**з сіли**. Приводить, привести в изнеможение. *І навприсядки пускався й колесом крутився, поки дружку вибив з сили, а сам не втомився*. Мкр. Н. 30. *16)—**з грóшей**. Обезденежить. Сл. Нік.

Вибиватися, ваюся, ешся, сов. в. **вібитися**, б'юся, ешся, гл. Выбиваться, выбиться, пробиваться, пробиться. *Звіри вже вибились, прибігли*. Рудч. Ск. II. 70. *Я тобою з війська виб'юсь, з мурів—силою твоєю*. К. Псал. 39. *Молода, зелена та пахуча травиця з-під землі вибивалася*. О. 1862. X. 111.—**з сіли, мóчі**. Выбиться из сил. *Коняка вибилась із мочі*. Грин. II. 114. *—**в лю́ди**. Выйти в люди. Балт. у. П. Сум. *—**з грóшей**. Поистратиться.

Вибирати, ся, раю, ся, еш, ся, гл.—**Вибірати**, ся.

Вібити, ся. См. **Вибивати**, ся.

Вібичуватися, чуюся, ешся, гл. Выехать на гору, помогая лошадям, волам. *Вже як вибичувалися на рівне, так трошки оддыхали*. Стор. I. 146. *Вибичувався з хурою на гору*. Змиев. у.

Вібігати, гаю, еш, гл. 1) Исходить, бегаю. *Наймичка вибігала (шукаючи) увесь куток*. Г. Барв. 502. *Довелось скрізь вибігати по хатах, шукаючи*. Грин. I. 109. 2) Пробегать известное время. *Не багато він бігав, а рік вибігав вовком*. Грин. II. 126.

Вібігати, гаю, еш, сов. в. **вібігти**, біжу, жиш, гл. 1) Выбегать, выбежать. *Ой вибіг татарин старий бородатий... Вибіг того козаченька доганяти*. Макс. 2) Уходить, уйти, вылиться (о жидкости). *Що з горшка вибіжить, то не збіраєш*. Ном. № 1913.

Вібідувати, дую, еш, гл. 1) Пробедствовать. *Вібідував тиждень*. 2) Выстрадать.

Вібійка, ки, ж. Раст. Мятлик, Роа. Вх. Уг. 230.—**луговá**. Раст. Роа pratensis. Шух. I. 20.

Вібій, бóю, м. 1) Ухаб. Киев. у. См. **Вибóйна**. 2) Ямка в земляном полу. *Посеред хати вибої, повні сміття*. Мир. ХРВ. 178.

Вибійка, ки, ж. Набивная ткань. Котл. Ен. I. 21. Вас. 192.

***Вибійник**, ка, м. Набойщик. Сл. Нік.

Вибійчаний, а, е. Из набивной ткани. Сорочка на йому чорна, штани вибічані. Мир. ХРВ. 11.

Вибілити. См. **Вибіляти**.

***Вибілювати**, ся, люю, ся, еш, ся, сов. в. **вібилити**, ся, лю, ся, лиш, ся. Не вибілюйся так, бо сороки вхоплять —подумають, що сир (жарт). Крим.

Вибіляти, ляю, еш, сов. в. **вібилити**, лю, лиш, гл. Делать белым, белить, выбелить. Не ти личко вибіляла. Мил. 89. I на пряла, i виткала, i вибілила по лотно. Чуб.

Вибір, бору, м. 1) Выбор. На вибір дають, на людську волю: хоч утопись, хоч так загинь. МВ. (О. 1862. III. 74). А в лиски—лиски новий двір, чотирі дочки на вибір. Рудч. Ск. II. 5. 2) Мн. **Вибіри**. Выборы. *3) Избрание. **Вибір творів**. Избранные сочинения. Сл. Нік. ***На вибір найлуччий**. Отборный. Крим.

Вибірання, ня, с. 1) Сборы. Попівське вибірання, а жидівське зараз,—то все їдно. Ном. № 8066. 2) Выбирание, выбор, избирание. Ум. **Вибіраннячко**. Грин. III. 549.

Вибірати, раю, еш, сов. в. **вібрати**, беру, реш, гл. 1) Избирать, избрать, выбирать, выбрать. Не мені бути вашим ватажком, вибірайте собі іншого. Стор. М. Пр. 117. **Вибірає** злу дорогу. К. Псал. 84. **Вибірай**, голубко, котрий милий тобі. Мет. 108. 2) Выбирать, выбрать, исчерпывать. исчерпать. Ой у броду беру воду, не виберу до дна. Мет. 50. **Виправки** та походи силу з його усю вибрали. МВ. II. 15. 3) Выбирать, выбрать, отделять, отделить, вынимать, вынуть. **Кукіль** з пшениці вибірати. Ном. № 906. **Пора** вже її (картоплю) вибірати з землі. Рудч. Ск. I. 52. **Пиріжечки** вибіраю з печі. Рудч. Ск. II. 6. **Бодай** дідько очі вибрав. Ном. № 13171. **Хоч** йому зуби вибери. Ном. № 11757. —**невода**. Вытягивать, вытянуть, вынимать, вынуть невод из воды. Вас. 186. 4)—**живіт**. Давить, мять живот с целью лечения. **Ворожка** вибірає живіт.

Вибіратися, раюся, ешся, сов. в. **вібратися**, беруся, решся, гл. 1) Собирається, собраться (в дорогу), выезжать, выехать, выбратися, отправиться. **Вибірається**, як за море стріляти. Ном. № 10963. **Не мила й гостина**, коли з дому з сваркою вибірається. Ном. № 11949. **На** превелику силу вибрались із Київа. Стор. I. 156. **Треба** нам зарання вибратися, щоб ще загоді доплить до Капулівки. Стор. II. 115. 2) Взбираться, взобраться, взлезть. **Вибрався** на уступ. Стор. I. 120. **Вибравшись** на середину сухого гілля, примостився як-раз над кобзою. Стор. М. Пр. 107. 3) Выходить, выйти, случаться, случиться, попадаться, попасться, найтись. **Господи**, що за красива дівчина з неї вибралася. Федьк. Як вибереться літом день гарячий, душний, то й згадаю собі те прощання наше. МВ. II. 14. **Як** тільки було вибереться у його слободна година. Сим. 199.

Вибірки, мн. 1) Остатки, брак. **Нема** чого й купувать, там самі вибірки. 2) Переборчивость, привередливость. **За** вибірки дасть бог витрибки. Ном. № 4619.

Вибіснутися, нуюся, ешся, гл. Перебесноваться.

Віблагати, гаю, еш, гл. Вымолить, выпросить. **Віблагала** тую копійчину. Шевч. 479.

***Віблиск**, ку, м. 1) Отблеск. 2) Вспышка. Сл. Дубр. **З** **віблиском**. Блестяще. **Деякі** (екзамени) він поздавав навіть з виблиском. Крим.

Вибліскувати, кую, еш и вибліскуватися, куюся, ешся, гл. Сверкать, светить. **Ясні** зорі вибліскували на темному небі. Мир. ХРВ. 50. **Викосив** птичку таку гарну, що аж вибліскується. Рудч. Ск. I. 163.

Віблудитися, джуся, дишся, гл. Заблудившись, найти потом дорогу. **На** силу виблудивсь таки з лісу. Грин. I. 92.

Вибльовувати, вую, еш, сов. в. **віблювати**, люю, еш, гл. Рвать, вырвать (о рвоте). Аф. 323.

Вібовтати, ся. См. **Вібовтувати**, ся.

Вібовтування, ня, с. Выплескивание.

Вибóвтувати, тую, еш, сов. в. **вiбóвтати**, таю, еш, гл. Выплескивать, выплескать, разболтать, расплескать.

Вибóвтуватися, туюся, ешся, сов. в. **вiбóвтатися**, таюся, ешся, гл. 1) Выплескиваться, выплескаться, разболтаться. 2) Выплывать, выплыть с трудом.

Вибóйна, ни, ж. Ухаб, углубление на дороге. Желех. См. **Вибiй 1**.

Вибóйстий, а, е. Ухабистый. *Вибóйста дорога*. Желех.

Вiбóлiти, лю, лиш, гл. Переболеть, отболеть. *Колиб вихорiв, вибóлiв, що у мене вихилив*. Ном. № 11643.

***Вибóрець**, рця, м. Избиратель, выборщик. Сл. Нiк.

Вибóрний, а, е. 1) Отменный, отборный. *Там то личко рум'янеє, ще й слова виборнi*. Грин. III. 163. *Збiрає женцiв та все виборнiй, хлопцi, дiвчата та все молодiй*. АД. I. 81. 2) и **вiборний** = **Виборóвий**. ***Вибóрне товариство**. Избранное общество. Сл. Нiк.

Виборóвий, а, е. Выборный. Башт, 91.

Вiборсатися, саюся, ешся, гл. Выпутаться, выбраться. *У таке вскочив, що насилу виборсався*. О. 1862. VI. 95.

***Вiборчий**, а, е. Изобретательный. Сл. Нiк.

***Вибóрювати**, рюю, еш, гл., сов. в. **вiбороти**. Добиваться путем борьбы. Сл. Яворн.

Вибрáнець, нця, м. 1) Избранник. 2) Рекрут. Гол. *А що були годнi хлопцi,—пiшли у вибранцi*. Шух. I. 201. Ум. **Вибрáнчик**. *Вибранчикiв до вiйська змусили*. Гол. I. 134.

Вiбрати, ся. 1) См. **Вибiрати**, ся. "2) Выклевать. *Гиндики кинулися на пiвня i вибрали йому очi*. Крим.

***Вибрeнькувати**, кую, еш, сов. в. **вiбрeнькати**, каю, еш. 1) Бренчать, плохо играть. 2) Позванивать, постукивать. *Чути було... вибрeнькували ложками*. Лепкий.

Вибрехати, ся. См. **Вибрiхувати**, ся.

Вiбрик, ку, м. 1) Скачок, прыжок (о животных). **Вiбриком**. В прыжку, отбрасывая задние ноги. *Як пiдемо було вибриком на гору*. Сим. 200. 2) Капризная выходка.

Вибрiкувати, кую, еш, гл. 1) Подпрыгивать, подскакивать лягаясь. *Скотина вибрикує, йдучи до води*. Грин. I. 253. 2) Резвиться, шалить (о детях). *Щоб наші дiти так вибрикували*. Ном. № 11620.

Вибрiхувати, хую, еш, сов. в. **вiбрехати**, шу, шеш, гл. 1) Ложью, обманом приобретать, приобрести. (Циган) *що вибреше, що вимiта, то те й його*. Рудч. Ск. II. 190. 2) Выдумывать, выдумать небылицы. *Глузує над людьми, базiка, вибрiхує таке, що на, неначе панi превелика*. Глiб. 47.

Вибрiхуватися, хуюся, ешся, сов. в. **вiбрехатися**, шуся, шешся, гл. Изворачиваться, извернуться, выйти из неловкого положения при помощи лжи, оправдываться, оправдаться ложью. *Брехнею не вибрешешся*. Ном. № 6797.

Вiбродити, джу, диш, гл. Исходить бродя. *Все море вибродив*. ЗОЮР. II. 69.

Вiбростити, рощу, стиш, гл. Дать отросток. Вх. Лем. 397.

Вiбрудок, дка, м. 1) Грязный осадок. Желех. 2) Очень ранний выкидыш. embryo.

Вибрiзкувати, кую, еш, гл. Бряцать. Желех.

Вибувати, вiю, еш, сов. в. **вiбути**, буду, деш, гл. Пробывать, пробыть, прожить определенное время. *В його нiхто не вибуде. Не то добрий, що в доброго год вибуде, але то добрий, що в злого*. Ном. № 10361.

***Вiбудований**, а, е. Выстроенный, воздвигнутый. Сл. Дубр.

Вибудóувати, вую, еш, сов. в. **вiбудувати**, дую, еш, гл. Выстраивать, выстроить (здание). *Свiтлицю навпроти старої хати я собi вибудував*. О. 1861. IV. 153.

Вибудóуватися, вуюся, ешся, сов. в. **вiбудуватися**, дуося, ешся, гл. Выстраиваться, выстроиться (о здании). *За одну нiч вибудувався такий дiм*. Грин. II. 247.

Вiбузувати, зую, еш, гл. Выкопать. *Але ми й яму вибузували! Як полетить хто, то й шию зверне*.

Вiбуркнути, ну, неш, гл. Прорботать.

***Вібуркований, а, е.** Вымощенный (камнем). Сл. Тутк.

Вібуркувати, кую, еш, гл. Вымо- стить камнем.

Вібуртати, таю, еш, гл.—**Вібур- тувати.** Вх. Уг. 230.

Вібуртувати, тую, еш, гл. Вы- рыть. *Собака гребеться, гребеться... Там таку яму вибуртував!* Пирят. у.

Вібурхати, хаю, еш, гл. Выплес- нуть, с шумом выбросить.

Вибути. См. **Вибувати.**

Вібутиляти, ляю, еш, гл. Дать толстый трубчатый стебель (о луке). *Цибуля вибутиляла.* Мнж. 177.

Вібух, ху, м. Взрыв; извержение. *За вибухом сліпого фанатизму я чую спів.* К. Бай. 157.

Вибухати, хаю, еш, сов. в. ві- бухнути, ну, неш, гл. 1) Неожиданно прорываться, прорваться, вспыхивать, вспыхнуть. *Дим з коміна вибухає. Вибухла война.* Гн. II. 245. 2) Взры- ваться, взорваться. 3) Только сов. в. Выпалить, выстрелить. *Вибухнуло з рушниці.* *4)—**плачём, гнівом.** Разра- жаться, разразиться слезами, гневом. *Нараз вибухла плачем.* Кобил. Ніоба.

Вібухатися, хаюся, ешся, гл. Сильно вырасти. *Дивись, яка вибуха- лась: уже й батька переросла.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

***Вибуховий, а, е.** 1) Изверженный, неожиданный. Сл. Тутк. 2) Взрывча- тый. Сл. Дубр.

***Вібуялий, а, е.** Расцветший (рос- кошно). Сл. Дубр.

Вібуяти, буяю, еш, гл. О расте- ниях: вырасти, развиться слишком роскошно. *Жито вибуяло.* Ананьевск. у. Переносно о человеке: *Вибуяв як верба.* Фр. Пр. 157.

***Виваблювати, люю, еш, гл.** Вы- манивать. Сл. Дубр.

Вівага, ги, ж. Взвешивание.

Вівагом, нар. 1)—**підіймати.** Под- нимать при помощи положенного под тяжесть рычага. Черк. у. 2)—**гово- рїти.** Медленно, протяжно выговари- вать. Шух. I. 28.

Вівадити, джу, диш, гл. Выпречь. *Мусів коні вивадити.* Вх. Лем. 397.

Виважати, жаю, еш, гл.—**Вива-**

жувати. *Довго пані виважала, поки зважилась.* МВ. II. 34.

***Віважений, а, е.** Взвешенный, вы- вешенный.—**ляпас.** Отвешенная поще- чина. Сл. Нік.

Виважити. См. **Виважувати.**

Виважувати, жую, еш, сов. в. ві- важити, жу, жиш, гл. 1) Взвешивать, взвесить, вывешивать, вывесить; рас- считывать, рассчитать. *Виважують, щоб і біг ласкав, і батіг ляскав.* Ном. № 1276. *Твори ж мою вже виважену волю.* К. ЦН. 257. 2) Выверять, выве- рить (весы). 3) Поднимать, поднять при помощи подложенного под тя- жель рычага. *Виважив пенька.* Черк. у. — **двері.** Выставлять, выставить дверь, подняв ее с петель рычагом. *А як наважу, двері виважу.* Гол. I. 147.— **якір.** Поднимать, поднять якорь. Мнж. 180. 4) Размахиваться, размахнуться. *Як виважить руку, як ударе його з усього маху по пиці.* Мир. ХРВ. 53. 5) Раздумывать так и этак, взвешивать, взвесить в мыслях.

Виваксувати, сую, еш, гл. Вычи- стить ваксой. *Він виваксував чоботи.* Св. Л. 169.

Вивалашати, шаю, еш, *сов. в. вівалашати, шу, шиш, гл. Оскоп- лять, оскопить. Сл. Нік.

Вівалити, ся. См. **Вівалювати, ся.**

Вівалювати, люю, еш, сов. в. ві- валити, лю, лиш, гл. 1) Вываливать, вывалить, выкидывать, выкидать из чего-либо. 2) Выбивать, выбить. *Ви- валив двері.* См. **Виваляти.** 3) Выва- ливать, вывалить, высовывать, высу- нуть. *Язик вивалив мов та собака.* Маркев. 59.—**оці.** Вытаращить, выка- тить глаза. *Вивалив очі як баран.* Ном. № 6599.

Вівалюватися, лююся, ешся, сов. в. вівалитися, люся, лишся, гл. 1) Вываливаться, вывалиться. *Не міг би ти так ізробити, щоб оця стіна вивали- лась, то ми б укупі жили.* Рудч. Ск. II. 88. 2) Высовываться, высунуться. *Язик вивалився з рота.*

Віваляти, ляю, еш, гл. 1) Пова- лить все или многое. *Сунулись тії ту- ри в пушу,—так і виваляли дерево.* ЗОЮР. II. 204. 2) Вывалять, обвалять во что, испачкать каким-либо сыпу-

чим веществом. Упустив хліб, виваляв у пісок,—як же його тепер їсти?

Виваляти, ляю, еш, гл.—**Вивалявати.** Пусти, суко, враз до хати, щоб двері не виваляти. Лукаш. 114.

Вівапити. См. **Виваплювати.**

Виваплювати, люю, еш, сов. в. вівапити, плю, пиш, гл. Белить, выбеливать известью.

***Вівар, ру, м.** Взвар, отвар. Сл. Дубр.

***Виварачати, чаю, еш, гл.** Фордыбачить. Франко. «В поті ч.».

Віварити, ся. См. **Виварювати, ся.**

***Виварній, а, е.** Выварочный Сл. Дубр.

***Виварювання, ня, ср.** Вываривание. Сл. Нік.

Виварювати, рюю, еш, сов. в. віварити, рю, риш, гл. Вываривать, выварить. **Віварив з нього воду.** Измучил его, истомил. Ном. № 2727.

Виварюватися, рююся, ешся, сов. в. віваритися, рюся, ришся, гл. Вывариваться, вывариться. Аф. 324.

Виват! меж. Виват, да здравствует! У Кулиша употребляется как существительное. **Гукають гармати під панські вивати.** К. Досв. 21.

Вівезти, ся. См. **Вивозити, ся.**

Вивернениця, ці, ж. Валежник, ветролом. Вх. Зн. 6. См. **Вівертень.**

Віверні, нів, м.—**Иверень.** В городі дуба рубають, за город виверні летять (Загадка).

Вівернути, ся. См. **Вивертати, ся.**

***Віверт, ту, м.** 1) Выворот, изнанка. 2) Увертка. 3) Ветролом. Сл. Нік. Ну, беремося по два до виверту. Позакурюємо люльки та пили в руки. Франко.

Вивертати, таю, еш, сов. в. вівернути, ну, неш, гл. 1) Выворачивать, выворотить (на другую сторону). **Покіль кожух не вивернеш, він все здається чорним.** Ном. № 11148. 2) Опрокидывать, опрокинуть, переворачивать, переворотить; выворачивать, выворотить. **З відер воду вивертає.** Лукаш. 74. **Щоб тебе буря вивернула.** Ном. № 3668. **Вивернем горщик з борщем.** Ном. № 14168. **Аж коріння вивертає.** Рудч. Ск. I. 66. **Він вивернув дуба.** Мнж. 37. **Усіх батьків з того**

світу вивертає. Сильно ругается по отцу. О. 1861. III. 95. 3) Вываливать, вывалить. **Раненько взяли знов хліб святий, півня з куркою і страшенну шуку. Пішли до попа. Шуку на ослінець так і вивернули; положили хліб на столі.** Г. Барв. 184—185. *4) Не додавать, вычитать. **Винна була, то й вивернули з мене аж цілого карбованчика.** Звен. у. Ефр. *5) — **кожуха.** Устраивать, устроить злостное банкротство. Сл. Нік.

Вивертатися, таюся, ешся, сов. в. вівернутися, нуся, нешся, гл. 1) Выворачиваться, вывернуться. 2) Выворачиваться, выворотиться, опрокидываться, опрокинуться, переворачиваться, перевернуться. **Вивернувся з човна.** Сим. 220. **Через голови вивертались.** Левиц. I. 358. **Вивернувся до гори черева на ліжку.** 3) Изворачиваться, извернуться. **Не той козак, що поборов, а той, що вивернувся.** Ном. № 4197. 4) Разваливаться, развалиться. **Вивернувся як кабан, вередує.** Мир. Пов. II. 78. **Іхав напижившись, а то ще як здивався з ким, то вивернется на бричці і гука: «торкай!»** Св. Л. 169. 5) Преимущ. в сов. в. Растянуться, упасть мертвым, без чувств. **Як плигне йому під ноги кішка,—він схопив рукавицю та й ударив її на-оддаль,—та так і вивернулася.** Грин. I. 66. **Ото кожна до корита, та ухватить та й вивернется. І так усі чисто попеклись.** Рудч. Ск. II. 59.

Вивертачка, ки, ж. Инструмент для выворачивания сапог.

Вівертень, тня, м. 1) Половина толстого ствола, распиленного надвое. Сумск. у. 2) Ветролом, валежник. Желех. 3) Род детской игры с бросанием палок. Ив. 21.

Віверти, рну, неш, гл. Выбросить. **Цици такі, же аж си виверла на плечі.** МУЕ. III. 34.

Вівертити, ся. См. **Вивірчувати, ся.**

***Вівертка, ки, ж.** Штопор, пробочник. Сл. Дубр.

Вівертом, нар. 1) Ломанно. **Отой якось кумедно вивертом говоре.** *2) Выворачивая, выворачиваясь. Сл. Яворн.

***Вівершений, а, е.** Завершений, совершенный.

Вівершити. См. **Вивёршувати.**

Вивёршувати, шую, еш, сов. в. вівершити, шу, шиш, гл. 1) Делать, сделать верх. *Вивершити стіг.* 2) Насыпáть, насыпать выше краев. 3) Завершать, завершить, исполнить.

Вівести, ся. См. **Вивóдити, ся.**

Вививáти, ваю, еш, сов. в. вівинути, ну, неш, гл. 1) Вынимать, вынуть что-либо, развернув то, во что предмет был завернут. *З платка вивинув.* *Ном. № 10817. Вивини рубочок з паперу, з біленького шовку.* *Грин. III. 522.* 2) сов. в. Вывихнуть. *Хто кого линє, най ногу вивине.* *Ном. № 11568.*

***Вівих, ху, м.** Вывих. *Сл. Нік.*

***Вивихáтися, хаюся, хаєшся, сов. в. вивіхнутися, нуся, нешся.** Отговариваться, увиливать. *Не хоче його, так хай скаже, а то приязнею якоюсь вивихається, очі замилити гадає.* *Лепкий.*

***Вивишáти, шаю, еш, гл.** Возвышать.

***Вивишáтися, шаюся, ешся, гл.** Возвышаться, выситися над кем.

Вивівáти, ваю, еш, сов. в. вівіяти, вію, еш, гл. 1) Вывевать, вывечать. *Аф. 324.* 2) Провевать, провеять. *Желех. (Пшеницю) помолотити, вивіяти.* *Гн. II. 165.*

Вівід, воду, м. 1) Вывод. 2) Вывод, выводка, рождение (о птицах); выводок; род. *Він кидає на землю свої яйця, щоб грілися в піску на вивод.* *К. Юв. 89. Торік вивід був луччий. Увесь вивід вовчий. Сучого виводу.* *Ном. № 3548.* 3) Первое посещение церкви женщиною через шесть недель после рождения ею ребенка для получения очистительной молитвы. Так называется также и самая молитва. *На вікні трєбник лежав з хрестом, в патрахіль замотаний. О. Герьасій в йому, було, з кропилом ходить, вивід читає, ходить сповідати.* *Сл. Л. 110.* 4) Посещение новобрачною церкви в понедельник после брачной ночи для получения молитвы. *О. 1862. IV. 37; 1862. IX. 52; 1861. X. Св. 48.* 5) Печная труба в сенях и на крыше. *Чуб. VII. 381. Біжи в сїни до верха під вивід.* *Грин.*

II. 323. Дим стелеться з вивода. *Грин. I. 254.* 6) Полоса узора, вышитая вдоль рукава или пазухи рубахи. *На сорочці у його гарний вивід,—наче змальовано з чого.* *Екат. у. Пошила рукава з виводами.* *Славян. у.*

Вівідати. См. **Вивідувати.**

***Вивідач, ча, м.** Шпион, сыщик. *Сл. Дубр.*

Вівідець, дя, м. В орнаменте при раскрашивании мисок: кривая линия, идущая вдоль краев миски. *Вас. 184.*

Вівідка, ки, ж. Разведки, расспрос, расследование. Чаще во мн. ч. *Це він ходив на вивідки.* *Новомоск. у.*

***Вивідній, а, е.** Выводной. *Сл. Нік.*

***Вивідування, ня, ср.** Выведывание. *Сл. Нік.*

Вивідувати, дую, еш, сов. в. вівідати, даю, еш, гл. Разузнавать, разузнать, выведывать, выведать. *Стали ся в нього вивідувати: ой брате, брате, що там слихати?* *Гол. Также и когó вивідувати.* *Расспрашивать у кого. Сталися його вивідувати: «Що там доброго в Уграх слихати?»* *Ад. I. 43.—ума.* Стараться узнать образ мыслей. *О, се такий пан, що мабуть ума вивідує.*

***Вівідчик, ка, м.** Разведчик. *Сл. Яворн.*

Вівіз, возу, м.—Узвіз. *Вх. Зн. 72.*

Вівільга, ги *и **вільга.** *Сл. Нік., ж. Иволга. Кричить жовта вивільга.* *О. 1862. IV. 72.*

***Вивінуваний, а, е.** Наделенный одаренный. *Щоб цей великий і провидінням божим багато вивінуваний край заспокоїти.* *Лепкий.*

Вівірити. См. **Вивіряти.**

Вівірка, ки, ж. Белка. *Вх. Пч. II. 7.*

Вивірчувати, чую, еш, сов. в. вівертити, рчу, тиш, гл. 1) Высверливать, высверлить. вывертеть. 2) Разматывать, размотать из чего-либо. *Приїхали, він вивертів із рядна і поклав на столі (хліб).* *Рудч. Ск. I. 180.*

Вивірчуватися, чуюся, ешся, сов. в. вівертітися, чуся, тишся, гл. 1) Высверливаются, высверлятся 2) Разматываются, размотаются из чего *Кв. (Желех).*

Вивіря́ти, ряю, еш, сов. в. **ві́вирити, рю, риш,** *гл.* 1) Проверять, перевірить. Змиев. у. *Вивіряймо, чи багато чарок у пляшці.* Староб. у. 2) Испытывать, испытать, изверить. *Ти думаєш, козаченьку, що я умираю, а я з тебе, молодого, ума вивіряю.* Мил. 75. *Вивірів ти моє серце вдень і нічною добою.* К. Псал. 32.

***Ві́вітрілий, а, е.** Выветрившийся. Сл. Нік.

***Виві́трювання, ня,** *ср.* 1) Выветривание. 2) Проветривание. Сл. Нік.

Виві́трювати, рюю, еш, сов. в. **ві́вітрити, рю, риш,** *гл.* Выветривать, выветрить; переносно: искоренять, искоренить, уничтожать, уничтожить. *Така вже запорозька язугра: ні літа її не вивітрять, ні під сивим волосом не сховається.* Стор. I. 132. 2) Только сов. в. Отколотить. *Батько взяв хлопця за руку та добре його нагаєм вивітрив.*

Виві́трюватися, рююся, ешся, сов. в. **ві́вітритися, рюся, ришся,** *гл.* Выветриваться, выветриться. Аф. 325.

Ві́вішати, шаю, еш, *гл.* Переवेशать. *Вивішали гайдамаків в П'ятигорах много.* Макс.

Ві́вішник, ка, м. Раст. *Geum urbani* L. ЗЮЗО. I. 124.

Ві́віщувати, щую, еш, *гл.* Напророчить. *Щоб воно на свою голову ввіщувало.* Ном. № 3661. *Лучче ти мечі смерті попроси, її вивіщуй.* МВ. (О. 1862. I. 88).

Ві́віяти. См. Вивіва́ти.

***Ві́ввластити, шу, стиш,** *гл.* Отчуждить, отнять у собственника. Сл. Яворн.

• **Віво́дини, дин, ж. мн.**—**Ві́від** 3. Вх. Лем. 397.

Ві́водити, джу, диш, *гл.* Выводить. *Виводила по всіх київських горах.* Левиц. I. 346.

Віво́дити, джу, диш, сов. в. **ві́вести, веду, деш,** *гл.* 1) Выводить, вывести. *Вивів босу на морозець.* Мет. 237. *Сірко вивів вовка аж на поле.* Рудч. Ск. I. 12. 2) Выводить, вывести. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела діток при битій дорозі.* Рудч. Чп. 88. *Вивела перепеличенька діти.* Нп. 3)

Выстраивать, выстроить. сооружать, соорудить. *Виведем таку-сяку оселяю та й будемо жить.* Рудч. Ск. I. 13. *Верх вивели і у головах поставили хрест.* Кв. I. 116. 4) Доказывать, доказать, обосновать, оправдать. *Бо ти став на прою за мене, вивів моє право.* К. Псал. 17. *Тоді б йому все діло моє вивів, уста б мої я сповнив оправданьям.* К. Іов. 51.—**спра́ву.** Добитись свого. *З ним не виведе справи і той, що у болоті.* Ном. № 2666. 5) — **на сві́т.** Обнаруживать, обнаружить. раскрывать, раскрыть, выводить, вывести на чистую воду. *Яке б темне діло не було, та зараз його на світ виведе.* Стор. I. 32. 6)—**ні́тку** (в пряже). Выпрядать, выпрясть нитку. *То мати наумисльне такі товсті нитки виводили, бо у нас сього року дуже коноплі були народили.* Ном., стр. 287, № 6418. 7)—**та́нчик.** Танцювать, протанцювать. *Виведи танчик понімецькій.* Ном. № 670. 8) — **го́лос, пі́сню.** Выводить, вывести голосом. *Зачав мій шпак пісні виводить.* Гліб. 66. *Виводить голос, як лягну тонку нитку.* Левиц. I. 112. 9) **'Очі вівело.** Выкатились глаза. *Очі вивело із лоба од страшної муки.* Шевч. 24.

Віво́дитися, джуся, дишся, сов. в. **ві́вестися, ведуся, дешся,** *гл.* 1) Выводиться, вывестись. 2) Выводиться, вывестись, рождається, родиться. *Нехай тута виводяться круки та ворони.* Нп. *В камінні там виводяться сахвири і золото лежить піском блискучим.* К. Іов. 59. 3) Выводиться, вывестись, исчезнуть. выйти из употребления, иссякать, иссякнуть, истощиться. *Тепер такі пояси вивелися... хіба рідко де побачиш.* Грин. I. 5. *Сидить циган і сніда... хліба багато, а сала мало. От він, щоб сало з рук не виводилось, хліба вкусить, а сала понюха.* Ном. № 14320. **Я вівелася з чо́го.** У меня вышло что. *Я вивелася з малих горшків,— нема ні одного.* Лебед. у. 4) Оправдываться, оправдаться. *Я прийду до вас вивестись, бо на мене набрехано!*—**Нічого виводитись.** Лебед. у. 5) О родившей женщине: идти в церковь за молитвой через шесть недель после родов. Харьк. г.

Вивождати, ждаю, еш, гл.—**Виво́дити**. *Дуків сребраників за лоб брали, із-за стола, наче волів, вивождали*. Мет. 382.

Вівозити, вожу, зиш, гл. Перевозить все, вывезти все. *Хоч вивози цілий ліс, то все буде один біс*. Ном. № 3220.

Вивозити, во́жу, зиш, сов. в. **вівезти**, зу, зеш, гл. Вывозить, вывезть. *Не то кінь, що в болото увезе, а то, що з болота вивезе*. Ном. № 7225. *Вимету разком та вивезу возком*. Ном. № 10791.

Вивозитися, во́жуся, зишся, сов. в. **вівезтися**, зуся, зешся, гл. Вывозиться, вывезтись. Аф. 325.

***Вивозо́вий**, а, е. Вывозной. Сл. Дубр.

Виволанка, ки, ж. Избрание. *Поїдають люде, же дієта буде, я на виволанку заспівам співанку*. Гол. III. 257.

Віволанка, ки, ж. Изгнанница, вигнанная. Бранное слово у гуцулов. Шух. I. 34.

Виволікати, каю, еш, сов. в. **виволокти**, лочу, чеш, гл. Выволакивать, выволочь, вытаскивать, вытащить. *Насилу вправилаь із вовком, виволікати поможи!* Алв. 86. *Що написано пером, того не виволочеш воллом*. Ном. № 7383.

***Віволочка**, ки, ж. Потасовка. **Віволочки дати**. Устроить потасовку, побить. Сл. Яворн.

***Виворо́жувати**, жу́ю, еш, сов. в. **віворожити**, жу, жиш, гл. Выколдовать, достигать, достигчь колдовством, наколдовать. *Вигнав чоловік циганку, а тоді до жінки: ну, кажи мені, що ти виворожила? Б'є та розпитує: а що ти виворожила?* Крим.

Віворот, ту, м. 1) Изнанка. **На віворот**. На изнанку. 2) Выворот. *Санна їзда—ангельська їзда, але дідчий виворот*. Ном. № 11433.

Виворотній, а́, е́. Виворотні чо́боти, череви́ки. Сапоги, в которых подошва к головке пришита, а после подшивки подошвы с левой стороны голенище с головкой выворачивается на лицевую сторону и затем подшивается задник. Вас. 161, 162.

Віворо́ть, ті, ж. Поваленное ветром дерево. Шух. I. 176.

Віворо́чати, чаю, еш, гл. Исходить. *Де вже він не виворочав,—як було почне казати покійник: бував і в Чорногорії, і в Чорноморії, і за Дунаєм*. Борз. у.

Вівтікати, каю, еш, гл. О всех: ударть, бежать.

***Вівчасуватися**, суюся, ешся, гл. **Коні вівчасуються**. Лошади выстоятсья, с'едят заданый им корм. *За той час мої люди і самі спінуть, і коні вівчасуються*. Лепкий.

Вивча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **вивчити**, чу, чиш, гл. 1) Выучивать, выучить. 2) Научать, научить. *Вивчив дітей, як сказати*. 3) Изучать, изучить.

Вивча́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **вивчитися**, чуся, чишся, гл. 1) Выучиваться, выучиться, научиться. *Ото ж і вивчився я, виріс*. Шевч. 417. *І став усього вчитися, і за рік усього вивчився*. Рудч. Ск. II. 115. *2) Изучаться.

***Вівчений**, а, е. Обученый. *Буває відьма природня, а буває вивчена*. Крим.

Вівче́ння, ня, с. Изучение. *Праця з Огоновського є здобуток широкого вивчення джерел*. Башт. 59.

***Вів'язаний**, а, е. 1) Сплетеный, связанный. 2) Выделенный. Сл. Нік.

Вив'язувати, зу́ю, еш, сов. в. **вив'язати**, жу, жеш, гл. 1) Развязав мешок, узел и т. п., вынуть оттуда. *Почали з рушників усячину вив'язувати*. Г. Барв. 65. 2) Связывать, связать. *Червону калину в пучки вив'язують*. **Вив'язати невід**. Связать невод. Мнж. 24.

Вив'язуватися, зу́юся, ешся, сов. в. **вив'язатися**, жуся, жешся, гл. Повязываться, повязаться. *Вив'язеться шовковою хусткою*. Г. Барв. 364.

Вів'ялити, лю, лиш, гл. 1) Проявлять. 2) Истощить, изнурить, обессилить. Желех.

Вів'ялитися, люся, лишся, гл. Обессилеть до вялости, изнуриться. *Мужик у роботі вив'ялиться, виробиться та й не довго живе*. Волч. у.

Вівгавкати, каю, еш, гл. Выгнать лаем. *Собака не зроби урону, щоб то переполох вилити*. *Вона хоч і зляка, так потім сама усе вигавка*. Мнж. 155.

***Вігавкатися**, каюся, ешся, *гл.* Притти в нормальное состояние, испраться (иронично). *Та може він ще вигавкається.* Звен. у. Ефр.

***Вігад**, ду, *м.* Изобретение, вымысел. Сл. Нік.

Вігадати. См. **Вігадувати**.

Вігадка, ки, *ж.* 1) Выдумка. *Пішла голота на вигадки.* Ном. № 14265. 2) Выдумка, каприз, прихоть, *причуда. *Коли скінчиш ти вигадки химерні і нам даси до тебе говорити.* К. Іов. 39. Ум. **Вігадочка**. *А за молодого віку, славлють, вигадочки були чималі і в неї.* МВ. (О. 1862. III. 34).

Вігадливий, а, е. 1) Изобретательный. 2) Прихотливый. *А жінка вередлива та вигадлива.* Рудч. Ск. II. 174.

Вігадливість, вости, *ж.* Изобретательность. *До краси натури прийшла на поміч людська вигадливість.* Левиц. I. 221.

Вігадніця, ці, *ж.* Выдумщица. Желех.

Вігадочка, ки, *ж.* Ум. от **вігадка**.

Вігадування, ня, *с.* Выдумывание.

Вігадувати, дую, еш, *сов. в.* **вігадати**, даю, еш, *гл.* 1) Выдумывать, выдумать, придумать. *Дідона вигадала грище.* Котл. Ен. I. 23. *Глухий не почує, то вигада.* Посл. *Учені люде вигадали такий струмент, що виміря кожну високість.* Ком. I. 14. 2) Только несов. в. Прихотничать, привередничать. *Як почала вигадувати: і те не добре, і се не гаразд,—дайте такого, що й не знаю якого.*

Вігадчиця, ці, *ж.* = **Вігадніця**. *Дочка була вже така вигадчиця, що нехай господь боронить.* МВ. I. 26.

Вігадько, ка, *м.* Выдумщик. Ном. № 12623.

Віганьбити, блю, биш, *гл.* Изругать. *Семен було мене і полає, і виганьбить.* Федьк.

Віганяти, няю, еш, *гл.* 1) Выбегать. *Виганяв по всьому городу.* Аф. 325. *2) Гнать кого-либо много и долго. *Виганяв коняку так, що аж милом укрилася.* Звен. у. Ефр.

Віганяти, няю, еш, *сов. в.* **вігнати**, жену, неш, *гл.* 1) Выгонять, выгнать, изгонять, изгнать. *Вигнав бог людей з раю.* Ном. № 11415. *Син виганя з хати.*

Ном. № 9413. *Вигнала свиню з огорода.* Левиц. I. 196. 2) Гнать, выгонять, вигнать. *Молотить виганяє людей недогитих.* Шевч. 333. *Виганяє чумаки сірі воли та на ранню росу.* Рудч. Чп. 87. 3) Вышибать, вышибить. *Клин клином виганяй.* Ном. № 3886. 4) **Вігнало що, когось**. Вырос очень в вышину. *Вігнало того дуба так, що за всіх вищий.* *Доріс Павлусь до парубка.* *Так його вигнало.* Стор. I. 60.

Віганятися, няюся, ешся, *гл.* Набегаться. *Виганявся за день, аж ніг не чую.*

Віганятися, няюся, ешся, *сов. в.* **вігнатися**, женуся нешся, *гл.* 1) Изгоняться, быть изгнанным. 2) Выгоняться, быть выгнанным. *Вівці виганяються рано вранці до ватаги.* 3) Вытолкиваться, вытолкнуться. *Смок витягає воздух з цівки, а через те вода піднімається й виганяється геть.* Ком. II. 9. 4) Вырастать, вырасти в вышину. *Григор вигнався такий, як тополя.* Каменец. у. *Два дуби вигнались вище лип.* Левиц. Пов. 179.

Вігаптовувати, вую, еш, *сов. в.* **вігаптувати**, тую, еш, *гл.* Вышивать, вышить золотом, серебром. *Я вишию-вигаптую чумаку рукавця.* Рудч. Чп. 26.

***Вігарбувати**, бую, еш, *сов. в.* **вігарбати**, баю, еш. Выгребать.

***Вігарбуватися**, буюся, ешся, *сов. в.* **вігарбатися**, баюся, ешся. Выгребаться, выкарабкаться. Франко. «В поті ч.».

Вігарманувати, нуо, еш, *гл.* Вымолотить, смолотить гарманом. *Відколи гарманую, тільки копу вигарманував.*

Вігасати, саю, еш, *гл.* Выбегать.

Вігасити. См. **Вігашувати**.

***Вігаслий**, а, е. Потухший. Сл Тутк. Угасший. Сл. Дубр.

Вігаснути, ну, неш, *гл.* Угаснуть, потухнуть. *Да вигаснуть зарані її зорі.* К. Іов. 8.

Вігатити. См. **Вігачувати**.

Вігачувати, чую, еш, *сов. в.* **вігатити**, гачу, тиш, *гл.* Запруживать, запрудить, сделать запруду.

Вігашувати, шуо, еш, *сов. в.* **вігасити**, шу, сиш, *гл.* Гасить, тушить, потушить.

***Вигейкувати**, кую, еш, *гл.* Погонять волів, говоря: Гей! Сл. Нік.

Вігемблювати, люю, еш, *гл.* Выстрогать рубанком.

Вігибти, бну, неш, *гл.*—**Вігинути**.

Вігикнути, ну, неш, *гл.* Икнутъ. Дай, боже, легенько вигикнути. Ном. № 365.

***Вігин**, гину, *м.* Выгиб, изгиб. Сл. Тутк.

***Вигинання**, ня, *ср.* Выгибание. Сл. Тутк.

Вигинати, наю, еш, *сов. в.* **вігнути**, ну, неш, *гл.* Изгибать, выгибать, выгнуть. Вона вигинала стан, шю. Левиц. I. 294.

Вигинатися, наюся, ешся, *гл.* Изгибаться, выгибаться.

Вигинистий, а, е. 1) Выгнутый. У которої дитини прості ніжки, то скоріш почне ходити, а в которої вигинисті, то не так-то. 2) Гибкий. Вх. Зн. 6. Дубець вигинистий. Черниг. у.

Вігинути, ну, неш, *гл.* Погибнуть, пропасть (всем). Як би бог слухав пастуха, то б уся череда вигинула. Ном. № 4124. Од лица твого святого вигинуть прокляті. К. Псал. 16.

***Вигинчастий**, та, те. Выгнутый, изогнутый. Ловка у його палічка, вигинчаста. Звен. у. Ефр.

Вигівщина, ни, *ж.* Время гетманства Ивана Выговского (1657—1659). Мушу видати книжку про порядки, які завелись на Україні за гетьмана Выговського: ту книжку оглашу Вигівщиною. К. Хм. 5.

Вигіддя, дя, *с.* Удобство; раздолье. Цілий піст рибу їли, таке то вже нам було тоді вигіддя.

Вигідка, ки, *ж.* 1) Ум. от **вігода**. 2)—**Вигіддя**. Ка' він, що бідою погано їздити, а мені здається, що така вигідка, що куди на світі. Канев. у. 3) Тележка на двух колесах, одноколка. Приїздив вигідкою. Верхнеднепр. у. (Залобовск.).

Вигідливий, а, е. Удобный.

Вигідний, а, е. Удобный. Желех.

Вигідно, *нар.* Удобно.

Вігін, гону, *м.* Выгон, пастбище за селом. Край великого зеленого вигону стояла корчма. Левиц. I. 14.

Вігінщина, ни, *ж.* Дань пастуху в

виде паляниці и щепотки соли, даваемая от каждого двора при первом выгоне скота на пастбище. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Вигладжувати, джую, еш, *сов. в.* **вігладити**, джу, диш, *гл.* Выглаживать, выгладить, разглаживать, разгладить. Він мені дивиться в вічі, виглажує мені брови, цілує. Г. Барв. 76.

Вигладжуватися, джуюся, ешся, *сов. в.* **вігладитися**, джуся, дишся, *гл.* Сделаться полным, жирным, пополнеть. Вигладилися бики. Вх. Лем. 397.

Вігляд, ду, *м.* 1) Вид. Драг. 94. 2) Окно. Вх. Зн. 6. *3) Облик, образ. 4) Форма, наружность. Сл. Нік. ***На вігляд**. С виду, повидимому. На вигляд воли спокійні, не сердиті, але пождім, що вони скажуть. Крим.

Виглядання, ня, *с.* 1) Выглядывание, высматривание из чего. Желех. 2) Высматривание в ожидании прибытия. См. **Виглядини**.

Виглядати, даю, еш, *сов. в.* **віглянути**, ну, неш, *гл.* 1) Выглядывать, выгянуть, высматривать. Сонечко, сонечко, виглянь у віконечко. Ном. № 337. Не виглядай, не визирай, а дальше ховайся. Ном. 2) Только несов. в. Высматривать, глядеть, ожидая кого. Відкіля тебе виглядати, із якої стороньки у гостину сподіватись. Мет. Потоптала черевички, на дорогу вибігаючи, виплакала карі очі, чумаченька виглядаючи. Рудч. Чп. 73. ***Виглядати якось**. Представляться в известном виде. Ну, тепер я скажу, що всенька справа ось-як виглядає. Крим.

Виглядатися, даюся, ешся, *сов. в.* **віглянутися**, нуся, нешся, *гл.* Смотреть, посмотреть, засматриваться. засмотреться. Ой не ходи коло води та не виглядайся. Грин. III, 172. Любо місяцю з зорями в воду виглядатись. К. Досв. 90. Увесь день він чистився, мився, виглядався в дзеркало. Левиц. I. 262. Вода... пливе тиха та чиста, хоч виглянься як у зеркало. ЗОЮР. II. 204.

Виглядини, дин, *ж. мн.* Выглядывание, высматривание в ожидании прибытия.

Віглядіти, жу, диш, *гл.* 1) Испортить глаза долгим смотрением. Не прийшло до Ганни щастя тим великим би-

тим шляхом, тільки вигляділа свої очі. Левиц. I. 72. 2) Воспитать, вынянчить. Вона вигляділа всіх дітей о. Хведора і молоду Ганю. Левиц. I. 173.

*Виглядка, ки, ж. Каланча, башня. Сл. Яворн.

Виглядки, док, ж. мн. Высматривание. На виглядки. Чтобы высмотреть. Прибігла на виглядки.

Виглянути, ся. См. Виглядати, ся.

Вигна́нець, нця, м. Изгнанник. К. Бай. 69.

Вигна́ння, ня, с. Изгнание. Левч. 50.

Вигнати, ся. См. Виганяти, ся.

*Вигнення, ня, ср. Вогнутость, изгиб. Сл. Тутк.

Вигнива́ти, ваю, еш, сов. в. вигнити и вигнисти, нию, еш, гл. 1) Изгнывать, изгнать, перегнывать, перегнать. 2) Выгнывать, выгнать. Уман. I. 115.

*Вигнилок, ку, м. Гниль. Сл. Дубр.

Вигнітити. См. Вигнічувати.

*Вигніток, тку, м. 1) Выжимки. 2) Выжимание. Сл. Нік.

Вигнічувати, чую, еш, сов. в. вигнітити, чу, тиш, гл. Выжимать, выжать.

Вигно́їти. См. Вигно́ювати.

Вигно́йка, ки, ж. Удобрение (поля). Рк. Левиц.

Вигно́ювати, но́юю, еш, сов. в. вигно́їти, ною, їш, гл. Унаваживать, унавозить. Звенигор. у. У добре вигноєнім городі копають підмети—грядки. Шух. I. 164. Вигно́їла наша якономія цей год 25 десятин. Константиногр. у.

Вігнути, ся. См. Вигинати, ся.

Віговор, ру, м. =Вимова 2.

Віговорити, ся. См. Виговорювати, ся.

Виговорювати, рюю, еш, сов. в. віговорити, рю, риш, гл. 1) Выговаривать, выговорить, упрекать, упрекнуть. Шкадронний і давай йому виговорювать: за що се, діду, ти мене цураєшся? Стор. I. 238. Звісно, я йому виговорю, що вони голі, на відданню, а ти їм нічого не придбав. Г. Барв. 292. 2) Высказывать, высказать. Що говорять, то й виговорять. Ном. № 7810. 3) Заговаривать, заговорить (о знахарском заговоре). КС. 1883. VII. 587. Виговорити... рабу божому (уроки). Мнж.

152. 4) Выговаривать, выговорить, включить в договор, в условие. См. Виговоряти.

Виговорюватися, рююся, ешся, сов. в. віговоритися, рюся, ришся, гл. 1) Наговариваться, наговориться, все высказать, все сказать. Нехай уже, думаю собі, Горбоносиха трохи виговориться (говірка була неказанно). Г. Барв. 429. 2) Отговариваться, отговориться, оправдываться, оправдаться. Не бійсь слави, не бійсь слави, не бійсь поговору, я за славу сама стану, ще й виговорюся. Мет. 105.

Виговоряти, ряю, еш, гл. =Виговорювати. Буде твоя мати мені виговоряти: вставай, невіхно, та вставай молодая. Мет. 49. Як би достаток, то не схотів би цього і виговоряти, а то по чеволі уже треба (що має дати на весілля молодій). ХС. VII. 421.

*Вігода, ди, ж. Выгода. Сл. Нік.

Віго́да, ди, ж. 1) Удобство: приятность. Викопали собі криницю у дворі—добру вигоду зробили. Канев. у. Чужі жінки кохаю, а для своєї вигоди. Грин. III. 282. Не їж хліба, не пий води, візьму тебе для вигоди. Мет. *А в вечері кожен шукає своєї вигоди: тому хочеться вкрасти, а тому когось добре попобити, а тому—гарної молодіці. Крим. Ум. Вігі́дка. *2) Удобный случай. Сл. Нік.

Вігодинитися. См. Вигодінюватися.

Вигодінюватися, нюється, сов. в. вігодинитися, ниться, гл. безл. Проясняться, проясниться (о погоде). Перейде дощ, вигодиниться, протряхне, то й поїдемо. Канев. у.

Вігодити, джу, диш, гл. Угодить. Як встану раненько, кождому вигоджу. Гол. III. 348.—годіну. Выбрать время. Вигодили таку годину, що нікого дома не було. Черк. у.

Вігодитися, диться, гл. безл. =Вігодинитися. Як би бог дав, щоб вигодилось, то можна б і сіно скласти в копиці. Черк. у.

Вигодо́ванець, нця, м. Воспитанник, питомец. Желех.

*Вігодований, а, е. Воспитанный, вскормленный. Сл. Нік.

Вигодо́ванка, ки, ж. Воспитанница, питомица.

**Вигодóувати, вую, еш, сов. в. ви́-
годувати, дую, еш, гл.** Вскармливать,
вскормить. *Вигодував сина Саву коза-
кам на славу. Макс. Ой мала вдова сина
сокола, вигодувала, в військо оддала.*
Макс. 2) Выкормить, откормить. *Виго-
дувала аж двадцять четверо свиней, та
й рахуби їм не дам. Харьк. 3) Израсхо-
довать в пищу, на корм. Попереду тре-
ба те сіно вигодувати, а тоді вже й друге
давати.*

**Вигодóуватися, вуюся, ешся, сов.
в. ви́годуватися, дуюся, ешся, гл.**
Вскармливатися. вскармиться, быть
вскормленным. *З нею вигодувався і зріс
укупі. Котл. НП. 356.*

***Виго́їння, ня, ср.** Излечение. Сл.
Дубр.

Ви́гоїти, ся, См. Виго́ювати, ся.

Виго́йкувати, кую, еш, гл. Весело
выкрикивать. *А невіста (п'яна) іде з мі-
ста та вигойкуючи. Гол. II. 477.*

***Виго́йливий и виго́йний, а, е.**
Излечимый. Сл. Нік.

Ви́голити, ся, См. Виго́лювати, ся.

**Ви́голодатися. См. Виголо́джува-
тися.**

**Виголо́джуватися, джуюся, ешся,
сов. в. ви́голодатися, даюся, ешся,
гл.** Делаться голодным, прогелодаться.
*Виголожуйся ще,—тоді їсти дам. Кон-
стантиногр. у. Він і ті поїв, бо, звісно,
виголодавсь добре. Рудч. Ск. II. 19.*

Ви́голос, су, м. Произношение; вы-
ражение. Желех.

Ви́голосити. См. Виголо́шувати.

**Виголо́шувати, шую, еш, сов. в.
ви́голосити, шу, сиш, гл.** Об'являть
об'явить. громко произнести, провоз-
гласить.

**Виго́лювати, люю, еш, сов. в. ви́-
голити, лю, лиш, гл.** 1) Обривать, об-
ривать, выбривать, выбрить. *2) Выстри-
гать, выстричь. Сл. Нік. *Виголили йому
лоб. Стор. II. 81.*

**Виго́люватися, лююся, ешся, сов. в.
ви́голитися, люся, лишся, гл.** Выбри-
ваться, выбриться, побриться. *Достав...
бриту, виголивсь. Стор. I. 112.*

Виго́нити, ню, ниш, гл.=Виганя́ти.
*Спитавсь його: чи не хоче він грошей
багато взяти, аби тільки він їх не ви-
гонив. Рудч. Ск. I. 62. Скот вигонила із
города. Рудч. Ск. I. 194.*

Виго́нчастий, а, е. Рослый и тонкий.
Уман. III. 276.

***Ви́гонщина, ни, ж.** Плата натурою
пастуху при первом выгоне скота в
поле. Сл. Яворн.

Ви́горілий, а, е. Выгоревший.

Ви́горіти. См. Вигоря́ти.

Ви́горнути, ся. См. Вигорта́ти, ся.

**Вигорта́ти, таю, еш, сов. в. ви́гор-
нути, ну, неш, гл.** 1) Выгребать, вы-
грести. *Ми його кочергою вигорнули.*
Рудч. Ск. II. 144. *З мишиних нір достає
було їх (горіхи)... З іншої нори... иноді
було з доброї півкоробки вигорне.* Сив.
200. Переносно: выбирать, выбрать, за-
брать. *Ця хата, поки її зробите, ви-
горне з вас більш як на сто карбован-
ців. Змиев. у. 2) Освобождать, освобод-
дить. Він (народ) своє народне слово
з-під польської руїни вигортає. К. Пз.
110.*

**Вигорта́тися, таюся, ешся, сов. в.
ви́горнутися, нуся, нешся, гл.** 1) Вы-
гребатися, выгрестися. 2) **Ви́горнутися
з біди.** Вывернуться.

**Виго́рювати, рюю, еш, гл.=Вигоря́-
ти.** *На заході небо червоніло жаром,
неначе в печі вигорювало. Левиц. I. 17*

**Вигоря́ти, ряю, еш, сов. в. ви́о-
ріти, рю, риш, гл.** 1) Выгорать, выго-
реть. *Каганець вигорів. Вигорів увесь
Батурин. 2) Выгорать, выгореть; жел-
теть и сохнуть от солнца. Города такі
високі, що все вигоряє. Киев. у. Паша
вигоріла до коріння. Стор. I. 50.*

**Виго́стриювати, трюю, еш, сов. в.
ви́гострити, рю, риш, гл.** Оттачивать,
отточить, наострить. *Ой вигостри, сину,
гострую сокиру, да поїдь у поле—ізру-
бай тополю. Мет. 286.*

**Виго́стриюватися, трююся, ешся,
сов. в. ви́гостритися, рюся, ришся,
гл.** Вытачиваться, выточиться, выост-
риться. Аф. 326.

Ви́готовити. См. Виготовля́ти.

**Виготовля́ти, ляю, еш, сов. в. ви́-
готовити, влю, виш, гл.=Вигодо́ву-
вати, ви́готувати.** Мнж. 177.—**ніву.**
*Як рілля виготовив, богу помоливсь---
і все. Киев. у.*

**Вигодо́увати, вую, еш, сов. в. ви́-
готувати, тую, еш, гл.** Изготовлять.
изготовить, готовить, приготовить.

Кадовби набиває, клепки сама було виготовує. Г. Барв. 423.

Виго́ювати, го́юю, еш, сов. в. **ви́гоїти, гою, їш**, гл. 1) Залечивать, залечить (рану). *Болячки на людях вигоював*. Стор. II. 61.

Виго́юватися, го́ююся, ешся, сов. в. **ви́гоїтися, гоюся, їшся**, гл. Вылечиваться, вылечиться (от ран). Аф. 326.

Ви́гра, ри, ж. Выигрыш. Ровнен. у.

Ви́грабки, ків, ж., мн. Мелкие части соломы и колосьев, остающиеся после молотыбы. Вх. Уг. 230.

Вигравáти, ва́ю и раю́, еш, сов. в. **ви́грати, раю, еш**, гл. 1) Выигрывать, выиграть. *Виграв у карти. Виграв мужик з паном справу*. 2) Переливать светом, блестеть, заблестеть, переливаться цветом, засіять. *Сонечко з-за хмари виграло*. МВ. (О. 1862. III. 42). *Світло виграє у кришталю усякими цвітами*. Ком. I. 21. В нижеследующих значениях только в несов. в.: 3) Играть. *Як та водяна русалка вигравав хлопець у воді*. Левиц. I. 63. *4) Наяривать, нажаривать, наигрывать. *Здорово виграває пісень на скрипку. Крим. Оттоді то по городах на музики вигравали*. Макс. *Ой там козак похожає, у бандурку виграває*. Мет. 73. 5) О море: волноваться. *Синіє море, виграває*. Шевч. 91. 6) Гарцовать (на). *Вигравали наші хлопці вороними кіньми*. Мил. 78. *Поперед війська да конем виграє*. АД. I. 25. 7) Бродить. *Пиво виграє*.

Вигравáтися, ва́юся и раю́ся, ешся, сов. в. **ви́гратися, раюся, ешся**, гл. Выбравивать, выбродить. *Як виграється сирівець добре, то гарний*. Волч. у.

***Ви́грамоситися, шуся, сишся**, гл. С трудом выбратся. Франко. В поті ч.».

***Ви́гранка, ки**, ж. Выигрыш. Сл. Дубр.

***Вигра́нювати, нюю, еш**, сов. в. **ви́гранити, ню, ниш**, гл. Огранивать, огранить. Сл. Тутк.

Ви́грати, ся. См. Вигравáти, ся.

Ви́грашка, ки, ж. Игрушка; забава. *Вона й бере мене в покої синкам на виграшку*. Шевч. 416.

Ви́гребти. См. Вигри́бати.

Вигриза́ти, за́ю, еш, сов. в. **ви́гризти, зу, зеш**, гл. 1) Выгрызать, вы-

грызть. 2) Изгрызть. *Вигризла всі молоденькі дубки*. Рудч. Ск. II. 178. 3) Постоянными придирами заставлять, заставить уйти. *Хто ж, як не ви, і вигризли її з двору*. Мир. Пов. II. 95.

Вигри́бати, ба́ю, еш, сов. в. **ви́гребти, бу, беш**, гл. Выгребать, выгрести. *Вигребла рукою... ямку*. Грин. II. 143. *Нащо курка гребе? На те, щоб вигребти*. Ном. № 9843. *Вигребе із печі жару*. Стор. I. 207.

***Ви́гри́бки, ків**, м. Остатки чего-нибудь, выгребенные со дна. Сл. Яворн.

Вигри́вати, ва́ю, еш, сов. в. **ви́гри́ти, грию, еш**, гл. Греть, пригревать, пригреть, согреть. *Вигрів гадину за пазухою*. Ном. № 4606. *Волики, стоя біля тину, знай вигрівують свої боки*. Греб. 400. *Після дощу, коли хмара за гору засувається, і сонечко от-от має вигріти*. Св. Л. 26.

Вигри́ватися, ва́юся, ешся, *сов. в. **ви́гритися, ріюся, ріешся**, гл. Греться, *обогреться, согреться, потеплеть. *З води біжить на пісок вигріватися, з піску—в воду*. Левиц. I. 63. **Ще не можна дерево пересаджувати. — Нехай земля трохи вигріється*. Крим.

Ви́гріви, вів, мн. Время, когда греет солнце. *Як почнуться вигріви, то сніг пропаде*. Миус. окр.

Вигри́мляти, ля́ю, еш, гл. Греть, грохотать. *То не хмари по небу громом святим вигрімляють*. Макс. *Здалека грім вигрімляв закотом*. МВ. (О. 1862. I. 85).

Ви́гріти. См. Вигри́вати.

Вигрома́джувати, джую, еш, сов. в. **ви́громадити, джу, диш**, гл. Выгребать, выгрести. *Зубиха увесь огонь вигромадила на припічок*. Кв. II. 128.

Ви́губити. См. Ви́гублювати.

Ви́гублювати, люю, еш, сов. в. **ви́губити, блю, биш**, гл. Истреблять, истребить, уничтожать, уничтожить. *Сипав гряд буйний, вигублював скотину*. К. Псал. 181. *Прогнівивсь ти на народи, вигубив жорстоких*. К. Псал. 17.

Ви́губляти, ля́ю, еш, гл. = **Ви́гублювати**. КС. 1882. IX. 588.

Ви́гук, ка, м. Крик, выкрик. *Козаків угледено... вигук розкотився, і полетів турчин легкими кіньми на козаків*. МВ. III. 56, 130.

Вігукати, каю, еш, гл. Выкриками добитися чого, вызвати кого. *Писаренко грає в дубову сопілку, висвистав, вигукав у Самсона дівку.* Мил. 98.

***Вігукляво**, нар. Выкриком, выкриквая. Крим.

Вігукнути. См. **Вігукувати**.

Вігуквання, ня, с. Выкрики. *Христя мерщій тікає в двір, а за нею слідом погукування та вигукування.* Мир. Пов. II. 57.

Вігукувати, кую, еш, сов. в. **вігукнути**, ну, неш, гл. Выкрикивать, выкрикнуть, вскрикнуть. *Ідуть вози із за гори вискрипуючи, а за ними чумаченьки вигукуючи.* Рудч. Чп. 48.

***Вігулити**, лю, лиш, гл. Выманить, извлечь. Сл. Дубр.

Вігулькнути, ну, неш, гл. Вынырнуть, внезапно появиться, внезапно выскочить. *Вигулькнув із моря.* О. 1861. VI. 59. *Синій полонінь червонястий біга, хлипа, никає по грубці; то підскочить, то присяде, то знов вигулькне.* Св. Л. 259.

Вігулюватися, лююся, ешся, сов. в. **вігулятися**, ляюся, ешся, гл. Нагулюваться, нагуляться. *Гості добре вигулялись і виголодались.* Левиц. I. 456. *Порано ще, каже, небого, ще вигуляйся (бо молода).* Г. Барв. 65.

Вігуляти, ляю, еш, гл. Прогулять, истратить на гульбу, удовольствия. *Заграй мені сяку-таку за коробку па-стернаку! Як я тую вигуляю, піду другу накопаю.* Грин. III. 648.

***Вігвалтовувати**, вую, еш, сов. в. **вігвалтувати**, тую, еш, гл. Избавить, спасти от беды, несчастья. Сл. Нік. **Корова загрузла в болоті: насилу її вигвалтували.* Крим.

Вігвінчувати, чую, еш, сов. в. **вігвінтити**, чу, тиш, гл. Вывинчивать, вывинтить.

Вігулярі, рів, м. мн. = **Окулярі**. *Добре, очі мої, я вам вігулярі куплю.* Рудч. Ск. I. 18.

Вид, ду, м. 1) Лицо. *Поганому виду нема стида.* Ном. № 3167. *Глянь на вид та й кажи, що Свирид.* Ном. № 6314. *Увесь вид кропивою пожалив.* МВ. I. 63. 2) Зрение. *Видом видати, слихом слыхати.* Шевч. 497. Ум. **Видочок**.

Видавання, ня, с. 1) Выдача. Уман. I. 116. 2) Издание (книг). Желех.

Видавати, даю, еш, сов. в. **відати**, дам, даси, гл. 1) Выдавать, выдать, отпускать, отпустить. *Мусила йти з ключами до комори видавати провзію на обід.* Левиц. I. 363. 2) Давать, подавать, подать (о кушаньях). *Уміла готувати, та не вмела видавати.* Рудч. Ск. II. 192. 3) Отдавать, отдать замуж. *Видає мене мати за старого заміж.* Шевч. 15. *Четверту доньку видала вже за дударчика.* Гол. III. 463. 4) Давать, родить. *Копа видає по четверті зерна.* 5) Издавать, издать (книгу!). 6) = **Видаватися** 4. *Воно так само видає все яснішим та більшим.* Ком. II. 89. 7) Говорить, сказать, представить. *Смішне що небудь видать, мов у школі вчилась.* Мкр. Н. 35. 8) — **мўштри**. Производит ружейные приемы. *Чемричка наряжалась в руб'я як циганка, а усатим гармизою Крициха Улянка; та халяндри, чмутов'яха, для сміху скакала,—ся, копістку взявши в руки, муштри видавала.* Мкр. Н. 40 ***Відавцем** **видавати**. Выдавать счетом, мерою, в ограниченном количестве. *Хліб видавцем видають.* Звен. у. Ефр.

Видаватися, даюся, ешся, сов. в. **відатися**, дамся, дасися, гл. 1) Выдаваться, выдаться, отпускаться. 2) Выходить, выйти замуж. *Нещаслива та година, що видалася дівчина, такого мужа дістала, що всю волю свою нала.* Гол. I. 250. 3) Издаваться, издаться. 4) Казаться, показаться, представляться, представиться. *Оддаєки все видається меншим.* Ком. I. 17. *Він їй тріску дав, а їй вже так видалося що то ніж.* Рудч. Ск. I. 73.

Видавець, вця, м. 1) Издатель. Ном. I. *Можна буде сказати видавцям чаських граматок.* О. 1862. I. 67. *2) Предатель. *За мною, дітки, нічого вам таїтися: я не видавець.* Кон. III. 145.

Відавити. См. **Видавлювати**.

Видавлювати, люю, еш, сов. в. **відавити**, влю, виш, гл. 1) Выдавливать, выдавить, выжимать, выжать. *Він видавить з тебе олію.* Котл. Ен. I. 29. 2) Давить, передавить. *Сучого сина звірюка половину кролів видавив.*

Рудч. Ск. II. 12. 3) Оттискивать, оттиснуть.

***Видавній, а, е.** Отпускной. *Видавні гуртові ціни.* Отпускные оптовые цены. Пр. Пр.

Видавник, ка, м. Издатель. Желех.

Видавництво, ва, с. Издательство. К. XII. 136.

Видавничий, а, е. Издательский. *Наш видавничий захід.* К. XII. 135.

Видавцем, нар. По счету, мерою. *Хліб видавцем дали, все подавалось ніби видавцем.* Левиц. I. 4.

Видайкати, каю, еш, гл. Выклянуть (от слов: дай, дай!). Запис. А. Крымский.

Видаляти, ляю, еш, сов. в. видалити, лю, лиш. Удалять, удалить. Сл. Яворн.

Видання, ня, с. Издание. *Повістки (народні оповідання) Марка Вовчка. Другим виданням коштом Н. Тиблена.* Спб. 1861.

Виданський, а, е. Виданный. *Чи то виданське діло, щоб так робити?*

Видансько, нар. Видано. *А за город знову 102—чиж видансько?* О. 1862. IV. 108.

Видати, ся. См. **Видавати, ся.**

Видати, даю, еш, гл. Видеть. *А ні слихом слухати, а ні видом видати.* *Ном. № 1939. Хто в світі не бував, той і дива не видав.* *Ном. № 385. Перва сотня виступає, вдова сина не видає.* *Мет. *Чого я там не видав?* *Кон. III. 80. Хто видав так говорити?* *Разве так можно говорить?* *Левиц. I. 242. Видано.* *Чи то видано, щоб живе м'ясо само в рот ускочило?* *Рудч. Ск. I. 2. Видано-невидано, якого накидано.* *Ном., заг. № 48.*

Видатий, а, е. Имеющий большое лицо.

Видатися, даюся, ешся, гл. Видеться. *Перепався, що не видався.* *Ном. № 8750. Стрічається, видається та із рибалками.* *Рудч. Чп. 125.*

***Видатковий, а, е.** Расходный. Сл. Дубр.

***Видатний, а, е.** 1) Выдающийся, видный. Сл. Нік. *2) Дающий хорошие результаты.

Видаток, тку, м. 1) Умолот. *Гречка стеблом була путяща, а не було добро-*

го видатку. *Волян. г. *2) Затрата, расход, издержка.* Сл. Нік.

***Видбати, баю, еш, гл.** Усердием создать, взрастить. Сл. Нік. **Добрий садок собі видбали.* *Крим.*

Видвигати, гаю, еш, сов. в. Видвигнути, гну, неш, гл. Выдвигать, выдвинуть. *Видвигнути свою націю з теряви.* К. XII. 7.

Виделка, ків, мн.—Війка. *Подайте виделка.* *Мнж. 170.*

Виделка, ки, ж. Вилка. *Дяки постукали заграничними виделками по німецьких тарілочках.* *Левиц. I. 398. А щоб тих тарілок білих або виделок і ножів—того й заводу в неї не було.* *Сим. 232.*

Видельце, ця, с.—Виделка. *Левиц. I. 495. Также и во мн. ч.: видельця. Той тільки й остався, в кого або чарка в руці була, або закуска на видельцях.* *Св. Л. 203.*

Відержати. См. **Відержувати.**

***Відержка, ки, ж.** Терпёж, возможность выдержать. *Тут мені вже не видержка.* *Крим.*

Відержувати, жую, еш, сов. в. відержати, жу, жиш, гл. Выдерживать, выдержать, выносить, вынести. *вытерпеть.* *Видержуйте, небожата, і йдіть до самого кінця.* *Хат. XXII. Чи гріх, чи два, а вже не видержу.* *Ном. № 118.*

Відерти, ся. См. **Видирати, ся.**

Видець, дя, м. 1) Наблюдатель, зритель. *Вже... туман закрив перед очима наших видців царську галеру.* *Лепкий. *2) Свидетель.* *Ор. Лев.*

Видзвонювати, нюю, еш, сов. в. відзвонити, ню, ниш, гл. 1) Звонить, позванивать, позвонить, перезвонить. *Наче хто у дзвіночки срібні видзвонює.* *МВ. (О. 1862. III. 43). 2) Выбивать, выбить, выколотить. Дзвонитимуть княми по плечах, поки й душу з тіла видзвонять.* *К. ЦН. 236.*

Видзвоняти, няю, еш, гл.—Видзвонювати. *Ой і сказав пан Каньовський рублі помінати, аби його Бондарівні три дні видзвоняти.* *Гол. I. 65.*

Видзьобати. См. **Видзьобувати.**

Видзьобувати, бую, еш, сов. в. відзьобати, баю, еш, гл. Выклевать, выклевать. *Уман. I. 120.*

Видиба́ти, ба́ю, еш, сов. в. ви́дибати, баю, еш, гл. Выходить, выйти, всходити, взойти. с трудом передвигаючи ноги. Мнж. 177. *Я насилу видибала з хати.* Змиев. у. *Чи ви ж видибаєте на гору?*

Ви́дибуляти, ляю, еш, гл.—**Видиба́ти.** На вгород хиба було видибуля, а то все в хаті. Сим. 236.

Ви́дивити, влю, виш, гл.—**о́чі.** Испортити глаза от напряженого смотрения. *Поки сина ожениш—о́чі видивш.* Сумск. у.

Ви́дивитися. См. Видивля́тися.

***Ви́дивлювати, ляю, еш, сов. в. ви́дивити, влю, виш, гл.** В выражении:—**о́чі.** Проглядеть все глаза. *Дівчата о́чі видивлювали за ними.* Лепкий.

***Видивля́ння, ня, ср.** Глаzenie. Сл. Нік.

Видивля́тися, ляюся, ешся, сов. в. ви́дивитися, влюся, вишся, гл. Рассматривать, рассмотреть. *Буде цілий день видивля́тися на коня.* Харьк. г. *Скрізь ми там видивилися.* Змиев. у. 2) Вперять, вперить глаза. *Чого ви отце так видивились на мене?* Федьк. *Така (гарна), хоч видивись.* Ном. № 8447.

Видима́ння, ня, с. Выдувание.

Видима́ти, маю, еш, сов. в. ви́дути, дму, меш, гл. Выдувать, выдуть. Аф. 328. *Тії дудочки видимають із скла бульбашку.* Дещо.

Види́мий, а, е. Явний; очевидный. *Шкода з того видима була.* МВ. I. 9—10. *Видима смерть страшна.* Ном. № 8295.

Види́мо, нар. 1) Явно; очевидно. *Видимо смерть зближалась.* Св. Л. 97. 2) Конечно, разумеется. *Видимо,—він узяв,—хто ж іше?* Змиев. у.

Видира́ти, ра́ю, еш, сов. в. ви́дерти, деру, реш, гл. 1) Вырывать, вырывать, отдирать, отодрять. *Червону китайку з-під жупана видирає.* Макс. 2) Отнимать, отнять силою. *Або дай, або видеру.* Ном. № 1078. *Вовкові барана з горла не видереш.* Ном. № 4852. 3) Брать, взять из птичьего гнезда или звериной норы яйца или детенышей. Чуб. I. 59. *Не видирай ластівок—грих.* Харьк. г. *Видрали лисенят.* О. 1861. V. 70. То-же о доставании раков из их

нор. *А що ви робите, хлопці?—Раків видираємо з-під круч.* О. 1861. XI. 114.

Видира́тися, ра́юся, ешся, сов. в. ви́дертися, руся, решся, гл. 1) Вскарбкиваться, вскарбкаться. 2) Выкарбкиваться, выкарбкаться. *Як вже надрубав дуже, дуб похилився та й пригнітив його... не видереться з-під того дуба.* О. 1862. V. 82. ***З шку́ри видира́тися.** Лезть (вон) из кожи. Сл. Нік.

***Ви́дих, ху, м.** Выдыхание. Сл. Нік.

Видиха́ння, ня, с. Выдыхание. Употребл. также в смысле: перенесение болезни, побоев. *Та ми йому дали доброго чосу,—хай бог йому дасть легке видихання.* Новомоск. у.

Видиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. ви́дихати, хаю, еш, одн. в. ви́дихнути, ну, неш, гл. Выдыхать, выдохнуть. *Видихнути воздух з себе.* **Ви́дихати** употребляется в смысле: оправиться после болезни, побоев. *Дав йому доброї кладі,—як то видихає.*

Ви́дихнути. См. Видиха́ти.

Види́хувати, хую, еш, гл.—**Видиха́ти.**

Ви́діл, лу, м. 1) Выдел, удел. 2) Отдел, раздел. Желех. 3) Комитет, бюро. правление общества и пр. Желех.

***Ви́ділення, ня, ср.** Выделение. Сл. Дубр.

Ви́ділити. См. Виділя́ти.

Виділо́вий, а, е. 1) Относящийся к комитету, бюро, правлению. 2) Член комитета, бюро, правления. Желех.

Виділя́ти, ляю, еш, сов. в. ви́ділити, лю, лиш, гл. Выделять, отделять, отделить.

Ви́діти, джу, диш, гл. Видеть. Желех.

Ви́дітися, диться, гл. безл. Казаться, грезиться. *Снилось мені, братіку, і виділось.* Рудч. Ск. I. 121. *Що видіться на отцевському дворі, на моему три гори кам'яні процвітали.* Макс. **Ви́диться мені.** Кажеться мне.

Ви́дко, нар. 1) Видно. *Ой погляну в кватирочку—старенького видко.* Мет. *Ніч була темна, нічого не видко.* Стор. I. 34. 2) Ясно, светло. *Ти, місяцю, світи видко.* Мет. 74. ***3) Вводное слово.** Видно, знать, повидимому, очевидно. Сл. Нік. ***Він, видко, тут ніколи не був.** *Ви, як видко, не тутешні.* Крим.

Відло, ла, ср. В выражении: **На відлі.** Наружної стороною кисти руки. Крим.

***Видлүбувати, бую, еш, сов. в. видлүбати, баю, еш, гл.** Выковыривать, выковырять, выдалбливать, выдолбить. *Витяг дід вузла з кешені,—длуб, длуб—видлүбує на пів-ока.* Крим.

Видма, ми, ж. Песчаное место, из которого в ветренную погоду засыпает песком ближайшие поля. Кролевец. у.

Видмухнути, ну, неш, гл. 1) Выдуть. Аф. 327. 2) Быстро выбежать, вылететь. 3) Выпивать. выпить сразу. Аф. 327.

Видненький, виднєсенький, а, е. Ум. от **відний**.

Віднечко, нар. Ум. от **відно**.

Відний, а, е. 1) Ясный, видный. *Ніч була слава, тепла, видна.* Пирят. у. **По відному.** Когда светло. **За відна.** Засветло. **За видна ще приїдемо.** Звен. у. Ефр. 2) Видимый. *Щоб лани широкополі і Дніпро і кручі були видні.* Шевч. 666. Ум. **Видненький, виднєсенький.**

Віднити, ню, ниш, гл. Вынуть дно. Гол. I. 90.

Відніха, хи, ж. = **Відра.** Стор. II. 165.

Віднівка, ки, ж. Бочка, в которой было вино. Вх. Лем. 397.

Віднісінький, а, е. Совершенно видный.

Віднісінько, нар. Совершенно видно, везде видно. *Посадіте, рибалоньки, червону калину, ой щоб було виднісінько на всю Україну.* Рудч. Чп. 125.

Відніти, ніе, гл. безл. Светать: проясняться.

Відно, нар. = **Відко.** 1) *Ой не видно його дому, тільки видно грушу.* Мет. 6. 2) *Видно, хоч голки збирай.* Ном. № 592. Ум. **Виднєнко, виднєсєнко, віднечко.** 3) Также: **видно.** Повидимому, вероятно. *Нехай дурні собі пустують; у них, видно, жуки у голові.* Глб.

***Виднокруг, гу, м.** Горизонт. *На ліво, на виднокрузі, ніби чорна хмара, стаяв броварський ліс.* Лепкий. *На виднокрузі розпускалась вітрилами яхта.* Коцюб.

Виднотá, ті, ж. Свет, освещение.

ясность. *Нехай одчинені двері,—тепла найде в нашу хату.—А од вас видноти в мою, бо в мене темно.* Пирят. у. **На видноті.** На освещенном месте. *Ясної ночі ставляють на видноті, супроти зірок, дійницю з водою.* Грин. II. 46.

Відобрити, рю, риш, гл. Удобрить. *Землю гарно видобрили гноем.* Волч. у.

Відовбати. См. **Видовбувати.**

***Видовбування, ня, ср.** Выдалбливание. Сл. Нік.

Видовбувати, бую, еш, сов. в. видовбати, баю, еш, гл. 1) Выдалбливать, выдолбить. 2) Выковыривать, выковырять. 3) Выклевать, выклевывать. *Ворон ворону ока не видовбає.* Ном. № 7953.

Видовжити. См. **Видовжувати.**

Видовжувати, жую, еш, сов. в. видовжити, жу, жиш, гл. Удлинять, удлинить. Желех.

Видовище, ща, с. Зрелище. Желех.

Видоїти. См. **Видоювати.**

Видок, дка, м. 1) Ум. от **вид.** 2) **На видок.** На показ, на видное место. Вх. Лем. 397.

Відолати, лаю, еш, гл. = **Здолати.** Уман. IV. 46.

***Відолоина, ни, ж.** Углубление, котловина. Сл. Нік.

Відолонок, нка, м. Отрог оврага? ложбина? *По дорозі від Теплика до Кам'янок єсть поперечний яр і поздовжний видолонок.* Св. Л. 306. *Як минеш Вищий Ташлик та Серебряю, та спустишся в видолонок, а там виберешся на невеличку гору...* Св. Л. 73.

Відоліти, лію, еш, гл. = **Відолати.** *Не видолію, бо не стане грошей.* Рк. Левиц.

***Відолоба, би, ж.** Выемка. Сл. Тутк.

Відоптати, пчу, чеш, гл. = **Вітоптати.** *Що то мі за дорога од столу до порога? Родина видоптала,—Мариню дарувала.* О. 1862. IV. 23.

Відох(ну)ти, хну, неш, гл. Передохнуть. *Гей! щоб ти йому видохла, сучого сина худобо!* Рудч. Ск. I. 194.

Видочок, чка, м. Ум. от **вид.**

Видоювати, доюю, еш, сов. в. видоїти, дою, їш, гл. Выдаивать, выдоить. *Ні води не принесе, ні корови не видоїть.* Стор. I. 9.

Видра, ри, ж. Выдра речная. *Lutra vulgaris*. Вх. Пч. II. 6. В нижеследующей пословице в том-же значении, что и **вирва**. *Хотіла баба видри, та на силу сама видралась*. Ном. № 1784.

Видрати, деру, реш, гл.—**Видерти.**

Видратися, деруся, решся, гл.—**Видертися.**

Видриститися, таюся, ешся и щуся, шишся, гл. Испражниться почосом.

Видрібцем, нар. Мелкими шажками. *Видрібцем виступати.*

Видрообкий, а, е. О человеке: с глазами, веки которых вывернуты или растянуты в стороны. Рк. Левиц.

Видрочитися, чуся, чишся, гл. Пропасть, издохнуть, метаясь от укусов оводов, взбеситься. *А проклятий рід, щоб ти видрочивсь!* Г. Барв. 33.

***Видрукований, а, е.** Напечатанный, отпечатанный. Сл. Дубр.

Видрукувати, кую, еш, гл. Отпечатать. Иногда неправильно: **видрюкувати**. *Будете читати, як пан Гребінка видрюкує*. О. 1861. VII. 6.

Видрюкувати, кую, еш, гл. Побить налкой (дрючком). *Ой видрюкую дуже добре за жінку*. Канев. у.

Видряпати, ся. См. **Видряпувати, ся.**

Видряпувати, пую, еш, сов. в. видряпати, паю, еш, гл. Выцарапывать, выцарапать.

Видряпуватися, пуюся, ешся, сов. в. видряпатися, паюся, ешся, гл. Вскарабкиваться, вскарабкаться. *Видряпавсь я на башту*. Стор. I. 25.

***Видублювати, люю, еш, сов. в. видубити, блю, биш, гл.** 1) О кожах: выделять, выделать. *Не ідуть чомусь чинбарі, нема кому шкіри видубити*. Пир. у., Конон. 2) Пропасть, погибнуть (в пожеланиях). *Хай тобі віви видубляться*. Крим.

***Видудлювати, люю, еш, сов. в. видудлити, лю, лиш, гл.** Выпить с жадностью. *Поки я прийшла в хату, а він тобі чисто всю горілку видудлив*. Кобел. у.

***Видужання, ня, ср.** Выздоровление. *Якось швидко потім, не дожидаючись батькового видужання, Ясько покинув столярню Гучинського*. Франко.

Видужати. См. **Видужувати.**

Видужувати, жую, еш, сов. в. видужати, жаю, еш, гл. Выздоровливать, выздороветь. Рудч. Ск. I. 166.

Видумати. См. **Видумувати.**

Видумка, ки, ж. Выдумка. *У химерному кохатись, видумки сплітати*. К. Псал. 6.

Видумувати, мую, еш, сов. в. видумати, маю, еш, гл. Выдумывать, выдумать. *Сліпий не побачить, так видума*. Ном. № 6844.

Видупкати, каю, еш, гл. Вытоптать. *Попід бором, попод лісом зродилося просо; наїхали коровайниці і видупкали босо*. Чуб. IV. 225.

Видурювати, рюю, еш, сов. в. видурити, рю, риш, гл. Выманивать, выманить.

Видути. См. **Видимати.**

Видушити. См. **Видушувати.**

Видушувати, шую, еш, сов. в. видушити, шу, шиш, гл. 1) Выдавливать, выдавить. *Не видушиш із мене речі*. Г. Барв. 397. 2) Душить, передушить всех. К. Кр. 25.

Видхлий, а, е. Выдохшийся. См. **Витхлий.**

Видюк, ка, м. Мак-самосейка. *Paraver Rhoeas*.

Видюх, ха, м., видюха, хи, ж.—**мак.**—**Видюк.** Чуб. III. 225. Желех.

Видючий, видющий, а, е. 1)=**Видимий.** *Видюща смерть страшна*. Ном. № 8295. 2) Видящий. *Коли мені сліпо-ну курка, то тобі видющому й дві*. Ном. № 984.

Віеднати, наю, еш, гл.—**кого.** Договаривать кого, условиться с кем.—**цех.** Договариваться с цехом на счет вступления в число его членов. Козелец. у.

Віємно, нар. Исключительно. Левиц.

Віжаліти, люю, еш, гл. Достигнуть жалобами. *Вона вже раз жалілася йому, а що вижаліла?* Мир. Пов. I. 133.

I. Віжати. См. **Вижимати.**

II. Віжати. См. **Вижинати.**

***Вижэхувати, жэхую, еш, сов. в. вижэхати, хаю, еш, гл.** Прогнать страхом. *Віл усе лягав, то ми як підсипали під його жару, то важахали—тепер уже годі лягати*. Павлюгр. у.

***Віжебрати, раю, еш, гл.** Выклянчить. *Знов їсть цукерки, вижебрав у матері*. Крим.

Вижива́ти, ва́ю, еш, сов. в. ви́жити, живу, веш, гл. 1) Проживати́ известное время. *Сяк-так, аби вижити.* Ном. 2) Нажити́. *Жила в батька не рік, не два, не вижила добра.* Мет. 50.

Вижива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. ви́житися, живуся, вешся, гл. Истрачівати, истратити́ все, израсходовать. *Нема за що й соли купити, — так вижився.* Левиц. Пов. 185.

***Вижив́лення, ня, ср.** Содержание, кормление. Сл. Нік.

***Ви́животіти, тію, еш, гл.** Выжить. Сл. Дубр.

Вижді́ати, да́ю, еш, гл. Поджидати́. *Виждидай з поля чистого твого козаченька.* Мет. 13.

Вижимати́, ма́ю, еш, сов. в. ви́жати, жму, меш, гл. *Як треба, то хоч у шимки голову положи, то нічого не вижмеш.* Ном. № 10049.

Ви́жин, ну, м. Жатва. *Пшов на вижин.* Вх. Зн. 6.

Вижинати́, на́ю, еш, сов. в. ви́жати, жну, неш, гл. Сжинати́, сжати́. *Ой тоді я снопи зв'язу, як житечко вижну.* Грин. III. 198.

Ви́жирувати, ру́ю, еш, гл. Укра́сити інкруста́ціями (металлическими). Шух. I. 306.

Ви́жити, ся. См. Вижива́ти, ся.

Ви́жлені́, ня́ти, с. Щенок лягавой собаки.

Ви́жли́ця, ці, ж. Лягавая собака.

Ви́жлокта́ти н ви́жлукта́ти, та́ю, еш, гл. Выпить. (Зевес) *вижлоктав підпінка чару.* Котл. Ен. VI. 37. *Що було останнє у плящі, вижлуктав без чарки, нахильцем.* МВ. (КС. 1902. X. 146).

Ви́жовтити, вчу, тиш, гл. Пожелать.

***Ви́жоло́блення, ня, ср.** Выдалбливание, размывание. Сл. Тутк.

Ви́журитися, рю́ся, ри́шся, гл. Достаточно напечалиться. *Я, добродійко, вижурився за себе, як сватався.* Г. Барв. 311.

Виз, за, м. Рыба *Asipensog schura.* Браун. 31.

***Ви́за, зи, ж.** Рыба: белуга. Сл. Дубр.

Ви́задкува́ти, ку́ю, еш, гл. Выйти п'ятясь. *Визалкував з хати.* Константиногр. у.

Ви́законити, ню, ниш, гл. Истребить, искоренить. *Що завелось, те трудно визаконити.*

Ви́занті́єць, ті́ця, м. 1) Житель Византии. 2) Православный. *Я—круглий сирота між лютеран, латинців, византі́йців-християн.* К. ПС. 59.

Ви́занті́йство, ва, с. Образ мыслей и поступков, подобный византийскому. *А панство буде панувать... та византі́йство прославлять.* Шевч. II. 211.

Ви́занті́йський, а, е. Византийский. Желех.

Ви́занті́я, ті́ї, ж. Византия, Константинополь. *Босфор клекотить, неначе скажений; то стогне, то вие: йому Візантію хочеться збудить.* Шевч. 58.

Ви́збірати́, ра́ю, еш, *несов. в. ви́збі́рувати, ру́ю, еш, гл. 1) Подобрать, собрать. *Так збірає, так збірає... Визбірав і рушля далі.* Св. Л. 142. *На дворі ясно, хоч голки визбірай.* Левиц. I. 96.

*2) Выбирать, извлекать, извлечь по одиночке. *Чорногуз стоїть у болоті та визбі́рує жаб.* Крим.

Ви́збі́рки, рок, ж. мн. Выборки. Левч. 18.

***Ви́збі́рувати, ру́ю, еш = Ви́збірати́.**

Ви́звати. См. Визива́ти.

Ви́зві́л, во́лу, м. Освобождение. *Щеня припне на мотузочці... Воно вищить, задравши голову, визволу просить.* Г. Барв. 279.

Ви́зві́ритися, рю́ся, ри́шся, гл. Зверски, сердито посмотреть. *Як визвірилась на мене—аж білки їй ходором заходили.* Харьк. *Лайдак!* — *грімнув Кондратович, визвірившись на Потоцького.* Стор. I. 188.

***Ви́зволéнець, нця, м.** 1) Освобожденный. 2) Освободенец. Сл. Нік.

Ви́зволéнний, а, е. Освободительный. *Науки визволéні.* К. ПС. 46.— **ли́ст.** Освободительная грамота. *Которий би мог бідний невольник отгадати, мог би йому листи визволéні писати, щоб не мог ніхто нігде зачепляти.* АД. I. 209.

Ви́зволéння, ня, с. Освобождение, избавление. *Визволéння народу з крепацтва.* К. XII. 8.

***Ви́зво́лець, льця, м. = Ви́зволі́тель.**

***Визво́литель**, ля, м. Освободитель, избавитель. Сл. Дубр.

Ві́зволити, ся. См. **Визволя́ти**, ся.

Ві́зволка, ки, ж. Выручка. *І на визволку нема і дітей прохарчити.* Киев. у.

***Ві́звольний**, а, е. Освободительный. **Визво́льний рух.** Освободительное движение. Сл. Нік.

Визволя́ти, ляю, еш, сов. в. **ві́зволити**, лю, лиш, гл. Освободить, освободить; выручать, выручить. *Визволь, боже, нас, бідних невольників, з тяжкої неволі.* ЗОЮР. I. 214. *Зрозумієте правду, і правда визволить вас.* Єв. I. VIII. 32.

Визволя́тися, ляюся, ешся, сов. в. **ві́зволитися**, люся, лишся, гл. Освободяться, освободиться; выручатися, выручиться. *Галілей визволився з темниці.* Ком. I. 56. *Огірками тіки й визволився.* Лебед. у.

Ві́зганяти, няю, еш, гл. 1) Изгнать всех. 2) Смести. *Ганчіркою визганяю цей пісок.*

Ві́здих, ху, м. Падеж (животных). Уман. III. 1.

Ві́здихати, хаю, еш, гл. Подохнуть, издохнуть. *Як би бог слухав пастуха, то б уся череда виздихала.* Ном. № 4124.

Ві́зеленити, ню, ниш, гл. Испачкать о траву. *Визеленив сорочку.* Константиногр. у.

Визива́ння, ня, с. 1) Вызывание. 2) Брань, ругня. Вх. Лем. 397.

Визива́ти, ваю, еш, сов. в. **ві́звати**, зву, веш, гл. Вызывать, вызвать.

Визива́тися, ваюся, ешся, гл. Браниться. *Зачали ся визивати.* Вх. Лем. 397.

Ві́зивка, ки, Брань, ругательные слова. Вх. Лем. 397.

***Визира́ння**, ня, ср. Выглядывание, высматривание. Сл. Нік.

Визира́ти, раю, еш, сов. в. **ві́зирнути**, ну, неш, гл. = **Вигляда́ти**, **виглянути**. *Не виглядай, не визирай, а дальше ховайся.* Ном. № 8508. *Вибірай, визирай, молода дівчино.* Мет. 14. *Конином граєш, царя визираєш.* АД. I. 25. ***Нові́н визира́ти.** Ожидать новостей. *Жінка жде. Новин визирає, не його.* Лепкий.

Визира́тися, раюся, ешся, гл. Смо-

треться. *На ж зеркало всесвітнє, визирайся.* К. XII. 73.

***Ві́зирити**, рю, риш, гл. Высмотреть. *Визирила собі Настя славного парубка.* Кон. III. 276.

Ві́зиркати, каю, еш, гл. Высмотреть, уловить. *Я визиркала таку годину, що люд поховавсь трохи, та й в гай.* Г. Барв. 94.

Ві́зирцем, нар. Высматривая.

Визича́ти, чаю, еш, сов. в. **ві́зичити**, чу, чиш, гл. Одолжать, одолжить, занимать, занять, давать в долг. Аф. 329. **Він визичає людям гроші на вексель.* Крим.

Ві́зівнути, ну, неш, гл. — дүха. Испустить дух. *Бито коло стовпа киями поти, поки й духа визівнув.* К. ЦН. 216.

Ві́зімувати, мую, еш, гл. Продержать, прокормить в течение зимы. *Насилу визімували свою худобу.*

Ві́зімуватися, муюся, ешся, гл. Перезимовать, прокормиться зимою. *Вони виїхали, а кішка зосталася; так вона собі по клунях і визімується, і вилітується.* Пирят. у.

I. Ві́зір, ру, м. 1) Вид; взгляд. Вх. Уг. 230. Употребл. в выражении: **на ві́зір**—на взгляд, для виду, видимости. *Аби був на визір.* Мнж. 186. 2) Окно. Острожск. у. Слов. Д. Эварн.

II. Ві́зір, ра, м. Визирь. *Іде султан, покинувши в дивані башів та визірів широкомовних.* К. МБ. XII. 269.

Ві́зірнитися, ниться, гл. безл. Вызвездить. *Визірнилося як.* Херс. у.

Визнава́ти, знаю, еш, сов. в. **ві́знати**, знаю, еш, гл. 1) Узнавать, узнать, разузнать, разведывать, разведать. *Знайшли у його замок, та по тому й визнали, що він украв гроші у скрині.* Волч. у. *Оце недавно дитину вбила молодиця, то другої неділі й визнали.* Харьк. 2) Заявлять, заявить, признавать, исповедывать. *Коли визнава-тимеш устами твоїми господа Ісуса.* Первое посл. ап. Павла Римл. X. 9. *Не так було б мені свою праву руку одрубати важко, як тую правду визнати.* вимовити. МВ. (О. 1862. I. 80). 3) Признаваться, признаться, сознаваться, сознаться, свидетельствовать, давать показание. *Хто такий дурний буде, щоб*

сам на себе визнавав таке (що вбив). МВ. (О. 1862. I. 103). 4) Предсказывать, предсказать, предназначать, предназначить. Уже ся все те збуло, що визнано було. Чуб. III. 327.

Визна́ватися, знаю́ся, ё́шся, сов. в. **вiзнатися, знаюся, ешся**, гл. Обнаруживаться, обнаружиться, сделаться известным. Зняла ж бучу Пилипи́ха, як визналась батькова подія! МВ. II. 118.

***Визна́ка, ки, ж.** 1) Означеніе. 2) Проявленіе, знак. Сл. Нік.

Визна́ння, ня, с. 1) Открытіе, дознаніе. 2) Исповедываніе, признаніе; вероисповеданіе. Зачали ружни віри приставати грецам до їх визнаня православного. Гн. I. 181. 3) Сознаніе.

Вiзнати, ся. См. **Визна́вати, ся.**

Визнаття́, ття́, с. = **Визна́ння.** Уростав з того визнаття гнів його на Галю. МВ. (О. 1862. I. 81). По його визнаттю стала громада радитись, що робити. МВ. (О. 1862. I. 102).

Визнача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **вiзначити, чу, чиш**, гл. 1) Обозначать, обозначить, назначать, назначить, пред'являть, пред'явить. Меридіян по нашому визнача південник. Дещо. Границю визначив. К. Псал. 236. 2) Обнаруживать, обнаружить. Нарізуваться на черкес тепер не приходитьсь, треба умкнуть, бо пластуни себе визначили, що мало їх. О. 1862. II. 61. *3) Устанавливать, определять. Дні відпочинку визначає райвиконком. Пр. Пр.

Визнача́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **вiзначитися, чуся, чишся**, гл. Обозначаться, обозначиться, определяться, определиться, отличаться, выделяться, выдаваться.

***Вiзначений, а, е.** Означенный, определенный, урочный. **Вiзначені години.** Установленное, определенное время. Сл. Нік.

***Вiзначення, ня, ср.** 1) Обозначеніе. Сл. Курило. *2) Отличеніе.

Вiзначити, ся. См. **Визнача́ти, ся.**

***Вiзначний, а, е.** Замечательный, выдающийся. Сл. Тутк.

Вiзна́чувати, чую, еш, гл. = **Визнача́ти.** Визначає дорогу блискавиця. К. Іов. 60.

Вiзол, лу, м. Осадок золы после бученія. Уман. II. 246.

***Вiзолення, ня, ср.** Выщелачиваніе. Сл. Тутк.

Вiзолити, лю, лиш, гл. Выбучить. Аф. 328.

Вiзолитися, люся, лишся, гл. Выбучиться. Нате й мої штаны, — нехай визоляться. Ном. № 6432.

Вiзолотити. См. **Визолóчувати.**

Визолóчувати, чую, еш, сов. в. **вiзолотити, чу, тиш**, гл. Позлащать, позолотить, вызолотить. Як би в мене була золота солома, я б вас, каже, визолотив. Ном. № 12765.

***Вiзоріти, рю, риш**, гл. Вызвездить, высветить. Ясні зорі визоріли на небі. Комаров.

Вiзубень, бня, м. Зазубрина. Рк. Левиц.

Визублювати, блюю, еш, сов. в. **вiзубити, блю, биш**, гл. Зазубривать, зазубрить. Уман. I. 240.

Визублюватися, блююся, ешся, сов. в. **вiзубитися, блюся, бишся**, гл. Зазубриваться, зазубриться. Уман. I. 240.

Вiзути, зую, еш, гл. Раззуть. За раз го визує, красно му постелить. Гол. III. 409.

Вiїда́ти, да́ю, еш, сов. в. **вiїсти, їм, їси**, гл. 1) Выедать, выесть. Поки сонце зійде, роса очі виїсть. Ном. № 5679. 2) С'едать, с'есть все, всех. Їх би такого расплодилось, що й світу б не було, як би їх грім не бив та вовки не виїдали. Рудч. Ск. I. 73. Хліб... сарана виїла. О. 1862. X. 114. Когда говоритсь о еде людей, то **вiїсти** употребляется только в приложении к жидкої пише: Виїв миску борщу, поїв усі пироги, та й буде з мене.

Вiїдок, дка, м. Выеденное яйцо, огурец и пр.

Вiїзд, ду, м. Выезд, от'езд. Соколонько та на вилеті, козаченько та на виїзді. Мет. 179.

Вiїзджа́ти, жа́ю, еш, гл. = **Вiїзди́ти.** Вже твій Юрочко з-за гори виїздає. Мет. 177. Чоловік знає, коли виїздає, а не знає, коли вернетьсь. Ном. № 11375.

Вiїзди́ти, жджу́, здіш, сов. в. **вiїхати, їду, деш**, гл. 1) Выезжать, выехать. Що-дня їдні виїздили, другі при-

їздили. Стор. М. Пр. 67. 2) Только несов. в. Об'їзжать (коня).

Віїздити, джу, здиш, гл. Из'їздить. *Ой віїздив всю країну, увесь білий світ.* Мет. 139.

***Віїмковий**, а, е. Исключительный. Сл. Нік.

***Віїмок**, ку, м. Исключение. *Всі українські товариства перестали функціонувати, з віїмком лише товариств економічних.* С. Ефремов. Журн. «Наше Минуте». 1918 р. Ч. I. Ст. 60.

Віїсти. См. **Віїдати**.

***Віїститися**, їшуся, стишся, гл. Осуществиться, исполниться. Вх. Лем. 397.

Віїхати. См. **Віїздіти**.

Вийгравати, ваю, еш, сов. в. **вийграти**, граю, еш, гл. = **Вигравати**, **віграти**. *Сурми-труби вийгравали.* Шевч. 361. *У карти грав на твоє щастя,—ось скільки вийграв.* О. 1862. VII. 44.

Виймати, маю, еш, сов. в. **вийняти**, йму, меш, гл. 1) Вынимать, вынуть; обнажать: освобождать. *Ключі з-під голов виймав.* Макс. *Дай, боже, воювати, та шабель не виймати.* Ном. № 4637. *Отцева й матчина молитва зо дна моря виймає.* Макс. 2) Исключать. исключать, из'ять. 3)—**зуби**. *Рвать зубы.* 4)—**оці**. *Выкальвать, выклевать глаза.* *Закрякали чорні крюки, виймаючи очі.* Шевч. 54.

Вийматися, маюся, ешся, сов. в. **вийнятися** и **вінятися**, ймуся, мешся, гл. 1) Выниматься, вынуться; обнажаться. *Копирсаю, копирсаю,—ніяк не виймається скабка з пальця.* 2) Находиться, найтись, оказаться, случиться. *Тільки одна птиця винялась, що добила усіх звірів.* ЗОЮР. II. 31. *Такі пішли дощі, що й дня не винялось погожого.* 3) Выходить, взойти (о солнце). *Було, скоро сонечко вийметься, лікарь і котить у-двуконь.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Війна, ної, ж. Тетка, жена брата отца. *Стрийна-війна—біс, не родина; зять і невістка—чорт, не дитина.* Ном. № 9394.

***Війстя**, тя, ср. 1) Выход. 2) Происхождение. Сл. Нік.

Війти. См. **Виходити**.

***Викаблúčуватися**, чуюся, чуешся. гл. Кичиться. Бахм. у.

Вікавзувати, зую, еш, гл. Выбранить. *Я його добре викавзував.* Вх. Зн. 23.

***Викажчик**, ка, м. Доносчик. Сл. Дубр.

Віказ, зу, м. 1) Обнаружение; донесение, донос. *Пилку вже через виказ найдено,—хлопець виказав.* Вернеднепровск. у. (Залюбовск.). *2) Обличение, изобличение. Сл. Юр. М.

Віказитися, жуся, зишся, гл. Посходить с ума, побеситься всем, перебеситься. *Да нехай вони виказяться не займай їх.* Ном. № 5126.

Віказувати, зую, еш, сов. в. **віказати**, жу, жеш, гл. 1) Обнаруживать, обнаружить, открывать, открыть, высказывать, высказать. *І ушки в мене сміються, так ними (дітьми) втішаюся, та їм сього не виказую.* Г. Барв. 293.

**Ворожить вона на карти так, що геть на все виказує: чи хто вмере, чи буде щастя, чи хто приїде.* Крим. *Виказує на тебе, що ти з ним крав.* Екатеринос. у. **А на суді він їх усіх виказав.* Крим. 2) Выговаривать, выговорить. высказывать, высказать. *Лає чоловіка та виказує.* Рудч. Ск.

Вікакати, каю, еш, гл. Детск. Испражнить. (что-нб).

Вікакатися, каюся, ешся, гл. Детск. Испражниться.

Віканючити, чу, чиш, гл. Выклянчить. *Так ви ж не виканючите!* Ном. № 4580.

Вікапаний, а, е. 1) Искापанный. 2) Похожий как две капли воды, вылитый. Радом. у. *Грицько—викапаний батусь.*

Вікарати, раю, еш, гл. Наказать. Чуб. IV. 56, 555.

Викарбóувати, вую, еш, сов. в. **вікарбувати**, бую, еш, гл. Сделать нарезки на дереве.

***Викарбúтити**, бучу, бúтиш, гл. Выкатить, выбросить волной. *То як часом якась долишня хвиля викарбúтить великий камінь з води і покладе, то цей камінь стоїть на березі тяжкий і бездушний.* Стеф.

Вікати, каю, еш, гл. Говорить «вы». *Господарь слугі не викає.* Ном. № 10388.

Викачалкувати, кую, еш, гл. Побить скалкой. *Вона його викачалкувала та й прогнала.* Екатеринос. у. (Залюбовск.).

***Викачаний**, а, е. 1) Окатаний. 2) Измазанный. *Вранці чисті штанці одягла йому, а гледи, як зараз в болото та зеленець викачани.* Пир. у., Конон.

Викачати, ся. См. **Викачувати**, ся.

Викачувати, чую, еш, сов. в. **викачати**, чаю, еш, гл. Искатьвать, искатать что; напр., при золотухе припухшие железы **викачують** шариками из горячего хлеба. Грин. II. 319.

Викачуватися, чуюся, ешся, сов. в. **викачатися**, чаюся, ешся, гл. 1) Валяться, поваляться, покататься по земле. *Кінь викачався добре.* О человеке: валяться, поваляться, лежать, пролежать долго. *Висплються, викачаються.* Мир. ХРВ. 204. 2) Упав в грязь испачкаться, испачкаться. *Спіткнувсь, упав і викачавсь у барлозі.* Мнж. 128.

Викашлювати, люю, еш, сов. в. **викашляти**, ляю, еш, гл. Выкашливать, выкашлять. Аф. 329.

Викашлюватися, лююся, ешся, сов. в. **викашлятися**, ляюся, ешся, гл. Выкашливаться, выкашляться. Аф. 329.

Виквиляти, ляю, еш, гл. Издавать жалобные звуки. *Щоб барабани та не вибивали, щоб і пицалочки та не виквиляли.* Нп.

***Викидання**, ня, ср. Выбрасывание, извержение. Сл. Нік.

Викидати, даю, еш, гл. 1) Побросить, выбросить (все), побросывать. *Пішов, ще разів зо два вніс дров, да й ті на попа викидав.* Рудч. Ск. I. 171. 2) Начать колоситься. *Жито викидало колос.* Змиев. у.

Викидати, даю, еш, сов. в. **викинути**, ну, неш, гл. 1) Выбрасывать, выбросить. *Як іде гряд, викидають на двір сковороду і кочергу, щоб перестав.* Ном. № 13403. *Кожух викинув од молі провітрювати.* Г. Барв. 335. *Заткнула вона за косу червону макову квітку і викинула потім.* Левиц. I. 196. Переносно: выкидать, выкинуть, исключать, исключить. *Із пісні слова не викинути.* Ном. № 13115. *Із ряду і сього не викидають.* Ном. № 5711. 2) Бросать, бро-

сить деньги на тарелку или в шапку при сборе их (напр., на крестинах, на свадьбе, во время увеселений молодежи и пр.), а отсюда уже и просто давать в таких случаях деньги. *На вечорницях хлопці викидають гроші дівчатам на гостинці.* Черниг. у. *На мед, на горілочку та скидаються,—викинув Іванко та копу грошей.* Мил. 88. *Дружко викидає на тарілку дві копійки.* Грин. III. 432. *Гей, Насте Горовая, шинкарко молодая, кабашнице степовая! Не велю я тобі сього козака з хати виганяти; хоч я свій осьмак на пиво викидаю, а ти його з хати не вибивай.* ЗОЮР. I. 319. 3) **Викидати** **принос**. У разносчиков мелочн. товара: на общем собрании партии пред'являть весь собранный в селах товар и остаток наличных денег. Вас. 191. 4) **Викидати** **на очі**. Колоть глаза. *Часто дітям його викидали на очі, що батько їх... до церкви не ходить.* Грин. II. 153. *Мені на очі викидають, що в нас хати нема.* Г. Барв. 433. 5) Бросать, бросить вверх, подбрасывать, подбросить. *А що, хто вище викинув?* Грин. II. 81. Рудч. Ск. I. 61. 6) О растениях: **викидати** **ко́лос** — колоситься. Г. Барв. 147. Мил. 93. *Соловейко щебече, поки жито колос почне викидати.* Грин. I. 7) — **качаний**. О капусте: давать кочни. *Ти, капусто, викидай качани!* Мил. 104. 8) — **хлакі**. Вывешивать, вывесить флаги. *Викидають три хлаки.* Грин. I. 190.

Викидатися, даюся, ешся, сов. в. **викинутися**, нуся, нешся, гл. 1) Выбрасываться, выброситься, выкинуться. *Із пісні слово не викидається.* Ном. № 13115. 2) Всплескиваться, всплеснуться. *Риба перед дощем викидається. Аж поперед мене щось плеснуло в воду. Викинулась риба та і зникла враз.* Щог. Сл. 91.

***Викидень**, дня, м. Выкидыш. Сл. Дубр.

Викидній, а, е. **Викидна** **цурка**. Род детской игры. Ив. 17.

Викинути, ся. См. **Викидати**, ся.

Википати, паю, еш, сов. в. **википіти**, плю, пиш, гл. Выкипать, выкипеть. Аф. 330.

Викисати, саю, еш, сов. в. **викиснути**, ну, неш, гл. Вымачиваться. *Бовть*

у воду! *Викис, вимок, виліз, висох, став на колоду та знов бовть у воду.* *Ном. № 6074.*

Вікичувати, чую, еш, гл. Вытеребить, выкорчевать. *Гляди, щоб ти мені вирубав, викичував, зорав, пшениці насіяв.* Рудч. Ск. II. 120.

Вікишкати, каю, еш, гл. Выгнать, прогнать (от киш!). *Упросились злидні на три дні, та чорт їх і довіку викишкає.* *Ном. № 1538.*

Вікінчити. См. **Вікінчувати.**

Вікінчувати, чую, еш, сов. в. вікінчити, чу, чиш, гл. Оканчивать, окончить, закончить. *Вікінчити роботу.* Вх. Уг. 230.

Віклад, ду, м. 1) Изложение. *2) Чтение, лекция. *Університетські виклади.*

Віклад, ду, м. Испражнение. *А ні ладу, а ні складу, іззіж собачого викладу.* *Ном. № 13066.*

Вікладаний, а, е. О воротнике шубы: отложной. Гол. Од. 18.

Вікладання, ня, с. 1) Выкладывание, 2) Инкрустация из дерева, рога или кости. Шух. I. 306. См. **Вікладати 2.** 3) Раскладывание. 4) Изложение.

Вікладати, даю, еш, сов. в. вікласти, ду, деш, гл. 1) Выкладывать, выложить. *Як позичає, то всі боги викладає.* *Ном. № 10629.* 2) В художественных гуцульских работах: делать инкрустации из дерева, рога или кости. Шух. I. 309. 3) Только сов. в. Положить убитыми многих, убить многих. *Виклав ляшків, виклав панків у чотири лави.* Нп. 4) Раскладывать, разложить. *Сидить мила в загороді, карти викладає.* Гол. III. 430. 5) Излагать, изложить. *От я й викладаю все теє небозі.* МВ. II. 21. 6) Сочинять, составлять. *Не хапайсь пісні співають—повагом! бо не ти її виклав.* *Ном. № 9650.* 7) Испражнять, испражнить. *А ні ладу, а ні складу, іззіж те, що я викладу.* *Ном. № 13066.* 8) = **Валашити, вівалашати.** 9) **Смішки си (собі) з ко́го вікладати.** Трунить, смеяться над кем, подтрунивать. Вх. Лем. 397. *10) Преподавать, преподать. Сл. Нік. *11) Обкладывать, обложить (чем-либо). *Наш мужик дуже галушки любить: як ви-*

кладає боки галушками, то так, як добрий муляр грубу. Крим.

***Вікладач, ча, м.** 1) Преподаватель. Сл. Нік. 2) Выгрузчик. Сл. Яворн.

***Вікладачка, ки, ж.** Преподавательница. Сл. Нік.

Вікладний, а, е. Понятный, ясный (о языке). Вх. Лем. 397.

Вікладування, ня, с. = **Вікладання.**

Вікладувати, дую, еш, гл. = **Вікладати.**

Вікладчастий и вікладчатий, а, е. Отложной. *Вікладчатий комір* (у сорочці). Левиц. Пов. 181. См. **Вікладаний.**

***Вікладжа, жі, ж.** Выгрузка. Сл. Яворн.

Вікласти. См. **Вікладати.**

Віклеїти. См. **Віклеювати.**

Віклесуватися, суюся, ешся, гл. Развиться, возмужать. *Иноді малим і не хороше, а потім, як виклесується, до такой тобі стане парубок або дівка.* Черниг.

Віклеювати, клеюю, еш, сов. в. віклеїти, клею, їш, гл. Выклеивать, выклеить.

Віклик, ка, м. 1) Вызов. 2) Крик, восклицание. *Віклик, вигук розкотився, і полетів турчин легкими кінями на козаків.* МВ. III. 56.

Вікликання, ня, с. Вызывание.

***Вікликувати, кую, еш и виклика́ти, каю, еш, сов. в. вікликати, чу, чеш, гл.** Вызывать, вызвать. *Листи читали, козаків у поход викликали.* Макс. *Віклич мені дівча з хати.* Мет. 19. *...*Котрі всміхалися тим солодким усміхом, який викликує сите задовілля.* Лепкий.

Віклинати, наю, еш, гл. Проклинать. Желех.

***Віклино́вування и виклино́вання, ня, ср,** Выклинивание. Сл. Тутк.

***Віклино́увати, вую, еш, гл.** Выбивать клин. Сл. Дубр.

Віклисувати, сую, еш, гл. Выглянсировать (у сапожников).

Вікличка, ки, ж. Оглашение о браке. *Тепер без трьох вікличок і не віначають.* Черниг. у.

Віклопотати, чу, чеш, гл. Выхлопотать.

Викльовувати, вую, еш, сов. в. вікльовувати, клюю, еш, гл. Выклевать, выклевывать. *Клюнув бабу в око, та виклював око.* Рудч. Ск. I. 38.

Вікльонутити, ну, неш, гл. См. Викльовувати.

***Виключати, чаю, еш, сов. в. вікключити, чу, чиш, гл.** 1) Исключать, исключать. 2) Отлучать, отлучить. Сл. Дубр.

***Вікльочення, ня, ср.** 1) Выключенное. 2) Исключение. Сл. Нік.

***Вікключний, а, е.** Исключительный. Сл. Нік.

***Вікключність, ности, ж.** Исключительность. Сл. Дубр.

***Вікклясти, ну, неш, гл.** Проклянуть многих, всех.

Вікобзати и віковзати, заю, еш, гл. Скользя по льду, проделать дорожку. Аф. 330.

Віков, ву, м. Выковка.

Віковерзувати, зую, еш, гл. Прodelать что интригами. *Сам сатана не вигадє, іскушаючи праведників, що виковерзують ті єзуїти.* Стор. М. Пр. 69.

Віковтати, таю, еш, гл. 1) Выдолбить, выклевывать (углубление). Вх. Лем. 398. *2) Повыглотать.

***Віковування, ня, ср.** Проковка. Сл. Дубр.

Віковувати, вую, еш, сов. в. вікувати, кую, еш, гл. Выковывать, выковать. *З того заліза він викував плуга.* Грин. II. 73. *Чого бог не дасть, того і коваль не викує.* Ном. № 4284. 2) Кричать, прокричать (о кукушке). *Що викувала вже зозуля,—проживай, а більше—школа, що й бажаєш.* Г. Арт. (О. 1861. III. 112).

Віковуватися, вуюся, ешся, сов. в. вікуватися, куюся, ешся, гл. Выковываться, выковаться. Аф. 330.

Віколоти. См. Віколювати.

Віколупати, віколупнути. См. Віколупувати.

Віколупувати, пую, еш, сов. в. віколупати, паю, еш, віколупнути, ну, неш, гл. Выковыривать, выковырять. *Хоч із-за нігтя виколупни, та дай.* Ном. № 2691.

Віколювати, люю, еш, сов. в. віколоти, лю, леш, гл. 1) Выкалывать, выколоть. *Темно, хоч око виколи.* Ном.

№ 586. 2) Колоть, переколоть всех. *Коли б свині роги, то б цілий світ виколола.* Ном. № 3827.

Віколядувати, дую, еш, гл. Колядую получить что-либо (см. Колядувати). *Так ви ж не виколядуєте.* Ном. № 4580.

Вікомпонувати, ную, еш, гл. Выдумать, придумать. *Про що іншому і згадати страшно, те низовець... викомпонує, вимізує.* К. ЧР. 137.

Виконавець, вця, м. Исполнитель. Желех. *—судовий. Судебный исполнитель. Сл. Нік.

***Виконавчий, а, е.** Исполнительный. Сл. Дубр. —влада. Исполнительная власть. —лист. Исполн. лист.

Виконання, ня, с. Исполнение. Уман. I. 313.

I. Віконати, наю, еш, гл. Вымереть, перемереть. *Щоб наші вороги виконали до ноги.* Грин. III. 188.

II. Віконати. См. Віконувати.

Віконувати, ную, еш, сов. в. віконати, наю, еш, гл. Исполнять, исполнить, привести в исполнение. *Се твое бажання виконаємо.* К. (О. 1861. III. 6).—присягу. Присягнуть. Котл. НП. 344. *Уся старшина присягу виконала Сомкові на послушенство в ринковій церкві Ічанській.* К. ЧР. 304.

Віконуватися, нуюся, ешся, сов. в. віконатися, наюся, ешся, гл. Исполняться, исполниться. Уман. I. 313.

***Вікоп, пу, м.** 1) Выемка (в земле). Сл. Дубр. 2) Ископаемое. Сл. Тутк.

Вікопати, ся. См. Вікопувати, ся.

Вікопирсати. См. Вікопирсувати.

Вікопирсувати, сую, еш, сов. в. вікопирсати, саю, еш, гл. Выковыривать, выковырять. Уман. I. 120.

Вікопувати, пую, еш, сов. в. вікопати, паю, еш, гл. Вырывать, вырыть, выкапывать, выкопать. *Глибокую яму викопали.* Мет. 99. *Ликом пастиернаку не викопаєш.* Ном. № 5254.

Вікопуватися, пуюся, ешся, сов. в. вікопатися, паюся, ешся, гл. 1) Вырываться, выкапываться, выкопаться. 2) Управляться, управиться. *І сметанки дай, і сиру дай, і молока... їй богу, вже не можу й викопатися.* Подол. г.

Вікоренити, ся. См. Викорінювати, ся.

***Використовування** и **використання, ня, ср.** Эксплоатация, использование. Сл. Нік.

***Використовувати, вую, еш** и **використувати, тую, еш, сов. в. використати, таю, еш.** Эксплоатировать, использовать. Сл. Нік.

***Викорінення, викорінювання, ня, с.** Искоренение. Сл. Нік.

Викорінювати, нюю, еш, сов. в. викоренити, ню, ниш, гл. 1) Искоренять, искоренить, вырывать, вырвать с корнем. *Що там (на городі) було пирію! Я як пійшла, як стала, як стала, дак і сапою, і граблями, і руками... так усе викоренила.* Г. Барв. 428. 2) Совершенно истреблять, истребить. *Викоренив їх імення на всі вічні роки.* К. Псал. 17.

Викорінюватися, нююся, ешся, сов. в. викоренитися, нюся, нишся, гл. 1) Искореняться, искорениться, пропасть, исчезнуть. *Рід твій викорениться.* Стор. М. Пр. 64. 2) ? *Викорениться як в'яла риба.* Ном. № 5354. *Воно, сердешне, висохло і викоренилось, одні тільки хрящі zostались.* Стор. II. 77.

***Викорінювач, ча, м.** Искоренитель. Сл. Дубр.

Викоріняти, няю, еш, гл.—**Викорінювати.** *Тяжко лежав, на стіну дрався, а я все викореняв оте дання; ото й виходився.* Г. Барв. 342.

***Викоріцматися, маюся, ешся, гл.** Вылезать, выкарабкаться. *Ледве панна Ніна висказала ті слова, коли в тім грубий дубовий стовп, на котрім була ліхтарня, важко стогнучи та сопучи, викоріцмався з землі.* Франко.

***Вікорм, му, м.** Вскорм. Сл. Нік.

***Викормілювати, люю, еш, сов. в. викормити, млю, миш, гл.** Выкармливать, выкормить.

Викорпувати, пую, еш, сов. в. викорпати, паю, еш, гл. *Житина в око впала? Ке сюди, я викорпаю ціпилном.—Хоч би бичем, а не ціпилном,—одповів, протираючи полою око, той, кому треба було викорпувати.* Г. Барв. 315.

Викорчовувати, вую, еш, сов. в. викорчувати, чую, еш, гл. Выкорчевывать, выкорчевать, вытеревить дере-

вья. *Щоб ти за одну ніч отой луг викорчував.* Рудч. Ск. I. 145.

Вікос, су, м. Скос. *Дати луку на викас.*

Вікосити. См. Викошувати.

Вікот, ту, м. Вырезка, выемка (для воротника, напр., в одежде). Аф. 330.

Вікотити, ся. См. Викочувати, ся.

***Вікотистий, а, е.** Выпуклый. **Вікотисті уста.** Мясистые, вывернутые губы (рот). *Викотисті уста відчинилися, показуючи великі рідкі зуби.* Лепкий.

***Вікоханий, а, е.** Вскормленный, взлелеянный, воспитанный. Сл. Нік.

Вікохати, ся. См. Викохувати, ся.

Вікохувати, хую, еш, сов. в. вікохати, хаю, еш, гл. 1) Взлелеивать, взлелеять, воспитывать, воспитать. *Вікохав дитину в добрую годину.* Ном. № 9223. *Вікохав я дівчиноньку людям, не собі.* Мет. *Вікохала, випестила, та й обое покинули.* МВ. I. 153. *Вікохала свою дівочу красу.* Левиц. I. 37. 2) Выращивать, выростить (животное, растение). *Хто ж вікохав таку гнучку в степу погибати?* Шевч. 11.

Вікохуватися, хуюся, ешся, сов. в. вікохатися, хаюся, ешся, гл. 1) Взлелеиваться, взлелеяться, воспитаться. *Я виросла, вікохалась у білих палатах.* Шевч. 356. 2) Вырастать, вырасти хорошо, взлелеяться. *Дарма, що в кріпцтві була, а голос вікохався.* Г. Барв. 120.

Вікоцабнутися, нуся, нешся, гл. Упасть вверх ногами. Вх. Уг. 230.

Вікочувати, чую, еш, сов. в. вікотити, чу тиш, гл. 1) Выкатывать, выкатить; вывозить, вывезти из чего. *Вікочує з-під повітки віз.* ЗОЮР. II. 201. *Та винесе самопали, викаотить гармати.* Шевч. 450.

Вікочуватися, чуюся, ешся, сов. в. вікотитися, кочуся, тишся, гл. Выкатываться, выкотиться. *Сонечко викачується з-за гори.* Драг. 25. **Деся далеко на виднокрузі викачувався місяць.* Лепкий. *У діда із очей аж дві сльози викаотились.* Стор. I. 121.

Вікошувати, шую, еш, сов. в. вікосити, шу, сиш, гл. 1) Скашивать, скосить, выкосить. *Четвертину проса викасиль.* Рудч. Ск. I. 89. 2) Находить,

найти кося. *Пішов на поле косить пшениці і викосив птичку таку гарну.* Рудч. Ск. I. 163.

Ві́кпати, плю, пиш, гл. 1) = **Ві́дурити.** Желех. *2) — **кого́.** Высмеять кого. Сл. Нік.

Ві́кравка, ки, ж. = **Окра́йка.** Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.

Викра́дати, даю, еш, сов. в. ві́красти, ду, деш, гл. Викрадать, выкрасть. *Який батько, такий син—викрали з діжки сир.* Ном. № 7137.

Викра́датися, даюся, ешся, сов. в. ві́кратися, дуся, дешся, гл. Украдкой выходит, выйти, уходит, уйти. *До божого дому стала ще частіше ходити, викрадаючись од дітей.* Г. Барв. 370.

Ві́красити, ся. См. **Викраша́ти, ся.**

Ві́красити, ся. См. **Викра́дати, ся.**

Викраша́ти, шаю, еш, сов. в. ві́красити, шу, сиш, гл. 1) — **себе́.** Рисоваться, порисоваться, похвастать. *Іде (поштарь) і свистить: купив за п'ятака свистик і свистить—хотів себе викрасити, що, бач, і він свистить.* Екатеринос. у. (Залюбовск.). 2) Только сов. в. = **Вівалашати.** *Корназ не викрашений.* Вх. Лем. 398.

Викраша́тися, шаюся, ешся, сов. в. ві́краситися, шуся, сишся, гл. Красоваться, покрасоваться. *З полиці миси, миски й мисочки і зелені, й червоні, і жовті... викрашаються.* МВ. (О. 1862. III. 57).

***Ві́крепити, лю, пиш, гл.** С трудом продержаться, прокрепиться, выдержать, устоять. *Усі жнива вони вікрепили за сухим хлібом.* Крим.

Ві́кресати, шу, шеш, гл. Высечь (огня). *Викресали огню з оружини.* Мет. 369.

***Ві́креслений, а, е.** Вычеркнутый. Сл. Нік.

***Ві́креслювати, люю, еш, сов. в. ві́креслити, лю, лиш, гл.** 1) Вычеркивать, вычеркнуть. 2) Вычерчивать, вычертить. Сл. Нік.

Викрива́ти, ваю, еш, сов. в. ві́крити, рию, еш, гл. Открывать, открыть, обнаруживать, обнаружить. Желех.

Ві́кривити, ся. См. **Викривля́ти, ся.**

Викривля́ти, ляю, еш, сов. в. ві́кривити, влю, виш, гл. Искривлять, искривить. **Ходи по людськи, а то чоботи повикривляєш.* Звен. у. Ефр.

Викривля́тися, ляюся, ешся, сов. в. ві́кривитися, влюся, вишся, гл. 1) Искривляются, искривиться. 2) Кривлятся, гримасничать.

Ві́крик, ку, м. Крик. *Гомін... перейшов у викрик.* Мир. ХРВ. 262.

Викрíкувати, кую, еш, сов. в. ві́крикнути, ну, неш, гл. *Выкрикивать, выкрикнуть, вскрикнуть. *А, бабусічко!—було викрикне.* МВ. (О. 1862. III. 39). *Брат на мене викрикнув.* Федьк.

Ві́крити. См. **Викрива́ти.**

***Ві́критий, а, е.** 1) Открытый. 2) Разоблаченный (пойманный). Сл. Нік.

***Ві́криття́, тя́, ср.** Разоблачение, раскрытие. Сл. Нік.

***Ві́кричатися, чуся, чишся, гл.** Накричатся вволю. Сл. Дубр.

Ві́кришити, шу, шиш, гл. Превратить в крошки.

Ві́кришитися, шуся, шишся, гл. Выкрошиться.

Ві́кришки, шок, ж. мн. Остатки при крошении табаку.

***Ві́крій, рою, м.** 1) Вырезка, выкройка. 2) Выемка. Сл. Нік.

Ві́круглити. См. **Викругля́ти.**

Викругля́ти, ляю, еш, сов. в. ві́круглити, лю, лиш, гл. Округлять, округлить.

***Ві́кружляти, ляю, еш, гл.** 1) Исходит (излетать), описывая круги. *Все село викружляла, доки соли позичила. Цілий день кібчик викружляв над своїм гніздом, бо коршак близько був.* 2) По выпить все. *Всю горілку викружляли, й тріски не зосталось.* Пир. у., Конон.

Ві́крут, ту, м. Уловка, увертка. *Хто має викурити, не піде в некрути.* Ном. № 971.

Викрута́си, сів, м. 1) Извороты, трудные «па» (в танцах). *Виробляв такі викрутаси, що ніхто б і не подумав, що сього козака бито недавно киями.* К. ЧР. 286. 2) Увертки.

Викрута́сом, нар. Изворачиваясь. *Тут танцювала викрутасом.* Котл. Ен.

Ві́крутень, тня, м. 1) Извилина. *Мо'в їх земля при купі, а в нас викрут-*

ні. Канев. у. 2) Плутня. *Викрутнями перебувається.* Ном. № 817. 3) Изворотливый человек. *Бач, який викру- тень.* Ном. № 3019.

***Викру́тистий, а, е.** Извилистый. Сл. Нік.

Ві́крутити, ся. См. **Викру́чувати, ся.**

Ві́крутка, ки, ж. Увертка.

Викру́чувати, чую, еш, сов. в. ві́крутити, чу, тиш, гл. 1) Выкручивать, выкрутить, выжимать, выжать. *Сорочка мокрісінька,—хоть викрути.* Лебед. у. 2) Вырывать, вырвать. *А молода бондарочка тих жартів не знала,—праву ручку викрутила, та й по личку втяла.* Гол. 3) —но́гу. Свихнуть, вывихнуть.

Викру́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. ві́крутитися, чуся, тишся, гл. 1) Увертываться, увернуться; вывернуться. *Грицько побачив, що кацап виймає ножа, та й викрутився.* Рудч. Ск. I. 201. 2) Только сов. в. Проработать без отдыха. *Ціле літо, як муха в окропі, викрутяться обоє, рано встаючи, пізно лягаючи.* Мир. ХРВ. 125.

Виктува́ти, ту́ю, еш, гл. Харчевать, кормить, угощать. *Виктує свої гості.* Гол. IV.

Ві́кувати. См. **Викóувати.**

Ві́куп, пу, м. 1) Выкуп. *Зостав його, нехай живе на світі, бо він мені подав за себе викуп.* К. Юв. 73. 2) Искупление. *Од пекла до викупу, до царства небесного душу проважає.* Макс.

Ві́купати, паю, еш, гл. Выкупать.

***Ві́купáти, па́ю, еш=Ві́купля́ти.** Сл. Нік.

Ві́купатися, паюся, ешся, гл. Выкупаться. *Вікупалась і вона і вилазить із води.* Рудч. Ск. II. 117.

Ві́купáтися, па́юся, ешся, гл.=Ві́купля́тися.

***Ві́купáч, ча́, м.** Выкупщик. Сл. Яворн.

Ві́купити, ся. См. **Ві́купля́ти, ся.**

Ві́купля́ти, ляю, еш и *ві́купáти, па́ю, еш, сов. в. ві́купити, плю, пиш, гл. 1) Выкупать, выкупить. *Сорочку викупив, а сукман зоставив.* Ном. № 10658. **Ві́купáти поясі́.** Свадебный обряд, совершаемый новобрачною во вторник: давать подарок (платок) и

угощение водкой **дружкóві** и **піддру́жому**, которые сидят в это время на подушках. Мил. 125. 2) Заплатив деньги, братъ, взять сделанную по заказу работу. Г. Барв. 505. 3) Искуплять, искупить.

Ві́купля́тися, ляюся, ешся *и ві́купáтися, па́юся, ешся, сов. в. ві́купитися, плюся, пишся, гл. Выкупаться, выкупиться, откупаться, откупиться. *Вікупивсь од панщини.* Рудч. Ск. I. 62.

***Ві́купній, á, é.** Выкупной. Сл. Нік. **Ві́купне́, но́го.** Выкупные деньги за землю. *За землю вікупне треба дати... а податки з якої речі?* Мир. Пов. I. 157.

***Ві́купні́к, ка́, м.=Ві́купáч.** Сл. Яворн.

Ві́курити. См. **Ві́курі́увати.**

Ві́курі́увати, рюю, еш, сов. в. ві́курити, рю, ріш, гл. 1) Выкуривать, выкурить. 2) Выживать, выжить, изгонять, изгнать. *І ладаном не вікуриш.* Ном. № 2810.

Ві́куря́ти, ряю, еш, гл.=Ві́курі́увати. *Ей, винники, броварники! Годі вам... по винницях горілок курити, очей своїх молодецьких вікуряти.* Мет.

Ві́кусити. См. **Ві́ку́шувати.**

***Ві́куштувати, тую, еш, гл.** 1) Испробовать, отведавать. 2) Выпить. Сл. Дубр.

Ві́ку́шувати, шую, еш, сов. в. ві́кусити, шу, сиш, гл. Выкусывать, выкусить. *Бодай тобі здох той півень,—вікусив око.* Рудч. Ск. I. 38.

Ві́ла, вил, с. мн. 1) Вилы (земледельческий инструмент). *Приткнув, як ужа, вилами.* Ном. № 6787. *А Кавель узяв та й заколов вильми Авеля.* Чуб. I. 9. **Се ще вілами пісано.** Еще очень мало вероятности, чтобы это совершилось. Ном. № 6821. **Говіти на вілах.** Говеть на шестой неделе поста. *Коли говітимеш?—На вилах (На шостому тиждні, бо вже виляла-виляла, та далі нікуди, бо на останньому і ніколи, і служба довга).* Грин. II. 304. 2) Развиле, разохи—отдельно или как часть различных снарядов; напр., сак имеет **віла**, на которых висит сеть. Шух. I. 224, 228. 3) Угол, образуемый пересе-

чением двух рек, дорог и пр. Ум. **Вілка, вілочки.** На Юрія сина кинь, та й вилка закинь. Ном. № 440.

Вілабудати, даю, еш, гл. С трудом и медленно выискать, сделать что-нибудь, добиться чего-нибудь. Треба бдесь вилабудати якесь місце, де б можна забавляться.

Вілабудатися, даюся, ешся, гл. С трудом выбратся из чего. Желех.

***Вилагódжувати, джую, еш, сов. в. вілагодити, джу, диш, гл.** Уладить, устроить как должно. Як баба зна добре, то вилагодить як слід. Черк. у.

Віладнати, наю, еш, гл. 1) Привести в порядок. 2) Починить. 3) Приготовить, снарядить.

***Виладóвувати, вую, еш, сов. в. віладувати, дуо, еш.** Выгружать, выгрузить. Сл. Тутк.

***Віладування и виладóвування, ня, ср.** Выгрузка. Сл. Нік.

Вілаз, зу, м. В выраж.: **нема́ вілазу.** Невозможно вылезть. Тут і в посуху багнука, що й вилазу нема. Св. Л. 293.

Вілазити, жу, зиш, гл. Излазить. Скрізь вилазили. О. 1861. XI. 29.

Віла́зити, жу, зиш, сов. в. вілі́зити, зу, зеш, гл. 1) Вылазить, вылезать, вылезть. Вилазить гадюка. Рудч. Ск. I. 146. Кривда людська бокком вилазити. Ном. № 2294. Кричить, аж з шкури вилазити. Ном. № 3459. Не так скоро лихо вилізе, як улізе. Ном. № 1959. 2) Взлезать, взлезть. Кричи, хоч на гору вилізь. Ном. Виліз дружба на липу. О. 1862. IV. 19. 3) **Не вилáзити з чо́го.** Быть постоянно в чем. З роботи ніколи не вилазити. Другі в плахтах та запасках..., а Мотря з вибійчаної юпки та спідниці не вилазила. Мир. ХРВ. 25. *4) О волосах: выпадать, выпасть. Сл. Нік.

Вілазка, ки, ж. 1) Лазейка. Кільки в решеті дірок, стільки вилазок. Кролев. у. *2) Вылаз, место для высадки, причал. Сюди човном не приставай, бо тут вилазка погана. Крим.

Віламати, ся. См. **Віламувати, ся.**

Віламувати, муо, еш, сов. в. віламати, маю, еш, гл. Выламывать, выломать.

Віла́муватися, муося, ешся, сов. в. віла́матися, маюся, ешся, гл. 1) Выламываться, выломаться. 2) Пробиваться, пробиться, выбиться. Нема звірів... ще ніяк не виламаються (бо замкнені). Рудч. Ск. II. 70.

Вилані, нів, м. мн. Вилы железные для навоза. Вх. Зн. 6. Желех.

Вілапати, паю, еш, гл. Выискать, найти. Ми у лісі вилапали добрих дубків, та дорогі вражі. Волч. у.

***Вілапцем, нар.** Ощупью. Сл. Яворн.

***Віла́тувати, тую, еш, сов. в. віла́тати, таю, еш, гл.** Накладывать, наложить заплаты. Кожуха вилагать. О. 1862. V. Кух. 34.

Вілаяти, лаю, еш, гл. Выругать. Вилаю так, що тобі в пельку не полізе. Ном. № 3605.

Віле́жувати, жую, еш, сов. в. віле́жати, жу, жиш, гл. 1) Вылеживать, вылежать. У Пилипівку ніч як море — не виспиш і не вилежиш її. 2) Пролеживать, пролежать. От я зіму вилежала. Ном. № 13923.

Віле́жуватися, жуося, ешся, сов. в. віле́жатися, жуся, жишся, гл. Вылеживаться, вылежаться, пролежать достаточное время. Виспався, та не вилежався. Ном. № 11334.

Вілетіти. См. **Вілітати.**

Вілечко, ка, с. Ум. от **вільце.**

***Вілі́ванець, нця, м.** Литая фигура. Сл. Дубр.

***Вілі́ваний, а, е.** Литой. Сл. Нік.

Вілі́вання, ня, с. Выливание, изливание.

Віліва́ти, ваю, еш, сов. в. вілі́ти, ллю, ллеш, гл. Выливать; вылить; изливать, излить. Дешеву юшку на двір виливають, а дорогу поїдають. Ном. № 10537. За карії оченята, за чорнії брови серце рвалося, сміялось, вилівало мову. Шевч. 4. Бач, на що здалися карі оченята, щоб під чужим тинном сльози виливать. Шевч. 80. На Андрея виливають воском, оливом. О. 1861. X. 48. Як з во́ску вілив. Хорошо, аккуратно сделать вещь. Мнж. 171.

Віліва́тися, ваюся, ешся, сов. в. вілі́тися, ллюся, ллешся, гл. Выли-

ваться, вылиться; изливаться, излиться. *Вилялась вода. Пісня так і виливається із самого серця.* Стор. I. 4. *Вилялась як з воску в матір.*

Вілинок, вка, м. 1) Яйцо, снесенное без скорлупы, жировое яйцо, голыш. Козел. у. *Проклята курка виливки лле, а нестись—не несеться.* *2) О ребенке: изронуш, недоносок. 3) Выплавок, выплав, отливочок. 4) Слиток. Сл. Нік.

***Вілигати, гаю, еш, гл.** Вылокать, выесть. Сл. Дубр.

Вілизати, ся. См. **Вилізувати, ся.**

Вилізувати, зую, еш, сов. в. вилізати, жу, жеш, гл. Вылизывать, вылизать.

Вилізуватися, зуюся, ешся, сов. в. вилізатися, жуся, жешся, гл. Вылизываться, вылизаться.

Вілинути, ну, неш, гл. Вылететь. *Де ти, пташко? Вилинь, серце.* Шевч. 276.

Вілиняти, няю, еш, гл. Облинять; отлиняться. *Нехай цей кінь три роси обі'є, вилиняє.* Рудч. Ск. II. 72.

Вілисити, сію, еш, гл. Оплешиветь.

***Вілиск, ку, м.** Блеск. Виннич.

***Виліскувати, кую, еш, гл.** Отливать, сверкать. *Чорний, аж виліскує.* Крим.

***Виліскуватий, та, те.** Лоснящийся. Сл. Яворн.

Виліскуватися, куюся, ешся, гл. Лосниться, блестеть. *Вус чорний аж виліскується.* Стор. II. 11.

Вілити, ся. См. **Виливати, ся.**

Вілиці, ць, ж. мн. 1) = **Віла** 2. Шух. I. 194. Так же, как часть мотовіла. Шух. I. 150. 2) В курке кремневого ружья пластинки, в которые вставляется кремль. Шух. I. 299. 3) В ножницах—часть от винта до острых концов. Шух. I. 153. 4) Часть цепа. См. **Вуголов.** Шух. I. 166. 5) Боковая сторона морды четвероногого животного. *У тих волів під вилицями, коло щелепів були такі нарости.* Павлогр. у. (Залюбовск.). 6) Затылок рыбы. Шух. I. 224.

Вілицювати, цюю, еш, гл. Перелицевать.

***Вілиця, ці, ж.** Скула. *Таке кисле, що аж за вилиці щипа.* Крим.

Вилічати, чаю, еш, гл. Пересвечи-

ваться (напр., о теле под ажурной тканью). Мнж. 177.

Виличківувати, вую, еш, сов. в. вилічкувати, кую, еш, гл. Очищать, очистить шкуру от шерсти.

Вилізати, заю, еш, гл. = **Вилізати.** Вх. Лем. 398.

Вілізти. См. **Вилізати.**

***Вілім, лому, м.** Надлом, вылом. См. Дубр.

Віліпити. См. **Виліплювати.**

Виліплювати, люю, еш, сов. в. виліпити, плю, пиш, гл. Лепить, слепить. вылепить. *З молодого, як з воску: що хоч, те й виліпиш.* Ном. № 8725.

***Віліпок, пку, м.** Слепок. Сл. Тутк

Віліт, ту, м. 1) Вылет. 2) Отлет. *Соколонько та на вилеті, козаченько та на виїзді.* Мет. 179. ***На віліт.** Насквозь. *Ті діри видовбано на виліт.* Крим.

Вилітання, ня, с. 1) Вылет, вылетание. 2) Отлет. Ум. **Вилітаннячко.** *Зозуленько, моя матінко! Та до Петра тобі та куваннячко, після Петра тобі вилітаннячко.* Мил. 93.

Вилітати, таю, еш, сов. в. вилітати, лечу, тиш, гл. 1) Вылетать, вылететь. *Ластівки вилітають, годину обіцяють.* Ном. № 309. *Вилітали запорожці на лан жито жати.* Шевч. 61. 2) Взлетать, взлететь на что. *Курча часто вилітає в квочку.* Грин. II. 20

Вілітувати, тую, еш, гл. 1) Провести лето. 2) Прокормить в продолжение лета.

Вілітуватися, туюся, ешся, гл. Прокормиться в течение лета. *Вони вилітали, а кішка зосталась; так вона собі по клунях і визімується, і вилітується.* Пирят. у.

Вілічити, ся. См. **Вилічувати, ся.**

Вілічка, ки, ж. Нижний брусок ляди (см.). МУЕ. III. 24.

Вилічування, ня, с. 1) Высчитывание, вычисление. 2) Вылечивание.

Вилічувати, чую, еш, сов. в. вилічити, чу, чиш, гл. 1) Высчитывать, высчитать, вычислять, вычислить, посчитать. *Почому сьогодні яйця?—Як хто продасть. Я свої вилічила по чотирнадцять.* Черниг. у. *2) Отсчитать, отпустить. *Чого ще стоїш?—За твої гроші я тобі вилічила п'ять яєць і край.*

Крим. Я за цю криницю сто сім карбованців вилчив. Крим. 3) Вылечивать, вылечить. Чуб. II. 48. Шукаю лікарства і не могу вилічити. Рудч. Ск.

Вилчуватися, чуюся, ешся, сов. в. вилічитися, чуся, чишся, гл. 1) Высчитываться, высчитаться, вычисляться, вычислиться. 2) Вылечиваться, вылечиться.

Вілка, лок, с. мн. 1) Ум. от віла. 2) Ухват. Маркев. 84. 3) Косточка у животных, имеющая вид развилля. 4) Род вышивки на рубахах. Чуб. VII. 427.

Вилка́стий, а, е. Вилообразный. Вх. Лем. 398.

Вилкі, лок, мн. Вилка. Шух. I. 291. См. Виделка.

Вілляти, ляю, еш, гл.=Вілити. Де ж тая барилочка, що виллята горілочка? Грин. III. 661.

Віловити. См. Вилóвлювати.

***Вилóвлення, ня, ср.** Вылавливание. Сл. Дубр.

Вилóвлювати, люю, еш, сов. в. віловити, влю, виш, гл. Вылавливать, выловить, переловить.

Вілог, гу, м. Раскладка сбора, налог. І землю у жадного відрізали під скотину, і вилог на скотину таки плати—це біда. Павлогр. у. (Залобовск.).

Вило́га, ги, ж. Род отворота спереди на груди в сермяге или кафтане. Гол. Од. 23, 55. Чуб. VII. 420, 421. Сукмана з суконними вилогами. Гол. Ум. Вилóжка.

Вило́жистий, а, е. Отложной. Виложистий комір. О. 1861. XI. 26. Дівчина була... в сорочці з виложистим коміром. Св. Л. 3.

Віложити, жу, жиш, гл. 1) =Вікласти. Глибоку криницю виложив цяриною. Шевч. Виложив з печі хліба. Рудч. Ск. Та й важно пісню виложено. Харьк. у. 2) Наложить плату, сделать налог. І землю взяли під толоку, ще й виложили платити від жадної товаряки. Павлогр. у. (Залобовск.).

Вилóжка, ки, ж. Ум. от вило́га.

Віломити, млю, миш, гл. 1) Выломать, отломать. Вициплю, виломлю клиновий лист. Мет. 297. 2) Сломать. Як була я в лужку, виломила ніжку. Рудч. Ск. II. 34.

***Віломка, ки, ж.** Каменоломня. Сл. Тутк.

***Віломок, мку, м.** Обломок. Сл. Нік.

Вілочки, чок, с. мн. 1) Ум. от віла. 2) Род вышивки. Kolb. I. 48, 49.

***Вилу́говувати, вую, еш и вилу́жувати, жую, еш, сов. в. вілужити, жу, жиш, гл.** Выщелачивать, выщелочить. Сл. Нік.

***Вілужений, а, е.** Выщелоченный. Сл. Нік.

Вілузати, заю, еш, гл. Вылущить. А це хто вилував соняшник? я собі поклада. Черниг. у.

Вілузнутися, нуся, нешся, гл. Выйти из яйца. (Курчата) вилузнуться з яєць як слід. Грин. I. 19.

***Вилу́ка, ки, ж.** Выключение, исключение, выделение. Ум. Вілучка. Неч.-Лев.

Вилупа́ти, паю, еш, гл. Выламывать. Мої двері вилупали. Гол. I. 153.

Вилупе́нець, нця, м. Яйцо,—шуточное название, будто-бы употребленное в разговоре запорожцем. О. 1861. IX. 191.

Вілупити, ся. См. Вилу́плювати, ся.

Вилу́плювати, люю, еш, сов. в. вілупити, плю, пиш, гл. 1) Вылущивать, вылущить; откальвать, отколоть. Наймитові хоч з коліна вилупи, а купи. Ном. № 10334. Тріску на одвірку вилупила. МУЕ. III. 45. 2) Выводить, вывести, произвести, родить,—преимущественно о птицах, но иногда, как грубое выражение, и о людях. Вилупила куріпочка усіх тільки троє (курі'ят). Мет. От я підсипав під тую свиню, а вона й вилупила мені шість волів, так як соколів. ЗОЮР. I. 229. Вилупила вона ту дитину. Грин. II. 262. 3) Вызубривать, вызубривать, выучить. Було аж слези тобі котяться, а таки не вилупиш тих латинів та греків, як отче наш. Левиц. I. 152. 4) Выпучивать, выпучить, вытаращить. Вилупив очі, як баран. Ном. № 6599.

Вилу́плюватися, лююся, ешся, сов. в. вілупитися, плюся, пишся, гл. 1) Выйти из яйца. Як вилупляться гусята або каченята, то, щоб здорові росли, гніздо і шкалярушу виносять на воду.

Ном. № 288. 2) Родиться, выйти (презрительно). *Мав уродитися чоловік, та вилупивсь чорт.* Ном. № 2917.

Вілупок, пка, м. Дитя (бранное слово). *Се ж твої вилупки.* *Птенец (чаще цыпленок), лишь только вылезший из яйца. Пир. у., Конон.

***Вілуск, ку, м.** Треск. Сл. Нік.

***Вілу́скувати, кую, еш, сов. в. вілу́скати, каю, еш, гл.** 1) Выщелкивать, выщелкать. 2)—**нога́ми.** *Топать. І вартовий дальше ступав, вилускуючи ногами, як баба на річці праником.* Лепкий.

Вілух, ха, м.—**Валах.**

Вилуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. вілу́чити, чу, чиш, гл. 1) Выделять, выделить, отделить. 2) Исключать, исключать; отлучать, отлучить. *Хто визнає його Христом, того вилучити з школи.* Єв. І. IX. 22. 3) Отделять и брать, взять своих животных из стада, когда оно возвращается вечером домой. *Пора вівці вилучати.* Св. Л. 53.

Вилуча́тися, ча́юся, ешся, гл. Держаться криво, иметь искривленный спинной хребет. Чуб. IV. 1.

***Вілу́чений, а, е.** Выделенный, из'ятый. Сл. Нік.

***Вілу́чення, ня, ср.** 1) Выделение. 2) Из'ятие. 3) Выключение. Сл. Нік.

Вілу́чити. См. **Вилуча́ти.**

***Вілу́чка, ки, ж.** См. **Вілу́ка.**

Вилу́чуватися, чу́юся, ешся, гл. Изгибаться дугой.

Вілушок, шка, м. Орех, выпавший из шелухи.

Вілу́щити, ся. См. **Вилу́щувати, ся.**

Вилу́щувати, щую, еш, сов. в. вілу́щити, шу, шиш, гл. 1) Вышелушивать, вышелушить. 2) Истреблять, истребить. *Вони вилущать усе твоє військо.* Стор. І. 81.

Вилу́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. вілу́щитися, щуся, шишся, гл. Вышелушиваться, вышелушиться. *Глянь, як гарно оріхи вилущуються.* Харьк.

Виль! меж. для выражения вильяния. *Сюди виль, туди виль—аж за п'ять миль.* Ном. № 11417.

Вильній, а́, е́. Извилистый. *Вильна річка.* Екатеринос. г. *Попрямується*

ви, вильні дороженьки, поправуйтеся ви лихі вороженьки. Балт. у.

Вильо́ти, тів, м. мн. Откидные рукава. *Чи не се той Микита, що з вильотами свита?* Мет. 468.

Вильце́, ця́, с. Обрядовое деревцо украинской свадьбы: ветвь сосны (зимую) или другого дерева (летом) втыкается в хлеб или свадебный **корова́й**, а каждая веточка украшается цветами, колосьями, калиновыми ягодами с хмелем, цветными (золотыми, серебряными и пр.) нитками, ленточками и бумажками; к ветвям прилеплены также небольшие зажженные восковые свечи. Делать **вильце́** называется **віти вильце́**. Оно стоит на столе в течение всей свадьбы. Чуб. IV. 99. МУЕ. III. 86. Иногда употребляется мн. ч.: **вільця.** Маркев. 104. Ум. **Вілечко.** Мил. 140.

Вильця́та, ця́т, с. мн. См. **Отри́мач.** Шух. I. 249.

***Вілю́днілий, а, е.** 1) Возмужалый. 2) О человеке: ставший приличным, порядочным. 3) Безлюдный, обезлюдненный. Сл. Нік.

Вілю́днювати, нюю, еш, сов. в. вілю́дніти, нію, еш, гл. 1) Мужать, возмужать, развиваться. *Був він тоді таке мале та худе, а тепер, дивись, вилюдніло. У неї всі діти змалку так нездужали, а дивись, всі вилюднювали, ні одно не вмерло і здоровісінькі телер.* Лебед. у. 2) Стать на людей похожим; стать приличным, порядочным и т. п. *Був собі чоловік ні те, ні се, а потерся між людьми, то й вилюднів.*

Вілю́жка, ки, ж. 1) Волнистая линия,—напр., в орнаменте писанок. КС. 1891. VI. 370. 2) Искривление. *Тут скрізь гони однакові, тільки в однім місці вилюжка.* Кременч. у.

Віля́, нар.—**Біля.** Вх. Лем. 398.

Віляга́ти, га́ю, еш, сов. в. віля́гти, жу, жеш, гл. Вылегать. *вылечь.*

Віля́гтися, жуся, жешся, гл. Разлечься. *Віляглись на долинці у холодку, то вже так нам гарно було, що й не сказати.* Харьк.

Віля́пати, паю, еш, гл. Забрызгать грязью.

Виляски, ків, м. мн. Эхо, отголоски. *Аж ідуть виляски од бою босих ніг по твердій землі.* Мир. ХРВ. 128.

Виляскувати, кую, еш, гл. Сильно хлопать, щелкать, шлепать. *Виляскуючи малахаєм.* Мир. ХРВ. 39. *Карасі, язі, щуки, окуні виляскують по воді.* О. 1862. VIII. 16.

Виляти, ляю, еш, гл. 1) Вилять. *Виляє уже, як той пес.* Ном. № 3181. 2) Уклоняться от работы. *Виляти молотникові не можна... трах-трах, трах-трах,—не оставайсь!* Г. Барв. 305. *Поли, поли, та, Марушко, поли, не виляй.* Грин. III. 197. *3) Увиваться. *Чого ти виляєш коло неї?—Вона тобі однаково не повірить. Діти виляють коло матері, сахару хочять випрохати.* Крим.

Вимагання, ня, с. 1) Требование. *2) Вымогание, вымогательство. Сл. Нік.

Вимагати, гаю, еш, сов. в. вимагати, можу, жеш, гл. Требовать, потребовать. *Вона вимагатиме добрих коней, панського погонича.* Левиц. I. 318.

Вимаглювати, люю, еш, гл. Выкаты. *Ой виперу, вимаглюю козацьку сорочку.* Чуб.

Вимагом, нар. Насильно, путем требований.

Вимазувати, зую, еш, сов. в. вимазати, жу, жеш, гл. 1) Вымазывать, вымазать, побелить. *Вимазати хату.* 2) = **Вимащувати, вимастити.** *Чоботи.... вимаже гарненько дьогтем.* Рудч. Ск. I. 213. 3) Выпачкивать, выпачкать.

Вимазуватися, зуюся, ешся, сов. в. вимазатися, жуся, жешся, гл. 1) = **Вимащуватися, вимаститися.** 2) Выпачкиватися, выпачкатися.

Вимайструвати, рую, еш, гл. Смастерить.

Вимальовувати, вую, еш, сов. в. вималювати, люю, еш, гл. Рисовать, нарисовать, написать красками; раскрасить. *Коли б мені тії малярі, вималювала б милого собі.* Мет. 52. *Трумло збудувати, ще й вималювати.* Грин. III. 364. 2) Вырисовывать, вырисовать, выписывать, выписать красками. 3) Разукрашивать, разукрашивать. *Я вишию, вималюю милому рукавця.* Мет. 20.

Виманити. См. **Виманювати.**

Виманіжити, жу, жиш, гл. 1) Отко-

лотить, побить. *Виманіжив добре, та й пустив.* Мнж. 104. 2) Измучить работой. *Виманіжив коней, аж мокрі.*

Вимантачити, чу, чиш, гл. 1) Выострить мантачкою (см.) 2) Выманить что, выпросить. Мнж. 177. *Не придумає, щоб його тут утворити таке, щоб у чумака гроші вкрасти, або як вимантачить, то вимантачить.* Рудч. Ск. II. 169.

Виманювати, нюю, еш, сов. в. виманити, ню, ниш, гл. Выманивать, выманить. *В старці пугою не вгнати, а з старців калачем не виманиш.* Ном. № 4650. *Такий убогий, що кошенят з запічка нічим виманити.* Ном. № 13491.

Вимастити. См. **Вимащувати.**

Вимахувати, хую, еш, сов. в. вимахати, хаю, еш, гл. 1) Размахивать, размахнуться. *Буком вимахує. Молодая Бондарівна ще жартів не знала, вимахала білу руку, да по пиці втяла.* Нп. 2) Намахиваться, намахаться. *Добре ж вони, добре вимахали крила.* К. Досв. 107.

***Вимащувати, цую, еш, сов. в. вимащати, цаю, еш, гл.** Выщупывать, выщупать, прощупать.

Вимачкатися, каюся, ешся и вимачкуватися, куюся, ешся, гл. Выкарабкаться. *Перекинулися з возами у яр, та й мачкуються там; та поки вимачкувалися, я далеко відїхав.* Волч. у. Лобод.

***Вимашка, ки, ж.** Размахивание. **Плавати на вимашки.** Плавать размахивая руками. *Умань. Говоріти на вимашки.* Разговаривать знаками, посредством пальцев. Сл. Яворн.

Вимащувати, щую, еш, сов. в. вимастити, щу, стиш, гл. Вымазывать, вымазать, смазывать, смазать.

Вимащуватися, щуюся, ешся, сов. в. вимаститися, щувся, стишся, гл. Вымазываться, вымазаться, смазываться, смазаться.

Вимерэжувати, жу, еш, сов. в. вимережити, жу, жиш, гл. Украшать, украсить узорами.

Вимерзати, заю, еш, сов. в. вимерзти, зну, неш, гл. Вымерзать, вымерзнуть.

***Вимерлий, а, е.** Вымерший. Сл. Нік. **Вимерти.** См. **Вимірати.**

Вімерхатися, хаюся, ешся, гл. Проголодаться. О. 1862. VI. 60; IV. 77. *Циган таки хапав добре, бо вимерхався, не снідавши й нічого.* Грин. I. 121. *Як вимерхаєшся та виморишся, то все їстимеш.* Константиногр. у.

Вімести. См. **Вимітати.**

Віметати, таю, еш, гл. Набросать, возвести, насыпать. *Щоб мені та виметав високу могилу.* Гол. I. 221.

Віметикувати, кую, еш, гл. Выдумать, придумать, сочинить. *Виметикує оттаку казку, та й продає по чотири гривні.* Канев. у.

Вимітний, а, е. Исключенный, избавленный, из'ятый. *Та тут, як правду казати, нема й однієї хати виметної од корости.* Переясл. у. *Злодіїв зловили, а Костянтин зостався виметний.* Прилук. у.

***Вимивання, ня, ср.** 1) Вымывание. 2) Промывка. Сл. Нік.

Вимивати, ваю, еш, сов. в. вимити, мию, еш, гл. Вымывать, вымыть. *Не вимили біле личко слізюнькі дівочі.* Шевч. 27.

Вимиватися, ваюся, ешся, сов. в. вимитися, миюся, ешся, гл. Вымываться, вымыться. *До схід сонця охаючують хату і сами вимиваються.* Ном., стр. 282, № 427.

***Вимикати, каю, еш, сов. в. вимкнути, ну, неш, гл.** Выключать, выключить, выделять, выделить. Сл. Дубр.

***Вимикач, ча, м.** Выключатель (электрич.). Сл. Дубр.

Вімити, лю, лиш, гл. Измылить.

I. Виминати, наю, еш, сов. в. вим'яти, мну, неш, гл. Выминать, вымять; мять, напр., овчины при обработке. Вас. 153.

II. Виминати, наю, еш, гл. Перегованять, обгонять.

Вимислівий, а, е. Капризный, прихотливый. *Се батькова дочка, вимислива й пишна,—одцурайсь її.* МВ. I. 122.

Вімислити. См. **Вимишляти.**

Вімити, ся. См. **Вимивати, ся.**

Вимишляти, ляю, еш, сов. в. вимислити, слю, лиш, гл. Вымышлять, выдумывать, выдумать. *Я тобі таку кару вимислю, що ти й не бачила, й не чула.* МВ. (О. 1862. III. 43).

Вимівка, ки, ж. 1) = Вимова. Мнж. 177. 2) = **Вимівка 3.** *Не може бути вимівка, шоби була винна жінка.* Гол. I. 351.

Вімін, ну, м., и виміна, ни, ж. Обмен.

***Вимінний, а, е.** Обменный. Сл. Дубр.

Вимінювати, нюю, еш, сов. в. виміняти, няю, еш, гл. Выменивать, выменять, обменивать, обменять. *Міняли тихо, виміняли лихо.* Ном. № 1065.

***Вімір, ру, м. 1)** Промер, измерение. ***У трьох вимірах.** В трех измерениях. Сл. Нік. 2) Доля хлеба за помол.

***Вимірання, ня, ср.** Вымирание. Сл. Тутк.

Вимірати, раю, еш, сов. в. вимерти, мру, реш, гл. 1) Вымирать, вымереть, перемереть. *Кругом його мов вимерли люде.* Шевч. 165.

Віміркувати, кую, еш, гл. Придумать, измыслить, выдумать. *Треба було виміркувати що инше.* О. 1862. I. 60.

***Виміровий, а, е.** Измерительный. Сл. Нік.

Вимірювати, рюю, еш, виміряти, р'яю, еш, сов. в. виміряти, ряю, еш, гл. Измерять, измерить, промерить. *Вони вимірять, скільки аршин буде в цьому демикитоні.* Лебед. у.

Вимірятися, р'яюся, ешся, гл. 1) Меряться на палке, поясе и пр. чья очередь. О. 1861. XI. Св. 31. *Ходім, браття, а в вишневий садок, та наріжем черешневих палок, будем, браття, вимірятися, кому в військо та збиратися.* Нп. 2) Извиняться, оправдываться.

Вімісити. См. **Вимішувати.**

***Віміт, ти, м. 1)** Отброс, отребье. 2) Выметание, выбрасывание. Сл. Нік.

Вимітальниця, ці, ж. Выметальщица. Мил. 217.

Вимітати, таю, еш, сов. в. вимести, ту, теш, гл. Выметать, вымести. *Вимети хату.* Шевч. 132.

***Вимітач, ча, м.** Выметальщик, чистильщик. Сл. Яворн.

***Вимітачка, ки, ж.** Выметальщица, чистильщица.

Вімітка, ки, ж. По народным поверьям: призрак, заставляющий переносить себя от села до села. Вх. Зн. 7.

Вимішувати, шую, еш, гл. 1) Сов. в. **вiмiшати, шаю, еш.** Вымешивать, вымешать, промешивать. *Треба добре вимішувати в грубі. Дівка зле вимішає лемішку.* Ном. № 13400. 2) Сов. в. **вiмісити, шу, сиш.** Вымешивать, вымесить.

***Вiмкнений, а, е.** Выключенный. Сл. Дубр.

***Вiмкнути, ну, неш, гл.** См. **Вимикати.**

Вiмкнутися, нуся, нешся, гл. Освободиться, вырваться, выбраться, выскользнуть, ускользнуть. *Хлопці розставили руки, обтягли мене навкруги неначе стіною: насилу вимкнулася.* Канев. у.

Вiмня, ня, с.—Вiм'я. Ум. **Вiмнячко.**

Вимова, ви, ж. 1) Выговор, произношение. Ном. № 6072. 2) Обусловленное договором добавочное вознаграждение. *Вимова така: окрім грошей, одежа й харч.* 3) Отговорка. *4) Выговор, нотация, укор. *Показати ще раз донці силу своєї вимови.* Лепкий. Ум. **Вiмівка.** *Ти береш тридцять рублів, а вимівка яка єсть у тебе? Хоч свита або що?* Змиев. у.

Вiмовити, ся. См. **Вимовляти, ся.**

Вiмівка, ки, ж. Ум. от **виміва.**

Вимовляти, ляю, еш, сов. в. вiмовити, влю, виш, гл. 1) Выговаривать, выговорить, произносить, произнести. *Що вимовиш язиком, то не витянеш і волом.* Ном. № 1106. *Мила ж йому у погоню з плачем вимовляє: вернись, милий, голубчику, вернись додому.* Мет. 306. 2) Выговаривать, выговорить, обуславливать, обусловить. ХС. VII. 423. О. 1861. X. 129. *Я умовився за 20 рублів грошей, та ще вимовив собі кожух та чоботи.* Змиев. у. 3) Укорять, укорить, делать, сделать выговор. *4) Заговаривать, заклинать, изгонять заговором. *Бешихо, бешихо, я тебе вимовляю, на пуці засилаю.* Крим.

Вимовлятися, ляюся, ешся, сов. в. вiмовитися, влюся, вишся, гл. 1) Выговариваться, выговориться, произноситься, произвестись. *Мення і однакове, та неоднаково всюди вимовляється.* О. 1862. I. 70. 2) Отговариваться, отговориться.

Вимовний, а, е. 1) Выразительный, красноречивый. *Коли справді бог дав чоловікові кебету до писання, то перше всього дає йому гарне вимовне слово.* О. 1862. III. 52. 2) Условленный, условный. 3) Укорительный; сопряженный, соединенный с укорами. *Не дай мені, боже, служашого хліба: служаший хліб добрий, та тільки вимовний; по кусочку крає, що-дня вимовляє.* Чуб. V. 1021.

***Вимовність, ности, ж.** Выразительность. *А я втрачаю помалу дар слова і всю вимовність слова вкладаю в очі, у вираз обличчя.* Коцюб.

Вимовно, нар. 1) Выразительно. 2) Условно.

***Вимовчувати, чую, еш, сов. в. вiмовчати, чу, чиш, гл.** 1) Смолчать, умолчать. *Жінка не вимовчала та й каже...* Рудч. Ск. I. 208. 2) Промолчать известное время. *Увесь вечір вимовчав,—ні пари з уст.*

***Виміга, ги, ж.** 1) Требование. 2) Претензия. Сл. Нік.

Вiмогти. См. **Вимагати.**

Вiмогчи, жу, жеш, гл.—Вiмогти.

Вiмок, ка, м. Место, где вымок посеяв.

Вимокати, каю, еш, сов. в. вiмокти, кну, неш и *вiмокнути, ну, неш, гл. 1) Вымокать, вымокнуть. *Ой як же тій конопличці у ставу вимокати.* Грін. III. 330. 2) Мокнуть, измокнуть. *Бовть у воду! Викис, вимок.* Ном. № 6074.

Вiмоленець, нця, м. Выпрошенный у бога молитвами.

Вiмолити, лю, лиш, гл. Вымолить. *Буду благи господи і вимолю тобі вірну дружину.* Стор. I. 198.

Вiмолитися, люся, лишся, гл. Молитвами избавиться от чего. *Хоч кілька молися, з біди не вимолитися.* Ном. № 159.

Вiмолот, ту, м. Умолот.

Вiмолоти, мелю, леш, гл. Смолоть.

Вiмолотити, лочу, тиш, гл. Вымолотить. *Показує пригорщ пшениці, що вимолотив.* Стор. I. 20.

***Вiморений, а, е.** Усталый, измученный. Сл. Дубр.

Виморожувати, жую, еш, сов. в.

в́иморозити, жу, зиш, *гл.* Вымораживать, выморозить.

***Виморювати**, рюю, еш, *сов. в.* **в́иморити**, рю, риш, *гл.* 1) Вымаривать, выморить. 2) Утомлять, измучить; истомить.

В́имостити. См. **Вимоща́ти**.

В́имотати, ся. См. **Вимотува́ти**, ся.

Вимотува́ти, тую, еш, *сов. в.* **в́имотати**, таю, еш, *гл.* 1) Выматывать, вымотать. 2) Добывать, добыть мошенничеством. *Що вибреше, що вимота, то те й його.* Рудч. Ск. II. 190. 3) Выпугивать, выпутать из беды. *Йому аби тих вимотати, а сам викрутиться.* Св. Л. 159.

Вимотува́тися, туюся, ешся, *сов. в.* **в́имотатися**, таюся, ешся, *гл.* 1) Выматываться, вымотаться. 2) Выпугиваться, выпутаться из беды. *Де треба вимотатися, то такого туману впре, що й наймудрішого... одурить.* Св. Л. 262.

В́имочити, ся. См. **Вимочува́ти**, ся.

В́имочки, чок, *ж. мн.* Спитой и высушенный чай. Рк. Левиц.

Вимочува́ти, чую, еш, *сов. в.* **в́имочити**, чу, чиш, *гл.* Вымачивать, вымочить.

Вимочува́тися, чуюся, ешся, *сов. в.* **в́имочитися**, чуся, чишся, *гл.* Вымачиваться, вымочиться.

Вимоща́ти, щаю, еш и **вимощува́ти**, шую, еш, *сов. в.* **в́имостити**, шу, стиш, *гл.* Выстилать, выстлать, устилать, устлать. *Клоччем вимощала.* Шевч. 348. *Порплиться... курка на гнізді. Вимощує, підмощує, смиче, обсмикує.* Мир. ХРВ. 88. *Трупом гатки й байраки вимощували.* К. Кр. 27.

***В́имощений**, а, е. 1) Вымощенный. 2) Высланный (досками и пр.). 3) Набитый. *Фотель... кінським волосом вимощений.* Лепкий.

***Вимощування**, ня, *ср.* 1) Вымащивание. 2) Выстилка деревом (процесс). Сл. Дубр. 3) Набивка (мебели).

***В́имріяний**, а, е. Созданный в мечтах. *Воля сподівана, вимріяна.* Ефр.

В́имудрувати, рую, еш, *гл.* 1) Получить хитростью. 2) Придумать, измыслить. *Вимудрував щось на Сомка.* К. ЧР. 26.

В́имудрува́тися, руюся, ешся, *гл.* Хитростью избавиться, из беды выпу-

таться. *І так Соломон з пекла вимудрувався, що всяк сьому диву дивувався.* О. 1862. VI. 52.

***Вимуровувати**, вую, еш, *сов. в.* **в́имурувати**, рую, еш, *гл.* Строить, построить (из кирпича, камня). *Стоїть вимурований стовп.* Грин. II. 123.

В́имусити. См. **Виму́шувати**.

В́имутюрхатися, хаюся, ешся, *гл.* Проголодаться, истощиться. *Згребе обома руками, видавить олію, та в рот... Звісно, скільки можна чоловікові так ззісти, та ще як вимутюрхався добре.* *Ном. № 11988.*

В́имучити. См. **Виму́чувати**.

Виму́чувати, чую, еш, *сов. в.* **в́имучити**, чу, чиш, *гл.* 1) Измучивать, измучить; истощать, истощить. 2) Выпытывать, выпытать, достичь мучением.

***Виму́чуватися**, чуюся, ешся, *сов. в.* **в́имучитися**, чуся, чишся, *гл.* Промучиться, измучиться. *Вимучився він дві ночі, далі пішов до лікаря.* Крим.

В́имуштрувати, рую, еш, *гл.* 1) Обучить военным приемам. 2) Дисциплинировать, *вышколить. *Це я його так вимуштрував.* Крим.

Виму́шувати, шую, еш, *сов. в.* **в́имусити**, шу, сиш, *гл.* Вынуждать, вынудить. К. Краш. 12.

В́им'я, м'я, *с.* Вымя. Чуб. I. 59. **Су́че в́им'я**. Род нарыва под мышкой Грин. II. 320.

Вим'ята вівця́. Овца с испорченным выменем, которая не может кормить ягненка. О. 1862. V. Кух. 32, 37.

В́им'яти. См. **Вимина́ти**.

Вина́, ні́, *ж.* 1) Вина. *Иногді б'ють Хому за Яремину вину.* *Ном. № 4062.* 2) Обвинение. *На того вина, кого вдома нема.* *Ном. № 2821.* 3) Судебная пошлина.

В́ина, вин, *с. мн.* См. **Вино́ 3.**

Винагоро́да, ди, *ж.* Награда.

В́инагородити. См. **Винагоро́джувати**.

Винагоро́джувати, жую, еш, *сов. в.* **в́инагородити**, джу, диш, *гл.* Награждать, наградить. *Я вас винагороджу...—Подивись на його: ще й винагороджувати хоче.* Рудч. Ск. II. 160. *Дак чим же тебе за твою службу винагородити?* Г. Барв. 196.

***Вина́джувати**, джую, еш, сов. в. **вина́дити**, джу, диш. 1) Истреблять, истребить. 2) Отучать, отучить. Сл. Нік.

***Вина́йдений**, а, е. Изобретенный. Сл. Дубр.

***Вина́йдення**, ня, ср. Открытие, изобретение. Сл. Дубр.

Винайти, ся. См. **Винахо́дити**, ся.

***Вина́р**, ря, м. 1) Виноградарь. 2) Винодел. 3) Виноторговец. Сл. Нік.

Вина́рня, ні, ж. Виноторговля, винный погреб. КС. 1884. VII. 367.

Вина́родовити, влю, виш, гл. Денационализировать, лишити національності. К. Кр. 35.

***Вина́родовлення**, ня, ср. Денационализация. Сл. Нік.

***Вина́рство**, ва, ср. 1) Виноделие. 2) Виноградарство. 3) Виноторговля. Сл. Дубр.

***Вина́хід**, ходу, м. Изобретение, открытие. Сл. Нік.

Винахо́дити, джу, диш, сов. в. **вина́йти**, йду, деш, гл. 1) Отыскивать, отыскать, разыскать. 2) Открывать, открыть; изобретать, изобрести.

Винахо́дитися, джуся, дишся, сов. в. **вина́йтися**, дуся, дешся, гл. 1) Отыскиваться, отыскаться, найтись. 2) Открываться, открыться; изобретаться, изобрестись.

Ві́нен, ві́нна, не=І. **Ві́нний**. *Ві́нен був п'ятдесят рублів.* Кв. I. 217. *Чи ві́нен той голуб, що сокіл убив?* Шевч. 28.

Ві́нести, ся. См. **Вино́сити**, ся.

***Ві́нець**, нця́, м. Алкоголь. Сл. Дубр.

Ві́низати, жу, жеш, гл. Нанизать все. *Ві́низала усе намисто,—і намистинки не зосталося.* Харьк.

Ві́никання, ня, с. Возникновение, появление; следствие.

Ві́ника́ти, каю, еш, сов. в. **ві́никнути**, ну, неш, гл. 1) Возникать, возникнуть, появляться, появиться, выходить, выйти. *Перед матінков божов ружа проквітаєт, а з тої ружи пташок ві́никаєт.* Гол. II. 7. 2) Следовать, последовать.

Ві́никати, каю, еш, гл. Исходить всюду заглядывая. *Туди нік, сюди*

нік,—увесь двір ві́никаєт, а діла не робить. Харьк.

Ві́никнути. См. **Ві́ника́ти**.

***Ві́нирити**, рю, риш, гл. = **Ві́нишпорити**. *Я всі куточки ві́нирила—нігде нема.* Сл. Яворн.

Ві́ніти, ню́, ніш, гл. Винить. *Її не ві́нять.* МВ. (О. 1862. I. 104). *Учителю, чи ще ти не смирився і господа ві́нитимеш устами.* К. Іов. 90.

Ві́нітися, ню́ся, нішся, гл. Виниться.

Ві́нишпорити, рю, риш, гл. 1) Перейскать, перешарить по всем закоулкам. *Тут же тобі така дітвора, що все ві́нишпорить.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн. 2) Разыскать, выискать, найти.

***Ві́нищення**, ня, с. Уничтожение, разорение. Сл. Нік.

Ві́нищити. См. **Ві́нищувати**.

Ві́нищувати, щую, еш, сов. в. **ві́нищити**, щу, щиш, гл. Уничтожать, уничтожить (все). *Не ві́нищили з його серця того рідного, дорогого.* Г. Барв. 490.

Ві́нівка, ки, ж. Винная бочка. Вх. Лем. 398.

Ві́ніже́ночка, ки, ж. Неженка. Встречено только у МВовчка: *Сестричка менша, ві́ніженочка.* МВ. III. 61.

***Ві́ніжувати**, жу́ю, еш, сов. в. **ві́ніжити**, жу, жиш, гл. Изнеживать, изнежить, избаловать. Сл. Нік.

І. Ві́нний, а, е. 1) Винный, виноватый. *За єдного ві́нного сто неві́нних гине.* Ном. № 7465. *Я цьому не ві́нна. Не ві́нна доля, ві́нна воля.* Ном. 2) Должен, должный. *Так як я вам ві́нний.* Ном. № 4053. *Вона мені ві́нна карбованця.*

ІІ. Ві́нний, а, е. 1) Винный. *Камінне серце, а ві́нний смак—чому то так?* Ном., стр. 294, № 162. 2) Виноградный. *Ой сіяла ві́нні квіти із приполу...* Мет. 139.

Ві́нник, ка, м. Винокур. *Ви, броварники, ви, ві́нники...* *Ходіте з нами на долину Черкень погуляти.* Лукаш. 37. Ум. **Ві́нничок**.

Ві́нніківна, ни, ж. Дочь винокура. **Ві́нникува́ти**, кую, еш, гл. Быть винокуром.

Ві́вницький, а, е. Винокуренный.

Ві́вниця, ці, ж. 1) Винокурня. *Між-*

до винниці і між броварниці пробіга. Мет. 414. 2) Виноградник. Угор. 3) Мн. В'їнниці, ць=Пор'їчки. Шух. I. 109. Ум. В'їнничка.

Винничєнко, ка, м. Сын винокура.

В'їнничка, ки, ж. 1) Ум. от в'їнниця. Винничка — всьому половинничка, млиночок — усьому в'їночок. Ном. № 14017. 2) Жена винокура.

В'їнничок, чка, м. Ум. от в'їнник.

Винн'їоха, хи, ж. Род виннокислых яблук. Вх. Зн. 7.

В'їннати, йму, меш, гл. = В'їняти. Ххе!.. виннявши з рота люльку і сплюнувши, мовив Кирило. Мир. Пов. II. 44.

Вин'їо, н'їа, с. 1) Вино. На Вкраїні добре жити, мед і вино пити. Ном. № 700. Нїхто не наливає нового вина в старі бурдюки. Єв. Мр. II. 22. 2) Виноград. Зелене вино к горі ся вило, к горі ся вило, синє розцвіло. Гол. IV. 547. Зелене вино високо звило, ще й похилило. ХС. VII. 425. 3) Пиковая масть. КС. 1887. VI. 463. Часто во мн. ч. в'їна. ум. Винцє. Без д'їрочки, без денця, повна чарочка винця. Ном., стр. 292, № 67.

Винов'їт, винов'їтий, а, е. 1) Винный, виноватый. Нї сном, нї духом не виноват. Ном. № 4055. Нехай на себе жалкує виноватий. Ном. № 7067. 2) Должный, должник.

Винов'їте, того, с. Долг. Сей чоловік косе мені не за гроші, а за винувате,—позичав весною. Волч. у.

Винов'їтель, ля, м. Обвинитель. Жено, де ж ті винов'їтелі твої? Єв. I. VIII. 10.

Винов'їтець, тця, м. 1) Виновник. Мнж. 74. Я не крав деревні, а ось я швидко виноватця знайду. Канев. у. Ум'є він пізнати виноватця. К. Іов. 24. 2) Должник. Оце по виноватцях ходив, щоб повіддавали, хто скільки позичав, так нема—не молотили. Черниг. у.

Винов'їтий. См. Винов'їт.

Винов'їтити, чу, тиш, гл. = Винув'їти. Винуватили його архирей. Єв. Мр. XIV. 3. Ми не виноваті,—тих виноватьте. Грин. III. 447.

Винов'їтниця, ці, ж. 1) Виновница. Жадної іскорки жалю ні у кого не було до безщасної виноватниці. О. 1862. II. 57. 2) Должница.

Винов'їцтво, ва, с. Виновность. Поверн'їти в винов'їцтво. Обвинить. Нехай же хто лихих моїх осудить, напасників поверне в винов'їцтво. К. Іов. 57.

Вин'ївий, а, е. 1) Пиковый. *2) Винный. Треба робітників, що знаються на вин'ївій справі. Пр. Пр.

Вин'ївий, а, е. 1) Винный. Вин'ївий льох. 2) Виноградный. Чуб. VI. 71.

***Вин'ївщик, ка, м.** Виновник. Полт.

Виногр'їд, ду, м. 1) Виноград. По садочку хожу, виноград сажу. Нп. Сад-виногр'їд. Виноградник. Ой у саді, саді-винограді, стояв кінь вороний у н'їряді. Мет. 98. Ум. Виногр'їдочок. Ти мій таточку, мій виноградочку. Мил. 183.

Виногр'їдовий, а, е. Виноградный.

Виногр'їдочок, чку, м. Ум. от виногр'їд.

Виноз'їр, ра, м. Эпитет сокола. Дальнозоркий? Пошлімо, громадо, сокола-винозора! найпридатніший це птах: має він яснї очі і бистрїї крила. Драг. 170.

Винок'їло, к'їла, с. Виноградник? А в полі, в полі, й у виноколї, стоять намети з білого шовку. АД. I. 8. *Окружність, горизонт. Сл. Нік. Подивись, чи не леліють білії в'їтрила на виноколї в сизій долині. Л. Укр.

***Винор'їб, ба, м.** Винодел. Сл. Дубр.

***Винор'їбство, ва, ср.** Виноделие. Сл. Нік.

Вин'їсити, шу, сиш, сов. в. в'їнести, несу, сеш, гл. 1) Выносить. І утоплєну Ганнусю на берег виносить. Шевч. 23. Де не просять, там києм виносять. Ном. № 11895. О, щоб їх вихром винєсло. Ном. № 3667. 2) Вырывать, вырвать. Зайшов (чорт) ззаду, та шпичкою й виніс те око. Драг. 43. Глєди, щоб вона (в'їдьмина сорочка) печі не рознесла,—дай я спалю. Та пішли на город, викопали кабицю. Як запалили, так ту кабицю й винєсло. Драг. 69. 3) О денежном счете: составлять, составить. Вам треба заплатити за поле... 18 карб. 90 коп., та за город 5 карб. 10 к., до на рік винєсе 24 карб. О. 1862. IV. 106. *Пренумєрата виносить на цілий рік 5 зр. Зоря, 1886, 1.

В'їносити. См. Вин'їшувати.

Вино́ситися, шуся, сишся, сов. в. **ві́нестися, суся, сешся**, гл. 1) Виноситися, вынестися. 2) Возноситися, вознести́сь, підніматься, підня́тися. *Між бідними невеличкими міщанськими хатами високо виносилася покрівля його чималої хати.* Левиц. I. 238. 3) **Курка вінеслася.** Снесла все яйця, більше уже не будет нестись. *За літо кури винеслись, то тепер і не несуться.* Волч. у.

Виното́ка, ки, ж. Точило для выжимки виноградного сока. *Чоловік викопав винотоку.* Єв. Мр. XII. 1.

Винохі́д, хода, м. Иноходец. *Спочили вони з матір'ю, осіддали коня винохода і поїхали собі.* ЗОЮР. II. 50.

Виноша́ти, шаю, еш, гл. = **Вино́сити.** *А свекорко похожає, нагаєчку виношає.* Грин. II. 307.

Вино́шувати, шую, еш, сов. в. ві́носити, шу, сиш, гл. 1) Выносить, по-выносить. *Носить та й носить, та на силу виносила.* Рудч. Ск. I. 37. *Який батько, такий син,—віносили з діжки сир.* Ном. № 7137. 2) Пронашивать, проносить. 3) изнашивать, изнашивать.

Вино́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. ві́носитися, шуся, сишся, гл. 1) Пронашиватися, проноситися. 2) изнашиватися, изнашиватися.

***Винувáтець, тця, м.** Виновник, должник. Кошуб. «Для загального добра».

Винувáти, ну́ю, еш, гл. Обвинять, винить. *Бо як тії припутні полетять, тебе будуть, орлику, винувать.* Радом. у. *Нікого не винуйте, я нікого не виную, одного Петра, він зробив мені цю шкоду.* Канев. у.

Винувáтися, ну́юся, ешся, гл. Обвинятися. Шух. I. 189.

***Винувáтниця, ці, м.** Виновница. Киев.

Винужáти, жа́ю, еш, гл. Изнурять. *Ну, навіщо б я себе отак винужав: день у школі, прийде ніч—одно за книжками сидите.* Лебед. у.

Винурáтися, ря́юся, ешся, гл. Выходить наружу, показуватися, виступать. *Та вона (річка Оріль) так: то тече лід кукотиною (така рослина), то знов винуряється і блищить проти сонця.* Новочоск. у. Слов. Д. Эварн.

Виньма́ти, ма́ю, еш, гл. = **Вийма́ти.** Аф. 335.

Ві́нюхати. См. **Вині́охувати.**

Вині́охувати, хую, еш, сов. в. ві́нюхати, хаю, еш, гл. 1) Вынюхивать, вынюхать. *Табаки ріжок винюхали.* О. 1862. IX. 123. Мнж. 59. 2) Пронюхивать, пронюхать.

Ві́нянчити, чу, чиш, гл. Вынянчить.

Ві́нянчитися, чуся, чишся, гл. Вынянчитися.

Ві́няти, ся. См. **Вийма́ти, ся.**

Винятко́вий, а, е. Исключительный Желех.

Ві́няток, тку, м. Исключение. Желех.

***Виобража́ти, жа́ю, еш, гл.** Изображать, представлять. Сл. Нік.

***Виобра́ження, ня, ср.** Изображение, представление. Сл. Нік.

Ві́орати, ся. См. **Ві́орювати, ся.**

***Ві́орювання, ня, ср.** Вспахивание. Сл. Дубр.

Ві́орювати, рюю, еш, сов. в. ві́орати, рю, реш, гл. 1) Вспахивать, вспахать. *Виорала дівчинонька мислоньками поле.* Мет. 274. 2) Находить, найти в земле при пахании. *Не чув, щоб хто розказував, що в полі виорують лина.* Рудч. Ск. I. 165.

Ві́орюватися, рююся, ешся, сов. в. ві́оратися, рюся, решся, гл. Находиться, найтись в земле при пахании. *Виоруються барз із землі хруші.* Вх. Уг. 230.

Випада́ти, да́ю, еш, сов. в. ві́пасти, ду, деш, гл. 1) Выпадать, выпасть. *Аж очі випадають, так голова болить.* Ном. № 10046. *Як рак з кошеля випав, так багачеві таляр з калити.* Ном. № 13371. *Вітер і сніг випадає, чумак в полі пропадає.* Рудч. Чп. 238. *Випав сак і тому бідисму.* Ном. № 2108. 2) Случаться, случиться, приходиться. *Випало мені якось бути у його в хаті. Така мені доля гірка випала.* МВ. (О. 1862. III. 47). О. *Гервасієві саме тоді випала дорога.* Св. Л. 94. *Яке коли нещастя випаде.* Драг. 75. **Випада́є.** а) Случается, приходится. *Чи гавкає Рябка, чи мовчки ніччу спить,—все випадає так Рябка притьмом побить.* Г. Арт. (О. 1861. III. 85).

Не випадає. Не следует, не приходится, неприлично. Рудч. Ск. I. 124. *Мені не випадає так казати.* Волян. г. б) Значит, следовательно, выходит. *Випада, ви усі три були дурні, а вона розумна.* Грин. II. 275. *Коли се все зробиш як слід,—ти, випадка, розумний.* Грин. II. 276.

Випадковий, а, е. Случайный. *Щирість у нас річ випадкова, що якомсь несамохить виявляється.* Г. Барв. 378.

***Випадково, нар.** Случайно.

***Випадком, нар.** Случаем, случайно.

Віпадок, дку, м. Случай. *Пішло на віпадок.* Пошло на беду. Ном. № 1768. **Віпадком віпасти.** а) Случиться. *Випадком випало дуже добре.* Рк. Левиц. б) Пойти прахом. *А щоб йому випадком випало.* Ном. № 3681. *Як беруть з нас гроші (дурно), так випадком і випадує.* Ном. № 13477.

***Віпал лу, м.** 1) Обжигание. Сл. Тутк. 2) Выжигание, сжигание. 3) Залп. 4) Выстрел. Слов. Нік.

Віпалити. См. **Випалювати.**

Випалювання, ня, с. Выжигание.

Випалювати, люю, еш, сов. в. віпалити, лю, лиш, гл. 1) Выжигать, выжечь. *А винограду нащо стілько випалив?* Рудч. Ск. I. 94. 2) Стрелять, выстрелить, выпалигь, дать залп. *Випалив, і лях схилився набік.* Стор. М. Пр. 131.

Випаляти, ляю, еш, гл. = **Випалювати.**

***Віпанітрувати, рую, еш, гл.** Выискать. отыскать. *Чи лихо якесь навернуло цього шандаря,—думав він,—що випанітрував циганів у такій схованці, де їх досі ніяк власть не добачала.* Франко.

***Віпанок, ка, м.** Выскачка. *Хіба він справжній пан? Це випанок, вибився в пани з наших таки простих мужиків. Якийсь випанок сміє мені отаке говорити.* Крим.

***Віпар, ру, м.** 1) Испарение. *І синій чад, змішавшись з нудним запахом воску та з випаром тіл, висів над глухим гомоном в хаті.* Коцюб. 2) Выпаривание. Сл. Нік.

Віпарити, ся. См. **Випарювати, ся.**

***Віпарний, а, е.** Испарительный. Сл. Дубр.

***Випаровування, ня, с.** Выпаривание, испарение. Сл. Нік.

Випаровувати, вую, еш, гл. Испаряться. *Вода у болоті раз-у-раз випаровує.* Дещо.

Віпарубок, бка, м. Подросток. Мнж. 177.

***Випарювання, ня, с.** Выпаривание. Сл. Нік.

Випарювати, рюю, еш, сов. в. віпарити, рю, риш, гл. 1) Выпаривать, выпарить. 2) Только сов. в. Высечь. *Випарили різками.* Шевч. 299.

Випарюватися, рююся, ешся, сов. в. віпаритися, рюся, ришся, гл. Выпариваться, выпариться.

Віпас, су, м. 1) Пастбище, подножный корм. *Випаси добрі.* *2) Скотоводство. *У нас один промисл—хліборобство, а випасом і рибальством у нас ніхто не займається.* Крим.

Випасати, саю, еш, сов. в. віпастити, су, сеш, гл. 1) Выпасать, выпастить. 2) Пасть, напасть. *Пішли вівці в полонинку писаною колією: а хто вас йметь випасати, як я ся оженю? Імуть они ся сами пастити, сами випасати.* Лукаш. 145.

Віпаскудити, джу, диш, гл. Изгадить, загадить.

Віпаскудитися, джуся, дишся, гл. Изгадиться, загадиться.

Віпастити. См. **Випадати** и **випасати.**

Віпасувати, сую, еш, гл. = **Випасати.** *Лемішка випасував товар на степах до різниць.* Левиц. I. 239.

Віпатрати, раю, еш, гл. 1) Испачкать. *2) Выпотрошить. *Андрій випатрав (вівцю).* М. Лев.

Віпахатися, хаюся, ешся, гл. Выдыхаться, очиститься от запаха. *Се вже трохи хата випахалась, а то так смерділа димом.*

Віпекти, ся. См. **Віпекати, ся.**

Віпелешити, шу, шиш, гл. Искоренить, уничтожить все. Вх. Уг. 230.

Випереджати, джаю, еш, сов. в. випередити, джу, диш, гл. опережать, опередить, обгонять, обогнать. *Ну, тепер,—каже чорт,—хто кого випереде, того буде пані.* Рудч. Ск. I. 68.

***Віпередки, ів, м. мн.** 1) Перегонки. *Геть усі діти як подуріли: біжать та на випередки за стил.* Крим. 2) Гонки, перебежка, запуски. **На-віпередки.** Взапуски. Сл. Нік.

Віперти, ся. См. **Випірати, ся.**

Віпестити, шу, стиш, гл. Взлелєять, выхолить. *Віпестили її, викохали хорошу й чепурну.* МВ. I. 35.

Віпестувати, тую, еш, гл. = **Віпестити.** К. ЧР. 218.

Віпечатати, таю, еш, гл. Отпечатать.

Випивати, ваю, еш, сов. в. випити, п'ю, еш, гл. 1) Выпивать, выпить. *Випивай до дна, щоб велика росла.* Ном. № 11551. *Горе—море: пий його, не вип'єш.* Ном. № 2235. **Він випивши, він тріхи випивши.** Он под хмельком. **Віпити повну, не малу, т. е. випити повну чарку горя, ліха.** Узнать много горя. *Він же з мене і кров виссе... Не даром його жінка така замліла та занепала. Випила, видно, не малу, добра душа, на своєму віку.* Мир. Пов. II 53. 2) Выедать, выесть. *Жук хліб випиває.* Константиногр. у.—**оці.** Выклеивать, выклевать глаза. *Яструби з орлами випивали очі.* О. 1862. I. 109.

°Випивачка, ки, ж. Выпивание, выпивка. *Бучні бенькети та випивачки.* Н.-Лев.

Випілювати, люю, еш, сов. в. випіляти, ляю, еш, гл. Выпиливать, выпилить.

Віпіляти. См. **Випілювати.**

Випинати, наю, еш, сов. в. випнути и вип'ясти, пну, неш, гл. 1) Выставлять, выставить вперед, выпячивать, выпятить. 2) Выпучивать, выпучить. *Кобза як не випинав баньки... однак не розгледів.* Стор. М. Пр. 52. *Вип'яв очі—неначе ті баньки.* Ном. № 6597.

Випинатися, наюся, ешся, сов. в. випнутися и вип'ястися, пнуся, нешся, гл. 1) Выпяливаться, выпялиться, выпячиваться, выпятиться, выставляться, выставиться вперед. *Його живіт страшенно випнувся, як здоровий гарбуз.* Левиц. I. 172. **°2)** Торчать, выдаваться. *Треба свитку трохи перешити:*

на спині випинається, на грудях випинається. Крим.

Віпис, су, м. 1) Выпись, выписка, извлечение из рукописи. 2) Написание 3) Исключение из списка.

Віписати, ся. См. **Випісувати, ся.**

°Випісування, ня, ср. Выписывание. Сл. Нік.

Випісувати, сую, еш, сов. в. випісати, шу, шеш, гл. 1) Выписывать, выписать. *Випиши мені з книги оцю пісню.* 2) Писать, написать. *Щоб пропасниця покинула трусити, візьми й випиши на чвертці оці слова... згорни сей папірець у восьмеро, перев'яжи його ниткою і вкинь у воду.* Это называется *випісувати пропасницю.* Грин. I. 255, 256. 3) Исключать, исключить из списков. *Ти вже виписаний з наших списків.* Грин. II. 149. 4) Расписывать, расписать, украшать, украсить орнаментами деревянный предмет, посуду и пр. при помощи красок, нарезок и пр. Шух. I. 251, 262, 294. 5) Определять, определить, назначать, назначить. *Вже мені виписана по-над лугом дорога.* Нп.

Випісуватися, суюся, ешся, сов. в. випісатися, шуся, шешся, гл. Выписываться, выписаться, уходить, уйти из общества. *Адже ти не випісувався із запорожців?* Шевч. 301.

Віпит, ту, м. Расспрос, допрос, выведывание.

Віпитати, ся. См. **Випітувати, ся.**

°Віпитачка, ки, ж. Выведывательница. Катериносл.

Віпити. См. **Випивати.**

Віпиток, тку, м. В выраж.: під **випитком**—под хмельком. *Семен під випитком і розказав, як вони крали яблука у панськїм саду.* Волч. у. (Лобод.).

Випітування, ня, с. Расспросы, разведывание, выведывание.

Випітувати, тую еш, сов. в. випітати, таю, еш, гл. Выведывать, выведать расспросами, допрашивать, спрашивать, расспросить. *Все розпитують та випитують, і що вони судейським не кажуть, не ймуть віри.* Стор. I. 48.

Випітуватися, туюся, ешся, сов. в. випітатися, таюся, ешся, гл. Расспрашивать, расспросить. *Сидить хло-*

пець коло дівки та її ся випитує. Гол. I. 252.

Випихати, хаю, еш, сов. в. віпхати, хаю, еш и віпхнути, ну, неш, гл. 1) Выталкивать, вытолкнуть, вытеснять, вытеснить. *Випихали з хати матір.* Левиц. I. 411. *Вона тебе випихає (заміж за удівця) на трое дітей, аби не за мене.* Г. Барв. 233. *Випхнули батька з хати.* Левиц. *2) Набивать чучело.

Випіхач, ча, м. Выталкивающий, изгоняющий. Старикуні говорили о его детях: *Се твої випихачі: тебе випхнуть з світа, а сами зостануться.* Черниг. у.

Випідпідьомкатися, каюся, ешся, гл. О перепелке: научиться хорошо кричать. Встречено в скороговорке: *Наша перепеличка, мала-невеличка під полукипком випідпідьомкалась.* Грин. I. 238.

Випікання, ня, с. 1) Выжигание. —*очей.* Укоры. *Лучче в чужій хатині та весело, ніж у своїй, та невіддя, та звяга, та випікання очей.* Г. Барв. 441. *2) Выпечка (хлеба). Сл. Нік.

Випікати, каю, еш, сов. в. віпекти, чу, чеш, гл. 1) Выпекать, выпечь. *Хліб випечений як сонце.* Ном. № 10103. 2) Выжигать, выжечь. *Очі виймали, гарячим залізом випікали.* Шевч. 256. **Випікати очі.** Переносно: колоть глаза. Левиц. I. 368.

Випікати, каюся, ешся, сов. в. віпектисся, чуся, чешся, гл. 1) Выпекаться, выпечься. *І хліб у печі випікається, і Василь під вікном озивається.* Нп. 2) Выжигаться, выжечься.

Випірати, раю, еш, сов. в. віперти, пру, преш, гл. 1) Выпирать, выпереть, выталкивать, вытолкать, вытискивать, вытиснуть. *Вербові дрова, а козиний кожух, то її випре дух.* Ном. № 8110. 2) Вытеснять, вытеснить, заставить уйти. *Притиківну випер у місто служити.* Мир. Пов. I. 172. *Я думав, що з його її душу випре сю ніч.* Миуск. окр.

Випіратися, раюся, ешся, сов. в. віпертисся, пруся, прешся, гл. Выпираться, выпереться, выдаваться, выдаться, выставиться, выходит, выйти, вылезть. *Як посадили їх у рештанську, — вони випіралися з неї сами її*

вікно видрали. Номосковск. у. **Чи воно вже віперлося з півдня?** Перешло-ли уже за полдень? Харьк. г.

***Віпіритися, рюся, решся, гл.** Опериться, вырасти. *Це справжній орлик, з нього колись може випіриться орел.* Лепкий.

Віпірнути, ну, неш, гл. Вынырнуть. *Віпірнув з води.* Харьк. у.

***Віплав, ва, м.** Выкидыш. Сл. Нік. **Віплавати, ваю, еш, гл.** Исплавать. *Безкосте, безмозке усе море виплаває.* Ном., стр. 293, № 98.

Віплакувати, кую, еш, сов. в. віплакати, чу, чеш, гл. Выплакивать, выплакать. *Виплакала карі очі за чотирі ночі.* Мет. 6. *Плачем лиха не виплачеш.* Ном. № 2390. *Долю виплачу сльозами.* Шевч. 96.

Віплакуватися, куюся, ешся, сов. в. віплакатися, чуся, чешся, гл. Выплакиваться, выплакаться, наплакаться. *От, виплакавшись добре за своїм чоловіком, і пішла додому.* Рудч. Ск. II. 146.

Віплат, ту, м. 1) Уплата, выплата. *На виплат гроші розкладати.* О. 1862. VII. 88. *2) Выплачивание частями, погашение. *Там, на Амурі, кажуть, дають землю на виплат.* Крим.

Віплатити, ся. См. **Віплачувати, ся.**

Віплачувати, чую, еш, сов. в. віплатити, чу, тиш, гл. Выплачивать, выплатить, уплачивать, уплатить. *Вони тільки її думають, як би їм гроші виплатили.* МВ. (О. 1862. III. 36).

Віплачуватися, чуюся, ешся, сов. в. віплатитися, чуся, тишся, гл. Расплачиваться, расплатиться, погашать, погасить долг. *Жид поналічував на людей стільки довгу, що стало вже не в моготу її виплатитися.* ЗОЮР. I. 285.

Віплекати, каю, еш, гл. Выкормить (искусственно), воспитать. *Викохай і виплекай таку другу дочку.* Нп.

Віплескати. См. **Віпліскувати.**

Віплеснути. См. **Віпліскувати.**

Віплести. См. **Віплітати.**

Віплив, ву, м. 1) Истечение, изливание. 2) Исток. Желех.

Віпливати, ваю, еш, сов. в. віпливти и віплисти, пливу, веш, гл. 1) Выплывать, выплыть. *Випливає з во-*

ди мати. Шевч. 24. *Випливає шука.* Рудч. Ск. II. 105. *Виплив човен з очерету. Из-за лісу.* Шевч. 150. *2) Выходить, выйти из берегов. *Потім ріка вже не впливала,—люди зібрали свою працю з поля.* Борд. 82.

Віплигнути, гну, неш, гл. Выпрыгнутъ.

Віплигом, нар. Подпрыгивая, проворно (идти). *Як наїсися сала, то так виплигом і підеш.* Харьк. г.

Віплинути, ну, неш, гл.—**Віплисти.** *Кому щастя, той і на києві вплине.* *Ном. № 1666.*

Віплисти. См. **Вилливати.**

***Віплід, плоду, м.** Плод, результат. Сл. Нік.

Віпліндрувати, рую, еш, гл. Истребить, уничтожить. *Стільки було берестків, а тепер ні годного нема—усі випліндровано.* Лубен. у.

Випліскувати, кую, еш, сов. в. виплескати, каю, еш, одн. в. виплеснути, ну, неш, гл. 1) Выплескивать, выплескать, выплеснуть, вылить (жидкость). *Не випліскуй води по дурному! Хто випив?.. Ніхто. Василь на мене виплескав, як я зомліла.* Г. Барв. 540. *Галька допила і ще виплеснула на стелю.* Г. Барв. 39. 2) Только сов. и несов. в. О хлебе: делать, сделать из теста ковригу хлеба, перебрасывая ее в руках и хлопая по тесту ладонью. *Перш виплеши добре хліб, а тоді вже і в піч сажай.*

Випліскуватися, куюся, ешся, сов. в. виплескатися, каюся, ешся, одн. в. виплеснутися, нуся, нешся, гл. Выплескиваться, выплескаться, выплеснуться, вылиться. *Аж вода з ночов випліскувалася.* Мир. Пов. II. 86.

***Віпліт, лету, м.** Ленты из косы. *А брат сестрицю росплітав—де він ті виплітки подівав? Меншій сестриці подарував: «На тобі, сестрице, цей випліт, щоб ти дждала таких літ».* Крим.

Виплітати, таю, еш, сов. в. виплести, плету, теш, гл. 1) Выплетать, выплесть, сплетать, сплесть; связывать, вязать, связать. *Виплів рукавиці.* 2) Выдумывать, выдумать, сочинять, врать, соврать.

Віплітка, ки, ж. Косоплетка, ленточка из косы. О. 1861. XI. Св. 27.

Гол. Од. 50. *Твої коси росплітав.—де твої виплітки подівав?* Лукаш. 154.

Виплітувати, тую, еш, гл.—**Виплітати.** *Вона виплітувала скатерть на стіл.* Левиц. I. 139.

Виплоджувати, джую, еш, сов. в. виплодити, джу, диш, гл. Плодить, выводит, вывести; рожать, родить, породить. *Та нігде вийти, та нігде сісти, та гніздо звити, а малих діток виплодити.* Грин. III. 695.

Виплоджуватися, джуся, ешся, сов. в. виплодитися, джуся, дишся, гл. Плодиться, выводится, вывестись; рожаться, родиться. *Де хто виплодився, туди й лине.* Посл.

Віплодок, дка, м. Порождение.

Віплутати, ся. См. **Виплутувати, ся.**

Виплутувати, тую, еш, сов. в. виплутати, таю, еш, гл. Выпутывать, выпутать, распутывать, распутать.

Виплутуватися, туюся, ешся, сов. в. виплутатися, таюся, ешся, гл. Выпутываться, выпутаться. *Ніжк з... очеретяного коріння не виплутається.* Стор. II. 69.

Випльовувати, вую, еш, сов. в. виплювати, люю, еш и виплюнути, ну, неш, гл. Выплювывать, выплюнуть. *Душі не виплювати.* *Ном. № 8299.* *Тоді чорт—нічого робить—взяв та й виплював росписку.* Рудч. Ск. II. 25.

Віплюндрувати, рую, еш, гл.—**Віпліндрувати.** *А що він садка виплюндрував! то і боже!* Лебед. у.

Віплюнути. См. **Випльовувати.**

***Виплюскувати, скую, еш, гл.** Выплескивать, выплеснуть. Сл. Нік.

***Віплюскуватися, скуюся, ешся, гл.** Выплескиваться, выбалтываться. *Розколивалася відро, аж вода виплюскується.* Крим.

Віплюснути, ну, неш, гл. Выплеснуть. Черниг. у.

Віпнути, ся. См. **Випинати, ся.**

***Віпнутий и віпнятий, а, е.** 1) Торчащий, выдающийся, выпуклый. *Випнутий ніс. У неї дуже вигнуті зуби.* Крим. 2) Выпаченный, выпученный. Сл. Нік.

Виповзати, заю, еш, сов. в. виповзти, зу, зеш, гл. Выползать, выползти.

Виповіда́ти, даю, еш, сов. в. ви́повісти, вім, віси, гл. Выражать, выразить, высказывать, высказать. *Кожен народ виповідає свої думки, свій погляд—по своєму.* О. 1862. IX. 108. *Усі беремось вести народ, не знаючи його, а не хочемо у нього й трохи почитись хоч би тієї мови... котрою навкруги нас мільйони наших земляків свої думки і надію, горе й радощі виповідають.* О. 1861. XI. 105. ***Виповіда́ти, ви́повісти війну.** Об'явить війну. *2)—**кому службу, працю.** Отказывать, отказать кому нб. в службе, в работе.

Виповіда́тися, даюся, ешся, сов. в. ви́повістися, вімся, вісися, гл. Отговариваться, отговориться.

***Ви́повнення, ня, с.** 1) Выполнение. Сл. Тутк. 2) Наполнение. Сл. Нік.

Випо́внювати, нюю, еш, гл.—**Виповня́ти.** *Кров'ю річки й озера виповнювали.* К. Кр. 27.

Виповня́ти, няю, еш, сов. в. ви́повнити, ню, ниш, гл. 1) Переполнять, переполнить, наполнять, наполнить. *Не виповниш Дніпра-Славути слізьми.* К. ЦН. 193. 2) Исполняют, исполнить, выполняют, выполнятъ.

Виповня́тися, няюся, ешся, сов. в. ви́повнитися, нюся, нишся, гл. 1) Наполняться, наполниться, сделаться полным. *Каеш: боки позападали у коня; а давай що-дня вівса, то швидко виповняються.* Канев. у. *Хата усе виповнялася людьми, що надіходили.* МВ. (О. 1862. I. 91). 2) О луне: делаться полной. *Тоді (молодикові) виповнятися, а нам оздоровлятися.* Грин. II. 316.

***Випого́джувати, ви́погодити.** Прояснять, прояснить.—**ро́зум.** Прояснить мысли. Борд.

Випого́джуватися, джується, сов. в. ви́погодитися, диться, гл. безл. Проясняться, проясниться, наступать, наступитъ хорошею погоде.

Ви́позивати, ваю, еш, гл. Получить по приговору суда. *Він судився, та нічого з його не випозивав.* Змиев. у. *Тільки два карбованці й випозивав за бика.* Канев. у. ***Высудитъ.**

***Ви́позича́льня, ні, ж. (гал.).** Библиотека, из которой книги выдаються на дом. *На столику лежала до поло-*

вини прочитана книжка, перед тижнем узята з випозичальні. Франко.

Ви́позичити, чу, чиш, гл. 1) Исчерпать, занимая. 2) Раздать в займы.

Ви́позіхатися, хаюся, ешся, гл. Назеваться вдоволь. *Зараз схопивсь, випозіхавсь, вичухався, помолився богу.* Кв. II. 51.

Випо́ліскувати, кую, еш, сов. в. ви́полоскати, шу, шеш, гл. Выполаскивать, выполоскать. *Виполоскали, обмили, та й принесли у шинок.* Стор. II. 69. 2) Вымывать, вымыть, уносить, унести водой. *На саме дно (чорт) спуститься, вхватить землі в пашеку і с тею землею наверх. А море глибоке, поки... вирине він з моря, то вода вже геть виполоскала землю з рота.* Драг. 15.

Ви́полонити, ню, ниш, гл. 1) Взять всех в плен. 2) Истребить. *Бог милосердний держить нас на світі, а то б нас давно треба виполонити, як тварь нечестиву.* Мир. ХРВ. 41.

Ви́полоскати. См. **Випо́ліскувати.**

Ви́полоски, ків, м. мн. Грязная вода от мытья, помой.

Ви́полоти. См. **Випо́лювати.**

Ви́полоч, ці, ж. Неглубокая воломоина. *Липовец. у.; лужа.* Вх. Зн. 7: *род неглубокого речного заливчика?* Волч. у. *Є виполоч мала і велика: по коліна і попід плечі чоловікові.* Канев. у.

Ви́полювати, люю, еш, гл. Добыть на охоте. *Полювали вони, полювали цілий день і нічого не виполювали.* Рудч. Ск. II. 75.

Випо́лювати, люю, еш, сов. в. ви́полоти, лю, леш, гл. Выпалывать, выполоть. *Заходивсь коло того проса... виполов його гарно.* Рудч. Ск. I. 54.

Випоминáти, наю, еш, гл. Делать наставления, напоминания. *Батенько дає, ще й випоминає.* Грин. III. 524.

***Випомпо́вування, ня, с.** Выкачивание. Сл. Дубр.

***Випомпо́вувати(ся), вую(ся), еш(ся), гл.** Выкачивать(ся). Сл. Дубр.

Ви́порожнити, ся. См. **Випорожні́ти, ся.**

Ви́порожні, нів, м. мн. В выраж.: **ви́порожні ловіти.** Ворон ловить, зевать.

Випорожняти, няю, еш, сов. в. випорожнити, ню, ниш, гл. Опорожнять, опорожнить. **Куткі випорожнять.** Заберут все имущество из дому. *Ном. № 10824.*

Випорожнятися, няюся, ешся, сов. в. випорожнитися, нюся, нешся, гл. Опорожняться, опорожниться.

Віпороти. См. **Віпорювати.**

***Випорса́ти, са́ю, еш, гл.** Выскальзывать, выскакивать. *Випорсає з рук. Щось випорснуло з рота, аж я злякався.* Крим.

Віпорснути, ну, неш, гл. Выскользнуть. *У жінки й каганець із рук випорснув.* О. 1862. I. 31.

Віпорток, тка, м. Выпороток, мертворожденное животное. *Вас. 198.*

Випорха́ти, ха́ю, еш, гл. Порошить. *Чорна хмара виступає, дрібний дощик викрапає, білий сніжок випорхає, бурлак ніжки піднімає.* *Мет. 464.*

Віпорювати, рюю, еш, сов. в. віпороти, рю. реш, гл. 1) Выпарывать, выпороть, отпороть. *Із-під стоячого підошву випоре.* *Ном. № 11064.* 2) Только сов. в. Выпороть, высечь. *На всі боки випоров.* *Ном. № 4020.*

Віпосажити, жу, жиш, гл. Дать приданое. *Левч. 31.*

***Віпостити, шу, стиш, гл.** Получить посредством постничанья, выпостничать. *Хоче випостити в бога прощення всіх гріхів.* Крим.

Віпостувати, тую, еш, гл. Пропостить. *Три дни випостувати.* *К. Бай. 102*

Віпочити, чину, неш, гл. Отдохнуть.

Віпра́ва, ви, ж. 1) Выпрямление; исправление. 2) Отправка; отправление. 3) Имущество, даваемое дочерям при выходе замуж, состоящее из белья, платья, посуды и иной домашней утвари. 4)—**шкүри.** Выделка кожи. *Ум. Віправка.* *Оддасть шкурку за виправку.* *Ном. № 10570.*

Віправдати, ся. См. **Віпра́вдувати, ся.**

Віправдитися, ся. См. **Віпра́вдуватися, ся.**

Віпра́вдувати, дую, еш, сов. в. віправдати, даю, еш и віправдити, джу, диш, гл. Оправдывать, оправдать. *Вх. Лем. 398.*

Віпра́вдуватися, дуюся, ешся, сов. в. віправдатися, даюся, ешся и віправдитися, джуюся, дишся, гл. Оправдываться, оправдаться. *Хотів ся виправдати.* *Вх. Лем. 398. Як не піймав його, то він там виправдиться.* *Новомоск. у.*

Віправити, ся. См. **Віправля́ти, ся.**

***Віправка, ки, ж.** 1) Исправление, поправка. *Каже мені вчитель: «пиши». Я написав. Він поробив виправки.* *Крим.* 2) Справка. **Учиніти віправку.** *Навести справку.* *Сл. Яворн..*

***Віправля́ння, ня, с.** Выправка, выправление. *Сл. Дубр.*

Віправля́ти, ля́ю, еш, сов. в. віправити, влю, виш, гл. 1) Выправлять, выправить, исправлять, исправить. *Горбатого хіба могила виправить.* *Ном. № 3221.* 2) Оправдывать, оправдать. 3) Отправлять, отправить, отсылать, отослать. *Я не заром його з дому виправляю од себе.* *Рудч. Ск. I. 133.* 4) Требовать обратно, получить по требованию обратно. *От півник узяв та й пішов виправлять жорен.* *Рудч. Ск. I. 37.* 5)—**дочкү.** При выходе дочери замуж наделять бельем, платьем, посудой и иной домашней утварью. 6)—**шкүру.** Выделывать, выделывать кожу. *Шух. I. 254.*

Віправля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. віправитися, влюся, вишся, гл. 1) Выпрямляться, выпрямиться. *(Гиляка) виправилась та лусь пана по пиці.* *Грин. II. 198.* 2) Разглаживаться, разгладиться. *Повиймав із скрині жупан, шапку, пояс, почепив усе на кілочку, щоб виправилось.* *Г. Барв. 165.* 3) Оправдываться, оправдаться. *Мир. ХРВ. 400. Виправляється, що цього не було.* *Екатериносл. у. Не по правді робить, та ще й виправляється.* *Ном. № 176.* 4) Отправляться, отправиться.

Віпрасувати, сую, еш, гл. Выглядить.

Віпрати, перу, реш, гл. Вымыть (о белье). *Та виперу чумакові штани та сорочку.* *Рудч. Чп. 43.*

Віпрацювати, цюю, еш, гл. Заработать тяжелым трудом.

***Віпрашувати, шую, еш, гл.** Выпалотить. *Випрашує картоплі грядку та й годі далі робити.* *М. Лев.*

***Віприск, ку, м.** Бьющий ключ. *Сл. Тутк.*

Віприскати, каю, еш, гл. Выбрызгать.

Віприщити, щить, гл. безл. Покряться прыщами.

Випривати, ваю, еш, сов. в. **випріти**, **прію**, еш, гл. 1) Выпревать, выпреть, выкипеть (о пище). 2) Выпревать, выпреть, выгнивать, выгнить от сырости. Шух. I. 74.

Випробовувати, вую, еш, сов. в. **випробувати**, **бую**, еш, гл. Испытывать, испытать. (Бог) випробовує святого. К. Псал. 24. *Випробовуй їх, що з їх за люде вийдуть.* О. 1862. VI. 37. *Ви ж мене не знаєте, ви мене ні в якому ділі не випробували.* Г. Барв. 163.

Випроваджати, джаю, еш и **випроваджувати**, **джу**, **диш**, гл. 1) Отправлять, отправить. *Тую бабину дочку випровадив свиней напувать.* ЗОЮР. II. 12. *Тоді випровадили його додому.* Рудч. Ск. I. 95. 2) Провожать, проводить. *Випровадь мя ко Дунаю.* Гол. I. 84. *Вона його за ворота собаками випровадила.* Мет. 115.

***Віпровадити**, **джу**, **диш**, гл. Проводить. *Випровадили його аж на вулицю і показали коротшу дорогу.* Лепкий.

Випровожати, жаю, еш, гл. = **Випроваджати**. *Випровожала вдова свого сина, ту єдиную дитину.* Шевч. 362.

Віпродати. См. **Випрόδувати**.

Випрόδувати, дую, еш, сов. в. **випродати**, **дам**, **даси**, гл. Распродавать, распродать.

Віпросити, ся. См. **Випрощувати**, ся.

Віпростати, ся. См. **Випростувати**, ся.

Випростувати, тую, еш, сов. в. **випростати**, **таю**, еш, гл. Выпрямлять, выпрямить; вытягивать, вытянуть. *Випростав ти спину од тяжкої ноші.* К. Псал. 189. **Ніжки випростати**. Умереть, издохнуть. *До вечора й ніжки (півень) випростав.* Сим. 216.

Випростуватися, **туюся**, **ешся**, сов. в. **випростатися**, **таюся**, **ешся**, гл. Выпрямляться, выпрямиться. *Випросталась як семисотна верства.* Ном. № 8625, стр. 288. *А сам аж стелю підпірає, випроставсь.* МВ. I. 110.

Віпрохати, ся. См. **Випрощувати**, ся.

Випрощувати, хую, еш, сов. в. **випрохати**, **хаю**, еш, гл. = **Випрощувати**, **випросити**. *Леміщиha обіцяла їй випрохати коней у свого старого.* Левиц. I. 346.

Випрощуватися, **хуюся**, **ешся**, сов. в. **випрохатися**, **хаюся**, **ешся**, гл. = **Випрощуватися**, **випроситися**.

Випрощувати, шую, еш, сов. в. **випросити**, **шу**, **сиш**, гл. Выпрашивать, выпросить. *Тим тільки й живе, що випросить шматок хліба.* Рудч. Ск. II. 162.

Випрощуватися, **шуюся**, **ешся**, сов. в. **випроситися**, **шуся**, **сишся**, гл. 1) Выпрашиваться, выпроситься. *2) Отпрашиваться, отговариваться. *А як прийдеться до діла, то стануть випрощуватися, хто недугою, хто родинними справами.* Лепкий.

Випруджувати, **джу**, **диш**, гл. Изгонять, изгнать, выскивать, выскать (о насекомых-паразитах). *Випрудив нужу.* К. ПС. 143.

Віпручати, ся. См. **Випрощувати**, ся.

Випрощувати, чую, еш, сов. в. **випручати**, **чаю**, еш, гл. 1) Освободить, освободить, вырвать (руку). *Випручало рученята.* Шевч. 101. 2) Вытаскивать, вытащить (из плетня палку, хворостину). *Собаки кинулись на його... Чіпка подався назад до ліси, став випручувати хворостину.* Мир. ХРВ. 213.

Випрощуватися, **чуюся**, **ешся**, сов. в. **випручатися**, **чаюся**, **ешся**, гл. Освобождаются, освободиться, вырываются (из рук, лап кого-либо). *Випручавсь од того чорта, що мене ніс.* Стор. МПр. 48.

***Віпряг**, **гу**, м. Выпряжка. Сл. Яворн.

***Віпрягання**, **ня**, ср. Выпряжка. Сл. Нік.

Випрягати, гаю, еш, сов. в. **випрягти**, **жу**, **жеш**, гл. Выпрягать, выпречь, отпрягать, отпречь. *Захтілося — запрягайте! відхтілося — випрягайте.* Ном. № 4974. *Як погано орати, то лучче випрягати.* Ном. № 7305.

Випряга́тися, га́юся, ешся, сов. в. **випрягтися, жуся, жешся**, гл. Выпрягаться, выпречься, распрягаться, распречься, отпрягаться, отпречься. Се як віл у ярмі: коли не випряжеш.—не випряжеться. Ном. № 10013.

Випрядати, даю, еш, сов. в. **випрясти, пряду, деш**, гл. Выпрядать, выпрясть, спрясть.

Випряжний, а, е. Выпряженный? Встречено только в песне, опубликованной у Макс. (1834, 130) и повидимому фальсифицированной: *Коні воронії, коні випряжнії*. АД. I. 144.

Віпрямити, ся. См. **Випрямляти, ся**.

Випрямляти, ляю, еш, сов. в. **випрямити, млю, миш**, гл. Выпрямлять, выпрямить.

Випрямля́тися, ляюся, ешся, сов. в. **випрямитися, млюся, мишся**, гл. Выпрямляться, выпрямиться. *Криве дерево не дуже випрямиться*. Ном. № 3216.

Віпрясти. См. **Випрядати**.

Віпрята́ти, таю, еш, гл. Прибрать, убрать.

***Випря́тувати, тую, еш**, сов. в. **випрятати, таю, еш**, гл. Убирать, выметать, очищать. *Як пройдуть Зелені святки, то тоді випрятують із хатів і клечіння, і зілля, і траву*. Крим.

Віпсякувати, кую, еш, гл. Выругать как пса, сильно выругать.

***Віпулити, лю, лиш**, гл.—очі. Вытаращить глаза. Франко. «В поті ч.».

Випурна́ти, наю, еш, сов. в. **випурнути, ну, неш**, гл. Вынырять, вынырнуть. *Випурнала риба дуже велика*. Лебед. у. *Випурнув норець (з моря)*. Чуб. II. 18.

Випурха́ти, хаю, еш, сов. в. **випурхнути, ну, неш**, гл. Выпорхнуть. *Випурхнув соловейко в праве, а зозуля в ліве віконце*. ЗОЮР. II. 34. *Іде було й скаже: «Тіточко-голубочко! я піду до дівчат», або там куди; а тепер уже випурхне з хати, не питаючи мене*. МВ. II. 20.

***Віпуск, ку, м**. 1) Выпуск. 2) Опущение (в книге). Сл. Нік.

Випуска́ти, каю, еш, сов. в. **випустити, шу, стиш**, гл. 1) Выпускать, выпустить, отпускать, отпустить. Суд

не заклика, та й не випуска. Ном. № 7372. *То буду я до темниці приходжати, темницю відмикати, вас всіх, бідних незольників, на волю випускати*. АД. I. 232. *Так не випустять, не почаствувавши*. Г. Барв. 186. 2) Выставлять, выставить, высовывать, высунуть. *Морське чудерство одну губу випустило*. Мнж. 35. *Стьонжку з сорочки червону випустить*. Г. Барв. 103.

***Випуско́вий, ого, м**. Выпускающий (в газете). Пр. Пр.

Віпуст, ту, м. Место возле села, куда выпускают скот. *У самбурців великий випуст, а у нас ніде скотині попасись, як не на толоці*. Черниг. г.

Віпустити. См. **Випуска́ти**.

Віпустіти, тію, еш, гл. 1) Опустеть. Вх. Лем. 398. 2) Совершенно обеднеть. Вх. Лем. 398.

Віпустом, нар. О пасущемся скоте: без пастуха, свободно везде (пасись). *А пастуха коло них нема —такечки ходять, випустом*. Екатеринос. у. Сл. Д. Эварн.

Віпханець, нця, м. Насильно удаленный, изгнанный. Одесск. у. (Залюбовск.).

Віпхати и віпхнути. См. **Випихати**.

Віпшоно, на, с. Шуточное слово, употребленное повидимому в значении: отсутствие пшена, в след. рассказе: *Як оженився я, дав мені тесть в придане торбу з сьома перегородками: на хліб і на вихліб, на пшоно й на випшоно, на сіль і на висіль... Та дав іще кобилу—таку, як положить на віз сім мішків порожніх, то ще з гори й біжить*. Ном. № 14321.

***Віп'ялитися, люся, лишся, гл**. Взобратсья, вскарабкаться. Франко. «В поті ч.».

Віп'ясти, ся. См. **Випина́ти, ся**.

Вир, ру, м. Водоворот, омут. *Взяли жидівочку та під білі боки, розмахали і кинули та у вир глибокий*. Гол. Уч. **Виро́чок**.

Віраз, зу, м. 1) Выражение словесное. Чуб. VI. 219. *Почала... солодкими виразами любови промовляти*. Левиц. I. 341. 2) Выражение лица. *Вираз на лиці понуро-урочистий*. К. МБ. XII. 269.

Віразка, ки, ж. Ранка, язва. *Трудно виразку гоїти, а не уразити.* Ном. № 1574.

Віразній, а́, е́. Выразительный, ясний, внятный. *Картав за них царів виразними словами.* К. Псалт. 240.

Віразність, ности, ж. Выразительность. ясность, внятность. Желех.

Віразно, нар. Выразительно; ясно, внятно, отчетливо, явственно. *Виразно промовила.* Стор. МПр. 84. *Чути було дуже виразно, як горілка булькала.* Левиц. I. 144.

Віразок, зку, м.—**Віразка**. *У мене виразок зробився на нозі—неначе рана.* Новомоск. у. *Закрапати треба березівкою виразок.* Константиногр. у.

Вірай, раю, м.—**Вірій**. Маркев. 18.

***Віралювати**, люю, еш, сов. в. **віралити**, лю, лиш, гл. Пройти поле ралом.

Виратівувати, вую, еш, сов. в. **виратувати**, тую, еш, гл.—**Вирятівувати**, **вирятувати**. *Коли б у цьому лісі хоч одна душа найшлась така, щоб мене виратувала.* Рудч. Ск. II. 19.

***Вираховування** и **вирахування**, ня, ср. Высчитывание, исчисление. Сл. Нік.

Вираховувати, вую, еш, сов. в. **вирахувати**, хую, еш, гл. Вычислять, вычислить.

Вірачкувати, кую, еш, гл. Излазити на четвереньках. *Як упущу починок, і нема нікого—поки то намамраю!* *Іноді всю хату вирачкую.* Сим. 236.

Вірачкуватися, куюся, ешся, гл. Вылезть на четвереньках, вообще выбратся с трудом на гору (о человеке, лошадах). (Залюбовск.).

Вірва, ви, ж. 1) Взятка, побор, всякий несправедливый или лишний побор, напр., при денежной плате еще добавочный отработок. *Оце писарь вирви хоче, тим зразу й не дає білета.* Борз. у. *За десятину землі панові одкосити дві, та ще вивезти десять купок гною,—то се вже гній буде вирва.* Лубен. у. *Хотіла баба вирви, та усилу сама вирвалась.* О. 1862. IX. 114. *То Шевченко Олекса, в перших брат Наталі, здумав вирви домагаться, як москаль медалі. Заморившись, запалившись кинуся із хати, молодую, як ведеться,*

Талю продавати... Кинули мерщій півкіпник срібний на одплату. Мкр. Н. 29. *Три вирви в шию і міх кулаччя.* Ном. № 4761. *У три вирви.* В шею. *І самого Енея-пана в три вирви вигнали відтіль.* Котл. Ен. I. 16. *2) Рытвина. Сл. Тутк.

Вирвання, ня, с. Вырывание. Чуб. I. 85.

Вірвати, ся. См. **Виривати**, ся.

Вірвихвіст, хвоста, м. Топкое болото на дороге.

Вирган, ну, м. Орган. *В розмовах на вирган мов грала.* Мкр. Г. 17.

***Вирегочувати**, чую, еш, гл. Посмеиваться, хихикать. *Дві панночки ось сидять, гомонять, вирегочують.* Тесленко.

Вирезуб, ба, м. Рыба *Ciprinus dentatus*.

Віректи, ся. См. **Вирікати**, ся.

Вірекетувати, тую, еш, гл. Рассказать точь-в-точь, *отчитать как по книге. *Так йому (на екзамені вчителів) вирекетував, аж спасибі сказав.* Св. Л. 225.

Віречи, чу, чеш, гл.—**Віректи**. Вх. Лем. 398.

***Вирівання**, ня, ср. Вырывание, исторжение. Сл. Нік.

I. Виривати, ваю, еш, сов. в. **вирвати**, рву, веш, гл. 1) Вырывать, вырвать. *Вирвав з голови волосинку.* Рудч. Ск. II. 201. *Виривав куші з корінням.* Стор. МПр. 109. *Хоче у вовка з зубів вирвати!* Ном. № 4853. 2) Срывать, сорвать. *Ой вирву я з рожі квітку, та пушу на воду.* Нп.

II. Виривати, ваю, еш, сов. в. **вирити**, рию, еш, гл. Вырывать, вырыть. *Зайчик узяв та її вирив ямку на бурті.* Рудч. Ск. I. 29.

Вириватися, ваюся, ешся, сов. в. **вирватися**, рвуся, вешся, гл. 1) Вырываться, вырваться. *Як вирветься сокира з рук.* Шевч. 436. *Придавила його до тину, щоб він не виривавсь.* Рудч. Ск. I. 8. 2) Рваться вперед, выступать, выступить вперед. *Наперед не виривайся, ззаду не зоставайся, середини держися.* Ном. № 5862. *Не йди... бо далеко, сама не виривайся.* Рудч. Ск. I. 202. Также: выскакивать, выскочить вперед, внезапно появляться, появиться *Виривався,*

як Пилип з конопель. Ном. № 3153. Десь вирвалась дівчинонька. Нп.

***Віри́вцем**, нар. Отдельно, врозь. Сл. Яворн.

Вирігáння, ня, с. Изрыгание.

Вирігáти, гаю, еш, сов. в. **віригати**, гаю, еш, одн. в. **віригнути**, гну, неш, гл. Изрыгать, изрыгнуть. Мнж. 39.

Вирі́кувати, кую, еш, гл. О быке, корове: реветь. *Іде бичок у плаїчок, так вирикуючи.* Шух. I. 201.

Виринáти, нáю, еш, сов. в. **вірнути**, ну, неш, гл. 1) Вынырять, вынырнуть, всплывать, всплыть на поверхность. *Як божа воля, то вирнеш і з моря.* Ном. № 18. *Пурнув, виринає і утоплена Ганнусю на берег виносить.* Шевч. 23. 2) Вытекать, вытечь (об источнике). *Ой у городі криниченька одна, да виринає холодна вода.* Мет. 147.

Вірипати, паю, еш, гл. Выхолодить (комнату), часто отворяя дверь. *Там так вирипають хату, що й собака не вдержиться.*

Віри́скатися, каюся, ешся, гл. Найдись, отыскаться. *Десь вирискався... миршавий чоловічок.* Мир. Пов. II. 66. *А це знов проява якась вирискалась.* Мир. ХРВ. 21. *І вирискалось таке бидло.* Мнж. 177.

Вірити. См. II. Виривáти.

Вирі́ти, рію, ріш, гл. Кружиться воде или какому-либо предмету в воде вокруг центра, в водовороте. Мнж. 179.

Вірихтувати, тую, еш, гл. Направити, навести, нацелить.

Вірі́б, робу, н. 1) Изделие. Желех. 2) Свободное от работы время. Употр. в выражении: **віробу нема́**. Постоянная работа, нет свободного времени. Мнж. 165. *Німці гарно платять наймитам, за те нема у них і виробу.* Новомоск. у. *3) Производство, продукция.

***Вирі́бний**, а, е. Вырабатывающий. **Вирі́бна́ спромóжність**. Пропускная способность (завода). Пр. Пр.

Вирі́внювати, нюю, еш, сов. в. **вірівняти**, няю, еш, гл. Выравнивать, выровнять.

Вирі́внюватися, нююся, ешся, сов. в. **вірівнятися**, няюся, ешся, гл. Выравниваться, выравниваться. *Так виросла, вирівнялась, така з неї стала гарна молодиця.* Стор. I. 255.

***Вирі́вняльний**, а, е. Уравнительный збір. Уравн. сбор. Пр. Пр.

Ві́рид, роду, м. Выродок, урод. *Нема роду без виро́ду.* Ном. № 9342.

Ві́ридний, а, е. Выродившийся. Желех.

Ві́ріжок, жку, м. 1) Часть чего-либо, вылающаяся углом. 2) Конец поселка. *А що то за хижка там на віріжку?* Мет.

***Ві́рі́з**, зу, м. Вырез, выемка (в дереве, в металле). Сл. Дубр.

Ві́рі́зати, ся. См. Вирі́зувати, ся.

Ві́рі́зка, ки, ж. 1) Вырезка. 2) *Мн. Ві́рі́зки*. Вырезание вытканного полотна из ткацкого станка, производимое в присутствии приглашенного для этого хозяина (хозяйки) полотна, приносящего при этом ткачу угощение—выпивку и хлеб или только хлеб. МУЕ. III. 22.

Ві́рі́знити, ся. См. Вирі́зня́ти, ся.

Вирі́зня́ти, няю, еш, сов. в. **ві́рі́знити**, ню, ниш, гл. Отличать, отличить от других.

Вирі́зня́тися, няюся, ешся, сов. в. **ві́рі́знитися**, нюся, нишся, гл. Отличаться, отличиться, разниться от других.

Вирі́зування, ня, с. 1) Вырезывание. 2) Особый способ ажурного вышивания. *Шити вирізування.* Вас. 193. 3) Украшение деревянных предметов вырезыванием орнаментов. Шух. I. 306.

Вирі́зувати, зую, еш, сов. в. **ві́рі́зати**, жу, жеш, гл. 1) Вырезывать, вырезать. *Вирі́зав з тії дошки клинчик. Біжить свинка, вирі́зана спинка.* Ном., стр. 302, № 432. 2) Срезывать, срезать. *Вирі́зав три різки з бері́зки.* Мет. 180. *Добре чорту в дудку грать, сидя в очереті: одну зломить, другу вирі́же.* Ном. № 1412. 3) Только сов. в. Перерезать всех. *Геть вирі́же́м вражих ляхів, що до одного.* Нп.

Вирі́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **ві́рі́затися**, жуся, жешся, гл. О месяце: выходить, выйти из-за чего-либо. *Місяць із-за левади вирі́зався.* К. ДС. 31. *Місяць, молодик, із-за чорної хмарки вирі́зався—вплив.* Г. Барв. 467.

***Ві́рі́зьбити**, блю, биш, гл. Выграивать, изваять.

***Вірізьблення, ня, с.** Выработка рельефа, скульптуры. Сл. Тутк.

***Вірізьблювання, ня, ср.** Высекание, инкрустирование. Сл. Нік.

Вірій, рію, м. Теплые страны, куда птицы улетают на зиму. *Доходив він аж до вирія, куди небесні пташки злітаються на зімівлю.* Стор. МПр. 167. *Зажурилась перепілочка: бідна моя голівочка, що я рано із вирію вилетіла.* Мет. 211.

Вірікати, каю, еш, сов. в. віректи, речу, чеш, гл. Произносить, произнести, сказать. *То ж не один хто сказав—громада вирекла.* Ном. № 10744. *Чи оддаси за мене Настусю? А Губрії... вирік: «Віддам».* Г. Барв. 461.

Вірікати́ся, каю́ся, ешся, сов. в. віректи́ся, чу́ся, чешся, гл.—когò. Отрека́ться, отрече́ться, отказы́ваться, отказате́ться от кого. *Ой вирікся і отець, виреклася й мати.* Рудч. Чп. 180.

Віріст, росту, м. 1) Выростание. **До віросту.** Пока выростет. *Як до виросту не запрягаєш лошака, то й буде кінь добрий.* Валк. у. *До виросту нехай живе у вас дівчина.* Волч. у. **Сукня на віріст.** Просторное, длинное платье. 2) Рост. МВ. II. 15. *На віріст не високій.* № 8615.

Вірлатий, а, е. О глазах: выпученный. *Очей страшних, вирлатих, товстобрових.* К. ЦН. 187.

Вірлач, ча, м. Пучеглазый человек.

***Вірлиця, ці, ж.** Турбина. Сл. Дубр.

Вірло, ла, с. 1) Дышло конного привода. 2) Длинный рычаг, которым поворачивают ветряные мельницы. Рк. Левиц. 3) Отверстие. *Комін і грубка—се були чорні вирла в печищі.* Г. Барв. *4) Зев, пасть. 20. 5) Мн. Вірла. Глаза на выкате.

Вірло́кий, а, е. Пучеглазый.

Віробити, ся. См. **Виробля́ти, ся.**

Віробка, ки, ж. = **Віріб 1.** *Золоті й срібні вироби.* Мир. ХРВ. 68.

Виробління, ня, с. См. **Виробля́ння.** Шух. I. 216.

Вироблювати, люю, еш, гл. = **Виробля́ти.** О. 1861. IX. 179.

Виробля́ння, ня, с., у гуцул. **вироблі́ння.** 1) Выделка. Шух. I. 216. 2) Выработка, обработка. Шух. I. 260. 3) Зарабатывание. 4) Прodelьвание.

Виробля́ти, ляю, еш, сов. в. віробити, блю, биш, гл. 1) Выделывать, выделать, делать. *У Батурині сірі сукна виробляють.* Черниг. у. *Благословіть нас, мамо, коровай виробляти!* Грин. III. 501. 2) Вырабатывать, выработать; обрабатывать, обработать, отделать. *Мы не виробили собі під византийщиною культури, рівноважної з римською.* К. XII. 65. *Чесним потом виробляти із неволі волю.* О. 1862. X. 31. (Поема) *ще не вироблена, тим і не посилаю.* Шевч. (О. 1861. X. 12). *У гуцулов-гончаров виробля́ти гліну*—мешать руками, окончательно ее размягчая и делая готовой для работы. Шух. I. 260. 3) Срабатывать, сработать известное количество, зарабатывать, заработать. *Хоч і не заробе багато, а все за хліб виробе.* Грин. II. 73. *Ти, кажуть, громадську отару пасеш, рублів з півсотні виробляєш.* Мир. ХРВ. 51. 4) — сі́лу. Истрачивать, истратить на работе силу. *Ой щоб тобі, господине, хоріти, боліти: виробив я свою силу та твої діти.* Грин. III. 556. 5) Истощать, истощить, измучить работой. *Кінь не везе, бо дуже вироблений.* Змиев. у. *О земле: истощать, истощить частыми посевами.* *Виробили так землю, що вже нічого не родить.* 6) Прорабатывать, проработать известное время. (Повинен) *ти мені цілий год робити ту роботу, що я загадаю. Як виробиш, так навчу, а не виробиш,—не навчу.* Мнж. 72. 7) Выделывать, проделывать, проделать. *Хто ж се виробля?* Св. Л. 50. *Оттаке-то людям горе чума виробляла.* Шевч. 545.

Виробля́тися, ляю́ся, ешся, сов. в. віробити́ся, блю́ся, би́шся, гл. 1) Выделываться, выделаться. 2) Вырабатываться, выработаться: обрабатываться, обработаться. 3) Истощаться, обессилеть от работы. *Виробився чоловік.* Змиев. у.

***Виробні́цтво, ва, с.** Производство. *Для збільшення виробництва необхідно замінити ручну виробку на механізовану.* Тех. Вісті.

***Виробні́чий, а, е.** Производственный. —план. Производственный план. Пр. Пр.

Вироб'які, ків, м. мн. Род кожаных лаптей. Шух. I. 120.

*Виродження, ня, *ср.* Вирожденіе. Сл. Нік.

*Вироджуватися. джуюся, ешся, сов. в. віродитися, джуся, дишся. 1) Вироджуватися, виродитися. 2) О землі: истощатися, истощитися. Сл. Нік.

Віродитися. См. Вироджуватися.

Віродок, дка, *м.* Виродок. См. Вірід. *Мав уродитися чоловік, та вилупивсь виродок.* Ном. № 2917. *Всі люде як люде, а ти мов виродок який.* О. 1862. II. 25.

Вірозуміти, мію, еш, *гл.* Понять. Желех.

Вірозумітися, міюся, ешся, *гл.* Сделаться понятным, быть понятным. *Той те скаже, другий друге, третій третє, а од того вирозуміється діло, повернеться перед нами з усіх боків.* О. 1862. I. 65.

Віроїтися. См. Виріюватися.

Вірок, ку, *м.* Приговор (суда), решение, определение. *Що ти мені страшні вироки пишеш.* К. Іов. 29. *Останній вірок. Окончателіне решение. Л. Укр.

*Вірослий, а, *е.* Выросший. Сл. Нік.

*Виростання, ня, *ср.* Выростание. Сл. Нік.

Виростати, таю, еш, сов. в. вірости, сту, теш, *гл.* Выростать, вырасти. *Борода виросла, та ума не винесла.* Ном. № 6355. *Буває, що і на полі рожа виростає.* Ном. № 14303.

Віросток, тка, *м.* Подросток. У мене діти ще не великі: так, виростки собі. Катериносл. у. (Залюбовск.). Ум. Віросточок. *Такій хлопчук, виросточок уже чималий.*

Вирощати, щаю, еш, сов. в. віростити, щу, стиш, *гл.* Выращивать, выростить. *Доші... землю промочають, траву вирощають.* Нп. *Виростив... як рідну дитину.* О. 1861. VIII. 17.

Виріюватися, ріююся, ешся, сов. в. віроїтися, роюся, ішся, *гл.* 1) Отроїтися (о пчелах), вылетать, вылететь роем. *Рій виріювся.* МВ. (О. 1862. I. 72). 2) Высыпаться, высыпать, выхолить, выйти толпой (о людях). *Люде виріюлися з церкви.* МВ. (О. 1862. I. 91) *Люде за їми купами виріювалися.* МВ. (О. 1862. I. 102). 3) Возникать, возникнуть. *Відсіля ж то й виріюлася при-*

казка. Стор. I. 8. 4) *Безл. Вообразитися. Тільки що задрімав, таке виріюлось, що аж страшно стало.*

Вирубати, баю, еш, сов. в. вірубати, баю, еш, *гл.* 1) Вырубать, вырубить. *Вирубаю цей ліс.* 2) Срубувать, срубить. *Вирубав собі дубка на вісь.* 3) Изрубливать, изрубить. *Вирубано всіх ворогів.* 4) **Ляхом вирубати.** Говорить по-польски (об украинце). *Ой п'є Сава і гуляє, ляхом вирубає.* Нп.

Вирібувати, бую, еш, *гл.* = Вирубати.

Вирігувати, гую, еш, сов. в. віругувати, гую, еш, *гл.* Изгонять, изгнать кого из его владений.

*Виручання, ня, *ср.* Выручка. Сл. Нік.

Виручати, чаю, еш, сов. в. віручити, чу, чиш, *гл.* Выручать, выручить, освободить, освободить, спасти, спасти. *Ходжу по світу: з біди людей виручаю.* Рудч. Ск. II. 79.

*Вирущати, щаю, еш, сов. в. вірушити, шу, шиш, *гл.* Отправляться, отправиться, двинуться. *Вирушу я так потужно, що безумством буде против мене воювати.* К. МВ. XII. 266.

*Віряд, ду, *м.* = Вирядка.

*Виряджати, джаю, еш, *гл.* См. Виряджати.

Вирядка, ки, *ж.* Снаряжение в дорогу. *Ото ж як він їхав туди, то мати позичила у мене на вирядку грошей.* Верхнеднепр. у. (Залюбовск.).

Виряджати, жаю, еш, сов. в. вірядити, жу, диш, *гл.* Снаряжать, снаряжить, отправлять, отправить. *В велику дорогу вирядили.* Мет. *Виряджала мати дочку в чужу стороночку.* Макс. *Царь виряджає військо на війну.*

Виряджати, жаюся, ешся, сов. в. вірядитися, жуся, дишся, *гл.* 1) Отправляться, отправиться, снаряжаться, снаряжиться. *Мисливі люди (так) примовляють, виряджаючись до поля.* Ном. № 14148. *2) Расфуфыриваться, расфрантиться. Сл. Нік.

Вирятувати, вую, еш, сов. в. вірятувати, тую, еш, *гл.* Спасать, спасти, избавить от беды, выручать, выручить. *Не загайся на підмогу, вирятуй з напасти.* К. Псал. 94. *А молодий Юрко, та до бережечка, знайшов човна і ве-*

селечко, вирятував Марусю-сердечко. Мет. 129.

Вірятуватися, туюся, ешся, гл. Спастись. избавитися от беды, вийти из затруднений. Рудч. Ск. II. 114.

Вірячити. См. **Вирячувати.**

Вирячкуватий, а, е. Пучеглазый: выпученный (о глазах). Чуб. II. 40. *Очі такі стали вирячкувати.* О. 1862. VIII. 17.

Вирячувати, чую, еш, сов. в. вірячити, чу, чиш, гл.—о́чі. Вытаращивать, вытаращить глаза. *Яким знов вирячив очі на свою жінку.* Левиц. I. 433.

Віса, си, ж. Что-либо висящее. Находится в загадке о висящем плоде и свинье: *Виса висить, хода ходить, виса впала, хода ззіла.* Ном., стр. 294. Заг. № 120.

Висаджувати, джую, еш, сов. в. вісадити, джу, диш, гл. 1) Высаживать, высадить. 2) Выставлять, выставить, выламывать, выломить. *Висадив замкову браму.* Стор. МПр. 145. 3) Поднимать, поднять; подняв сажать, посадить на что-либо. *Висадили того москаля якось наверх (із льоху).* О. 1862. I. 32. *Висадив його на коня і сам сів.* Грин. II. 55. *Висадив її на дерево, посадив поміж гіллям.* Чуб. II. 158. *4) Взрывать. *Як заклав патрона, та підпалив—так і висадило вгору.* Звен. у. Ефр.

***Висадковий, а, е.** Посадочный (о высадке). Сл. Дубр.

Вісадок, дка, м. Растение, оставленное на семена. *Висадки пішли в куші.* Левиц. I. 28. *Товаришки мої давно повиходили заміж, а мене старости кидають на висадки.* Г. Барв. 234.

Висажувати, жую, еш, гл. = **Висаджувати.**

Вісапати. См. **Висапувати.**

Вісапатися, паюся, ешся, гл. Отдыхаться.

Висапувати, пую, еш, сов. в. вісапати, паю, еш, гл. Выпальвать, выпалоть.

Вісварити, рю, риш, гл. Добыть сбранью.

Вісваритися, рюся, ришся, гл. Перестать ссориться.

Вісватати. См. **Висватувати.**

Висватувати, тую, еш, сов. в. ві-

сватати, таю, еш, гл. Сватать, посватать. *Висватай мені царівну.* Мнж. 26.

***Вісвердлений, а, е.** Выбуренный. Сл. Тутк.

Вісвиснути, ну, неш, гл. Свиснуть. *А і сів на коня, та і висвиснув.* Нп.

Вісвистати. См. **Висвістувати.**

Висвістувати, тую, еш, сов. в. вісвистати, шу, стиш, гл. 1) Только нес-сов. в. Насвистывать, свистать. *Раз-у-раз насвистував вівчарик.* Стор. I. 206. *Витяг з-за пояса сопілку, висвистує, якої зна.* О. 1862. V. Кух. 34. 2) Вызывать, вызвать кого свистом. *Писаренко грає в дубову сопілку, висвистав, вигукав у Самсона дівку.* Мил. 98.

Висвища́ка, ки, ж. Шуточное название кнута (в народном анекдоте). О. 1861. IX. 191.

Висвідча́ти, чаю, еш, сов. в. вісвідчити, чу, чиш, гл. Свидетельствовать, доказывать. *Гляньте, браття, правду святе письмо свідчить-висвідчає.* Макс.

Висвідче́ння, ня, с. Свидетельствование. засвидетельствование, Вх, Уг. 230.

***Вісвіт, ту, м.** Отверстие (просвечивающее). *Треба дах зашпаклювати. Добре, але я попереду полізу на горіше, щоб побачити, де є які висвіти.* Крим. *Вони сховалися в хлівці, та й видовбали собі в стіні висвіт, щоб звідти підглядати.* Крим.

Вісвітити, ся. См. **Висвічувати, ся.**

Висвічувати, чую, еш, сов. в. вісвітити, чу, тиш, гл. 1) Только нес-сов. в. Светить сильно. (Місяць) *висвічував на все небо.* Мир. Пов. I. 145. *Рано схопилося сонце, виграваючи та висвічуючи червоним світом.* Мир. ХРВ. 50.

*2) Просвечивать. *Добре вбрався: дірками висвічуєш.* Звен. у. Ефр. 3) Пояснять, об'яснять, об'яснить. 4) В картах: вскрывать, вскрыть козыря.

Висвічуватися, чуюся, ешся, гл. 1) Светиться. *Тисячі свічок висвічувалися як блискавки.* Стор. МПр. 74. *2) Сверкать, просвечивать со сверканьем, проглядывать. *Ще рано: на гільках роса висвічується. Аж голе тіло висвічується.* Крим.

Вісвободити, джу, диш, гл. Освободить. Рудч. Ск. II. 117.

Вісвятити, ся. См. **Висвячувати, ся.**

Вісв'ячення, ня, с. Посвящение (в духовный сан). Желех.

Висвячувати, чую, еш, сов. в. вісвятити, чу, тиш, гл.—на по́па. Посвящать, посвятить (в духовный сан).

Висвячуватися, чуюся, ешся, сов. в. вісвятитися, чуся, тишся, гл. Посвящаться, посвящаться (в духовный сан). *Висвятився семінарїст на попи.* О. 1862. I. 54.

***Віселенець, нця, м.** Выходец. Сл. Нік.

***Віс'єлення, ня, с.** Выселение. Сл. Нік.

Віселити, ся. См. **Виселяти, ся.**

Виселяти, ляю, еш, сов. в. віселити, лю, лиш, гл. Выселять, выселить. *Із неволі на родющу любу землю виселяє.* К. Псал. 150.

Виселятися, ляюся, ешся, сов. в. віселитися, люся, лишся, гл. Выселяться, выселиться.

Вісерка, ки, ж. Яблоня или груша. выросшая непосеянной.

***Висиджування, ня, ср.** Высиживание. Сл. Нік.

Висиджувати, джую, еш, сов. в. висидіти, джу, диш, гл. 1) Просиживать, просидеть. *Два місяці висидів в карантину.* Стор. I. 175. 2) Высидеть. *Сиділи три дні, та й висиділи злидні.* Ном. № 9859. 3) Только сов. в. Усидеть.

Висиджуватися, джуюся, ешся, сов. в. висидітися, джуся, дишся, гл. Насиживаться, насидеться. *Нехай висидиться.*

Висилати, ляю, еш, сов. в. віслати, шлю, леш, гл. Высылать, выслать. *Всіх ляхів-панів на чотирі місяці на Україну вислав.* АД.

Вісилити, ся. См. **Висил'яти, ся.**

Висил'яти, ляю, еш, сов. в. вісилити, лю, лиш, гл. 1) Обессиливать, обессилить, изнувать, изнурить. 2) Истощать, истощить.

Висил'ятися, ляюся, ешся, сов. в. вісилитися, люся, лишся, гл. Изнуваться, изнуриться. истощаться, истощиться.

І. Висин'атися, ється, сов. в. висинитися, ниться, гл. безл. Представ-

ляться, представиться во сне, присниться. *Мені вже з рік висиналось, що батько вмер.*

***II. Висин'атися, наюсь, ешся, гл.** Высыпаться. *Не будіть, нехай висинається.* Крим.

Вісинити. См. **Висинювати.**

Вісиновити, влю, виш, гл. Исключить из семьи, лишить наследства. *Було в його два сини... Андрія, кажуть, не злюбив за щось: видко, той не вмів шануватися, дак він його висиновив—прогнав з двору.* О. 1861. X. 27.

Висинювати, нюю, еш, сов. в. висинити, ню, ниш, гл. 1) Синить, посинить. 2) Тратить, истратить на синение.

Висин'я, ні, ж.—**Височин'я.** Волч. у. (Лободовск.).

Вісип, пу, м. 1) Насыпь. *Турок нароби́в такі висипи, от як би хата.* Брацл. у. ***Залізни́чий вісип.** Железнодорожное полотно. 2) Сыпь. Сл. Нік.

***Висип'ання, ня, ср.** 1) Высыпка, высыпание. 2) Насыпание. Сл. Нік.

Висип'ати, паю, еш, сов. в. висипати, пеш, гл. 1) Высып'ать, высыпать. *Висипав я на стіл жменю дукатів.* Стор. МПр. 41. 2) Выливать, вылить. *Висип всенький борщ у миску.* 3) Высып'ать, появляться, появиться во множестве. *Висипали запорожці — лиман човни вкрили.* Шевч. 49. 4) Насып'ать, насыпать. *Та висип же, миза, високу моглилу.* Мег. 98. 5) Усып'ать, усыпать.

Висип'атися, паюся, ешся, сов. в. висипатися, плюся, пишся, гл. 1) Высып'аться, высыпаться. *Висипався Хміль із міха, та показав ляхам лиха.* Ном. № 664. 2) Показываться, показаться проростая (об усах, бороде). *Висипався чорний ус.* Шевч. 555.

Вісипка, ки, ж. Сыпь. Желех.

***Висипл'яння, ня, ср.** Высыпание. Сл. Нік.

Висипл'яти, ляю, еш, сов. в. висипати, плю, пиш, гл. 1) Спать, проспать известное время. *День висп'ать, а ніч у карти програть.* О. 1861. X. 151. *Виспав усю ніч.* Константиногр. у. 2) Только сов. в. Приобрести что спаньем. *Вислав коваля і бондаря.* Ном. № 11325.

Висипля́тися, ляюся, ешся, сов. в. **віспатися, плюся, пишся**, гл. Высыпаться, выпасться. *Доки ти висиплятимешся та вилежуватимешся? А в вівторок похмелялася, а в середу висиплялася.* Грин. II. 325. *Хто як постеле, так і виспиться.* Ном. № 7201.

***Висипній, на́, не́.** Сыпной. *Висипний тиф, висипна хвороба.* М. Лев.

Висиса́ти, са́ю, еш, сов. в. **віссати, ссу, ссеш**, гл. Высасывать, высосать. *Висисає останню силу нашої землі наш ворог.* Левиц. I. 203. *На хлібові клятий жучок висиса яке зерно м'яке.* Волч. у.

Висіти, шу́, сіш, гл. Поднимать в вышину. *Будуть (снопи) возити, в стоги стожити, а в шир ширити, а в вись висити.* Гол. II. 17.

Висиха́ння, ня, с. Высыхание. К. Псал. 69.

Висиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **вісхнути** и **вісохти, хну, неш**, гл. Высыхать, высохнуть. *Сохнуть наші яри, висихає наша вода.* Левиц. I. 203. *Кухоль ходить, переходить, так і висихає.* Шевч. 125.

Висіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **вісіяти, сію, еш**, гл. 1) Расходовать, израсходовать на сеяние. *А бідний мужик і не висівав тієї пшениці — стільки було, стільки й єсть.* Грин. II. 147. *Ой на горі вітер віє, подолянка руту сіє, сіє, сіє, висіває.* Голов. 2) Усевать, усеять. 3) Просевать, просеять.

Вісі́вки, вок, ж. мн. Отруби. *Дивиться, як собака на висівки.* Ном. № 3399.

Висі́вчаний, а, е. Из отрубей сделанный.

***Висіда́ти, да́ю, еш**, сов. в. **вісісти, сяду, деш**, гл. Высаживаться, посадиться. Сл. Яворн.

Висіка́ка, ки, м. Дерзкий, нахал, выскочка. *Ого! провчу я висікаку!* Котл. Ен. IV. 34.

Висіка́нка, ки, ж. Порка. *Ой там на долині жуки бабу повалили, і сорочку зняли, висіканку дали.* Ном. № 12529.

Висіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **вісікти, січу, чеш**, гл. Вырубать, вырубить, высечь. *Ой як я схочу, терен висічу.* Нп. *Як зачав сікти мечем, — висік триста п'ятдесят чоловіка мечем.* Грин. III. 587.

Висіка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **вісіктися, січуся, чешся**, гл. Сечься, посечься. *Грива коневі геть висіклася.*

Вісі́ль, соли, ж. Шуточное слово, употребленное, повидимому, в значении: отсутствие соли. Ном. № 14321. См. **Віпшоно**.

Вісімдеся́т, восьмідесяти, числ. Восемьдесят. *Мені вісімдесят год.* Рудч. Ск. I. 20.

Вісіпа́тися, паюся, ешся, гл. — на ко́го. *Наброситься на кого с криком, бранью.* Вх. Лем. 398.

Вісіти, шу, сиш, гл. Висеть. *Сядь, нехай поли не висять.* Ном. № 11861. *Висить чоловік неживий.* Рудч. Ск. II. 180.

Вісіяти. См. **Висіва́ти**.

***Вискака́йло, ла, м.** Выскочка. *А я тому вискакайлові поб'ю мордяку, щоб не вискакував, де не просять.* Крим.

Виска́кувати, ку́ю, еш, сов. в. **віскочити, чу, чиш**, гл. 1) Выскакивать, выскочить, выпрыгивать, выпрыгнуть. *Вискакує з води проклятий ірод.* ЗОЮР. II. 30. 2) Подскакивать, подскочить, подпрыгивать, подпрыгнуть. *Хоч вискакуй, хоч не вискакуй, та чумаченьку й орле, що в неділоньку переїздити на Самарськеє поле.* Рудч. Чп. 205.

Віска́лити, ся. См. **Вискаля́ти, ся**.

Вискаля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **віскалити, лю, лиш**, гл. Оскаливать, оскалить. *Вискалив зуби, як собака.* Ном. 12639. *Хоч убий москаля, то він зуби вискаля.* Ном. № 829.

Вискаля́тися, ляюся, ешся, сов. в. **віскалитися, люся, лишся**, гл. 1) Оскаливаться, оскалиться. 2) О солнце: проглядывать, проглянуть сквозь тучи. *То дощ, то вискалиться.* Ном. № 568.

Висквиря́тися, ряюся, ешся, гл. = **Вискиря́тися.** *Сонечко висквирилось.* Мнж. 178.

Віскирити, ся. См. **Вискиря́ти, ся**.

Вискиря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **віскирити, рю, риш**, гл. = **Вискаля́ти, віскалити.** *Так зуби й вискиря.* Грин. II. 93.

Вискиря́тися, ряюся, ешся, сов. в. **віскиритися, рюся, ришся**, гл. = **Вискаля́тися, віскалитися.**

Віскіпа́ти, паю, еш, гл. 1) Выко-

выривать. 2) Отыскать, найти. *От я собі вискіпаю чоловіка.* Г. Барв. 397.

Віскіпатися, паюся, ешся, гл. Проявиться, взятсья. *І звідки се він вискіпався на наше безголов'я?*

Віскічка, ки, ж.—**Білка.** Вх. Уг. 230.

***Віскічко, ка, м.** Выскочка. *Йому хвамлія Хведоренко, а по вуличному Вискічко, ще од батька, бо батько дуже любив вискакувати перед панами.* Крим.

***Віскоком, нар.** Вприпрыжку, скачками. *Покликали,—він вискоком біжить.* Крим. **З віскоком.** С удовольствием. *Пішов Антося з вискоком.* Свидн. Люб. 150.

Вискотня, ні, ж. Визжание, визг.

Віскоцень, цня, м. Лен, головки которого, созрев, лопаются сами и семена выпадают. Гол. Од. 37. См. **Скоцень.**

Віскочити. См. **Вискакувати.**

Віскребти. См. **Вискрібати.**

Вискріпувати, пую, еш, гл. Поскрипывать. *Ідуть воли, ідуть вози вискрипуючи.* Рудч. Чп. 193.

Вискрібати, баю, еш, сов. в. віскребти, бу, беш, гл. Выскребать, выскресть, выскабливать, выскоблить.

Віскрібки, бків, м. мн. Поскребки.

Вискромáджувати, джую, еш, сов. в. віскромадити, джу, диш, гл. Выскребать, выскресть. *А діжу, як спече хліба, то не вискромáде, не оббане.* Мнж. 99.

***Вискряк, кá, м.** Сопля. *А з носа вискряк висить.* Крим.

Вискубати, баю, еш, сов. в. віскубти, бну, неш, гл. Вырывать, вырывать, выщипывать, выщипать перья, волоса. *Як ухопив його за чуба, дак скільки зачепив, стільки й вискуб.* Также о срывании травы, листьев. *Нема паші: вискубає бідний товар кожну травинку з землею.*

Виславляти, ляю, еш, гл. Славить, прославлять. *Славу козацьку виславляли.* Лукаш.

Віслати. См. **Висилати.**

Віслебезувати, зую, еш, гл. 1) Прочесть по складам, с трудом. 2) Рассказать, высказать все, ничего не опуская.

Вислебезував їм усе, як од мене тайлись. К. XII. 30.

Віслизнути, ну, неш, гл.—**кому з рук.** Выскользнуть.

Віслий, а, е. Висячий. **Вісла колóдка.** Висячий замок. Валковск. у.

Віслід, ду, м. Исследование, результат исследования. Левч. 52.

Вісліджування, ня, ср. Выслеживание.

Вісліджувати, джую, еш, сов. в. віслідити, джу, диш, гл. 1) Выслеживать, выследить. *Натрапив на слід та й вислідив.* Стор. I. 49. 2) Исследовать. Уман. I. 304.

Вісліпити, плю, пиш, гл. Ослепить всех. *Іще не всіх чортів висліпили—підемо сліпить.* Ном. № 10346.

Вісліпувати, пую, еш, сов. в. вісліпати, паю, еш, гл. Увидеть, замечать, заметить (о людях с слабым зрением).

***Вислобóкий, а, е.** С отвисшими боками. Е. Чик.

Віслобонити, ню, ниш, гл. Освободить.

Віслобонитися, нюся, нишся, гл. Освободиться.

***Вісло(і)в, ову, м.** Выражение (словесное). Сл. Тутк.

Вісловити, ся. См. **Вислóвлювати, ся.**

***Вісловлення, ня, ср.** Выражение. *Часом впадали в другу крайність—простонароднього невмістного висловлення.* Я. Гол.

Вислóвлювати, люю, еш и висловляти, ляю, еш, сов. в. вісловити, влю, виш, гл. Выражать, выразить, говорить, сказать, рассказать, *высказывать, высказать. *Висловлювали так, щоб він нас уторопав.* О. 1862. IX. 25. *Висловив сам, сам і одвічай.* Константиногр. у.

Вислóвлюватися, влююся, ешся, сов. в. вісловитися, влюся, вишся, гл. Выражаться, выразиться, *высказываться, высказаться. *Змогли б висловитись по-своєму про всяку річ.* К. (О. 1862. III. 30).

Вісловок, вка, м. Выражение. Харьковск. у. *Навіть висловок: «ad majorem Dei gloriam» взято цілком із Корана.* К. ЦН. 248.

***Вислогубий**, а, е. С отвисшей губой. Сл. Яворн.

Вислозідий, а, е. О рогатом скоте: с такой задней частью спины, которая опускается вниз. Волч. у.

Віслуга, ги, ж. 1) Служба. *А до того іще спорили батогами, а за вислугу палюгами.* Г. Арт. (О. 1861. III. 85). 2) Прослуженное время. *Там козак по риночку ходит, у гетьмана вислуги ся просить: пусти мене, мій пане, додому.* Гол. I. 109. 3) Заслуженное, заработок за службу. Ум. **Віслуженька**. *На тім короваю три яблучка з раю: то ж тобі, Марусенько, вірна твоя вислуженька, що ти собі вислужила у милого бога.* Рк. Макс.

Вислугівуватися, вуюся, ешся, *сов. в. **віслугуватися**, гуюся, гуешся. гл. 1) Выслуживаться, выслужиться, отслуживать, отслужить за что. 2) Прислуживать, прислужничать, угодничать.

Вислуженіна, ни, ж. 1) = **Віслуга**. 2) Эмеритура. Желех.

Віслуженька, ки, ж. Ум. от **віслуга**.

Віслужити, ся. См. **Вислужувати**, ся.

Вислужній, а, е. Услужливый, готовый к услугам. Вх. Лем. 398.

Вислужувати, жую, еш, сов. в. **віслужити**, жу, жиш, гл. 1) Прослуживать, прослужить известное время. *Дай мені, боже, цей год вислужити.* Нп. 2) Заслуживать, заслужить, зарабатывать, заработать. *Служив я, дума, год,—вислужив день поля на год.* Рудч. Ск. II. 9.

Вислужуватися, жуюся, ешся, сов. в. **віслужитися**, жуся, жишся, гл. 1) Выслуживаться, выслужиться. 2) Дослуживать, дослужить, отслужить, докончить службу.

***Віслухання**, ння, ср. Аудиенция.

Вислухання, ня, с. Выслушивание.

Вислухати, хаю, еш, сов. в. **віслухати**, хаю, еш, гл. 1) Выслушивать, выслушать. *Все вислухав, що до його тітка говорила.* Рудч. Ск. II. 94. 2) Слушать, прослушать.

Віслухач, ча, м. Слушатель. *Будь добрим вислухачем, будеш добрим повідачем.* Ном. № 12871.

***Вислужування**, ня, ср. = **Вислухання**.

Вислужувати, хую, еш, гл. = **Вислухати**.

Вислюга, ги, м. Повеса. Мл. л. сб.

Вісмажити, ся. См. **Висмажувати**, ся.

Висмажувати, жую, еш, сов. в. **вісмажити**, жу, жиш, гл. Выжаривать, выжарить, вытапливать, вытопить (жир).

Висмажуватися, жуюся, ешся, сов. в. **вісмажитися**, жуся, жишся, гл. Выжариваться, выжариться, вытапливаться, вытопиться (о жире).

Вісмажити. См. **Висмажувати**.

Висмажувати, люю, еш, сов. в. **вісмажити**, лю, лиш, гл. Выжигать, выжечь.

Вісмердітися, джуся, дишся, гл. Вывоняться, утратить дурной запах. *Завтра в нас гості будуть, а до завтрього хати не висмердяться.* Левиц. I. 403.

Вісмик, ку, м. Возвышение на дороге, *под'ем. *Не хочу багацько набирати, а то бдує мені до Богуслава три висмики, то важко на коні.* Каневск. у. Ум. **Вісмичок**.

Висмикати, каю, каеш, сов. в. **вісмикнути**, ну, неш, гл. Выдергивать, выдернуть. *З-під пояса шовкову хустку висмикав.* Нп. *З лоба очі висмикати.* АД.

Висмикатися, каюся, каешся, сов. в. **вісмикнутися**, нуся, нешся, гл. Выдергиваться, выдернуться. *Висмикнувся кінець мотузка.*

***Висмикування**, ня, с. 1) Выдергивание. 2) Прорывка (свеклы). Сл. Нік.

Вісмичок, чқа, м. Ум. от **вісмик**.

Висмівати, ваю, ваеш, сов. в. **вісміяти**, смію, еш, гл. Осмеивать, осмеять, поднять на смех. Ном. № 9441.

Висміватися, ваюся, ваешся, гл. Насмехаться, издеваться. ***З кого**. Насмехаться над кем.

Вісмоктати. См. **Висмоктувати**.

Висмоктувати, тую, еш, сов. в. **вісмоктати**, кчу, чеш, гл. Высасывать, высосать. *Довго держав він чарку коло рота, висмоктавав останню крапельку.* Левиц. I. 137. *Висмоктав з самого серця кров.* Стор. МПр. 32.

Вісмолити. См. **Висмолювати**.

Висмолювати, люю, еш, сов. в. вісмолити, лю, лиш, гл. Осмоливать, осмолить.

***Віснаженя, ня, с.** Истощение.

Віснажити, ся. См. Виснажувати, ся.

Виснажувати, жую, еш, сов. в. віснажити, жу, жиш, гл. Обессилить, обессилеть, истощать, истощить.

Виснажуватися, жуюся, ешся, сов. в. віснажитися, жуся, жишся, гл. Обессилить, обессилеть, истощаться, истощиться.

Віснитися. См. Висинатися.

***Вісненок, вку, м.** Заключение, вывод, следствие, умозаключение. Сл. Нік.

***Висноувати, вую, еш, сов. в. віснувати, ную, еш, гл.** 1) Развивать, развивать. 2) Выводить, вывести заключение. Сл. Нік.

Віснувати, ную, еш, гл. 1) Израсходовать на основу (нитки). 2) Сосновать.

Віснути, сну, неш, гл. 1) Виснуть. 2) О человеке: торчать. *Наймит усе висне в хаті, не йде на роботу.* Рк. Левиц. *3) Околачиваться. *І чого ти увесь денечки тут виснеш, наче тобі иншого діла немає?* Звен. у. Ефр. 4) Взвизгнуть. *Шпигнув його голкою, а він як не висне!* Звен. у. Ефр.

Висок, скá, м. 1) Висок. *Сивизна на висках.* Ном. № 8709. 2) Отвес (у каменщиков). Сумск. у. Ум. **Височок.** МВ. (О. 1862. I. 92).

Високий, а, е. 1) Высокий. *Високий до неба, а дурний як треба.* Ном. № 6347. *Долина глибока, а могила висока.* Мет. 79. 2) Высоко находящийся. *Пошли, боже, щастя з високого неба.* Мет. 65. 3) Возвышенный. Ум. **Височенький.** *Вийшла височенька дівчина.* Стор. I. 99.

Високість, кости, ж. 1) Высота, высота, *высь. *Летить орел понад морем по високій високості.* Мет. *Виставимо, миле брата, на високостях науки і літератури наше національне знамено.* К. XII. 133. *Аби в панській високості хоть-но рік пожити.* К. МВ. X. 6. 2) Возвышенность. *3) В титуле: высочество. Сл. Нік.

Вісоко, нар. Высоко. *Не дивись високо, бо запорошиш око.* Ном. № 2552. Ум. **Височенько.**

***Високовартісний, а, е.** Многоценный, драгоценный.

***Високовартний, а, е.** Высокосортный. Сл. Дубр.

Високодумний, а, е. Гордый, высокомерный.

Високодумно, нар. Гордо, высокомерно.

Високодумство, ва, с. Высокомерие, гордость. Левиц. I. 502.

***Високоповажаний, а, е = Високоповажний.**

Високоповажний, а, е. Многоуважаемый, глубокоуважаемый. *Ось високоповажний пан Шрам із сином.* К. ЧР. 211. **Високоповажний Добродію!** Милостивий Государь!

Високорогий, а, е. С высокими рогами. *Воли високорогі полові дивляться з загороди у двір поважно.* МВ. II. 134.

Високославний, а, е. Прославленный. *Високославні герої.* К. Дз. 23.

Високостанний, а, е. Высокий ростом. *Народ ручий... високостанний.* О. 1862. IX. 63.

***Високості, тей.** Высоты, вершины; переносно: вершина, высшая точка (развития и т. п.).

Високочолий, а, е. С высоким челом; с высоко поднятой головой. *Мов ті діди високочолі дуби з гетьманщини стоять.* Шевч.

Високошановний, а, е = Високоповажний. *Послухали доброї ради високошановного народолюбця.* О. 1862. IX. 125.

Вісолопити. См. Висолоплювати.

Висолоплювати, плюю, еш, сов. в. вісолопити, плю, пиш, гл. Высовывать, высунуть, вывалить (язык). *Язык висолопив.* Рудч. Ск. II. 17. *Прийдеться бігати, язык висолопивши.* Кобел. у.

***Висота, ти, ж. = Високість.** *Ой летить орел та висотою, а кінь біжить та низотою.* Нп.

Висота, ті, ж. = Високість. К. Пс. 196. *Під високу висоту злітає (сокіл).* КС. 1882. XII. 495. Мнж. 122.

***Вісотаний, а, е.** Вымотанный. Сл. Нік.

Висотатися, таюся, ешся, *гл.* 1) Вымотаться (о нитках). 2) Выйти один за другим. *Як заграли музики, то з хати так усі й висотались та в клуню.* Св. Л. 203.

***Висо́тувати**, тую, еш, *сов. в. висотати*, таю, еш, *гл.* 1) Выпарывать, выпороть. 2) Выматывать, вымотать. Сл. Нік.

Висохлий, а, е=**Вісхлий**.

Висохти. См. **Висихати**.

Височезний, височénний, а, е. Очень высокий. *Височенний хрест поставив.* Шевч. 596.

Височéнький, а, е. Ум. от **висо́кий**.

Височéнько, нар. Ум. от **висо́ко**.

Височина́, ні́ и височиня́, ні́, *ж.* 1) Высота. Желех. *Як небесна височина, так морська глибина.* Нп. *2) Вышина.

Височі́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Поднимать на высоту, делать высоким. *Ой не хвалися, да березонько, не ти свою кору да вибілила, не ти сеє листе да широчила, не ти сеє гилле да височила.* Гол. III. 158.

***Височитися**, чуся, чишся, *гл.* Уйти просачиваясь, прососаться. *Отут вода раз-у-раз бігла коло цябрин, підмивала цябрини, пісок височивсь—кирниця й завалилася.* Крим.

Височі́нь, іні́, *ж.* = **Височина́**. Желех.

Висо́чок, чка, *м.* Ум. от **висо́к**.

***Віспа**, пи, *ж.* 1) Остров. *Дівоча виспа.* М. Вовч. 2) Бугор. Бердян. у.

***Віспів**, ву, *м.* Распев. Сл. Нік.

Виспівати, ваю, еш, *сов. в. виспівати*, пію, еш, *гл.* 1) Созревать, созреть. *Поки молодий, то сіренький, а як виспіє, то чорненький, неначе тхір.* Стор. II. 165. 2) Поспевать, поспеть, успеть. Мнж. 136. *Виспівайте, а я тут поки сам одбиватимусь.* КС. 1882. III. 612. *Наче й на однім місті сиділа, а де треба—виспіла.* Мнж. 121.

***Віспівати**, ваю, еш. См. **Виспівувати**.

Віспіватися, ваюся, ешся, *гл.* Испеться, потерять голос.

***Виспівач**, ча, *м.* Певец, воспеватель. Сл. Яворн.

Виспівувати, вую, еш, *сов. в. виспівати*, ваю, еш, *гл.* 1) Только несов. в. Петь, распевать. *Любо він було пісні*

виспівує ясними зорями. МВ. II. 11. *Грає кобзарь, виспівує, аж лихо сміється.* Шевч. 51. 2) Добывать, добыть пением. *Виспівав собі дівчину любу та гарну.* МВ. II. 12. 3) Петь, пропеть. *А як думу виспівую, сяду в чистім полію.* Млак. 92. 4) Выражать, выразить пением. *Виспівает горе.* Левиц. I. 35. *Вона наче мою долю виспівує.* Г. Барв. 393. 5) Только сов. в. Пропеть известное время. *Таке співуче, що весь день тобі виспівает.* 6) Терять, потерять от пения. *Увесь голос виспівав і бандуру потрощив.* Стор. I. 94.

Віспінути, спіну, неш, *гл.* = **Виспівати**, виспівати 2. *Кажу йому: не виспівеш туди. Так ні, таки пробі: виспіву ще! та й сидить, базікає,—ну й загався.* Новомоск. у.

Віспіти. См. **Виспівати**.

Вісповідати, даю, еш, *гл.* Исповедать. *Вона побігла до попа, щоб висповідав його.* Рудч. Ск. I. 166.

Вісповідатися, даюся, ешся, *гл.* Побывать на исповеди, *исповедаться. *Піди попереду висповідайся.* Ном. № 5473.

Вісповідь, ді, *ж.* Исповедь. Харьк.

Вісп'яток, тку, *м.* Носок сапога.

Вісп'ятками біти. Бить носками сапог. Драг. 18.

***Вісранка**, ки, *ж.* = **Вісерка**. Звенигор. у.

Віссати. См. **Висисати**.

***Вістава**, ви, *ж.* 1) Представление, спектакль. 2) Выставка. Сл. Нік.

Виставати, стаю́, е́ш, *сов. в. вистати*, стану, неш, *гл.* Быть достаточным, ставать, стать. Употребляется только безлично. *Як вистало на юшку, то вистане й на петрушку.* Ном. № 4884. 2) Выступать, выступить, выйти, уйти. *Вже (молода) з панянства вистає, до старих людей пристає.* О. 1862. IV. 25. 3) Выдаваться, выдаться вперед, выступить.

***Виставлєнець**, нця, *м.* Ставленник. Сл. Нік.

Виставляти, ляю, еш, *сов. в. виставити*, влю, виш, *гл.* 1) Выставлять, выставить. *На базарі солодкий мед виставляла.* Макс. *Язык белькне та в кут, а спину виставляють, б'ють.* Ном. № 1122. 2) Уставлять, уставить.

Весь стіл виставив цяцьками. 3) Ставить, поставити на вид. *Старе виставляє себе, що не скоро їсть.* Ном. № 13952.—*перед очі.* Представляють, представити на усмотрение. 4) Устраивать, устроить, выстроить, соорудить. *Виставити хату.*

Виставля́тися, ляюся, ешся, сов. в. ві́ставитися, влюся, вишся, гл. Выставляться, выставиться, выдаваться. *выдаться (вперед).*

***Виставний, а́, е́.** Выставочный. Сл. Яворн.

Виста́лювати, люю, люеш, сов. в. ві́сталити, лю, лиш, гл. Насталивать, насталить. *Висталив ніж і став її різати.* Рудч. Ск. I. 44.

Ві́становити, влю, виш, гл. = Ві́ставити.

Ві́становитися, влюся, вишся, гл. Душа́ ві́становиться. *Дух вон. Дайте трохи душі утихнути. а то вистановиться.* Г. Барв. 69.

Ві́старатися, раюся, ешся, гл. 1) Достать что-нибудь для себя, добиться чего, выхлопотать, исходатайствовать. *Ви, паничу, лучче вистарайтесь на священника.* Левиц. I. 174. 2)—*перед ким, проти ко́го.* Услужить, прислужиться кому. *От тобі чорт і вистаравсь перед чортами: він думав, що коли робитиме великі капості людям, то його й чорти похвалять, а вони бач! Грин. II. 62. Дбаємо про те, щоб і проти бога і проти людей вистаратись гаразд.* Г. Барв. 442.

***Ві́старіти, рію, еш, гл.** Изжить.—*розум.* Потерять, износить ум. Сл. Нік.

Ві́старітисся, ріюся, ешся, гл. Со-стариться. Вх. Лем. 398.

***Ві́стати, ану, неш, не, гл.** См. **Вистава́ти.** Борд. 81.

Виста́чати, чаю, еш, сов. в. ві́стачити, чу, чиш, гл. 1) Хватать, хватить, стать, быть достаточным. *Одних тенет вистачить на дві милі.* Стор. II. 219. 2) Доставить, поставити в достаточном количестве. *Їм... треба вистачити добре їсти.* Левиц. I. 501. *Таке військо вистачимо, що й кримського хана завоювали б.* Стор. II. 226. *Хоч невеличкий млин, та, знаєш, чепурненький, раз-по-раз, день-у-день крутивсь і гуркотів і хліба вистачав хазяїну чима-*

ло. Греб. 383. **На всіх не ві́стачиш.** *Всех не удовлетворишь.*

Виста́чення, ня, с. Доставка, поставка.

***Висте́жування, ня, ср.** Выслеживание. Сл. Нік.

***Висте́жувати, жую, еш, сов. в. ві́стежити, жу, жиш, гл.** Выслеживать, выследить. Сл. Нік.

***Висте́лювання и вистеля́ння, ня, ср.** Выстилание, выстилка. Сл. Нік.

***Вистеля́ти, ляю, еш, сов. в. ві́стелити, лю, лиш, гл.** Выстилать, выстлать. Сл. Нік.

Ві́стерегти, ся. См. Вистери́гати, ся.

Вистери́гати, гаю, еш, сов. в. ві́стерегти, режу, жеш, гл. 1) Подстергать, подстеречь. *Вистереже мене коло дверей, махне мені відром,—я й догадаюсь: побіжу, води їй унесу.* Г. Барв. 112. 2) Предостерегать, предостеречь.

Вистери́гатися, гаюся, ешся, сов. в. ві́стрегтисся, режуся, жешся, гл. Остерегаться, остеречься. *Пий, та не впливайся, між чужими людьми вистери́гайся.* Ном. № 224.

Ві́сти, в'ю, в'еш, гл. = **Ві́ти, в'ю, в'еш.** *А з хрещатого та барвіночка не висти віночка.* Грин. III. 537.

Висти́гати, гаю, еш, сов. в. ві́стиг(ну)ти, гну, неш, гл. 1) Поспевать, поспеть, успевать, успеть. *Ой вистига́йте, славні чумаченьки, зімувати до лу́гу.* Лис. III. № 7. *Тут хліб постиг,—виймаю, а в другій діжі вистиг—саджаю.* Г. Барв. 242. *Вистигти на божу службу.* Г. Барв. 156. 2) Спеть, поспеть, зреть, созреть, созреть. 3) Остывать, остыть.

Вистила́ти, лаю, еш, сов. в. ві́слати, стелю, лиш, гл. 1) Устилать, устлать. *Тут тобі, серденько, в степу погибати, русими кудрями степи вистилати.* Мет. 94. 2) Расстилать, разостлать. *Ой там брала дівка льоночок дрібненький, вона ж йо́до брала, тонко вистилала.* Грин. III. 413.

Вистина́ти, наю, еш, сов. в. ві́стинати, наю, еш, гл. Вырубать, вырубать. *На походах жовніре вистинають зустрічну русь упень.* К. Кр. 15. *Іван ся схопив, шабельку вихопив, вистинав садок, садок вишневий.* Голов.

Вістіг, гу, м. Строчка в шитьє. Харьк. г. Полтавск. г.

Вистігати, гаю, еш, гл. Строчить. *Сорочку вистігаю.* Каневск. у.

***Вистобурчувати, чую, еш, сов. в. вистобурчити, чу, чиш, гл.** Выставлять, выставить, высовывать. высунуть. (*Ковблики*) *вистобурчують свою тупу вусату мордочку аж над воду.* Франко.

Вистоювати, стоюю, еш, сов. в. вистоювати, стою, їш, гл. Простаивать, простоять, выстаивать, выстоять. **Вистоювати службу.** Отстоять обедню. К. ЧР. 100.

Вистоюватися, стоююся, ешся, сов. в. вистоюватися, стоюся, ешся, гл. 1) Настаиваться, настояться. *Вівці, вистоювшись за день, ідуть швидко.* О. 1862. V. Кух. 33. 2) Устаиваться, устояться.

Вистойлка, ки, ж. Настойка.

***Вистоюний, а, е.** Выстоявшийся. *Біжать коні, бо вистоюні, та й гладкі та здорові.* Проскурівна.

Вистоюти, ся. См. **Вистоювати, ся.**

Вистрашати, шаю, еш, сов. в. вистрашати, шу, шиш, гл. Выгонять, выгнать, напугав.

Вистрелити. См. **Вистрелювати.**

Вистрелювати, люю, еш, сов. в. вистрелити, лю, лиш, гл. Выстреливать, выстрелить. *Той стрілець вистрелив, убив вовка.* Рудч. Ск. I. 72.

Вистреляти, ляю, еш, гл. Перестрелять. *Вистреляймо їх, вражих синів.* ЗОЮР. I. 243.

Вистриба, нар. Скачками, подскакивая. *Я йому таке скажу, що він від мене вистриба піjde.* Черн. г.

Вистрибнути, ну, неш, гл. Выскочить, выпрыгнуть. *Вона як вистрибне, та на небо, і стала зіркою.* Мнж. 27.

Вистрибом, нар. Вприпрыжку (бежать). Желех.

Вистрибувати, бую, еш, гл. Подскакивать, прыгать, танцевать, *выделывать ногами. *Попереду чумаки іде, вистрибує йдучи.* Рудч. Чп. *В обох підківки забряжчали, жижки до танців задрижали, вистрибувавши гоцака.* Котл. Ен. I. 20.

Вистиргати, гаю, еш, сов. в. вистиргати, жу, жеш, гл. 1) Выстригать, выстричь. 2) Только сов. в. Остричь всех. *Одбирають на росколи овець. і*

стрижуть. **Вистригши, випускають.** О. 1862. V. Кух. 33.

Вістріл, лу, м. Выстрел. Стор. II. 156.

***Вистрілювати, люю, еш, сов. в. вистрелити, лю, лиш, гл. = Вистрелювати.** Сл. Нік.

Вистрілянка, ки, ж. Название ружья. Встречено в песне в ум. виде: **Вистріляночка.** *Сам на себе надюся і на свого коня вороного і на сіделечко з-під злата самого, на два пістолі барзе грімкїї, на третю рушничку-вистріляночку.* Нп.

Вістріпати, ся. См. **Вистріпувати, ся.**

Вистріпувати, пую, еш, сов. в. вистріпати, паю, еш, гл. Выдергивать, выдернуть (нитки в ткани).

Вистріпуватися, пуюся, ешся, сов. в. вистріпатися, паюся, ешся, гл. Выдергиваться, выдернуться, распускаться, обтрепаться (о ткани). *Рукава вистріпались.* Мнж. 178.

Вістріхнути, хну, неш, гл.? *Вистріхнув його на блазня.* Ном. № 13180.

Вістроїти, ся. См. **Вистроювати, ся.**

Вістромити, ся. См. **Вистромляти, ся.**

Вистромляти, ляю, еш, сов. в. вистромити, млю, миш, гл. Выставлять, выставить, выткнуть. *Вистромила (лисиця) хвоста з нори.* Мнж. 4. *З куша вистромила рило.* Левиц. I. 494.

Вистромлятися, ляюся, ешся, сов. в. вистромитися, млюся, мишся, гл. Выставляться, выставиться, выткаться, выткнуться

Вистроювати, стрюю, еш, сов. в. вистроїти, стрюю, їш, гл. 1) Нарядить, нарядить. 2) = **Будувати, збудувати.** *Вистроїв їм хату.* Рудч. Ск. I. 164.

Вистроюватися, стрююся, ешся, сов. в. вистроїтися, стрююся, їшся, гл. Нарядяться, нарядиться. *Вистроїлась, як лялечка.* Ном. № 11184.

Вістругати. См. **Вистругувати.**

Вистругувати, гую, еш, сов. в. вистругати, гаю, еш, гл. 1) Выстрагивать, выстрогать. *Вистругай оцю дошку.* 2) Выравнивать, выровнять (поверхность земли). *Тут за слободою ви-*

стружемо та наллемо тік, тут і змоло-
тимо. Мнж. 127.

***Ві́струнитися**, нюся, нишся, гл. Вытянуться в струнку. Сл. Яворн.

Ві́студити. См. **Висту́жувати**.

Висту́жувати, жую, еш, сов. в. **ві́студити**, джу, диш, гл. Студить, вистудить.

Ві́ступ, пу, м. Выступление. Желех.

Виступа́ти, паю, еш, сов. в. **ві́ступити**, плю, пиш, гл. 1) Выступать, выступить. 2) Выходить, выйти. *Відтіля виступа велике військо*. Лукаш. 89. 3)—**на що**. Вступать, всходить, становиться на что.

Ві́ступець, пця, м. 1) Род танца. *Мотря співає виступця*. К. ЦН. 232. Отсюда как наречие: **Ві́ступцем**. Плавно выступая. *Виступцем тихо йду*. Мет. 294. *Гоголем, походочкой. *Чорногуз ходить виступцем*. Херс. Нік. 2) Множ. **Ві́ступці**. Туфли. ЗОЮР. I. 69. *Шовкова плахта, виступці золотом вигятовані*. Стор. II. 29. **Піті́ на ві́ступці**. Уйти. *Пішов на виступці, скільки здря*. Кобел. у. **Про́шу на ві́ступці**. Прошу уйти, выйти. Ном., стр. 233.

Ві́ступити. См. **Виступа́ти**.

Ві́ступка, ки—**Покрїтка**. Вх. Зн. 7.

Ві́ступцем. См. **Ві́ступець** 1.

Ві́ступці, нар.—**Ві́ступцем**.

Вистьобувати, бую, еш, сов. в. **ві́стьобати**, баю, еш, гл. *Выхлестывать, выхлестать, выстегивать, выстегать.

Вистяга́ти, гаю, еш, сов. в. **ві́стягати**, гну, неш, гл. Протягивать, протянуть. *Вистягти ногу*. Сосниц. у.

Вистяга́тися, гаюся, ешся, сов. в. **ві́стягтися**, гнуся, нешся, гл. Протягиваться, протянуться, растянуться. *Гляньте на kota—як серед хати вистягся*. Св. Л. 205.

Ві́стягом, нар. В строчку.

***Висува́нець**, нця, м. Выдвиженец. Пр. Пр.

Висува́ти, ваю, еш, сов. в. **ві́сунути**, ну, неш, гл. 1) Высовывать, высунуть, выставить. *Висунула руку з води*. Ном. № 2656. 2) Выдвигать, выдвинуть.

Висува́тися, ваюся, ешся, сов. в. **ві́сунутися**, нуся, нешся, гл. 1) Высовываться, высунуться, выставиться.

Плечі їй дуже висунулись з-під чорної сукні. Левиц. I. 477. 2) Выдвигаться, выдвинуться. 3) Показываться; показаться. *Висунулась із самої пущі і сама ведмедиха*. Рудч. Ск. I. 134. 4) Выставляться, выставиться на показ. *Треба утаїти, що я письменний: у них, кажуть, із розумом не треба виставлятися*. Котл. НП. 381.

***Ві́сувка**, ки, ж.—**Шухля́да** 1. Сл. Яворн.

***Висувній**, а́, е́. Выдвижной. Сл. Дубр.

Ві́судити, джу, диш, гл. Добыть судом. *О ти, Євро невстидлива! з раю сьмя висудила*. Гол. IV. 521.

Ві́сукати. См. **Вису́кувати**.

Вису́кувати, кую, еш, сов. в. **ві́сукати**, каю, еш, гл. Высучивать, высучить. *Пріська сидить на днищі, висукує та виводе нитку за ниткою*. Мир. Пов. I. 134.

Ві́сунути, ся. См. **Висува́ти**, ся.

Ві́сурмити, млю, миш, гл. Протрубить.

Висуша́ти, шаю, еш и **вису́шувати**, шую, еш, сов. в. **ві́сушити**, шу, шиш, гл. Высушивать, высушить, изсушить. *Який бог змочив, такий і висушить*. Ном. № 78. *Висушили мене сльози*. Левиц. I. 73.

***Вису́шування**, ня, ср. Высушивание. Сл. Нік.

Ві́схлий, а, е. Иссохший.

***Ві́схнення**, ня, ср. Высыхание. Сл. Нік.

Ві́схнути. См. **Висиха́ти**.

***Ві́сходитися**, жуся, дишся, гл. 1) Подняться (о тесте). *Паляниця висходила через міру*. Н.-Лев. 2) Взойти (о растении). *Висходився овсюг та инше сміття*. Є. Чикал.

***Ві́сшість**, ости, ж. Превосходство. *З почуттям власної висшости, виразом призирства до темного хлопства... пан писар... звернувся плечима до громади*. Коцюб.

Вись, сі, ж. Вись, высота, вышина. *Будуть (снопи) возити, в стоги стожити, а в вись висити*. Гол. II. 17.

Ві́сякати, каю, еш, гл. Высморкать. *Ніс висякав*. Ном. № 6276.

Ві́сякатися, каюся, ешся, гл. Высморкаться.

Витавати, таю, еш, гл. Выступать из воды. *Тепер і тут каміння повитавало і там потроху витає з води.* Екат. у. (Залоб.). См. **Вітонутти**.

Віталище, ща, с. Место пребывания. *Віталище душі.* К. ЦН. 287.

Витанцьовувати, вую, еш, сов. в. **вітанцювати**, цюю, еш, гл. Танцовать, протанцювать. *Доводилось витанцьовувати з молодцями-панічами.* Левиц. I. 228. *Танцювали уже так, що против них ніхто на світі не витанцює.* КС. 1883. XI. 504.

Вітарасувати, сую, еш, гл. Умостити фашинником.

Витаровувати, вую, еш, сов. в. **вітарувати**, рую, еш, гл. Вывешивать, вывесить (неправильные веса). *Витарувати терези.* Рк. Левиц.

Витаскати. См. **Вітаскувати**.

Вітаскувати, кую, еш, сов. в. **вітаскати**, каю, еш, гл. Вытаскивать, вытасчить, стащить. *Насилу корець хмелю витаскали на гору.* Ном. № 924. *Ото як ухватив під черево,—так і витаскав на віз.* Рудч. Ск. I. 157.

Вітати, таю, еш, гл. Носиться, **пребывать.* *Нехай душі козацької в Україні витають.* Шевч. 4.

Вітвердити, джу, диш, гл. Утвердить? Закрепить? Скаже слово, так як *витвердить.* Ном. № 12906.

Вітверезити, жу, зиш, гл. Протрезвить.

Вітверезитися, жуся, зишся, гл. 1) Протрезвиться. *Ходить п'яний, не витверезився ще.* Грин. II. 224. *2) Отрезвиться. **Вітверезитися** нараз. Сразу, моментально отрезвиться. *Вони витверезилися нараз.* Лепкий.

***Вітвір**, ору, м. 1) Продукт, произведение, плод. 2) Образование, отложение. Сл. Нік.

***Вітворення**, ня, с. Создание, устройство, образование (чего-либо). Сл. Нік.

Вітворити. См. **Витворяти**.

Вітворки, рок, ж. мн. Проказы. Уман. III. 199.

Витворний, а, е. 1) Капризный, шалун. *2) Вычурный, затейливый.

Витворювати. См. **Витворяти**.

Витворяти, ряю, еш и **витворювати**, рую, еш, сов. в. **вітворити**, рю,

риш, гл. Выделявать, выкидать, выкинуть. *Таке було иноді витворює!* Сим. 212.

Вітекти. См. **Вітикати**.

Вітельбушити, шу, шиш, гл. Выпотрошить.

Вітерebитися, блюся, бишся, гл. Взобратся, залезть. *Витеребились аж на піч.* Левиц. I. 188.

Вітерливати, каю, еш, гл. Заработать игрой на музыкальном инструменте. *Музика що витерликав, то й проликав.* Чуб. I. 268.

Вітерпіти. См. **Вітерплювати**.

Вітерплювати, плюю, еш, сов. в. **вітерпіти**, плю, пиш, гл. 1) Вытерпливать, вытерпеть, стерпеть, переносить, перенести. *Не витерпів святої кари.* Шевч. 147. *Витерплю покуту.* К. Псал. 93. 2) Выстрадать.

Вітерти. См. **Витирати**.

Вітесати. См. **Вітисувати**.

Вітечи, чу, чеш, гл. = **Вітекти**.

I. Віти, вію, еш, гл. Выть. *І вовк на волі, та й виє доволі.* Ном. № 1328. *Синє море звірюкою то стогне, то виє.* Шевч. 49.

II. Віти, в'ю, в'еш, гл. Вить, свивать. *На Благовіщення і птиця гнізда не в'є.* Ном. № 418. *Я собі та й вінка вила.* Грин. III. 98. *Нехай дівочки не прядуть, нехай Марусі вильце в'ють.* Мет. 128. *Синові дав волоки вити.* О. 1861. X. 127.

Вітивкати, каю, еш, гл. Вылокать. *Йому скільки не сип борщу, все витивкає.*

I. Витикати, каю, еш, сов. в. **віткнути**, кну, неш, гл. 1) Вытыкать, выткнуть, высовывать, высунуть, показать. *Лисичка виткнула модрочку.* Рудч. Ск. II. 15. *Ти ж із хати ніколи носа не виткнеш.* Стор. I. 64. 2) **Витикати** пальцем когò. Тыкать, показывать пальцем. *Вороженьки поглядають, пальцями нас витикають.* Гол. I. 365. Сов. в. **вітикати**, каю, еш. 3) Утыкать, утыкать. 4) —кòпи. Отмечать, отметить копны (при разделе сбора между владельцем и рабочими).

***II. Витикати**, каю, еш, сов. в. **віткати**, тчу, тчеш, гл. Ткать, выткать. Сл. Нік.

Витикатися, каюся, ешся, сов. в.

віткнутися, нуся, нешся, гл. Вытыкаться, виткнуться, высовываться высунуться. *Виткнулась головка, співаючи «кукуруку».* Рудч. Ск. I. 36. *Зачувши у дворі гомін, виткнулась з хати.* Мир. Пов. II. 80.

***Витікувати, витікати, сов. в. вітикати, гл.** Истыкивать, истыкать (палками, булавками, вехами).

Витинати, наю, еш, сов. в. вітяти и вітнути, тну, неш, гл. 1) Вырублять, вырубить, вырезывать, вырезать. *Витяв з ремію шматок на підошву. Витяли пани ліс.* Св. Л. 306. 2) Только сов. в. Перерубить, перерезать всех. *Ворогів моїх настигну, не вернуся доти з поля, доки до ноги не витну.* К. Псал. 40. 3) Делать, сделать что-либо с жаром, с силой. *Витинати гопака.—Горнись лишень ти до мене та витнемо з лиха.* Шевч. 621. *Ще три штуки за тобою; витнеш,—ні пів слова.* Г. Арт. О. 1861. III. 105.

***Вітинка, ки, ж.** Вырезка. *Гетьман... став переглядати секретні листи й витинки із заграничних газет.* Лепкий.

Витирати, раю, еш, сов. в. вітерти, тру, треш, гл. 1) Вытирать, вытереть. *Витри лаву.* 2) Вытирать, вытереть, стирать, стереть. 3)—**сірничка.** Зажечь спичку. *Нема в віщо витерти сірничка.—огню.* Добыть огня трением. *Витер огню деревом об дерево.* Рудч. Ск. II. 106.

Витирач, ча, м. В верхнем мельничном жернове: находящаяся в отверстии палочка, счищающая приставшую к стенкам отверстия муку. Мнж. 481.

***Витирачка, ки, ж.** 1) Тряпка для вытирания. 2) Бок спичечной коробки. Сл. Яворн.

***Вітиск, ку, м.** Оттиск, отпечаток. Сл. Тутк.

Витискати, каю, еш, сов. в. вітиснути, сну, неш, гл. 1) Выдавливать, выдавить. *Витисни сік.* 2) Вытеснять, вытеснить. *Витискати козаків з маєтностей.*

Витискатися, скаюся, ешся, сов. в. вітиснутися, нуся, нешся, гл. Протискиваться, протиснуться, пролезть. *Намашуся я солониною та витиснуся і щелиною.* Гол. I. 147.

***Вітиснення, ня, с.** Вытеснение, замещение. Сл. Тутк.

Вітися, в'юся, в'єшся, гл. 1) Виться, обвиваться, увиваться. *Як хмелині вгору виться? тичини немає.* Мет. 79. *Коло носа в'ється, а в руки не дається.* Ном. № 1933. *Коло серця козацького як гадина в'ється.* Шевч. 31. *Коло тебе будуть роями витись панни.* Левиц. I. 262. 2) Виться, быть свиваемым. *Де се гілечко вилося?* Мил. 140. 3) Развеваться. *Над річкою над Дунаєм короговка в'ється.* Нп.

***Вітичка, ки, ж.** Веха. *А салдати по полю скрізь витичок понаставляли.* Сквир. у. Ефр.

Витівати, ваю, еш, сов. в. вітіяти, тію, еш, гл. 1) Выдумывать, выдумать, затевать, затеять. *Там таке витіва, шо й миру не подобно.* Харьк. *Се вже, мабуть, не зовсім по божому, а люде сами витіяли.* ЗОЮР. II. 288. 2) Выделявать, выкидывать, выкинуть. Мнж. 93.

Вітівка, ки, ж. Затая, выдумка. *Змиевск. у. Доки будуть оці витівки?*

***Вітік, оку, м.** 1) Исток. Сл. Тутк. 2) Утечка. Сл. Дубр.

Витікати, каю, еш, сов. в. вітекти, течу, чеш, гл. 1) Вытекать, вытечь. *З озера витікає річка.* Дещо. *Тече вода в синє море, та не витікає.* Шевч. 37. 2) Хватать, хватить, достать. *Як витікатиме грошей, то купи (Залобовск.). Чого сорочка така куца?—Бо така витекла.* Ном., стр. 287.

Вітинка, ки, ж.—Вітівка. *Там без витіноків не обійдеться.* Змиевск. у.

Вітіпати. См. **Вітіпувати.**

Вітіпувати, пую, еш, сов. в. вітіпати, паю, еш, гл. Трепать, вытрепать, потрепать. *Вітіпуй добре прядіво.* Харьк. у. *—**язиком.** Болтать, вздор, чепуху нести. *І чого б то я язиком витіпувала на своїх рідних.* Пир. у., Конон.

Вітісувати, сую, еш, сов. в. вітесати, тешу, шеш, гл. Вытесывать, вытесать, высекать, высесть. *Стояв неначе витесаний з білого каменя.* Левиц. **Вітесати нетесаного тесана.** Выдумать небылицу, обмануть выдумкой. Ном. № 13127. *А Грицик той, то був на все село чмут: витесать кому якого нетесаного тесана, то він зараз.* Грин. II. 209.

Вітішити, шу, шиш, *гл.* Выняньчить. *Кохав мене батько, витішила мати.* Грин. III. 358.

Вітіяти. См. **Витівати.**

Вітка, ки, ж. 1) Цилиндр для удлиннения ступицы колеса, сообразно длине оси,—надевается между ступицей и чеккой. 2) — **Ужівка.** Вх. Зн. 7. 3) Обруч для бочки из молодой ели или орешины. Вх. Зн. 7.

Віткати, тчу, чеш, *гл.* Соткать, выткать. *Рушники виткали і принесли.* Рудч. Ск. II. 100.

Виткій, а, е. Вьющийся. *Витке зілля лмилъ, виноград.* Чигир. у.

Віткнути, ся. См. **Витикати**, ся.

Витлівати, ваю, еш, сов. в. **вітліти**, люю, еш, *гл.* Истлевать, истлеть.

Вітлумачити, чу, чиш, *гл.* Объяснить.

***Вітлумити**, лю, миш, *гл.* Выжить, вывести. *Ніяк не витлумлю мух із хати.* Крим.

Вітнути. См. **Витинати.**

Вітовкмачити, чу, чиш, *гл.* 1) Побить, поколотить. 2) Растолковать, раз'яснить.

Вітовкти, вчу, чеш, *гл.* 1) Выдавить, *высморгаться. *Витовчи ніс, бо вже було би убогому жидови помазати біз.* Ном. № 11267. *2) Выдолбить (урок, молитву). Сл. Яворн.

Вітока, ки, ж. Куча орехов, собранных лесной мышью. Вх. Уг. 230.

***Вітолковувати**, вую, еш, сов. в. **вітолкувати**, кую, еш, *гл.* Раз'яснить, растолковать. *Тепер я все розібрав, бо він мені витолкував. Витолкуйте мені, чого ви од мене хочете.* Крич.

Вітолочити. См. **Витолочувати.**

Витолочувати, чую, еш, сов. в. **вітолочити**, чу, чиш, *гл.* Вытаптывать, вытоптать. *Не дали мені й зібрати того ячменю, увесь витолочили.* Стор. II. 119. *Всю траву витолочили гуляючи.* Левиц. I. 350.

Вітонуги, ну, неш, *гл.* Выступить из воды. *Я посадив на низу дині, вони й зійшли були добре, а дощі заливні пішли, вода й залила їх,—то поки витоне з-під води, паростки й погинуть.* Волч. у. (Лобод.). См. **Витавати.**

***Вітопка**, ки, ж. Выплавка. Сл. Тутк.

Вітоплювати, люю, еш, сов. в. **вітопити**, плюю, пиш, *гл.* 1) Вытапливать, вытопить (печь). *Витопила в печі.* Рудч. Ск. II. 2. 2) Вытопить (жир, сало). 3) Выплавлять, выплавить (металл). 4) Перетопить всех. *По синьому морю хвиля грає, козацький корабличок розбиває... Сорок тисяч війська витопляє.* АД. I. 269.

Витоплятися, ляюся, ешся, **витоплюватися**, лююся, люешся, сов. в. **вітопитися**, плюся, пишся, *гл.* Топиться, вытопиться (о печи). *Ой чия то хата скраю витопляється сама?* Грин. III. 357. *Піч витопилась.* Безлично: у печі вже витопилось.

Вітоптувати, тую, еш, сов. в. **вітоптати**, пчу, чеш, *гл.* 1) Вытаптывать, вытоптать. *Витоптала орда кінми маленькій діти.* АД. 2) Истоптать (обувь).

Вітопцювати, цюю, еш, *гл.* — **Вітупати** 2. *Цілу ніч на ногах було витопцює покійна коло людей.* О. 1861. X. 33.

***Віторг**, гу, м. Выручка. Сл. Нік.

Виторговувати, вую, вуеш, сов. в. **віторгувати**, гую, еш, *гл.* Выторговывать, выторговать.

Віторопень, пня, м. 1) Оторопельй, растерянный. **Віторопні ловити.** Ворон ловить, глазеть. Змиевск. у. **Дивітись віторопнем.** Смотреть растерянно. 2) Пучеглазый.

Віторопитися, плюся, пишся, *гл.* Вытаращить глаза.

Вітороплюватий, а, е. Оторопельй? *Вітороплюватий бісик.* МВ. (КС. 1902. X. 153).

Віторохтіти, хчу, тиш, *гл.* Простучать. *Віторохтіла миша всю ніч.* Конст. у.

Віторочити. См. **Виторочувати.**

Виторочувати, чую, еш, сов. в. **віторочити**, чу, чиш, *гл.* 1) Выдергивать, выдернуть (нитки из ткани). Желех. 2) Вырывать, вырыть. *Кертиця виторочит землю.* Вх. Лем. 398.

Віточити. См. **Віточувати.**

Віточки, чок, мн. Остатки от очистки зернового хлеба на грохот. Вас. 175.

Віточна миш. Лесная мышь, *Mus silvaticus.* Вх. Уг. 231.

Виточувати, чую, еш, сов. в. віточити, чу, чиш, гл. 1) Выцеживать, выцедить, проливать, пролить. *Ми сами лотонемо в тій крові, що з їх виточим.* Стор. МПр. 90. *Якими ж я гіркими заплакала! Скільки ж я їх виточила!* Г. Барв. 364. 2) Выгрызать, выгрызть (о мышах, червях). *Миші виточили дірки в хлібі.* 3) Точить, выточить (на токарном станке). Шух. I. 304. 5) Выкатить (из сарая). *Я виточу висага і в нього запряжу.* 6)—**брехню**. Врать, соврать. Константиногр. у.

***Вітра́та, ти, ж.** Трата, расход.

Ві́тратити, ся. См. **Витра́чувати, ся.**

Ві́тратка, ки, ж. Расход, трата. *А витратка моя нічого?* (Залюб.).

***Ві́трачений, а, е.** Израсходованный. Сл. Нік.

Витра́чувати, чую, еш, витрача́ти, ча́ю, чаєш, сов. в. ві́тратити, чу, тиш, гл. 1) Истратить, израсходовать. *Витратила все, що мала.* Єв. Мр. V. 26. *Було трохи масла, та вже витратила.* 2) Губить, погубить, истребить. *3) Тратить, затрачивать, потратить, расходовать, израсходовать (об энергии, механич. силе и т. п.).

Витра́чуватися, чуюся, ешся, витрача́тися, ча́юся, чаєшся, сов. в. ві́тратитися, чуся, тишся, гл. 1)—**з чо́го.** Издерживать, издержать, потратить без остатка. *Витратився з грошей, що й на хліб нема. Іде чумак шостьма парами та й витративсь з хліба.* Мнж. 101. *2) Тратиться, расходоваться, истратиться (о тепле, энергии и т. п.).

Витребéньки, ньок и ків, мн. Прихоти, баловство, выдумки. *Уже ти мені в печінках сидиш з своїми витребеньками.* Шевч. 283. *Набудували гульбищ, печерь, халабудок і усяких панських витребеньок.* Стор. МПр. 66. Ум. **Витребéньочки.** *Нема дівчат до роботи, тільки на витребеньочки.* Грин. III. 647.

Витребéнькувати, кую, еш, гл. Прихотничать, привередничать.

Витребéнькуватий, а, е. Прихотливый, капризный.

Витребéньочки. Ум. от витребéньки.

Ві́требити. См. **Витребля́ти.**

Витребля́ти, ляю, еш, сов. в. ві́требити, блю, биш, гл. Истреблять, истребить, уничтожать, уничтожить. *Ти його зовсім з корінням витребляеш,—от, думаєш, і заводу його не буде.* О. 1862. I. 65. О. 1862. I. 64.

Ві́трибки, ків, мн. Негодные отбросы? *За вибірки дасть бог витрибки.* Ном. № 4619.

Витрива́л, лу, м. 1) Невспаханное место между полями. *Ми сіли на витривалі.* Екат. у. (Залюб.). *2) Открытое место. *Поставив хату на витривалі, за селом... стоїть хата на всі чотири вітри.* Сл. Яворн. (Испорченное—интервал?).

***Витрива́лий, а, е.** 1) Выносливый, прочный. 2) Усердный, усидчивый. Сл. Нік.

***Ві́тривалість, лости, ж.** Выносливость, прочность. Сл. Нік.

Ві́тривати, ваю, еш, гл. 1) Вытерпеть. 2) Выдержать.

Ві́тримати, маю, еш, гл. Выдержать. *Не витримала... та й умерла.* Грин. II. 110. *Уважай на душу, аби шкура витримала.* Ном. № 3895. *Гаразд--коли б витримати.* Ном. № 10073.

***Ві́тримувати, мую, муєш, гл.** Выдерживать.

Ві́тришкати, каю, еш, гл. 1) Выпроводить, прогнать. *Сьогодні насилу витришкала його,—поїхав до бджіл, а то все дома сидить.* Змиев. у. 2) Попусту растратить. *Поїхав на ярмарок, нічого не купив, а всі гроші витришкав.* Змиев. у.

Ві́тришок, ві́тришки. См. **Ві́тришок.**

***Ві́трібувати, бую, еш, гл.** Испробовать, испытать. *Ні, вже про скриньку нікому не скажу, аж поки не буде в мене, оттут на тоці, і поки сам не витрібую, що в ній за сила.* Франко.

Ві́тріпати, паю, еш, гл. Вытрепать.

Ві́трішко́кий, витрі́шкуватий, а, е. Пучеглазый.

Ві́трі(и)шок, шка, м. Первоначально—вытарашенный глаз, но употребляется теперь только в выражении: **Ві́трі(и)шка ззів.** Прозевал, проглядел. Ном. № 6602. Употребительнее во мн. числе в выражении: **Ві́трі(и)шки їсти, ловіти, купува́ти, продава́ти.** Ротозейничать, глазеть. *Та що його*

питати: він по городу гав ловив та витрішки продавав. Котл. НП. 366. Щось люде більш витрішки купують. О. 1862. IX. 67. За перебір дасть бог витрішки. Переборчивий нічого не получит, тільки посмотрит. Ном. № 4619.

Витрішкува́тий, а, е. Пучеглазый. Сич витрішкува́тий. О. 1861. XI. Кух. 16. Витрішкувати очі. Левиц.

Витріща́ка, ки, об. 1) Тот, хто тарацит глаза. 2) Задница. Харьк.

Витріща́ти, ща́ю, еш, сов. в. ві́тріщити, шу, шиш, гл. 1) Вытаращивать, вытаращить. Ходив Хома ходив, витріщав баньки, витріщав—ніяк не побачить шкапи. Рудч. Ск. II. 175. Очі витріщив як жировий туз. Ном. № 6596. 2) Выставлять, выставить обнаженную часть тела.

Витріща́тися, ща́юся, ешся, сов. в. ві́тріщитися, щуся, шишся, гл. 1) Вытаращивать, вытаращить глаза, плять глаза, смотреть выпуча глаза. Не витріщайся ні на кого, як коза на різника. Ном. № 6598. Як би все витріщилось на мужика, що йому буде, то вмёр би з ляку. Ном. № 1307. 2) Выставляться, выставиться (об обнаженном теле). З дірки голе коліно витріщилось.

***Ві́тріщити, шу, шиш, гл.** Оскалить. Витріщив зуби. Чого зуби витріщив? Крим.

Витро́щувати, щую, еш, сов. в. ві́трощити, шу, шиш, гл. Перетрощить.

Ві́трудити, джу, диш, гл. Утомить. Витрудив Грицько руки ту весну й те літо. Мир. ХРВ. 75.

Ві́труїти, рую, їш, гл. Вытравить, перетравить.

Ві́трусити, ся. См. Витру́шувати, ся.

Ві́трут, ту, м. Место, натертое на ноге (от ходьбы). Вх. Лем. 398.

Витруха́ти, ха́ю, еш, сов. в. ві́трухнути, ну, неш, гл. Выгнивать, выгнить.

Ві́трухати, хаю, еш, гл. = Ві́трусити.

Ві́трухатися, хаюся, ешся, гл. Перетрястись... Добре таки витрухався, поки добіг до хати.

***Витру́чувати, чую, еш, гл.** Выталкивать. Витру́чувати з задуми. Вы-

водить из задумчивости. Озвалася воторарка, витручуючи гетьмана з задуми. Лепкий.

Витру́шування, ня, с. Чистка печных труб. Мир. Пов. II. 56.

Витру́шувати, шую, еш, сов. в. ві́трусити, шу, сиш, гл. 1) Вытряхивать, вытряхнуть. Жарину витрусити з хаяви. Рудч. Ск. II. 197. Останній шаг витрушує шинкарці. Греб. 371. 2) Находить, найти при обыске. Трушено його й витрушено крадене полотно. Харьк. у. *—крадіжку в ко́го. Находить, найти у кого-ниб. поличное, поймать с поличным. Крим. 3)—са́жу. Чистить, вычистить печную трубу. Грин. II. 76.

Витру́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. ві́труситися, шуся, сишся, гл. Вытряхиваться, вытряхнуться, выпадать, высыпаться.

Витрюха́ти, ха́ю, еш, сов. в. ві́трюхнути, ну, неш, гл. = Витруха́ти, ві́трухнути. Скрипить дуплинаста дєревина від вітру і зовсім, здається, зогнила: середина витрюхла, випала. Мир. Пов. II. 111.

Витряса́ти, са́ю, еш, сов. в. ві́трясти, су, сеш, гл. 1) Вытрясать, вытрясти, вытряхивать, вытряхнуть. Ми приходим молотити, в понеділок калатаєм, а в вівторок витрясаєм, а в середу б'єм солому. Грин. III. 639. 2) Несов. в. Танцовать. Почав витрясати польки. Св. Л. 206.

Ві́тряхнути (ві́тряннути), хну, неш, гл. Высохнуть. Шух. I. 253.

***Виття́, тя́, с.** Вой, завывание. Раптом Естерка серед дзвонів почула щось инше. Спочатку як тихий плач, а далі—мов виття вітру. Коцюб.

Ві́тулитися, люся, лишся, гл. Составиться, набратсья, выйти. Подивлюсь по гроших, може й витулиться копа з шагом. Лебедин. у.

Витуманювати, нюю, еш, сов. в. ві́туманити, ню, ниш, гл. Добывать, добыть обманом. (Циган) витуманив кусок сала. Рудан. I. 67.

Ві́тупати, паю, еш, гл. 1) Протоптать, вытоптать. Ой хто ж цюю стежечку витулав, до тебе ходячи? 2) Проходить. Цілий день витувала, пораючись.

Вітупити, ся. См. **Витуплювати, ся.**

Вітупкати, каю, еш, гл. 1) = **Вітупати.** 2) Добути хождением. *Витупкав йому добру парафію.* Св. Л. 308.

Витуплювати, плюю, еш, сов. в. вітупити, плю, пиш, гл. Тупить, иступить.

Витуплюватися, лююся, ешся, сов. в. вітупитися, плюся, пишся, гл. Тупиться, иступиться. *Вступиться міч.* К. Пс. 44.

Витупцьовувати, вую, еш, гл. Топать ногами, семенить ногами. (Півень) *витупцьовує, витупцьовує дригульками, ніби й справді танцює.* Сим. 212. *Хата.* 200.

Вітурити. См. **Витуряти.**

Вітурлити, рлю, рлиш, гл. = **Вітурити.** *Всіх козаків у поход витурлив.* О. 1862. II. 24.

Витуряти, ряю, еш, сов. в. вітурити, рю, риш, гл. Прогонять, прогнать, вытеснить, выгнать. *Як би дідову дочку витурити з дому.* Рудч. Ск. II. 55.

Вітушка, ки, ж. Моталка, снаряд для сматывания ниток в клубки. Вас. 202. Части его: **стільчик**—нечто подобное табуретке, расходящиеся ножки которого укреплены в толстой деревянной доске—подставке; сквозь табурет проходит и нижним концом укрепляется в подставке **штóмпель**—вертикально стоящая палка, на верхнем конце которой вращаются два **більця**—положенные накрест палки; на четырех концах **більців** надеты **кóники**, на которые надевается **півміток**. Констант. у. Б. Гринч. В других местах вместо **стільчика**—крест из тяжелых досок, **штóмпель** называется **нітка**, **кóники**—**качечкі**. Чуб. VII. 410. *Там жили з них чорти мотали і без витушки на клубок.* Котл. Ен. III. 50.

Вітхатися, хаюся, ешся, гл. Выдохнуться. *Хрін вже й витхався.*

Вітхлий, а, е. Выдохшийся. Уман. I. 117. См. **Відхлий.**

Вітхнутися, нуся, нешся, гл. = **Вітхатися.**

Вітяг, гу, м. 1) Извлечение. 2) Экстракт. 3) Выписка. Уман. I. 295.

***Витягальний, а, е.** Волочильный. Сл. Дубр.

***Витягання, ня, ср.** Извлечение, вытаскивание. Сл. Нік.

Витягати, гаю, еш, сов. в. вітягти, гну, неш, гл. 1) Вытягивать, вытянуть, вытаскивать, вытащить. *Витягніть Василечка трьома неводами.* Мет. 181. *Марко витяг з кутка кілька шабель.* Стор. МПр. 115. 2) Вынимать, вынуть. *Шага з кишені панської витягає.* Нп. 3) Вытягивать, вытянуть, удлинить. *Як короткий, то витягнуть.* Ном. № 1203. 4) Извлекать, извлечь. Левч. 50.

Витягатися, гаюся, ешся, сов. в. вітягтися, гнуся, нешся, гл. Вытягиваться, вытянуться, протянуться. *Та балка витяглась ік Абрамівці.* Верхнеднепр. у. *Як учеше батька ціпом по лисині, той і витягсь* (т. е. умер). Мнж. 4.

Вітягом, нар. 1) Протяжно. 2) — **їхати.** Цугом ехать.

Вітягти, ся. См. **Витягати, ся.**

Вітяжка, ки, ж. Заготовленный цельный кусок кожи для передней части голенища и головки. Вас. 158.

Витяжній, а, е. 1) Протяжный. *Пісня жалібна, витяжна, плакуча.* Левиц. 2) **Витяжні чоботи.** Сапоги, у которых передок и передняя часть голенища из цельной кожи. *Нові чоботи витяжні.* Ном. № 11182.

Вітяжно, нар. Протяжно. *Розпочав чумака голосно та витяжно.* Левиц. I. 18.

Вітязь, зя, м. Витязь. Ум. **Вітязенько.** *Синки молоденькі, витязейки барз славненькі.* Голов. I. 169.

Вітязький, а, е. Витязьский. *Усі поля обсіяли головами козацькими, козацькими, витязькими.* Нп.

Вітяти. См. **Витинати.**

Віучити (ся), чу (ся), чиш (ся), гл. = **Вивчати, ся.**

***Виучування, ня, с.** Изучение. *Літературні інтереси та заходи наукові коло виучування та популяризації.* С. Ефр.

Вихання, ня, с. Махание, размахивание.

***Вихаплювати и вихапувати, люю, еш, сов. в. віхапати, аю, еш, гл.** Выхватывать, перехватывать, похитить по одиночке всех. *Ви сидите в хаті, а шуляк курей трохи не вихапав.* Крим.

***Виха́пуватися**, пу́юся, е́шся, *гл.* Выскакивать, выскакивать вперед, вылезать, высовываться. Зелений кріп вихапувався з-поміж повзучих огірків. Франко.

***Ві́харчуватися**, чу́юся, е́шся, *гл.* Прокормиться, пропитаться. Землі в нас так мало, що до нового хліба і не вихарчуєшся; доводиться купувати борошно в жидів.—Аби сам вихарчувався, а продавати й не думай. Крим.

Виха́ти, ха́ю, е́ш, *гл.* 1) Махать, размахивать. Ой там Івась конем іграє, коп'є вихає. Мет. 334. Не вихай бо дуже віником, бо курява встає. 2) Лягати. Ич, як кобила задом виха! *3) Качать, раскачивать. Не годиться вихати порожню коліску. Крим.

Ві́хвалити, ся. См. **Вихваля́ти**, ся.

Ві́хвалка, ки, ж. Хвастовство, похвальба. Ти все на вихвалку. КС. 1883. XI. 500. При... вихвалках... своєю силою. Мир. ХРВ. 156.

Вихваля́ти, ля́ю, е́ш, *сов. в.* ві́хвалити, лю, лиш, *гл.* Восхвалять, восхвалять, расхваливать, расхвалить. Тоді козак чуру вихваляє. Макс. Бога вихваляти. Шевч. 391.

Вихваля́тися, ля́юся, е́шся, *сов. в.* ві́хвалитися, люся, лишся, *гл.* Хвастать, похвастать, хвалиться, похвалиться. Вихваляється вірною дружиною. Мет. 265.

Ві́хвтити, ся. См. **Вихвача́ти**, ся.

Ві́хватний, а, е. Быстрый, хваткий. энергичный. Запорожці—то народ був вихватний. Верхнеднепр. у. Слов. Д. Эварн.

Вихвача́ти, ча́ю, е́ш и вихва́чувати, чу́ю, е́ш, *сов. в.* ві́хвтити, чу, тиш, *гл.* Выхватывать, хватить.

Вихвача́тися, ча́юся, е́шся и вихва́чуватися, чу́юся, е́шся, *сов. в.* ві́хвтитися, чуся, тишся, *гл.* Выскакивать, выскочить вперед, бросаться, броситься вперед. Поперед війська не вихвачайся (не вихвачуйся). АД. I. 16, 25.

Ві́хвицом, *нар.* Вскачь. Жене коні вихвицом.

Ві́хилити, ся. См. **Вихиля́ти**, ся.

***Вихиля́тувати**, ту́ю, е́ш, *сов. в.* ві́хилитати, таю, е́ш, *гл.* Раскачивать, раскачать. Хлопці вихилитували

той кілок із землі, та не вихилитали. Крим.

***Вихиля́туватися**, ту́юся, е́шся, *гл.* Раскачиваться. Придорожнє зілля і бадилля гойдалося, вихилитувалося на всі боки за возом і скидало росу на ті сліди. Стефанік.

Вихиля́си, сів, *мн.* Выгибание, изгибание. Взавшись у боки, робить вихиляси. О. 1862. IV. 18.

Вихиля́сом, *нар.* Извиваясь, выгибаясь. Шевч. 187. Тут танцювала вихилясом і пред Енеєм вихилясом під дудку біла третяка. Котл. Ен. I. 19.

***Вихиля́сто**, *нар.* Извилисто, изгибисто. Сл. Яворн.

Вихиля́ти, ля́ю, е́ш, *сов. в.* ві́хилити, лю, лиш, *гл.* 1) Высовывать, высунуть, выставять, выставить. 2) Выпивать, выпить. Грин. III. 565. Вихилив ще дві чарки. Стор. I. 97. Пили його горілку, поки до каплі вихилили. Мир. ХРВ. 197.

Вихиля́тися, ля́юся, е́шся, *сов. в.* ві́хилитися, люся, лишся, *гл.* 1) Выгибаться, выгнуться. Дуб на йому (на чоловікові) трохи вихиливсь. О. 1862. V. 82. А чого, коню, вихиляєшся? Чи я важко на тобі сидю? Грин. III. 627. 2) Наклоняться, наклониться, склоняться, склониться. Годі тобі, чумаченьку, на пужально вихилятися. Рудч. Чп. 43. 3) Высовываться, высунуться, выставяться, выставиться. 4) Выступать, выступить. Вихиливсь за Кучманський шлях. К. ЦН. 226. *5) Кокетничать движениями (собств. кокетливо склоняться туда и назад). Іде москалик, на конику вихиляється.—Це вона перед парубками отак вихиляється. Крим.

Ві́хитати. См. **Вихи́тувати**.

Ві́хитрувати, тру́ю, е́ш, *гл.* Добыть хитростью. Левиц.

Вихи́тувати, ту́ю, е́ш, *сов. в.* ві́хитати, таю, е́ш, *гл.* 1) Расшатывать, расшатать, расшатать повалить. Вітер дерева вихитує. Славяносербск. у. Корова чухалась, чухалась, поки стовпа вихитала. 2) Только несов. в. Качать. Корови—так попереду і аж головами вихитують. Сим. 191.

Вихи́туватися, ту́юся, е́шся, *гл.* Покачиваться. Замість щоб робити, вона на гойдаляці вихитується.

Вихід, ходу, м. 1) Выход. *Твій вхід і вихід в його буде од нині і довіку певен.* К. Псал. 290. *2) Проход. *Обору роблять так, щоб був великий вихід для скотини.* Крим.

***Вихідний, а, е.** Исходный, выходной, исходящий. С. Ефр.

***Вихідчини, чин, ж.** Проводы, пирушка по случаю занятия новой должности. угощение. Звенигор. у. Блокнот Неч.-Левиньк.

Вихлєскувати, кую, еш, сов. в. вихлєскати, шу, щеш, гл. Хлебать, выхлебать. *Наварила борщу, та й не вихлєщу.* Ном. № 12312.

Вихліб, ба, м. Шуточное слово, употребленное, повидимому, в смысле: отсутствие хлеба. Ном. № 14321. Встречено в нар. рассказе, который см. при слове **випшоно**.

Вихлюватий, а, е. Шаткий. *Вихлюватий човен.* Волч. у.

Вихлюпати, вихлюпнути. См. **Вихлюпувати.**

Вихлюпувати, пую, еш, сов. в. вихлюпати, паю, еш, одн. в. вихлюпнути, ну, неш, гл. Выплескивать, выплескать, выплеснуть. *Поки доніс відро, то всю воду вихлюпав.*

Вихованець, нця, м. Воспитанник. К. XII. 98.

***Вихованиця, ці, ж.** Воспитанница. *Це не дочка його, а вихованиця.* Крим.

Вихованка, ки, ж. 1) Воспитанница. 2) Любовница, содержанка. Борз. у.

Виховання, ня, ср. Воспитание. Левиц. Пов. 314. Чуб. I. 238. *Виховання і чоловіка і народу з матірньої мови повинно починатися.* О. 1861. XI. 104.

***Вихователь, теля, м.** Воспитатель. Сл. Нік.

Виховати, ся. См. **Виховувати, ся.**

***Виховзуватися, зуюся, ешся, виховзатися, зауюся, ешся.** Выскальзывать, выскользнуть. *Огонь розгоряється. Зразу він немов боязко виховзується з-поміж вугля синявими язичками.* Франко.

Виховувати, вую, еш, сов. в. виховати, ваю, еш, гл. 1) Перепрятывать, укрывать, укрывать. 2) Воспитывать, воспитать. *Як доглядати дітей, як їх виховувати.* К. Псал. 14.

Виховуватися, вуюся, ешся, сов.

в. виховатися, ваюся, ешся, гл. 1) Укрываться, укрываться. *Як не виховуйся, а смерть тебе знайде. Чорта виховаєшся (не сховаєшся).* Ном. № 3922. **Виховалась три місяці.** Три місяца все пряталась. Константиногр. у. 2) Воспитываться, воспитаться.

Виходець, дця, м. Выходец. Котл. Ен. I. *То не жива людина, то виходець з того світу.* Мир. Пов. I. 121.

Виходжати, джаю, еш и виходжувати, джу, диш, гл. Выходить, выступать. Вх. Уг. 231. *Корсунський полковник із намету виходжає, до козаків стиха словами промовляє.* Дума.

Виходити, джу, диш, сов. в. вийти, йду, деш, гл. 1) Выходить, выйти из чего, откуда, куда. *Вийди, вийди, мила, з хати.* Мет. 10. *В панські ворота широко вийти, та узько вийти.* Ном. № 1208. *І виходила до його вся земля.* Єв. М. I. 5. *Чоловік і жінка вийшли у поле жать.* Рудч. Ск. I. 11. *Як вийшла воля, дак мене ніхто й не наймає.* Г. Барв. 315.—**з чо́го.** Стать выше, перерасти. *Я вже вийшла з того, щоб мене ляяти.* Лебед. у.—**з гро́шей.** Падать в цене. *Кінь молодий у гроші йде, а старий виходить.* Ном. № 10230. **Не виходити з горілки.** Быть постоянно пьяным. *До самого дівич-вечора я з горілки не виходила.* О. 1862. VII.—**у доро́гу.** Выходить, выйти в путь. *Ой уже син, син Гавриленко у дорогу виходить.* Рудч. Чп. 32.—**у пані́, міща́не** и пр. Делаться барином, мещанином и пр. *Силкуються вийти або в міщанство, або в панство.* О. 1862. III. 79.—**на шо, ко́го: Вийти на до́бре, на зле́.** Окончиться благополучно, хорошо, неблагополучно, нехорошо. *Трудно, аби на добре вийшло, що із злих рук прийшло.* Ном. № 2876. **Вийде на на́ше.** Будет по-нашему. Ном. № 1069. **Вонó все на одно́ вийде.** Одно и то же будет. Св. Л. 129. **Вийти на ко́го.** Сделаться чем. *Вони... виходять на попа без ніякої науки.* Св. Л. 130. **Вийти за ко́го,—за́між.** Выйти замуж за кого. *Як вийду за тебе,—зостанусь нещасна.* Мет. 48. *Вийшла заміж—як за стінку засунулась.* МВ. I. 2) **Всходить, взойти** *Ой вийду я на шпилечок та гляну я на долину.* Мет. 80. 3) **Пронсходить, про-**

изойти. Од того вихор вийшов, що як Сатанал виніс землю з води, то вода зверху замерзла. Чуб. I. 35. 4) Виходить, вийти, оказаться, быть. Сам чорт не пізна, яка з дівчини вийде молодиця. Ном. № 9000. 5) О времени: исполняться, исполниться, истечь. Рік виходить. Рудч. Ск. I. 65. Виходить і другий год. Рудч. Ск. II. 109. Йому ще й года не вийшли женитись. Г. Барв. 475. 6) Обходиться, обойтись, стоить. Ця керсетка мені чотирі з половиною вийшла: три з половиною за набор та карбованець за пошиття. Черн. у.

Віходити, джу, диш, гл. 1) Исходить. *Всі лужечки виходила.* Мет. Багато світу виходила. О. 1862. V. 77. 2) Достичь, добитись хождением. *Ходив три дні, та виходив злидні.* Ном. № 10936. *Дай руками, а не виходиш ногами.* Чуб. I. 247. *Три дні ходив Антосьо по селі і виходив аж три злоти.* Св. Л. 40. 3) Проходить. *І де ти, Чіпко, ходиш? де ти бродиш?.. Ось до якої пори виходив.* Мир. ХРВ. 9.

Віходитися. См. Вихожуватися.

Виходитися, диться, сов. в. вийтисся, деться, гл. безл. 1) Только несов. в. Выходить. *А з дверей виходилось на один широкий ганок.* Федьк. 2) Выходить, вийти, случиться. *Пішли,—аж не так вийшлося.* О. 1862. VI. 59.

***Виходить, вводное слово.** Следовательно, итак, значит. Сл. Нік.

***Виходок, дку, м.** Отхожее место, клозет. *Маленьке подвір'я, брудніше від переднього, обведене парканом, повне гарбарського сопуху та смороду з зовсім примитивно упоряджених виходків.* Франко.

Віходько, ка, м. Выходец. Левци. Перші К. Кн. 5.

Вихожати, жаю, еш, гл. = Виходжати. *Дівчаточка із гаю вихожаючи співають.* Шевч. 648.

Вихожуватися, жуюся, ешся, сов. в. виходитися, джуся, дишся, гл. 1) Выростать, вирости, взлелеяться. *А дівчина виходилась у неї хороша, як маківочка повненька.* МВ. I. 150. 2) Оправляться, оправиться (от болезни), окрепнуть. Г. Барв. 342. *Бичок уже став вихожуватися—нога гоїться.* Зми-

евск. у. *Ще не дуже після родин виходилась.* Кв. I. 207.

Віхолка, ки и *віхола, ли, ж. Мягель, вьюга. Константиногр. у. *П. Мирный.

Віхолодити, ся. См. Вихолоджувати, ся.

Вихолоджувати, джую, еш, сов. в. віхолодити, джу, диш, гл. Охлаждать, охладить, выстудить.

Вихолоджуватися, джуюся, ешся, сов. в. віхолодитися, джуся, дишся, гл. Остывать, остыть. Константин. у.

Віхолонуги. См. Вихолоняти.

Вихолоняти, няю, еш, сов. в. віхолонуги, ну, неш, гл. Охлаждаться, охладиться, остывать, остыть. *Нехай вихолоняє борщ.* Волч. у. *Вода вихолола.*

Віхолоштати, таю, еш, гл. Выхлостить, оскопить. *Вихолоштай і мене та тоді будем молотить.* Рудч. Ск. I. 56.

***Вихолощувати, щую, еш, сов. в. віхолостити, лощу, лощиш, гл.** Оскопляют, оскопить. Сл. Нік.

Вихонуги, нуг, неш, гл. Сильно лягнуть. *Як вихоне та кобила задом, як дасть копитами в пику!* Рудч. Ск. I. 1.

Віхопити, ся. См. Вихоплювати, ся.

Вихоплювати, люю, еш, сов. в. віхопити, плю, пиш, гл. Выхватывать, выхватить. *Оксану вихопив чуть живу.* Шевч. 189.

Вихоплюватися, лююся, ешся, сов. в. віхопитися, плюся, пишся, гл. Выхватываться, выхватиться, выскакивать, выскочить, показаться, выбраться, выйти. *Бабуся не велить рано заміж вихоплюватися.* Г. Барв. 372. *Вихопився, як голий з маку.* Ном. № 7575. *Панич вихопивсь на вулицю та й давай цькувать його собаками.* Стор. I. 17. *Рад був инший, що з душею з міста вихопивсь.* К. ЧР. 357. *Роспитаємо, та й вихопимось на свій шлях.* Стор. I. 209. *Вихопився на гору.* Мир. ХРВ. 274. *Дріт не вихопився з жолобця.* Шух. I. 280.

Віхор, хру, м. Вихрь. *Крутить, як вихор на дорозі.* Ном. № 3427. *О, щоб їх вихром винесло.* Ном. № 3667.

Віхорити, рю, риш, гл. 1) Вихристь, крутиться вихрем. *Вітер... рвав сніг з землі, крутив його на всі боки,*

вихорив. Мир. Пов. I. 14. *Буря завіяла, метучи цілі гори снігу по землі, вихорюючи немов густу кашу у повітрі*. Мир. Пов. I. 112.

Віхоритися, рюся, ришся, гл. Вихряться, кружаться вихрем. *Заверюха крутилась, вихорилась*. Мир. ХРВ. 278. (Думки) *як завірюха крутились, вихорились*. Мир. ХРВ. 29.

Віхоріти, рію, еш, гл. Выболеть. *Коли б вихорів, виболів, що у мене вихилив*. Ном. № 11643.

Вихорішуватися, шуюся, ешся, гл. Прихорашиватися, наряджати красиво. *Ми робимо, ми жнемо, ми в коломазі, а вони, не робивши, вихорішуются*. Г. Барв. (О. 1861. II. 189).

Віхорувати, рую, еш, гл. Пробо- леть; выздороветь. Рудч. Чп. 246.

Віхоруватися, руюся, ешся, гл. Выздороветь, оправиться после продолжительной болезни. *Хоруй, мила, бог з тобою, як ся вихорюеш, оженьюсь з тобою*. Гол. I. 105.

Віхрест, та, м. Принявший христианство. *Така з вихреста людина, як з собаки солонина*. Вас. 209. *То вихрест із жидів Авлет*. Котл. Ен. VI. 19.

Віхрестити, ся. См. **Віхрещувати, ся**.

Віхрестка, ки, ж. Принявшая христианство. Аф. 347.

Віхрещувати, шую, еш, сов. в. **Віхрестити, шу, стиш, гл.** Крестить, окрестить иноверца.

Віхрещуватися, шуюся, ешся, сов. в. **Віхреститися, шуся, стишся, гл.** Принимать, принять христианство. *Вихрестився десь один жид*. Грин. II. 149.

Вихрування, ня, с. Буйство, буйн- ство. К. ПС. 134.

Вихрувятий и вихрювятий, а, е.
1) Обильный вихрями. *Зіма вихрувата*.
2) *Сокрушає беззаконним буйні глави вихрюваті*. К. Псал. 152.

Віхрякати, каю, еш, однов. в. **Віхрякнути, ну, неш, гл.** Выхаркнуть, отплюнуть. Чуб. II. 295.

Віхрянути, ну, неш, гл.—**Віхряк- нути.** *Душі не вихрянуть*. Ном. № 8299.

Віхта, ти, ж. Отработок натурою в виде добавления к условленной денеж-

ной плате (при найме земли). Вас. 205.

Вихурятися, ряюся, ешся, гл. Чван- ниться. Змиев. у.

Вицабувати, бую, еш, сов. в. **Ви- цабати, баю, еш, гл.** Выбирать, выб- рать, выклевать, выклонуть. *Вица- бала його (зерно) птиця*. Староб. у.

***Вицвіт, ту, м.** Выцвет. Сл. Тутк.

***Вицвітання, ня, с.** Выцветание. Сл. Тутк.

***Вицвітати, таю, еш, сов. в.** **Ви- цвісти, ту, теш, гл.** Выцветать, вы- цвесть. Сл. Нік.

Вицвічити, чу, чиш, гл. Проучить; высечь.

Вицвяхувати, хую, еш, гл. Обить гвоздиками.

Вициганювати, нюю, еш, сов. в. **Вициганити, ню, ниш, гл.** Быманить, выклянчить.

Вициркати, каю, еш, одн. в. **Ви- циркнути, ну, неш, гл.** Выжать что- либо жидкое так, чтобы оно брызнуло струей. *Вициркати молоко з цицьки; вициркати сік з зілля*.

Вициркювати, люю, еш, гл. Очер- тить круг (цыркулем).

Вициркнути. См. **Вициркати**.

Вицитати, таю, еш, гл. Выиграть в чет и нечет. *На тім стільчику можний панонько, трома яблучки підкидаючи, двома орішки та цитаючи, вицитав ко- ня з-під короля*. Гол.

Вицидживувати, джую, еш, сов. в. **Вицидидити, джу, диш, гл.** 1) Выцежи- вать, выцедить, нацедить. О слезах: *заставить пролить. Потопи сих нових фараонів у тих слюзах...*, *що вони ви- цидили з очей вдовичих та сирітських*. Св. Л. 302. 2) Выпивать, выпить. *Ви- цидили вони самотужки глек слив'янки*. Кв. II. 55.

Вицилити, лю, лиш, гл. Гопасть (при выстреле). *Не завсіди він і попадає в нього. Часом вицилить, що но хвоста йому одіб'є*. Драг. 44.

Вициловуватися, вуюся, ешся, гл. Целоваться. *Легшенько з чужими жін- ками вициловуйтеся*. Мир. Пов. II. 61.

Вициловувати, люю, еш, гл. Расцело- вать. *Він руки й ноги їй вицилує*. МВ. (О. 1862. III. 60). *Вициловала б його всюди*. Кв. II. 259.

Вицмоктати, кчу, чеш, *гл.* = **Ви́с-моктати**.

Ви́цупити, плю, пиш, *гл.* Вытащить. *Инколи вицупить риби і на дві цілих мажі*. Рудч. Ск. II. 172.

***Ви́цюкувати**, кую, еш, *сов. в.* **ви́цюкати**, каю, еш, *гл.* Не спеша ударяя топором, что-либо смастерить. *Мене сокира прохарчує, на хліб собі вицюкаю*. Пир. у. Конон.

Ви́цюркати, каю, еш, *гл.* Вытечь, вылиться. Вх. Лем. 398.

Ви́цюстрити, стрю, риш, *гл.* Сильно высечь (розгами).

Ви́цяпати. См. **Ви́цяпувати**.

Ви́цяпкати, каю, еш, *гл.* Выцарапать. *Такі маєш очка красні: вицяпкала б ті*. Гол. II. 822.

Ви́цяпувати, пую, еш, *сов. в.* **ви́цяпати**, паю, еш, *гл.* = **Видціркувати**. Шух. I. 193.

Ви́цяркати, каю, еш, *гл.* = **Ви́цюркати**. Вх. Лем. 398.

Ви́чавити. См. **Ви́чавлювати**.

Ви́чавлювати, люю, еш, *сов. в.* **ви́чавити**, влю, виш, *гл.* 1) Выжимать, выжать, выдавливать, выдавить. *З проса не вичавиш молока*. 2) Передавать всех. *Не вичавиш бджіл в вулії*.

Ви́чаклувати, лую, еш, *гл.* Выколдовать.

Ви́чапати, паю, еш, *гл.* С трудом выбраться. *Ледві вичапав відтіля*. О. 1862. VI. 61.

Ви́частувати, тую, еш, *гл.* Истратить потчевая. *Оставалась пляшка спотикачу. Піди ж принеси, коли не вичастувала ким*. Котл. МЧ. 470.

Ви́чахати, хаю, еш, *сов. в.* **ви́чах(ну)ти**, хну, неш, *гл.* Остывать, остыть. *В печі вже вичахло*.

***Ви́чахлий**, а, е. Остывший. Сл. Яворн.

Ви́чвалати, лаю, еш, *гл.* Выходить, исходить (медленной походкой).

Ви́чваритися, рюся, ришся, *гл.* Выздороветь, поправиться. Мнж. 178.

Ви́чварювати, рюю, еш, *гл.* = **Ви́тівати**. *Було вичварує да видумує*. Рудч. Ск. I. 77.

Ви́чепурити, рю, риш, *гл.* Прибрать, украсить. *Викопала яму і як уже добре розсвіло, вичепурила її гарненько—зовсім готово*. Кв. I. 212.

Ви́червонити, ню, ниш, *гл.* Окрасить в красный цвет.

***Ви́черпувати**, пую, еш, *гл.* Вычерпывать, истощать. Сл. Тутк.

***Ви́черпуючий**, а, е. Исчерпывающий. Сл. Тутк.

Ви́чесати. См. **Ви́чісувати**.

***Ви́чески**, сок, *ж. мн.* Остаток от вычесывания конопли, шерсти, волос. Сл. Яворн.

Ви́чинити, ню, ниш, *гл.* Вычинить.

Ви́чинка, ки, *ж.* Вычинка. *Шкура за вичинку не стане*. Ном. № 10571.

Ви́чистити, ся. См. **Ви́чищати**, ся.

Ви́читаний, а, е. Зачитанный. *А книжку як розгорнув, — дивлюсь — «Кобзарь», та вже дуже вичитаний*. О. 1851. VII. 6.

Ви́читати. См. **Ви́читувати**.

Ви́читувати, тую, еш, *сов. в.* **ви́читати**, таю, еш, *гл.* 1) Читать, прочесть. *Ходив прохати дяка псалтирю вчитувать*. МВ. (О. 1862. I. 92). *І ще багацько... звідтіль (з книги) він вчитував*. Грин. I. 289. 2) Произносить, произнести при чтении. *Як його вчитувать треба?* О. 1862. I. 69. 3) Выговаривать, выговорить. *Ну, що як би їй оце почав вчитувати, як вона знущалася над нами?* Г. Барв. 6.

Ви́чищати, щаю, еш, *сов. в.* **ви́чистити**, шу, стиш, *гл.* 1) Чистить, вычистить. *От криничка і каже: «Вичисти мене, дівонько, то колись води нап'єшся»*. Рудч. Ск. II. 64. *2) Оскоплять, оскопить. *То коновал, він жеребці по людях вичищає*. Пир. у. Конон.

Ви́чищатися, щаюся, ешся, *сов. в.* **ви́чиститися**, шуся, стишся, *гл.* Чиститься, вычиститься.

***Ви́чікувати**, кую, еш, *сов. в.* **ви́чекати**, каю, еш, *гл.* Выжидать, выждать. Сл. Яворн.

Ви́чісувати, сую, еш, *сов. в.* **ви́чесати**, шу, шеш, *гл.* 1) Вычесывать, вычесать. 2) Расчесывать, расчесать. *Ви́чісувала коси*. Левиц. I. 410.

***Ви́чіт**, **ви́чо(е)ту**, *м.* Исчисление, вычисление. *Завтра треба робітникам платити, то оце він на завтра вичети пише. — Уже знає таблицю множення. то могтимо всякі вичети робити*. Криж.

Ви́чмихатися, хаюся, ешся, *гл.* Отфыркаться.

Вичовгти, гну, неш, гл. Выйти (шаркая ногами). *На світанні вичовг з хати на двір.*

Вичорнити, ню, ниш, гл. Вычернить.

Вичублювати, люю, еш, сов. в. вичубити, блю, биш, гл. Драть, выдрать за волосы. *Доладу його вичубив.* МВ. (КС. 1902. X. 155).

Вичумакувати, кую, еш, гл. Заработать чумачеством. *Нехай хто хоче чумакує! Не вичумакуєш собі такої веселости серед безкраїх степів.* Г. Барв. 148.

Вичунювати, нюю, еш, сов. в. вичуняти, няю, еш, гл. Оправляться, оправиться от болезни, выздоравливать, выздороветь. *Занедужала. Бачить, що не вичуняє і кличе батька.* Грин. I. 285. *Нездужає Катерина, ледве-ледве дише... Вичуняла, та в запічку дитину колише.* Шевч. 67.

Вичуняти. См. **Вичунювати**.

Вичути, чую, еш, гл. Прослышать, услышать о чем. *Посилают купити там, де вичуют, же туньша, а добра.* МУЕ. III. 47.

Вичухатися, хаюся, ешся, гл. 1) Чесаться, почесаться вдоволь. *Випозіхавсь, вичухавсь, понюхав кабаки.* Кв. *Качки вичухуються на сонечку.* 2) Оправиться от болезни, побоев. *Минув тиждень, другий, (побита) жінка вичухалась.* Грин. II. 166.

Вичхатися, хаюся, ешся, гл. Вычихаться.

Вішалювати, люю, еш, гл. Обить шалевкой.

Вішар, ру, м. Прошлогодня трава. Лубен. у.

Вишаровувати, вую, еш, сов. в. вішарувати, руо, еш, гл. Хорошо вымывать, вымыть, смывать, смыть при помощи мочалки, щетки и пр. (твердый предмет—посуду, мебель, стену). Сим. 130. *Стіни вимиті, вишаровані, неначе сього року збудовані.* Стор. II. 110.

Вішення, ня, с.—**Вишнік** 1. *Садок той увесь був заріс вишенням, сливняком.* О. 1862. VIII. 15.

Вішенька, ки, ж. Ум. от вішня.

Вішептати. См. **Вишіптувати**.

Вішептатися, чуся, чешся, гл.

1) Нашептаться. 2) Задохнуться, перестать шевелиться (о раках). *Вишептаєсь, як рак у торбі.* Ном. № 13376.

Вишеретувати, тую, еш, гл. Очистить перед помолом от шелухи (зерно).

Вишиваний, а, е. Вышитый. *Вишиваний рукав.* Рудч. Ск. I. 162. ***Вишиваний у квіткові узори**. Расшитый цветами. *Доторкаючися стола, прикритого обрусом—вишиваним в полтавські квіткові узори.* Лепкий.

Вишиванка, ки, ж. 1) Вышивание. 2) Вышитая сорочка. Аф. 348.

Вишивання, ня, с. 1) Вышивание. 2) Вышивание, вышивка. ЗОЮР. II. 12. Чуб. VII. 426. *Прийшла до вас показати моє вишивання на вашій сорочці: чи вподобаєте?* Г. Барв. 226.

Вишивати, ваю, еш, сов. в. вишити, шию, еш, гл. 1) Вышивать. *Не жаль мені хустиночки, що я вишивала.* Мет. 18. 2) Истрачивать, истратить на шитье. *Ниточку шовку вишила.* Грин. III. 485.

Вишиватися, ваюся, ешся, сов. в. вишитися, шиюся, ешся, гл. Вышиваться, вышиться. *І хустина мережалась, шовком вишивалась.* Шевч. 398.

Вішинк, ку, м. Розничная продажа вина, распивочная продажа питей. *Взяти на вишинк.* Ном. № 11789.

Вішинкувати, кую, еш, гл. Распродать в розницу, по мелочам (вино). *Як би цю горілку вишинкував.*

Вішити, ся. См. **Вишивати**, ся.

***Вишіптування**, ня, ср. Лечение заговором. Пир. у. Конон.

Вишіптувати, тую, еш, сов. в. вишептати, пчу, чеш, гл. Лечить, излечить заговором. *Баби вишіптують.* О. 1862. V. 13. *Я тебе (бишиху) вишіптую.* Грин. II. 37. КС. 1893. VII. 587.

Вішка, ки, ж. 1) Чердак? *Уб'ю та й на вишку скину.* Ном. № 3649. 2) **На вішках**. На столбах. *Комора не на землі, а на вишках, щоб вода не тее.* Канев. у.

Вішкандибати, баю, еш, гл. Выйти хромая. *Вишкандибав з хати.* Харьк. у.

Вишкандібуватися, буюся, ешся, гл. При игре в шкандібки забрасывать палку дальше других, пуская при этом ее колесом, чтобы она ударялась о

землю то одним концом, то другим. КС. 1887. VI. 476.

Вішкзарити, рю, риш, гл. Вытопить жир.

Вішкварка, ки, ж. 1) Вытопка, остаток после вытопки жира, сала. *Зосталися самі вишкварки.* Ном. № 1929. **За ма́сляні вішкварки не помири́лись,**—т. е. из-за пустяка поссорились. Ном. № 3513. *2) Переносно: последыш, выродок. 3) Горячий, вспыльчивый человек. *Це така вишкварка, що краще не чіпай його.* Звен. у. Ефр.

***Вішкварювання, ня, ср.** Вытапливание, вытопка. Сл. Нік.

Вішкіблювати, люю, еш, гл. Выскабливать. Шух. I. 250.

Вішкірити, ся. См. Вишкіря́ти, ся.

Вішкіря́ти, ряю, еш, сов. в. вішкірити, рю, риш, гл.—зуби. Оскаливать, оскалить зубы.

Вішкіря́тися, ряюся, ешся, сов. в. вішкіритися, ряюся, ришся, гл. 1) Оскаливаться, оскалиться. 2) О солнце: проглядывать, проглянуть. *Хоч би сонечко вишкірилось: тепліш було б.*

Вішкпі́ртуватися, туюся, ешся, гл. То же, что и вишкандібуватися (при игре в шалахву́). КС. 1887. VI. 476.

Вішкребти. См. Вишкріба́ти.

Вішкріба́ти, баю, еш, сов. в. вішкребти, бу, беш, гл.—Вискріба́ти, віскребти.

Вішкрібок, бка, м. 1) Небольшой хлебец из остатков теста в квашне. 2) Последний ребенок в семье (насмешливо).

***Вішкромадити, джу, диш, гл.** Выскресть, сскресть. *Візьми вишкромать макітру.* Крим.

Вішкрябати. См. Вишкря́бувати.

Вішкря́бувати, бую, еш, сов. в. вішкрябати, баю, еш, гл. Выцарапывать, выцарапать, *выскребать, выскресть.

Вішліхто́увати, вую, еш, сов. в. вішліхтувати, тую, еш, гл. Шлифовать, отшлифовать.

Вишмаро́увати, вую, еш, сов. в. вішмарувати, рую, еш, гл. Смазывать, смазать, обмазать. *Вишмаруй но добре колеса, бо далеко поїдем.*

Вішморгнути. См. Вишмо́ргувати.

Вішмо́ргувати, гую, еш, сов. в. вішморгнути, ну, неш, гл. Быстро выдергивать, выдернуть. *Вишморгнув палицю з рук.*

Вишне́вий, а, е. 1) Вишневый. *Ще обійди, серденько моє, по-за вишневий садочок.* Мет. 60. 2) Темно-красный. *До синьої спідниці як надіну вишневий попередник, то так гарно.* Харьк. Ум. **Вишне́венький.** Маркев. 45.

Вишні́к, ка́, м. Вишневый сад. *Москаля молодого в вишник дожидала.* Шевч. 69. Ум. **Вишничо́к.** Харьк.

Вішник, ка, м. Валет в картах. КС. 1887. VI. 463. *Хто, бач, вишник, той не король.* Ном. № 1007.

Вишні́на, ни, ж. Вишневое дерево. *Левиц. Пов. 191. Ой вишнино-черешино, чом ти листу не пускаєш?* Нп.

Вишничо́к, чка́, м. Ум. от вишні́к.

Вишні́вка, ки, ж. Вишневка, вишневая наливка. *Зевес тоді лигав вишнівку.* Котл. Ен. Ум. **Вишні́вочка.**

Вішній, я, е. Верхний. Шух. I. 162. *Подивися, моя доню, в вишнюю квартиру.* Лукаш. 124. 2) Вышній. *Господи вишній, чи я в тебе лишній?* Ном. № 11729.

Вішня, ні, ж. Вишня (плод и дерево), Prunus cerasus. *Сидить голуб на дубочку, голубка на вишні.* Мет. 63. Ум. **Вишенька.**

Вишня́, ні, ж. Высота. Лебед. у.

Вішнябати, баю, еш, гл. Выйти с трудом, вылезти. *Така стара, що вже й з хати не вишнябає: усе на печі лежить.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Вишня́к, ка́, м. 1) =Вишні́к. *Кропива заклонулась у вишняку, так треба вибавить.* Ном. № 13131. *2) **Вишня́к, ку́.** Вишневая наливка. *Насипав у бочонок вишні та насипав піскуватого сахару, та наляв горілку—ото вишняк.* Крим. Ум. **Вишнячо́к.**

Вишо́нка, ки, ж.—польова́. Раст. Amygdalus campestris. Лв. 96.

***Вішпарити, рю, риш, гл.** Побить, высечь. Сл. Яворн.

Вишпиго́увати, вую, еш, сов. в. вішпигувати, гую, еш, гл. Шпионить, вышпионить, пронюхать, узнать тайным образом.

***Вішпортати, таю, еш, гл.** Раскопать, выискать. Сл. Яворн.

Вишпувати, пую, еш, гл. Высказать (охотничий термин). У нього добрі собачки: запусти тільки, зараз вишпують зайця. Брацл. у.

Вишпурити, рю, риш, гл. Выбросить, вышвырнуть. Вх. Лем. 395.

Виштапувати, пую, еш, гл. 1) Выстегать. Гляньте, чи гарно виштапувала очіпок? Харьк. 2) Выбранить, пробрать. Не хоче робити, так я її як виштапувала, так вона давай браться за діло. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Виштатуватися, туюся, ешся, гл. Вырядиться, нарядиться. Св. Л. 168.

Виштирити, рю, риш, гл. Выпроводить, выгнать. Я таки його виштирила з хати. Лебед. у.

***Виштовхувати**, хую, еш, сов. в. **віштовхати**, хаю, еш, гл. Вытолкнуть, вытолкать.

Виштрікувати, кую, еш, сов. в. **виштрікнути**, ну, неш, гл. Выкалывать, выколоть. Вночі я боюсь ока де-небудь виштрикнути. Мнж. 147.

Виштурити, рю, риш, гл. = **Виштирити**. Насилу виштурила на двір, щоб хоч провітривсь трохи.

Виштуркати, каю, еш, гл. 1) = **Виштрикнути**. Хотів ся перекрасти та собі очі виштуркав. Ном. № 6568. 2) Вытолкать.

***Виштурхувати**, хую, еш, сов. в. **віштурхати**, хаю, еш, гл. Вытолкать, выгнать в-зашей. Нехай-но приїде—я її виштурхаю. Крим.

***Вишуканий**, а, е. 1) Выисканный. 2) Изысканный. 3) Вычурный. Пан писар з вишуканими рухами оповів Тиховичеві, що він помічає у вині щось Коцюб.

Вишукати. См. **Вишукувати**.

***Вишуки**, ків, м. мн. Изыскания. Сл. Тутк.

***Вишукання**, ня, с. Выскивание. Сл. Тутк.

Вишукувати, кую, еш, сов. в. **вішукати**, каю, еш, гл. Выискывать, выискать, отыскивать, отыскать. Вишукує травиці. К. Іов. 88. Зілля всякі вишукує. МВ. II. 8.

***Вишуміти**, млю, миш, гл. 1) Охмеле: выветриться. Від тої вашої чорної «кагди»,—казав світліший,—хміль мені з голови вишумів. Лепкий. 2) **Ви-**

шуміти хлопцем. Бурно провести молодість. Вишумів хлопцем, а тепер людський біль не дає розкоші його широкій душі. Лепкий.

Вищати, щаю, еш, гл. Делаться выше.

Вищати, щу́, щіш, гл. Визжать. Вона аж вищить. Рудч. Ск. II. 30.

Вище, нар. Выше. Молоде орля, та вище старого літає. Ном. № 7322. Вище лоба очі не ходять. Ном. № 1017. Хто вище злізе, дужче пада. Ном. № 14313.

Вищебетувати, тую, еш, сов. в. **віщебетати**, бечу, чиш, гл. *1) О птицах: петь, выщебетать. Сл. Нік. 2) Выболтать, высказать неосторожно.

Вищедрувати, рую, еш, гл. Получить за пенне щедрівок.

Вищезати, заю, еш и **вищезнути**, ну, неш, гл. Исчезнуть, уничтожиться, истребиться. Вищезає жито. МУЕ. III. 43. Каченята вищезли: ворони вихапали. Рк. Левиц.

***Вищерб**, бу, м. Зазубрина, ущелье. Сл. Тутк.

Вищербити, блю, биш, гл. Зазубрить, вызубрить, выбить щербину. Вищербила ніж. Зачепила рогачем горщик та й вищербила. Харьк.

Вищербитися, блюся, бишся, гл. 1) Зазубриться, получить щербину. 2) Выйти из ряда, из числа. Тепер уже всі будемо за вас.—А може й не всі, може хто перейде на другий бік?—Ні, вже не вищербиться більш ні один. Екатериносл. г. (Залюбовск.).

***Вищерблення**, ня, с. Зазубривание. Сл. Тутк.

Вищий, а, е. Высший. Не впрохав нижнього, не впрочиш вищого. Ном. № 981.

Вищик, ка, м. Род клейма в виде вырезки на ухе овцы. Черк. у., Екатериносл. г. Мнж. 182.

Вищикнути, ну, неш, гл. 1) Вырвать, выщипнуть. Прийшов Петро—вищикнув листок, прийшла Ілля—вищикнула два. Ном. № 468. *2) Вырезать ножницами, перочинным ножом в момент закрывания. Чого пальця завязали?—Трохи пучки вищикнув складаним ножиком. Пир. у. Конон.

Вищипати. См. **Вищипувати**.

Вищипувати, пую, еш, сов. в. вищипати, паю (плю), паеш, гл. Выщипывать, выщипать. Вищиплю, виломлю кленовий лист. Мет. 297.

Вищирити. См. Вищиря́ти.

Вищиря́ти, ряю, еш, сов. в. вищирити, рю, риш, гл.—Вишкіря́ти, вишкірити. Вищирив зуби, як циганські діти до місяця. Ном. № 12637. Вищирив зуби, як печене поросля. Ном. № 12637.

Вищість, щости, ж. 1) Высшее положение, более высокое положение. 2) Превосходство. Желех.

Вияв, ву, м. Проявление, обнаружение. Желех.

Віява, ви, ж. 1) = **Віяв.** МВ. III. 9. 2) Открытие, обнаружение.

Віявити, ся. См. Виявля́ти, ся.

Віявлювати, люю, еш, гл.—Виявля́ти. Радощів своїх нікому не виявлює. Г. Барв. 454. Пишучи у Київ у такім гарячім тоні, я виявлював себе аж надто виразно. К. XII. 11.

Виявля́ти, ляю, еш, сов. в. виявити, влю, виш, гл. Обнаруживать, обнаруживать, открывать, открыть, показывать, показать, появлять, появиться. Юдихва виявила його капості перед Ксерксом. Ном. № 3559.

Виявля́тися, ляюся, ешся, сов. в. виявитися, влюся, вишся, гл. Обнаруживаться, обнаружиться, открываться, открыться, появляться, появиться, показываться, показаться. Ось як виявлялась ся загадка. Стор. Кодацький поріг виявився, а то не було його видно. Стор. II. 120. Він виявивсь народу. К. Псал. 197. На вулиці чорна свита виявилась одна й друга, замигтіли платки, намітки... йшли люде до церкви. МВ. (О. 1862. I. 91).

***Виявник, ка́, м.** Обличитель. Він у нас виявник: нехай писар або старшина щось прошепетять,—він зараз введе на чисту воду. Крим.

***Віявок, вку, м.** Проявление, обнаружение, открытие. Н.-Лев.

Віязичити, чу, чиш, гл. Проболтаться, проговориться. То про того чоловіка, що вбили, та й виязичили. Лебед у.

***Віямчити, чу, чиш, гл.** Углубить. Сл. Тутк.

Віярок, рку, м. Лощинка, неглубокий овраг. Там такий є виярок, то вода й залива инколи. Новомоск. у. (Залобовск.). Ум. **Віярочок.**

Вияснення, ня, с. Раз'яснение, пояснение.

Віяснити, ся. См. Вияснѐти, ся.

Вияснѐти, няю, еш, сов. в. вияснити, ню, ниш, гл. 1) Выяснять, выяснять, раз'яснять, раз'яснить, пояснять, пояснить. 2) Вычищать, вычистить; сделать светлым, блестящим. Вияснила п'ятака. Мнж. 97. Виясни добре стремена та й їздь тоді верхи. Черк. у. Візьми мітлу та мети, виясни хорошенько місяць: бач, як насупило. Шевч. 297.

Вияснѐтися, няюся, ешся, сов. в. вияснитися, нюся, нишся, гл. 1) Проясняться, проясниться, посветлеть. Вияснилось бліде та понуре обличча Грицькове. Г. Барв. 154. 2) **Віяснитися.** Проясниться (о погоде). Нехай виясниться, бо дуже нахмарило. Ном. № 5494.

Віблѐк, ка, м. (=Вібля́к). Бревно круглое, годное для постройки. Шух. I. 88. См. **Вібель.**

Віблий, а, е. Круглый, цилиндрический. Шух. I. 88. **Віблий обруч**—обруч из цельного нерасщепленного надвое древесного ствола. Шух. I. 250. **Вібла хата.** Хата из круглых бревен. Шух. I. 89.

Вива́т=Вива́т.

Віве́риця, ці, ж. Белка. Гал.

Вівсик, ка, м.—**Вівсю́г.** Вх. Зн. 7.

Вівсі́на, ни, ж. Зерно овса (одно).

Вівсище, ща и ***вівсі́сько, ка, с.** Поле, с которого снят овес. Вас. 196.

Вівсю́г, га́, м. и **вівсю́га, ги, ж.** Раст. Avena fatua L. ЗЮЗО. I. 113. Вх. Пч. I. 9.

Вівсюгува́тий, а, е. Заросший вівсю́гом (о земле).

Вівсяний, а, е. 1) Овсяный. *2) О лошади: кормленная, получающая овес. Панські коні вівсяні, ними враз будеш, а нашими кропив'яними доки добрьохаєшся. Пир. у., Конон.

Вівся́ник, ка, м. 1) Овсяный хлеб. Голодному й вівсяник добрий. Ном. № 1209. 2) Название лошади в загадке. Прибігли штрики-брики, ухватили дал-

ду-балду, почули м'якинники, казали гречаникам: «сїдайте на вівсяники, доганяйте штрики-брики, віднімайте далду-балду» (вовки, свиня, собаки, люде, коні). Ном., стр. 294, № 122.

Вівся́ниця, ці, м. Овсяная солома. Сим. 153.

Вівся́нка, ки, 1) = **Вівся́ниця**. Желех. 2) Овсяная мука.

Вівта́рик, ка, м. Ум. от **вівта́рь**.

Вівта́рний, а, е. Олтарный.

Вівта́рь, ря, м. Олтарь. *Боятися попа та в вівта́рь не йти*. Ном. № 4232. *Коли вівтару служиш, з вівтаря й живися*. Ном. № 10422. Ум. **Вівта́рик**. Аф. 315.

Вівто́рок, рка, м. Вторник. *В понеділок перед обідом із гармати загули, а в вівторок іще раніше Уманя добули*. Макс.

Вівця́, ці, ж. 1) Овца. *Хто стається вівцею, того вовк ззість*. Ном. № 3841. *Вівцю стрижуть, а друга дивиться*. Ном. № 3904. 2) Мн. Род детской игры. Ив. 59. Ум. **Овечка**, **овеченька**, **овечечка**. *Женуть воли із діброви, овеченьки з поля*. Мил. 115.

Вівча́ренко, ка, м. Сын пастуха овец. Аф. 315.

Вівча́рик, ка, м. 1) Ум. от **вівча́рь**. 2) Род игры на свирели. 3) Бекас. *Закигикала над ними чайка... висвистував вівчарик*. Стор. I. 126.

Вівча́рити, рю, риш, гл. Быть пастухом овец, пасти овец. Гол. II. 456. Шух. I. 201.

Вівча́ри́ха, хи, ж. Жена пастуха овец. Аф. 315.

Вівча́рівна, ни, ж. Дочь пастуха овец. Аф. 315.

***Вівча́рня**, ні, ж. = **Коша́ра**.

Вівча́рський, а, е. Принадлежащий пастуху овец. Аф. 315.

Вівча́рува́ти, ру́ю, еш, гл. = **Вівча́рити**. Шух. I. 53.

Вівча́рь, ря, м. Пастух овец. *Сопілка вівчареві втіха*. Ном. № 10467. *Роспустив вівчарь вівці та по крутій гірці*. Мет. 108. Ум. **Вівча́рик**.

Вівчий, а, е. Овечий. Вх. Лем. 425.

Вігра́н, на, м. Орган. *Гордий пан сидить, в віграни грає, в віграни грає, красно співає*. Гол. II. 65.

Від, од, пред. От. *Привів од батька коня, а від брата взяв воза. Довідавшись од почину про все. Єв. Л. I. 2. Батькові од його нічого нема. Від села до села танці та музики. Нп. Зоставсь я хлопцем од батька й од матері одинадцяти год. Г. Барв. 172. Ти ляжеш од комори, а я ляжу від обори,—т. е. ты ляжешь со стороны амбара и т. д. Грин. III. 386. Родительный падеж с від при страдательном причастии переводится по-русски творительным падежом. *Земля від бога зроблена* (Стрижев.). *Був спокушуваний од сатани*. Єв. М. I. 13. Употребляется від для образования сравнит. степени и тогда совсем не переводится. *Єсть же і негідніші від мене. Котл. Нп. Хиба ж таки я посліднійший од усіх?* Ном. № 2039. *Од моєї Ганнусеньки кращої немає*. Грин. III. 201. ***Від себе відбі́гали**. Отличались, разнились друг от друга. *Віком вони далеко не відбігали від себе...* Лепкий. **Від діте́й**. С детства. *Ми ж давні знайомі, від дітей*. Лепкий. **Від чо́го**. Для чего, зачем. *Так можеш порахуватися з ним, від чо́го ж у козака шабля*. Лепкий. **Від до́вгих літ**. Давно; много лет. *Марія Магдалина Мазепина була від довгих літ ігуменею*. Лепкий.*

Віда, ди, ж. Весть, слух. *Хто тобі сказав?—Посилала я сороку білобоку, а вона мені принесла дві віди під правим крильцем: одну про Данила, а другу про Кирила*. МВ. I. 89.

Віда́в, віда́й, нар. Вероятно, должно быть. *Ой відав ти слабій, хорий*. Гол. I. 82. *Болить мені головонька, відай же я вмру*. Гол. I. 103.

Віда́ння, ня, с. 1) Знание. Левч. 48. 2) Известие, весть. Ум. **Віда́ннячко**. *Дають віда́ннячко: ісховайся, Мішку*. Гол. I. 176.

Віда́ти, даю, еш (вім, вісі, вість), гл. Знать, ведать. *Не вім, за що їм так довіря князь*. Стор. МПр. 97. *Ніхто того не відає, як хто обідає*. Ном. *Та коли б я знала, коли б я відала, що за сватана буду*. Мет.

Відбабува́ти, бу́ю, еш, гл. Окончить практику (об акушерке). *Пішла, відбабувала і вернулася додому*. Чуб.

Відба́вити, ся. См. **Відбавля́ти**, ся.

Відбавляти, ляю, еш, сов. в. відбавити, влю, виш, гл. Убавлять, убавить, уменьшать, уменьшить.

Відбавлятися, ляюся, ешся, сов. в. відбавитися, влюся, вишся, гл. Отлучаться, отлучиться. *Нікуди на сторони одбавитись.* МВ. (О. 1862. I. 100).

Відбаглювати, люю, еш, гл. Отстоять, спасти. *Відбаглювати від смерти. Хотів був нашу собаку забрати,—ледві одбаглювала.* Рк. Левиц.

Відбарбарити, рю, риш, гл. Отколотить.

Відбатівувати, вую, еш, сов. в. відбатувати, тую, еш, гл. Отрезывать, отрезать. *Відбатував шматок хліба. Так і відбатував стругом пучку.*

Відбатожити, жу́, жиш, гл. Отстегать кнутом.

Відбатувати. См. **Відбатівувати.**

Відбенькетувати, тую, еш, гл. Отпировать.

Відберезний, а, е. С берега на море дующий (о ветре). **Одберезний вітер.** *Береговой ветер (Стрижевск.).

***Відбивання, ня, ср.** 1) Отражение (света). 2) Откупорка, откупоривание (бочки). 3) Оттискивание. Сл. Нік.

Відбивати, ваю, еш, сов. в. відбити, діб'ю, б'еш, гл. 1) Отбивать, отбить. *Відбив носок од кухля. Став двері одбивати.* Рудч. Ск. I. 204. 2) Отбивать, отбить, отталкивать, оттолкнуть; отражать, отразить. *Одбиває од берега шука риба ряску.* Мет. 8. *Козак нагайкою стріли відбиває.* Макс. 3) Отражать, отразить (свет, звук). *Поверхи дзеркала і води відбивають од себе соняшний світ.* Дещо. 4) Отбивать, отбить у кого-либо что или кого-либо. *Він дівчину відб'є.* Чуб. V. 36.

Відбиватися, ваюся, ешся, сов. в. відбитися, діб'юся, б'ешся, гл. 1) Отбиваться, отбиться. *Од троянців одбивались.* Котл. Ен. VI. 62. 2) Удаляться, удалиться, отдаляться, отдалиться, отбиться. *Від роду відбилася.* Чуб. V. *Тут родилася, тут хрестилася, у чужую сторононьку да й відбилася.* Мет. 3) Отражаться, отразиться. *В прозорій воді відбиваються золоті верхи.* Левиц. 4) О кобыле: случиться с жеребцом. Шух. I. 211.

***Відбивний, а́, е́.** Отражательный. Сл. Тутк.

***Відбирати, раю, еш, гл.**—**Відбірати.**

***Відбитий, а, е.** Отраженный. Сл. Тутк.

***Відбиток, тку, м.** Оттиск, отпечаток. Сл. Нік.

***Відбиття́, тя́, ср.** Отражение. Сл. Дубр.

***Відбіг, гу, м.** 1) Отклонение, отбег. 2) **Ма́ти вели́кий відбіг від себе.** Очень разниться, отличаться между собой.

Відбігати, гаю, еш, гл. 1) Отбегать. *Я вже своє відбігав,—біжи но ще ти: то чи не відбігаєш ніг.* 2) О корове: окончить случку.

Відбігати, гаю, еш, сов. в. відбігти, біжу́, жи́ш, гл. 1) Отбегать, отбежать. 2)—**що.** Терять, потерять. *Десь шапку відбіг. Чи одбіжить бува люльку в сварці, а грошей на нову кат-ма,—вони... купували йому.* Мир. ХРВ. 147. 3)—**чого́, кого́.** Чуждаться, оставлять, оставить, покидать, покинуть. *Свого батька змалку відбігаю.* К. Досв. 155. *Ой що кров живу ю ссали,—власних скарбів одбігали.* К. Досв. 116.

Відбігатися, гаюся, ешся, гл.—**Видбігати 2.**

Відбігти. См. **Відбігати.**

***Відбіжний, а, е.** Центробежный. Сл. Тутк.

Відбій, бою, м. Лучшего сорта хребтовая щетина. Вас. 190.

Відбірання, ня, с. 1) Отнимание, отбирание. 2) Получение. 3) Отборка.

Відбірати, раю, еш, сов. в. відібрати, відберу́, ре́ш, гл. Отбирать, отобрать, отнимать, отнять. *Иди, жоно, до матері віно відбірати.* Чуб. V. 758. *Щастя розум відбірає, а нещастя назад вертає.* Ном. № 1715. *Стали ляхи від козацьких комор ключі відбірати.* Макс. *Ти більше не будеш відбірати у мене душу.* Рудч. Ск. II. 23. *—**кому́ що, в ко́го що.** Отбирать, отобрать у кого что-нибудь. **Йому́ відбірало мову.** У него отнялся язык. Сл. Нік. 2) Получать, получить. Чуб. I. 163. *Відбірав і від їх листи.* Стор. 3) Отбирать. *Відбери жовті гурки на насіння, а зелені посоли.*

Відбірка, ки, ж. У оконщиків: інструмент для образования кромки в рамах. Вас. 149.

Відбірний, а, е=Добірний. Та й усе жінці та й одбірній. АД. I. 79.

Відбіснуватися, нуюся, ешся, гл. Перебеситься. Як відбіснувався становиї, то й почав говорити наче людина.

***Відблиск**, ку, м.=Відбляск.

***Відбліскувати**, кую, еш, гл. Поблескивать. Сл. Нік.

Відбляск, ку, м. Отблеск. Левиц. Пов. 25.

Відболіти, лю, ліш, гл. 1) Проболеть, поболеть. Будуть же бити, то за кожен стрючок (гороху краденого) відболить. Св. Л. 142. 2) Переболеть. 3) Отгнить. Цей ніготь у мене відболів, та новий виріс. Киев.

Відборона, ни, ж. Оборона, защита от. Схопивши у руки по каменюці, став на відборону. МВ. (О. 1862. I. 104).

Відбороніти, ся. См. Відбороняти, ся.

Відбороняти, няю, еш, сов. в. відбороніти, ню, ниш, гл. Оборонить, защитити. Ну, спасибі, дядьку, що ти мене 'д смерті відборонив, відбороню і я тебе. Рудч. Ск. I. 71.

Відборонятися, няюся, ешся, сов. в. відборонітися, нюся, нишся, гл. Обороняться, оборониться, захищатися, защититися.

Відборотися, рюся, решся, гл. Отбиться. Вовчими зубами відгризуся, ведмежою силою відборюся. Чуб. I. 95.

Відборчик, ка, м. Столярн.: отборный струг. Радомысльск. у.

Відбре(и)дати, даю, еш, сов. в. відбре(и)сті, бреду, деш, гл. Отходить, отойти в брод от какого-нибудь места. Відбрів од берега трохи.

Відбрехатися. См. Відбріхуватися.

Відбрикуватися, куюся, ешся, сов. в. відбрикнутися, нуся, нешся, гл. Отбиваться, отбиться брыкаясь. У Кулиша в иронич. смысле о защищающихся жінчинах: Шкода відбрикуватися. К. ПС. 55.

Відбріхуватися, хуюся, ешся, сов. в. відбрехатися, шуюся, шешся, гл. Отдельваться ложью, оправдываться, оправдаться при помощи лжи, вывер-

нутися из беды ложью. Прийшовши додому, тяжко їй було відбріхуватися перед матір'ю, що не принесла ягідок; бо зроду не брехавши ні в чім, не знала, як і викрутитися. Кв. I. 45. Брехнею не відбрешешся. Ном. № 6796.

Відбрód, ду, м. Наїстися до відбрóду. Нається до отвала. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Відбубоніти, ню, ніш, гл. Проговорить скороговоркой, отбарабанить. Такеньки усе чисто одбубонів і дожидає, що пані йому скаже. МВ. (О. 1862. III. 64).

Відбування, ня, с. Исполнение, отбывание, обработка.

Відбувати, ваю, еш, сов. в. відбути, бóду, деш, гл. 1) Отбывать, отбыть, исполнять, исполнить (повинность), отрабатывать, отработать. Проханий кусок горло дере, бо тяжко його відбути. Ном. Як заробив, так і відбудеш. Ном. № 7071. Хуста попере, як три дні панщини відбудем. Ном. № 11260. Відбудеш той муштер та й гуляй, скільки схочеш. Левиц. I. 30. Не жаль було давно відбутих... моїх тяжких кривавих сліз. Шевч. 2) Принимать, принять и угостить гостей,—говорится главным образом об обрядовых обедах, обедах по приглашению и пр. Давайте лишень сюди хліб, ковбаси і сало,—я буду одбувать панотця. О. 1862. V. 56. При пості добре відбути гості. Ном. № 192. Дітей у нас було п'ятеро... усі померли. Треба було мені тії одбутки робити самому. То дошки на труни, то копачам, то людей одбувати, а попові ж? Г. Барв. 203. 3) Заканчивать, закончить. У суботу дівчечір відбули, а в неділю повінчали. Стор. МПр. 57. Відбули похорон. *А я відбувай! А мне расхлѣбывать. Сл. Нік.

Відбуватися, ваюся, ешся, сов. в. відбутися, бóдуся, дешся, гл. 1) Исполняться, исполниться, совершиться, иметь место. Весілля відбулося вчора. *2) Відбуватися далі. Продолжаться. Після цього з'їзд відбувався далі. Пр. Пр. 3)=Збúтись. Вона прийшла, щоб тільки відбутись від людського нарікання. Левиц. I. 387. 4)=Відбути. Брехнею не відбудешся. О. 1862. I. 32.

*Відбудова, ви, ж. Восстановление, реставрация. Сл. Нік.

Відбудовувати, вую, еш, сов. в. відбудувати, дую, еш, гл. Вновь отстраивать, отстроить, восстановить прежде бывшее здание. Желех.

Відбудування, ня, с. Восстановление здания.

Відбудувати. См. Відбудовувати.

Відбузувати, зую, еш, гл. Отколотить, отдуть. Одбузує чоловік жінку. О. 1862. I. 73.

Відбурмиструвати, рую, еш, гл. Окончить службу бургомистра.

Відбути, ся. См. Відбувати, ся.

Відбутка, ки, ж.—Відбуток.

Відбутний, а, е. Употреблено в загадке из сказки в приложении к салу, в значении: такой, которым отбывают всякие нужды. А чого ж вам подавати: чи одбутного, чи прибутного?.. Сало одбутне, бо ним усякі зачіпки одбувають. Грин. II. 274.

Відбуча, чи, ж.—Відбуток. Нехай дурний мужик на всіх робить, за всіх платить, хай одбуває одбучі. Мир. ХРВ. 387. Я відбуду за гріхи відбучу. К. ПС. 139.

Відвага, ги, ж. Отвага. Відвага мед п'є і кайдани тре. Ном. № 4256. Де відвага, там щастя. Ном. № 4253.

Відважити, ся. См. Відважувати, ся.

*Відважливий, а, е. Отважный, смелый, удалой, доблестный. Сл. Нік.

Відважний, а, е. Отважный, смелый. Ой ти, Івасю, відважний козаче. К. XII. 78.

Відважність, ности, ж. Отважность. Желех.

Відважно, нар. Отважно, смело.

Відважувати, жу, еш, сов. в. відважити, жу, жиш, гл. 1) Отвешивать, отвесить. Відваж соли.—бєбєха. Дать тумака, отвесить удар. За віщо се він мені бєбєха відважив межи плєчі? Харьк. 2)—жизнь, життя. Рисковать, рискнуть жизнью. Оддала б тепер Леся душу, аби оборонить од смерти козака, що так ширю одважив за неї свою жизнь. К. ЧР. 173.

Відважуватися, жуся, ешся, сов. в. відважитися, жуся, жишся, гл. 1) Отвешиваться, отвеситься. 2) От-

важиваться, отважиться, осмелиться, решиться. От я не відважуся сказати йому. Давно вже хотів він признатись, що жонатий, та не признававсь. Далі одважився: треба! МВ. (О. 1862. I. 78).

Відв'ал, лу, м. 1) Отчаливание. Мнж. 180. *2) Отваливание. Сл. Нік.

Відваліти, ся. См. Відв'алювати, ся.

Відвалювати, вую, еш, сов. в. відвалувати, лую, еш, гл. Спасать, спасти, отходить. Лікарь, спасибі йому, відвалував таки дитину.

Відв'алювання, ня, с. Отваливание.

Відв'алювати, люю, еш, сов. в. відваліти, лю, лиш, гл. 1) Отваливать, отвалить. Одвалив того каменя. Чуб. II. 50. 2) Откальвать, отколоть, отрезывать, отрезать. Відвалив криги кусень оттакий завбільшки. Харьк. у. Відвалив скибу хліба.

Відв'алюватися, лююся, ешся, сов. в. відвалітися, люся, лишся, гл. Отваливаться, отвалиться. Потроху земля відвалювалась, і він почав тонути. Левиц. Пов. 335.

*Відвартувати, тую, еш, гл. Отдежурить. Сл. Нік.

*Відварювати, рую, еш, сов. в. відваріти, рю, риш, гл. Отваривать, отварить. Сл. Нік.

*Відв'єдення, ня, ср. 1) Отвод, отведение. 2) Уведение. Сл. Нік.

Відвезті. См. Відвозити.

*Відв'єрнення, ня, ср. Предотвращение. Сл. Нік.

Відвернути, ся. См. Відвертати, ся.

Відвертання, ня, с. 1) Отворачивание. 2) Отвертывание, откручивание. 3) Вычитание. *4) Отвлечение, отвращение. Сл. Нік.

Відвертати, таю, еш, сов. в. відвернути, ну, неш, гл. 1) Отворачивать, отворотить, отвращать, отвратить; поворачивать, поворотить. Відвертає від неї очі. МВ. II. 27. Не годиться відвертати хліб нарізаним боком до стіни. Чуб. I. 109. Нехай бог відвертає. Ном. № 5139. Щоб я од вас лиця не відвернула. Ном. № 3241. 2) От'єзжать, от'єхать, отплыть, отплыть. Ви, турки-яничари, по маленьку, браття, ячіте, од галєри одверніте. АД. I. 216. 3) Отваливать, отвалить. Одвернув (камінь). Рудч. Ск. I. 86. Годі орати!—Як годі?—

каже чоловік.—Дві скиби тільки одвернути та й упруг. Г. Барв. 198. 4) Возвращать, возвратить. Були в мене старости, підбрехачі твої, ну, одвернув я почеськи тобі хліб, не прогнав тебе. Г. Барв. 455. 5) Пахать, вспахать плугом второй раз поперек или вдоль участка. Нежин. у. 6) Отклоняють, отклонить что-либо. І кулі мов рукою одвертає. К. ЦН. 251. Єсть такі люде, що на пожежі уміють одвернути вітер од сусідньої оселі. Грин. II. 324. 7) Отвлечать, отвлечь, отклоняють, отклонить. Відвертала вона мене від сеї думки. Тебе прошу, голочко: відверни злих собак од мого скота. Чуб. I. 69. 8) О колдовстве: возвращать, возвратить первоначальный вид, отвращать, отвратить. Зробив (чарами), то була біла редька, а то зусім почорніла, та вже назад не одверне, щоб чорна стала білою. Драг. 77. 9) Вычитать, вычесть. Жиду грошей не понесу міняти, бо він зараз довг одверне. Бессар. 10) Отвечать, ответить. Та чую ж, чую,—одвертає. МВ. (КС. 1902. X. 143).

Відвертáтися, таюся, ешся, сов. в. відверну́тися, ну́ся, не́шся, гл. 1) Отворачиваться, отворотиться, отвернуться. Горнеться до його серцем, відвертається лицем. Левиц. I. 170. Кривоніс одвернувся до своїх вовхуряців і грізно додав. Стор. МПр. 138. 2) Отлучаться, отлучиться. Нікуди він і не одвертався з пасіки. О. 1861. X. 27.

***Відвѣртий, а, е.** Откровенный, открытый. Сл. Нік.

***Відвѣртість, тости, ж.** Откровенность, открытость. Сл. Нік.

Відвертіти. См. Відвірчувати.

Відвесті. См. Відвóдити.

Відвикáти, каю, еш, сов. в. відвикну́ти, ну, неш, гл. Отвыкать, отвыкнуть.

Відвільювати, люю, еш, сов. в. відвильну́ти, ну́, не́ш, гл. 1) Отлучаться, отлучиться на короткое время. Тільки одвильне куди мати,—то вже дитина й долі, упала з полу. Пирят. у. *2) Отвиливать, отвильнуть. Сл. Нік.

Відвільюватися, лююся, ешся, гл. Отвиливать. Котл.

Відвину́тися, ну́ся, не́шся, гл. От-

клониться, увернуться. Він на мене з києм, я насилу відвинувся.

Відвисáти, саю, еш, сов. в. відвисну́ти, ну, неш, гл. 1) Отвисать, отвиснуть. Спідня губа відвисла. Левиц. I. 15. 2) Сवेशиваться, свеситься, повиснуть. З-під очіпка відвисло пасмо сивої коси. Левиц. I. 3.

Відвїхуватися, хуюся, ешся и відвихáтися, хаюся, ешся, сов. в. відвихну́тися, ну́ся, не́шся, гл. 1) Отлучаться, отлучиться на короткое время. От, увечері дід з бабою кудись відвихнулись, а дочка й давай шукать. Рудч. II. 35. *2) Отбрыкиваться, отмахиваться, отмахнуться. Я до єї з ділом, а вона відвихується—слухать не хоче. Пир. у., Конон.

Відвїчити, чу, чиш, гл. Отучить. От таки одвичите од сахарю. Черниг. г. Одвичити од горілки. О. 1862. I. 71.

Відвід, воду, м. Резерв? Воєвода, славний лицарь, на одводі зістав. Гол. I. 15.

Відвідати, ся. См. Відвідувати, ся.

Відвідач, ча, м. Посетитель. Не так вже по багато набігає одвідачів. МВ. (О. 1862. I. 84).

Відвіджáти, джаю, еш, гл.—Відвідувати. А як го найдете, дайте мені знати, щоби м приходила його відвіджати. Гол. I. 64.

Відвідини, дин, ж. мн. Посещение. Єв. Л. XIX. 44. Ще більшого жалю завдав їй своїми одвідинами. Г. Барв. 168.

Відвідний, а, е.—час. Срок, который может быть отложен. Вх. Зн. 7.

Відвідувати, дую, еш, сов. в. відвідати, даю, еш, гл. Навещать, навещать, проведать. Сідлай, хлопче, коня вороного,—поїду одвідаю кохання свого. Чуб. V. 345. Матінко моя, відвідай мене. Мет. 245. Вони там були та й її відвідали. Змиев. у.

Відвідуватися, дуоюся, ешся, сов. в. відвідатися, даюся, ешся, гл. Наведываться, наведаться и узнать, пойти осведомиться. А я піду додомоньку та не забавлюся, чи готовий полуденок та відвідаюся. АД. I. 82.

Відвідциль, нар.—Відциль. Десь ти й доріженьки відвіциль не знаєш. Грин. III. 377.

Відвійок, йка, м., иногда во мн. ч. **відвійки**. Щуплое зерно, которое при веянии падает в середине между мякнкою и полновесным зерном. Мнж. 187. *Бідний (сіє) самий послід, уже одвійок од пшениці*. Грин. II.

***Відвінувати, ную, еш, гл.** Наделить приданым. Сл. Нік.

Відвістити, віщу, стіш, гл. Послать весть, известие в ответ, ответить. ЗОЮР. I. 246. *Громада одвістила... що Микола добра людина*. О. 1861. VIII. 24. *Ні,—одвістив*. МВ. (О. 1862. I. 76).

Відвість, ти, ж. Ответное известие.

Відвіт, ту, м. Ответ. ЗОЮР. II. 207.

Одвіт оддавати. Отвечать. КС. 1882. XII. 501.

Відвітити. См. **Відвічати**.

Відвітний, а, е. Ответный.

Відвітувати, тую, еш, гл. Отвечать. *Питає: «Де ти мою козу дів?»—Продав,—одвітує Климець*. Рудч. Ск. I. 67.

Відвічальний, а, е. Ответственный. Желех.

Відвічальність, ности, ж. Ответственность. *Темрява окривала наш український розум із давніх давен що до... нашої одвічальности перед судом культури*. К. Кр. 8.

Відвічати, чаю, еш, сов. в. відвітити, чу, тиш, гл. 1) Отвечать, ответить. *Вовк... питає його: «Чого ти тут ходиш?»—Сірко одвіча*. Рудч. Ск. I. 11. 2) Отвечать, нести на себе ответственность, ответить. *Смійся, смійся, а за смішки плачем одвітиш*. Ном. № 12662. *Гуляй, душа, у роскоші,—відвічаю*. Ном. № 12503. *Він одвічає, а той остається у боці*. Змиев. у.

Відвічний, а, е. Вечный, всегда бывший. *—ліс. Девственный лес. *Довгий острів на Дніпрі, укритий одвічним лісом*. Стор.

Відвічно, нар. От века, вечно.

Відвіювати, віюю, еш, сов. в. відвіяти, вію, еш, гл. Отвевать. отвеять.

Відвѳдини, дин, ж. мн. Обед новобрачных, свекра и свекрови у тестя и тещи в последний день свадебных пиршеств—субботу той недели, в начале которой было **весілля**, а затем ужин тестя и тещи в хате новобрачного. МУЕ. III. 170.

Відвѳдити, джу, диш, сов. в. відвѳсті, веду, дѳш, гл. 1) Отводит, отвѳсть. *Одведи її додому*. 2) Отстраняють, отстранить. 3) Взводит, взвесть. *Одвів курка і вже хотів... стріляти*. Чуб. I. 154.

Відвѳзити, жу, зиш, сов. в. відвѳзті, зу, зѳш, гл. Отвозить, отвѳзти.

Відвоювати, вую, еш, сов. в. відвоювати, воюю, еш, гл. Отвоевывать, отвоевать, добыть силой. *Я вас навчив би боронити, що одвоювали вам козаки!—Який гаспид одвоював нам наше добре, опріч нас самих*. К. ЧР. 69. *Царь іде войною на цього самого царя, щоб відвоювати у його другу дочку*. Рудч. Ск. *Я тебе від смерти відвоював*. Рудч. Ск.

Відволати, лаю, еш, гл. Первоначально значило: отозвать, теперь употребляется в выраж.: **Біду відволати**. Избавиться от беды. *Мені тебе хоч жалко, мила, біди не можна одволати*. Греб. 339. **Відволати или відволати від смерті**. Спасти от смерти, отходить. *Бабусю Настю поховали і ледве, ледве одволяли Трохима діда*. Шевч. *Він мене од смерти одволав*. Рудч. Ск. I. 128.

Відволикати, каю, еш, сов. в. відволокті, чу, чѳш, гл. Оттаскивать, оттащить, оттягивать, оттянуть.

Відволога, ги, ж. Основное значение—**Відволѳда**—**Відліга**, но в песне употребл. в смысле: облегчение душевное, утешение, также—утешительница. *Одна другої питається:—Подружечко-одволого, одволожи живота мого: чи була ти на улиці, чи бачила жениха мого?* Лавр. 113.

***Відволѳгий, а, е.** Отсырелый. Сл. Нік.

Відволѳгнути, ну, неш, гл. Сделаться влажным, отсыреть. *Сухарі в погрібі одвологли*. Рк. Левиц.

Відволѳда, ди, ж.—**Відліга**. Шух. I. 81.

Відволѳдати, даю, еш, гл. Отходить, вылечить. *На силу, та на превелику силу його відволодали*. *Вже і водою обливали і трусили*. Кв. I. 106. *Одволодай мою дитину єдину! Дай дання від любощей*. Г. Барв. 536.

Відволож, жі, ж.—**Відліга**.

Відволóжити, ся. См. Відволóжувати, ся.

Відволóжувати, жу́ю, еш, сов. в. відволóжити, жу́, жиш, *гл.* 1) Делать, сделать влажным. Вас. 153, 176. *Треба табак одволожити* (Залюбовск.). 2) Облегчать, облегчить, утешать, утешить. Лавр. 113. См. прим. при слове Відволóга.

Відволóжуватися, жу́юся, ешся, сов. в. відволóжитися, жу́ся, жишся, *гл.* Сыреть, отсыреть, делаться, делаться влажным.

Відволокті́. См. Відволіка́ти.

Бідворі(о́)т, ро́ту, м. 1) Отступление. 2) Отвращение. 3) Отчисление, вычет в уплату долга, вычет из платы рабочего за прогулы и пр. Харьк. у. Волч. у. *4) Оборот, обратная сторона. Сл. Нік.

***Відворіть, роти, ж.** Оборот, обратная сторона. *Помастю тею мастю—тай ростираю на відворіть руки* (обратною стороною руки). Крим.

***Відворо́жувати, жу́ю, еш,** сов. в. відворо́жити, ро́жу́, жиш, *гл.* Отвороживать, отворожить. Сл. Нік.

Відворóтний, а, е. 1) Отвратительный. *Відворотне таке воно на смак.* *2) Обратный. Сл. Тутк. ***Відворóтне (ого) да́ти, ви́пити.** Дать принять снадобье, зелье, способствующее прекращению любви к кому-либо. *Відворотного циганка їй давала, щоб за йвана забулася, дак вона від того мало не кончилась—хвершал врятував.* Пир. у., Конон.

Відворóтно, нар. 1) Отвратительно. *Як то пани їдять жаб? Воно ж одворотно.* *2) Обратно. Сл. Тутк.

Відвороча́ти, чає, гл. безл. Быть отвратительным. (Вовкулаці) *треба й конину їсти й падло,—одворочає.* Г. Барв. 453.

Відво́хлий, а, е. Отсырелый.

Відво́х(ну)ти, ну, неш, гл. Отсыреть.

Відво́хрити, рю, риш, гл. Отколотить. *Дав доброго диптю: відвохрив добре.* Ном. № 3961.

Відвоюва́ти. См. Відвойо́увати.

Відвуд, да, м.—Удод. *Красне пір'я на відвуді, але сам смердить.* Ном. № 11201.

Відв'язáти, ся. См. Відв'язувати, ся.

Відв'язувати, зу́ю, еш, сов. в. відв'язáти, жу́, жеш, *гл.* Отвязывать, отвязать.

Відв'язуватися, зу́юся, ешся, сов. в. відв'язáтися, жу́ся, жешся, *гл.* Отвязываться, отвязаться.

Відга́да, ди, ж. Отгадчица. Ум. **Відга́дочка.** *Бабусенько-одгадочко, одгадай сей сон.* Чуб. V. 773.

Відгада́й-сон, сна, м. Снотолкователь. *Усякі мені сни сняться,—де б то на їх такого відгадай-сна найти.* Лубен. у.

Відгада́ти. См. Відга́дувати.

Відга́дка, ки, ж. Отгадка.

Відга́дочка, ки, ж. Ум. от відга́да.

Відга́дувати, ду́ю, еш, сов. в. відга́дати, да́ю, еш, *гл.* 1) Отгадывать, отгадать. *Біла рілля, а чорне насіння: хто вміє—посіє, хто зна—їй одгада.* Ном., стр. 303, № 472. *Бабусенько да голубонько, відгадай мені сон.* Чуб. 2) Отвечать, ответить. *Чи я тобі не казала: купи мені стрічку, а ти мені одгадав: переночуй нічку.* Грин. III. 655.

Відга́л, лу и відга́ль, лю, м. Остановка, отдых, перерыв. *Петро без відгалу робить.* Борз. у. *Так то проживає Олеся, працюючи без спочинку, без відгалю.* МВ. I. 47. **На відга́лі.** На досуге, во время отдыха. *У вільну годину, на одгалі, як пани роз'їхались у гості, пішов мерщій до панотця.* Ком. I. 20. **На овес нема́ й відга́лу.** На овес постоянный спрос. Борз. у.

***Відгалу́ження, ня, ср.** Ответвление. Сл. Нік.

Відганя́ти, ня́ю, еш, сов. в. відігна́ти, віджену́, не́ш, *гл.* Отгонять, отогнать. *Курка як співа, то відганяє ворогів.* Чуб. I. 58.

Відга́рбувати, бу́ю, еш, сов. в. відга́рбати, ба́ю, еш, *гл.* Отнимать, отнять, отобрать. *Насилу відгарбав своєю кожуха від брата.*

Відге́тькуватися, ку́юся, ешся, сов. в. відге́тькатися, ка́юся, ешся, *гл.* Избавляться, избавиться, отделаться от чего. *Чим же Марко одгетькався од некрутства?* Волч. у. (Лобод.).

Відгін, го́ну, м. Отбой. *Від баб одгону нема.*

Відглушувати, шую, еш, сов. в. відглушіти, ш́у, шиш, гл. Колотить, отколотить, оддуть. *Хто було захоче, той мене й одглушить.* Г. Барв. 51.

Відгнівати, ваю, еш, сов. в. відгнівати, гнию́, е́ш, гл. Отгнівать, отгнить.

Відговітисся, віюся, ешся, гл. Отгветься. *Нехай попередю піде та відговіється.* Ном. № 5474.

Відговоріти, ся. См. Відговорувати, ся.

Відговорувати, рюю, еш, відговоря́ти, ряю, еш, сов. в. відговри́ти, рю́, риш, гл. Отговаривать, отговорить. *Як став одговорувать, так одговорив.* Рудч. Ск. II. 74.

Відговоруватися, рююся, ешся, сов. в. відговори́тисся, ріюся, ришся, гл. Отговариваться, отговориться, отвечать, ответить. *Була слава, була слава, стали й поговори... я за славу сама стану, та й одговорюся.* Мил. 75.

Відгодітисся. См. Відгожа́тисся.

***Відгодіваний, а, е.** Упитаний, откормленный, Сл. Нік.

Відгодівувати, вую, еш, сов. в. відгодува́ти, дую́, еш, гл. Откармливать, откормить.

Відгожа́тисся, жаюся, ешся, сов. в. відгоди́тисся, джу́ся, дишся, гл. 1) Отлучаться, отлучиться. *В иншого (москаля) є й гроші, купив би собі чого, та не взята річ: не можна йому відгодитися. Дісне кажу тобі: його немає в селі; він десь поїхав, одгодивсь на малий час.* 2) Отплачивать, оплатить услугою за услугу, пригодиться в беде. *Гонять вовки козу. Коза каже... «Оборони!» Той... узяв і вбив вовка. Коза йому сказала: «Я тобі одгоджуся в ту рецькій землі».* Грин. II. 64.

***Відголос, су, м.** 1) Эхо. 2) Отражение (явления). Сл. Нік.

***Відголос(н)ий, а, е.** Отзвучный, созвучный. Сл. Нік.

Відгомін, мону, м. Отзвук, отголосок. *Запізнений відгомін гайламацького гомону.* Г. Барв. 27.

Відгонити, ню, ниш, гл. 1) = Відганя́ти. 2) Отдавать, припахивать. *Вола чимсь одгонить. Кролев. у. Чим наївся, тим і відгонить. Нежин. у. На сім двориші... від усього пустокою відгонить.* Св.

Л. 310. *Місцина справді стала пустирем одгонити.* Мир. ХРВ. 24.

Відгоріти. См. Відгоря́ти.

Відгорну́ти, ся. См. Відгорта́ти, ся.

Відгороджувати, джую, еш, сов. в. відгороді́ти, джу́, диш, гл. Отгораживать, отгородить.

Відгороджуватися, джуюся, ешся, сов. в. відгороді́тисся, джу́ся, дишся, гл. Отгораживаться, отгородиться.

Відгорта́ти, таю, еш, сов. в. відгорну́ти, ну́, неш, гл. 1) Отгребать, отгrestь. *Відгорни жар з припічка у піч. Землю відгорта.* Мнж. 129. *Відгорнули пісок.* 2) Отвораживать, отворотить. *Відгорнув полу, сягнув до кишені.*

Відгорта́тисся, таюся, ешся, сов. в. відгорну́тисся, ну́ся, нешся, гл. 1) Отгребаться, отгrestься. *Єсть там такий млин і дванадцять каміней, що само і мелеться, і само насипається, само відгортається і само в мішки набивається.* Рудч. Ск. I. 123. 2) Отвораживаться, отворотиться. 3) Перестать ласкатися. *Пригорнулась дівчина до козака, як сонечко зійшло, а відгорнулася, як сонечко зайшло.*

Відгорта́увати(ся), тую(ся), еш(ся), гл. = Відгортати(ся) 1 и 2.

Відгоря́ти, ряю, еш, сов. в. відгорі́ти, рю́, ріш, гл. Отгорать, отгореть. *Уже на коневі і хвіст одгорів.* Рудч. Ск. I. 118.

Відгосподарюва́ти, рюю, еш, гл. Перестать быть хозяином.

***Відгострювати, рюю, еш, сов. в. відгостри́ти, рю́, ріш, гл.** Оттачивать, отточить. Сл. Нік.

Відгребті́, ся. См. Відгріба́ти, ся.

Відгріза́ти, заю, еш, сов. в. Отгрызать, отгрызть.

Відгріза́тисся, заюся, ешся, сов. в. відгрізті́сся, зу́ся, зе́шся, гл. 1) Отгрызаться, отгрызться. *Вовчими зубами відгрізуся, ведмежою силою відборюся.* Чуб. I. 95. 2) Отгрызаться, отгрызться, отбраниваться. *Як напало на мене семеро перекупок, то ледві одгрізлась.* ЗОЮР. I. 147.

Відгріба́ти, баю, еш, сов. в. відгребті́, гребу́, беш, гл. 1) Отгребать, отгrestь. *Які руки загірбали, щоб ті і відгірбали.* Чуб. I. 99. 2) Отбрасывать, отбросить, отталкивать, оттолкнуть

(ногою, рукою). Літом одгрібають ногами, а взімі брали б руками. *Ном. № 559.*

Відгрі́бати́ся, ба́юся, ешся, сов. в. відгребті́ся, бў́ся, бе́шся, гл. 1) Отгребаться, отгресться. 2) Отбиваться, отбиться, захищатися, захититися. *Ні, я не одгрібався руками ніяк од нього, то й не міг ударити. Александров. у. (Залюбовск.). Ніяк я від його (лиха) ні оді́б'юся, ні одгребуся. Мир. ХРВ. 393. Та бог з вами!—одгрібався Чіпка,—не рад, що й зачепив таку причепу. Мир. ХРВ. 177.*

Відгріва́ти, ва́ю, еш, сов. в. відгрі́ти, грію, еш, гл.—сир. Греть в печи простоквашу, чтобы сыворотка отделилась от творога. *Св. Л. 5.*

Відгрі́мнутися, ну́ся, не́шся, гл. Крикнуть в ответ. *Бодай тому шинкареві таке життя добре!—одгрі́мнувсь дядько. МВ. (О. 1862. III. 75).*

Відгро́м, му, м.? І гроші побрали, і водгрому немає. *Ном. № 13213.*

Відгрома́джувати, джую, еш, сов. в. відгрома́дити, джу, диш, гл. Отгребать, отгресть (сено).

Відгрома́йти. См. **Відгро́млювати.**

Відгро́млювати, люю, еш, сов. в. відгрома́йти, млію, миш, гл. Отбивать, отбить силой, отражать, отразить. *Він (рештант) і пакет одгромив у мене: мене схопив за груди та зіпхнув з воза, а сам з возом і з пакетом хода. Новомосковск. у. (Залюбовск.).*

Відгук, ку, м. Отклик.

Відгукáти. См. **Відгúкувати.**

Відгукáтися, ка́юся, ешся, гл. = Відгукну́тися. *На кожний гук не одгукаєшся. Ном. № 4715.*

Відгукну́тися. См. **Відгúкуватися.**

Відгúкувати, кую, еш, сов. в. відгукáти, ка́ю, еш, гл. 1) Выкликáть, выкликáть. *Куди се ти так забрався, що ледве-не ледве відгукав тебе. Киев. г. 2) Звать обмершее дитя с целью привести его в чувство. Мил. 19.*

Відгúкуватися, куюся, ешся, сов. в. відгукну́тися, ну́ся, не́шся, гл. Откликаться, откликнуться. *На моє прохання відгукнулись.*

Відгулень, льня, м. Домашняя лошадь, отбившаяся в табун диких лошадей. *О. 1862. 17—19.*

Відгúлити, лю, лиш, гл. Отклонить. *А батько оце умисне кажуть, щоб мене від роботи відгулити. Федьк.*

Відгúлювати, люю, еш, сов. в. відгуля́ти, ля́ю, еш, гл. 1) Отпраздновать, отпировать. *Зараз одгуляли весілля. Рудч. Ск. I. 129. *2) О животных: случаться, случиться. Забірай і булану на поставень, буде пастися—бо вже відгуляла вчора. Пир. у., Конон.*

Відгусті́, дú, де́ш, гл. Окончить гудеть, шуметь. *Одгуло весілля, зосталися молоді самі у хаті. МВ. (О. 1862. I. 95).*

Віддава́ння, ня, с.=Відда́ння. Ум. **Віддава́ннячко.** *Покинула сина та ще й не женила; покинула дочку на віддаваннячко. Нп.*

Віддава́ти, даю́, е́ш, сов. в. відда́ти, да́м, дасі́, гл. 1) Отдавать, отдать. *А син старець та свого не вживає, та все його хортам віддаває. Чуб. I. 173. Взяв той собака буханець та й віддав вовкові. Рудч. Ск. I. 9. Відда́ти бо́гові дúшу. Умереть. Закричав дід дивними голосами та й богу душу віддав. Чуб. I. 156.—хвалу́. Воздасть хвалу, восхвалять. Хвалу бо́гові оддав. МВ. I. 16.—на добри́день. Пожелать доброго дня. I добридень мені оддала. Левиц. I. 14.—поклі́н. Поклониться. Матері божій поклі́н оддавши. Чуб. I. 160. *—на рі́шення. Предоставлять решению. Сл. Нік. 2) Выдавать, выдать замуж. Тоді дівку віддавай, коли люде трапляються. *Ном. № 5928. Як будуть тебе, моя мила, за иншого віддавати, пиши листа на папері, давай мені знати. Мет. 60. 3) Передавать, передать, выражать, выразить. 4) Протягивать, протянуть голосом при конце песни, причем делается рулада от высокого к низкому на октаву. У нас так завше: яку б пісню не співала, то усе віддає. Любеч. 5) Теплеть, потеплеть. Уранці було холодно, а вдень трохи оддало. Константиногр. у.**

Віддава́тися, даю́ся, е́шся, сов. в. відда́тися, да́мся, дасі́ся, гл. 1) Отдаваться, отлаться. *Левиц. Пов. 81. 2) —за ко́го. Выходить, выйти замуж. Чого журиться? Нехай та журиться, що віддається. Ном. № 2265. Мамко моя старенькая, хочу ся віддати, коли б прийшли старостоньки до нашої хати.*

Гол. I. 197. 3) Отдаваться, отдаться (о звуке и пр.). Як Тетяна засміється, в душі радість оддається. Котл. МЧ. 4) Выражаться, выразиться, передаваться, передаться, отражаться, отразиться. В тих писаннях красний божий мир і чоловіча жизнь... не оддались так правдиво, як воно есть у нас перед очима. К. Гр. Кв. 19.

*Відда́влювати, люю, еш, сов. в. відда́вити, влю́, віш, гл. Отдавливать. Сл. Нік.

*Відда́вна, нар. Издавна. Сл. Нік.

Віддалекі́, нар. Издали. Іще оддалеки зачув Петро глухий галас, мов на ярмарку. К. ЧР. 257.

*Відда́лений, а, е. Отдаленный. Сл. Нік.

Віддалі́ти, ся. См. Віддаля́ти, ся.

Віддалі́, нар.—Віддалі́к. Я став собі оддалі і дивлюся, що то він робитиме. Волч. у.

Віддалі́к, нар. Поодаль. А лисиця оддалік стоїть. Рудч. Ск. I. 21.

Віддалі́ти, лю́, еш, гл. Поотстать, отдалиться. Не жени коні: лоша віддаліло—не здоже́не. Усе вже те оддаліло, проминуло. МВ. (О. 1862. I. 95).

Віддаль, нар. Издали. Відьми так не вдариш, а треба кинуть на-оддаль, то попадеш. Грин. I. 66.

Віддаля́ти, ляю, еш, сов. в. відда́лити, лю́, ліш, гл. Отдаляют, удаляют, удалят. Бог віку прибавив, а від смерті оддалив. Ном. № 13920.

Віддаля́тися, ляюся, ешся, сов. в. відда́литися, лю́ся, лішся, гл. Отдаляются, удаляются, удалятся. Тепер же я сиротина у світі зосталась, що від роду віддалилась, а від села одійшла. Чуб. V. 747.

Відда́ниця, ці, ж. Невеста. О. 1861. XI. 49. Св. Л. 134.

*Відда́ність, ости, ж. Преданность. Сл. Нік.

Відда́ння, ня, с. 1) Отдача. Шість кабанів чорт мав, бідному чоловікові дав і на вічне віддання пропало. Драг. 7. Позичив ледачому гроші—десь на вічне вже віддання. 2) Выход замуж. Св. Л. 197. Дівчина на відда́нні. Девушка-невеста, взрослая девушка. У мене ж дочка на відда́нні. Г. Барв. 11. 3) Народный праздник 15 января. ХС. I. 74.

Чуб. III. 5. *—до́ суду. Предание суду. Сл. Нік. Ум. Відда́ннячко. Маю сестру на відда́ннячку. Гол. IV. 547.

Віддаро́вувати, вую, еш, сов. в. віддарува́ти, рую, еш, гл. Отдаривать, отдарить.

Віддаро́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. віддарува́тися, руюся, ешся, гл. Отдариваться, отдариться.

Відда́рок, рку, м. Обратный подарок. МУЕ. III. 76. Відда́рки дава́ти. Отдаривать. Маркев. 126.

Відда́ти, ся. См. Віддава́ти, ся.

Відда́ток, тку, м. 1) То, что нужно отдать. *2) Отдача. Сл. Нік.

Відда́ха, хи, об. Отдающий, отдающая. Будь узяха, будь і оддаха. Ном. № 10651.

Відда́ча, ці, ж. = Відда́ння 1 и 2. На одда́чі (донька) = На відда́ннію. Чуб. IV. 63.

Відде́рти, ся. См. Віддира́ти, ся.

*Відде́ртий, а, е. Отодранный. Сл. Нік.

Віддиві́тися, влю́ся, вишся, гл. Окончить смотреть. Умирающая говорит: Очі ж мої каренькі віддивилися, уста ж мої сахарні відговорилися. Чуб. I. 771.

Віддима́ти, маю, еш, сов. в. відду́ти, відодму, меш, гл. 1) Отдувать, отдуть. 2) Віддима́ти губи. Выпячивать губы. Переносно: сердиться. Оддув губи як капиці. Ном. № 3368.

Віддима́тися, маюся, ешся, сов. в. відду́тися, відодму́ся, мешся, гл. 1) Отдуваться, отдуться. 2) О губах: выпячиваться, выпятиться. Очі горять, губи оддулись. Мир. ХРВ. 33.

Віддира́ти, раю, еш, сов. в. відде́рти и відідрати, деру́, рэш, гл. 1) Отдирать, отодрать, отрывать, оторвать. Відірвав нитки, утяг у голку та її почав пришивати до чумарки те, що віддер. Харьк. 2) Только несов. в. Отплясывать, откальвать. Метелиці та гопака гуртом віддирають. Шевч.

Віддира́тися, раюся, ешся, сов. в. відде́ртися и відідратися, деру́ся, рэ́шся, гл. Отдираться, отодраться, отрывать, оторваться.

*Відди́х, ху, м. Дыхание. З тьми «Невідомого» з'явився я на світ—і пер-

ший віддих, і перший рух мій—в темряві матернього лона. Коцюб.

Відді́ха, хи, ж. Отдых. Трихи та мнихи—нема оддихи. Ном. № 10952.

Віддиха́ння, ня, с. Отдохновение. Пішов у темний лужок на віддихання. Чуб. V. 773.

Віддиха́ти, хаю, еш, сов. в. відді́хати, хаю, еш и відітхну́ти, ну́, неш, гл. 1) Переводить, перевести дух, стать вільно дьшати. Дише, дише, поки віддише. 2) Отдыхать, отдохнуть. Полягайте та віддиште трохи. Рудч. Ск. I. 92. Пришов у ліс і ліг оддихати. Чуб. I. 5. Сла одітхнути. Левиц. I. 39.

Віддиха́тися, хаюся (шуся), ешся, (шешся), гл. = Віддиха́ти 1. Заслався, ніяк не віддишуся.

*Віддихо́вий, а, е. Дыхательный. Сл. Нік.

Відді́вувати, ву́ю, еш, гл. Прожить девичью жизнь. Я вже своє дівоцтво віддівувала. Киев. г.

Відді́журити, рю, риш, гл. Заморить работой. Мабуть добре Карпа на панщині віддіжурили, що на улиці нема. Васильк. у.

Відді́л, лу, м. 1) Отдел, раздел. Старший син, швець, уже й одружився і на одділ пішов. Г. Барв. 487. 2) Отряд. На вулиці відділ царського війська не допустив, щоб тиснулася товпа. Лепкий.

*3) Отделение, факультет. Сл. Нік.

Відді́літи, ся. См. Відді́ляти, ся.

*Відді́лок, лку, м. Отделение, отдел.—ваго́ну. Отделение, купе вагона. Сл. Нік.

Відді́ляти, ляю, еш, сов. в. відді́літи, лю́, лиш, гл. Отделять, отделить; удеять, уделить. Одділи маненьку часточку землі на моє ім'я. Чуб. I. 143. Одділив йому половину царства. Рудч. Ск. II. 75.

Відді́лятися, ляюся, ешся, сов. в. відді́літися, лю́ся, лишся, гл. Отделяться, отделиться.

Віддрю́чкувати, ку́ю, еш, гл. Побить палкой. Славяносерб. у.

Віддуба́сити, шу, сиш, гл. Отколотить, отдуть. Стор. I. 239.

Відду́ти, ся. См. Віддима́ти, ся.

Відду́хати, хаю, еш, гл. = Віддухопéлити. А що, добре тебе оддухали? Пирят. у.

Віддухопéлити, лю, лиш, гл. Отколотить. Иноді віддухопелять добре. Г. Барв. 365.

Віддуші́ти. См. Відду́шувати.

Відду́шувати, шую, еш, сов. в. віддуші́ти, шу́, шиш, гл. Отдавливать, отдавить. Віддушувати сир.

Віддуба́рити, рю, риш, гл. Отколотить, сильно побить. О. 1862. II. 58.

Віддя́ка, ки, ж. Благодарность; отплата; возмездие. Ум. Віддя́чка.

Віддя́кувати, кую, еш, віддя́чити, чу, чиш, гл. 1) Отблагодарить. Ном. № 12068. 2) Отомстить, отплатить. Ном. № 12068. 2) Отомстить, отплатить. Віддячим дьявольським синам, гукали громадяне, віддячим! Стор. МПр. 51.

Віддя́куватися, куюся, ешся, віддя́читися, чуся, чишся, гл. = Віддя́кувати, віддя́чити. Грин. I. 114. Я не зможу тобі віддячитися. Федьк.

Віддя́чка, ки, ж. Ум. от віддя́ка.

Віддя́чливий, а, е. Старающийся отблагодарить чем-либо. Він такий оддячливий був. Черниг. у.

Віде́й, нар. = Віда́й.

Віде́льга, ги, ж. = Відлі́га. Вх. Зн. 7.

*Віде́нський, а, е. Венский. Сл. Нік.

*Віде́нець, нця, м. Венец, житель гор. Вены. Сл. Нік.

Віде́речко, віде́рко, ка, с. Ум. от відрó.

Віде́рковий, а, е. Ведерный.

Віде́рник, ка, м. 1) Делаящий ведра. 2) Горшок, чугу́н вмести́мостью в 1 ведро. Купила собі горщик-відерник.

Віде́рце, ця, с. Ум. от відрó.

Від'е́мний, а, е. 1) О зерне: легкий и потому отлетающий при провеивании вместе с мякиной. Од'емна пшениця. Рк. Левиц. *2) Отрицательный. Сл. Дубр.

Віджа́лувати, лую, еш, гл. Не пожалеть дать. Родителів має (черниця) заможних, то нехай родителі оджалують їй дещо на прожиття, бо вселилася вона у їх в такім убожестві, що їй не сказати. МВ. II. 164. Віджалуйте гроші на таке діло.

Віджа́рити, рю, риш, гл. Отпороть розгами, высечь. Узняли його лакеї на

станю та так оджарили, що ні лягти, ні сісти. Мир. ХРВ. 53.

Віджартóуватися, вуюся, ешся, сов. в. віджартувáтися, туюся, ешся, гл. *Отшучиваться, отшутиться. Став шинкар свою жінку зневажати; вона усе оджартовувалась, сміялася. МВ. II. 185.

I. Віджáти. См. Віджимáти.

II. Віджáти. См. Віджинáти.

Віджáхувати, хую, еш, сов. в. віджакхnúти, нý, нéш, гл. Отгонять, отогнать страхом, вообще отогнать, отбить силой, оружием. Помогла тобі від Польщі Москву віджакхнути. К. XII. 65. Воюй добре, щоб вражих черкесів оджакхнути. О. 1861. XI. Кух. 9.

***Віджáхуватися, хуюся, ешся, сов. в. віджакхnúтися, нýся, нéшся, гл.** Отскакивать, отскочить от кого в ужасе, в испуге. (Відьми) кинулись на Пантелемона і оджакхнулись од круга. Грин. I. 67.

Відживáти, вáю, еш, сов. в. віджіти, живú, вéш, гл. 1) Оживать, ожить; приходит, придти в себя. 2) Отживать, отжить. Він уже свій вік оджив.

Відживíти, вію, еш, гл. Ожить. Дожидали побачитися так, як дня соняшного, що його дожидає чоловік і радіє, одживіє, дждавшися. МВ. (О. 1862. I. 78).

***Віджівлєння, ня, ср.** Оживление, воскресение. Сл. Нік.

Відживлýти, лýю, еш, сов. в. відживíти, влúю, виш, гл. Оживлять, оживить. Те кохання, що його одживило, живу й муку йому собою завдало. МВ. (О. 1862. I. 78).

***Віджілий, а, е.** 1) Оживший. 2) Отживший. Сл. Нік.

Віджимáти, мáю, еш, сов. в. віджáти, відіжмú, меш, гл. Выкручивать, выжимать, выжать мокрое белье. А дівка-чорнявка порається у друдій хаті—віджимає сорочки. Рудч. Ск. II. 151. Мотря стала віджимати сорочки з відмоки. Левиц. КС. 43.

Віджинáти, нáю, еш, сов. в. віджáти, відіжнú, нéш, гл. Жать, сжать за долг.

Віджинáтися, нáюся, ешся, гл. Ожнец: работая, обгонять остальных жнецов. Оджинатись од женців.

Віджіріти, рію, еш, гл. Отжиреть.

Віджіти. См. Відживáти.

Віджобонíти, нió, ніш, гл. Отшептать. А баба таки віджобонила трохи хоробу.

Віджувáти, жуóю, éш, гл. Отжевать. Теля віджувало рукава в сорочці.

Віджухáритися, рюся, ришся, гл. Отделаться. Насилу віджухарився від десятника.

Відзáддя, дя, с. Мякина. Желех. Ум. **Відзáддячко.** Що ж она діє? Золото пряде. Ходім до неї колядувати, ой чей же нам дасть по колядочці, по колядочці, хоть відзаддячко, хоть відзаддячко, хоть відпрядочки. Гол. IV. 31.

***Відзвичáений, а, е.** 1) Отвыкший. 2) Отученный. Сл. Нік.

Відзвичáти. См. Відзвичáювати.

Відзвичáювати, чáюю, еш, сов. в. відзвичáти, чáю, íш, гл. Отучать, отучить. Желех.

Відзволíти, ся. См. Відзволýти, ся.

Відзволýти, лýю, еш, сов. в. відзвóлити, лю, лиш, гл. Освободять, освободить, выручить. Рудч. Ск. I. 138. Отто одзволив (од чортів) він сина. Драг. 51. Ти одзволив нас од смерти. Рудч. Ск. I. 120.

Відзволýтися, лýюся, ешся, сов. в. відзвóлитися, люся, лишся, гл. Освобождаються, освободиться. Одзволулась еси від недуги твоєї. Єв. Л. XIII. 12.

Відзéмок, мка, м. Часть древесного ствола до ветвей.

Відзівáти, вáю, еш, сов. в. відізвáти, звú, веш, гл. Отзывать, отозвать.

Відзівáтися, вáюся, ешся, сов. в. відізвáтися, звúся, вешся, гл. Отзываются, отозваться. Чуб. I. 141.

***Відзівн́ий, а, е.** Отзывчивый. Сл. Нік.

Відзимки, ків, м. мн. Исход зимы. время после зимы, когда еще возвращаются зимние явления. Берд. и Житом. у.

***Відзимок, мку, м.** Отзимье. Сл. Нік.

Відзігóрний, а, е. Франтоватый. Така відзігорна—не впади, пороше, на моє хороше. Уман. у., Подольск. у. См. Фіцігóрний.

Відзімувáти, мúю, еш, гл. Презимовать.

Відзіря́тися, ряюся, ешся, гл. Скалить зуби. *Лежить собака та й відзіряється.* Полт. *Йй би усе тільки до хлопців відзірятися.* Полт.

Відзна́ка, ки, ж. Знак; отметка. Желех.

Відзнача́ти, чаю, еш, сов. в. відзначі́ти, чу́, чи́ш, гл. Отмечать, отмечать.

Відзнача́тися, чаюся, ешся, сов. в. відзначі́тися, чу́ся, чи́шся, гл. Отражаться, отразиться, обозначаться, означаться. *Ні в чім так не відзначилась душа, як у пісні. Все, що перейшло через серце і розум (українського народу), одзначилось в нашій рідній мові.* О. 1861. IV. 31.

Відзолі́ти. См. **Відзо́лювати.**

Відзо́лювати, люю, еш, сов. в. відзолі́ти, лю́, лиш, гл. 1) Щелочить, выщелочить (белье)). 2) Бранить, выбранить. *Так його, так!... одзолить його!* Мир. Пов. II. 62.

Відзя́пити, плю, пиш, гл. Отворить, распахнуть. *Відзяпити двері навстяж.*

***Віди.** Названіе буквы веди. Сл. Нік.

***Віди, нар.** Должно быть, наверное. *Коли ти Бистрець знаєш, то, віди, ти й Захарину знаєш, думаю я, та й покидаю пусту журу.* Черемш. *Ага, кажу, десь ця пішла з доньков, віди, до мамі.* Черемш.

Відібра́ти. См. **Відбіра́ти.**

Відігна́ти. См. **Відганя́ти.**

Відігравáти, граю́, еш, сов. в. відігра́ти, граю́, еш, гл. Играть, сыграть. *Дав йому своєї скрипки одограти весілля.* Грин. II. 58—59.

Відігравáтися, граю́ся, ешся, сов. в. відігра́тися, граю́ся, ешся, гл. 1) Быть играным, сыграным. 2) Отыгрываться, отыграться.

Відідні́ти, ню́, ні́ш, гл. Вынуть дно у бочки.

Відідра́ти, віддеру́, рéш, гл.—**Віддёрти.**

Відідра́тися, віддеру́ся, рéшся, гл.—**Віддёртися.** *Відодреться латка від одежини.* Єв. Мт. IX. 16.

Відізва́тися. См. **Відзивáтися.**

Відійма́ти, маю́, еш, сов. в. відійня́ти, йму́, меш, гл. Отнимать, отнять. Грин. III. 519. *Воли випрягає, пугу одіймає.* Чуб. V. 279. *Що малий пан влі-*

пить, то і великий не відойме. Ном. № 1277.

Відійма́тися, маю́ся, ешся, сов. в. відійня́тися, йму́ся, мешся, гл. 1) Расставаться. *Не клопоч мені голови, бо я і так клопіт маю, від роду ся відіймаю.* Pauli. *2) Отниматься, отняться.

Відійті́. См. **Відхо́дити.**

Відімкнү́ти. См. **Відмикáти.**

Відімсті́ти. См. **Відімща́ти.**

Відімча́ти, чу́, чи́ш, гл. Быстро отвезти или отнести. *Ой ти, коте сірий, та вимети сіни, а ти, кішко, не ворчи, піди сміття одімчи.* Мил. 43. *Одімчить було которий возом... харчі там і барилло.* Сим. 222.

Відімща́ти, щаю́, еш, сов. в. відімсті́ти, мщү́, сті́ш, гл. Отомщать, отомстить. *Ой панове гайдамаки, добре себе майте, що за мого пана Йвана ляхам одомщайте.* Нп.

Відімщен́ня, ня, с. Отмщение. *Спасенна смерть! Летіте, вірні душі, до бога правди, бога відімщення.* К. ЦН. 241.

Відіпня́ти. См. **Відпинáти.**

Відіпра́ти, ся. См. **Відпіра́ти, ся.**

Відіпрі́ти, прію́, еш, гл. О льде: оттаять. *Як пішли були дощі, од берега відопріла крига, а то всюди лежить недвижима.* Волч. у.

Відіпхнү́ти. См. **Відпихáти.**

Відіп'я́ти. См. **Відпинáти.**

Відірва́ти, ся. См. **Відривáти, ся.**

Відісла́ти. См. **Відсилáти.**

Відіспа́ти, сплю́, спі́ш, гл. 1) Проспать. **Відіспа́ти овець.** *Проспать до тех пор, пока овцы разбредутся. Як чабан одіспав вівці, то, прокинувшись, глосить за ними, і пішов шукати.* О. 1862. V. Кух. 34. 2) Отоспаться, не доспав, наверстать и выспаться потом. *Одіспав сьогодні за весь тиждень.*

Відіткнү́ти, ся. См. **Відтикáти, ся.**

Відітнү́ти, тнү́, неш, гл.—**Відтя́ти.** *Відотну тобі хвіст.* Стор. I. 221.

Відітхнү́ти. См. **Віддихáти.**

Від'іда́ти, даю́, еш, сов. в. від'істи, ї́м, їсі́, гл. 1) От'едать, от'есть. *Розжалобивсь, як вовк над поросям: від'їв ніжки, та й плаче.* Ном. № 4692. 2) Только сов. в. Кончить есть, с'есть. *То беріть та їжте!*—*Я вже, каже, своє од'їв.* Грин. I. 53. 3) Наверстывать, наверстать потерянное в еде, с'ев разом. *Їж, від'ідай*

за снідання, бо тобі й поснідати не довелось. Харьк.

Від'їдатися, даюся, ешся, сов. в. від'їстися, їмся, їсіся, гл. 1) Откармливається, откормиться. 2) **Їсти як звари́ть, то не від'їсіся.** Так вкусно сварит, что все ел бы. Св. Л. 17.

Від'їзд, ду, м. От'езд.

Від'їзджати, жаю, еш, гл.—**Від'їздіти.** Ой куди ти їдеш, куди від'їжджаш, ти, козаченьку Марку? Мет. Покидає, від'їжджає в Китай городочок. Мет.

Від'їздити, джу, диш, гл. От'ездить, кончить, перестать ездить. Од'їздила вже своє. Сим. 236.

Від'їздіти, джу́, ди́ш, сов. в. від'їхати, їду, деш, гл. 1) От'езжать, от'езхать от чего. Від'їхав уже від воріт. 2) Уезжать, уехать. До города Крилова від'їздити. Макс.

Від'їздний, а́, е́. Который на от'езде, прощальный. Так може, діду, й од'їздної (чарки)? О. 1862. I. 51.

Від'їздне́—**Відклінне.**

Від'їсти, ся. См. **Від'їдати, ся.**

Від'їхати. См. **Від'їздіти.**

Відка́джувати, джую, еш, сов. в. відкадіти, джу́, диш, гл. Оканчивать, окончить кадить.

Відка́з, зу, м. Ответ. Стор. II. 23. МВ. I. 133.

Відказати, ся. См. **Відка́зувати, ся.**

***Відказо́вий, а, е.** Ответный. Сл. Нік.

Відка́зувати, зую, еш, сов. в. відказати, жу́, жеш, гл. 1) Отвечать, ответить. Як Христа дочитаються, то не одказуючи йому: «воистину воскрес», побажай чого: так і станеться. Ном. № 289. Ішов козак дорогою: «помагай-бі, женче!» Вона ж йому відказала: «Здоров бувай, серце». Нп. 2) Оставлять, оставить в наследство, завещать.

Відка́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. відказатися, жу́ся, жешся, гл. Отговариваться, отговориться.

Відкалаба́нити, ню, ниш, гл. Отколотить. Та так його одкалабанили, що він ледві додому дотягся. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Відкалатати, таю, еш, гл. Отзвонить.

Відкара́скуватися, куюся, ешся, сов. в. відкара́скатися, каюся, ешся,

гл. Отвязываться, отделаться, отбояряться. Лихим лихом причепивсь, насилу відкараскався від його. Черк. у.

Відка́сник, ка, м. Раст. а) *Asperugo gallioides*. ЗЮЗО. I. 113. б) *Carlina vulgaris* L. ЗЮЗО. I. 116. в) *Thalictrum flavum* L.

Відка́суватися, суюся, ешся, сов. в. відка́снутися, ну́ся, не́шся, гл. Отставать, отстать, отвязаться, *отстраняться, отстраниться. Од мене, бабо, відка́снися, і не тільки на яві—і ві сні не снися. Ном. Одка́снися від мене і від лица мого. Ном. Налякати хоче, аби ми від неї відка́снулись. Г. Барв. 206.

Відкатува́ти, тую, еш, гл. Сильно избить.

Відка́шлюватися, лююся, ешся, сов. в. відка́шлятися, ляюся, ешся, гл. Откашливаться, откашляться.

***Відка́чувати, чую, еш, сов. в. відкача́ти, чаю, еш, гл.** Откачивать, откачать. Сл. Нік.

Відкв́ашувати, шую, еш, сов. в. відкв́асити, шу, сиш, гл. Выпячивать, выпятить. Як молодик гострий та черво відквасив, то місяць буде дощовий. Грин. I. 11. 3) — **губи.** Надуться, сделать недовольную физиономию.

Відки, нар.—**Відки́ль.** Відки йдете?—З-під Дунаю. Гол. I. 98. ***Не маю відки (платіти).** Не из чего (платить), нет средств. Сл. Нік.

Відкид, ду, м. Скат, покатошь, склон. Сіла... на одкиді скелі. Левиц. I. 254.

Відкида́ння, ня, с. 1) Отбрасывание. *2) Неприятие. Сл. Нік.

Відкида́ти, даю, еш, сов. в. відки́нути, ну, неш, гл. 1) Откидывать, откинуть, отбрасывать, отбросить. Лопатою нечисть відкидають. Ном. № 8059. 2) Отвергать, отвергнуть. Не відкидай мого прохання. К. Псал. 3) **Відки́нути но́ги.** Умереть. Як не мудруй, а вмерти треба!... Ори і засівай лани, коси широкі перелогі і грошики за баштани лупи,—та все одкинеш ноги. Г. Арт. (О. 1861. III. 111). Иногда это значит лишь лежать сильно утомленным, обессиленным. См. **Відки́дати.** 4) Отворять, отворить. Одкинула двері, держить настежі. МВ. (КС. 1902. X. 147). Одкинула заслонку. Кролев. у. 5)—**на сіто.**

Отцеживать, отцедить на сито. Маркев. 169.

Відкідати, даю, еш, гл. 1) = **Відкінути** 3. *Лежить, відкидавши ноги, як кулик після яйця.* Ном. № 14087. *Вч. ноги* говорять також: *кочерги, гуркала, сурелі.* Ном. № 10879.

Відкидатися, даюся, ешся, сов. в. відкінутися, нуся, нешся, гл. 1) Откидываться, откинуться, отбрасываться, отброситься. *Голова одкидалась назад.* Левиц. I. 520. 2) Отстраняться, отстраниться, отказываться, отказаться, отшатываться, отшатнуться, отрекаться, отречься. *Вона одкинеться од його.* Левиц. Пов. 276. 3) *—**в чому.** Отражаться, отразиться. *Все те одкидалося, одбивалося в тихій воді.* Левиц. I. 92. 4) Принимать, принять прежний вид (после превращения во что). *Він перекинувся вовком та одкинутися назад не вміє.* Ромен. у. 5) Отворяться, отвориться. *Ворота... раз одкинуться,—стоятимуть і ніч настіж.* МВ. (О. 1862. I. 97).

***Відкидний, а, е.** Откидной. Сл. Дубр.

Відкіль, відкіля, нар. Откуда, отколе. *Відкіль такі се гольтіпаки?* Котл. Ен. I. 16. *Не стямишся, відкіль лихо складеться.* Ном. № 1963. *Початок і не можна знать, відкіля взявся.* Ном. № 388.

Відкільсь, відкілясь, нар. Откуда-то. *Коняку відкілясь притаскав.* Мнж. 131.

Відклад, ду, м. 1) Откладывание. проволочка. *Одклад не йде в лад.* Ном. № 11006. *2) Отложение. Сл. Нік.

Відкладаний, відкладний, а, е. Откладываемый, отложенный. *Що маєш робити, то роби сьогодні, бо тільки їден сир відкладний добрий.* Ном. № 11008. *Одкладний сир добрий.* Ном. № 11007.

Відкладання, ня, с. Откладывание.

Відкладати, даю, еш, сов. в. відкласти, кладу, деш, гл. 1) Откладывать, отложить. *Одкладає, як лях свято.* Ном. № 11005. *2) Отсрочивать, отсрочить. Сл. Нік.

Відкладний. См. **Відкладаний.**

Відкладувати, дуо, еш, гл. = **Відкладати.**

Відклéувати, пуо, еш, сов. в. від-

кляпати, паю, еш, гл. Отбивать, отбить косу молотком.

***Відклик, ку, м.** Отзыв. Сл. Нік.

***Відклікання, ня, ср.** Отозвание.

***Відклікання, ня, ср.** Отзывание. Сл. Нік.

Відкликати, каю, еш, сов. в. відкликати, клічу, чеш, гл. Отзывать, отсзвать.

Відкликатися, каюся, ешся, сов. в. відкликнутися, нуся, нешся, гл. Отзываться, отозваться, откликаться, откликнуться. *Як прийде лисичка, то не одкликайся.* Рудч. Ск. II. 4. *Відкликнувся Олесь, та й сам гдесь.* Ном. № 12723.

***Відклічний, а, е.** Отзывной. Сл. Нік.

***Відклін, клону, м.** Отклонение. Сл. Тутк.

Відклінне, ного, с. Прощальный подарок. *Ой дав же я їй да одклінного — коня вороного, а вона (мені) хустиночку.* Грин. III. 175. Мил. 113.

Відклінщина, ни, ж. Прощальный пир: а) по случаю выхода ученика от мастера-кобзаря; б) по окончании свадебных празднеств (в субботу). Чуб. IV. 580.

Відклоняти, няю, еш, сов. в. відклоніти, нію, ниш, гл. В свадебном обряде: заставлять, заставить новобрачных поклониться родителям, — это делает с женихом **дружко**, с невестой **брат** руками, обернутыми в платок или полотенце. *Старосто, пане підстаросто! благословіть батькові й матері молодого князя (сестру) одклонить!* Маркев. 108, 110. МУЕ. III. 106.

Відклонятися, няюся, ешся, сов. в. відклонітися, ніюся, нишся, гл. Кланяться, поклониться, передавать, передавать поклон. Грин. III. 175. *Молодий і молода молються спершу богу, тоді одклоняються батькові й матері.* Грин. III. 531. *Та бийся, коню, вибивайся, та на крутий бережечок поспішайся, та до ойця, неньки відклоняйся.* Чуб. V. 798. *З України до дівчини козак відклонився.* Чуб. V. 305. *Не відклонившись їм, пішла скорою ходою додому.* Г. Барв. 152.

Відклякати, каю, еш, сов. в. відклякнути, кну, неш, гл. Отходить,

отойти (об ооченевших или отмороженных частях тела).

Відкляється, клянусь, нешся, гл. Отпереться от чего с клятвой, божбой. Харьк. у. (Лобод.).

Відкозакувати, кую, еш, гл. Окончить козачествовать. *Запорожці... відкозакувавши в Січі, позаводились жінками та дітьми.* Стор. МПр. 152.

Відко́ли, нар. 1) С каких пор. *Відколи пішов, та й нема.* Рудч. Ск. II. 35. 2) С тех пор, как. *Ще не чула, одколи живу на світі.* Левиц. Пов. 341. *—світ. От сотворения мира. —живу́. Сколько живу. Сл. Нік.

Відколі́шний, я, е. Очень давний.

Відко́лоти. См. Відко́лювати.

Відко́луплювати, люю, еш, відко́лупувати, пую, еш, сов. в. відко́лупати, паю, еш, відко́лупну́ти, ну́, не́ш, гл. Отковыривать, отковырять. *Одколупали грудку (каші).* Грин. I. 33.

Відко́лупувати. См. Відко́луплювати.

Відко́лювати, люю, еш, сов. в. відко́лоти, лю́, лиш, гл. Откалывать, отколоть, отщепливать, отщепить.

Відко́лядувати, дую, еш, гл. Окончить колядування. МУЕ. III. 57.

Відко́пати, ся. См. Відко́пувати, ся.

Відко́пильювати, люю, еш, сов. в. відко́пильти, лю, лиш, гл. Оттопыривать, оттопыривать (о губе). *Оце! відкопиль губу!* Васильк. у.

Відко́пування, ня, с. Откапывание.

Відко́пувати, пую, еш, сов. в. відко́пати, паю, еш, гл. Откапывать, откопать. *Щоб ці гроші відкопали такі руки, які закопали.* Чуб. I. 98.

Відко́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. відко́патися, паюся, ешся, гл. Откапываться, откопаться.

***Відко́рковувати, вую, еш, сов. в. відко́ркувати, кую, еш, гл.** Откупоривать, откупорить, вытягивать пробку. Сл. Нік.

Відко́сити. См. Відко́шувати.

Відко́ситися, шусь, сишся, гл. Окончить косьбу.

***Відко́тистий, а, е.** Отложной. *Відкотистий комір.* Крим.

Відко́чувати, чую, еш, сов. в. відко́тити, кочу́, тиш, гл. Откатывать,

откатить. *Він тоді його відкотив аж до лісу.* О. 1862. I. 33.

Відко́чувати, чую, еш, гл. Откочевать. *Татаре... одкочували собі геть у... степи.* К. Хмельн. 13.

Відко́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. відко́титися, кочу́ся, тишся, гл. Откатываться, откатиться. *Яблучко від яблуньки не відкотиться.* Ном. № 9304.

Відко́шувати, шую, еш, сов. в. відко́сити, шу́, сиш, гл. Косить, скосить, отрабатывая за долг.

Відкра́датися, даюся, ешся, сов. в. відкра́стися, дуся, дешся, гл. Уходить, уйти украдкой. *Мене мати лає, гулять не пускає, ой я відкрадуся да й нагуляюся.* Чуб. V. 542.

Відкра́ювати, краюю, еш, сов. в. відкра́яти, краю, еш, гл. Отрезывать, отрезать. *Сорочку відкра́яти.* Отрезать полотно на сорочку. Левиц. КС. 60.

***Відкрéслювати, люю, еш, сов. в. відкрéслити, лю, лиш, гл.** Отчеркивать, отчеркнуть, очерчивать, очерчивать. Сл. Нік.

Відкривáння, ня, с. Открывание.

Відкривáти, ваю, еш, сов. в. відкрі́ти, крию, еш, гл. Открывать, открыть; обнаруживать, обнаружить. *Прийшла його мила, китайку відкрила.* Нп. *Я ж тобі всю правду відкриваю.* Чуб. V. 825.

Відкривáтися, ваюся, ешся, сов. в. відкрі́тися, криюся, ешся, гл. Открываться, открыться.

***Відкрі́тий, а, е.** Открытый, откровенный. Сл. Нік.

Відкрі́ття́, тья́, с. 1) Откровение. *Мені (Шевченкові твори) здались мов би якимсь одкриттям з неба.* К. XII. 12.

*2) Открытие. *Це спонукало наше товариство поспішити з відкриттям власного дому, що, нарешті, й сталося в серпні місяці.* Д. Дорошенко.

Відкрі́шувати, шую, еш, сов. в. відкрі́шити, шу́, сиш, гл. Открашивать, откросить.

Відкрі́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. відкрі́шитися, шусь, сишся, гл. Открашиваться, откроситься.

Відкру́чувати, чую, еш, сов. в. відкру́тити, чу́, тиш, гл. 1) Откручивать, открутить. *Трохи голови не від-*

крутив із зубом. Стор. I. 191. 2) Отвинчивать, отвинтить.

Відкру́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. відкруті́тися, чу́ся, тишся, гл. Отдельваться, отделаться. *Став думати, як би то від них відкрутитись.* Кв. I. 255.

Відкудо́вчити, чу, чиш, гл. Поколотить. *Опісля насилу люде виволокли з кімнати, так він його відкудовчив.*

***Відку́куватися, куюся, ешся, сов. в. відкукну́тися, ну́ся, не́шся, гл.** Откликаться, откликнуться.

Відкуп, пу, м. 1) Откуп. *Не раз із селами й церкви їм на одкуп оддавали.* К. ЧР. 10. 2) Выкуп. МУЕ. III. 117.

Відкупáти, ся, гл. = Відкупля́ти, ся.

Відкупля́ти, ляю, еш, сов. в. відкупі́ти, плю, пиш, гл. Откупать, откупить, выкупать, выкупить. *З моря душу виймала, од гріхів одкупляла.* Чуб. V. 849. *Я б рад одкупити батьківське гніздо, та біг ма за віщо.* Левиц. I. 422.

Відкупля́тися, ляюся, ешся, сов. в. відкупі́тися, плю́ся, пишся, гл. Откупаться, откупиться. *А я смерти не боюся, я від смерти одкуплюся.* Чуб. V. 1093. *Наша душа гріхів довіку не відкупиться.* АД. I. 108.

Відкупне́, но́го, с. Выкуп. МУЕ. III. 117.

Відкупні́й, á, é. Откупленный, выкупленный. **Відкупні́ кумі́.** Мужчина и женщина, которые, в случае если дети в семье мрут, для сохранения жизни ребенка приглашаются его родителями (через шесть недель после его рождения и уже после крещения) быть второю парою кумовьев, причем кум дает деньги, кума—крижмо; впоследствии ребенок родителями выкупается у этих кумовьев. Мил. 22. Мнж. 183.

Відкупо́вуватися, вуюся, ешся, гл. = Відкупля́тися.

Відку́шувати, шую, еш *и відку́сювати, сюю, еш, сов. в. відкусі́ти, шу(сю), сиш, гл. Откусывать, откусить. *Собака собаці хвоста не одкусить.* Ном. № 7954.

Відла́зити, жу, зиш, сов. в. відлі́зти, лізу, зеш, гл. Отползать, отползти.

Відла́мувати, му́ю, еш, сов. в. від-

лама́ти, ма́ю, еш, гл. Отламывать, отломать.

Відлатáти, та́ю, еш, гл. Отколотить. *Відлатав я йому боки.*

Відла́юватися, ююся, ешся, сов. в. відла́ятися, ла́юся, ешся, гл. Отругиваться, отбраниваться, отвечать бранью на брань, а в сов. в. кончить, прекратить брань. *Лають, сквернять його московщиною,—він мовчить, не відлаюється.* Г. Барв. 438.

Відлэ́глий, а, е. Отстоящий; отдаленный.

Відлэ́глисть, лости, ж. Расстояние; отдаленность.

Відлэ́гло, нар. Отдаленно.

Відлэ́жувати, жу́ю, еш, сов. в. відлэ́жати, жу, жиш, гл. Пролеживать, пролежать, лежать известное время.

Відлеті́ти. См. Відлі́тати.

***Відлі́в, ву, м.** Отлив. *По-за тим монотонний прилив і відлив приватних замовлень.* Франко.

Відлива́ло, ла, с. Ковш, которым выливают воду из большой лудки (дуба). Мнж. 179.

***Відлива́ння, ня, ср.** Отливание, литье, отливка (процесс). Сл. Дубр.

Відлива́ти, ва́ю, еш, сов. в. відлі́ти, діллю́, ллеш, гл. 1) Отливать, отлить. 2) Обливать, облить водою для приведения в чувство. *Ой став козак та й з гори ся спускати, взяли дівчину водою відливати.* Гол. *Разів із шість Рябка водою одливали, і стільки ж раз його, одливши, знов шмагали.* Г. Арт. (О. 1861. III. 84). 3) Только сов. в. Хорошо сделать. Мир. Пов. II. 120. *Найпервійший кравець (корсет) пошив, так і одлив під дев'ять усів.* Г. Барв. 205.

Відлива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. відлі́тися, діллю́ся, ллешся, гл. Отливаться, отлиться, назад литься. **То ва́ші слё́зи їм одлива́ються—отомщаються.** МВ. I. 28.

Відлі́га, ги, ж. Оттепель. Драг. 388.

Відлі́г(ну)ти, ну, неш, гл. 1) Потеплеть, отсыреть. *Оце після дощу земля відлигла.* Черниг. г. 2)—**на серці.** Легче сделаться на душе. *Нехай трохи одлигне на серці.* О. 1862. V. 58.

Відлі́нути, ну, неш, гл. 1) Огле-

теть. 2) Отхлынуть. *Відлинула вода від берега.*

Відлипати, паю, еш, сов. в. відліпнути, ну, неш, гл. Отставать, отстать, отклеиваться, отклеиться.

Відлиск, ку, м. Отблеск. *Тільки одлиск червонястий майнув по білих стінах.* Левиц. I. 26.

Відліти, ся. См. **Відливати, ся.**

***Відлітий, а, е.** Отлитый, вылитый. Сл. Дубр.

Відлічка, ки, ж. Знак, которым отмечают, отметка. *Дружки, як молодому пришивають квітку (співають): Ой дай, мати, голку, ще й ниточку шовку,—пришити квітку, ік зятеві одличку.* Грин. III. 485.

Відлічний, а, е. Не такой, как другие, отличный от других. *Запорожці були люде одличні: у них і собаки без пастуха сами овець пасли.* О. 1861. X. 34.

Відліг, логу, м. На відліг. На отмашь. *Як на відліг рукою не робити, так моему лицю й тілу від нічого не боліти.* Заговор. См. **Навідли, невідлі.**

Відліж, жі, ж.—**Відліга.** Вх. Зн. 7.

Відлізти. См. **Відлазити.**

Відліплювати, люю, еш, сов. в. відліпити плю́, пиш, гл. Отлепливать, отлепить.

Відліт, льоту, м. Отлет, улетание.

Відлітати, таю, еш, сов. в. відлітати, чу́, ти́ш, гл. 1) Отлетать, отлететь. *Пташки у вирій одлітають.* МВ. II. 8. *Од Цариграда-города ясний сокіл одлітає.* КС. 1882. X. 495. 2) Отскакивать, отскочить. *Взявся Добуш добувати, взяли замки відлітати.* Рус. Дніст.

***Відлітний, а, е.** Отлетный. Сл. Нік.

Відліч, ці, ж. Вычитание. К. Грам. 100. *Одліччу... зветься справа, що нею одно число одлічується від другого, або зменшується другим.* Кон. Ар. 4.

Відлічувати, чую, еш, сов. в. відлічити, чу́, чиш, гл. 1) Отсчитывать, отсчитывать. *Одлічити... тридев'ять пшонин.* Чуб. I. 120. 2) Вычитать, вычесть. К. Грам. 102. Кон. Ар. 4.

Відлічуватися, чуюся, ешся, сов. в. відлічитися, чу́ся, чишся, гл. 1) Отсчитываться, отсчитаться. 2) Вычитаться, вычесться, быть вычтенным.

Одно число одлічується від другого. Кон. Ар. 4.

Відлога, ги, ж. Капюшон (в верхней одежде). Чуб. VI. 419.

Відложити, жу́, жиш, гл.—**Відкла́сти.**

Відломлювати, люю, еш, сов. в. відломіти, млю́, миш, гл. Отламывать, отломить.

Відломок, мку, м. Отломок, обломок. *Покрила хвиля всіх одна, одломки тільки шум хапа.* Мкр. Г. 6.

Відлу́зати, заю, еш, гл. Пройти, проехать. *Одлузавши верстов з двадцятток.* Стор. (О. 1861. IX. 48).

Відлу́ка, ки, ж. Отлучение; отделение от чего-либо.

Відлупіти, ся. См. **Відлуплювати, ся.**

Відлуплювати, люю, еш, сов. в. відлупіти, плю́, пиш, гл. Отлупливать, отлупить, отковыривать, отковырять. *Тая земля, що він відлупив, взяла та й розсипалась.* Чуб. I. 144.

Відлуплюватися, лююся, ешся, сов. в. відлупітися, плю́ся, пишся, гл. Отлупливаться, отлупиться, откальваться, отколоться.

***Відлупування, ня, ср.** Отщепление. Сл. Нік.

***Відлупцюва́ти, цюю, еш, гл.** Отлупить. Сл. Нік.

Відлу́стуватися, туюся, ешся, гл. Откальваться, отделяться слоями. *Кора од осокора одолуствується.* Стриж.

Відлуча́ння, ня, с. 1) Разлучение, отделение. 2) Отнимание (ребенка от груди).

Відлуча́ти, чаю, еш, сов. в. відлучіти, чу́, чиш, гл. Отлучать, отлучить, разлучать, разлучить, отделять, отделить. *Од жінки одлучив (змия).* Мнж. 9. *А тепер я заручена, од челяді одлучена.* КС. 1883. II. 371. **Відлуча́ти дити́ну.** Отнимать ребенка от груди. **Відлуча́ти теля́, ягня́.** Взять сосуна от матки, чтобы перестал сосать. *Одлучи теля од корови.* Левиц. I. 246.

Відлуча́тися, чаюся, ешся, сов. в. відлучітися, чу́ся, чишся, гл. Отделяться, отделиться, разлучаться, разлучиться. *Там Маруся заручається, од батенька одлучається.* Мет. 127. *У дорозі*

не можна відлучитися від товаришок. Змиев. у.

*Відлúчення, ня, ср. Отлучение, отлучка. Сл. Нік.

Відлúчний, а, е. Отделенный, отделившийся. Новомоск. у.

Відлúчувати, чу́ю, еш, гл.—Відлúча́ти. Пастух одлучує овець од козлів. Єв. Мт. XXV. 32.

Відлюбі́ти, блю́, биш, гл. Отбить у кого-либо милого, милую. Уже ж моя дівчина да й облюблена. Нп.

Відлю́дний, а, е. Удаленный от людей.

Відлю́дно, нар. Удаленно от людей.

Відлю́док, дка, м.—Відлю́дник.

Відлюто́вувати, вую́, еш, сов. в. відлютоува́ти, ту́ю, еш, гл. 1) Перезлиться. 2) Отпаивать, отпаять.

Відлютоува́тися, ту́юся, ешся, гл. Отпаяться.

Відляга́ти, га́ю, еш, сов. в. відлягáти, жу, жеш, гл. Отлегать, отлечь. Насилу від серця відлягло. Відлягло́ в животі. Пройшла спазма в желудке.

Відлясо́к, ску, м. Отголосок, эхо. Танцюють з парубками, тільки одляски йдуть. Г. Барв. 58. Поцілувала тричі, аж одляски пішли по-під вербами. Левиц. I. 51.

Відма́га, ги, ж. Отказ, отговорка. Це відмага тільки. НВолын. у.

Відмага́ння, ня, с. Отказы, отговорки. Ніяке відмагання не помага. Г. Барв. 519.

Відмага́ти, га́ю, еш, сов. в. відмогáти, мо́жу, жеш, гл. Отнимать, отнять. Почав пан хату відмагати: десь прикупив сем'ю людей, то треба було хати. МВ. I. 44.

Відмага́тися, га́юся, ешся, сов. в. відмогáтися, мо́жуся, жешся, гл. 1) Отговариваться, отговориться, отказываться, отказаться. ХС. VII. 420. Як уже там царівна не одмагалась, що не робила,—треба їй за його йти. Мнж. 29. Черга йти меншому на сторожу,—той отмагається. Мнж. 22. 2) Отделываться, отделаться, избавляться, избавиться. Слухайся мене, то, може, од батька одможешся. Рудч. Ск. II. 118. Він од усякої кари відможеться, як оте прокаже. Г. Барв. 335.

Відма́зувати, зую́, еш, сов. в. відма́зати, жу, жеш, гл. 1) Отлепливать, отлепить замазку. На весні вічка у бджіл відмазують. 2) Смачивать, смочить шліхтою основу (у ткачей). Константиногр. у.

Відмайструва́ти, ру́ю, еш, гл. 1) Перестать быть мастером. 2) Окончить урочную плотничью работу. Відмайстрував своє, то й підеш додому.

Відмако́шити, шу́, шиш, гл. Отколотить. Так він його як піймав та як одмакошив! Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.

Відмалюва́ти, лю́ю, еш, гл. Нарисовать.

Відмалюва́тися, лю́юся, ешся, гл. 1) Быть нарисованным, изображенным. 2) Отразиться. Все твориво в душі одмалювалось. К. МБ. 14.

Відмані́ти. См. Відма́нювати.

Відмані́жувати, жу́ю, еш, сов. в. відмані́жити, жу, жиш, гл. Колотить, отколотить, отдуть. Пан і цього одманіжив. Мнж. 75.

Відма́нювати, ню́ю, еш, сов. в. відмані́ти, ню́, ниш, гл. Отвлекать, отвлечь от чего, переманивать, переманить от чего. Що я наближусь, вона знов пурхне, і відманила від села. Г. Барв. 352.

Відмасті́ти. См. Відма́щувати.

Відмастка, ки, ж. 1) Род клейстера (из муки, крахмала), употребляемого ткачами для смазывания ниток основы, чтобы они были совершенно гладкими. МУЕ. III. 13. Шух. I. 258. 2) Приправа к корму скота мукой, отрубями и пр. Желех.

Відма́хувати, хую́, еш, сов. в. відма́хну́ти, ну́, не́ш, гл. Отмахивать, отмахнуть.

Відма́хуватися, хую́ся, ешся, сов. в. відма́хну́тися, ну́ся, не́шся, гл. Отмахиваться, отмахнуться. Одмахувались руками. Левиц. Пов. 79.

Відмащен́ня, ня, с. Смазывание ниток основы відмасткою (см.). МУЕ. III. 13.

Відма́щувати, щую́, еш, сов. в. відмасті́ти, щу́, сті́ш, гл. 1) Отрабатывать, отработать мазанием. Мені завтра треба йти відмащувати за того карбованця, що пан позичив. 2) Смазы-

вать, смазати нитки основи відмасткою. Шух. I. 258.

Відмежовувати, вую, еш, сов. в. відмежувати, жу́ю, еш, гл. Отмежевывать, отмежевать.

Відмелювати, люю, еш, сов. в. відмолоти, молю, леш, гл. Отмалывать, отмолоть.

Відмерзати, заю, еш, сов. в. відмерз(ну)ти, зну, неш, гл. 1) Отмерзать, отмерзнуть. 2) Оттаивать, оттаять.

Відмерти. См. **Відмірати.**

Відместі. См. **Відмітати.**

Відмивати, ваю, еш, сов. в. відмити, мію, еш, гл. 1) Отмывать, отмыть. 2) Мыть за долг, отрабатывагы, отработать мойкой.

Відмиватися, ваюся, ешся, сов. в. відмитися, міюся, ешся, гл. Отмываться, отмыться. *Так заплямив, що й не відмивається.*

Відмикати, каю, еш, сов. в. відімкнути, ну́, не́ш, гл. Отпирать, отпереть. *Одмикай скриню.* ЗОЮР. I. 257. *Прийшов і двері відмикає.* Шевч. *Одай сину, райські ключі... відімкнути рай і пекло.* ЗОЮР. 243.

Відмикатися, каюся, ешся, сов. в. відімкнутися, ну́ся, не́шся, гл. Отпираться, отпереться (о замке). *Не відмикається чогось замок: чи заіржавив, чи й зовсім поламався.*

Відмікувати, кую, еш, гл.—від чо́го. Отлынивать, уклоняться от чего. *Наймити вешталась по дворі, одмикували од роботи.* Левиц. ПЙО. II. 171 (видання 3-те, 1905, а в другому виданні (221)—помилка).

***Відмірати=Відмірати.**

Відмити, ся. См. **Відмивати, ся.**

Відміл, лу, м. Отмель. Радом. у.

Відмін, ну, м. Выкуп. *Турчин-турчинойку, не губь мене молодойку: Іде милий, одмін несе.* АД. I. 100.

Відміна, ни, ж. 1) Изменение, перемена. 2) Отличие. *У нас на Україні... не всюди однаково говорять... не велика, воно, правда, і одміна.* О. 1862. I. 70. *Служки, доношуючи після своїх панів стареньку їх зубуву, пришивали до неї для одміни чорні пришви.* Ном. № 7334. 3) Вариант. *Є ще сім відмін сієї приказки.* Ном. № 10854. 4) Вы-

куп. *«Турчин-турчинойку, не губь мене молодойку, Іде мамця відмінити, не даст в'на мі загинути».* Одмінойки та й не стало: дівча гірко заплакало. АД. I. 100. 5) Уродливое дитя, больное английскою болезнью. Чуб. I. 130. Народ считает такого ребенка чертенком, которым подменили человеческое дитя.

*6) Склонение (первое, второе). *7) Изменение по падежам. См. **Відмінок.** КС. 1883. VI. 372. Ум. **Відмінонька.**

***Відмінення, ня, ср.** Отмена. Сл. Нік.

***Відмінковий, а, е. Грам.** Падежный. Сл. Нік.

Відмінити, ся. См. **Відміняти, ся.**

Відмінний, а, е. 1) Отличный, отличающийся от. *Почнеш ік Волині зближатися, зараз постережеш, що пішла перд тобою одмінна од нашої сторона.* К. (О. 1861. II. 233). *2) Изменяемый, изменяющийся. *Відмінні зорі.* Переменные звезды. *3) Сменяемый, сменяющийся.

Відмінник, ка, м.=Відміна 5.

Відмінність, ности, ж. Отличие от чего.

Відмінок, нка, м. 1) = **Відміна 5.** Чуб. I. 193. *Скік в стремена, давай дра-ла... Аж що за одмінок?—Стріха в хмарах заблищала і стоїть будинок.* Г. Арт. (О. 1861. III. 106). *Який же його одмінок уторопає, що він верзе!* О. 1861. III. 88. *2) Сорт, вид. 3) Грам. Падеж. Сл. Нік.

Відмінча́, ча́ти, с.=Відміна 5.

***Відмінювання, ня, ср.** Грам. 1) Склонение. 2) Спряжение. Сл. Нік.

Відмінювання, дієслів. Спряжение.

***Відмінювати, нюю, еш, гл.** 1) Склонять. 2) Спрягать.

Відміняти, няю, еш, сов. в. відмінити, нію, ниш, гл. 1) Переменять, переменить, изменять, изменить. *Природу тяжко одмінити.* Ном. № 3208.

Відмінило. Переменилось. *Вчора був великий мороз, а сьогодні відмінило.* 2) Покупать, купить и поставитъ восковую свечу в церкви. *Відміню святій Покрові свічку дорогу і на корогов до церкви двісті подарую.* Мкр. Н. 14. *Відмінила свічечку за копіечку.* Ном. № 12832. У Куляша не только о свечке, а вообще подарить, пожертвовать.

Псалтирщик шість неділь псалтир читав, а за те йому покійного батька свиту відмінили і хустку, і малахай. ЗОЮР. II. 287. 3) Выкупать, выкупить из неволи. Турчин-турчинойку, не губь мене молодойку: їде мамця відмінити. АД. I. 100.

Відміняться, няюся, ешся, сов. в. відмінитися, нюся, нишся, гл. Изменяются, измениться. Пора, мати, дочку віддати, голос відминився. Чуб.

Відмірати, раю, еш, сов. в. відмерти, дімру, реш, гл. 1) Умирать, умереть, перемирать, перемереть. Більш як двісті чоловіка сього року відмерло в нашій волості. Багато бджіл повиприскало й одмерло. Васильк. у. 2) Обмирать, обмереть и потом снова возвратиться к жизни. Було, послі почую, що люде одмірали. Чому в нас не одмірають? Я пішла б роспитала про свого (покійного) дідуся. Г. Барв. 362.

Відмірювати, рюю, еш и відміряти, яю, еш, сов. в. відміряти, ряю, еш, гл. Отмеривать, отмерять. Якою мірою міряеш, такою тобі одміряють. Ном. № 7069.

Відмітати таю, еш, сов. в. відмести, ту, теш, гл. 1) Отметать, отместить. 2) Отбрасывать, отбросить. Що відмітаємо в час літній ногами, тоє з охотою б взімі і руками. Ном. № 559.

Відмітити. См. **Відмічати.**

Відмітний, а, е. Отличный, отличающийся от чего. Та й увесь наш рід одмітен собі усім. Г. Барв. 427.

***Відмітуваний, а, е.** Отметываемый. Сл. Нік.

***Відмітувати, тую, еш=Відмітати.**

Відмічати, чаю, еш, сов. в. відмітити, чу, тиш, гл. Отмечать, отметить.

Відмова, ви, ж. 1) Ответ. 2) Отказ.

Відмовити, ся. См. **Відмовляти, ся.**

Відмовка, ки, ж. Отговорка. Віддати без жадної відмовки.

***Відмовлення, ня, ср.** Отказ. Сл. Нік.

Відмовляння, ня, с. 1)=Відмова.

2) Заговор (от болезни). Киевлянин, 1867, № 82 и 83. *3) Отговорки.

*4) Запирательство.

Відмовляти, ляю, еш, сов. в. відмовити, влю, виш, гл. 1) Отвечать,

ответить. Чи не закинути ще раз?—То й закиньмо,—одмовив Панько. Левиц. I. 121. 2) Отговаривать, отговорить. Нема того, що любила, і немає, і не буде—одмовили вражі люде. Грин. III. 179. 3) Отказывать, отказать. Уранці йде Олеся дружок збирати; куди вступить, усюди одмовляють. МВ. I. 41. *—**кому́ чого́.** Отказывать, отказать кому в чем. 4) Отбивать, отбить. Відмовила-сь мого любка від мого порога. Гол. IV. 454. 5) Произносить, произнести. Молитву відмовляє і про шахрайство гадає. Ном. Жид борухи відмовляє. Ном. № 12157. *Відмовляє молитви священник. Т. Борд. 6) Заговаривать, заговорить (от болезни). Я від вас (пропасниць) знаю, од всіх одмовляю: не мучте бідних християн. Чуб. I. 121.

Відмовлятися, ляюся, ешся, сов. в. відмовитися, влюся, вишся, гл. 1) Отказываться, отказаться, отговариваться, отговориться. Було мати кажуть: давай я тебе росчешу. Так я вже відмовляюсь, відмовляюсь: скубуть бо дуже. Черниг. у. Одмовлялась я, одмовлялась, та й мусила послухатись. МВ. I. 21. *—**чого́, від чо́го.** Отказываться, отказаться от чего. 2) Оканчивать, окончить говорить. Ручки ж мої білесенькі одробилися, очі ж мої каресенькі оддивилися, уста ж мої сахарнії одмовилися. Чуб. V. 767.

Відмовний, а, е. 1) Ответный. 2) Отрицательный.

Відмогтіся. См. **Відмагатися.**

Відмока, ки, ж. 1) Мокрое место в земле, мочага. Кролев. у. 2) Щелок, в котром намочено бельє. Ой треба нам, чоловіче, громаду збирати, щоб помогли сорочки з відмоки попрати. Грин. III. 314. Мотря стала віджимати сорочки з відмоки. Левиц. КС. 43.

Відмокати, каю, еш, сов. в. відмокнути, ну, неш, гл. Отмокать, отмокнуть.

Відмоліти, ся. См. **Відмолювати, ся.**

***Відмолодження, ня, ср.** Омоложение. Сл. Нік.

***Відмолоджування.** Омолаживание.

***Відмолоджувати, джую, еш, гл.** Омолаживать.

Відмолóджуватися, жуюся, ешся, гл. 1) О раст.: внонь зазеленеть. *Пішли дощі і на городі стало відмолóджуватись.* *2) Омолаживаться.

Відмолодикувати, кую, еш, гл. Прожить молодые годы.

Відмолóдити, джу́, ди́ш, гл. 1) Вернуть молодость. 2) О тесте: сделать мягче.

Відмолóдити, дію, еш, гл. Помолодеть. *Як би він тієї води напився..., то він би відмолóдив, другий би вік жив.* Чуб. *Одужала, одмолóдила.* МВ. I. 55.

Відмолóти. См. **Відмелювати.**

Відмолóчувати, чую, еш, сов. в. відмолотити, чу́, тиш, гл. Отмолачивать, отмолотить, отработать молотью бой.

Відмóлювати, люю, еш, сов. в. відмоліти, лю́, лиш, гл. Отмаливать, отмолить. *Щоб відмолювала тяжкі мої гріхи.* Стор. *Буду просить бога... може ще і одмолю його (сина).* Рудч. Ск. II. 115.

Відмóлюватися, лююся, ешся, сов. в. відмолітися, лю́ся, лишся, гл. Отмаливаться, отмолиться, избавиться от кого молитвой. *Від чорта би-м ся відхрестив, а від тебе ні відхрещусь, ні відмолюсь.* Ном. № 2806.

Відмóргувати, гую, еш, *сов. в. відморгнути, ну́, не́ш, гл. Отвечать, ответить миганием. *Одна моргне бровою, а друга їй одморгує.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Відморóжувати, жую, еш, сов. в. відморозити, жу, зиш, гл. Отмораживать, отморозить. *Мороз узяв та й одморозив йому пальця.* Чуб. I. 5.

Відморювати, рюю, еш, сов. в. відморіти, рю́, риш, гл.—бджóли. Морить, заморить пчел. *Треба перед Спасом одморювати бджіла.* Волч. у. (Лобод.).

Відмóтувати, тую, еш, сов. в. відмотати, та́ю, еш, гл. Отматывать, отмотать.

Відмóчувати, чую, еш, сов. в. відмочіти, чу́, чиш, гл. Отмачивать, отмочить.

Відмурóвувати, вую, еш, сов. в. відмурувати, рую, еш, гл. 1) Разбирать, разобрать каменную или кирпичную стену, которая закрывала вход. *Льох замуруваний, треба його відмуру-*

вати. 2) Отгораживать, отгородить каменной или кирпичной стеной. *Відмурував город від сусіда.*

Відмурóвуватися, вуюся, ешся, сов. в. відмуруватися, руюся, ешся, гл. 1) О заложеном кирпичем, камнем: быть раскрываемым, раскрытым путем удаления каменной кладки. 2) Отгораживаться, отгородиться каменной стеной.

Відм'ялити, лю, лиш, гл. Отколотить, отдубасить. *Хтось добре відм'ялив.* Чуб.

Відна́джувати, джую, еш, сов. в. відна́дити, джу, диш, гл. Отваживать, отвадить. *Як занаяться кури на город, то ніяк не віднадиш.* Черк. у.

Відна́дитися, джуся, дишся, гл. Отвадиться, отстать. *Через його віднадився купець.* О. 1862. V. 56. *Зовсім віднадився від дому.*

Віднахóдити, джу, диш, сов. в. віднайти́, найдú, дéш, гл. Внонь находить, найти.

Віднахóдитися, джу́ся, дишся, сов. в. віднайти́ся, йдúся, дéшся, гл. Внонь находится, найтись. Желех.

***Відне́сення, ня, ср.** Отнесение. Сл. Нік.

Відне́сти́. См. **Відно́сити.**

Відні́к, ка́, м. Сосуд (кадка и пр.), в котором держат воду, *водоем. Сл. Нік. Ум. **Відни́чóк.** *Куди ти?—Я хотіла до відничка у сїни, води унести у хату.* МВ. (О. 1862. I. 86). *Стоїть кухлик на відничку й умийся.* Чуб. V. 522.

Відні́ні, нар. Отньне, с этих пор. *Слава не вмре, не поляже однині до віка.* АД. I. 120.

Відні́ха, хи, ж.—Відні́к. Лебед. у. Вх. Пч. II. 6. О. 1862. II. 62.

Відні́ця, ці, ж.—Відні́к.

Відни́чóк, чка́, м. Ум. от **відні́к.**

***Відні(и)ма́ння, ня, ср.** Вычитание. Сл. Нік.

Відні(и)ма́ти, ма́ю, еш, сов. в. відня́ти, німу́, меш, гл. Отнимать, отнять, отобрать. *А де ж ти діла паляницю? Чи може в лісі хто відняв?* Шевч.

Відно́ва, ви, ж. Обновление.

Відновля́ти, ля́ю, еш, сов. в. віднові́ти, влю́, виш, гл. 1) Обновлять, обновить. 2) Возобновлять, возобновить.

Відновля́тися, ляюся, ешся, сов. в. віднові́тися, влю́ся, вишся, гл. 1) Обновляться, обновиться. 2) Возобновляться, возобновиться.

***Відновний, а, е.** 1) Обновительный. *Фінансовий стан та відновні роботи в місцевій промисловості.* Пр. Пр. 2) Возобновительный.

Відно́вок, вка, м. Новый побег, новый росток, отросток. Желех.

Відно́га, ги, ж. 1) Каждая часть разветвления (дороги, древесного ствола). *Дорога вилами розходиться: та віднога, що на гору, йде в город..., а друга йде долиною.* Св. Л. 215. *Дуб був високий, а на дубі три одноги були.* КС. 1883. I. 57. 2) Рукав реки. Желех. 3) Отрог горы. Желех.

Відно́жина, ни, ж. = **Відно́га.** Миуск. окр.

***Відно́сини, син, ж. мн.** Отношения, отношение. Сл. Нік.

Відно́сити, шу, сиш, сов. в. відне́сти, су́, се́ш, гл. Относит, отнести. *Звелів царь віднести дітей у церкву на ніч.* Чуб. *Я приносив, а відносити тобі вже черга.* Чуб.

***Відно́сний, а, е.** Относительный. Сл. Тутк.

***Відно́шення, ня, ср.** Отношение. Сл. Тимченка.

Відня́ти. См. **Відніма́ти.**

Відо, пред. = **Від.** *Старший Галич відо Львова.* Ном. № 1010.

Відо... Слова, починаючися с **Відо** і здесь не имеючися, см. на **Віді...**

***Відо́зва, ви, ж.** Воззвание. *Крім того видала вона кілька інших відозв.* С. Ефремов.

***Відойма́ти, маю, еш, сов. в. відойми́ти, му, меш, гл.** Отнять, отнимать. *Марія така чемна, то вона ту булку ухватила і вкусила вже раз. Але я набив і відоймив.* Стефаник.

***Відокре́млений, а, е.** Обособленный.

***Відокре́млення, ня, ср.** Отделение, выделение, обособление.

***Відокре́млювати, люю, люеш, сов. в. відокре́мити, млю, миш, гл.** Обособлять, обособить. Сл. Нік.

Відокро́млюватися, лююся, ешся, сов. в. відокро́митися, млюся, миш-

ся, гл. Отделяться, отделиться. *По весіллю брат відокромився від нас.* Федьк.

Відо́м, ма и му, м. Известие, знание, сведение. **Без мого́ відома.** Без моего ведома. Стор. **Відома ма́ти.** Знать. **Відома одібра́ти.** Узнать; до сведения дойти. **Нема́ відома.** Неизвестно. *А нема відома, як у тому замку, що в ньому?* Драг. 86.

Відо́мий, а, е. 1) Известный. 2) **Я відо́мий.** Мне известно. *Я відомий за ті гроші.* Рк. Левиц. *3) **Відо́мий з чо́го и чим.** Известный чем. **Відо́мий з ро́зуму.** Известный умом. *Просити благословення відомої з розуму та богуоного життя ігумені.* Лепкий. *4) **Заведомий, от'явлений.** Сл. Нік. **Відо́ма відьма.** Заведомая ведьма. Киевск. у. Мировка.

Відо́місінський, а, е. Совершенно, вполне известный. *Там мені й стежечки знакомісінські, хати усі відомісінські.* МВ. (О. 1862. I. 73).

Відо́мість, мости, ж. 1) Сведение, знание. 2) Известие. *В салдати тя віддам,—відомости ся сподію.* Чуб. V. 234. См. **Відом.** *3) Известность. Сл. Нік.

Відо́мо, нар. Известно, *вестимо, знамо.

Відо́р, ру, м. Отработок пахотой за пользование землею. Херс. г.

Відору́вати, рую, еш, сов. в. відору́рати, рю́, реш, гл. 1) Отпахивать, отпахать. *Відорана скиба.* Рудан. I. 22. 2) Отрабатывать, отработать пахотой. Херс. г.

***Відосі́бнений, а, е.** Обособленный. Сл. Тутк.

***Відосі́бнення, ня, с.** Изоляция. Сл. Тутк.

Відоті́ль, нар. = **Відті́ль.** *Треба відоті́ль сіно сюди завозити.* Волч. у.

Відпада́ти, даю, еш, сов. в. відпа́сти, паду́, деш, гл. Отпадать, отпасть. *Шпаруна відпала,—треба замазати.* Харьк. *Кислиці поїла й оскома напала й охота одпала.* Грин. III. 232. **Відпа́сти пра́ва, ла́ски.** Лишиться, потеряют, утратить право, расположение. **Що́ки відпа́ли.** Лицо обрюзгло.

***Відпа́док, ку, м.** Отброс, обрезок, остаток. *А в сінях в іншій кітлі варили карук із волових жил та з відпадків товарячої шкури.* Франко.

Відпалина, ни, ж. Мелкая гречневая шелуха, смешанная с мукою.

Відпáлюватися, лююся, ешся, сов. в. **відпáлїтися, лїюся, лишся**, гл. При степном пожаре поджигать траву, чтобы вызвать встречный пожар и таким образом прекратить дальнейшее распространение пламени. О. 1862. V. Кух. 31.

Відпанувáти, ну́ю, еш, гл. Окончить господствовать, царствовать.

Відпáрити. См. **Відпарювáти**.

Відпáрити, рїю, еш, гл. Оттаять. *Замерзне порїг, а як тільки потепліє, то й відпарїє зараз.*

Відпарь, рю, м. На болоте: не заростающее и не замерзающее место.

***Відпáрювання, ня, ср**. Отогревание паром.

Відпáрювати, рюю, еш, сов. в. **відпáрити, рю, риш**, гл. 1) Распаривать, распарить. *Тепер одпарь лозину та й гни її.* 2) Только сов. в. Высечь, побить.

Відпасáти, сáю, еш, сов. в. **відпáсти, пасу́, сéш**, гл. 1) Откармливать, откормить скот на пастбище или ином корму. *Це мабуть на бразї відпасений вїл.* Васильк. у. Иногда и в приложении к людям: *Еч, яку пику собі відпас!* 2) Пасти, пропасти известное время. *Заняв, погнав додому: одпас день.* Рудч. Ск. I. 88. *Ми їм перше пасли, а вони нам нехай відпасають.* Грин. III. 565.

Відпасáтися, сáюся, ешся, сов. в. **відпáстися, суся, сéшся**, гл. 1) Откармливаются, откормиться, разжиреть (о скоте, но также и о людях). Маркев. 57. *Одпасся людським потом.* Сим. 226

Відпáсти. См. **Відпадáти**.

Відпáсувати, сую, еш, гл. = **Відпасáти**. *Одпасує живїт.* К. ПС. 83.

Відпáсуватися, суюся, ешся, гл. = **Відпасáтися**. *Годують їх (москалів) аби як по городах, то вже вони по селах відпасуються.* Рудч. Ск. II. 164.

Відпаювáти, паю́ю, еш, гл. Отделить.

Відпéкуватися, куюся, ешся, сов. в. **відпéкатися, каюся, ешся**, гл. Отдельваться, отделаться. *Живуть вони собі поки що нічого, та як вона відпекається від його.* Харьк.

I. Відпéрти. См. **II. Відпíрати**.

II. Відпéрти, відпíру, преш, гл. Оттащить. *Відпер у млин мішок жита.*

Відпечáтувати, тую, еш, сов. в. **відпечáтати, таю, еш**, гл. Распечатывать, распечатать. *Вже твої жупани поношені, вже твої меди відпечатані.* Чуб. V. 735.

Відпівáти, ва́ю, еш, сов. в. **відпíти, відп'ю́, п'еш**, гл. Выпивать, выпить что следует. *Цїлий піст не пив горїлки та казав, що на великдень відоп'є своє.* Черниг. г. *Чом же ви, каже, тату, не п'єте?—Я вже, каже, своє одпив,* т.-е. во время своей жизни выпил все, что мог, теперь не могу. Грин. I. 53.

Відпівáтися, ва́юся, ешся, сов. в. **відпíтися, відп'ю́ся, е́шся**, гл. Напиваться, напиться вдоволь. *Знайшли воду, не відп'ю́ться; тяжко вже їм і лихати.* Кв. II. 305.

***Відпíлювати, люю, еш**, сов. в. **відпíляти, ля́ю, ля́еш**, гл. Отпиливать, отпилить. Сл. Нік.

Відпінáти, на́ю, еш, сов. в. **відпíняти и відп'я́ти, пн́у, неш**, гл. Отстегивать, отстегнуть, отвязывать, отвязать. Желех.

Відпíрати=Відпíрати.

Відпíрськуватися, куюся, ешся, сов. в. **відпíрськатися, каюся, ешся**, гл. Отфыркиваться, отфыркаться. *Насїла собака на kota, а він тільки відпирськується.*

Відпис, су, м. 1) Письменный ответ. *Написав усе, що сталося, і просив відпису.* Св. Л. 318. *2) Копия. Сл. Нік.

***Відписній, а, е**. Ответный. Сл. Нік.

Відпíсувати, сую, еш, сов. в. **відписáти, ш́у, шеш**, гл. 1) Отвечать, ответить письменно. *От і написали до царя, а цар одписав і кличе до себе.* Рудч. Ск. II. 71. *Наші хлопці назад листи одписали.* Грин. III. 563. *На сей лист не відписано мені нічого.* К. XII. 65. 2) Завещать, оставлять, оставить по завещанию. *Може старий відпише флігель мені.* Левиц. Пов. 80. *Макієвський пан відписав на церкву худобу.* Г. Барв. 168.

Відпити, ся. См. **Відпівáти, ся**.

Відпíтувати, тую, еш, сов. в. **відпíтати, та́ю, еш**, гл. Путем роспросов находить, найти, узнавать, узнать. *Повіз Лейба горщик масла в місто прода-*

вати та й пішов собі на ринок купця відпитати. Рудан. I. 64.

Відпихати, хаю, еш, сов. в. відпихнути, ну, неш, гл. Отпихивать, отпихнуть, отталкивать, оттолкнуть. Відпихнув срібний човник золотим весельцем. Рудч. Ск. II. 39.

***Відпір, пору, м.** 1) Отпор. 2) Сопротивление.

I. Відпірати, раю, еш, сов. в. відпірати, відперу, рэш, гл. Отстирывать, отстирать, отмывать, отмыть (белье).

II. Відпірати, раю, еш, сов. в. відперти, відпру, преш, гл. 1) Отпирать, отпереть. Скрипльві ворітечка, не можу відперти. Мет. 2) Отражать, отразить, дати отпор, отогнати. Смерти не відперти. Посл. Насилу відперли його. Черк. у. 3) Относити, отнести (тяжелое что-либо).

I. Відпіратися, раюся, ешся, сов. в. відпіратися, відперуся, рэшся, гл. Отстириватися, отстиратися, отмыватися, отмыться (о белье). У шось таке рушник уробили, що й не відіпралося. Черниг.

II. Відпіратися, раюся, ешся, сов. в. відпертися, відпруся, прешся, гл. 1) Отпираться, отпереться (о запове). 2) = Відмагатися **I. Відпірайся, мій синочку, що коника та й не маєш.** Нп.

Відпірка, ки, ж. Отговорка. От і має відпірку. НВолын. у.

Відпірчувати, чую, еш, сов. в. відпірчити, чу, чиш, гл. Отпороть, высечь. Бідну дитину через стілець та й одпірчать. О. 1862. I. 72.

Відпічнути, ну, неш, гл. = Відпочіти. Желех.

Відплазувати, зую, еш, гл. Отползти.

Відплакати, чу, чеш, гл. Перестати оплакивать. Відплакав своє горе.

Відплата, ти, ж. 1) Отплата, вознаграждение. А ще ж бо я отцю, неньці одплати не дав. Чуб. V. 1016. Я люблю тебе, дівчино, як дитину мати, не бажаю за кохання любої відплати. К. Досв. 61. 2) Возмездие, воздаяние, отмщение.

Відплачувати, чую, еш, сов. в. відплатити, чу, тиш, гл. 1) Отплачивать, отплатить, вознаграждать, вознагра-

дить. Нема в нас, козаків, срібла та злата, щоб за дари дарами відплатити. К. Бай. 21. 2) Отомщать, отомстить. Товариші гайдаки, чинить мою волю, що нам треба відплатити вкраїнську недолю. Макс.

Відплив, ву, м. 1) Сток. 2) Отлив (морской). Желех. *3) Отплытие. Гетьман сказав, що відплив галери бачив з валів. Лепкий.

Відпливати, ваю, еш, сов. в. відпливти, ву, веш, відплинути, ну, неш, відплисти, ву, веш, гл. Отплавать, отплыть. Селезник одплив трохи далі. Грин. I. 104. Сіли собі у човничок, од бережка відплинули. Чуб. V. 558.

***Відплітати, таю, еш, сов. в. відплісти, лету, теш, гл.** Отплетать, отплесть. Сл. Нік.

Відплишувати, шую, еш, сов. в. відплишити, шу, шиш, гл. 1) Вынимать, вынуть клинышек, которым было что-либо заклинено. 2) Отколотить. Відплишив так, що до нових віників буде згадувати. Чуб.

Відплювуватися, вуюся, ешся, сов. в. відплюватися, плююся, ешся, гл. Отплевываться, отплеваются. Як перейде (піп) дорогу—щастя не буде, хиба відплюєшся. Ном. № 13383.

Відплюскувати, кую, еш, сов. в. відплюскати, каю, еш, відплюснути, ну, неш, гл. Отплескивать, отплеснуть.

Відплющувати, щую, еш, сов. в. відплющити, щу, шиш, гл. Раскрывать, раскрыть (глаза).

Відплющуватися, щуюся, ешся, сов. в. відплющитися, щуся, шишся, гл. Раскрываться, раскрыться (о глазах).

Відповзати, заю, еш, сов. в. відповзти, зу, зеш, гл. Отползать, отползти.

***Відповідальний, а, е.** Ответственный. Сл. Нік.

***Відповідальність, ности, ж.** Ответственность. Сл. Нік.

Відповідання, ня, с. Ответ. Слово это взято из следующего стиха фальсифицированной думы «Битва Чигиринская»: Слухати гетьмана Жолковського одповіданье. Срезн. Запор. Ст. I 88.

Відповідати, даю, еш, сов. в. відповісти, вим, вісі, гл. 1) Отвечать, от-

ветить. 1) Відповідав, кажучи: *Ім'я моє леґіон*. Єв. Мр. V. 9. *Я, молоденька, уміла відповісти*. Чуб. V. 698. 2) Соответствовать. 3) Отвечать, быть ответственным, ответить.

Відповіддя, дя, с. Слово это впервые появилось в фальсифицированной думе «Битва Чигиринская», опубликованной Срезневским в первой части «Запорожской Старины», стр. 86, в такой форме: *Тільки святий бог наших не забував, на великі зусилья на вітповітьї держав*. Значение слова здесь не ясно. Максимович в сборнике 1849 г. исправил: *На великі зусилья, на відповідья держав* (стр. 53) и дал перевод: ответ, отпор.

Відповідний (ній), а (я), е (е). 1) Ответный. *Відповідний лист*. 2) Соответственный. *Як, купаючись, набересться води в ухо, то стане на одну ногу, одповідню тому ухові...* Ном. № 336.

***Відповідність, ности, ж.** Соответствие. Сл. Нік.

Відповідно, нар. Соответственно. *—до чого. Соответственно чему, сообразно с чем. Сл. Нік.

Відповідувати, дую, еш, гл.—Відповідати. *А що він відповідував?* Черк. у.

Відповідь, ді, ж. Ответ. *Одповідь мав дати*. Котл. Ен. IV. 48. *Нам треба дати одповідь тим, що післали*. Єв. I. 22.

Відповісті. См. Відповідати.

Відповіщати, щаяю, еш, сов. в. відповістити, щу, стиш, гл. Рассказывать, рассказать. *Чую, що стара за мене одповідає*. МВ. I. 17. *Люде всі як раз нам і відповістили*. Федьк. *Як почала вона говорити, то і за себе все сказала, і за нас одповістила*. МВ. I. 75.

Відпозивати, ваю, еш, гл. Вернуть судом. *Дак я оце іду позивать: може як небудь чи не відпозиваю своє*. Чуб.

Відпокутувати, тую, еш, гл. 1) Искупить покаянием. *Маруся.. подалась у черниці, щоб свій гріх одпокутувати*. Г. Барв. 455. *2)—за що. Платиться за что.

Відполіскувати, кую, еш, сов. в. відполоскати, щу, щеш, гл. Отмывать, отмыть, полоща в воде.

Відполовинювати, ною, еш, сов.

в. відполовинити, ню, ниш, гл. Брать, взять чего половину. *Хазяйко, дай на онучі!—Не дає... Я найшов драпочку, одполовинив собі, а то їй на пелюшки покинув*. Г. Барв. 405.

Відполоскати. См. Відполіскувати.

Відпоминати, наю, еш, *сов. в. відпом'янути, ну, неш, гл. Помянуть (церковным поминовением). *Кому се зостанеться, той і спасибі скаже, і відпоминає нас*. Кв. I. 118. *Умер той дід, поховали, відпоминали*. Г. Барв. 196. *Одпоминають попи мою душу*. КС. 1882. X. 24.

***Відпомпівування, ня, с.** Откачка. Сл. Дубр.

***Відпомпівувати, вую, еш, гл.** Откачивать. Сл. Дубр.

Відпорина, ни, ж. Шест, которым отталкивают невод на глубину. Павлоградск. у. (Залюбовск.).

***Відпорний, а, е.** Стойкий. Сл. Тутк.

***Відпорність, ности, ж.** Спротивление, стойкость. Сл. Тутк.

Відпорювати, рюю, еш, сов. в. відпороти, рю, реш, гл. Отпарывать, отпороть.

Відпорюватися, рююся, ешся, сов. в. відпоротися, рюся, решся, гл. Отпарываться, отпороться.

***Відпочивальня, ні, ж.** Опочивальня.

Відпочивання, ня, с. Отдых, отдохновение. *Сами собі дали на три години відпочивання*. Макс. (1849). 54.

Відпочивати, ваю, еш, сов. в. відпочіти, чину, неш (*Галицк.: відпочінути, чну, неш, не. Желех.), гл. Отдыхать, отдохнуть. *Тоді одпочинемо, як помремо*. Ном. № 10031. *Ляжмо, сестро, одпочиньмо*. ЗОЮР. II. 21.

***Відпочивник, ка, м.** Рабочий, служащий, отдыхающий в доме отдыха. Пр. Пр.

Відпочівок, вку, м.—Відпочінок. Употр. и во мн. ч.: *Поки діло кінчати,—сядьмо на відпочивки*. Подольск. г.

Відпочін, ну, м. Отдых. *Карим очам спання нема, ніжкам—одпочину*. Чуб. V. 577.

Відпочіння, ня, с. Отдохновение. *По три поклони покладали, відпочіння*

мали (Из фальсифиц. думы). Макс. (1849). 30.

Відпочінок, нку, м. = **Відпочін**. Рудч. Ск. II. 73. *Ні сну мені, ні одпочинку*. МВ. II. 14. *Нема ніжкам одпочинку*. Мет. 78.

Відпочіти. См. **Відпочивати**.

***Відпоювати**, поюю, еш, сов. в. **відпоїти**, пою, поїш, гл. Отпаивать, отпоить. Сл. Нік.

Відправа, ви, ж. 1) Богослужение, служение. *Кончилась відправа, вона (панночка) пішла з церкви*. Рудч. Ск. II. 47. *Попа добилися копійки і за одправи прийнялись*. Мкр. Г. 70. **Відправу правити**, чиніти. Служить (в церкві). *Почали велику одправу правити*. Рудч. Ск. II. 31. *Сліпий старець чинить у дому божому одправу*. МВ. I. 16. 2) Отпуск. *Козак молоденький о відправу просить: «пусти ж мене, пане, звідси на Волиня»*. Гол. I. 104. *3) Отправление, снаряжение. Сл. Нік.

Відправляти, ляю, еш, сов. в. **відправити**, влю, виш, гл. 1) Отправлять, отправить, отсылать, отослать. *Тяжко, тяжко мені тебе з дому одправляти*. Макс. (1849). 7. *Одправила-сь чесних хлопцев, та чекай донині: тепер підеш за такого, котрий пасе свині*. Гол. IV. 510. 2) Рассчитывать, удалять (служащих). 3) Отправлять, отправить, отбывать, отбыть. *Ой він пішов до лясеньків служби відправляти*. Макс. 4) Совершать, совершить богослужебный обряд. *Одправив отець Яків утреню*. Г. Барв. 190. *Заховав дід бабу і похорон одправив*. Рудч. Ск. II. 54. *Похорон одправляти*. АД. I. 117.

Відправлятися, ляюся, ешся, сов. в. **відправитися**, влюся, вишся, гл. Отправляться, отправиться. Рудч. Ск. I. 100.

Відправувати, вую, еш, гл. = **Відправляти** 4. Службу (в церкві) одправували. КС. 1884. VIII. 724.

***Відпровадження**, ня, с. Отвод, спуск. Сл. Тутк.

Відпроваджувати, джую, еш, сов. в. **відпровадити**, джу, диш, гл. 1) Отправлять, отправить, отсылать, отослать, отвести; спровоживать, спровадить, прогнать. *Завтра відпровадить у Прилуцину двісті жолнірів, щоб вони*

спалили Ржавець. Стор. МПр. 99. 2) Проводить, провести. *Нам пошли, боже, вік і здоров'я, щоб цей празник одпровадить, нового году діждать легенько*. Ном. № 11573. **Гетьман хотів відпровадити царя, але цар не дозволив*. Лепкий.

Відпровадження, ня, с. Провожание.

Відпродувати, дую, еш, сов. в. **відпродати**, дам, дасі, гл. Перепродать, перепродать.

Відпросіти, ся. См. **Відпрошувати**, ся.

Відпроторити, рю, риш, гл. Отправить, отпровадить.

Відпроторитися, рюся, ришся, гл. Отстраниться. *Батько заможний, дак вона зараз і відпроторилась од нас: ми вже їй не рівня*. Г. Барв. 121.

Відпрохувати, хую, еш, сов. в. **відпрохати**, хаю, еш, гл. = **Відпрошувати**, **відпросіти**.

Відпрохуватися, хуюся, ешся, сов. в. **відпрохатися**, хаюся, ешся, гл. = **Відпрошувати**, ся. *Заплатив Беркові гроші, а з процентом одпрохався*. Левиц. I. 108. Мнж. 102.

Відпрошувати, шую, еш, сов. в. **відпросіти**, шу, сиш, гл. Отпрашивать, отпросить, освободить просьбами. *Побачиш сина, а може й додому одпросиш*. Левиц. I. 60.

Відпрошуватися, шуюся, ешся, сов. в. **відпросітися**, шуюся, сишся, гл. Отпрашиваться, отпроситься. *Циган насилу одпросився,—вони його покинули та й пішли*. Рудч. Ск. II. 183. *Відпросились у матері у Київ*. Стор. МПр. 34. *...він, як сват, не відпрошувався. Лепкий.

Відпрягати, гаю, еш, сов. в. **відпрягті**, жу, жеш, гл. Отпрягать, отпрячь. *Відпрягли коней*. Стор. II. 97.

Відпрядати, даю, еш, сов. в. **відпрядіти**, пряду, деш, гл. Прядь в отплату за что, отрабатывать, отработать прядением. *Сестро моя, сестро, де ти чого брала? Чи ти одшивала, чи ти одпрядала?* Грин. III. 399. *Хто мені буде чужі мітки одпрядать?* Мил. 219.

Відпрядки, дків, м. мн. Остатки, отбросы при прядении. Ум. **Відпрядочки**. *Що ж она діє?—Золото пряде. Ходім до неї колядувати, ой чей же нам*

дасть по колядочці, по колядочці, хоть відзаячко..., хоть відпрядочки на шаріночку. АД. I. 31.

*Відпуск, ку, м. Отпуск. Сл. Нік.

Відпускати, каю, еш, сов. в. відпустити, пушчу, стиш, гл. 1) Отпускать, отпустить. Петра на волю відпустили. Шевч. 2) Отчаливать, отчалить. В тій галері від пристані далеко одпускали, чорним морем далеко гуляли. АД. I. 209. 3) Отпускать, отпустить, ослабить. Оце наївся, треба й очкур відпустити. 4) Разрешать, разрешить (от грехов). Одпусти, боже, гріха, в кого жінка лиха: і моя недобра. Ном. № 9114. *5) Прощать, простить. Тільки разів її безвинно з п'янства свого о горло мало не приправив, що вона мені як цютливая та повольная малжонка відпустила. Ор. Левицьк.

Відпуст, ту, м. Отпущение грехов, разрешение. Хто дурневі вибачить, має сто днів відпусту. Ном. № 6212. На відпуст ходити. Ходить на богомольє. З дитиною на відпуст, а з лихою долею на весілля. Ном. № 8109.

Відпуститель, ля, м. Отпускающий. Я Іван Хреститель,—гріхам відпуститель. Рудч. Ск. I. 178.

Відпустити. См. Відпускати.

*Відпустка, ки, ж. Отпуск. Сл. Нік.

Відпущення, ня, с. Отпущение. Відпущення гріхів од господа... добуде. Стор. МПр. 39.

Відрáда, ди, ж. 1) Отрада, утешение. Та не дав мені порадонок, серцю одрадонок.—Яку ж тобі, моя мила, одраду давати? Мил. 115. Ой коли б ти, мати, знала, що то за досада, то б ти мене оженила, щоб була відрáда. Мет. 2) Отсчетовывание. Ум. Відрáдонька. Нема мені відрáдоньки від мого нелюба. Мет. 253. См. Відрáдість.

Відрáджування, ня, с. Отсчетовывание.

Відрáджувати, джую, еш, сов. в. відрáдити, джу, диш, гл. Отсчетовывать, не советовать, не посоветовать что делать.

Відрáдісний, а, е. Отрадный, радостный. Ой як же мені веселому бути, веселому, одрадосному. Мет. 71. Мені ви світ одрадїсний зробили. К. ПС. 59.

Відрáдісно, нар. Отратно; радостно,

весело. Що то молоді літа золоті людам! Що задумав, все йому можна, все йому відрáдісно, все втішно. МВ. II. 79.

Відрáдість, дости, ж. Отрада, утешение. АД. I. 91. Ой молодосте, відрáдосте! Нп. Шукав одрадоности між козаками. К. ЦН. 175. См. Відрáда, відрáдність.

Відрáдність, ности, ж. = Відрáдість. Не маю я відрáдности від свого нелюба. Чуб. V. 361.

Відрáдонька, ки, ж. Ум. от відрáда.

Відрáдощі, шей и щів, ж. и м. мн. = Відрáдість. Відрáдощі життя, кому ви судились? К. Дз. 135.

Відрáжуватися, жуюся, ешся, гл. Иметь отраду, радости. Та чужі люде живуть, та чужі люде одражуються, а я ще й не нажилась, ще й не наговори-лась (бо вмер чоловік). Мил. 209.

*Відрáза, зи, Отвращение. Мати відрáзу до чо́го. Питать отвращение к чему.

*Відрáзливий, а, е. Противный, отвратительный, возбуждающий отвращение. Постать наскріз-жидівська, аж відрáзлива. Франко.

Відрáзу, нар. Сразу, вдруг.

Відрáлити, лю, лиш, гл. Пройти разом между.

Відрáлитися, люся, лишся, гл. Окончить рáлити.

*Відрáховування, ня, ср. Отчисление. Сл. Нік.

Відрáховувати, вую, еш, сов. в. відрáхувати, хую, еш, гл. Отсчетовывать, отсчитать. Пан нехай відрáхують тільки за кожних п'ятнадцять огірків, що там тому. Чуб.

Відрáювати, рáюю, еш, сов. в. відрáяти, рáю, еш, гл. Отсчетовать, не советовать, не посоветовать. Одраяли, одсудили, щоб ми в парі не ходили. Грин. III. 179.

Відректі, ся. См. Відрікати, ся.

*Відрéчення, ня, ср. Отречение. Сл. Нік.

*Відривáння, ня, ср. 1) Отрывание. 2) Отторжение. Сл. Нік.

Відривáти, вáю, еш, сов. в. віді-рвáти, рвú, веш, гл. Отрывать, оторвать. Ой відріжте й або відірвіть й та срібного гудзя. Мет. 403.

Відриватися, ваюся, ешся, сов. в. відірватися, рв'юся, вешся, гл. Отриваться, оторваться. *Випив він та зараз давай відриватись від стіни.* Рудч. Ск. II. 69. *Одірвись, коню, од берестонька.* Мет. 19.

***Відривній, а́, е́.** Отрывной. Сл. Тутк.

Відригати, гаю, еш, сов. в. відригнути, ну́, не́ш, гл. Отрыгивать, отрыгнуть.

Відригатися, гаюся, ешся, сов. в. відригнутися, ну́ся, не́шся, гл. Отрыгиваться, отрыгнуться. *Так хтось згадав, що вчорашній борщ відригнувся.* Ном. № 369.

***Відригнути, ну, неш.** Отхлынуть. Сл. Тутк.

Відріз, зу, ж. 1) Мера землі: участок в три десятины. Миргор. у. Вас. 197. *2) Отрез. Сл. Нік.

***Відрізання, ня, ср.** Отрезывание, отрезание. Сл. Нік.

Відрізати, ся. См. **Відрізувати, ся.**

***Відрізнення, ня, ср.** 1) Отличие. 2) Отделение. Сл. Нік.

Відрізняти, няю, еш, сов. в. відрізнити, ню́, ні́ш, гл. 1) Отделять, отделять. *Вони вже двох синів одрізнили, а два з їми живуть.* Пирят. у. *Відрізняють дитину від матерньої мови.* О. 1861. XI. 104. *Майстер ще з неї (дитини) городянина зробить... усіма звичаями од селян одрізнить.* К. (О. 1862. III. 22). 2) Отличать, отличить. *Мова... відрізняє людей від інших звірів.* Дещо.

Відрізнятися, няюся, ешся, сов. в. відрізнитися, ню́ся, ні́шся, гл. 1) Отделяться, отделяться, отстраняться, отстраниться. *Цвіла, цвіла калинонька, на воду схилилась, дівчинонька журилася, що від роду відрізnilась.* Мет. *А всі зірочки до купочки, місяць одрізнивсь.* Грин. III. 165. 2) Выделяться, выделяться. *Звідтіля одрізнявся голосний крик корови або півня.* Левиц. I. 126. 3) Отличаться, выделяться, выделяться. *Зорі відрізняються від планет.* Ком. I. 32.

Відрізувати, зую, еш, сов. в. відрізати, жу, жеш, гл. 1) Отрезывать, отрезать. *Я з Степанидою йому дві сорочки відрізали.* Г. Барв. 98. *Поли одрізуй та плечі латай.* Ном. № 1545. *Як різцем одрізало.* Ном. № 1838. *Як од-*

різано. Нет как нет. *То було що дня вчащає, а тепер і не побачиш: як одрізано.* 2) Только сов. в. Резко ответить, резко отказать. *Возному так одрізала, що мусить одчепиться.* Котл. НП. 367.

Відрізуватися, зуюся, ешся, сов. в. відрізатися, жуся, жешся, гл. Отрезывать, отрезать себя от чего. *Взяла ключ і ніж, відрізалася.* Чуб. *Нерівно відрізалосся.*

Відрікати, каю, еш, сов. в. відректі, речу́, чеш, гл. 1) Отвечать, ответить. *2) Возражать, возразить. *Так це їй... каже, а воно одріка.* Мнж. 173. *Е ні, одріка, се вже не шпачки.* Ном. № 13712. **Що ж бо ви, мамо, мене нині вчепилися як оса?—відрекла вона, зібравшись якось на відвагу.* Франко.

Відрікатися, каюся, ешся, сов. в. відректіся, речу́ся, чешся, гл. Отказываться, отказаться. *Родино моя, не відрикайся од мене.* Чуб. III. 129. *Відрикаюсь, відхрещуюсь від вас, ідіть собі на очерета, на болота.* Чуб. I. 120. *Варив чорт з москалем пиво та й солоду відрікся.* Ном. № 821.

Відро́, ра́, с. Ведро. *Пішла по воду, відра побила.* Мет. 5. *Чи три відрі, чи чотири відрі про празники горілки взято?* Екатеринос. у. Ум. **Відерце, відеречко, відерочко, відерко.**

Відробіти, ся. См. **Відробляти, ся.**

Відробіток, тку, м.—Відробок. *Позичте... карбованця на відробіток.* Левиц. I. 69. *Ти б позичив у кого небудь на відробіток.* О. 1861. XI. 111.

***Відроблений, а, е.** Отработанный. Сл. Нік.

Відробляти, ляю, еш, відроблювати, люю, еш, сов. в. відробіти, блю́, биш, гл. 1) Отрабатывать, отработать. *Чи не зорали б ви мені? Я б уже вам відробив.* Рудч. Ск. II. 9. *Иногда просто взамен работы получить что-либо.* *Хомина жінка одробила десь курочку і приносе додому.* Мнж. 66. *Одробить де пшінця або прісця та зварить кулешик.* Грин. II. 177. 2) При помощи волшебства уничтожать, уничтожить сделанное, возвращать, вернуть к прежнему состоянию. *Я поробив їх вовками, а одробити не зумію.* ХС. VII. 455. *Хто одробе мою дочку од цього, що їй по-*

роблено, тому дарую половину царства. Грин. II. 252.

Відробля́тися, ляюся, ешся, сов. в. відробі́тися, блюся, бишся, гл. Оканчивать, окончить работу. Було над вечір одробимось, пані куди в гостину пійде,—сидимо коло воріт. МВ. II. 36.

Відробок, бку *и відрібок, рібку, м. Отработок. За гроші не наймає пан поля, а все на відробок. Литин. у.

***Відроджений, а, е.** Возрожденный, обновленный. Сл. Нік.

Відродження, ня, с. Возрождение.

Відроджувати, джую, еш, сов. в. відроді́ти, джу́, диш, гл. Возрождать, возродить. Аж світ мені піднявся вгору! одродили вони мене. МВ. (О. 1862. III. 49).

Відроджуватися, джуюся, ешся, сов. в. відроді́тися, джу́ся, дишся, гл. Возрождать, возродиться.

Відродок, дка, м. Выродок.

Відроскошувати, шую, еш, гл. Пожить в довольстве, в роскоши. Це вона там одроскошує. Пирят. у.

Відростання, ня, с. Отростание. Харьк.

Відростати, таю, еш, сов. в. відрості́, ту́, теш, гл. Отростать, отрости. Як відростала чуприна, то закручувала її за вухо. Стор. II. 167.

Відросток, тку, м. Отросток. Який корінь, такий і одросток. Ном. № 7139. Ум. **Відростоньок.** Зелена та дібривонько, чого в тебе пеньків много, зеленого а ні одного, одростонька ні од одного? Грин. III. 468.

***Відрочення, ня, ср.** Отсрочка. Сл. Нік.

Відрочіти. См. **Відрочувати.**

***Відруб, бу, м.** Отруб, участок.

Відрубати. См. **Відрубувати.**

Відрублювати, люю, еш, гл.—**Відрубувати.** Стор. I. 151.

Відрубний, а, е. 1) Отдельный, обособленный. 2) Совершенно отличный, иной. Желех.

***Відрубний, а́, е́.** Отрубной.

Відрубність, ности, ж. 1) Отдельность. *2) Обособленность.

Відрубно, нар. Отдельно.

Відрубок, бка, м. Отрубок.

Відрубувати, бую, еш, сов. в. відрубати, баю, еш, гл. 1) Отрубывать,

отрубить. Голову йому відрубав. Рудч. Ск. II. 69. **Відрубай кінець, щоб корочча палиця була.** 2) Только сов. в.—**Відрізати 2.** А вона мені як одрубала, та ще й при дочках. Левиц. I. 140.

***Відрух, ху, м.** Рефлекс. Сл. Нік.

Відряжати, жаю, еш, сов. в. відряді́ти, джу́, диш, гл.—**Виряжати, вірядити.** Поставили йому хату й вірядили і нічого не дали. Чуб. Вхопила Ганна свою новішу свитину, побігла до шинкарки, заставила за карбованця і одрядила жида, що привіз сина. Левиц. I. 65. **Пошлю послів десятків з п'ять і мушу дари одрядити.** Котл. Ен.

Відряжатися, жаюся, ешся, сов. в. віряді́тися, джу́ся, дишся, гл.—**Виряжатися, вірядитися.** Куди ти убіраєшся, куди ти одряжаєшся? Мил. 209.

Відрятовувати, вую, еш, сов. в. відрятува́ти, ту́ю, еш, гл. Спасать, спасти от чего. **Одрятуї нас од видимої смерти.** Чуб. II. 48.

Відса́джувати, джую, еш, сов. в. відсади́ти, джу́, диш, гл. 1) Отсаживать, отсадить. посадить отдельно. **Відсадив його, як kota від сала.** Ном. № 3503. 2) О растениях: Отсаживать, отсадить, посадить отросток. 3) Только сов. в. **Отбити.** **Відсадив йому печінки.**

Відсапати. См. **І Відсапувати.**

Відсапатися, паюся, ешся, гл. Перевести дух, отдохнуть. **Щоб одсапатись трохи, зайшов він за куші.** Левиц. I. 272.

І Відсапувати, пую, еш, сов. в. відсапати, паю, еш, гл. Отрабатывать, отработать полотьем. **Дайте на подать п'ять карбованців, я вам, пане, з дітьми відсапаю.**

II Відсапувати, пую, еш, сов. в. відсапну́ти, ну́, не́ш, гл. Переводить, перевести дух. **Товстий Хоцінський на силу дихав, одсапував після дороги.** Левиц. I. 162. **Відсапнув трохи.**

Відса́хуватися, хуюся, ешся, сов. в. відсахну́тися, ну́ся, не́шся, гл. 1) Отшатываться, отшатнуться от кого, отстраниться. **З острахом великим вона од його одсахнулась.** МВ. (О. 1862. I. 90). 2) Оставить кого, отшатнуться от кого; отстать, отвязаться от кого. **До батька не йду жалітись. Батько не ма-**

ти,—відсахнувся. Г. Барв. 273. Одсахнувся жінки й дитинки. Мнж. 187. Коли б мені його піймать да провчить, воно б тоді одсахнулося. ЗОЮР. I. 11.

*Відсвіжувати, жу́ю, еш, сов. в. відсвіжіти, жу́, жи́ш, гл. Освежать, освежить. Сл. Нік.

Відсвіт, ту, м. Отражение. Яким повів очима навкруги, ніби шукаючи в прозорній воді її (Зосиною) чарівничого одсвіту. Левиц. I. 265.

*Відсвітний, а, е. Отсвечивающий. Сл. Тутк.

Відсвічувати, чу́ю, еш, *сов. в. відсвітити, чу́ и тю́, тиш, гл. 1) Отражать, отразить, отсвечивать. У печі палає, як у гуті. Одсвічують весело білі стіни і божничок. МВ. (О. 1862. III. 57). 2) Отражаться.

Відсвічуватися, чу́юся, ешся, *сов. в. відсвітитися, чу́ся, тишся, гл. Отражаться, отсвечиваться.

Відсвяткувати, ку́ю, еш, гл. Отпраздновать. Одсвяткували ми Зелену Неділю. МВ. I. 84.

Відселя́ти, ля́ю, еш, сов. в. відселити, лю́, лиш, гл. Отделять, отделить сына на самостоятельное хозяйство. Оце я одселяю вже старшого сина, ставлю йому хату на леваді. Рк. Левиц.

Відселя́тися, ля́юся, ешся, сов. в. відселітися, лю́ся, лишся, гл. Выходить, выйти на самостоятельное жилище и хозяйство (о сыновьях). Час синам одселятися на свої оселі. Рк. Левиц.

Відсе́рдитися, джу́ся, ди́шся, гл. Перестать сердиться. Поки прут найшов, та й відсердився, та на свою миленькую змилосердився. Чуб. V. 581.

Відси, нар.—Відсі́ль.

Відсі́(д)жувати, джу́ю, еш, сов. в. відсі́дити, джу, ди́ш, гл. Отсидивать, отсидеть. Піду у монастир відсиджувати за шкуру. Чуб.

*Відсилáння, ня, с. Отправление, посылание.

Відсилáти, ла́ю, еш, сов. в. відсі́лати, шлю́, шлеш, гл. Отсылать, отослать, посылать, послать. Козак до дівчини дрібні листи пише, відсилає до дівчини буйними вітрами. Чуб. V. 312. Відсилають у соломі спати. Чуб. I. 175.

Да взяв бог тую жінку, що з цвіту, да одіслав на небо. Чуб. I. 146.

Відсі́лити, лю́, лиш, гл. Отвязать. Галиц. Відсилив штирі боли та й повів додому.

Відсип, пу, м. Плата частію продукта за рушення пшена. Товкла в нас просо за одсип. Г. Барв. 12.

Відсипáти, па́ю, еш, сов. в. відсі́пати, плю́, плеш, гл. 1) Отсыпать, отсыпать, отмерять, отмерить что-либо сыпучее. Відсип і мені трохи борошна. Треба відсипати хліб у гамазею, що весною позичали. Змиев. у. 2) Отливать, отлить. Відсипала борщу в глечик.

Відсипáтися, па́юся, ешся, *сов. в. відсі́патися, сплю́ся, спі́шся, гл. Отсыпаться, отоспаться. Три ночі не спав, тепер буду відсипатися.

Відсипне́, но́го, с. Отсыпное.

Відсипні́й, á, é. Отсыпной.

Відсипщина, ни, ж. Отплата за что-нибудь зерном или мукой.

Відсисáти, са́ю, еш, *сов. в. відсі́сати, ссу́, ссе́ш, гл. Отсасывать, отсосать.

Відсихáти, ха́ю, еш, сов. в. відсі́сох(нути), хну, неш, гл. Отсыхать, отсохнуть.

Відсі́, нар.—Відсі́ль.

*Відсі́в, ву, м. Отсев. Сл. Нік.

*Відсі́ва́ння, ня, ср. Отсеивание. Сл. Нік.

Відсі́ва́тися, ва́юся, ешся, сов. в. відсі́ятися, сі́юся, ешся, гл. Кончатъ, кончатъ сеять, кончатъ посе́вы. Вже люде відсіваються.—Живуть усю весну... на полі, поки одсіються. О. 1861. IX. 193.

Відсі́да́ти, да́ю, еш, сов. в. відсі́сти, ся́ду, деш, гл. Садиться, сестъ далее, пересаживаться, пересестъ.

Відсі́да́тися, да́юся, ешся, сов. в. відсі́стися, ся́дуся, дешся, гл. Отставать, отстать корке от хлеба. Хліб відсівся. Вх. Зн. 7.

Відсі́ка́ти, ка́ю, еш, сов. в. відсі́кти, сі́чу, че́ш, гл. Отсекать, отсець. Ангел махнув та й відсік праве крило Сатанаїлу. Чуб. I. 35.

Відсі́ктися, чу́ся, че́шся, гл. Отбиться оружием в бою.

Відсіль, відсіля, нар. Отсюда. *Комусь буде тяжко важко, як я піду відсіль.* Нп. *Недалеко відсіля спасається пустельник.* Стор. I. 106.

Відсісти, ся. См. **Відсідати, ся.**

Відсіч, чі, ж. Отражение нападения, отпор. *Давали таки добру одсіч харчизьякам.* К. ЧР. 358.

Відскакувати, кую, еш, сов. в. відскочити, чу, чиш, гл. 1) Отскакивать, отскочить. *То збоку, то ззаду, то спереду, то прискакує, то одскакує.* Левиц. I. 107. 2) Отлучаться, отлучиться на короткое время. *Чи вам мене не треба буде? Я хочу одскочити ниток купити.* Черниг. у. 3) **Відскочити від слова.** Не исполнить данного слова, не сдержатъ обещания. *Хто од слова одскочить, коло того шкура обскочить.* Ном. № 10670.

Відскіпатися, паюся, ешся, гл. Отделаться. *Лихо, сказано, як до кого причепиться, — не одскіпаєшся.* Мир. ХРВ. 218.

***Відскік, ку, м.** Рикошет. Сл. Нік.

***Відскіком, нар.** Рикошетом. Сл. Нік.

Відскоріджувати, джую, еш, сов. в. відскорідити, джу, диш, гл. 1) Отрабатывать, отработать боронованием. 2) Отплачивать, отплатить, отомщать, отомстить. *Дав почубеньків (старець поводитиреві), дак той і одскорідив йому.* Ном. № 13663.

Відскічати. См. **Відскакувати.**

Відслід, ду, м. След; отпечаток. Желех.

***Відслона, ни, ж.** Картина, действіе (в пьесе).

Відслоняти, няю, еш, сов. в. відслоніти, нію, ниш, гл. Отслонять, отслонить, открывать, открытъ. *Одслонила заслінку.* Рудч. Ск. II. 41.

Відслонятися, няюся, ешся, сов. в. відслонітися, ніюся, нишся, гл. Открываться открыться. *Завіса відслонилась.* К. МХ. 28.

Відслуга, ги, ж. 1) Отслуживание. *Забрав гроші, а тепер мусить іти у відслугу.* 2) Отплата, вознаграждение за что-либо. *От же тобі за твоє добро й наша одслуга.* ЗОЮР. II. 69. 3) Конец служби. *Лишила дома слугу на відслузі, свекруху в недузі.* Гол. I. 158.

Відслуговувати, вую, еш, сов. в. відслугувати, гую, еш, гл. Отслуживать, отслужить, отрабатывать, отработать.

Відслужітися, жуся, жишся, гл. Отбыть службу. *Пишуть чорним по білому у некрути дати. Нехай пишуть, я не боюся: кінь вороний, сам молодий, дасть бог одслужуся.* Чуб. V. 970.

Відслужувати, жую, еш, сов. в. відслужіти, жу, жиш, гл.—**Відслуговувати, відслугувати.** *Позичте мені огню,—я вам одслужу.* Рудч. Ск. II. 6. *Одслужи той хліб, що лежачи переїла.* Мир. Пов. I. 124.

Відсоборувати, рую, еш, гл. Совершить над кем таинство елеосвященія. *Одсоборував (хвору)... Михаїл.* Сим. 237.

Відсовувати, вую, еш, гл.—**Відсувати.**

Відсовуватися, вуюся, ешся, гл.—**Відсуватися.** *Не годиться і вам, старим, одсовуватись, коли молоді присуваютья.* Левиц. I. 326.

Відсоння, ня, с. Солнечная сторона.

Відсоптіся, пуся, пешся, гл. Отдышаться, отдохнуть. *Ми зупинились..., щоб дати коням одсоптіся, як казав погонич.* Г. Барв. 31.

Відсотати. См. **Відсотувати.**

***Відсотковий, а, е.** Процентный. Сл. Дубр.

Відсоток, тка, м. Процент. Кон. Ар. 62.

Відсотувати, тую, еш, сов. в. відсотати, таю, еш, гл. Разматывать, размотать (нитки).

Відсох(ну)ти. См. **Відсихати.**

Відсочитися, чуся, чишся, гл. Отстать от знакомых, раззнакомиться. Конот.

***Відспіваний, а, е.** Пропетый. *В мене вже тая пісня давно відспівана.* Лепкий.

Відспіватися, ваюся, ешся, гл. Перестать петь. *Соловейки вже відспівалися.*

Відспівувати, вую, еш, сов. в. відспівати, ваю, еш, гл. 1) Отвечать, ответитъ пением. *А я їй одспівую, жартуючи, бач.* Левиц. I. 112. 2) Кончатъ, кончить петь; пропеть. *А чом же ти не співаєш?—Я вже одспівала.* Шевч.

Нехай молодчі співають, я вже своє одспівав. Левиц. Пов. 231. Молебень завтра рано одспіваю. Мкр. Н. 14.

Відсповіда́ти, даю, еш, гл. Окончить исповедувати.

Відсповіда́тися, даюся, ешся, гл. Окончить исповедуватися.

Відставати, таю, ёш, сов. в. відста́ти, та́ну, неш, гл. 1) Отставать, отстать. А того я (зозуля) кую, що від вас відстаю, мої чорні галочки. Мет. 152. Од одного берега одстав, та до другого не пристав. Ном. № 7636. 2) Отставать, отстать, отделиться, отклеїтись. Як помазав спину,—аж шкура одстала. Чуб. V. 406. 3) **Від журботи відста́ти.** Отдохнуть от забот, печали. Нехай (чоловік-п'яниця) спить, нехай лежить, та нехай не встане. Нехай твоя бідна головонька од журботи одстане. Чуб. V. 624.

Відставля́ти, ляю, еш, сов. в. відста́вити, влю, виш, гл. 1) Отставлять, отставити. Стривай, чавун з окропом трохи відставляю. 2) Оттопыривать, оттопыривать. Вовк одставив свій хвіст. Чуб. I. 52.

***Відста́лий, а, е.** Отсталый, отставший. Сл. Нік.

Відстановля́ти, ляю, еш, сов. в. відстанові́ти, влю, виш, гл. Удалять, удалить, отстранить. Оце тільки від грудей одлучать, так уже воно від діда й нікуди,—спить із їм укупі, поки друге підросте; тільки невістка одлучить, дід уже більшенького від себе відстановить, а другого бере. Г. Барв. 130.

Відстановні́й, а́, ё́. Отставной. Він відстановний москаль і з давніх москалів нема старішого над його. Васильк. у.

***Відстань, ні, ж.** Расстояние, отстояние. Сл. Нік.

Відста́ти. См. Відставати.

Відстерегті́ся (речі́ся), жу́ся, же́шся, гл. Быть на стороже. Галиц.

Відстіба́ти, ба́ю, еш, сов. в. відсті́бнути, бну́, не́ш, гл. Отстегивать, отстегнуть.

Відсто(в)бу́рчувати, чу́ю, еш, сов. в. відсто(в)бу́рчити, чу, чиш, гл. Оттопыривать, оттопыривать. Голуб праве крило відстобурчить трошки. Чуб.

Відстороні́тися, ню́ся, ни́шся, гл.

1) Посторониться. 2) Отстраниться. Краще відсторонитись, ніж і собі у біду попасти. Мир. Пов. II. 103.

I. Відсторонь, нар. В стороне, отдельно. ***Ста́ти—чо́го.** Стать в стороне отчего. Сл. Нік.

***II. Відсторонь, ні, у.** Захолустье. Сл. Нік.

Відсторь, нар.=Відсторонь. При самотному житті одсторь од товариства. Мир. ХРВ. 29.

Відстоюва́ти, сто́юю, еш, сов. в. відсто́яти, сто́ю, їш, гл. 1) Простаивать, простоять. Побравсь до церкви, одстояв службу. МВ. (О. 1862. I. 91). 2) **Відсто́яти но́ги.** От долгого стояния получить отек ног. Левиц. I. 147. Сідайте, бо ноги відстоїте. Г. Барв. 215. 3) Отстаивать, отстоять, защищать, защитити. Я оце вас усе одстоявав. Мир. Пов. I. 141.

***Відсто́яний, а, е.** Отстоявшийся. Сл. Дубр.

Відстра́ждати, даю, еш, гл. Отстрадать, перенести страдания, вытерпеть страдания. Волч. у. Що вже вона бідна одстраждала за таким п'яницею, так один господь знає. Харьк.

Відстраха́ти, ха́ю, еш, гл. Отпугнуть, отогнать страхом. Робусинський думав відстрахати, глянув з погордою і гукнув: «Зась, свинота!» Св. Л. 299.

Відстраха́тися, ха́юся, ешся, гл. Покинуть со страху. У людей сусіди бувають добрі... а тут усі відцурались, усі відстрахались. Св. Л. 125.

***Відстра́шувати, шу́ю, еш, сов. в. відстраші́ти, шу́, ши́ш, гл.** Устрашати, отпугнуть, отогнать. ...Говорив, ще сильніше вистукуючи чобітьми, ніби хотів відстрашити чорта. Лепкий.

***Відстро́чення, ня, ср.** Отсрочка. Сл. Нік.

Відстрява́ти, ряю́, ёш, сов. в. відстрі́яти, ря́ну, неш, гл. Отступать, отступить от чего, отстраниться. Хотіли гуртом купити ту землю і Павло був між нами, а тоді він од нас одстряв. Александров. у. (Залюбовск.).

Відступ, пу, м. 1) Отступление. Котл. Ен. VI. 62. *2) Типогр.: Абзац.

Відступати, па́ю, еш, сов. в. відступі́ти, плію́, пиш, гл. 1) Отступать, отступить. Слуги відступили назад.

Єв. I. XVIII. 6. *Подайте, каже, мені того Михайлика, то я одступлю.* ЗОЮР. I. 3. 2) Уступать, уступить. *Під ярмарок город відступив велику лощину поміж Подолом і Ворсклом.* О. 1861. IX. 176.

Відступатися, паюся, ешся, сов. в. відступитися, плюся, пишся, гл. 1) Отходить, отойти, сходить, сойти с дороги. *Одступіться, вороги, із князевої дороги.* Мет. 228. *Еней від неї одступався, поки зайшов через поріг.* Котл. Ен. I. 2) Отступаться, отступиться, отстраняться, отстраниться. *Як у сироти пшениця родила, тоді сироту родина любила, а як у сироти кукіль уродився, тоді од сироти ввесь рід одступився.* Чуб. V. 449.

Відступне, но́го, с. Отступное. МУЕ. III. 117. См. **Відкупне.**

Відступний, а́, е́. 1) Отступной. *2) Грам.: Уступительный.

***Відступник, ка,** Отщепенец, отступник. Сл. Нік.

Відступство, ва, с. Отступничество.

***Відступці, ців, м. мн.** Разрядка (типограф.). Сл. Нік.

Відступця, ці, м. Отступник.

Відсувати, ваю, еш, сов. в. відсунути, ну, неш, гл. 1) Отодвигать, отодвинуть, отсовывать, отсунуть. *Потихеньку к двору приїзжає, помаленьку віконце одсуває.* Чуб. V. 55. *Не будуть та квартирочки відсувати.* Мет. 154. 2) Отсрочивать, отсрочить (назначенное время, срок). *Я йому винен був гроші, так ото просив його,—ну він і одсунув строк на далі.* Новомоск. у.

Відсуватися, ваюся, ешся, сов. в. відсунутися, нуся, нешся, гл. Отодвигаться, отодвинуться. *Не сами вікна одсуваються.* Чуб. V. 699. *Одсунься геть, не підступайсь.* Котл. Ен. VI. 36.

Відсуджувати, джую, еш, сов. в. відсудити, джу́, диш, гл. 1) Присуджать, присудить на чью пользу. *Вам громада відсудила.* Мир. Пов. I. 164. *Одсудили мою землю бог знає й кому.* Мир. ХРВ. 220. 2) Отсоветовать, советами или наговорами отбивать, отбить, отстранить одного от другого. *Відсудилисьте мого друга від мене.* Грин. III. 251. *Нема того, що любила, і немає, і не буде—одмовили вражі лю-*

де, одраїли, одсудили, щоб ми в парі не ходили. Грин. III. 179. 3)— **від ко́го що.** *Отсуждать, отсудить у кого что.* Сл. Правн. М.

Відсунути, ся. См. Відсувати, ся.

***Відсутній, я, е.** Отсутствующий. **Бути відсутнім.** Отсутствовать. Сл. Нік.

***Відсутність, ности, ж.** Отсутствие. Сл. Нік.

Відтавати, таю, еш, сов. в. відтанути, ну, неш, гл. Оттаивать, оттаять.

Відтаганювати, нюю, еш, сов. в. відтаганити, ню, ниш, гл. Снимать, снить с тренога котелок с варящейся пищей. *Чи вже кашу відтаганювати?*

Відтак, нар. Потом, затем. *Треба привітати, відтак його до хатоньки миленько просити.* Гол. III. 464. *Треба бо́гу ся помолити, відтак на войну йти.* Гол. I. 11.

Відталь, лі, ж. Время, когда снег весною тает.

***Відтам, нар.** Оттуда. Сл. Нік.

Відтанути. См. Відтавати.

Відтепер, нар. С этого времени, отныне. *Чого це ви лежите?—Хиба я одтепер лежу? ! вже багато діла засто-ялось, одколи я лягла.* Киев. у.

Відтеплий, а, е. Оттаявший. *Вже травичка блищала з землі одтеплої.* МВ. (О. 1862. I. 72).

Відтеплінь, ині, ж. Оттепель. Мисск. окр.

Відтерплювати, люю, еш, сов. в. відтерпіти, плю, пиш, гл. Претерпевать, вытерпеть за что-либо. *За все ми одтерпіли.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Відтерпітися, плюся, пишся, гл. Натерпеться.

Відтерти. См. Відтирати.

Відти, нар. Оттуда. *Бодай туди не дійшло і відти не прийшло.* Ном. № 3767.

I. Відтикати, каю, еш, сов. в. відіткнути, ну́, не́ш, гл. Откупоривать, откупорить, открывать, открыть. *Відіткни пляшку. Одіткнув верх.* Рудч. Ск. I. 182.

II. Відтикати, каю, еш, сов. в. відтїкати, тїчу, чеш, гл. 1) Обдергивать, обдернуть. *Відтич спідницю, бо ходиш підтикана як чапля.* 2)—**ко́пи.** Отмечать копны, втыкая в них какое-либо

зеленеющее растение (ветку, стебель бур'яна и т. п.). *Ном. № 10175.*

Відтикáтися, кáюся, ешся, сов. в. відіткнúтися, нúся, нешся, гл. Откупориваться, откупориться. *Чоп як відіткнувся, вода й забулькотіла. Стор. I. 82.*

Відті́н, ну, м. 1) Отрезывание, отрубывание, отпиливание. *Шух. I. 177.*
*2) Отрез. *Сл. Нік.*

Відтинáти, нáю, еш, сов. в. відтáти и відітнúти, дітнú, неш, гл. Отсекать, отсець, отрубивать, отрубить. *Вона йому голову відтjala. Рудч. Ск. Відтjати пелену.* Отрезать подол—наказание женщине за прелюбодеяние. *А з Марсом чи давно пймавши, Вулкан їй пелену відтjав? Котл. Ен. VI. 12. Річ відтjало (комú, у кóго).* Не в состоянии заговорить, отняло язык. *Мир. ХРВ. 17.*

***Відті́нок, нка, м.** Стрезок. *Сл. Дубр. Відтинок фрóнту.* Участок фронта. *Сл. Нік.*

***Відтирати, рáю, еш, сов. в. відтérти, відітру́, рéш, рé, гл.** Оттирать, оттереть.

***Відтиск, ку, м.** Отпечаток, оттиск. *Сл. Тутк*

Відтискáти, каю, еш, сов. в. відтíснути, ну, неш, гл. 1) Отдавливать, отдавить. 2) Отодвинуть, оттиснуть. *Пручались цікаві, щоб ближче,—їх знов одтискали далі. МВ. (О. 1862. I. 101). Молодиць і дівчат одтиснули далі. МВ. (О. 1862. I. 101).*

Відті́в, нар.=Відті́ль. *Гол. I. 175.*

Відті́ль, відті́ля, нар.=Відти. *В три вирви вигнали відті́ль. Котл. Ен. I. 16. Він відті́ля не втече. Рудч. Ск. II. 108.*

***Відті́нок, нку, м.** Оттенок. *Сл. Тутк.*

***Відті́нювати, нюю, еш и відті́няти, няю, еш, сов. в. відті́ніти, ню́, ніш, гл.** Оттенять, оттенить. *Сл. Нік.*

Відтобúрчити, чу, чиш, гл.=Відстовбúрчити. *Окунь одтобурчить пірця та хвостом повернеться, то шука й не візьме. Рудч. Ск. II. 112.*

Відто́вкувати, кую, еш, сов. в. відтовкі́, вчу́, чéш, гл. 1) Оканчивать, окончить толоць. 2) Отрабатывать, отработать толчением. 3) Только сов. в.

Отбить. Треба йому відтовкти боки, щоб другий раз глядів лучче телята. Васильк. у.

Відто́ді, нар. С тех пор. *Відтоді та полонина вівчарева звеса. Млак. 100.*

Відто́плювати, люю, еш, сов. в. відтопíти, плю́, пиш, гл. 1) Отогреть, отогреть в печи сметану, простоквашу, чтобы сыворотка отделилась. *Відтопила сиру глечик. Харьк. 2) Отваривать, отварить. А забудьків одтопивши, підмостить напиться, то й не стане за ледащо любочка нудиться. Мкр. Н. 5.*

Відто́плюватися, лююся, ешся, сов. в. відтопíтися, плю́ся, пишся, гл. 1) Растапливаться, растопиться, переплавиться. 2) Выплавляться, выплавиться. 3) Отвариваться, отвариться.

Відто́птувати, тую, еш, сов. в. відтопáти, пчу́, чеш, гл. Оттаптывать, оттоптать, истоптать (обувь, ноги). *Ми вже й ноги відтоптали, ходивши до свата. Г. Барв. 387. Черевички відтопчу. Грин. III. 156.*

Відтрúтити. *См. Відтручáти.*

Відтруть, ті, ж. Болячка, нарыв. *МУЕ. III. 55.*

Відтручáти, чáю, еш, сов. в. відтрúтити, трúчу, тиш, гл. Отталкивать, оттолкнуть, оттеснять, оттеснить, удалить. *Старшина відтручає мене від батьківського ґрунту.*

Відтрúчення, ня, с. Отталкивание, оттеснение.

Відтрúчувати, чую, еш, гл.=Відтручáти. *О. 1862. I. 80.*

***Відту́лина, ни, ж.** Отверстие. *Сл. Тутк.*

Відтуля́ти, ляю, еш, сов. в. відтулі́ти, лю́, лиш, гл. *Кинулася до печі... одтуле заслінку. Мир. Пов. II. 76.*

Відту́пувати, пую, еш, сов. в. відту́пати, паю, еш, гл. Оттаптывать, оттоптать. *Відтупав ноги, ходячи до пана по гроші. Замолоду не поберегла (ноги). одтупала, одтоптала. Сим. 236.*

Відту́пуватися, пуюся, ешся, гл. О звуках шагов: быть слышным, отдаваться. *Дзвінко й різко одтупувалися усі ступні по снігу. МВ. III. 81.*

Відтухáти, хáю, еш, сов. в. відту́х(ну)ти, ну, неш, гл. Спадать, спасть, уменьшаться (об опухоли).

Що ж тобі відтухає на горличку?
Змиев. у.

*Відтягання, ня, ср. Оттяжка, отвле-
чение. Сл. Нік.

Відтяга́ти, га́ю, еш, сов. в. від-
тягті́, гну́, неш, гл. 1) Оттаскивать,
оттащить, отволочь. 2) Оттягивать,
оттянуть, отвлекать, отвлечь. *—ува́-
гу. Отвлекать внимание. Сл. Нік. 3)
Гла́су не відтя́гне. Не в силах отве-
сти голос, заговорить. *Лежить, гласу
не відтягне ніякого: ні, вже, кажу, не
лейте води, не піднімається.* Ново-
моск. у.

Відтя́гувати, гу́ю, еш, гл. = Відтя-
га́ти.

Відтя́ти. См. Відти́нати.

*Відуме́рлий, а, е. Выморочный
(юрид.). Сл. Нік.

Відуме́рщина, ни, ж. Выморочное
именіе. *На старощиння йдуть, а за ві-
думерщину говорять.* Федьк.

Відусі́ль и відусі́ля, нар. Отовсюду,
со всех сторон. *Біда відусіля преться.*
Ном. № 2225.

Відусі́юди, нар. = Відусі́ль. Мнж.
60.

Віду́ч(ув)а́ти, ча́ю (чую), еш, сов.
в. відучі́ти, чу́, чиш, гл. Отучать,
отучить.

Віду́ч(ув)а́тися, ча́юся, (чую)ся,
ешся, сов. в. відучі́тися, чу́ся, чиш-
ся, гл. Отучиваться, отучиться.

Відха́рамаркати, каю, еш, гл. Бы-
стро и невнятно прочесть. *Піп щось
відхарамаркав, та ніхто не розібрав.*

Відха́сник, ка, м. *Valeriana officina-
nalis L. V. minor.* ЗЮЗО. I. 172.

Відха́ювати, ха́юю, еш, сов. в.
відха́яти, ха́ю, еш, гл. Отхаживать,
отходить, спасти от смерти. *Царь му-
сив прохати у Мазепи на дванадцять
день згоди, поки відхаяв Палія.* ЗОЮР.
I. 116. *Мати відхаяла сю бідолашну
жінку.* К. МБ. X. 19.

Відхва́люватися, лююся, ешся, гл.
Грозиться. См. Нахваля́тися. Св. Л.
165.

Відхва́чуватися, чуюся, ешся, сов.
в. відхвату́тися, чу́ся, тишся, гл. От-
скакивать, отскочить. *Вона запалила
свічку в хаті, а я тоді й одхвотивсь од
скрині, не вспів нічого і взяти.* Екате-
риносл. у. *Насилу Клим відхвотивсь.*

Відхи́бнути, ну́, не́ш, гл. Откло-
ниться. Ном. III.

Відхи́бнутися, ну́ся, не́шся, гл. От-
лучиться на короткое время. *Я одхиб-
нувсь кудись, а пастухи кавуни красти.*
Волч. у.

*Відхі́л, лу, м. Отклонение, отли-
чие. Сл. Тутк.

*Відхі́лення, ня, ср. 1) Отклонение.
2) Уклонение (от нормы). Сл. Нік.

Відхи́ляти, ля́ю, еш, сов. в. відхи-
лі́ти, лю́, гл. 1) Отклонять, откло-
нить; отвращать, отвратить, отвести.
МВ. I. 21. 2) Приотворять, приотво-
рять. *Відхили трошки двері. Двері бу-
ли відхилені, то я й зазирнув.* Харьк.

Відхи́лятися, ля́юся, ешся, сов. в.
відхи́лі́тися, лю́ся, лишся, гл. 1) От-
клоняться, отклониться. *Полум'я від-
хиліться з хати на сіни. Ви ж, густії
лози, відхиліться, ви ж, дрібнії сльози,
відкотіться.* 2) Приотворяються, при-
отворяться. *Двері відхилилися.* Харьк.

Відхитну́ти, ну́, не́ш, гл. Отшат-
нуться. *Мов опалив її своїм поглядом,
аж одхитнулась.* МВ. I. 155. *Хотів би
він одхитнутись од неї, так вона та-
кеньки пригорнулась, біднесенка, що
слова гіркого уста не вимовили* (О.
1862. I. 75).

Відхі́д, хо́ду, м. 1) Отход, выход.
*На відхі́д. На дорогу. На відхо́ді.
Уходя. Сл. Нік. *Марусенька у батенька
на одході, посіяла червоний мак на вго-
роді.* Мил. 144. *Дружки прощаються—
цілюються з молодію та, збіраючись
виходить з хати, на одхід їй співають.*
Грин. III. 490. 2) Расход; убыль. *Шку-
ри з дохлих овець брали усі в еконо-
мію, а як одходу (дохлих овець) було
багато, то часть зоставляли на хуторі.*
Павлогр. у. (Залюбовск).

Відхі́дливий, а, е. Легко успокаи-
вающийся, отходчивый. *Він хоч сер-
дитий, та відхідливий. Серце в мене
було одхідливе: я про все й забуду.* Г.
Барв. 273.

*Відхі́дна, но́ї, ж. Отходная.

Відхі́дній, а, е. Прощальний, дава-
емый на отходе. *Обід відхідний.* Чуб.
*Дали мені відхідного коня вороного,
дівчинонька хустиночку з під злота са-
мого.* Мет. 23.

Відхідник, ка, м. Задний проход. Входить в живіт і відходить в одхідник, очищаючи всяку душу. Єв. Мр. VII. 19.

***Відхлань**, ні, ж. Бездна, омут, пропасть. Сл. Нік.

Відхлину́ти(ся), ну́(ся), не́ш(ся), гл. Передохнуть при плаче; откашляться, поперхнувшись или закашлявшись. Душить кашель. Плаче, плаче,—не одхлине. Волч. у. За слізьми не одхлине. Г. Барв. 140. Як заб'є,—одхлинутись не можна.

Відхля́нути, ну, неш, гл. Отхлынуть, сойти назад. Як же минуло лихоліття, та відхлинули татари геть. К. (Правда, 1868, 353).

Відходи́ти, джу, диш, сов. в. **відійти́**, дійду́, деш, гл. 1) Отходить, отойти; уходит, уйти. Відійшли козаченьки від села за милю. Мет. 26. Треба одійти од ями, щоб гаразд її перескочити. Ном. № 13752. Було бо багато, що приходили і відходили. Єв. Мр. VI. 31. Незабаром молодий з своїми одходить до себе на обід. О. 1862. IV. 30. 2) Умирать, умереть, отходить, отойти. Твоя душечка одійшла з його поглядом. Г. Барв. 125. Також и о животных: Корова заслабла та через чотири дні й одійшла. Рк. Левиц. 3) Кончатся, кончиться. **Покіль** воду принесла, то й вечеря одійшла. Чуб. III. 156. Косовиця ше не одійшла. Мнж. 120. Поки одправа в церкві одійде. О. 1862. IX. 67. 4) Поправляться, поправиться, оживать, ожить. Чує Марина, що вона оживає, молодіє, одходить. Левиц. I. 67. Дуб усох, та відходить од коріня. Киев. у. 5) Приходить, прийти в чувство. Поблідши, ніби неживая, упала дівка на рундук. Хоч одійшла вона, та знова зомкнула очі. Греб. 319. 6) Переставать, перестать сердитися. **Иноді** траплялось, що він її дуже наляє..., дак послі, як одійде, пестить було її всяк. Г. Барв. 107. Також **відійти́ від серця**. Я такий, паничу, хоч який сердитий, то зараз одійду від серця свого. Харьк. 7)—**когó**. Бросать, бросить, покидать, покинуть кого. Спи, дитятко! Колишу тя, як мі заснеш, одійду тя, поставлю тя під липками, сама піду з козаками.—Не одходи мене, мати! хто ж мя буде колисати? Гол. III. 459.

Відходи́ти, джу́, диш, гл. 1) Окончить хождение. Я вже відходив своє. 2) Оттоптать, утомить хождением (ноги). Відходила я свої ніженьки. 3) Вылечить. К. ЧР. 207. Вона тобі відходить твою слабість. Чуб. Яка вродила, та й одходила. Мил. 34.

Відході́тися, джу́ся, дишся, гл. Потерять способность ходить, кончить ходить. Ручки мої паперові одробилися, ніжки мої білесеньки одходилися. Чуб. V. 771.

Відхо́жа, жої, ж. Музыка, которой сопровождается отправление жениха и невесты в церковь к венцу. Музики грають відхожої. О. 1861. XI. Кух. 36.

Відхожа́ти, жаю, еш, гл. = **Відходіти**. Старший брат теє зачуває, до утрени божественної одхожає. Чуб. V. 848.

***Відхо́плювати**, люю, еш, сов. в. **відхопіти**, плію, пиш, гл. Отхватывать, отхватить. Сл. Нік.

Відхре́(і)шувати, шую, еш, сов. в. **відхрестіти**, шу́, стиш, гл. Удалять, удалит при помощи крещения. Ні, жидівського духу не відхрестиш. Ном. № 13460.

Відхре́(і)шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **відхрестітися**, шу́ся, стишся, гл. Открещиваться, окреститься. Відхрестишся від дідька, а збудешся гріха. Ном. № 2797. Від смерти а ні відхреститися, а ні відмолитися. Ном. 8250. **Відрікаюсь**, **відхрещусь** від вас. Чуб. I. 120.

Відхті́тися, хо́ченься, гл. безл. Перестать хотеться. **Захтілося**—запрягайте! — **Відхтілося** — випрягайте! Ном. 7974.

Відху́хати, хаю, еш, гл. Теплым дыханием снова отогреть.

Відцарюва́ти, ріюю, еш, гл. Окончить царствовать.

Відцвіта́ти, таю, еш, сов. в. **відцвісті**, цвіту́, те́ш, гл. Отцветать, отцвести. Маки одцвітають, а роду немає, либонь уже їм не жаль мене, що не одвідають. Чуб. V. 471.

Відцвіта́тися, таюся, ешся, сов. в. **відцвістіся**, ту́ся, те́шся, гл. Отцветать, отцвести. Рожа одцвілася, а калина почалася. Мет. 17.

Відци, нар.—Відси.

Відціркувати, кую, еш, гл. При доенни — выдаивать каждый сосок. Шух. I. 193.

Відціджувати, джую, еш, сов. в. відцідіти, джу́, диш, гл. Отцеживать, отцедить.

Відціль, нар.—Відсіль.

***Відціля**, нар. Отсюда. Сл. Нік.

Відцүрватися, руюся, ешся, сов. в. відцүратися, раюся, ешся, гл. Отрекаются, отречься, отказаться от кого; отчуждаются. *Не одну сотню років по п'ять раз вони од старої науки й словесности одцүрвались.* К. (О. 1861. I. 311). *Ой чули через люде—тебе рід одцүрався.* Чуб. V. 558. *Коли б пан за плуга взявся, то й світа б відцүрався.* Ном. № 1143.

Відча́й, ча́ю, м. Безнадежность. Употреб. лишь в выражении: **пустіти на одча́й бо́жий**, — на одча́й душі. На все отважиться, делать всем рискуя. Ном. № 2294 и стр. 286, № 2294.

Відча́лювати, люю, еш, сов. в. відча́лити, лю, лиш, гл. 1) Отчаливать, отчалить. *Самі ученики його відчалили.* Єв. I. VI. 22. *Зараз поставивши возок з кіньми на пором і відчалили.* Стор. I. 146.—**каю́к од бе́рега.** Оттолкнуть челнок от берега. Черном. *2) Переносно: Отталкивать, оттолкнуть, отвергнуть. *Вона його (О. Марковича) одчала.* Г. Барв.

Відча́люватися, лююся, ешся, гл. Отделяться, отделиться. *Відчалився від народу та й пішов собі геть понад берегами.*

Відчарувати, рую, еш, гл. Путем колдовства заставить одного любящего оставить другого. *Сидить руда з моїм милим... Таки руду одчарую, з милим наживусь.* Мил. 81.

Відчахну́тися, ну́ся, не́шся, гл. Отдслиться; отколоться (о ветвях). *Оженив сина, а він і одчахнувся—пішов жити до тестя.* НВольн. у. *Відчахнувся від нашої православної віри.* Стор. МПр. 169. *От шкода! Яка гарна гілка відчахнулася.* Харьк.

Відча́хувати, чахую, еш, сов. в. відча́хну́ти, ну́, не́ш, гл. 1) Отламывать, отломить, отщепить. *Нап'явся, за гілочку смикнув, аж дерево те затрі-*

щало, і зараз гілку одчахнув. Котл. Ен. III. 21. 2) Отлучаться, отлучиться. *Як полягають у неділю спати, а вона одчахне на вулицю до дівчат та парубків.* Волч. у.

Відча́йка, ки, об. Отчаянный, отчаянная. *Був такий одчайка, що без кінця.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Відчепля́ти, ляю, еш, сов. в. відчепі́ти, плю́, пиш, гл. Отцеплять, отцепить.

Відчепля́тися, ляюся, ешся, сов. в. відчепі́тися, плю́ся, пишся, гл. 1) Отцепляться, отцепиться. *Ішла баба дубнячком, зачепилась гапличком; сюди смик, туди смик—одчепися мій гаплик.* Ном. № 12535. 2) Отставать, отстать, отвязываться, отвязаться. *Одчепись од мене,—глянь на бога.* Ном. № 2802. *Відчепися! нападися на кого багатшого.* Ном. № 2805.

Відчеркну́ти, ну́, не́ш, гл. 1) Резко ответить. *Нема хазяйки дома! одчеркнув, не довго думаючи.* Сим. 208. *2) Отчеркнуть. Сл. Нік.

Відчеса́ти, шу́, шеш, гл. Отрубить одним ударом. *Головку Турну одчесать.* Котл. Ен. IV. 67. *Іван... відчесав йому (змієві) голову.* Чуб. *Одчесав сокирою палець.* Харьк.

Відчикрі́жити, жу, жиш, гл. Отрезать, откроить, откромсать.

***Відчимхну́тися**, ну́ся, не́шся, гл. Оторваться, отделиться, отколоться. *Не буде з неї так нічого, як з отого листка, що відчимхнувся від дерева.* Стефаник.

***Відчї́нений**, а, е. Раскрытый. *Він не міг забути... погляду його очей, що читали в душі, як у відчиненій книжці... Лепкий.*

Відчиня́ти, няю, еш, сов. в. відчині́ти, нію́, ниш, гл. Отворять, отворить. *Золотий обушок скрізь двері відчине.* Ном. № 1390. *Старший братіку! одчини ворітця.* Мет. 170. *Хто торка, тому відчинять.* Ном. № 7197.

Відчиня́тися, няюся, ешся, сов. в. відчині́тися, нію́ся, нишся, гл. Отворяться, отвориться. *Стукайте, то й одчиниться вам.* Єв. Л. XI. 9. *Замкова брама не відчинилася сіромам і голоті.* Стор. МПр. 73. *Забувсь, відкіля і двері*

відчиняються. *Ном. № 11812. Побачив небеса, що відчинялись.* Єв. М. I. 10.

Відчістити, шу, стиш, гл. Отколоти. *Одчистив добре пана.* Мнж. 71.

***Відчит, ту, м.** 1) Доклад, чтение. *Потім він (Головацький) ще раз у своїх відчитах вернувся був до нової української літератури.* С. Ефремов. 2) Отчет. *Відчит Одеської «Просвіти».*

Відчитувати, туо, еш, сов. в. відчитати, таю, еш, гл. Отчитывать, отчитать. *Прийшла оце мені черга царівну відчитувати.* Рудч. Ск. II. 29.

Відчипнє, ного, с. Отступное. *Візьміть одчипного.* *Ном. № 2803. Я б йому відчипного дав, аби тільки покинув нас.* Г. Барв. 204.

Відчубити, блю, биш, гл. Оттаскать за волосы.

Відчуватися, ваюся, ешся, гл. Слышаться. *Мені одчуваються речі дідусеві.* Г. Барв. 367.

Відчудити, джу, диш, гл. Знахарским, ведовским способом вылечить. *Прийшла біда до чудана, одчудив він—очуняла.* Чуб. V. 1164.

***Відчужатися, жаюся, жаєшся, сов. в. відчужітися, жуся, жишся, гл.** Отчуждаться, отделяться. *Нарешті дійшов до того, що зненавидів людей і захотів і собі-ж відчужитися від них.* Франко.

Відчустрити, рю, риш, гл. Отколоти, высець.

Відчухмарити, рю, риш, гл. Высець, отодрать.

Відчухрати, раю, еш, гл. 1) Отрубить, отделить ветку от ствола. 2) = **Відчухмарити.**

Відшахнутися, нуся, нешся, гл. Отклониться, отшатнуться. *Одшахнешся від пари очей грізних.* МВ. III. 93.

Відшептати. См. **Відшіптувати.**

Відшиб, бу, м. В выраж. **На, у відшибі.** В стороне. *А жив той дід богоугодний на одшибі за греблею.* Г. Барв. 188. *Сидів ув одшибі од гурту.* Грин. II. 183. *Оддав дочку на одшиб.* Рк. Левиц.

Відшивати, ваю, еш, сов. в. відшити, шію, еш, гл. Отрабатывать, отработать шитьем. *Сестро моя, сестро, де ти чого брала? Чи ти одшивала, чи ти одпрядала?* Грин. III. 399.

Відшіптувати, туо, еш, сов. в. відшептати, чу, чеш, гл. Заговаривать, заговорить болезнь (шептаньем). *Полетів він світ за очі у садки відшіптувать головоньку і боки.* Гліб. *Унів і трясцю відшептати.* Котл. Ен. II. 34.

Відшкандибати, баю, еш, гл. Отойти прихрамывая.

Відшкварити, рю, риш, гл. 1) Оттопить (о сале). 2) Выдрать, выпороть. *Мир. ХРВ. 53. Було ні за що батожам одшкварить.* Рудч. Ск. II. 204.

***Відшкодувати, вую, еш, сов. в. відшкодувати, дуо, еш, гл.** Возмещать, возместить (убытки). Сл. Нік.

***Відшкодування, ня, ср.** Возмещение (убытков). Сл. Нік.

Відшмагати, гаю, еш, гл. Отстегать, выпороть. *Треба його батогом добре відшмагати.*

Відшмарувати, руо, еш, гл. = **Відшмагати.** *Я тебе батогоми одшмарую.* Рудч. Ск. II. 205.

Відшпандорити, рю, риш, гл. Высець. *Гляди лишень, щоб я тебе за це не відшпандорив.* Полт. *Отколотить шпандырем.

Відшпілювати, люо, еш, сов. в. відшпиліти, лю, лиш, гл. Отшпиливать, отшпилить, отколоть приколотое (булавкой и пр.).

Відшрубувати, вую, еш, сов. в. відшрубувати, буо, еш, гл. Отвинчивать, отвинтить.

Відштовхувати, хую, еш, сов. в. відштовхнути, ну, неш, гл. Отталкивать, оттолкнуть.

Відшукування, ня, с. Отыскивание. *Ном., стр. II.*

Відшукувати, кую, еш, сов. в. відшукати, каю, еш, гл. Отыскивать, отыскать. *Помогли одшукати його.* Мнж. 137.

Відшукуватися, куюся, ешся, сов. в. відшукатися, каюся, ешся, гл. Отыскиваться, отыскаться, находится, найтись.

Відшумувати, муо, еш, гл. Перестать пениться.

Відщебетати, чу, чеш, гл. Окончить щебетать.

Відщедрувати, руо, еш, гл. Окончить щедрувати.

Відщеплюватися, лююся, ешся, гл. = **Відщеплятися.** Пишіть, добродійство, граматки, не одщеплюючись од словесности. О. 1862. I. 79.

Відщепляти, ляю, еш, сов. в. відщепіти, плю, пиш, гл. Отщеплять, отщепить, отделить.

Відщеплятися, ляюся, ешся, сов. в. відщепітися, плюся, пишся, гл. Отделяться, отделиться. Багатэ з нас до тої омани поквапилось і од простої віри мужичої одщепилось. К. (О. 1861. I. 314).

Відщепну́ти, ся. См. **Відщипа́ти, ся.**

***Відщепок, пка, м.** Осколок. Сл. Нік.

Відщібáтися, баюся, ешся, гл. = **Відщипáтися.** Драг. 39.

Відщипáти, паю, еш, сов. в. відщепну́ти, ну, неш. Отмыкать, отомкнутъ дверь, запертую на крючок.

Відщипáтися, паюся, ешся, сов. в. відщепну́тися, нуся, нешся, гл. Отмыкаться, отомкнутъся (о двери, запертой на крючок). Та відщепни ж двері!—Коли ж не відщипаються—защипка туго. Змиев. у. 2) = **Відщепля́тися, відщепі́тися.** Моя дитиночко, моя й щипочко, моя щипочка одщепнулася. Мил. 211.

Відьма, ми, ж. *(род. пад. мн. відьом). 1) Ведьма. Гірша відьма вчена, як родима. Ном. № 235. ***Відо́ма відьма.** Заведомая ведьма. Сл. Нік. 2) Бабочка махаон, длиннохвостка, Papilio machaon. Радом. у. 3) Род карточной игры, подобной русскому фофану. КС. 1887. VI. 464. Ув. **Відьмище, відюга́, відюха́.** Г. Барв. 449. Ту хату я знайшов одначе, в котрій відьмище жила. Алв. 83. Проклята відюха причарувала. К. ПС. 46.

Відьма́к, ка, відьма́н, на, відьма́рь, ря́, відьма́ч, ча́, м. Колдун. ЗОЮР. II. 41. Відьмак і непевний—усім відьмам родич кривний. Ном. № 239, стр. 281.

Відьмин, на, не. Ведьмин, принадлежащий ведьме. **Відьмине зілля.** Раст. Cirsium arvense Scop = **Осот.** ЗЮЗО. I. 118.

Відьмити, млю, миш, гл. Колдовать, чародействовать. Параска плеще громаді, що я відьмила. Левиц. ПЙО. I. 375.

Відьмище, щі, ж. Ув. от відьма.

Відьмува́ти, му́ю, еш, гл. Занимаються колдовством, колдовать, быть ведьмой. Наш брат не литвин, відьмувать не вміє. Рудч. Ск. II. 172.

***Відьму́р, ра́, м.** Колдун, злой чародей, ведун. Відьма ти! Ну, то ти відьмур. Хіба з таким відмуром можна жити. Крим.

Відьомство, ва, с. Колдовство, чародейство. Відьомства у рожденної відьми... навчилась.

Відьомський, а, е. Свойственный, относящийся к ведьме. І зараз в горщикок наклали відьомських всяких розних трав. Котл. Ен.

Відьо́ха, хи, ж. = **Відьма.** На ню у нас подеюкують, що вона таки відьоха. Змиев. у.

Відюга́, гі́, відюха́, хи, ж. Ув. от відьма.

Від'язувати, зую, еш (ся), сов. в. від'язáти, яжу́, жеш (ся), гл. = **Відв'язувати, відв'язати, ся.** Харьк.

Віже́ний, а, е. ? Нехай бог милує всякого хрещеного та й попа віженого. Ном. № 8386.

Віжечки, чо́к, ж. мн. Ум. от віжки.

Віжкі́, жо́к, ж. мн. 1) Возжи. Тягну за віжки, тпрукаю,—нічого не вдію. Стор. I. 147. *2) Веревка, бечевка. Відро знайшов, та віжок нема—не витягнеш води. Крим. Ум. **Віжечки.**

Ві́з, во́за, м. 1) Воз, телега. Род. мн. віз и возів. Чуб. VII. 401. Части воза: снасть, ящик, колеса, голоблі или вийя́ с ярмо́м (см. все это Рудч. Чп. 249—250). Треба, як п'ятого колеса до воза. Ном. 9811. Привезено сіна тридцять віз. Екатериносл. у. **Ві́з літерня́к.** См. **Літерня́к.** 2) Созвездие Большой Медведицы. Грин. I. 1. Мнж. 148. Віз на небі вниз повертавсь. Котл. Ен. VI. 20. Глянув на зорі, аж Віз уже докочується геть-геть. Кв. 3) Род карточной игры: свои козыри. КС. 1887. VI. 465. **Підвезті во́за, візка́.** Поддеть, сделать неожиданную неприятность. Ум. **Візо́к, во́зик, візо́чок, во́зичок.**

***Візі́та, ти, ж.** Визит. Та ми проте що крок заглядали цікаво в воду під кожний зів'ялий лопух, у кожний корч, чи не задушився де-який наш

знайомий щупак під льодом, або чи пані видра не була ласкава зробити нашим риbam візиту. Франко.

Візнік, ка, м. 1) Возница, кучер. Гол. I. 50. *Кучеревий візниче, поганяй воли швидче!* Грин. III. 491. *2) Извозчик. Сл. Нік. Ум. **Візніченько.** Велю коникам вівса дати, а візниченькам подождати. Грин. III. 548.

Візніка, ки, м. Кучер, возница. МВ. (О. 1862. III. 51). *Послав свого візнику попитати дороги.* Чуб.

Візніця, ці, м.—**Візнік.** МУЕ. III. 114.

Візніченько, ка, м. Ум. от **візнік.**

Візнічий, чого, м.—**Візнік.** Велю коникам вівса дати, а візничому подождати. Грин. III. 491.

Візо́к, зка́, візо́чок, чка, м. Ум. от **віз.**

Вій, во́я, м. Жмут хворосту при заплетанні плетня. Мнж. 177. Полоса плетня (в длину). *Пліт маеш городити на сім воів.* Вх. Зн. 7. Ум. **Війо́к.** Мнж. 177.

Вій, вія, м. Мифическое существо с веками до земли.

Війіна, ни, ж. Половина (по длине) воловього дышла. Миуск. окр.

Війка, ки, ж. 1) Ум. от **вія.** Вх. Пч. I. 14. 2)—**Віячка.** Вх. Зн. 8. 3) Веялка. Славяносерб. у.

Війміти, млю́, міш, гл. Отнять. *Ще мені мачуха сорочки не вшила, вже мені мачуха здоров'я віймила.* Гол. III. 274.

Війна́, ні, ж. Война. Ум. **Війнонька, війночка.**

***Війниці, ниць, ж. мн.** Ресниці. Сл. Нік.

Війну́ти, ну́, не́ш, гл. Подуть, повеять. *Хатина чепурно вибілена, тепла та ясна, тиха та щасна, війнула на його якимсь теплим духом.* Мир. ХРВ. 217. См. **Віну́ти.**

Війо́к, війка́, м. Ум. от **вій, во́я.**

Військо, ка, с. Войско. Без гетьмана військо гине. Ном. № 751. *Військо йде, як мак цвіте.* Ном. № 4206. ***Іті до війська.** Ітти в солдаты. Сл. Нік.

Військові́й, а, е. 1) Войсковой. *Військовий писарь, суддя, осаула.* *Військова старшина.* *Військову суремку в головах достягає.* Макс. (1849). 18. 2) Во-

енный. *Військовий міністр Франції Гамбета.* Ком. II. 15. *3) **Військова́** *стать.* Воинское звание. Сл. Нік.

Війт, та, м. В старій Україні глава городского общества и председатель коллегии судей в старом украинском городском суде. *Молодець же нашого міщанського роду, син нашого війта.* К. ЧР. 296. *Чия справа?—Війтова.—А хто судить?—Війт.* Ном. № 2571. 2) Сельский староста, сельский старшина. *Вже наш війт не буде більше ходити під вікнами та ззивати людей на панщину.* О. 1862. II. 78. *Тут десяцькі, соцькі, війти до мене пристали, що я з другого повіту, а паперу в мене нема.* Г. Барв. 367.

Війте́нко, ка, м. Сын **війтів.** *Невже ви хочете, щоб за вашого війтенка батько силував одним одну дочку?* К. ЧР. 297.

Війті́ха, хи, ж. Жена **війтова.** Гол. IV. 450.

Війті́в, това, ве. Принадлежащий **війтові.** *Нема над ню і над війтову свиню.* Ном. № 2517. *Не війтова дочка, та до речі говорить.* Ном. № 13059.

Війті́вна, ни, ж. Дочь **війтова.** *Ой я із Кракова війтівна, я ж тобі, серце, не рівня.* Нп.

Війті́вство, ва, с. Должность **війтова.**

Війті́вщина, ни, ж. Двор и дом **війта.** Желех.

Війтува́ти, ту́ю, еш, гл. Быть **війтом.** КС. 1882. V. 354.

Війце́, ця́, с. В упряжи плуга—дышло, находящееся между двумя парами волов (Новомоск. у.). *От він узяв, нарвав війце і підпріг її, а жінку поставив за погонича.* Рудч. Ск. I. 180. Чуб. VII. 399.

Війя́, війя́, с. Дышло у воловього воза. Kolb. I. 67. Рудч. Чп. 249, 250. *Один чумак занедужав, на війє схилився.* Нп.

Вік, ку, м. 1) Век, жизнь, все время жизни. *Пропав мій вік молоденький.* Мет. *Дай, боже, тобі вік довгий і розум добрий.* Ном. *Зо мною віку не буде: візьмуть, серце, мене люде (а не ти).* Чуб. V. 261. *Раз на віку спіткнешся, та й те люде побачать.* Ном. № 7019. *Доброму чоловікові продовж, боже,*

віку. Ном. № 4430. Збавив я тобі віку. Стор. МПр. 22. Вік. Вечно. Не вік діувати. Шевч. 14. Вік вікувати. Проводить всю жизнь. Щаслива я з тобою, Ясю, я б рада тут і вік вікувати. Во вік віка, во віки вічні, по вік вічний, во віки. Вечно, всегда. Во вік віка його будуть славити народи. К. Псал. 48. Співатиму во віки вічні про милості господні. К. Псал. Чи не лучче нам із ляхами мостивими панами з упокоєм хліб сіль по вік вічний уживати. АД. Во віки радуватись буде, хто на тебе кладе надію. К. Псал. Дати на вік. Определить долгую жизнь. На вік віки, на віки вічні, на віки, на всі віки. Навеки, навсегда. І заснути на вік-віки. Шевч. 225. А путь ледача нечестивих на віки вічні погібає. К. Псал. 2. Тепер же я сиротою на віки зостала. Мет. Чужий, на всі віки чужий. МВ. (О. 1862. I. 79). До віку, до смерті віку. До смерті, до конца жизни; всегда? Йому три дні до віку зісталось. Борз. у. Гуляла б у батька, гуляла б до віку дівчиною молодою. Мет. 79. Будеш у мене до смерті віку хліб-сіль уживати. Дума. До віку не. Никогда. Не сподівайтесь, мати, сина з походу вже до віку. Макс. Покіль віку. Всю жизнь. Поможи, боже, чоловіку, щоб так орав покіль віку. Мет. 57. 2) Лета. Віком молода. МВ. (О. 1862. I. 76). І мати служила молодого віку. Мир. Пов. II. 44. 3) Век, столетие. 4)—чоловічий. Раств. Hemerocallis fulva L. ЗЮЗО. I. 124. Ум. Вічок. Та й вічок довгий, пробуток добрий. Kolb. I. 103.

*Вікарій, рія, м. 1) Викарий. 2) Младший священник. Сл. Нік.

Віківщина, ни, ж. Старина. Пожалуй віківщину раз, а вона тебе десять раз.

Вікнастий, а, е. С большими окнами; со многими окнами.

Вікніна, ни, ж. 1) Прорубь в стене для окна. 2) Не заросшее водорослями место на болоте. 3) Воронка водоворота.

Вікно, на́, с. 1) Окно. Ой одсунь вікно да кватирочку. Мет. 162. Не тільки світу, що в вікні. Посл. 2) Отверстие во льду для ловли рыбы. 3)—Вікнина 2. Ум. Віконце, віконечко.

Вікновина, ни, ж. Чистое место на заросшем озере или болоте. Канев. у. Вікняр, ра́, м.—Скляр. Вх. Лем. 399.

Віко, ка, с. 1) Крышка сундука, квашни, бадьи, гроба и пр. Мил. 169. Вас. 150. Зроблю... на діжку віко. Ном., стр. 295, № 155. Зриваю з труни віко, припав до неї. Г. Барв. 212. 2) Веко МВ. I. 57.

Віковій, а́, е́. Старый, удрученный летами. Не вмірає віковий, тільки часовий. Ном. № 7262.

Віковічний, а, е. Вечный, века существующий, вековечный. Здійміть свої верхи, ворота віковічні, порозчиняйтеся: увійде в вас царь слави. К. Псал. 55.

*Віковічно, нар. Вековечно. Сл. Нік.

Вікодавній, я, е. Древний, очень старый. К. (Желех). Це дід вікодавній. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Віконечко, ка, с. Ум. от вікно́.

Віконний, а, е. Оконный. Подивився козак Нечай в віконну кватирку. Нп.

Віконниця, ці, ж. Ставня. Ой з-за гори вітер віє й віконниці хитаються. Грин. III. 673. У нас вікна із виконницями. Мил. 104.

Віконня, ня, с. соб. Окна. Преимущ. в выражении: По під віконню. Под окнами. По під віконню ходіти, міркаті. Нищенствовать, выпрашивать под окнами милостыню.

Віконце, ця, с. Ум. от вікно́.

Вікопам'ятній, а́, е́—Вікопомний. О, вікопам'ятна свята хвилина. К. ЦН 268.

Вікопомний, а, е. Незабвенный, достопамятный.

Вікопомність, ности, ж. Незабвенность, достопамятность.

Вікувати, кую, еш, гл. Проводить жизнь. Уже ж мені у тебе не вік вікувати, тільки одну та ніченьку переночувати. Мет. Паничі не вікуватимуть на чужині, приїдуть. МВ.

Віл, вола́, м. 1) Вол. Ой воли ж мої та половії, чом ви га не орете? Нп. 2) Род детской игры. Ив. 21. Ум. Волик, воличок, волонько. Ой везут козака, везут козаченька та сірими волоньками. Гол.

Вілечко, ка, с. Ум. от вільце.

Вільга, ги, ж. 1) Мокрота, влага. 2) Пт. иволга. Ум. **Вільженька**.

Вільгий, а, е. Влажный, сырой. Вх. Лем. 399.

Вільгість, гости, ж. Влажность, сырость.

Вільго, нар. Влажно, сыро. *Вільго в ті хижі*. Вх. Лем. 399.

Вільгота, ти, ж. 1) Льгота, облегчение; отсрочка. Змиев. у. *Попроси, щоб дав вільготи хоч на три часи, щоб передумати мені, що в мене дома*. Чуб. II. 18. *2) Влажность. Сл. Нік.

Вільготний, а, е. 1) Сырой, влажный. 2) Льготный, свободный.

Вільготно, нар. 1) Влажно, сыро. *В хаті було сильно вільготно, і тії огірки зійшли*. Чуб. II. 522. 2) Свободно.

Вільний и вольний, а, е. Свободный, вольный. *Прийди, прийди, боже-вільний, тепер мені вечір вільний*. Грин. III. 652. **Світ вільний,—не вільний (кому).** Свободен, несвободен (кто). *А чи її вбито, чи голову знято, а чи її світ не вільний ні в буддень, ні в свято*. Грин. III. 560. **Наче тільки йому світ вільний.** Как-будто только ему можно делать что угодно. *Ввійде в коршму і наче лиш йому світ вільний: ходить, руками розмахує, «водки!» крикне*. Св. Л. 169. ***Вільний слухач.** Вольнослушатель. Сл. Нік.

Вільність и вольність, ности, ж. 1) Свобода, вольность. Левиц. Пов. 135. *Служба вільности не тратить*. Ном. № 10348. *У вольности хоч віку дожити*. КС. 1883. I. 44. **Вільність народня.** К. ЦН. 242. **Вільности вживати, заживати.** Пользоваться свободой. *У нас невірні вольности вживають більш, ніж у вас*. К. МБ. XI. 153. *Волю ся в річці напити, але вольности зажити*. Гол. III. 344. 2) **Мн. вольности.** Запорожские земли. КС. 1883. IV. 769.

Вільно и вольно, нар. 1) Свободно, вольно. *І все, що лазить по долівці, і все, що вгору вільно лине*. К. Псал. 327. 2) Можно. *Дома я, каже, дома! Усе мені вільно*. МВ. (О. 1862. III. 39). *Що вільно панові, то не вільно Іванові*. Ном. № 1005. *Вільно собаці і на владуку брехати*. Ном. № 5197. *Красти вільно, та б'ють більно*. Ном. № 11057. **Не віль-**

но. Нельзя. ***Вільно паліти.** Курить разрешается. Сл. Нік.

***Вільнодумець, мця, м.** Вольнодумец. Сл. Нік.

***Вільнодумство, ва, ср.** Вольномыслие. Сл. Нік.

Вільха, хи, ж. Ольха. *Betula almus. Сіла, пала галка на зеленій вільсі: не хилися, вільхо, бо й так мені гірко*. Мет. 251. Ум. **Вільшка**. Волч. у.

Вільховий, а, е. Ольховый. *Наліг, як на вільхову довбню*. Ном. № 10020.

Вільцє, ця, с. = Вильцє. Чуб. III. 196. МУЕ. III. 96, 100, 102. *Нехай дівочки не прядуть, нехай Марусі вільце в'ють з хрещатого барвінку, з запашного васильку, з червоної калини для молоді княгині*. Мет. 128. Ум. **Вільчєчко**.

Вільшіна, ни, ж. 1) Ольховое дерево. 2) Ольховая роща; соб.: ольховые деревья. Стор. II. 142.

Вільшка, ки, ж. Ум. от вільха.

***Віля, лі, ж.** (гал.). Вилла.

І. Він, його, мест. Он. *Він старшенький*. МВ. II. 8. *І брови йому чорні, і уста рум'яні, і станом високий*. МВ. (О. 1862. III. 44).

***ІІ. Він, його, м.** Самец. *Четверо киценят: два—вони, а дві—їх*. Крим.

***Віндикувати, кую, еш, гл.** Присваивать, приписывать исключительно себе. *Тямлю, як раз вислухавши довгу суперечку між майстром і майстровою, з яких кожне закидало другій стороні дурноту, а собі віндикувало розум*. Франко.

Вінець, нця, м. 1) Венок. Грин. III. 271, 545. *Ізвила вінець та пішла в танець. Ой де взялися буйнії вітри, скинули вінок у тихий Дунай*. Мет. 2) Венец. *На главу йому корону, вінець щирозлотий*. К. Псал. 47. 3) Обряд венчання: венец. *Одчини ворітця до кінця, іде твоя сестриця од вінця*. Мет. 170. *Розчесав їй косу до вінця*. Ном. № 8827. *Що твоє дитя чувало? Під царським вінцем стояло, правою рукою шлюб брало*. Мет. 171. 4) Девство, девственность. **Збавити, розв'іти вінець.** Лишить девственности. *5) Основание хаты. *6) Деревянные звенья, из которых складывается хата. Сл. Яворн. Ум. **Вінчик**.

***Віне́чний, а, е.** Венечный. Сл. Нік.
Ві́ник, ка, м. 1) Веник. *Не шелести, як віник по хаті.* Ном. № 3164. *Пам'ятатиме до нових віників.* Ном. № 3646. 2) Названіе вола, часто махаючого хвостом. КС. 1898. VII. 46. Ум. **Віничок.**

Віничок, чка, м. 1) Ум. от **віник.** 2) *Мн.* Раст. *Artemisia scoraria* Waldst. ЗЮЗО. I. 112.

Віниччя, чя, с. Раст. а) *Obsinthium.* б) Метельная трава, *Scoraria.* Вх. Зн. 7.—**бі́ле.** Раст. *Artemisia vulgaris.*

Вінкель, кля, м. У галицьких плотників: угольник. МУЕ. III. 29.

Вінкобра́ни, ра́н, ж. мн. Принятіе женихом и дру́жко́м нево́льших венков. Желех.

Вінкоплéтини, тин, ж. мн. Свадебный обряд: плетение венков на головы невесте и жениху, совершаемое в четверг пред свадебным воскресением и сопровождаемое обрядовыми песнями. Галиц. О. 1862. IV. Рус. вес. 2. **Сміється, немов та дівка на вінкоплетинах.* Ксн.

Віно, на, с. Приданое. *З віном дівці не сидіти.* Ном. № 8979. *Старости відказують: «Нам тільки душу саму треба, а віна ніякого».* Г. Барв. 517.

Віно́к, нка́, м. 1) Венок. *Єдин цвіт не робить вінка.* Ном. № 5270. *Голе її босе, а голова в вінку.* Ном. № 11192. *У його в дворі—як у віночку.* Ном. № 14010. 2) Девство, девственность. *Загубіти вінок.* Потерять девственность. Чуб. *Удівонька свою дочку біла: де ти, дочко, вінок загубила?* Нп. 3) **Віно́к цибу́лі.** Вить со вплетом луковиц. Грин. I. 282. *На горищі два вінки цибулі.* Г. Барв. 435. *4) Венец (брачный). *Подякуєш, як поблагословимо під вінок.* Лепкий.

***Віночкува́тий, а, е.** Венчиковидный. Сл. Дубр.

Вінува́ти, ну́ю, еш, гл. Наделять приданым, давать приданое. *Журилася мати, чим зятя вінувати.* Гол. IV. 338.

Віну́ти, ну́, не́ш, гл.—**Ві́йну́ти.** *Не чорна хмара налітала, не буйні вітри вінули, як душа козацька молодецька з тілом розлучалась.* АД. I. 118. *Вітрець не віне.* МВ. I. 79.

Ві́нця, нець, с. мн. 1) Края посуды.

***Аж по ві́нця.** Полным-полно, до краев. Сл. Нік. 2) Кольцеобразные края в полуоткрытом гончарном горне. Вас. 180.

***Ві́нча́льний, а, е.** Подвенечный. венчальный. Сл. Нік.—**ба́тько, вінча́льна ма́тка.** Посаженный отец, посаженная мать. Хотин. у.

***Ві́нчаний, а, е.** Венчанный. Сл. Нік.
Ві́нчанка, ки, ж.—**Ві́нчання.** Вх. Уг. 231.

Ві́нчання, ня, с. Венчаніе. *Май має, коса грає, од вінчання йдучи.* Нп.

Ві́нча́ти, ча́ю, еш, гл. Венчать; увенчивать. *Ісаія ликуй! Вранці Ярему вінчали.* Шевч. 193. *Вінцем благим вінчаєм літо.* К. Псал. 145. *Кінець діло вінчає.* Ном. № 10005.

Ві́нча́тися, ча́юся, ешся, гл. Венчатся. *А на третє поле став кінь спотикаться: вернімося, дівчино, не буде вінчатся.* Нп.

Ві́нча́тонько, ка, с. Маленький веноч. *Сховайтесь, дівчатонька, під зелені вінчатонька.* Грин. III. 92.

Ві́нчик, ка, м. Ум. от **вінець.**

Ві́ншува́ння, ня, с. Поздравление.

Ві́ншува́ти, шу́ю, еш, гл. Поздравлять. *Віншую вас цим новим ро́ком.* Ном. № 346.

Ві́пса, си, ж. Окал, окалина, огарина. *То був коваль такий мудрий, що взявся леміші чоловікові кувать, та багато заліза у віпсу повернув, перепалив.* Ном., стр. 284, № 1858.

Ві́р, во́ру, м. 1) Огорожка из жердей. Чуб. VII. 392. *Треба обкидати город вором.* Канев. у. 2) Козлы. Шух. I. 179. 3)—**ра.** Жеребец. Шух. I. 79. *Кобила відбиваєся з вором, від чого стає вона жеребна.* Шух. I. 211. Ум. **Во́рик.** Шух. I. 211.

Ві́ра, ри, ж. 1) Вера; доверіе. *А в козака стільки віри, як на синім морі піни.* Нп. **Ді́йма́ти, ня́ти, поня́ти ві́ри.** Верить, поверить. *З брехні не мруть, та вже віри більше не йнуть.* Ном. № 6805. *Не хоче дядько йти, та ще й віри не йме, що в мене єсть дерево на хату.* Рудч. Ск. I. 92. *Брат і віри поняв, а того не знав, сердега, що жіноче плем'я лукаве.* Рудч. Ск. I. 132. 2) Вера, религія. *Хто за віру умірає, той собі царство заробляє.* Ном. № 1.

Анахтемська, пся, чортова, бісова віра (Брань). 3) Народ. *Прийде віра християнська во небесний рай*. Гол. III. 271. Ум. **Віронька**.

Вірвánt, та, ж. Железная скобка в виде кольца, притягивающая одну деревянную часть предмета к другой, также шину к ободу колеса. Грин. II. 104. Рудч. Чп. 250.

***Вірвечка, ки, ж.** Ум. от **вірвечка**. *Шовковії вірвечки, золотії бильця*. Нп. Звен. у. Ефр.

***Вірвечка, ки, ж.**—**Вервечка**. Так за вірвечку сіпнула, що мало дитину не викинула. Звен. у. Ефр.

Віргán, ну, м.—**Вігрán**. *Над Єленою віргани грають*. Колб. I. 96.

***Вірітель, ля, м.** Доверитель. О. Левицький.

***Вірітельність, ности, ж.** Иск, претензия. *Виставлений на публічну продаж грунт під номером конскрипційним 29, власність Миколи Прача, ...для заспокоєння вірительности Мортка Шіндера в сумі 40 ринських і коштів екзекуційних*. Франко.

Вірити, рю, риш, гл. 1) Верить. *Не вірь, то звір: хоч не вкусить, то злякає*. Ном. № 4309. 2) Давать в долг. *Не вірять шинкарі горілки*. О. 1862. X. 32. *—**на ко́го**. Доверяють кому, полагаються на кого. *Вірить на його, як на себе, і гроші йому дає на сховку*. Крим.

Вірлі́. Множ. число от **орéл**.

***Вірлі́ний, а, е**—**Орлі́ний**. *І впливаючи в його очі свої вірліні зінці, не казав...* Лепкий.

Вірля́, ля́ти, с.—**Орля́**.

Вірме́н, на, м. Армянин.

Вірме́нка, ки, ж. 1) Армянка. 2) **Вірме́нки**. Род вишивок. Колб. I. 49.

Вірме́нський, а, е. Армянский.

Вірне, нар.—**Вірно**.

Вірне́нький, вірне́сенький, а, е. Ум. от **вірний**.

Вірне́нько, вірне́сенько, нар. Ум. от **вірно**.

Вірний, а, е. Верный, преданный. *Ой вийди, вийди, дівчинонько моя вірная*. Мет. 81. *Ночує ніченьку з вірною дружиною*. Нп. *Без вірного друга велика туга*. Ном. № 9021. *Прошу тебе, милий, вірними словами*. Мет. 47. 2) Истинный, действительный. 3) Правоверный. Про-

хало два вірних одного невірною: дай нам те, що лучче царства небесного. Ном., стр. 290, № 3. Ум. **Вірне́нький, вірне́сенький**.

Вірник, ка, м. Доверенное лицо. по-веренный. «Редкий помещик не имеет **вірника** из жидов». О. 1862. IX. 43.

Вірність, ности, ж. Верность, преданность. *Вірність непохибна*. К. Псал. 98.

Вірно, нар. 1) Верно, преданно. *З ким вірно люблюся, не наговорюся. Хто вірно кохає, той часто вітає*. Ном. № 8757. 2) Искренно. *Чого, Насте, вірно плачеш?* Гол. I. 70.

***Вірнозичли́вий, а, е.** Истинно доброжелательный. Сл. Яворн.

Вірня́нка, ки, ж. Верная жена. Ум. **Вірня́ночка**. *Буде бити, катувати мене вірняночку*. Грин. III. 523. *Твій син в війську оженився, поняв собі вірняночку*. Нп.

***Вірові́знáння, ня, ср.** Вероисповедание. Сл. Нік.

Віронька, ки, ж. Ум. от **віра**.

***Вірування, ня, с.** Верование. Сл. Нік.

Вірувати, рую, еш, гл. 1) Веровать. *Богу молитесь, а чорту вірує*. Ном. № 1137. *Хто в бога вірує, рятуйте!* Котл. Ен. II. 30. *2)—**в щось**. Быть привязанными к чему-нибудь. *А всякі квітки—то наші дівки дуже в них вірують і садять перед вікнами. Мабудь ніде не вірують у те хліборобство, як у наших краях*. Крим.

Віру́тний, а, е. Действительный, подлинный, настоящий.

Віру́тник, ка, м.—**Вірник**. *Між ріками Дніпром і Богом турецькі чабани пасли свої отари на ляцькій землі, а вірутники султанські і королівські дуванились спільною з них десятиною*. К. (Правда, 1868, 144).

Віру́тно, нар. Вероятно. Желех.

Вірую. Символ веры. *Говори, Грицю, Богородицю, а я буду Вірую*. Ном. № 12962.

Вірчий лист. Доверенность. **Як же ти підписувала вірчий лист?* Кон.

Вірш, ша и шу, м. Стих. **Вірші.**

1) Стихи, стихотворение. *Латинський віршик... як пак його?.. Ну той, за якого мене в Брацтві випарили різками, як отець ректор піймав у мене за ха-*

лявою його мудрі вірші. Шевч. 299.

*2) Стихотворення.

Вірша, ші, ж. Стихотворение, преимущественно школьного происхождения на тему по большей части духовного или нравственно-поучительного, а также исторического содержания, — распространены были в старой украинской литературе. **Різдвяна, великодна вірша.** Поздравительное стихотворение на праздники Рождества и Пасхи, преимущественно с библейским сюжетом. КС. 1881. I. 271. Большая Энциклопедия. V. 126.

***Віршарь, р'я, м.** = **Віршник.**

Віршний, а, е. Стихотворный = **Віршовий.** Желех.

Віршник, ка, м. Стихотворец. *Латинський віршник.* Шевч. 298.

***Віршований, а, е.** Стихотворный. *Віршований переклад.* Сл. Нік.

Віршовий, а́, е́. Стихотворный. О. 1862. III. 52.

***Віршовнік, ка, м.** = **Віршник.** Крим.

Віршомаз, за, м. Стихоплет. *Наш віршомаз Тяхтій старих людей шанує: Гарасько як звелів, так він і komponує.* Г. Арт. (О. 1861. III. 101).

Віршувальник, ка, м. Произносящий поздравительные стихи, **віршу;** декламатор.

Віршувальниця, ці, ж. Произносящая стихи; декламатор-женщина. Желех.

Віршувати, шую, еш, гл. 1) Сочинять стихи. *Нехай собі у куточку і віршує й плаче.* Шевч. 377. 2) Произносить поздравительные стихи, **віршу;** декламировать.

Вірówka, ки, ж. Веревка. *Погуляв, як собака на вірвовці.* Ном. № 12991. Ум. **Вірвовочка.**

Вір'я, р'я, с. 1) Соб. Жерди. 2) Изгородь из жердей. Рк. Левиц.

Вір'ян, на, м. Сват. *Пришло ж до неї аж три вір'яни: Ой ви, вір'яни, ви, голублята! не беріть мене з поля, з ниви. возьмете мене у батька з двора.* О. 1861. XI. Свид. 57.

Вісень, ні, ж. = **'Осінь.** *Мов усталя перед очима його та вісень тепла та ясна, коли він побрався з Галею.* МВ. (О. 1862. I. 80).

Вісім, восьмі, числ. Восемь. *Усім по сім, а мені буде вісім.* Ном. 3529.

Вісімдесят, ти, числ. Восемьдесят.

Вісімдесятий, а, е. Восьмидесятый.

Вісімка, ки, ж. 1) Восьмая часть. 2) Восьмерка (в картах). КС. 1887. VI. 463. *3) Восьмая доля листа. **Сто сторінок вісімки.** Сто страниц в восьмую долю листа. Сл. Нік.

Вісімнадцятий, а, е. Восемнадцатый. *Наступила вісімнадцята весна.* Стор. I. 208. *—**туман.** Исключительный дурак. Франко.

Вісімнадцятка, ки, ж. 1) Полотно в восемнадцать пасом. 2) Рыболовная сеть, в $\frac{1}{4}$ арш. которой помещается 18 ячей и в длину, и в ширину. Вас. 178.

Вісімнадцять, ті, числ. Восемнадцать. *Єден за вісімнадцять, а другий без двох двадцять.* Ном. № 7991.

Віск, во́ску, м. Воск. *Зсукали свічку з ярого воску.* Нп. Ум. **Вощок, воще́чок.** Грин. III. 8. Сим. 221.

Віскривець, вця, м. Сопливец, возгривец.

Віскривий, а, е. Сопливый, возгривый.

Віскряк, ка́, м. Сопля, возгря.

Віслюк, ка́, м. 1) Осел. 2) Мул. *Як віслюк хвицкне, в полицю не йти.* Ном. № 4133.

Вісній, а́, е́. Осевой. **Вісній ніж** = **Вісник.** Желех. Шух. I. 249.

Вісник, ка, м. У столяров, бочаров: скобель. Желех.

Віснійк, ка́, м. = **Вісник.** Вх. Зн. 8. Желех.

Віспа, пи, ж. Оспа, Variolae.

Віспарь, р'я, м. Оспопрививатель. Полт. г., Екатеринос. г.

***Віспина, ни, ж.** След от оспы. Звен. у.

***Віспуватий, а, е.** Изрытый оспой. Сл. Нік.

***Вісп'яний, а, е.** Оспенный. Сл. Нік.

Вістка, ки, ж. Весть, известие. *З Хортиці-сестриці щоб вістку прислав.* О. 1861. IV. 57. *Сорока на хвості принесла вістку.* Ном. № 6712.

Вістовець, вця́, м. Вестник. *Вбігає, задихаючись од поспіху, вістовець.* К. Бай. 62.

Вістовік, ка, м.—**Вістовець.** Скоро прилетить вістовик від дідуся. Чуб. II. 21.

Вістовниця, ці, ж. Вестница. Зозуленька... вістовниця принесе звістку. Мир. ХРВ. 83.

Вістонька, вісточка, ки, ж. Ум. от вість.

Вістря, ря, с. Острие. Шух. I. 153, 175, 291.

Вість, ти, ж.—**Вістка.** Ой прийшли Перебийносу немудрій вісти. Лукаш. 32. Добрі вісті не лежать на місці. Ном. № 13835. Таке життя, що хоч без вісти тікай. Мир. ХРВ. 390. Ум. **Вістонька, вісточка.**

Вісь, в'осі, ж. Ось. Вісь передня, задня. Рудч. Чп. 249. Віз без восей. Чуб. I. 317.

Вісько, ка, с. и пр.—**Військо** и пр. Без ради й віскочине. Ном. № 6116.

Вісьмака, ки, ж. Восьмерка (в картах). КС. 1887. VI. 469.

Вісьмерік, ка, м. 1) Содержащий в себе восемь единиц, восьмерик. 2) Восьмерик (волов, лошадей в упряжи). Ой ішли воли та в вісьмерику. Рудч. Чп. 158. 3) Мельничный жернов, в котором радіус равен 8 вершкам.

Вісьміна, ни, ж. 1) Восьмая часть. 2) Восьмая часть квартиры. 3) Раст. *Lycium*. Мнж. 177.

Вісьта! меж. Крик на лошадей на лево. Kolb. I. 65.

Вісьт'ак, ка, м. У кожевников: палка для выворачивания кож. Вх. Зн. 8.

Вісяніця, ці, ж. Букса. Сл. Дубр.

Віта, ти, ж. Ветвь (употребл. преимущественно во мн. ч. **віти**). Долина глибока, а калина висока, аж на землю віти гнуться. Мет. 80. Ум. **Вітонька, віточка, вітка.**

Вітальний, а, е. Приветственный.—день. День приема гостей. Сл. Нік.

Вітальня, ні, ж. Гостиная. Сл. Нік. **Пр'ошу до вітальні.** Пожалуйте в гостиную.

Вітання, ня, с. 1) Привет, приветствие. Чолом! Вітання за вітання! К. ЦН. 174. 2) Прием гостей.

Вітати, таю, еш, гл. 1) Приветствовать. Пан того попа вітає: Ну, що, батюшко, як ваш хліб?—роспитує. Рудч. Ск. II. 208. 2) Принимать (гостей). То-

бою, рибо, гостій вітати, а моім пером листи писати. Мет. 330. Тоді стали його вітати медом шклянкою і горілки чаркою. Дума. 3) Приглашать. Музику наймає і нерівню титарівну у танець вітає. Шевч. 4) Заходить. Хто вірно кохає, той часто вітає. Ном. № 8757. 5) Витать, носиться. Сам бог вітає над селом. Шевч.

Вітер, тру, м. 1) Ветер. Из-за гори вітер віє, калина не спіє. Мет. 165. Из вітром могила в степу розмовляє. Шевч. 37. **На вітер підняти.** Приводить в чувство упавшего в обморок, вынося его на чистый воздух. Не ви́хає козаченько за білії хати, як довелось дівчиноньку на вітер підняти. Нп. **Пішло з вітром, за вітром.** Пропало, пошло прахом. **Вітер має.** Уже нет. **Шукай вітра в полі!** Напрасно будешь искать, не найдешь. **Іди по три вітри.** Ступай к чорту. **Женé, як дідько вітри.** Летит как бешеный. Ном. № 11428. **Чотірі вітри.** Все четыре стороны света. **Іди на всі чотирі вітри.** Крим. Ум. **Вітрéць, вітречко, вітрик, вітронько.** ХС. II. 196. 2)—**Ятір.** Kolb. I. 73.

Вітериця, ці, ж. Вихрь. Вх. Уг. 231.

Вітерник, ка, м. 1) Болезнь—род сыпи или прыщей на теле. Вх. Лем. 399. 2) Растение, употребляемое для лечения болезни **вітерник.** Вх. Лем. 399.

Вітістий, а, е. Ветвистый. Желех.

Вітка, ки, ж. 1) Ум. от **віта.** Калинова вітка як рідная тітка. Ном. № 12398. Хороша, як вітка. Ном. № 8425. 2) Отрасль; потомок. Княжа острозьке, Ізяславська вітка. К. Бай. 9. 3) Приток. Вітки Дніпровії. 4) Надставка к короткой ступице в колесе. Переясл. у. 5) То же, что и **лещата** З б, но колья стягиваются обручем, сплетенным из лозы; это называется: **вітку набіти.** Лебед. у. (Лобод.).

Вітки, нар.—**Відки.** А вітки ти, пане-брате? Гол. IV. 464.

Віткіль, нар.—**Відки.** Здоров, брат! а віткіль ти? Ном. № 739.

Вітлатий, а, е—**Вітістий.** Желех.

Вітонька, віточка, ки, ж. Ум. от **віта.**

Вітрéць, терця, м. Ум. от **вітер.**

Вітречко, ка, м. Ум. от **вітер.**

Вітрик, ка, м. Ум. от вітер.

Вітрило, ла, с. Парус. *І попливе човен з широкими вітрилами.* Шевч. 238.

Вітрильний, а, е. Парусный. Желех.

Вітри́ти, ріо, ріш, гл. Нюхать воздух (о собаке).

Вітритися, рюся, ришся, гл. ? Собаки вітрились тоді, то я і взяв од собак вила. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Вітриця, ці, ж. = Вітериця. Вх. Уг. 231.

Вітрів, рова, ве. Принадлежащий ветру. Чуб. II. 15. *Жене, як вітрів батько.* Ном.

Вітровий, а, е. Ветряный Шух. I. 112. *Чи на вітровому морі, чи на суходолі?* К. МВ. III. 248.

***Вітрові́к**, ка, м. Вентилятор. Сл. Дубр.

Вітровина, ни, ж. Раковина на дереве (болезнь коры древесной). *Бачите, які у осокора вітровини скрізь та япини; де вітровина, там у середині сухий та пухкий* (Залюбовск.).

***Вітрові́чний**, а, е. Вентиляционный. Сл. Дубр.

Вітрогón, на, м. 1) Ветренник. 2) Вентилятор. Канев. у. *Вітрогони становлять, щоб воздух гнало в шахті.* Славяносерб. у.

Вітрогónити, ню, ниш, гл. Ветренничать.

Вітрогónка, ки, ж. Ветренница. Желех.

Вітролётень, тня, м. Предмет, легко разлетающийся по ветру. (Богдана лях) *спалив на вітролетень-прах.* К. Дз. 101.

Вітролóm, му, м. Бурелом, дерево, сломанное ветром.

Вітронько, ка, м. Ум. от вітер.

Вітрува́тий, а, е. О дереве: с трещинами в коре. проникающими до древесины. Вас. 146.

Вітри́га, ги, м. Очень сильный ветер. Лебед. у.

Вітря́к, ка, м. Ветряная мельница. Чуб. II. 242. Ум. **Вітрячо́к.**

Вітряний, а, е. Ветряный. Маркев. 89. Грин. II. 37. *Схопилась велика вітряна буря.* Єв. Мр. IV. 37.

Вітряни́ця, ці, ж. Мотыль (в машинах). *Як шеретують, то вітряниця у топчаку гуде.*

Вітрянка, ки, ж. Ветренница. Константиногр. у.

Вітряно, нар. Ветрено.

Вітрячо́к, чка, м. Ум. от вітряк.

Вітти, віттіль, віттіля, нар. = Відти.

Віття, тя, с. соб. Ветви. *Долина глибока, а калина висока, аж додолу віття гнеться.* Мет. 79.

Вітцєвий, а, е = Батьків. Желех.

Вітцївський, а, е = Батьківський. Желех.

Вітцївщина, ни, ж. = Батьківщина. Желех.

***Вітчїзна**, ни, ж. Родина, отчизна. Сл. Нік.

Вітчїм, ма, м. Отчим. *Лихий вітчїм козаченька молодого лає.* Макс. (1849). 2.

Віть за віть оддати. Отплатить тем же, воздать равным за равное. Мкр. Н. 35.

Віха́, хї, ж. 1) Веха. *Бояре збираються коло віхи або прапора, аби перезва не зняла віхи без викупу.* МУЕ. III. 165. *І віху в'ють. Колесо надінуть, квітками вберуть, любистком, чорнобривцями і поставлять на майдані, де улица дівчача.* Г. Барв. 64. 2) Раст. *Cicuta virosa* L. ЗЮЗО. I. 116. 3) Комета. *Є ще зорі, що зуться кометами або мітлами, або віхами.* Ком. I. 50.

Віхало, ла, с. = Віхола. Мир. Псв. I. 112.

Віхола, ли, ж. 1) Мятель, вьюга. *Зіма буде з віхолами та лютими морозами. Гави сідають купами, — буде віхола.* Мнж. 157. 2) Грозовая буря. Шух. I. 9.

***Віхор**, хора и хру, м. 1) Вихрь. *Віхром налетіло й гримнуло, та дощу не було.* 2) = **Вир.** Водоворот. *Курка була б не втопилася, як би не попала в віхор, а то її закрутило.* Крим.

Віхоть, хтя, м. 1) Мочалка, употребляемая при мытье посуды, утвари и пр. 2) Пучок соломы. *Віхоть солони на устілку.* Гол. Од. 49. *Далі трохи присохне, стануть палить степи: вийде чоловік у поле, — викреше огню, положить його у солом'яний віхоть, розмаха гарненько та й кине.* Греб. 400. 3) Горящий клочок, уносимый ветром с пожара. **Упав віхоть.** Случилось несчастье, неприятность. *Здається, що сей чоловік буває і крутиться у нас за тим, що*

дуже поганий віхоть упав,—і він не зна, як перебути сей час. Харьк. Ум. **Віхтик**.

Віхтеліти, літь, гл. безл. Віхтеліть. Дует сильний ветер, буря. Вх. Лем. 399.

Віхтелиця, ці, ж. Буря, вихрь. Вх. Лем. 399. Вх. Уг. 231.

Віч-на-віч, нар. С глазу на глаз; лицом к лицу. *Нехай же я вас віч-на-віч звезду; тоді побачимо, хто бреше.*

Віче, ча, с. 1) Вече. 2) Общественное собрание: в Галиции митинг, народное собрание.

***Вічєвий, а, е.** 1) Вечевой. 2) Митинговий. Сл. Нік.

Вічістий, а, е. Вечный; долговечный. Вх. Лем. 399.

Вічі. См. **Воко.** ***На вічі звести.** Устроить очную ставку. *Коли він каже, що його не бачив, то тра на вічі звести.* Крим.

Вічко, ка, с.—**Очко.** Ном. № 642. Вас. 166, 186, 187. Шух. I. 256. *Купи мені перстін із зеленим вічком.* Мил. 103. **Вічками** називаються також отверстия между нитками редкой ткани Шух. I. 154.

Вічний, а, е. Вечный. *Царство небесне, вічний покій.* Ном. № 353. **Вічними часами.** На век, навсегда. *Продав грунт вічними часами.* Ном. № 1406.

Вічність, ности, ж. Вечность. Ном. № 390. *Продав худобу у вічність. Дати шматок кому хліба на вічність.* Г. Барв. 415.

Вічно, нар. 1) Вечно. 2) До смерти. *Як би ти не займав, то я б вічно була твоя.* Рудч. Ск. II. 104.

Вічовий, а, е. Вечевой; общественный. *Вічовий, коповий, громадський суд.* К. ПС. 24.

Вічок, чка, м. Ум. от **вік.**

Вішало, ла, с. Вешалка для плаття. Вх. Лем. 399. *І де ти, Марисю, загорти-на?—В коморі на вішалі.* Гол. IV. 386.

Вішальник, ка, м. Висельник; повешенный, удушенник. Ном. № 3799.

Вішальниця, ці, ж. Виселица. Мил. 53.

Вішання, ня, с. Вешание. *Лякали вішанням хлопця, щоб пропасниця покинула.* Грин. II. 315.

Вішати, шаю, еш, гл. Вешать. *Або вішайте, або пускайте.* Ном. № 2721.

Вішатися, шаюся, ешся, гл. Вешаться. *З тої досади узав мотузок і пішов вішатися.*

Вішеляк, ка, м. Повешенный. Вх. Лем. 399.

Віштá, віштá, меж.—**Вісьта.** О. 1861. X. Св. 44.

Віштя́к, ка, м. Прозвание подольского крестьянина ближе к Каменцу за то, что, погоняя лошадей, кричит: **віштá!** Ном. № 714. О. 1861. X. Св. 44.

***Віщáти, áю, éш, гл.** Вешать. Сл. Нік.

Віщий, а, е. Вещий. *Зроби мене віщим, зроблю тебе багатим.* Ном. № 5821. **Коб я віщий такому!** Если бы я это вперед знал! Если бы я это предвидел. Вх. Зн. 8.

Віщівнік, ка, м. Вещун, предвестник. *Бо то ворог нещасливий, віщівничок барз правдивий.* Гол. I. 170. Ум. **Віщівничок.**

Віщо, мест. Винит. падеж от **що**, употр. после предлога. **За віщо, на віщо.** За что, на что, зачем. *Завелися, як той казав: багатий за багатство, а убогий—бо' зна й за віщо.* Ном. № 3514.

Віщівний, а, е. Вестовой. *Гуде в Латії дзвін віщівний і гасло всім к біїні дає.* Котл. Ен. IV. 62.

Віщувáння, ня, с. Предвещание, пророчество.

Віщувáти, щúю, еш, г. 1) Предвещать, предсказывать. *Пугач або сич біду віщує і найпаче пожежу.* Ном. № 13405. *2) Вешать, чувать. *Віщує думонька смутная, що ти, дівчино, не моя.* Рудан.

Віщúк, ка, м. Вестник. Вх. Лем. 399.

Віщúн, на, м. Вещун, предсказатель. *Не дуже довіряй своєму серцю: сей віщун часто обманює.* Котл. НП. 365. *Під бороною з залізними або осиковими зубцями можна виховати пса віщуна ярчука.* Ном. № 291.

Віщúха, хи, ж. Вещунья, предсказательница. *Віщуха баба... пророкувала.* К. ЦН. 225.

Ві́я, ві́ї, ж. 1) Ресница. *Спустила свої довгі ві́ї на очі.* Кв. I. 58. *2) Верх-

нее веко с ресницей вместе. Крим. Ум. **Війка.**

Віаяккі, вок, ж. мн. = Вітушка. МУЕ. III. 24.

***Віаялка, ки, ж.** Веялка. Сл. Нік.

***Віаяло, а, с.** Веер. *За селом сонце віялом розставило в небо свої золоті пальці і зараз буде тепло-тепло.* Виннич.

Віаяльний, а, е. Веяльный. **Віаяльна лопата.** Лопата, которою веют зерно.

Віаяльник, ка, м. Веющий зерно. Аф. 351.

Віаяльниця, ці, ж. Веялка. *Вже розжився трохи: купив собі віаяльницю.* Александров. у. (Залюбовск.). См. **Війка.**

Віаянка, ки, ж. = Віаяння 2. Аф. 351.

Віаяння, ня, с. 1) Веяние, дуновение. 2) Провеивание хлеба.

***Віаястий, а, е.** С длинными ресницами. *Віаясті очі.* Полт.

Віаяти, вію, еш, гл. 1) Веять, дуть. *Ой вітер не віє, гілля не колише.* Нп. *Із низу Дніпра буйний вітер віє-повіває.* Макс. *Люде гнутья як ті лози, куди вітер віє.* Шевч. 8. *Пишно процвітали, пахощами віючи, конвалії.* Г. Барв. 400. 2) Веять, провевать. *Молов батько не віючи, пекла мати не сіючи.* Ном. № 6657. 3) Вилять. *Пес віє хвостом.*

Віаятися, віюся, ешся, гл. 1) Носиться, бродить, таскаться. *Мабуть назнав десь повію всесвітню та й віється.* Мир. ХРВ. 324. *Як пообідають, то нехай собі віються, куди схочуть.* О. 1862. V. 103. 2) Веяться, провеваться. *Пшениця... і молотиться, і віється.* Стор. I. 76.

Віаячка, ки, ж. Лопата для провеивання зерна. Шух. I. 166.

***Віядатися, даюся, ешся, сов. в.** **в'їстися, в'їмся, в'їсіся, гл.** 1) — **в когось.** Впиваться, впиться. *Собака в'ївся в нього зубами.* Крим. 2) — **на кого.** Обозлиться (на кого-либо). *Вже він на кого в'їється, то тому добра не буде.* Крим. **В'ївся мені в печінкі.** Сидит у меня вот где (в печенках).

***Віядливий, а, е.** Назойливый, навязчивый. *Що за в'їдливий кабан! Погудуй його, нехай одчепиться.* Крим.

***В'їдливість, вости, ж.** Навязчивость, назойливость. Сл. Нік.

***В'їжджати, жаю, еш и в'їздіти, здію, діш, сов. в.** **в'їхати, в'їду, в'їдем, гл.** В'езжать, в'ехать Сл. Нік.

***В'їзд, ду, м.** В'езд. Сл. Нік.

***В'їзній, а, е.** В'ездной, в'езжий. **В'їзні за помешкання.** Вступительная (плата) за помещение. Сл. Нік.

Вію! меж. Крик на лошадей: но! Вх. Лем. 398.

***Вказівка, ки, ж.** 1) Указание. 2) Указатель, указ, стрелка. Сл. Нік.

***Вказівний, а, е.** Указательный.

***Вказівник, ка, м.** Указатель. Сл. Тутк.

***Вкарбований, а, е.** Врезанный. Сл. Тутк.

***Вкінці, нар.** Наконец. *І та рідна країна вкінці розстелилась перед ними.* Борд. 86.

***Вклад, ду, м.** Включение. Сл. Тутк.

***Вкладич, ча, м.** Вкладыш. Сл. Дубр.

***Вкрапління, ня, с.** Вкрапление, включение. Сл. Тутк.

***Вкривати, ваю, ваеш, сов. в.** **вкріти, рію, еш, гл.** Укрывать, укрыть. Сл. Нік.

***Вкрітий, а, е.** Покрытый. Сл. Тутк.

Вл... Кроме ниженаходящихся слов, см. еще **Ул...**

Влада, ди, ж. Власть.

Владання, ня, с. Обладание.

***Владарка, ки, ж.** Владычица, повелительница, обладательница. *Всіх владарка ніч покрила.* Леся Україчка.

Владарь, ря, м. Обладатель, владетель, повелитель. Желех.

Владати, даю, еш, гл. Обладать, владеть. *Князі Вишневецькі владали на Україні великими маєтностями.* Стор. *Владав трохи не половиною земель українських.* О. 1861. X. 136.

Владика, ки, м. 1) Владыка. К. МХ. 10. *Своя рука—владика.* Чуб. I. 258. *І не верстовій, а вольній, широкій скрізь шляхи святії простелються і не знайдуть шляхів тих владики. А раби тими шляхами позіходяться докупи.* Шевч. 629. 2) Архиерей, владыка. *Борода як у владики, а сумління як у шибеника.* Ном. № 180.

Владикувати, кую, еш, гл. 1) Владычествовать. *Ворожий дух між Руссю*

і ляхами, лукавий дар гнилої Візантії, владикував над ницими умами. К. МБ. Н. 122. Бо господь наш владикує над всіма богами. К. Псал. 2) Архирействовать.

Владіцтво, ва, с. 1) Владычество. Трон кривавий свій, своє владіцтво люте прославляє. К. ПС. 54. 2) Архирейство, сан архиерея и сопряженные с ним права и владения. Між вас владики неписьменні, мов ті жиди владіцтва купували. К. XII. 56.

Владічиця, ці, ж. Владычица. Ти не раба, о, ні! владічиця ти пишна. К. МХ. 46.

Владічний, а, е. 1) Властный, державный. Колись носили ми владічні барви. К. Бай. 18. 2) Архирейский.

Владічно, нар. Властно, державно. Владічно правиш ти морями. К. Псал. 204.

***Владіння, ня, с.** Власть, властвовання. Колись наші діди жили під владінням Польщі. Крим.

Владіти, дію, еш, гл. = Володіти.

Власне, нар. Собственно, именно.

Власний, а, е. Собственный, свой. Рудч. Ск. I. 169. Хоч не красне, але власне. Ном. № 9641. Не кожен писався власним прізвищем. К. ЧР. 13. Рукію власною (підписався). Собственноручно (подписался). Рукію власною. Руку приложил. *На власні очі бачив. Своими глазами видел.

Власник, ка, м. 1) Собственник, владетель. Желех. 2) Властитель, доверенное лицо властителя? І прошу я царя хана і цариці ханиці і власників їх... (Заговор). Чуб. I. 121.

Власність, ности, ж. Собственность. Левиц. Пов. 320. Листи Шевченка тепер уже сталися власністю всеї рідної землі, всеї слав'янщини. О. 1861. X. 3.

Власно, нар. = Власне.

Власноручний, а, е. Собственноручний. Багато гетьманських власноручних листів. О. 1862. VII. 63.

Власноручно, нар. Собственноручно.

Властівий, а, е. Свойственный.

Властівість, вости, ж. Свойство. Желех.

Властіво, нар. 1) Свойственно. Желех. 2) = Власне.

Власть, ти, ж. Власть. Божа власть, — що схоче, те й дасть. Ном. № 2434. Ой живу я, живу під божою властю. Мет. 65.

***Влежаний, а, е.** Слежавшийся. Груші м'які, влежалі. Крим.

***Влив, ву, м.** Впадение (о реке).

***Вливатися, ваюся, ваєшся, гл.** Впадать (о реке). Сл. Тутк.

***Влиття, тя, ср.** Вливание. Сл. Нік.

***Вловити, лю, виш, гл.** Поймать, изловить. Крим.

***Влогівина, ни, ж.** Впадина, падь, седловина, углубление, котловина. Сл. Тутк. Бассейн. (Река, изменность).

***Вложити, жу, жиш, гл.** Возложить. Господь його (хрест) на тебе вложив, терпи! Лепкий. Княжу корону на голову вложити. Лепкий.

***Вломок, ку, м.** Обломок. Сл. Тутк.

***Влучати, чаю, чаєш, гл.** Попадаться. Сл. Тутк.

***Влучений, а, е.** Раненый. Смертельно влучений звір. Смертельно раненый зверь. Слідив неспокійний лет птахів, збентежених гуками рушниць і ревом смертельно влучених звірів. Лепкий.

***Влучний, а, е.** Меткий.

***Влютований, а, е.** Впаяный. Сл. Дубр.

***Вляги, ів, мн.** Время ложиться спать, вечер после ужина. Пізні вляги. Время, когда большая часть крестьян уже легла спать, глубокий вечер. Це було уже пізніми влягами, як ми приїхали додому. Дивиться по зорях дядько та й каже: О, вже пізні вляги, бо вже вечірня зірниця зійшла. Крим.

Вм... См. Ум.

***Вмілість, ости, ж.** Уменье. Та чи й є в наших селян час і вмілість розбирати це все, а особливо там, де людина загукана та забита довгими літами недолі й приниження. Франко.

Вн... См. Ун.

***Внесення, ня, с.** 1) Приданое. Если би пан бог на мене первой смерть допустити рачив, «милий малжонок» мав би право унаслідувати і ті маєтності й все віно й внесення. О. Левицьк. 2) Предложение (собранию).

***Внесок, ку, м.** 1) Предложение. Сл. Тутк. 2) Взнос.

Во, пред.—**В** (Редко употребляемое). Та й поїхав на Україну до дівчини во гостину. Чуб. V. 43.

Вова, ви, ж. Детск. 1) Волк; все страшное; бука, нелюдим. О. 1861. VIII. 8. *2) Угрюмый человек. Ой, не люблю я його, оту вову. Крим. **Куряча вова**. Странно одетый, *уродина, образина, чучело гороховое. Крим.

Вовгура, ри, м. Человек, подобный волку? І кривцею над Босфором червоніють мури, що річками розливали козаки-вовгури. К. МБ. XII. 265.

Вовк, ка, м. 1) Волк, *Canis lupus*. Вовка ноги годують. Посл. *Вовки-сіроманці квілять-проквіляють*. Дума. Вместо этой правильной формы мн. ч. в кобзар. думах иногда встречается **вovці** — подделка кобзарей под церковно-славянский язык: *Вовці-сірохманці наждали*. АД. I. 117. **Хоч вовків ганяй (у хаті)**. Очень холодно. Ном. № 638. **Вовкі**. Волчий мех, волчья шуба. 2) Кличка темно-серого и угрюмого вола. КС. 1898. VII. 42. 3) Раст. *Ononis ricensis*. Шух. I. 21. 4) Род детской игры. Ив. 45. **Загинати сухого вовка**. Род игры: несколько мальчиков набрасываются на одного и пригибают ноги к земле. КС. 1887. VI. 480. 5) Срединка разрезанного арбуза, остающаяся неразрезанной. *Панич порізав кавуна на скибки і розіслав на траві. Скибки распались і з середини випав червоний вовк*. Левиц. Пов. 229. Ум. **Вовченько**, **вовчок**, **вовчик**. По дівчиноньці дзвони задзвонили, а по козакові вовченьки завили. Мет. 96. В сказках: *вовчик-братік та лисичка-сестричка*. Ув. **Вовціуга**.

Вовківня, ні, ж. 1) Западня, яма для ловли волков. Грин. II. 238. 2) Волчье логовище. Вх. Зн. 8. 3) Иронично: холодное жилье. 4) Множество волков. *Вовківні такої було, що біда. Там таке звірно завелось, що й ходить страшно*. Екатеринос. у.

Вовковина, ни, ж. Волчья яма. *Вилспа? чоловік вовковину, да й укинув туди медведя, вовка, лисицю й зайця*. Рудч. Ск. I. 20.

Вовкодүх, ха, м. Злой человек. *Гляди в мене,—не розледашій між моїми вовкодухами*. МВ. (О. 1864. III. 64).

Вовкодүхий, а, е. Злой. Волын. г. Слов. Д. Эварн.

Вовкозүбий, а, е. С вольчими зубами.

Вовконог, га, м. Раст. *Lycopus exaltatus*. ЗЮЗО. I. 127.

Вовкувати, кую, еш, гл. Быть волком. *Не перестане, мабуть, князь поти князювати, поки вовк вовкувати*. К. Бай. 39. *Він почує своє ім'я святе вовкулакуючи, дак і годі вовкувати, бо то не прирожденний вовк, а зроблений*. Г. Барв. 453.

Вовкуватий, а, е. Нелюдимый, мрачный. *У мене хлопці вовкувати, а дівчатко так до всякого приступне*. Волч. у.

Вовкулак, ка, **вовкулака**, ки, м. Оборотень, принявший вид волка. *Перекинувсь через пеньок... і зробивсь вовкулакою і побіг у ліс*. ЗОЮР. II. 35. *Як у полі на могилі вовкулак ночує*. Шевч. 324.

Вовкулакування, ня, с. Пребывание, жизнь в виде **вовкулаки**. *Він таки справді наче пророкував своє вовкулакування*. Г. Барв. 464.

Вовкулакувати, кую, еш, гл. Быть **вовкулакою**. *Дознав, по чім ківш лиха, вовкулакуючи*. Г. Барв. 451.

Вовкулацтво, ва, с. = **Вовкулакування**. *Грицько з вовкулацтва зробився таким, як мати народила*. Г. Барв. 454.

Вовкүн, на, м. = **Вовкулака**. *Теща зробила зятя вовкуном*. МУЕ. III. 54.

Вовна, ни, ж. Шерсть овечья. *Із його добра, як з козла—ні вовни, ні молока*. Ном. № 7582. **Наказав три мішки (сім мішків) гречаної вовни**. Наговорил чепухи. Ном. № 13043. Ум. **Вовночка**.

Вовністий, а, е. С длинной и густой шерстью. Канев. у.

Вовниця, ці, ж. = **Вовна**. Чуб. V. 1143. *Виженемо овечки, щоб по гірці не ходили, діток малих не будили, щоб вовниці не губили*. Мил. 44. *Сінце під його підстилала і теплу вовницю з руна*. Мкр. Г. 21.

Вовночка, ки, м. Ум. от **вовна**.

Вовняний, а, е. Шерстяной. Аф. 319.

Вовнянка, ки, ж. Гриб *Agaricus necator* Bull. ЗЮЗО. I. 110. Чуб. V. 1183. Ум. **Вовняночка**.

Вовту́зитися, жуся, зишся, гл. Вовзяться; барахтаться; ерзати. *Він так вовтузиться з тим бичком.* Рудч. Ск. II. 14. *Ви поб'єтесь, а мені треба потім з вами вовтузитися та лікарувати.* Киев.

***Вовту́зіння**, ня, ср. Возня, барахтанье. Сл. Нік.

Вовцю́га, ги, м. Ув. от **вовк**. К. ЦН 196.

Вовцюга́н, на, м. = **Вовцю́га**. Желех.

Вовча́, ча́ти, с. Волченоч. Рудч. Ск. I. 121.

Вовчєнько, ка, м. Ум. от **вовк**.

Вовченя́, ня́ти, с. = **Вовча́**. *Вовчиця на сонці з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134.

Вовчий, а, е. Волчий. *Вовк, то вовче й думає.* Ном. № 2943. **П'є на вовчу шкуру.** Пьет за счет будущих благ. Ном. № 2615. **Да́ти ко́му вовчого білета́.** Прогнать кого. *Йому видно дато вовчого білета,—прошпетився, кажуть.* Кролев. у.—**біб**. Водяной пирей. *Sparganium*. — **горо́х**. Раст. *Astragalus glycyphyllos*. **Вовчі жи́ли**. Раст. Сухоядник, *Comarum palustre*. — **зуб**. Раст. *Leontodon taraxacum*. — **ко́рінь**.

Раст. *Asconitum lycostonum*. — **ко́пит**, **вовча ла́па**. Раст. *Trollius europaeus* L. ЗЮЗО. I. 166. **Вовчі ла́пки**. Раст. *Geranium pratense* L. ЗЮЗО. I. 124. **Вовче лі́ко, лі́чко**. Раст. а) *Daphne mezereum*. ЗЮЗО. I. 121. Шух. I. 21. б) *Evonimus europaeus* L. ЗЮЗО. I. 123. **Вовче мо́локó**. Раст. *Tythymalus*. **Вовчі се́рги**. Раст. *Evonimus europaeus* L. ЗЮЗО. I. 123 (см. **вовче лі́ко**). **Вовча стопа́**. Раст. *Geranium sanguineum* L. ЗЮЗО. I. 124.—**ті́ло**. Раст. *Comarum palustre*. ЗЮЗО. I. 119.—**трава́**. Раст. *Ononis spinosa* L. ЗЮЗО. I. 129. **Вовчі я́годи**. Раст. а) Толокнянка. *Aretostaphylos Uva ursi*. б) *Actala spicata* L. ЗЮЗО. I. 109. в) *Ligustrum vulgare* L. ЗЮЗО. I. 126. г) *Solanum Dulcamara* L. ЗЮЗО. I. 136.

Вовчи́нець, нця, м. Раст. Молочай, *Euphorbia*. Вх. Уг. 231.

Вовчи́ця, ці, ж. Волчица. *Приходить на залісок, аж вовчиця на сонці з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134.

Вовчи́ще, ща, м. = **Вовцю́га**. *Тікайте, бо йде вовчище-помелище.* Рудч. Ск. I. 17.

Вовчкува́тий, а, е = **Вовкува́тий**. *Якесь невеселе* (дитина), *вовчкувате*. Мир. ХРВ. 25.

Вовчник, ка, м. Раст. *Daphne mezereum*. Вх. Пч. I. 10. См. **Вовче лі́ко**.

Вовчо́к, чка́, м. 1) Ум. от **вовк**. 2) Название собаки. О. 1862. VIII. 18. 3)—**му́ха**. Нас. ктирь, *Asilus*. Вх. Пч. I. 5. 4) Долгоносик амбарный. *Calandra granaria*. Вх. Лем. 400. 5) Личинка майского жука. Вх. Лем. 400. 6) Раст. *Orobanche ramosa* L. ЗЮЗО. I. 130. 7) Серезка на вербе. Мнж. 177. 8) Побег от древесного корня. 9) Зуб у лошади, мешающий еде. Мнж. 177.

Вовчу́г, га, м. Раст. а) = **Вовконо́г**. ЗЮЗО. I. 127. б) *Ononis hircina* Jacq. ЗЮЗО. I. 129.

Вовчу́га, ги, ж. Раст. а) *Geranium pratense* L. = **Вовчі ла́пки**. ЗЮЗО. I. 124. б) *Geranium palustre* L. ЗЮЗО. I. 124.

Вовчу́к, ка́, м. Молодой волк. Рудч. Ск. I. 129.

Вогіро́к, рка́, м. = **Огіро́к**. Ум. **Вогіро́чок**. **Жаб'ячі вогіро́чки**. Раст. *Menyanthes trifoliata*. Вх. Пч. I. 11.

***Вогкі́й**, а, е. Влажный. Сл. Нік.

***Вогкі́сть**, кости, ж. Влажность, сырость. *Мастять стіни вапном, бо вапно стягає з глини вогкість.* Крим.

***Вогневі́й**, а, е. Огневой. Сл. Нік.

Вогневі́ця, ці, ж. = **Огневі́ця**.

Вогне́нний, а, е = **Огне́нний**. *Гаряча смола та сірка неначе вогненна річка розливаються.* Стор. МПр. 47. ***Сонце чисте**, бо воно вогненне (приказка). Крим.

***Вогнетрива́лий**, а, е. Огнеупорный. Сл. Нік.

***Вогнетривкі́й**, а, е. Огнеупорный. Сл. Тутк.

Вогнік, ка, м. 1) = **Огнік 1** и **2**. Мил. 23. 2) Раст. *Lychnis vesicaria*. Вх. Пч. I. 11.

Вогнічо́к, чка, м. Ум. от **вогoнь**.

Вогніще, ща, с. = **Огніще**.

Вогнюва́тий, а, е. Пылкий, страстный. *Молодиця вогнювата.* Змиев. у.

Вогня́ний, а́, е́. Огненный. *Вогняні*

язики. Шевч. *Шле святого Ілію на вогняній колісниці*. Мир. ХРВ. 31.

Вогонік, ка, м. Огонек. Ум. от вогонь.

Вогонь, гню́, м.—Огонь. З вогню та в полонінь. Ном. *Хоч вогню до нього прикладай (запекле таке)*. Ном. № 2644. *Коли бог не годить, то й вогонь не горить*. Ном. № 15. Викресати вогню. Ум. **Вогник**, **вогничок**, **вогонік**. У лісі вогонік блима. Мнж. 147.

Вогоріти, рі́ю, риш, гл. Испорч. **говоріти**. Грин. III. 361. *А ні до кого вогорити*. Грин. III. 393.

Вода́, ді́, ж. Вода. *Тихо-тихо Дунай воду несе*. Мет. 14. *Ой я гляну в чисту воду да на свою вроду*. Мет. 65. *Не все те переймай, що на воді пливе*. Посл. *Щоб росло—як з води йшло*. Мил. 43. *Будь здорова як вода! По во́ду піти́*. Пойти к колодезю, к реке набирать воду. *Ой пі́ду я да до броду по воду*. Мет. 65. **За водо́ю піти́**. Пойти за течением воды, т. е. исчезнуть, пропасть. *Не дав мені господь пари, та дав мені таку долю, та й та пішла за водою*. *Іди, доле, за водою, а я піду за тобою*. Нп. **І за холо́дну во́ду не візьметься**. Решительно ничего не делает, пальцем не двинет. *Увесь день божий сидить та гави ловить і за холо́дну воду не візьметься*. МВ. I. 26. **Нема́ й промі́тої воді́ (кому)**. Постоянные преследования (кого). *І ступити мені не дасть; уже нема мені й промітої води*. МВ. I. 21. **Вода́ живу́ща й зцілю́ща**. Живая и мертвая вода (в сказках). **Сильна, безсильна вода́** (в сказках). Вода, дающая и отнимающая силу. См. **Сильний**. **Теплі во́ди**—**Вірій**. Драг. 7. ***Вели́ка вода́**. Половодье. Сл. Нік. ***Го́жа вода́**. Питьєвая (хорошая) вода. Сл. Нік. ***Вода́ збува́є**. Вода убывает. Сл. Нік. Ум. **Води́ця**, **води́чка**, **води́ченька**, **во́донька**.

Во́двуд, да, м.—'Одуд. Вх. Пч. II. 15.

Водеві́ль, ля, м. Водевиль. *Вже піднялася завіса, вже почали грати на сцені водевіль*. Левиц. Пов. 138.

***Во́день**, дня, м. Водород. Сл. Дубр.

Води́ло, ла, с. Длинная жердь, ворячая которой сгибают колесный обод. Сумск. у.

Води́льця, лець, с. мн. Удила. *А поводи все ремінні, а водильця все залізні*. Рк. Макс.

Води́ти, жу́, диш, 1) Водить. *А там милий по садочку ходить, свою милу за рученьку водить*. Нп. *Не мені вас, братця, на ляха водити, не мені тепер старому булаву носити*. Шевч. 235. *Водить очима, неначе злодій по ярмарку*. Ном. № 13585. 2) Одевать. *Що ти мене як старця у драному водиш?* Екатеринос. г. *Ликом в'язаний, у ликах ходе та її всіх у ликах воде*. Ном. 849. *Ой дівчина гордовита козака любила й у тоненьких сорочечках по буднях водила*. Грин. III. 233. 3) Тянуть дело, водить. *Довго він тебе водитиме!* Рудч. Ск. II. 58. *4) **Старці́в води́ти**. Странствовать, скитаться, бедствуя. *Я був і в Таврії, я скрізь там старці́в водив і вівці пас і сіно косив і шкури солив*. Пирят. у., Конон.

Води́тися, жу́ся, дишся, гл. 1) Иметь дело, быть в сношениях, вести компанію. *З тобою ходити, як з туром водитись*. Ном. № 2662. *Мій батько так казав: з панами добре жить, водиться з ними хай тобі господь поможе; із ними можна їсти й пить, а цілувать їх—крий нас боже!* Греб. 386. *Оддалив людей од мене, з ким я жив, водився хлібом*. К. Псал. 202. *Вони живуть по писанню: не водються з жінками*. Стор. I. 102. 2) Жить, плодиться, размножаться (о животных и растениях). *Щоб водились свині, украдь у степу борону і положи на хлів, то так і сипнуть поросята*. Чуб. I. 50.

Води́ця, ці, **води́ченька**, **води́чка**, ки, ж. Ум. от вода́.

***Води́чка**, ки, ж. Жидкость. *Взяв я тую комашку на палець, а з неї якась водичка йде. Яке ж лікарство дав доктор? Не знаю, якусь водичку*. Крич.

Води́й, ді́я, м. Вожак. Желех.

Во́дний, а, е. Водяной. *Чоловік гордий, як пузирь водний*. Ном. № 2459.

Водні́к, ка́, м. 1) Пт. приморская ласточка, *Sterna hirundo*. Вх. Лем. 400. *2) Кадка для воды. Ум. **Водни́чок**. *Біля дверей у діда в хаті був водничок*. Кон.

Водні́ти, нію, еш, гл. Делаться водянистым.

***Воднóраз**, нар. Вместе, одно-
менно. *Всі воднораз схопились і стали
на ноги.* Неч.-Лев.

Воднóсталь, нар. В одну нить.

Водóвий, а, е. Водяной. **Водóва
вóвна**. Раст. водяной мох, *Conferva*.
Вх. Зн. 8.

Водовóз, за, м. 1) Водовоз. Рк. Ле-
виц. 2) Название вала бубен при
игре в *хвáлку*. КС. 1887. VI. 465.

Водовóзка, ки, ж. Лошадь, возящая
воду, плохая лошаденка. *Попроси у
батька коняки!... Добула вона йому во-
довозку.* Мнж. 13.

Водовóд, да, м. = Пт. **Рибáлка**. Вх.
Пч. II. 14.

***Водогін**, гóну, м. Водопровод, ин-
жектор. Сл. Дубр.

Водогрáй, грáю, м. Фонтан. Желех.

***Вододіл**, лу, м. Водораздел. Сл.
Тутк.

***Водозбíg**, гу, м. Сток (воды), водо-
слив. Сл. Дубр.

Водозбír, збóру, м. Бассейн. Же-
лех; *водоем. Сл. Тутк.

***Водóйма**, ми, ж. Бассейн. Сл.
Тутк.

***Водомéт**, та, м. Фонтан.

Водомíй, мíя, м. Рытвины, про-
моина.

***Водомíр**, ру, м. Водомер. Сл. Дубр.

***Водомíрний**, а, е. Водомерный. Сл.
Дубр.

Водоморóз, за, м. Пт. Зимородок,
Alcedo ispida. Вх. Пч. II. 8.

***Водонóс**, са, м. Водонос. Характе-
ризував заробітки жебраків, водоносів,
шматярів та кістярів, перекупок, садів-
ників. Франко.

Водонька, ки, ж. Ум. от вода.

Водопíй, по́ю, м. Водопой. Бере Ох
того коня за поводи, веде до водопою
до річки. Рудч. Ск. II. 112.

Водопíйло, ла, с. = **Водопíй**. І ручаї
шумлять проміж горами звірятам по-
льовим на водопíйло. К. Псал. 236.
Круг водопíйла в балищах кочують та-
тари з кінями, вівцями й волами. К. МБ.
Х. 17.

Водопíйчá, чáти, с. = **Кúхоль** (для
води). Шух. I. 264.

Водопíлля, ля, с. 1) Наводнення. 2)
Прилив.

***Водопíль**, полі, ж. Наводнення,

разлив весенних вод. А того року була
велика водопíль. Сл. Яворн.

***Водоплív**, ва, м. Ключ, источник.
Сл. Тутк.

***Водопостачáння**, ня, с. Водоснаб-
жение. Сл. Тутк.

Водорíй, рíя, м. = **Водомíй**. Аф.
319.

***Водóрост**, ту, м. Водоросль. *Дно
покрите дрібними плиточками, обросли-
ми м'яким, зеленим водоростом, дов-
гим, мов зеленими шовковими пасмами.*
Франко.

Водорщáний, а, е = **Водóхрестний**.

Водóрщí, щів, мн. = **Водóхреще**.
Желех.

Водосв́яття, тя, с. Освящение воды.

Водоспáд, ду, м. Водопад. Млак.
122. *З високої кам'яної стіни з двох
росколин лилися водоспади.* Левиц. Пов.
362.

***Водостíй**, стóю, м. Стоячая вода.
Сл. Тутк.

Водотéча, чí, ж. Течение воды. *По
розорі (проораній борозні) пішла водо-
теча*, Грин. II. 236.

Водотóка, ки, ж. Русло весеннего
или дождевого потока. Миуск. окр.

Водотя́г, га, м. Водяной насос.

Водóхрестний, а, е. Относящийся к
празднику Богоявления. *Водохрестні
пісні.* Желех.

Водóхреще и мн. **Водóхрещі**.
Праздник Богоявления. Ном. № 11217.
ХС. I. 73. *Пішла, хрести всюди на Во-
дохреще пописала, скотину покропила.*
Г. Барв. 337. Иногда во мн. ч. **водó-
хрища**. *Водохрищ... дождать.* О. 1862.
IV. 89.

Вод́явий, а, е. Водянистый. *Водява
картопля сього року.* Могил. у.

Вод́яна́, но́ї ж. Водянка.

Вод́яний, а, е. 1) Водяной. *Водяний
млин.* — **на́ гúбка**. Раст. *Spongia fluvi-
atilis*. ЗЮЗО. I. 137. — **кропивá**. Раст.
Lyceopus exaltatus. ЗЮЗО. I. 166. —
м'ята. Раст. *Mentha aquatica* L.
ЗЮЗО. I. 128. — **жерухá**. Раст. *Carda-
mine amara* L. ЗЮЗО. I. 115. — **ний
мак**. Раст. а) *Nuphar luteum* Smith.
ЗЮЗО. I. 129. б) *Nymphaea alba* L.
ЗЮЗО. I. 129. — **ні орíхи**. Раст. *Trapa
natans* L. ЗЮЗО. I. 139. — **ний укріп**.
Раст. *Oenthe Phenandrium* — **щавель**.

Раст. *Rumex Hydrolapathum* L. ЗЮЗО. I. 134.—**хрущ**. Насек. водяной жук, *Hydrophilus picens*. Вх. Пч. I. 6. *—**рѳзчин**. Водный раствор. Сл. Нік. ***Водяне серце**. Медуза. Сл. Нік. 2) Водянистый. Водяні вишні. 3) Водный, воднистый, богатый водой. На водяному місці стоїть село: усе там гарно роде. Волч. у.

Водянік, ка, м. Сосуд для воды. Ум. **Водяничик**. Онде у водяничку вода. Кв. I. 240. 2) Водяной (бес). Левч. 37. 3)=**Водник**. Вх. Лем. 400.

***Водяніти, нію, еш, гл.** Делаться водянистым. Молоко водяніє. Киев.

Водянка, ки, ж. 1) Кадка для воды. Стоїть кухоль на водянці,—пиди та й напийся. Грин. III. 213. Мнж. 129. См. **Віднік**. 2) Раст. *Empetrum nigrum* L. ЗЮЗО. I. 121.

Воевѳда, ди, м. Воевода. Да оддаз мене мій батенько да за воеводу, у чужую сторононьку, далеко од роду. Нп.

Воевѳдство, ва, с. Воеводство. Желех.

Воевѳдський, а, е. Воеводский, К. Краш. 11.

***Воєнний, а, е.** 1) Относящийся к войне. Свойствен. военным отношениям. Воєнний комунізм. Воєнна завірюха. Пр. Пр.

Вожай, жай, м. Вожак; проводник. Дай вожая, як знаєш сам, щоб нас до моря допровадив. Мкр. Г. 34. **Вожайми** назывались также эмиссары, которых задунайские запорожцы высылали из своей среды в Украину, чтобы набирать здесь годных в козаки людей и затем проводить их тайными путями через границу в Задунайскую Сечь. КС. 1883. IV. 376. 2) Водырь, передовое животное в стаде. Браун. 24.

Вѳживо, ва, с. Провод, проведение куда-либо (человека). За вѳживо ж поміркувать у грека Фоки зговорились. Мкр. Г. 32.

Возарня, ні, ж.=**Возѳвня**. Вх. Уг. 231.

***Возвѳз, вѳзу, м.**=**Узвѳз**. Неч.-Лев.

Воздѳбний и воздѳбний, а, е. Хороший, хороших качеств. (Станьмо) свої коні козацькїї напасемо й наноїмо: тут трави зелені, води холодні, очерети воздѳбні. АД. I. 112. Которий то, пано-

ве молодці, козак дородний, ще й кїнь під ним воздѳбний. Макс. (1849). 84. У Кулиша употреблено в смысле: способный, талантливый. Шукати серед мужиків людей дотепних, здатних, воздѳбних, і таких людей підїмати наукою. К. XII. 9.

Вѳздух, ху, м. 1)=**Повїтря**. Се вже ми як той німець, що на шаєчку воздух вішає. Ном. № 9926. *Мн. **Вѳздухи**. Він аж присів на задніх ногах, а передніми повис у воздухах. Лепкий. 2) Воздух (церк. утв.). Ном. № 14182. Ум. **Воздушѳк**.

Воздухѳвий, а, е. Воздушный. І окрився темнотою — хмарою густою, мов наметом воздуховим — темною водою. К. Псал. 37.

Воздухоплѳв, ву, м. Аэростат. Аэростат... по нашому краще назвати воздухоплавом. Ком. II. 15.

Воздухоплѳвець, вця, м. Аэронавт. Желех.

Воздѳшний, а, е=**Воздухѳвий**.

Воздушѳк, шка, м. Ум. от **вѳздух**.

Вѳздяно, нар. Прохладно. Та й жар а ж яка!—Нїчого, як доїдемо до Полтави, буде воздяніш. Спустимось до річки, а коло річки завжди буває трохи воздяно. Гадяч. у.

***Возѳвода, ди, м.** Водовоз. Сл. Дубр.

Вѳзик, ка, м. Ум. от **вїз**.

***Возѳльник, ка, м.** Возчик. В недїлю нїхто не жне, не робить, а возилники с поля возять на грїх. Крим.

Возѳрка, ки, ж.=**Возѳвня**. Вх. Лем. 400.

Возѳити, вожѳу, зиш, гл. Возить. В лїс дров не возять. Ном. № 1457.

Возѳитися, жѳся, зишся, гл. 1) Возиться. Рубайсь, дерево, возись, дерево, й кладись. Рудч. Ск. I. 91. 2) Возиться, заниматься. Возиться як кїт з салом. Ном. № 2593.

Вѳзичок, чка, м. Ум. от **вїз**.

Возѳій, зїя, м. Возчик, работник, нанятый для перевозки хлеба.

Возѳильник, ка, м.=**Возѳій**. Змиев. у.

Возлїсся, ся, с.=**Узлїсся**. Вибїгає на возлїсся; кругом подивилась та в яр... Шевч. 87.

Возлобок, бку, м. Покатость. На

возлобку поганий город буде і вода не держатиметься. Волч. у.

Возлоб'я, б'я, с. Волосы над лбом. Так скубонув за возлоб'я, аж волосся затріщало.

***Вознести, су, сеш, гл.** Вознести. Бог возніс Іллю по воздусі на небо в вогненій колісниці. Крим.

Возний, ного, м. Род судового пристава при старих судах. Пан возний позов дасть. Котл. Ен. IV. 48.

Возниця, ці, м.—**Візниця.** Ум. **Возниченько.** Мет. 225.

Возовé, во́го, с. Натуральна повинність в виде перевозки чего-либо. *Возове одбудеш, шість віз привезеш колд.* ЗОЮР. I. 143.

Возовій, а́, е́. 1) Тележный. *Возове колесо.* 2) Упряжной. *Да сто коней верхових, а сімдесят возових.* Мет. 3) Проезжий. едущий возом. *Да брали мито-промито: од возового по пів-золото, од пішого пішениці по три денежки мита брали.* АД. II. 21. 4) **Шлях возовій.** Проезжая дорога. Канев. у.

Возовік, ка́, м. Ломовая лошадь.

Возовіця, ці, ж. Свзка хлеба с поля и время этой свзки. *Після жнив Іванові—возовиця.* Мир. ХРВ. 125. *Як на стала возовиця, бідний брат застріг воли і поїхав на своє поле по снопи.* Чуб.

Возовня, ні, ж. Экипажный сарай; в сельском хозяйстве: сарай для возов и земледельческих орудий. Чуб. VII. 396. *Левиц. Пов. 194. Оце було заберусь у возовню, а там карета панська стояла, то влізу з півдня, щоб і на очі не теє.* Черниг.

Возок, зка́, возочок, чка, м.—**Візок, візочок.**

Возоробня, ні, ж. Сарай, в котором делают возы. Миуск. окр.

Возрості-літ, нар. Взрослых лет. *Він возрости-літ пішов у москалі.* Харьк.

Возростівши, нар. Выросши, взрослый, ая, ое. **Не возростівши.** Малых лет, малолетний. *У хаті нікогісінко,—хоть тури гони! діти не возростивши були, от воно й позабірало худобу.* Харьк.

***Возькатися, каюся, ешся, гл.** Воззяться. Сл. Нік.

***Возя́ка, ки, ж.** Возище. Сл. Яворн.

Возя́рка, ки, ж.—**Возо́вня.** Вх. Лем. 400.

Во́ін, на, м.—**Во́йка.** *Гей, Максиме полковнику, ти славний воїну! гей випусти з Жаботина хоч лядську дитину.* Нп.

Во́їнство, ва, с. Воинство. *Духом уст його небесне воїнство з'явилося.* К. Псал. 74.

Во́й, во́ю, м. Война; битва. *Королі, королі, пустіть на вой воювати! Чуб. III. 43. Відкіля тебе, братіку, в гості виглядати: чи з буйного вою, чи з чистого поля, чи з славного люду Запорожжя?* О. 1861. X. 89.

Во́йдува́ння, ня, с. Барахтанье, возня.

Во́йдува́ти, ду́ю, еш, гл. Буянить, буйствовать, дебоширить. *Він буде у нас у пеклі во́йдувати.* Мл. л. сб.

Во́йдува́тися, ду́юся, ешся, гл. Воззяться, барахтаться, боротися. *Довго з ним во́йдувались, поки з'язали.*

Во́йна́, ні, ж.—**Ві́йна.** *На войну йдучи по чужу голову, її своєю неси.* Ном, № 4205.

Во́йний, а, е. Воинственный; военный. *Із якої стороньки у гостину сподіватись: чи з Чорного моря, чи з чистого поля, чи з славного із войного люду Запорожжя?* Нп.

Во́йові́тий, а, е. Воинственный. *Жив у Персії царь Дарій. І він був такий войовитий, що усю землю завоював.* Грин. I. 128.

Во́йовні́к, ка́, м. Боец, воин, рубака, воитель. К. МБ. X. 19. *Не для таких, як я, війна, і войовник з мене не жбавий.* МВ. II. 15.

Во́йовні́ця, ці, ж. Воительница. *Камилла страшна войовниця і знахурка, і чарівниця.* Котл. Ен. IV. 71.

Во́йовні́чий, а, е. Воинственный.

Во́йтува́тися, ту́юся, ешся, гл.—**Во́йдува́тися.** *З турками та з татарами во́йтувалися.* Г. Барв. 141.

Во́ко, ка, с.—**О́ко.** Мн. **во́чі, ві́чі.** Грин. III. 639. *Чужую кучу віючи, вочі завсіди запорошиш.* Ном. № 10314. *Лізе в вічі мов оса.* Ном. № 2758. *Довго, довго козаченька вічми провожала.* Макс. (1849). 8. **У вічу́**—**В очу́.** *Як заглив по потилиці, так аж каганці в вічу за-світилися.* Ном. № 3982. Ум. **Во́чко,**

вічко, мн. ч. **вóчка**, **вочіці**, **вічка**, **віченьки**. Соньки-дрімки у віченьки. Макс. (1849). 95.

Волярити, **рю**, **риш**, *гл.* Быть пастухом волон. Вх. Зн. 7.

Волярь, **ря**, *м.*—**Воляр**. Галиц.

Вола́стий, **а**, **е**. 1) Зобастий. 2) Имеющий жирный подбородок.

Вола́ти, **лаю**, **еш**, *гл.* Взывать; громко кричать. Котл. НП. *До бога серцем жалосне волають*. Гол. I. 34. *Піду в край пустий, де й плуг не оре, і буду волати: горе мені, горе*. Чуб.

Волева́ха, **хи**, *м.* Род цапли. Радом. у.

Во́ленька, **ки**, *ж.* Ум. от **во́ля**.

Во́лик, **ка**, *м.* 1) Ум. от **віл**. *Москальки соколики, поїли ви наші волики, а як вернетесь здорові, то поїсте й корови*. Ном. № 801. 2) Жук-носорог, *Oryctes*. Мнж. 177.

Воли́нка, **ки**, *ж.* Жительница Волини. Ум. **Волиночка**. *Татари ідуть, волиночку везуть*. АД. I. 83.

Воли́нський, **а**, **е**. Волинский.

Воли́нь, **ні**, *ж.* Волинь.

Волиня́к, **ка**, **волиня́нин**, **на**, *м.* Житель Волини.

Во́лити, **лю**, **лиш**, *гл.* Хотеть, желать. *Ой чи волиш, Бондарівно, та медвіно пити, а чи волиш, Бондарівно, в сирій землі гнити?* Нп. **Во́лити во́лю**. Исполнять желание. *На чіім возі сидиш, того й волю воли*. Посл. *Уже ж мені та й надокучило твою волю волячи*. Чуб.

Во́личок, **чка**, *м.* Ум. от **віл**.

Во́лів язик, *м.* Раст. *Digitalis grandiflora*.

Во́лівня, **ні**, *ж.* соб. Воли, быки. *Та й багато во́лівні нагна́ли на ярмарок*. Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Во́лісь, **во́ліся**, *нар.* Лучше, предпочтительнее мне. *Во́лісь я їхати, як їсти*. Валков. у. *Во́ліся ми, брате, попросимо ми найменшого брата тринбача*. Мет. 438.

Во́літи, **лію**, **еш**, *гл.* 1) Желать, хотеть. *Сього року бездольного та і сеї зіми во́ліла-сь мя закопати до сирої землі*. Гол. 2) Предпочитать. *Во́лію все пострадати, тебе звідти викупляти, ніж маю тя в неволенці поминати*. Гол. *Во́ліла-сь мя, мати, в болото веречи, ніж мня мали цісарські вояки стеречи*. Гол.

Во́лів бим ся не родити, та й того не знати, як мя тяжко в нещастію породила мати. Гол.

Во́лічка, **ки**, *ж.* Шерстяные нитки для вышиванья, гарус. Гол. Од. 73, 18

Во́лічківий, **а**, **е**. Гарусный. Хотин. у.

Во́ло, **ла**, *с.* 1) Зоб. 2) Жирный подбородок. *Кричить наче за воло вхопили*. Ном. № 3458. 3) Подгрудок (у быка).

Волова́рь, **ря**, *м.*—**Вола́рь**. Угор.

***Во́ловий**, **а**, **е**. Зобный. Сл. Нік.

Во́ловий, **а**, **е**. Воловый, бычачий. *Що він загадав тобі—на воловій шкурі не списати*. Ном. № 5604. *Треба мені волового воза*. Мил. 95. **Во́лове о́ко**, **о́чко**. а) Птица крапивник, *Troglodytes parvulus*. б) насеком. *Hipparchia hyperanthus*. Вх. Пч. I. 6. в) Также **во́лові о́чі**. Раст. полевая астра, *Aster amellus*. **Во́ловий язик**. Раст. собачий корень. а) *Anchusa officinalis* L. ЗЮЗО. I. 111. б) *Cynoglossum officinale*. ЗЮЗО. I. 120. в) *Symphytum officinale* L. ЗЮЗО. I. 138.

Волови́к, **ка**, *м.* Воловий пастух. *Ну, гукнув пан воловикові, тепер запрягай пару во́лів*. Грин. II. 232.

Во́ловина, **ни**, *ж.* Воловье мясо. *Не буде вже, каже пан,—ні різать, ні їсти тієї воловини*. Стор. II. 48.

Волові́д, *м.* 1) — **во́ду** = **Нали́гач**. Конотоп. у. *А все волики, все половії, а в них роженьки все золотії, а воловоди все шовкові*. Гол. II. 17. 2)—**во́да**. Воловий барышник, человек, продающий воли. КС. 1882. IX. 467. КС. 1882. III. 600. 3)—**во́да**. Волокрад. Ум. **Во́ловодик**. *Ой на волики воловоди́ки, а на коники пута*. Мет.

Во́ловник, **ка**, *м.* = **Во́ловня**. Ум. **Воловничо́к**. *Зажурилися волове в воловничку стояти*. Гол. IV. 319.

Во́ловня, **ні**, *ж.* Крытый сарай для волон.

Волово́дик, **ка**, *м.* Ум. от **во́ловід**.

Волово́дити, **джу**, **диш**, *гл.* Долго тянуть дело, проволакивать, водить. *За мною молодою усе парі ходять, усе парі ходять та й все воловодять*. Грин. III. 245.

Волово́дитися, **джуся**, **дишся**, *гл.*

Иметь с кем продолжительные хлопоты.

***Воловодіння, ня, с.**—**Воловодня́.** *З вами чиста нудота, воловодіння безконечне!* Л. Укр.

***Воловодник, ка, м.** Медлительный, оттягивающий дело человек. Липов. у. Ситковцы. Ефр.

***Воловодня́, ні, ж.** Проволочка, оттяжка дела. *Там така воловодня у волості, що ніякого діла не зробиш.* Липов. у. Ситковцы. Ефр.

Воловодня, ні, ж. Место на рынке, где продается рогатый скот; скотопригонный рынок. Павлогр. (Залюбовск.).

Воло́га, ги, ж. Влага. Аф. 320.

Вологість, гости, ж. Сырость. *Мабуть тут од вологости в голові тобі завернулось.* К. ЧР. 400.

Воло́гнути, ну, неш, гл. Влажнеть.

Во́лод, ду, м. Влажность. Шух. I. 139.

Болода́рство, ва, с. 1) Владычество. 2) Владение.

Волода́рський, а, е. Владетельный; владельческий.

Волода́рь, ря, м. Владетель, владелец.

Волода́рька, ки, ж. Владетельница, владелица.

Воло́дати, даю, еш, гл. Владеть. *Схватило мою невістку так, що не володає а ні руками, а ні ногами.* Харьк. Так наморився, що й руками не володаю. Константиногр. у. *А ще будемо робити вкупі, поки ноги носять, руки володають.* Г. Барв. 415.

Воло́дити, джу, диш, гл. Увлажать, смачивать. Шух. I. 253.

Володі́ння, ня, с. Владение.

Володі́ти, дію, еш, гл. Владеть.

Воло́жати, жаю, еш, гл. Сыреть.

Воло́жити, жу, жиш, гл. 1) Делать влажным. Аф. 320. 2) Колотить, трепать. *Доти їх (панів києм) воложив, аж поки...* Мнж. 76. *Всі надо мною як завийють (собаки), давай воложити гуртом!* Алв. 77.

Во́лок, ка, 1) Бредень. *В ставу було чималенько лящів; ніхто їх не ловив,— ні волоком, ні в'ятірами.* Гліб. *Чорний во юк випив води ставок.* Ном., стр. 299, № 316. 2) Веревка, с помощью которой тянут волами копны сена, бревна и пр.

3) Нерасколотый чурбан, бревно. Вх. Зн. 8. Ум. **Волочо́к.**

Воло́ка, ки, ж. 1) Завязка у лаптей, постолов и пр. Котл. Ен. VI. 51. Гол. Од. 67. Шух. I. 121. О. 1862. V. Кух. 37. *Наступив йому на волоку од постола.* Грин. I. 123. Ув. **Воло́чище.** *Вербовими пастолищами, лозовими волочищами.* Грин. III. 98. 2) В некоторых местностях Стародубского и Сосницкого уу. участок, на котором нажинают от 80 до 100 копен ржи (следовательно 8—10 десятин) с равным количеством земли в других двух сменах с известной частью сенокоса и даже леса или заросли, называется **чвѣрткою**, а четлре таких **чвѣртки** — **воло́кою** (Ефименко).

Волокі́та, ти, ж. Бродяжничество, скитания. *Ой нещасная волокита та журба ж мене збила.* Грин. III. 416.

Волокі́тник, ка, м. Раст. Paris quadrifolia. Вх. Пч. I. 11.

***Волокні́стий, а, е.** Волокнистый. Сл. Нік.

Воло́книця, ці, ж. Сифилитические проявления в носу. Шух. I. 46.

Волокно́, на́, с. Волокно. Ум. **Волоко́нце.** *Прибігав, прибігав козлик під віконце: ой чи тчуть, чи прядуть дівки волоконце.* Нп.

***Волокнувáти, ную, еш, гл.** Мочалить. Сл. Нік.

Волокнувáтий, а, е. Волокнистый.

***Волокнувáтість, тости, ж.** Волокнистость. Сл. Нік.

Волокнувáтіти, тію, еш, гл. Делаться волокнистым. Аф. 320.

Во́локом, нар. Таща. Переносно: насильно. *Волоком затяг у гості.* Константиногр. у.

Волокíтí, чу́, чѣш, гл. Тащить, влачить, тянуть. *Так потомились, що насилу ноги волочуть.* Рудч. Ск. II. 48. *Убив корову, взяв на плечі та й волоче.* Рудч. Ск. II. 189.

Волокíтíся, чу́ся, чѣшся, гл. 1) Тянуться, тащиться. *Десь то моя лиха доля шляхом волочеться.* Нп. 2) Тянуться, продолжаться. *Се не довго волоклося.* Мкр. Н. 37.

Волоку́ша, ші, ж. Род невода. Азов. и Черном. Ум. **Волоку́шка.**

Волонти́рь, ря́, м. Волонтер. Було тут військо волонтирі, то всяких юрбиця людей. Котл. Ен. IV. 56.

Волонцюгува́ти, гу́ю, еш, гл.—**Волочі́тися I.** Всяку погану нечисть, щі по світу волонцюгує. Драг. 39.

Во́лонько, ка, с. 1) Ум. от віл. *2) Ум. от віло.

Волоо́чок, чка, м. = Пт. **Воло́ве очко́.** Прилетіла фами́лія, красно вбрана компанія: пан крук і пан гайворон і прекрасний водувудок, і великий волоочок. Гол. II. 519.

Во́лос, са, м. 1) Волос. Без божої волі і волос з голови не спаде. Ном. № 27. *Всі вісім будуть однакові: волос у волос, голос у голос.* Рудч. Ск. II. 90. **Во́лос.** Часто значить волоса, все волоса на голові: *У волиночки коса з золотого волоса щирій бір освітила.* АД. I. 83. *Не покинь же мене, боже, як мій волос побіліє.* К. Псал. 161. **Во́лосом світи́ти.** Быть девицею. Ном. № 8884. **Во́лосом засвіти́ла.** Говориться о замужней женщине, когда у нее спадет очіпок. Ном. 3994. 2) Опухоль с нарывом на пальце. *Кому чи тряцю одігнати, од зашниця, чи пошептати, або і волос ізігнать.* Котл. Ен. III. 13. **Во́лос вилива́ти.** Лечить известным образом во́лос. О. 1862. X. 36. 3) Гусеница Eupregia. *4) Зубная боль (с флюсом). *Як болять у дитини зуби, то це в нас називається волос.* Крим. Ум. **Волосо́к, волосо́чок.**

Волосе́ння, ня, с. и волосе́нь, ні, ж.—**Волосі́нь.** Борз. у., Черк. у. Вас. 152.

***Волосе́ць, лосця́, м.** Трахома. Сл. Нік.

Волосі́на, ни, ж. Один волос, волосинка. Рудч. Ск. I. 105. *Присмалив там золоту волосину (з коня)—тут прибігає кінь з золотою гривою.* Рудч. Ск. I. 198. *Одна була волосина, та й ту гнида одкусила.* Нп. *За сю ніч і на волосину не заснула, т.-е. не заснула и чуточку, ни на минуту.* Мир. Пов. I. 120. Ум. **Волосі́нка.** *Вирвав з голови волосинку.* Рудч. Ск. II. 201.

Волосі́тися, шу́ся, си́ся, гл. Таскати друг друга за волосы. Вх. Зн. 8.

***Волосі́чка, ки, ж.**—**Волосе́ць.** Сл. Нік.

Волосі́нка, ки, ж. Пт. *Silvia cinerea.* Вх. Пч. I. 14.

Волосі́нь, ні, ж. 1) Конский волос. 2) Леса из конского волоса. 3) Более длинные нити овечьей шерсти, из которых получают сравнительно тонкие нити. *В мене плахта з волосіні.* Нп.

Волосне́, но́го, с. Подать, назначенная на расходы волостного управления.

I. Волосні́й, а́, е́. Волосной. Драг. 24.

II. Волосні́й, а́, е́. Волостной

III. Волосні́й, но́го, с. Волостной старшина. *Я наварила риби—може буде волосний.* Грин. III. 566.

Волосні́к, ка́, м. 1)—**Во́лос 2.** Драг. 24. 2) Раст. *Geranium sanguineum* L. ЗЮЗО. I. 124.

Волосні́ця, ці, ж. Раст. *Roa nemoralis* L. ЗЮЗО. I. 131.

Волоснува́тися, ну́юся, ешся, гл.—**Волосі́тися.** *Діти волоснуються.* Вх. Зн. 8.

Волосня́, ні, ж.—**Волосі́нь.**

Волосо́вий, а, е. Из конского волоса. (Сито) зложено з обичайки і дротяного або волосового дна. Шух. I. 146.

Волосожа́р, ру, м. Созвездие Плеяд. *Уже Волосожар піднявсь, віз на небі вниз повертавсь.* Котл. Ен. VI. 20.

Волосо́к, ска́ и волосо́чок, чка, м. Ум. от во́лос.

Во́лосся, ся, с. соб. Волоса. *Баганько, як у лисого волосся.* Ном. № 7710. *В його золоте волосся на голові.* Рудч. Ск. I. 108.

Во́лость, ти, ж. 1) Волость. 2) Волостное правление.

Волосува́ти, су́ю, еш, гл. Таскати за волосы. *Він так мене волосував, що й на голові нічого не лишилось.* Ольгопольск. у.

Во́лоський, а, е. Румынский. *Насіння з волоських гарбузів.* Сим. 209. **Во́лоські горі́хи.** Грецкие орехи, *Juglans regia* L. Анн. 180. *Поминулися в саду яблучка, ще й волоські горішки.* Грин. III. 225.

Волося́ний, а́, е́. Волосяной. *Там водами тими орудує баба-яга, костяна нога, волосяний язык.* Рудч. Ск. I. 135. *Основа соснова, волосяне піткання.* (Заг. сіто). Множ. 174.

Волосяни́ця, ці, ж. Власяница. За-
мість чернечої волосяниці надів сталеву
ковану тканину. К. Бай. 73.

***Волося́нка, ки, ж.** 1) Выволочка.
трепка, тасканье за волосы. **Да́ти, за-
вда́ти волося́нки.** Трепать, оттрепать
за волосы. Умань. Ефр. 2) Волосы на
половых частях. Звен. у., с. Пальчик.
Ефр.

Волося́нки, нок, ж. мн. Штаны из
овечьей шерсти. Шух. I. 152.

Во́лот, та, м. Колос, метелка проса
или овса. *Як миша їсть волот, так буде
хліб дорог.* Ном. № 313. Ум. **Волото́к.**

Волота, ти, ж. = Во́лот.

***Во́лото́ка, ки, ж.** Колосовище. ме-
телка колоса. *Піди, принеси волотку
або з жита, або з пшениці,—баба Дал-
матиха буде вишптувати.* Крим.

Волоті́стий, а, е. Колосистый (о
просе, овсе).

Во́лото́т'я, тя, с. соб. Колосья проса
или овса. *Ой просо, просо голоття!* Мет.
206. У кукурузы—волосообразные ки-
сти сверху.

Во́лох, ха, м. 1) Валах. румын. *Ой
волохи, волохи, вас осталося трохи; і
ви, молдавани, тепер ви не пани.* Шевч.
153. 2) **Мн. Во́лохи.** Волоса на руках и
пр. *Так волохи й повставали.* Ном.
№ 8191.

Волоха́тий, а, е. Мохнатый, косма-
тый, обросший волосами, перьями. *Хо-
дить голуб коло хати сивий, волохатий.*
Мет. 11. *Хто волохатий, той буде бага-
тий.* Ном. № 307. *Кіт волохатий.*

Волоха́тість, тости, ж. Мохнатость,
косматость. Желех.

Волоха́тіти, тію, еш, гл. Мохнатеть.

Волоха́ч, ча́, м. 1) Мохнатое суще-
ство. 2) Раст. *Amarantus retroflexus*
L. ЗЮЗО. I. 111.

Волоцю́га, ги, об. Бродяга. Чуб. I.
240. *Всесвітня волоцюга.* Котл. Ен. VI.
11. Ум. **Волоцю́жка.** Ув. **Волоцю́-
жище.**

***Волоцю́жник, ка, м.** = **Волоцю́га.**

***Волоцю́зство, ва, с.** Бродяжниче-
ство. Звен. у. Ефр.

Во́лоча́ний, а, е. Об обуви: с во́ло-
ками. *Волочані черевики (у чоловіків).*
Константиногр. у.

***Во́лоча́щий, а, е.** Бродячий, шата-
ющийся, праздношатающийся. *А я хло-*

пець гарний та й не волочаший. Киев.
Ефр.

Волочба́, бі́, ж. Боронование. Анань-
евск. у.

Волочѐбник, ка, м. Ходящий с по-
здравлениями по домам на св. неделе.
Ум. **Волочѐбничок.** *Ой ішли брели до-
брі молодці волочєбнички.* Нп.

Во́ло́чини, чин, ж. мн. Остатки ра-
стений, увязающие в зубьях бороны при
ее работе.

Волочі́ти, чу́, чиш, гл. 1) Тащить,
тянуть, влачить, волочить. *Волочать
трупы ланцюгами.* Шевч. 545. *Копиці
волочив.* Греб. 378. 2) Бить таща. *Хто
пив, а мене волочать.* Ном. № 4063. 3)
Бороновать (после посева). Чуб. VII.
401. *Посівав і волочить.* Грин. II. 151.
*Удівонька пшениченьку сіє, посіявши,
стала волочити.* Мет. 357.

Волочі́тися, чу́ся, чишся, гл. Та-
скаться, скитаться, шляться. *По світу
волочусь.* Шевч. 224. *Казав мені бать-
ко, щоб я оженився, по досвітках не хо-
див, та й не волочився.* Нп. **Копі́йка во-
ло́читься (у ко́го).** Есть деньги. Котл.
НП. 351.

Волочі́ще, ща, с. Тасканье за во-
лосы. *Як би піймав на кавунах, то б
зробив йому добре волочище.* Волч. у.
(Лобод.).

Во́ло́чище, щі, ж. Ув. от во́лока.

Волочі́льне, ного, с. Дар в виде пше-
ничного калача и нескольких окрашен-
ных яиц. приносимый в понедельник
Пасхи лицом, приходящим с поздравле-
нием. См. **Волочі́нник.** Чуб. III. 24.

Волочі́льник, ка, м. 1) Работник,
боронующий после посева. 2) = **Воло-
чі́нник.** Желех.

Волочі́нник, ка, м. Понедельник
Пасхи, когда ходят христосоваться и
поздравляют с праздником. Чуб. III. 24.

Волочі́ння, ня, с. 1) Боронование
после посева. 2) Хождение крестьян-
ских мальчиков на праздник Пасхи с
поздравлением и пением соответствен-
ных песен.

Во́ло́чка, ки, ж. = **Во́лі́чка.** Ка-
невск. у.

Волочо́к, чка́, м. 1) Ум. от во́лок.
Браун. 39. *Виплети, старий, волочок та
піді на річку, може рибки вловиш.* Мнж.
88. 2) Цилиндрическая склянка на снур-

ке, которой вынимают из бочки водку для пробы. Сим. 96. *Горілку, то що, во-зять у Січ.... Привезеш горілку, то й прийде купувать і зараз бере волочок, тягає, сам п'є і душ десять частує.* ЗОЮР. I. 156.

Волошечка, ки, ж. Ум. от волошка.

Волошин, на, м. Валах, румын. У нас такий панич як волошин: чорнявий, з волосом на виду. Ном. № 8554.

***Волошіти, шу, шиш, гл.** Кастировать. Сл. Нік.

Волошка, ки, ж. 1) Валашка, румынка. А в дівчини та чорні брови, як у тії волошки. 2) Раст. а) Василек, *Centaurea cyanus* L. Вх. Пч. I. 9. ЗЮЗО. I. 116. *Ой у мене на городі зацвіли волошки.* Нп. б) *Trifolium alpestre* L. ЗЮЗО. I. 139. 3) Крымская белая овчина. грубошерстная, крупная. Вас. 154. Ум. **Волошечка.**

***Волшебница, ці, ж.** Волшебница. колдунья. *Лають її, звать відьмою, волшебницею.* Крим.

Вольний, вольність, вольно. См. Вільний, вільність, вільно.

Вольнувати, ну́ю, еш, гл. Вольничать, своевольничать. *Через те чоловік так і вольнує, що бог милосердний.* Чуб. I. 234.

***Вольовий, а́, е́.** 1) Волевой. 2) Грам.: Повелительный.—спосіб. Повелительное наклонение.

Вольовоч, ча́, ж. Зобатый человек. Угор.

Воля, лі, ж. 1) Воля. свобода. *Степ та воля—козацька доля.* Ном. № 767. *Дай рукам волю, то сам підеш у неволю.* Ном. № 3821. **Чи по во́лі, чи по нево́лі.** По собственному желанию или по принуждению. Рудч. Ск. I. 93. **Во́лею зроби́ти.** Свободно, по собственному желанию сделать. *Волею моє серце з твоїм понялося.* О. 1861. XI. 15. 2) Власть, сила. *Чия воля, того й сила.* Ном. № 1054. *Не будуть мати вражі ляхи на Україні волі. А я живу в божій волі, не дав мені господь долі.* Мет. 57. *В своїй хаті своя правда і сила, і воля.* Шевч. 211. 3) Желание, соизволение. *Як божа воля, то вирнеш з моря.* Ном. **В свою во́лю.** Как хочешь. *Живи, доню, в свою волю так, як полюбила.* Мет. **Про мою во́лю.** Для меня все

равно. *Про мою волю роби, як хочеш.* НВолын. у. **Чиніти чию во́лю.** Исполнять чье желание, приказание. *Чини ж мою волю.* Шевч. 15. **Чиніти свою во́лю.** Делать свое, по-своему. *А тив часом вороженьки чинять свою волю—кують речі недобрії.* Шевч. 69. **Уво́літи, учиніти во́лю.** Исполнить желание. *А циганочко да ворожечко, ой уволи мою волю: да причаруй да козаченька, що гуляє зо мною.* Мет. 87.

***Лиха во́ля.** Зложелательство, недоброжелательство. *А вони тоді на сусіду: лихої волі ти сяка-така! Ти дання нам дала.* Крим. ***Во́ля ва́ша.** Как вам будет угодно. Сл. Нік. Ум. **Во́ленька.**

Воля́ка, ки, м. Большой вол. К. ЦН. 309. Г. Барв. 245.

Воля́р, ра́, м. Воловий пастух. Kolb. I. 68. *Ай лем почав воляр трубить, почало ся дівча будить.* Гол. IV. 519.

Воля́чий, а, е. Бычачий. *Воляча голова.* Харьк. у.

Вомісто, нар.=Замість. *Запріг би жида вомісто худоби.* Г. Барв. 19.

***Воміт, ту, м.** Рвота. Сл. Нік.

***Вомітувати, ту́ю, еш, гл.** Рвать. Сл. Нік.

Вомпиги, плю, пиш, гл. Колебаться, смущаться. *В неволі мов в господі спав, на всіх як на своїх дивився, пив, їв, не вомпив, не смутився, а часом і пісні співав.* Мкр. Г. 8. *Тягли тут пінненьку троянці, не вомпили сициліянци, черкали добре на захват.* Котл. Ен. II. 14.

Вон, нар. 1)=Геть. *Жаль батька, та вон несуть.* Ном. № 2256. *Або світи, або вон лети.* Ном. № 2722. 2)=**Вонка.** *Коль вон сижу, тебе вижу.* Гол. II. 427.

I. Вона́, її, мест. Она. *Була в мене небога; при мені вона й зросла.* МВ. II. 19.

***II. Вона́, її, ж.** Самка. *Дайте нам одно киценятко, тільки дивіть, щоб була вона, а не він.* Крим.

Вонечник, ка, м. Раст. *Salvia glutinosa.* Лв. 101.

***Вонітувати, ту́ю, еш, гл.** Блевать, рвать. Сл. Нік.

Вонка, нар. Вне; вон, из дома. Угор. *А чому ти, моя мила, вонка не в'ходила. коли мене та на дворі собака гонила?* Гол. IV. 500.

Вонлівий, а, е. Часто воняючий. Аф. 321.

Вонó, йогó, мест. 1) Оно. *Послухає моря, що воно говорить.* Шевч. 9. Употребляється для обозначения неизвестного лица. *Хто ж се в мене їх (коноплі) підчистив? Воно й бере, та не заразом, а потрошку... Коли б мені його піймать та провчить,—воно б тоді одсахнулося.* ЗОЮР I. 11. В ласкательном смысле о лицах обоого пола: *Гомонить він (чоловік, побравшись) до мене, а я усе мовчу. Воно поміж народом пленталось, та й бачило доволі, дак і говорить до мене, а я усе соромляюсь.* Г. Барв. 4. В смысле несколько презрительном: *Та де ж таки йому за писаря ставати? Воно ще таке молоде та дурне.* *Насмешл. при встрече: *Чи не воно?* Киев. 2) Оно; это. *Воно, бачте, жаліє мене мати. Воно хотять зо мною он що зробити. Як би з ким сісти хліба ззісти, промовить слово,—то воно б хоч і як небудь на сім світі, а все б таки якось жилось.* Шевч. 658. *Роспитались—аж воно так як раз, що він їх зять.* Рудч. Ск.

Вонпити, плю, пиш, гл. Сомневаться. *Не вонпив старий Шрам, що син його Петро укладе Тура.* К. ЧР. 169.

Вонючий, а, е. Вонючий. **Вонюче зілля=Вонючка I.**

Вонючка, ки, ж. 1) Раст. Клоповник, *Sepidum ruderare*; б) Раст. *Cinnicifuda foetida* Z. ЗЮЗО. I. 118. 2) Жучок из породы жужеллиц.

Воня, ні, ж. Запах. Сл. Тутк.

Воняти, няю, еш, гл. = Смердіти. *Не їж цибулі, її вонять не буде.* Ном. № 6745.

Воратися, рюся, решся, гл. При паханье своего поля прихватить чужого.

Ворга, ги, ж. = Вáрга. Угор.

Ворик, ка, м. Ум. от **вір 3.** Жеребчик. Шух. I. 211.

Воріна, ни, ж. Жердь, употребляемая для огорожи. *Ми взяли ворину таку, як у руку завтовшки, та довгу та рівну.* Пирят. у. *З усього села ні хатини, ні ворини не зосталося, геть усе до щенту вигоріло.* Канев. у.

***Воріння, ня, соб.** 1) Жерди. 2) Изгородь из жердей. *А плай радісно підіймався у гору поміж вориння.* Коцюб.

Воріг, рога, м. = **Вóрог.** *Поглянь, Марусю, на поріг, то йде, дружбонько, воріг твій.* Нп.

Воріженько, ка, м Ум. от **вóрог.**

Ворін, рона, м. Ворон. Мир. ХРВ. 70. Ум. **Ворінець.** *Ой по дівчині отець-мати плаче, а по козаку чорний ворінець криче.* Лис. VI. № 32.

Воріння, ня, с. Жерди для огорожи. Шух. I. 76. См. **Вір'я.**

Ворітенька, ньок, ворітечка, чок, мн. Ум. от **ворóта.**

Ворітка, ток, мн. Ум. от **ворóта.**

Ворітний, а, е. Воротный. **Ворітний могоріч.** Обрядовое угощение, даваемое местным парням за пропуск в ворота невесты поезда жениха. Мил. 122.

Ворітниця, ці, ж. 1) Доска в воротной створе. См. **Ворóта.** *Дойшли вонни до воріт, Остап осадив сало (що ніс) на ворітницю.* О. 1862. I. 35. Иногда во мн. ч.: ворота. *Втворіть ворітниці!* АД. I. 41. 2) **Глухá ворітниця.** Столб, к которому привязаны ворота. Мнж. 135.

Ворітонька, ньок, мн. Ум. от **ворóта.**

Воріття, тя, с. Место у ворот. *Перві свати по-за воріття, другі свати з кіньми під сіньми.* Нп.

Воріття, тя, с. Возврат, возвращение. *Є каяття, та нема воріття.* Ном. № 2240. См. **Вороття.**

Воріття, тець, мн. 1) Ум. от **ворóта.** 2) Калитка. *Зачиняй ворітечка й воріття, а не пускай Василечка молодця.* Рк. Макс.

Воріх, ха, м. = **Оріх.** Желех.

Ворішина, ни, ж. 1) Раст. *Geranium sanguineum.* Вх. Пч. I. 10. 2) = **Орішина.** Желех.

Ворішинка, ки, ж. 1) Раст. *Latus corniculatus.* Вх. Пч. I. 11.

Ворка, ки, ж. Ворчанье. *Випивай, щоб на ворку не оставалось.* Ном. № 11555. *Ну бо допивай, а то буде чоловіча ворка гнаться.* Г. Барв. 39.

Воркін, кунá, м. = **Воркотун.** У запічку да й воркін ворчить. Грин. III. 99

Воркіт, котá, м. Мурлыка. *Ой кіт воркіт да на віконечко скік.* Макс. (1849), 103.

Воркітня, ні, ж. Мурлыкание.

Воркнути, ну, неш, гл. Мурлыкнуть. *А ти, сірий, воркни.* Мил. 39.

Воркотá, ти, ж. Мурлыкание. *Ой на kota воркота, на дитину дрімота.* Макс. (1849), 102.

Воркотання, ня, с. 1) Мурлыкание. 2) Ворчанье. *А з свекорком брання— тільки воркотання.* Грин. III. 82.

Воркотати, чý, тиш, гл. 1) Мурлыкать. *Ой кіт буде воркотати.* Макс. (1849). 58. *2) Ворковать. 3) Кричать. Сл. Нік.

***Воркотіти, кóчý, тиш, гл.** 1) Мурлыкать. *Кіт воркоче, як що їсть.* Крим. 2) Ворковать. *Вони (голуби) пили, воркотіли, ізнялися й полетіли.* Нп.

Воркотлівий, а, е. Ворчливий. *Третій клопіт— милий воркотливий.* Грин. III. 304.

Воркотня, ні, ж. = **Воркітня.** *Воркотня, та не що-дня.* Ном. № 2736.

Воркотун, нá, м. Ворчун.

Воркотуха, хи, ж. Ворчунья. *Годі тобі, стара воркотухо!* Стор. II. 216. *Жила Амадина там нянька... скупа і зла і воркотуха.* Котл. Ен. IV. 42.

Воркóтя, ті, об. Ворчун, ворчунья.

***Воркування, ня, ср.** 1) Мурлыкание. 2) Воркование. Сл. Нік.

Воркувати, кúю, еш, гл. Ворковать. *Чого, серце, як голубка, день і ніч воркує?* Шевч. 43. *Воркувала горлиця у садку.* Гліб. 49.

Воркун, нá, м. = **Воркотун.** *А на печі воркун ворчить.* О. 1861. XI. Св. 51. Ум. **Воркунок, воркуночок.** *Ой воркуне та воркуночку, не бий мене та в головочку* Г. Барв. 40.

***Воркута, ти, м.** = **Воркіт.** *Кіт-воркута.* Сл. Яворн.

Воробєрь, бня, м. = **Воробєць.** О. 1862. X. 34.

Воробєць, бця, м. 1) = **Горобєць.** *Орел не пристає з воробцями.* Ном. № 1033. 2) — **тростяній.** Пт. болотний воробей, *Emberiza schoeniclus.* Вх. Пч. II. 10.

Воробіця, ці, ж. Самка воробья. Желех.

Воробня, ні, ж. соб. Воробьи. Желех.

Воробок, бка, м. = **Горобєць.** Галиц.

Воробчіха, хи, ж. = **Воробіця.** Желех.

Вороб'я, б'яти, с. 1) = **Гороб'я.** 2) Маленький ребенок (шутливо-ласкательное). Ум. **Вороб'ятко.** *А старая его мати на кріселку сидить, маленькое вороб'ятко на руках держить.* Гол. I. 116.

Вороб'ячка, ки, ж. Воробьиный помет. Вх. Зн. 8. Желех.

Ворог, га, м. Враг. *В щасті не без ворога.* Ном. № 1714. *З одним богом на сто ворог.* Ном. № 12. ***Запєклий ворог.** Злой, смертельный враг. Сл. Нік. Ум. **Ворі(о)женько.**

Ворогування, ня, с. Враждование. К. Краш. 11.

Ворогувати, гúю, еш, гл. Враждовать. *Баба, що ворогує на ню.* Ном. № 13409. *Вони на тебе ворогують, я буду ворог їм заклятий.* К. Псал. 312.

Ворóж, жа, м. = **Ворожбіт.** Вх. Лем. 400.

Ворожбіт, та, м. Гадальщик, колдун. Рудч. Ск. I. 43. Гол. I. 3.

Ворожбитєнко, ка, м. Сын колдуна.

Ворожбітка, ки, ж. Ворожея, чародейка. Гол. IV. 445.

Ворожбітство, ва, с. Гадание, колдование, чародейство. Желех.

***Ворóже, нар.** Враждебно. Сл. Нік. — **ста́витись (до ко́го).** Враждебно относиться (к кому).

Ворóжечка, ки, ж. Ум. от **ворóжка.**

Ворóжий, а, е. Вражеский. *Засліпив вороже око.* К. Псал. 66.

Ворожіль, ля, м. = **Ворожбіт.** Вх. Лем. 400.

Ворожіля, лі, ж. 1) = **Ворожбітка.** Вх. Лем. 400. 2) = **Сонечко,** *Seppinella septempunctata.* Вх. Лем. 400.

Ворожіти, жу́, жиш, гл. 1) Гадать; колдовать. *Хто ворожить, той душею наложить.* Ном. № 233. 2) — **ко́ло чо́го.** Возиться с чем, что-то делать с чем. *Ночліжники бачили, що такі то коло тих коней ворожили і щось ниш ком балакали.* Ном. № 12831.

Ворожіння, ня, с. Гадание, ворожба.

Ворóжка, ки, ж. Гадалка, ворожея. У ворожки хліба трошки. Ном. № 231. Ворожка з бісом накладає. Ном. № 232. Ум. **Ворóжечка.**

Ворожнѐта, ти, ж. Вражда. Од лихої ворожнети заховається за мене. К. Псал. 81.

Ворожнѐча, чи, ж.—**Ворожнѐта.**

Ворóза, зи, ж. Веревка или ремень в кнуте, которими бьют. Вх. Зн. 8. Ум. **Ворóзка.**

Ворозький, а́, е́. 1) Шаловливый. Шух. I. 32. 2) Быстрый, горячий. Ворозький кінь. Вх. Зн. 8. Желех.

Вóрок, ка, м. 1) Мешок. Питався лях: «Що ти постелив?» — **Ворок.** — «Чим ти вкрився?» — **Вороком.** — «Що ти поклав у голови?» — **Ворок.** — А він уліз у мішок, то постелився і вкрився й під головами, й під ногами, — то все один. Ном. № 1308. 2) Небольшой мешочек со скошенной нижней частью так, что внизу только один угол, — служит для отдавливания творога. Ум. **Ворочок.** Мнж. 177. **Ви́в** під полом у ворочку сир. Мнж. 81. **Йде** хазяйка у комору та й тягне чого-небудь ворочок. О. 1862. I. 73.

Вóрон, на, м. 1) Ворон, Corvus. По дівчиноньці отець-мати плаче, а по козаків чорний ворон кряче. Мет. 96. 2)—**морський.** Альбинос. Вх. Пч. II. 9. 3) Детская игра, в которой ворон хватает детей, а мать защищает их и пр. Маркев. 71. Чуб. 73, 75; Ив. 56; КС. 1887. VI. 483. Ум. **Воронóк.** Аф. 322. Ув. **Вороня́ка.** Аф. 322.

Вóрон, на́, не́—**Вороній.** Ворон корю, біжи швидко. Мет. 74.

Ворóна, ни, ж. 1) Ворона. Ворона маненька, та ріт великий. Ном. 2) — **морська́.** Пт. = **Синьоворóнка.** Вх. Пч. II. 9.

Воронѐнький, а, е. Ум. от **вороній.**

Вороненя́, ня́ти, с.—**Вороня́.** Ворон послав вороненя, воно й полетіло. Грин. I. 163. Ум. **Вороненя́тко.** Прилітає ворон з вороненятком. Грин. I. 162.

Воронѐць, нця́, 1) Вороной конь. Ой дайте мені коня-воронця, коня-воронця і гострого меча. Мет. 339. 2) Напиток из водки с медом. 3) Раст. *Raconia tenuifolia* L. ЗЮЗО. I. 130.

б) *Spirala Filipendula* L. ЗЮЗО. I. 137.

Вороній, а́, е́. 1) Вороной. Стояв кінь вороний у наряді. Мет. 98. 2) Чорний. Посередині колодязь, а там вода аж ворона. ЗОЮР. II. 50. Ум. **Воронѐнький.**

Ворóнка, ки, ж. Воронка. Як олива закипіла, а вона виносить на двір, одтика воронку і по два кухлі у кожну бочку. Рудч. Ск. II. 152.

Вороння́, ня́, с. соб. Вороны. А воронне клює-щипле личенько козаче. Хата. 17.

Вороння́чця, чя, с. соб.—**Вороння́.** А на клятого так сідає галіч, вороннячця. Рудч. Ск. II. 74.

Вороньóк, нька́, м.—**Воронѐць 1.** Пускається навздогін своїм баским бистроногим вороньком. Мир. ХРВ. 139.

Вороня́, ня́ти, с. Вороненок. Ум. **Вороня́тко.**

Вороня́ка, ки, м. Ув. от **вóрон.**

Вороня́чий, а, е. Вороний. Ном. № 12743. **Вороня́че вóхо.** Порода грибов.

Воропáй, пая́, м. *Ворчун. Сл. Нік. Чоловіче воропаю, де ж я тебе похваю? Заховаю під вербою. Чим накрию? Пеленою. Заховаю на могилі, щоб по тобі вовки вили. Тополя, Чари, 9. См. еще Потєбня, III. 65.

Ворóта, рíт, мн. Ворота. Голий іде—ворота вузькі. Ном. № 1473. Части ворот: **стовпі́**—столбы, к которым прикреплєны ворота, **стовпці́**—вертикальные брусья, в которых укреплены горизонтальные **ворі́тниці́**; от верхушки одного **стовпця́** до низу другого илет діагональю планка, прибитая для большєй крепости ворот и называемая **перепóнка.** Харьк. у. (Лобод.). ***На ворóтях.** а) На воротах; в) у ворот. Сл. Нік. **Стоїть дід на воротях у червоних чоботях...** Нар. казка. Пирят. у. Ум. **Ворі́тка, ворі́ця, ворі́тенька, ворі́течка, ворі́тонька, ворі́точка.** Бігла чечітка поперед ворі́тка. Ном., стр. 302, № 429.

Воротáрь, ря́, м. 1) Привратник. Воротаре, ворстаре, вітвори воротонька. АД. I. 40. 2) Род хороводной игры. КС. 1889. IX. 635.

Ворóтати, таю, еш, гл. Обтирать зерно в ступе от шелухи. Золотон. у.

Воротíло, ла, с. 1) = **Навій.** Вх. Уг. 247. МУЕ. III. 24. Шух. I. 255. 2) Длинное бревно, которым поворачивают мельницу. 3) Часть **токарні** (см.). Шух. I. 305. 4) Род ключа для поворачивания наоя в ткацком станке. Волч. у.

***Ворóтний, а, е.** Привратник. *Над ворітьми теж зроблена була «вежа», де жив «воротний».* О. Левиц.

Ворóтник, ка, м. = **Воротáрь.** Гол. (Желех.).

Ворóтниця, ці, ж. 1) = **Ворітниця.** 2) Ворота, плетеные из прутьев. Угор.

Ворóтній, я, е. Воротный. *Якась людина... бралась на перелаз у воротній хвірточці.* Г. Барв. 419.

Вороття́, тя́, с. = **Воріття́.** *Троянці, в кріпості запершись, Енея ждали вороття.* Котл. Ен. V. 31. *Буде каяття на світі,—вороття не буде.* Шевч. 379.

Ворох, ха, м. 1) Куча. Шух. I. 178. **У воро́сі погутóрити.** Поговорить в компании. Шух. I. 41, 50. 2) Куча невееянного зернового хлеба. *Пшениді ворох був не вкритий.* Алв. 69. *Ні жадної скирти не осталося—він усі помолотив.* *Вороха так до неба.* Грин. II. 69.

Ворохі́бини, бин, ж., мн. = **Ворохі́бня.** К. Дз. 167.

Ворохі́бник, ка, м. Мятежник. Вх. Зн. 21.

Ворохі́бництво, ва, с'. = **Ворохі́бня.** *З ворохі́бництвом лихим своїм таяться.* К. Дз. 117.

Ворохі́бня, ні, ж. Мятеж. Вх. Зн. 21. К. Дз. 115, 32.

Ворохо́бити, блю, биш, гл. Бунтовать, восставать. Желех.

Ворóчання, ня, с. Переворачивание.

Ворочáти, ча́ю, еш, гл. 1) Возвратиться. *Ворочай, зятеньку, хоч не хутко.* Мет. 99. 2) Возвращать. *Доганяйте, ворочайте, літа молодії.* Нп.

Ворочáтися, ча́юся, ешся, гл. 1) Возвращаться. *Ой їдь та їдь, мій милесенький, та не забавляйся, на конику вороненькім назад ворочайся.* Гол. 2) Поворачиваться. *Ой матінко утко, ворочайся хутко: уже сонце низенько, дружечки близенько.* Грин. III. 429. 3)

Иметься, случаться. *Нашим усе чарчина ворочається.* Грин. I. 239.

Вóрочок, чка, м. Ум. от **вóрок.**

***Вóрса, си, ж.** Ворс. Сл. Нік.

***Ворса́стий, а, е.** Ворсистый. Сл. Нік.

Вóрситися, шуся, сишся, гл. Сердиться. Вх. Зн. 18.

Ворухлі́вий, а, е. Подвижной: беспокойный.

Ворухну́ти, ну́, не́ш, гл. Шевельнуть.

Ворухну́тися, ну́ся, не́шся, гл. Шевельнуться. *Не зна Марко, як в колісці часом серед ночі прокинеться, ворухнеться, то вона вже скочить і укріє й перехрестить.* Шевч. 105.

***Вору́шення, ня, ср.** Двигание. Сл. Нік.

Воруші́ло, ла, с. Рычаг. Полесье.

Воруші́ти, шу́, шиш, гл. 1) Шевелить. *Не воружи гною, бо буде воняти.* *Ном. № 3289.* 2) Трогать. *Чорте, на груш, тільки мене не ворущ.* *Ном. № 3837.* *Не ворущте мене, не займайте мене, неначе ви й не бачите нічого.* Кв. I. 88.

Воруші́тися, шу́ся, шишся, гл. Шевелиться. *Ворушиться, і усом моргає, і очима поводить.* Кв. I. 126. *Ворушиться ще, жили, поки живі.* *Ном. № 5934.* *Усюди... народ ворушився.* Стор. М. Пр. 51.

***Воруші́ння, ня, ср.** Шевеление. Сл. Нік.

***Ворушкі́й, а́, е́ = Ворухлі́вий.** Неч.-Лев.

Ворушли́вий, а, е = Ворухлі́вий.

Ворушні́я, ні, ж. Суматоха, волнение (толпы). Желех.

Ворча́ти, чу́, чи́ш, гл. Ворчать. *Коли зять стане ворчати, за двері хвтайся.* *Ном. Хоч не лає, дак ворчить.* Г. Барв. 319.

Вор'я́, р'я́, с. = **Вір'я́.** Козел. и Борз. у. *Через вор'є перелізати, зараз і в леваду.* О. 1862. VII. 34.

В-осені́, нар. Осенью. *В-осени ложка води, а дві грязі.* *Ном.*

Восéт, ту, м. Раст. = **Осо́т.** Вх. Пч. I. 9.

Восі́ка, ки, ж. = **Осі́ка.** Вх. Пч. I. 12.

Воскобійник, ка, м. Воскобойник, воскобой и хозяин воскобойни.

Воскобійниця, ці, ж. Воскобойня. Котл. Ен. V. 65.

Воскобійня, ні, ж. = **Воскобійниця**. К. ПС. 111.

Воскобоїна, ни, ж. Раст. *Solidago Virgaurea* L. Лв. 101.

Воскобоїни, їн, ж. мн. Вошина, остающаяся после топления воска. Я вже знаю віск і воскобоїни. Ном. № 5780.

Воскові́й, а́, е́. Восковой. Не поможе, милий боже, восковая свічка. Ном. № 5671.

Воскрес, су, м. Воскрешение. З невмірущими авторами «Марусі» та «Катерини» почали вже простувати до воскресу староруської бояновщини. К. Дз. 115.

Воскресати, са́ю, еш, сов. в. **воскреснути**, ну, неш, гл. Воскресать, воскреснуть. Христос воскрес. Ном. № 289.

Воскресення, ня, с. Воскресение. Садукеї кажуть: нема воскресення. Єв. Мр. XII. 18.

***Воскресіння**, ня, ср. 1) Воскресение. 2) Воскрешение. Сл. Нік.

Воскреснути. См. **Воскресати**.

Воскрешати, ша́ю, еш, сов. в. **воскресити**, шу́, сіш, гл. Воскрешать, воскресить. Чорна корова людей коле, а біла воскрешає. Ном., стр. 291, № 44.

Воскувати, кую́, еш, гл. Вощить.

Воспитати, та́ю, еш, гл. Пропитать, прокормить. Ой як же мені не літати? Маю діток—нічим виховати. Нп.

Воспитатися, та́юся, ешся, гл. Пропитаться, прокормиться. Він має сім десятин землі, то йому можна виховатися. Ромен. у.

В-останне, нар. В последний раз. В-останне глянула на діток, на брата.

Восьма́ка, ки, ж. Восьмерка в картах.

Восьмері́к, ка́, м. = **Вісьмері́к**. Рудч. Чп. 158.

Восьмерня́, ні, ж. Доска, получаемая при распилке древесного ствола на восемь частей. Сумск. у.

Восьмеро, числ. Восемь душ, штук.

Восьмерувати, рую́, еш, гл. Рассекать, разрезать на восемь частей. Літ

з двадцять назад хоч би восьмерували, хоч би відчинили двері тієї куни, де ми сиділи, то не зворухнувся б з місця. Стор. I. 257.

Восьмий, а, е. Восьмой. Сім миль мосту, а на восьмій стоїть явор на ввесь світ славен. Ном., стр. 291, № 14.

***Восьмикутник**, ка, м. Восьмиугольник. Сл. Дубр.

Восьму́ха, хи, ж. Осьмушка, осьмая часть чего-либо (земельного участка, квартиры и пр.).

***Вотування**, ня, ср. Вотирование. Сл. Нік.

***Вотувати**, тую́, еш, гл. Вотировать. Сл. Нік.

Вохкий, а, е. Сырой, влажный. Ном. № 431. Буде (хата) вохка зимою й весною. Грин. II. 18.

Вохкість, кости, ж. Сырость, влажность.

Вохко, нар. Сыро, влажно.

***Вохкуватий**, а, е. Сыроватый, слегка влажный. Сл. Нік.

Вохра, ри, ж. Охра. желтая глина.

Вочі, чей, с. = **Вічі**. Ном. № 10314.

Вочко́, ка́, с. Ум. от **во́ко**.

Вош и **во́ша**, ші, ж. Вошь. Держись як воша кожуха. Ном.

Воші́вий, а, е. Вшивый. Вошивий козушок. Чуб.

Вошкóвий, а, е. Ко вши относящийся. **Вошкóве зілля**. Раст. *Opuntia hircina*. Вх. Уг. 232.

Вошкопруд и **вошопруд**, да, м. 1) Вшивец. Пусты мене, вошкопруде, погуляти поміж люде!—Ой коли ж я вошкопруд,—сиди дома, воші прудь. Грин III. 686. *2) Мн. **Вошопруді**. Вшивая команда. Не пускайте отих вошопрудів ночувати до хати. Крим.

Вошкопрудка и **вошопрудка**, ки, ж. Вшивица.

Вошча́, ші, ж. Вошина. Медок у роток, а вошу у церкву. Ном. № 12394.

Вошча́ний, а, е. Желтый, рыжий, по цвету подобный воску. О. 1862. V Кух. 37.

Вошчóк, чку, м. Ум. от **віск**.

Вошчи́на, ни, ж. Вошина.

Вошчи́ти, шу́, шіш, гл. Вощить.

Вошчóк, щка́, м. Ум. от **віск**.

Воюва́ння, ня, с. Ведение войны война. К. МВ. II. 188. Їх уста м'які як

масло, а на серці воювання. К. Псал. 127. Не кидав свого запорозького зви- чаю—воювання. Мир. ХРВ. 81.

Воюва́ти, вою́ю, еш, гл. Воевать. Коли б, боже, воювати, щоб шаблюки не виймати. Ном. № 4636. Яким мечем воював, таким і поліг. Ном. № 7085. Мене хочуть воювати. Рудч. Ск. II. 10. Царь царя потугою воює. К. Бай. 26.

Воюва́тися, вою́юся, ешся, гл. 1) Воевать. Турецький цару, ви́дь на вой- ну, воюватися, муштруватися. Мет. 2) Драться. Приходить до неї та й каже їй: ну що, ходім, бабо, воюваться. Рудч. Ск. I. 53.

Воювни́к, ка́, м. = **Войовни́к.** К. XII. 58. К. ЦН. 159.

Воювни́чий, а, е = **Войовни́чий.** К. ЦН. 157.

Воя́к, ка́ и воя́ка, ки, м. Воин. Так наші славні вояки там мовчки проли- вали кров. Котл. Ен. V. 52. Якого тобі ще треба? Чим не вояк? Стор. II. 217. А міщане ходять, все раду радять, що тому вояці за дари дати. Нп. Ум. **Воя́- ченько.**

Воя́цький, а, е. Воинский, солдат- ский. Желех.

Воя́ченько, ка, м. Ум. от воя́к.

Воя́чка, ки, ж. Воительница.

Вп.... См. **Уп....** Крім нижепоме- шенних слів.

***Вперéкидь, нар.** Кувырком.

***Вплив, ву, м.** Влияние, воздействие. Сл. Нік.

***Впорядкува́ння, ня, с.** Упорядоче- ние, приведение в порядок. С. Ефр.

***Впра́ва, ви, ж.** Упражнение. Сл. Нік.

***Вправни́й, а, е.** Ловкий; привыч- ный. Вже то мусить бути віз не аби- який добрий, щоб не розтренькався..., вже то мусять бути коні не аби-які бправні і не аби-як гостро ковані, щоби не порозбивали собі копита об гостре кремення. Франко.

***Вправни́сть, ности, ж.** 1) Ловкость, привычность. 2) Сила, производитель- ность, мощность (машины). Сл. Дубр.

Вр.... кроме нижепомешенных слів см. **Ур.**

Враг, га́, м. Чорт. злой дух. Не взяв його враг! Ном. № 1355. Куди вас враг несе до гаспидського сина? Греб. 387.

Вра́говий, а, е = **Вра́жий.** Не взяла його врагова мати! Ном. № 5714. Вра- говий задирака. Сим. 212.

Враждува́ти, ду́ю, еш, гл.—**на ко́- го.** Быть недовольным на кого, гне- ваться, сердиться на кого. Враждують люде на Грицька, бо він з поля забірає чужі копиці. Волч. у. Народ і так на мене враждує. О. 1862. II. 31. Ой не враждуйте, вороженьки, на мене. Грин. III. 251.

Враже́нний, а, е. Ув. от **вра́жий.**

Враженя́, ня́ти, с. = **Вражча́.** Жиде- нята-враженята беруть з хати кошеня- та. Грин. III. 326.

Вра́жий, а, е. Чертов. чертовский, дьявольский. Чи ви пани, чи ви ляхи, а ми запорожці: пам'ятайте, **вражі сини,** що ми вам не хлопці. Ном. № 12510. Було б тобі, **вражий сину,** нас трьох не кохати. Мет. 103. Ув. **Враже́нний. Е, враженний сину!** Черк. у.

Вражча́, ча́ти, м. Чертенюк. Я з ним балакаю, а воно, **вражча,** так і зали- вається.

Вра́зький, а, е = **Вра́жий.** О. 1862. I. 35. **Гей ви, ляхове, вразькі синове!** Ік порогу посувайтесь, мені, **козаку-не- тязі,** на покуті місце попускайте. ЗОЮР. I. 205.

Вра́та, врат, мн. Только в вираж.: **царські вра́та.** Царские врата. Зачи- няються **царські врата** для нашого бра- та. Ном. № 4782.

Време́ння, ня, с. Хорошая погода? **Чиє времена, того й погода.** Ном. № 13354.

Вре́м'я, м'я, с. См. **Уре́м'я.**

***Вритний, а, е** = **Шустрий.** Та одна красуня дуже вритна і як покмітить своїми великими очима, що газдиня ша- ранку вишиває, то зараз проириє в свіщини. Черемш.

***Вріз, зу, м.** Выемка (ж.-д.), врез Сл. Тутк.

***Врожáй, áю, м.** Урожай. Сл. Тутк.

***Вро́зліт, нар.** Врассыпную. **Люди тікали з збіговиська врозліт.** Звенигор. у., Зап. книжка Неч.-Левицьк.

***Вро́слий, а, е.** Вросший. Сл. Нік.

***Вруб, бу, м.** Врез. Сл. Тутк.

Вс.... См. **Ус....** Крім нижепоме- шенних слів.

***Всверловуватися, вуюся, вуешся, гл.** Проникать, входит как сверло. *Ці слова чим раз глибше всверловувалися йому в серце і боліли.* Лепкий.

***Всебічний, а, е.** Всесторонний. Сл. Дубр.

***Всердиритися, джуся, дишся, гл.** Рассердиться, разгневаться, вспылить. *Кажуть, що я як всерджуся, то на різницю біжу.* Лепкий.

***Всесвіт, ту, м.** Вселенная.

***В-сілу, нар.** С трудом, едва. *Такий мішок важкий, що в-сілу, в-сілу підняв.* Киев. у., с. Глеваха. Ефр.

***Вступати, паю, паеш, сов. в. вступити, плю, пиш, гл.** Заходить, зайти. *По дорозі вступила до базару.* Борд. 151.

***Вступне, ного, ср.** Вступительные (при найме квартиры).

Вськня! меж. Призыв для волон и коров. Шух. I. 211.

Вт... Ут... Кроме нижепомещенных слов.

***Втайку, нар.** Тайно, тайком, скрытно. *Степан крутить цигарку втайку перед людом.* Г. Журба.

Втора, ри, ж. Басовая струна в торбане. КС. 1892. III. 383.

Вубратися, беруся, рещя, гл. Убратися. *Вубралась теща у вовчинки.* Мет. 191.

Вугалля, ля, с. соб.=Вугілля. Черниг. Ум. Вугаллячко.

***Вугальня, ні, ж.** Каменноугольная копь. Сл. Дубр.

Вугельник, ка, м. Обжигатель углей. Вас. 145.

Вугілля, ля, с. Уголье, уголь.

Вугіль, гля, м. Уголь. Ум. Вуглик, вугличок.

Вугластий, а, е. Имеющий углы, граненый.

***Вуглеквасний, а, е.** Углекислый. Сл. Дубр.

Вугліна, ни, ж. Уголек. Ум. Вуглінка. Мнж. 139.

Вугло, ла, с. При постройке хаты в сруб: связь дерева в углу. Грин. I. 53.

Вугловий, а, е. Угольный. Желех.

***Вугляний, а, е.** Угольный. Сл. Дубр.

Вугляр, ра, м. Угольщик

Вуглярка, ки, ж. 1) Жена угольщика. Желех. 2) Место выжигания угля.

Вуглярня, ні, ж.=Вуглярка 2.

Вуглярство, ва, с. Промысел выжигания углей. Желех.

Вугнавец, вця, м. = Гунявий. Желех.

Вугнавка, ки, ж.=Гугнявка. Желех.

Вугнати, наю, еш, гл.=Вугнотати. Желех.

Вугноватий, а, е=Гугнявий. Вх. Зн. 8.

Вугнотати, гл. = Гугнявити. Вх. Зн. 8.

Вугол, гла, м. 1)=Куток. 2)=Ріг. (наружный угол, угол улицы). **Поверніть за вугол,—отам її хата.* Крим.

Вуголов, ва, м. 1) Кожаная связь, которой в цепо было прикреплено к цеповищу; части, охватывающие концы била и цеповища, называются **вілиці** или **капиці**, а кольцо, их соединяющее,—**реміннік**. Шух. I. 166. 2) Часть уздечки, находящаяся на голове. Шух. I. 79.

Вугор, гра, м. Угорь. прыщ.

Вугрин, на, м.=Зеленяк. Вх. Пч. II. 10.

Вугроватий, а, е. Угреватый, имеющий угри на лице.

Вудвуд, да, м.=Одуд. **Смердючий як вудвуд.* Звен. у. Пальчик. Ефр. *Мечі і вудвуд закує.* Н. пр.

Вудвудя, дяти, с. Птенец-удод. *Як вудвудята в вишневім садку, так та худібка при оборонці.* Гол. II. 36.

***Вуджений, а, е.** Копченый. *А з терху добуває м'яса вуджені, гуски печені, калачі плетені та й на стіл мече.* Черемш.

Вуділа, діл, с. мн. 1) Узда, уздечка. 2) В хвосте Большой Медведицы название одной из меньших звезд, находящейся между конечной и средней звездой. Мнж. 148.

Виділище, ща, с.=Вудлище. Шух. I. 226.

Вуділо, ла, с.=Вудлище. Желех.

***Вудиння, ня, с.** Ботва у стелящихся растений. *На баштані не можна ходити взутому, бо, кажуть, вудиння посохне.* Крим.

Вудити, джу, диш, гл. = **Надити рибу**.

Вудка, ки, ж. Уда, удочка. **Урвалася вудка**. Нечем уже поживиться.

Вудкало, ла, вудко́, ка́, с. = **Вудвуд**. Вх. Пч. II. 15.

Вудлице, ша, с. Удилище. *Пиду вудлице вирубаю*. Св. Л. 50.

Вудод, да, м. = **Вудвуд**.

Вудок, дка́, м. = **Вудвуд**. Вх. Пч. II. 15.

Вуж, жа́, м. 1) Змея, уж. 2) = **Гуж**. *Коли взявся за вуж, то не кажи, що недуж*. О. 1862. I. 35. *3) Извилистый узор (на писанках и вышивках).

Вужака, ки, м. Уж, большой уж.

***Вужиха**, хи, ж. Самка ужа. Сл. Яворн.

Вужів, жева, ве. Ужу принадлежащий.

Вужівка, ки, ж. Род веревки из прутьев, лозы или дуба.

Вужовий, а, е = **Вужів**. Гол. I. 81.

Вузда́, ді́, ж. 1) Узда. 2) Длинная веревка, привязанная к крыльям невода—для вытягивания последнего. Вэс. 186.

Вуздечка, ки, ж. Уздечка. *Аби вуздечка, а кинь буде*. Ном. № 5423.

Вузенький, **вузесенький**, а, е. Ум. от **вузький**.

Вузенько, **вузесенько**, нар. Ум. от **вузько**.

Вузити, жу́, зи́ш, гл. Суживать, делать уже. *Треба двері вузити, а то широкі*. Каменец. у.

Вузісінський, а, е. Совершенно узкий.

Вузісінко, нар. Совершенно узко.

Вузли́к, ка, м. 1) Ум. от **вузол**. 2) Комок сбившейся глины. *Глину на горшки треба розмішувать, бо в ній є вузлики*,—так як камінці. Екатериносл. у. (Залюбовск.). Ум. **Вузличок**.

Вузлува́тий, а, е. 1) Узловатый. 2) Замысловатый.

Вузол, зла́, м. 1) Узел. *Лікарям чи поможись, чи не поможись, а вузол розв'яжись*. Ном. № 8339. 2) Узы, связь. Ум. **Вузлик**, **вузли́чок**.

Вузький, а́, е́. Узкий. *Туди ввійти—широкі ворота, а відтіль—вузькі*. Ном. № 7352. Ум. **Вузенький**, **вузесенький**.

Вузько, нар. Узко. Ум. **Вузенько**, **вузесенько**.

Вузьмина́, ні́, ж. Суженное и мелкое русло речного протока. Верхнеднепр. у. (Залюбовск.).

Вуй, ву́я, м. Дядя. Желех. Ум. **Вуйко**. См. **Стрий**, **дядько**.

Вуйко, ка, м. 1) Ум. от **вуй**. *Кіндрат свині брат, а кабана вуйко*. Ном. № 12706. 2) Название медведя у гуцулов. Шух. I. 22.

Вуйна, ни, ж. = **Дядина**. Вх. Зн. 8. Желех.

Вулень, льня, м. = **Вулій**. *Гуде у будинку, як у вулені*. МВ. (О. 1862. III. 50).

***Вулик**, ка = **Вулій**. Сл. Нік.

Вулиця, ці́, ж. 1) Улица. 2) Место, где собираются парни и девушки для пения, игр, танцев. *В мене ненька нерідная, мене на вулицю не пускає*. Мет. 328. **Де дівчата, там і вулиця. Заведеться вулиця,—Марина перша було подає голос*. Неч.-Лев. «Дві моск.». Ум. **Вуличка**, **вуличенька**, **вулонька**. *Тісній вуличеньки, тісній*. Грин. III, 471.

Вуличанин, на, м. Участник гульбищ и увеселений молодежи на **вулиці** 2.

Вуличенька, **вуличка**, ки, ж. Ум. от **вулиця**.

Вуличний и **вулишний**, а, е. Уличный. Желех. ***Вуличні пісні**. Песни вольного содержания. Сл. Нік.

Вулій, ля, м. Улей.

Вулік, ка, м. = **Вулій**.

Вулонька, ки, ж. Ум. от **вулиця**.

Вунтува́ти, ся, ту́ю. ся, е́), ся, гл. = **Пруча́тися?** *Ой ми його не пускаєм, най ся не вунтує: ми хочемо то-то знати, де він ніч ночує*. Гол. I. 227.

Вурда, ди, ж. 1) Выжимки из семян конопли или зерен мака, приготовленные для начинки вареников или пирогов. Kolb. I. 54. Марков. 151. 2) Сыр, вываренный из сыворотки. Шух. I. 37, 206, 214. *Херс. Анан. у. 3) Сыворотка из овечьего сыра. Под., Балт.

Вурдитися, джуся, дишся, гл. 1) О молоке: створаживаться. Херс. Галиц. 2) О людях: делать кислую физиономию.

Вурдяний, а, е. = **пирогі**. Пирогы с вурдою. Вх. Зн. 8.

Вуркотá, ті, ж. = **Воркотá.** *Ой на kota вуркота.* КС. 1893. VII. 82.

Вурчáти, чу, чиш, гл. = **Мурчáти.** *Кіт вурчить.* Мнж. 145.

Вус, са, м. См. **Ус.**

Вусáнь, ня, м. См. **Усáнь.**

Вусáтий, а, е. См. **Усáтий.**

Вусельниця, ці, ж. = **Гусениця.** Вх. Пч. I. 6.

Вуспáтки, ток, жн. = **Успáтки.**

Вустá, вуст, мн. См. **Устá.**

Вуставка, ки, ж. = **Уставка.**

Вустéнок, нка, м. В рыболовной верше меньший конус, входящий в больший. Мнж. 177. См. **Устéнок.**

Вустілка, ки, ж. = **Устілка.** *Треба в новий чобіт услати вустілку з сіна або з соломи.* ХС. IV. 56.

Вутеня́, ня́ти, с. = **Утеня́.** *Нехай мої вутенята в городі у тебе.* Грин. III. 250.

Вуті́нка, ки, ж. Ум. от **вутка.**

Вутка, ки, ж. = **Утка.** *Навідала кубелечко, де бутка несеться.* Мет. 86. Ум.

Вуті́нка, вуточка. *Летять одинадцять вутінок.* Чуб. II. 19.

Вутлє́нький, а, е. Ум. от **вутлий.**

Вутлий, а, е. Слабосильный, слабый. *Ця пшениця вутла,—зараз висиплеться.* Харьк. у. *Гречка вутла—боїться морозу.* Лебед. у. Ум. **Вутлє́нький.** *Така ше вона вутлєнька.* МВ. (О. 1862. I. 85). См. **Утлий.**

Вуточка, ки, ж. 1) Ум. от **вутка.** 2) Род хороводной игры. Грин. III. 111.

Вутрє́ня, ні, ж. = **Утрє́ня.**

Вуть-вуть! *меж.* Призыв для уток. Херс.

Вутю́хна, ни, ж. = **Вутка.** Грин. III. 112.

Вутя́, тя́ти, с. = **Утя́.** Грин. III. 111. Ум. **Вутя́тко.**

Вутя́чий, а, е. Утиный. Драг. 375.

Вухáнь, ня́, м. Человек с большими ушами.

Вухáтий, а, е. С большими ушами, длинноухий, *ушастый, клапоухий. *Жиди чогось бувають дуже вухаті.* Крим.

***Вухáч, ча́, м.** Ушан. *Вони сміються з нас; кажуть: «вухачі», бо в нас коміри з закотою, широкі.* Крим.

Вухна́лик, ка, м. Ум. от **вухна́ль.**

Вухна́ль, ля́, м. Подковный гвоздь и

тот гвоздь, которым прибивают к оси підісок. Ум. **Вухна́лик.** Г. Барв. 461.

Ву́хо, ха, с. 1) Ухо. **Тє́пло, як у ву́сі.** Очень тепло. Ном. № 10285. **Ті́хо, як у ву́сі.** Полная тишина. **Роспусті́ти ву́ха.** Развесить уши, слушать со вниманием и доверием. См. **Ухо.** 2) Ушко сосуда. Шух. 264. 3) Часть **ку́шки** (см.). Шух. I. 169. 4) Ухо, проух в различных инструментах для продевания рукоятки (напр., в **сапі,** в большой пиле, топоре и пр.). Шух. I. 164. МУЕ. III. 30. Сим. 24. 5) В железном лемехе плуга гнездо, в которое вставляется **чепі́га.** Вас. 199. 6) Шип бревна или бруса (в постройке, снаряде), входящий в углубление. Шух. I. 90, 255. 7) Шип вала, которым вал опирается на подставку. Шух. I. 235. 8) Шип, пятка дверей или ворот, входящая в гнездо и вращающаяся в нем. Шух. I. 87, 93. Ум. **Ву́шко, ву́щечко.**

***Вухто́м, нар.** Моментально, вдруг. *Вухтом аж вуха сплахнули.* Змиевск. у. Зап. книжка Неч.-Левіцьк.

Ву́чень, чня, м. = **Учень.** О. 1862. I. 72.

Ву́щечко, ка, с. Ум. от **ву́хо.**

Ву́шко, ка, с. 1) Ум. от **ву́хо.** **У ме́не аж у́шки засміялись.** Сделалось очень радостно. Г. Барв. 281. 2) *Мн.* Вареники с говядиной. варимые в супе. 3) Часть **шкафі́** (см.). Шух. I. 253.

Вуя́нка, ки, ж. = **Ву́йна.** Желех. Ум. и ласк. **вуйня.** (Галиц.).

Вх.... См. **Ух....** Кроме нижепощенных слов.

***Вхідчини, чин, ж., мн.** Новоселье. **Вхідчини справля́ти.** Праздновать новоселье. *А це було тоді, як ми вхідчини справляли.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

***Вхóдиться.** В выраж.: **Вхóдиться туді́.** Входят туда. *Вхóдиться туді́ по камяних схолах, широких і вигідних.* Лепкий.

***Входо́вий, а, е.** Входной. **Входо́ві двє́рі.** Входные двери, парадная дверь. *Наліво від входових дверей, на майдані, стояв почетний відділ сердюків.* Лепкий.

Вц.... См. **Уц....**

Вч.... См. **Уч....** Кроме нижепощенных слов.

***Вчиття́, тя́, с.** Учение. *Вчиття в школі нема.* Тесленко.

Вш.... См. Уш....

Вщ.... См. Ущ....

В'юк, ка́, м. Вьюк. *Іде троє, а під ними по одному коню під в'юками.* ЗОЮР. I. 157.

В'юн, на́, м. 1) Рыба вьюн. *Колись шука застукала в'юна у такім куточку, що не було куди йому втікати.* Рудч. Ск. I. 46. 2) Название вертлявого. живого вола. КС. 1898. VII. 46.

В'юнкій, а́, е́. Вертлявий, живой, проворный. *Тут шо вже було б тобі в'юнке, так і на містці не всиде.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

В'юно́вий, а, е. Относящийся к в'юнку. *Покоштував в'юнового сала.* Ном.

В'юно́к, нка́, м. Раст. Повилика, *Convolvulus Sepium* L. ЗЮЗО. I. 119.

В'юро́к, рка́, м. = Юро́к. Чуб. VII. 409.

В'юча́к, ка́, м. Вьючное животное. *Двугорбі в'ючаки, цибаті дромадери в піску глибокому немов купались.* К. МХ. 15.

В'ю́чити, чу, чиш, гл. Вьючить. *Все, що треба, в'ючили на коней.* Стор. II. 165.

В'яз, зу, м. 1) Дерево вяз, *Vitis*. 2) Рыба язь, *Ciprinus rutillus*. 3) Завязь. *Як би дощ, то ще б в'яз був на слудині.* Лебед. у. *Щоб був в'яз на огірках.* О. 1861. XI. Св. 59. 4) Мн. **В'язі́** = **В'язо́к 2.** *То не біда, що по в'язи вода, тоє горш проняло, що і копилля поняло.* Ном. № 7228. Ум. **В'язо́к.**

***В'яза́льний, а, е.** Увязочный. Сл. Дубр.

В'яза́льник, ка, м. Вяжущий снопы.

В'яза́льниця, ці, ж. Вяжущая снопы. *У сніп в'язальниця не зв'яже.* К. Псал. 297. Ум. **В'яза́льничка.** О. 1861. XI. Св. 64.

В'язан(ь), ні, ж. Пучок, букет. *Велика в'язан квітя.* Вх. Лем. 400.

В'яза́ння, ня, с. Связування.

В'яза́ти, жу́, жеш, гл. 1) Вязать, связувать. *Як кажуть, то й батька в'язуть.* Ном. № 1081. *Буду жати і в'язати, доленьки шукати.* Мет. 276. 2) Привязывать. *Приїхав до долини, в'яже коня до ялини.* Мет. 91. *Хто путає (коня), той ногами плутає, а хто в'яже, той левно спать ляже.* Ном. № 11396. 3) Присоединять к чему, связувать с чем.

Не знайшли нічого такого, щоб її до того діла в'язати. Мир. Пов. II. 111. 4) — **ру́ку.** *Жениться, виходить за муж.*

В'яза́тися, жу́ся, жешся, гл. 1) Связуваться. 2) Вязаться. *Густо сей пояс в'язався.* Ном. № 257. 3) О раст.: завязуваться. *Мої угірочки густо в'язались в угудині.* Ном.

В'язе́нь, зня, м. Узник; пленник; арестант, заключенный. *Я буду сповідати в'язня.* К. ЧР. 393.

В'язи, зів, м., мн. 1) Шейные позвонки. *2) Затылок, шея. Сл. Нік. *Аби голова на в'язах, а розум буде.* Ном № 4877. *Трохи в'язи не звихнулись.* Котл. Ен. VI. 41.

В'язи́ла, зіл, с. мн. Узы. *Розірвемо ремінні в'язила, поламлемо на шиях наших ярма.* К. Псал. 3.

***В'язи́стий, а, е.** Толстошейй. Сл. Яворн.

В'язи́й, зія, м. = **В'язи́льник.**

В'язи́ль, ля, м. 1) Раст.: Клевер белый и красный. *Trifolium repens*, — *pratense* L. Вас. 205. б) *Trifolium flexosum* L. ЗЮЗО. I. 139. в) *Trifolium montanum*. ЗЮЗО. I. 139. 2) Связка. Угор.

В'язи́льник, ка, м. = **В'яза́льник.** Харьк.

В'язи́льниця, ці, ж. = **В'яза́льниця.** *Юрба в'язильниць молодих.* Щог. Сл. 103.

В'язи́ння, ня, с. Связування снопов.

В'язка, ки, ж. 1) Связка. *От вам казка, мені бубликів в'язка.* Рудч. Ск. I. 4. *В'язка сіна.* Грин. III. 571. *Я ж думала, що мій милий, аж соломи в'язка.* Мет. 2) = **В'язо́к 2.** Сумск. у. Ум. **В'язочка.**

В'язни́й, а́, е́. Относящийся к тыльной части шеи. **В'язне́ са́ло.** Сало с шеи. Павлогр. у.

В'язник, ка, м. = **В'язе́нь.** *На свято Пилат одпускав їм одного в'язника.* Єв. Мр. XV. 6.

В'язни́ця, ці, ж. Тюрьма; заключение. Гол. I. 162. *Да чи правда, що губили Пилипка в в'язниці.* Лукаш. 137.

В'язни́чний, а, е. Тюремный. Желех.

В'язну́ти, ну, неш, гл. Привязуваться.

В'язо́вий, а, е. Вязовый. *А ше, правда, на козакові постолі в'язові.* Макс.

В'язок, зка́, м. 1) Связь **полудрабків** в возе. Рудч. Чп. 250. 2) Связь (из тонкого гнutoго дерева), посредством которой в санях **копили́** двух полозьев соединяются между собой. Лебед. у. (Залюбовск.). 3) В наружном однобортном колесе водяной мельницы: дубовая дужка, при помощи которой каждая **лопáтка** прикреплена к **кля́ку**. Черниг. у. 4) В корзине: поперечина, свeрх которой зaтягується дуга для ручки в корзине. Вас. 147. 5) Позвонок. Терск. обл. 6) Ум. от **в'яз**.

В'язочка, ки, ж. Ум. от **в'язка**.

В'язу́ра, ри, ж. Большая связка. *В'язуру набере хворосту.* Кролев. у.

В'язь, зі, ж. 1) = **В'яз 3.** *В'язі мало на огудині.* Черк. у. 2) Вязь (снопов). *Копа дає по 5 п., а як що буйної в'язі, то й геть то більше.* О. 1862. I. 59. 3) *Связь (в простенках между столбами). *Кожен стовп—дубовий, а в'язь уся соснова, і верх увесь сосновий.* Крим. *Дубові сїни, а вербові в'язя.* Грин. III. 528.

***В'ялений, а, е.** Вялый. Сл. Нік.

В'ялий, а, е. Вялый, увядший. *Лежить моя женишина, як тая квітка в'яла.* Мет. 98. *Викорениться, як в'яла риба.* Ном. № 5354.

В'яліти, лю́, ліш, гл. 1) Делать вялым. вялить. *Чужина в'ялить як билину.* Гліб. *Уже ж мені, мій же братіку, уже роженьки не щипати... а запашного василечка у рученьках не в'ялити.* Грин. III. 536. *Уроки... печінку в'ялили.*

Мрж. 152. 2) Сокрушать, печалить. *Не суши, не в'яли чорними бровами.* Мет. 17. *Сушати мене, в'ялять мене мої воріженьки.* Мет. 253. *Хлопцеві серденько слізьми в'ялила.* МВ.

***В'яління, ня, ср.** Вяление. Сл. Нік.

***В'яло́зити, жу, зиш, гл.** Запачкати. Сл. Нік. *А я пішла до й-озера та ще дужче в'ялозила.* Н. п. Пир. у. Кононівка.

***В'яль, ли, ж.** Мышца. Сл. Нік.

В'янути, ну, неш, гл. 1) Вянуть. *Куди гляне, трава в'яне.* Ном., стр. 304, № 497. 2) Чахнуть, увядать. *Чого в'янеш, моя доню?* Шевч. *Лихо, лихо! мати в'яне, дочка червоніє.* Шевч. 20. **Серце в'яне.** Серце замирає, дух захватыває. *З мушкетом стане, а серце в'яне.* Нп. *Твоє личенько біле рум'яне, хто на його гляне—серденько в'яне.* Мет. **Волос в'яне (слухаючи що)**—говориться, когда приходится слышать что-либо сильно неприятное. *А в мене волос в'яне, се слухаючи.* Г. Барв. 441. *Так співає, аж волос в'яне.*

В'ятер, ра, в'ятір, ра, м. = **Ятір.** Ном. № 13437. *Ніхто їх не ловив,—ні волоком, ні в'ятірами.* Гліб. *Люде в'ятірі просушували.* Грин. II. 58.

В'ятеріна, ни, ж. = **Ятеріна.** Ум. **Ятерінка.** Тепло, як циганові під в'ятеріною. Ном. № 642.

В'ячати, чу, чиш, гл. = **Мекати.** *Коза в'ячит, кричить: ве. ве!* Вх. Уг. 232.

Г.

Га? *меж.* 1) А? ась? что? Чому не послухав, як я казав, щоб у шинок не заходив? *га?* Рудч. Ск. II. 131. *Іване!*—*Га?* 2) А, ах, э, вот, как! *Га, добра твоя горілка,—дай вип'єм ще.* Чуб. I. 109. *Раз лучилось робаку на віку, та вже й га!* *Ном.* № 2611. 3) Песенный припев. *Гол, чук, га, тропака, бо я зроду така!* *Левиц.* I. 53. *4) Как усиление прежде сказанного. чаще в бранных выражениях. *Сто чортів тобі в ребра та ще й га.* *Пирят.* у. *Кононівка.*

Габá, бй́, *ж.* 1) Белое сукно турецкое. *Ой із города із Трапезонта виступала галера,... турецкою білою габою покровена.* *АД.* I. 208. У Шевченка снежная пелена. *Возьме її (діброву) та й огорне в ризу золотую і сповіє дорогою білою габою.* *Шевч.* 640. 2) Кайма? *Хустка з золотими квітами, з золотою габою.* *МВ.* II. 77. *Хустка колись була чорна із габою, тепер стала руда.* *О.* 1862. VIII. 32.

Гáбати, баю, еш, *гл.*—**Гáбцювати.** *Аф.* 352.

Габелкóвий, а, е. Сделанный из кожи молодой скотины. *Обутий в габелкових черевиках.* *Стор.* II. 96.

Габéлок, лка, м. 1) Кожа молодой скотины. *Вас.* 158, 157. 2) Кожа из шеи лошади или быка. *Мнж.* 178. *3) Недоросль (челов. и животн.). 4) Ручка у косы. *Сл. Нік.*

Габзьóваний, а, е* = **Гаптóваний.** *Вже була стара, а ще подавай їй і спідниці байові, і юпки габзьовані.* *О.* 1861. VIII. 16.

Габліна, ни, ж. Телятина. *Желех.* *Вх.* Зн. 9.

Гáблі, лів, м. мн.—**Габліна.** *Желех.* *Вх.* Зн. 9.

Габóв, меж. Восклицание гуцульских дровосеков при спускании срубленных деревьев с горы вниз; этим восклицанием стоящие внизу работники дают знак стоящим выше приостановить спуск деревьев. *См. Кінатóв.* *Шух.* I. 180.

Габóвий, а, е. Сделанный из белого сукна—**габй́.** *Рукавичейки габові.* *Гол.* II. 119.

Габúк, кá, м. Место на реке, где вода течет узким руслом и с шумом бьет вниз. *Шух.* I. 227.

Габцювати, цюю, еш, *гл.* Хватать. *Хоть старого, хоть малого, то так габцюють.* *Аф.* 352.

Гав! *меж.* Звукоподражание лаю собаки. *Вовк узяв дитину да й побіг, а собака за ним: гав, гав, гав!* *Рудч. Ск.* I. 9.

Гав, нар.—**Гев.** *Вх.* *Лем.* 402.

Гав, ву, м. Лай. *Я пізнав і гав тієї собаки,—такий хрипкий.* *Новомоск. (Залюбов.)*

Гáва, ви, ж. 1) Ворона. *Аф.* 352. **Гáви ловіти.** *Ротозейничать, зевать.* *Гав ловив та витрішки продавав.* *Ном.* № 10926. 2) Переносно: разиня, ворона. 3) Промежуток меж двух зубьев пилы. *НВолын. у.*

Гавáновий, а, е. Темно-желтый. *КС.* 1891. V. 196.

Гáвань, ні, ж. Гавань. *Ой стояла на гавані против Яниколя; ой там була хуртовина із чорного моря.* *Мет.* 431.

Гавзá, зй́, об. Гнусливый человек, гнусливая женщина. *Полт.*

Гавзáтий, а, е. Гнусливый. *Полт.*

Гáвин, а, е. Вороний. *Гавине гніздо.*

Гáвити, влю, виш, гл. Ротозейничать, зевать.

Гавк, ку, м. Лай. *Вх.* *Лем.* 401.

Гавкати, каю, еш, гл. Лаять. Собака і на святого гавка. *Ном. № 5195.*

Гавкач, ча, м.—Лис. *Вх. Пч. II. 5.*

***Гавкіт, коту, м.** Лай, собачий брѣх. *Херс. Нік.*

Гавкнути, кну, неш, гл. Однокр. в. от гавкати. У дворі гавкнуло цуценя. *МВ. I. 108.*

Гавкотня, ні, ж. Сильный лай.

Гавкун, на, м. Лающее животное. *К. Дз. 57.*

Гавкучий, а, е. Громко лающий, часто лающий. *Це в нас гавкучий собака.—Щеня гавкуче. К. Дз. 49.*

Гавкущий, а, е—**Гавкучий.** *Отари стережуть бровки кудлаті, гавкущі, злющі. КМБ. II. 119.*

Гавра, ри, ж. Берлога. Угор.

Гавран, на, м. Птица: *Corvus corax*, ворон. *Вх. Пч. II. 9.* *Гавране, гавране, високо літаєш. Гол. II. 719.*

Гавря, рі, ж.—**Гава.** Морд.

Гаврях, ха, м.—**Ховра́х.** *Драг. 241.*

Гавх, меж.—**І. Гав.** *Ей, чоловіче, а ні важся! Бо що два, а не еден, а собака третій... гуджа-гавх! Ном. № 4357.*

***Гав'ядина, ни, ж.** Мясо, убоина (чаще воловье мясо). *Печеня з волячої гав'ядини. Крим.*

Гав'язь, зі, ж. Раст. *Symphytum officinale.* *Вх. Пч. II. 36.* *Шух. I. 22.*

Гав'яр, ру, м. Раст. а) — **Татарак.** *Acorus calamus L. ЗЮЗО. I. 109.* б) *Carex riparia L. ЗЮЗО. I. 115.*

Гав'ячий, а, е—**Гавин.**

***Гагак, ка, м.** Гагара. *Гагаки і у нас колись-то водились. Херс. Сл. Яворн.*

Гагакання, ня, с. Вскрикивание, громкий говор.

Гагакати, каю, еш, однокр. в. гагакнути, кну, неш, гл. Вскрикивать, громко говорить. *Піп у церкві гагакав, гагакав, аж піт його проняв.*

***Гагаковий, а, е.** Гагачий. *Сл. Яворн.*

Гагара, ри, ж. Род дикої утки, гагара. *По весні налетіло до нас на Тернівку гагар. Стор. II. 75.*

Гагарячий, а, е. Гагарий. *Гагаряче пір'я.*

Гад, да, м. 1) Гад, пресмыкающийся. *Чужими руками добре гада ловити. Ном. № 9664.* 2) *Соб.* Много пресмыкающихся. *Гад руками з ями до ями носить.*

ЗЮОР. I. 309. *Там коло криниці побачив такого багацько темного та сірого страшеного гаду. Драг. 113.* 3) Бранное: гадина. *Скверний гаде, куди ти лізеш? Схаменись! Шевч. 335.*

Гада, ді, ж.—**Гадка.** *Ідіте до батька, покиньте свою непевну гаду. Г. Барв. 133.*

Гада́й-зілля, ля, с.—**Білозо́р.** *Par-nassia palustris L. ЗЮЗО. I. 130.*

***Гаданий, а, е.** 1) Предполагаемый, мысленный. 2) Мнимый. *Сл. Нік.*

І. Гадання, ня, с. Размышление, помыслы, думание.

***II. Гадання, ня с.** Гадание, ворожба. *Сл. Нік.*

Гадати, даю, еш, гл. 1) Думать, размышлять, помышлять, предполагать, воображать. *Я козак молод, гадаю, що я собі пароньки не маю. Мет. 17.* *Ой ти, козаче, що ти думаєш-гадаєш? Мет. 81.* *Коника сідлає, а на бога не гадає. Гол. I. 11.* **Так усі ми могли б собі гадати... коли б не вірили своїм очам і ушам... Лепкий.* 2) — **Згадувати.** *Та будем ми помірать і свого батенька гадать. Мил. 211.*

Гадатися, еться, гл. безл. **Гадаеться, гадалося.** *Думається, думалось. Скільки ж то, гадалося мені, буде землі під усім царством. Ком. Р. I. 1.* *Коли б панам гадалося, з чого лихо скувалося. Ном. № 1136.*

Гадва́б, бу, м.—**Єдва́б.** *Вх. Лем. 401.*

Гадва́бний, а, е—**Єдва́бний.** *Гадвабна хусточка. Гол. IV. 435.*

Гаддя, дя, соб.—**Га́ди.** *Гаддя під землю ховає сі на зиму. ЕЗ. V. 80.*

Гаджу́га, ги, ж. Молодая смерека вышиной до трех метров. *Шух. I. 176.*

Га́дзимка, ки, ж.—**А́дзимка.** *Вх. Зн. I.*

Га́ди-перега́ди, дів, мн. Раздумывание. **Почну́ться га́ди-перега́ди.** *Начнут думать-передумывать. Лохв. у.*

Гади́ло, ла, с. Род игры с песней. *Гад, гад, гадило, що по полю бродило и пр. Мил. 54.*

Га́дина, ни, ж. 1) Гад, пресмыкающееся животное, змея. *В'ється як гадина. Ном. № 3002.* *Гадина в його словах дихає. Ном. № 2932.* *Хоч би гадина там сичала, то візьме (такой вор).*

Ном. № 11084. *Туга коло серця як гадина в'ється.* Чуб. V. 473. 2) — **сліпа** = **Веретінник**, *Anguis fragilis*. Вх. Пч. II. 16. 3) — **сороката**. *Pelias praester*. Шух. I. 22. 4) — **чорна**. *Pelias cherssea*. Шух. I. 22. 5) Употребляется как бранное слово. Ум. **Гáдинка**, Грин. I. 6; **гáдинонька**. Мет. 251; **гáдиночка**, Чуб. V. 434.

Гадінник, ка, м. Раст. а) *Alchemilla vulgaris*. Вх. Пч. II. 29. б) *Verhascum thapsus*. Лв. 102.

Гадиня́, ня́ти, с. Змееныш. *Гадина чинить уперед яйце, а потім виводить гадинята.* Шух. I. 238.

Гáдка, ки, ж. Мысль, помышление, дума. *Ні думки, ні гадки.—Що хатка, то инша гадка. Взяли мене думки та гадки.* Ном. № 5807. **А ні гáдки. І гáдки не має.** И не думает вовсе; и в ус себе не дует; и не заботится. Ном. № 4991. *Його лають, а він а ні гадки (а він і гадки не має).* Его бранят, а он и в ус себе не дует. *Не журиться Катерина і гадки не має.* Шевч. 67. *За годинки жито помолотили й прибрали,—тепер ні гадки,—т. е. теперь и спокойны.* Черн. у. **Шкодá й гáдки.** Нечего и думать. *Шкода й гадки, не буде нічого.* Шевч. 422. Ум. **Гáдонька, гáдочка.** *Думки-гадоньки не мають.* Шевч. 648. *Ой почели вівчерики гадочки гадати, як би дати Бондарюччи та у село знати.* Шух. I. 205.

Гадкува́ти, кю́ю, еш, гл. Размышлять, раздумывать. *Він тогди не каже нічо, лиш собі гадкуйт.* Гн. II. 9.

Гáдовий, а, е. Змеиний, свойственный гаду. *Гадове кодро.* Бранное слово. *Енея, гадового сина, пужни по своєму.* Котл. Ен. IV. 36. *Гадова свинота.* Ном. № 12403.

Гадови́ще, ща с. Змеиное гнездо, место пребывания змей. Вх. Зн. 9.

Гáдонька, ки, ж. Ум. от **гáдка**.

Гáдочка, ки, ж. Ум. от **гáдка**.

Гáдра, ри, ж. Баба-яга, сварливая баба. Вх. Зн. 9.

Гаду́. Обыкновенно с повторением в выражении: **Я (він, ти и т. д.) гаду́, гаду́.** Я (он, ти и т. д.) болтаю... *Гаду, гаду, а вовк суне.* Ном. № 5769. *Гаду, гаду, а пси в крупах.* Ном. № 12949.

Гадь, ді, ж. = **Гаддя́.** *В хаті була всяка гадь... вужі та ящірки.* Гн. II. 66. *На благовішнія гадь вилазит із землі.* Фр. Пр. 59.

Гадю́к, ка́, м. = **Гáдина.** Вх. Зн. 9.

Гадю́ка, ки, ж. 1) Гадюка, *Vipera berus*. *Вилазить гадюка та й сичить.* Рудч. Ск. I. 146. *Гадюк умію замовлять.* Котл. Ен. III. 13. *Нехай мої руці пойдять гадюці.* Грин. III. 266. 2) **Гадина, змея.** *Даю вам силу наступати на гадюки.* Єв. Л. X. 19. 3) Употребляется как бранное слово. Ум. **Гадю́чка.**

Гадю́ра, ри, ж. 1) Большая гадюка, большая змея. 2) Бранное слово. *Що це ти, гадюро, робиш?* Уман. у.

Гадю́цький, а, е = **Гадю́чий.** Чуб. I. 122.

Гадю́ча, ча́ти, с. = **Гадюченя́.** Ком. II, стр. 107.

Гадюченя́, ня́ти, с. Детеныш гадюки, змееныш. *Гадюка її гадюченята.* Ком. II. 107. Ум. **Гадюченя́тко.**

Гáдючий = **Гадю́чий.** Хот. Нік.

Гадю́чий, а, е. 1) Змеиний, гадючий. *Гадюча в серці в вас отрута.* К. Псал. 132. **Гадю́че кодро.** Змеиное гнездо. 2) **Гадю́ча морква.** Раст. *Peucedanum Oreoselinum* Moench. ЗЮЗО. I. 166. 3) Бранное слово. *Гадючий сину!* Маркев. 56. *Гадючий жид.* Маркев. 56. *І ціпка вхопила гадюча дитина.* Грин. II. 183.

Гадю́чин, на не. Принадлежащий, свойственный гадюке. *Не лай гадючину матір.* Чуб. II. 12.

Гадю́чина, ни, ж. Мясо гадюки, змеи. Ном. № 12174.

***Гадю́чиння, ня, ср.** = **Лині́вище І.** Сл. Яворн.

Гадю́чка, ки, ж. 1) Ум. от **гадю́ка**. 2) **Гадю́чку вкíнути, впусти́ти.** Сделать пакость. *Здається і друже, а гадючку впустив.* Ном. № 9536.

Гадю́чник, ка́, м. 1) Змеиное гнездо. Екатеринослав. 2) Раст. = **Вороні́ць.** *Spiraea Filipendula* L. ЗЮЗО. I. 137. 3) Низенькая землянка. Херс. *Вякопав якийсь гадючник у землі.* Левци. Пов. 343.

Гадю́ччя, чя, с. соб. Гадюки. *Тільки й видно між кущами, що гадюччя й ящірок.* Щог. Сл. 123.

Гадю́шник, ка, м. = **Гадю́чник 3.** «Местечко Курисово - Покровское» (Олесса. 1883), стр. 16.

Гадя́, дя́ти, с. 1) Змееныш, змеиное отродье. Федьк. 2) **Гадé сліпé.** Рыба *Petromyzon fluvi.* Шух. I. 24.

Га́дячий, а, е. 1) = **Га́довий, гадю́чий.** Мил. М. 48. *Сім голов гадячих.* Гн. I. 22. 2) **Га́дяче зілля.** Раст. *Veronica chamaedrus.* Вх. Пч. II. 37.

Гаеві́й, а, е. 1) Лесной. Желех. *2) Лесник. Сл. Нік.

Га́з, зу, м. 1) Газ. 2) = **Гас.**

***Газардува́ти, дую, еш, гл.** Играть в азартную игру; рисковать. *Я азартної гри не хотів. Досить вже газардували мої попередники.* Лепкий.

Газарі́, рів, м. мн. Патронташи, пришитые на груди к чемерке. Черном.

Га́зда, ди и пр. = **Га́зда и пр.**

Газе́та, ти, ж. Газета. *Жадна газета, жадна пошта не переносила так швидко звісток з одного краю до другого, як язик Борухів.* Левиц. I. 180. ***В газе́ті стоїть.** В газете написано. Сл. Нік.

Газе́тник, ка, м. Журналист, издающий газету или пишущий в ней. *Засіли письмаки собором у сто душ, високі розумом, в газетників преславні.* К. Дз. 118.

Газетя́р, ра́, м. Газетчик. Сл. Нік.

Газні́к, ка́, м. и газні́ця, ці, ж. = **Гасні́к, гасні́ця.** Правобер.

***Газува́ння, ня, с.** Газование. Сл. Дубр.

Гаї́вка, ки, ж. Весенняя хороводная игра, весенняя песня в этой игре. Гол. IV. 7. О. 1861. XI. Св. 39.

Гаї́лка, ки, ж. = **Гаї́вка.** Желех. Гол. II. 177.

Гаї́на, ни, ж. = **Гаї́.** *В зеленій гаїні, при низкій долині, козак грає і співає о любій дівчині.* Гол. I. 386.

Гаї́ння, ня, с. = **Га́яння.**

Гаї́р, ру, м. = **Татарак** = **Гав'я́р.**

Гаї́ти, ся, гаю, ся, еш, ся, гл. 1) = **Га́яти, ся.** О. 1861. XI. Св. 39. Рудч. Ск. I. 125. 2) **Гаї́ти.** Занимать попусту место. Вх. Зн. 9.

Гаї́, гаю, м. Роща, небольшой лес. Вас. 206. *По гаєві усякий птах літає. Греб.* 390. *Густий гаю, густий—не про-*

гляну. Мет. 66. Ум. **Гаї́ок, гаї́очок.** *Гаї́ок зелененький.* Шевч. 411. *Ходить милий по гаї́очку, вигравас в сопілочку.* Чуб. V. 42.

Гаї́-гаї́! меж. 1) Эх-эх! *Гаї́-гаї́, як був я молодий! Гаї́-гаї́! добрий край, та лихая година з вами.* Ном. № 705. 2) Крик на хищных птиц.

Гаї́бу́з, за́, м. Раст. *Ocimum baхуlicum.* Вх. Пч. I. 11.

Гаї́ві́р, ру, м. = **Гав'я́р.** Св. Л. 271.

Гаї́ворон, на, м. Грач, *Corvus flugilegus.* Вх. Пч. II. 9. *Та ще мене гаї́ворони укрили з півночі... Ключуть очі козацькїй, а трупу—не хочуть.* Шевч. 491.

Гаї́вороння, ня, с. Грачи. *Як же закрйкає гемонське гаї́вороння та зліїметься, наче хмара.* Стор. I. 125.

Гаї́вороня́, ня́ти, с. Граченок.

Гаї́вороня́чий, а, е. Свойственный, принадлежащий грачу, грачевый, грачий.

І. Гаї́да, ди, 1) м. и ж. Повеса. Аф. 352. 2) ж. Флейта. Угор.

ІІ. Гаї́да! меж. Марш! вперед! *Була колись правда, пожила—та й гаї́да.* Ном. № 6708. *Осїдаєм буланого та й гаї́да в дорогу.* Шевч. 246.

Гаї́дабу́ра, ри, м. Разбойник. К. Досв. 209, 218.

Гаї́дабу́рити, рю, риш, гл. Разбойничать. *Коли б ти не гаї́дабу́рив—всяк сидів би тихо.* К. Дз. 125.

Гаї́даї́, даї́, м. = **Гаї́да́рь.** *Аж там стоїть гаї́дай молоденький.* Лукаш. 81.

Гаї́дама́ка, ки, м. 1) Гаї́дамак: человек, причастный к крестьянскому восстанию в 18 веке на правом берегу Днепра. *Йде Залізняк Чорним шляхом, за ним гаї́дамаки.* Шевч. 155. 2) Разбойник.

Гаї́дамакува́ння, ня, с. Пребывание гаї́дама́кою.

Гаї́дамакува́ти, кую, еш, гл. Гаї́дамачествовать, быть гаї́дама́кою. Аф. 353.

Гаї́дама́ха, м. = **Гаї́дама́ка.** Желех.

Гаї́дама́йтво, ва, с. Гаї́дамачество. См. **Гаї́дама́ка.** Левиц. I. 535.

Гаї́дама́цький, а, е. Гаї́дамаческий. См. **Гаї́дама́ка.** Ном. № 4258.

Гаї́дама́чити, чу, чиш, гл. = **Гаї́дамакува́ти.** Аф. 353.

Гайдамáчина, ни, ж.—Гайдамáщина. ЗОЮР. I. 139.

Гайдамáшок, шка, м. Ум. от гайдамáка. Желех. Грин. III. 601.

Гайдамáшок, шка, м. Ум. от гайдамáка. Желех. Грин. III. 601.

Гайдамáщина, ни, ж. Восстание гайдамаков, время восстания гайдамаков. КС. 1884. VIII. 721.

Гайдáрик, ка, м. Ум. от гайдáрь.

Гайдáрка, ки, ж. Длинная пастушеская палка. Лубен. у.

Гайдáрь, ря, м. Пастух овец. Змиев. у. Ум. Гайдáрик.

Гáйдати, даю, еш, гл. Играть на флейте. Угор.

Гайдачóк, чка, м. Особый род орнамента на писанке. МУЕ. I. 104.

Гайдéй, дéя, м. У гуцулов: пастух рогатого скота. См. Гайдáй, бовгáрь. Шух. I. 189.

Гайдук, ка, м. 1) Высокоросльый служитель; солдат надворной стражи. *Ой ви вийти, отамани, панськiй гайдуки.* Нп. *Ой крикнув царь на свої гайдуки: «Возьміть Байду добре в руки!»* Гол. I. 2. 2) Особого рода танец. 3) **Гайдука́ садити, удáрити.** Танцевать в присядку. *Ударила б гайдука, та боюся мужика.* Чуб. V. 687. *Еней, матню в кулак прибравши, і «не до соли» примовлявши, садив крутенько гайдука.* Котл. Ен. I. 20. 4) **Ніс гайдука́ ска́че.** Выражение для указания чьего-нибудь страшного аппетита, усиленной работы челюстями. *Лупить (=їсть), аж ніс гайдука скаче,—танцює.* Ном. № 12206. *5) Крик (сигнал) для перебежки в игре в свинку. Сл. Нік. Ум. Гайдучóк. Чуб. V. 1075. Ув. Гайдучи́ще. Чуб. V. 686.

Гайдúцький, а, е. Принадлежащий, свойственный гайдуку́ I.

Гайдучи́ще, ща, м. Ув. от гайдúк.

Гайдучóк, чка, м. Ум. от гайдúк.

Гáйка, ки, м. 1) Гайка. 2) Замедление, проволочка, трата времени. *Коли б не гайка трапилася у дорозі, може б і вистиг на обід.* Екатериносл. у. Ум. Гáечка.

Гáйкати, каю, еш, гл. Кричат гай!

*Гáйкатися, каюся, ешся, гл. Медлить, мешкать. *Иди, та швидче, не гайкайся.* Сл. Яворн.

Гáймін, на, м. Множество. *У місті сьогодні гаймін огірків.* НВольн. у.

Гайна́рь, ря, м. Работник, пригоняющий на ярмарку еврейский скот. Шух. I. 84.

Гáйний, а, е. 1) Мешкотный, медленный. *Гайна робота.* Вх. Зн. 9. 2)—**Гаевiй.** *Повій, вітре гайний.* Гол. II. 793.

Гайні́к, ка, м. Лесник. Вх. Зн. 9.

Гайні́в, но́ва, ве. Принадлежащий, свойственный гайну́. Бранное слово: *гайнів брат.* Ном., стр. 285, № 3349.

Гáйно, нар. Мешкотно, медленно.

Гайно́, на́, с. 1) Навоз, испражнения. Ном. № 7916; № 6572. 2) Подстилка соломы для скота. О. 1862. VIII. 49. 3) Медвежья берлога. Шух. I. 22. 4) Беспорядок. **Гайно́м сто́яти.** Быть в беспорядке. *Казала, що все прибрала в хаті, аж бачу, що все такечки й стоїть гайном.*

Гайнува́ння, ня, с. Небрежение, небрежность, бездельничанье.

Гайнува́ти, ну́ю, еш, гл. 1) Небречь, растрачивать, мотать. *Ти ж і сам колись був таким, як ми, дукою. Хто тобі, пеському синові, звелів гайнувати батьківщину.* К. Бай. 47. *Хто в літі гайнує, той в зімі голодує.* Ном. № 558. *Заробить гроші, та й гайнує їми,—нічого не зостається в його.* Новомоск. у. *Гайнува́ти час. Тратить время попусту. Сл. Нік. 2) Кутить, гулять. *А кум з кумою в корчмі гайнує.* Чуб. № 1099. 3) Производит беспорядок. *Ну бігать, гомоніть, гайнувати,—аж усе піде жужмом.* МВ. II. 10.

Гайну́ти, ну́, не́ш, гл. Побежать, кинуться, махнуть, удрать. Г. Барв. 314. *Десь так гайнув, що й не видно. Ой гайну я до дівчат та й на вечерниці.* Нп.

Гайни́ний, а, е. Грязный, скверный. *Громада, громада! гайняна їх рада!* Ном. № 14068.

Гайо́вий, а́, е—Гаевiй. *Гарна як квітка гайова.* Ном. № 8425.

Гайовiй, во́го, м. Лесной сторож.

Гайовíк, ка, м. Леший. Уман. II. 84.

Гайо́к, йка́, м. Ум. от гáй.

Гайо́чок, чка, м. Ум. от гáй.

Гайса́ння, ня, с.—Гаса́ння.

Гайса́ти, са́ю, еш, гл.—Гаса́ти.

Гáйстер, стра, м. 1)—Чорногу́з. *Cicopia nigra.* Вх. Пч. II. 9. Пирят. у.

Гайстер-майстер, викуй мені перстень, не простий, а золотий...* Нар. песенка. 2) = **Гайстра. ЗЮЗО. I. 113. Котл. Ен. VI. 43.

Гайстра, три, ж. Астра. *Aster chinensis* L.

Гайстру́к, ка́, м. Род женского головного убора: белый платок, вышитый по концам. Борз. у.

***Гайстри́я** и **гайстреня́**, ня́ти, ср. Птенец аиста. Пирят. у., Кононівка.

Гайта́! меж. При управлении лошадыю: направо. Желех. **Коли один (кінь) все гайта тягне, а другий віста повертає.* Лепкий.

Гайта, ти, ж. Распутная девка. Желех.

Гайта́н, на́, м. Пояс с **гаманом**, большим шилом, ножом и прочее (у пастухов). О. 1862. V. Кух. 37.

Гайта́ра, ри, ж. Гитара. Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.

Гайти, ж. Детск. Гулять. О. 1862. IX. 118.

Гайти́на, ни, ж. Жердь. Киев. г.

Гайти́в, то́ва, м. 1) Полевой сторож. Желех. 2) = **Гайнік**. Вх. Лем. 401.

Гайтове́, во́го, с. Охота. Желех. Тоже: **гайто́ви**, мн. Шух. I. 235.

Гайтта́! меж. = **Гайта́**. Kolb. I. 65.

Гайтува́ння, ня, с. Охота с гончими. Галиц.

Гайтува́ти, ту́ю, еш, гл. Охотиться, особенно с гончими. Вх. Зн. 9. Шух. I. 235. 2) Распутничать. См. **Гайта**. *Коли мати гайтує, то й дівка.* Ном. № 13984.

Гайту́сь, —**ходи́ти**. Детск. Испражняться. *На чорнім хліб ся родить, а на біле гайтусь ходять.* Ном. № 12206.

Гак, ку и ка́, м. 1) Крюк. Рудч. Ск. I. 69. Грин. III. 412. *Возьміть Байду добре в руки, на гак ребром зачепіте.* АД. I. 146. 2) Род багра для ловли рыбы. Вх. Пч. II. 25. 3) Крючок для удочки, но чаще употребляется ум. **гачо́к**. 4) Шип подковы. *Треба перекувать коня, бо вже гаки позбивались.* Аф. 353. 5) Орудие для обтягивания бочки обручем. 9) **Тут тобі й гак!** Тут тебе и конец; тут тебе и аминь! 7) **З га́ку плоди́ти ота́ру**. Братсья досматривать стадо овец, получая за это от хозяина тридцатую овцу (о **личманáх**). О. 1862.

V. Кух. 37. 8) **З га́ком**. С лишним, с небольшою прибавкою. *По дві десятині й вісім аршин та трошки й з гаком.* Вас. 208. Ум. **Гачо́к**, **гачечо́к**.

Га́кало, ла, м. и с. Часто повторяющийся меж. **га**.

Га́кання, ня, с. Частое повторение вопроса. меж. **га**.

Га́карь, ря, м. Ствол молодого дерева, которым связывают вместо две **та́льби**, два плота сплавляемого дерева. Шух. I. 181.

Га́кати, каю, еш, гл. Часто повторять вопросит. меж. **га́**; *чтокать. І доки ти будеш усе тільки гакати? — Такий вже гакало!*

Гаківни́ця, ці, ж. Длинное крепостное ружье. КС. 1882. X. 142. *Три рушниці-гаківниці і три самопали.* Шевч. 450.

Га́кнути, кну, неш, гл. 1) Крикнуть **га**. *Га! Та як гакне, то аж зорі на небі заворушились.* МВ. (КС. 1902. X. 149).

*2) Гроыхнуть, ахнуть, ударить. *Як гакнув з рушниці, так тільки луна пішла.* Звен. у. Ефр. *Впало од мене недалечко, та як трахне, як гакне—чисто мене землею закидало.* Киев. у., Глеваха. Ефр.

Гакс, меж. Крик, которым прогоняют свиней. Вх. Лем. 447.

Гакува́тий, а, е. Крючковатый.

Гал, лу, м. 1) Небольшой шар. 2) Поляна в лесу. Сураж. у. Ум. **Га́лець**, **галечо́к**.

Гала́, меж. 1) = **Гиля́**. *Дробу, дробу, дробушечки, наївнися петрушечки, наївнися лободи, гала, гала до води.* Чуб. III. 88. 2) **Піті́ гала́ світа**. = **Світ за́ очі піті́**. См. **Світ**. *Щоб ти пішов круга світа та гала світа.* Ном. № 3677. *Забіжи галасвіта.* Чуб. VII. 575. 3) Припев. *Ой чук та гала, а я в церкві була.* Чуб. V. 1166.

Галабу́рда, ди, ж. 1) Дебош, дебоширство, буйство. Вольнск. 2) м. = **Галабу́рдник**. Желех.

Галабу́рдити, джу, диш, гл. Дебоширствовать, производить беспорядок. Вольнск.

Галабу́рдник, ка, м. Буйн, дебошир. Желех.

Галабу́та, ти, ж. Надменность. Вх. Зн. 9.

Галагáн, на́, м. = Галагáн. Зверху (води) блищав довгий рядок здорових, білих, дерев'яних галаганів, наче разок намиста. Левиц.

Галагівка, ки, ж. = Гаївка. Желех.

Галаджійка, ки, ж. Небольшой плужок с прямой градилью, без колісні. Одесск. у.

Галаджівий, а, е. ? Спідниця така, як ганчірка, а корсет новий галаджівий. Г. Барв. 113.

Галадун, на́, м. = Галадущик. Желех.

Галадущик, ка, м. = Гладущик. Желех.

Гала́й. 1) = Гала́йко. Желех. 2) Кличка собаки. Вх. Лем. 401. 3) На гала́й-бала́й. Необдуманно, на-авось, как попало, как-нибудь. Ном. № 13030. 4) У гала́й світа піті́ = Світ за́ очі піті́. См. Світ. Желех. См. Гала́ 2.

Галайда́, ді, м. Скиталец, бездомный. НВолын. у.

Гала́йкати, каю, еш, гл. Кричать; кричать и петь, мешая пение с криком. Желех.

Гала́йко, ка, м. Крикун, верезга. Желех.

Галайкотáти, кочу́, чеш, гл. = Гала́йкати. Желех.

Галайкоті́ти, кочу́, тіш, гл. = Гала́йкати. Желех.

Галайкува́тий, а, е. Крикливый, болтливый. Желех.

Гала́йстра, стри, ж. Толпа, куча народа, детей. Желех. *Орава. Брацлавщ.

Гала́кати, каю, еш, гл. Кричать. Цит, брате, не галакай на мене. Гн. II. 109.

Галамбе́ць, бця́, м. 1) Кушанье из кукурузной муки. Угор. 2) Род киселя из овсяной муки. Желех.

Галамбува́ти, бую́, еш, гл. Смешиваться, перемешиваться. Желех.

Гала́нка, ки, ж. Петля из веревки, известным образом связанная. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гала́нський, а, е. Голландский. Стор. II. 160.

Галанці́, ці́в, м. мн. Узкие брюки. У німецьких галанцях. Стор. I. 111. Носили латані галанці. Котл. Ен. IV. 14.

Галанча́тий, а, е. Одетый в узкие брюки.

Галапу́п, па, м. = Голопу́цьок? Вх. Пч. I. 14.

Га́лас, су, м. Крик, шум, вопль. За-реготались нехрещені... гай обізвався; галас, зик, орда мов ріже. Шевч. 29.

Галасáйко, ка, м. Крикун. Желех.

Галасáти, са́ю, еш, гл. = Галасува́ти. Еней на старших галасає. Котл. Ен. VI. 78. Дяки гарненько галасали. Мкр. Г. 70.

Галаслі́вий, а, е. 1) Крикливый. Желех. *2) Шумный. Галасливий був ярмарок—аж у голові мені закрутилось. Лип., у., Ситковцы. Ефр.

Галаслі́вість, вости, ж. Крикливость. Желех.

Га́ласний, а, е = Галаслі́вий. Желех.

Галасну́ти, сну́, не́ш, гл. Крикнуть. Желех.

Галасо́ве зі́лле, с. Раст. *Scopolina antropoides*. Вх. Пч. II. 36.

Галасува́ння, ня, с. Крик, вопль, действие от гл. галасува́ти. Галасування то піднімалось разом, то затихало. Левиц. I. 126.

Галасува́ти, сую́, еш, гл. Драть горло, кричать, вопить. Мій дом не улича, де кожний може галасувати. Левиц. Пов. 269. Жінки, пороспускавши коси, розхрістані і без свиток... галасували на весь рот. Котл. Ен. VI. 52.

Галасува́тий, а, е = Галаслі́вий. К. Кр. 40.

Галатін, на, м. = Гала́йко. Желех.

Галаху́ра, ри, об. Насмешливое прозвание лица духовного звания или его домочадцев. Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.

Галаюва́тий, а, е = Галайкува́тий. Желех.

Галдама́ш, ша́, м. = Одама́ш. Вх. Зн. 43.

Га-ле! меж. Иди сюда! Вх. Лем. 402.

Галеня́, ня́ти, с. Галченок. Чорнеські галенята, підійміться в гору. Чуб. 1030.

Гале́ра, ри, ж. Гребной корабль, галера. В тій галері од пристані далеко одпускали, Чорним морем далеко гуляли. АД. I. 209.

*Галерія́, рі́й, ж. Галерея. Сл. Нік.

Гале́рний, а, е и гале́рський, а, е. 1) Принадлежащий, свойственный га-

лере. Обізветься між турків Лях-Бутурлак, клюшник галерський. АД. I. 210. 2) **Галёрна робота**. Каторжная работа (гребцами на галерах были обыкновенно невольники).

***Галёрник, ка, м.** Каторжник (в старину). Сл. Нік.

Галець, льця и галечок, чка, м. Ум. от гал.

Галіти, лю́, ліш, гл. 1) Гладить **галом** (см.). 2) Торопить. *Пождіте, вгамуйтеся трохи, не галіте.* Котл. Ен. III. 25.

Галітися, лю́ся, лішся, гл. 1) Быть глаженным **галом**. 2) Торопиться, спешить. *На бой дивитись всяк галивсь.* Котл. Ен. VI. 67.

Галицький, а, е. Галицкий. Желех.

Галиця, ці, ж. = **Галка 1.** *Кинув не палицю, убив не галицю, скублю не пера. їм не м'ясо.* Ном., стр. 293, № 92.

Галич, чі, ж. соб. Галки, грачи. *Галич поле криє.* Шевч. 52. *Коли галич у повітрі шугає—буде хуртовина.* Грин. I. 254.

Галичанин, на, м. Житель Галиции. Желех.

Галичанка, ки, ж. Жительница Галиции. Желех.

Галичина́, ні, ж. Галиция.

Галівнік, ка, м. 1) Канат, которым тянут паром. Каменец. у. 2) Работник, тянувший судно, бурлак. Черк. у. См. **Галювати 1.**

Галка, ки, ж. 1) Галка, клуша, *ovis montedulus.* *Ой полети, полети, да чорная галко, да на Дін риби їсти!* Мак. (1834). 128. *Чорний як галка.* Ном. № 13152. 2) Небольшой шар, шарик. *Стоїть палка, на їй галка.* Ном., стр. 296. **Галки кла́сти, кідати.** Баллотировать шарами. Каменец. у. 3) **Мушкátна галка.** Мускатный орех. 4) Род хороходной весенней игры. Маркев. 73. *5) Ком глины, приготовляемый гончарами для посуды. *6) **Галкі, лок, ми.** Пучки горящей соломы, взлетающие во время пожара. *Горить так, що аж галки літають.* Лип. у., Ситківці. Ефр. Ум. **Галонька, галочка.**

Галман, на, м. Бранное слово для мужчины. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Галманка, ки, ж. Бранное слово для женщины. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Гало, ла, с. 1) Шар. 2) Стеклянный шар для глаженья. Полт. 3) Круглая поляна в лесу. НВолын. у. 4) Круглое пространство на озере, не заросшее водорослями. НВолын. у. 5) Лесное озеро. НВолын. у. См. **Гал.**

Галон, на́, м. Галун, позумент. *Золотії галони, а срібнії запони.* Нп.

Галонька, ки, ж. 1) Ум. от **галка**. 2) Ласкательное слово для женщины. *Спасибі тобі, Марусенько, галонько.* МВ. II. 124.

Галочка, ки, ж. Ум. от **галка**. 2) = **Галонька 2.**

Галу́-балу́, меж. В значении: болтать. Употребляется и как существительное, и как глагол. *Аби зійшлись, то як почнуть галу-балу,—кого вже тут не згадають!*—*Галу-балу, а свині в ріпі.* Ном. № 12948.

Галу́за, зи, ж. Ветвь. Гол. I. 206. Ум. **Галу́зка.** Ном. № 1045; **Галу́зонька.** *Є у лісі галузонька.* Гол. I. 206.

Галу́ззя, зя, с. соб. Ветви.

***Галузі́стий, та, те.** Ветвистый. *Галузисте дерево.* Лип. у., Ситковцы. Ефр.

Галу́зитися, жуся, зишся, гл. Ветвиться.

Галу́зка, ки, ж. Ум. от **галу́за**.

Галу́зонька, ки, ж. Ум. от **галу́за**.

Галу́зь, зі, ж. = **Галу́за**.

Галу́н, ну́, м. Квасцы. *Нате і мій галун до церкви.* Ном. № 6434. Ум. **Галу́нець, галу́нчик.** Аф. 354.

Галу́ніна, ни, ж. Квасцы (растворенные?). *Як посолити, то не озме сі галунина єйці.* ЕЗ. V. 92.

Галу́нити, ню, ниш, гл. 1) Мочить в растворе квасцов. Чуб. III. 15. *Крашанки галунять, а тоді варять у кірці.* Черниг. у. *2) Квасцевать (красить, квасить, дубить). Сл. Дубр.

Галу́нка, ки, ж. = **Крашанка.** МУЕ. I. 171. КС. 1891. V. 191.

Галуно́вий, а, е. Квасцевый.

Галу́нчик, ка, м. Ум. от **галу́н**.

Галу́х, ха, м. Несколько галушек, слепившихся вместе? *Галушку галух іззів.* Грин. I. 233.

Галу́ха, хи, ж. Большая галу́шка.

Галу́шечка, ки, ж. Ум. от **галу́шка**.

Галу́шище, щі, ж. Ув. от **галу́шка**.

Галу́шка, ки, ж. Галушка, кусочек теста, сваренный в воде или молоке, клецка. Чуб. VII. 440. **Рі́зані галушкі́, рва́ні галушкі́,**—смотря по способу приготовления. *Вари лишень гречані галушки.* Рудч. Ск. I. 11. Ум. **Галу́шечка.** *Иди, доню, вечеряти, бо галушечки скипіли.* Грин. III. 421.

Галу́шник, ка, м. Большой любитель галушек. Черниг.

Галуца́нка, ки, ж. Порода мяты. Вх. Лем. 402.

***Галченя́, ня́ти, ср.** Галчонок. *Пороззявлялм роти як галченята.* Звен. у., Пальчик. Ефр.

Га́ль, лі, ж. соб. Галки. *Галь на скиртах сидить.* Миуск. окр.

Гальва́, ві, ж. Мера жидкости. *Гальву вина.* Гол. III. 244.

Га́льма, ми, ж.=Гальмо́ 1. *Вітряк крутився, бо за гальму не зав'язаний був.* Змиев. у.

Гальмі́з, за, м. Отверстие в обухе топора для вставки топорща. НВолынск. у.

Гальмо́, ма́, с. 1) Тормоз для остановки колеса экипажа, колеса мельницы (деревянные дуги, сжимающие посредством веревки мельничное колесо, когда надо остановить его) и пр. 2) Переносно: препятствие, задержка. 3) Из'ян. *А нічого собі шкапина,— без гальма, ні за що зганить.* О. 1861. XI. Св. 49.

***Гальмові́й, а, е.** Тормазної. Сл. Дубр.

Гальмува́ння, ня, с. Действие тормозящего, тормажение, останавливание.

Гальмува́ти, му́ю, еш, гл. 1) Тормазить. *У гору йду—не бичую, із гори йду не гальмую.* Мет. 460. 2) Останавливать мельничное колесо. 3) Переносно: препятствовать, задерживать. *Хто де не дума—там ночує, хотів де бігти—там гальмує.* Котл. Ен. VI. 42.

Гальо́вина, ни, ж.=Га́лява. Лохв. у.

Гальо́нка, ки, ж. Парчевая лента. **Ми. гальо́нки.** Головной девичий убор из парчевой ленты. Ромен. у. Слов. Д. Эварн.

Галюва́ння, ня, с. Действие от гл. галюва́ти.

Галюва́ти, лю́ю, еш, гл. 1) Тащить судно против воды людьми или лошадыми. Чер. у. 2) Рыскать. *Галювали ціле літо по полю.* Чуб. III. 239. 3) Пустовать, быть незанятым. *Чого в тебе город галює,—хиба нема чого посадити?*

Галяба́рда, ди, ж. 1) Алебарда. 2) Особый вид топора. НВолын. у.

Га́лява, ви, ж. Поляна в лесу; незаросшее место среди хлеба в поле. НВолын. у. На реке, пруде: незаросшее место среди тростника (К. П. Михальчук). См. **Га́ло, гальо́вина.**

Галя́вна, ни, ж.=Га́лява.

Галя́па, пи, ж. ? Бранное слово для женщины. Шух. I. 34.

Галя́р, ру, м.=Гав'я́р. Вас. 205.

Галя́ра, ри, ж. 1)=Гале́ра. КС. 1882. XII. 505. 2) Судно для перевозки грузов. 3) Плоскодонная лодка на два весла. Вас. 157. Ум. **Галя́рка.** *Ми у Кременчуці переїздили на той беріг галярками.* Пирят. у.

Гам! меж. 1) Означает в детском языке: есть. *Не плач, дитино, зараз будем гам.—І сам не гам і людям не дам.* Грин. I. 236. 2) Означает быстро проглотить. *А лисичка його гам! та й проковтнула.* Рудч. Ск. II. 3.

Га́м, му, м. Крик, шум. *Гармидер, галас, гам у гаї.* Шевч. 333.

Гамазе́й, зе́ю и зе́я, м. и гамазе́я, зе́ї, ж. Магазин для склада и хранения каких-либо вещей, хлеба. О. 1862. I. 62. *Рушниць, мушкетів, оружжин наклали повні гамазеї.* Котл. Ен. IV. 56.

Гамазі́н, на, м.=Гамазе́я. *Підпалюють гамазини з хлібом.* Стор. МПр. 80.

Гамазі́й, зію, м. и гамазі́я, зіі, ж.=Гамазе́я. *Оттой хліб, що в гамазії, добрі люде розібрали.* Кв. II. I. 145.

Гамала́, ли, ж. Смесь? Род кушанья? *Накришили так то того, то сього,—вийшла чисто гамала,—поїли.* Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Гамали́к, ка́, м. Задняя часть шен. *Козаки сами там пораяються, а нашому брату дають оглоблю по гамалику.* К. ЧР. 354.

Гамаликува́тий, а, е. Толстошейй, коренастый. *Гамаликуватий віл.—Народ показний, гамаликуватий.* Г. Барв. 240.

Гаман, на, м. Кожаный мешочек для хранения табаку, карманных вещей; мошна, кошелек. Чуб. V. 919. *Загубила чотири гроші з гаманом.* Ном. № 12533. *Десь у мене був з кулями гаман.* АД. I. 173. Ум. **Гаманець, гаманчик.** Аф. 354. «*Ти курець?*»—*Курець, ясновельможний жане.* «*А є люлька й гаманець?*» Рудч. Ск. II. 202. Ув. **Гаманіще, гаманяка.**

Гаман, на, м. Еврейский праздник: Аман. *Гаман не свято, тряся не хороба.* Ном. № 5520. **Товчуть як жида гамана.* Дерут как Сидорову козу. Сл. Нік.

Гаманець, нця, м. Ум. от **гаман.**

Гаманіще, ща. Ув. от **гаман.**

Гамановий, а, е. Относящийся, принадлежащий **Гаману.**

Гамановий, а, е. Относящийся к **Гаману.** **Гаманове вухо.** а) Пирожное, приготовляемое евреями во время праздника **Гамана.** б) Бранное название еврея. Стор. II. 39.

Гаманчик, ка, м. Ум. от **гаман.**

Гаманяка, ки, м. Ув. от **гаман.** Аф. 354.

***Гамарити, рю, риш, гл.** Плавить. Сл. Нік.

***Гамарник, ка, м.** Плавильщик. Сл. Нік.

Гамарня, ні, ж. Металлоплавильное заведение. Полт.

Гамарство, ва, с. Плавильное искусство, металлургия.

Гамарський, а, е. Металлоплавильный.

Гамати, маю, еш, гл. Детское: есть. О. 1862. IX. 118.

Гамба, би, ж. Узел, служащий для застегивания вместо пуговицы. Гол. Од. 82. Угор.

***Гамбарас, су, м.** Кутерьма, волнение. *Там такий гамбарас ізняли, що хоч з хати тікай.* Звен. у., Пальчик. Ефр.

Гамбарня, ні, ж.—**Гарбарня.** *Кору з дуба пообдирано і забрано до гамбарні... Ото де шкури чинять, то й гамбарня зветься.* Киев. у.

Гамела, ли, об. Толстый, неповоротливый человек. Ном. № 13950.

Гамера, ри, гамерка, ки, ж. Бумаж-

ный вязаный колпак в виде усеченного конуса. Желех. Гол. Од. 48.

Гамерицький, а, е. Американский. Вх. Лем. 402.

Гамза, зі, ж. Казна. *У його багацько гамзи.* Аф. 354. См. **Кабза.**

Гамів, мови, ж.—**Гальмо.** Желех.

Гамір, мору, м. Шум, крик. Желех. *В містечку почався... гамір.* Левиц. I. 126.

Гамірка, ки, ж. Низкая деревянная ручка в большой пиле, которой распиливают дерево на доски. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гамірний, а, е. Шумный. Желех.

Гамкання, ня, с. 1) Детск.: еда. 2) Чавканье.

Гамкати, каю, еш, гл. 1) Детск.: есть. 2) Чавкать. *Зубами скреготить, яриться і гамка їсти здалека.* Котл. Ен. VI. 29.

Гамкнути, ну, неш и гамнути, ну, неш, гл. Однокр. в. от **гамати.** *С'єсть, глотнуть. Дай панові покуштувати, а він і гамкне.* Ном. № 1148.

Гаморіти, рю, ріш, гл. Кричать, шуметь. Желех. Подольск. *Люде гаморят, дерево тріщит, сичит, солома прискає, огонь шепотит (на пожежі).* Гн. II. 30. *Жінка гаморить на мене, теща і всі гості якось косо дивляються.* Грин. II. 178.

Гамрити, мрю, риш, гл.—**Гаморіти.** *Я думаю, що воно гамрить, аж то ви балакаєте.* Лохв. у.

Гамсел, ла, м. Ироническое название, даваемое черноморцами жителям Таврической губ. Черном.

Гамселіти, лю, ліш, гл. Колотить, бить, ударять. *Як почне тебе истиком гамселить, то будеш знать, як драгувать.* Екатеринос. у. *По столу кулаком гамселить.* Мир. ХРВ. 196. *У виски гамселило як обухом.* Мир. ХРВ. 266.

Гамування, ня, с. Усмирение, укрощение, успокоение, удерживание. *Той давно вже їздив по табору, гамуючи козацтво, тільки од його гамування іще гірш підіймався гомін.* К. ЧР. 209.

Гамувати, мую, еш, гл. Удерживать, останавливать, укрощать, усмирять, успокаивать. *Кров гамую,—з носа йде.* Уман. у. *Гамуй йому козаків,*

коли полковницький пірнач у судді. К. ЧР. 322.

Гануватися, муюся, ешся, гл. Удерживаться, останавливаться, успокаиваться. Аф. 354.

Гамуз, зу, м. 1) Мякоть, мязга. 2) Потрошити на гамуз. Разбить в дребезги. *Потрошили їм ноги на гамуз.* ЗОЮР. *3) **З усім гамузом.** Со всеми пожитками. Сл. Нік. I. 76.

Гамузом, нар. Все вместе, сполна. *Забрав гамузом, нічого не оставив.* Екатеринос. г. Ну, я скажу гамузом ціну за всю роботу. Лубен. у.

Гамула, ли, ж. 1) Каша из яблос с медом. Борз. у. 2) Полужидкая масса, клокочущая в сопках. Черноч. 3) Неудавшееся жидкое кушанье, сделанное слишком густым, подобным киселю, — напр., о борще, о галушках. Переясл. у.

Гамулець, льця, м. Узда. **Гамулець управити.** Надеть узду, переносно: смирить, обуздати. *Шкода відбрикуватись!.. Ми вправимо гамулець вам.* К. ПС. 55.

Гана, ни, ж. Порицание, бесчестье, поношение, стыд. Желех. **Завдавати, зробити гану.** Хулить, охулить.

Ганде, нар. Там. Вх. Лем. 402.

Гандевери, рів, м. мн. Шаровары из саети. (Запорожці) *наїздять у Богуслав на ярмарок та в саетових штанях, чи то в гандеверах, кидаються було у цебер з дїгтем.* О. 1861. XI. 31.

Гандель, гандлювання и пр. = **Гендель и пр.** О. 1862. I. 71.

***Гандж, джу, м.** = **Ганджа.**

Ганджа, жі, ж. = **Ганджа.**

Ганджар, ру, м. Широкий татарский кинжал. *Татарина в-пень стинає, бунчук, ганджар, лук довжезний, ворон коня відбірає.* Млак. 76.

Гандзя, зі, ж. Название коровы. Колб. I. 65.

***Гандлювати, люю, еш, гл.** Торговать, барышничать.

***Гандляр, ра, м.** Барышник, торговец, маклер. *А може то був гандляр, котрому професор торік продав корову.* Франко.

***Гандрабастий, та, те.** Долговязый, нескладный. *Дочка у його негарна була—гандрабаста якась, довга та худа.* Звен. у., Пальчик. Ефр.

Гандри біти. = **Байдики біти.** Желех.

***Ганеба, би, ж.** = **Ганетьба, Ганьба.**

Ганебне, нар. = **Ганебно.** *Ганебне зневажали.* Шейк.

Ганебний, а, е. Позорный, бесчестный, постыдный.

Ганебність, ности, ж. Позор.

Ганебно, нар. Позорно, постыдно.

Ганетьба, би, ж. Сильное порицание, поношение, стыд. *Ї тільки ганетьбою і можна придавити.*

Ганжа, жі, ж. = **Ганджа.** *Коняка не має ніякої ганжі.* Рк. Левиц.

Ганиба, бй, ж. = **Ганетьба.** *А сам в убожестві, в ганибі.* МВ. II. 43. *Було куди ні підуть мої дочки і поденно робити, або що, ніколи ганиби не чути.* Г. Барв. 294.

Ганиж, жу = **Ганус.** Вх. Пч. II. 34.

Ганити, ню, ниш, гл. 1) Порицать, укорять, бранить. 2) Злословить, порочить, поносить, бесчестить. *Служив Москві, Іване, а вона ж його гане.* Ном. № 669.

Ганібний, а, е. 1) = **Ганебний.** 2) В презрениі находящийся. *Сама бідна і ганібна.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Ганок, нка и пр. = **Ганок и пр.**

Ганус, су, м. Анис. Левч. 1.

Ганусівка, ки, ж. Настойка на анисе, анисовка. *Хазяйка пляшку ухопила, що ганусівка в їй була.* Алв. 18.

Ганусковий, ганусовий, а, е. Анисовый.

Ганути, ну, неш, гл. Сmekать, догадываться. *Ганути на кого.* Угор.

Ганца, ци, ж. Кляча. Вх. Зн. 9.

***Ганч, чу, м.** = **Ганджа.**

Ганчарь, ря, м. = **Гончарь.**

Ганчірка, ки, ж. 1) Тряпка, тряпица, ветошка, стирка. *Святая Покрівонько, покрий голівоньку хоч ганчіркою, аби я була жінкою.* Ном. № 493. *Зітри ганчіркою стіл, та не тією, а чистенькою.* Харьк. 2) Грязное старое платье. *Чого це ти в таку ганчірку убралась?* Ум. **Ганчірочка.** Ув. **Ганчірище.** Аф. 354.

Ганчіріна, ни, ж. = **Ганчірка.**

Ганчірник, ка, м. Тряпичник. Желех.

Ганчірочка, ки, ж. Ум. от **ганчірка.**

Ганчірря, ря, с. соб. и ганчіряччя, чя, с. соб. Тряпье. Черниг. *З вікон замість шибок визирає ганчірря.* Мир. Пов. II. 83.

Ганчірчище, ща, с. Ув. от ганчірка.

Ганчіряний, а, е. Тряпичный. Константиногр. у.

Ганьба́, бй́, ж. 1) Позор, бесчестие, стыд, поругание. *Ганьбою не візьмеш, так силою діймеш.* Ном. № 3892. 2) Порицание. *Тим тільки ганьба йому, що инсді чарку вип'є.* Лебед. **Ганьбу́ да́ти—кому́.** Выразить порицание. Ном. № 6820. *Я парубку ганьби не даю.* МВ. II. 125. *Ні хвали, а ні ганьби я не сплітаю твоїй пустині.* Шевч. 441.

Ганьбі́ти, блю́, бй́ш, гл. = **Ганити.** *Нащо ганьбити чоловіка?* Камен. у.

Ганьбі́тися, блю́ся, бй́шся, гл. 1) Быть порицаемым, хулим, порицаться, хулиться. 2) Стыдиться. Угор. *3) Срамиться.

Ганьблі́вий, а, е. 1) = **Гане́бний.** 2) Стыдливый. Угор.

Ганьблі́во, нар. = **Гане́бно.**

Ганьбува́ти, бу́ю, еш, гл. 1) = **Ганити, ганьбіти.** *Гарна дівка, ганьбувати ні за яку роботу не можна.* Г. Барв. 384. 2) — **ким.** Браковать, порочить, презирать. *Дівка ганьбує ним.* Черк. у. *Да чого, мила, смуткуєш, чи моєю маткою ганьбуєш?* Чуб. V. 690. 3) Жить бесчестно. *Судив мені бог та і п'яниченьку мужа, що він п'є і ганьбує, та ще й дома не ночує.* Нп.

Г(г)аньджува́ння, ня, с. Браковка. Сл. Дубр.

Ганька, ки, ж. Снаряд, которым гонят рыбу. Мнж. 178. То же, что и бовт?

Ганяні́на, ни, ж. Разгон. *Тепер у нас, як приїхали з Петенбурху пани, так така коняма ганянина, що куди тут.* Мелит. у. Слов. Д. Эварн.

Ганя́ння, ня, с. Беготня. *Одно ганяння з ранку й до ночі.*

Ганя́ти, няю́, еш, гл. 1) Гонять, поуждять к ходу. *Хлопці раз-у-раз сюди ганяють волів до водопою.* — *Його й наняє левади доглядати, проклятих геробців та гав ганяти.* Гліб. 2) Гонять, преследовать, травить, сгонять. *Ганяюгь, як солоного зайця.* Ном. № 10071. *У хаті—хоч вовків ганяй,—холодно.* Ном.

№ 638. 3) Много бегать в хлопотах, суетиться. *Цілісенький день ганяв сьогодні і нічого не пощастило зроби́ти.* — *Чого ти ганяєш як навіжений?* *4) Носиться, бегать без дела. *Де ти ганяєш цілий день, хлопче?!* Херс. Нік. 5) Гоняться, добиваться, искать. *За великою добыччу ганяє.* Макс. (1849). 31.

Ганя́тися, няю́ся, ешся, гл. Гоняться. *Ганялись наші батьки по низовил степах за білорогими сугаками.* К. ЧР. 213.

Га́пка, ки, ж. 1) Петля из проволоки для застегивания платья. 2) Задница. К. ЦН. 223. *3) Девка-простофиля: о женщине: деревенщина.

Га́плік, ка́, м. Проволочный крючок для застегивания платья. **Утя́ти до га́пліків.** Сделать что-либо некстати, невпопад. Ном. № 12469. *Утяв до га́пліків.* Котл. МЧ. 460.

Га́плікóвий, а, е и га́плі́чний, а, е. Относящийся к га́пліку́. *Га́плична петелька.* Сделанный на крючках. *Га́пличкова жилетка.*

Га́пличо́к, чка́, м. 1) Ум. от га́плік, 2) Род узора в вышивке. КС. 1893. V. 278.

Га́птарі́ха, хи, ж. Жена золотошвея.

Га́пта́рка, ки, ж. Золотошвея. Аф. 355.

Га́пта́рство, ва, с. Искусство вышивать золотом. золотошвейство.

Га́пта́рський, а, е. Относящийся, принадлежащий золотошвею, золотошвейский. *Це га́птарське діло.*

Га́пта́рь, ря́, м. Золотошвей.

Га́птарюва́ти, рю́ю, еш, гл. Быть золотошвеем. *Він уже десять год га́птарює.*

Га́пто́ваний, а, е. Вышитый, расшитый золотом или серебром. *Комір і по́ли га́птовані золотом.* К. ЧР. 102.

Га́птува́ння, ня, с. 1) Вышивание золотом или серебром. 2) Вышивка золотом или серебром.

Га́птува́ти, ту́ю, еш, гл. 1) Вышивать золотом или серебром. *Шовком шила, злотом га́птувала.* Рудч. Чп. 190. 2) Иногда употребляется и в значении просто вышивать. *Нехай же шиють, шовком га́птують.* Метл. 3) **Сте́жку га́птува́ти.** Направлять путь. *Треба ж*

роспитатись, куди прямувати, яким трахтом стежку гаптувати.

*Гар, га́ру, м. Гарь. Сл. Нік.

Гараба́кати, каю, еш, гл. Орать, горланить. Желех.

І. Гарáзд, нар. 1) Ладно, хорошо. «Приходьте сьогодні до мене!»—Гаразд! 2) Хорошо. Ей, чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький починив, що з ляхами із мостивими у Білій Церкві замирив? АД. II. 110. Не журись, каже, дівко,—все гаразд буде. Рудч. Ск. II. 44. 3) Хорошо, достаточно, как следует, надлежащим образом. Не найшов гаразд шляху. Ном. № 667. Сам ти гаразд не тямиш, що робиш. Ком. Р. II. 3. І ви, плебеї-гречкосії, і ви молилися, та вас ніхто не милує. Не вміють вас і помилувать гаразд. Шевч. 609. 4) Счастливо, благополучно. Як усе дома буде гаразд, то може і прийду. 5) Очень. Гаразд таки причарувала і його до себе. Стор. МПр. 70. *6) Восклицание, лозунг: Держись, будь наготове! Ум. Гараздненько. Сонечко гараздненько обитріє. Сим. 201.

II. Гарáзд, ду, м. 1) Добро, счастье, благополучие. Чоловікові мило згадати про давні свої гаразди. Федьк. Я гаразду не зазнала, та вже й не зазнаю. Гол. I. 263. Живуть собі люде у добрі та в гаразді. 2) Гараздí—Достáтки. Шух. I. 104. 3) На гарáзд. К добру, кстати. Чи буде це на гаразд?

Гараздненько, нар. Ум. от І. Гарáзд.

Га́рак, ку, м. Ром. МУЕ. I. 110.

Гарамі́й, м'я, м. Обманщик (о евреях). ЕЗ. V. 151.

*Гаранто́ваний, а, е. Гарантированный. Сл. Нік.

*Гарантува́ти, тую, еш, гл. Гарантировать. Сл. Нік.

Га́рап, па, м.—Ара́п.

Га́рапа, пи, ж.—Га́рапник. Драг. 277.

Гарапі́й, пія, м.—Га́рапник. Він його як учеше гарапієм по спині! Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Га́рапник, ка, м. Плеть, арапник. Рудч. Ск. II. 183. Шух. I. 292. Гарапник тройчатий. Г. Арт. (О. 1861. III. 105).

Гарасі́вка, ки, ж. Узкая красная шерстяная ленточка. Гарусная лента. Желех. Гол. Од. 54, 47. О. 1862. II. 9.

Гарасікува́тися, куюся, ешся, гл. Браниться, спорить. Вх. Зн. 9.

Га́рач, чу, м. Дань, податъ (хану).

*Гаращо—? Гаращо все загарбали собі в руки! Неч.-Лев. «Кайдашева сім'я», 1887, стр. 168.

Га́рб, бу, м. Большой крюк, багор. Морд. 3 гарбом. С лишком. До Петриківки буде добрих сім верстов з гарбом. Новомоск. у.

Га́рба, бі, ж. 1) Большая телега на высоких колесах, арба. Мкр. Н. 2) Телега на двух колесах. О. 1862. V. Кух. 37. Ум. Гарбі́чка. Тією гарбичкою я по сіно їздив. Екатериносл. у.

Га́рба́жійка, ки, ж. Лук-сеянец. Херс.

Га́рбання, ня, с. Захват, грабеж. Гарбання чужої предківщини. К. XII. 133.

Га́рба́р, ру, м. Крик, шум, гам. Там у хаті гарбар. НВолын. у.

Га́рбарі́ха, хи, ж. Жена скорняка. Правоб.

Га́рба́рня, ні, ж. Кожевенный завод. Правоб.

Га́рба́рство, ва, с. Скорнячество. Правоб.

Га́рба́рський, а, е. Принадлежащий, свойственный скорняку. Правоб.

Га́рбарува́ти, рую, еш, гл. Кричать, шуметь. У корчмі там гарбарують. НВолын. у.

Га́рба́рь, ря, м. Скорняк, кожевник. Гол. Од. 41.

Га́рбарюва́ння, ня, с.—Га́рба́рство.

Га́рбарюва́ти, рую, еш, гл. Заниматься, промышленять скорнячеством, скорнячить. Правоб.

Га́рбати, баю, еш, гл. Грабить, захватывать, забирать. Червінці до себе гарбай. Шевч. 284.

Га́рба́чій ча́я, м. Рабочий из артели пастухов овец, заведывающий гарбою с припасами,—исполняющий обязанности эконома и повара. О. 1862. V. Кух. 37.

Га́рбі́чка, ки, ж. Ум. от гарба́.

Га́рбо́вий, а, е. Относящийся к арбе, ей принадлежащий. Скрип коліс гарбових. К. МБ. XI. 142.

Гарбу́з, за́, м. 1) Тыква, *Cucurbita maxima*. 2) **Да́ти гарбуза́.** Отказаться сватаючись. *Сватало її багато парубків, так вона всім гарбуза давала.* Чуб. II. 92. **Покуштува́ти, взя́ти, з'їсти гарбуза́.** Получить отказ при сватовстве. *Ном. № 8976. Ум. Гарбузе́ць. Ув. Гарбузі́ще, гарбузі́яка.*

Гарбузе́ня, ня́ти, с. Шутливо: маленькая тыква. *Ум. Гарбузеня́тко. Ой казав ти, вражий сину, що гарбузеня́тко,—як я тобі втелючила,—помагав і батько.* Грин. III. 680.

Гарбузе́ць, зця́, м. 1) Ум. от гарбу́з. 2) *Мн.* Семена из тыквы.

Гарбузі́ще, ща, м. Ув. от гарбу́з.

Гарбузі́ння, ня, с. Тыквенные стебли и листья.

Гарбузо́вий, а, е. Тыквенный. *Гарбузовий огуд.* *Ном., стр. 296.*

Гарбузі́я, зя́ти, с. = **Гарбузе́ня.** *Дурний бойко, не видів огірків, та й каже, що то гарбузята.* Фр. Пр. 102.

Гарбузі́яка, ки, м. Большая тыква. *Вид—як волоський гарбузьяка.* Г. Барв. 427.

Гарбузі́чий, а, е = **Гарбузо́вий.**

Гарга́ла, ли, ж. Сосуд для ношения воды. Угор.

I. Гарга́ра, ри, ж. Сварливая баба. *Стара гаргара.* *Ном. № 13620.*

***II. Гарга́ра, ри, ж.** Просторное помещение, сарай, комната. *Була це спора гаргара синькою розмальована з зеркалом у золоченій рамі.* Лепкий.

Га́рд, ду, м. 1) Ряд перегородок или загородок в воде для ловли рыбы. *Браун. 17. МУЕ. I. 43.* 2) Перегородка поперек реки из камней. *КС. 1882. V. 348.* 3) Рыболовный завод. *Аф. 355.* *Було тобі б, пане Саво, гард не руйнувати.* Чуб. V. 966.

Гардаджі́й, джі́я, м. Мастер, устраивающий гард *З. МУЕ. I. 43, 36.*

Гардама́н, ну, м. Крепкая водка. *Напившись гардаману, пійшов бим гуляти.* Гол. III. 204.

Гардела́н, ну, м. = **Гардама́н.** *Напилам ся гардеману.* Чуб. IV. 513.

***Гардероба́, би, ж.** Гардероб. Сл. Нік.

Гардибу́рка, ки, ж. = **Карто́пля.** *Solanum tuberosum.* Вх. Пч. II. 36.

Гардівни́чий, чо́го, м. Надзиратель за рыболовнями. *Рудч. Чп. 246.*

Гардо́віна, ни, ж. = **Гордо́віна.** *ЗЮЗО. I. 141.*

Гардува́ти, ду́ю, еш, гл. 1) Запруживать. *Гардувати у ставку воду.* *Лубен. у.* 2) Быть перевозчиком. 3) Находиться. *До лісу почвалав, де гардував Евандр з попами.* *Котл. Ен. V. II.*

Гаре́ль, ля, м. = **Гарі́ль.**

Гаре́м, му, м. 1) Гарем. *Роскошуй в своїх гаремах.* *Шевч. 613.* *Гареми мусульманські забреніли дівчатами вродливими й жінками.* *К. МБ. XI. 152.* 2) От двадцати до тридцати соединенных плотов сплавного дерева (**тальб**), идущих один за другим. *Шух. I. 181.*

Гаре́мний, а, е. Гаремный. *Гаремна неволя.* *К. ПС. 46.*

Гаре́мник, ка, м. Многоженец, имеющий гарем. *К. МБ. III. 259.*

Гаре́мниця, ці, ж. Гаремница, гаремная жена или наложница. *Усіх жінок, усіх своїх гаремниць порозсилав Осман, куди схотіли.* *К. МБ. XI. 156.*

Га́рець, рця, м. Гарнец. *Ум. Га́рчик.* *Грин. II. 147.*

Гаре́шт, ту, м. и пр. = **Аре́шт и пр.**

Гарі́кало, ла, м. и с. Ворчун, придира. *Оцей (или оце) мені гарикало остогид!*

Гарі́кання, ня, с. Ворчание, придиричивость.

Гарі́кати, каю, еш, гл. Ворчатъ, делать постоянные внушения, придираются. *Ви нічого не робите, бо нема на вас кому гарикати.*

Гарі́катися, каюся, ешся, гл. Спорить, ссориться, перебраниваться. *Вони тільки й роблять, що гарикаються увесь день.*

Гарі́кнути, кну, неш, гл. Сказать сердито, огрызнуться. *Ат, живеться!—гарикнула стара, мов у розбитого дзвона вдарила.* *Мир. Пов. II. 46.*

Гарі́кливий, а, е. Ворчливый. *Стара гаріклива баба.* *Мир. Пов. II. 42.*

Гарі́ль, ля, м. Крошка, пылинка, мелкая часть. *Аф. 356.* **А ні гарі́ля.** Решительно ничего. *Ном. № 1923.*

Гарка́вець, вця, м. Картавый человек.

Гарка́вий, а, е. Картавящий, картавый. *Левч. 72.*

Гарка́вити, влю, виш, гл. Картавити.

Гарка́вка, ки, ж. Картавая женщина.

Гарка́во, нар. Картаво.

Гарка́ти, каю, еш, гл. Картавить. Левч. 27.

Гаркебу́з, за, м. Аркебуза, пицаль. Німецькі гаркебузи. К. ЧР. 38, 423.

Гарко́та, ти, ж. Картавость.

Гарку́н, на́, м. 1) Ворчун. 2) = **Гарку́ша**.

Гарку́ша, ши, об. Картавий, картавая. Левч. 27.

Гарлі́кати, каю, еш, гл. Плохо петь. Вх. Лем. 402.

Га́рма-да́рма, нар. Напрасно, без всякого повода. *Напався на мене гарма-дарма. Причепився гарма-дарма, задивився, що я гарна.* Нп.

Гарма́н, ну, м. 1) Ток, где молотят хлеб катком или возя по хлебу повозку с тяжестью; также и хлеб, разложенный на току для такой молотбы. *Сиділи у хаті, поки дощ пішов, залив їх гарман, а вони усе убуваютья. Вони тоді до його, аж його вже половина у чру.* Грин. I. 188. *Наслали... гарман, погарманились трохи, а то оставили на завтра.* Грин. I. 87. 2) **Ходіти в гарма́ні** (о лошадах). Молотить. *Ціх коней не можна брати, бо вони в гармані тепер ходять.*

Гарма́нити, ню, ниш, гл. Молотить лошадами или волами, запряженными в каток или в повозку с тяжестью. *У нас горох не молочений, чачавиця не гарманена.* Мил. 157.

Гарма́нка, ки, ж. Каток, которым молотят. Славяносерб. у.

Гарманува́ння, ня, с. Молотба хлеба лошадами, запряженными в каток или повозку с тяжестью.

Гарманува́ти, ну́ю, еш, гл. = **Гарма́нити**. *Гармануем, в мішки набіраем.* Грин. III. 566.

Гармаса́рь, ря́, м. Жеребец. Желех. Вх. Зн. 9. *Хот. Нік.

Гарма́та, ти, ж. 1) Пушка. *З гармати стріляли.* Шевч. 232. *Як став місяць серед неба,—ревнули гармати.* Шевч. 53. *Лід кріпкий, хоч гармати коти.* Ном. № 13436. 2) **Військова́ гарма́та**. Артиллерия. Ум. **Гарма́тка**, **гарма́точка**. *Стрельнули... з гарматки.* Чуб. II. 35.

Гарма́тій, тія́, м. = **Гарма́ш**. Желех.

Гарма́тка, ки, ж. 1) Ум. от гарма́та. *2) Сигнальная пушка. 3) Фигура в игре в скраклі.

Гарма́тний, а, е и гарма́тній, я, е. 1) Пушечный. *Ой буде розмова, гарматняя рада.* Песня. *Гарматній гук.* К. ЦН. 252. *Із королем гарматнім боєм бився.* К. ЦН. 171. 2) Укрепленный пушками. *Гарматний замок.*

Гарма́тня, ні, ж. Арсенал.

Гарма́точка, ки, ж. Ум. от гарма́та.

Гарма́ш, ша́, м. Артиллерист, пушкар. *Гей, гармаші! озвітесь із гармат!* К. ПС. 15.

Гарма́шний, а, е. Артиллерийский.

Гарми́дер, ру, м. Шум, крик, тревога, беспорядок, смятение. *Гармидер, галас, гам у гаї.* Шевч. 334. *Стук, гармидер,—свистять, кричать, голосить сопілка.* Г. Арт. (О. 1861. III. 103).

Гарми́дерник, ка, м. Производящий беспорядок, неутомный человек. дебоширник.

Гармидерува́ння, ня, с. Дебоширство.

Гармидерува́ти, ру́ю, еш, гл. Шуметь, дебоширствовать. *Не гармидеруйте но та слухайте, що каже старшина.* НВолын. у.

Гармиза́, зі́, м. Гарнизонный солдат. *Чемеричка наряджалась в руб'я, як циганка, а усатим гармизою Кришха Улянка.* Мкр. Н. 40.

Гарми́дер, ру, м. и пр. = **Гарми́дер** и пр.

Гармоні́йний, а, е. Гармонический. Желех.

Гармо́нія, ні́, ж. 1) Гармония. *Гармонія, і сила,—музика та й годі!* Шевч. 214. 2) Музыкальный инструмент: гармоника.

Гарнасі́тися, шу́ся, сі́шся, гл. 1) Возиться. барахтаться, драться. Вх. Лем. 402. 2) Комкаться, мяться. Вх. Лем. 402.

Гарна́сся, ся, с. Смятая, скомканная солома, трава, вообще скомканные, смятые вещи. *Саме гарна́сся,—доброї трави нема.* Вх. Лем. 402.

Гарнасува́тися, су́юся, е́шся, гл. = **Гарнасі́тися**. Вх. Лем. 402.

***Гарне́нький**, а, е. Хорошенький. Сл. Нік.

*Гарне́нько, нар. Хорошенько. Сл. Нік.

Гарнець, нця, м. 1) = Гарець. *Наварила гарнець бобу.* Чуб. V. 1140. 2) Мера жидкості. *Взяли собі гарнець меду, та й на дощі сіли.* Чуб. V. 1016.

Гарний, а, е. Хороший, красивый, пригожий. *З гарної дівки гарна й молодиця.* Ном. № 9004. *Гарна, як квітка гайова.* Ном. № 8425. *Плакали і молоді очі за ним, за його гарною вродою.* МВ. II. 11. *Не те гарне, що гарне, а що кому подобається.* Посл. *Гарна пісня. Гарна година.* *Гарні в рисунках. Красивые, прекрасные очертаниями. *Верх дубових обкладів вісли дорогоцінні макати й гобеліни, шляхетні в красках, гарні в рисунках.* Лепкий. Ум. **Гарне́нький, гарне́сенький.** *Гарненський голосок, та чортова думка.* Рудч. Ск. I. 18.

Гарнік, ка́, м. Роботник при возах. Левч. 135.

Гарнійшати, шаю, еш, гл. = Гарнішати.

Гарнісінький, а, е. Очень хороший, очень красивый. Левиц. I. 314.

Гарнісінько, нар. Очень хорошо, очень красиво. *Господи, як гарнісінько та веселісінько було.* О. 1862. IX. III.

Гарніти, нію, еш и гарнішати, шаю, еш, гл. Делаться красивее, хорошесть.

Гарно, нар. Хорошо, красиво. *Як гарна молодиця, то гарно й подивиться.* Ном. № 9003. *Бачуть сестру гарно вбрану.* Раулі. II. 11. *Гарно грає.* Рудч. Ск. II. 5. *Царь подякує гарно.* Рудч. Ск. II. 12. Ум. **Гарне́нько, гарне́сенько.** *Поцілуйсь гарненцько.* Чуб. III. 44.

Гарніок, ка, м. Красавец. Аф. 356.

*Гарніюній, я, е = Гарнісінький.

Гарніюсінький, а, е = Гарнісінький. *Сам гарніюсінький же, як ленок.* Г. Барв. 234.

Гарніюсінько, нар. = Гарнісінько.

Гарніючка, ки, ж. Красавиця. Аф. 356.

Гарпулець, льця́, м. Кол с железным наконечником, привязанный к веревке, другой конец которой прикреплен к плоту; служит для остановки плота, для чего вбивается в берег. Черк. у.

Гарт, ту, м. 1) Закал, закалка. *Гарт*

твердий дав коваль. НВолын. у. Кроме прямого значения, **да́ти, завда́ти гарту**, значит еще: задать кому. Ном. № 4180. *Дамо їм гарту.* Рудч. Ск. II. 123. *Дасть він вам гарту.* Св. Л. 283. *Як поспіє пшеничка (= кукуруза), то собаки дадуть їй гарту.* Кролев. у. *2) Сила, крепость. *3) Жесткий порошок для чистки металла. *4) Перегар металлический. *5) Свинцово-оловяная масса для типогр. шрифта. Сл. Нік.

*Гартівній, а́, е́. Закалочный. Сл. Дубр.

Гартівнічий, гартовнічий, чо́го. Производящий закалку.

Гартіваний, а, е. Закаленный, каленый. *Списи гартовані.* Шевч. 645.

Гартовня́, ні, ж. Печь для обжигания кирпичей. НВолын. у.

Гартува́ння, ня, с. Закаливание.

Гартува́ти, ту́ю, еш, гл. Закалять. *Гартувати залізо.* Чуб. I. 46. *Шабельки гартують.* Шевч. 131. *Бідуючи, серце собі гартували.* О. 1862. III. 25.

Гартува́тися, ту́юся, ешся, гл. Закаляться. Аф. 356.

Гарува́ти, ру́ю, еш, гл. 1) Запрашивать (цену, вознаграждение). *Як що не дуже багато будуть гарувати, то й поступайтесь: там рублів п'ять, ну, хогь і десять, то вже давайте, а як що зацурують як дурень за батька, то йдіть у друге місто.* ХС. VII. 421. См. **Гарува́ти.** 2) Тяжело, без отдыха трудиться. *Увесь вік гарував та загарував собі тільки п'ядь землі та домовину (К. П. Михальчук).* **Чекай, терпи, не доїж, не допий, заробляй, гаруй, як той вів у плузі.* Борд. 81.

Гару́ка, ки, об. Сварливый человек. Вх. Зн. 9.

Гарука́тися, ка́юся, ешся, гл. Ссориться, браниться. Вх. Зн. 9.

Гарфа, фи, ж. Арфа. *По-під ворітьми в гарфу грав.* Млак. 73.

Гарцівнік, ка́, м. 1) Ездок на лошади. 2) Шалун. 3) Плясун.

Гарцівні́ня, ці, ж. 1) Шалунья. *На всю губу гарцівниця в людях і в господі.* Мкр. II. 30. 2) Плясунья.

Гарцьо́вий, а, е. Вмещающий в себе гарнец. *Гарцьове відерко.*

Гарцюва́ння, ня, с. 1) Скачка на лошадях, ристание, гарцювание. 2) Бега-

нє, скачки, шалости. 3) Пляска усерд-
ная.

Гарцювати, цюю, еш, гл. 1) Ска-
кать на лошадях, наездничать, рыс-
кать, гарцовать. *На вороному коні гар-
цюєм.* Шевч. 312. *Батько веде того
коня за недоуздок, а він так гарцює, ко-
питами землю вибиває.* Рудч. Ск. II.
112. 2) Бегать, скакать, шалить. *Як
хочете гарцювати, так ідіть на двір.*
Кобел. у. *Іще сами як діували та з
хлопцями як гарцювали.* Котл. Ен. III.
50. *Бабина знай цілу ніч гуляє з хлоп-
цями та крутиться і не раз так бувало,
що гарцюючи і мички попалить.* Рудч.
Ск. II. 54. 3) Танцовать. Рудч. Ск. I.
75. *Ріжуть скрипки і бандури, дівчата
гопцюють; хлопці, піт аж льється з
шкури, коло їх гарцюють.* Г. Арт. (О.
1861. III. 102).

Гарч, ча, м. Черная гадюка, *Pelias
berus.* Желех.

Гарчання, ня, с. 1) Ворчание (о со-
баке). 2) = **Гарікання.**

Гарчати, чу, чіш, гл. 1) Ворчать.
Собака гарчить. Рудч. Ск. I. 18. *Чия б
гарчала, а твоя б мовчала.* Ном. № 3481.
2) = **Гарікати.**

Гарче, чя, с. = **Гарч.** Вх. Зн. 9.

Гарчик, ка, м. Ум. от **гарець.**

***Гарчливий, а, е.** Ворчливый. Сл.
Нік.

Гарькавий и пр. = **Гаркавий и пр.**

Гарювати, рюю, еш, гл. Шалить.
Лохв. у. Мил. 61.

**Гарюкало, ла, м. и с. гарюкання,
ня, с., гарюкати,-ся, каю,-ся, еш,-ся,
одн. в. гарюкнути, кну, неш, гл.** = **Га-
рікало, гарікання, гарікати, ся,
гарікнути.** *З тими наймичками треба
все гарюкатись, сваритись.* Левиц. I.
475.

***Гаряря!** межд. Ату его! Лови его!
Пир. у., Кононівка.

I. Гаряч, чу, м. Сбитень. *Дуже змерз
був, а як напився гарячу, то й зігрівся.*
Екатериносл. (Залюб.).

II. Гаряч, ча, че. Краткая форма от
гарячий. *Лучче мені, моя мати, гаряч
камінь їсти.* Чуб.

Гаряче, нар. 1) Горячо, жарко. *І сю-
ди гаряче, і туди боляче.* Ном. № 8051.
2) Пылко, горячо.

Гарячий, а, е. 1) Жаркий, горячий.
Гарячий борщ. Гарячий комин. Рудч.
Ск. II. 166. *Умила личенько гарячою
сльозою.* Мет. 48. **Гарячого сала за
шкуру заліти.** *Задать кому, причи-
нить мучения.* 2) Пылкий, вспылчивый,
горячий. *Гарячий чоловік.* 3) Разгорев-
шийся, вспотевший. *Воли пристали,—
може ти їх водою напоїв гарячих?* Рудч.
Ск. II. 135. 4) * = **Гаряч I.** *В баклагах
гарячий носять.* Котл. III. 44. 5) **Гаря-
чий час.** *Горячее время, недосуг.* 6) **На
гарячому вчинку.** *На месте престу-
пления, по горячим следам. Злапати на
гарячому вчинку.* Ном. № 7439.

Гарячити, чу, чіш, гл. Разгорячать.
Варенуха почала його гарячити. Левиц.
I. 281.

Гарячити, чю, еш, гл. Становиться
горячим, жарким. *Сонце підбилося—на
дворі гарячіє.*

Гарячка, ки, ж. 1) Жар, горячка. *На
гарячку лежить.* Ном. № 8136. 2) =
Гаряч (Сбитень). Правоб.

***Гарячківий, а, е.** Горячечный. **Га-
рячкова праця.** *Лихорадочная работа.*
Сл. Нік.

Гарячкувати, чкюю, еш, гл. Пороть
горячку. *Я гарячкую, гарячкую—де во-
но ділися сокира та долото, аж воно
украє хтось.* Волч. у.

***Гарячкуватий, а, е.** Вспылчивый.
Сл. Яворн.

Гарячник, ка, м. Сбитеньщик. *Він
був гарячник, усе було у нас гаряч про-
дає.* Верхнеднепр. у. (Залюб.).

Гарячосердий, а, е. Вспылчивый,
жестокосердный. К. Кр. 30.

Гас, су, м. Керосин. Лохв. у.

Гасання, ня, с. Бегание, прыгание.

Гасати, саю, еш, гл. 1) Бегать, пры-
гать, метаться, усердно танцовать. *Га-
сав і я як божевільний по степах за ка-
бардою.* К. ЧР. 94. *«Сіль сиплеться з
кишені, сіль!»—кажуть чумакові, а він
гаса. «А вже,—каже,—мені не до солі,
коли грають на басолі».* Ном. № 10076.

*2) Носиться. *Гасає по полю мов на-
віжений.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Гасило, ла, с. Щипцы для гашения
свечей в церкви. Аф. 357.

Гаситель, ля, м. Гаситель, гасиль-
щик. К. Бай. 7.

Гасіти, гашу́, сиш, гл. Тушити, гасить. *Гасити свічку. Стала діврова палати, палати... взяли діврову гасити, коновками воду носити.* Чуб. III. 37.

***Гасівка, ки, ж.** Жестяная бутылка для керосина, бидон. *Наша гасівка на п'ять хунтів.* Крим.

Гасіння, ня, с. Погашение, тушение. *Левиц. I. 360.*

Гаска, ки, ж. Молоток для разбивания кусков соли, вываренной на солеваренных сковородах. *Вх. Зн. 49.*

Гасло, ла, с. 1) Сигнал, знак. *Дав єси до бою гасло і грізна потуґа встала.* К. Псал. 150. *Узяв мушкет, вистрелив на гасло.* КС. 1882. IV. 171. 2) Лозунг, пароль. *ЗОЮР. I. 203. *«Стій! Гасло?».* Лепкий.

Гасловий, а, е. Сигнальный.

Гаснік, ка́, м. 1) = Гасни́ця. 2) = Гасило. *Вх. Лем. 402.*

Гасни́ця, ці, ж. 1) Керосиновая лампа. *Нежин. у. Ум. Гасничка.* *2) Банка для керосина. Київщ.

Гаснути, ну, неш, гл. Угасать, потухать. *На вітрі свічка гасне. Гліла іскра, тихо дотлівала на роспутті широкому, та й гаснути стала.* Шевч. 236. *Крізь верби сонечко сияє і тихо гаснеє. День погас і все спочило.* Шевч. 424. *Гаснуть очі.* Шевч. 224.

Гасну́ти, ну́, не́ш, гл. 1) Однокр. в. от гасати. *2) Вспыхнуть, вырваться (о пламени). *З чого, питаєте, загорілось? Та з печі гаснуло, а тут поблизу солома.* *Звен. у., с. Пальчик, Ефр.*

Гаспед, да и гаспид, да, м. 1) Ядовитый змей, аспид. *Гадюча в серці в вас отрута, отрута гаспеда лихого.* К. Псал. 132. 2) Бранное: дьявол, бес. *А ти гаспид проклятий!* *Ув. Гаспедю́ка.*

Гаспедів, дова, ве, гаспедовий, а, е, гаспедський, а, е и гаспидовий, гаспидський. 1) Аспидский, относящийся к ядовитому змею. 2) Бранное: дьявольский, бесовский. *Чого вже не роблю з тими гаспедовими схизматиками.* *Стор. МПр. 80. Гаспидський сину!* *Ном. № 3558. Куди вас враг несе до гаспидського сина?* *Греб. 387.*

Гаспедю́ка, ки, об. *Ув. от гаспед.*

***Гастролюва́ти, люю́, еш, гл.** Гастролировать. *Сл. Нік.*

***Гасу́ля, лі, ж.** Лампочка (керосиновая). *Сл. Нік.*

Гат, ту, м. и га́та, ти, ж. = Га́тка. *Та вже ж тая криниченька гатом загачена.* *Рудч. Чп. 194. А вже ж тая криниченька гатою загачена.* *Чуб. V. 251.*

Гатала́, нар. Вскачь, галопом. *Жид їздить або тюпки, або гатала.* *Подольск. г.*

Гатала́й, меж., выражающее галопирование лошади. *Желех.*

Гатала́ти, ла́ю, еш, гл. Ездить, бежать вскачь, галопом. *Оця коняка, аби трохи захотів швидче їхати, зараз гаталає,—ні за що тобі не побіжить тлуса.* *Подольск. г.*

Гата́ман и пр. = Ота́ман и пр. *Грин. III. 636.*

Гателі́ти, лю́, ліш, гл. 1) С жадностью есть, пожирать. *А убойий ще й голодний... як припався гателити.* *Рудан. I. 30. *2) = Гатіти 2, 3 и 4.*

Гатине́ць, нця́, м. Раст. *Chenopodium Bonus Henrichus L.* *ЗЮЗО. I. 116.*

Гаті́ти, гачу́, тиш, гл. 1) Гатить, запруживать, мостить. *Мости мостили, греблі гатили.* *Макс. (1849). 55. Я греблю гачу.* *Чуб. I. 127. Хоч греблю гати (Так много). Ном. № 7666.* 2) Накладывать в большом количестве. *І на віщо стілько дров гатити в грубу?* 3) Бить, колотить, рубить. *Молотом гатити.* *Гн. II. 49. І ногами товче, і кулаками гатить.* *Св. Л. 286.* 4) Стрелять сильно; напр., из пушек. *Із рушниць стріляли, другі з муширів гатили.* *Мкр. Н. 34.*

Гаті́тися, чу́ся, тишся, гл. 1) Гатиться, быть запруживаемым. 2) Биться, колотиться, рубиться. *Перше попере гатіться сокирою (дерево), а потім на-з-укіс.* *МУЕ. III. 28.*

Гаті́нка, ки, ж. Миуск. окр. и гаті́ння, ня, с. Гачение, запруживание.

Га́тка, ки, ж. Гать, небольшая плотина. *Од гатки до гатки ходить по Росі великий порон.* *Левиц. I. 94. Ой піду ж бо я ту гатку гатити, щоб добре було до дівчини ходити.* *Ум. Га́тонька, га́точка.* *Я до гаточки,—гаточка загачена, я до дівчини,—дівчина заручена.* *Грин. III. 222.*

***Гату́нок, нку, м.** Вид, сорт. *Сл. Нік.*

Гать, ті, ж. = **Га́та, га́тка.** Шух. I. 6. 180.

Га́фини, фин, ж. мн. = **Афі́ни.** Вх. Зн. 1.

Га́фт, ту, м. Вышивка золотом или серебром. *А наша сорочка з тонкого рубочка... шовком мережена, гафтом гафтована.* О. 1862. IV. 20. (Нп.).

Гафтáрь, ря, м., гафтува́ння, ня, с., гафтува́ти, ту́ю, еш, гл. = **Гапта́рь, гаптува́ння, гаптува́ти.** Грин. III. 525.

Гаць-го-га! меж. Восклицание, на- травливающее собак, то же, что и **кусі.** Kolb. I. 65.

Га́ч. Бранное слово в выражении: *Хай тобі гач! Чорт с тобою.*

Гача́, ча́ти, с. = **Лоша́.** Вх. Лем. 402. Ум. **Гача́тко.**

Гаче́чок, чка, м. Ум. от **гак.**

***Гачи́ти, чу́, чиш, гл.** Крючить, за- крючивать. Сл. Нік.

Га́чі, чів, м. мн. Штаны: а) полот- няные. Гол. Од. 14, 66; б) белые сукон- ные. Шух. i. 120.

***Гачкува́тий, а, е.** Крючковатый. Сл. Нік.

Гачни́к, ка́, м. = **Очку́р.** Угор.

Гачо́к, чка́, м. Ум. от **гак.** Крючок. Шух. I. 226. *Скуй гачок на удку.* Ле- виц. I. 123.

Гачу́р, ра, м. = **Жеребе́ць.** Вх. Лем. 402. Ум. **Гачу́рик.** Вх. Уг. 232.

Гачу́ра, ри, ж. Трехлетняя кобыла, не имевшая лоша́т. Вх. Лем. 402. Ум. **Гачу́рка.** Вх. Уг. 232.

Гачу́рик, рика, м. Ум. от **гачу́р.**

Гачу́рка, ки, ж. Ум. от **гачу́ра.**

Гаше́ння, ня, с. = **Гаси́ння.** К. XII. 127.

Га́шка, ки, ж. Гадука, змея. Желех. Вх. Зн. 10. *Мов та гашечка коло в'ється. Федьк. Тому мене (ялицю) тяжка печаль як гашечка обняла.* Млак. 108.

Гашу́рка, ки, ж. Ящерица. Вх. Лем. 402. См. **Ящи́рка.**

Гая́! меж. Крик, чтобы прогнать птиц, то же, что и **шугу́.** *Гая, гая в луги, райські пташки.* Чуб. III. 400.

Га́янка, ки, ж. Проволочка, замед- ление. *Пізно приїхали, бо трапилась га- янка: вісь зламалась.*

Га́яння, ня, с. Действие медлящего, медленность, медлительность. *Твоє га- яння до ладу не доведе.*

Га́яти, га́ю, еш, гл. 1) Замедлять, задерживать. *Ой матінко, та не гай ме- не! в велику дорогу виряжай мене!* 2) **Га́яти час.** Терять время, медлить. *Не гаймо щасної години.* Г. Барв. 192. *По- брались ми у Любчики, не гаявши часу.* МВ. II. 134.

Га́ятися, юся, ешся, гл. Медлить, мешкать. Рудч. Чп. 246. *Ой на, сину, коника—не гайся, щоб ти д того вій- ська не зостався.* Лис.

Гавт, ту, м. = **Гвалт.** Драг. 247.

Гваджени́ця (= гладжени́ця), ці, ж. = **Те́рлиця.** Вх. Лем. 403.

Гвалт, ту, м. и пр. = **Гвалт и пр.**

Гварди́онець, нця, м. Гвардеец. *Мене, дядьку, вибрали у гвардійонці.* О. 1861. VIII. 25.

Гва́рдія, дії, ж. Гвардия. *А паничів у гвардію.* Шевч. 417. *Царська гвардія.* Мир. ХРВ. 133.

Гва́рити, рю, риш, гл. Говорить. *Як бим не зробила, то бим не гварила.* Гол. I. 89.

Гвер, ра, м. Ружье. Федьк. I. 4.

Гві́нт, та́, м. = **Шруб.** Ум. **Гві́нтик.** *Чистив він ту рушницю і загубив ма- ленького гвинтика.* Грин. II. 206.

Гвинто́вка, ки, ж. Винтовка. Стор. II. 12.

Гві́зде́, дя́, с. соб. Гвозди. Шух. I. 88.

Гві́здо́к, дка́, м. 1) Гвоздь. Ном. № 12909. 2) = **Гак 2.** Вх. Пч. II. 25. Ум. **Гві́здо́чок.**

Гвозди́к, ка, м. 1) Раст. а) Гвозди- ка, *Dianthus.* Вх. Пч. I. 10. (Вінки) з *гвоздиків та чорнобривців.* Левиц. I. 188. б) *Мн. Tagetes erecta L. ЗЮЗО. I. 138. Tagetes patula L. ЗЮЗО. I. 166.* 2) Пряность: гвоздика, *caryophyllus aromaticus.* МУЕ. I. 109. Ум. **Гвоз- ди́чок.**

***Гвозди́ка, ки, ж.** Гвоздика. Сл. Нік.

Гвозди́ти, джу́, діш, гл. Приби- вать гвоздями. *Варвара мостить, Сава гвоздить, а Микола крепить.* Ном. № 508.

Гвозди́чки, чків, м. мн. Раст.: а) *Tagetes patula L. Мил. М. 75.* б) — **польові.** *Dianthus Casthusianirum L. ЗЮЗО. I. 121.*

Гвор, ра, м. Клинья в штанах. Гол. Од. 66.

Гданськ, ка, м. Данциг (город).

Гданський, а, е. Данцигский. *Випили чарок по шість гданської горілки.* Стор. II. 26.

Гдась, нар. Когда-то. Черниг. у.

Где́, нар.—**Де.** Где каша з маслом, та ч нас не маєш. *Ном. № 2051.*

Г. Ге! *меж.* 1) Э! Ге, сякі-такі! Мене хочуть воювати, а ви нічого не знаєте. *Рудч. Ск. II. 10.* 2) Понукање для коровы, то же, что и **гей.** *Вх. Уг. 250.*

II. Ге, сз. Словно, будто, как. *Драг. 258. Ци достеріг єсь?—А чому бим не достеріг? Не так ге ви.* *Драг. 263.*

Гebaн, ну, м. Эбеновое или черное дерево. *Як з гебану волос чорний.* *Грин. III. 610.*

Гебeль, бля, м. = **Га́мбель.** *Після гебля сокирою.* *Ном. № 6396.*

Гев, нар. Тут, здесь, сюда. *Дві душечки гев пустіте.* *Гол. I. 234. Подь гев, по-ле-гев!* *Иди сюда, иди-ка сюда!* *Вх. Зн. 51. Вх. Лем. 425.*

Геваді, нар.—**Туді.** *Вх. Лем. 402.*

Ге́вал, ла, м. Мужик, хам. *З виду він і по одежі не гевал, не бурлака, а щось не просте.* *Стор. МПр. 4. К. ЧР. 423.*

Ге́валка, ки, ж. Мужичка, хамка. *Аф. 357.*

Ге́вгати, гаю, еш, гл. Осаживать на-зал (волы). *Гевгати воли.* *Вх. Зн. 10.*

Ге́вер, ру, м. Ручка у пилы. *Аф. 357.*

Ге́вка, гэвси, нар.—**Гев.** *Вх. Уг. 232.*

Гегeп, меж.—**Геп.**

Гегeпнути, пну, неш, гл. То же, что **гeпнути**, но еще сильнее.

Гегeпнутися, пнуса, нешся, гл. То же, что и **гeпнутися**, но еще сильнее.

Гедe, нар. Тут, здесь. Угор.

Гeдз, за, м. и пр.—**Гедз** и пр.

***Гeзде**—**Гeзде.** *А зимарка таки гезде.* *Черемш. «Село вигибає».*

I. Гей! *меж.* 1) Понукание для волов, коровы: прямо вперед. *Воликів за налігач... та й гей! соб! цабе! помаленьку.* *Рудч. Ск. II. 142. *Гей-гаря.* Понукание волам. *Сл. Нік.* 2) Эй, ну! *Гей, хлопці, до роботи! А гей, княгине, давай козакам вечеряти.* *К. ЧР. 217.* 3) Песенное непереводаемое восклицание. *Розвивайся, сухий дубе, завтра мороз буде, гей завтра мороз буде.* *Мет. 21.* 4) **Гей-си**—**Шугу.** *Гей-си, гей-жи, зозу-*

ленько, в темний ліс кувати. *Чуб. V. 758.*

II. Гей, гей-би, сз. 1) = **II. Ге.** *Вх. Лем. 403. *Гей-би.* Как-бы, как-будто. *Сл. Нік.* *2) Вот, вишь. *Бо віз гей розсохся.* *Черемш. «Верх.».*

Гeйкання, ня, с. 1) Произнесение слова **гей.** 2) Пение песни с припевом **гей.** *МУЕ. III. 39.*

Гeйкати, каю, еш, г. 1) Кричать **гей**, погонять. *Батько орав, а я гейкав.* *О. 1862. IX. 68.* 2) Петь песню с припевом **гей.** *На новий рік у вечір ідуть на Буковині гейкати хлопці... ідуть до кожної хижі під вікна, співають.* *МУЕ. III. 38.* *3) Напевать песню, петь песни на один мотив. *Хот. Нік.*

Гeйкатися, каюся, ешся, гл. Везя тяжесть, очень много хлопотать, возиться. *Гейкався я чимало, поки виїхав на гору.*

Гeйки, меж. В значении: ехать вперед в следующей поговорке: *Ні стейки, ні гейки.* *Ном. № 13864.*

Гeйкнути, ну, неш, гл. Вскрикнуть **гей.** *Гейкнув на сиваки.* *Гн. II. 168.*

Гeйку, меж. Призывной возглас. *Тетяно! чи не знаєш, гейку, де зсипано просо?*

Гейнувати, ную, еш, гл.—**Гайнувати.** *Узяв жовнір пити, узяв гейнувати, аж ся взяла жовнірська фортуна вменшати.* *Гол. III. 85.*

Гейс! меж. Крик на волов: вперед! *Вх. Лем. 403. См. Гейсь.*

Гейс-берта, — бертя! = Гейса. *Вх. Уг. 232.*

Гейса, меж. Крик на волов: налево. *Вх. Лем. 403.*

Гейсь! меж. Крик на волов: направо. *Колб. I. 65. См. Гейс. См. Ча.*

Гекза́метр, тру, м. Гекзаметр. *Все б гекзаметри плели.* *Шевч. 664.*

Ге́ла, ли, ж. Род детской игры. *Мил. 56.*

Ге-ле-ге́в, меж. Оклик зовущего: ау! го-го! *Адам заволав: геле-гев! Євро!* *Гол. IV. 522.*

Гелeта, ти, ж. 1) Деревянный сосуд. боченок. Угор. 2) Подойник. Полт. Ум. **Гелeтка.** *В мене грошей гелетка.* *Грин. III. 647.*

***Гелoт, та, м.** Илот, раб.

Гель, меж. Подражание крику гусей. А гусочка *гель-гель-гель*. Грин. III. 659.

Гембель, бля, м. Рубанок. Мнж. 165.

Гембелювати, люю, еш, гл.—Гемблювати. Струже, *гембелює*. Щог. V. 57.

***Гембиль, лю, м.** Шумная возня, история; крик-гам, брань. *Вона од страху підняла такий гембиль. Наробив гембілю, на другій вулиці чули*. Крим.

***Гемблювальний, а, е.** Деревострогальный.

***Гемблювання, ня, ср.** 1) Строганье рубанком. 2) Брезгание.

Гемблювати, люю, еш, гл. 1) Строгать рубанком. *Годі, майстре, гемблем гемблювати: прийде батько, буде сокирою підправляти* (Насмешка над плохим мастером). Мнж. 165. 2) Брезгать. *Не гемблюйте нашим хлібом-сіллю*. Черном.

Гембочка, ки, ж. Рубец шитья, загнутый на лицевую сторону и пристроенный. Волинск. г.

Гемон, на, м. Демон. Грин. II. 11.— Употребляется как бранное слово. Ув. **Гемоняка.**

Гемоніць, нця, м. ? *Випийте до денця,—там нема гемонця*. Ком. II. № 875.

Гемонів, нова, ве. Принадлежащий демону. Бранное слово. Желех.

Гемонський, а, е. Демонский. — Употребляется как бранное слово. *Не було тоді і чутки про ту гемонську вуню*. Стор. МПр. 40. *Гемонські діти*. Мир. Пов. I. 146.

Гемоняка, ки, м. Ув. от **гемон**. Желех.

Ген, нар. 1) Вон там. *На небі чистому ген хмара бовваніє*. Греб. 367. *Ген там на долині під могилою огонь палає*. Рудч. Ск. II. 18. 2) **Ген-ген.** а) Далекодалеко. *Пійдем ген-ген на гору*. Маркев. 33. б) Очень, сильно. *Мотря таки ген-ген забарилась*. Св. Л. 176. 3) Как существительное: название детской игры, состоящей в бросании ножа (с кулака, с ладони, с головы, зубами) так, чтобы он воткнулся в землю. КС. 1887. VI. 474. Мил. 55. Не отсюда ли и выражение: *дати гену*—сильно побить? Мнж. 168.

Генбаль, бля, м. У гребенщиков: «железная полоса в 5—6 вершков дли-

ны и 1½ вершка ширины с нарезанными поперек заостренными полосами. Употребляется для чистки пластин (рога), как рубанок у столяров». Вас. 164.

Генде, гендека, нар. Вон там. Желех. Вх. Зн. 10. ***Генде-о.** Вот где. Сл. Нік.

Гендель, ддя, м. Барышничество, торговля, маклачество.

Генденьки, гендечки, нар.—Генде. Вх. Зн. 10.

Гендльовий, а, е. Барышнический, торговый. *Це жидок гендльовий*.

Гендлювання, ня, с.—Гендель.

Гендлювати, люю, еш, гл. Барышничать, маклачить.

Генерал, ла, м. Генерал. *Тут де не взялись генерали, сенатори*. Рудч. Ск. II. 10.

Генеральний, а, е. Высший, главный. ***Генеральна старшина.** Генералитет. Сл. Нік.

Генеральський, а, е. Генеральский. Шевч. 552.

Генеральша, ши, ж. Генеральша. Грин. II. 294. *За балом бал у генерала. За генеральшою чимала орда панів і паничів*. Шевч. 553.

Геній, ния, м. Гений. *Не чути в його словах дихання генія*. К. Юв. XV.

Геніяльний, а, е. Гениальный. Левиц. I. 338.

Генорал, ла, м.—Генерал. Рудч. Ск. I. 150. МВ. I. 115. **Попереду ідуть генорали, а позаду б'ють у барабани*. Нп. Пир. у., Кононівка.

Гентіна, ни, ж. Кусок дерева, грубо отделанный для приготовления из него ложки, клепки для деревянной посуды. Шух. I. 247. 249.

Генто, гентова, гентолі, нар. Недавно, позавчера. Желех. Вх. Зн. 72, 10.

Гентоватішний, а, е, гентовашний. Недавний, позавчерашний. Вх. Зн. 10.

Генцинатий, а, е.—**кінь**—Норовистий **кінь**. Вх. Зн. 9.

Генька, генькай, нар.—Генде. Желех.

I. Геп, меж. Звукоподражание падению или удару; шлеп. *Кінь спіткнувся, а він геп у саму калюжу. Геп об землю!* Ном. № 6645.

***II. Геп, па, м.** Мужлан, простофиля.

Гéпа, пи, ж. Задниця. А я знаю, що він діє,—коло печі гепу гріє. *Ном. № 14074.*

Гепáка, ки, ж. = Гéпа. *Ном. № 13065; Мнж. 124, 92.*

Гéпати, паю, еш, гл. 1) Ударять. 2) Падать с шумом. 3) Шлепать, идти по мягкому. *І нащо ти гепаш по грязі?*

Гéпнути, пну, неш, гл. Однокр. в. от гéпати. 1) Ударить. *Гепнуло мов добнею.* *Ном. № 13890. Так і гепнув його об землю.* 2) Упасть, шлепнуться. *Він з коня так і гепнув.* 3) Бросить. *А Прокіп з серця аж люльку об землю гепнув.* *МВ. (О. 1862. III. 65).*

Гéпнутися, нуся, нешся, гл. = Гéпнути 2. *То це которий стане на горосі да попре спиною у стіну, то ноги пойдуть на горосі, а він задом так і гепнеться об підлогу.* *Стор. I. 42.*

Гепóнути, ну, неш, гл. То же, что и гéпнути, но с силой. *Аф. 358.*

Гéптатися (таюся, ешся?), гл. Браниться. *Шух. I. 34.*

***Гéптом, нар.** Оптом, чохом, на-глаз (покупать). *Та я їх не перещитував, я так—гептом купив.* *Пир., Конон.*

Гéрб, бу, м. 1) Герб. *ЗОЮР. I. 317. Блищали мідяні позолотисті герби на ридвані.* *К. ЧР. 54. Од Припети й до Сінюхи вславили себе Обухи, та й не злотом рабованим, не гонором купованим, не гербами-клейнодами, а своїми пригодами.* *К. Досв. 113. *2) Род, поколение (знатное).* *Сл. Нік.*

Гербáтка, ки, ж. Раст. *Verbascum lychnitis.* *Шух. I. 22.*

Гербóваний, а, е. Имеющий герб. *Гербований попихач езуїцький.* *К. МБ. II. 128.*

Гербóвий, а, е. 1) Относящийся к гербу. *Гн. I. 194.* 2) Гербовый. *Купив гербового паперу.* *Шевч. (О. 1862. VI. 5).*

***Гербóпис, су, м.** Родословник. *Сл. Нік.*

Гéрбувати, бую, еш, гл. = Грéбувати. *Батенькового слова мені не гербувати.* *Чуб. II. 18.*

Гергéпа, пи, м. и ж. Большой, неуклюжий мужчина или женщина. *Ув. Гергéпише.* *Лохв. у.*

Гергéпнути, пну, неш, гл. = Гегéпнути. *Лохв. у.*

Гергéпнутися, пнуся, нешся, гл. = Гегéпнутися. *Лохв. у.*

Гéргот, ту, м. и пр. = Гéргот и пр.

Гéргев, ва, м. = Кулéшінник. *Вх. Зн. 10.*

Гéрець, рця, м. Ратоборство, отдельная стычка перед битвой. *Завзятий як перець, покіль не вийде на герець.* *Ном. № 13652.*

Геркотáти, кочú, чеш, гл. = Герготáти.

Геркотня, ні, ж. = Герготáння. *І завелась на ставі геркотня.* *Греб. 363.*

***Герметічний, а, е.** Герметический. *Сл. Дубр.*

Героївський, а, е. Геройский. *В серці почуття героївські голубить.* *К. Дз. 235.*

Героїня, ні, ж. Героиня. *К. Бай. 145.*

Героїти, рою, їш, гл. Вдохновлять геройскими чувствами. *Любов к отчизні де героїть, там сила вража не устоїть.* *Котл. Ен. V. 52.*

Героїчний, а, е. Героический. *Левиц. Пов. 7.*

Героїчність, ности, ж. Геройство, героизм. *Левиц. (Правда. 1868, 423).*

Героїчно, нар. Героически. *Український дух виступив на своє діло житні героїчно.* *К. XII. 128.*

Герої, роя, м. Герой. *Перед його очима басували гетьманські коні, а на конях сиділи гетьмани-герої.* *Левиц. Пов. 166. Вони себе героями явили.* *К. ЦН. 191. Калімері зовсім не нагадував героїв Іліади.* *Левиц. Пов. 13.*

Героїство, ства, с. Геройство. *Геройство духа, що підіймає серце на благодатні задуми і на великі подвиги.* *К. XII. 130.*

Героїський, а, е. Геройский. *К. Бай. 64.*

Герсóнути, ну, неш, гл. Броситься бежать, побежать изо всех сил. *З сінець вискочила та й герсонула додому.* *О. 1862. VII. 38.*

Гертáнка, ки, гертáнь, ні, ж. Гортань. *Угор.*

Герúн, на́, м. 1) Вол с короткими тупыми рогами. *Лохв. у.* 2) Кувшин с отбитым верхом. *Лохв. у.*

Гéрць, ця, м. = Гéрець.

***Герцьóвий, а, е.** Дуэльный. *Сл. Нік.*

Герцювання, ня, с. 1) = **Герець**. 2) = **Гарцювання**.

Герцювати, цюю, еш, гл. = **Гарцювати**. Ном. № 12566.

***Гезде**, гезде-о. Вон где, вот где. Хот. Нік.

Гет, меж. и нар. = **Геть**. Угор.

Гетаж, жа, м. Тот, хто управляет рулем на заднем плоту сплавного леса (если плоты соединены в одну **дарáбу**). Шух. I. 183.

Гетка, ки, ж. = **Готка**. Вх. Пч. II. 15.

Гетá! меж. Крик на лошадь: направо. Вх. Лем. 403.

Геть, меж. и нар. 1) Долой, прочь, вон, отстань. *Геть, згинь, пропади і до мене не ходи!* Ном. № 8765. *Иди ж собі геть.* Рудч. Ск. II. 7. Во мн. числе — **гетьте**. ***Ось гетьте!** Да отстаньте, позвольте-же. *Ось гетьте мені з дороги, бо ніяк з в'язкою пройти.* Пир. у., Конон. 2) Далеко. *На бистрому на озері геть плавала качка.* Нп. **Геть-геть**. Далеко-далеко. *Дніпро геть-геть собі роскинувсь, сияє батько та горить.* Шевч. 633. 3) Употребляется для усиления. Совершенно, решительно, далеко. *Геть чисто виїли. Геть виріжім вражих ляхів, геть що до єдного.* Лукаш. 109. *Загнали ляшків геть аж за Вислу.* Лис. 4) Очень. *Чи треба молотника? — Треба, та ще й геть.* Г. Барв. 303. 5) **Геть-то**. Употребляется для усиления значения. Порядочно. достаточно. *Прогаялись геть-то, оглядуючи монастирь.* К. ЧР. 82. *Ми знаємо про це і геть-то більше, ніж ви. І геть-то честью такою записався.* Греб. 362. *6) **Геть і**. Да даже, к тому же, притом же. *Вона така завбільшки, як голуб, геть і сивенька.* Крим. *7) **Геть чисто**. Сплошь. *Ціла булиця вигоріла геть чисто.* Крим. *8) Совсем. *Геть світ обмінився.* Черемш. «Верх».

Гетька, ки, ж. Лошаденка, кляча, крестьянская лошадь. Вх. Лем. 403.

Гетьман, на, м. Гетман. *Без гетьмана військо гине.* Ном. № 751. *Ей, чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький починив, що з ляхами із мостивими панами у Білій Церкві замирив.* АД. II. 110. Ум. **Гетьманонько**. К. ПС. 21.

Гетьманенко, ка, м. Сын гетмана. Аф. 385.

Гетьманець, нця, м. Житель **гетьманщини**.

Гетьманіха, хи, ж. = **Гетьманша**. *Гетьманиху за рученьку коло себе водить.* АД. I. 166.

Гетьманів, нова, ве. Принадлежащий гетману, гетманов. Ном. № 138, стр. 294. *Ой раді б ми вернутися, — гетьман не пускає; не так гетьман, не так гетьман, — гетьманова мати.* Чуб. V. 1030.

Гетьманівна, ни, ж. Дочь гетмана. Желех. **Одчепись, не в'яжись — я тобі не рівня, ти мужик-свинопас, а я гетьманівна.* Нп. Пир. у., Конон.

Гетьманка, ки, ж. Жительница **гетьманщини**. Желех.

Гетьманова, вої, ж. = **Гетьманша**. *Пані Барабашева, гетьманова молодая.* АД. II. 5.

Гетьманонько, ка, м. Ум. от **гетьман**.

Гетьманство, ва, с. 1) Гетманство; достоинство, сан. власть гетмана. *Молодий на гетьманство.* Ном. № 996. *Од козацтва, од гетьманства високі могили, — більш нічого не осталось, та й ті розривають.* Шевч. 123. *Єврася Хмельниченка на гетьмана настановляли.* АД. II. 121. 2) Страна и народ под властью гетмана. *У иншому царстві, у козацькому гетьманстві, у такому селі, як Пекарі, і там жило два брати.* Рудч. Ск. II. 139.

Гетьманський, а, е. Гетманский. *Візьміть мої гетьманські клейноди, панове.* Шевч. 573. Для обозначения красоты. *А був хороший із себе дуже: високе чоло гетьманське.* МВ. I. 152.

Гетьманування, ня, с. Гетманство, пребывание гетманом.

Гетьманувати, ную, еш, гл. Быть гетманом, гетманствовать. *З того часу Хмельницький гетьманувати став.* АД. II. 8. *То не багато Луговський (= Виговський) гетьманував: півтора года булаву держав.* АД. II. 124.

Гетьманша, ші, ж. Жена гетмана. Шевч. 144. К. ЧР. 131.

Гетьманщина, ни, ж. 1) Украина под властью гетмана. *То пан Хмельницький добре учинив: Полшу засмутив,*

Волощину побідив, Гетьманщину звеселив. АД. II. 104. 2) = Гетьманство 1. Ой тоді вже ви нас побачите ой у сій хатині, як вернеться гетьманщина в нашій Україні. Грин. III. 601.

Гець, меж. 1) = Гоц. Вона вже вбралась, да стала така дуже хороша; а він і каже: «гець-гець, тепер ходи в тачень». Рудч. Ск. II. 63. 2) Восклицання, натравлюющее собак, то же, что и гаць-го-га, кусі. Колб. I. 65.

Ги... Если нет слова на ги, см. на гі.

Ги, сз. = II. Ге. Таким слаба, ги рошиця. Гол. II. 554.

Гібель, лі, ж. 1) Погибель. *2) Масса, множество. В цьому ставку гибель риби. Народу там гибель. Крим.

Гібель, бля, м. = Гембель. Шух. I. 87.

Гібіти, бію, еш, гл. Хиреть, болей, страдать от недостатка чего-либо. Гибіла, гибіла моя ненька, поки і зовсім лягла. Переясл. у. Мусимо гибіти, бо нема в що вдягтися добре.

Гіва, ви, ж. 1) = Ива. Гива тим червива, що кілками з неї Христа мучили. Ном. № 315. *2) Иволга. «Гива, гива! свинку ззіла!» — так дрочаться діти. — «А ти коби-у-у (кобилу)», — ніби відказує гива. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Гівер, ра, м. Щепка, лучина. Вх. Зн. 10. См. Иверь.

Гіверень, рня, м. = Иверень. Кінь так біжить, що аж гиверні летять з під ніг. Черк. у.

Гівкати, каю, еш, гл. О сове: кричать. Вх. Лем. 403.

Гівовий, а, е. Ивовый. От і давай мучити Христа гивовими кілками. О. 1861. X. 52.

Гигі, меж. Подражание звуку смеха, плача, ржания лошади. Тепер продам, а сама зімою гиги буду їсти. Ном. № 10551.

Гиготати, гочу, чеш и гиготіти, гочу, тиш, гл. Ржать. Коняка гигоче, як її дають овес. Харьк.

Гид, да и ду, м. 1) — ду. Гадость, мерзость. Там зчищають грязь, а наші купу превелику нагорнули, мов зібрали гид з усього ринку. К. Дз. 67. 2) — да. Гадкий, мерзкий человек. Не займай гйда, не каляй вида. Ном. № 3291. 3) Гид гідом. Мерзость из мерзостей.

Такий поганій — гид гидом! 4) Употребляется в значении наречия: гадко, отвратительно. Такий бридкий, що гид і глянути на його.

Гиджга, меж. Крик для натравливания собаки. То же, что и кусі, гець. Сірко за тим вовком..., а чоловік кричить: «Гиджга, Сірко!» Рудч. Ск. I. 11.

Гідити, джу, диш, гл. = Гидува́ти. Каменец. у.

Гидіти, джу, диш, гл. Пачкать, мара́ть; переносно: бесчестить. Вона мене гидить, а я в тому не вісна. НВольн. у.

Гідість, дости, ж. = Гидо́та. Переясл. у.

Гидкий, а, е. Гадкий, противный, мерзкий, отвратительный, плохой. Чуб. V. 162. Гидкий як поплазка. Ном. № 8494.

Гідкість, кости, ж. Гадость. Левч. 25.

*Гидкіш(е), нар. и прил. Гаже. Сл. Нік.

Гідко, нар. 1) Гадко, противно, мерзко, отвратительно, плохо. І живеш гідко, і їсти бридко, як лихо чепає. Ном. № 2014. Та й гідко ти танцюєш, бабо! — Е, так довго. Ном. № 12558. *2) Нехорошо, плохо. Гідко сидіти. Ораним іти гідко. Херс. Нік.

Гидлівий, а, а. Брезгливый, брезгающий. Драг. 35.

Гидлівість, вости, ж. Брезгливость, чувство отвращения. І гидливість, і зненависть. Мир. Пов. II. 78.

Гидліво, нар. Брезгливо.

Гідний, а, е = Гидкий. Вх. Зн. 10. Доле ж моя нещаслива, доле ж моя гідна, я ся з тобов не набула, та лишень нагибла. Гол. I. 238.

Гідно, нар. = Гідко. Ой на дворі плютка, тогди нам добре тутка; лиш нам єдно гідно, що сватонька не видно. Гол. IV. 318.

Гідолецький, а, е = Идольський. Бранное слово. Гідолецька дочка. Ном. № 3567.

Гідолів, лова, ве. Гидолів син. Ном. № 3567.

Гидомір, ра, м. Гадкий, отвратительный человек. Та й вибрала ж якого идомира! Десь поганішого й на світі не було. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гидосвітний, а, е. То же, что и гидкий, гідосний, гидючий, но еще хуже, омерзительный. Така гидосвітна, що й кінця нема. Константиногр. у.

Гідосний, а, е—Гидкий. Левч. 95.

Гідосність, ности, ж.—Гідкість. Желех.

Гідосно, нар.—Гідко. Левч. 25.

Гидота, ти, ж. Гадость, мерзость, нечистота. Де жидота, там і гидота. Прил. у.

Гидування, ня, с. Брезгание, чувство отвращения.

Гидувати, дую, еш, гл. Брезгать, чувствовать отвращение. К. Юв. 42. *Може ви гидуєте, що не їсте нічого?—Принесли того дьохтю, — ми й почали пити. Ми ж гидуємо, а дід так і п'є.* Грин. I. 33. **Я раків не їстиму, я їх гидую.* Крим.

Гідчати, чаю, еш, гідшати, шаю, еш, гл. Делаться хуже, гаже. *Важко, нестерпуче бути харцизом! З кожним днем мені гідшає.* Стор. II. 254.

Гідь, ді, ж.—Гид. З землі як не стала всяка гідь вилазити; і жаби, і ящірки, і вужі, щурі, миші. Гн. II. 64. *Воно на мене: «гідь, волоцюго!».* Г. Барв. 439.

Гидючий, а, е. Отвратительно гадкий, отвратительно мерзкий, крайне плохой. *Таке гидюче, що й глянути на його не хочеться.* Полт.

Гіжа, жі, ж. Гадость, мерзость. У хаті така гіжа, що й наверхнуться гідко. Правоб.

Гіжкі, жок, ж. мн. Студень из свиных ножек и пр. Ножки в студне. Kolb. I. 50. МУЕ. I. 105. Вх. Зн. 16. Тоже: Драглі 2, холодєць.

Гій, меж.—I. Гей 1. Шух. I. 211.

Гіка, ки, ж.—Гич. Вх. Лем. 403.

Гікавець, вця, ж. Заика. Вх. Зн. 10.

Гікавий, а, е. Заикающийся. Каменец. у. Вх. Зн. 10.

Гікавка, ки, ж. Икотка. Мил. М. 9; Грин. II. 41.

Гікаво, нар. Заикаясь.

Гікало, ла, м.—Гікавець. Вх. Зн. 10.

Гікання, ня, с. Икание.

Гікати, каю, еш, гл. Икать.

Гікаться, каюся, ешся, гл. Икаться.

Гікнүти, нү, неш, гл. Однокр. в. от гікати. Икнуть.

Гікнүтися, нүся, нешся, гл. Икнуться. Ном. № 11610.

Гил, а гил! меж., которым прогоняют гусят. Kolb. I. 65.

Гила, лі, ж. 1) Грыжа. Мил. М. 85. 2) Род игры с деревянным шаром (свинкою), который бьют палками; также граничная черта в этой игре. Ив. 13.

Гилинуватий, а, е. Больной грыжей. *Казали, що він гилинуватий, а я гили в його не бачив.* Кобел. у. (Залоб.).

Гилістий, а, е—Гілястий. Желех.

Гиліти, лó, лиш, гл. 1) Подбивать мяч гілкою. 2) Бить палкою свінку (деревянный шар) в игре в гілку. Ив. 13. 3) Бить, колотить. *Він усіх гилить, нікому не змиряє.* Екатеринос. у. 4) Много набирать, накладывать и т. д. Лохв. у. *5) Подбивать, подталкивать (для кого-ниб.). *Сам кинув око на невістку, чи гилить її комусь.* Черемш. «Верх.»

Гілка, ки, ж.—Гілка. 1) Ветка. 2) Палка для подбивания мяча. 3) Род игры в мяч. *Гуляти в гилки.* Левиц. I. 347.

Гилля, лі, ж.—Гілля. *Шукай собі або глибокої води, або високої гиллі.* Ном. № 3652.

Гілля, ля, с. соб.—Гілля.

Гиллякуватий, а, е—Гіллястий. *Прийдеш у ліс, найдеш товстого дуба гиллякуватого.* Грин. II. 344.

Гилун, на, м. 1) Мужчина или самец с одним ядром. Мил. М. 88. См. Гилун. 2) Человек, имеющий грыжу. 3) Вареник с мясом. Маркев. 151.

Гиль! меж.—Гіля. *Гиль, мої гуси, вуть, мої утки.* ХС. III. 61. Гиль-гуси употребляется как существительное в значении околесица, чушь. *Пришов отой брехун, як заніс гиль-гуси.* Лебед. у.

Гілька ки, ж.—Гілка.

Гильністий, а, е—Гіллястий. Желех.

Гильнітися, ніюся, нішся, гл. О волках: бегать стаями в период течки. Желех.

Гильнүти, нү, неш, гл. Ударить, хватить. *Муха сіла на дитину. Я хотів*

її вбить. Як гилну макогоном дитину, та і вбив. Грин. I. 233.

Гильня́, ні, м. Стая волков в период течки. Желех.

Гільце́, ця́, с. = **Гільце.** МУЕ. III. 96, 100; О. 1861. XI. Св. 59.

Гильча́стий, а, е = **Гілля́стий.** Ой під вікном вишня-черешня гильчаста. Грин. III. 510.

Гиля́! меж. Крик на гусей, уток, голубей. Гиля, гиля, селезню, додому. Чуб. V. 1110. Ой гиля, сизі голубоньки, на високе літання. Мет. 102.

Гиля́ра, ри, ж. = **Галя́ра 2.** Драг. 186.

***Гімбель, лю, м.** Предприятие, занятие. У нас один дядько зачав торгувати вже год зо два і так-що він не кається, що він за цей гимбель узявся. Через кілька літ буде на цей гимбель охотників чимало. Крим.

Гимн, ну, м. Гимн. Дівчата трохи не голії стоять перед Кипридою і в лад співають гимн. Шевч. 604.

Гинді́к, ка, м. и пр. = **Инді́к** и пр. Рудч. Ск. I. 32. Гиндик буде белькотіти. Грин. II. 224.

***Гі́ней, нею, м.** Иней. Білий, як гиней. Крим.

Гинкі́й, а́, е́. Легко сгибающийся, гнущийся. Гинкі цвяхи, забити не мож, — як з олива ніби. Каменец. у. Обіддя гнуть з ясена, бо се гинке дерево. Уман. у.

Гі́нути, ну, неш, гл. Погибать, умирать: о скотине:дохнуть, пропадать, исчезать. Без гетьмана військо гине. Ном. № 751. Москаль любить жартуючи, жартуючи кине, піде в свою Московщину, а дівчина гине. Шевч. 65. Тисячами гинуть голодні люде. Шевч. 331. Дурно тільки слова твої гинуть. МВ. II. 62.

Гі́нчий, гі́нший, а, е = **'Инший.** Оступися, негодяю, в тебе гинша є. Грин. II. 344.

Гир, меж. Подражание ворчанию, лаю собаки. Гир, гир, та не вкусиш. Ном. № 3491.

Гі́ра! меж. Понукание для лошади. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гира́ти, ра́ю, еш, гл. Терять, трагитить. Угор.

Гі́рити, рю, риш, гл. Нести, тащить с трудом. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гі́рка, ки, ж. 1) Сорт пшеницы. ЗЮЗО. I. 139. 2) Кувшин с отбитым горлышком. Козел. у.

Гі́ркання, ня, с. = **Гарі́кання.**

Гі́ркати, каю, еш, гл. = **Гарі́кати.**

Гі́ркатися, каюся, ешся, гл. = **Гарі́катися.** Маша з Орисею гиркались: та каже: «тобі жениха пришло архирей», а та каже: «тобі». Св. Л.

Гиркі́ня, ні, ж. Гриб. Agaricus piperatus, груздь. Вх. Лем. 403.

Гі́рло, ла, с. = **Гі́рло.**

Гирмо́та, ти, ж. Стук, грохот. Вх. Лем. 403.

Гирмота́ти, мочу́, тіш, гл. Стучать, греметь, грохотать. Вх. Лем. 403.

Гі́ронька, ки, ж. Ум. от **гі́ря.**

Гирсува́ти, сую́, еш, гл. Царапать, чертить. Хлопці гвіздком погирсували піч. Борз. у.

Гирта́н, на́, м. Кадык, головка дыхательного горла. Вх. Лем. 426.

Гирова́ти, ру́ю, еш, гл. Рассуждать, размышлять, соображать. Лебед. у. См. **Герова́ти.**

Гиру́н, на́, м. Коротко остриженный. Конот. у.

Гирча́ти, чу́, чи́ш, гл. = **Гарча́ти.** Рудч. Ск. II. 174.

Гирюва́тий, а, е. Вз'ерошенный. Вх. Уг. 233.

Гі́ря, рі, ж. 1) Низко остриженный. Бач чого гирі забажалось: кісничків. Ном. № 5343. Забравши деяких троянців, обсмалених, як гиря, ланців, п'ятами з Трої наживав. Котл. Ен. I. 5. 2) Гиря. *3) Осмоленный шар. Сл. Нік. Ум. **Гі́ронька.** Ой гиронька ложки мила, тонкий хвартух замочила. Грин. III. 683.

Гі́рjавий, а, е. 1) Низко остриженный. У його стільки землі, як у гирявого чуприни. Лебед. у. Бранное слово. **Брешеш, гирjавий.** Лебед. у. 2) Испорченный, плохой. **Таке вже гирjаве моє щастя.** НВолын. у. **Гі́рjавий го́рщик** — с отбитым верхним ободком. Мнж. 171. **Кутя́ гі́рjава** бывает тогда на сочельник, когда **вечеря** без рыбного блюда. Сим. 150.

Гі́рjаво, нар. О стрижке: низко. **Гирjаво острижено.** Ном. № 9281.

Гіскра, ри, ж. = **Искра.** Його очі блищали гискрами. Левиц. Пов. 16. Ум. **Гіскорка.** Залітали невеличкі гискорки по чорних челюстях печі. Мир. Пов. I. 115.

Гиссо́п, пу, м. Раст. *Pyssopus officinalis* L. ЗЮЗО. I. 125.

Гисторі́чний, а, е, гисторі́чний, я, ё = Історі́чний. Стор. II. 204. Сподівався почути яку-небудь гисторичню думу про Шведчину. О. 1862. I. 49.

Гисторія, ріі, ж. = **Історія.** Українська гисторія. Левиц. Пов. 4.

Гись, меж. Призыв для кур. Лем. 403.

Гі́та, ти, ж. Доска, составляющая $\frac{1}{3}$ распиленного и расколотого древесного ствола. Сумск. у. Вас. 148.

Гита́ла, ли, ж. Род гречневых круп. Вх. Зн. 10.

Гита́ль, ля, м. = **Гича́ль.** Вх. Уг. 233.

Гита́ра, ри, ж. Гитара. Вигравав на гитарі. Левиц. Пов. 20.

Гиті́на, ни, ж. 1) = **Гі́та.** Сумск. у. 2) = **Коло́твиця.** Вх. Зн. 27.

Гиття́, меж. Крик для понукания лошадей. Правобер. См. **Гётта.**

Гіцати, цаю, еш, гл. 1) Подскакивать при езде верхом. 2) = **Чу́кати.**

Гіцелі́в, а, е = Гіцельський.

Гіцель, цяля и ця, м. Занимающийся истреблением собак. Бранное слово. *Лихо мамі твоїй, гицлю!* Рудан. I. 65.

Гіцельський, а, е. Принадлежащий, свойственный **гіцелю.**

Гіцельство, ства, с. Занятие истреблением собак.

Гіцкати, каю, еш, гл. Прыгать, подпрыгивать. Вх. Лем. 403.

Гіцлик, ка, м. Род кожаной пуговицы сзади каблука для более удобного снимания сапога. Шух. I. 121.

Гицлюва́ння, ня, с. Пребывание **гіцелем.**

Гицлюва́ти, люю, еш, гл. Заниматься истреблением собак.

Гіцнути, ну, неш, гл. Подскокить, прыгнуть. О. 1861. XI. Св. 34.

Гич, ці, ж. 1) Стебли с листьями — преимущественно у огородных и бакшевных растений. 2) **Ні гич.** Ничего. Ном. № 5951. *Мужики вільні стали, панив ні гич ся не бояли.* Грин. III. 640

І гич не до речі. Ни складу, ни ладу. Шевч.

Гича́, ці, ж. = **Гич.** Угор. *Гича у цибулі.* Вх. Лем. 403.

Гича́ль, ля, ж. Стебель, толстое ребро листа, толстая жила листа. Вх. Лем. 403.

Гича́л(л)я, ля, с. соб. Стебли, толстые жилы листов. *Лем гичаля стоїт з капусти, так об'їла гусеница.* Вх. Уг. 233.

Гичечка, ки, ж. Ум. от **гічка.**

Гичі́на, ни, ж. Один стебелек **гічі.** Ум. **Гичі́нка.** Черниг. у.

Гі́чка, ки, ж. 1) Листва на огородных растениях, ботва. *Цибулина гичка.* Гн. II. 101. 2) Бумажная или шерстяная нитка, навязываемая на руку как симпатическое средство от ревматизма. Харьк. 3) Качан кукурузы без зерен. Угор. 4) Верхняя часть завязанного мешка выше перевязи. 5) Иронич.: волосы. *Ухопив його за гичку.* Ум. **Гі́чечка.**

Гі́шель, лі, ж. Берцо; голень. Вх. Уг. 233.

Гишечкі́, чо́к, м. мн. Ум. от **гишки.**

Гі́шкі́, шо́к, ж. мн. = **Гижки.** Желех. Ум. **Гишечкі́.**

Гишпа́нець, нця, м. Испанец. *Инди-ком ходить там гишпанец.* Котл. Ен. IV. 12.

Гишпа́нія, ніі, ж. Испания. *Колумб поїхав у Гишпанію.* Ком. Р. I. 53.

Гишпа́нка, ки, ж. Испанка.

Гишпа́нський, а, е. Испанский. Левиц. (Правда, 1868, 423).

Гі... Если нет слова на **гі,** см. на **ги.**

І. Гі, сз. = **II. Ге.** *Скулився, стулився, гі пес.* Ном. № 3049.

II. Гі, гій, меж. = **Иги.** *Гі на тя!* Ном. № 3488. *Гій, гій на тебе!* Чуб. I. 90.

Гівно́, на́, с. Кал, помет, говно. *Не займати гівна, і вонять не буде.* Ном. № 3289.

Гівно́їд, да, гівно́рій, рия, м.; гівно́рійка, ки, ж.; гівня́к, ка́, гівня́р, ра́, м. Жук навозный, *Scarabaeus stercorarius.* Вх. Пч. II. 27. Вх. Лем. 403.

Гіготати, гочу́, чеш, гл. Ржать. *Кони на стані гігочуть.* МУЕ. III. 78.

Гід, году, м. = **Год.** **Гід від го́ду.** Ежегодно, из года в год. *Салдати тоді*

в нас стояли гід від году. Константиногр. у.

Гідний, а, е=Годний. Настели мі опанчу, бо я того гідна. Чуб. V. 122.

Гідність, ности, ж. Достоинство. Желех.

Гідно, нар. Достойно, стоит. Ти на коні, а я пішки,—не гідно ходити. Чуб. V. 1190.

Гій, меж. 1) См. II. Гі. 2) Крик на зверя. то же, что и тю. Гій тулюю! Вовк як побіжить! Грин. I. 223.

Гійво, ва, с. Огромная грязь. Аф. 358.

Гійкати, каю, еш, гл.=Гейкати. Щось коло місточка загрузло: гійка, гійка—ніяк не витягне. Грин. I. 38.

Гілочка, ки, ж. Ум. от гілка. Шевч. 30.

Гілка, ки, ж. 1) Ветка. 2) Палка для подбивання мяча. КС. 1887. VI. 457. 3) Род игры в мяч. КС. 1887. V. 457, 458. Ум. Гілочка, гілочка.

Гілля́ка, ки, ж.=Гілля́ка. Г. Барв. 18.

I. Гілля́, лі, ж.=Гілка. Як од гілля одірвався. Ном. № 3150. Мов одірвалось од гілля одно-однісіньке під тинном. Шевч. 427. Ум. Гілло́нька, гілля́чка, гілля́ченька. Та повій, вітроньку, підведи гілло́ньку. Грин. III. 484. Ото гілля́ченьки із її рученьки. Рудан. I. 35. Хвалилася біла береза межи дубами своїми гілля́чками. Чуб. III. 299.

II. Гілля́, ля, с. соб. Ветви. Ой вітер не віє, гілля не колише. Мет. 244. Ой дуб на березу гиллям похилився. Нп. Ум. Гілля́чко. Дубок і опустив гілля́чко. Грин. I. 148.

Гілля́ка, ки, ж. Ветвь, большая ветвь. Нагинай гілля́ку, доки молода. Ном. № 6007.

Гілля́стий, а, е. Ветвистый. Серед двору гілля́ста яблуня стояла. МВ. II. 32.

Гілля́ченька, ки, ж. Ум. от I гілля.

Гілля́чка, ки, ж. Ум. от I гілля.

Гілля́чко, ка, с. Ум. от II гілля.

Гілочка, ки, ж. Ум. от гілка.

Гілька, ки, ж.=Гілка. Рудч. Ск. I. 126.

***Гільоті́на, ни, ж.** Гильотина. Сл. Нік.

Гільтя́й, тья́, м. и пр.=Гульта́й и пр.

Гільце́, ця́, с. 1)=Вильце́. Чуб. V. 187. 2) Убранное цветами и лентами деревцо, вокруг которого во время празднования Купала поют купальские песни; наз. оно также **Мареною**. Чуб. III. 195.

Гільце́м, нар. Гільце́м го́лий. Совершенно неимущий; гол как сокол. Черк. у.

Гільча́стий, а, е=Гілля́стий. Стоїть дуб гільча́стий. Мнж. 150. Гільча́стий скáтерть? (вар. дрябча́стий, кві́тча́стий). Мил. 129.

***Гімн, на,** Гимн. Сл. Нік.

***Гімназія́льний, а, е.** Гимназический. Сл. Нік.

Гінець, нця́, м. 1) Гонец, курьер. 2) Лицо, которое обязано созвать на сходку членов цеха. Козел. у.

Гінкі́й, а́, е́. Тонкий и высокий, быстро вверх растущий. Це дерево дуже гінке стало, як його підчухрала. Тополя буцім на могилі гінкі́й та гнучий стан. Греб. 318.

Гінний, а, е. Свободный, вольный. Угор.

Гінно, нар. Свободно, вольно. Угор.

Гінтя́й, тья́, м.=Гульта́й. Гол. I. 48.

Гінчакува́тий, а, е. Высокорослый, быстро растущий. Черном.

Гінчий, а, е. Гончий. Біжит як гінчий пес. Фр. Пр. 37.

Гійе́! меж.=Гей I. Мнж. 178.

***Гіпотéка, ки, ж.** Ипотека. Сл. Нік.

Гіргонія, нії, м.=Жоржина. ЗЮЗО. I. 120.

Гіре́нький, а, е. Ум. от гіркі́й. Гіре́нький мій світ! Федьк. I. 100.

Гіре́нько, нар. Ум. от гірко.

Гіржа́ти, жу́, жі́ш, гл.=Іржа́ти. Рудч. Ск. I. 10.

Гірка, ки, ж. 1) Ум. от гора. 2)=**Гірка.** О. 1861. IX. 192.

Гіркі́й, а́, е́. 1) Горький на вкус. Гіркий полинь. Мет. 81. 2) Едкий, принимающий. Не лай мене, моя мати, гіркими словами. Мет. 85. 3) Несчастный, бедственный, горький. Гірка доля. Ном. № 2442. Гіркий світ, а треба жить. Ном. № 2440. *Воскл.: Гіркий світ! Горе горькое! Борд. 60. 4) Сопровождаемый горестью, неутешный, горький. Облилася Морозиха гіркими сльозами.

Нп. *Забудь ласощі, паслін і цибулю, а за гірку твою працю візьми під ніс дулю.* Ном. 5) Употребляется часто с подразумеваемым существительным. *Схилившись на стіл, облився гіркими* (сльозами), *потім устав.* Стор. *Та синові за гіркого (шага) медяник купила.* Шевч. 80. *Не дає перевести дихання і через край гіркої (долі) наливає.* К. Іов. 20. **Гіркій лопух:** Раст. Larra majog. Вх. Лем. 403. См. **Лопух.** Ум. **Гіренький, гіркенький.** Сравн. ст. **Гірший, гірчіший.** *Гіренький мій світ.* Федьк. I. 100.

Гіркість, кости, ж. Горечь. НВол. у.

Гірклий, а, е. Прогорклый.

Гіркнути, ну, неш, гл. Делаться горьким, горькнутъ.

Гірко, нар. 1) Горько. *Гірко ззісти, жаль покинути.* Ном. № 4775. 2) Горестно, горько, бедственно, тяжело. *Обіллється гірко сльозами.* Лукаш. *Гірко зароби, солодко ззіж.* Ном. № 9968. Ум. **Гіренько, гіркенько.** *Неня лиш заплакала гіренько.* Федьк. *Як гіренько і тяженько було відробляти,—годі й споминати.*

Гіркотá, ті, ж.—Гіркість. *Це сіль сілка і гіркоти не має.* Волч. у. *Ніхто не може одібрати од перцю гіркоти.* Грин. II. 322.

Гірло, ла, с. Гирло, одно из устьев реки. Браун. 5, 6. *Друге (судно) дунайське гірло пожерло.* АД. I. 188. *З Дніпрового гірла широкого випливали.* Шевч. 255. *Жалкується Лиман морю, що Дніпр робить свою волю, свої гірла прочищає, Лиманові закидає.* Грин. III. 592.

Гірловій, а, е. Относящийся к гирлу, ему принадлежащий. Браун. 17.

Гірній, á, é. Горный.

Гірник, ка, м. Работник в каменоломне. НВолын. у. *Горнорабочий. Сл. Нік.

Гірніцтво, ва, с. Горное дело, горнопромышленность. Желех.

Гірниця, ці, ж. 1) Комната (редкое). *У городі Килиї татарин сидить бородастий, по гірницях похожає.* АД. I. 169. 2) Чердак на доме или каком-нибудь строении. Сквир. у.

Гірниця, ці, ж. Каменоломня. Чигирин. у. Газета «Порядок», 1881, № 246.

Гірничий, а, е. Горнопромышленный. Желех.

***Гірнопромисловець, вця, м.** Горнопромышленник. Сл. Нік.

***Гірнопромисловий, а, е.** Горнопромышленный. Сл. Нік.

Гірняк, ка, м. Горец. Левч. 28.

Гірнячка, ки, ж. Жительница гор. Желех.

Гірок, рка, кé—Гіркий. *Не будь солодок—проглинуть, не будь гірок—прокленуть.* Г. Барв. 512.

Гірок, рка, м.—Огірок.

Гіронька, гірочка, ки, ж. Ум. от **гора.**

Гірочок, чка, м. Ум. от **гірок.**

Гірошник, ка, м. Раст. Spiraea Ulmaria L. ЗЮЗО. I. 137.

Гірський, á, é. Горный. *Був схожий до гірських розбійників.* Левиц. Пов. 13.

***Гірське пасмо.** Горная цепь. Сл. Нік.

Гірчак, ка, м. 1) Раст. а) Hierochloa borealis R. et Srbult. ЗЮЗО. I. 125. б) Polygonum persicaria L. ЗЮЗО. I. 166. в) Polygonum hydropiper. Вх. Пч. I. 12. г) Sonchus arvensis L. ЗЮЗО. I. 171. д) Spirea filipendula. Лв. 101. е) —**польовий.** Malachium aquaticum Tries. ЗЮЗО. I. 128. 2) Порода рыбы. Харьк. у. 3) Настойка на горьких травах. Конот. у.

Гірчати, чаю, еш, гл. Делаться более горьким. *Корови все їдять полинь, а молоко все гірчає.* Уман. у.

Гірчек, ка, м. Раст. Raphanus raphanistrum. Вх. Пч. I. 12.

Гірчіти, чу, чіш, гл. Делать горьким, производит горечь. *Нехай не гірчить на серці полинь.*

Гірчіця, ці, ж. 1) Горчица (растение и приправа). Каменец. у. Вх. Пч. I. 13. 2) Горький гриб. Угор. 3) —**польова.** Раст. Sisymbrium Sophia. L. ЗЮЗО. I. 136.

Гірчічний, а, е. Горчичный.

Гірчішник, ка, м. Горчичник.

Гірчіший, гірчіший, а, е. Сравн. степ. от **гіркий.**

Гірш, нар.—Гірше.

Гіршати, шаю, еш, гл. Становиться хуже. *Йому що-дня все гіршає. Запричастили... а їм (батькові) гірша та й гірша.* ЗЮЮР. II. 283.

Гірше, нар. Употребляется как сравнит. степ. 1) Хуже, сквернее. *Немає гірше, як в неволі.* Шевч. 465. *Хоч гірше, аби инше.* Ном. № 2680. 2) Пуще, сильнее. *Ще гірше полюбив. Чоловік ще і гірше злякався.* Рудч. Ск. II. 19. *Ми ще гірше здивувались.* КС. 1883. II. 467.

Гірший, а, е. Употребляется как сравнит. степень: худший. *Нема гіршої біди на світі, як хвороба. Котрі ліпші, то собі бере, котрі гірші,—служейкам дає.* АД. I. 10.

Гірштікатися, каюся, ешся, гл. Баловаться. *Пішли на вечериці; дідова ж (дочка) пряде, а бабина гірштикається.* Чуб. II. 67.

Гір'я, р'я, с., соб. Горы. *Хоц ти зйдеш і гір'я і поділля, то таки не знайдеш над моє подвір'я.* Чуб. V. 194.

Гість, гостя, м. Гость. *Ой прийде твій миленький, — буде в тебе гість.* Мет. 242. *У гостя.* В гости. *Я приїду до тебе в гостя.* Грин. II. 258. Ум. **Гостенько**, **гостонько**, **гостик**, **госточко**. Мил. 214. *Гостик за стіл, а лишній хоч і під стіл.* Ном. № 11978.

Гісь, меж. Крик на овец, которым погоняют их вперед. Шух. I. 210.

Гітінка, ки, ж. Молодая ель. Желех.

***Гішпáнський**, а, е. Испанский. *Це був середнього росту чоловік, з коротко обстриженим волоссям на круглій баранячій голові, з рудими короткими вусами і рудою гішпанською борідкою.* Франко.

Гія, гій, ж. Проволочка, замедление. Вх. Зн. 10. См. **Гаяння**.

Гіяба, нар. = **Гляба**. Вх. Зн. 10.

Глабкий, á, é = **Глабчáстий**. *Глабкі сани.* Константиногр. у.

Глабці, ців или бéць, ж. мн. 1) Лубки в санях. НВолын. у. 2) Сани обшитые лубками. Сим. 92.

Глабчáстий, а, е. О возе, санях: ящик которого обшит лубом. НВол. у.

Глава́, ві, ж. 1) = **Голова́**. 2) Глава в книжке. 3) *Мн. Глави.* Праздник усекновения главы Иоанна Крестителя. Галиц. = **Главосі́к**.

Главі́ця, ці, ж. Голова. *Ой лишила я віночок з главиці.* Гол. III. 17. Ум. **Гла́вка**, **главі́чка**.

Главосі́к, ка, м. Также и во мн. ч.

Главосі́ки = **Головосі́к**. Праздник усекновения главы Иоанна Предтечи 29-го августа. МУЕ. III. 33; ЕЗ. V. 205.

Глагóл, лу, м. 1) Слово, речь, глагол. *Вислухай молитву щирю і почуй мої глаголи.* К. Псал. 125. 2) **Чита́ти глаго́ли**. Стоять без корму. Ном. № 10232.

Глагóлати, лаю, еш, гл. Говорить, глаголать. *Колись будем і по своєму глаголать, як німець покаже.* Шевч. № 214.

Глаголі́ти, лю́, лі́ш, гл. Разговаривать. *Їли, пили, глаголіли.* Фр. Пр. 133.

Глагóль, ля, м. Название буквы г; глаголь. *Аз, буки, глаголя, повісили Василя.* Ном. № 6068.

Гладéнный, а, е. Ув. от **гладкий**. *Ой гладенна баба.* Екатериносл. у.

Гла́дити, джу, диш, гл. 1) Гладить, равнять. *Туди гладь, куди шерсть лежить.* Ном. № 5898. **Гла́дити доро́гу**. Выпивать на дорогу. Ном. № 11618. Также: **Гла́дити «додóму»** и **«з до́му»**. Св. Л. 146. 2) Переносно: ласкать, лелеять. *Усміх милий, аж по душі гладить.* 3) Окончательно очищать от шелухи. *Просо гладити.* Кобел. у. 4) Уничтожать. *Господь... гріхи гладить, до неба провадить.* Гол. II. 7.

Гла́диш, ша, м. Яйцо. *А ну, хлопці, давайте гладиші покотимо!* Волч. у.

Гладі́шечка, ки, ж. Ум. от **гладі́шка**.

Гладі́шка, ки, ж. Кувшин. Рудч. Ск. I. 65. Ум. **Гладі́шечка**, **гладі́щечка**. Рудч. Ск. I. 65.

Гладі́шник, ка, м. Раст. а) *Agrimonia odorata* L. ЗЮЗО. I. 110. б) *Agrimonia Eupatoria* L. ЗЮЗО. I. 110. в) *Chelidonium majus* L. ЗЮЗО. I. 116.

Гладі́щечка, ки, ж. Ум. от **гладі́шка**.

Гладі́й, ді́я, м. Инструмент для обточки ступиц. Сумск. у.

Гладі́сінський, а, е. Совершенно гладкий.

Гладі́сінько, нар. Совершенно гладко. *Зачеши гладісінько.* Мил. 148.

Гла́дкий, á, é. 1) Гладкий, ровный. *Скоро їх бог скарає на гладкій дорозі.* Ном. № 4108. 2) О посуде: одноцветный. Шух. I. 265. 3) Жирный, полный, толстый. *Чому козак гладкий? Наївсь,*

заснув, та й нема гадки. *Ном. № 1723. Гладкий аж шкура тріщить. Ном. № 8629. Ум. Гладенький, гладесенький. Сравн. степ. глადший.*

Глადкiсть, кости, ж. Гладкость. Желех.

Глადко, нар. Гладко, ровно, складно, хорошо. *Хоч не гладко, аби міцно. Ном. Мій батько робив гладко, то й я в його вдався. Чи чарка, чи кiвш буде,—не глядять переміни, гладко п'ють, як з лука б'ють до ночної тiни. ЗОЮР. I. 316. Ум. Гладенько, гладесенько. Сравн. ст. глადше.*

Гладуля, лі, ж. = Гладу́ха. *Ком. II. Стр. 103.*

Гладун, на, м. 1) Полный, жирный человек. *НВолын. у. 2) = Веретильник. Вх. Пч. II. 16. 3) Раст. Pterniaria glabra L. ЗЮЗО. I. 124.*

Гладунець, нця, м. = Гладі́шка. *Шух. I. 96, 264.*

Гладунка, ки, ж. = Гладун 2. *Вх. Пч. II. 16.*

Гладу́ха, хи, ж. Полная, жирная женщина. *Ном., стр. 299, № 301.*

Гладу́ш, ша, м. Глиняный кувшин. *Котл. МЧ. 465. См. Гладі́шка, глადу́щик.*

Гладу́щик, ка, м. Молочный глиняный кувшин с широким и коротким горлом. *Могил. у. КС. 1893. VII. 76.*

Глადчати, чаю, еш и гладшати, шаю, еш, гл. Полнеть, толстеть, жиреть. *Гладчаеш що-дня,—ні вроку тобі. Левиц. I. 140.*

Гладше, нар. Сравн. ст. от гладко.

Гладший, а, е. Сравн. ст. от гладкий. *Левиц. I. 64.*

Гладю́чий, а, е. Сильно толстый, жирный. *Ото, яка глядюча корова. Волч. у.*

Глажанка, ки, ж. Просо в толчее, почти истолченное для пшена. *Кобел. у.*

Глаза, зи, ж. = Логáза. *Вх. Зн. 10.*

Глазкі, ми. Железные грузила у невода. *Радом. у.*

Глаіти, глаю́, іш, гл. Успокаивать. Желех.

Глас, су, м. 1) = Гóлос I. *Ном. № 1937. Почула його глас. Грин. I. 120. Коло їх двора а ні гласу. МВ. (О. 1862. I. 96). *Гласу не одведу́. Сперло дыханне, не могу звука произнести. Сл.*

Нік. 2) В церковном пении: глас. Затягнув на шестий глас. Ном. № 12442. Укупі б заспівали. Вій усі гласи знає. Г. Барв. 197. 3) Звук. (К. Михальчук).

Гласіти, шу́, сіш, гл. Возглашать. *Слава в вишніх богу, ангели гласять. Чуб. III. 341.*

Гласний, ного, м. Избранный голосованием, гласный. *Земський гласний.*

Глástівка, ки, ж. = Лástівка. *Вх. Лем. 403.*

Глевкий, а́, ё́. О хлебе: клейкий, вязкий, недопеченный. *Грин. II. 25. Хліб глевкий—на зуби лекше. Ном. № 12288.*

Глєвко, нар. Ум. от глевкий. *Так наша піч пече глевко. Ном. № 2131. Їж, Левко, хоч і глевко. Ном. 12002.*

Глевтю́к, ка́, м. = Глевтя́к. *Аф. 360.*

Глевтя́к, ка́, м. и глевча́к, глев'я́к, ка́, м. Мякиш недопеченного хлеба. *Аж баба хліб бровку шпурнула і горло глевтяком заткнула. Котл. Ен. III. 38.*

Глевтякува́тий, а, е. 1) О хлебе = Глевкий. 2) О человеке, преимущественно о детях: толстый и неповоротливый. *Глевтякувата дитина.*

Гледіти, джу́, діш, гл. = Глядіти.

Гледітися, джу́ся, дішся, гл. = Глядітися. *Молодо гледітися. Кажется молодым, молодою. Старенька вже, а на висках кучері, в перстнях у блискучих, у стрічках, то ніби й молодо гледітися. МВ. I. 75.*

Глєй, глєю, м. 1) Клейкая, влажная глина. *Глєй червоний. Вас. 177. 2) Ил. (Гуси) таскають грязь і глєй зо дна да мажуть лебедя, щоб пірря посіріло. *3) Зеленая, мылящаяся глина. Херс. Нік. Ум. Глєйок.*

Глєйкий, а, е. Клейкий, вязкий (о почве).

Глєйові́на, ни, ж. Глинистая земля. *НВолын. у.*

Глєйок, йку́, м. 1) Ум. от глєй. 2) Смесь охристой глины с песком (красящее вещество). *Вас. 182.*

Глєк, ка́, м. 1) Кувшин. *Є в глеку молоко, та голова не влзе. Ном. № 5391. Глєк розбіли. Поссорились. Ном. № 9539. Грин. I. 242. Ум. Глєчик.*

Глекопа́р, ру, м. Раст. а) *Agrimonia pilosa Led. ЗЮЗО. I. 110. б) Chelidonium majus. L. ЗЮЗО. I. 110.*

Глембей, бей, ж. мн. Месячное очищение женщины. Желех. Вх. Зн. 10.

Глемедати, даю, еш, гл. Жевать. *Дівчата глемедали хліб.* Стефаник. «Новина».

Глечатко, ка, с. Маленький кувшинчик (Залюб.). Щог. Сл. 72.

Глечик, ка, м. Ум. от глек. 1) Кувшин. Ном. № 12451. 2) Часть самовара: внутренняя труба, в которую кладутся угли. Змиев. у. 3) Род игры. Ив. 60. 4) **Глечики жовті.** Раст. *Xuphar luteum* Smith. ЗЮЗО. I. 129. 5) **Глечики полоскати.** О женщинах: угощаться в складчину в понедельник после заговения на Петров пост. ХС. I. 76. Ум. **Глечичок.** ЗОЮР. II. 11.

Глеюватий, а, е. Глинистый. *Глеювата земля.*

Глеб, бу, м. Глубина, глубь. *Кинулась на самий глеб.* МВ. I. 144. *Велика риба на глибу ходить.* Лебед. у. *Піймати чорного линка з глибу.* Грин. II. 322.

Глібати, баю, еш, гл. Тяжело махать крыльями, медленно лететь.

Глібень, ні, глибина, ні и глибиня, ні, глибинь, ині, ж. Глубина. Є місцями глібень така, що й дна не доста-неш. Канев. у. *Морська глибина.* Ном. № 395.

Глібка, ки, ж. Подвал, подzemелье. К. Досв. 106. *Вкиньте в глібку сього бунтовника.* К. ЧР. 346.

Глібокий, а, е. Глубокий. *Долина глібока.* Мет. 79. *Маю на собі дев'ять ран—рубані широкі, а чотирі—стріляні глібокі.* АД. II. 258. *Шукай собі або глібокої води, або високої гиллі.* Ном. № 3652. *Кайдани повелів кувать, глібокі тюрми мурувать.* Шевч. 470. *Що за дивні його твори, за глібокі його гадки!* К. Псал. 215. Сравни. степ. **Глібший.** Ум. **Глібоченький.**

Глібокість, кости, ж. Глубина, глубь. К. Бай. 106. *Розступися, сине море, в своїй широкості, нехай же я життя скончу в твоїй глібокісті.* Чуб. 378.

Глібоко, нар. 1) Глубоко. *Глібоко оре.* Ном. № 5600. *Глібоко тут брести,—шукаймо иншого місця.* *2) Много в глубину (о воде). *А що? Чи глібоко води? Ідїть у воду сміливо, тут води не глібоко.* Крим. Сравни. степ. **Гліб-**

ше. *Риба шука де глібше, а чоловік де лучче.* Ном. № 9840. Ум. **Глібоченько.**

Глібомір, ра, м. Лот (для измер. глубины). Київщ.

Глібоч, чі, ж.—**Глібочиня.** *Нема глібочі на цій річці.* НВолын. у.

Глібоченний, а, е. Чрезвычайно глубокий. Св. Л. 213. *А провалля таке глібоченне, що й до дна не видно.* ЗОЮР. I. 311.

Глібочень, ні, ж.—**Глібоченя.**

Глібоченький, а, е. Ум. от глібокий. Довольно глубокий. *Утопила ж я свою доненьку в криницю глібоченьку.* Макс. (1849). 112.

Глібоченько, нар. Ум. от глібоко.

Глібочиня, ні и глібочінь, ні, ж. Глубина.

Глібшати, шаю, еш, гл. Становиться глубже. *Печеря ніби глібшала, темніла, чорніла.* Левщ. I. 450.

Глібше, нар. Сравни. степ. от глібоко. Ум. **Глібшенько.** *Все глібшенько пірнає.* Г. Арт. (О. 1861. III. 109).

Глібший, а, е. Сравни. степ. от глібокий.

Гліва, ви, ж. 1) Род груши, бергамота. *Гливи такі, як кулак.* Ном. № 14034. 2) Гриб на дереве, губка. Угор. *Гливи ростут на буках.* Вх. Лем. 403.

Глівий, а, е. О масти: серо-желтый, черно-желтый. Вх. Пч. I. 14. *Глівий кінь.* НВолын. у.

Глідати, даю, еш, гл. Глодать, есть. *Дай, боже, із-за молоду кости їсти, а на старість м'яке глідать.* Ном. № 8705. *Дітей годувать—як камінь глідать.* Ном. № 9199.

Гліжа, жі, ж. Обрыв, подритый водою. Переяслав. у.

Гліжка, ки, ж. Комочек. Черниг. у. Ум. **Гліжечка.**

Глізавий, а, е. Клейкий, вязкий. *Чогось оця каша така глізавя.* Киев. у. *Глізавий хліб.* Миус. окр.

Гліманя, ня, с. Глотание, жадное проглатывание.

Глімати, маю, еш, гл. Глотать, жадно есть. *По три акахвисти на день читаєш, а по чоловіку глімаєш.* Ном. № 859.

Глімнути, мну, неш, гл.—**Гліпну-**

ти. Як глине він на мене, то аж холод по за шкурою ходить. Ном. № 3403.

Гліна, ни, ж. Глина. А щоб його побила руда глина, та, що з кручі пада. Ном. № 3773. *—ганчарська. Глина горшечная.—лупакувата. Глина сланцевая.—цегельна. Глина кирпичная. Сл. Нік. Ум. Глінка.

Глинєць, нця, м. Аллюминий. Желех.

Глиніна, ни, ж. Частица глины. Константиногр. у.

Глінище, ща, с. Место, яма, откуда берут глину, глинища. Левиц. I. 103.

Глінка, ки, ж. 1) Ум. от гліна. 2) Фарфоровая глина. Киев. Черниг.

Глинути, ну, неш, гл. Глотнуть, проглотить. (Змій) прилетить, тебе глине. Чуб. II. 173.

Гліняний, а, е. Глиняный Шевч. 437.

Гліняник, ка, м. Горшок для глины. НВолын. у. Два щербаті глиняники. Левиц. I. 2. 2) = Глінище. НВолын. у.

Глінянка, ки, ж. = Глінище. Желех. Вх. Зн. 10.

Глінястий, а, е. 1) Глинистый. Земля есть всяка: глиняста, пісковата, чорноземля. Ком. Р. I. 9. 2) Цвета желтой глины. Глиняста курка. Богодух. у. Кінь глинястий. Вх. Лем. 403.

Глип! меж., выражающее раскрывание глаз, взгляд. А в церкву як увійду, то тільки глип-глип на мене; очі тії як стріли проймають. Г. Барв. 120.

Гліпанья, ня, с. = Лупання.

Гліпати, паю, еш, гл. = Лупати. Галиц. Угор. За обід посядемо.—так і глипа на всіх, як хто ложку до рота несе. Г. Барв. 93.

Гліпіти, плю, пиш, гл. = Гліпати. Желех. Вх. Зн. 10.

Гліпнути, ну, неш, гл. Однокр. в. от гліпати. Глянуть. А дівчина—чорні очі—глипла доокола. Федьк. I. 25. *Взглянуть. Най на твоє серце глипне сонечко. Черемш. «Верх.».

Глист, та, м. Глиста.

Гліста, ти, ж. 1) = Глист. Мил. М. 86. 2) Дождевой червь, Lumbricus terrestris. Вх. Лем. 403.

Глістник, ка, м. 1) Цытварное семя, семя раст. Artemisia Sieberi Bess или

Artemisia vahliana Kostel. 2) Раст. Solanum Dulcamara L. ЗЮЗО. I. 136.

Глистіюк, ка, м. = Глист. Левиц. Пов. 366.

Глистіяк, ка, м. Раст. Solanum dulcamara L. ЗЮЗО. I. 167. См. Глистник.

Глистіянка, ки, ж. Рыба с глистою в середине. Азов. море (Стрижев.).

Глитай, тай, м. Мироед, кулак.

Глитання, ня, с. Глотание.

Глитати, таю, еш, гл. Глотать. Лемішку і куліш глитали. Котл. Ен. I. 11. Хорт глита, глита молоко. Грин. I. 146.

Глитнути, тну, неш, гл. Однокр. в. от глитати. Глотнуть.

Глицарь, ря, м. Палка, которою мешают известь в твориле. Черниг. у.

Глицарня, ні, ж. Яма, в которой готовится известь, творило. Черниг.

Гліця, ці, ж. 1) Деревянная игла: а) для нанизывания капустных листьев. Рк. Левиц.; б) для вязания сети. Коног. у.; в) вместо челнока при ткани сит и решет. Вас. 152, 176. 2) Хвоя, игла хвойного дерева. Киев. 3) Балясина, столбик в перилах, ограде. 4) В крыле ветряной мельницы: каждое из поперечных бревнышек, проходящих сквозь рамено, на которых настлано крыло (Залюб.). *5) В избе-мазанке: тонкие жерди, затянутые между присохами и служащие опорой для очеретяних парків. Пирят. у., Конон. 6) Поперечная соединительная жердь, поперечное соединительное бревно; напр., в бороне. Чуб. VII. 401. 7) = Кладка. Гей там річка, через річку глиця. Макс. (1834). 96. 8) «Деревянная линейка с закрепленным концом и вырезом для наматывания пряжи при плетении сетей». Вас. 187. 9) При ткани ковра: линейки для разделения верхних и нижних рядов основы ковра. Вас. 171. *10) О человеке, животном: худой, тонкий. Я вже тепер оклигав трохи, а з хронту прийшов, то був такий, як глиця. Пирят. у., Кононівка. Ум. Глічка.

Глічка, ки, ж. 1) Ум. от гліця. 2) Название тонкого вола. КС. 1898. VII. 46.

Гліг, глогі, м. = Глід. Желех.

Глід, глѳду, м. Раст.: боярышник, *Crataegus Oxyacantha* L. Анн. 112. *Crataegus monogyna* Jacq. ЗЮЗО. I. 120.

Гліт, глѳту, м. Теснота, давка. Желех.

Глітно, нар. Тесно. Шух. I. 84.

Глоба́, бі́, ж. 1) Согнутое от природы дерево. 2) Железный клин. Черниг. 3) Переносно: хлопоты, забота, обуза, неприятность. *Оце мені глоба на шию з отцією роботою!*

***Глоба́ч, ча́, м.** Конопатчик. Сл. Дарм.

Гло́біти, блю́, біш, гл. 1) Укреплять клиньями вал в мельнице. Валков. у. 2) Конопатить. Аф. 360. 3) **Глобувати?** Лихорадка на вопрос: «*Чого ж ти йдеш?*» отвечает: «*Сіпать і кидать, і трясти, і пекти, і знобить, і глобить, і кров пить, і кість ломить*». Мил. М. 64.

Глобок, бка, м. Клинышок, забиваемый между косовищем и железным кольцом, охватывающим косу и косовище. Вх. Лем. 404.

Глобува́ти, бую́, еш, гл. Обижать кого. Желех. Причинять кому боль, неприятность. *Він мене глобує.* Вх. Зн. 11.

Гловарь, ря́, м. Верхний косяк у дверей и окон.

Гловень, ня, м. **Гловарь.** Прил. у.

Глогінька, ки, ж. Ягода боярышника. Вх. Уг. 233.

Глогівий, а, е **Глодовый.** *Терновий вінець на голову клали, глогові шпильки за нігті били.* Гол. II. 23.

Гло́д, ду, м. **Глід.**

Глода́ння, ня, с. Глодание.

Глода́ти, даю́, еш и гложу́, жеш, гл. Глодать. *Воліла б мати твердий камінь глодати.* Гол. I. 285. *Дітей годувать, як камінь глодать.* Черк. у. *Ой кусайте, хоч глодайте, тільки мене не займайте.* Чуб. V. 547. *Не борони козі ліса,—най гложе.* Чуб. I. 258.

Глоді́на, ни, ж. Боярышниковое дерево. Чуб. V. 105.

Глодо́вий, а, е. Боярышниковый. Чуб. III. 58. Грин. II. 34.

Глодя́нка, ки, ж. Каменная соль. Я даю сіль-глодянку скотині. Харьк. г.

Глої́на, ни, ж. **Гліг** **Глід.**

Глота́, ті, ж. **Гліт.** Вх. Зн. 21. Подольск. г.

Глоті́ти, чу́, тіш, гл. Теснить, толпиться. *Чого ви так глотите? почекайте трошки.* Ольгоп. у.

Гло́тно, нар. **Глітно.** Так глотно, що й стати нігде. Ольгоп. у.

Глубина́, ні́, ж., глибо́кий, а, е и пр. **Глибина, глибокий и пр.**

Глу́зд, ду, м. 1) Ум, разум, смысл, сознание. *Скажіть, будь ласкаві, хто з їх дурніший двох?*—*Та глузду, гріх сказати, скупенько у обох.* Г. Арт. (О. 1861. III. 101). *Глузд остатній потеряла.* Котл. Ен. VI. 80. **З глу́зду зсунутися, зїхати, скрутїтися, спа́сти.** Сойти с ума. Ном. № 6332. Шевч. 300. **Глу́зди відбі́ти.** Лишить рассудка. Ном. № 6333. **До глу́зду прийтї.** а) Образумиться; б) опомниться. **Глу́зду відбі́тися.** Лишиться ума, рехнуться. **Мн. Глу́зди.* Ум, смышленность. **Глу́зди забра́ло.** Обалдел. Хот. Нік.

Глу́здити, джу, диш, гл. Бить, стегать. *Берет довгу запруту і глуздит їх.* Драг. 121.

Глуздівно́, нар. **Глузливо.** *Енею глуздівно сказав.* Котл. Ен. VI. 87.

Глу́зи, зів, м. мн. Насмешки. Мкр. Н. 36. *Остигло й глузи людській терпїти.* Грин. II. 165. **На глу́зи підня́ти.** Поднять на смех. Ном. № 12697.

Глу́зик, ка, м. Мелкий известковый дутик, попадающий в гончарное изделие. Вас. 178.

Глузли́вий, а, е. Насмешливый. *Вона в мене добра й вірна жінка, тільки дуже жвава, жартлива й глузлива.* Котл. МЧ. 471.

Глузли́во, нар. Насмешливо.

Глузовні́к, ка́, м. Насмешник. *Парубки глузовники все було з старого шкилюють.* Харьк.

Глузовні́ця, ці, ж. Насмешница.

Глузува́ння, ня, с. Издевательство, насмешка. *На обличчі в мене сором од докору, глузування.* К. Псал. 106.

Глузува́ти, зую́, еш, гл. *(з ко́го). Насмехаться, издеваться, поднимать на смех. *Матері глузують, що москалі вертаються та в неї ночують.* Шевч. 67.

Глузюва́тий, а, е. О глине: «неоднородная, комковатая... с мелкими желвачками или журавчиками, дутиками». Вас. 178.

Глѹм, му, м. Насмешка, издевка, посмеяние. *Старе скаже на глум, а ти бери на ум.* Ном. № 6013. **На глум подати.** Отдать на посмеяние. *На глум старих звичаїв не подаймо.* К. ПС. 23.

Глуміти, млю́, міш, гл. Поражать, истреблять, портить. *Наче кара божа, що людей глумила.* Мет. 437. *Дітвора глумить тільки отті оріхи.* Нов.-Северск. *Було б тобі, вражий сину... нас трох не кохати, нас трох не глумити.* Рудч. Чп. 178.

Глумітися, млю́ся, мішся, гл. * (з ко́го). Издеваться, насмехаться, осмеивать *(кого). *Глумилась верша з бо-лота.* Ном. № 7999.

Глуміччати, чаю, еш, гл. Обращать внимание? Разбирать? *Е, у нас і панів не глуміччають.* Лебед. у. *Хоч який мороз, то не глумічча.* Лебед. у.

Глумлівий, а, е. Насмешливый. *Міські все люде нещирії, глумливіі.* МВ. I. 75.

Глумліво, нар. Насмешливо.

Глумота, ти, ж. Поднимание на смех, издевательство.

Глумування, ня, с. Издевательство, насмешки. К. XII. 90.

Глумувати, му́ю, еш, гл. 1) Издеваться. *Голови на шаблі здіймали, довго глумували.* Макс. (1849). 24. *Вона з мене глумує, сміється.* О. 1861. XI. 9. *2)—**щось**. Бесцельно истреблять, зря тратить. *Набере хліба, не їсть, викидає собакам або на смітник. Хіба ж можна так хліб глумувати?—Полову росточили по подвір'ю, нікому не дали, так по-глумували.* Крим.

Глумуватися, му́юся, ешся, гл. = Глумувати. *Не по божому... так глумуватися з сироти.* Г. Барв. 476.

Глуп, па, пе = Глупий. *Хто скуп, собі не глуп.* Ном. № 4707.

Глупак, ка́, м. = Дурень. Харьк. у. Желех.

Глупий, а, е. 1) Глупый. *Молодий жовняре, глупий розум маєш.* Голов. 2) (*Непроглядный. Сл. Нік.). **Глупа ніч**, північ. Глубокая ночь. *Коли це глупої ночі прилітає сокіл.* Рудч. Ск. I. 153. *У глупу ніч виліз мертвець із гроба.* Грин. I. 50.

Глупина́, ні́, ж. Глухое, густо заросшее место в лесу. *У глупині вовки.* НВольн. у.

Глупіти, пію, еш, гл. Пялить глаза, глазеть. *Дитина на свічку глупіє.* Черк. *Ходив глупів на весілля.* Черк. у.

Глупт́ак, ка́, м. = Глупак. Вх. Лем. 404.

Глупуватий, а, е. Глуповатый. *Оженився дурний та взяв глупувату, та не знали, що робить—запалили хату.* Ном. № 9014.

Глү́ха, хи, ж. = Глуханя. Вх. Лем. 404.

Глух́аня, ні, ж. Тиф. Желех.

Глух́ачка, ки, ж. = Глуханя. Вх. Зн. 11.

Глухий, а́, е́. 1) Глухой. *Глухому пісню співати.* Ном. № 4679. *Глухий як тетерук.* Ном. № 8556. ***Глух́а те-тєря**. О человеке: глухарь. Сл. Нік. Глушман. 2) Беззвучный, мертвый. *В глухий домовині усміхнуся.* Шевч. 269. ***Глухий на що**. Глухой к чему. *Іван був глухий на дядькові перестороги.* Борд. 327. 3) Пустой, запустельый, глухой. *Глухий край. Куток зовсім глухий.* О. 1862. IX. 65. 4) **Глухий кінець** (у воротах). Тот конец ворот, где их пята. *В глухим кінці під ворітьми.* АД. II. 9. 5) **Глухий дуб**. Дуб, на котором листья держится целую зиму. Борз. у. Прил. у. 6) **Глух́а кропива́**. Раст. а) *Lamium maculatum* L. ЗЮЗО. I. 126; б) *Leonurus Cardiaca* L. ЗЮЗО. I. 126. Ум. **Глух́енький**, **глух́есенький**.

Глух́ман, на́, м. = Глушан. Желех.

Глух́нути, ну, неш, гл. Глохнуть,

Глу́хо, нар. 1) Глухо. 2) Беззвучно, мертво, глухо. 3) Пусто, глухо.

Глух́ота, ти, ж. Глухота.

Глу́ш, ші́, ж. Густо заросшее место. *У глуші, між вербами, капуста погано росте.* Лебед. у.

Глуш́ан, на́, м. Глухой человек. *Коли сі кам'яні боги очима бачать, коли сі глушани ушима чують...* К. МХ. 19.

Глуш́ець, щя́, м. Лен. *Linum usitatissimum.* Вх. Уг. 233.

Глушіти, шу́, шіш, гл. Оглушать, заглушать. *Вітер уривав багацько річей його; торохтючи, колеса глушили їх.* Г. Барв. 19. *Оця кропива тільки глу-*

шити сад.—Придивиться, де риба залягла під кригою, та й стане гатити кийком—глушити. О. 1861. XI. 115.

Глуши́ця, ці, ж. Раст. *Lamium*. Вх. Пч. II. 32.

Глуши́ти, шію, еш, гл. Заглушаться, заростать сорными травами. *Город глушіє, бур'яном понимається земля родюча.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Глу́шка, ки, ж. 1) Глухая женщина. *Чи ти, кумо, глушка?*—*Та були ушка, та різник одрізав.* Ном. № 8560. 2) = Глуханя. Угор. То же: *глу́шка вітрова.* Вх. Лем. 404.

Глушкáня, ні, ж. = Глу́шка 2. Угор.

Глушкó, ка, м. Глухой человек. Аф. 361.

Глушма́н, на́ м. = Глушан = Глушко. Одесс. у.

Глушма́нка, ки, ж. Глухая женщина. Одесск. у.

Глуши́к, ка, м. 1) Раст. = Глушиця. Вх. Пч. II. 32. *2) Глушитель. Рос.-Укр. Сл. Укр. Ак. Т. I.

Глуши́ня, ні, ж. Глушь. *Там така глушня, аж сумно; туди й люди не їздять.* Васильк. у.

I. Гля, пред. Для. Ужинок р. поля. 270.

II. Гля, сокращенное повелительное наклонение вместо *глянь*. *Смотри, взгляни, вот. Оце, гля, причепилася!*

Гля́ба, нар. Невозможно, напрасно. *Де... чоловікові гляба перейти, піде гуцульський кінь певно.* Шух. I. 81.

Гля́ганий, а, е, и пр. = Гляганий и пр.

Гля́данка, ки, ж. Торговля. Угор.

Гляда́ти, даю, еш, гл. Искать, высматривать. *Буду я собі мужа глядати.* Гол. III. 397. *Глядай, матко, довгий столець, бо вже мені вічний кінець.* Гол.

***Гляда́ч, ча́, м.** Зритель. Сл. Нік.

Гляди́ло, ла, с. = Дзеркало. Вх. Уг. 233.

Гляди́вний, а́, е́. Ловкий, проворный. Угор.

***Гляди́ння, ня, ср.** Глядение, смотрение. Сл. Нік.

Гляди́ти, жу́, ди́ш, гл. 1) Глядеть, смотреть. *Гляди ж, півнику, як прийде лисичка—не одкликайся.* Рудч. Ск. II. 4.—**в голові.** Искать насекомых в го-

лове. *Та свекорку годи: в головці гляди.* Грин. III. 551. 2) Искать, щупать ища, пробовать, узнавать. *Молода сховалася і дружба виходит на двір і глядит молоді, а не може сам найти.* Грин. III. 507. *Нам уже докучило їсти пшеничний хліб, ідім глядіть житнього.* Чуб. II. 336. *Вгородив свердло в землю, а... щось за бороду лап. Перемовчав мій батько, тільки боїться тим свердлом більш глядіти (скарба).* Драг. 87. *Глядят короваю, чи спікся.* Грин. III. 502. 3) Следить, обращать внимание. *Коли кінь не глядять дороги, то гляди ти! Чом не глядиш?* Лохв. у. *Гляди себе, то й буде з тебе.* Ном. № 9586. 4) Беречь, присматривать. *Я її розуму навчала і добра її гляділа.* МВ. 5) Соблюдовать. *Та ти б не глядів празника та поїхав би у поле орати.* Рудч. Ск. I. 165. *Треба глядіти п'ятниці й середи.* О. 1862. IV. 91. *6) **Гляди́, гляди́ть.** а) пов. накл. Смотри, смотрите; б) вводное слово. Пожалуй. *А тут буде верстов, гляди, десять.*—*Він туди заходив, глядіть, чи не позавчора.* Крим.

Гля́дка, ки, ж. Раст. *Aster*. Вх. Пч. II. 29.

Глядкó, ка, м. Тот, кто постоянно смотрит? *Глядко не наглядиться, хвалько не нахвалиться.* Ком. II. № 200.

Глядь! меж. Глядь. *Потім глядь—стоїть Іван.* Рудч. Ск. I. 134. *Глядь-погляд у загоні,—нема волів пари.* Новомоск. у.

Гля́нути, ну, неш, гл. Однокр. в. от глядіти. *Глянуть, взглянуть, посмотреть. Ой як гляну на хустину,—здаю дівчину.* Мет. 23.

Гля́нутися, нуся, нешся, гл. Посмотреть, взглянуть. *Глянься на мене, на себе. Подивися, глянься, який я удався!* Нп.

Гм! меж. Гм. *Дивлюсь, аж стоїть краля така, що тільки гм! та й годі.* К. ЧР. 124.

Гма́тати, таю, еш, гл. Комкать, гнуть. Желех.

Гматний, а́, е́. Гибкий. Желех.

***Гна́ний, а, е.** 1) Гонимый, преследуемый. 2) Изгоняемый. Сл. Нік.

Гнап, па, м. Мастер, изготовляющий сирякі и опанчі. Желех. Гол. Од. 55.

Гна́ти, жену́, не́ш, гл. 1) Гнать, погонять. *Волові дай полови, та жени по волі, а коневі—вівса, та жени як пса.* *Ном. № 10217. Го́ном гна́ти.* Быстро гнать. *Харьк.* 2) Гнать, прогонять. *Хоч правду женуть люде, та правда завше буде.* *Ном. Молодих рекрут женуть кудись через наше село.* *Г. Барв. 406.* 3) Быстро бежать, ехать. *Жене як вітрів батько.* *МВ. I. 105.* 4) Загонять, забивать. *Шпиці за нігті гнали і йому муки завдавали.* *Чуб. III. 335.* *5) Вздымать, взбивать. *Дівчата й хвилі палицями гнали, а коновка стоїть на воді на одному місці і не рушиться.* *Крим. 6)—горілку.* Гнать водку. *КС. 1882. I. 225.* 7)—го́ни. *Допахивать, допахать го́ни. *См. Го́ни* 8)—хімороди. *См. Хімироди 3.*

Гна́тися, жену́ся, не́шся, гл. 1) Гнатся. *От котик як почув, як погнавсь... Гнавсь, гнавсь, не догнав.* *Рудч. Ск. I. 28.* 2) Мчатся. *Грин. III. 565.* *Скажи, коню, до кого це ви так нагло гнались?* *Шевч. 641.*

Гне́ний, а, е. Гнутый. *Гнене полоззя.* *НВолын. у.* 2) Никуда не годный. *Таке гнене, що хоч покинь.* *Киев.*

Гне́сти, гнету́, те́ш, гл.—Гнітити 1 и 2.

Гнет, нар. Вдруг, сейчас, тотчас. *Гнет стовпами поставали.* *Гол. II. 714.*

Гнету́ха, хи, ж. Лихорадка. *Чи ти гнетуха, чи ти трясуха?* *Чуб. I. 119.*

Гне́ть, нар.—Гнет. *А ту гнеть по-топа буде.* *Гн. I. 31.*

Гнетю́чка, ки, ж.—Гнету́ха. *Черниг.*

Гні́да, ди, ж. Зародыш вши, гнида. *Ном. № 1861.* **То дарма, що воша тне, а досадно гнида точить.* *Нар. посл. Пирят. у., Кононівка. Ум. Гні́дка.*

Гні́дник, ка, м. 1) Вшивец. *Ах ти гнідник! Лохв. у.* *2) *Мн. Гні́дники.* Презрительно, шуточно: вещи, одежда. *Забирай свої гнідники з мого місця.* *Пир. у., Кононівка.*

Гні́дявий, а, е. Вшивый. *О. 1862. V. 41.*

***Гніле́нький, а, е.** Ум. от гнілі́й. Гниловатый. *Гніле́нька зимá.* Мягкая зима, с оттепелями. *Сл. Нік.*

Гніле́ць, льця́, ж. Болезнь личинок пчел: поражение их грибом *Bacillus Preussi.* *Драг. 32.*

Гніле́ча, ці, ж. Гниль. *Там так смердить у ямі гнілеча: картопля, чи що, загнилась.*

Гнілі́й, а́, е́. 1) Гнилой, испорченный. *Гнила капуста. Дров нарубав гнилих.* *Рудч. Ск. I. 124.* 2) Гнилой, гниющий. *Гниле болото. Гнила зіма.* *О. 1861. I. 322.* 3) **Гніла́ кваті́ря.** Третья четверть луны. *Гнила квартира—робить нічого не слід, бо буде порча.* *Чуб. I. 10.* *См. Гнілу́ша.* 4) **Гніле́ сло́во.** Скверная брань.

Гнілі́ця, ці, ж. Дикая груша, которую едят только прогнившею. *Ном. № 12217. Ум. Гнілі́чка.*

Гнілі́читися, чуся, чишся, гл. О грушах: немного загниваться. *Желех.*

Гнілі́чка, ки, ж. Ум. от гнілі́ця.

Гнілі́ччя, чя, с. соб. Гнилушки, истлевшие ветви и стволы дерев. *Желех.*

Гні́лка, ки, ж.—Гнилиця. *Желех.*

Гнілля́, ля́, с. Гниль. *Як прийде Ілля, то наробить у полі гнілля.* *Ном. № 476.*

Гнілобо́кий, а, е. Со сгнившим боком. *Груші гнілобокі.* *Шевч. 178.*

Гнілові́д, во́ду, м. Болото, поросшее сеном и лесом. *Вас. 206.* Во мн.: **Гнілово́ди.** Незамерзающие болота. *О. 1861. VIII. 93. XI. 114.*

Гнілозу́бий, а, е. С гнилыми зубами. *Десь вирескався гнілозубий, миршавий чоловічок.* *Мир. Пов. II. 66.*

Гнілої́д, да, м. гнілої́да, ди, об. Скрыга, скупец. *Желех.*

Гнілої́дити, джу, диш, гл. Скрыжничать. *Желех.*

Гнілої́дник, ка, м.—Гнілої́д. *Желех.*

Гнілоо́кий, а, е. С больными, гноящимися глазами. *Чуб. VII. 577.*

Гнілу́ша, ші, ж. Третья четверть луны. *Чуб. I. 11.* *См. Гнілі́й 3.*

Гні́ль, лі, ж. Гниль. *К. Іов. 55.*

Гніля́к, ка́, м. Сгнившее растение.

Гніля́тина, ни, ж. Гниль. *Розворушив ту гнілятину.* *Мир. Пов. II. 54.*

Гніля́ччя, чя, с. соб. Сгнившие растения, гниль.

***Гніп, па, м.** *А́ другий у тій самій хвилі викопав якогось шматок гніпа та як фалатне мене по руці, адіть, як закривавив.* *Франко.*

Гніпель (гнипля?), м. Часть ткацкого станка: «рукоятка, которою вращают передний навои при навивании основы». Вас. 167.

Гністі и **гніти**, **гнию́**, **éш**, гл. Гнить.—*Хліб гниє.*—«Гниє, бо є; оттоді погано було б, як би гнисти нічого було». Ном. № 14155. *Варево гниє.* Чуб. I. 10. *Хата пустою гниє.* Шевч. 401. *Гниє в неволі, у кайданах.* Шевч. 606.

***Гниття́**, **тя́**, ср. 1) Гниение, тление. 2) Гангрена. Сл. Нік.

Гніхить, **тя**, м.—**Ніготь**. Прил. у.

Гнів, **ва́**, м. Гнев. *Хай його гнів божий поб'є.* Ном. № 3784. **Не у гнів твоїй жінці.** Не во гнев будь сказано твоєї жене. К. ЧР. 220. **Гнів поклада́ти, положи́ти на ко́го.** *На свого старшого брата великий гнів покладав.* АД. I. 187. *Не положіть гніва! А вона, невістка, такий уже гнів положила, що їй обідати не увійшла.* Грин. I. 33.

Гніванка, **ки**, ж. Гнев, ссора. *Тут така була гніванка, що господи, та й годі!* Черниг.

Гнівання, **ня**, с. Действие гневающегося, гневное состояние. *Як вам не обридло те гнівання?*

Гнівати, **ваю**, **еш**, гл. 1) Гневаться, сердиться. *Ой вернися, любе кохання, перестань гнівати.* Чуб. V. 384. 2) Сердить, гневить. *А я ж його не гнівала, ні його родини; нехай його перепросить лихая година.* Чуб. V. 189.

Гніватися, **ваюся**, **ешся**, гл. Гневаться, сердиться. *Не гнівайся, дівчинонько, що я не займаю.* Мет. 106.

Гнівѣти, **влію́**, **віш**, гл. Сердить, раздражать, гневать. *Бога не гніви, а чорта не дрочи.* Ном. № 5871.

Гнівѣтися, **влію́ся**, **вішся**, гл.—**Гнівѣтися**. *Багатий тут на смерть гнівѣвся.* Котл.

Гнівлівий, **а**, **е**. Раздражительный, склонный к гневу, часто гневающийся. *Чогось бог гнівливий на нас.* НВолын. у. *Очі гнівливі.* МВ. II. 82.

Гнівлівість, **вості**, ж. Раздражительность, склонность к гневу. Желех.

Гнівліво, нар. Гневно.

Гнівній, **а́**, **е́**. Гневный, сердитый. *Такий гнівний,—крий мати божа.* МВ. I. 99. *Червона і гнівна стояла вона.* Мир. Пов. II. 65. **Хай не будуть гнів-*

ні. Пусть не гневаются, не сердятся. *Ваша милість хай не будуть гнівні на мене.* Лепкий. Ум. **Гнівненький**.

Гнівнік, **ка́**, м. В выражении: **він мій гнівнік**. Он со мной в ссоре. Желех.

Гнівнічка, **ки**, женск. р. от **гнівнік**. Желех.

Гнівно, нар. 1) Гневно, сердито. *Він гнівно глянув на його.* 2) Обидно, неприятно. Драг. 223. *Може, кому гнівно, добродію, що я кажу?* Харьк. Ум. **Гнівненько**. *Та годи, доненько, всім зарівненько, щоб не було гнівненько.* Грин. III. 551.

Гніда́н, **на́**, м. Гнедой конь. Желех.

Гніді́й, **а́**, **е́**. 1) Гнедой. *Гнідій кінь.* Употребляется иногда без подразумеваемого существительного. *Сідлай, хлопче, ти гнідого, а сам сяду на другого.* Чуб. 2) Коричневый, бурый. *Гнідий птах.* Вх. Лем. 404. *Гніде просо.* Вх. Лем. 404. Ум. **Гнідєнький**, **гнідєсенський**. Грин. III. 696.

Гніді́ти, **джу́**, **діш**, гл.—**Гніті́ти** 4. Галиц.

Гніздє́нцє, **ця**, с.—**Гніздó**. *Бусьок і бусьчиха увили собі гніздєнцє.* Фр. Пр. 128.

Гніздє́чко, **ка**, с. 1) Ум. от **гніздó**. *Галочки гніздєчко в'ють.* Мет. 134. 2) Кокон. *Червяк сидить у гніздєчку, а як стане у мочах, то перегризає його.*

***Гніздї́на**, **ни**, ж. Ячейка. *Сцільник попався недобрый, в кожній гніздїні—перга.* Крим.

Гніздї́ти, **зджу́**, **діш**, гл. Бить все в одно место. *Вхопили його вдвох, повалили та й гніздят його колїньми по голові.* Новомоск. у.

Гніздї́тися, **зджу́ся**, **дишся**, гл. Гнездиться. *Левиц. I. 95. Яструбам з орлами не тутка гніздїтись.* О. 1862. I. 110.

Гніздї́ще, **ща**, с. Ув. от **гніздó**. Чуб. I. 122.

Гніздó, **да́**, с. 1) Гнездо. *Всяка пташка своє гніздо знає.* Ном. № 9480. 2) В толчее для проса: углубление, где лежит зерно. Харьк. (Залоб.). 3) Солома, лежащая в жлукті. Мил. 18. 4)—**Місті́ще**. Вх. Зн. 36. 5) ? *Як у хлопця на тімени є одно «гніздо», то*

буде мати одну жінку, а як двоє, то дві. ЕЗ. V. 180. Ум. **Гніздéчко**.

***Гніздря́ (ніздря́; plur. гніздрі)**. Ноздря. Крим.

Гніздю́к, ка́, м. 1) Запорожец, севший на хозяйство. КС. 1883. XI. 502. 2) Неудачный хлеб? *Ось іди, чоловіче, якого я гніздюка напекла!.. Той гніздюк так і росплився по черені і ростріскавсь*. Г. Барв. 323.

Гній, гною́, м. 1) Навоз, помет. *Конюх коні ганяє, він гноєм воняє*. Чуб. V. 1087. 2) Г-ой, материя. *Чиряк великий, а гною мало*. Ном. № 6325.

Гнійний, а́, е́. 1) Навозный, унавоженный. *Гнійне поле*. Каменец. у. 2) Гнойный.

Гнійні́к, ка́, м. Навозный жук. Вх. Зн. 11.

***Гнійно́, нар.** Унавожено, удобрено, есть удобрение. **Там не гнійно́**. Там нет удобрения. Крим.

Гністі, тів, мн.—**Нігті**. О. 1861. XI. Св. 62.

Гніт, ту, м. 1) Пресс; тяжесть, наваленная с целью сдвинуть. *Сир під гнітом лежить*. 2) Гнет, притеснение. *Весь віковичний гніт, вся ненависть виявлялась тим диким вогнем в його очах*. Левиц. Пов. 269. 3) Огонь, разведенный на **припечку**, когда в печь сажают хлеб. См. **Гнітити хліб**.

Гнітісрака, ки, об. Харьк. Упорный, несговорчивый человек. *Торгувалась, торгувалась—так і копійки не спуска; та я його вже давно знаю, він такий (вона така) гнітісрака*. Лебед. у.

Гнітіти, чу́, тиш, гл. 1) Давить, прессовать, нагнетать. *Камінюка гнітила*. Стор. МПр. 21. *Гнітили сир*. Левиц. I. 466. 2)—**тэрен, сливи**. Сохранять на зиму в кадке с водой, надавив сверху тяжелым деревянным кружком. *Гнічені сливи*. Чуб. II. 29. 3) Угнетать. *Усе, що гнітить чоловіка в занедбалім товаристві*. Стор. 4) **Гнітіти хліб**. Подрумянивать. Чуб. I. 123 (Чтобы хліб гнітіти, берут немного соломы, зажигают и кладут на **припечку**). 5) Бить. *Як начали вони її гнітити тими молотами*. Чуб. II. 263. 6) **Гнітіти на серці**. Скрывать в душе тяжелое чувство. *Бачу я та мовчу: усе на своєму серці гнічу*. Кобел. у.

Гнітітися, чу́ся, тишся, гл. 1) Давиться, надавливаться. 2) Быть угнетаемым. 3) **Хліб гнітиться**. Хлеб подрумянивается *Паска ніяк не гнітиться*. Кролев. у.

***Гнітніця, ці, ж.** План (типогр.). Сл. Дубр.

Гніту́ха, хи, ж.—**Гнітю́чка**. ХС. III. 53.

***Гнітю́чий, а, е.** 1) Гнетущий. Сл. Нік. 2) Угнетающий, давящий. Коцюб. «В дорозі».

Гнітю́чка, ки, ж. Вид лихорадки. Миуск. окр.

Гнобі́тель, ля, м. Гонитель, преследователь, притеснитель. *Не вірьте їм, пане, бо вони звісні на нас гнобителі*. Могил. Подольск.

***Гнобі́тельница, ки, ж.** Угнетательница, притеснительница. *Хлопомани поляки ще мають надію на тягар селянського життя, на їх безправа, на волю й землю, яку несе їм перемога поляків над гнобителькою Московщиною*. В. Міяковськ. Арх. літерат. Журн. «Наше Минуте», 1919. 1—2. 148.

Гнобі́ти, блю́, бі́ш, гл. Угнетать, притеснять. Желех.

Гної́вка, ки, ж. 1) Навозная жижа, вода, в которой мок навоз. Вх. Зн. 34. *Випила б і гноївки, не то що, та нігде і на тлі води не видко*. Гн. IV. 64. 2) *Crystalis tenax*. Вх. Лем. 404.

Гної́вня, ні, ж. Место для складывания навоза, навозная куча. *На що тут сиплеш сміття. Хиба нема гноївні?* Прил. у.

Гної́ння, ня, с. 1) Гноение. 2) Унаваживание, удобрение.

Гної́сько, ка, с.—**Гної́вня**.

Гної́ти, гною́, і́ш, гл. 1) Гноить. *Діди строють, а баби гноють*. Ном. № 10111. 2) Унаваживать, удобрять. Угор.

Гної́тися, гною́ся, і́шся, гл. 1) Гноиться, покрываться материей, гноем. 2) Быть превращаемым в гной, в навоз. 3) Быть унаваживаемым.

Гної́ще, ща, с.—**Гної́сько**. К. Псал. 263.

Гнойо́вий, а, е. Навозный. Грин. II. 317. *Гнойова яма. Гнойова лопата*. НВолын. у.

Гнойо́вік, ка́, м.—**Гно́як**.

Гнойовісько, ка, с.—Гноїсько.

Гнойок, йкú, м. Ум. от гній. *Як ноти в гнойку, то й губи в лойку.* Ном. № 7188.

Гноття, тя, с. Отрепье. *Де вже думати про одєжину!.. Все позношувала! Саме гноття та рем'я висіло.* Мир. ХРВ. 25.

Гноюватий, а, е. Перегнойный. Харьк.

Гнойк, ка, м. 1) Навозный жук. Вх. Лем. 404. См. Гнойовик. 2) — Гноївня? КС. 1893. V. 275.

Гнойка, ки, ж. Ув. от гній.

Гноянній, а, е. Навозный, унавоженный. Лебед. Мил. М. 105.

Гнойнка, ки, ж. 1) Гнойный прыщ. Желех.

Гнойрня, ні, ж. — Гноївня. Рк. Левиц.

Гнузда, ди, ж. Чаще употребляется ум.: гнуздéчка. Чуб. II. 319. *Взяла коня за гнуздечку.* Мет. 74. Части: **вудила**—удила, один конец которых имеет **баранчик**, которым и зацепляется за **кільце**; ремень поверх морды внизу—**нахрапник**, вверху—**налобник**, застегивающийся под шеей—**підборóдник** (Е. Чикаленко).

Гнузда́ти, даю, еш, гл. Зануздывать.

Гнуздéчка, ки, ж. Ум. от гнузда.

Гну́ти, гну, гнеш, гл. Гнуть. *Гнешию, як віл у ярмо.* Ном. № 1293. *Шия—хоч обіддя гни,*—такая толстая. Ном. № 8595. *Спати,—аж гілля гне,*—так сильно хочется. Вас. 212.—**кірпу.** Важничать, задирать нос. Ном. № 2467.—**на щó, куді.** Намекать на что. Ном. № 13846. *Бач, куди гне!* (или *на шо*).—**теревéні.** Болтать пустяки.—**матюкі.** Браниться матерными словами. *—**ціну́.** Ломить цену. Сл. Нік. Запрашивать много. **Гне, як дурень за ба́тька.** Очень много запрашивает. Мнж 166.

Гну́тися, гну́ся, гнешся, гл. 1) Гнуться, спибаться. *Долина глибока, а калина висока, аж додолу віття гнеться.* Мет. 79. *Ість так, аж ніс гнеться,*—с жадностью ест. Ном. № 12207. 2) Переносно: покоряться. *Ярема гнувся, бо не знав, не знав сіромаха, що вросли крила.* Шевч. 132. 3) Увиливать,

не желать сделать. *Не гнися, сваточку, не гнися: єсть у тебе на кошарі ягниця,—поведи на торжок та продай, а нам горілочки розгадай!* Грин. III. 499. *Довго мабуть гнувся—не давав?* МВ. (О. 1862. III. 74).

Гну́чий, а, е, гнучкий, а, е. Эластичный, гибкий. *Мужича правда єсть колюча, а панська на всі боки гнуча.* Котл. Ен. VI. 53. *Як тополя серед поля гнучка та висока.* Шевч. 20. *І станом гнучим, і красою пренепорочно молодю старії очі веселю.* Шевч. 425. **Гліна гнучка́.** Глина, годная для лепки, достаточно приготовленная для этого. Вас. 177. Шух. I. 260.

І. Го! меж. Употребляется в виде **го-го-го!** или **го-гов!** для оклика.

II. Го, мест. Сокращенная форма вместо **його**. Правоб. *І калачем го не звабить.* Ном. № 5097.

***Гобелé(і)н, ну, м.** Гобелен. Сл. Нік. *Берх дубовых обкладів висіли дороговцінні макати й гобеліни...* Лепкий.

Гобéлки, мн. В выражении: **На гобéлки**—до тла, совершенно. *Він нас хотів спалити на гобелки, значить, зовсім, усе, як єсть.* Екатериносл. у. Залюб.).

Гобза, зи, ж. Раст. *Sambucus ebulus.* Лв. 101.

Гобзува́ти, зу́ю, еш, гл. Изобиловать. *Колесниця божа дивна тьмами воінства гобзує.* К. Псал. 151. Вероятно, это слово просто перенесено Кулишем из ц.-славянского перевода псалма: «Колесниця божия тмами тем, тысяща гобзующих» (Псалом 67, ст. 18).

Гоблюванка, ки, ж. Стружка. Вх. Лем. 404.

Гóв! меж. 1) Означает оклик: ау! *2) Эй. *Гов! Стань, Карпе.* Борд.

Гóвбур, ра, м. Водоворот. *У говбурі на Дністрі крутяться.* Каменец. у.

Говéдо, да, с.—Гов'éдо. Употребляется только как бранное слово. Вх. Лем. 404.

Гóв'éдо, да, с. Рогатый скот (На границе с Угорщиной и в Галиции). Вх. Зн. 11.

Гові́льник, ка, м. Говельщик. Аф. 361.

Гові́льниця, ці, ж. Говельщица. Аф. 362.

Говіння, ня, с. 1) Говение. *З дурного говіння не буде спасіння.* Ном. № 133. 2) Пост. Шух. I. 41. Гн. II. 175. *Звоювали Путилову в велике говіне.* ЕЗ. V. 144.

Говір, вору, м. Говор. *Почувся людський говір, крик.* Левиц. I. 126.

Говірка, ки, ж. 1) Выговор, диалект, манера говорить. *У литвинів говірка не така, як у нас.* Черниг. *Пані наша... з себе була висока, огрядна, говірки скорої, гучної.* МВ. II. 31. 2) Разговор, говорение. *А я хотів би почути говірки женихової.* Г. Барв. 328. *У тій тихій говірці їм почувалася грізна буря.* Мир. ХРВ. 115. 3) Пересуды, сплетня. *Пішла вже скрізь по селу про його говірка.* Полт. Ум. **Говіронька.** *Така тиха, така й мова, така й говіронька.* Чуб. V. 123.

Говіркий, а́, е́. Разговорчивый. *Зріс на самоті, сам із собою. Не говіркий був.* МВ. II. 11. *Старі люде говірки.* Г. Барв. 316.

Говіронька, ки, ж. Ум. от **говірка.**

Говіти, вію, еш, гл. Говеть, *Говів богу невимовно.* Ном. № 132. *Коли ви будете говіть?—Тоді, як хліба не стане.* Ном. № 131.

***Говорильня, ні, ж.** Говорильня. Р.-Ук. Акад. Сл. Т. I.

Говоріти, рію, риш, гл. 1) Говорить. *Говорив би, та рот замазаний,—нельзя ничего говорить.* Ном. № 3585. *Говорить багато, то все чорт-зна що.* Посл. *Говорить—як у рот кладе,—так понятно.* Ном. № 12903. *Говорить—як з письма бере,—так умно и складно.* Ном. № 12904. *Говорить—як неживий, як спить, як три дні хліба не їв,—так вяло.* Ном. № 12925—12928. *Говорить, як з бочки,—грубым басом.* Ном. № 12889. 2) Разговаривать. *Та про волю нишком в полі з вітрами говорять.* Шевч. *Чом до мене не говориш, моє миле серце?* Мет. 64.

Говорітися, гл. Употребляется только в 3-ем лице и чаще всего безлично: **говóриться, говорілось.** *Пословиця говоріться, а хліб їсться.* Ном. № 11285. *Дід мовчить, неначе не до його говоріться.* Левиц. I. 98. *Ой що ся говорило, то все ж то неправда.* Чуб. V. 395.

Говоріння, ня, с. Говорение, манера говорения.

Говорлівий, а, е. Говорливый. *Говорлива, як горобчик.* Кв.

Говору́ха, хи, ж. 1) Многоречивая женщина, говорунья. Котл. Ен. V. 36. 2) М. Говорун. *Дрансес був дивний говору́ха.* Котл. Ен. VI. 57. Ум. **Говору́шка, говору́шечка.** *Дівчино пташиночко, щибетушечко! Співай мені, кажи мені, говорушечко.* О. 1861. VI. 151.

Говору́шка, ки, ж. 1) Ум. от **говору́ха.** 2) Мн. Род грибов.

Говорю́чий, а, е. Говорящий, имеющий дар слова. *Говорючий голуб.* Грин. I. 164, 160. 2) Говорливый, разговорчивый. *Молодий говорючий Радюк.* Левиц. Пов. 154.

***Го́ге(о)ль - мо́ге(о)ль.** Гогель - мегель.

Го́гіт, готу, м. 1) Ржание. 2) Сильный и продолжительный звук, шум (См. **гоготати**). (На ярмарку) *гогот та рейвах.* О. 1862. VI. 98. *3) Гоготание. Сл. Нік.

***Гого́кати, каю, еш, гл.** Гоготать.

Гоголіти, лію, еш, гл. Блестеть, светиться. *Вода гоголіє поверх трави.* Борз. у.

Го́голь, ля, м. Род дикої утки. *Anas clangula.* Вх. Пч. II. 8. *Гоголю, гоголю, припливи к берегу.* Чуб. III. 306.

Гоготання, ня, с. Действие от гл. **гоготати**. *Гоготание. Сл. Нік.

Гоготати, чу́, чеш и гоготіти, чу́, тіш, гл. 1) Ржать. *А на дворі кониченьки гогочуть.* Грин. III. 439. 2) Издавать сильный и продолжительный звук; напр., при отдаленном громе, сильном ветре, сильном пламени. *Грім гогоче, а блискавка хмару роздирає.* Шевч. 166. *Вітер на десять голосів реве і виє, і скиглить, і гоготить.* Драг. 72. *А наша хата полум'ям палала, і навкруги земля, мов пекло, гоготала.* КМБ. X. 17.

Го́д, ду, м. 1) Год, Год—великий чоловік. Посл. (Борз. у.). *Влітку день—год.* Ном. № 12555. *Ой гуляв, гуляв бідний козак-нетяга сім год і чотирі.* ЗОЮР. I. 200. *Сім год баба похмілялась, та з похмілля і вмерла.* Ном. № 11461. *Два годи любились вони дуже.* Рудч. Ск. I. 78. *Другого чи третього году прислав їй гроші,—на*

второй или на третий год прислал ей деньги. Харьк. У год. Через год. Дак він жив год. Вони в год як раз і прийшли довідаться. Рудч. Ск. I. 72. Під год, як до году. Как в какой год. Під год (як до году) так і хліб родить. Ном. Год-у-год. Из года в год. Так год-у-год і живемо, хвалити господа. Г. Барв. 17. В ряді-годі. Редко, иногда. Ном. № 7734. 2) Мн. Годá. Лета. Інший молод годами, та старий літами. Ном. № 2217. Годá вийшли комú. Достиг известных лет. Піп не хоче вінчати: ще, каже, йому года не вийшли. Г. Барв. 201. 3) У годú бúти. Служить по найму на год. Борз. у. По годáх ходіти. Служить по найму на год несколько лет. Та щоб я й горенька не знала, та щоб я не ходила по годах. Мил. 202. Та буде ж мене по строках, буде ж мене й по годах. Мил. 202. *Що годá. Ежегодно. Я його не бачив п'ять год. Він ходить до Києва що года. Крим. Ум. Годок, годóчок. Їй дванадцять годóчків. МВ. I. 130.

Гóден, дна, дне. Краткое окончание от годній. 1) = Годний. Гóден у бóга. Угодный богу. Як я буду в бога годен, буде в мене худобонька. Гол. IV. 450. 2) Не гóден. Не в состоянии. З тої туги аж не годен їсти. Гн. II. 188. *Де-ж я гóден? Куда я гожусь, разве я могу? Черемш. «Верх.» *Я годен, ти годен, ми годні. Я могу, ты можешъ, мы можем. Хот. Нік.

Годільник, ка, м. Стенные часы. См. Годинник. Вх. Лем. 404.

Годіна, ни, ж. 1) Час. Ой сплю годину, сплю і другу, й а вже повертає та на третю. Гул. Арт. Укр. п. 33. Як ось із неба дощ полився, в годину весь пожар залив. Котл. Ен. II. 33. Ой уночі, а з півночі та о третій годині, гей запали вдовин сина... Гол. I. 139. В осени дня—година. Ном. № 613. Вік наш—як година. Ном. № 8265. Що годіни. Каждый час. Що години треба давати по ложці. Употребляется также в значении: постоянно. Що день, що години питається. Шевч. У лемков годіни—стенные часы. Вх. Лем. 404. 2) Время, пора. Не такий світ, не така година да тепера настала. Мет. 241. Та збудила мене мати в обідню годину. Мет. 20. Не

за великий час—за малую годину. Так то, бачу, недовга літ наших година: скоро цвіте, скоро і в'яне, як у полі билина. ЗОЮР. I. 318. По малій годіні. Немного спустя. Коли по малій годині і він приходить назад,—довго і не барився. Новомоск. у. Заміж іти—не дощову годину перестояти. Ном. № 8851. Чималу я годину пересиділа, поки вийшла пані. МВ. (О. 1862. III. 52). Щасливою годиною козак уродився. Мил. 79. До-світня годіна. Предрасветная пора. Шевч. 233. Лихá годіна. Плохие, тяжелые времена. Лиха година настала. Лихá годіна часто употребляется в значении: злой рок, злая судьба. Ой лихая година моя! Одцуралась родина моя! Макс. Бий тебе лиха година! В этом же значении употребляется и чóрна годіна. Щоб на тебе прийшла чорна година! Ном. На лихóї годіни. На какого чорта. На лихóї години тобі це здалося? При такій годіні. В таком случае. Орла повісить на тичині і при такій годині республіку зробить. Шевч. 582. Часто употребляется тавтологически: час-година. За час за годину милосердному богу душу оддав. Нп. Также: день-година. Як із день-години зчинилися великі війни на Україні. АД. II. 3. Остáтня годіна. Последний час, конец жизни. Тепер прийшла на нас остáтня година. Впрочем остáтня годіна употребляется и просто в значении последнее время. В остáтню годину йому стало лекше, а то було зовсім погано. 3) Хорошая погода. Як би була година, то треба б сіно гребти, а то дощі та дощі. Также употребляется: дóбра годіна—хорошая погода, негáрна годіна—дурная погода. На годіні стáло. Установилась погода. Лохв. у. 4) Годіна іде. Идет дождь. Шух. I. 81. Ум. Годінка, годінонька, годіночка.

Годинáрь, ря, м. Часовщик. Угор.

Годінка, ки, ж. 1) Ум. от годіна.

2) Часы. Угор. У лемков годінки—карманные часы. Вх. Лем. 404.

Годінний, а, е. Погожий, погодный, благоприятный (о погоде). Годинне літо. Лохв. у. КЦН. 187.

Годінник, ка, м. Часы. Годинник на стіні цокав. Левиц. I. 34. Годинник

ржавий і старий, за дверми виснеш ти. Щог. В. 140. Пан чекатиме нас об одинадцятій годині, — промовив Искра, устаючи з канапки і виймаючи з-за пазухи свого годинника. Морд. Пл. 41. У лемков: стенные часы. Вх. Лем. 404. См. еще: **Годіна 1, годінка 2, годільник.** ***Настінний**— Стенные часы. **Кешеньківий**— Карманные часы. Сл. Нік.

***Годиннікар, ря.** Часовщик. Сл. Нік.

Годінонька, ки, ж. Ум. от годіна.

Годіночка, ки, ж. Ум. от годіна.

Годинуватий, а, е—**Годинний.** Як молодик прямий—годинуватий буде, а коли кривий—дошовий. ХС. VII. 417.

Годиняр, ра, м.—**Годинарь.** Вх. Лем. 404.

Годіти, джу́, діш, гл. Угождать, помогать. Старому та хорому годи завше як малому. Ном. № 8085. Як бог годить, то й мокре горить. Ном. Годить, як болящі. Ном. № 4488.

Годітися, джу́ся, дішся, гл. 1) Уславляється, соглашаться. *Годись на рік! що схочеш?* МВ. I. 31. 2) Мириться. Як посварилися, так і досі не хотять годитися. 3) Быть годным, годиться. *Тепер я сама побіжу, ти нікуди не годишся.* Рудч. Ск. I. 148. 4) Уговаривається, уславляється. *Жид годився з наймичкою (наймаючи).* КС. 1883. III. 670. 5) Безлично: **годіться, годілося.** Годится, следует, прилично. Сим. 231. *Кров не водиця, розливати не годиться.* Ном. № 4074. *Квочку годиться підсипати в неділю.* Грин. II. 19. *Так не годиться говорити.* Левиц. I. 316. **Для годіться.** Для приличия. *Він робить це для годіться.* Киев.

Годітися, джу́ся, дишся, гл. О погоде: проясняться. *От вже на дворі стало годіться.* Прил. у.

Годі, нар. 1) Полно, довольно, баста. *Та годі сидіти, та пора летіти.* Мет. От Іван і годі її стріляти. Рудч. Ск. I. 136. *Ждала, ждала, та й годі сказала.* Ном. № 5628. 2) Дальше нечего сказать, баста. да и только. *Добре мені так, що годі.* МВ. I. 15. *Лихо, та й годі.* Ном. № 2224. *Рай, та й годі.* Шевч. 35. *Сміх, та й годі.* Шевч. 285. 3) Нельзя, невозможно. *4) Не стоит, не годится. *Ізза*

такої пустої причини годі нам, пане полковнику, своєї товариської приязні псувати. Лепкий.

***Годівельний, а, е.** Кормовой. Сл. Дубр.

Годівля, лі, ж. Корм, кормление. *На годівлю птиці треба багато зерна.* Полт. *Пішов він (вовк) уп'ять просити собі у бога годівлі.* Чуб. II. 126.

***Годівни́ця, ці, ж.** Питательница. кормилица. *Корова—наша годівниця.* Крим.

Годівщина, ни, ж. 1) Срочная годовая служба. *Меншого наняла на год, та мабуть одберуть з годівщини, бо піде в салдати.* Катериносл. у. 2) Заработанное за год жалованье, годичная плата. *То я купила за свою годівщину, що заслужила собі у чоловіка в году.* Катериносл. у. (Залюб.).

Годко, ка, м. Пт. Трура, удов. Вх. Уг. 233.

Годний, а, е. 1) Почтенный, достойный, уважаемый. хороший. *Четверту доньку видала вже за дударчика, за голного, тверезого капельмайстерчика.* Гол. III. 463. *Товаришу наш годний та славний.* Федьк. 2) Достойный, стоит. *Добре само ся хвалить, а злое похвали не годно.* Ном. № 2568. *Наживши кривавим потом копійку, поспішав, щоб багатому Терпилові показатись годним його дочки.* Котл. НП. 393. *Не плач. янгеляточко мое! сліз твоїх вона не годна.* МВ. (О. 1862. III. 42). 3) Согласный. *Я за тобов іти годна.* Гол. IV. 512. *4) —**комусь.** Достойный кого-нибудь. *Ти й Рябкові не годна, отак і знай! Бо й собака так не зробить, як ти.* Крим. *5) —**до чо́го, на що, зробіти.** Могущий, кто в состоянии сделать. Сл. Нік.

Годіванець, нця, м. 1) Воспитанник, вскормленник. *Приняв був до себе якогось сироту Петра за годованця.* Котл. НП. 355. 2) Крестьянин, который завещает кому-либо свое имущество, за что наследник должен до смерти кормить и поить завещателя. Шух. I. 52. 3) Животное, откармливаемое на убой. *Вже всюди вправилаь, тільки ще зосталось бур'яну насікти для годоваяців.* Св. Л. 9.

Годіваний, а, е. Откормленный. *А на апостольськім престолі чернець го-*

дований сидить. Шевч. *Тілом обросло, як кабан годований*. Ном. № 8626

Годóванка, ки, ж. Воспитанниця, вскормленниця. Шевч. 493; КС. 1885. III. 550.

Годóванок, нка, м.—**Годованець.**

Годовий, а́, е́. Годичний, годовою. В заговорі: (Пристрит) і денний, і сутковий, і триденний, і годовий, і лісовий, і шляховий. Чуб. I. 134.

Годовік, ка́, м. Однолеток, годовик. *Вона хлопчика годовика, сього Левка, взяла у приими*. Кв. Ум. **Годовичок**. Стор. I. 95.

Годовіни, він, ж., мн.—**Роковини**. Мил. 171.

Годовіше, ща, с. Годовою срок найма. *Один син у людей служить, а другого нищий, кобзар, узяв... за годовище півтора цілкового поступив*. ЗОЮР. I. 46.

Годóк, дка́, м. Ум. от год.

Годóчок, чка, м. Ум. от год.

Годувáльниця, ці, ж. Кормилиця. *Яра пшениця—годувальниця*. Грин. III. 38.

Годувáння, ня, с. 1) Кормлення. 2) Воспитання, вскормлення. 3) Откармливання.

Годувáти, дую́, еш, гл. 1) Кормить. *Багач ся дивує, чим убогий діти содує*. Ном. № 1606. *Вовка ноги годують*. Ном. № 7207. 2) Пропитувати, вскармливати. *Тяжко дітей годувати у безверхій хаті*. Шевч. 99. *Не на теє, козаченьку, дочку годувала, щоб з тобою пройдисвітом гуляти пускала*. Нп. 3) Откармливати. *Годують на сало*. Рудч. Ск. I. 71. 4) Пробувати, проживати в течение года. Ном. № 10392.

Годувáтися, дую́ся, ешся, гл. 1) Кормиться, пропитуватися. *Багатий дивується, як убогий годується*. Ном. № 1606. *Не хлібом я—зітханнями годуюсь*. К. Іов. 9. 2) Кушати, есть. Употребляється преимущественно в выражении, котрым припрашивают гостей: **Годуйтеся, люде добрі!** *Борщу скуштуйте, галушок, годуйтеся, кушайте доволі*. Котл. Ен. V. 14. *Не турбуйтеся, люде добрі, годуйтеся на здоров'я*. К. Оп. 138.

Году́ля, лі, ж. Пища, корм. Угор.

Году́н, на́, м. Кормитель. В загадке так назван горшок для варки пици. *Годун-годунець сто душ годував*. Ном., ст. 301, № 389.

Годунéць, нця́, м.—**Годун**. Ном., ст. 301, № 389.

Гóдяний, а, е. О погоде: ясний. *Цей місяць був не годяний, а дощовий*. Лебед. у.

***Гóдяно, нар.** О погоде: ясно. Сл. Нік.

Годя́щий, а, е. 1) Пригодный, годный. *Годящий на віник та на смітник,—совсем плохой*. Ном. 2) Хороший, доброкачественный, прочный. *Коли годящий з його кінь—їдь на йому у Січ*. Стор. I. 122. *А тут ще недостатки... що ні з чим і вирядити: ні сорочечки, ні одешинки годящої*. МВ. I. 52. *Округ хутора—годящий вал*. КЧР. 5. 3) О человеке: хороший, здоровый, крепкий. *Нікого в поміч не просімо: годящі парні ти і я*. Котл. Ен. VI. 41. 4) О работнике: хорошо работающий, умелый. *Годящий тесля*. О. 1862. III. Кулиш. 22.

Го́же, нар. 1) Красиво, хорошо. *Матінко, повная роже, дивитись на тебе гоже*. Мет. 201. *Як бог поможе, то все буде гоже*. Ном., ст. 281, № 11. *Кланяйся, Ганнусю, гоже*. Нп. 2) Прилично, следует. *Не гоже так робити. Прибралась так, як гоже для празника*. О. 1862. IV. 77.

Го́жий, а, е. 1) Хороший, красивый. *Ой мій сину гожий, женися небоже!* Ном. *Така красна, коби рожа, як тополя, така гожа*. Чуб. III. 38. 2)—**Погожий I**. *Гожа вода*. 3) Благоприятный, удобный. *Гожого часу підожду*. *Звінчав дітки однолітки в гожий час*. Нп. 4) Нужный, годный. *На тобі, небоже, що мені не гоже*. Ном.

Го́зеро, ра, с.—**Озеро**. *Іди у поле, там стоїть гозеро і коло гозера стоїть кобила*. Грин. II. 79 (Острожск. у.).

Го́їння, ня, с. Залечивание, заживление.

Го́їти, го́ю, їш, гл. О ране: лечить, заживлять. *Трудно рану гоїти, а не вразити*. Ном. № 1574.

Го́їтися, го́юся, їшся, гл. 1) Залечиваться, заживать. *Як був порізав пальці, а вже гояться*. 2) Лечиться (от раны).

Гой! меж.—Ой, гей. Шух. I. 179. *Хвалилася біла береза своїм цвітом перед лісами,—гой дай, боже!* Чуб. III. 299.

Гой, гоя, м. Евреи называют этим именем христиан. На Правобережьи употребляется в значении дурачок. *Дурний гою, продав кабак (гарбуз) замість лою.* Ном. *Та прийди ж, гою, сядь собі, я горілки дам тобі.* Чуб. V. 1088.

Гойда! меж. от гл. **гойдати**, виражающее качание. В колыбельных песнях: *А-а, гойда! Чужа мати пойда! Колыб. п. Макс. Ой ну люлі, гойда.* Мил. 48.

Гойдана, меж.—Гойда, гойдаша. *Гойдана, гойдана! заріжемо барана.* Мил. 48 (Колыб. п.).

Гойданка, ки, ж. 1) Качание. *2) Качель. *Ади, які в нас гойданки.* Франко. 3) Род лемішки из кукурузной муки. МУЕ. I. 104.

Гойдання, ня, с. Качание, колыхание.

Гойдарь, ря, м. и пр.—гайдарь и проч.

Гойдати, даю, еш, гл. Качать, колыхать. *Дивлюся на височенну сосну. Вітер нею гойдає.* Г. Барв. 366. *Сонце гріє, вітер віє... на калині одиноке гніздечко гойдає.* Шевч. 34. *Сміється козак, коня сідлаючи, плаче дівчина, дитину гойдаючи.* Чуб. V. 342.

Гойдатися, даюся, ешся, гл. Колыхаться, качаться. *А на вітах гойдаються нехрещені діти.* Шевч. 324.

Гойдаша, меж.—Гойда. *Гойда, гойда, гойдаша!* (Колыб. припев). Ном. № 9256.

Гойдиця, ці, ж. Волынка, музыкальный инструмент. Угор.

Гойдойка, ки, ж. (Черниг.), **гойдочка, ки,** ж. (Левец. Пов. 135). Качель.

Гойк, ку, м. Крик, шум. Угор.

Гойкати, каю, еш, гл. Кричать. Вх. Зн. 11.

***Гойкий, а, е.** Излечимый, поддающийся лечению. *Кашель іще гойкий.* Руданск. «Співом».

Гойна, ни, ж. Побегушка, вертушка. Брацл. у.

Гойний, а, е. Щедрый, роскошный.

Чоловік гойний такий, що кожному давав всього. Гн. II. 68.

Гойниця, ці, ж. Целебное средство. *Травиця-гойниця.*

Гойно, нар. Щедро, роскошно, избыточно. *Гойно приймати гостей.* *Жити гойно.* Чуб. III. 371. *Та вона у мене так жила гойно: не знала ніякої роботи.* Уман. у.

Гойовé лістя, с. Раст. *Plantago lanceolata.* Вх. Лем. 404.

***Гойса,** межд. При управлении волами: налево. Хот. Нік.

***Гойт,** межд. Ату. Сл. Нік.

Гок, ку, м. Степной загон для скота. Мнж. 178.

Гол, ла, ле. Краткая форма от **голий**.

Голь'яка, ж.—Гілляка. *Пойшов дід у гай, вирубав поліно дров, прив'язав його до голь'яки... що вітер повійне, погойдне те поліно, то воно об дерево й стукає.* Чуб. II. 65.

Голдувати, дую, еш, гл. Давать дань, быть в ленной зависимости. *Ей, Василю Молдавський, господарю наш волоський! Чи будеш за нас одностаїне стояти? Будем тобі голдовати: коли ж ти не будеш за нас одностаїне стояти,—будем иншому пану кров'ю вже голдувати.* АД. II. 101. *Царі владиці всіх владик голдують.* К. ПС. 8.

Голендер, ра *и **дра,** м. Голландец.

Голендерський, а, е. Голландский.

Голець, льця, м. Раст. *Avena nuda* L., овес голый. Вх. Пч. II. 29.

Голеча, чи, ж.—Голота.

Голешник, ка, м. Игольник. Черк. у. *Загубив свій голешник, той, що голки в йому держать.* Новомоск. у.

Голиборода, ди, м. Шутливое название великовозрастного ученика, бреющего уже бороду. *Приходять аж три четверто-класники—все продауси та голибороди.* Св. Л. 136.

Голий, а, е. 1) О человеке: обнаженный, нагой, голый. *Не боїться мокрий дощу, а голий розбою.* Гол. I. 49. *Хоч голий та в поясі.* Ном. № 11190. **Голий як бубон, як турецький святій.** Совершенно гол как в прямом значении, так и в значении 3-ем. Ном. № 1522, 1523. 2) О предмете: лишенный обычного покрова, не покрытый, не занятый

ничем, обнажений. Обідрали до голої кости. Ном. № 11093. Голе дерево. Ном. Положив снопа на голому току. Рудч. Ск. I. 55. Положили Савку на голу лавку. Ном. № 11918. А ще на козаку, бідному нетязі, шапка-бирка—зверху дірка, хутро голе, околиці біг має. ЗОЮР. I. 201. В другій руці голий меч. Гол. III. 44. 3) Бедный, голый. Біда нашим головам за панамі голими. Ном. Нема голий школі волі, а то б догодила. Шевч. 369. 4) О хлебе: безостый, без усиков. Ячмінь з остюками і голий. О. 1861. IX. 192. *5) Один только, один лишь, простой. Кравець за голу роботу бере півтора карбованця. А ще ж тра докладу до кожуха. Крим. 6) **Го́ла го́лка**. Игла без нитки. Черном. 7) **Го́лий борщ, го́ла ю́шка**. Один борщ, один суп и больше ничего. Баба побігла і взяла коробочку ячменю на відробіток, щоб не гола юшка була. Г. Барв. 501. 8) **Го́ла піч**. Печь, из которой выгребены горящие угли, чтобы сажать хлеб. Грин. II. 18. 9) Род игры с бросанием палок. КС, 1887, VI. 475. *10) **Го́ла (го́лої)**. Задница. Закадав йому десять різок на голу. Крим. Ум. **Голенький, голесенький**.

Го́лик, ка, м.—Го́лиш? Из голика не буде волика. Грин. I. 236.

Голина́, ні, ж. Отборный зерновой хлеб (кроме овса). Угор.

Го́лити, лю́, лиш, гл. 1) Брить. Багатого і серп голить, а убогого і бритва не хоче. Ном. № 1600. 2) **Лоб го́лити**. Брать в солдаты. Прийшов указ лоби голить. Шевч. 591. Употребляется в этом значении и только глагол с дополнением: **в москалі**. Прошу собі волі—не дає і в москалі проклята не голить. Шевч. 417.

Го́литися, лю́ся, лишся, гл. Бриться. Не милися, бо не будеш голитися. Ном. № 5479.

Го́ліця, ці, ж. 1) Чистое поле, очищенное от деревьев место. Угор. *Іде дощик на голиці*. Гол. IV. 574. 2) Кожа, с которой облез, оборван мех. Константиногр. у. 3)—**Гонішна сітка**. Браун. 13.

Го́лиш, ша́, м. 1) Бедняк, голыш. Дайте цьому голишу хоч ложечку кулішу. Чуб. V. 583. Добре в кого є ху-

дібка..., а голиш все-таки дзьобом сяде. О. 1862. IV. 106. 2) Раст. *Salvia nutans* L. ЗЮЗО. I. 135. 3) Камыш, скошенный зимою. Мнж. 178.

Го́лівка, ки, ж. Ум. от **голова́**.

Го́лівонька, ки, ж. Ум. от **голова́**.

Го́лівочка, ки, ж. Ум. от **голова́**.

***Го́лівча́стий, а, е.** Головчатый. Сл. Дубр.

Го́лівче́рева, нар. Вверх животом. Полт.

Го́лій, лі́я, м. Брадобрей, цирюльник.

Го́ліна́тий, а, е. 1) Длинноногий. Вх. Зн. 11. 2) О деревьях: имеющий высокий голый ствол с коронообразной верхушкой. Подольск. **Го́ліна́та капу́ста**. Капуста, не образующая головки.

Го́лінка, ки, ж. Голень. *Білий, мов го́лінка*. Ном. № 8530. *Уроки-врочища... тут вам не стояти, за плечима не знобити, поперека не ломити, го́лінок і ко́лінок не крутити*. Мил. М. 39.

Го́лі́нний, а, е. 1) Удалой, бравый, резвый. *Го́лі́нний, завзя́тий чоловік*. Шевч. 302. *От дівка го́лі́нна, так так!* Шевч. 310. 2) Способный к чему. *Він го́лі́нний до всього*. Черк. у. 3)—**до чо́го, на́ що**. Охочий до чего, любящий что. *Маруся го́лі́нна до тарані*. Черниг. у. *Я дуже на сон го́лі́нна,—як засну, то вже й до світу не кинуся*. Рк. Левиц. **Го́лі́нний до скляно́го бо́га**. Любит выпить. Мир. Пов. I. 157. 4) Бритвенный, отточенный для бритья, годный для бритья. *Го́лі́нний ніж*. *Оця коса го́лі́нна год п'ять живе в мене; вона саме до го́лі́ння*. Васильк. у.

Го́лі́ння, ня, с. Бритье.

***Го́лі́руч, нар.** 1) С голыми руками. Сл. Нік. 2) С пустыми руками. *Один несе спору мужицького платя та одіння, другий го́лі́руч*. Черемш. «Село вигибає».

Го́лісі́нький, а, е. Совершенно голый. *А тим часом синя хвиля Ганнусю виносить: го́лісі́нька, стрепенеться, сяде на пісочку*. Шевч. 24.

Го́літи, лію́, еш, гл. Обнажаться. *Вітер—аж пісок го́ліє: зганяє воду з піску—він і го́ліє*. Переясл. у.

Го́лічерева, нар.—**Го́лівчерева**. *Го́лічерева лежить на воді*. Харьк. у.

Го́лка, ки, ж. 1) Игла, иголка. *Місячно, хоч голки збірай*. Ном. № 592.

Г'ола г'олка. Игла без нитки. Черном.
2) **Голкі заганяти.** Запускать шпильки. *Почне їй голки заганяти... все про хлопців їй плеще.* Мир. Пов. I. 119. *Не одну, не дві голки загнав він і без того в уражене серце.* Мир. Пов. I. 119.

***Голкар, р'я, м.** Игольщик. Сл. Дубр.

***Голкарня, ні, ж.** Игольная мастерская. Сл. Дубр.

***Голковий, а, е.** Игольный. Сл. Дубр.

Голо, нар. 1) Голо, обнаженно.
2) Исключительно. *Голо сам пирій (поріс).* Мнж. 178. 3) **Грошей голо.** Нет денег. *Хоч грошей, каже, і голо, однак за віщось то купив село.* О. 1861. VII. 119. ***На голо.** Начисто, сплошь. Сл. Нік.

Голоб'ельний, а, е. 1) О лошадах: коренной, ходящий в оглоблях. 2) Об экипажах: оглобельный. *Голоб'ельні сани.*

Голоб'ля, лі, ж. Оглобля. *Не по коню, та по голоб'лях.* Ном. № 2818. См. **Оглоб'ля.**

Голобокий, а, е. С голыми боками: переносное значение: бедный. *Обідранці пішли в танці, голобокі пішли в скоки.* Ном. № 12485.

Голобриш, ша, м. Нищий, оборвыш. Желех.

Голова, ві, ж. 1) Голова. *Що голова, то розум.* Посл. **У г'олову заходити, зайті.** а) С ума сходить, сойти. К. ЧР. 152. *Миш в голову зайшла, закім зерно знайшла (такая бедность).* Ном. № 1506. б)—**заходити.** Печалиться. Фр. Пр. 52. в) Думать, обдумывать. *Що робити з біди? тра в голову заходить.* Фр. Пр. 52. **У г'олову (г'олови) класти, покладати.** Думать. *І в головах собі не покладай.* И не думай об этом. Ном. № 5478. **Наложити головою, лягти головою.** Погибнуть, умереть. *Пливи, косо, уплинь за водою, щоб наложив нелюб головою.* Мет. 14. *Або за Дніпром ляжу головою.* Шевч. 142. **В голові мені (тобі...).** Засела мысль в голову. *Дуже мені тее в голові!* Я об этом совсем и не думаю. Ном. № 4986.

***До голові.** В голову. *Прийшла думка до голови.* Борд. 244. **У головах.** У изголовья. Рудч. Ск. I. 193. **Поклав сокиру в головах.** **Під г'олови.** В изголовье. *А під голови голубая та жупа-*

нина. Мет. 82. **У г'олову взяти, забрати.** Задаться целью, решить. *Той мужик взяв собі в голову не пити горілки.* Рудч. Ск. I. 200. **По моїй голові.** Что касается до меня; по мне. *По моїй голові—хоч вовк траву їж.* **На мою, твою... г'олову.** На мое, твое... несчастье. *Нехай горшки б'ються на гончарову голову.* Ном. № 3148. **Щоб тебе у жіто головою.** Шутливое пожелание богатства, богатого урожая под видом брани. Ном. № 3267. **За твоєю (його и пр.) головою.** Под твоим начальством, предводительством, распорядительством. *Ей, гетьмане Хмельницький, батю наш, Зінов Богдане чигиринський! дай, боже, щоб ми за твоєю головою пили та гуляли, віри своєї християнської у поругу вічні часи не подавали.* АД. II. 8. **Г'олову кому їсти, жувати.** Пилить кого, вечно допекать кого. Ном. № 2725. *Що в бога день, усе голову їсть.* Ном. № 2724. **У голові, у головці було.** Был выпивши, был под хмельком. Кв. **Голова в г'олову.** Все зауряд, один в один. *Капуста голова в голову однаковінька.* 2) Ум, разум. *Порадь мене своєю головою.* К. ЧР. 188. *До булави треба голови.* Ном. № 753. **Цвілі г'олови.** Глупцы. Ном. № 6303. 3) *М.* Предводитель, распорядитель. *Без голови військо гине.* Ном. № 751. 4) *М.* Должность: голова городской, сельский. *Зібралась рада, голова щось торочив; один з... селян обізвась...* О. 1861. VIII. 95. 5) *Ж.* Глава, часть книги. К. Іов. XI. 6) Широкая часть прядильного гребня, где помещаются зубья. Сумск. у. 7) Часть топора возле обуха. Сим. 24. 8) В срубленном дереве конец тот, который от корня. Сим. 24. 9) Раструб пастушьей трубы. Сосн. у. 10)=**Маточина.** Рудч. Чп. 250. 11) Часть гончарного круга. См. **Круг II.** Вас. 179. 12) Часть толчеи. См. **Ступа походюча.** Шух. I. 162. 13) При разделе кож между членами товарищества, изготовляющего тулупы: кожа, с которой начинают раскладывать овчины для раздела. Вас. 155. 14) Название туза треф при игре в **цигана.** КС. 1887. VI. 466. 15)—**святоянська.** Поверье. В Иванов день ищут два сросшихся колоса ржи, корень которых,

по поверью, должен быть из чистого серебра, похожий на человечесью голову; корень этот и носит вышесказанное название. Чуб. I. 84. Ум. **Голо́вка**, **голі́вка**, **голови́нка**, **голівонька**, **голівонька**, **голівочка**, **голівочка**. Очень часто употребляются как нежные, ласкательные. *Бідна моя головонька!* Ув. **Голови́ще**. *Кулачище під бочище, нагайще в головище*. Чуб. V. 482.

Голова́йчик, **ка**, **м**. Раст. *Trifolium rubens*. Лв. 102. См. **Горішина 2**.

Голова́нчик, **ка**, **м**. = **Головань 1**. *Гей, гей, та баранчику, гей, гей, голованчику*. Мил. 51.

Голова́нь, **ня**, **м**. 1) С большой головой. 2) Рыба: язь.

Голова́тень, **тня**, **м**. 1) Раст. *Centaurea Cyanus*. Шух. I. 21. 2) **Головатень**. Раст. *Echinops sphaerocephalus*. Вх. Пч. II. 31.

Голова́тий, **а**, **е**. 1) С большой головой, головастый. *Такий здоровенний, головатий, банькатий, з закорюченим носом*. Стор. МПр. 156. *Чужі діти череваті й головаті і багацько їдять, а вже мої—як паненята*. Ном. № 9240. 2) О растениях: с большой головкой, кочнем. *Капуста голова́та*. Ном. № 261. (Мак) *поріс такий головатий*. Рудч. Ск. I. 52. 3) Умный, разумный. Рудч. Ск. II. 198. *Козарлюга дуже ручий, жвавий, головатий*. Мкр. Н. 30. 4)—**ба́тько**,—**та ма́ти**. См. **Батько**, **мати**. 5)—**круг**. Гончарный круг известной конструкции. См. **Круг 11**. Вас. 179.

Голова́тиця, **ці**, **ж**. Рыба: *Salmo hueho*. Вх. Пч. II. 20. Самка *Salmo hueho*. Шух. I. 24. 223 (Самец см. **Голова́ч**).

Голова́ч, **ча́**, **м**. 1) = **Голова́нь 1**. МВ. II. 13. 2) Рыба: *Salmo hueho* (самец). Шух. I. 24. 3) Рыба: *cottus*, бычок, головач. Вх. Лем. 404. Вх. Пч. II. 19. 4) Головастик. Вх. Пч. II. 17. 5) Верх шляпы **клебанки**. Вх. Зн. 25. 6) См. **Обіручний столець**. Вх. Лем. 441.

Голова́чка, **ки**, **ж**. Головастик. Вх. Лем. 404.

I. Голове́нь, **вні**, **ж**. Большая голова. Аф. 362. *Як заснув Олоферн, то Юдифа к йому прийшла, цюк його в головень,*

аж із його душа вийшла. Стар. вирш (Аф. 362).

II. Голове́нь, **вня**, **м**. Рыба *Squalius cerphalus*. Браун. 28.

Голове́нька, **ки**, **ж**. 1) = **Голове́шка 1**. Гн. II. 17. 2) = **Голова́чка**. Вх. Лем. 404.

Голове́ня, **няти**, **с**. Головка. О. 1862. I. 72. *В голове́няті у дитини*. О. 1862. I. 70.

Голове́шка, **ки**, **ж**. 1) Головня. Ном. № 6558. 2) Вошь. *Pediculus*. Вх. Пч. I. 7. Ум. **Голове́шечка**. Г. Барв. 458.

Голови́на, **ни**, **ж**. = **Голова́**. *Порубали Ігнаткові усю голову*. Закр. 72.

Голови́стий, **а**, **е** = **Голова́тий 2**. *Щоб моя капуста́чка була із кореня корениста́я, а із листу голова́ста́я*. Ном. № 261.

Голови́ця, **ці**, **ж**. 1) = **Голова́**. *Буду драти паси од ніг до головиці*. Чуб. *Молоді́ молодиці, завивайте головиці*. Чуб. III. 47. 2) = **Дівич-вечі́р**. КС. 1883. II. 397, 399. 3) **Голови́ця**. Родник. Шух. I. 211. *Була там керниця-голови́ця—нора, якою з землі вода іде*. Шух. I. 221. 4) = **Голова́тиця**. Вх. Зн. 11.

Голови́ха, **хи**, **ж**. Жена головы. О. 1861. XI. 112.

Голови́ще, **ща**, **с**. Ув. от **голова́**. *Кулачище під бочище, нагайще в головище*. Чуб. V. 482.

Голови́чка, **ки**, **ж**. Раст. *Trollius europaeus*. Вх. Пч. II. 36.

Голо́вка, **ки**, **ж**. 1) Ум. от **голова́**. 2) Кочень капусты. *Дай же, боже, час добрий, щоб моя капуста приймалась і в головки складалась*. Ном. № 261. 3) Маковка. *Баба головки з маку позрізувала*. Рудч. Ск. I. 53. 4) Шляпка гвоздя, винта, шворня. Рудч. Чп. 250. 5) Часть полоза у саней, загибающаяся кверху. Сумск. у. 6) Часть гончарного круга. См. **Круг 11**. Вас. 179. МУЕ. I. 57 (Черниг.). 7) Пачка, пучок очищенного и приготовленного для тканья сита волоса из конского хвоста. Вас. 152. 8) Особый род орнамента при украшении гуцульских изделий. Шух. I. 281. 9) *Мн*. Девятая фигура при игре в мяч, называемой **сті́нка**. КС. 1887. VI. 463. 10)—**ме́ртва**. Пт. *Parus caudatus*, долгохвостик, хвостовый ремез. Вх. Пч.

II. 13. 11) = Голова́ святойа́нська. Чуб. III. 193. *12) Пыльник у цветов. Сл. Нік.

Головкáте письмó. Род орнамента при украшенні гуцульських изделий. Шух. I. 303.

Головкó, кá, м. 1) = Голова́нь 1. 2) Названіе вола. Г. Барв. 242.

***Головкувáтий, а, е.** Головчатый. Сл. Нік.

Головній, á, é. 1) Головной. Головна хустка. 2) Главный. *Всі головні догмати нашої віри.* Левиц. 3) Опасный, угрожающий смертю. *Не ходи по болоту, там місце головне,—не один уже наклав головою.*

Головнік, кá, м. 1) = Голова́нь 2. Гадяч. у. 2) Убийца. МУЕ. III. 55. Вх. Зн. 11.

Головні́цтво, ва, с. Уголовное преступление, уголовщина, убийство. Шух. I. 33. *Від тої годининьки, як головніцтво сталося, вона без ума.* Федьк.

Головні́ця, ці, ж. = Голови́ця 3. Вх. Зн. 11.

Головня́, ні, ж. 1) = Головешка. Угор. Гн. II. 20, 2) = Зана́. Вх. Пч. II. 37. *Як багато головні в пшениці, то буде мука чорна, як гречана.* Каменец. у. 3) Раст. *Ustilago maydis* L. *U. Carbo* Tul. ЗЮЗО. I. 140.

Головоїд, да, м. = Людоїд? Гол. III. 40.

Головокру́т, ту, м. 1) Головокружение. Харьк. 2) Раст. *Hilichrysum aenearium* DC. ЗЮЗО. I. 124.

Головонька, ки, ж. 1) Ум. от голова́. 2) = Головешка. Гн. II. 20.

Головосі́к, ка, м. также мн. Головосі́ки. Праздник усекновения главы Иоанна Крестителя, 29 августа. Чуб. III. 254.

Головочка, ки, ж. 1) Ум. от голова́. **Не бідна головочка.** Не бедствую, живу хорошо. *Я вже двадцять літ замужем і не бідна головочка. Дай, боже, щоб і моїм дітям так.* Г. Барв. 6. 2) Мн. Род вышивки. Kolb. I. 48.

Головствéння, ня, с. = Головосі́к. Волянск. г.

Головувáти, в'ю, еш, гл. Быть в должности головы. Сим. 226.

Головувáтий, а, е. О растениях: имеющий головню́ 1. *Головувате просо.* Черк. у.

Головчастий, а, е. 1) = Голова́тий 2. Черниг. у. 2) Род орнамента в вышивке. Kolb. I. 49, 48. Шух. I. 161.

Голов'яній, á, é. Головной. Головяна хустка. Киев. у.

Гóлод, ду, м. 1) Голод. *Вчи лінивого не молотом, а голодом.* Ном. № 11921. *Був собі такий бідний вовк, що трохи не здох з голоду.* Рудч. Ск. I. 1. *Опухну з голоду.* Рудч. Ск. I. 2. *Нічого нам їсти—голодом сидіти.* Чуб. V. 886. *Ми мусіли бідувати голодом терпіти.* Гол. II. 465. 2) Раст. *Rumex Acetosa* L. Вх. Уг. 233.

Голода́ння, ня, с. = Голодува́ння.

Голода́ти, да́ю, еш, гл. = Голодува́ти.

Голо́ддя, дя, с. Голод, голодовка. *Одно—безвіддя, другеє—голоддя.* АД. I. 131.

Голо́ден, дна, не = Голо́дний.

Голоди́ти, джу, диш, гл. Морить голодом. *Сам себе Семен голодить та збирає гроші на хату.* Харьк. Тоже. **Гóлодом голоди́ти.** ЕЗ. V. 102.

Голоди́вка, ки, ж. Время голодания, голодовка. *Спасівка-ласівка, а Петрівка-голодівка.* Ном. № 483.

Голоднеча́, чи, ж. Время голодания, голодовка. *Зробив на світі він велику голоднечу: побив у полі хліб.* К. Псал. 240.

Голо́дний, а, е. 1) Голодный. *Не голодна корова, що під ногами солома.* Ном. № 5187. *Як собака голодний.*

2) **Голо́дне літо.** Бесхлебное лето. **Голо́дний рік.** Голодный год. 3) **Голо́дна кутя́.** Канун богоявления господня.

Голодні́ця, ці и голодні́вка, ки, ж. = Здухвина. Желех.

Гóлодно, нар. Голодно. *Той рік голодно було скрізь.* Каменец.

Голо́дн'я, ні, ж. = Голоднеча́. Ном. № 13451.

Голодн'я́нка, ки, ж. = Голодні́ця. Желех.

Голодо́вий, а, е. Голодный. *Голодовий рік.* Вх. Лем. 404.

Голодовина, ни, ж. Плод шиповника. Вх. Пч. I. 12.

Голодра́б, ба, м. = Голодранець. Полт.

Голодра́ба, би, ж. = Голодра́бка. Змиев. у.

Голодрáбець, бця, м. 1) Воз, не обшитый лубом. 2) = **Голодрáнець**. Мир. Пов. I. 157. *Чого прийшли ви, голодрабці?* Котл. Ен. V. 69.

Голодрáбий, а, е. 1) Необшитый лубом (о возе). *Голодрабий віз*. 2) Оборванный, голый, бедный. *Позбіралась у город голодраба шляхта*. Стор. МПр. 143.

Голодрáбка, ки, ж. = **Голодрáнка**.

Голодрáнець, нця, м. Оборванец К. ЧР. 336. *Еней прочумався, проспався і голодранців позбірвав*. Котл. Ен. Восбще бедняк.

Голодрáнка, ки, ж. Оборванка.

Голодрáга, ги, м. и ж. Оборванец, негодяй. Желех.

Голодувáння, ня, с. Голодание.

Голодувáти, дую, еш, гл. Голодать. *Хто в літі гайнує, той в зімі голодує*. Ном. № 558. *Голодний голодуєш цілий день*. Г. Барв. 451.

Голодiюк, кá, м. Голодающий. К. ПС. 84.

Голокiрка, ки, ж. Безостая пшеница. Канев. у.

Голоколiнець, нця и голоколiнок, нка, м. = **Голодрáнець**. *Пани ж наші, пани голоколiнци! Як ми в шинк, то й ви навздогiнци*. Ном. № 1189. *Дайте сьому голоколiнку хоч із хлiба скоринку*. Чуб. V. 583. Ум. **Голоколiнчик**. КС. 1883. IV. 734.

***Голоколiнник, ка, м.** Голодранец. *Зараз пiдуть толки про дукiв-гетьманцiв i про козакiв-нетягiв, голоколiнникiв*. Лепкий.

Голоколiсiй, а, е. О хлебе: безостый. *Пшениця голоколоса*. Канев. у.

Гололeдиця, ці, ж. = **Голощiк**. Вх. Зн. 11.

Голомóвзик, ка, м. = **Голомóзько**. О. 1861. X. 56.

Голомóзий, а, е. 1) Плешивый, лысый. *Голомоза дитина. Дiд твiй лисий, а мати голомоза*. Ном. № 6319. *Багацько, як у голомозого чуприни*. Ном. № 7710. *2) Коротко остриженный, белоголовый, поседевший. *Дивiть, який голомозий! бо по сонцю бiгає*. Крим.

Голомóзина, ни, ж. Лысина, плешь.

Голомóзько, ка, м. Плешивец, лысый человек. Ном. № 6156.

Голоморóжжя, жя, с. = **Голомо-**

рóззя. *Збiже вимолочують звичайно в-осени на голоморожжю*. Шух. I. 166.

Голоморóззя, зя, с., голоморóзиця, ці, голоморозь, зі, ж. Гололедица, морозная погода при отсутствии снега. Желех. Вх. Зн. 11. *Голоморозь шкодить озимині*. Черк. у.

Голомша, шi, ж. Раст. *Triticum Spelta*. Вх. Пч. II. 36.

Голомшiвий, а, е. 1) Плешивый. *Голомшива голова*. Борз. у. Употребляется в презрительном смысле. *Дуже ти голомшiвий, щоб мене подужав*. Кобел. у. 2) Безостый, безусый (о хлебах). Угор.

***Голонасiнний, а, е.** Голосемянный. Сл. Дубр.

Голопрáвда, ди, м. и ж. Правдивый мужчина, правдивая женщина. *Вiн на ню звiряв усе, а вона й не мошениця— голоправда все*. Змиев. у.

Голопúзий, а, е. 1) С голым животом. 2) В иносказательном значении: бедный, ободраный, несчастный. *Голопузи ви пуцьверинки, а не козаки*. Стор. МПр. 144.

Голопузiя, зiти, с. 1) = **Голопúцьок**. 2) Бедняк, оборвыш. Вх. Зн. 11.

Голопúп, па, м. = **Голопúцьок**. Вх. Лем. 404.

Голопúпий, а, е. 1) С обнаженным пупом. 2) = **Голопúзий** 2.

Голопúцьок, цька, м. 1) Неоперившийся птенец. 2) Переносно: ребенок. *Дiти голопуцьки, як горобенята, бiгають по улицi*. Г. Барв. 416.

Голоп'ятий, а, е. С голыми пятками, в рваных, без подошв сапогах; переносно: бедняк. *Було як на полювання iде, то бiля його панiв та панкiв голоп'ятих, таких, що iде в чоботях, а пучки на пiску й знать,—сила*. О. 1862. V. 105.

Голорúч, нар. 1) Голыми руками. *Вхопив жарину голоруч*. 2) С пустыми руками. *Хто ж продасть, як пiду я голоруч? дайте грошей*. Каменец. у.

Гóлос, су, м. 1) Голос. *Козацьким голосом гукає*. ЗОЮР. I. 217. *Почула Леся Кирила Тура голос*. К. ЧР. 136. **На такий гóлос**. Таким голосом. *Питає його на такий саме голос, як у дочки*. Чуб. 2. 201. **У гóлос**. Громко. *Ой прийшли до Дунаю та у голос гук-*

нули. О. 1862. X. 2. *Плаче-плаче, а далі їй зарідає у голос.* МВ. (О. 1862. III. 60). *Іван у голос тужить.* О. 1861. IV. 62. **У голос ударились.** Заплакали громко. Г. Барв. 58. Иногда в том же значении совсем без глагола. *Батько і мати бачуть лихо, та в голос.* ХС. VII. 455. *Справді робиться страшно. Деякі вже й у голос.* Г. Барв. 207. **Не своїм гóлосом.** Громко, испуганно, неестественно. *Кричить не своїм голосом.* Ном. № 3460. **У свиній гóлос.** Несвоевременно; чаще всего: очень поздно. Ном. № 7797. **Подати гóлос.** Отозваться. *Марина перша було подає голос.* Левиц. I. 112. **В одін гóлос.** Одинаково. *Чи можна ж, щоб стільки людей брехало та все в один голос? На гóлос.* Громко. *Брат читає коло стола на голос.* Федьк. *2) Мелодия, мотив. **Не на той гóлос.** Не тем мотивом. Сл. Нік. Ум. **Голосок, голосочок, голо-сónько.** *Кого я люблю—по голосоньку пізнаю.* Чуб. V. 1067.

Голосіна, ни, м. Голосище, огромный голос. Чуб. II. 581.

Голосіти, шú, сиш, гл. 1) Голосить, рыдать, вопить. *Голосить неначе по мертвому.* Ном. *Біга Катря боса лісом, біга та голосить.* Шевч. 87. **Гóлосом голосіти.** Громко плакать. *Ой там по-над яром козак сіно косить, а дівчина у долині голосом голосить.* Мет. 17. 2) Издавать высокий или унылый звук, шуметь, гудеть. *Стук, гармидер,—свистять, кричать, голосить сопілка.* Г. Арт. (О. 1861. III. 103). *Сині хвилі голосили.* Шевч. 386. *Нехай хоч дзвін голоситиме про нас до бога.* Левиц. I. 375.

***Голосівка, ки, ж.** Гласная буква (граммат.). Сл. Нік.

Голосіння, ня, с. Плач, рыдание, жалобное причитание. *Мати не почула її голосіння, що так і ридає.* Кв.

Голосній, á, é. 1) Громкий, голосистый, звучный. *Отець Хома ваш голосний.* Шевч. 503. *Голосний, як дзвін, та дурний, як довбня.* Ном. № 6313. **Голосна гармата.** Шевч. 450. *Голосна луна розляглась серед тихої ночі.* Левиц. I. 109. 2) Гласный (о звуках речи). Левиц. I. 163. О. 1862. I. 67. Ум. **Голосненький.**

Голоснік, ка, м. Отверстие в середине деки бандуры, гитары, в лудке и т. п. КС. 1882. VIII. 281.

Голосниця, ці, ж. 1) ? *Я ж його (пристріт) викликаю... з вух, з під вух, з голосниць, з під голосниць.* ЕЗ. V. 52. 2) Вертикально стоящее бревно в куполе гуцульской церкви. Шух. I. 117.

Голоснійшати и голоснішати, шаю, еш, гл. Становиться громче, звучнее. *Разом з пташиними піснями! голоснішає пісня дівоча.* Левиц. I. 339.

Гóлосно, нар. Громко, звучно. *У кобзу грає, виграває, голосно співає.* Мет. 443. Ум. **Голосненько.** *Біжи, коню, до нового двору, ой заржи голосненько.* Чуб. V. 1008.

***Голосований, а, е.** Баллотированный. Сл. Нік.

***Голосовій, а, е.** 1) Голосовой. 2) Гласный (граммат.). Сл. Нік.

Голосок, скá, м. Ум. от **гóлос.**

Голосонько, нька, м. Ум. от **гóлос.**

Голосочок, чка, м. Ум. от **голос.**

Голостьоб, бу, м. Возвышенное место без растительности.

Голосування, ня, с. Голосование, баллотировка.

Голосувати, сую, еш, гл. Голосовать, баллотировать.—**на ко́го.** Подавать свой голос за кого.

Голосуха, хи, ж. Та, которая **голосить.** Голосистая певица? Молодежь вызывает песней девушку на улицу: *Вийди, вийди, Марусенько, наша голо-сухо!* Мил. 64.

Голота, ти, ж. соб. Голь, бедняки. *Не йди туди, вражий сину, де голота п'є.* Чуб. V. 955. Ум. **Голотонька.** Чуб. V. 1016.

Голотеча, чі, ж. В выражении: **на голотечі=Голотіч.** Желех.

Голотіч, нар. Под открытым небом Вх. Зн. 11.

Голотовода, ди, м. Предводитель **голоти,** голи, бедняков. У Кулиша: *Сього тверезого голотоводу (Наливайка) опасується вже роздратовати.* К. ЦН. 168. *Дурний, голотовода Ганжа.* К. Бай. 67.

Голотонька, ки, ж. Ум. от **голота.**

Голоцванок, нка, м.=Голопúцьок. Екатериносл.

Голоцюцьок, цька, м. = **Голопүцьок.** Повне гніздо горобиних голоцюцьків. Левиц. Пов. 150.

Голочванько, ка, м. Убогий франт, бедняк, жадаючий чванитися франтовством.

***Голочеревий, а, е.** Голобрюхий. Сл. Нік.

Голочка, ки, ж. Ум. от **голка.**

Голошіння, ня, с. = **Голосіння.** Желех.

Голощік, голощок, щоку, м. Гололедица; лед, обнажений от снегу. *На Дніпрі голощік: волами не проїдеш, хиба конячкою.* Золотонош. **Голощок** **узяти.** Придавить морозом непокрытую снегом землю. Волянск. *Голощок* *як візьме, то померзне картопля у землі.* НВолын. у. **Голощок** **узятися.** Покритися льдом. Земля у цю осінь узялась голощок. Полт.

Голуб, ба, м. 1) Голубь. *Ходить голуб сивий волохатий.* Мет. 10. *Печені голуби не летять до губи.* Ном. № 7185. 2) Ласкательное: голубчик, *Прости мені, мій голубе, мій соколе милий.* Шевч. Ум. **Голубець, голубчик, голубчикок, голубонько, голубок, голубочок.** *Ой голубчикок гуде, а голубка не знає.* Мет. 78.

***Голубана, ни, ж.** Лошадь серой масти. *То, паничу, голубаною в нас сивовату кобилу звуть.* Хот. Нік.

Голубаня, ні, ж. Название коровы. *Ой казала голубаня сірому бичкові... ти у зимі у саночках, а літі у плузі, а я собі, голубаня, вірикую в лузі.* Шух. I. 198.

Голубеня, няти, с. 1) Голубенок. 2) Ласкательное слово. Ум. **Голубенятко, голубенятчко.** *Діточки ж мої, голубеняточки.* Мил. 221.

Голубець, бця, м. 1) Ум. от **голуб.** *Лучший нині горобець, як завтра голубець.* Ном. № 7295. *Прилетів голуб з чорної хмари, забив голубця, розлучив з пари.* Мет. 107. 2) Сделанная из теста и испеченная фигура птицы; такие **голубці** пекутся 9-го марта, в день 40 святых; то же, что и **жайворонки** в этот день. Маркев. 2. 3) Искусственная птица: туловище из скорлупы яйца, голова из воску, а крылья и хвост из

цветной бумаги; эти **голубці** висят в сельских хатах перед образами. Шух. I. 100. Иногда делаются целиком из бумаги. Стор. II. 110. 4) Могильный крест с крышкою сверху. Конот. у. 5) Особое па в танцах. *Як скочу голубця ще й принаджу молодця.* Чуб. V. 10. *Нагиналась, виправлялась, взявшись у боки, голубцями личкувала де где мудрі скоки.* Мкр. II. 29. 6) Раст. *Vaccinium uliginosum* L. Анн. 371. 7) *Мн.* Кушанье: пшенная каша (также крупы: овсяные, пшеничные, кукурузные), завернутая в капустные листья и изжаренная с приправами в постном или скоромном масле. Маркев. 158. Чуб. VII. 441. МУЕ. III. 56. Колб. I. 50. Шух. I. 143.

Голубий, а, е. 1) Голубой. *В голубий жупан приберися.* Макс. (1849). 108. 2) О масти вола (*и коровы): темно-серый. КС. 1898. VII. 41. **Нехай вона голубі корови з двора продає. Нехай тії голубі телиці з двора продає.* Нп. Київц. Германівка. Ум. **Голубенький, голубесенький.** *А хто любить чорні очі, а я голубенькі.* Мет. 16.

Голубина, ни, м. = **Голуб.** *Ой вилітає голубина з України, вироняє сизе перо на долині.* Чуб. V. 131.

Голубинець, нця, м. Раст. *Empetrum nigrum* L. Анн. 132. *Гнав пінную на курдимон, ... дягиль, троянду, голубинець.* Мкр. Г. I. 69.

Голубиний, а, е. 1) = **Голуб'ячий.** *Крила... голубині.* К. Псал. 127. 2) Переносно: незлобивый, кроткий. *Уродилася Настуся — серце голубине.* К. Досв. 92.

Голубинячий, а, е = **Голуб'ячий.** Мил. М. 96.

Голубити, блю, биш, гл. 1) Ласкать, нежить, лелеять, голубить. *Ти думаєш, дурню, що я тебе люблю, а я тебе, дурню, словами голублю.* Чуб. V. 176. *Галя його заспокоювала, голубила, пригортала.* Мир. ХРВ. 389. 2) Лелеять, питать (мысли, надежды). *Голубити в серці надії великі.* К. Досв. 29. *Голублячи такі думки в серці.* Мир. ХРВ. 71.

Голубитися, блюся, бишся, гл. Нежиться, ласкаться, голубиться. *Нам можна без гріха і любитися і голубитися.* Кв.

Голуби́ця, ці, ж. 1) Голубица, голубка. *Подай мені лука й три стрілиці, бо я й побачив три голубиці.* АД. I. 149. 2) Ласкательное слово. *Ідеш від нас, о, царице, іди, іди, голубице!* Чуб. III. 253.

Гóлубів, бова, ве. Приналежачий или свойственный голубю. *Прилетіли синиці, голубові сестриці.* Грин. III. 667.

Голубінка, ки, ж. Род грибов. МУЕ. I. 107. *Agaricus russula.* Желех.

Голубіння, ня, с. 1) = Голублення. Желех. 2) Лелеяние (надежд, мыслей). *Голубіння веселих надій.* Мир.. ХРВ. 353.

Голубісінький, а, е. Совершенно голубой. Аф. 363.

Голубіти, бію, еш, гл. Быть голубым, голубеться. *По-над маківками метелики в'юються і скрізь проти сонця ясно голубіють.* О. 1861. XI. 14.

Голубка, ки, ж. 1) Голубка, голубица. *Там сидить голуб із голубкою.* Мет. 107. 2) Ласкательное слово. *А вона, моя голубка, нічого не знає.* Шевч. *Пестить було її всяк: і голубко моя вірная, і ожинко повная...* Г. Барв. 107. Ум. **Голубонька, голубочка.**

Голубкатися, каюся, ешся, гл. = Голубитися. Св. Л. 271.

Голублення, ня, с. Ласкание, лелеяние, голубление. *За голубленням та за милуванням не зчулись, як і ніч минулася.* Кв.

Голубнік, ка́, м. Голубятня. Харьк. Ум. **Голубничок.** *Голубонька з голубничка лине.* К. Досв. 120.

Гóлубо, нар. Голубым цветом. *Жито половіє, а в житі купка льону голубо цвіте.* МВ. I. 14.

Голубок, бка́, м. 1) Ум. от голуб. 2) = Голубець З. Лебед. у.

Голубонька, ки, ж. Ум. от голубка.

Голубонько, ка, м. Ум. от голуб.

Голубочка, ки, ж. Ум. от голубка.

Голубочок, чка, м. Ум. от голуб.

Голубоцвітовий, а, е. Голубого цвета. Встречено у М. Вовчка: *Очиці голубоцвітові ясенькі.* МВ. (О. 1862. III. 57).

Голубці. См. Голубець.

Голубця́, ці́, ж. Голубые нитки.

Хустки... перетикані заповоччу та голубцею. Мет. 190.

Голубчик, ка, м. Ум. от голуб.

Голубчикок, чка, м. Ум. от голуб.

Голуб'я, я́ти, с. = Голубеня. Мил. 219. Грин. III. 491. Употребляется как ласкательное слово. *Ой ви, дітки мої, мої голуб'ята!* Шевч. 183. Ум. **Голуб'ятко, голуб'ятчко.** *Сполохнуться голуб'ятчка та й стихнуть.* МВ. I. 4с.

***Голуб'яр, ра́.** Голубятник, любитель голубей. Сл. Нік.

Голуб'ятник, ка, м. 1) Постройка для голубей, голубятник. 2) Род коршуна.

Голуб'ятчко, ка, с. Ум. от голуб'я.

Голуб'ячий, а, е. Голубиный.

Голу́за, зи, ж. и пр. = Галу́за и пр

Голь, лі, ж. Голь, беднота. *Голь нешадима.* Ном. № 1513.

Голька, ки, ж. Безостная пшеница. Вх. Уг. 233.

Гольонка, ки, ж. Трубчатая кость. Черниг. у.

Гольопа, пи, ж. Зад (у лошади). Вх. Пч. I. 14.

Гольтіпа́, пі́, ж. соб. = Голота. *Іще там єсть до півдесятка (війська), но дріб'язок і гольтіпа.* Котл. Ен. VI. 19.

Гольтіпа́ка, ки, об. Голяк, бедняк, оборванец. *Відкіль такі се гольтіпаки?* Котл. Ен. I. 16. Ув. **Гольтіпа́чище.** Аф. 363.

Гольтя́й, тя́я, м. и пр. = Гульта́й и пр. *Ти—кріпак, гольтя́й поткнешся до багатирки?* Г. Барв. 84.

Гольтяпа́, пі́, гольтяпа́ка, ки, ж. = **Гольтіпа́, гольтіпа́ка.** *Все з тих гольтяпак, що, попропивавши худобу, служили в козаків по дворах.* К. ЧР. 185.

Гольце́м, нар. = Гільце́м. *Покинула мене гольцем голого.* НВолын. у.

Голюк, ка́, м. Голый человек, голыш, голяк. Чуб. V. 584.

Голю́ра, ри, ж. В сказке цыган так называет инструмент для бритвы. *Чи се голюра?... Підголи мене трохи.* Рудч. Ск. II. 184.

I. Голя́ (лі ж?). Обнаженная вершина горы. Вх. Лем. 404.

II. Голя́, ля́ти, с. = Голопу́цьок I. Вх. Уг. 233. Ум. **Голя́тко.** Вх. Уг. 233.

Голя́к, ка́, м. 1) Бедняк, голяк. Киев. Чуб. V. 1042. 2) Бритва. Вх. Лем. 404.

Голяка́, нар. 1) Нагишом. По кропиві голяка. 2) В неразведенном виде, цельным. *Він спирт голяка п'є.*

Голяр, ра́, м. = **Голій**. Вх. Лем. 404.

***Голярня, ні**, ж. Цырюльня. Сл. Нік.

***Голярський, а, е**. Цырюльнический. Сл. Нік.

Гомбички (ед. ч. гомбичка, ж?). Металлические пуговики. Гол. Од. 81.

Гомелуватий, а, е. Уродливо кудрявий (о сосне). *Гомелувата сосна.* Мнж. 178.

Гомзатися, заюся, ешся, гл. Ворочатся, копошиться. *Чого гомзається за столом, наче блохи кусають?*

Гоміла, лі, ж. Верзила, дубина. Там така гоміла, аж під стелю заввишки. Старобельск. у.

Гомівка, ки, ж. = **Гомілка**. Вх. Зн. 11.

Гомілка, ки, ж. Голень. Мнж. 178. Ум. **Гомілочка**. *Іжте курча, — беріть гомілочку.* Змиев. у.

Гомін, мону, м. Говор, крик, шум. *Гомін справили такий, мов справді на бенкеті.* К. ЧР. 135. *Ну, хлопці, в дорогу! та чуєте — без гомону.* Шевч. 177.

Гомінка, ки, ж. Разговор. Один парубок хотів погомонить з дівчиною... почав так: «Чи ваші кури несуться?» — Несуться. — «І наша одна сіра несеться». Тільки й гомінки було. Грин. І. 230.

Гомінкий, а́, е́. Громко говорящий, звучный. *Торжища гомінкі.* К. ДЗ. 6.

Гомок (мка?), м. Куча землі, бур. Вх. Лем. 404.

Гомоніти, ню́, ніш, гл. 1) Говорить. *Зібралася уся громада, посіли, гомонять.* Гліб. *Дай тобі, боже, щоб ти тихенько гомонів, а громада тебе слухала.* Ном. № 13590. **Рукáми гомоніти**. Шутливо: писать. Ком Пр № 870. 2) Шуметь, кричать; производить глухой шум. *Кажі, та не гомони дуже. Сині хвилі гомоніли.* Шевч. *Гомонила Україна.* Шевч. *Широкий Дніпр не гомонить.* Шевч. 28. *Байрак гомонить.* 3) Поговаривать. *От і тепер гомонять, що Трубихівна ходить до своїх сиріт дітей.* Левиц. І. 116.

Гомонлівий, а, е. 1) Говорливый, болтливый, разговорчивый. *То був дуже гомонливий, а то й на мову не да-*

ється. Лубен. у. *Параска знов весела і гомонлива.* Г. Барв. 107. 2) Шумный.

Гомонуха, хи, ж. Говорунья. *Ішла баба гомонуха.* Ном. № 12522.

Гомонючий, а, е = **Гомонлівий**. *Гомонючий чоловік.* Харьк. у.

Гомшити, мшу, шиш, гл. Колодити, бить. *За тую локшину тато маму гомшили.* Ком. Пр. № 95.

Гондо́ли, до́л, ж. мн. Салазки для вытаскивания льда из воды.

Гонення, ня, с. Гонение, преследование. К. МХ. 34.

Гонець, нця́, м. 1) = **Гинель**. 2) Раст. *Sebum aere* L. ЗЮЗО. І. 136.

Гони, гін, гонів и **гоне́й**, м. и ж. мн. Первоначально: длина вспаханного поля, — вспаханный участок в длину; а затем, мера поля и вообще пространства в длину различной величины от 60 саж. и более: **добрі гони** — 120 саж., **середні** — 80 саж., **невелікі** — 60 саж. Вас. 197. Кот. Ен. сл. 7. В Одесском уезде до 160 саж. *Орав наш переліг і потом обливався... А гони гнав та й гнав, назад не озирався.* К. ДЗ. 12. *Пішли вони по першому покосові до половини гін.* Грин. І. 118. *Чия пшениця, що довгії гони? Це ж того козака, що чорнії брови.* Чуб. V. 103. *Пройшовши відсіля гонів двоє...* Котл. Ен. III. 38. *Прудко біжить та річка гоней із двадцять.* МВ. II. 74. Ум. **Гінкі, гіночки**. НВолын. у. *Ідні гінки засіяв пшеницею.* НВолын. у.

Гонивітер, тра, м. = **Вертипорох**. Вх. Зн. 6.

Гонітва, ви, ж. 1) Погоня. *Ні, струни сі ослабли, замінили в моїм буянні кримськими степами, в гонитвах за прудкою татарвою.* К. Бай. 11. 2) Гонение. Св. Л. 107.

Гонітель, ля, м. 1) Гонитель. *От з того часу і став на неї гонителем.* Кв. *Сдин Грицько, другий Андрій, на віру гонитель.* ЗОЮР. І. 315. 2) Гонящийся за чем, любитель чего. *Наші родителі за тим не гонителі.* Ном. № 5147. 3) Сгонщик людей на работу, на сход. Черниг. Подольск. 4) Надсмотрщик за работами в поле. Рк. Левиц. 5) Ветрогон, шалун, непоседа, сорви-голова. *За цими гонителями і хати не натопиш.* Брацл. у.

Гонітелька, ки, ж. 1) Гонительница, преследующая. Желех. 2) Ганяюцца за чем, любительница чого. *Я на ті оселедці не гонителька.* Пирят. у. 3) Шалунья, непоседа. Брацл. у.

Гонітельство, ва, с. Гонение, преследование. К. XII. 130.

Гоніти, ню, ниш, гл. = Гнати. *Людей гонили силою на присягу.* ЗОЮР. I. 137. *Пророків вони вбиватимуть та гонитимуть.* Єв. Л. XI. 49. ***Кудись тобою гонить.** Куда-то тебя гонит. *Кудись тебе пре, кудись тобою гонить, спокою собі знайти не можеш.* Лепкий.

Гонітися, нюся, нишся, гл. 1) = Гнатися 1 и 2. *Щось за парень за воллом гонився.* Мкр. Н. 47. 2) — з ким. Гнать что. *Паші нема, — уже він гонився з телятами на городи.* Змиев. у. 3) Иметь случку. Коль. I. 65. 4) — з розумом. Размышлять, раздумывать. *Він ся з розумом гонит що робити.* Вх. Зн. 11.

Гоніця, ці, ж. 1) Корова во время течки. 2) Сладострастная женщина. Желех.

Гонішний, а, е. — на сітка. Род рыболовной сети, на которую нагоняют рыбу. Браун. 12.

Гоній, нія, м. Избранное, в числе нескольких, крестьянским обществом лицо, на обязанности которого лежит собирать в волость крестьян для взноса податей (Харьк.?).

Гонітник, ка, м. Пастух (в полонінах), перегоняющий овец из кошари в струнку, где их доят. Шух. I. 193.

Гоніння, ня, с. 1) Гонение. Шух. I. 227. *2) Гонка, гоньба, гон, спугивание. *Риба? Нічого волоком не вловиш, а скільки ходіння, скільки гоніння.* Крим.

Гонір, нору, м. = Гонор. Стор МПр. 46.

Гонкій, а, е. 1) = Гінкій. *Тснка, гонка, ще її висока, листем широка.* Грин. III. 199. 2) Быстрый (о лошади). *Коні гонкі як вітер.* Рк. Левиц.

Гонобіти, блю, биш, гл. 1) Устраивать, делать как следует: удовлетворяют, доставляют удовольствие, употребляют на что. *Де що не заробе, усе в хазяйство гонобить.* 2) Лелеять. *Вона гонобила надію у серці.* Мир. Пов. I. 126.

***Гонок, ка, м.** Шатун (дышло в паровозе). Сл. Дарм.

Гоном гнати. См. Гнати.

Гонор, ру, м. 1) Самолюбие, гонор. Рудч. Ск. II. 203. *Шляхтич за гонор уха рішився.* Ном. № 4211. 2) Честь, почет. *Служить Семен, служить, а гонору йому все таки нема.* О. 1861. XI. 30. *Доп'явшись до високих титулів та великих гонорів.* К. XII. 125.

Гонорістий, а, е. Самолюбивый, гордый. *Такий гонористий став, що її чарки з тобою не вип'є.* Правоб.

Гонорний, а, е = Гонорістий. *Не був такий гонорний, уступив до того газди.* Гн. I. 88.

Гоноровий, а, е. Благородный, знатный. *Я гоноровий шляхтич.* Стор. I. 188.

Гоноровитий, а, е = Гонорістий. К. XII. 114. *Онисько дід гордий і гоноровитий.* Левиц. Пов. 226.

Гонорство, ва, с. Самолюбие. *Ляхи з лукавства та з гонорства зведуться на нивіть що.* Стор. МПр. 46.

Гонорувати, рую, еш, гл. Тщеславиться, гордо держать себя. *Як з мужиків вилізе в підпанки, то вже так і гонорує: простому чоловіку і руки не подасть.* Вольнск. у.

Гоноруватися, руюся, ешся, гл. = Гонорувати. *Сидить дівка на постелі та ся гонорує.* Чуб. V. 156.

Гонт, ту, гонтарь, ря, гонтовий и пр. = Гонт и пр.

***Гонталь, ля, м.** Кровельный гвоздь. *Батько кинув у вогнище добрі дві пригорщі гонталів, тих старомодних, ручної роботи гонталів із кованого заліза.* Франко.

***Гонтолуп, па, м.** Гонтовщик, тесовщик. Борд. 102.

Гонук, ка, м. = Онук. Грин. III. 530.

Гончак, ка, м. 1) Пловучая мельница. Левч. 70. 2) Род судна. Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.

Гончаренко, ка, м. Сын горшечника. Аф. 364.

Гончаріха и ганчаріха, хи, ж. Жена горшечника. Аф. 464.

Гончаріще и ганчаріще, ща, м. Ув. от гончарь. Грин. III. 683.

Гончарівна, ни, ж. Дочь горшечника. Аф. 364.

Гончарний и **гончарний**, а, е = **Гончарський**. Глина гончарна. Вас. 182.

Гончарня и **ганчарня**, ні, ж. Горшечный завод.

Гончаровий и **ганчаровий**, а, е. Принадлежащий, свойственный горшечнику. *Нехай горшки б'ються на гончарову голову*. Ном. № 3148.

Гончарство и **ганчарство**, ва, с. Горшечное ремесло. О. 1862. V. 20. Шух. I. 259.

Гончарський и **ганчарський**, а, е = **Гончаровий**. Єв. Мт. XXVII. 7. Шух. I. 259. Глина ганчарська. Вас. 177.

Гончарь и **ганчарь**, р'я, м. 1) Горшечник; выделяющий, продающий глиняную посуду. Вас. 177. — **білий**. Выделяющий гончарные изделия из глазури. Вас. 177. 2) **Гончарь**. Раст. *Isopodium clavatum*. Вх. Пч. II. 33. Ум. **Гончарик**.

Гончарювати и **ганчарювати**, р'юю, еш, гл. Заниматься горшечным ремеслом. Аф. 364.

Гончий, а, е. О собаках: гончий. Употребляется как существительное: **гонча**. Левч. 151.

Гонько, ка, м. Раст. *Cichorium intybus*, цикорий дикий. Вх. Лем. 404.

Гоня, ні, ж. То же, что и **гоня** (см.), и употребляется преимущественно именно в указанной форме мн. ч. *За гоню блоху б'є, а під носом ведмідь реве*. Ном. № 6615.

Гоняйло, ла, м. Название одного из играющих в игре **плаз**. Ив. 19.

Гоп! меж. Подражание звуку от топанья при прыжке или пляске. *Ой гоп, того дива! Наварили ляхи пива*. Шевч. 158.

Гопак, ка, м. Род танца. *Гопака вдарили*. *Побравшись у боки, вибивають під бандуру гопака веселії злидні*. К. ЧР. 259.

Гопати, паю, еш, гл. Топать прыгая или танцуя.

Гопи, мн. Употребляется в выражении: **вдарити в гопи**—танцевать. *Поставимо в копи та вдаримо в гопи*. Ном. № 10173.

Гопка, ки, ж. Шутливо: ребенок. *Як увійду в хату поночі та боюсь же, бо-*

юсь!—*Мала гопка? Боїшся!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гопкати, каю, еш, гл. 1) Прыгать. топая, прыгая. Вх. Лем. 404. 2) *Як уже вийдуть на улицу, то то вже співають дівчата, а хлопці гопкають дружби*. Грин. III. 510.

Гопки, меж. 1) Выражать скакание, прыгание, топание в танце. *Гопки, рижка! а в рижої і духу нема*. Ном. № 1844. *Пізно старого kota учить гопки*. Ном. № 3222. *Та вижнемо жито до самого краю, поставимо в копки та вдаримо в гопки*. Грин. III. 137. 2) **Стати гопки**. Подняться на дыбы (о лошади). *Коні... як замордуються, як стануть гопки*. ХС. VII. 455.

Гопцювати, цюю, еш, гл. 1) Танцевать, плясать, топая. *Ріжуть скрипки і бандури, дівчата гопцюють*. Г. Арт. (О. 1861. III. 102). 2) Скакать (о лошадях). *Під гаківницями гопцюють коні*. К. ЦН. 169.

Горá, р'я, ж. 1) Гора, возвышенное место. *Як схоче, то й на гору повезе, а не схоче, то й з гори не спустить*. Ном. № 2697. *Порівняє гори з долинами, а багатих з убогими*. Ном. № 1605. *Я б і гори покотив*. Все сделал бы. Ном. № 5381. **Ліса горá**. Гора с обнаженной вершиной,—согласно народным поверьям, обычное место собрания ведьм и чертей. Чуб. I. 199. *І на мудрім дідько на лису гору їздить*. Ном. № 6502. **Золотá горá, золоті гóри**. Несметное богатство. *Се їм золоту гору, та и ту рознесуть*. Ном. № 10821. *Золоті гори обіцяє*. Прельщает невероятными обещаниями. Ном. № 4526. 2) Чердак в постройках. Чуб. VII. 388. МУЕ. I. 88 (Черниг.). *Лисичка зробилась кішкою, та з хати та на гору*. Рудч. Ск. I. 30. *Купив чоботи, надів у неділю, а ті узав да на гору закинув*. Рудч. Ск. I. 213. 3) О реке: верховье, верхнее течение. *Вітер з гори дме, т.-е. по течению*. *4) Верх. Крим. 5) Род игры. Грин. III. 115. 6) **Брати гóру**. Одерживать верх над кем-либо, одолевать. *Здоров'я почало брати гору*. К. ЧР. 180. 7) **Брати горóю**. Петь басом высокие ноты; петь первым басом. *Ти бери горою, а я буду окселентувати*. 8) **До горі**. *Вверх. *Кидають до гори під стелю того мняча*.

Крим. 9) У горі, у гору. См. Угорі, угору. *10) Під гору. Вверх, на гору. Коняці під гору важко їхати, це не те, що з гори. Крим. *11) З горі. Вниз. Сапати й косити краще під гору, ніж з гори. Крим. Ум. Гірка, гіронька, гірочка. Грин. III. 44. Гіронька.

Горазд, ду, м. = Гаразд, ду.

Гораздувати, дую, еш, гл. Жить в довольстві, в багатстві. Від того часу зачали гораздувати і до днесь гораздуют. Гн. II. 187.

Горальня, ні, ж. = Горільня. Рудч. Чп. 29.

Горар(ь), ря, м. Лесник в горах. Вх. Уг. 233.

Горання, горати и пр. См. Орання, орати и пр. Грин. III. 409, 410.

Горб, ба, м. 1) Бугор, пригорок, курган. Вирубала дручок та стала на горбі. Рудч. Ск. I. 17. 2) Горб. Старість не прийде з добром: коли не з кашлем, то з горбом. Ном. № 13954. Ум. Горбик, горбок, горбочок. На горбику під вербами сиділа купа дівчат. Левиц. I. 18. Виори, синку, горбки і долинку. Чуб. III. 451. На плечах горбок має. Ном. № 9116.

Горбака, ки, ж. Холм, возвышенность. Сюдою їхати—горбака, а тудою—рівно. НВолын. у.

Горбань, ня, м. Горбун.

Горбастий, а, е. Холмистий. Горбастий цвинтарь у молодого лікаря, т.-е. многие умирают. Ном. № 13933.

Горбатий, а, е. 1) Горбатый. Горбатого хіба могила виправить. Ном. № 3221. Притулів горбатого до стіні. Сказал что-либо несообразное, сделал неудачное сравнение. Ном. № 13079. 2)—та труна. Гроб с выпуклой крышкой. Мил. 168. Ум. Горбатенький.

Горбатіти, тію, еш, гл. Делаться горбатым. Употребляется в значении: беременеть (в пословицах). Дай, боже, багатіти та спереду горбатіти (пожелание новобрачной).

Горбик, ка, м. Ум. от горб.

Горбитися, блюся, бишся, гл. Сгибаться, горбиться.

*Горбковий, а, е. Бугорчатый. Сл. Нік.

*Горбковіця, ці, ж. Бугорчатка (медиц.). Сл. Нік.

*Горбкуватий, а, е. Бугристый. Сл. Дубр.

Горбоватий, а, е. Выпуклый. Мнж. 178.

Горбовина, ни, ж. 1) Возвышенность, выпуклость на поверхности земли. Г. Барв. 136. 2) Выпуклость на какой-либо вещи; напр., на древесном стволе. Волч. у.

Горбок, бка, м. Ум. от горб.

*Горбокони́к, ка, м. Конек-горбунок. Ол. Ковал.

Горбочок, чка, м. Ум. от горб.

Горгач, ча, м. Род с'едобного гриба. Вх. Зн. 11.

Горгонія, нії, ж. Георгина. Правобер.

*Горгоші, гош, ж. мн. Плечи (детское). А клунка свого не дам, бо я ще й вас могла б узяти на горгоші. Коцюб. «Дор. цін.».

Горда, ді, ж. 1) = Орда. Ад. I. 117. Наступає горда. Лукаш. 123. *2) Сбоины. Зварила їм куліш із гордою, Крим.

Горделивий, а, е. Гордый. Такі се в нас панотчик не горделиві були, не так, як тоті нові панотці. Федьк.

Гордий, а, е. 1) Гордый. спесивый, надменный. Горда душа в убогім тілі. Ном. Люде горді; горді очі; думи горді; пішов гордою ходою. 2) Величественный. Ой з-за гори, з-за крутої горде військо виступає. Млр. Лит. Сб. 193. *3) — на ко́го, що. Гордый кем, чем. «Як наш Зосим вам не допоможуть, то вже ніхто у світі не допоможе»,—казали горді на свого знахаря. Лепкий. *4)—з чо́го. Гордый, гордящийся чем. Ми були якось горді в наших хлоп'ячих серцях з тієї дядькової ласкавости. Борд. 68.

Гордіна, ни, ж. Раст. Viburnum Lantana, гордовина. Вх. Пч. II. 37.

Гордінець, нця, м. Татарин из орды. К. Дз. 9. К. ЦН. 226.

Гордінський, а, е = Ординський. Трупом полягла гординська сила. К. ЦН. 173.

Гордіня, ні, ж. 1) Гордость, чванливость. Як з мужика пан, то і гордіня. Ном. № 1267. 2) Гордость, то, чем можно гордиться. Волики мої круторо-

гі, гордине наша, товариші наші. Г. Барв. 141. 3) Гордый человек. Чи правда, що тая гординя та в тобі закохався. МВ. (О. 1862. III. 48).

Гордита, джу, диш, гл. Пренебрегать. Знати, вона мною гордить. Голов. Убогими не гордили. Драг. 169.

Гордітися, джуся, дішся, гл. Гордиться. Чуб. V. 496. Грин. III. 212.

Гордівник, ка, м. Гордый человек, гордец. Сумує собі гордівник мовчки. Г. Барв. 456.

Гордівниця, ці, ж. Гордая женщина.

Гордій, дія, м. = Гордівник. Г. Барв. 456.

Гордість, дости, ж. Гордость. Нема в його ні крихти гордості. К. ЧР. 74. Почала його розбірати така гордість, що всіх людей, всіх панів і міністрів, і простих хлопів мав за нізащо. ЕЗ. V. 115.

Гордо, нар. Гордо, надменно. А син твій гордо на арену, псалом співаючи, ступив. Шевч. 613. Поводиться гордо. МВ. (О. 1862. III. 72). Устань, господи, щоб злющі гордо не неслися. К. Псал. 19.

Гордовать, ті, ж. Раст. Malva crispa. Лв. 100. См. Гордовіна.

***Гордовий, а, е.** Чернокалинный. Піде, накраде в лісі скалок гордових або свидових, тай поб'є, тай горять як каганець. Крим.

Гордовіна, ни, ж. 1) Раст. а) = Гордіна. ЗЮЗО. I. 141. Вх. Пч. II. 37. б) Malva crispa. Вх. Пч. I. 11. З інших овочів найбільше їдять вишні, дальше дерен, черемху, гордовину. МУЕ. I. 109. Пішов у ліс... Чи горіх знайде хлопець, чи китицями гордовину... Св. Л. 211. Ой у городі та гордовина, на гордовині та зозуленька. Чуб. V. 727. *2) Черная калина, чернокалинник. Крим. 3) = Гордівниця. Ой дівчино - гордовино, гордуєш ти мною. Чуб. V. 727. 4) = Городина. Желех.

Гордовітий, а, е = Гордуватий. Сим. 216. Ой дівчино гордовита, гордуєш ти мною. Грин. III. 233. Він був... дуже гордовитий. Коли й гляне на тебе, то все одним оком через плече. МВ. I. 75. Ум. Гордовітенький. Ном. № 2530.

Гордовлівий, а, е. Гордый, горделивый. Він у нас не гордовливий. Кв.

Гордорослий, а, е. Гордо растущий. Встречено у Млаки: Колись смереки на горбочку пишно красувались, зеленіли гордорослі, в небо зазирали. Млак. 38.

Гордош, щі, ж. чаще во мн. ч. **гордоші.** Гордость, надменность. Дметься гордошами лютий. К. Псал. 20.

Гордування, ня, с. Действие гордящагося. гордыня, пренебрежительность. Ой дівчино гордовита, гордуєш ти мною,—буде твоє гордування все передо мною. Грин. III. 233.

Гордувати, дую, еш, гл. 1) Пренебрегать. Г. Барв. 186. Сама себе дурною називала, що Орликом гордувала. Чуб. V. 1085. Він нами гордує. МВ. II. 92. 2) Гордиться, чваниться. Вона багато гордує.

Гордуватий, а, е. Гордый, гордящийся, надменный. Я не багатий, не гордуватий, високо не несуюся. Мет. 67. Така думка світилась... на її гордуватому виду. Г. Барв. 464. Ум. **Гордуватенький.** МВ. (О. 1862. III. 57).

Гордуватися, дуюся, ешся, гл. Гордиться, чваниться. Сядь, козаче, не гордуйся, коли хочеш—поцілуйся. Чуб. V. 233.

Гордун, на, м. Гордец. Козак не гордун, що оборве, то й в кавдун. Ном. № 12166.

Горе, ря, с. 1) Горе, печаль, горесть. Іде дівчина до хати, несе своє горе. Шевч. 276. 2) Горе, несчастье. З щастя та з горя скувалася доля. Ном. № 1725. **На горі йдеться, пішло.** Пошло на несчастье. **Живе, горя прикупівши.** Плоховато живет. Ном. № 7506. *Живет с горем пополам. Сл. Нік. Ум. **Горенько, горечко.**

Горел, рла, м. = Орел.

Горелі, рель, ж. мн. Качель. См. Реля I. МУЕ. III. 169.

Горен и горн, рна, м. 1) Горн в кузнице. Грин. II. 74; Чуб. II. 239. У кузні коваль, забувши про залізо в горні, балакав з хуторянами про чорну раду. К. ЧР. 194. 2) Печь для обжигания глиняной посуды. Шух. I. 263. **Палає, як горен.** Ном. 3) Известковая печь. Славяносерб. у.

Горенити, ню, ниш, гл. 1) Горчить, отдавать горьким вкусом. Мнж. 178. *Ірви, кумо, ягідки, которі солодкі, а которі гіркі—для моєї жінки, а которі горенять, то діточки поїдять.* Чуб. V. 614. *Чогось борщ горенить.* Кролев. у. 2) Переносно у М. Вовчка: *В серці гореннить мов отрутою—сильное огорчение.* МВ. (О. 1862. I. 80).

Горенько, ка, с. Ум. от **горе**.

Горецвіт, ту, м. Раст. *Helleborus niger* L. ЗЮЗО. I. 124.

Горецтво, ва, с. Горесть, печаль. Черниг. у.

Гореч, чі, ж. Жара. Вх. Лем. 405.

Горечко, ка, с. Ум. от **горе**.

Горзіна, ни, ж. Плетень из ивы. *Греблі гатили, кілля забивали, горзину та драницю клали.* Макс. (1849). 55.

Горіквіт, ту, м.—**Горіцвіт.** Вх. Пч. I. 8.

Горініж, нар. Вверх ногами. Каменец. у.

Горихвіст, хвоста, м. Птица. *Lusciola phaenicurus* (и *tithys*). Вх. Пч. II. 12.

Горіцвіт, ту, м. Раст. *Adonis vernalis* L. Вх. Пч. I. 8. ЗЮЗО. I. 109. Мил. М. 87.

Горіще, ша, с. Чердак. *На хату закинь, на горище.* Рудч. Ск. II. 124.

Горі, нар. Вверх. *Іде Мар'я горі драбиночкою.* Гол. IV. *Горі, рибки, горі, горі бистров водов.* Гол. I. 337.

Горівка, ки, ж.—**Горілка.** Лукаш. 112. Грин. III. 349. *Хот. Нік. *Стефанік. Опов. Ум. **Горівонька.** Грин. III. 86. **Горівочка.**

Горідчик, ка, м. Ум. от **город**.

Горіжний, а, е. Огражденный? *Старими людьми село порадне, парубочками село горіжне, а дівоньками село весело.* АД. I. 50.

Горізнач, нар. Лежа на спине. Черкасск. у.

Горій и горійше, нар. Хуже, горше. О. 1861. VIII. 31. *Кепсько, Григорій, що далі, то горій.* Нп. *Ой лихо, лихо, де свекруха є, а ще горійше, де є обоє.* Чуб. V. 704.

Горійший, а, е. Худший, горший. *Немає й не буде горійшої муки.* Грин. III. 300.

Горілий, а, е. Горелый. *Межи вами*

женишище, як горілеє днище. Мет. 195. *Горілий пеньок.* Грин. I. 65.

Горілиць, нар. Вверх лицом, навзничь. *Лежить горілиць.* Каменец. у. Чуб. I. 204.

Горілиця, ці, ж.—**Горілка.** К. ЦН. 281. *Горілице оковита, кажуть тебе люде пити.* Чуб. V. 1099.

Горілка, ки, ж. Водка, хлебное вино. *Як горілку п'ють, то мене минають, а як ся б'ють, то від мене починають.* Ном. № 2093. *Без горілки—нема говірки.* Чуб. I. 282. Ум. **Горілонька, горілочка.** Грин. III. 681.

Горілчаний, а, е. Выпивший, подвыпивший. *А десь от вночі вертався додому вже добре горілчаний.* Стефанік. «З міста йдучи».

Горілчаний и горільчаний, а, е. 1) Водочный. *Там бочка горілчана.* Ном. № 8628. *Не любить бджола й духу горільчаного.* Сим. 202. 2) **Горільчаний брат.** Собутыльник. Черк. у.

Горільня, ні, ж. Винокурня, винокурный завод. Рудч. Чп. 124.

Горінець, нар. Вверх лицом, навзничь. Угор. *Он в тотій труні горінець лежить.* Драг. 268.

Горіння, ня, с. Горение.

Горість, рости, ж. Горечь (о вкусе). *Треба варити ці коренці, поки з їх горість вийде.* Черниг.

Горіський, а, е. Верхний. См. **Горішний.** Колб. I. 92.

Горіти, рію, ріш, гл. 1) Гореть. *Колли бог не годить, то й огонь не горить.* Ном. № 14. *Без підпалу й дрова не горять.* Ном. № 3298. **Горіть, як сліпій дивиться,**—совсем не горит. Ном. № 7566. **Як мокре горіть.** Плохо, вяло идет работа, дело. Ном. № 10909. **Шкүра горіть (на кому).** Горячий. непоседливый (кто). Г. Барв. 320. 2) Быть в жару, иметь повышенную температуру (о больном). *Болітимеш, горітимеш, смерти бажатимеш.* Чуб. V. 186. 3) Блестеть, гореть. *Погас місяць, горить сонце.* Шевч. 127. *Базари, де військо, як море червоне, перед бунчуками бувало горить.* Шевч. 149. *Надо мною з своєю божою красою гориш ти, зоренько моя.* Шевч. 620. 4) Пылать желанием, сильно желать чего. ***Душá горіть до чо́го.** Страсть хо-

чется чого-нибудь. Сл. Нік. *До кужіля рука болять, до горілки душа горить.* Нп. Черк. у. 5) **Горію-горю пень.** При- слов'є в игре в щітки. Чуб. III. 93.

Горітисся, ріться, гл. безл.—**Горіти I.** Як не ладиться, то й в печі не гориться. Ном. № 1700.

Горіх, ха, м. 1) Орех (плод). *Сім міхів оріхів.* Ном. № 9207. 2) Орешина, ореховий куст, ореховое дерево. *Ой у лісі на горісі сорока зависла.* Чуб. III. 133. Ум. **Горішенько, горішечко, горішок.** Грин. III. 407.

Горіховий, а, е. Ореховий. *Горіхова лупайка. Ой піду я у вишневий садочок та вирву горіховий листочок.* Грин. III. 349. *Сіделечко горіхове.* Чуб. V. 305.

Горіше, нар.—**Горійше.** *Ой горе, горе калині при долині, а ще й горіше сироті на чужині.* Грин. III. 415.

Горішенько, ка, м. Ум. от **горіх.**

Горішечок, чка, м. Ум. от **горіх.**

Горішина, ни, ж. 1) Ореховое дерево, ореховий куст (в последнем значении чаще употребляется **ліщина**). *Липки, горішина, соснина.* Котл. Ен. VI. 21. 2) Раст. а) *Coronilla varia.* Лв. 98. б) *Trifolium rubens.* Лв. 102. См. **Голова́йчик.**

Горішній, ня, не. 1) Верхний, наверху находящийся. *Подивиться козак Нечай в горішню кватирку.* Гол. I. 8. *Горішній навій.* МУЕ. III. 17. *Камінь у млині буває горішній і долішній.* Каменец. у. *Горішній одвірок над хатніми дверьми.* ЕЗ. V. 204. 2) Выше по течению лежащий. 3) О ветре: северный (на Днепре). Мнж. 148. Северо-восточный (Кубань). О. 1862. V. Кух. 37. *а) Береговой, с берега; б) верховой, с гор. Сл. Нік. **Горішній бік у полотні.** Лицевая сторона полотна, которая при вышивании обращена к швее. Шух. I. 154. 4) Чердачный. *Горішне вікно.* 5) **Горішня хата.** Та из хат (комнат), которая находится в сторону гор (в подгорных местностях). Шух. I. 95.

Горішняк, ка, м. Северный ветер. Браун. 6.

Горішнянин, на, м. Живущий на верхнем конце села. Фр. Пр. 72.

Горішок, шка, м. 1) Ум. от **горіх.** 2) Раст. а)—**білий.** *Trifolium mon-*

tanum L. Шух. I. 22; б)—**червоний.** *Trifolium pratense.* Шух. I. 22. 3) Род игры в мяч. О. 1861. XI. Св. 36.

***I. Горіше, ща, с.** Чердак. *Скинув з горіща. Поліз на горіше.* Крим.

II. Горіше, нар. Выше. *Ік узіли Мирін Штолу та з собов горіщ.* ЕЗ. V. 34.

Горла́й, лая, м. Человек с сильным голосом. Мнж. 178. См. **Горлань.**

Горла́нка, ки, ж.—**Го́рло.** ЕЗ. V. 57.

Горла́нь, ня, м. Крикун. *Чи по неволі, чи по волі? Кричить аркадський ім горлань.* Котл. Ен. V. 11.

Горла́ти, лаю, еш, гл. Кричатъ. горланить. Каменец. у. Гн. II. 144. *Черезчур громко петь.* Мнж. 178.

Горла́тий, а, е. 1) Крикливый, горластый. *Цитьте, цитьте, горлатії ворони.* К. ЧР. 297. *Мовчи бо, жуінко, не будь така горлата.* Чуб. II. 348. 2) О ружье, горшке и пр.: имеющий широкое отверстие, широкогорлый. *Покрепились, підвеселились ми з дідом із того високого горлатого джбанку.* Г. Барв. 180. 3) О **мережке:** с большими отверстиями. Славян. у. 4) **Горла́та яма**—**Горла́ха.** *Складав зерно... в горлаті ями.* Мир. ХРВ. 125.

Горла́ха, хи, ж. Яма для хранения зернового хлеба. Козел. у. *Треба понаспать горлахи пашнею.* К. ЧР. 131.

Горла́ч, ча, м. Птица: *Columba gutturosa*, зобастый голубь. Вх. Пч. II. 9.

Горленя́, няти, с.—**Орленя́.**

Горлі́, лів, м. мн. (=Орлі́). Название узора в вышивке. Чуб. VII. 427.

***Горлі́вий, а, е.** Усердный, заботливый. Сл. Нік.

Го́рлиця, ці, ж. 1) Горлинка, род дикого голубя. *Воркувала горлиця у садку.* Гліб. 2) Род танца. Мкр. Н. 29. 3) Песня про горлинку. *Заспіває про Чалого—на горлицю зверне.* Шевч. 8. 4) Употр. как ласкательное слово, особенно в уменьш. **го́рличка.** *Нехай мене мир не знає, коли я зражу тебе, моя горличко.* МВ. II. 63. Ум. **Го́рличка.** *Так окукобилась, мов та горличка.* Ном. № 10102.

Горлі́ця, ці, ж.—**Орлі́ця.**

Го́рличко, ка, с. Ум. от **го́рло.**

Го́рло, ла, с. 1) Горло. глотка. *Проханий кусок горло дере.* Ном. № 4493.

Кричать на все горло. К. ЧР. У горлі пересохло. Треба горло помочити. На **гóрло заробля́ти.** Зарабатувати на водку. Черк. у. **Гóрлом дарува́ти.** Освободити від смертної казни. От уже ж бо осуджено, щоби Теклу ні січено, ні рубано, але щоби Теклу горлом даровано. Гол. I. 53. **Гóрлом, на гóрло скара́ти.** Казнить смертю. 2) Дуло в пушці, ружьє. *Москаль гармати горлом у вічі поставив.* Стор. II. 199. 3) Вхід в риболовний сак. Шух. I. 224, 228. 4) См. **жо́рна.** Шух. I. 261, 264. 5) Суженне місце **коша́ри в полони́нах.** Шух. I. 192. Ум. **Гóрличко.** Ном. № 11587.

Горлови́й, а́, е́. 1) Горловой. 2) Уголовний. *Не горлова справа.* Ном. № 7442. *Не горлове діло.* Ном. № 7442. 3) **Горлова́ яма.** Яма для хранения зернового хліба. Черк. у. См. **Горла́ха.**

Горлорі́з, за, м. Головорез, отважний чоловік. *Ти знаєш, він який суцїга, паливода і горлорі́з.* Котл. Ен.

Горля́к, ка́, м.—**Горла́ч.** Вх. Пч. II. 9.

Горля́нка, ки, ж. 1) Горло. Стор. I. 48. *У роті пересохло, аж торохтить горля́нка, мов та гусяча, що баби на неї клубки мотають.* Мир. Пов. II. 61. *Любив неборак і яку квартиру в горля́нку вилить.* Св. Л. 169. 2) Висушенне пичье (особенно гусиное) горло, начиненне горохом, служаче для дітей іграшкою і для наматывання ниток. Аф. 366. 3) Раст. а) *Brunella grandiflora* Moench. ЗЮЗО. I. 114. б) *Filago arvensis*. ЗЮЗО. I. 123.

Горн, на, м. См. **Го́рен.**

Го́рнець, нця́, м. Горшок. Шух. I. 264. *Найдеся купець і на діравий горнець.* Ном. № 5209. *Наварила горнець м'яса.* Гол. III. 495.

Горне́шник, ка, м. Тряпка, которою беруть горячий горшок із печі, то же, що і **ганчі́рка.** Каменец. у.

***Горні́ло, ла, ср.** Очаг. Сл. Нік.

Го́рниця, ці, ж.—**Гі́рниця.** Ном. № 10280. **А йдіть-но, дядьки, вас у горниці кличуть.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр. **Наша горниця з богом не спориться: як на дворі тепло, то й у нас*

не холодно. Киев. у. Ефр. Ум. **Го́рничка.**

I. Горно́, нар. Гористо. *Туди їхати дуже горно.* Миуск. окр.

***II. Горно́, на, с.**—**Го́рен.** Сл. Нік.

Горноста́й, та́я, м. 1) Горноста́й. *Гаєм—маєм, лебедем—Дунаєм, а степами—бистрим горностаєм.* Федьк. I. 8. 2) Род птиці? *Летів горноста́й через сад, роспустив пір'ячко на весь сад.* КС. 1883. II. 382. Та же песня. О. 1861. XI. Кух. 38. Вернее, однак, що здесь просто забыто значення слова **горноста́й,** і в песні оно подставлено вмісто якого-либ іншого, но схожого слова, названія птиці.

Горноста́йовий, а, е. Горностаєвий. *Горноста́йова кирея.* К. ЧР. 101.

Горноста́ль, ля, м.—**Горноста́й I.** *Вода сосну підмиває, горноста́ль корінь підідає.* Чуб. V. 318.

Горно́чок, чка, м. Горшочок. Вх. Лем. 405.

Горну́ти, ну, неш, гл. 1) Пригребати, придвигати, загребати. *Кожна ручка собі горне.* Ном. № 9721. 2) Обнимати. *Бондарь відра набиває, мене горне-пригортає.* Шевч. 540.

Горну́тися, нуся, нешся, гл. Прижиматися, ласкатися, льнуть. *Коли б літа вернулися, то б і хлопці горнулися.* Ном. № 8729. *Хто стояв,—у куточок горнувсь.* МВ. II. 122. *Народ весь горнувсь до його.* Єв. Л. XIX. 48.

Горня́, ня́ти, с. Горшочек. *У печі палає полум'є на припічку, на жару горшки й горнята.* Левиц. I. 37. Ум. **Горня́тко.** *Єсть молоко,—буде і горня́тко.* Ком. Пр. № 429.

***Горня́к, ка́, м.** Горец, горний житель. Сл. Яворн.

Горня́тко, тка, с. 1) Ум. от **горня́.** 2) В хоровадно́й ігрі **вербо́вая дощечка** трое іграючих малих дітей. Колб. I. 159. 3)—**пщільне́.** Ячейка у пчел. Вх. Лем. 405.

Горобей, б́ея, б'я́, м.—**Горобець.** *А в горобейка жуїнка маленька, сидить на кілочку, пряде на сорочку, що введе нитку, гороб'ю на свитку, остануться конці—гороб'ю на штанці.* Чуб. III. 56. Ум. **Горобеечко, горобейко, горобейчик.** Чуб. III. 58. *Летів горо-*

бейчик,—жив, жив, жив. Грин. III. 554. Горобієнько. Чуб. III. 57.

Горобейник, ка, м. Раст. *Lithospermum arvense* L. ЗЮЗО. I. 127.

Горобель, бля, м.—Горобей—Горобець. Попід тинами з гороблями живучи. Грин. III. 625.

Горобеня, няти, с. Воробушек, молодой воробей. Мир. ХРВ. 42.

Горобець, бця, м. 1) Воробей. Веселий як горобець. Ном. № 8471. Води—горобцеві по коліна. Ном. № 14048. 2) Названіє вола цветом подобиного оперенню воробья. КС. 1898. V. II. 42. 3) Род орнамента на писанках. МУЕ. I. 205. Ум. Горобчик, горобчичок. Горобчичок манісінький, на ніженьку кривісінький. Грин. III. 662.

Горобіна, ни, ж. Рябина, *Sorbus Aucuparia* L. Анн. 336. Вх. Пч. I. 13. Горобина роскинула зелений намет і рясно на їй ягід червоно-золотих. МВ. I. 156. Обступили стару, як горобці горобину. МВ. (О. 1862. III. 69).

Горобінець, нця, м. 1) Помет воробья. Мил. М. 69. Мил. 31. 2) Раст. а)—Рогіз. Вас. 176, 207. б) *Oxytropis pilosa*. Де. ЗЮЗО. I. 167.

Горобіний, а, е. 1) Воробиний. Повне гніздо горобиних голоцюцьків. МВ. I. 140. 2) Горобіна ніч. Ночь, в течение которой бывает сильная гроза, воробинная ночь. Маркев. 15. *Сильная гроза, с беспрестанными молниями. Сл. Нік. I в горобину ніч прийдуть для такої панночки, як наша. Шевч. 282. 3) Горобіний горошок. Раст.: а) *Vicia angustifolia* Roth. ЗЮЗО. I. 141. б) *Vicia Cracca* L. ЗЮЗО. I. 141. в) *Lotus corniculatus* L. ЗЮЗО. I. 127. Повився горобиний горошок. МВ. I. 140.

Горобінячий, а, е = Горобіний. Мил. М. 96.

Горобієнько, ка, м. Ум. от горобей.

Горобка, ки, ж. Воробинная самка.

*Горобліха, хи, ж.—Горобка. Ум. Гороблічка. Горобличка гарна птичка. Нп.

Горобчик, ка, м. 1) Ум. от горобець. 2) Род детской игры. Ив. 65.

Горобчіха, хи, ж.—Горобка. П'ять горобчих, а чотири горобця,—виходе, що одній горобчисі нема пари. Мнж. 86.

Горобчичок, чка, м. Ум. от горобець.

Гороб'я, яти, с.—Горобеня.

Гороб'ячий, а, е = Горобіний. Мил. М. 49.

*Горобатий, а, е. Гористый. Чик. Е. «Розмови».

Горовій, а, е. 1) Горный. Річка текла з горової води. КС. 1885. XI. 538. У горову распалину сояшний промінь роявив ссяющу стягу. МВ. II. 159. *2) Идущий сверху. Горовій вітер. Дующий по течению реки.

Горовітий, а, е. Гористый. Вх. Зн. 12.

Город, да, м. Город. Чуру свого до города Черкаси посилав. АД. II. 9. Ум. Городець, городечок, городок. Ой везуть сироту-сирітку, а в Кам'янець-городець. Чуб. В городі царів син, а за городечком царівна. Чуб. III. 159.

Горód, ду, м. 1) Огород. Сидить, як качан в городі. Ном. *2) Участок усадебной земли в селе. Грицько Рубан на новому городі вже тишню зіп'яв, казав, Миколі там хату ставлятиме, а тепер ячмінь сіє. Пир. у., Конон. Ум. Горóдець, городóнько, горідчик. Левиц. I. 170; горóдчик. Пішла в городець, рвала барвінець. Чуб. III. 301. Прийди, козаче, к мойому городоньку. См. Огорód. 3) Род игры. КС. 1887. VI. 457. Род хоровада. Грин. III. 109.

Городарь, ря, м. Начальник города? «Та рушай, вісько, під Бендер місто!» Вісько рушає, з гармат стріляє, аж чотири печі розсипається, татарський городарь іздрігається, міщане ходя, радоньку радя. О. 1861. XI. Св. 56. Вероятнее, однако, что слово городарь, которое нигде ни разу более нам не встречалось, является просто переделкой какого-то другого слова, подобного по своей форме, но с забытым уже значением.

Горóдець, дця, м. Ум. от горód.

Горóдін, на, м. В песне то же, что и горód. Ой город, город, городин, приїхав Андрієчко челядин. Маркев. 105. Своего рода *licentia poetica*, допущенная песней ради рифмы.

Горóдина, ни, ж. Огородные овощи. Рудч. Ск. I. 131.

Городіна, ни, ж. Плетень, забор, огорожа. Угор.

Городісько, ка, с. = **Городіще.** Во-лынск. г.

Городіти, джу́, диш, гл. 1) Горо-дять, огораживать. *Я такими дурнями тини городила.* Чуб. V. 1114. *Городив він раз із батьком хлів.* Грин. I. 166. 2) Говорить вздор, городить. *Старий говорить-городить, та на правду вихо-дить.* *Ном. № 8676. Городить таке—ні літо, ні зіму.* Говорит чепуху. *Ком. Пр. № 780.*

Городітися, джу́ся, дишся, гл. Огораживаться.

Городіще, ща, с. Древнее земляное укрепление, городище. *Бур'януваті го-родища.* К. XII. 130.

Городільник, ка, м. Делаящий плет-ни. Левч. 135.

Горóдний, а, е и горóдній, я, е. 1) Огородный. *Благородний, як кабан городний.* *Ном. № 953. Польова кар-топля краща, ніж городня.* НВолын. у. *Гарне, як мак городній.* *Ном. № 8446.* 2) **Горóдня річ.** Домашнее дело; весь-ма близко. *Двадцять верстов—це город-ня річ!* НВолын. у.

Горóдник, ка, м. Огородник.

Горóднік, ка́, м. Лопата для вска-пывания огорода—деревянная и желез-ная. Гн. I. 21, 22. Шух. I. 111. Части ее: деревянный **фіст**, иначе **держівно́** (рукоять) и железная **лопáтка с лі́й-кою**, в которую вставлено **держівно́**; а если лопата деревянная, то ее око-вывают железным **постоло́м.** Шух. I. 164.

***Горóдництво, ва, с.** Огородниче-ство. Сл. Дубр.

***Горóдня, ні, ж.** 1) Огражденный для судилища круг. 2) Дом, группа до-мов у городских стен. Sl. jez. polsk.

Городовій, а́, е́. Городовой. *Горо-дові козаки.* К. ЧР. 12. *Городова стар-шина.* *Мет. 413.*

Городовік, ка́, м. 1) Горожанин, мешанин. Драг. 68. 2) Так называют в Херсонской и Екатеринославской гу-берниях полтавцев и черниговцев. Чер-номорцы так называют жителей Укра-ины. Поп. 110. *3) Городовой, поли-цейский. *Прийшли два городовики, хо-тять його заарештувати.* Крим.

Горóдовина́, ні, ж. 1) = **Горóдина.** Шух. I. 164. *Чи у вас там городи ро-стуть?—Поливо росте, а городовини нема.* Черниг. у. 2) *Раст.: Malva crispa* L. ЗЮЗО. I. 128.

Горóдок, дка́, м. 1) Ум. от **гóрод.** *Городок наш—так собі городок, ні-чого.* МВ. I. 115. 2) Ум. от **горóд.** *По-проз мій городок стежечкою до іншої идеш.* Чуб. V. 180. 3) Род игры. *Ив. 30, 44.* Обозначенное место для хоровод-ной игры «**кривій танець**». О. 1861. XI. Св. 40. 4) Древнее земляное укреп-ление. 5) **Горóдками пришивáти.** Пришивать зубчиками (обшлага к ру-кавам, воротник к рубаше). Чуб. VII. 575.

Горóдонько, ка, м. Ум. от **горóд.**

Горóдочок, чка, м. 1) Ум. от **гóрод.** *2) Местечко, населенный пункт с го-родским статутом. *Поїдем в городочок мед-горілочку пити.* Херс. Нік. **А вже тая слава на всім городочку.* Герм. Київц.

Горóдський, а́, е́. Городской. *Горóд-ське телятко, а сільське дитятко.* *Ном. № 10491.*

Горóдчик, ка, м. 1) Ум. от **горóд.** *2) Садик у окон, палисадник. *Ви не йдіть на подвір'я, бо там собака, а по-стукайте з городчика в віконицю.—Нова хата, перед нею городчик.* Крим.

Горóдянин, на, м. Горожанин. *Вий-шли к йому всі городяне.* Чуб. III. 296. *Не йди за крамаря, не йди за городя-нина.* Мир. Пов. II. 75.

Горóдянка, ки, ж. Горожанка. Котл. НП. 369. *Вона собі городянка, міщанка.* Лв. Ум. **Горóдяночка.** *Я з Києва ки-яночка, а з города городяночка.* *Мет. 197.*

Горóдянський, а, е. Принадлежа-щий или свойственный горожанам. *Го-родянські діти.* К. Оп. 98. *Од ледачого товариства городянського не псувалась.* К. Оп. 98. *Горóдянські звичаї.* Мир. Пов. II. 89.

Горóжа, жі, ж. Ограда, огорожа. Грин. III. 131. **Скрізь добра горожа.* Кон.

***Горóжанський, а, е.** 1) Граждан-ский. 2) Городской. Сл. Нік.

Горóжитися, жуся, жишся, гл. Щетиниться, ершиться. Желех.

Горопа́ха, хи, ж. и м. Горемыка, бедняга. *Горопаху Кирила Тура зв'язали вірьовками да й повели до стовпа.* К. ЧР. 273.

Горопа́шний, а, е. Горемычный. Желех.

Горорі́зьба, би, ж. Выпуклая резьба, горельеф. Стор. II. 110. *Панцери, бунчуки і всякі клейноди, перемішані з кістками, з Адамовими главами... по-вироблювано горорізьбою з меді та з каменю по-над тими надгробками.* К. ЧР. 101.

Горо́х, ху, м. 1) Горох. Як бачились у горосі, та й досі. Ном. *Хоч горохом об стіну, а він усе своє.* Ном. **Як горо́х при дорозі.** Плохо, скверно. *Живу, як горох при дорозі. Як горо́хом.* Быстро, скороговоркой. *Засипав, як горохом у бочку.* Ном. ***За царя́ Горо́ха.** При царє Горохе, в незапамятные времена. *Це було ще за царя Гороха.* Крим. 2) **Коло́чений горо́х.** Кушанье: растертый горох в виде киселя. 3) **Горобі́ний горо́х.** Раст. а) *Onobrycis gracilis* Bess. ЗЮЗО. I. 129; б) *Vicia villosa* L. ЗЮЗО. I. 141. См. **Горобі́ний.** 4) **Миші́ний горо́х.** Раст. *Vicia sativa* L. ЗЮЗО. I. 141.

Горо́хвіна, ни, ж., также и во мн. **горо́хвіни.** Гороховая солома. *Мені, мати, скрині та перини, тобі, мати, горох-горохвини.* Мет. 212.

Горохві́ння, ня, с. соб. = **Горо́хвіни.**

Горо́хв'я́ний, а, е. Гороховый, принадлежащий гороху. *Сиди, сиди, ящуре, горохв'я́ний вінку.* Чуб. III. 96. *Горохв'я́ний цвіт.* К. ЧР. 64.

Горо́хв'я́ник, ка, м. Лепешка из гороха. *За ними підтюпцем поспішали з горохв'я́никами і всякими ласощами.* Кв.

Горо́хв'я́нка, ки, ж. = **Горо́хвіна.** ЕЗ. V. 177.

Горохля́нка, ки, ж. = **Горо́хвіна.** Хотин. у.

Горо́ховий, а, е. Гороховый. *Сунеться, мов горохова копиця.* Ном. № 8635.

Горохові́на, ни, ж. = **Горо́хвіна.** Гол. IV. 460.

Горо́хуватий, а, е. Подобный гороху, сморщенный. *Щиколотки стали го-*

рохуваті. Левиц. I. 194. О смушках: с тугими, гороховидными завитками. Вас. 198.

Горо́х'я́ний, а, е = **Горо́ховий.** Грин. III. 301.

Гороші́на, ни, ж. Горошина. *Котилася дорогою біла горошина.* Чуб. III. 176. Ум. **Гороші́нка.** Рудч. Ск. II. 94. **Гороші́ночка.** Г. Арт. (О. 1861. III. 95).

Гороші́ння, ня, с. = **Горо́хвіна.** *Дивиться—на дубозі шість чоловіка горох молоте: гороші́ння додолу падає, а горох на дубові остається.* Грин. I. 225.

Горо́шковатий, а, е. Подобный гороху: в крупных зернах, в мелких шариках. *Горошкувата земля.* Каменец. у. О смушке: в мелких завитках. *Гарний ковнір, горошкуватий.* НВолын. у.

Горо́шковий, а, е. О рисунке материи: в круглых крапинках. КС. 1893. V. 282.

Горо́шок, шку, м. Ум. от **горо́х.** *Ой через межу горошок та постелився.* Мет. 82. 2) Раст. а) *Vicia villosa* Roth. ЗЮЗО. I. 167; б) *Vicia sepium.* ЗЮЗО. I. 141; в) *Medicago lupulina* L. ЗЮЗО. I. 167; г) *Medicago falcata* L. ЗЮЗО. I. 167; д) *Lathyrus.* Вх. Пч. I. 10; е) — **лісовий.** *Vicia sylvatica* L. ЗЮЗО. I. 167; ж) — **дікий**, — **ледій**, *Vicia cracca* L. Вх. Пч. I. 14. То же: **горо́шок гадючий**, **гороб'я́чий.** ЗЮЗО. I. 141, — **потечий.** Шух. I. 22; з) — **горобі́ний.** См. **Горобі́ний**; и) — **журавле́вий.** *Sathyrus sylvestris* L. ЗЮЗО. I. 126. 3) Род игры.

Горо́ю, нар. 1) По горе. *Іхати горою. Не купаються дівчата, обходять горою.* Шевч. 24. *2) Верхом, високою. Сл. Нік.

Горсе́т, та́, м. = **Керсе́т.** *На їх були однакові горсети.* Левиц. I. 10.

Горстка, ки, ж. Пучок стеблей (конопли, льна) из 4—5 жмень. Вас. 200. ЕЗ. V. 194. Шух. I. 147. *Та насіяв конопель, — вродилася горстка.* Чуб. V. 1144.

Горта́нка, ки, ж. = **Горля́нка** 1? ЕЗ. V. 47, 57.

Гортань, ні, ж. Горло, гортань. *Давайте тільки гортань промочити.* К. ЧР. 126. ***Горта́нь до́бру ма́ти.** Обладать сильным голосом. *Співака з його*

не аби-який: гортань має добру. Звен. у. Пальчик. Ефр.

Горуватий, а, е. Гористый, холмистый. *Горувате поле.* Вх. Лем. 405.

Горувато, нар. Гористо. Ново-моск. у.

Горунка, ки, ж. Раст.: а) *Brassica Napus* L. ЗЮЗО. I. 114; б) *Sinapis arvensis* L. ЗЮЗО. I. 136.

Горупа, пі, ж. = **Свиріпа.** НВолын. у.

***Горцуватися, цуюся, ешся, гл.** Любоваться. **Горцуватися красою.** Любоваться красотой. Чайк.

Горчіця, ці, ж. 1) = **Гірчіця.** 2) — **польова.** Раст. *Lisymbrium Sophia* L. ЗЮЗО. I. 136. 3) — **лубенська.** Раст. *Brassica Rapa.* ЗЮЗО. I. 114.

Горше, шя, с. Род плошки из обожженной глины. Шух. I. 284.

Горшковий, а, е. Горшечный. *Глина горшкова.* Вас. 177.

Горшкодрай, драя, м. Починяющий горшок, стягивая его проволокой, обыкновенно — бродячий мастер. Фр. Пр. 138.

Горшколат, та, м. Починяющий горшки. НВолын. у. См. **Горшкодрай.**

Горшколіп, па, м. = **Гончарь.** Черном.

Горщик, ка, м. мн. ч. горщики. Горшок. *Дощику, дощику! зварю тобі борщику в новенькому горщику.* Ном. Ум. **Горщикок, горщеня, горщеняточко.**

Горщище, ша, м. Ув. от **горщик, горщок.** Рудч. Ск. II. 86.

Горщівка, ки, ж. Желтоватая глина, идушая на выделку горшков. Шух. I. 260.

Горщок, шка, м. Горшок (В косв. падежах: **горшка, горшкови** и т. д.). **Є в горшку молоко, та голова не влізе.** Ном Ум. **Горщечок.**

Горща, щати, с. Горшочек. *Щоб я не ходила по селі з горщатком.* Чуб. V. 1105. **Скидати горща.** Ставить сухие банки. Ум. **Горщатко.**

Горювальник, ка, м. Человек, которому приходится бедствовать, горевать. Ум. **Горювальничок.** *Мій таточку, мій горювальничку... Ви наскитались, ви нагорювались.* Мил. 186.

Горювальниця, ці, ж. Женщина бедствующая, горящая. *Моя й матінко рідна! Моя й скитальниця, моя й горювальниця.* Мил. 195. Ум. **Горювальничка.** *Моя й дочко, моя й горювальничко!* Мил. 219.

Горювання, ня, с. Горевание, бедствование. *Панське кохання — гірке горювання.* Ном. № 1199. Мил. 201. Ум. **Горюваннячко.** Чуб. V. 688. *Нащо ви покидаєте нас, на яке горюваннячко?* Мил. 204.

Горювати, рюю, еш, гл. 1) Горевать, печалиться, бедствовать. *Горювала я з тобою і без тебе буду.* Мет. 103. *Та вже ж мені докучило в світі горюючи.* Нп. Употребляется возвратная форма безлично: **горюється.** Черниг. *Не так живеться, як горюється.* Мет. 246. *2) Усердно, упорно работать, сильно трудиться (о бедняках). *Працювала-горювала ціле літо, загорювала свиту, і тую вкрали.* Крим. *Горюють, горюють цілий вік, і ніколи їм нема спочивку.* Крим.

Горю-дуб, горю-дуба, м Род игры. Чуб. III. 101. То же, что и горелки. Ив. 55.

Горюха, хи, ж. Горемычная. Чаще всего употребляется в выражении: **муха-горюха.** *А муха-горюха діжу місить.* Чуб. III. 201.

Горючий, а, е. 1) Горючий. *Ясен — горюче дерево.* Мниск. окр. *2) Горящий. **Горюча піч.** Горящая печь. *Мені кажи, все одно, що в горючу піч папір кидай.* Лепкий.

***Горючість, чости, ж.** Горючесть. Сл. Нік.

Горюшний, а, е. Горемычный. *Горюшний чоловік отой Тишко.* Черк. у. *Кобилку зараз припинив, бо страх горюшну заморив.* Греб. 376.

Горяк, ка, м. Удар мячом вверх в игре в гільки. КС. 1887. VI. 460.

Горяка, ки, м. и ж. Бедняга. *Це тобі, горяко... із дощок труну.* Щог. В. 58.

Горяльня, ні, ж. = **Горільня.** *Колись іде Василь до горяльні.* Рудч. Ск. I. 78.

Горяний, а, е. Гористый, возвышенный. *Де буде країна висока, горяна, то... Дещо.*

Гор'янин, на, м. Горець, житель возвышенных мест. Галиц.

Гор'яниця, ці, ж. *На гіроньки по ягідоньки, на горяниці по полониці, у долину по калину.* Мил. 161.

Гор'янка, ки, ж. Раст. *Brunella grandiflora* Moench. ЗЮЗО. I. 114. См. Гор'лянка.

Гор'янський, а, е. Горный, гористый. *I на дніпровській Україні, і на горянській за кордоном.* Морд. II. 31.

Гор'яч, ча, м. 1) Жара, зной. Желех. *В літі... серед спеки та горяча, коли всі баюри повисихають...* Гн. I. 28. *2) Духота. *Від трунку та від горяча понабігали йому жили на висках.* Лепкий.

Гор'ячий и пр.=Гар'ячий и пр.

Гор'ячка, ки, ж. 1) Раст. *Lychnis chalcidonica*. Вх. Пч. II. 33. *2) Лихорадка. *А така от, то обидиться, запишиться, гнилу горячку дістане.* Лепкий.

***Гор'ящий, а, е.** Горящий, продолжающий гореть. *Не можна закривати трубу, бо он, ота купка—ще горяща.* Крим.

Госа́! меж.=Гей 2. *Госа, хлопці, до ряду!* Вх. Уг. 233.

Госа́ч, ча́, м. Горячий вол. КС. 1898. VII. 46.

Госокá, кі́, ж.=Осокá. Чуб. III. 462.

Госпідь, гóспода, м.=Госпóдь. НВолын. у. Ум. **Госпідок.** *Госпідку любий, поможи мені.* ЕЗ. V. 54.

Госпóда, ди, ж. Дом и хозяйство какой-либо семьи. *Пішла до його господи, та й не застали його дома.* Рудч. Ск. I. 192. *Покинув матір і госпóду.* Шевч. 525. *Дівчинонько, пусти на госпóду!*—*Козаченьку, боюсь поговору.* Чуб. V. 151. Ум. **Госпóдонька.**

Господáренько, ка, м. Ум. от **госпóдарь.**

Господáрик, ка, м. Ум. от **госпóдарь.**

Господáрити, рю, риш, гл.=Господарюва́ти. *Нема там нікого, сам як прийде, сам і господарить, як хоче.* Драг. 81. *Козаченьки в Волощині господарити хотять.* Млр. л. сб. 183, 184.

Господáричок, чка, м. Ум. от **госпóдарь.**

Господáрка, ки, ж. 1)=Господі́ня. *Моя жінка велика господарка.* Левиц. I. 432. 2)=**Господáрство 1 и 2.**

Господáрний, а, е. Занимающийся хозяйством, хозяйственный. *А дівка... така господарна, що пари їй нема.* Федьк.

***Господáрник, ка, м.** Хозяйственник. Сл. Дубр.

Господáрно, нар. Хозяйственно, похозяйски. *Як не гарно, то не господарно.* Чуб. I. 243.

Господáрство, ва, с. 1) Имение, имущество, хозяйство. *Не то господарь, що збереть господарство, а то, що готовое задержить.* Ном. № 10108. 2) Хозяйничанье, хозяйство. *Привикай до господарства з молоду, не будеш знав на старість голоду.* Ном. № 10100. 3) Хозяева, семейство. *Курча як заспіва, віщує смерть кому з господарства.* Ном. (Старець) у хаті бавить господарство кобзою. Ном. № 13664.

Господáрський, а, е. Принадлежащий хозяину, владельцу, хозяйский. *Наймит... каже: «десь господарські воли зайшли».* Ном. № 14052. *Я, дурню, господарську роботу робила.* Чуб. V. 1067.

***Господáрчий, а, е.** Хозяйственный. Сл. Яворн.

Госпóдарь, ря́, м. 1) Хозяин, владелец, глава в доме. *Де господарь не ходить, там нивка не родить.* Ном. № 7162. *Ой діти ж мої, да біда ж мені з вами, ой да що нема господаря над вами.* Чуб. V. 855. 2) Титул прежних князей Молдавии и Валахии. *Оттоді то Василь молдавський, господарь волоський... до... кроля польського посилав.* АД. II. 101. Ум. **Господáрик, госпóдаричок, госпóдаренько.** *Що ж місячик—то подарик, що сонечко—то господи́нька.* Чуб. III. 461. *Ой паночку, господарчику, а в чеській землі королем будеш.* Гол. II. 30. *Ой нема дома госпóдаренька.* Гол. II. 33.

Господарюва́ння, ня, с. 1) Хозяйничанье. *Господарювання в дому.* К. ДС. 6. 2) Господарство, властвование.

Господарюва́ти, рію́, еш, гл. 1) Владеть, хозяйничать. ЗОЮР. I. 97. А

хто дома, той господарює. Нп. Та що ж з тієї хати, коли там господарює лихо та недоля. Левиц. I. 254. 2) Господарствувати. Нехай над світом той господарює, в кого душа міцна в міцному тілі, хто правду правим, чистим серцем чує, хто в слові честен, непохибен в ділі. К. МБ. XI. 157.

Господевий, а, е—**Господній**. Кара господава. Шевч. 331.

Господень, дня, не. Кратк. форма от **господній**. Забув і страх господень. К. Іов. 14.

Господія, ні, ж. Хозяйка, госпожа. Де багато господинь, там хата не метена. Ном. № 6668. Ой хто любить господаря, а я господиню. Нп. Ум. **Господіянка, господінечка, госпося**.

Господній, ня, не. Господний, божий. То серце щебече господню славу. Шевч. 9.

Господонька, ки, ж. Ум. от **господа**.

Господь, господа, м. Бог, господь. Прихилийся, дівчинонько, а до господа бога. Мет. 106. Господи, помилуй або дай що! Ном. Хай господь мілує. Боже сохрани! Ном. № 5138. Так їй схотілось пить, що господи! — сильно захотелось пить. Рудч. Ск. II. 57. Ум. **Господенько, господонько**. Ей, змилуйся, господеньку! Чуб. I. 156. Крий, господоньку! Гн. II. 68.

Госпожа, жі, ж. 1) Титул богородиці (с епитетом **Пречіста**). **Благослови, боже, Пречіста госпоже!** Грин. II. 496. 2) Попадья, жена священника. Борз. у. Ум. **Госпоженька**. Употребляється також в значенні: **господія**. Уклонивсь.. хазяйці: «Чи нема в вас, госпоженько,—каже,—хоч сироватки нам попоісти?» Драг. 117.

Госпося, сі, ж. Ласкательное от **господія**. Гол. I. 147. МВ. (КС. 1902. X. 144). Ось слухайте, моя госпосю, моя панійко! Г. Барв. 437.

Гостенько, ка, м. Ум. от **гість**.

***Гостеприймання, ня, с**. Гостеприимство. Гостя в нас приймають найбільше горілкою: це в нас найлучче гостеприймання. Крим.

Гостець, тця, м. Хронический рев-

матизм в сугавах. Драг. 40. КС. 1889. XI. 303. **Мнеть, як гостець бабу**. Ном. № 4004. Точно болезнь эта не определена, так как, повидимому, названіем **гостець** охватывается не одна болезнь. По народному верованію, **гостець** в скрытом состояніи есть у каждого человека и обнаруживается ревматическими болями, сыпями, чирьями, ранами. **Нечістий, поганий гостець, що загнивається** — очевидно, сифилис. Мил. М. 94.

Гостик, ка, м. Ум. от **гість**.

Гостіна, ни, ж. 1) Пребывание в гостях, гостьба. **Гірка гостина, коли лиха година**. Ном. **Де все гостина, там голод недалекий**. Ном. **А ще мого сина з гостини не видно**. Макс. (1834). 117. **У гостіну**. В гости. Я тудою йтиму до батенька в гостіну. Мет. 279. 2) Пиршество, угощение, принятие гостей. **Починається гостина для всіх нас радостна**. Гол. **Так то оддячив ти пану гетьману за гостіну!** К. ЧР. 161. 3) Гость. **Прийде до тебе три гостини: перва гостина—яснее сонце**. Чуб. Ум. **Гостінка, гостінонька, гостіночка**. Через долинку та в гостінку. Ном. № 11821.

Гостінець, нця, м. 1) Подарок, презент, гостинец. **Так і гостинців брать не хоче, не хоче й пана закохать**. Шевч. **Якого ти мені, тату, гостинця купив?** Ном. № 12431. 2) Большая дорога, столбовая дорога. **Гостинцем буде їхати губернатор**. Каменец. у. **По-під Камінець збитий гостінець; там військо стоїть, ладу не знає**. Чуб. **Аж тут два люде гостинцем ідуть**. Федьк. 3) Корчма. **Підемо го пропити до нового гостинце, за червоне винце**. Гол. IV. 435. Ум. **Гостінчик, гостінчикок** (только в 1-м значенні). Чуб. V. 663. **Ой приїхав мій миленький з дороги, привіз мені гостинчик дорогий**. Чуб. V. 520.

Гостінка, ки, ж. Ум. от **гостіна**.

***Гостінний, а, е**. 1) Прил. Гостеприимный. 2) Как сущ. Хлебосол. Сл. Нік.

Гостінність, ности, ж. Гостеприимность. **Худобу свою проциндрив.. (на) широких учтах, по старосвітському звичаю гостинности**. К. XII. 22.

Гостінонька, ки, м. Ум. от гостіна.

Гостіночка, ки, ж. Ум. от гостіна.

Гостінчик, ка, м. Ум. от гостінець.

Гостінчичок, чка, м. Ум. от гостінець.

Гостістий, а, е=Остістий. О мехе: имеющий длинные шерстинки. *Гостиста шкура.* НВолын. у.

Гостіти, щу́, стіш, гл. 1)==Гостюва́ти. *Просила прозьбою і грозьбою, щоб ми не довго гостили.* Мет. 188. 2) Принимать гостей, угощать. *Коли сама намоглась, щоб до тебе приїхали в гості, так гости ж як слід.* Лебед. у. *Зараз почали мене гостити вареними яйцями і паляницею.* Г. Барв. 124. *Повідали... усю страву... нічим людей гостити.* Мнж. 41.

Гостітися, щу́ся, стішся, гл. 1) == Гостюва́тися. *Будемо гоститися то у вас, то в тебе.* Ном. № 11819. 2) Принимать гостей. *Мені ніколи гоститися з ціми гостями.* Змиев. у.

Гостівнік, ка́, м. Раст. *Geranium sanguineum* L. ЗЮЗО. I. 124.

Гостівство, ва, с.=Гостюва́ння. Рк. Левиц.

Гостонько, ка, м. Ум. от гість.

Госточко, ка, м. Ум. от гість.

Гострий, а, е. 1) Острый, имеющий тонкое лезвее. *Не пилай мене тупим, та ріж мене гострим.* Ном. *Гостра шабля. У рученьках гостру шаблю носить.* Мет. 238. *Мала пташка, та кігті гострі.* Ном. № 7325. 2) Остроконечный, конусообразный. *Як виїхав донський козак із-за гострої могили.* Нп. *Гострий шпиль.* Ком. Р. II. 90. 3) Сильный, жестокий, резкий. *Цур-цурачка—гостра болячка.* Ном. № 14147. 4) Резкий, остроумный. ***Гостра вд́а́ча.** О человеке: резкий характер. Сл. Нік. *Гострий, як бритва.* Ном. № 1523. *Хоч голий, та гострий.* Ном. № 1475. 5) Пронзительный, жгучий. *Гострі, чорні очі.* Левиц. I. 332. 6) **Гостра доро́га.** Колоть, мерзлая грязь на дороге. *Дорога гостра, не можна їхати.* Каменец. у. Ум. **Гостре́нький, гостре́сенький.** *Єсть у мене гостресенький ніжик.* Грин. III. 354.

Гострі́ло, ла, с. Прибор для точения косы. Черк. у.

Гострі́ти, рю́, риш, гл. Точить, острить. *Щоб мечі, шаблі гострили.* Шевч. **Гострі́ти зу́би.** Приготовляться к чему, острить зубы на кого, замышлять против кого. *Не гостри зубів, бо не будеш їсти.* Ном. № 3832. *Вони на нас зуби гострять.* Рудч. Ск. **Гострі́ти о́чі, язикі́.** Острить зубы, замышлять против кого. *І ворог мій на мене очі гострить.* К. Юв. 36. *Язики на мене гострять.* К. Псал. 313.

Гострі́й, рія́, м. Лезвее, острый край ножа, бритвы и пр. Сумск. у. Ум. **Гострі́єць.** Екатеринос. у.

***Гострі́ння, ня, с.** Точение, наточка. *А брус у майстра—для гостріння сокири.* Крим.

Го́стро, нар. 1) Остро. *Гостро ніж нагострений.* 2) Резко. *Гостро говорити.* 3) Пристально, пронзительно. *Дідуган гостро на мене глянув.* Стор. I. 228.

Гострове́рхий, а, е. Конусообразный, островерхий. К. ЧР. 5. *Взялись димом гостроверхі шляхецькі будинки.* К. Досв. 123.

Гострогля́д, ду, м. Крепкая водка. *Лигнув чарок зо три гострогляду, та й не журь, мати! хоч до вечора робити.* Канев. у.

***Гострозубі́, ів, мн.** Острозубцы. Сл. Дубр.

***Гострокутні́й, я, е.** Остроугольный. Сл. Дубр.

Гостролі́стий, а, е. С длинными и узкими листьями. *Зелені ряди гостролістої кукурузи.* Левиц. I. 28.

Гостроно́сий, а, е. С острым носом; с острым носком. *Чоботи гостроносі.* О. 1862. VIII. 33.

Гостроспи́нний, а, е. О лошади: имеющий острую спину, с выдающимся спинным хребтом. *Який у тебе кінь гостроспинний,—на цьому верхи не далеко заїдеш.* *Ма'ть йому вівса не даєш.* Канев. у.

***Гостру́ха, хи, ж.** Шаловливая, строптивая женщина, вострунья. *Приборкана гоструха.* Кул.

Гостря́к, ка́, м. Острие. *На кінці в того ціпка гостряк був залізний.* Екатеринос. у. (Залюб.).

Гостювальник, ка, м. Гость, человек гостящий или гостивший. *Гостювальники вертались додому.* Мир. Пов. I. 139.

Гостювання, ня, с. Пребывание в гостях. К. ЧР. 395.

Гостювати, тую, еш, гл. 1) Гостить. *Наїхали гості гостювати, да кличуть мене, мати, в зелен сад гуляти.* Чуб. V. 175. *2)—**кого́ чимсь.** Угощать, принимать кого чем. *Як нема чим, то треба хоч хлібом гостювати добрих людей.—Я вас самим хлібом гостюю.* Крим.

Гостюватися, туюся, ешся, гл. Угощаться. *Був один пан у гостях і добре там гостювався: їв усякі страви і пив усякі вина.* Грин. I. 299.

Гостювітий, а, е. Любящий бывать в гостях. Аф. 367.

Гостя́. В выражении: у гостя́. См. **Гість.**

Гостя́к, ка́, м. Вол, трудно откармливаемый и худой. КС. 1898. VII. 46.

Готар, ру, м. Межа, граница. Желех.

Готарити, рю, риш, гл. Граничить, прилегать к... Желех.

Готець, тця́, м.—**Отець.** Грин. III. 220.

Готіцький, а, е. Готический. *Церква з тонкою готіцькою дзвіницею.* Левиц. I. 217.

Готів, готів, ва, во. НВолын. у. и **готівий, а, е.** 1) Готовый, приготовленный. *До готового хліба знайдеться губа.* Ном. У бога все готово. Ном. № 22. 2) **Готіві гроші.** Наличные деньги. Ном. № 5239. *Купив за готіві гроші.* Ум. **Готовенький.** Ном. № 13661.

Готівка, ки, ж. = **Готовік.** Желех. *Наличность, чистоган. Сл. Нік.

Готів, готівий. См. **Готів.**

***Готовізна, ни, ж.**—**Готівка, Готовік.** Сл. Яворн.

Готовік, ка́, м. Наличные деньги. Прил. у.

Готівити, влю, виш, гл.—**Готувати.** *Звелів готівити обід.* Котл. Ен. ***Готівити сідати обідати.** Убирать стол, накрывать на стол. *Доки піп править у церкві, тим часом кухарки готівлять*

сідати обідати, а тоді просять і попа, і всіх людей на обід. Крим.

Готіво, нар. Готово. Шевч. 441.

Готувати, тую, еш, гл. 1) Готовить, готовить, уготовлять. *Дітей годуй, а сам торби готуй.* Ном. № 9201. *Жінка смерть готує на тебе.* НВолын. у. 2) О кушаньях: готовить, варить. *Вечерять готуй!* Чуб. III. 227.

Готуватися, туюся, ешся, гл. Готовиться, готовиться. *Страшний суд ся приближає,—готуймося всі.* Чуб. I. 220. *Той чоловік бере, готується на смерть.* Драг. 76.

Готу́ля, лі, ж. Молодая коза. Угор.

Готур, ра и готур, ра, м. Глухарь, глухой тетерев, *Tetrao urogallus.* Шух. I. 237. Желех.

Готы́та! меж. Крик на лошадь: направо. Вх. Лем. 405.

Готя́, тяті, с. Птенец-глухарь. Шух. I. 239.

І. Гоц, гоца, меж. Скок! гоп! (при прыганьи, танцах). *Не кажи гоц, поки не перескочеш.* Чуб. I. 246. *Гоца драла, гоца драла.* Ном. № 12517.

***II. Гоц, ца, м.** Обрыв на воде, водоворот. *Люті габи збили Марічку з ніг, кинули потім на гоц і понесли поміж скелі в долину.* Коцюб. «Тіні заб. пред.».

Гоца́к, ка́, м. Особого рода танец с прыжками. *Жижки од танців задрижали, вистрибувавши гоцака.* Котл. Ен. I. 20. *Москаль покинув глек да садить гоцака.* Греб. 373.

***Гоцати, цаю, еш, гл.** 1) Стучать. Сл. Яворн. 2) Подпрыгивать, подскакивать. *Нагоцавсь я на тих вибоїнах.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Гоцки, меж.—**Гоц.** Ном., стр. 300, № 364.

Гочати, чу́, чи́ш, гл. Ржать. *Уже коні на стану гочать.* Нп. Харьк.

Гочі, чей, с. мн.—**Очі.** *Двоє нас, як гочей в лобі.* Ном. № 9402.

***Гою́щий, а, е.** Заживляющий. Сл. Яворн.

Гоя́, меж.—**Гей, ой.** *Гоя, гоя, всяка дівка моя!* Чуб. I. 80. *Гоя, гоя, гоя! що зо мною, що я?* Шевч. 281.

Гоя́-дюдня, ді, ж. Хороводная игра, то же, что и **гаївка.** Вх. Уг. 233

Гра, гри, ж. Игра. Федьк. I. 135.

Граб, ба, м. Дерево: граб, *Carpinus Betulus* L. ЗЮЗО. I. 116. Вх. Пч. II. 30. *Ой піду я в ліс по підпеньки, там стоїть граб зелененький.* Грин. III. 407. Ум. **Грабóк, грабóчок.** Чуб. V. 1156.

Грабáрка, ки, ж. 1) Тачка, повозка для возки землі. 2) Артель землекопов с тачками. 3) Земляная работа.

Грабáрський, а, е. Принадлежачий или свойственный землекопу.

Грабáрство, ва, с. Заняття земляними роботами.

Грабáрь, ря, м. 1) Землекоп, лопатник. 2) Гробокопатель. *Звелів наш полковник їти грабарам помагати побитих ховати.* Федьк. *А грабарові дам стару кожушину, шоби на мені висипав велику могилу.* Грин. III. 285.

Грабарювáння, ня, с. Землекопаніє.

Грабарювáти, рію, еш, гл. Заниматься земляними роботами.

***Грабáстати, таю, еш, гл.** Грабить, тянуть к себе, забирать. Сл. Яворн.

Грабáти, баю, еш, гл. 1) Гресть. *Грабати сіно.* Вх. Лем. 405. 2) Разгребать. *На те курка грабає, шоби що ви-грабала.* Ком. Пр. № 958.

Грабáчка, ки, ж. Работница, сгребаящая сено или овес. Вх. Лем. 405.

Грабéвно, на, с.—**Грабíльно.** Вх. Зн. 45.

Грабелькí, льóк, ж. мн. 1) Ум. от **граблi.** *А ке лиш, сину, менi грабельки,—он коло тебе стоять.* Грин. II. 207. 2) Род орнамента на писанке. МУЕ. I. 190. 3) Название одной из косточек в скелете летучей мыши (по народному верованию). Чуб. I. 55.

Грабéльний, а, е. 1) Относящийся к граблям. 2) **Грабéльний свéрдел.** Бурав для делания граблей. *Хот. Нік.

Грабíльно, на, с. Ручка в граблях. Васильк. у.

Грабiна, ни, ж. 1) Граб, одно дерево. *Грабина висока та листом широка.* Чуб. V. 1024. *Ой бери, синку, гострий топiр та рубай грабину із кореня.* Чуб. V. 710. 2) Соб. Грабовые деревья. *Ліс застилав гори й долини чистою старою дубиною та грабиною.* Левиц. Пов. 99. Ум. **Грабiнонька** (Только к 1-му зна-

чению). *У полі грабинонька тонка та висока.* Чуб. V. 710.

Грабiтель, ля, м. 1) Грабитель. *Бо неправедним достаком хвалиться грабитель.* К. Псал. 20. Сборщик податей. Борз. у.

Грабiтелька, ки, ж. Грабительница. Аф. 367.

Грабiж, жу́, м. 1) Грабеж, ограбление. 2) Сбор податей. Радом. у.

Грабiжка, ки, ж.—**Грабiж 1.** Ном. № 12026.

Грабiжник, ка, м. Грабитель. *Лаяв нас, казав: ви грабiжники, а не волосні суддi.* Екатериносл. у.

***Грабiжництво, ва, с.** Грабительство, грабеж. Сл. Нік.

Грабкi, кiв, м. мн. 1) Род длиннозубых граблей, прикрепляемых к косе (когда косят хлеб). **Коситi на грабкi.** Косить косой с такими граблями. 2)—**св. Івана.** Раст. *Geranium sylvaticum.* Вх. Пч. I. 10.

Граблiсько, ка, с. граблiще, ща, с.—**Грабiльно.** *Наступив на зубки (в граблях), а граблiще пiдвелось угору i хрუსь службу по лобовi.* Грин. II. 207.

Граблi, бeль и блiв, ж. мн. 1) Грабли. Части: **дérживно,** конец которого представляет развилину — **роскiп,** на концы которого прикреплен **валóк,** а в последний вставлены **зубцi.** Шух. I. 166. В других местностях **дérживно** называется **граблiсько, граблiще, грабiльно;** два другие названия **валóк i зубкi.** *Се ще вилами писано, а граблями скороджено.* Ном. № 6821. 2) Род писанки. КС. 1891. VI. 379. Ум. **Грабeлькi.** *Ти пiдеш з косою, дiти з грабeльками, ти будеш косити, дiти загрибати.* Чуб. V. 29.

***Граблiяр, рá.** Грабельщик (мастер). Сл. Нік.

Грабóвий, а, е. Грабовый. Чуб. V. 674. *Мiж дубовими та грабовими гаями.* Левиц. I. 203.

Грабовiтий, а, е. Корыстолобивый, лобостыжательный. *Хвалить Настя свого попа: «Не грабовитий», каже.* О. 1862. V. 83, 84.

Грабóк, бкá, м. 1) Ум. от **граб.** 2) Пт.—**Деркач,** *Stex pratensis.* Вх. Уг. 234.

Грабóчок, чка, м. Ум. от **граб.**

Грабува́ння, ня, с. 1) Грабеж. Черк. у. 2) Взятие движимости за долги. КС. 1889. VII. 670. 3) Взыскание податей.

Грабува́ти, бу́ю, еш, гл. 1) Грабить. 2) Брать движимость за долги. КС. 1889. III. 670. *Та беруть жиди, грабують, цінують ні за що.* Чуб. V. 1019. 3) Взыскивать подати. КС. 1889. III. 670.

Грабу́нок, нку, м. Грабеж. Стор. II. 185.

Грабча́к, ка́, м. 1) Молодое деревцо граба. Каменец. у. 2) Высокий, тонкий и ленивый вол. КС. 1898. VII. 46.

Гравила́т, ту, м. Раст. *Geum urbanum* L. ЗЮЗО. I. 124.

I. Град, ду, м.—Гряд. *Граду-тучі увійшов, а злих рук не увійшов.* Ном. № 2098.

II. Град, ду, м. 1)—Горо́д (Заимствовано из церк.-слав.). Чуб. I. 160. 2) Огорожа. *Ой у саду, в саду-винограду, там стоїть коник коло граду.* Чуб. V. 781.

Градівні́к, ка́, м. Знахарь, управляющий градом. Шух. I. 43.

Граділь, ля, м. Гредиль, часть плуга, в которую укрепляется чересло́. Чуб. VII. 398.

***Гра́дка, ки, ж.** Часть рала. Є дві діри в градці і дві в копистці, і тра, щоб були діри одні проти других, і тоді копість прикладається до градки одним боком щільно, а другим боком, цим, що гостро затесаний, наперед. Крим.

Градкі́, до́к, ж. мн. Ограда вокруг церкви. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

***Градобі́й, бо́ю, м.** Градобитие. Сл. Нік.

Градобо́йця, ці, ж. Побитый градом хлеб. НВолын. у.

Градобо́йний, а, е (О поле, луге). Побитый градом. Черниг.

Градові́й, а́, е́. Градовой. *Пищать, як дідько в градовій хмарі.* Ном. № 12890.

Гра́дус, са, м. Градус. *Тепломір поділяють на 80 частин... звуться градусами.* Ком. Р. II. 79.

Гра́дусник, ка, м.—Тепломі́р. *Тепломір деякі називають просто градусником.* Ком. Р. II. 79.

Гра́йворон, на, м.—Га́йворон. Вх. Пч. II. 9.

Гра́йка, ки, ж. 1) Игра, партия игры. *Ходіт до мене на грайку.* Вх. Зн. 12. 2) Род сильно жужжащей при полете мухи. Вх. Зн. 12.

Гра́йливий, а, е. Сверкающий. *Над ним яснее та холоднее небо, грайливе сонечко.* МВ. II. 113.

Гра́йний, а, е. Искусный в музыке. *Маєш же музики грайніі? Маєш же свашоньки співніі? Маєш же старости можніі?* Гол. II. 665.

Гра́к, ка́, м. 1) Грач. *Од лівого виска він чорнявий як грак.* МВ. II. 182. 2) **Ловіти граків**—Га́ви ловіти. *Він граків ловить.* Ном. № 10925.

Гра́к, меж. и пр.—Гряк и пр. *Стук! грак! то й п'ятак.* Ном. № 10433.

***Гра́льний, а, е.** Игровой, игральный. Сл. Нік.

Грама́тик, ка, м. 1) Грамматик. 2) Ученик третьего из шести классов духовных училищ и семинарий. Сим. 175.

Грама́тика, ки, ж. 1) Грамматика. Ном. № 10439. 2) Третий из шести классов духовных училищ и семинарий (в старину). Сим. 175.

***Грама́тїчний, а, е.** Граматический. Сл. Нік.

Грама́тка, ки, ж. 1) Азбука, букварь. *Аз-буки, бери граматку в руки.* Ном. 2) Поминальная книжечка. *Наняли тут по йому панахиду і у граматку свою записали.* Кв.

Грама́тний, а́, е́. Грамотный. Шух. I. 33.

Гра́мота, ти, ж. 1) Грамота. *У руках царська грамота.* К. ЧР. 338. 2) Грамота, умение читать и писать. *Уже воно й грамоти бралось.*

***Грамоті́й, ія, м.** Грамотей. Сл. Нік.

Гра́мотка, ки, ж. Письмо. *Ой напишу я грамотку, пошлю післоньки до батенька.* Мет. 297.

***Гра́мотний, а, е.** Грамотный. Сл. Нік.

Граму́зджа, жі, ж.—Хмиз. Вх. Уг. 234.

Гра́на, ни, ж.—Грань 3—Жар. Желех.

Грана́та, ти, ж. Драгоценный камень, гранат. *На шиї гранати, корали, дукачі як жар горять.* Стор. II. 29.

Гранатірь, ря, м. Гренадер. Мене дано до гранатирів. Федьк.

Гранатівий, а, е. 1) Гранатовий. 2) Цветом похожий на гранат, темно-синий, темнофіолетовий. *Мундір на нім гранатовий.* Чуб. V. 1084.

Гранаточка, ки, ж. Форточка? Приїжджає в подвіренько, поковтує в гранаточку: «Вийди, вийди, Романочку». АД. I. 300.

***Граній, а, е.** Играний. Сл. Нік.

Граністий, а, е—**Гранчастий.** *Оті граністі яблука такі квасні.* Черниг.

Граніт, ту, м. Гранит. *Коріннями вчепилось у каміння й глибоко вросло аж до граниту.* К. Іов. 18.

Граніця, ці, ж. 1) = **Гряніця.** «Куди, синку, виїжаєш?»—*За границю по дівицю.* Чуб. III. 464. 2) Исландский мох, *Cetraria islandica* L. Вх. Зн. 12. Ум. **Гранічка.** Вх. Лем. 405.

***Гранічити, чу, чиш, гл.** Граничить. Сл. Нік.

***Гранічитися, чуся, чишся, гл.** Граничить, быть сопредельным. *Границя,—де граничаться поля одного села з другим.* Крим.

Гранка, ки, ж. 1) = **Грань 2.** *Баня виведена скругла-гранчаста,—одна гранка більша, а друга менша.* Св. Л. 45. 2) Чашечка, в которой сидит орех. 3) Сорт ячменя: *Hordeum distichum*, ячмень двурядный. Вх. Пч. I. 14. *4) Гранка (типограф.). Сл. Нік.

Грання, ня, с. 1) Игра на інструменті. *Почули вони весільне грання.* Драг. 111. *Були танці під грання своїх музик.* Левиц. Пов. 8. 2) Детские игры.

Гранчастий, а, е. Многогранный, гранений. *Гранчаста пляшка.* Св. Л. 226. *Баня виведена скругла-гранчаста,—одна гранка більша, а друга менша.* Св. Л. 25.

Гранчений хліб—**Грінка 2.** Вх. Уг. 234.

Гранчіти, чу, чиш, гл.—**Грінчіти.** Вх. Уг. 234.

Грань, ні, ж. 1) Межа, граница. *Саме на грані росте дуб.* Лебед. у. 2) Грань, боковая плоскость в многограннике. 3) Крупные горящие уголья. Каменец. у. ЕЗ. V. 194. Гн. II. 17. 4) = **Граніця 2,** *Cetrario islandica* L. Вх. Зн. 12. 5) Раст. *Sticta.* Шух. I. 22.

Гранювати, нюю, еш, гл.—**Гранічити.** Конот. у.

Граняк, ка, м. 1) Призма. Желех. 2) = **Грань 3.** Желех.

Гранястий, а, е—**Гранчастий.** *Пшениця граняста, а жито ні.* Волинск.

Грап, па, м. Граф. Левиц. I. 493. Стор. I. 152. Драг. 83. *Лотоцький! не думай, що ти грап Потоцький, бо ти вех (паламарь) з села Бебех.* Ном. № 5509. *Поздоровляю ясновельможного пана грапа з іменинами.* Рудч. Ск. II. 203.

Грапіння, ні, ж. Графиня. Левиц. Пов. 316, 337. Мир. ХРВ. 333.

Грапський, а, е. Графский. ЗОЮР. I. 299.

Грапчук, ка, м. Сын графа, молодой граф. Гн. II. 141.

Грапщина, ни, ж. Графское имя. Черк. у.

Грасувати, сую, еш, гл. Вытаптывать. *Татари стояли, копитами землю грасували.* Гол. I. 101.

Грата, ти, ж. и пр.—**Грата** и пр.

Грати, граю, еш, гл. 1) Играть на інструменті. *Бас гуде, скрипка грає.* Ном. № 5736. *Не в тую дудку грають.* Ном. № 5092. **Грає на ліру.* Крим. **Той, що грає на скрипку.* Крим. **Грає у дудку.* *Грає у скрипку.* Херс. Нік. 2) Играть в какую-либо игру. *Ой та сіли вечеряти, по вечері в карти грати.*

Гол. I. 45. *Собі очиці зав'язала і у панаса грати стала.* Котл. Ен. I. 23.

3) **Грати весілля.** Играть свадьбу. *Дай, боже, знати, з ким буду весілля грати.* Ном. № 262. 4) Делать быстрые, резвые движения, напр., летая. *У лузі маківка весною зацвіла... Бабок, метеликів над нею грає сила.* Греб. 370. *Як наліталося до неї тих відьом—сила! Давай його шукать; грали, грали по хаті,—ніяк не найдуть.* Грин. I. 286.

5) О лошади: гарцовать. *Грайте, коні, під нами!* Мил. 159. *Граї, кониченьку, під молоденьким Богданком.* Чуб. III. 281. **Грати конем.** Гарцовать, скакать на лошади. *А попереду N коником грає, коником грає, мечем махає.* АД. I. 6.

6) **Ріба грає.** Рыба выбрасывается на поверхность воды. 7) **Язиком грати.** Лыстить, пресмыкаться. 8) **Море грає.** Море бушует. *У неділю вранці-рано синє*

море грало. Шевч. Як ось і море стало грати, великі хвилі піднялись, і вітри зачали бурхати, аж човни на морі тряслись. Котл. Ен. II. 6. 9) **Сонце, зірниця, місяць грає.** Блестит, играет. ХС. I. 75. По той бік Росі грала зірниця. Левиц. Сонце грає, вилискується в дощових краплях. Ком. Р. I. 21. Красно грає весняне сонце на чистому небі. Мир. Пов. II. 41. 10) **Грати в дзвони.** Звонить. Весь день во всі дзвони грали. Гол. I. 64. 11) О меде, пиве: бродить, играть. Мед вже почав у бочці грати. Чи не той то хміль... що у пиві грає. АД. II. 77. *12) Звучать, грохотать. Грають гармати. Грають дзвони. Б. Лепкий. Чув я, як на війні порох смердить, як кулі грають. Борд. 71.

Гратися, граюся, ешся, гл. Играть, забавляться. Вовчиця на сонці з вовченятами грається. Рудч. Ск. I. 134. З собакою унучок грався. Шевч. 111.

Граття, тят, с. 1) Игра на інструменті. Лебед. у. 2) Игра (забава). З граття то й лихо буває: у нас два парубки боролися, та й руку один виломив. Пирят. у.

Грахвін, на м. Графин.

Грач, ча, м. 1) Игрок. Чуб. III. 45, 46. Ні грач, ні помагач. Ном. № 6544. 2) Музикант. Які грачі, такі й танці. Новомоск. у.

Грашка, ки, ж. = **Играшка.** Встречено тільки у М. Вовчка. Спродавалися ласощі й грашки. МВ. III. 32.

Гребання, ня, с. Брезгание, пренебрежение.

Гребати, баю, еш, гл. Брезгать, пренебрегать. Ти гребаш мою рукою, моїм товариством. Стор. МПр. 10.

Гребелька, ки, ж. Ум. от **гребля.**

Гребельний, а, е. Относящийся к плотине, плотинный.

Гребелюк, ка, м. Пт. = **Берегуля.** Вх. Пч. II. 12.

Гребенатий, а, е. Имеющий гребень. Кури білі, чорні, гребенаті. Мил. М. 51.

Гребенó, на, с. То же, что и **гребінка**—для расчесывания овечьей шерсти. Вх. Лем. 405.

Гребенчóк, ка, м. Род растения, похожего на терн. Черном.

Гребенюк, ка, м. = **Гребелюк.** Вх. Пч. II. 12.

Гребенястий, а, е = **Гребенатий.** Несло на гребенястий хвилі. Мир. ХРВ. 359.

Гребець, бця, м. 1) Работник, сгребующий сено. Левч. 135. Грин. III. 128, 129. Хто йде—горох скубне: гребець скубне у жменю; іде косарь і жнець,—нагарбають в кишеню. Г. Арт. (О. 1861. III. 95). 2) Гребец, лодочник. Стор. II. 138. Ум. **Гребчик.** Пішла заміж за гребця, за гребчика молодця. Чуб. V. 924.

Гребінець, нця, м. Гребенка, гребень, гребешок. Вас. 164. Стояла Мар'я під вницем, розчесала русу косу гребінцем. Чуб. III. 207.

Гребінище, ща, с. Ув. от **гребінь.** Бери, милий, днище й гребінище. Чуб. V. 1074. Ум. **Гребінищечко.** Я робити прийшла—із днищечком, з гребінищечком. Грин. III. 655.

Гребінка, ки, ж. 1) Гребенка для расчесывания льна, конопли, шерсти. Вас. 200. Чуб. I. 114. Чуб. VII. 409. Виносить вона... гребінку, що коноплі чешуть. Грин. II. 346. 2) У ткущих ковры: «небольшая зубчатая гребнеобразная деревянная колотушка, которою присаживают нити утка ковра по мере выполнения рисунка». Вас. 171. 3) = **Решітка 5.** Шух. I. 167. 4) Род орнамента в писанке. МУЕ. I. 190. Ум. **Гребіночка.**

Гребінний, а, е. 1) Относящийся к гребню, гребеночный. 2) **Гребінне полотно.** Самое толстое полотно. Подольск. г. Полотно более тонкое, чем **валовіна.** Вх. Зн. 5. Полотно = **Дванадцятка.** МУЕ. III. 19.

Гребінник, ка, м. 1) Делющий гребешки, гребеночник. Лебед. у. 2) = **Гравилат,** Geum urbanum L. ЗЮЗО. I. 124.

Гребінниця, ці, ж. Самое толстое полотно. Подольск. г.

Гребіночка, ки, ж. 1) Ум. от **гребінка.** 2) Род орнамента в вышивке. Залюбов.

Гребінчастий, а, е. 1) = **Гребенатий.** *Гребенчатый. Сл. Дарм. 2) **Гребінчасті уставки.**—уставки с особого рода узором, вышивкой. Kolb. I. 49. См. **Гребіночка 2.**

*Гребінщик, ка, м.—Гребінник 1. Сл. Яворн.

Гре́бінь, ня, м. 1) Прядильный гребень. Чуб. VII. 409. Вас. 200. *Позичила веретено, гребінь, днище, прийшла додому і давай прясти.* Рудч. Ск. I. 178. 2) Гребенка, гребешок. *То йому так потрібно, як лисому гребінь, сліпому дзеркало.* Ном. 3) Доска с зубьями, составляющая часть **каблукá.** См. **Каблук 2.** Шух. I. 228. 4) Подобная гребню часть **решітки.** См. **Решітка 5.** Шух. I. 167. У Вх. Зн. 12=**решітка 5.** 5) Гребень, верхняя грань вещи, стоячая полоса, напр.: гребень на крыше (Залобов.). Шух. I. 91, 117. *Клуно покриєш стару, та на коморі гребінь виложиш.* О. 1862. IX. 7. Гребень горы или подобного ей возвышения. *З того боку—провалля і з сього боку провалля, а по середині гребінь.* Грин. II. 59. Гребень волны. *Од берега до берега на Дніпрі появилсь білий гребінь, неначе біла грива величезного коня.* Левиц. Пов. 351. 5) Украшение на нижней части медной курительной трубки. Шух. I. 276. 6) Гребешок на голове птиц. Ум. **Гребінець, гребінчик.** Ув. **Гребініще.** *Бери, милий, днище й гребінище.* Чуб. V. 1074. 7) Род орнамента на писанке. МУЕ. I. 190.

Гре́бка, ки, ж. 1) Весло. Мнж. 179. *Гребці запустили гребки в воду.* Левиц. Пов. 350. *Сідай на гре́бку.* Садись на весла. 2) Машина для сгребания сена. Лохв. у.

Греблі́ця, ці, ж. Скребница. Вх. Зн. 12.

Греблі́, лів, мн.—**Грабл́і.** Шух. I. 169.

Гре́бло́, ла́, с. 1)—**Греблі́ця.** Вх. Зн. 12. 2) Орудие наподобие грабель (вместо зубцев дощечка шириною в вершок), употребляемое для сгребания соли в лиманах. Черном.

Гре́бля, лі, ж. Плотина. *Тиха вода греблі рве.* Ном. № 3030. ***Тарасова**—Фашинная гать. Сл. Дарм. Ум. **Гребелька.** *Водиця гребельку прорвала.* О. 1861. IV. 62.

Гребля́ний, а́, е́. Плотинный. **Гребля́ний млин.** Водяная мельница с плотиной. Вас. 172.

***Гребну́ти, гл.** См. **Гребті́.** Сл. Нік.

Гребня́, ні, ж. Действие гребущего веслом, гребля. *Така вже з тебе гребня: сідай краще на правило.*

Гребови́цький, а, е. Относящийся к **гребови́ц'є.** *Пісні гребовицькі.* Грин. III. 127.

Гребови́ця, ці, ж. 1) Сгребание сена, гребля. *На гребовицю вийшло десять дівчат.* 2) Время сгребания сена. Чуб. VII. 419. *Це було саме в гребовицю.*

Гребті́, бу́, беш, гл., прош. вр. грі́б, гребла́, гребло́. ***Одн. в. гребнути, ну́, неш.** 1) Гресть, *гребнуть (веслом). *Так гребе, що страх, човном.* Рудч. Ск. I. 206. *І стали веслами гребти.* Котл. Ен. II. 8. **Гребті́ у ход.** Гресть прямо вперед; **з-під човна́ гребу́ть,** чтобы поворотить лодку; **через обшивку**—для быстрого хода. Вас. 189. 2) Сгребать (о сене). *Дівчата на луці гребли, а парубки копиці клали.* Шевч. 453. 3) Рыть, разгребать. *Собаки лапами гребуть.* Ном. *Курка що гребе, то все на себе.* Ном. № 9740. *Кінь гребе копитом.*

Гребті́ся, бу́ся, бешся, гл. 1) Гресть веслом. *Богу молись, а до берега гребись.* Ном. № 160. 2) Рыть, разгребать. *В роскинутому сіні греблись кури.* Левиц. I. 195. *Квочки гребтимуться у грядках.* Грин. I. 20.

Гре́бувати, бую, еш, гл.—**Гре́бати.** **Гре́бчик, ка, м.** Ум. от **гребе́ць.**

Греготі́ти, чу́, ти́ш, гл. О лебеде: кричать. *Я (лебідь) раннім ранком, як займеться світ і вода починає жевріти, голосно грегочу світу на добридень.* О. 1862. VII. 48.

Гре́зен, на, м. Виноградная кисть, гроздь. Угор.

Грезе́т, ту, м. Парча, газет. *Глянь на себе: вся в перлах... грезеті, в оксамиті.* Стор. II. 216.

Грезето́вий, а, е. Парчевый, глазетовый. Котл. Ен. Слов. 7. *Взяла очіпок грезетовий.* Котл. Ен. I. 12.

Гре́к, ка, м. Грек. Ном. № 12326.

Грекі́ня, ні, ж. Гречанка. *Грек розказував про східні гареми, про афинських грекинь.* Левиц. Пов. 13.

Гремі́ти, млю́, ми́ш, гл. Греть, издавать сильный, раскатистый звук.

Грім гремить. Ой стучить-гремить з поля сторожа. Чуб.

Гремотати, чу́, чеш и гремотіти, чу́, ти́ш, гл.—Грімотати.

Грєний, а, е—Грїний.

Грену́ха, хи, ж. Песня, которую поют на Троицкие святки. Желех.

Греці́ло, ла, с. Квасцы. Шух. I. 254. См. Галу́н.

Грець, ця, м. 1) Музыкант, игрок. О. 1862. V. Кух. 34. *Ні швець, ні мнець, ні в дуду грець.* Ном. № 2965. 2) — **Гєрець. Петро почав козацький грець.** К. ЧР. 166. 3) Апоплексический удар, паралич, пострел. *Грець тебе побивай. Посл. Щоб тебе грець попоносив на вилах.* Грин. I. 246. *Шоб його кінський грець узяв.* Мнж. 165.

Грецький, а, е. 1) Греческий. *Хто не пізнає самих таки греків в грецьких богах?* Левиц. Світ. 5. *Слово чужоземне, воно позичене з грецької мови.* Ком. Р. II. 57. **Грецький оріх.** Раст. *Suglans regia* L. ЗЮЗО. I. 125. 2) Гречневый. *Залізний ток, свиний перескок, а грецький посад* (сковорода, сало і млинці). Ном., ст. 301, № 402.

Гречаний, а, е. 1) Гречневый. *Гречана каша сама себе хвалить.* Ном. № 2563. *Вари лишень гречані галушки.* Рудч. Ск. I. 11. 2) **Наказав три мішки гречаної вівни.** Пустяков, небылиц наговорил. 3) О мєде: собранный пчелами с гречи. *Давай, діду, меду!.. Пішов, одрізав йому забоцень такого вже гарного, гречаного.* ЗЮЗР. I. 134. 3) О лошадиной масти: по белой шерсти коричневые пятнышки. *Гречаний кінь.*

Гречаник, ка, м. 1) Род хлеба из гречневой муки. Чуб. VII. 445. Сим. 15. *Невістки напекли гречаників.* Рудч. Ск. II. 101. 2) В загадке: человек. Ном., ст. 294, № 122. 3) Название песни. *Почали співати «Гриця», потім «Бурлаку», «Чоботи» і «Гречаники».* Левиц. I. 349.

Гречаниця, ці, ж. Гречневая солома. Желех. НВолын. у.

Гречанка, ки, ж.—Гречаниця. Желех. *Звен. у., с. Пальчик.

Гречва́, ві, ж., соб. Греки. *Се ж не сама татарва; є тут і гречви достолиха.* Екатеринос. г.

Гре́че, нар.—Гре́че. Маркев. 104.

Гре́чечка, ки, ж. Ум. от грєчка.

Гречізна, ни, ж. Греческий язык, литература. *Не дарма в Віттемберзі ти гречизни жував.* К. ЦН. 172.

Грєчий, а, е—Грєчий.

Гречіна, ни, ж. Одно зерно гречи. *Візьми... три гречини і посади.* Грин. II. 329. Ум. **Гречі́нка.** Грин. I. 212.

Гречісько, ка, с.—Гречківка. Вх. Зн. 12.

Гречіще, ща, с.—Гречківка.

Грєчка, ки, ж. 1) Греча, гречиха-растение. *Вродила йому така грєчка, що на все поле.* Рудч. Ск. II. 207. 2) Греча-зерно. *Розсипав грєчку.* Мн. **Грєчки́.** Посевы гречихи. *Та й грєчки гарні цей год.* 3) Раст.: а) — **ді́ка, польова́.** *Capsella bursa pastoris.* Вх. Пч. I. 9. ЗЮЗО. I. 114. б) — **ді́ка.** *Rumex acetosa.* Вх. Пч. I. 12. 4) Коричневые крапинки по белой лошади. *Коненя мале, сухе, та таке пархате, що аж грєчкою усипане.* Рудч. Ск. II. 175. 5) **Нехай б́уде грєчка.** Пусть будет по-твоему. *Нехай буде грєчка, аби не суперечка.* Ном. № 4965. 6) **Скака́ти у грєчку.** Нарушать супружескую верность. 7) **Перегна́ти че́рез грєчку.** Задать трепку. Ном. № 3632. Слм. VIII. Ум. **Грєчечка.** Грин. III. 54.

Грєчківка, ки, ж. Поле, на котором растет или росла греча. Вас. 196.

Грєчків'я, в'я, с.—Грєчківка. Вас. 196. *На грєчків'ї жито посіяв.* Волч. у.

Грєчкосі́й, сія, м. 1) Сеющий гречу. 2) Хлебопашец, земледелец. *Ізнову шкуру дерете з братів, незрячих грєчкосі́в.* Шевч. 3) Насек. *Anisoplia.* Галиц. Вх. Пч. II. 26.

Грєчний, а, е—Грєчний. *Убірайся, виряжайся, грєчна панно, з нами.* Гол. IV. 348.

Грєчність, ности, ж.—Грєчність.

Грєчу́х, ха́, м. Насек. *Anisoplia fruticola.* Вх. Пч. I. 5. См. **Грєчкосі́й 3.**

Грєчу́шка, ки, ж. (Чаще мн. **грєчу́шки.**) Блинчик из гречневой муки.

Гриб, ба́, м. 1) Гриб. *Ні риба, ні м'ясо, а щось наче гриб.* Ном. № 7615. *Щасливому по гриби ходити.* Ном. 2) Белый гриб. Лохв. у. Ум. **Грибо́к, грибо́чок.**

Гри́бно́, нар. Обильно на грибы. *Коли грибно, так і хлібно.* Н. посл.

Грибовище, ща, с. Место, где растут грибы. ЕЗ. V. 167.

Грибóк, бка́, м. Ум. от гриб.

Грибóчок, чка, м. Ум. от гриб.

Грива, ви, ж. 1) Грива. *Стоїть кінь з золотою гривою*. Рудч. Ск. I. 104.

2) Переносно: большие волосы. *Ухопив за чесну гриву*. Ном. № 3992.

3) Кучка травы, не захваченная при косьбе косою. Ном. № 10185. 4) =

Гривка 2. Им. 179. Ум. **Гривка**, **гривонька**, **гривочка**. Грин. III. 677, 518.

Гривáк, ка́, м. Сизый голубь, вяхирь, *Columba palumbus*. Вх. Пч. II. 9.

Гривáнь, ня́, м. 1) Конь, имеющий большую гриву. 2) Переносно: длинно-волосый человек.

Гривáстий, а, е = **Гривáтий**. *Два бахмати, гривасті ступаки ішли під ними*. К. МВ. XI. 143.

Гривáтий, а, е. 1) Длинногривый. *Кінь гриватий*. 2) Переносно: длинно-волосый.

Гривáч, ча́, м. 1) = **Гривáнь**. 2) Дикий голубь.

Гривеник, ка, м. Гривенник, монета в 10 коп.

Гривенний, а, е. Трехкопеечный (от **гривня**). *Роздавала гривенні свічечки і все з зеленого воску*. Кв.

Гривенька, ки, ж. Ум. от **гривня**.

Гривий, а, е = **Глівий**. *Кінь гривий*. Федьк. I. 7.

Гривина, ни, ж. Узкая полоса травы, оставляемая на сенокосе в виде межи. Мнж. 178.

Гривиця, ці, ж. = **Грива 3**. Драг. 243.

Гривичка, ки, ж. Бордюр у цветочной клумбы, сделанный из дерна. *Кінчали в садку ту гривичку, що біля грядочок, обкидати дерном*. Новомоск. у.

Гривка, ки, ж. 1) Ум. от **грива**. 2) Одно полотнище **плахти** от талии до косточек ног. Вас. 169. *А я тую плахту шануватиму, із припічка горшки вийматиму, гривками лавки стиратиму*. Мил. 84.

Гривка́стий, а, е = **Гривáстий**. Вх. Лем. 424. **Гóлуб гривка́стий** = **Гривáк**. Вх. Лем. 405.

Гривко́, ка́, м. Имя собаки. *Не один пес Гривко*. Ном. № 5510. *А Гривко аж двері гризе*. О. 1862. IV. 94.

***Гривна**, ни, ж. 1) Штраф. 2) Возмещение убытков по суду. Сл. Нік.

Гривно́к, ка́, м. = **Гривáк**. Вх. Пч. II. 9.

Гривня, ні, ж. 1) Медная монета в 3 коп., в иных местностях 2½ коп. О. 1861. XI. 109; 1862. IV. 94. *Став у брамі з мішком грошей і усім дає по гривні*. Рудч. Ск. II. 163. *Сказав на гривню правди*. Ном. № 6900. *5 коп. (?). *Кидаючи помаленьку гривню за гривнею на стіл...* *Руками насилу ворувив п'ятаки на столі*. Неч.-Лев. «Бурлачка». 2) — **золота́**. Червонец? *Обдарована Марусенька гривнями золотими, талярами битими*. Лукаш. 153. Ум. **Гривенька**. *Наш пан дає по гривеньці, пані п'ятака*. Чуб. III. 242. Ум. **Гривня́ка**. Г. Арт. (О. 1861. III. 112). *Ентелові ж дав на кабаку трохи не цілую гривняку*. Котл. Ен. II. 24.

*3) 50 коп.

Гривонька, ки, ж. Ум. от **грива**.

Гривочка, ки, ж. Ум. от **грива**.

Грїда, ди, ж. = **Грїда 4**. Вх. Зн. 12.

Грїдка, ки, ж. Часть **ра́ла** = **Жерд-ка 3**. Чуб. VII. 400.

***Грїдня**, ні, ж. Комната для слуг. *На другій половині дому знаходились: «изба великая», «грїдня», де містились домові слуги, комора...* О. Левиц.

Грїжа, жі, ж. Печаль, огорчение, терзание. *Доков я ся не оженив, не мав же я грижі*. Гол. I. 230. *Ой має він на сердечку та й велику грижу*. ЕЗ. V. 25. **Додавала йому відваги й розбивала ту страшну грижу, що й її точила мов той хробак*. Борд. 83.

Грижпа́н, на, м. Вол известной (какой?) масти. КС. 1898. VII. 42.

Грїз, зу, м. Смешанная с **де́ртю** и мякиною соль, которую дают овцам.

Гризá, зї́, ж. 1) Брань, ссора. *Соловейків обминала, щоб тільки не було меж нами тієї гризи, тієї змажки та лайки*. Левиц. Пов. 338. *Там у їх гриза така завелася*. Черк. у. 2) = **Гризота** = **Грїжа**.

Гризани́на, ни, ж. Ссора, перебранка. *Брати, як посварилися, то й досі іще між їми гризанина*.

Гризáчка, ки, ж. Репа. *Brassica rapa* L. Вх. Зн. 59.

Гризїще, ща, с. Ув. от **гризь**. Мил. М. 55.

***Гризну́ти, ну́, не́ш, гл.** Хватить зубами, укусить, куснуть. А як гризнула його собака, то вже він страх має. Крим.

Гризня́, ні, ж.—**Гриза́.** Мир. Пов. II. 42. Остигло йому слухати жінчину гризню. Грин. II. 165.

Гризота́, ти, ж. 1) —**Грижа́.** Каме-нец. у. 2) Ссора. Соловейків обминала, щоб не було між нами тієї гризоти, тієї змажки та лайки. Левиц. ПЙО. I. 362.

Гризти, зу́, зе́ш, гл. 1) Грызть, кусать. Нехай коза іде билини гризти. Рудч. Ск. I. 46. Кістки гризти. Ном. № 8705. 2) Бранить, пилить. Так щодня гризе мене, що хоч тікай з хати. **Гризти го́лову.** Распекать, бранить, пилить. Спускайся з гори тихіше вниз, щоб ніхто голови не гриз. Ном. Увійшов старий чогось у хату, а вони й почали гризти йому голову. Грин. II. 153. 3) Мучить, гнести, не давать покою. Совість не дає мені спокою: гризе мене і день, і ніч. Стор. Гризе мене одна думка. Г. Барв. 295. 4) Тереть, жать (ногу, об обуви). Коли б мі гриз чобіт, то б і не жаль, а то ходак та й ще не так. Ном. № 7350.

Гризтися, зу́ся, зе́шся, гл. 1) Кусаться, грызться. Де пси свої гризуться, там чужий не мішайся. Ном. № 9449. 2) Ссориться, браниться. Чоловіче-голубчику, не буду до віку з тобою гризтись. Рудч. Ск. II. 133.

Гризун, на́, м. Мертворожденный ребенок. Александровск. у.

***Гризучий, ча, че.** Едкий, острый. Вапна — гризуча, пальці погризла. Крим.

Гризучка, ки, ж.—**Гриза́чка.** Вх. Зн. 59.

I. Гризь! меж. Выражает грызение. Мнж. 26. Маня і справді, мов мишка, вхопила двома палюшками ядерце, мов та лапками, і гризь його! Сим. 210.

II. Гризь, зя, м. и зі, ж. 1) Ревматизм, ломота в сугавах. Маркев. 91. Почне ломить руку або ногу, поки зробиться гризь. Мил. М. 53. У сього гризю лев'ять зубів. Мил. М. 55. 2) Пупочная грыжа. Мил. 31. 32; КС. 1893. VII. 80. Ув. **Гризіще.** Мил. М. 55; Грин. II. 43.

***Гризькій, а, е.** Едкий. Він лається, кричить, а мені байдуже, а вона скаже

одне гризьке слово,—тай уже мені не видержка. Крим.

Гризю́ка, ки, ж. Сварливый человек или женщина. Та годі вже тобі, гризюко, гризтись. Полт.

***Гримак, ка́, м.**—**Грімак.**

Грімати, маю, еш, гл.—**Грімати.**

Гріматися, маюся, ешся, гл. Сердиться. Бог гримається. Ном. № 564.

Грімну́ти, ну, неш, гл.—**Грімнути.**

Гримотати, мочу́, чеш и гримотіти, чу́, ти́ш, гл.—**Гримотати.**

Гринджо́ли, джол, м. мн.—**Гринджо́ли.**

Грип, па, м. Птица, гриф. На дереві грипнята, а грип, видно, полетів. Чуб. II. 327.

Гріпа, пи, 1) об. Неповоротливий человек, неуклюжая толстая женщина. Черк. у. Чуб. VII. 575. Така грипа; як іде, то й земля гуде. Новомоск. у. Ув. **Гріпище.** Новомоск. у. *2) Ж. Грипп (медц.). Сл. Нік.

Грипеня́, няти, с. Птенец грифа. На дереві грипнята, а грип, видно, полетів. Чуб. II. 327.

Гріпик, ка, м. Та часть скрипки, где привязаны струны, за подставкою. Новомоск. у.

***Грісті́, гл.** См. **Гребті́.** Сл. Нік.

Грися́к, ка́, м. Хлеб из отрубей. Мужик та був дуже бідний, і в нього тільки може й було, що еден хліб-грисяк. Грин. I. 71. См. **Грис.**

Грица́рня, ні, ж.—**Глицарня.** Полт.

Грицик, ка, м. Род растения, стебли которого употребляются в пищу. Пішли дівчата по грицики на доли. Грин. I. 31.

Грицки, ків, м. мн. Раст. *Cirsium capum*. МВ. ЗЮЗО. I. 118.

***Гриць, ця, м.** Название для про-стака среди подольских мещан.

Грище, ща, с. Игрище, место для игры; праздничные забавы молодежи. Мил. 61. Вари, мати, вечеряти, я піду на грище: уже ж мені наскучило пребісяче днище. Грин. III. 647. На гриші співала. Греб. 398.

Гріб, гробу, м. 1) Могила. Мет. 399. Знайшли батьків гріб і одкопали його аж до труни. Грин. II. 186. На тім гробі, де дурень був закопаний, виросла бугила. Рудч. Ск. I. 157. Зробили домо-

вину, по домовині припустили і гріб. Драг. 103. А збіглися джумаченьки та під могилочку, викопали гріб глибокий. Рудч. Чп. 167. *У гробі. Во гробу. Сл. Нік. 2) Гроби́. Кладбище. Грин. I. 50. 3) Мн. Гроби́. Род игры, в которой одна пара играючих ловит две другие. Чуб. III. 89. Кв. П. II. 100. Ив. 55. Игра эта называется еще роби́ (См. Роб 3). Гроби́. Испорченное роби́? Ум. Гроби́к, гроби́к. Гробок запав. Харьк. г. Гроби́чок. Гол. I. 229. См. Гроби́к.

Грїбну́ти, бну́, не́ш, гл. Гребнуть. Такого багато сього года жаб: що грїбнеш з землі картоплю, то й жаба. Харьк. у.

Грїдушкі́, шок, ж. Передние части кептарá. Шух. I. 122.

Грїзд, грїзду, м. Пробка. Шух. I. 101.

Грїзен и грїзній, á, é. Грозный, свирепый. МУЕ. III. 136. Здрїгнеться од його грїзного голосу. К. ЧР. 219. Тую галеру з грїзної гармати привітайте. АД. I. 217.

Грїзно, нар. Грозно. Став на ляхів грїзно гукати. ЗОЮР. I. 205.

Грїзьба, би, ж. Угрозы. Від постраху, від грїзьби стуманіють. К. Іов. 58. Ні батькова грїзьба, ні материна умова нічого не подіють з таким гульвісою. Мир. ХРВ. 132.

Грїло, ла, с. Громадина. Там таке грїло, ця баба. Лубен. у. Ув. Грїлице.

Грїм, грїому, м. 1) Гром. Грїм такий, що хоч тури гони, то не почують. Ном. № 562. Козак не боїться ні тучі, ні грому. Ном. № 763. Бодай мене громи вбили, коли м не єсть тобі милий. Чуб. V. 235. *Бїли громї́. Гремели, раздавались раскаты грома. Били громи. «Пан біг гнивається за кров»,—сказав хтось. Лепкий. 2) Раст. *Hequiaria glabra* L. ЗЮЗО. I. 124. Ум. Грїмик. Мет. 259.

Грїма́к, ка́, м. Кусок льда, употребляемый для того, чтобы спускаться на нем с горки. Сим. 159. *Мої хлопці ще з осени поліпили з коров'яків грїмаки, щоб під морозну ніч водою пообливати, а тоді вранці й пішов на лід. Пир. у., Конон.

Грїмання, ня. с. 1) Грохот, грохо-

тание. 2) Сердитый крик, брань. 3) Удары, битье.

Грїмати и грїмати, маю, еш, грїмнути и грїмнути, мну, неш, гл. 1) Греть, загреть, грохнуть, загрохотать. О гrome, огнестрельном оружии и пр. Грїм, що грїмне, в берег грїне—з пуці полум'я прогляне. Могил. 117. Двері грїмли серед хати. Федьк. I. 114. О стрельбе чаще: грїмати. Із дванадцяти штук гармат грїмали. АД. I. 217. Задзвонили в усі дзвони, гармата грїмала. Шевч. 574. Три дні грїмали самопали. К. ЧР. 105. 2) Кричатъ, крикнуть сердито. Не на те я дочку викохав,—грїмнув батько,—щоб я її першому пройдисвіту мав оддати. МВ. II. III. Як я з тебе сміюся?—грїмнув дід. Рудч. Ск. II. 131.—на ко́го. Кричатъ, крикнуть на кого, бранить. Коли б же на мене одну, а то й на свою рідну матір грїмає. МВ. I. 26. 3) Ударять, ударить сильно. Як грїмнув мене по спині. Рудч. Ск. I. 23. Также с ударением на предпоследнем слоге. Келепом міжи плечі грїмає. ЗОЮР. I. 18.

Грїма́ч, ча́, м. Ворчун. Желех. МВ. I. 137.

Грїмі́й, мія́, м. Гремящий (о Зевсе), *громовержец. Як буря налетів на їх і громом не так би Зевс грїмі́й, як він, торохнув. К. ЦН. 194.

Грїмкі́й, á, é. 1) Звучный, громкий. Грїмкі́ рушниці. ЗОЮР. I. 136. 2) Громко говорящий, обильный громом, грозный. Грїмке літо. НВольн. у.

Грїмко, нар. Звучно.

Грїмні́й, á, é. Грозный, громовой. Звертається до козаків понуро і з грїмною мовою. Стор. МПр. 161.

Грїмні́ця, ці, ж. 1) Удар грома. Молния с громом. Блиснула грїмніця із чорної хмари. К. Досв. 9. 2) Свеча, зажигаемая во время грома (согласно народному верованию). Черниг. 3) = Громні́ця.

Грїмно, нар. О звуке: сильно, громко. Стукнув у віконечко грїмно. Радом. у. Починай, Солохо,—ти ж громні́й співаєш. Сосн. у.

Грїмнути. См. Грїмати.

Грїмотáти, чу́, чеш и грїмотіти, чу́, тіш, гл. Грохотать, греть. Мнж. 22. Коли це стукотить-грїмотить, ко-

бияча голова біжить. Рудч. Ск. II. 66. Тоді мене, моя мила, ждати—піджидати, як стане по небу грім гримотати. Мет. 452.

Гримотня, ні, ж. Грохот. Левч. 29.

Грімучий, а, е. Гремящий. Ой ні, не татаре,—християнська сила, мов хмарами грімучими, табор обложила. К. Досв. 7.

Грінка, ки, ж. 1) Ломоть, кусок. Шух. I. 144. Молила сі богу і все пила склінку води і Іла грінку хліба на день. Гн. II. 98. 2) Гренок. Ном. № 12291. Просігне з ушками, з грінками. Котл. Ен. V. 14. 3) Корзинка подсолнечника. Харьк. 4) Пучок орехов на дереве. Оріхи так грінками й висять. Борз. у. 5) **Добру грінку убіти, піймати.** Выиграть что-либо. Ном. № 10594. То же значення **грінка йому впала.** Ном. № 10594. Дідону мав він мов за жінку, убивши добру в неї грінку. Котл. Сн. I. 25.

Грінчити, чу, чиш, гл. Поджаривать (хлеб). Угор.

Грїсвиця, ці, ж. Промежуточная полоса между двумя рядами посадки на бахче (Залюб.).

Грїти, грїю, еш, гл. 1) Греть, награвать, созреть. Піч топлю, руки грїю. Ном. № 12538. Чужий кожух не грїє. Ном. № 9652. Ой, місяцю, місяцю! світиш, та не грїєш,—даремне в бога хліб їси. Ном. № 596. Окропи грїть. Рудч. Ск. I. 137. 2) **Грїти самоварь.** Ставить самовар. Пятигорск. окр. 3) Бить, колотить. Отець Хведор грів та грів його по всьому. Левиц. I. 535. 4)—**поклони.** Бить с усердием поклоны. Грїє перед тим хрестом поклони. Мнж. 92. 5)—**чупрїну.** Потеть от усилий, силиться. Нащо, про що тобі над цим чуприну грїть? Г. Арт. (О. 1861. III. 112). 6) **Грїти гадюку за пазухою.** Отогреть змею на груди, приласкать неблагодарного. Ном. 7) **Грїти надїю.** Поддерживать надежду в ком. Нехай радїє, поки надїю серце грїє. Шевч.

Грїтися, грїюся, ешся, гл. 1) Греться, награваться, согреваться. Грївся ко-ло багаття. Єв. Мр. XIV. 54. 2) О животных: состоять в случке. Вовки грїються два тижня перед хрещенням. Киев. у.

Грїх, х́а, м. 1) Грех. Як не прийме біг грїхи за жарт, то буде шелесту багато. Ном. № 108. Незнай грїха не чинить. Ном. № 106. Б'ють не ляхи, а наші грїхи. Ном. № 866. Де грїх, там і покута. Ном. № 124. 2) Вина. Батько Настусин радїє, що без його грїха сталося таке Грицькові: без вісти зник, вовкулакує. Г. Барв. 452. Ум. **Грїш́ок, грїш́ечок.** На душечку спасеніє, грїшечків отпущеніє. ЕЗ. V. 106.

Грїховний, а, е. Греховный, грешный. Грїховного пестування старе тіло просить. Шевч. 403.

Грїховно, нар. Греховно, грешно. К. МХ. 18.

Грїховода, ди, м. и ж. Греховодник, греховодница. Желех. О ви, грїховоди! НВолын. у.

Грїховодство, ва, с. Греховодничанье. Там тільки пустота та грїховодство. Кв.

Грїхувати, х́ую, еш, гл.—на́ ко́го. Считать виновным кого. Грїхують на пана і наші дворові, що землі не дано. Харьк. г.

Грїхуватися, х́уюся, ешся, гл. Считать грехом, почитать себе за грех. Я грїхувався воза мастити в неділю. Каменец у.

Грїш, грош́а, м. 1) Денежка, полкопейки, грош. Багацько, як за грїш маку. Ном. 2) Деньги. Грїш круглий,—роскотиться. Ном. № 9924. * **Лихий грїш.** Фальшивая копейка, монета. Що ж я вам маю сказати, мамо, коли визнаєте мене як лихий грїш. Лепкий. * **Чималий грїш.** Немалые деньги. **Дрїбний грїш.** Мелочь. Сл. Нік. Ум. **Грїшик.** З кошиком та з грошиком. Ном.

Грїш́ечок, чка, м. Ум. от грїх.

Грїшитель, ля, м. Творящий грех, грешащий. КС. 1883. II. 470.

Грїшити, ш́у, ш́иш, гл. 1) Грешить. Хто спить, той не грїшить. Ном. № 11291. 2) **Грїшити на ко́го.** Подозревать кого, взводити напраслину, грешить. Не грїши на бога—чорт діти забрав. Ном. № 933.

Грїшка, нар. (Детск.). Грешно. О. 1862. IX. 118. Так грїшка робить, а то бозя скара. Ном.

Грішний, а, е. 1) Грешный. Орудие ними, як чортяка грішними душами. *Ном. № 1083. Пани тільки грішні, а мужики кругом безгрішні—ні грошей, ні гріхів.* 2) **Куді тобі грішному!** Куда тебе несчастному! 3) **Грішна** — с подразумеваемым существительным: **горілка.** Водка. *Не став уже й у грішну вкидатись.* О. 1862. VIII. 29. Ум. **Грішненький.**

Грішник, ка, м. Грешник. *Ном. № 5098.*

Грішниця, ці, ж. Грешница. *Єв. Л. VII. 37.*

Грішницький, а, е. Принадлежащий, относящийся к грешнику; грешничий. *Зникнете на грішницькій дорозі.* К. Псал. 4.

***Грішність, ности, ж.** Порочность. *Сл. Нік.*

Грішно, нар. В грехах, греша. *Грішно живе.*

Грішо́к, шка́, м. Ум. от гріх.

Гроба́к, ка́, м. Червяк, личинка насекомого. *І квасницю гробак гризе.* *Ном. № 9796.* Ум. **Гробачо́к.**

Гроба́рь, ря́, м. Могильщик, гробокопатель. *Вх. Зн. 51. Дістали від гробаря кістку з мерця.* *ЕЗ. V. 186. Була раз холера, і вмірало дужо людей. Так гробар дужо мусів гробів копати.* *Гн. II. 254.*

Гробкі́. 1) См. **Гробо́к.** *2) Красная горка. День, в который все селение поминает умерших родственников на кладбище. *Кушайте самі, здорові були б, я не питиму, мені гріх, бо у нашому семействі така заведінка—не п'ємо й не куємо від Різдва аж до Гробків, ну, а там дак наверхтаємо, торік з Окрисаном і дяка понівечили, родичів поминаючи.* *Пир. у., Конон.* *3) Кладбище. *Оце на гробках трави укосив,—там така, мало не в пояс.* *Лип. у., Ситківці. Ефр.*

Гробо́ний, а, е. Гробовой, могильный. *Годі його буде і до гробної дошки забути.* *Федьк.*

Гробо́нця, ці, ж. Гроб. *Чорним оксамитом гробницю вибив.* *Чуб. V. 776.*

Гробо́вий, а́, е́. Могильный, гробовой. *Треба бідувати до гробової дошки.* *Ном. № 2436.*

Гробо́вік, ка́, м. *Выходец из гроба (из загробного мира), мертвец, привидение. *Як гробовики, ховаються по горищах, по погрібах..., переховують чуже, награвлене добро.* *Мир. ХРВ. 321.*

Гробо́вище, ща, с.—**Кладови́ще.** О. 1861. XI. Св. 41. *Так ну ж тут віку доживать, щоб не на другім кладовищі, а на знакомім гробовищі з батьками вкупі поживать.* *Мкр. Г. 63. Обкопане ровом городянське гробовище з гостроверхою церквою, вкрите зеленим тонконогом і сизою чапалоччу та рясне хрестами.* О. 1862. IX. 61. *Чума з лопатою ходила та гробовища рила, рила.* *Шевч. 544.*

Гробо́к, бка́, м. Ум. от гріб. *Могила, могилка. Полковник остався почувать на гробках... Узяв сідло, положив на гробок і ліг на йому.* *Грин. I. 50.* **Гробкі́**—**Гроби́**—**Гробо́вище**—**Кладови́ще.** *Мнж. 178. Левиц. I. 117. На гробках посідали.* *Черниг.*

Гробоко́п, па, м. Гробокопатель. *Пятигорск. окр.*

Гробокопа́тель, ля, м.—**Гробоко́п.** *Гробокопательі в селі волочуть трупи ланцюгами.* *Шевч. 545.*

Гробо́чок, чка, м. Ум. от гріб.

Гроза́, зя́, ж. 1) Гроза. *Гроза буде.* *Ком. Р. II. 56.* 2) Угроза. *Подививсь на його з грозою.* *Кв. 3)* Громадина. *Вх. Зн. 12.*

Гро́зд, ду, м.—**Чи́п 1.** *Шух. I. 250.*

Грозе́нце, ця, с. Ум. от **гро́зно.**

Гро́зно, на, с. 1) Виноград. *Угор. 2)*—**ді́ке.** Дикий виноград. *Ampelopsis hederacea.* *Вх. Уг. 236.* 3) Кисть (винограду). *Гро́зно вінограду.* *Вх. Уг. 234.* Ум. **Грозе́нце.** *Желех.*

Гро́зьба́, бі́, ж.—**Грі́зьба.** *Ні прозьби, ні грозьби не чує.* *МВ. II. 45.* ***Гро́зьбою.** С допомогою угроз. *Сл. Нік. Та й просила нас грозьбою і прозьбою, щоб привезли галочку із собою.* *Грин. III. 484.*

Грома́да, ди, ж. 1) Общество равноправных лиц, мир, собрание, мирская сходка. *Громада—великий чоловік.* *Ном. № 10736. Дай, боже, щоб ти тихенько гомонів, а громада б тебе слухала.* *Ном. № 13590. Добре речеш, тільки в громаду не беруть.* *Ном. № 6865. Не хотілось в снігу, в лісі, ко-*

зацьку громаду з булавами, з бунчуками збирати на пораду. Шевч. 4. Слухайте ж, панове громадо! Шевч. 165. По селу люде громадою ходять та когось, мабуть, б'ють, бо дуже кричать. Рудч. Ск. I. 186. Турки село зрабували, громадами людей гнали. Лукаш. 116. *2) Толпа. Так виспівував, що ще більші громади обступали його. Борд. Ум. Громáдка, громáдонька. Чуб. V. 110. Громáдочка.

*Громáдження, ня, с. Нагромождение. Сл. Нік.

Громáдити, джу, диш, гл. Сгребать (о сене, скошеном хлебе, горящих угольях). Пійшли сіна громадити. Рудч. Ск. I. 80. Кочергою жар громадила. О курах: гресть лапами. На улиці півничок громаде. Мет. 122.

Громáдитися, джуся, дишся, гл. 1) Сгребаться. Тепер саме сіно громадиться. 2) Собираться. Стали вірний слуги його на майданах громадиться. ЗОЮР. I. 175.

*Громáдівець, вця, м. Социалист. Партія соціяльна—соціялісти-громáдівці. Драгом.

*Громáдівство, ва, с. Социализм. Драгом.

*Громáдівський, а, е. Социалистический. Громáдівські змагання. Драгом.

Громáділка, ки, ж. Конные грабли.

Громáдільник, ка, м. Сгребальщик, гребець граблями. Левч. 135. Косарі й громáдільники, напрацювавшись за цілий день... повечерявши, співають. О. 1861. IX. 176. Багато накосили. Треба три громáдільника, щоб громадили. Грин. I. 119.

Громáдіння, ня, с. Сгребание (травы, скошенного хлеба), разгребание (горящих углей в печи). Косовиця. Тут уже й Мотрі робота—громáдіння. Мир. ХРВ. 125.

Громáдка, ки, ж. 1) Ум. от грóмада. *2) Группа. Наближалася грóмадка людей. Борд.

Громáдонька, ки, ж. Ум. от грóмада.

Громáдочка, ки, ж. Ум. от грóмада.

*Громáдствó, вá, с. Соединение, общение. Своя воля кожному й вільне

громáдство й товариство людей і товариств. Драгом.

Громáдський, а, е. Принадлежащий, относящийся к миру, общественный, мирской, *гражданский. Сл. Нік. Громáдських людей кликали цінувати. МВ. II. 203. Громáдська земля. Громáдська справа. Громáдський суд. О. 1861. X. 55. Муж грóмадський. Член общества, представитель известной его части, участвующий в его решениях. Г. Барв. 351. Кулиш. Повести. I. 185. Тоді ж то, не могли знати ні сотники, ні полковники, ні джури козацькї, ні мужі грóмадськї, що наш пан гетьман Хмельницький... у городі Чигрині задумав, вже й загадав. Мет. 391.

Громáдянин, на, м. Член грóмади, член общества, (*гражданин. Сл. Нік.). Оце зібралися ми, панове-громадяне, про от що розсудить. Гліб. Хай буде громадянином тієї землі, де уродився й виріс. О. 1861. X. 150.

Громáдянка, ки, ж. Женщина, принадлежащая к обществу, к миру, *гражданка. Сл. Нік.

Громáдянство, ва, с. 1) Общество, общественное тело, культурное общество. *2) Гражданство. Сл. Нік. Не сумуймо про мизерну долю нашого українського народу; не журімося про те сиріцтво, у якому зостався і зостається він без первоцвіту свого громадянства. К. XII. 130.

Громáдянський, а, е. 1) Общественный. Рудч. Ск. I. 26. Громáдянське життя. К. Кр. 35. К. XII. 135. Мусиш з пана чоловіком громадянським статись. К. XII. 69. Не тільки що народньої, а нема в нас і громадянської гордощі. О. 1862. IX. 28. Наші пани, що повстали на Україні з нових народних дуків, дбали про те, як би рідну мову підняти до... громадянської поваги. К. XII. 121. *2) Гражданский. Громáдянська війна́. Гражданская война. Сл. Нік.

Громáдянщина, ни, ж. Общество, общественность. См. Громáдянство. Закинене серед чужої нам громадянщини, серед чужоплемінного і чужоядного натовпу, слово наше ховалось тільки по невмірущих піснях. Шух. К. XII. 135.

Громажіння, ня, с.—Громадіння. Шух. I. 172.

Громáк, ка́, м. 1) Ретивий конь. Черк. у. 2)—Грімáк. Спускався на громаку з високої гори. Ммр. ХРВ. 241.

Громáшик, ка, м. Раст. *Heratica triloba*. Лв. 99.

Гро́мик, ка, м. Ум. от грім.

Громівка, ки, ж. Ель, подвергшаяся громовому удару. Скрипку роблять із ялиці-громівки, то б то з такої, що в неї грім ударив. ЕЗ. V. 194.

Громни́ця, ці, ж. Чаше во мн. Громни́ці. Праздник Сретения (2 февраля). Чуб. I. 244. Коли на Громницю півень не нап'ється водиці,—то на Юр'ю віл не наїсться травиці. Ном. № 443.

Громни́чний, а, е. Относящийся к празднику Сретения. Чуб. III. 6.

Громовеня́, ня́ти, с. По народному поверью: маленький гром, как бы дитя грома. Поклоняю си тобі і всі твої сили, громам і громовенітам, тучам і тученітам. ЕЗ. V. 67.

Громовий, а́, е́. 1) Громовой, относящийся к грому. Да за тучами громовими сонечко не сходить. Чуб. V. 6. Буде нас господь громовим огнем карати. АД. I. 334. Який я коштовний дом збудував, громовим пожаром пішов. Грин. III. 693. Громовий дощ. Мнж. 148. 2) Громová стрілка. Громовая стрела, иначе—чóртів палець. Вх. Пч. II. 28. 3) Громові свята, празнікі. Ряд посвященных грому праздников: с 8-го июля по 6-е августа; главные: Илля́ (20 июля) и Паликопа (27 июля). Мнж. 157. МУЕ. III. 48. Ум. Громовенький. Пішов дощик громовенький а на той сад зелененький. Чуб. V. 178.

Громовина́, ні, ж. Электричество. Ця то сила й зоветься електричеством, або по нашому краще назвати громовиною, бо од неї бува грім. Ком. Р. II. 59.

Громови́ця, ці, ж. 1) Гроза. Вх. Зн. 12. 2) Громовая стрела, белемнит. Вх. Зн. 12.

*Громозвід, во́ду, м. Громоотвод. Сл. Дубр.

Громоту́ха, хи, ж. ? Зібралися мухи-старухи, славні громотухи. Грин. III. 666.

Громохма́рній, я, е. Окутанный, покрытый грозowymi тучами. У великих проповідників людської віри, чи вони сходили з громохмарної гори у юдоль повсяденщини, чи... К. XII. 130.

Громоші́тися, шіюся, ешся, гл. Пренебрегать кем. Богач бідним сі громошіє. Фр. Пр. 95.

Грому́шина, ни, ж. Почва, усеянная мелкими камешками. Подольск. г.

Гроні́тися, ню́ся, нішся, гл. Вязаться в грозди. Ви, гроночки, не гронітєся. Мет. 176.

Гро́но, на, с. Виноградная кисть, гроздь. К. Псал. 187. Ум. Гро́ночко. Ви, гроночки, не гронітєся. Мет. 176.

Грот, та, м. То же, что и кіш в мельнице (см. кіш 4)? А млинарь завола з тей новей млиниці: «насп там, дівчатко, до грота пшениці». Гол. III. 252.

Гроша́ччя, чя, с. соб. Деньги, деньгà. Тепер мужики позаводили грошаччя та й скуповують у панів землю. Кобел. у.

Грошва́, ві, ж. соб. Деньги, деньгà. Грошви багацько мали. Грин. II. 182. *Сила грошві. Куча, уйма денег. Сл. Нік.

*Грошеві́й, а, е—Грошові́й.

Грошеня́та, ня́т, с. мн. Деньжонки. Придбав сірома грошенят. Шевч. 588. Заробив убогий брат десь грошенят. Рудч. Ск. II. 139.

Гро́шик, ка, м. 1) Ум. от гріш. 2) Грошики. Деньги. З Німеччини йде, грошики несе. Чуб. III. 287.

Гроші́на, ни, ж. Монета. Мусить викинути на тарілочку дружкові грошину. МУЕ. I. 146.

Гроші́, шей, ж. Деньги. Грошей багацько, а щастя мало. Ном. № 1434. Грошей—як у жида. Твор. пад. мн. гроші́ма и грішми. З грішми дурняневігласа почитують. Ном. № 1431. Дурні гроші. Незаработанне деньги, доставшиєся даром. РК. Левиц. В гроші йті́. Піднімається в цене. Кінь молодий в гроші йде, а старий виходить. Ном. № 10230. З грошей виходити, гроші губити. Падає в цене. Старий (кінь з грошей) виходить. Ном. № 10230. Коралі свої гроші не гублять. Подольск. Гроші відказувати. Кроме

прямого значення (завещать деньги)—
бути в передсмертній агонії. *За так
грошей. Даром, без денег. Для тебе
ні по чім: за так гроші. Кон.

Грошовий, а, е. Денежний. *Грошові
податки. Грошові війська.* Наемное
войско. **Грошовий козак.** Наемный
козак (для войны). К. ЦН. 226. *Ходив
війною з козацтвом грошовим.* К. МБ.
II. 121.

Грошовитий, а, е. Зажиточный.
Ном. № 13658. *Деякі між ними й дуже
багаті і грошовиті.* Стор. II. 154. *Черевань
був тяжко грошовитий.* К. ЧР. 4.

Грошозаплід, да, м. Копящий день-
ги. Ном. № 7116. *Хто хоче полюбити
суддю-грошозапліда, про його роспи-
тай панів, а не питай у простого наро-
да.* Греб. 365.

Грошолов, ва, м. Гонящийся за
прибылью, за деньгами. *Панські оконо-
ми, людські п'явки безсердечні, дрібні
грошолови.* К. Досв. 213.

Грошоліоб, ба, м. Любящий деньги,
сребролюбец. Грин. I. 43.

Грошоліобка, ки, ж. Любящая
деньги.

***Грошоліобний, на, не = Грошо-
ліоб, грошоліобка.** Та й грошоліобна
душа з тебе! Звен. у. Пальчик. Ефр.

Грошшя, шя, с. соб. Деньги, день-
жата. *Дав йому грошшя нечисленного.*
Чуб. III. 271.

Груба, би, ж. Печка для отоплива-
ння, комнатная печь. Чуб. VII. 382.
Принеси цеглинку або кахлю з груби.
Шевч. 310. *Товстий такий, як груба.*
Рудч. Ск. II. 201. Ум. **Грубка.**

Грубелізнний, а, е. Очень толстый.
*Намацав грубелізного стовпа мурова-
ного.* Гн. I. 35.

Грубий, а, е. 1) Толстый. *Грубе де-
рево. Дай голосу сорочку, а він каже,
що груба.* Ком. II. № 745. *Було собі
два поли здорових і грубих.* Чуб. II.
335. **Груба.** Беременная. *Жінка груба.*
2) Грубый. *Як що грубе скажеш....*
ЗОЮР. I. 12. 3) **Грубий.** Плохой. Из
уважения к «святому хлібу» очень
часто виражаються: **грубий хліб** вме-
сто **поганий.** *Як де на луках, то й доб-
рі жита, а на царині—і боже, які грубі.*
Кобел. у. Сравн. степ. **грубший и гру-
біший.**

Грубийнство, ва, с. Грубость; гру-
биянство. *Прохали простити їх груби-
янство.* Г. Барв. 170. *Грубиянство дике.*
К. ЦН. 292.

Грубийнський, а, е. Грубый; груби-
янский. *Грубийнський вираз.* К. Кр. 13.

Грубка, ки, ж. Ум. от **груба.** Вас.
193.

Грубний, а, е = Грубий. *Там грубна
така корова.* Черниг. Ум. **Грубнень-
кий.** *А він (комисар) був невеличкий,
да грубненький.* ЗОЮР. I. 71.

Грубний, а, е. Относящийся к печ-
ке, печной. *Грубна кагла.* **Купив зату-
лок до кагел пічних і грубних.* Крим.

Грубник, ка, м. 1) Источник. Рудч.
Ск. II. 84. Лукаш. 37. *Служили.... по
лазнях грубниками.* К. ЧР. 258. 2) =
Пригрубник? (Чорт) до дяка просився
в грубник жить. Боровик. 57. См. **При-
грубник.**

Грубниця, ці, ж. Истопница. *Хоч би
була сорочку білу наділа та вмилаь, а
то як та грубниця.* Рудч. Ск. II. 46.

Грубний, я, е. Относящийся к печке,
печной. Змиев. у. *Грубня печина.*
Харьк.

Грубнути, ну, неш, гл. Толстеть,
делаться толще. *Дерево грубне.* Вх.
Лем. 405.

Грубо, нар. 1) Толсто. *Перо грубо
пише.* Каменец. у. *2) Грубо. *Що не
скаже, то все грубо, та лається по-мо-
сковськи.* Крим.

Грубюля, лі, ж. Толстуха. *Мати гру-
буля, дочка товстуля, а син кучерявий
(Загадка: печь, огонь, дым).* Ном., ст.
299, № 301.

**Гругурати, раю, еш, гл. = Мурча-
ти.** Волинск. г.

Груд, да, м. Возвышенность, холм.
Ум. **Грудок.** *На грудку як посіє, то бу-
де картопля.* НВолин. у. **Грудочок.** *Ой
у лісі, в Берестечку, там стояла кор-
шомка на грудочку.* АД. I. 116.

Груда, ди, ж. 1) Комок, кусок. *За
його не взяв би срібла хоч повную гру-
ду.* Чуб. V. 935. Более употребительно
в ум. форме: **грудка** (см.) 2) и **груда.**
*Замерзшая комками земля, кочки, ко-
лоть.* Мир. Пов. II. 41. *На Семена-Юди
(1-го сентября) боїться кінь груди.* Ном.
№ 486. *Пробила ніженьку на сухую*

груд. Грин. III. 159. 3) = Груд. Во-
лынск.

Груддя́, дя́, с. соб. Комки (земли,
глины). *Дід уже і грудням кидав і пали-
цею.* Рудч. Ск. II. 37. *Кинувся на не-
збиту дорогу, набрав груддя.* Мир. ХРВ.
129.

Грудень, дня, м. Ноябрь. Употреб-
ляется в этом значении издавна. *Пои-
доша... на кольхъ а по грудну пути, бь
бо тогда м-ць груденъ, рекше ноябрь.*
Повесть врем. лет: 6605 г. Срезневский.
Матер. для слов. I. 600. То же в новей-
шее время: Левч.; Гацц. Абетка, 97;
Уманець, Словарь рос.-укр.; Тимч. Р.-м.
слов. С тем-же значением у гуцулов.
Желех. Тоже в новейших календарях:
«Рідн. Краю» на 1907, «Просвіти» на
1908, «Промінь» на 1908. В галицких
календарях: декабрь. Желех.

Груді, дѣй, ж. мн. 1) Грудь. 2) Пер-
си. *Сіль тобі в вічі, а камінь у груди.*
Ном. *Хрипить у грудях—не будь мені в
людях.* Ном. *Коралі і дукачі як жар го-
рили на її повних грудях.* Федьк. ***На
грудях.** Кошмар. *Цієї ночі було на
грудях разів скількись.* Крим. Ум. **Гру-
доньки.**

Груді́на, ни, ж. Передняя часть гру-
ди, где находится грудная кость. *Нічим
грудини прикрити.* Ном. № 1527. *По
чому продаєш грудину?* (О человеке, у
которого грудь раскрыта). Ном.
№ 11226. 2) Передняя часть груди, от-
деленная от стяга, грудина. *Волова
грудина.*

Грудка, ки, ж. Кусок (какой-либо
плотной массы), комок. Вас. 178. Шух.
I. 260, 261. *Грудка землі.* Ном. № 297.
Масла грудка. Ном. № 6372. *Грудка
кашки.* Чуб. III. 477. Ум. **Грудочка.**
По грудочці сахарю дала. Грин. I. 89.
Грудочка соли.

Грудковій, а́, є́. Относящийся к
куску, комку; в кусочках. *Одважте
мені на квіток сахарю грудкового.*
Васильк. у.

Грудкува́тий, а, е = Грудувáтий.
Грудкувата дорога. Херс.

Грудне́вий, а, е. 1) Ноябрьский. *2)
Декабрьский.

Грудній, а́, є́. 1) Грудной. Левиц. I.
136. 2) = **Грудувáтий** (от слова гру-

да). **Грудна́ доро́га.** Дорога с ко-
лотью, колоткая дорога.

Грудні́на, ни, ж. = **Груді́на.** *Груд-
нину так собі відкрила.* Котл. Ен. V. 17.

Грудні́стий, а, е. Имеющий боль-
шую грудь, грудастый (Чаще гово-
рится о женщинах). *Грудниста жінка.*
Миуск. окр.

Грудні́ця, ці, ж. 1) = Груді́на 1.
Подольск. г. *Плечі і грудницю руб'ям
покриває.* Мкр. Н. 97. 2) Раст. *Linosi-
ris villosa* DC. ЗЮЗО. I. 126.

Грудня́стий, а, е = Грудувáтий.
*Скаче легенька борона по груднястій
ріллі.* Мир. ХРВ. 366.

Грудові́й, а́, є́. На возвышенном
месте растущий (о траве: см. **Груд**).
Сіно грудове добре—води й не бачило.
Черниг.

Грудок, дка́, м. Ум. от **груд**.

Грудомáха, хи, ж. Большой комок,
большой кусок какой-либо массы плот-
ной. *Грудками в воду і почали жбурля-
ти; Юда як не вхопить грудомаху, як
не бухне.* Гн. I. 120.

Грудочка, ки, ж. Ум. от **грудка**.

Грудочок, чка, м. Ум. от **груд**.

Грудувáтий, а, е. 1) В комках на-
ходящийся, комковатый. *Грудувата ріл-
ля.* Канев. у. *На гречків'ї жито посіяв,
а на ріллі ні, бо грудувата й дощу нема.*
Волч. у. 2) О дороге: кочковатый, ко-
лоткий. *Грудувата дорога, а проте
їхать нічого* (т.-е. сносно).

***Грудь, ди, ж.** Грудь. *Мати годує
дитину своєю груддю саме найменше,
як півтора року, а то і два года.* Крим.

Грудя́, ді, ж. = **Гру́да 1.** Угор.

Гружа́вина, ни, ж. Топкое место,
трясина. НВолын. у.

Гружа́віти, вію, еш, гл. Грузнуть.
Яке там болото! Іден копит гружавіє.
НВолын. у.

Гружа́ти, жаю, еш, гл. 1) Мешать,
размешивать. Вх. Лем. 405. 2) **Гружа́-
ти ма́сло.** Делать масло. Вх. Лем. 405.

Груждель, ля, м. Род гриба —
груздь? Каменец. у.

Гружля́ти, ляю, еш, гл. Втапты-
вать, вдавливать. *Ходя воли по озимені
та й гружляють, бо земля мокра.* Камен-
ец. у.

Гру́з, зу, м. 1) Битый кирпич, ще-
бень. *Оклинював її (хату), грузом на-*

бив. Г. Барв. 53. *2) Груз. 3) Мусор. Сл. Нік.

Груздінь, ня, м. Род гриба. Вх. Зн. 12.

Гру́здь, дя, м. Гриб: груздь, *Agaricus riperatus*. Чуб. V. 1183.

Грузі́ло, ла, с. Шест с железной скобой, которым рыболовы придерживают края сети у дна (при вытягивании). МУЕ. I. 46 (Добруджа).

Грузі́ти, жу́, зйш, гл. 1) Истаптывать, месить ногами размягченную дождем землю. *Кіньми двора та й не грузіте*. Чуб. IV. 410. *2) Набивать щебнем. 3) Грузить. Сл. Нік.

***Грузі́ний, а, е.** Топкий, вязкий. *Коло нашого села був колись ставок, а тепер там грузне болото*. Крим.

Грузну́ти, ну, неш, гл. Вязнуть, увязать. *Замордована скотина по саме черево грузне у багні*. Стор. I. 91.

***Грузо́вий, а, е.** 1) Щебеночный. Сл. Дубр. *2)—**поїзд**. Товарный поезд. *Пасажи́рським дорого, — під лавкою душно, а грузовим на термозі — саме наше*, Пир. у., Конон.

Грузо́та, ти, ж. Топкое место, тряси́на. Черк. у.

Гру́зь, зі, 1) ж.—**Грузо́та**. Киев. у. 2)—**Груз**. *Аж кара вас господня на грузь не розвалит*. Федьк. 3) Густая грязь. Шух. I. 81.

Гру́зький, а, е. Топкий, вязкий. *Була дороженька барзо грузька*. АД. II. 37. *Грузьке дно в річці*.

Гру́зько, нар. Топко, вязко. Ном. № 13323. *Грузько йти*.

Грузя́вина, ни, ж.—**Грузо́та**. НВольн. у.

Грук, меж. и пр.—**Грюк** и пр.

Грукучі́й, а, е. Стучащий. МВ. III. 124.

Грумича́ти, ча́ю, еш, гл. Сердить, ворчать на кого (о человеке), побранивать. *Ість та й ість та на нас ще грумічає, що не їмо*. Грин. I. 33.

Грумоті́ти, мочу́, тіш, гл.—**Грюкоті́ти**. *І стукотить, і грумотить, за комір вода лється*. Рудч. Чп. 88.

Гру́н, на, м. Холм, возвышенное место, горка. Угор. Ум. **Груно́к**. *На грунку стояла*. Гол. II. 560.

Грундзюва́ти, дзі́ю, еш, гл.—**Гру́ндзюва́ти**.

Грунт, ту, м. и пр. См. **Грунт** и пр.

***Групува́ння, ня, с.** Группирование. Сл. Нік.

***Групува́ти, пу́ю, еш, гл.** Группировать. Сл. Нік.

Груча́ти, чу́, чи́ш, гл.—**Грюкоті́ти**. Грин. II. 310.

Гру́ша, ши́, ж. 1) Груша (дерево). 2) Груша (плод). *Чорте, на груш, тільки мене не ворущ*. Ном. № 383. *Під грушею ляже та й спить*. Руд. Ск. I. 175. **Наказав на вербі груш**. Пустяков, *небылиц* наговорил. Ум. **Гру́шка, гру́шечка**.

Груше́вий, а, е. Грушевый. *Грушевий квас, грушева палиця*.

Груше́вина, ни, ж. Грушевое дерево. *На грушевині гніздище*. Чуб. I. 122.

Гру́шечка, ки, ж. Ум. от **гру́ша**.

Груші́на, ни, ж. Грушевое дерево. Волч. у.

Груші́ця, ці, ж.—**Гру́ша**. *Грушице моя, чом же ти не зелена?* Мет. 251. Ум. **Груші́чка**.

Груші́вка, ки, ж. Сорт **пла́хти**. Черниг. у.

Гру́шка, ки, ж. 1) Ум. от **гру́ша**. Рудч. Ск. I. 66. 175; II. 24. 2) Раст. а) *Pyrula secunda* L. Борз. у. б)—**Карто́пля**. Вх. Пч. I. 13; в)—**ді́ка**. *Thalictrum minus*. Вх. Пч. I. 13; г)—**лісово́а**. *Pyrula senuola*. Шух. I. 22. 3) **Гру́шки да́ти**. Особенным образом ударить по голове.

Грушко́вий, а, е. Грушевый. *Та й на мою головоньку білий цвіт упав: вишневий, черешневий додолочку, яблучковий, грушковий на головочку*. Мал. Св. 16.

***Грушкува́тий, а, е.** Грушевидный. Сл. Дубр.

Груши́я, шя́, с. *соб.* Груши (дерева и плоды). О. 1861. X. 27.

Грущани́к, ка, м. Пирог с грушами. Желех.

Грущанка, ки, ж. (Выговаривается также и **грущинка**). Род кушанья, сваренного из растертых груш. *Грущинку варять з грушок, котрі перетирають через сито*. МУЕ. I. 101.

Грущи́на, ни, ж. Груша, незначительная, плоховатая груша. Желех.

Гру́яти, рую, еш, гл. Каркать. *Ворон грує. Ой ворони чорненькі, чого ви*

крячете, груїте жалібненько? Морд. К. 62.

Грюзь, зі, м. Грузила из камней, привязанные внизу невода. Вас. 186.

I. Грюк, меж. для обозначения стука: стук. *Стук-грюк в віконечко!*

II. Грюк, ку, м. Стук, грохот. *Ні стуку, ні грюку.* Ном. № 8988.

Грюкало, ла, м. и с. Сильно стучащий человек. *Отцей (отце) ще мені грюкало!*

Грюкання, ня, с. Стучание, грохотание.

Грюкати, каю, еш, гл. Стучать, грохотать. *Не грюкай дверима.*

Грюкнути, ну, неш, гл. Однокр. в от грюкати. Стукнуть, грохнуть. *Стукнули-грюкнули, мов в великий дзвін.* Нп.

Грюкнява, ви, ж. Стукотня. *Бісова стукнява та грюкнява.* Харьк. у.

Грюкóнути, ну, неш, гл. Сильно стукнуть, грохнуть. *Як грюконе об стіну!*

Грюкотати, ч́у, чеш и грюкотіти, ч́у, тіш, гл. = Грюкати. *Стукотить-грюкотить, сто коней біжить.*

Грюкотн́еча, ч́и, ж. = Грюкнява.

Грюкóтнява, ви, ж. = Грюкнява. До двору близько не можна й підійти: *стукотнява, грюкотнява.* Грин. I. 40.

Гряд, ду, м. К. Псал. 178. *Іде гряд.* Ном. № 13403. *З пари робиться роса, иней, сніг, гряд.* Ком. Р. II. 25.

Гря́да, ди, ж. 1) Гряда, грядка. Ном. №№ 10957, 6420. *Були в мене два гори, — тепер нема й гряди.* Чуб. V. 901. Чаше в ум. форме **гря́дка.** 2) Остров, лежащий в **плавнях**, хребет острова, не затопляемый водой. Браун. 51. О. 1862. V. Кух. 99. КС. 1873. I. 57. *В плавнях бувають сухі гряди, на них робляться пластунські курені.* О. 1862. II. 63. 3) Место, где река проходит узкое русло и волны ее подпрыгивают и плещут. Вх. Пч. II. 25. 4) Бревно, жердь в сельской хате, амбаре, ниже потолка, тянущаяся от одной стены к другой; таких жердей обыкновенно две, на них развешивают одежду, сушат белье, дрова, коноплю. Фр. Пр. 189. МУЕ. III. 46.

Грядина, ни, ж. 1) Градина. Дещо. *Як градини, у його котилися сльози.* Г. Барв. 508. 2) Твердая земля между бо-

лотами; полоса земли, находящаяся выше поверхности по сторонам. *Як дорогою їхав я зараз після великодня, то оце грядина суха, а далі улоговина—й кально.* Волч. у. *Отак у Чорноморії: оце грядина—сіно гарне, степове, а це улоговина—осока, очерет.* Волч. у.

Гряді́ль, ля, м. = Граді́ль. Угор. Вас. 199.

Гря́дка, ки, ж. 1) Гряда, грядка. *Сидить як морква в грядці.* Ном. № 10957. Угор. Ум. **Гря́дочка.** Чуб. III. 121. 2) = **Гря́да** 2. МУЕ. III. 47. 3) = **Гря́да** 4. Шух. I. 97, 98. 4) Ряд снопов, положенных для обмолачивания. *А ну,—каже,—молоти, небоже, скоріш!... І стане у грядки, і вже так було почне вимахувать ціпом.* Сим. 198. 5) **Сягну́ти в чужу́ грядку.** Сойтись с чужой женой. Вх. Зн. 68.

Грядові́й, а́, е́. 1) Градовой. 2) Относящийся к **гря́д'е** 2. 3) **Грядові́й неві́д.** Невод, который тянут не в лодки, а на берег. Браун. 9.

Грязі́во, ва, с. Брение. *Зробив грязиво з слини.* Ев. I. IX. 6.

Грязі́ти, жу́, зіш, гл. Грязнить. Аф. **Грязо́та, ти, ж.** Грязь. *Вилами свекруха додолу та наробила грязоти.* Чуб. V. 692.

Грязь, зі, ж. Грязь. *В-осени ложка води, а дві грязі.* Ном. № 13612.

Грязькі́й, а, е. Грязный (о дороге, вообще о растворенной дождем земле). *Грязька дорога. Калюжа грязька.* Чуб. III. 138. *Ой вийду й на вулицю, аж вулиця грязька.* Грин. III. 166.

Грязько, нар. Грязно (о дороге, вообще о растворенной дождем земле). *У чоловіка камінець лежить перед порогом, щоб не грязько було.* Рудч. Ск. II. 153.

***Грязьові́й, а, е.** Грязевой. Сл. Нік. **Грязю́ка, ки, ж.** Большая грязь. *На дворі грязюка та холод.* Левицк. I. 74.

Грязя́, зі, ж. = Грязь. Лохв. у.

Гряк! меж. = I. **Грюк.** *Стук-гряк та й свіжий п'ятак.* Ном. № 10433. *Гряк по столу кулаком.* Мир. ХРВ. 195. *Загуркотів грім—гряк! трісь!* Мир. ХРВ. 169.

Гря́кати, каю, еш, гл. = Грю́кати. **Гря́кнути, ну, неш, гл.** 1) = Грю́кнути. *Стукнули, грякнули, мов в вели-*

кий дзвін. Чуб. III. 278. Стукни, грякни копитами у ворота. Чуб. V. 943. 2) Упасть с грохотом, стуком. Циган як одрубав гіляку, так і гракнув (з дерева) об землю зо всієї сили. Рудч. Ск. II. 182.

Гряна, ни, ж. Часть? Як придавив ложкою, так шкурка на каші аж на чотирі гряди й розпалась. Черк. у.

Грянній, а, е. Зеленый. Кажется, употребляется только в выражении: **Гряна неділя**—зеленые святки, Троицын день. На грянній неділі, на грянній неділі русалки сиділи, сорочок просили. Мет. 309.

Грянниця, ці, ж. Граница. ЗОЮР. I. 106. Біля грянниці не впада будувать світлиці. Ном. № 9764. Турецькі грянниці. Мет. 473. Пішли хлопці за грянницю, що ми їх кохали. Чуб. V. 308. Ум. **Грянничка, грянниченька.** А по той бік грянниченьки француз наступає. Чуб. V. 1196.

Грянничитися, чуся, чишся, гл. Размежевуваться, делать, класть границы. Було оце як стануть грянничитися, то село на село йде. Той каже: «сюди грянниця!», а той каже: «сюди!». ЗОЮР. I. 106. Скажи, де світ грянничитися не тьмою?

Грянничка, ки, ж. Ум. от грянниця.

Грянничний и гряннішний, а, е. Граничный, граничащий. Грянничні знаки. К. юв. 52. Себе царем пустинь гряннішних славе. К.-ПС. 83.

Гряннути, ну, неш, гл. Быстро дбнуться, побежать, поехать. Ой вижду я за ворота, сюди-туди глянну: нема мого миленького,—я додому грянну. Чуб. III. 169. В мене дочка ледащиця, не ночує дома, як вечір настане, на вулицю грядне. Грин. III. 200.

Грянчастий, а, е = Гранчастий. Грянчаста чарка. Черк. у.

Гряннь, ні, ж. Раст. *Lychnis chalcidonica*. Вх. Пч. II. 33.

Гряді, гряду́, дєш, гл. 1) Быстро и с шумом бежать, ехать. Гряде четвернею коней. Вольнск. г. 2) Заимствовано из церк.-слав. яз. Важно идти или ехать, шествовать, гряди. І гряде царська дружина до царя велично. К. Псал. 109.

Грядиця, ці, ж.—звичайна. Раст. *Dactylis glomerata*. Шух. I. 20.

Гряхотіти, чу́, тіш, гл. = Грюкоти́ти. Стукотить, гряхотить, кобиляча голова біжить. Рудч. Ск. II. 67.

Гу! меж. 1) Ау! А де ти? гу! сховайсь у ліс, а я в траву. Ном. № 14142. 2) Подражание гудению, напр., ветра. Вітер каже: «гу-гу-гу, сім свит продму». Ном. № 11161. Также о непрерывном звуке плача: А зузуленька як ку, так ку! а я молода, як гу, так гу! Чуб. V. 589. 3) Протяжный выкрик при песне. І—гу! Загнув батько дугу! Шевч. 187. Свекор оженився, батько утопився... І—гу!... Шевч. 339.

Губа́, бі́, ж. 1) Губа. Як би не зуби та не губи, була б душа на дубі. Ном. № 368. Язичок мельне, та й у кут, а губу натовчуть. Ном. Поцілував Бондарівну у самі губи. Закр. 100. Иногда в значении: рот. Має губу від уха до уха. Ном. № 12982—рот до ушей. З доброї губи добре і слово. Посл. *Не йде до губі. В рот не лезет, не идет. Мама з смутним лицем дали мені дуже смачне снідання, та воно не йшло мені до губи. Борд. 100. **На всю губу.** Вполне, совершенно, сильно, очень. Реве на всю губу. Чуб. III. 382. **На всю губу пан.** Большой, важный барин. Ном. № 1160. **Гріха на всю губу.** Шевч. В Галиции—цілою губою. **Газда цілою губою.** Ном. № 10101. **Роспустіти губи.** Много говорит, врать, сплетничать. А вони вже й розпустили губи; ех, бабська натура! Ном. *В губу взяти. Отведать. *В губі нічого не мав. Ничего во рту не было. **Губу закопілити.** а) Надуться, рассердиться; б) заважничать. Ном. № 5084. **Робити з губі халяву.** Не исполнять обещания. Не роби з губи халяви. *Моєю губою. От моего имени, от меня, моими устами. Так і скажіть йому моєю губою, що віч дурень. Крим. 2) **Мн. Губи.** Грибы. А хто любить губи, губи, а я печериці. Закр. 87. Виросло несчислено багато ріжних губ та грибів. Гн. I. 70. 3) = **Губаня.** Гол. Од. 80, 83. Ум. **Губка, губонька, губочка.** Мнж. 108. Ув. **Губище.** *3) То же, что дядько. Губи та дядьки роблять невмілі снувальщики на оснівниці. А. Вержбицкий. Екатериносл.

Губа́нь, ня́, м. Имеющий большие губы.

Губа́ня, ні, ж. Род нагольного тулупа без рукавов. Гол. Од. 80.

Губа́тий, а, е. 1) Имеющий большие губы, толстогубый, губастый. Чуб. I. 5. *Багата-губата, а ще к тому пишна, а вбогата-хорошая, як у саду вишня.* Чуб. V. 38. *2) Сварливый, дерзкий на язык. *Коли ж дуже губата.* Крим. 3) **Губа́тий віл.** Вол с большой мордой. КС. 1898. VII. 46.

Губе́ня, ня́ти, ж. Губка (у человека). Ласкательное слово, употребляемое более во мн. ч.: **губе́нята.** *Мале дитя надме губенята.* Левиц. I. 43. Ум. **Губе́нятка.**

Губе́рець, рця́, м. Губернский чиновник. Котл. МЧ. 432. *Ой до мене губерець підсипавсь.* Котл. МЧ. 475.

Губе́рнатор, ра, м. 1) Губернатор. Чуб. V. 973. *Вийшов до Івги губернатор з судящими.* Кв. П. II. 74. 2) Управляющий именем. *Панів-дідичів ніколи й не бачили. Майонтком правили губернатори,* О, 1862. II. 58. Ум. **Губе́рнаторчик.** *Паночку, губернаторчику, голубчику, сьому не правда!* Кв. П. II. 73.

Губе́рнаторський, а, е. Губернаторский. *Пійшла... до губернаторського дому.* Кв. П. II. 72.

***Губе́рніяльний, а, е.** Губернский. Сл. Нік.

Губе́рня, ні *и губе́рнія, нії, ж. 1) Губерния. Чуб. V. 978. 2) Губернский город. *Сяя дорога до Київа губерні.* Чуб. V. 980.

Губе́рський, а, е. Губернский. *Кого ж ти думаєш діждатись (женихом)? Може пана якого, або губерського панича?* Котл. НП. 362.

Губі́ти, блю́, биш, гл. 1) Губить, истреблять, уничтожать. *Що тіло любить, тоє душу губить.* Ном. № 8788. *Того в'яжуть, того ріжуть, той сам себе губить.* Шевч. 75. *Не губи мене з світу.* Рудч. Ск. I. 134. 2) Терять. *Який раз це ти вже губиш?*

Губі́тися, блю́ся, бишся, гл. 1) Погубляться. 2) Теряться. *Не губись там од неї, бо город великий.* Змиев. у.

Губі́ще, ща, с. Ув. от губа́. *Замкни моїм ворогам губи і губища.* Чуб. I. 95.

Гу́бка, ки, ж. 1) Ум. от губа́. *Коли*

гроші кажуть, то всі мусять губки постулювати. Ном. № 1426. *Стисну щиро за рученьку, в губки поцілюю.* Чуб. V. 65. 2) Древесный гриб, трутняк. Полт. Polyporus. ЗЮЗО. I. 132. *Під пеньком губка.* Ном. № 5396. Пережженный трутняк дают собакам, заболевшим водобоязнью. Ном. № 13672. Отсюда поговорка об упорном, не обращающемся ни на что внимания человеке. *Хоч йому губки дай, а він усе своє.* Ном. № 2654. Рассердившись, говорят надоедливому просителю. **Гу́бки, т.-е. дам тобі гу́бки.** Ном. № 13672. 3) Трут. *Взяв губку та крицю, креснув і викресав.* Рудч. Ск. II. 202. *Нема ні кресала, ні губки.* Грин. I. 219. 4) В основе для полотна, находящейся еще на сновальнице: то количество ниток, которое протянуто между двумя вертикальными сторонами в одном месте—от колышка до колышка. Употребляется как мера полотна: *Одинадцять губок полотна було.* НВолын. у. *Цілу губку я уткала.* Черниг. у. 5) «Полотнище шерстяной ткани, составляющее одну половину **запáски**, которая сшивается из двух **гу́бок**». Вас. 171. 6)—**водяна́.** Раст. Spongia fluviatilis. L. ЗЮЗО. I. 137.

***Губко́ватий, а, е.** Губчатый. Сл. Нік.

***Губні́й, а, е.** Губной. Сл. Нік.

Губокопíлка, ки, общ. Тот, который часто **гу́би копíлить**, т.-е. сердится или важничает. Константиногр. у.

Гу́бонька, ки, ж. Ум. от губа́.

Гу́бочка, ки, ж. Ум. от губа́.

Губрі́й, рія, м.—**Губа́нь.** Конотоп. у. *Губрієм прозвано його за те, що був вельми багатий і добре губатий.* Г. Барв. 448. Ув. **Губрі́яка.** Аф. 370.

Гу́бці, бець, ж. мн. Губки. *Мандзейко, душейко, дай же ми губці.* Гол. II. 484.

Губ'я́ка, ки, ж.—**Гу́бка 2.** Радом. у.

Гугна́вець, вця, м. Гнусливый человек. Желех.

Гугна́вий, а, е—**Гугня́вий.** Угор.

Гу́гнати, наю, еш, гл.—**Гугня́вити.** Угор.

Гугня́вий, а, е—**Гугня́вий.** *А Кирило Тур... гугнивим голосом: хиба ж тобі не страшно вмíрати?* К. ЧР. 395.

Гугня́во, нар.—**Гугня́во.**

Гугніти, ню́, ніш, гл. 1) = Гугнявіти. *Щось гугнить, ніяк його і не второпаєш, що він верзе.* Стор. II. 69. *Угу, гугнить ворона.* Стор. I. 15. 2) Не ясно звучать. *Деся далеко гугнив охотничий ріг.* Стор. М. Пр. 110.

Гугнявий, а, е. Гнусливый, говорящий в нос.

Гугнявіти, вію, еш, гл. Гнусить, говорит в нос. *Мов собака мурличе, та ще й гугнявіє.* Кв.

Гугняво, нар. Гнусливо. *Як крикне, та ще й гугняво.* Стор. I. 253.

Гуготіти, чу́, тіш, гл. 1) Производит глухой шум. *Далі стало вже гуготіти, мов клекоче море, або гуде великий вітер здалеку.* Кв. *Дивись, як гуготить огонь, наче у гуті.* Черниг. г. *2) *Гудеть. Всі стали голосно сміятися, аж саля гуготіла.* Лепкий.

Гугуп, меж. То же, что и гуп, но еще сильнее, *ба-бах. *Гугуп навзнаки у сніг і роскинув руки.* Рудан. I. 81.

Гудак, ка́, м. 1) Музыкант, скрипач. Гол. II. 121. *Ой гудаки красно грають, а я не танцюю.* Гол. IV, 500. 2) Насек.: скрипун, дровосек, Серамбух. Вх. Уг. 234. Ум. *Гудаченько. Заграй же м, гудаченьку, як сам розумієш.* Гол. IV. 480. *Гудачок.* Гол. IV. 373.

Гудж, джа, м. Узел. *Біда ж мені з таким мужом, що не в'яже штани гуджом.* Чуб. V. 1152.

Гуджа́, гуджга́! меж. = Гиджга́. *Ном. № 4357. А тю його! гуджга! Котл. Ен. IV. 44.*

I. Гудзь, зя, м. и пр. = Гудзь и пр.

II. Гудзь и гудзя́! меж. = Гуджа́. Гн. I. 25. Колб. I. 65.

Гудімець, мця, м. Волк. Борз. у.

Гудина, ни, ж. = Огудина. Г. Барв. 438. *Помалу ж ходи, бо потопчеш гудину у гірках.* Черниг.

Гудити, джу, диш, гл. Хулить, осуждать, порицать. Мет. 410. *Судите, гудите, а сами такіі.* Лукаш. 79. *Здорові будьмо, та себе не гудьмо.* Посл.

Гудіння, ня, с. Порицание, осуждение. См. **Гудити.**

Гудіння, ня, с. Гудение, гул (См. **Густі**). Левиц. I. 389; Левиц. Пов. 83.

Гудіти, ду́, деш, гл. = Густі. *Добре гудіти, коли є чим шуміти.* Ном. № 1398. Редко употребляется.

Гудкати, каю, еш, гл. Рассказывать, поговаривать. *Люде гудкают* — поговаривают, ходит слух. Вх. Лем. 406.

Гудля, лі, ж. 1) Сумятица, беспорядок, смятение. Вх. Лем. 406. 2) Плохая работа. Вх. Лем. 406.

Гудок, дка́, м. Род духового инструмента, *гудок. Сл. Нік. *Гудеть як гудок.* Ном. № 13895.

Гудьба́, бі, ж. Порицание, осуждение. См. **Гудіння.**

Гудючий, а, е. Гулящий. *Гудючий лютий зімній вітер.* Левиц. I. 35. *Гудюча розмова.* Левиц. Пов. 243.

Гуж, жа́, м. 1) Гуж. Ремень для прикрепления оглобли к хомуту. Вас. 159. *Коли взявся за гуж, не кажи, що не дуж.* Ном. № 11015. **Приста́ти з короткими гужа́ми.** Требовать настойчиво. Ном. № 3439. *2) Уж (зоолог.).

Гужа́! меж. = Гуджа́. *Гужа його!* Чуб. I. 56.

Гужва́, ві, ж. Распаренная древесная ветвь, употребляющаяся для связывания, обыкновенно в виде кольца. Шух. I. 74, 87, 187.

Гужевня́, ні, ж. Часть плуга. Морд. ***Гужем, нар.** Вереницею (стоять). Сл. Нік.

Гужівка, ки, ж. = Гужва́. Г. Барв. 64. Шух. I. 74.

Гужов, жві, ж. 1) = Гужва́. Угор. 2) Железная цепь... связывающая плуг с колесами. Вх. Лем. 406.

Гуз, за, м. = Гудзь. КС. 1893. VII. 447. Ум. **Гузик.**

Гуза́, зі, ж. 1) Корма, задняя часть лодки. Черк. у. *2) Задок. Сл. Нік.

Гузде́чка, ки, ж. = Узде́чка = Вузде́чка. *Прив'яжи свого коня чим небудь, а сам возьми гуздечку.* Грин. II. 110.

Гузєро, ра, с. = Гузірь I. Вх. Зн. 12.

Гузире́ць, рця́, м. Ум. от **гузірь**.

Гузірь, ря́, м. 1) Комель дерева (**гузер, гузір**). Шух. I. 88, 176. 2) Комель, нижняя толстая часть снопа. Колб. I. 63. Ном. № 313. МУЕ. I. 83. Чуб. VII. 378. *Гузирем подавай снопи.* 3) Место, где мешок связан, завязан. Угол мешка или косога мешечка. Лохв. у. 4) Мешок в бредне. Ум. **Гузире́ць.** *А він торбинку за гузире́ць та й висипав груші.* Рудч. Ск. II. 30.

Гузіця, ці, ж. Задница. Ном. № 5655.

Гузичний, а, е. Заднепроходний. **Кишка гузична.** Прямая кишка. МУЕ. I. 69.

Гузир, ра, м. См. **Гузирь I.** Шух. I. 176.

Гузка, ки, ж. 1) Тупой конец в яйце. Ив. 41. Тупой конец веретена. Вас. 153. Грин. II. 318. Тупой конец огурца. *Валлялися недоїдені гузки з огірків.* Мир. ХРВ. 410. 2) Мозоль на пяте. Конотоп. у. 3) Бородавка. *Гузки... випікають гузкою веретена.* Грин. II. 318. 4) Жировая опухоль. Мил. М. 103. 5) Нижний, задний конец **очіпка**, собранный сборками в пучок. Вас. 191.

Гузниця, ці, ж. = **Гузичя.** Лохв. у. Ум. **Гузничка.** Лохв. у.

Гузно, на, с. Задница. Ном. № 2995, 2617. **Петро не Петро—волячеє гузно на печі загрузло, мати витягали—вуха обірвали.* Пир. у., Кононівка.

Гузніанка, ки, ж. Прямая кишка. Харьк. См. **Гузичний.**

Гузок, зка, м. Небольшой вол с малыми рогами. КС. 1898. VII. 44.

Гузувати, зую, еш, гл. Мешкать. Мнж. 178.

Гузья! меж. = **Гудзя.** Вх. Лем. 476.

I. Гук, меж. Подражание сильному звуку.

II. Гук, ку, м. 1) Звук. *Тишу не чути, а гук чути.* Ком. Р. II. 27. *Рай цілий радости і пекло мук, пісні слав'янські, голос з того світа, невідомий од серця і до серця гук.* Петренко (Юж.-р. Зб. А. Метл. 40). 2) Крик, гул, шум, стук, грохот. Мкр. Г. 48. *Ой гук, мати, гук, де козаки п'ють.* Мет. 449. *Братчики з веселим гуком підняли діжки з медом та горілкою.* К. ЧР. 282. *Щось гукне: «Химо, Химо!»—та й піде гук по темному бору, аж лунає.* МВ. II. 65. *У неділю гуки по селу: Карадіч дочку оддає.* Федьк. *Настя розчахнула двері з гуком.* МВ. II. 46. *Гук з замкової гармати.* Стор. МПр. 73. 3) Небольшой водопад, порог на реке. Шух. I. 6. 4) Трубка волынки. О. 1862. V. Кух. 37, 34. *Гуде як гук.* Ном. № 13895. 5) Птица. а) = **Гукало.** Вх. Пч. II. 8. б) = **Гукарня.** Вх. Лем. 406. 6) Насек. *Scarabaeus stercorarius.* Вх. Пч. I. 7. См. **Гуком.** Ум. (кроме 1 и 2 знач.) **Гучок.** Вх. Лем. 406.

Гукало, ла, с. Птица = **Бугай.** *Ardea stellaris.* Вх. Пч. I. 16. II. 8.

Гуканина, ни, ж. Крики, окликания.

Гукання, ня, с. Крик, окликание, зов.

Гукарня, ні, ж. = **Пуґач.** *Bubo maximus.* Вх. Лем. 406.

Гукати, каю, еш, гл. 1) Издавать сильный звук, громко кричать, призывать кого. *Заголосить, як та мати, голосна гармата. Гукатиме-кричатиме не одну годину.* Шевч. 450. *Через греблю повалили, гукають, співають.* Шевч. 189. *Як гукають, так і одгукуються.* Ном. № 7127. *До могили припала, матусеньки гукала.* Мет. 277. *Гукає на його. *Гукнув на наймишки, аби винесли вино.* Черемш. «Верх.». 2) Толкать. Шух. I. 176. 3) Оплодотворять (свинью). *Кнорос... гукає льоху, а тотя від того упороситься.* Шух. I. 212.

Гукатися, каюся, ешся, гл. Слушаться, совокупляться. Вх. Уг. 234.

Гукля, лі, ж. Распутная, гулящая женщина. Желех.; блудница. Вх. Зн. 12.

Гукнути, кну, неш, гл. Однокр. в. от гл. **гукати.** *Як стукне, так и гукне.* Ном. № 7128. *Гукнув: здоров, дядьку!* Рудч. Ск. II. 80. *Загомонять самопали, гукнуть гаківниці.* Шевч. 450.

Гуком, нар. 1) Много. *Дід бабу дрюком: йому меду гуком.* Ном. № 13968. *Гуком бараболі.* Грин. III. 556. *Тепер у мене гуком свиней.* Г. Барв. 420. *2) Голосом, криком. *Викликає козак дівку не гуком, а свистом.* Пир. у., Кононівка.

Гуконіти, ну, неш, гл. То же, что и **гукнути**, но с силой. *Грізно гуконув Грицько.* Мир. Пов. I. 116. *А чоловік з борозни: «а куди?»—як гуконе!* Драг. 15. *Гуконула гаківниця.* Мир. ХРВ. 126.

Гукотія, тії, гукотня, ні, ж. = **Гуканина.** Желех.

Гуку! меж. = **I. Гук.** Ном. № 12514.

Гулавий, а, е. Сумасшедший. Желех.

I. Гулий, а, е = **Гулий.**

II. Гулий, лого, м. Птица: красношейка. Вх. Пч. II. 12.

Гулити, лю, лиш, гл. Соблазнять обманчивыми обещаниями, дурачить обещаниями, *манить. *А ти все гулила, що він хлібця нам принесе.* Федьк. III. 161. *За вечерю бояре дружечок гулили: подавали їм почесну, а сами ковтали, або*

з рук їх яку небудь страву виривали. Мкр. Н. 35.

Гу́лиця, ці, ж.—**Ву́лиця.** Грин. III. 128, 72, 341. К. Дзв. 173. *А на нашій гулиці усе хлопці молодці.* Грин. III. 99. Ум. **Гулонька, гулочка.** Вийди, дою, на гулоньку. Чуб. V. 651. *За дудочку дай на гулочку.* Грин. III. 99.

I. Гу́лі, меж. Употребляется для призыва голубей. *Гулі, гулі, голуби, ви летіте сюди!* Чуб. III. 192.

II. Гу́лі. 1) Употребляется как глагол: гулять. *Не плач, дитинко, гулі підемо. Що на нашій та гулиці все гулі та гулі.* Грин. III. 72. 2) Употребляется как существительное: гулянье, бездействие. *Гулі не одного в лапті обули.* Ном. № 12559. ***Гу́лі правити.** Бездельничать. Пир. у., Конон.

Гулонька, гулочка, ки, ж. Ум. от **гу́лиця.**

Гу́ль! меж.—**I Гу́лі.**

Гульба́, бі, ж. Кутеж, пир, пирушка, собрание гостей. *Об Різдві їх заручили. Гостей-гостей наїхало!.. Гульба точилась до самого світу.* МВ. (О. 1862. III. 49).

Гульбини, бин, ж. мн. Гулянье, собрание для забав, веселого препровождения времени. *Там гульбини тоді були: зібрались родичі і чужі добрі люде і веселились собі.* Новомоск. у.

Гульбище, ша, с. Место гуляний, увеселительных собраний, гульбище. *Було гульбище на високій могилі... Посходять було на ту могилу, балакають, у карти грають, співають.* ЗОЮР. I. 280. *У нас над річкою є ліс; в тім лісі лощина, де колись було гульбище,—панни гуляли.* ХС. IV. 27.

Гульбощі, щів, ж. мн. Гулянье, веселье, кутеж. *Не втомлена гульбощами, горем не перемучена, ясна була собі, як тихеє літо.* МВ. II. 83.

Гульвіса, си, м. Гуляка, повеса, ша-лопай. К. ЧР. 130. Котл. Ен. I. 33. Чуб. I. 245. *А з яру та лісу, з собаками та псарями, їде пан гульвіса.* Шевч. 472.

Гульк, меж. Глядь, вдруг, внезапно, шасть. Грин. II. 226. *Гульк назад—аж стоїть поруч чортяка.* Рудч. Ск. I. 63. *Аж гульк! зіма впала.* Шевч. 81. *Аж гульк—і в город причвалав.* Котл. Ен. I.

15. *А та собака між жидівське військо—гульк.* Грин. II. 223.

Гу́лька, ки, ж. Развлечение, гуляние, безделие. *А я з гульки додомоньку—єсть де відпочити.* Гол. I. 128. *Чаще во мн. ч. Не ходив ти за волами, але сь ходив за гульками.* Гол. III. 82. *Ти все в питки та все в гульки, а об смерти нема й думки.* Грин. III. 144.

Гу́лькнути, кну, неш, гл. Юркнуть, нырнуть, внезапно появиться. *Та і гулькнув у воду. Пора, бач, гулькнула не та.* О. 1861. II. 176. 2) Кинуться, броситься, хлынуть. Угор. 3) Крикнуть, хрюкнуть. Угор.

Гу́льма, нар., употребляемое тавтологически для усиления значения **гуля́ти.** *Оттак цілісінький день гульма гуляє.* Лубен. у.

Гульну́ти, ну, неш, одн. в. от гл. гуляти. *Хотілось таки на святий празник гульнуть.* Стор. МПр. 153.

Гульня́, ні, ж. 1) Гулянье, развлечение, забава. *Ні гульня, ні робота.* Ном. № 10911. *Без його і гульня не гульня.* Шевч. 303. 2) Кутеж, К. ЧР. 88.

Гульта́й, гульта́йський и пр.—**Гульта́й, гульта́йський и пр.**

***Гультаки, ків, м. мн.** Кальсоны. *Вояки розкошували, лежучи на сонці в одних сорочках і гультаках.* М. Садовський. «Спомини».

Гульта́пака, ки, м. 1) Голь, бедняк, оборвыш (вследствие разгула). *Ви не які-небудь бурлаки, гультапаки, а січовики.* Стор. II. 277. 2) Повеса, кутила, гуляка.

Гульта́йще, ша, м. Ув. от **гульта́й.**

Гульта́й тья́, м. 1) Гуляка, кутила, лентяй, повеса. *Приймак-гультай не хоче робити, бере люльку у кишеню, йде до коршми пити.* Чуб. III. 127. Ув. **Гульта́йще.** *Великий гультайще.* Лукаш. 127. *2) Грабитель, разбойник; бандит. *Мабуть якісь гультаї на безборонних та ще сплячих людей напали.* Лепкий.

Гульта́йка, ки, ж. Женщина-гуляка, лентяйка. Ум. **Гульта́йночка.** *Моя дочка гультайночка, дома не ночує.* Нп.

Гульта́йство, ва, с. 1) Праздность, лентяйничанье, повесничество. *І який буде лад з твого гультайства?* 2) Соб. Лентяи, кутилы, повесы. *Он зібралось усе наше гультайство.*

Гультяйський, а, е. Приналежачий, свойственный лентяю, повесе, кутиле. *З гультяя гультяйська й робота.*

Гультяювати, тяюю, еш, гл. Кутить, повесничать, бездельничать, бродяжничать. *Грунт продам, а сам піду гультяювати.* НВолын. у.

Гулюкати, каю, еш, гл—на ко́го. Кричать на кого, бранить кого. Желех.

Гулюма́ха, хи, ж. Большая шишка. Лохв. у.

Гу́ля, лі, ж. 1) Детск. голубь. О. 1861. VIII. 8. Чаше во мн. ч. *Прилетіли гулі та й сіли на люлі; а ви, гулі, не гудіть...* ХС. II. 195. 2) = Сич. Вх. Лем. 406. 3) = Гу́ля.

Гу́ля-гуч! меж. Крик, которым гонят гусей. Вх. Лем. 406.

Гуля́й-городі́на, ни, ж. Подвижная деревянная башня (для военных надобностей).

Гуля́ка, ки, м. и ж. 1) Кутило, гуляка. К. ЧР. 353. *Де ж ти тепер, моя мила, що ти мене знарядила п'яницею-бурлакою і ледащом-гулякою.* Чуб. № 1061. 2) Ж. Правая чепіга. Прил. у.

Гуля́кати, каю, еш, гл. Кричать. Вх. Уг. 234.

Гуля́льня, ні, ж. = Гу́льбище. *Він був на гуляльні з нами; там було багато парубків і дівчат.* Екатеринос. у.

Гуля́нка, ки, ж. 1) Гуляние, развлечение, забава. *Пусти дочку на гулянки.* Чуб. V. 170. *Посходяться де на гулянку під неділю або під свято.* Мир. ХРВ. 87. 2) Свободное от занятий время. Употребляется в выражениях: **На гуля́нках, гуля́нками.** *Нехай колись на гулянках (гулянками) зроблю.* 3) В заборе из вертикально стоящих досок: промежутки, оставляемый между досками. Лубен. у. Ум. **Гуля́нонька, гуля́ночка.** *Перебрела дві річеньки, а Дунаю ніт, та забула гуляноньки, а роскоші ніт.* Мил. 135.

Гуля́ння, ня, с. Гуляние, веселие, развлечение. *А без мого миленького гуляння немає.* Мет. 5. *Моя дочка на гуляння, іди подивися.* Чуб. Ум. **Гуля́нничко.** Грин. III. 256. *Ой жаль мені коханничка, дівоцького гуляничка.* Мет. 76.

Гуля́ночка, ки, ж. Ум. от гуля́нка.

Гуля́ти, ляю, еш, гл. 1) Гулять, расхаживать, ходить, ездить где-либо. *От котик і довідався, що царь з дочкою гулятиме біля річки.* Рудч. Ск. *По садочку я гуляю, товариша викликаю.* Мет. 69. *В тій галері од пристані далеко одпускали, Чорним морем далеко гуляли.* Дума. *Вітер віє повіває, по полю гуляє.* Шевч. 8. *А думка край світа по хмарі гуля.* Шевч. 9. *Ревуть ляхи, а поставець по столу гуляє.* Шевч. 2) Кутить, веселиться, гулять, развлекаться, пировать. *От знов грошей доволі; знов коваль п'є та гуляє.* Рудч. Ск. I. 65. *Гуляй, дитино, поки твоя година.* Ном. *Козацьтво гуляє, байрак гомонить.* Шевч. **Гу́льма гуля́ти.** Гулять напропалу. 3) Быть праздным. *Козак—душа правдивая, сорочки не має—коли не п'є, так нужу б'є, а все не гуляє.* Ном. № 769. *Роби, не лежи, не гуляй!—сам бог сказав.* Рудч. Ск. I. 178. *Шлях не гуляє, т. е. много на нем народу.* Ном. № 11390. *Щоб він, гуляючи, навчив Настусю заповідь.* Шевч. 4) Быть в гостях, развлекаться в гостях. Рудч. Ск. I. 82. *То оце вже ви й додому? гуляйте в нас іще.* Черниг. *Гуляйте!—Гуляли б, та хліба не брали (Шутка).* Ном. № 11876. 5) Играть (в различные игры). *Вони... гуляють у карти.* Рудч. Ск. I. 107. *Гуляють у тісної баби.* Рудч. Ск. I. 199. **Гуляєте в креймахи? В дамки гуляєте, чи ні?* Крим. 6) Танцовать. О. 1862. IV. 25. *Він як заграв на ту дудку, то увесь товар і я гуляли до самого вечора.* Грин. II. 82. **—козака́, го́рлиці.* Танцовать козачка, «горлиці». *Давно у нас тільки горлиці та козака гуляли, а жили як бог приказав.* Лепкий. 7) О животных: быть в периоде случки, бегаться. *Наша корова тепер саме гуляє.* Полт. *8) Пустовать, быть незанятым. Сл. Нік. *Він у город переїхав, а хата його з того часу й гуляє.* Пир. у., Конон. ***Гуля́йте!** Подождите, повремените! Сл. Нік.

Гуля́тися, ляюся, ешся, гл. 1) Играть чем. *Чи будеш ним, мов пташкою, гулятись, на ниточці прив'яжеш для дитини?* К. Іов. 92. 2) Безлично: гуляється, гулялося, возвр. в. от гуля́ти 1, 2. *Гуляй, серце дівчино, поки гуляється.* Чуб. V. 275. *Мені з своїм родом добре гуляється.* Чуб. V. 275. 3) =

Гуляти 2. *Лучче мені пиль-гуляться та й нікого не боятися.* АД. I. 151.

Гулятоньки и **гуляточки**, *неспрягаемый ум. глагол от гуляти.* А тепер єсь у пригоді, гулятоньки годі. Гол. I. 325.

***Гуляцький, а, е.** Разгульный, кабацкий. Херс. Нік.

Гулящий, а, е. 1) Праздный, свободный, нерабочий, гулевой, незанятый. *Гуляща скотина. Чоловік гулящий.* Чуб. V. 672. *Прокидається такий час, що вони й гулящі бувають і одпочинуть таки як слід.* Драг. 172. *Все тее гуляще, дак таке випешене* (О. 1862. III. 40). **Гулящий час.** Свободное время. *Приходь до мене гулящого часу.* Левч. 35. *А я осе гулящим часом до вас.* Левиц. I. 324. ***Гулящий похід.** Праздное, праздничное шествие. *На якій... вирізблений був гулящий похід Бакха.* Лепкий. ***Гуляща дівка.** Потаскуха. Сл. Нік. 2) Лишний, ненужный, свободный. *Оце сокира гуляща—взьми її.* *Гулящий кінець мотузка, т. е. ни к чему не привязанный.* Чуб. III. 99.

Гумен, на, м. Игумен. *Гумен у них був чоловік дуже побожний.* Рудч. Ск. II. 201.

Гуменія, нії, ж. Игуменя. Змиев. у.

Гуменний, ного, м. По образ. прил. *Прикащик при гумне, надзирающий за работами там; сторож при гумне, гуменщик.* Рудч. Ск. I. 87. Kolb. I. 68.

Гуменник, ка, м. = **Гуменний.** Борз. у.

Гуменце, ця, с. 1) Ум. от **гумно.** Чуб. III. 251. 2) Тонзура у католического духовенства. 3)—**попове.** *Раст. Tagaхасum officinale Wigger.* ЗЮЗО. I. 138.

***Гумкотіти, кочу, тиш, гл.** Мурлыкать (песню). *Дід став гумкотіти (пісню).* Черемш. «Верх.».

Гумніще, ша, с. Место, на котором прежде было гумно, гумнище.

Гумно, на, с. Гумно. Гн. II. 60. Грин. III. 19. *Густо пшениці на новині, да високі стоги на гумні.* Мет. 165. Ум. **Гуменце.**

***Гумовий, а, е.** 1) Резиновый. 2) Гутаперчевый. Сл. Нік.

Гумоньява, ви, ж. *Говор, шум.* От-

там десь гумоньяво, аж сюди чуть. Лебед. у.

Гумор, ору, м. 1) Юмор. Левиц. (Пр. 1868, 474). *2) Настроение. **В поганому (доброму) гуморі.** В плохом (хорошем) настроении. Сл. Нік.

***Гуморист, та, м.** Юморист, комик. *Правда, своєї слави, як гуморист, як забавний учитель, він поки що не виправдав.* Франко. *Українські гумористи і шукарі.* Неч.-Лев.

***Гуморістика, ки, ж.** Юмористика. *Як Котляревський в гумористиці народній незрівняний, так Квітка недосягнутий в нижних образах.* Я. Гол.

Гумористичний, а, е. Юмористический. *Швидко почувалася і українська мова, навіть між поляками, в гумористичних оповіданнях.* Левиц. I. 463.

Гунá, нї, ж. = **Лунá 2.** Харьк.

Гунáти, наю, еш, гл. = **Лунáти.** Харьк.

***Гундос, са, м.** и **гундося, си, общ. р.** Гнусавый, говорящий в нос. Сл. Яворн.

***Гундосіти, шу (сю), сиш, гл.** Гнусавить. *Гундосить щось собі під ніс.* Умань. Ефр.

Гунодза, зи, ж. Шишка. Черном.

Гунственний, а, е. Бранное: шельмовский, собачий. *Гунственна душа.* Рк. Марковича.

Гунство, ва, с. Бранное: шельмовство, собачество. Рк. Марковича.

Гунути, ну, неш, гл. 1) Дунуть, загудеть, зашуметь, крикнуть. *Як гукне,—такий вітер!* Змиев. у. *Він разом як гуне!* 2) Кинуть, броситься. *Гунем огулом на врага.* Мкр. Г. 31. *Собаки так і гунули, та вп'ять назад.* О. 1861. V. 72.

Гунцвол, ла, м. Бранное: собачий сын, шельма (См. **Гунство**). *Кажу вам: сідайте, гунцволи!* Рудч. Ск. II. 204.

Гунцвот, та, м. 1) = **Гунцвол.** *Утік гунцвот.* Ном. № 1173. 2) **Мн.** = **Мўцик 2.** Вх. Лем. 436.

Гуньба, бї, ж. *Раст. Melilotus coerulea Lam.* ЗЮЗО. I. 128. См. **Буркун.**

Гунька, ки, ж. 1) = **Гуня.** Гол. Од. 44, 75. *На тім молодці сірая гунька.* Гол. II. 59. 2) Гнусящая, говорящая в нос женщина. Черк. у.

Гуня, нї, ж. 1) Верхняя суконная

одежда, сермяга. Гол. Од. 44, 45, 75.

*2) О человеке: гнусавый. Сл. Нік.

Гунявий, а, е—Гугнявий. *Та що ви його слухаєте, отого гунявого: хіба його розбереш? Звен. у., Пальчик. Ефр.

Гуняти, няю, еш, гл.—Гугнявіти.

Гуп! меж., выражающее глухой звук от падения и удара, глухого топота. Як стане молотити, то все цілом гуп, гуп! Рудч. Ск. I. 56. Гуп його кулаком у спину!

Гупалка, ки, ж. Игрушка: род дудки из бузины с вынутою сердцевиною для стрельбы (то же, что и пұкалка). Васильк. у.

Гупало, ла, м. 1)—Гұкало. Вх. Пч. II. 8. I. 16. 2)—малé. Пт. Ardea minuta. Вх. Пч. II. 8.

Гупати, паю, еш, гл. 1) Топать. 2) Ударять, производя глухой звук.

***Гупля, лі, ж.** Ворот (конный). Сл. Дубр.

Гупнути, ну, неш, гл. Однокр. в. от гупати. 1) Топнуть. 2) Ударить с глухим звуком. Так і гупнув його кулаком по спині. Як гупне у двері, так вони й розлетілись. Чуб. II. 22.

Гупотіти, почу́, тиш, гл. То же, что и гупати, но о действии учащенном. Чи до нас хлопці гупотять? Драг. 34.

Гупотнява, ви, с. 1) Топот. Чую: гупотнява по дорозі,—думав, що коні біжать. Новомоск. 2) Стукотня (глухими ударами).

Гур-гур, меж. Звукоподражание грохоту. Гур-гур-гур! щось страшно загуркотіло, (ідучи) по-під вікнами, й стихло. Левиц. Пов. 317. А тут грім помаленьку: гур-гур-гур! О. 1862. V. 80. У М. Вовчка о рассыпавшихся бусах. Як ірвоне з себе коралі дорогі—геть одкинула,—тільки вони гур-гур, розкошилися. МВ. II. 160.

Гұра, ри, ж. Масса, гурьба. Печені різної три гури. Котл. Ен. V. 14. Купа й гура і три оберемки. Ном. № 7684.

***Гураган, ну, м.** Ураган. Від 5 год. ранку шибачи собою по всіх усюдах, як по пустині гураган. Лепкий.

Гурака́, нар. Подняв руки вверх (ловить, напр., мяч, брошенный вертикально вверх). Гурака хватає гилку. Радом. у.

Гуральник, ка, м. 1) Работник на

винокурне. Левч. 135. *2) Винокур. Сл. Нік.

***Гуральництво, ва, с.** Винокурение. Сл. Нік.

Гуральня, ні, ж.—Гуральня. Нож. № 11659.

Гурба, би, ж.—Юрба́. Вх. Зн. 12.

Гурготіти, гочу́, тиш, гл.—Гуркотіти. Гурготить, стукотить, штирі коні біжить (Колесо). Чуб. I. 310.

Гургу́ц, меж. для выражения звука от падения. Як перескакував уже, гургуц!—каже. Ном. № 13663.

Гурда́, ді, ж. 1)—Вурда́ 1. Сим. 77. 2)—Вурда́ 2. Вх. Зн. 8.

Гуркало, ла, с. 1)—Гуркотій. Вх. Зн. 12. 2) Домовой. Вх. Зн. 12. Желех. 3) Детская игрушка: род погремушки на нитке. Мнж. 178. 4) Маленький водопад. Желех. 5)—Сурéля. Одкидав сурелі (або гуркала). Ном. № 10879.

Гуркати, каю, еш, гл. 1) Стучать, грохотать. Прибіг він до хати, став у двері гуркати. Рудч. Ск. I. 170. Дощечка густиме та гуркатиме. Чуб. III. 99. Гуркали дверима. Левиц. Пов. 167. См. Грюкати. 2) О доении: сразу выжимать молоко из всего вымени. Вівчар... ловить (вівцю) за дійки і уперед їх продаює пальцями; потім гуркає рукою відразу з цілої икри. Шух. I. 193. 3) Ворковать. Голуб гуркат. Вх. Лем. 406.

Гуркіт, коту, м. Стук, грохот. Желех. У млині такі гуркоти, туркоти, що не дай господи. ЕЗ. V. 197.

Гуркнути, ну, неш, гл. Однокр. в. от гуркати. 1) Стукнуть, грохнуть. Ганна гуркнула дверми, аж вікна задзвеніли. Левиц. I. 54. См. Грюкнути. 2) Крикнуть басом. Чого ти кричиш на мене?—гуркнув він басом. Левиц. Пов. 59.

Гуркота́, ти, ж. 1)—Гуркіт. 2) Мурлыкание. А на ката—гуркота, а на діти—дрімота. Мет. 3.

Гуркотати, кочу́, чиш, гл. 1) Грохотать, стучать. 2) Ворковать. Ой ну люлі, люлі! налетіли гулі, стали гуркотати, що дитині дати. Детск. песня. Ой голуб гуде, голубка гуркоче. Чуб. V. 280.

Гуркотій, тія, м. Стучащий, неспокойный человек. Рк. Левиц.

***Гуркотіння, ня, с.** Грохотание, стук, стучание.

Гуркотіти, кочу́, ти́ш, гл.—**Гуркотати 1.** Грин. III. 673. *Стукотить, гуркотить, як сто коней біжить* (Загадка: **грим**). Ном., стр. 291, № 47. *На горищі шось стука та гуркотить*. Мнж. 130. *За громом громи гуркотять*. Греб. 374.

Гуркотлівець, вця, м. Лесной голубь, дикий, сизый голубь, *Columba oenas*. Вх. Пч. II. 9.

Гуркотлівий, а, е. 1) Производящий стук, грохот, грохочущий. 2) Воркующий.

Гуркотлівочка, ки, ж. Ласкат.: воркующая. *Чи забула, голубонько-гуркотлівочко, чого бігла сюди?* МВ. II. 114.

Гуркотнеча, чи, ж. Сильный стук, стукотня, грохот. *Там таку гуркотнечу підняли, що страх!*

Гуркотня́, ні и гуркóтнява, ви, ж.—**Гуркотнеча.** Черк. у.

Гурма, ми, ж. Толпа. *За нею хлопці гурмою ходять*. Чуб. V. 215. См. **Юрма**.

Гурма́н, на́, м. 1) = **Гуска 2.** Желех. *2) Гурман.

Гурма́нка, ки, ж. 1) Большой комок овечьего сыру. Желех. Вх. Зн. 12. 2) = **Гуска 2.** Желех.

Гурманом, нар. Кучей, толпой. Желех.

Гурмом, нар. Толпой, гурьбой. *А ззаду йшли під бунчуком червоним татари гурмом*. К. МБ. XI. 154.

Гуро́к, рка́, м. = **Огіро́к.** Ном. № 6660. Маркев. 153. Ум. **Гуро́чок.** *Повна як гурочок*. МВ. I. 8.

Гуро́чковий, а, е. Одна из разновидностей зеленого цвета (о материи), *огуречный. *Який очіпок до лиця: чи гурочковий, чи кумачевий, чи квітчастий*. Г. Барв. 338.

Гуррика́н, ну, м. Ураган. *І мов той гуррикан ширококрилий я мчусь*. К. МБ. XI. 144. *Тучі, що вітрами гонять-крутить гуррикан летучий*. К. МБ. XI. 142.

Гурт, та́, м. 1) Стадо (о скоте). *По сусідству чужі гурти і отари скрізь паслись*. Стор. II. 8. 2) О людях: толпа, собрание, общество, компания. *Женуть гуртами християн у колізей*. Шевч.

613. *У гурті, то й смерть не страшна*. Ном. № 10721. *У гурті каша їсться*. Ном. № 10731. *Просимо до гурту*. МВ. (О. 1862. III. 57). *3) Среда, согласие (сектантское). *В нашому гурті він сам переінакшиться. Ми і вчителя оберемо із свого гурту*. Крим. **Тай старовіри не всі однакові: у них є гурти, що вірують не по однаковому. А Петро пристав до такого гурту, де не вірують у матер божу*. Крим. *4) Согласие, сообщество, кооперация. *Нема святого гурту*. Ів. Тобіл. *Святався гурт*. Ів. Тобіл. 5) О неодушевленных предметах: группа. *Кожну зірку нарізно не запримітиш, а хиба тільки цілий гурт їх*. Ком. Р. I. 50. 6) **В гурт, до гурту.** В одно место, вместе. *Вовк, медвідь і кабан зібрались у гурт*. Рудч. Ск. I. 22. *Проциндри Солопій горох і просвистав, а за горохом в гурт і жито, і пшеницю*. Г. Арт. (О. 1861. III. 96). *Ходім же до гурту*. Стор. II. 21. 7) **За гурт.** Вместе. *Бувайте здорові! промовив усім нам за гурт*. МВ. II. 132. 8) **Гурт на гурт.** Всего-на-всего. *Скільки зір гурт на гурт усіх,—цьому ще ніхто й рахуби не склав*. Ком. Р. I. 49. 9) **Продавати на гурт.** Продавать оптом. Сумск. у. *10) **З нашого гурту.** Кроме прямого значения, еще: из нашей среды, из нашего круга. Сл. Нік. Ум. **Гурто́к.** Ном. № 10733.

Гурт, нар. Много. Употребляется преимущественно с отрицанием: **не.** *Не гурт у мене грошей: так там який карбованець лишився. Та й дичини було не гурт-то потраплю піймати*. Левиц. I. 122. *2) **Не гурт.** Не слишком, не очень-то. *Спасибі вам! Не гурт за що*. Крим. *3) Не много, не с кем. *В його не гурт із ким орати: сам, а жінка померла*. Крим.

Гурті́вник, ка́, м. Оптовый торговец. Шух. I. 271. Желех.

Гуртобра́нець, нця, м.—**Гуртопра́в.** *По-за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким там стояли гуртобранці з своїми гуртами*. Нп. Александров. у.

Гуртові́й, а́, є́. 1) Совместный, общий, коллективный. *Святилась гуртова робота та чортова з'їжа*. Ном. № 10733. 2) Оптовый. *Гуртовий продаж*. 3) Незаконнорожденный (в насмешку). *Чий*

це хлопець?—Це гуртовий Терешко.
Гуртові діти.

Гурто́к, тка́, м. Ум. от гурт.

Гурто́м, нар. 1) Совместно, общими силами. *Гуртом заспівали.* Шевч. 61. *Піймали шуку молодці, та в шаплиці гуртом до суду притаскали.* Гліб. 2) Оптом. *Купуйте все гуртом.*

Гуртопра́в, ва, м. Гуртовщик, пастух, гонящий гурт. **Там стояли гуртоправи з своїми гуртами, а між ними сам хазяїн...* Пир. у., Конон.

Гуртопра́вця, ці *и **гуртопра́вець, ця, м.**—**Гуртопра́в.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн. **Ой ви хлопці-гуртоправці, ви послухайте мене та займайте сірих волів, гоніть на Ростів.* Пир. у., Конон.

Гуртува́ти, ту́ю, еш, гл. Соединять, собирать вместе, в одно общество, собрание, в одну толпу. Желех.

Гурча́ння, ня, с. Гудение, журчание.

Гурча́ти, чу́, чиш, гл. 1) Гудеть, журчать. *Де взялися бурі й вітри,—і стучать, і гурчать.* Лукаш. 81. *Дощ гурчить.* МВ. II. 187. 2) Ворковать. *На церкві голуб гурче.* Гол. IV. 438. 3) Рычать. *Иди у ліс, будеш медведьом та й будеш гурчати, поки світа.* Гн. I. 69. 4) О свинье: иметь случку. Угор.

Гуса́к, ка́, м. 1) Гусь-самец. *Гусак гуску кличе.* Нп. 2) Язык, дыхательное горло и легкие, вместе взятые (термин мясников), ливер. *Телячий гусак.* 3) Ножная длинная колодка, в которую заковывают несколько человек. Ум. **Гусачо́к.**

Гусако́вий, а, е. Относящийся, принадлежащий **гусак'у 1.** *Гусакове пір'я.*

Гуса́р, ра, м. 1) Гусар. Чуб. V. 426. **Чорна хмара встала, та тож не хмара—молоді гусари—попереду йдуть генорали, а позаду б'ють у барабани.* Пир. у., Конон. 2) Род танца. Ум. **Гуса́рик.** Чуб. V. 716. 3) **Гуса́ри на коні.** Род детской игры. Ив. 31.

Гуса́рин, на, м. Гусар. *Не вернувся із походу гусарин-москаль.* Шевч. 487.

Гуса́рка, ки, ж. 1) Жена гусара. Шевч. 487. 2) Род теплой женской кофты. Славяносерб. у.

Гуса́рський, а, е. Гусарский. Левиц. Пов. 147.

Гуса́рь, ря, м.—**Гуса́р 2.** *Після сіх другі стругали гусаря.* Мкр. Н. 30

Гусачо́к, чка́, м. Ум. от гуса́к.

Гу́саш, ша, м.—**Сороківець.** Желех. Гол. III. 431.

Гу́севки, вок, ж. мн. Гусельки. Гол. II. 57. АД. I. 36.

Гусевни́ця, ці, ж. Место, где хранят гусли. *Гусовки шмарьте до гусевниці.* Гол. II. 57.

Гу́сельни́ця, ці, ж. Гусеница. Вх. Пч. I. 6.

Гу́сельня, ні, ж.—**Гу́сельни́ця.** Подольск. г.

Гу́сени́ця, ці, ж.—**Гу́сельни́ця.**

Гу́сень, ні, ж. соб. Гусеницы. *Сарана окрила весь Єгипет, налізло гусені у поле.* К. Псал. 241. *Одколи як тепло вже стало, а гусені нема, черви зовсім так мало.* Греб. 365.

Гусе́ня, ня́ти, с. Гусенок. *Гуси-гуси, гусенята, візьміть мене на крилята.* Рудч. Ск. Ум. **Гусе́ня́тко, гусе́ня́точко, гусе́ня́тонько, *гуся́, гу́ся́тко.**

Гу́си. См. **Гусь.**

Гусі́мець, мця, м. Раст. *Arabis Thaliana.* Вх. Пч. II. 29.

Гусі́нець, нця, м. Раст. *Gagea russilla Schult.* ЗЮЗО. I. 123. См. **Гу́ся́тник.**

Гу́сівки, вок, ж. мн.—**Гу́севки.** *На гусівках грає.* АД. I. 38.

Гу́сій, я, е—**Гу́сячий.** **Гу́ся трава́.** Раст. = **Спори́ш, Polygonum aviculare L.** Вх. Уг. 234.

***Гу́сій, ія́, м.** Пастух гусей. *Від обори, спізнившись, поспішав один серед пустки маленький гусій.* Коцюб.

Гу́сір, ра, м.—**Гу́сяр.** Вх. Пч. I. 14.

Гу́ска, ки, ж. 1) Самка гуся, гусыня. *Ном. № 4116. А щоб тебе гуска вбрикнула.* *Ном. 2) Соль в столбике, ступка соли.* МУЕ. I. 98. *Гуска соли.* Шух. I. 101. 3) Род печенья. *Попекли свахи гуски.* О. 1862. IV. 34 (Нп.). *На тарілку кладе чарку горівки і гуску або колач.* Грин. III. 506. 4) *Мн.* Раст.: *Nymphaea alba L.* ЗЮЗО. I. 129. См. **Лата́ття.** Ум. **Гу́сонька, гу́сочка.** *Нароблюють невеличких калачиків довгих (гусочки).* О. 1862. IV. 13.

Гу́сла и гу́слі, сел, ж. мн. 1) Гусли. *Ой ти, Давиде, свої гусла стрій!* Чуб. III. 384. *На гуслі грає, красно співає.* Чуб. III. 274. 2) Скрипка. Вх. Уг. 234. В свадебной песне: *Гусла гудуть, до*

двора йдуть. Наряжайся, дівко Марусю, бо возьмуть тебе. Мил. Св. 35. Гусла загули... Гуляє князь, гуляють гості, ревуть палати на помості. Шевч. 331. Ум. **Гусленьки**. Грин. III. 473, **гуслоньки**, **гусовки**. Та все стиха у гуслоньки грає. Мет. 260. Гусовки шмарьте до гусевниці. АД. I. 37.

Гусянка, ки, ж. Сладкое молоко, сваренное, а потом окисшее. Гн. II. 221. Шух. I. 141, 109. См. **Ряжанка**. ЕЗ. V. 43.

Гусяр, ра́, м. Играющий на гусях, гусяр.

Гусяти, ляю, еш, гл. Играть на скрипке. Угор.

Гуснік, ка́, м. Гусятня, гусиный хлев.

Гуснути, ну, неш, гл. Сгущаться, делаться гуще. А глина все гусне, гусне. Канев. у. Кров у жилах гусне, холодіє. К. МБ. XII. 266.

Гусовки, вок, ж. мн. Ум. от **гусла**.

Гусонька, ки, ж. Ум. от **гусь**, **гуска**.

Гусочка, ки, ж. Ум. от **гусь**, **гуска**.

Густвина, ни, ж. Чаща, густой лес, заросль.

***Густенько**, нар. Довольно много, изрядно. *І полювання в нас є і ще й густенько в нас є таких охотників*. Крим.

Густі, ду́, деш, гл. 1) Гудеть. *Грім гуде*. Ном. № 7215. *Аж земля гула під ногами*. Левиц. I. 378. *Голосно й жалібно гув новий дзвін*. Левиц. I. 388. *Дощечка густиме та гуркатиме*. Чуб. III. 99. *Шумить, гуде вітер по дуброві*. Лукаш. 70. 2) О насекомых: жужжать. *Бджоли гудуть. Жук летить і гуде*. 3) О голубях: ворковать. *Ой у лісі на горісі три голубоньки гуде*. Мет. 89. Также о крике и иных птиц: *Припутень гув*. Св. Л. 211. *Гуде сумно одуд*. Мир. Пов. II. 120. 4) Говорить разом многим так, что голоса сливаются в один общий гул. *Гула козацька рада*. Щог. Сл. 33. 5) У кишéні гудé. Пусто в кармане, в кармане свистит. Ном. № 1485.

Густий, а́, е́. 1) Густой, частый, плотный. *Хилітєся та густії лози*. Мет. 24. *Густа каша дітей не розгонить*. Ном. *Густий гребінець*. *Густий гай*. Мет. 66. *Густий, як патока*. *Густєє покривало*. 2) Плотный, сильный. *Густий віл*. Каменец. у. *Де густа рука, не треба і дрюка*. Ном. № 7361. *Густа земля*.

3) Многолюдный. *Базарь густий, як ярмарок*. Г. Барв. 401. 4) Обильный (об урожае). *Врожай того літа не густий удався*. Мир. Пов. I. 111. *5) О настойке: крепкий. *Не наливай йому такого густого чаю*. Крим. Ум. **Густенький**, **густесенький**.

Густиня, ні, ж. Густота.

Густірька, ки, ж. Род рыбы. Александровск. у. (Стрижевск.).

Густіти, гушú, стіш, гл. Сгущать, делать гуще, плотнее. Вх. Лем. 406.

Густість, тости, ж. Густота. Желех.

Густіти, тію, еш, **густійшати** и **густішати**, шаю, еш, гл. Густеть. О. 1862. III. 33. *Ліс не густішав*. *Молоко густійшає*.

Гúсто, нар. 1) Густо. *Де густо, там не пусто*. Ном. № 1368. *Густо замісила тисто*. 2) Обильно. *Густо сльози ллютьсєя*. Млак. 50. 3) Во множестве, много. *Манастирь весь богомольці густо обступили*. Млак. 46. *Людей було не дуже густо*. 4) Часто. *Густо дивиться, та рідко бачить*. Ном. № 6608. **Ча́сто й гúсто**. Очень часто. *Моя мати часто й густо плаче за мною*. Чуб. I. 250. *Таких парубків часто й густо можна зустріти по наших хуторах та селах*. Мир. ХРВ. 4. 5) — **дзвоніти**. Звонить во все колокола. *Як вийшла вона слідом за попадею, то вже густо дзвонили, аж стара дзвіниця хиталась*. Г. Барв. 158. *6) О настойке: крепко. *Ви який чай любите? Чи густо, чи ні?* Крим. Ум. **Густенько**, **густесенько**.

Густоволóсий, а, е. С густыми волосами. Желех.

Густолістий, а, е. С густой листвою. Желех.

Гúстрик, ка, м. Кукиш. Борз. у.

I. Гусь, меж. Призыв для гусей. Kolb. I. 66. Также: **гусь-на́**. Вх. Уг. 234.

II. Гусь, сі, ж. 1) Гусыня. *Аж там пливе гусь: Помагай-біг, біла гусь!* Лукаш. 142. *Мудрий мудрець гуссю ореть* (Загадка: письмо). Ном., стр. 303, № 473. Чаще употребляется во мн. ч.: **гúси**—гуси, самки и самцы. *Чи то гуси кричать, чи лебеді ячать*. Макс. (1834). 5. 2) **Мн. гúси**. Род игры. КС. 1887. VI. 482; Ив. 58. 3) **Гусéй підпускáти**. Врать, пускать сплетню. Ном. № 13821.

Ум. **Гусонька**. *Всі гусоньки на став полетіли*. Грин. III. 628.

Гусю, *меж.* = **Гусь**. Вх. Лем. 406. «Гусю-гусю, додому!». Из нар. детской игры.

Гуся́, ся́ти, с. = **Гусеня́**. Ном. № 3411. *А я тебе дівча люблю, що біле як гуся. Коломийка, Пирят. у., Конон.

Гуся-на́! *меж.* = **Гусь**. Вх. Уг. 250. **Гуся́р, ра́, м.** 1) Гусь-гермофродит. ЕЗ. V. 173. 2) = **Гуся́тник 1**. Вх. Лем. 406.

Гуся́та, ся́т, с. мн. 1) Мн. ч. от **гуся́**. 2) Накожная болезнь.

Гуся́тина, ни, ж. Гусиное мясо, гусятина. *Снідання дає—все гусятину*. Чуб. III. 403.

***Гуся́тко, ка, с.** = **Гусеня́**. Пирят. у., Конон.

Гуся́тник, ка, м. Пастух гусей. Желех.; Вх. Зн. 12. 2) = **Гуснік**. Св. Л. 27. 3) = **Гуся́тниця**. Киев. 4) Раст.: а) *Gagea pusilla* Schult. ЗЮЗО. I. 123. б) *Potentilla Anserina* L. ЗЮЗО. I. 132. в) Желтый птицемлечник, гусиный лук, *Gagea lutea*. Константиногр. у.

Гуся́тниця, ці, ж. Род большой глиняной кастрюли. Вас. 181.

Гуся́чий, а, е. Гусиный, гусячий. *Беруть кістку з гусячого крила*. Чуб. III. 99.

Гуся́чка, ки, ж. 1) Гусиный помет. Вх. Лем. 406. 2) Раст. *Potentilla anserina*. Вх. Лем. 406.

Гута, ти, ж. Стекольный завод. *Падає, як у гуті*. Ном. № 14045.

Гутисько, ка, гутіще, ща, с. Место, где был стекольный завод. Желех.

Гутіння, ня, с. Крик тетерева, токованье. Шух. I. 238.

Гутір, торі, ж. Разговор, беседа. Мкр. Н. 8. *Всяку гутір підобрала, мов медком, словами*. Мкр. Н. 22.

Гутірка, ки, ж. 1) = **Гутір**. Г. Барв. 201. 446. *2) Манера говорить. *Діду Сятенко, чого ви так кричите?—Та то в мене гутірка така, хлопче*. Пир. у., Конон.

Гутіти, чу́, ти́ш, гл. 1) Шуметь, гудеть, шипеть. Желех.; Вх. Зн. 12. 2) О тетереве: кричать, токовать. Шух. I. 238.

Гутнік, ка́, м. Мастер на стекольном заводе.

Гу́торити, рю, риш, гл. Разговаривать. К. ЧР. 47. *Годі вже вам гуторить про свої смутки*. К. ЧР. 33. *На нашому хуторі по нашому й гутори*. Посл. *Зібрались три дівчини на Різдво, гуторять собі*. Грин. I. 284.

Гутію! То же, что и **тю**, крик на волка. Звенигор. у. *Не раз, не два псами цьвали, гутю, гутю викликали*. Грин. III. 238.

Гухна́ль, ля́, м. = **Ухна́ль**.

Гуц-гу́ці, гуць-гу́ці! *меж.* для выражения подпрыгивания. Ном. № 9259 (преимущественно о подбрасываемом ребенке).

Гу́цати, цаю, еш, гл. Подкидывать на руках дитя. Ном. № 9259.

***Гу́цнути, ну, неш, гл.** Упасть со стуком. *Хлопці одразу замовкли і, хто стояв, весело гуцнули на коліна*. С. Васильч.

***Гу́цнутися, нуся, шся, гл.** Удариться со стуком. *Заскреготів зубами, гуцнувся боком об нари*. А. Тесл.

Гу́цу́л, ла, м. Гуцул, житель **Гуцу́льщини**. Ном. № 4694.

Гуцу́лія, лі́, ж. 1) = **Гуцу́льщина**. Желех. *2) Соб. Население **Гуцу́льщини**. *Гуцулія п'яна не знає робити, іно їсти, пити та в коршмі сидіти*. Коцюб.

Гуцу́лка, ки, ж. 1) Жительница **Гуцу́льщини**. Желех. 2) Род народной песни, напева. Желех.

Гуцу́лок, лка, м. Маленькая гуцульская лошадь. Желех.

Гуцу́льський, а, е. Принадлежащий, свойственный гуцулу. Желех.

Гуцу́льщина, ни, ж. Местность в Галиции (повіти Косівський, Печеніжинський, Надвірнянський) и Буковине, заселенная гуцулами.

Гуцу́ляк, ка́, м. 1) = **Гуцу́лок**. Желех. 2) Очень короткий гуцульский тулупчик. Желех.

Гуць. См. **Гуц**.

Гуцьо́к, цька́, м. = **Гук 3**. Вх. Лем. 406.

Гуцю́ю, меж. = **Гуць-гуці**. В следующей приговорке в значении: дитя: *А що мені по конях, по волах, коли в мене гуцюю на руках*. Ном. № 9261.

Гуч! *меж.*, которым гонят гусей = **Гиля́**. Вх. Уг. 250.

Гучати, чу́, чи́ш, гл. 1) Звучать, шуметь, гудеть. *Порожня бочка гучить, а повна мовчить.* Ном. № 1474. *Через гору високою тихий вітер гучить.* Гол. IV. 515. *Вода гучить.* МВ. (О. 1862. III. 77). *Гучить з гармат стріляння людожерне.* К. ЦН. 268. 2) Кричать. Вх. Зн. 12. 3) = **Сварити.** Вх. Зн. 39.

Гучжа́! меж. = **Гуджа́.** Ном. № 4358.

Гучли́вий, а, е. Гудящий, жужжащий. *Хрущі літають гучливі.* МВ. II. 78.

Гучні́й, а́, е́. 1) Звонкий, громкий, звучный. *З себе була висока, огрядна, говірки скорої, гучної.* МВ. II. 31. 2) Веселый, шумный. *Їй забажалося життя світового, гучного.* Левиц. I. 339. *Гучне весілля справили.*

Гучні́сть, ности, ж. Звучность, звонкость. Желех.

Гучні́ти, нію, еш, гл. Становиться более шумным, звучным.

Гучно́, нар. Звонко, громко, шумно. Ком. Р. II. 27. *Говорить гучно.* МВ. (О. 1862. III. 72). *Разом усі гучно рушили.* Г. Барв. 205.

***Гучноголо́сий, а, е.** Громогласный. Сл. Нік.

***Гучномове́ць, вця, м.** Громкоговоритель; говорная труба. Сл. Дубр.

Гучо́к, чка́, м. 1) Загонщик при облове. Левч. 135. 2) Игрушка: волчок. 3) Особого рода игрушка из кости. 4) = **Гупало 2.** Вх. Пч. II. 8. 5) Насек. = **Бурчало.** Вх. Пч. I. 7. См. **Гук 3** знач. и след.

Гу́шматок, тка, м. Освобожденные от кострики волокна конопли. Шух. I. 147.

Гуш, щі, ж. = **Гуща 2.** Вх. Лем. 406.

Гу́ща, щі, ж. 1) Гуща, подонки, осадок. *Там тільки на денці... гуща зосталась.* Рудч. Ск. II. 205. 2) Чаща, густое место. *Де ліси і гущі—прорубували просіки.* Стор. II. 123. 3) **І він у ту гу́щу.** И он туда вмешался. Г. Барв. 336.

Гуща́вина, ни, ж. Чаща, густо заросшее место. Левиц. I. 374.

Гуща́вник, ка, м. = **Гуща́к.** Вх. Зн. 13.

Гуща́к, ка́, м. Кусты, густой кустарник. НВольн. у.

Гущико́й, ків, м. мн. Чаща лесная. *Несе у ліс, у гущики.* Гн. II. 111.

Гущиня́, ні, ж. = **Гуща́вина.** Рудч. Ск. I. 133.

Гущо́вина, ни, ж. = **Гуща́вина.** Драг. 184. МВ. I. 157. *У гущовині зеленій зникне.* МВ. I. 18.

Г.

Г, пред. = **К**. Ogon, Studien, 189. *Добре г лежачій колоді і огонь класти.* Ном. № 4623. *Їден г лісу, другий г бісу.* Ном. № 6664.

Габелкóвий, а, е. Сделанный из телячьей кожи.

Габéлок, лка и габéль, ля, м. Кожа молодого теленка.

Габзува́ти, зу́ю, еш, гл. Позорить.

Га́блі, лів, м. мн. = **Ка́блі.**

Га́ва, ви, ж. 1) Ворона. Драг. 272. *Як гава до Юр'я у житі сховається,—буде добре жито.* Мнж. 157. 2) Об. Зевака, ротозей. **Га́ви ловіти.** Ротозейничать. *Він гав ловив та витрішки продавав.* Котл.

Гавéга, ги, ж. Ув. от **га́ва.** Мнж. 181.

Гавеня́, ня́ти, с. Вороненок. *Гава й говоре: шо хоч візьми, тіко не руш моїх гавенят.* Драг. 272.

Гавзу́н, на́, м. Большой горшок. Вх. Зн. 12.

Га́вити, ся, влю, ся, виш, ся, гл. Ротозейничать (Залюбовск.).

Га́вра, ри, ж. 1) Зимняя берлога медведя. *Виглянув, як медвідь з гаври.* Фр. Пр. 160. 2) Пасть. Желех. **Ропустіти гавру** = **Га́врати.** *Ото роспустив гавру.* Вх. Зн. 13.

Га́врати, раю, еш, гл. Сильно кричать, орать. Вх. Зн. 12.

Га́в'ячий, а, е. Вороний. Новомоск. у.

Гага́рига, ги, ж. = **Тараку́цька.** *Гагарига—то таке всяке кругленьке, щоб дитина бавилася.* Хот. Нік.

Га́гати, гаю, еш, гл. = **Ге́гати.** Вх. Лем. 406.

Гаготáти, гочу́, чеш, гл. = **Га́гати.** Вх. Уг. 235.

Гаджа́ла, ли, ж. 1) Лодыжка. Вх. Зн. 13. 2) **Збе́ру** *тя по гаджа́лах.* Ударю тебя по ногам. Вх. Зн. 13.

Гаджала́гати, гаю, еш, гл. Непонятно или на непонятном языке говорить. *Волохи гаджалагають.* Вх. Зн. 13.

Гадже́ло, ла, с. Кубарь, волчок. Вх. Зн. 13.

***Гаджу́га, ги, ж.** Порода хвойного дерева. *Безстрашно забирався в темний ліс, де гаджу́ги кивали над ним галузками, як ведмідь лабами.* Коцюб. «Тіні заб. предків.». Ум. **Гаджу́джка.**

***Гаджу́ла, ли, ж.** Сосенка, молодая смерека. Хот. Нік.

Гадзу́ля, лі, ж. Навозный жук. Вх. Зн. 13.

Га́зда́, ди, м. Хозяин. Желех. Ном. № 10101, 11117. Ум. **Га́здик, га́здонька, га́здочка.** Гол. III. 42. *Газдику, де ти ідеш?* Гн. II. 22. *Газдойко, ту нема ніякого?* Драг. 309.

Газди́нечка, ки, ж. Ум. от **газди́ня.** **Газди́нити, ню, ниш, гл.** Быть хозяйкой. Вх. Лем. 407.

Газди́нька, ки, ж. Ум. от **газди́ня.** **Газди́ня, ні, ж.** Хозяйка. Гол. II. 619. Ум. **Газди́нька, газди́нечка, газди́нонька.** Драг. 407, 412. ЕЗ. V. 28.

Газди́вка, ки, ж. = **Газди́вство.** Вх. Лем. 407. *Чеермш. «Верх.»

Газди́вний, а́, е́. Хозяйственный. Желех.

Газди́вство, ва́, с. Хозяйство. Вх. Лем. 407.

Газди́вський, а, е. Хозяйский.

Газдови́тий, а, е = **Газди́вний.** Желех.

Га́здонька и га́здочка, ки, м. Ум. от **га́зда́.**

Газдува́ння, ня, с. Хозяиничанье.

Газдува́ти, ду́ю, еш, гл. Хозяиничать. Гн. I. 160. *Як я буду газдувати такий молоденький?* Гол. II. 380.

Газдусьо, ся, м. Ласк. от **газда́.** *З'їднамсі вам, газдусю, бо я сі свужби глядам.* Гн. II. 153.

Га́йда, ди, ж. 1) Род пастушьей свирели. Вх. Зн. 13. 2) Волянка. Вх. Зн. 13. ***Гра́ти на, у га́йду.** Играть на волянке. Сл. Нік. Ум. от 1 и 2 знач. **га́йдиця, га́йдичка.** Вх. Зн. 13. 3) Плохая собака. Вх. Зн. 13. 4) *Об.* Негодник, негодница. Желех.

Га́йда́рь, ря́, м. Музыкант, играющий на волянке. Вх. Зн. 13.

Га́йди́ця, ці, га́йди́чка, ки, ж. Ум. от **га́йда 1, 2.**

Га́йдува́ти, ду́ю, еш, гл. Играть на волянке. Вх. Лем. 407.

Га́ла́!—Га́йда́! *Сів на коня й гала на той плац.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Га́лаган, на, м. 1) Искра, головня. *Ще ж не згасло галаганом козацькеє сонце.* К. Досв. 219. 2) Большой медный горшок. Желех. 3) Старинная медная менета в 4 крейцера. ЕЗ. V. 91. Вообще медная монета. *У Марка тільки грошей, шо ним ліку не знати: два слупа золота, два слупа деяментів, а три срібла, а ціла гора галаганів.* Драг. 331. 4) Икра из белой рыбы. Поп. 102. 5) Поплавок в рыболовных сетях. Браун. 9 и 10. Вас. 186. МУЕ. I. 45.

Га́ламагати, гаю, еш, гл. 1) = **Гаджа́лагати.** Вх. Зн. 13. 2) Вздор говорить. *Не буду казати, нічого галамагати язиком: не чув, хоч і був там* (Залюбовск.).

***Га́ламі́га, ги, ж.** 1) Каша, смесь, винегрет. 2) Вздор, путаница. Хот. Нік.

Га́ла́нки, ків, м. мн. Подштанники. Борз. у.

Га́ланці, ці́в, м. мн. Узкие брюки. **Всі його підданці носили латані галанці.* Котл.

Га́лда́, ді́, ж. 1) Взятка. Полт. Рк. Номиса. *2) Лакомство, гостинец. *Там то йому галди навезли з дому!* Умань. Ефр.

***Га́лдува́ти, ду́ю, еш, гл.** Лакомиться. *Галдує сам потихеньку, нікому й понохати не дасть.* Умань. Ефр.

Га́ле́ра, ри, ж. 1) = **Га́ле́ра.** 2) Сбитая из досок лодка, почти квадратная,

для перевозки хлеба. Черк. у. См. **Галя́ра, галя́ра.**

Га́лиця, ці, ж. Гадюка черная. Вх. Зн. 13.

Га́лунок, нку, м. 1) = **Га́льо́н.** Вх. Лем. 407. 2) = **Га́льо́нька.** Вх. Лем. 407.

Га́льо́н, ну, м. Галун, позумент.

Га́льо́нка, ки, ж. Головной убор девушек из полосы позумента. *Убереться до церкви, надіне на голову гальонку, заквічається.* О. 1862. VIII. 16.

Га́лю́га, ги, ж. = **Га́лиця.** Вх. Зн. 13.

Га́ля́ра, ри, ж. То же, что и **галя́ра 2.** Вх. Уг. 25. См. **Га́ле́ра.**

***Га́мба́р, ра, м.** = **Ко́мо́ра.** Хот. Нік.

Га́мну́ти, ну́, не́ш, гл. = **Га́мнути.** *Жінка сало гамнула та на kota звернула.* Ном. № 4059.

Га́ндж, джі, ж. = **Га́нджа.** Черк. у.

I. Га́нджа́, жі, ж. Из'ян. *Кінь з ганджою.* Уман. I. 305.

***II. Га́нджа́, жі, ж.** Спирт денатурированный. *Отся ганджа яка вонюча, а люде ж її п'ють.* О. Пчілка.

Га́нджові́тий, а, е. С из'яном, имеющий из'ян. Черк. у.

Га́нджу́ли. *Піти на ганджули.* Пойти на заработки. Лохв. у.

Га́ндзо́лля, ля, с. соб. Отрепье, лохмотья. *Іде, а гандзолля висить.* НВолын. у.

Га́нзур, ра, м. = **Ка́нцур.** *Солому б'є на ганзур. В ганзур шенелю порвали. А зуби ше є?—Де там вам! Усі чисто походили, до ганзура.* Звенигор. у. Д. Эварн.

***Га́нити, ню, ниш, гл.** Пренебрегать, браковать. *Ганити парубком на сватанні.* Хот. Нік.

Га́нок, нку, м. Крыльцо, под'езд, балкон. *Ой у Лубнях крутоярих у високім замку, сидить пишний князь Ярема на тісовім ганку.* К. Досв. *Ой сиділа Марійка на ганку та краяла червону китайку.* Нп. Употребл. с тем же значением и во мн. ч.: **Га́нки.** *Підходимо до шинку,— на ганках такого народу зібралось.* Г. Барв. 67. Ум. **Га́ночок, га́ночки.** *Коло хати, перед ганочками, сидить юрба людей.* К. ЧР. 63.

Га́нч, чу и چی, м. и ж. = **Га́ндж.** ЕЗ. V. 91. *У корови нема ніякої ганчі.* Канев. у. *Я не можу того вола купити, бо має в ногах великий ганч.* Вх. Зн. 13.

Ганчува́ти, чу́ю, еш, гл. 1) Браковать, находить недостатки. *Котра дівчина вередує з женихами, ганчує та плаче, то з єї оттак сміються.* Уман. у. 2) Иметь из'ян, порок, недостаток. *Ганчує на ноги кобила.* Канев. у.

Ганя́, ні, ж.—**Каня́ 2.** Вх. Зн. 13.

Га́ра, ри, ж. 1) Паз, глубокая, но не сквозная продолговатая желобовина для вставки досок (напр., в столбе забора), притесанных брусьев и пр. Лохв. у. См. еще **Наві́й.** Константиногр. у. 2) Повозка с ящиком для возки земли, песку. Киев. у.

***Гараго́ля, лі, ж.** Фосфорит, шарик фосфорита. Хот. Нік.

Гаргала, ли, ж. 1) — **Гарга́ло.** Вх. Лем. 407. 2) Кружка. Вх. Уг. 235.

Гарга́ло, ла, с. Горло. Вх. Лем. 407.

Гарга́ра, ри, ж. 1) Сердитая, бранчливая баба. *Стара гаргара.* Ном. 13620. См. **Гарга́ра.** *2) Большая комната.

Гарга́чки, чок, ж. мн. Крыжовник. Вх. Лем. 407. См. **'Агрус.**

Гард, ду, м. То же, что и **гард.**

***Гардема́н, ну, м.** 1) Самогон. 2) Зелье, дурман. *Ви оглядайтеся! Це така чарівниця, що піддасть йому гардеману, а найбільше в горілці.* Крим.

Гардува́ти, ду́ю, еш, гл. 1) Гатить, делать запруду. Черк. у. 2) ? *Як весло гардує, то треба його плазом поставити, й перестане.* Канев. у.

Гари́та, ти, ж. Карета. *Посадили її в гариту.* АД. I. 213.

Гарлі́на, ни, ж. Пук соломы, приготовленный для крыши. Бел. Нос.

Гарна́га, ги, ж.—**Кривуля́ка.** Нежин. у.

Гаро́ваний, а, е. Имеющий пазы. *Сестовпи вже гаровані,—менше вгайки, швидче складемо діловання* (Залюбовск).

***Гарува́ння, ня, с.** Шпунтовка (процесс). Сл. Дубр.

Гарува́ти, ру́ю, еш, гл. 1) Пазовать, делать пазы. Подольск. г. 2) — **Герува́ти.** Лубен. у., Мирг. у.

***Га́рчик, ка.** Гарнец, кувшин. *Гарчик робленого молока.* Черемш. «Верх».

***Гату́нок, нку, м.** Сорт, вид, качество. *На який—я ма́в-би туди́ йти́.*

В качестве кого я туда пошел бы. Сл. Нік. **Каким образом?... На який гатунок я маю на чужій приспі сидіти?* Стефанік.

Гахува́тися, ху́юся, ешся, гл. Франтить, наряжаться, прихорашиваться. Ном. № 11205. *Ходила б біло, то кажуть: гахується; ходила б чорно, то кажуть: лінується.* Нп.

Га́цик, ка, м.—**Кажан.** Вх. Лем. 407.

***Гва́дзяти, дзяю, еш, гл.** 1) Мазать, пачкать, возить. Херс. Нік. 2) Болтать. *Нагвадзяла такого, що й їсти не можна.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Гвалт и гвалт, ту, м. 1) Крик, шум. Алв. 11. Чуб. I. 105. *Гвалт і галас.* Шевч. 197. *А гвалту! а крику!* Шевч. 214. 2) Насилие. *Прийшов і взяв гвалтом.* Аф. 357. *Однйав він гвалтом од убогих козаків і посполитих.* О. 1861. VIII. 29. *Розумом, а не гвалтом мусимо ми усяке лукавство переважати.* К. (О. 1861. VI. 33). 3) Восклицание: **Гвалт!** **Караул!** **Гвалт!** **рятуйте!** Шевч. 139. *Ай, гвалт! сама в хаті, не дам ради кошеняті.* Ном. № 8766. **Гвалт, на гвалт крича́ти.** Кричать караул. Ном. № 2385. *Гукнули як на гвалт.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 84). *Було ж тобі не любити, а тепер хоч гвалт кричи.* Грин. III. 159. **На гвалт біти, дзвоніти.** Бить тревогу.

Гвалтíвне, гвалто́вне, гвалто́вно, нар. 1) Шумно, крикливо. *Чорти об чімсь радились і гвалтовно гомоніли.* Стор. МПр. 43. 2) Насильственно. Мет. 373. *Гвалтовне одібрать.* Морд. Пл. 64.

Гвалтíвний, гвалто́вний, а, е. 1) Шумный, крикливый. 2) Насильственный. *Тії каверзники змовлялись у очевидьки на гвалтовний учинок.* К. ЧР. 96.

Гвалтува́ти, ту́ю, еш, гл. 1) Шуметь, кричать, ***вопить.** *Гвалтують, сказано, навспряжки цокотухи (жінки).* Греб. 379. *Чого (собаки) так гвалтують?* Стор. МПр. 112. *Той чоловік став гвалтувати.* Драг. 184. **Чого ти гвалтуєш?* Крим. 2) Производит насилie, насиловать. 3) Производит тревогу, звать на помощь.

Гвер, ру, м. Ружье. Гол. I. 151.

Гвинт, та́, м. Винт. *А ми це вікно*

гвинтом придавим. Канев. у. Ум. Гвін-
тик. Десь тут гвинтик лежав. Харьк.

*Гвинтовий, а, е. Винтовой, винто-
образный. Гвинтові сходи. Лестница
улиткой. Крим.

Гвир, ру, м.—Гвер. Гн. II. 50.

*Гдіра, ри, об. р. Придира, ворчун.
От іще гдіра, дихати нікому не дасть.
Липов. у. Ситківці. Ефр.

*Гдірання, ня, с. Ворчанье, при-
дирки, пиляние (словами).

*Гдірати, раю, еш, гл. Пилить
(словами), ворчать, придираються. Зоня
не плакала, як мама, не гдірала, як
бабуня. Л. Укр.

Ге-ге-ге, меж. Подражание крику
гусей. А гусочка ге-ге-ге! Рудч. Ск.
I. 50.

Гевгати, гаю, еш, гл.—Гегати. Вх.
Лем. 407.

Гегавка, ки, ж.—Гоголь. Вх. Зн. 11.

Гегадзи, дз и гегадци, цюк, ж.
мн.—Гаргачки. Вх. Лем. 407. Вх. Уг.
235. Ум. Гегадзьки. Вх. Лем. 407.

Гегання, ня, с. Крик гусей. Гн. II. 30.

Гегати, гаю, еш, гл.—Гегекати.
Вх. Зн. 11.

Гегекати, каю, еш, гл. О гусях:
кричать. Гуси гегекають, качки ках-
кають. Кв.

Гегнути, ну, неш—Гігнути. Полт.,
Лохв. у.

Гедз, дза и гедзь, дзя, м. *1) Овод,
слепень. 2) Дрок, быз. Сл. Нік. Oestrus
bovis. Гедзь його вкусив,—на його
напав. Он раскапризничался. А що це
тобі? гедзь укусив, чи що? Канев. у.
Ум. Гедзик. Вкінути гедзика. Ска-
зать что-либо с умыслом раздражить.
Оце вона прийшла та вкинула гедзи-
ка,—паня й розходилась. Мирг. у.
Слов. Д. Эварн.

Гедзатися, заюся, ешся, гл. 1) О
четвероногих животных: бегать ме-
таясь из стороны в сторону под влия-
нием боли от укушений овода. 2) О
людях: метаться, бросаться из сторо-
ны в сторону. Бідолашний не знаходив
собі місця: гедзався, буцім підпалювали
його вогнем. Стор. МПр. 18. Кричала,
гедзалась, качалась. Котл. Ен. V. 60.
3) О людях: капризничать, приверед-
ничать.

Гедзел, зла и гедзель, зля, м. =
Гедз. Рудан. I. 160. Ном. № 3389.

Гедзень, ня, м. Летнее время, когда
скот мечется от укушений оводами
(июль месяц).

Гедзик, ка, м. Ум. от гедз.

Гедзілля, ля, с. Древесные опилки.
Черном.

Гедзкатися, каюся, ешся и гедзь-
гатися, гл.—Гедзатися.

Гедзло, ла, с. 1) Укушенное оводом
место? Уразив козла у гедзло. Ном.
№ 3390. 2) Задница. Поцілуй мене у
гедзло.

Гедзунок, нку, м. Искусство, уменье;
толк. Треба на хитрощі, коли гедзунку
не достає. Киев. г. У сього малого
хлопця немає гедзунку бігти. Лубен. у.

Гедкати, каю, еш, гл.—Лоскотати
I. Вх. Лем. 407.

Гедло, ла, с. Приказ. Розіслав же
Іван Рижка гедло по всім селі. ЗЮЗО.
II. 558.

Гезунд, ду, м. Здоровье. Трудно
працювати, як гезунду чорт-ма. Бердич.
у. Як у чоловіка нема гезунда, то він і
клочча не варт хунта, тоді його в гар-
мату та й стріляй за хату. Ном.
№ 8130.

Гел! *и Гел-гел! меж., выражающее
крик гусей. Аф. 357.

Гелгати, гаю, еш, гл. О гусях: кри-
чать. Аф. 357.

Гелевач, ча, м. Брюхан. Угор.

Гелево, ва, с. Брюхо. Угор.

Гелета, ти, ж. Деревянный сосуд, бо-
ченоч. Угор. Ум. Гелетка. Купують
гелетку сиру. МУЕ. III. 40. См. Гелета.

Гелетя, тяти, с. Деревянный сосуд
для молока. Желех.

Гелка, ки, ж. Шишка, опухоль.
Гріх згадувати на Різдво біб, бо будуть
викидати гелки на шиї. ЗЮЗО. II. 381.

Гелкотати, кочу, чеш, гл.—Гелга-
ти. Гуси з радощів сичали й гелкотали.
Бор. 25.

Гельгів, гова, м. Орудие дровосеков
в роде топора, у которого вместо ши-
рокого лезвия подобие птичьего клюва
внутрь загнутого. Части: деревянное
топоріще, обух, пазухи (стенки от-
верстия для топоріща), фавда—четы-
рехгранный клюв с дзюбком на кон-
це; от удара дзюбок впивается в ко-

нец бревна, которое дровосек потом тащит, держа за топориче. Шух. I. 175, 176.

Гелю́х, ха́, м. 1) Внутренности, потроха. Угор. 2) Брюхо. Угор. 3) Брюхан. Угор.

***Гёмба, би, ж.** Губа. В выражениях **гёмбу розпустіти** — раскричаться и **гёмбу розквасити** — надуть губы. *Що ти тут гёмбу розпустив? Думаєш — боюся? Сидить, гёмбу розквасив.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Гёмзати, мжу, жиш, гл. = **Лоско-тати.** Вх. Уг. 235.

Гензу́ра, ри, ж. Раст. *Gentiana*. Желех. Вх. Зн. 13.

Гер, ру, м. Раст. *Aegopodium*. Вх. Пч. II. 37.

Герга́вка, ки, ж. Горло. Желех.

Герге́ліця, ці, ж. 1) Раст. *Calandra granaria*. Вх. Пч. II. 26. *2) Червь капустный. Черемш. «Село вигибає».

Гергель, ля, м. Гусь крупной породы. Александров. у.

Герге́ра, ри, ж. = **Гарга́ра.** Ном. № 13620.

Гергетати, гечу́, чеш, гл. 1) = **Гелготати.** *Гуси усе гергечуть.* О. 1861. I. 322. 2) = **Джерготати.**

Гергетня́, ні, ж. 1) = **Геганья.** 2) = **Джергіт 2.** *Жидівська гергетня.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Герге́цки, цок, ж. мн. = **Гарга́чки.** Вх. Лем. 407.

Герге́чник, ка, м. Куст, кусты крыжовника, *Ribes grossularia*. Вх. Лем. 407. См. Агрус.

Герготання́, ня и герготіння́, ня, с. 1) Крик гусей, индюков. 2) Разговор на непонятном языке.

Герготати, гочу́, чеш и герготіти, гочу́, тіш, гл. 1) Кричать (о гусях, индюках). *Рябко спитать хотів, але Рябків язик був в роті спутаний, неначе путом з лик і герготів щось як на сідалі индик.* Г. Арт. (О. 1861. III.). 2) Говорить на непонятном языке, *чаще на еврейском. *Вони з нашим Шимком про щось герготали, ну я не розібрав.* Пир. у., Кононівка.

***Герготень, тня, м.** 1) Гусь-самец. 2) Переносно: Ворчун.

Герда́н, ну, м. Шерстяная повязка в форме широкой ленты, которую в

Галиции девушки носят на голове; если же она носится на шее, то на ней нашиваются разноцветные бусы; подобною же повязкою украшаются и шляпы парней. Kolb. I. 38, 40, 36.

***Гердан, на, м.** Бисерное монисто. Черемш. «Верх.».

Гере́га, ги, ж. Волчок. Вх. Зн. 13.

Герла́к, ка́, м. Овца, зачахнувшая от болезни. Ананьев. у.

Герля́нка, ки, ж. 1) См. **Етір з прутья.** *2) Горло, глотка, пасть.

Герува́ти и гирува́ти, рую́, еш, гл. 1) Править возом, лошадыми. Мнж. 181. 2) Направлять воз, катя его задом вперед, держась за оглобли. 3) Направляться. *Гируємо аж у саму столицю.* Шевч. (О. 1861. X. 3). 4) Срывать, стаскивать. *Хуртовина назад бідаху пре, за поли смикає, відлогу з пліч гирує.* Греб. 376. 5) Запрашивать (о цене). *Що це він герує? Дорого герує за вола.* Мнж. 181. См. **Керува́ти.**

Гецатися, цаюся, ешся, гл. = **Гедзатися.** *Ой із гори та в яр гецився товар.* Каменец. у.

Гзимс, су, м. Карниз. Подольск. г. Волын. г.

***Гзимсува́ння, ня, с.** Калевка (выбирание стругом карнизов). Сл. Дубр.

***Гзимсува́ти, сую́, еш, гл.** Калевать (выбирать стругом карнизы). Сл. Дубр.

Гзітисся, гжу́ся, гзішся, гл. = **Дро-чїтисся** (о скоте). *Корова гзітисся.* Вх. Уг. 235.

Гзі́вка, ки, ж. *Hippobosca equina*. Вх. Уг. 235.

Гзунс, су, м. = **Глузд.** *Вона хоче роботу робить, та хозяйки з неї не буде, бо гзунсу нема.* Уман. у.

Гивт, ту, м. = **Ковток.** Вх. Лем. 407.

Гивта́ти, та́ю, еш, гл. = **Ковта́ти.** Вх. Лем. 407.

Гивтну́ти, ну́, неш, гл. = **Ковтну́ти.** Вх. Лем. 407.

Гігнути, ну, неш, гл. 1) Швырнуть, бросить на землю. Угор. 2) Околеть, *окачуриться, испустить дух, умереть. *Кравець у хвіст руки як умотав, як одпустив (вовкові) три аршини, так вовк там трохи й не гігнув.* Рудч. Ск. I. 6. **Застукали його хлопці коло коней та так кийками почагували, що на місці й гігнув.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Гіла́, лі́, ж. 1)—**Бурта 6.** *Я на тебе вже нагнав десять гил.* Рк. Левиц. *2)—**Гилу́н.** Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Гилу́н, на́, м. Самец с одним ядром. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. См. **Кишкун.**

Гилькотіти, чу́, тиш, гл. О гусях: кричать. *Гилькотять гуси.* Харьк. г.

***Гинжа́л, ла, м.** Кинжал. *В мого діда був турецький гинжал.* Крим.

Гирга́чка, ки, ж.—**Герга́вка.** Гн. II. 166.

Гирд, ду, м. Часть овечьего стада. Черк. у.

Гирла́нка, ки, ж.—**Горля́нка 1.** Вх. Зн. 13.

Гирли́га, ги, ж. Длинная с клюкой палка овечьего пастуха. *Вистоїть чабан сердега всю ніч, обпершись на гирлигу.* О. 1862.

***Гі́рло, ла, ср.** Речной натек, озерцо. Херс., м. Пересадівка.

Гирува́ти. См. **Герува́ти.**

Гіцкати́ся, каю́ся, ешся, гл.—**Лоскотати́ся.** Вх. Уг. 235.

Гі́б, ба, м. Пт. сорокопуд, *Lanius.* Вх. Лем. 407.

Гі́вгач, ча и гі́вгор, ра, м. Пт. *Jynx torquilla.* Вх. Лем. 407.

Гі́пс, су, м. Гипс. *Шкіру натираєсі гіпсом дрібненько меленим.* МУЕ. I. 72.

Гі́рги, мн. Плечи. Вх. Лем. 407.

Гі́рго́жник, ка, м. Разнощик товаров. Вх. Лем. 407.

Гле́г, га, м. 1)—**Гля́г.** КС. 1889. VII. 44. Гол. I. Вступление. 700. 2) Весенняя игра, то же, что **скля́п**; состоит в том, что играющие стараются бросаемыми палками сбить воткнутую в землю палку. Чуб. III. 98.

Гле́гати, га́ю, еш, гл.—**Гля́гати.** Гол. I. Вступл. 700.

Гле́джити, джу, джиш, гл.—**Гле́гати, гля́гати.** Гн. II. 8. Гол. I. Вступл. 700.

Глей, глею́, м. 1) Клей вишневый. Харьк., Звен. у. 2)—**Гле́й.** *Набірають коло річки або з болота глею, привезуть до клуні, розмочать водою і потім утоптують (на току).* МУЕ. I. 83 (Черниг.). *3) Зеленая мылкая глина. Херс. Нік.

Глейт, ту, м. 1)—**Поли́ва.** Вх. Лем. 407. 2) Глазированный горшок. Вх. Лем. 407.

Гло́вень, вня, м. Доска, которою прикрывается забор или частокол поверх ушу́л.

Глу́зи, глузува́ти—**Глу́зи, глузува́ти.**

Гльо́г, га, м.—**Глег.** Ном. № 12571.

Гльо́гати, гаю, еш, гл. Глотать не жевавши.

Глюч, ча́, м. Рыба: *Cottus*, бычок. См. **Голова́ч, ба́бець.** Вх. Пч. II. 19.

Гля, пред. Для. *Ірви, кумо, ягідки, которі солодкі, а которі гіркі—гля моєї жінки.* Чуб. V. 614.

Гля́г, га, м. гля́га, ги, ж. Часть желудка жвачного животного, употребляемая для створаживания молока (Херс. г.). Створожившееся молоко из желудка маленького теленка, кусочек которого (молока) бросают в удой молока, чтобы оно скорее створожилось (Гол. I. Вступление. 700). Употребл. также лишь во мн. ч.: **гля́ги, ум. гля́гушки.** Маркев. 158.

Гля́ганець, нця, м. гля́ганка, ки, ж. Створоженное молоко, сладкий творог. Аф. 361. Грин. III. 561.

Гля́ганий, а, е. *Соложенный. Сл. Нік.—сир. Сладкий творог.

Гля́гати, гаю, еш, гл. Створаживать молоко. Гол. I. Вступл. 700.

Гля́гушки, шок, ж. мн. См. **Гля́га.**

Гля́мати, маю, еш, гл. С трудом есть. *Василь заклався з Гарасимом, шо ззість 15 булок... Ззів шось три, взяв четверту та так глямає, шо неначе вмірати збірається.* Брацл. у.

***Глясува́льний, а, е.** Лощильный. Сл. Дубр.

Гни́п, па, м. Короткий сапожный нож. Ум. **Гни́пець.** Павловский. Грамматика, 38.

Гні́т, гнота́, м. Фитиль, светильня. *Святі та божі: свічки поїли, на гнота засіли.* Уман. у. *Та згоріла лояночка від гнота до гнота.* Нп. **Ні гнота́ нема́.** Нет ничего. Лохв. у. Ум. **Гно́тик.** Ув. **Гно́тище.** *Здоровий гно́тище: карасини багато вигоряє.* Васильк. у.

Гно́ття, тя, с. Отрепье. ***Саме гно́ття висить.** Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

***Гобелі́н, на, м.** Гобелен. *Висіли.... гобеліни шляхетні в красках.* Лепкий.

Говда, ди, ж. Башка. Подольск. г.
Гогá, гí, ж.—Гáлиця. Вх. Зн. 13.
Гогóзи, мн. Плоды растения гогóз-
ник. Лв. 102.

Гогóзник, ка, м. Раст. *Vaccinium vitis idaea*. Лв. 102.

***Гóдзя, зі, ж.** Винегрет (кушанье).
На похороні, на обіді, то вже кожного разу буває годзя. Липов. у. Ситківці. Ефр.

Гóдло, ла, с.—Кóдло.

Гой, гóя, м.—Гой. О. 1861. XI. 39, 40.

Голдувати, дую, еш, гл. 1)—Голдувати. 2) Владеть недвижимою собственностью. *Він голдує сим гаєм.* Борз. у. *Сією греблею голдували черниці якись. чи ніженські, чи бог їх знає які.* Драг. 223.

Гóлка, ки, ж. Пшеница, имеющая колосья без остей. Каменец. у.

***Голь-голь-голь, меж.,** означающее: 1) быстрое глотание с особым звуком и 2) переливание жидкости из сосуда с узким горлышком. *Пили здоров'я батька з сином і голь-голь-голь — мов клин за клином.* Котл. *Голь-голь, п'є нахилки.* А. Тесл.

***Гóлькати, каю, еш, сов. в. гóльк-нути, кну, неш, гл. 1)** Глотать, глотнуть быстро, с особым звуком. *Голькнув одразу—кварти як не було.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр. 2) Булькать, издавать звук при переливании жидкости из сосуда с узким горлышком. *Голькає гас із бальцанки.* С. Пальчик. Ефр.

Гóндзоль, ля, м. и гондзóля, лі, ж. Побрякушка. *Ото гіццає оце намисто, ще зуби повибиває тим гондзолям.* Уман. у. Ум. **Гондзóлька, гондзольчяка.** Ув. **Гондзольчяка.**

Гондзольчяк, кá, м. Прыщ, шишка. Вх. Зн. 13. *Ой дівчино, дівчинонько, яка ти файненька: на личеньку гондзольчяки як ріпа дрібненька.* Вх. Зн. 13.

Гондзольчяка, ки, м. Ув. от гондзоль. *Ще собі зуби повибиває гондзолькою отим.* Подольск. г.

Гондзольчяка, ки, ж. Ум. от гондзоль.

Гóнот, ту, м.—Гонт. Вх. Лем. 407.

Гонт, ту, м., гóнта и гóнта, ти, ж. Тес, гонт. *Він у нашому селі церкву но-*

вим гонтом обшив. МВ. I. 65. *Дімок стояв, гонтою вбитий.* Св. Л. 215, 216.

Гонтáль, ля, м. Железный гвоздь, которым прибивается гонт. Хотин. у.

Гонтáрь и гонтáрь, ря, м. Кровельщик, покрывающий крыши гонтом.

Гонтíна, ни, ж. Одна штука кровельного теса. Желех.

Гóнтовий и гóнтовий, а, е. Сделанный из гонта. К. ЧР. 209. *Гонтовий дах округи церкви.* К. Оп. 132.

Гóнтя, гóнтя, тя, с.—Гонт. *Голова скіпками вшита, борода гонтям побита.* О. 1862. IV. 14.

Гонтяніця, ці и гонтя́рка, ки, ж. Ель, годная для теса, гонта. Вх. Лем. 407.

***Горгані, нів.** Пологие горные хребты. *Горгани—подовгуваті хребти гірські.* Черемш. «Верх.»

Горгóля, лі, ж. 1) Сук. Вх. Лем. 408. *2) Дылда, верзило. *Дівка вона була-б гарненька, коли б не була така горголя. Вона не піднесе три пуди,—така горголя.* Крим.

Горгóлястий, а, е. Суковатый. Вх. Лем. 408.

Горсét, та, м.—Керсét. Канев. у.

Госпóда, ди, ж.—Госпóда. Желех
Господáрити, рю, риш, гл.—Господáрити. Желех.

Госпóдарів, рева, ве. Хозяйский, принадлежащий хозяину. *Господарева мама дістала кожух.* Гн. II. 12.

Господáрка, ки, ж., госпóдарний, а, е, госпóдарство, ва, с.—Госпóдарка, госпóдарний, госпóдарство. Желех.

Господáрський, а, е—Господáрський. *Жид з гиндлю жиє. Він до госпóдарської роботи не здалий.* ЕЗ. V. 200.

Госпóдарь, ря, м. госпóдарювати, рію, еш, гл.—Госпóдарь, госпóдарювати. Желех.

Госпóдинин, на, не. Принадлежащий хозяйке. *Господинина мама лізе на піч.* Гн. II. 11.

Госпóдня, ні, ж.—Госпóдня. Желех.

Гóтка, ки, ж. Самка глухаря, глухого тетерева. Вх. Пч. II. 15. Шух. I. 23. См. **Гóтур, гóтур.**

Гóтур, ра, м.==Гóтур, *Tetrao urogallus*. Вх. Пч. II. 15.

Гóхнути, ну, неш, гл.==Гáвкнути. Звісно, краще, як собака є: гохне, то й почувеш (Залобовск.).

Грáбатися, баюся, ешся. Взбираться с трудом, лезть. *Насилу виграбавсь на горище*. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Грáйцарь, ря, м.==Грéйцар. Гн. II. 43. *Виняв та й дав грайцарь*. Гн. II. 42.

***Грáлі, лів, м.** Железные вилы. Хот. Нік.

Грамузля́ти, ляю, еш, гл. Писать каракулями. **Награмузляв такого, що й очі вилізуть, поки вчитаєш*. Звен у., с. Пальчик. Ефр.

Гранáт, ту, м.==Гранáта. Желех.

Гранáтовий, а, е = Гранáтовий. *Окунь перекинувся гранатовим перснем у золоті оправі*. Рудч. Ск. II. 113.

***Гранзолéт, та, м.** Браслет. *Або мої гранзолети мають у місті собі пару?* Черемш. «Верх.»

***Гранча́тник, ка, м.** Многогранник. Сл. Дубр.

Грáса, си, ж.==Сапа́. Острожск. у.

Грасувáти, сýю, еш. 1) Расчищать дорожки. 2) Вытаптывать. *«Ой березонько, чого ти не зелена?»—Ой як я маю зеленою бути, коли підо мною татари стояли, копитами землю грасували*. АД. I. 77.

Грáта, ти, ж. 1) Прут железной решетки, а во мн. ч.: грáти—железная решетка. 2) Клетка (на ткани). Ум. Грáтка, грáтки.

***Гратя́, тя, соб.** Железные прутья, железо лом. Херс., Анан. у.

Гратча́стий, а, е. 1) Решетчатый. 2) Клетчатый.

Грáтя, тя, с. соб. Старые вещи, старый хлам. Вх. Лем. 408.

Грацюва́ти, ціюю, еш, гл.==Грасува́ти I.

Грегóрний, а, е==Мотóрний. Вх. Зн. 13.

Грéйцар, ра, м. Крейцер (монета). *Старче божий, чим я тебе обдарю, коли я не маю, хиба два грейцари простих*. Драг. 267.

***Грен, на, м.** Долото (острокосое). Сл. Дубр.

Грéци, нар.==Грéче. *Так собі греци розмовляли*. Гн. I. 181.

Грéче(и), нар. Хорошо, как следует. *Він став біля печі та й почав підпивати пивце грече*. ЗОЮР. I. 204.

Грéчний, а, е. Учтивый, любезный, милый. *Бувай же здоров, гречний молодче, гречний молодче, Іване-хлопче!* Чуб. III. 283. ***Чи ти був грéчний?** Был ли ты паинькой? Сл. Нік.

Грéчність, ности, ж. Учтивость, любезность.

Грéчно, нар. Учтиво, любезно: мило.

***Грешний**==Гречний. *Грешна розмова*. Черемш. «Верх.» *Грешная панна*. Колядка.

Гринджóли, джóл, ж. мн. 1) Маленькие сани. Пот. III. 99. Желех. 2) Простые сани, дровни. Чуб. V. 1138.

Гринджóлята, лят, мн. Маленькие санки-дровни. *Ном. № 10001. Впрягла в гринджолята павичку*. Котл. Ен. I. 7.

Грис, су, м. 1) Отруби. *Пересіваєся житну муку через сито і осталий грис всипаєся до баривчини*. Гн. I. 100. См. **Вісівки**. 2) Молотый крупно овес с ячменем, посыпанный солью; служит для выкормки скота. *Нехай нас бог милує, щоб ми своїм дітям давали грис—ми здужаєм і хлібом вигодувать*. Канев. у.

Гривджа́ти, джа́ю, еш, гл. Шипеть (о гусях). *Гуски гривджат, як хочут вкусити*. Вх. Лем. 408.

Грóна, ни, ж. и грóно, на, с.==Грóно. Херс.

Грос, су, м. Стадо беременных овец. О. 1862. V. Кух. 32, 37. У Манжуры: **грóси**—беременные овцы. Мнж. 182.

Гру́зло, ла, с. Ком, куча. *Грузли снігу*. Вх. Уг. 235.

Грулі́на, ни, ж.==Груля́нка. Вх. Уг. 235.

Грулі́сько, ка, с. Место, где растет или рос картофель. Вх. Лем. 408.

Грульóвина, ни, ж.==Груля́нка. Вх. Уг. 235.

Гру́ля, лі, ж. Картофель. Вх. Лем. 408.

Груля́ник, ка, м.==Бандурча́ник. Вх. Лем. 408.

Груля́нка, ки, ж. Стебли и листья картофеля. Вх. Лем. 408.

Грундаль, ля, м. Грубый человек. Вх. Уг. 235.

Грундзьований, а, е=Грундзювятий. *Не яке воно і грундзьоване, щоб шановний читець не розборсав його сам, прочитавши картку—дві в книжці.* Ном. Од. видав. VI.

Грундзювати, дзюю, еш, гл. Крепко увязывать, упаковывать.

Грундзювятий, а, е. 1) Узловатый. 2) Переносно: замысловатый.

Грунт и грунт, ту, м. 1) Надел, земля, участок земли; усадьба. *Продав грунт вічними часами.* Ном. № 14064. *Ходім, де твій батьківський грунт.* Рудч. Ск. II. 154. *Грунта, великі маєтки збуває.* АД. I. 95. *Осіли на рангових або на магистратських та чернечих грунтах.* К. ЧР. 198. 2) Почва. *Там добрий грунт—усе як з води йде.* 3) Основа, основание. *Земля не може рушити з ґрунту свого.* Чуб. I. 69. *Слово—вітер, а письмо—грунт.* Ном. № 10664. Ум. **Гру́нтик, гру́нтик.**

Грунталя, лі, ж. Род жгута по верхньому краю четенá (см. четен), сплетенного из растений: или дерезі, или *Cornus sanguinea.* О. 1862. V. Кух. 37.

Гру́нтик, гру́нтик, ка, м. Ум. от грунт и грунт.

Грунтівка и грунтівка, ж. Усадьба. *Вона хоча й сирота, а грунтівка і хата своя і поля день п'ять.* О. 1862. VIII. 7.

Грунтовій, а́, е́. 1) Почвенный. 2) Земледельческий.

Грунтовіше и грунтовіше, ша, с.=Грунтівка. *Жили вони (брати) на однім батьківським грунтовищу.* Грин. I. 287.

Грунтовній, а́, е́. Основательный, прочный.

***Грунтування, ня, с.** Грунтование. Сл. Дубр.

Грунтувати, тую, еш, гл. Основывать. Желех. 2) Грунтовать (у художников). Желех.

Грунь, ня, м. Хребет горы. Шух. I. 1. *Черемш. «Верх.» и «Село вигибає».

Грявчати и грячати, чу́, чіш, гл. Каркать; крякать. *По цілих ночах грявчит тот пташок.* Вх. Уг. 235. *Качка грявчит.* Вх. Уг. 235.

Гугля, лі, ж. 1) Род верхней мужской и женской одежды из белого сукна у гуцулов. Форма **гуглі:** мешок, распоротый по одной стороне, надетый на плечи и связанный на шее шерстяным шнурком или медною цепью; сшитый конец **гуглі** служит вместо башлыка. Гол. Од. 69. *Черемш. «Верх». 2) = **Гуля.** *Як ударив, так гугля й набігла йому.* Новомоск. у. Ум. **Гуголька.**

Гуглюватий, а, е. Покрытый шишками. Новомоск. у. (Залобовск.). **Гуглювата деревина.** Киев. у.

Гуголька, ки, ж. Ум. от гугля.

Гуджула́й, ла́я, гуджуле́й, ле́я, м., гуджула́йка, ки, гуджуле́я, ле́й, гуджуле́йка, ки, ж. Навозный жук. Вх. Зн. 14. Ум. **Гуджу́лька.** Вх. Зн. 14.

Гудз, дза и гудзь, дзя, м. 1) Пуговица. Мет. 403. *Ціновим гудзем застебнувся.* Котл. Ен. IV. 26. 2) Шишка от ушиба, опухоль. *Будував сю хату низького зросту чоловік і двері міряв по собі, то аби сьмо гудза не набили.* Св. I. 27. *Да якийсь бойчак загилив кизяк, вліпив кизяком, аж гудзь під оком.* Грин. III. 54. 3) Узел на веревке, нитке. *Сей батіг був і посмолений, а тепер вже давно обліз, аж рудий та товстий такий! І на кінці гудз як голуб'яче яйце.* Св. Л. 74. Ум. **Гудзик.** *Іде по улиці чоловічок, сам мерзений, мідяні гудзики, на шапці бляшка з доброго семигривенного.* Морд. Оп. 23.

Гудзь-гудзь! гудзюсь-на! Призыв для свиней. Вх. Уг. 271.

Гуз, за, м. Узел (на нитке, веревке). Вх. Лем. 408.

Гу́зва, ви, ж.=Гу́ля. Вх. Лем. 408.

***Гудзратися, раюся, раешся, гл.** Медлить, мешкать, возиться. *Ромка, як ти довго чешешся! Що це ти так довго гуздраєшся, а наші сукні не вичищені лежать.* Франко.

Гузелець, льця́, м.=Га́лиця, Relias bergus. Вх. Лем. 408.

Гу́зий, а, е=Ку́ций. Вх. Лем. 408.

Гузу́лька, ки, ж. Ум. от гузу́ля.

Гузу́ля, лі, ж. Круглая шишка (См. Гу́зва, гу́ля). Ум. **Гузу́лька.** *Мат на челі гузульку.* Вх. Лем. 408.

Гу́лати, лаю, еш, гл. Быть в силах, в состоянии. Пирят. у.

Гулий, а, е. Безрогий (о волах, коровах). *Запрігши гулих він,—ну переліг орати.* Г. Арт. (О. 1861. III. 94). *Гулий віл.* Мнж. 182.

Гулька, ки, ж. Ум. от гуля.

Гуля, лі, ж. 1) Нарост, шишка. *Набігла гуля за вухом.* Закр. Ум. Гулька. Харьк. *2) = **Кабак, ка.** Хот. Нік.

***Гума, ми, ж.** Резина. — **арабська.** Гуммиарабик. Сл. Нік.

***Гумовий, а, е.** Резиновый. Сл. Дубр.

***Гундзоль, лі, ж.** Сальная или грязная висюлька у овцы или овчарки. *Три гундзолі на заді,—чи по штирі чи по п'ять коло неї брязкотять.* Херс. Переш.

Гуральня, ні, ж. Водочный завод.

Гургұла, ли, ж. = **Горголя.** Вх. Лем. 408.

Гургұля, лі, ж. = **Гұля.**

Гудзоль, ли, ж. = **Груля.** Вх. Лем. 408.

Гуцьок, цька, м. То же, что и **гудзик 3:** узелок на веревке, нити. *Сидів сивий дід і розмотував великий клубок і в'їзав гуцки.* Гн. II. 184.

Гуш (ша, м. ?). Шишка (на теле); зоб. Желех. Гуцул. (В. Дорошенко).

Гушуватий, а, е. Покрытый шишками (на теле). Желех. Зобастый. Гуцул. (В. Дорошенко).

